ספרי' — אוצר החסידים — ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

היכל
תשיעי

שער
שלישי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת

כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן

מליובאוויטש

•

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים"

770 איסטערן פארקוויי סניף אה"ק כפר חב"ד ברוקלין, נ.י.

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

הי' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספה: כמפורט במפתח כללי עמוד ד'

אף על פי שיכולים להניח תפילין במשך כל היום כולו (מנץ החמה, או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין הוא בזמן תפילת שחרית, כמנהג ישראל שמניחים תפילין ומתפללים בהם. (משיחת י"א שבט תשכ"ח)

טוב להרגיל עצמו לומר ... נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

מוֹדֶה אֲנִי לְפָנֶיךָ, מֶלֶךְ חַי וְקַיָּם שֶׁהֶחֱזַרְתָּ בִּי נִשְׁמָתִי בְּחֶמְלָה. רַבָּה אֱמוּנָתֶךָ.

מצוה לומר את כל ברכות השחר

ברכת התורה

צריך ליזהר בה מאד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל דִּבְרֵי תוֹרָה:

וְהַעֲרֵב נָא יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֶת־דִּבְרֵי תוֹרָתְךָ בְּפִינוּ, וּבְפִי כָל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, וְנִהְיֶה אֲנַחְנוּ וְצֶאֱצָאֵינוּ, וְצֶאֱצָאֵי כָל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, כֻּלָּנוּ יוֹדְעֵי שְׁמֶךָ וְלוֹמְדֵי תוֹרָתְךָ לִשְׁמָהּ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הַמְּלַמֵּד תּוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, נוֹתֵן הַתּוֹרָה:

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בָּנָיו לֵאמֹר כֹּה תְבָרְכוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אָמוֹר לָהֶם:

יְבָרֶכְךָ יְהוָה וְיִשְׁמְרֶךָ: יָאֵר יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וִיחֻנֶּךָּ: יִשָּׂא יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וְיָשֵׂם לְךָ שָׁלוֹם:

וְשָׂמוּ אֶת־שְׁמִי עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַאֲנִי אֲבָרְכֵם:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה, (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהָנִיחַ תְּפִלִּין:

הברכה השניה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין של־יד לשל־ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל מִצְוַת תְּפִלִּין:

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, יְיָ אֶחָד:

בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

וְאָהַבְתָּ אֵת יְיָ אֱלֹהֶיךָ, בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל מְאֹדֶךָ. וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם, עַל לְבָבֶךָ. וְשִׁנַּנְתָּם לְבָנֶיךָ וְדִבַּרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ. וּקְשַׁרְתָּם לְאוֹת עַל יָדֶךָ, וְהָיוּ לְטֹטָפֹת בֵּין עֵינֶיךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזֻזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ.

וְהָיָה אִם שָׁמֹעַ תִּשְׁמְעוּ אֶל מִצְוֹתַי, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֶת יְיָ אֱלֹהֵיכֶם וּלְעָבְדוֹ, בְּכָל לְבַבְכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם. וְנָתַתִּי מְטַר אַרְצְכֶם בְּעִתּוֹ יוֹרֶה וּמַלְקוֹשׁ, וְאָסַפְתָּ דְגָנֶךָ וְתִירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ. וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשָׂדְךָ לִבְהֶמְתֶּךָ, וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ. הִשָּׁמְרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתֶּה לְבַבְכֶם, וְסַרְתֶּם וַעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם. וְחָרָה אַף יְיָ בָּכֶם וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מָטָר וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ, וַאֲבַדְתֶּם מְהֵרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר יְיָ נֹתֵן לָכֶם. וְשַׂמְתֶּם אֶת דְּבָרַי אֵלֶּה עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם, וּקְשַׁרְתֶּם אֹתָם לְאוֹת עַל יֶדְכֶם וְהָיוּ לְטוֹטָפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם. וְלִמַּדְתֶּם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוּזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ. לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם וִימֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְיָ לַאֲבֹתֵיכֶם לָתֵת לָהֶם, כִּימֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ.

וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה לֵּאמֹר. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִת עַל כַּנְפֵי בִגְדֵיהֶם לְדֹרֹתָם, וְנָתְנוּ עַל צִיצִת הַכָּנָף, פְּתִיל תְּכֵלֶת. וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִת, וּרְאִיתֶם אֹתוֹ, וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יְיָ, וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא תָתוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אַתֶּם זֹנִים אַחֲרֵיהֶם. לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתָי, וִהְיִיתֶם קְדֹשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם. אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם, מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים, אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם (אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם) אֱמֶת.

נכון לומר קודם התפילה:

הֲרֵינִי מְקַבֵּל עָלַי מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ

מצוה להתפלל בתפילין את כל תפילת שחרית כולל שיעור תהלים כפי שמתחלק לימי החודש.

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁיִּבָּנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ.

אַךְ צַדִּיקִים יוֹדוּ לִשְׁמֶךָ יֵשְׁבוּ יְשָׁרִים אֶת פָּנֶיךָ.

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חומֶש - חמשה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן לחבריל קופת־צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לבד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מהוריו או שקיבל כפרס ... שבהן יכול היה לקנות חיי נפשו, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשי־תיבות "לה"ו") בציורוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בחדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו ייחפך ל"חדר ובית של צדקה".

קיח.

בו יסופר גודל הבטחון שהיה לדוד והרבה תהלות להש״י שקיים לנו מה שהבטיח אותנו:

א הוֹדוּ לַיהוָה כִּי־טוֹב כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:
ב יֹאמַר־נָא יִשְׂרָאֵל כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ: ג יֹאמְרוּ־נָא
בֵית־אַהֲרֹן כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ: ד יֹאמְרוּ־נָא יִרְאֵי
יְהוָה כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ: ה מִן־הַמֵּצַר קָרָאתִי יָהּ
עָנָנִי בַמֶּרְחָב יָהּ: ו יְהוָה לִי לֹא אִירָא מַה־יַּעֲשֶׂה
לִי אָדָם: ז יְהוָה לִי בְּעֹזְרָי וַאֲנִי אֶרְאֶה בְשֹׂנְאָי:
ח טוֹב לַחֲסוֹת בַּיהוָה מִבְּטֹחַ בָּאָדָם: ט טוֹב
לַחֲסוֹת בַּיהוָה מִבְּטֹחַ בִּנְדִיבִים: י כָּל־גּוֹיִם
סְבָבוּנִי בְּשֵׁם יְהוָה כִּי אֲמִילָם: יא סַבּוּנִי גַם־
סְבָבוּנִי בְּשֵׁם יְהוָה כִּי אֲמִילָם: יב סַבּוּנִי כִדְבוֹרִים
דֹּעֲכוּ כְּאֵשׁ קוֹצִים בְּשֵׁם יְהוָה כִּי אֲמִילָם: יג דָּחֹה
דְחִיתַנִי לִנְפֹּל וַיהוָה עֲזָרָנִי: יד עָזִּי וְזִמְרָת יָהּ
וַיְהִי־לִי לִישׁוּעָה: טו קוֹל | רִנָּה וִישׁוּעָה בְּאָהֳלֵי
צַדִּיקִים יְמִין יְהוָה עֹשָׂה חָיִל: טז יְמִין יְהוָה
רוֹמֵמָה יְמִין יְהוָה עֹשָׂה חָיִל: יז לֹא־אָמוּת
כִּי־אֶחְיֶה וַאֲסַפֵּר מַעֲשֵׂי יָהּ: יח יַסֹּר יִסְּרַנִּי יָהּ
וְלַמָּוֶת לֹא נְתָנָנִי: יט פִּתְחוּ־לִי שַׁעֲרֵי־צֶדֶק אָבֹא־
בָם אוֹדֶה יָהּ: כ זֶה־הַשַּׁעַר לַיהוָה צַדִּיקִים יָבֹאוּ
בוֹ: כא אוֹדְךָ כִּי עֲנִיתָנִי וַתְּהִי־לִי לִישׁוּעָה:
כב אֶבֶן מָאֲסוּ הַבּוֹנִים הָיְתָה לְרֹאשׁ פִּנָּה:
כג מֵאֵת יְהוָה הָיְתָה זֹאת הִיא נִפְלָאת בְּעֵינֵינוּ:
כד זֶה־הַיּוֹם עָשָׂה יְהוָה נָגִילָה וְנִשְׂמְחָה בוֹ:
כה אָנָּא יְהוָה הוֹשִׁיעָה נָּא אָנָּא יְהוָה הַצְלִיחָה
נָּא: כו בָּרוּךְ הַבָּא בְּשֵׁם יְהוָה בֵּרַכְנוּכֶם מִבֵּית
יְהוָה: כז אֵל | יְהוָה וַיָּאֶר לָנוּ אִסְרוּ־חַג בַּעֲבֹתִים
עַד־לַקְרְנוֹת הַמִּזְבֵּחַ: כח אֵלִי אַתָּה וְאוֹדֶךָּ אֱלֹהַי
אֲרוֹמְמֶךָּ: כט הוֹדוּ לַיהוָה כִּי־טוֹב כִּי לְעוֹלָם
חַסְדּוֹ:

קיט

זה המזמור נכבד מאד וחברו דוד על שמונה א״ב וכל אות ח׳ פסוקים ובכל פסוק יש בו דרך או תורה עדות פקודים מצוה אמירה דבור משפט צדק חקים, כל המזמור הוא מוסר ובקשות גדולות שמן הראוי כל אדם לאמרו בכל יום והוא הכנה גדולה לעבודת הקדוש ברוך הוא (פר״ץ ב״ן דמ״ה סימן שבהם מלת עדותיך בוי״ו חולם):

א א אַשְׁרֵי תְמִימֵי־דָרֶךְ הַהֹלְכִים בְּתוֹרַת
יְהוָה: ב אַשְׁרֵי נֹצְרֵי עֵדֹתָיו בְּכָל־לֵב יִדְרְשׁוּהוּ:
ג אַף לֹא־פָעֲלוּ עַוְלָה בִּדְרָכָיו הָלָכוּ: ד אַתָּה
צִוִּיתָה פִקֻּדֶיךָ לִשְׁמֹר מְאֹד: ה אַחֲלַי יִכֹּנוּ דְרָכָי
לִשְׁמֹר חֻקֶּיךָ: ו אָז לֹא־אֵבוֹשׁ בְּהַבִּיטִי אֶל־כָּל־
מִצְוֹתֶיךָ: ז אוֹדְךָ בְיֹשֶׁר לֵבָב בְּלָמְדִי מִשְׁפְּטֵי

המשך בעמוד נו

ב״ה. נוסח המברק שהואיל כ״ק אדמו״ר שליט״א
לשלוח לאנ״ש שי׳ בכל מרחבי תבל
לקראת ראש־השנה, ה׳תשכ״ט

שבתא טבא לשנה טובה תכתבו ותחתמו.

מנחם שניאורסאהן

מפתח כללי

א) סדר הנחת תפילין ..... ב

ב) מזמורי תהלים קיח, קיט ..... ג

ג) מאמר ד״ה כי המצוה הזאת
שבת פרשת נצבים, כ״ח אלול, ה׳תשכ״ח ..... ה

ד) מכתב כללי ימי הסליחות ה׳תשכ״ח ..... יד

ה) שיחת יום ג׳ פ׳ נצבים, כ״ד אלול ה׳תשכ״ה ...טז

ו) שיחת ש״פ נצבים, כ״ח אלול ה׳תשכ״ה..... יז

ז) שיחת שבת פרשת נצבים-וילך,
כ״ה אלול ה׳תש״נ ..... כג

ח) לקוטי-שיחות פרשת נצבים כרך יט ..... לג

ט) ילקוט לוי יצחק על התורה לכ״ק הרה״ג הרה״ח
המקובל ר׳ לוי יצחק שניאורסאהן זצ״ל ..... לט

י) ילקוט גאולה ומשיח – פרשת נצבים ..... מה

יא) שיעורי חומש יומי לשבוע פרשת נצבים ..... מו

יב) שיעורי תהלים לשבוע פרשת נצבים ..... נט

יג) שיעורים בספר התניא (מוגה)
לשבוע פרשת נצבים ..... ס

יד) לוח ״היום יום״ לשבוע פרשת נצבים ..... עג

טו) הלכה יומית לעיון ברמב״ם .....עה

שיעורי רמב״ם

טז) – ג׳ פרקים ליום לשבוע פרשת נצבים.....עח

יז) – פרק אחד ליום לשבוע פרשת נצבים ..... קמח

יח) – ספר המצוות לשבוע פרשת נצבים..... קסד

יט) נביאים וכתובים
ירמיה פרק כב, קהלת פרק ח ..... קסז

כ) משניות – מסכת אבות
ביאור קהתי.....קסט

כא) עין יעקב מסכת מגילה ..... קעח

כב) מסכת מעילה עם ביאורים
מדף ה עד דף יא ..... קפ

מתורת רבותינו נשיאי חב״ד:

כג) שולחן ערוך הלכות שבת עם הערות וציונים
אדמו״ר הזקן ..... רט

כד) שולחן ערוך הלכות תפלה
לפי לוח רב יומי אדמו״ר הזקן ..... רט

כה) לקוטי תורה כי קרוב אליך
אדמו״ר הזקן ..... ריב

כו) שערי תשובה
אדמו״ר האמצעי .....ריז

כז) מאמרי הצ״צ – דרך מצותיך
אדמו״ר ה״צמח צדק״ .....ריט

כח) תורת שמואל תרל״ב
אדמו״ר מוהר״ש ..... רכא

כט) קונטרס עץ החיים
אדמו״ר מוהרש״ב ..... רכב

ל) ספר המאמרים – קונטרסים
אדמו״ר מוהריי״צ ..... רכג

לא) ספר השיחות ה׳תש״ב-תש״ג בלה״ק
אדמו״ר מוהריי״צ ..... רכה

לב) אגרות קודש
אדמו״ר מוהריי״צ .....רכח

לג) חומש לקריאה בציבור ..... רכט

לד) קריאה התורה למנחת שבת-קודש ..... רלו

לה) ביאורים לפרקי אבות פרק ה-ו ..... רלז

לו) לוח זמנים לשבוע פרשת נצבים ..... רלח

לז) סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש ..... רלט

דברי התורה שאנו מקבלים באדיבות של כל המוציאים לאור, שייכים אליהם ואסור בהחלט לעשות בהם שימוש מסחרי

בס"ד. שבת פרשת נצבים, כ"ח אלול, ה'תשכ"ח

(הנחה בלתי מוגה)

1 **כִּי** הַמִּצְוָה הַזֹּאת אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם לֹא
2 נִפְלֵאת הִיא מִמְּךָ וְלֹא רְחֹקָה הִיא, לֹא
3 בַּשָּׁמַיִם הִיא גוֹ' וְלֹא מֵעֵבֶר לַיָּם הִיא גוֹ', כִּי
4 קָרוֹב אֵלֶיךָ הַדָּבָר מְאֹד בְּפִיךָ וּבִלְבָבְךָ לַעֲשֹׂתוֹ[1].
5 וְצָרִיךְ לְהָבִין אוֹמְרוֹ לֹא נִפְלֵאת הִיא מִמְּךָ וְלֹא
6 רְחֹקָה הִיא, שֶׁמַּשְׁמָעוּת הַכָּתוּב הִיא שֶׁמִּצַּד־
7 עַצְמָהּ הִיא נִפְלֵאת וּרְחֹקָה, וְרַק מִמְּךָ לֹא נִפְלֵאת
8 וְלֹא רְחֹקָה הִיא, וְאִם־כֵּן צָרִיךְ לְהָבִין מַהוּ גוֹדֶל
9 עִנְיַן "מִמְּךָ", שֶׁפּוֹעֵל שֶׁהַמִּצְוָה הַזֹּאת שֶׁמִּצַּד־
10 עַצְמָהּ הִיא נִפְלֵאת וּרְחֹקָה, תִּהְיֶה "לֹא נִפְלֵאת
11 וְלֹא רְחֹקָה". גַּם צָרִיךְ לְהָבִין סִיּוּם הַכָּתוּב, כִּי
12 קָרוֹב אֵלֶיךָ גוֹ' לַעֲשֹׂתוֹ, דִּבְשְׁלָמָא לְפִי הַפֵּרוּשׁ
13 הַפָּשׁוּט דְּתֵיבַת "כִּי" הִיא מִלְּשׁוֹן "אֶלָּא", מוּבָן
14 הֶמְשֵׁךְ הַכְּתוּבִים, שֶׁ"לֹא נִפְלֵאת הִיא מִמְּךָ וְלֹא
15 רְחֹקָה הִיא", אֶלָּא קָרוֹב אֵלֶיךָ הַדָּבָר גוֹ', אֲבָל
16 לְפִי הַפֵּרוּשׁ שֶׁתֵּיבַת "כִּי" הוּא עִנְיַן נְתִינַת טַעַם,
17 צָרִיךְ לְהָבִין מַהוּ הַ'נְּתִינַת טַעַם' דְּ"קָרוֹב אֵלֶיךָ
18 הַדָּבָר גוֹ', שֶׁמִּשּׁוּם זֶה "לֹא נִפְלֵאת הִיא מִמְּךָ
19 וְלֹא רְחֹקָה הִיא".

20 ב) **וְיוּבָן** בְּהֶקְדֵּם בֵּאוּר אַדְמוּ"ר הַזָּקֵן בְּ'לִקּוּטֵי
21 תּוֹרָה'[2], וּבְ'אוֹר הַתּוֹרָה'[3] לְאַדְמוּ"ר
22 הַ'צֶּמַח צֶדֶק' (שֶׁיּוֹם הוּלַדְתּוֹ בְּעֶרֶב רֹאשׁ הַשָּׁנָה),
23 שֶׁבְּכָל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר "הַיּוֹם" הוּא רֹאשׁ הַשָּׁנָה[4],
24 כִּי "זֶה הַיּוֹם תְּחִלַּת מַעֲשֶׂיךָ"[5]. אַךְ צָרִיךְ לְהָבִין
25 הַטַּעַם שֶׁרֹּאשׁ הַשָּׁנָה נִקְרָא "תְּחִלַּת מַעֲשֶׂיךָ", הֲרֵי
26 רֹאשׁ הַשָּׁנָה הוּא יוֹם בְּרוֹא אָדָם הָרִאשׁוֹן, שֶׁהוּא
27 יוֹם ו' לְמַעֲשֵׂה בְּרֵאשִׁית, כִּי בְּכ"ה בֶּאֱלוּל נִבְרָא
28 הָעוֹלָם[6], וְלָמָּה נִקְרָא יוֹם בְּרוֹא אָדָם הָרִאשׁוֹן בְּשֵׁם "תְּחִלַּת מַעֲשֶׂיךָ". וְהַבֵּאוּר

ביאור בדרך אפשר

1 נאמר בפרשת השבוע, פרשת נצבים:
2 **כִּי הַמִּצְוָה הַזֹּאת** והכוונה לכללות המצוות (כפי שיובא להלן בהמשך
3 המאמר) **אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם לֹא נִפְלֵאת הִיא מִמְּךָ** ופירש
4 רש"י: "לא מכוסה היא ממך, כמו שנאמר 'כי יפלא' [ופירש התרגום] ארי
5 יתכסי, 'ותרד פלאים' ותרד
6 במטמוניות, מכוסה, חבושה בטמון"
7 **וְלֹא רְחֹקָה הִיא, לֹא בַּשָּׁמַיִם**
8 **הִיא** ופירש רש"י: "שאילו הייתה
9 בשמים, היית צריך לעלות אחריה
10 וללמדה" גו' לאמור מי יעלה לנו
11 השמימה וייקחה לנו וישמיענו אותה
12 ונעשנה **וְלֹא מֵעֵבֶר לַיָּם הִיא**
13 **גו'** לאמור מי יעבר לנו אל עבר הים
14 וייקחה לנו וישמענו אתה ונעשנה, **כִּי**
15 **קָרוֹב אֵלֶיךָ** ופירש רש"י: "התורה
16 ניתנה לכם בכתב ובעל־פה" **הַדָּבָר**
17 **מְאֹד בְּפִיךָ וּבִלְבָבְךָ לַעֲשֹׂתוֹ**[1].
18 **וְצָרִיךְ לְהָבִין אוֹמְרוֹ** מהי כוונת
19 הכתוב באומרו על התורה והמצוות
20 **לֹא נִפְלֵאת הִיא מִמְּךָ וְלֹא**
21 **רְחֹקָה הִיא, שֶׁמַּשְׁמָעוּת**
22 **הַכָּתוּב הִיא שֶׁמִּצַּד־עַצְמָהּ**
23 מעצם מהותה התורה **הִיא נִפְלֵאת**
24 מכוסה **וּרְחֹקָה, וְרַק מִמְּךָ**
25 מהאדם **לֹא נִפְלֵאת וְלֹא רְחֹקָה**
26 **הִיא, וְאִם־כֵּן צָרִיךְ לְהָבִין**
27 **מַהוּ גוֹדֶל עִנְיַן "מִמְּךָ"**, מהי
28 החשיבות הגדולה של "ממך", היינו
29 האדם **שֶׁפּוֹעֵל שֶׁהַמִּצְוָה הַזֹּאת**
30 התורה והמצוות **שֶׁמִּצַּד־עַצְמָהּ**
31 **הִיא נִפְלֵאת וּרְחֹקָה, תִּהְיֶה**
32 **"לֹא נִפְלֵאת וְלֹא רְחֹקָה"?**
33 **גַּם צָרִיךְ לְהָבִין סִיּוּם הַכָּתוּב,**
34 האומר על לימוד התורה וקיום המצוות
35 **כִּי קָרוֹב אֵלֶיךָ גוֹ' לַעֲשֹׂתוֹ,**
36 **דִּבְשְׁלָמָא** יכול להיות הדבר מובן
37 ומתקבל **לְפִי הַפֵּרוּשׁ הַפָּשׁוּט**
38 של הפסוק **דְּתֵיבַת "כִּי" הִיא**
39 **מִלְּשׁוֹן "אֶלָּא", מוּבָן הֶמְשֵׁךְ**
40 **הַכְּתוּבִים,** והקשר בין תחילת
41 העניין והסיום, כי אם המילה "כי"
42 בפסוק "כי קרוב אליך" משמעה
43 "אלא" הרי פירוש הפסוק הוא
44 **שֶׁ"לֹא נִפְלֵאת הִיא מִמְּךָ וְלֹא רְחֹקָה הִיא", אֶלָּא קָרוֹב**
45 **אֵלֶיךָ הַדָּבָר גוֹ'**, כלומר, ענייני התורה והמצוות אינם רחוקים ומכוסים
46 אלא קרובים מאד **אֲבָל לְפִי הַפֵּרוּשׁ שֶׁתֵּיבַת "כִּי" הוּא עִנְיַן**
47 **נְתִינַת טַעַם,** הסבר וסיבה מדוע דברי התורה והמצוות אינם רחוקים
48 ומכוסים **צָרִיךְ לְהָבִין מַהוּ**
49 **הַ'נְּתִינַת טַעַם' דְּקָרוֹב אֵלֶיךָ**
50 **הַדָּבָר גוֹ', שֶׁמִּשּׁוּם זֶה "לֹא**
51 **נִפְלֵאת הִיא מִמְּךָ וְלֹא רְחֹקָה**
52 **הִיא"** כלומר, איך דברי הכתוב
53 שהתורה והמצוות הם דבר ש"קרוב
54 אליך בפיך ובלבבך לעשותו" מהווים
55 נימוק, טעם וסיבה לכך שהתורה לא
56 מכוסה ולא רחוקה (והרי לכאורה זה
57 רק תיאור העובדות אך לא טעם
58 והסבר)?
59 **ב) וְיוּבָן בְּהֶקְדֵּם בֵּאוּר**
60 **אַדְמוּ"ר הַזָּקֵן בְּ'לִקּוּטֵי**
61 **תּוֹרָה'[2], וּבְ'אוֹר הַתּוֹרָה'[3]**
62 **לְאַדְמוּ"ר הַ'צֶּמַח צֶדֶק'**
63 **(שֶׁיּוֹם הוּלַדְתּוֹ** של ה'צמח צדק'
64 **בְּעֶרֶב רֹאשׁ הַשָּׁנָה** בשנת
65 תקמ"ט), **שֶׁבְּכָל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר**
66 בתורה **"הַיּוֹם" הוּא רֹאשׁ**
67 **הַשָּׁנָה[4], כִּי "זֶה הַיּוֹם תְּחִלַּת**
68 **מַעֲשֶׂיךָ"[5]** והרי ראש השנה הוא
69 הזמן שבו התחילה הבריאה, וכשם
70 שבפסוק "זה היום תחילת מעשיך"
71 ברור ש"היום" הוא ראש השנה, כך
72 בכל במקום שנאמר "היום" הכוונה
73 היא לראש השנה. **אַךְ צָרִיךְ לְהָבִין**
74 **הַטַּעַם** בזה עצמו **שֶׁרֹּאשׁ הַשָּׁנָה**
75 **נִקְרָא "תְּחִלַּת מַעֲשֶׂיךָ", הֲרֵי**
76 **רֹאשׁ הַשָּׁנָה הוּא** רק **יוֹם בְּרוֹא**
77 **אָדָם הָרִאשׁוֹן, שֶׁהוּא יוֹם ו'**
78 **לְמַעֲשֵׂה בְּרֵאשִׁית,** היום השישי
79 לבריאה ולא היום הראשון לבריאה **כִּי**
80 **בְּכ"ה בֶּאֱלוּל נִבְרָא הָעוֹלָם[6],**
81 **וְלָמָּה נִקְרָא יוֹם בְּרוֹא אָדָם**
82 **הָרִאשׁוֹן,** היום השישי למעשה
83 בראשית, **בְּשֵׁם "תְּחִלַּת**
84 **מַעֲשֶׂיךָ"?**

---

1) נצבים ל, יא־יד. 2) תבוא מא, ג. מב, א. 3) נ"ך ח"א ע' תרנא. 4) ראה זח"ב לב, ב וברמ"ז שם. 5) תפילת מוסף דר"ה (ר"ה כז, א). 6) ויק"ר רפכ"ט.

ביאור בדרך אפשר

וְהַבֵּאוּר בָּזֶה, שֶׁקִּיּוּמָם שֶׁל כָּל הַנִּבְרָאִים תָּלוּי בַּעֲבוֹדַת הָאָדָם, הממלא את תפקידו שבשבילו נברא ואת שליחותו הרוחנית **שֶׁהָאָדָם עַל־יְדֵי עֲבוֹדָתוֹ פּוֹעֵל** ומשפיע **בְּכָל הַנִּבְרָאִים, וּכְמוֹ בְּעִנְיַן הַהַכְתָּרָה** של הקדוש־ברוך־הוא למלך על העולם **שֶׁבְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה** הראשון, בהתחלת הבריאה (וכן בראש השנה מידי שנה בשנה מחדש) **כִּדְאִיתָא** כפי שמובא **בְּ'פִּרְקֵי דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר'**[7] **שֶׁבְּיוֹם בְּרִיאָתוֹ אָמַר אָדָם הָרִאשׁוֹן לְכָל הַנִּבְרָאִים "בּוֹאוּ נִשְׁתַּחֲוֶה וְנִכְרָעָה נִבְרְכָה** נכרע ברך **לִפְנֵי הֲוָיָ' עוֹשֵׂנוּ"**[8], **וְעַל־יְדֵי־זֶה פָּעַל** אדם הראשון **שֶׁכָּל הַנִּבְרָאִים** שנבראו בכל ששת ימי הבריאה **יַכִּירוּ עֲלֵיהֶם אֶת הַקָּבָ"ה** למלך, וכשם שהוא לעניין זה, כך כללות עבודת האדם יש לה השפעה ופעולה על כללות הנבראים. **וְכֵיוָן שֶׁקִּיּוּמָם שֶׁל כָּל הַנִּבְרָאִים תָּלוּי בַּעֲבוֹדַת הָאָדָם,** כי על ידי עבודתו הם מגיעים לתכלית שלשמה נבראו, **לָכֵן נִקְרָא יוֹם בְּרוֹא אָדָם הָרִאשׁוֹן בְּשֵׁם "תְּחִלַּת מַעֲשֶׂיךָ".**

אָמְנָם, הָא גּוּפָא את זה עצמו **צָרִיךְ לְהָבִין, אֵיךְ יָכוֹל הָאָדָם** ומאין יש לו את הכוח הדרוש כדי **לִפְעוֹל בְּכָל הַנִּבְרָאִים, דְּאַף שֶׁהוּא הַמּוּבְחָר שֶׁבַּנִּבְרָאִים,** ויש לו מעלות ויתרונות שאין לאף אחד מהנבראים, **אֵין זֶה** עצם העובדה שהאדם הוא המובחר שבנבראים **מַסְפִּיק שֶׁיּוּכַל לִפְעוֹל בְּכָל הַנִּבְרָאִים?**

אַךְ הָעִנְיָן הוּא, שֶׁהָאָדָם הוּא לא רק בחיר הנבראים אלא גם **כָּלוּל מִכָּל הָעִנְיָנִים שֶׁיֶּשְׁנָם בַּנִּבְרָאִים (כִּדְלִקַּמָּן)** שיש בו מעין הבריאה כולה, **וְלָכֵן בִּיכָלְתּוֹ** של האדם **לִפְעוֹל בְּכָל הַנִּבְרָאִים, הַיְנוּ, לְהַמְשִׁיךְ וְלִיתֵּן בָּהֶם (אַרַיינְבְּרַיינְגְעֶן אִין זֵיי** להביא ולהחדיר בתוכם) **אֶת הָעִנְיָנִים שֶׁיֵּשׁ בּוֹ,** כפי שיתבאר להלן.

ביאור בדרך אפשר

1 **וְהַבֵּאוּר בָּזֶה, שֶׁקִּיּוּמָם שֶׁל כָּל הַנִּבְרָאִים תָּלוּי בַּעֲבוֹדַת**
2 **הָאָדָם, שֶׁהָאָדָם עַל־יְדֵי עֲבוֹדָתוֹ פּוֹעֵל בְּכָל**
3 **הַנִּבְרָאִים, וּכְמוֹ בְּעִנְיַן הַהַכְתָּרָה שֶׁבְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה,**
4 **כִּדְאִיתָא בְּ'פִּרְקֵי דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר'**[7] **שֶׁבְּיוֹם בְּרִיאָתוֹ**
5 **אָמַר אָדָם הָרִאשׁוֹן לְכָל הַנִּבְרָאִים "בּוֹאוּ**
6 **נִשְׁתַּחֲוֶה וְנִכְרָעָה נִבְרְכָה לִפְנֵי הֲוָיָ' עוֹשֵׂנוּ"**[8],
7 **וְעַל־יְדֵי־זֶה פָּעַל שֶׁכָּל הַנִּבְרָאִים יַכִּירוּ עֲלֵיהֶם**
8 **אֶת הַקָּבָ"ה. וְכֵיוָן שֶׁקִּיּוּמָם שֶׁל כָּל הַנִּבְרָאִים**
9 **תָּלוּי בַּעֲבוֹדַת הָאָדָם, לָכֵן נִקְרָא יוֹם בְּרוֹא אָדָם**
10 **הָרִאשׁוֹן בְּשֵׁם "תְּחִלַּת מַעֲשֶׂיךָ". אָמְנָם, הָא גּוּפָא**
11 **צָרִיךְ לְהָבִין, אֵיךְ יָכוֹל הָאָדָם לִפְעוֹל בְּכָל**
12 **הַנִּבְרָאִים, דְּאַף שֶׁהוּא הַמּוּבְחָר שֶׁבַּנִּבְרָאִים, אֵין**
13 **זֶה מַסְפִּיק שֶׁיּוּכַל לִפְעוֹל בְּכָל הַנִּבְרָאִים. אַךְ**
14 **הָעִנְיָן הוּא, שֶׁהָאָדָם הוּא כָּלוּל מִכָּל הָעִנְיָנִים**
15 **שֶׁיֶּשְׁנָם בַּנִּבְרָאִים (כִּדְלִקַּמָּן), וְלָכֵן בִּיכָלְתּוֹ**
16 **לִפְעוֹל בְּכָל הַנִּבְרָאִים, הַיְנוּ, לְהַמְשִׁיךְ וְלִיתֵּן**
17 **בָּהֶם (אַרַיינְבְּרַיינְגְעֶן אִין זֵיי) אֶת הָעִנְיָנִים שֶׁיֵּשׁ**
18 **בּוֹ.**

19 **ג) וּבֵאוּר הָעִנְיָן, דְּהִנֵּה**[9] **יָדוּעַ שֶׁנִּשְׁתַּנָּה בְּרִיאַת**
20 **הָאָדָם מִבְּרִיאַת כָּל שְׁאָר הַנִּבְרָאִים,**
21 **שֶׁבִּבְרִיאַת הָאָדָם נֶאֱמַר "נַעֲשֶׂה אָדָם"**[10],
22 **"נַעֲשֶׂה" לְשׁוֹן רַבִּים, וְלֹא נֶאֱמַר "יְהִי אָדָם", כְּמוֹ**
23 **שֶׁכָּתוּב בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן "יְהִי אוֹר"**[11], **וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה**
24 **בִּשְׁאָר הַנִּבְרָאִים שֶׁנִּבְרְאוּ בְּשֵׁשֶׁת יְמֵי בְּרֵאשִׁית**
25 **(כּוֹלֵל גַּם בְּיוֹם ו', יוֹם בְּרוֹא אָדָם הָרִאשׁוֹן).**
26 **וּמְבֹאָר בְּ'תִקּוּנֵי זֹהַר'**[12], **שֶׁבִּבְרִיאַת הָאָדָם נֶאֱמַר**
27 **"נַעֲשֶׂה" לְשׁוֹן רַבִּים, לְפִי שֶׁבְּרִיאַת הָאָדָם הָיְתָה**
28 **עַל־יְדֵי כָּל עֶשֶׂר הַסְּפִירוֹת, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן שְׁאָר**
29 **הַנִּבְרָאִים שֶׁכָּל אֶחָד מֵהֶם נִבְרָא מִבְּחִינָה וּמַדְרֵגָה פְּרָטִית בִּלְבַד, כְּמוֹ בְּרִיאַת**
30 **הָאוֹר מִן הַחֶסֶד, וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה יוֹם רִאשׁוֹן דְּמַעֲשֵׂה בְּרֵאשִׁית הוּא מִבְּחִינַת**
31 **הַחֶסֶד, וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה בִּשְׁאָר הַנִּבְרָאִים שֶׁנִּבְרְאוּ בְּכָל שֵׁשֶׁת יְמֵי בְּרֵאשִׁית. וְיֵשׁ**

ביאור בדרך אפשר

43 **וְלִיתֵּן בָּהֶם (אַרַיינְבְּרַיינְגְעֶן אִין זֵיי** להביא ולהחדיר בתוכם) **אֶת**
44 **הָעִנְיָנִים שֶׁיֵּשׁ בּוֹ,** כפי שיתבאר להלן.
45 **ג) וּבֵאוּר הָעִנְיָן, דְּהִנֵּה**[9] יש שינוי והבדל באופן
46 **בְּרִיאַת הָאָדָם מִבְּרִיאַת כָּל שְׁאָר הַנִּבְרָאִים, שֶׁבִּבְרִיאַת**
47 **הָאָדָם נֶאֱמַר "נַעֲשֶׂה**
48 **אָדָם"**[10], **"נַעֲשֶׂה" לְשׁוֹן**
49 **רַבִּים, וְלֹא נֶאֱמַר "יְהִי**
50 **אָדָם", כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּיּוֹם**
51 **הָרִאשׁוֹן** לבריאה **"יְהִי אוֹר"**[11],
52 **וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה בִּשְׁאָר הַנִּבְרָאִים**
53 **שֶׁנִּבְרְאוּ בְּשֵׁשֶׁת יְמֵי בְּרֵאשִׁית**
54 **(כּוֹלֵל גַּם בְּיוֹם ו',** היום השישי
55 לבריאה **יוֹם בְּרוֹא אָדָם**
56 **הָרִאשׁוֹן)** שבכולם היתה אמירה של
57 הקדוש־ברוך־הוא שייבראו, ורק לגבי
58 בריאת האדם נאמר "נעשה", לשון
59 **וּמְבֹאָר בְּ'תִקּוּנֵי זֹהַר'**[12],
60 **שֶׁבִּבְרִיאַת הָאָדָם נֶאֱמַר**
61 **"נַעֲשֶׂה" לְשׁוֹן רַבִּים, לְפִי**
62 **שֶׁבְּרִיאַת הָאָדָם הָיְתָה עַל־יְדֵי**
63 **כָּל עֶשֶׂר הַסְּפִירוֹת,** עשרה כוחות
64 אלוקיים שהם ה'ספירות' העליונות
65 באמצעותם הקדוש־ברוך־הוא פועל
66 ונמשך ומתגלה בעולמות **מַה־**
67 **שֶׁאֵין־כֵּן שְׁאָר הַנִּבְרָאִים שֶׁכָּל**
68 **אֶחָד מֵהֶם נִבְרָא מִבְּחִינָה**
69 **וּמַדְרֵגָה** אחת מבין הספירות,
70 מדריגה **פְּרָטִית בִּלְבַד, כְּמוֹ**
71 **בְּרִיאַת הָאוֹר מִן** ספירת **הַחֶסֶד**
72 שענינה התגלות, נתינה והשפעה,
73 **וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה יוֹם רִאשׁוֹן**
74 **דְּמַעֲשֵׂה בְּרֵאשִׁית** שבו נברא
75 האור **הוּא מִבְּחִינַת הַחֶסֶד,** יום
76 שבו האירה ופעלה בעולם מידת החסד
77 **וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה בִּשְׁאָר הַנִּבְרָאִים**
78 **שֶׁנִּבְרְאוּ בְּכָל שֵׁשֶׁת יְמֵי**
79 **בְּרֵאשִׁית** שכולם באים ונובעים

---

7) פי"א. 8) תהלים צה, ו. 9) בהבא לקמן - ראה מאמרי אדה"ז תקס"ה ח"ב ע' תתקלה ואילך. אוה"ת נצבים ע' א'רכט ואילך. סה"מ תרכ"ו ע' רמב ואילך. תרל"ח ע' שא ואילך. וראה גם סהמ"צ להצ"צ מצות וידוי ותשובה (לח, א ואילך).
10) בראשית א, כו. 11) שם, ג. 12) תיקון מז (פג, ב), תיקון נו (צ, ב), תיקון ע (קכ, א).

ביאור בדרך אפשר

מהמידה הפרטית המיוחדת שהאירה ופעלה באותו יום מסויים (ורק האדם נברא מכל עשר הספירות). **וְיֵשׁ לְהוֹסִיף, שֶׁכֵּן הוּא גַּם בְּשֹׁרֶשׁ הַנִּבְרָאִים** למעלה באלוקות כפי שהוא **בַּמֶּרְכָּבָה הָעֶלְיוֹנָה,** שגם שם יש ביטוי להבדל זה בין אופן בריאת האדם לאופן בריאת כל שאר הנבראים **שֶׁפְּנֵי אַרְיֵה** שבמרכבה **אֶל הַיָּמִין** נמשכים מצד ימין, מידת החסד (כנאמר ב'פתח אליהו' – "חסד דרועא ימינא") **וּפְנֵי שׁוֹר** שבמרכבה **מֵהַשְּׂמֹאל**[13] נמשכים מצד שמאל, מידת הגבורה (כנאמר שם 'גבורא דרועא שמאלא'), ו'פני אריה' ו'פני שור' במרכבה הם שורש ומקור לנבראים השונים למטה **מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן 'הָאָדָם שֶׁעַל הַכִּסֵּא'** שמשם הוא שורש האדם שלמטה **הוּא לְמַעְלָה מֵחִילּוּקֵי הַמַּדְרֵגוֹת דְּיָמִין וּשְׂמֹאל כוּ'. וּמִזֶּה נִמְשָׁךְ גַּם לְמַטָּה,** בנבראים כפי שהם בעולם הזה **כְּמוֹ שֶׁכָּתַב הָרַמְבַּ"ם (בְּהַקְדָּמָתוֹ לְפֵירוּשׁ הַמִּשְׁנָיוֹת[14]) שֶׁכָּל הַנִּבְרָאִים יֵשׁ לָהֶם פּוֹעֵל אֶחָד בִּלְבַד אוֹ ב' פְּעָלִים, אֲבָל הָאָדָם יַעֲשֶׂה מַעֲשִׂים רַבִּים כוּ'** והטעם הפנימי לכך הוא כי כל הנבראים נבראו מענין אחד באלקות והאדם נברא מכוחות אלקיים רבים, כל עשר הספירות. **וְכֵיוָן שֶׁהָאָדָם נִבְרָא מִכָּל עֶשֶׂר הַסְּפִירוֹת, לָכֵן הוּא כָּלוּל** בנפשו הרוחנית **מִכָּל הַמַּדְרֵגוֹת שֶׁבְּסֵדֶר הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת** של האור האלוקי היורד ונמשך מלמעלה למטה בצורה הדרגתית מדרגה לדרגה, **וּמִשּׁוּם זֶה בִּיכָלְתּוֹ** של האדם **לִפְעוֹל בְּכוּלָּם** ולמעשיו ועבודתו יש השפעה על כל הנבראים.

וְהִנֵּה בְּרִיאַת הָאָדָם מִכָּל עֶשֶׂר הַסְּפִירוֹת (שֶׁלָּכֵן הוּא כָּלוּל מִכָּל הַמַּדְרֵגוֹת שֶׁבְּסֵדֶר הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת) הִיא בִּשְׁבִיל שֶׁתּוּכַל לִהְיוֹת

לְהוֹסִיף, שֶׁכֵּן הוּא גַּם בְּשֹׁרֶשׁ הַנִּבְרָאִים בַּמֶּרְכָּבָה הָעֶלְיוֹנָה, שֶׁפְּנֵי אַרְיֵה אֶל הַיָּמִין וּפְנֵי שׁוֹר מֵהַשְּׂמֹאל[13], מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן 'הָאָדָם שֶׁעַל הַכִּסֵּא' הוּא לְמַעְלָה מֵחִילּוּקֵי הַמַּדְרֵגוֹת דְּיָמִין וּשְׂמֹאל כוּ'. וּמִזֶּה נִמְשָׁךְ גַּם לְמַטָּה, כְּמוֹ שֶׁכָּתַב הָרַמְבַּ"ם (בְּהַקְדָּמָתוֹ לְפֵירוּשׁ הַמִּשְׁנָיוֹת[14]) שֶׁכָּל הַנִּבְרָאִים יֵשׁ לָהֶם פּוֹעֵל אֶחָד בִּלְבַד אוֹ ב' פְּעָלִים, אֲבָל הָאָדָם יַעֲשֶׂה מַעֲשִׂים רַבִּים כוּ'. וְכֵיוָן שֶׁהָאָדָם נִבְרָא מִכָּל עֶשֶׂר הַסְּפִירוֹת, לָכֵן הוּא כָּלוּל מִכָּל הַמַּדְרֵגוֹת שֶׁבְּסֵדֶר הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת, וּמִשּׁוּם זֶה בִּיכָלְתּוֹ לִפְעוֹל בְּכוּלָּם.

וְהִנֵּה בְּרִיאַת הָאָדָם מִכָּל עֶשֶׂר הַסְּפִירוֹת (שֶׁלָּכֵן הוּא כָּלוּל מִכָּל הַמַּדְרֵגוֹת שֶׁבְּסֵדֶר הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת) הִיא בִּשְׁבִיל שֶׁתּוּכַל לִהְיוֹת

ביאור בדרך אפשר

הָעֲבוֹדָה דְּתוֹרָה וּמִצְוֹת על ידי האדם, **שֶׁזּוֹהִי תַּכְלִית בְּרִיאַת הָאָדָם,** הכוונה והמטרה של בריאת האדם היא כדי שיעסוק בלימוד התורה וקיום המצוות **כְּמַאֲמַר**[15] חכמינו ז"ל **אֲנִי נִבְרֵאתִי** כדי **לְשַׁמֵּשׁ אֶת קוֹנִי,** הוא הקדוש־ברוך־הוא, **דְּהַיְנוּ עַל־יְדֵי קִיּוּם הַמִּצְוֹת, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[16] באדם הראשון מיד עם בריאתו **וַיַּנִּיחֵהוּ גוֹ'** הקדוש־ברוך־הוא הניח את האדם בגן עדן במטרה **לְעָבְדָהּ וּלְשָׁמְרָהּ,** ופירשו חכמינו ז"ל **לְעָבְדָהּ - זוֹ רַמַ"ח מִצְוֹת־עֲשֵׂה, וּלְשָׁמְרָהּ - זוֹ שָׁסָ"ה מִצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה**[17].

וְהָעִנְיָן בָּזֶה, דְּהִנֵּה יָדוּעַ[18] בכתבי האריז"ל **שֶׁכָּל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל צָרִיךְ לְקַיֵּם כָּל תַּרְיַ"ג מִצְוֹת הַתּוֹרָה (כַּמּוּבָא בְּ'אִגֶּרֶת הַקֹּדֶשׁ'**[19] שבספר התניא) ולכן אם אדם קיים בימי חייו בעולם הזה רק חלק מהמצוות עליו לבוא ב'גלגול' פעם נוספת כדי לקיים את שאר המצוות. **וְלִכְאוֹרָה, אֵיךְ אֶפְשָׁר** איך יתכן **שֶׁכָּל נֶפֶשׁ פְּרָטִית תּוּכַל לְקַיֵּם כָּל תַּרְיַ"ג הַמִּצְוֹת, עִם הֱיוֹתָם** למרות שהמצוות הן **עִנְיָנִים שׁוֹנִים זֶה מִזֶּה, וּתְלוּיִם בְּכָל עֶשֶׂר הַסְּפִירוֹת,** ולא רק בספירה אחת פרטית, **כַּמְבֹאָר בְּ'פְּרִי עֵץ חַיִּים' וּבְ'סֵפֶר הַכַּוָּנוֹת' לְהָאַרִיז"ל שֶׁכָּל מִצְוָה תְּלוּיָה בִּסְפִירָה פְּרָטִית** ספירה אחת מסוימת מהספירות העליונות, **יֵשׁ מִצְוֹת שֶׁהֵן** בשורשן ומקורן **בִּבְחִינַת הַתַּעֲנוּג** שלמעלה **וְיֵשׁ שֶׁהֵן** בשורשן ומקורן **בִּבְחִינַת הָרָצוֹן** העליון, **וּכְמוֹ־כֵן יֵשׁ מִצְוֹת שֶׁהֵן בְּ'מוֹחִין דְּאַבָּא'** ספירת החכמה (שהיא המקור והנקודה הראשונית של המוח, כשם שהאב משפיע את הנקודה הכללית) **וּבְ'מוֹחִין דְּאִמָּא',** ספירת הבינה (שהיא הסתעפות והתרחבות הנקודה הראשונה לפרטים, כשם שאצל האם

הָעֲבוֹדָה דְּתוֹרָה וּמִצְוֹת, שֶׁזּוֹהִי תַּכְלִית בְּרִיאַת הָאָדָם, כְּמַאֲמַר[15] אֲנִי נִבְרֵאתִי לְשַׁמֵּשׁ אֶת קוֹנִי, דְּהַיְנוּ עַל־יְדֵי קִיּוּם הַמִּצְוֹת, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[16] וַיַּנִּיחֵהוּ גוֹ' לְעָבְדָהּ וּלְשָׁמְרָהּ, לְעָבְדָהּ - זוֹ רַמַ"ח מִצְוֹת־עֲשֵׂה, וּלְשָׁמְרָהּ - זוֹ שָׁסָ"ה מִצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה[17]. וְהָעִנְיָן בָּזֶה, דְּהִנֵּה יָדוּעַ[18] שֶׁכָּל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל צָרִיךְ לְקַיֵּם כָּל תַּרְיַ"ג מִצְוֹת הַתּוֹרָה (כַּמּוּבָא בְּ'אִגֶּרֶת הַקֹּדֶשׁ'[19]). וְלִכְאוֹרָה, אֵיךְ אֶפְשָׁר שֶׁכָּל נֶפֶשׁ פְּרָטִית תּוּכַל לְקַיֵּם כָּל תַּרְיַ"ג הַמִּצְוֹת, עִם הֱיוֹתָם עִנְיָנִים שׁוֹנִים זֶה מִזֶּה, וּתְלוּיִם בְּכָל עֶשֶׂר הַסְּפִירוֹת, כַּמְבֹאָר בְּ'פְּרִי עֵץ חַיִּים' וּבְ'סֵפֶר הַכַּוָּנוֹת' לְהָאַרִיז"ל שֶׁכָּל מִצְוָה תְּלוּיָה בִּסְפִירָה פְּרָטִית, יֵשׁ מִצְוֹת שֶׁהֵן בִּבְחִינַת הַתַּעֲנוּג וְיֵשׁ שֶׁהֵן בִּבְחִינַת הָרָצוֹן, וּכְמוֹ־כֵן יֵשׁ מִצְוֹת שֶׁהֵן בְּ'מוֹחִין דְּאַבָּא' וּבְ'מוֹחִין דְּאִמָּא',

---

13) יחזקאל א, י. 14) ד"ה אח"כ ראה להסתפק. 15) משנה ובריתא סוף קידושין. 16) בראשית ב, טו. 17) ראה תיב"ע עה"פ. זח"א כז, א. ח"ב קסה, ב. תקו"ז תכ"א (סב, א). תנ"ה (פח, ב). 18) ספר הגלגולים פ"ד. שער הגלגולים הקדמה יא. טז. הל' ת"ת לאדה"ז פ"א ס"ד. 19) סוס"ז. סוסי"ט. רסכ"ט.

ביאור בדרך אפשר

1 העובר מתפתח לפרטים ופרטי פרטים) **וְכֵן** יש מצוות שהשורש והמקור
2 שלהם הוא **בִּבְחִינַת הַמִּדּוֹת.**
3 **וּכְמוֹ־כֵן אִיתָא** מובא **בְּ'תִקּוּנֵי זֹהַר'**[20] **שֶׁכָּל הַמִּצְוֹת תְּלוּיוֹת**
4 **בְּשֵׁם הֲוָיָ' כְּעִנְּבֵי דְּתַלְיָא בְּאִתְכְּלָא (כַּעֲנָבִים הַתְּלוּיִים**
5 **בְּאֶשְׁכּוֹל), יֵשׁ מִצְוֹת הַתְּלוּיוֹת**
6 **בָּאוֹת יו"ד (וְכֵן** יש מצוות
7 התלויות **בְּקִיּוּצוֹ שֶׁל יו"ד), וְיֵשׁ**
8 **מִצְוֹת הַתְּלוּיוֹת בְּאוֹת הֵ"א**
9 **רִאשׁוֹנָה, וְכֵן בָּאוֹת וָא"ו**
10 **וּבְאוֹת הֵ"א אַחֲרוֹנָה** וכל זה
11 משום שכל מצוה נמשכת משורש
12 ומקור פרטי מסוים למעלה. **וְאִם־**
13 **כֵּן, בִּשְׁלָמָא** כלומר, דבר זה מובן
14 ומתקבל **בִּהְיוֹת הַנִּשְׁמָה לְמַעְלָה**
15 **בִּבְחִינַת "טְהוֹרָה הִיא"**[21],
16 היינו הנשמה כפי שהיא **בְּעוֹלָם**
17 **הָאֲצִילוּת**[22], העליון מבין ארבעת
18 העולמות הרוחניים הכללים (אצילות,
19 בריאה, יצירה, עשיה) **עוֹלָם**
20 **הָאַחְדוּת**[23] בו כל הספירות בטלות
21 לגמרי לאלקות ואין מציאות אחרת
22 מלבד האלקות עצמה, כך שהוא עולם
23 האחדות, **יֵשׁ לָהּ** לנשמה כפי שהיא
24 בעולם האצילות **שַׁיָּכוּת לְעֶשֶׂר**
25 **סְפִירוֹת כוּ', מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן**
26 **לְאַחֲרֵי יְרִידָתָהּ** של הנשמה
27 מעולם האצילות שם היא בבחינת
28 "טהורה היא" והיא ירדה להיות
29 **בִּבְחִינַת "בְּרִאתָהּ יְצִירָתָהּ**
30 **וּנְפַחְתָּהּ"**[21], **בְּג' עוֹלָמוֹת**
31 שלמטה מעולם האצילות הם עולמות
32 **בְּרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה**[22], **עוֹלָם**
33 **הַפִּירוּד**[24] מאלוקות כי יש מציאות
34 של נבראים שלא ניכר בהם הביטול
35 לאלוקות והם נראים כמציאות בפני
36 עצמה, **וְעַד** לירידת הנשמה למטה
37 לעולם הזה הגשמי באופן
38 **שֶׁמִּתְלַבֶּשֶׁת בַּגֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית**
39 **וּבְגוּף גַּשְׁמִי בִּשְׁבִיל לְקַיֵּם**
40 **מִצְוֹת בְּגַשְׁמִיּוּת** ויש מקום לשאלה, איך יש בכוחה של הנשמה לקיים
41 מצוות לאחר שירדה כל כך. **אַךְ הָעִנְיָן הוּא, שֶׁמִּשּׁוּם זֶה נֶאֱמַר**
42 **בִּבְרִיאַת הָאָדָם "נַעֲשֶׂה אָדָם" לְשׁוֹן רַבִּים, הֵינוּ, שֶׁנִּבְרָא**

1 וְכֵן בִּבְחִינַת הַמִּדּוֹת. וּכְמוֹ־כֵן אִיתָא בְּ'תִקּוּנֵי
2 זֹהַר'[20] שֶׁכָּל הַמִּצְוֹת תְּלוּיוֹת בְּשֵׁם הֲוָיָ' כְּעִנְּבֵי
3 דְּתַלְיָא בְּאִתְכְּלָא (כַּעֲנָבִים הַתְּלוּיִים בְּאֶשְׁכּוֹל),
4 יֵשׁ מִצְוֹת הַתְּלוּיוֹת בָּאוֹת יו"ד (וְכֵן בְּקִיּוּצוֹ שֶׁל
5 יו"ד), וְיֵשׁ מִצְוֹת הַתְּלוּיוֹת בְּאוֹת הֵ"א רִאשׁוֹנָה,
6 וְכֵן בָּאוֹת וָא"ו וּבְאוֹת הֵ"א אַחֲרוֹנָה. וְאִם־כֵּן,
7 בִּשְׁלָמָא בִּהְיוֹת הַנִּשְׁמָה לְמַעְלָה בִּבְחִינַת
8 "טְהוֹרָה הִיא"[21], בְּעוֹלָם הָאֲצִילוּת[22], עוֹלָם
9 הָאַחְדוּת[23], יֵשׁ לָהּ שַׁיָּכוּת לְעֶשֶׂר סְפִירוֹת כוּ',
10 מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן לְאַחֲרֵי יְרִידָתָהּ בִּבְחִינַת "בְּרִאתָהּ
11 יְצִירָתָהּ וּנְפַחְתָּהּ"[21], בְּג' עוֹלָמוֹת בְּרִיאָה־יְצִירָה־
12 עֲשִׂיָּה[22], עוֹלָם הַפִּירוּד[24], וְעַד שֶׁמִּתְלַבֶּשֶׁת בַּגֶּפֶשׁ
13 הַבַּהֲמִית וּבְגוּף גַּשְׁמִי בִּשְׁבִיל לְקַיֵּם מִצְוֹת
14 בְּגַשְׁמִיּוּת. אַךְ הָעִנְיָן הוּא, שֶׁמִּשּׁוּם זֶה נֶאֱמַר
15 בִּבְרִיאַת הָאָדָם "נַעֲשֶׂה אָדָם" לְשׁוֹן רַבִּים, הֵינוּ,
16 שֶׁנִּבְרָא עַל־יְדֵי כָּל עֶשֶׂר הַסְּפִירוֹת וְכָלוּל מֵהֶם,
17 כְּדֵי שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה יִהְיֶה בְּכֹחַ הָאָדָם לְקַיֵּם כָּל
18 תַּרְיַ"ג הַמִּצְוֹת הַקְּשׁוּרוֹת עִם עֶשֶׂר הַסְּפִירוֹת כוּ'.
19 וְעוֹד זֹאת, שֶׁעַל־יְדֵי קִיּוּם הַמִּצְוֹת לְמַטָּה יוּכַל
20 הָאָדָם לִפְעוֹל בַּסְּפִירוֹת לִהְיוֹת הַמְּשָׁכַת הָאוֹרוֹת
21 בְּכֵלִים, וְלֹא רַק בָּעוֹלָמוֹת בְּרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה,
22 אֶלָּא עוֹד זֹאת, שֶׁעַל־יְדֵי עֲבוֹדַת הָאָדָם נַעֲשֶׂה
23 תּוֹסֶפֶת אוֹרוֹת גַּם בָּאֲצִילוּת[25]. וְהַכֹּחַ לְזֶה הוּא
24 מֵהַמַּאֲמָר "נַעֲשֶׂה אָדָם", שֶׁזֶּהוּ הַצִּיּוּוּי לְהָעֶשֶׂר
25 סְפִירוֹת "נַעֲשֶׂה אָדָם", לְפִי שֶׁהָאוֹמֵר "נַעֲשֶׂה
26 אָדָם" הוּא לְמַעְלָה מֵהָעֶשֶׂר סְפִירוֹת (שֶׁלָּכֵן יָכוֹל
27 לְצַוּוֹת עֲלֵיהֶם), וִיתֵרָה מִזֶּה, שֶׁהוּא לְמַעְלָה גַּם
28 מִבְּחִינַת הַכֶּתֶר, דְּכִיוָן שֶׁהַמַּאֲמָר "נַעֲשֶׂה אָדָם"

ביאור בדרך אפשר

43 **עַל־יְדֵי כָּל עֶשֶׂר הַסְּפִירוֹת וְכָלוּל מֵהֶם,** כל הבחינות והמדריגות
44 שמהן באים הנבראים ישנם באדם **כְּדֵי שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה יִהְיֶה בְּכֹחַ**
45 **הָאָדָם לְקַיֵּם כָּל תַּרְיַ"ג הַמִּצְוֹת הַקְּשׁוּרוֹת עִם עֶשֶׂר**
46 **הַסְּפִירוֹת כוּ'.**
47 **וְעוֹד זֹאת, שֶׁעַל־יְדֵי קִיּוּם**
48 **הַמִּצְוֹת לְמַטָּה יוּכַל הָאָדָם**
49 **לִפְעוֹל בַּסְּפִירוֹת** העליונות
50 **לִהְיוֹת הַמְּשָׁכַת הָאוֹרוֹת**
51 **בְּכֵלִים,** כמבואר בקבלה וחסידות,
52 אופן המשכת והתגלות האור האלוקי
53 באמצעות עשר הספירות הוא על ידי
54 'אורות' (הארה והתגלות והתפשטות
55 של אור אלוקי) המאירים ומתגלים
56 בפועל על ידי התלבשות ב'כלים'
57 המודדים ומגבילים את התגלות
58 והתפשטות ה'אורות', ועל ידי קיום
59 המצות למטה (עם עניני העולם
60 שנמשכו מהספירות) פועלים שהאורות
61 אכן יבואו ויומשכו בכלים **וְלֹא רַק**
62 שפועלים המשכת האורות בכלים
63 **בָּעוֹלָמוֹת בְּרִיאָה־יְצִירָה־**
64 **עֲשִׂיָּה, אֶלָּא עוֹד זֹאת, שֶׁעַל־**
65 **יְדֵי עֲבוֹדַת הָאָדָם נַעֲשֶׂה**
66 **תּוֹסֶפֶת אוֹרוֹת גַּם בָּאֲצִילוּת**[25]
67 שהוא עולם עליון יותר, והעובדה
68 שמעשי האדם למטה משפיעים
69 ופועלים בו היא יותר פלא וחידוש
70 מהעובדה שלמעשי האדם יש פעולה
71 והשפעה על המשכת האלוקות
72 בעולמות בריאה, יצירה ועשיה.
73 **וְהַכֹּחַ לְזֶה** הכוח שניתן לאדם
74 שלמעשיו תהיה פעולה והשפעה על
75 המשכת והתגלות אורות עליונים
76 בעולם האצילות, **הוּא מֵהַמַּאֲמָר**
77 האלוקי **"נַעֲשֶׂה אָדָם", שֶׁזֶּהוּ**
78 **הַצִּיּוּוּי** מאת הקדוש־ברוך־הוא
79 **לְהָעֶשֶׂר סְפִירוֹת "נַעֲשֶׂה**
80 **אָדָם", לְפִי שֶׁהָאוֹמֵר** הבחינה
81 והמדריגה האלוקית העליונה שהיא
82 מקור הציווי **"נַעֲשֶׂה אָדָם" הוּא לְמַעְלָה מֵהָעֶשֶׂר סְפִירוֹת**
83 **(שֶׁלָּכֵן יָכוֹל לְצַוּוֹת עֲלֵיהֶם** כמובן בפשטות שהאומר את הציווי נעלה
84 ממי שמקבל את הציווי), **וִיתֵרָה מִזֶּה, שֶׁהוּא לְמַעְלָה גַּם מִבְּחִינַת**

---

20) בהקדמה (ב, א). 21) ברכת "אלקי נשמה". 22) סידור האריז"ל במקומו. לקו"ת פ' ראה כז, א. ובכ"מ. 23) ראה לקוטי הש"ס להאריז"ל מסכת שבת בתחילתו. ובכ"מ. 24) ראה עץ חיים שער מג (שער ציור עולמות) בהקדמה להדרוש. ובכ"מ.
25) ראה שם שער לט (שער מ"ן ומ"ד) דרוש יא סימן טז. תניא קו"א קנה, א.

ביאור בדרך אפשר

הַכֶּתֶר, בחינת ׳כתר עליון׳ שלמעלה מעשר הספירות (כשם שהכתר בפשטות הוא למעלה מהראש, ענין המוחין. והתחלת הספירות היא במוחין, חכמה, בינה ודעת) **דְּכֵיוָן שֶׁהַמַּאֲמָר "נַעֲשֶׂה אָדָם" הוּא הַכֹּחַ לְקִיּוּם כָּל הַמִּצְוֹת, גַּם הַמִּצְוֹת הַתְּלוּיוֹת בְּקוּצוֹ שֶׁל יוֹ"ד, שֶׁהוּא בְּחִינַת הַכֶּתֶר (כַּמְבֹאָר בְּ׳אִגֶּרֶת הַתְּשׁוּבָה׳**[26] שבספר התניא כיצד עשר הספירות רמוזות בארבעת האותיות של שם הוי׳: יו"ד – חכמה, ה"א ראשונה – בינה, וא"ו – מידות, ה"א אחרונה – מלכות, ואילו ׳קוצו של יו"ד׳ רומז למה שלמעלה משם הוי׳, למעלה מעשר הספירות, בחינת כתר עליון), **הֲרֵי בְּהֶכְרֵחַ לוֹמַר שֶׁהָאוֹמֵר "נַעֲשֶׂה אָדָם" הוּא לְמַעְלָה גַּם מִבְּחִינַת הַכֶּתֶר** וכיון שבריאת האדם היא משורש ומקור נעלה כל־כך, יש בו את הכוח שמעשיו ועבודתו ישפיעו על כל הבריאה.

ד) וְעַל־פִּי־זֶה יוּבָן מַה שֶּׁכָּתוּב כִּי הַמִּצְוָה הַזֹּאת אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם לֹא נִפְלֵאת הִיא מִמְּךָ וְלֹא רְחֹקָה הִיא. וְהָעִנְיָן בָּזֶה, מַה שֶּׁכָּתוּב "הַמִּצְוָה הַזֹּאת" קָאֵי בְּפַשְׁטוּת עַל כְּלָלוּת הַמִּצְוֹת, כְּפֵירוּשׁ רַשִׁ"י[27], וְעַל זֶה נֶאֱמַר אֲנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם, שֶׁהַצִּיווּי וְהַ׳נְּתִינַת כֹּחַ׳ שיש לאדם מלמעלה עַל קִיּוּם הַמִּצְוֹת הוּא מִבְּחִינַת "אָנֹכִי", אָנֹכִי מִי שֶׁאָנֹכִי[28], **וְהַצִּיווּי הוּא עַל קִיּוּם הַמִּצְוֹת "הַיּוֹם"** הָאור האלוקי ה׳סובב כל עלמין׳, אור בלי גבול המאיר בכל העולמות בשווה (**כַּמְבֹאָר בְּדִבּוּר־הַמַּתְחִיל** במאמר הפותח בפסוק **יָבִיאוּ לְבוּשׁ מַלְכוּת**[31] בספר ׳תורה אור׳ לרבנו הזקן, שם מבואר כיצד האור ה׳סובב כל עלמין׳ מאיר גם בעולם הזה וכיצד הוא מאיר בגלוי בדברים הגשמיים שבהם מקיימים את המצוות, וזה לשונו: "תשובה ומעשים טובים היא המשכת אור אין־סוף ברוך־הוא ה׳סובב כל עלמין׳... רק לא כל המעשים שווים רק מעשים טובים דווקא הם דברים שנעשה בהם המצוות שהם רצון העליון ברוך־הוא ברוך־הוא להיות ציצית של צמר וקלף של תפלין ובהם מאיר אור אין־סוף ברוך־הוא ה׳סובב כל עלמין׳ בגלוי ממש בלי שום הסתר פנים ולבוש. מה־שאין־כן שאר כל המעשים אשר לא לה׳ המה... יש שם לבוש והסתר פנים המכסה ומסתיר אור ה׳ וקדושתו ונראים ליש ודבר נפרד בפני עצמם. מה־שאין־כן דברים הנעשים בהם המצות שהם רצונו יתברך הרי הם בטלים לאור ה׳ וקדושתו ואור אין סוף מתגלה בהם בלי הסתר פנים ולבוש. הגם שהן מלובשים בדברים גשמיים...")

ביאור בדרך אפשר

1 הוּא הַכֹּחַ לְקִיּוּם כָּל הַמִּצְוֹת, גַּם הַמִּצְוֹת
2 הַתְּלוּיוֹת בְּקוּצוֹ שֶׁל יוֹ"ד, שֶׁהוּא בְּחִינַת הַכֶּתֶר
3 (כַּמְבֹאָר בְּ׳אִגֶּרֶת הַתְּשׁוּבָה׳[26]), הֲרֵי בְּהֶכְרֵחַ
4 לוֹמַר שֶׁהָאוֹמֵר "נַעֲשֶׂה אָדָם" הוּא לְמַעְלָה גַּם
5 מִבְּחִינַת הַכֶּתֶר.

6 ד) וְעַל־פִּי־זֶה יוּבָן מַה שֶּׁכָּתוּב כִּי הַמִּצְוָה
7 הַזֹּאת אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם
8 לֹא נִפְלֵאת הִיא מִמְּךָ וְלֹא רְחֹקָה הִיא. וְהָעִנְיָן
9 בָּזֶה, מַה שֶּׁכָּתוּב "הַמִּצְוָה הַזֹּאת" קָאֵי בְּפַשְׁטוּת
10 עַל כְּלָלוּת הַמִּצְוֹת, כְּפֵירוּשׁ רַשִׁ"י[27], וְעַל זֶה
11 נֶאֱמַר אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם, שֶׁהַצִּיווּי וְהַ׳נְּתִינַת
12 כֹּחַ׳ עַל קִיּוּם הַמִּצְוֹת הוּא מִבְּחִינַת "אָנֹכִי", אָנֹכִי
13 מִי שֶׁאָנֹכִי[28], וְהַצִּיווּי הוּא עַל קִיּוּם הַמִּצְוֹת
14 "הַיּוֹם" דַּוְקָא, כְּמַאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ זַ"ל[29] הַיּוֹם
15 לַעֲשׂוֹתָם[30], בְּעוֹלָם הַמַּעֲשֶׂה, שֶׁבּוֹ מֵאִיר ׳אוֹר
16 הַסּוֹבֵב׳ (כַּמְבֹאָר בְּדִבּוּר־הַמַּתְחִיל יָבִיאוּ לְבוּשׁ
17 מַלְכוּת[31]), וְלָכֵן יְכוֹלִים לִפְעוֹל בּוֹ הַהַמְשָׁכָה
18 שֶׁעַל־יְדֵי קִיּוּם הַמִּצְוֹת. וְכֵן הוּא גַּם לְפִי הַפֵּרוּשׁ
19 בַּכָּתוּב כִּי הַמִּצְוָה הַזֹּאת גּוֹ׳ שֶׁקָּאֵי עַל מִצְוַת
20 הַתְּשׁוּבָה[32] [וּלְהָעִיר מֵהַשַּׁיָּכוּת דְּמִצְוַת הַתְּשׁוּבָה
21 לְכְלָלוּת הַמִּצְוֹת, כֵּיוָן שֶׁעַל־יָדָהּ נִפְעָל עִילּוּי בְּכָל
22 הַמִּצְוֹת, כַּיָּדוּעַ[33] בְּפֵרוּשׁ לְשׁוֹן חֲכָמֵינוּ זַ"ל[34]
23 תְּשׁוּבָה וּמַעֲשִׂים טוֹבִים, שֶׁעַל־יְדֵי הַתְּשׁוּבָה -
24 נַעֲשִׂים הַמִּצְוֹת מַעֲשִׂים טוֹבִים, וְהַיְנוּ, שֶׁאַף־עַל־
25 פִּי שֶׁגַּם לוּלֵי הַתְּשׁוּבָה הֵם מַעֲשִׂים עַל־פִּי תּוֹרָה,
26 מִכָּל־מָקוֹם אֵינָם מַעֲשִׂים טוֹבִים עֲדַיִן, וְרַק
27 עַל־יְדֵי הַתְּשׁוּבָה נַעֲשִׂים מַעֲשִׂים טוֹבִים. וְלָכֵן
28 הוּא דווקא בעולם הזה מֵאִיר
29 הָאור האלוקי ה׳סובב כל עלמין׳, אור בלי גבול המאיר בכל
30 בעצמו שלמעלה מכל שם וכינוי
31 וְהַצִּיווּי הוּא עַל קִיּוּם הַמִּצְוֹת
32 "הַיּוֹם" דַּוְקָא, והכוונה היא
33 לקיום המצוות למטה בעולם הזה
34 לִמְעֹלָה בְּעוֹלָם הַמַּעֲשֶׂה, שֶׁבּוֹ
35 מֵאִיר
36 בכל
37 בעולם
38 הַיּוֹם
39 בְּעוֹלָם הַמַּעֲשֶׂה, שֶׁבּוֹ
40 אוֹר הַסּוֹבֵב׳
41 (כַּמְבֹאָר בְּדִבּוּר־הַמַּתְחִיל

---

26) פ"ד (צד, ב). 27) ראה פירש"י שם, יד. וראה גם לקו"ש חי"ד ע׳ 112 הערה 24. 28) ראה לקו"ת פרשתנו (נצבים) מה, ג. 29) עירובין כב, א. ע"ז ג, א. 30) ס"פ ואתחנן. 31) תו"א מגילת אסתר צ, ב ואילך. 32) רמב"ן עה"פ. 33) ראה לקו"ת מטות פב, א. שמע"צ פה, א. שה"ש יז, ג. 34) אבות פ"ד מי"ז.

ביאור בדרך אפשר

וְלָכֵן שַׁיָּךְ יתכן **וְצָרִיךְ לִהְיוֹת עִנְיַן הַתְּשׁוּבָה גַּם בַּצַּדִּיקִים, שֶׁאֶצְלָם לֹא שַׁיָּךְ עִנְיַן הַתְּשׁוּבָה עַל עֲוֹנוֹת כּוּ׳], כִּי** כמו כללות המצוות **גַּם הַצִּיווּי וְהַ׳נְּתִינַת כֹּחַ׳ עַל עִנְיַן הַתְּשׁוּבָה הוּא מִבְּחִינַת "אָנֹכִי"** (כלשון הכתוב בהמשך הפסוק "כי המצווה הזאת" **אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ), וִיתֵרָה מִזֶּה,** לעניין "אנכי" יש שייכות מיוחדת לתשובה, יותר משאר המצוות **שֶׁהֲרֵי בְּעִנְיַן הַתְּשׁוּבָה נֶאֱמַר שְׁתֵּי פְּעָמִים "אָנֹכִי", כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[35] בנבואת ישעיה **אָנֹכִי אָנֹכִי הוּא מוֹחֶה** מוחק **פְּשָׁעֶיךָ** (**עַל־דֶּרֶךְ מַה שֶּׁנֶּאֱמַר**[36] **אָנֹכִי אָנֹכִי הוּא מְנַחֶמְכֶם** שגם בעניין זה נאמר פעמיים "אנכי"), **לְמַעְלָה מִמַּתַּן־תּוֹרָה** (שבו ניתן **הַצִּיווּי עַל כְּלָלוּת הַמִּצְוֹת) שֶׁבּוֹ נֶאֱמַר "אָנֹכִי" פַּעַם אַחַת**[37], בתחילת עשרת הדברות, "אנכי ה' אלוקיך..." **וְהַיְנוּ, שֶׁבְּחִינַת "אָנֹכִי" שֶׁנֶּאֱמַר גַּבֵּי תְּשׁוּבָה הוּא בִּבְחִינַת מַקִּיף כּוּ׳**[38].

וּכְמוֹ־כֵן שַׁיָּךְ גַּם עִנְיַן הַתְּשׁוּבָה כמו כללות עניין המצוות **בְּעוֹלָם הַמַּעֲשֶׂה דַּוְקָא, הַיּוֹם לַעֲשׂוֹתָם** (כפי שנרמז בפסוק זה עצמו **אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם), כִּי דַּוְקָא בָּעוֹלָם הַזֶּה קוֹדֶם הַבֵּרוּר כּוּ׳, יָכוֹל לִהְיוֹת עִנְיַן הַתְּשׁוּבָה בְּאוֹפֶן שֶׁבְּשַׁעְתָּא חֲדָא**[39] בשעה אחת (וברגע אחד) **מִתְּהַפֵּךְ מִן הַקָּצֶה אֶל הַקָּצֶה כּוּ׳** (אבל בעולם הבא יש לכל עניין את ההגדרה המיוחדת לו ואין שם תערובת טוב ורע, וכמבואר בחסידות שמטעם זה שלמעלה אין עירובי דברים ובחינות, למלאכים יש עבודות קבועות ומחנה מיכאל העובד מאהבה לא מחליף עבודתו ליראה וכד', ולכן גם לא יכולה להיות עבודת התשובה על ידי נשמות בגן עדן אלא רק למטה בעולם הזה) **וְהַיְנוּ לְפִי שֶׁבָּעוֹלָם הַזֶּה יֶשְׁנָהּ הַמְשָׁכַת אוֹר הַסּוֹבֵב־כָּל־עָלְמִין עַל־יְדֵי קִיּוּם הַתּוֹרָה וּמִצְוֹת**[40] והמשכה והארה זו היא נתינת כוח לתשובה.

וְעַל זֶה על מעלת "כי המצווה הזאת" שהיא כללות המצוות ובמיוחד מצוות התשובה והשפעת הדברים על המשכת האלוקות בעולם **נֶאֱמַר לֹא נִפְלֵאת הִיא מִמְּךָ וְלֹא רְחֹקָה הִיא. וְהָעִנְיָן בָּזֶה, דְּהִנֵּה "נִפְלֵאת" וּ"רְחֹקָה" קָאֵי** מכוון **עַל בּ׳ הַבְּחִינוֹת** של בחינת הכתר **'עַתִּיק'** בחינת 'עתיק יומין' (שנעתק ונבדל מ'יום' וגילוי, בחינת פנימיות הכתר) **וְ'אַרִיךְ'** בחינת 'אריך אנפין' (פנים ארוכות, הארה בריבוי, בחינת חיצוניות הכתר). **"נִפְלֵאת"** מלשון פלא **קָאֵי** מכוון **עַל בְּחִינַת 'עַתִּיק', כַּיָּדוּעַ שֶׁבְּחִינַת 'עַתִּיק' נִקְרָא בְּשֵׁם פֶּלֶא עֶלְיוֹן, שֶׁזֶּהוּ מִצַּד הָרִיחוּק** הפער הגדול בין בחינה נעלית זו לעולמות, שהוא ריחוק **בְּאוֹפֶן שֶׁבְּאֵין־עֲרוּךְ,** ללא כל יחס והשוואה **שֶׁלָּכֵן נִקְרָא בְּשֵׁם 'עַתִּיק', לִהְיוֹתוֹ נֶעְתַּק וְנִבְדָּל לְגַמְרֵי** כמהות נעלית יותר. **וּ"רְחֹקָה" קָאֵי עַל בְּחִינַת 'אַרִיךְ', שֶׁעִם הֱיוֹתוֹ לְמַעְלָה מֵהָעוֹלָמוֹת, הֲרֵי הוּא עַל־כָּל־פָּנִים** בכל אופן מקור **מָקוֹר אֲלֵיהֶם, וְהַיְנוּ, שֶׁהוּא בִּבְחִינַת רִיחוּק שֶׁבְּעֶרֶךְ** ויש לו יחס כלשהו לעולמות. **וְעַל־דֶּרֶךְ מַה שֶּׁכָּתוּב**[41] גם לגבי מדריגת החכמה לשון ריחוק **אָמַרְתִּי אֶחְכָּמָה וְהִיא רְחוֹקָה מִמֶּנִּי, דְּקָאֵי** והכוונה **עַל הַחָכְמָה הַנַּעְלָמָה שֶׁהִיא** הנעלית מלבוא בגילוי **'חָכְמָה דְּאַרִיךְ', שֶׁהִיא** נעלית מעולמות (לא כמו חכמה דאצילות שהיא חלק מעשר הספירות כפי שהן בעולמות) אבל הריחוק והפער הוא

---

35) ישעי' מג, כה. 36) שם נא, יב. 37) יתרו כ, ב. ואתחנן ה, ו. 38) ברשימת ההנחה צויין: חסר קצת. - ולהעיר מהמבואר בדרושים שבהערה 9, שאנכי שנאמר במצות התשובה הוא בחי' עתיק. 39) זח"א קכט, סע"א. 40) ראה סהמ"צ להצ"צ שם (מ, א). לקו"ת פינחס עה, סע"ב ואילך. 41) קהלת ז, כג.

ביאור בדרך אפשר

בְּבְחִינַת רִיחוּק שֶׁבְּעֶרֶךְ, ריחוק יחסי, כלומר הייתה מחשבה וניסיון להשיג את החכמה הזו, **(כִּי עַל בְּחִינָה שֶׁבְּרִיחוּק שֶׁבְּאֵין־עֲרוֹךְ, לֹא שַׁיָּךְ מִלְּכַתְּחִלָּה הָאֶפְשָׁרוּת דְּ"אָמַרְתִּי אֶחְכָּמָה"** ואין טעם אפילו לנסות להשיג את החכמה הנעלית הזו), **אֶלָּא שֶׁאַף־עַל־פִּי־כֵן "הִיא רְחוֹקָה מִמֶּנִּי"** ובסופו של דבר היא חכמה מאד נעלית ו'רחוקה' מהשגה. **וּמַמְשִׁיךְ בַּכָּתוּב וְחוֹזֵר וּמְפָרֵשׁ הָעִנְיָן, בְּאָמְרוֹ "לֹא בַּשָּׁמַיִם הִיא גוֹ' וְלֹא מֵעֵבֶר לַיָּם הִיא", כִּי שְׁתֵּי הַבְּחִינוֹת דְּ"נִפְלֵאת" וּ"רְחוֹקָה" שֶׁהֵן בְּחִינַת 'עַתִּיק' וְ'אַרִיךְ'** כמבואר לעיל **נִקְרָאוֹת "שָׁמַיִם" וּ"מֵעֵבֶר לַיָּם",** כפי שממשיך ומבאר. **דְּהִנֵּה, הַשָּׁמַיִם הַגַּשְׁמִיִּים הֲרֵי אֵינָן נִרְאִים כְּלָל,** כי הם מציאות 'שקופה' שלא נראית לעין **וּמַה שֶּׁנִּרְאֶה לָעַיִן אֵינוֹ אֶלָּא זַהֲרוּרִית הָאֲוִירִים,** אל מול קרני השמש (ולכן צבע השמים משתנה בעת השקיעה) **אֲבָל לֹא מֵעֶצֶם הַשָּׁמַיִם כוּ', וְזֶהוּ** מציאות השמים הגשמיים היא **מָשָׁל לְהָבִין בְּעִנְיָן שָׁמַיִם הָעֶלְיוֹנִים שֶׁהוּא בְּחִינַת 'עַתִּיק'** ו'נעתק' ו'נבדל' **שֶׁנִּקְרָא פֶּלֶא, לְפִי שֶׁאֵינוֹ מוּשָׂג וְנִרְאֶה כְּלָל. וּ"מֵעֵבֶר לַיָּם" קָאֵי** מכוון **עַל בְּחִינַת 'אַרִיךְ' שֶׁהוּא מֵעֵבֶר לְיַם הַחָכְמָה** ונעלה מהחכמה, **וְעַל־דֶּרֶךְ "אָמַרְתִּי אֶחְכָּמָה וְהִיא רְחוֹקָה מִמֶּנִּי",** חכמה שלמעלה מתפיסה והשגה. **וְזֶהוּ אוֹמְרוֹ כִּי הַמִּצְוָה הַזֹּאת אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם לֹא נִפְלֵאת הִיא מִמְּךָ וְלֹא רְחוֹקָה הִיא, לֹא בַּשָּׁמַיִם הִיא גוֹ' וְלֹא מֵעֵבֶר לַיָּם הִיא גוֹ', דְּאַף־עַל־פִּי שֶׁהַמִּצְוָה הַזֹּאת** כללות המצוות ובפרט ענין התשובה, **מִצַּד־**

ביאור בדרך אפשר

עַצְמָהּ הִיא "נִפְלֵאת" וּ"רְחוֹקָה", "בַּשָּׁמַיִם" וּ"מֵעֵבֶר לַיָּם", שֶׁהוּא עִנְיָן בְּחִינַת 'עַתִּיק' וְ'אַרִיךְ' (כַּנַּ"ל), מִכָּל־מָקוֹם "לֹא נִפְלֵאת הִיא מִמְּךָ", "מִמְּךָ" דָּיְקָא, אף שמצד עצם מהותם הדברים 'נפלאים' ו'רחוקים' כי הם נעלים ביותר, בכל זאת לגבי היהודי הלומד תורה ומקיים מצוות, "ממך" הדברים קרובים, **שֶׁ"מִמְּךָ לֹא נִפְלֵאת וְלֹא רְחוֹקָה", "לֹא בַּשָּׁמַיִם וְלֹא מֵעֵבֶר לַיָּם", וְהַיְנוּ, לְפִי שֶׁיֵּשׁ בַּנְּשָׁמָה** של כל יהודי **גַּם בְּחִינָה שֶׁלְּמַעְלָה מֵ'אַרִיךְ' וְ'עַתִּיק',** ולכן אף שמצד 'עתיק' ו'אריך' הדברים הם אכן באופן של 'נפלאת' ו'רחוקה', בגלל שבנשמת היהודי יש בחינה עוד יותר נעלית, הרי מצידה ענייני אלוקות כן קרובים אליו **שֶׁזֶּהוּ אוֹמְרוֹ אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ, שֶׁנִּמְשָׁךְ** ומתגלה מלמעלה למטה **מִבְּחִינַת "אָנֹכִי מִי שֶׁאָנֹכִי"** הקדוש־ברוך־הוא בעצמו, שלמעלה מהדרגות המלובשות בשמות השונים לרדת ממדריגה למדריגה ולהאיר על האדם **לִהְיוֹת בִּבְחִינַת (הֲוָיָ') אֶלְקֶיךָ, כִּחֲךָ וְחַיּוּתְךָ**[42], הכוח והחיות של היהודי הפרטי **שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה יוּכַל לְקַיֵּם אֶת הַמִּצְוֹת שֶׁהֵן בִּבְחִינַת הָרָצוֹן** העליון (בחינת 'אריך אנפין') **וְהַתַּעֲנוּג** העליון (בחינת 'עתיק יומין'), **שֶׁהֲרֵי הַמִּצְוֹת הֵן רְצוֹנוֹ יִתְבָּרֵךְ, וְעַל־יְדֵן** כאשר הרצון העליון מתקיים בפועל **נַעֲשֶׂה עִנְיָן הַתַּעֲנוּג (בְּחִינַת עַתִּיק), כְּמַאֲמַר**[43] חכמינו ז"ל על כך שהקרבנות נקראים בשם "ריח ניחוח" **נַחַת רוּחַ לְפָנַי** עניין התענוג **שֶׁאָמַרְתִּי וְנַעֲשָׂה רְצוֹנִי. וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל (סְעִיף ג)**

1 דְּאַרִיךְ', שֶׁהִיא בִּבְחִינַת רִיחוּק שֶׁבְּעֶרֶךְ, שֶׁלְּכָךְ
2 שַׁיָּךְ לוֹמַר עַל זֶה "אָמַרְתִּי אֶחְכָּמָה" (כִּי עַל
3 בְּחִינָה שֶׁבְּרִיחוּק שֶׁבְּאֵין־עֲרוֹךְ, לֹא שַׁיָּךְ
4 מִלְּכַתְּחִלָּה הָאֶפְשָׁרוּת דְּ"אָמַרְתִּי אֶחְכָּמָה"), אֶלָּא
5 שֶׁאַף־עַל־פִּי־כֵן "הִיא רְחוֹקָה מִמֶּנִּי". וּמַמְשִׁיךְ
6 בַּכָּתוּב וְחוֹזֵר וּמְפָרֵשׁ הָעִנְיָן, בְּאָמְרוֹ "לֹא
7 בַּשָּׁמַיִם הִיא גוֹ' וְלֹא מֵעֵבֶר לַיָּם הִיא", כִּי שְׁתֵּי
8 הַבְּחִינוֹת דְּ"נִפְלֵאת" וּ"רְחוֹקָה" שֶׁהֵן בְּחִינַת
9 'עַתִּיק' וְ'אַרִיךְ' נִקְרָאוֹת "שָׁמַיִם" וּ"מֵעֵבֶר לַיָּם".
10 דְּהִנֵּה, הַשָּׁמַיִם הַגַּשְׁמִיִּים הֲרֵי אֵינָן נִרְאִים כְּלָל,
11 וּמַה שֶּׁנִּרְאֶה לָעַיִן אֵינוֹ אֶלָּא זַהֲרוּרִית הָאֲוִירִים,
12 אֲבָל לֹא מֵעֶצֶם הַשָּׁמַיִם כוּ', וְזֶהוּ מָשָׁל לְהָבִין
13 בְּעִנְיָן שָׁמַיִם הָעֶלְיוֹנִים שֶׁהוּא בְּחִינַת 'עַתִּיק'
14 שֶׁנִּקְרָא פֶּלֶא, לְפִי שֶׁאֵינוֹ מוּשָׂג וְנִרְאֶה כְּלָל.
15 וּ"מֵעֵבֶר לַיָּם" קָאֵי עַל בְּחִינַת 'אַרִיךְ' שֶׁהוּא
16 מֵעֵבֶר לְיַם הַחָכְמָה, וְעַל־דֶּרֶךְ "אָמַרְתִּי אֶחְכָּמָה
17 וְהִיא רְחוֹקָה מִמֶּנִּי".
18 **וְזֶהוּ** אוֹמְרוֹ כִּי הַמִּצְוָה הַזֹּאת אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ
19 הַיּוֹם לֹא נִפְלֵאת הִיא מִמְּךָ וְלֹא רְחוֹקָה
20 הִיא, לֹא בַּשָּׁמַיִם הִיא גוֹ' וְלֹא מֵעֵבֶר לַיָּם הִיא
21 גוֹ', דְּאַף־עַל־פִּי שֶׁהַמִּצְוָה הַזֹּאת מִצַּד־עַצְמָהּ
22 הִיא "נִפְלֵאת" וּ"רְחוֹקָה", "בַּשָּׁמַיִם" וּ"מֵעֵבֶר
23 לַיָּם", שֶׁהוּא עִנְיָן בְּחִינַת 'עַתִּיק' וְ'אַרִיךְ' (כַּנַּ"ל),
24 מִכָּל־מָקוֹם "לֹא נִפְלֵאת הִיא מִמְּךָ", "מִמְּךָ"
25 דָּיְקָא, שֶׁ"מִמְּךָ לֹא נִפְלֵאת וְלֹא רְחוֹקָה", "לֹא
26 בַּשָּׁמַיִם וְלֹא מֵעֵבֶר לַיָּם", וְהַיְנוּ, לְפִי שֶׁיֵּשׁ
27 בַּנְּשָׁמָה גַּם בְּחִינָה שֶׁלְּמַעְלָה מֵ'אַרִיךְ' וְ'עַתִּיק',
28 שֶׁזֶּהוּ אוֹמְרוֹ אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ, שֶׁנִּמְשָׁךְ מִבְּחִינַת
29 "אָנֹכִי מִי שֶׁאָנֹכִי" לִהְיוֹת בִּבְחִינַת (הֲוָיָ') אֶלְקֶיךָ, כִּחֲךָ וְחַיּוּתְךָ[42], שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה
30 יוּכַל לְקַיֵּם אֶת הַמִּצְוֹת שֶׁהֵן בִּבְחִינַת הָרָצוֹן וְהַתַּעֲנוּג, שֶׁהֲרֵי הַמִּצְוֹת הֵן רְצוֹנוֹ
31 יִתְבָּרֵךְ, וְעַל־יְדֵן נַעֲשֶׂה עִנְיָן הַתַּעֲנוּג (בְּחִינַת עַתִּיק), כְּמַאֲמַר[43] נַחַת רוּחַ לְפָנַי
32 שֶׁאָמַרְתִּי וְנַעֲשָׂה רְצוֹנִי. וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל (סְעִיף ג) שֶׁבִּשְׁבִיל קִיּוּם הַמִּצְוֹת

42) ראה לקו"ת בלק עג, ג. פינחס פ, א. ובכ"מ. 43) תו"כ ופירש"י ויקרא א, ט. ועוד.

ביאור בדרך אפשר

שֶׁבִּשְׁבִיל קִיּוּם הַמִּצְוֹת על ידי האדם בעולם הזה (ובאופן שיש לכך השפעה על כל הבריאה) הָיְתָה בְּרִיאַת הָאָדָם על ידי כל עשר הספירות בְּאוֹפֶן שֶׁכּוֹלֵל כָּל פְּרָטֵי הָעִנְיָנִים דְּסֵדֶר הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת וְלָכֵן, אַף שֶׁבְּחִינַת 'אֲרִיךְ' כמבואר לעיל. וּפוֹעֵל בָּהֶם כו' וְ'עַתִּיק' נִקְרָאוֹת בְּשֵׁם פֶּלֶא וְרָחוֹק לְגַבֵּי הַנֶּאֱצָלִים, הספירות שבעולם האצילות מִכָּל־מָקוֹם לְגַבֵּי הָאָדָם שֶׁכּוּלְּם - אֵינָן נִקְרָאוֹת כְּלָל בְּשֵׁם פֶּלֶא וְרָחוֹק, כִּי עם כל מעלתם לֹא יִפָּלֵא אוֹרָם מִמֶּנּוּ מהאדם וְלֹא יוּרְחַק מִמֶּנּוּ כְּלָל, כִּי נִיתָּן לָאָדָם הכוח והיכולת המיוחדים שֶׁיִּהְיֶה בְּהִתְגַּלּוּת אֶצְלוֹ גַּם אפילו בְּחִינַת פֶּלֶא הָעֶלְיוֹן, מִפְּנֵי שֶׁהוּא האדם כְּלָלוּת הַכֹּל.

ה) אַךְ עֲדַיִן צָרִיךְ לְהָבִין, לָמָּה הָיְתָה כָּזֹאת מִלְּפָנָיו יִתְבָּרֵךְ שֶׁתִּהְיֶה הַמְּשָׁכַת אוֹר הַסּוֹבֵב לְמַטָּה דַּוְקָא, וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה בְּנִשְׁמַת הָאָדָם, שֶׁבְּהִיוֹתָהּ לְמַטָּה בְּעוֹלָם הָעֲשִׂיָּה תִּהְיֶה בָּהּ בְּחִינָה שֶׁלְּמַעְלָה מֵהַכֶּתֶר, אַף־עַל־פִּי שֶׁעִנְיָן זֶה הוּא הֵיפֶךְ סֵדֶר הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת שמצידו יש הבדלים ופערים גדולים בין הדרגות העליונות לדרגות התחתונות, ואילו בעניין זה יש דווקא למטה בעולם הזה הארה מאור נעלה ביותר, ודווקא האדם ממשיך ומגלה בחינה שלמעלה מהכתר? הִנֵּה עַל זֶה מַמְשִׁיךְ הַכָּתוּב "כִּי קָרוֹב אֵלֶיךָ הַדָּבָר" גו', "כי" במובן של סיבה ונימוק שֶׁהוּא עִנְיָן נְתִינַת טַעַם, שֶׁכָּל זֶה הוּא בִּשְׁבִיל בִּנְיָן וְתִקּוּן ספירת הַמַּלְכוּת שֶׁנִּקְרֵאת "דָּבָר", כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[44] דְּבַר מֶלֶךְ שִׁלְטוֹן, השלטון של המלך הוא באמצעות הדיבור, ולכן ספירת המלכות נקראת "דבר" וְכַיָּדוּעַ

1 הָיְתָה בְּרִיאַת הָאָדָם בְּאוֹפֶן שֶׁכּוֹלֵל כָּל פְּרָטֵי
2 הָעִנְיָנִים דְּסֵדֶר הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת וּפוֹעֵל בָּהֶם כו'.
3 וְלָכֵן, אַף שֶׁבְּחִינַת 'אֲרִיךְ' וְ'עַתִּיק' נִקְרָאוֹת בְּשֵׁם
4 פֶּלֶא וְרָחוֹק לְגַבֵּי הַנֶּאֱצָלִים, מִכָּל־מָקוֹם לְגַבֵּי
5 הָאָדָם שֶׁכּוּלְּם - אֵינָן נִקְרָאוֹת כְּלָל בְּשֵׁם פֶּלֶא
6 וְרָחוֹק, כִּי לֹא יִפָּלֵא אוֹרָם מִמֶּנּוּ וְלֹא יוּרְחַק
7 מִמֶּנּוּ כְּלָל, כִּי נִיתָּן לָאָדָם שֶׁיִּהְיֶה בְּהִתְגַּלּוּת
8 אֶצְלוֹ גַּם בְּחִינַת פֶּלֶא הָעֶלְיוֹן, מִפְּנֵי שֶׁהוּא
9 כְּלָלוּת הַכֹּל.
10 **ה) אַךְ** עֲדַיִן צָרִיךְ לְהָבִין, לָמָּה הָיְתָה כָּזֹאת
11 מִלְּפָנָיו יִתְבָּרֵךְ שֶׁתִּהְיֶה הַמְּשָׁכַת אוֹר הַסּוֹבֵב
12 לְמַטָּה דַּוְקָא, וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה בְּנִשְׁמַת הָאָדָם,
13 שֶׁבְּהִיוֹתָהּ לְמַטָּה בְּעוֹלָם הָעֲשִׂיָּה תִּהְיֶה בָּהּ
14 בְּחִינָה שֶׁלְּמַעְלָה מֵהַכֶּתֶר, אַף־עַל־פִּי שֶׁעִנְיָן זֶה
15 הוּא הֵיפֶךְ סֵדֶר הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת. הִנֵּה עַל זֶה
16 מַמְשִׁיךְ הַכָּתוּב "כִּי קָרוֹב אֵלֶיךָ הַדָּבָר" גו',
17 שֶׁהוּא עִנְיָן נְתִינַת טַעַם, שֶׁכָּל זֶה הוּא בִּשְׁבִיל
18 בִּנְיָן וְתִקּוּן הַמַּלְכוּת שֶׁנִּקְרֵאת "דָּבָר", כְּמוֹ
19 שֶׁכָּתוּב[44] דְּבַר מֶלֶךְ שִׁלְטוֹן, וְכַיָּדוּעַ בְּעִנְיַן וַתָּקֶם
20 אֶת דְּבָרֶיךָ[45], וְהַיְנוּ, שֶׁכְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה בִּנְיַן הַמַּלְכוּת
21 צְרִיכָה לִהְיוֹת הָעֲבוֹדָה דְּקִיּוּם הַתּוֹרָה וּמִצְוֹת
22 בְּאוֹפֶן דְּ"בְּפִיךָ וּבִלְבָבְךָ לַעֲשֹׂתוֹ" [דְּאַף
23 שֶׁבִּתְחִלַּת הַבְּרִיאָה הָיָה בִּנְיַן הַמַּלְכוּת מִצַּד "כִּי
24 חָפֵץ חֶסֶד הוּא"[46], מִכָּל־מָקוֹם עָלָה בִּרְצוֹנוֹ
25 שֶׁאַחַר־כָּךְ יִהְיֶה עִנְיָן זֶה עַל־יְדֵי עֲבוֹדַת הָאָדָם
26 דַּוְקָא], וּמִשּׁוּם זֶה נִתְּנוּ לְנִשְׁמָה כָּל הַבְּחִינוֹת
27 הַנַּ"ל, שֶׁעַל־יָדָן תּוּכַל לַעֲבוֹד עֲבוֹדָתָהּ בְּקִיּוּם
28 הַתּוֹרָה וּמִצְוֹת "בְּפִיךָ וּבִלְבָבְךָ לַעֲשֹׂתוֹ", וְעַל־
29 יְדֵי־זֶה תִּפְעַל אֶת בִּנְיַן הַמַּלְכוּת.
30 **וְזוֹהִי** גַּם הַשִּׁיכוּת לְרֹאשׁ הַשָּׁנָה (כַּנַּ"ל שֶׁ"הַיּוֹם" דָּא רֹאשׁ הַשָּׁנָה), כַּיָּדוּעַ[47]
31 שֶׁבְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה נַעֲשֶׂה בִּנְיַן הַמַּלְכוּת, וְעַל־יְדֵי־זֶה נִמְשֶׁכֶת גַּם לְמַטָּה

ביאור בדרך אפשר

בְּעִנְיַן וַתָּקֶם אֶת דְּבָרֶיךָ[45], כמבואר בחסידות שעניין זה של "תיקון ובניין המלכות" נרמז בכתוב "ותקם את דבריך", היינו שיש להקים ולרומם את הדיבור העליון בספירת המלכות ולהעלותו למעלה, לדרגות יותר נעלות שלמעלה מ'סדר השתלשלות' וְהַיְנוּ, שֶׁכְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה בִּנְיַן הַמַּלְכוּת מחדש, כלומר שהנבראים יעוררו את הרצון העליון להיות מלך על העולם ולהשפיע חיות לעולם, צְרִיכָה לִהְיוֹת הָעֲבוֹדָה דְּקִיּוּם הַתּוֹרָה וּמִצְוֹת בְּאוֹפֶן דְּ"בְּפִיךָ וּבִלְבָבְךָ לַעֲשֹׂתוֹ" [דְּאַף שֶׁבִּתְחִלַּת הַבְּרִיאָה הָיָה בִּנְיַן הַמַּלְכוּת מִצַּד הקדוש־ברוך־הוא בעצמו, לא על ידי עבודת הנבראים, "כִּי חָפֵץ חֶסֶד הוּא"[46], מִכָּל־מָקוֹם עָלָה בִּרְצוֹנוֹ שֶׁאַחַר־כָּךְ לאחר שתחילת הבריאה היתה מצד למעלה יִהְיֶה עִנְיָן זֶה עַל־יְדֵי עֲבוֹדַת הָאָדָם דַּוְקָא], וּמִשּׁוּם זֶה נִתְּנוּ לַנִּשְׁמָה כָּל הַבְּחִינוֹת הַנַּ"ל, וכוחות שמקורם במדרגות גבוהות ביותר שֶׁעַל־יָדָן תּוּכַל הנשמה לַעֲבוֹד עֲבוֹדָתָהּ בְּקִיּוּם הַתּוֹרָה וּמִצְוֹת "בְּפִיךָ וּבִלְבָבְךָ לַעֲשֹׂתוֹ", וְעַל־יְדֵי־זֶה תִּפְעַל אֶת בִּנְיַן הַמַּלְכוּת. וְזוֹהִי גַּם הַשִּׁיכוּת לְרֹאשׁ הַשָּׁנָה (כַּנַּ"ל שֶׁ"הַיּוֹם" דָּא רֹאשׁ הַשָּׁנָה), כַּיָּדוּעַ[47] שֶׁבְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה נַעֲשֶׂה בִּנְיַן הַמַּלְכוּת, כמבואר בקבלה וחסידות שמידי שנה בבוא ראש השנה הקב"ה מסלק את רצונו למלוך על העולמות ובתקיעת־שופר בני־ישראל ממליכים אותו שוב על־ידי 'בנין המלכות' מחדש, לאחר שבליל ראש השנה, בעקבות סילוק הרצון, החיות מועטת ומצומצמת ללא הארת התענוג והרצון והשכל והמידות, כמשל אדם שפועל

---

44) קהלת ח, ד. וראה תניא אגה"ת פ"ד. אגה"ק סכ"ה. ובכ"מ. 45) נחמי' ט, ח. וראה המשך תער"ב ח"ב ע' תרצו ואילך. ובכ"מ. 46) מיכה ז, יח. וראה לקו"ת פרשתנו (נצבים) מז, ב. ובכ"מ. 47) פרי עץ חיים שער ר"ה. שער הכוונות דרושי ר"ה. ובכ"מ.

ביאור בדרך אפשר

בכוח המעשה בלבד ולכן הוא מסולק ונבדל מהפעולה שלו, ולאחר תקיעת־שופר, כאשר בני־ישראל חוזרים ומכתירים את הקדוש־ברוך־הוא, הוא חוזר להיות מלך עם כל הרצון והעונג, המוחין והמידות, וזו העבודה של ״בנין המלכות״ להביא את הכוחות הפנימיים הנעלים להאיר במלכות

ביאור בדרך אפשר

וְעַל־יְדֵי־זֶה נִמְשֶׁכֶת גַּם לְמַטָּה והשפעת הדברים איננה רק ברוחניות **כְּתִיבָה וַחֲתִימָה טוֹבָה לְשָׁנָה טוֹבָה וּמְתוּקָה, בְּבָנִי חַיֵּי** חיים (בריאות) **וּמְזוֹנֵי** מזון (פרנסה) **רְוִיחֵי** בריווח, **בְּטוֹב הַנִּרְאֶה וְהַנִּגְלֶה.**

1 כְּתִיבָה וַחֲתִימָה טוֹבָה לְשָׁנָה טוֹבָה וּמְתוּקָה,
2 בְּבָנִי חַיֵּי וּמְזוֹנֵי רְוִיחֵי, בְּטוֹב הַנִּרְאֶה וְהַנִּגְלֶה.

אגרות קודש

ב״ה, ערב ראש השנה, תשכ״ג
ברוקלין, נ. י.

לכבוד מר מרדכי שי׳ נמיר
ראש העירי׳ תל אביב

שלום וברכה!

לקראת השנה החדשה הבאה עלינו ועל כל ישראל לטובה ולברכה, הנני להביע בזה לכ׳ ולכל אשר לו ברכת השנה, לשנה טובה ומתוקה בגשם וברוח גם יחד.

בהזדמנות זו, אף כי באיחור זמן רב ואתו הסליחה, הנני מאשר קבלת האלבום מהעיר שהואיל לשלוח לי על ידי ידידו וידידי, שרואה אני בזה אות הוקרה לתכנית חב״ד ומפעלי׳, שזה ג״כ מחזק תקותי שכ׳ יהי׳ לעזר למפעלי חב״ד בתל אביב וסביבותי׳ ובכל רחבי הארץ, שכן השפעתו ניכרת גם מחוץ לעירו ובחוגים רחבים.

ובעמדנו בימים אלו של חשבון בנוגע העבר והכנה לשנה החדשה, אביעה תקותי שינצל השפעתו בעירו הכי הגדולה באוכלוסין בארץ הקדש שתהי׳ גם הגדולה בעניני רוח וקדושה שלום וצדק. וכיון שתורתנו תורת חיים רובה עסוקה בענינים מעשיים, יהי רצון שהשפעתו הטובה תומשך במעשים בפועל, ודלא כהסיסמה רחמנא ליבא בעי ומספיק, אלא במעשה דוקא. ובפרט, כנ״ל, שהעיר היא הגדולה בארץ אשר ארץ הקדש יקרא לה, ובלשון תורתנו תורת חיים ארץ אשר עיני ה׳ אלקיך בה מראשית השנה ועד אחרית שנה, שזה מבטיח גם עזר מלמעלה לברכה והצלחה בכמות ובאיכות גם יחד.

בכבוד ובפ״ש שאר חברי העירי׳ שי׳ ובברכת כתיבה וחתימה טובה.

מובן ופשוט שיודע אני שכ׳ הוא חבר מפלגה, אבל מובן ופשוט ג״כ שאין זה בסתירה לכתוב לעיל, אלא אדרבה, כיון שהיא המפלגה שיש לה רוב בכנסת והיא שלטת בכמה ענינים ומפעלים; ותורה אחת לכולנו, לכל בני ישראל, בלי הבדל מפלגה כלל.

מכתב כללי ימי הסליחות, ה'תשכ"ח

קבלת עול מלכות שמים

ב"ה, ימי הסליחות, ה'תשכ"ח
ברוקלין, נ.י.

אל בני ובנות ישראל
אשר בכל מקום ומקום
ה' עליהם יחיו

שלום וברכה!

אחד מעניניו העיקריים של ראש-השנה הוא – כפי שכבר צויין פעמים רבות – שזה זמן **ההכתרה** של הקב"ה, מלך ישראל ומלך העולם, דבר הקשור בתפלתנו העמוקה ובקשתנו הפנימית: "מלוך על כל העולם כולו".

בקשה כזו – משמעותה נכונות מלאה ומוחלטת להיות במצב שהוא בהתאם להכתרה האלוקית. כלומר: להשתעבד ולהתמסר כליל אל המלך, עד שעצם מציאותו של האדם וכל אשר לו הם של המלך בלבד. זהו הענין של "קבלת עול מלכותו יתברך" המתבטאת בכל הפרטים של חיי יום-יום.

* * *

לאמתו של דבר, צריך להיות, ואכן ישנו, בכל יום, הענין של קבלת עול מלכות שמים, ובמיוחד כאשר אנו קוראים קריאת-שמע. ברם, ישנו הבדל יסודי: בכל יום מהווה הענין של קבלת עול – ההתחלה והתשתית של התנהגותו במשך כל היום, שכל עניניו יהיו מיוסדים ובנויים על קבלת-עול. ואילו ראש-השנה הוא המועד שבו קבלת עול מלכותו היא **הענין** והתוכן של היום, היא **מתגלית** ומקיפה את **כל המציאות** של האדם עד שהוא מתבטא לגמרי לאלוקות.

כדי שקבלת-העול תהיה מלאה ואמיתית – חייב האדם לערוך תחלה חשבון-צדק של התנהגותו עד עתה – תוך רגש עמוק של חרטה ותשובה על הדברים שלא היו רצויים. תשובה אמיתית שוטפת את הלא-טוב ועושה אותו ל"אהוב ונחמד קרוב וידיד" אל הקב"ה, הוא ראוי ומובטח שהקב"ה יקבל את הכתרתו וימלא את בקשתו של "מלוך על העולם כולו".

מעניניו העיקריים של ראש השנה. . ההכתרה: כדמוכח מהבקשה **בכל** תפלות ר"ה (משא"כ זכרונות ושופרות) מלך על העולם, והחתימה (וכן בקידוש) מלך על כל הארץ. ובפירש"י (במחזור וויטרי) דאומרים המלך הקדוש (וגם בערבית) לפי שאמר הקב"ה המליכוני עליכם בר"ה כדכתיב אני ה"א וסמיך לי' בחודש הז'. ולכן גם תק"ש שהיא **מצות היום** "הענין הראשון" שבזה הוא ש"אנו ממליכין עלינו את הבורא" (רס"ג. הובא באבודרהם). וראה פי' האריז"ל, פע"ח וכו' בענין ר"ה.

מלך ישראל: וכנ"ל שתמליכוני **עליכם**. ועל ידם (ותפלתם מלוך על העולם כולו) **מלך העולם** (עיין לקו"ת דברים מא, ד. נו, ג. ועוד).

דבר הקשור בתפלתנו. . ובקשתנו: להעיר גם מר"ה (טז, א): אמרו לפני מלכיות כדי שתמליכוני עליכם. לקו"ת דברים נו, ג. ובכ"מ.

העמוקה. . הפנימית: כמבואר בכ"מ בענין שה"מ ממעמקים גו' ובענין בקשר פני גו' – ושייכותם לר"ה (ולפני' ולאחרי').

שעצם מציאותו. . של המלך בלבד: ועפ"ז מובנים כמה מדיני המלך – עיין רמב"ם הל' מלכים (פ"ג ה"ח – פ"ד). ושם (פ"ג. ה"ו): **לבו** הוא לב כל קהל ישראל – ולהעיר מזח"ג רכא, ב. אגה"ק סל"א. שו"ת חכם צבי סע"ד (אבל בפסקי דינים להצ"צ חיו"ד סוס"מ הכריע כדעת החולקים עליו). ונסמן בדרכי תשובה ובניצוצי זוהר שם – וברש"י חוקת (כא, כא) והוא מתנחומא: הנשיא הוא הכל. ראה לקו"ש ח"ד ע' 1050.

בכל הפרטים: להעיר מרמ"א ושו"ע רבנו הזקן חאו"ח ר"ס א': אין ישיבת האדם כו'.

ובמיוחד. . שמע: ברכות רפ"ב. וראה טושו"ע או"ח ר"ס סא.

הבדל יסודי: עיין ד"ה עלה, תרצ"ט ס"ב. סד"ה שופר של, תש"ב. ובכ"מ. תניא רפמ"א.

כדי. . ואמיתית. . ותשובה: ראה רד"ה שה"מ ממעמקים, תש"ג; סד"ה טו"ט, תש"ג.

ל"אהוב ונחמד קרוב וידיד": רמב"ם הל' תשובה פ"ז, ה"ו. ועיין שם ה"ז דחשיב ג"כ ד' ענינים. ואכ"מ.

* * *

לכל תקופה ולכל מקום – המעלות המיוחדות והקשיים המיוחדים שלהם.

בתקופתנו קיימת בחוגים מסויימים שאיפה לעצמאות ולאי-תלות, לא רק מבחינה חומרית אלא גם מבחינה אידיאולוגית: שאיפה וחתירה שלא להיות כפופים לסדרים הממוסדים ושלא להכיר בדבר לפני שמבינים אותו בשלימות בשכל, וכיוצא בזה. מצב כזה מהווה, לכאורה הפרעה לנושא של "קבלת עול".

במיוחד הדברים אמורים במדינות כאלה שהן עדיין צעירות (יחסית) וקיימות על בסיס ועל ידי יוזמה עצמית ואנרגיה עצמית, ואשר רוח זו מאפיינת בהן את כל סדרי החיים האישיים והחברתיים – דבר המקשה עוד יותר את ההסתגלות למסגרת של קבלת עול.

אך למרות כל זאת, קיים הכלל שאין הקב"ה מבקש מן האדם דברים שלמעלה מכוחותיו. אם כן הרי מאחר שקבלת עול מלכותו יתברך היא התוכן הפנימי של ראש-השנה (והבסיס לכל המעשים של כל השנה) והדבר בתוקף עבור **כל** הזמנים והמקומות – ודאי הדבר שגם בזמננו ובמדינות האמורות אפשרי והכרחי להגיע לקבלת עול מלכותו במלואה.

והאמת היא שיש מעלה מיוחדת בכך – דווקא בזמננו ובמדינות האמורות – אדם שאינו בנוי באופן יציב על עצמאות, אלא שפעמים אצלו כך ופעמים להיפך, הרי כאשר הוא מקבל על עצמו ענין של קבלת עול – אין הדבר מבוסס אצלו דיו, שכן אין זה חידוש בשבילו להתחרט ולשנות את עמדתו. לעומתו מי שאינו רגיל להיכנע והוא בלתי תלוי בהלך רוחו הרי כאשר הוא משתכנע שעליו להכיר במרות עליונה – מקיף אותו הדבר באופן מעמיק יותר ויסודי יותר, והוא מוצא בקרבו את העוז לשנות את עצמו **לגמרי ולתמיד**.

והדבר מתבטא אצלו לא רק בתחושתו ובהכרתו, כי אם גם במחשבותיו, דיבוריו ומעשיו, עד לפרט הקטן ביותר. ואדרבה: כיוון שחלקו הגדול של היום ממולא במעשים ודיבורים, מתבטאת בעיקר קבלת עול מלכותו יתברך בדיבוריו ומעשיו, בקיום המצוות המעשיות ובכל פרטי התנהגותו היום-יומית.

בד בבד, מביא אותו הדבר לקיום רציני יותר ופעיל יותר של מצות "ואהבת לרעך כמוך", ובמיוחד ביחס לקבלת עול מלכותו יתברך: להשפיע על יהודי נוסף, על יהודים רבים יותר, שיקבלו על עצמם עול מלכותו, ושגם אצלם לא ישאר הדבר רק בתחום השכל והרגש, כי אם יתבטא במחשבה דיבור ומעשה, בחיי היום-יום.

* * *

ויהי רצון שקבלת עול מלכותו יתברך תביא מיד ל"קבל ברחמים וברצון את תפלתנו", ואבינו מלכנו יתן לכל אחד ואחת, בתוך כלל ישראל, שנה טובה ומתוקה מכל הבחינות, בטוב הנראה והנגלה – מידו המלאה הפתוחה הקדושה והרחבה.

בברכת כתיבה וחתימה טובה

מנחם שניאורסאהן

ומובטח: ברמב"ם שם: צועק ונענה מיד, שנאמר **והי'** טרם יקרא ואני אענה.

הכלל: איני מבקש אלא לפי כחן (תנחומא נשא יא. במדב"ר פי"ב, ג). ולהעיר ג"כ מע"ז (ג, א): אין הקב"ה בא בטרוניא עם בריותיו. וסברא היא. ראה רמב"ם הל' תשובה רפ"ה.

מעלה מיוחדת: להעיר מביצה (כה, כ) מפני כו' עזין (בחדא"ג שם). ב"מ (פד, א) חילך לאורייתא.

לקיום. . יותר. . כמוך: ע"ד משנ"ת באגה"ק ר"ס יב.

על יהודים רבים: שהרי השפעה וקיום עוד נפש אחת מישראל – ה"ז השפעה וקיום עוד **עולם מלא** (סנה' פ"ד, מ"ה). ובזח"א (רח, סע"ב): כל מאן דקיים נפשא בעלמא, זכי לי' חיים.

בס"ד. שיחת יום ג' פרשת נצבים, כ"ד אלול, ה'תשכ"ה.

- לעסקניות של ישיבת "תומכי תמימים" ו"בית רבקה" תחיינה -

בלתי מוגה

א. הזמן שלפני ראש־השנה, ישנו בכל שנה ושנה, אבל ישנם גם ענינים שבהם שונה שנה אחת מחברתה. וכן בנוגע לשנה זו, שהיא מחולקת משאר שנים בהיותה ערב שנת השמיטה.

שנת השמיטה - השנה השביעית לפי מנין בני־ישראל - יש לה דינים מיוחדים; דינים ששייכים רק לארץ ישראל, אבל גם דינים ששייכים גם בחוץ לארץ[1], בכל מקום שבני־ישראל נמצאים וחיים בו.

מהדינים שבהם מיוחדת שנת השמיטה משאר השנים - שכאשר חבירו חייב לו ממון, אזי מתבטל החוב, וצריך למחול לו על החוב, כיון שכך צוה הקדוש־ברוך־הוא[2], שבבוא השנה השביעית נמחלים כל החובות שהיו חייבים בשנים שלפני־זה.

ועל־פי מה שכתב רבינו הזקן בשולחן־ערוך שלו[3] - הרי זה שייך לכל השנה השביעית, החל מהרגע הראשון: "משנכנסה שנת השביעית (של שנת השביעית) אסור לתבוע חוב".

ב. והנה, בנוגע לכל המצוות שהקדוש־ברוך־הוא צוה וביקש שבני־ישראל יקיימו אותם, אמרו חכמינו ז"ל[4], שהקדוש־ברוך־הוא עצמו מראה דוגמא חיה ומתנהג באופן כזה.

ובנוגע לענינו - שבבוא ראש־השנה של שנת השמיטה, מקבל הקדוש־ברוך־הוא על עצמו את הדין שלא לתבוע את החובות שחייבים לו[5].

במילים אחרות: אם בכל שנה מבקשים ופועלים אצל הקדוש־ברוך־הוא שנה טובה, הרי זה במדה גדולה הרבה יותר בערב ראש־השנה זה, כיון שבראש־השנה מתחילה שנת השמיטה, שבה מבטיח הקדוש־ברוך־הוא - ומקיים הבטחתו - שלא לתבוע חובות ישנים, ובלבד שמכאן ולהבא יתנהגו על־פי רצון הקדוש־ברוך־הוא.

וכאשר יודעים דין זה, וישנה התקוה שהקדוש־ברוך־הוא יוותר על כל החובות הקודמים ולא יתבע מאומה, ובלבד שמכאן ולהבא יתנהגו כדבעי - הרי זה מחזק את הכח והחיות ("מוט און לעבעדיקייט") בכל הקשור להנהגה בדרכיו של הקדוש־ברוך־הוא, הן בנוגע לעצמכן, והן בנוגע להנהגת הבתים והמשפחות, בנים ובני בנים, בדרכים שהורה הקדוש־ברוך־הוא בתורה, ולעשות זאת מתוך מצב רוח טוב ובטחון חזק שתהיה שנה טובה ומתוקה.

*

ג. ובנוגע לכל הענינים הקשורים עם חינוך - ישנם אלו שמתעסקים בחינוך הדור החדש, וישנם אלו שמסייעים ותומכים בהחזקת המוסדות, בתי־ספר, ישיבות, ישיבות קטנות ותלמודי־תורה, שבהם מחנכים את הילדים שיתנהגו כרצונו של הקדוש־ברוך־הוא.

ועל־זה אומרת לנו התורה - שככל שנחוץ ומוכרח שיהיו מחנכים שיחנכו את הדור מתוך מסירות־נפש, הנה לא פחות ועוד יותר נחוץ ומוכרח שיהיו אלו שיתמכו במוסדות ויעשו כל מה שאפשר כדי שהמוסדות יוכלו להתקיים, וגם להתפתח ולגדול יותר.

וכאשר באים לחלק את ברכתו של הקדוש־ברוך־הוא בפועל - נאמר בחומש[6] שתחילה נותנים את הברכה לאלו שנקראים בשם "זבולון", שהם אלו שתומכים במוסדות שיוכלו להתקיים ולגדול, ורק לאחרי־זה מקבלים את הברכות בכל המצטרך להם אלו שעובדים במוסדות עצמם.

---

1) פ' ראה טו, ב.
2) ראה שו"ע אדה"ז חו"מ הל' הלואה סל"ד. וש"נ.
3) שם סל"ו.
4) ראה שמו"ר פ"ל, ט. ירושלמי ר"ה פ"א ה"ג.
5) ראה גם תורת מנחם ח"ו ע' 150 ואילך. וש"נ.
6) ראה ברכה לג, יח ובפרש"י.

ד. וכיון שהקדוש־ברוך־הוא זיכה, הצליח ובירך אתכן להתעסק בתמיכת המוסדות שמחנכים ילדי ישראל בדרך היהדות, מתוך חמימות חסידית,

- ובודאי תעשו זאת גם בשנה הבאה, מתוך חיות גדולה יותר -

יש לכן הבטחה מיוחדת מהקדוש־ברוך־הוא, שבשעה שמחלק את ברכותיו בכל המצטרך בנוגע לשנה החדשה, תהיו אתן הראשונות לקבל את הברכות לעצמכן, לבני הבית ולמשפחות,

וביחד אתכן, בתוככי כלל ישראל, תהיה לכל אחד ואחת כתיבה וחתימה טובה לשנה טובה ומתוקה, בכל המצטרך, לעצמו ולבנים ובני בנים.

ועד שתקויים הברכה הכי גדולה של הקדוש־ברוך־הוא - שיבוא משיח צדקנו ויוציא אותנו מהגלות, ויוליכנו מתוך בריאות, שמחה וטוב לבב, לארצנו הקדושה, בקרוב בימינו.

שנה טובה, כתיבה וחתימה טובה.

בס"ד. שיחת שבת־פרשת נצבים, כ"ח אלול, ה'תשכ"ה.

בלתי מוגה

א. אודות פרשת נצבים, כותב רבינו הזקן ב'לקוטי־תורה'[1]:

"הנה פרשה זו קורין לעולם קודם ראש־השנה, ומרומז במלת היום דקאי על ראש־השנה, כי זה היום תחילת מעשיך זכרון ליום ראשון[2], שכל ניצוצי נשמות נצבים ומתעלים במקורם הראשון ביום זה עד לפני הוי' כו'".

וענין זה מתחיל כבר בשבת שלפני ראש־השנה, ש"מיניה מתברכין כולהו יומין"[3], וראש־השנה בכללם - שכבר אז הנה "אתם נצבים גו' לפני הוי' גו'"[4].

ומפרש רש"י: "אתם נצבים (היום)", "מלמד שכינסם משה לפני הקדוש־ברוך־הוא ביום מותו להכניסם בברית".

ב. ובהקדמה:

כיון ש"פותחין בכבוד (ענין?) אכסניא"[5], היינו, שצריך לדבר בכבוד אכסניא, ויתירה מזה, שהפתיחה צריכה להיות בענין זה, לכן, אף־על־פי שהסדר בשבתות השנה הוא שמתחילים עם פירוש רש"י בפרשת השבוע, הרי ענין זה גופא יכול להיות בכמה אופנים, כך, שיכולים לקשר את הביאור בפירוש רש"י עם "כבוד אכסניא".

ובכן: המדובר הוא אודות אלו שכתתו רגליהם* לבוא ממקומות רחוקים בגשם (אבל קרובים ברוח), מבלי להתחשב עם טלטול הדרך שזהו דבר קשה ביותר[6], ובפרט שהטלטול קשור גם עם הוצאות - הן הוצאות הזמן, הן הוצאות כפשוטם, והן הוצאות ביחס לטרחת הגוף.

---

*) להעיר, שהדרשה הראשונה בברכות שם היא - בשבח "תלמידי חכמים שהולכים מעיר לעיר וממדינה למדינה ללמוד תורה". וראה חדא"ג מהרש"א שם.

1) ריש פרשתנו (מד, א).
2) נוסח תפלת מוסף דר"ה (ר"ה כז, א).
3) זח"ב סג, ב. פח, א.
4) ריש פרשתנו.
5) ראה ברכות סג, ב.
6) ראה כתובות כח, א. וש"נ.

ולהעיר:

יש ביניהם יהודים בעלי מסירות־נפש, וכיון שהעבודה דמסירות־נפש היא למעלה מסדר ולמעלה מענין ההשתלשלות שבאדם, הרי גם למעלה היא מגעת בבחינה שלמעלה מסדר השתלשלות - "לפני הוי'"[7].

ולכאורה, כיון שמדובר אודות בחינה שלמעלה מהשתלשלות, ששם אין הגבלות המקום - לשם מה הוצרכו לכתת רגליהם כו'?

אך הענין הוא - שכיון שצריכים להמשיך מ"ראשיכם שבטיכם" עד "חוטב עציך ושואב מימיך", וצריכים לפעול שמבחינת "לפני הוי'" יומשך גם למטה ובגילוי, לכן צריך הדבר להתבטא גם בענין המקום.

ובכן: התכלית שבשבילה כתתו את רגליהם כו' כדי להתאחד כולם ביחד כו' - מרומזת בפירוש רש"י ריש פרשתנו, שבו נתבארה התכלית שבשבילה כינס משה את כל בני־ישראל.

ג. ובהקדים גודל המעלה של כינוס בני־ישראל - כמו שכתב רבינו הזקן בתניא[8]: "שמעתי מרבותי כי אילו נמצא מלאך אחד עומד במעמד עשרה מישראל ביחד, אף שאינם מדברים בדברי תורה, תפול עליו אימתה ופחד בלי גבול ותכלית משכינתא דשריא עלייהו (כמאמר רז"ל[9] "אכל בי עשרה שכינתא שריא", וכמו שנתבאר פעם[10] המעלה דעשרה מישראל, שמספר זה כולל את כל כלל ישראל, שלכן במעמד דעשרה מישראל הרי זה פרהסיא הכי גדולה), עד שהיה מתבטל ממציאותו לגמרי".

כאשר לומדים בפשטות, הנה הסיבה לכך שהעשרה מישראל עצמם אינם מתבטלים ממציאותם, היא, מפני שבהיותם נשמות בגופים, אינם מרגישים את השראת השכינה.

אבל על־פי־זה יוקשה: בנוגע לצדיקים, ובפרט נשיאי ישראל - הרי בודאי הרגישו את השראת השכינה, ואף־על־פי־כן לא נתבטלו ממציאותם?!

ועל כן צריך לומר, שבני־ישראל הם במדריגה נעלית יותר מאשר מלאכים, ומצד גודל מעלתם, יש ביכלתם לסבול את האור, מבלי להתבטל ממציאותם.

ועל־דרך הידוע בענין נבואת משה רבינו, שאף שהיתה במדריגה נעלית יותר מאשר אצל שאר הנביאים, וכמאמר רז"ל[11] שנבואת משה היתה באספקלריא המאירה, אף־על־פי־כן, היה "עומד על עמדו כו'"[12], ולא כמו שאר הנביאים ש"יראים ונבהלים ומתמוגגין"[12], כיון שלא היו יכולים לסבול אפילו גילוי הנבואה במדריגה תחתונה יותר.

ועל־דרך־זה מצינו[13] חילוק בין רבינו הזקן לשאר תלמידי המגיד, שאצל שאר התלמידים היתה תנועה של התפעלות כו', מפני שלא היו יכולים להכיל ולקלוט ("נעמען") את תורת המגיד, מה־שאין־כן רבינו הזקן, הנה עוד בהיותו תלמיד אצל המגיד, קודם נשיאותו, היה כבר בכחו לקבל התורה כו'.

ואף שלא שייך להידמות חס־ושלום לרבינו הזקן, ובלשונו[14]: "מי הוא זה ואיזהו אשר ערב לבו לגשת להשיג אפילו חלק אחד מני אלף כו'",

ובפרט על־פי דברי ה'צמח צדק',

- ששנה זו היא שנת המאה להסתלקותו (והרי הסתלקות ענינה המשכה, אלא שזוהי המשכת אור

7) ראה לקו"ת אחרי כו, סע"ג ואילך. ובכ"מ.
8) אגה"ק סכ"ג.
9) סנהדרין לט, א.
10) ראה תורת מנחם חל"א ע' 113. וש"נ.
11) יבמות מט, ב.
12) רמב"ם הל' יסוה"ת פ"ז ה"ו. וראה גם פיהמ"ש להרמב"ם לסנהדרין בהקדמה לפ' חלק היסוד הד'. מו"נ ח"ב פל"ח־ט.
13) ראה סה"ש תורת שלום ע' 82. תרצ"ז ע' 195.
14) תניא פמ"ד.

נעלה שמצד עצמו הוא בבחינת הסתלקות, וכהלשון[15] "אסתלק יקרא דקודשא־בריך־הוא בכולהו עלמין", שהוא ענין המשכת אור שבבחינת אסתלק[16]), וערב ראש־השנה הוא יום הולדתו -

שכותב בתשובה בנגלה דתורה[17] בנוגע לעצמו ביחס לרבינו הזקן, "כשם שבין קדשי קדשים לחולי חולין[18] כך גבהו דרכיו מדרכנו", ואם הדברים אמורים בנוגע לה'צמח צדק' בעת נשיאותו, הרי על־אחת־כמה־וכמה בנוגע לאלו שהם רק הולכים בעקבותיו של ה'צמח צדק',

הרי גם בנוגע למשה רבינו אומר רבינו הזקן[14], שלהיותו "רעיא מהימנא", הנה "אפס קצהו ושמץ מנהו מרב טובו ואורו מאיר לכללות ישראל", ומזה מובן גם בנוגע לרבינו הזקן עצמו, שלהיותו "רועה נאמן", הרי בודאי ש"אפס קצהו ושמץ מנהו" מעניניו נתן גם לכל אחד מצאן מרעיתו.

ומכל זה מובן גודל המעלה דכינוס בני־ישראל - שכאשר מתאספים עשרה מישראל, אזי נעשית השראת השכינה במדריגה נעלית כל־כך, עד ש"אילו נמצא מלאך .. היה מתבטל ממציאותו לגמרי", ואף־על־פי־כן יכולים בני־ישראל לקבל השראת השכינה במדריגה נעלית כזו, וכאמור, לא בגלל ההעלם שאינם מרגישים את האור, אלא גם לאחרי ש"נתן ה' לכם לב לדעת ועינים לראות ואזנים לשמוע"[19], יש בכחם לקבל ולקלוט בתוכם את האור.

ד. אמנם, למרות גודל המעלה בכינוס של עשרה מישראל, אומר רש"י, שלא זו היא התכלית; התכלית שבשבילה "כינסם משה" היא - "להכניסם בברית":

מבלי הבט על גודל המעלה דהשראת השכינה במעמד עשרה מישראל, אף שאינם מדברים בדברי תורה, ועל־אחת־כמה־וכמה כשמדברים בדברי תורה,

- כפי שהיה בשעה ש"כינסם משה", כמו שכתוב[20] "ויקרא משה אל כל ישראל", דכיון שענינו של משה הוא תורה, הרי בודאי שהכינוס של ישראל על־ידי משה קשור עם דברי תורה,

ועל־דרך־זה בנוגע לכינוס זה הקשור עם "כבוד אכסניא", שנוסף על מעלת כינוס בני־ישראל בכלל, הרי זה באופן שמתאספים יחדיו כדי לשמוע דברי תורה, ובפרט כפי שהונהג בשנים האחרונות, שישנם שיעורי לימוד בכל יום[21], הן בנגלה והן בחסידות, בהלכות וענינים השייכים לימים אלו -

ונוסף לכך שכל הגילויים הנ"ל (הן השראת השכינה שמצד הכינוס בכלל, והן תוספת גילוי האור שמצד לימוד התורה) הם באופן שיכולים לקבל ולהרגיש אותם, כיון ש"נתן ה' לכם לב לדעת ועינים לראות ואזנים לשמוע" (והרי הפירוש ד"לשמוע" הוא לא רק שמיעה - "הערן", אלא גם הכרה והרגשה - "דערהערן"[22]), כפי שנתגלה בעיקר על־ידי תורת חב"ד, שזהו ג' הענינים שבכתוב[23]: "לב לדעת" - דעת, "עינים לראות" - חכמה, כמאמר[24] "איזהו חכם הרואה כו'", ו"אזנים לשמוע" - בינה, כידוע[25] ששמיעה היא מלשון הבנה,

הנה לאחרי כל הנ"ל - אין זה עדיין התכלית;

תכלית הכינוס היא - "להכניסם בברית", היינו, להתקשר עם הקדוש־ברוך־הוא בעצמו - "לפני הוי'", שזהו ענין נעלה יותר גם מההתקשרות שעל־ידי התורה.

וכידוע בענין תלת קשרין מתקשראן דא בדא, ישראל באורייתא ואורייתא בקודשא־בריך־הוא[26] -

15) ראה תניא פכ"ז ולקו"ת ר"פ פקודי (מזח"ב קכח, ב. וראה גם שם סז, ב. קפד, א). תו"א ויקהל פט, ד. לקו"ת חוקת סה, ג.
16) תו"א שם.
17) שו"ת יו"ד סס"ג, ח (נח, ד). וראה גם תורת מנחם חל"ו ע' 21. חל"ח ע' 153.
18) ראה ירושלמי גיטין ספ"ו.
19) תבוא כט, ג.
20) שם, א.
21) ראה גם תורת מנחם ח"מ ריש ע' 345. וש"נ.
22) ראה סה"ש תש"ח ע' 225. וש"נ.
23) ראה גם שיחת ש"פ נצו"י, כ"ח אלול תשכ"ג ס"ב (תורת מנחם חל"ז ס"ע 243). תורת מנחם חמ"ד ע' 301. וש"נ.
24) תמיד לב, א.
25) ראה זח"ג קלח, ב.
26) זח"ג עג, א.

דלכאורה אינו מובן[27]: כיון שיש רק ג' דברים, ישראל אורייתא וקודשא־בריך־הוא, הרי ישנם רק שני קשרים, ומהו ענין "תלת קשרין"? ואחד הביאורים בזה[28] - שמלבד שני הקשרים, ישראל באורייתא ואורייתא בקודשא־בריך־הוא, ישנו קשר שלישי - הקשר של ישראל וקודשא־בריך־הוא שלא על־ידי התורה.

כלומר: בתחילה צריכה להיות ההתקשרות שעל־ידי התורה - ישראל באורייתא ואורייתא בקודשא־בריך־הוא, שאורייתא היא המקשרת את ישראל להקדוש־ברוך־הוא; אבל לאחרי כן נפעל ענין נעלה יותר - ההתקשרות של ישראל בקודשא־בריך־הוא, שבדרגא זו לא צריכים בני־ישראל לקבל מהתורה, אלא אדרבה, ישראל הם משפיעים בתורה, כמבואר ב'לקוטי תורה' בכמה מקומות[29] בנוגע לדוד שהיה מחבר תורה שלמעלה בהקדוש־ברוך־הוא[30], ועל־דרך־זה יש בכל אחד מישראל הענין דלימוד התורה לשמה, לשם התורה, שעל־ידי לימודו הרי הוא משפיע בתורה.

וזוהי גם השייכות ד"אתם נצבים היום גו' לעברך בברית" עם ראש־השנה, כיון שבראש־השנה ישנו הענין ד"יבחר לנו את נחלתנו"[31], שזהו ענין בחירת עצמותו ית' בישראל, שהיא בחירה שלמעלה מהתורה, כידוע ומבואר בכמה מקומות[32].

ה. ויהי רצון שכל אלו שהגיעו לכאן, "יקחו" את כל הענינים שנפעלים על־ידי הכינוס, ועד לתכלית הענין: "לעברך בברית" - בפנימיות, ובאופן שימשיכו זאת על כל השנה כולה,

ועל־ידי־זה תומשך להם שנה טובה ומתוקה בכל המצטרך להם, בבני חיי ומזוני רויחי.

* * *

ו. הביאור בפירוש רש"י - שמטרת כינוס בני־ישראל בסוף פרשת תבוא ("ויקרא משה אל כל ישראל") היא (לא כדי לשמוע את דברי משה: "אתם ראיתם גו' ושמרתם גו'", אלא) "לפני הקדוש־ברוך־הוא .. להכניסם בברית", ולכן היה זה "לפני מותו", כיון שהברית שבפרשתנו נוגע בעיקר לאחרי שעברו את הירדן (ומה שכתוב "אתם ראיתם וגו'", הרי זה כמו מאמר המוסגר, בתור הכנה והקדמה. ועל־פי־זה יתורץ: (א) השייכות גם לטפכם, (ב) שקודם כריתת ברית יש צורך בהכנה מסויימת).

אבל על־פי־זה אינו מובן: למה נאמר הלשון "נצבים" (שמורה על גדלות ותוקף, היפך תנועת ההכנעה והביטול שנדרשת בשביל כריתת ברית), ולא עומדים?

ולכן מוסיף רש"י: "ומדרש אגדה, למה נסמכה פרשת אתם נצבים לקללות, לפי ששמעו ישראל מאה קללות כו', התחיל משה לפייסם, אתם נצבים היום כו', והרי אתם קיימים לפניו כו'"; ועל־פי־זה משתנה גם פירוש "היום" - (לא "ביום מותו", שהרי דברי הפיוס נאמרו בסמיכות לתוכחה*, ובודאי לא המתין עם התוכחה עד יום מותו, שאז ברכם, אלא) "כיום הזה שהוא קיים כו'"; וכיון שהפיוס צריך להיות בהמשך לתוכחה, מוסיף: "ואף הפרשה שלמעלה מזו פיוסין הם, אתם ראיתם את כל וגו'".

אבל גם לפירוש זה קשה: (א) על־פי־זה הוצרך הכתוב להקדים "אתם נצבים", שזהו עיקר הפיוס, ש"לא עשה אתכם כליה, והרי אתם קיימים לפניו כו', והקללות והיסורין מקיימין אתכם ומציבין אתכם", (ב) מדוע השתתפו גם "טפכם", שאינם מבינים התוכחה, ובמילא אינם זקוקים לפיוס?

---

*) ואף שנתבאר כמה פעמים[33] שהפירוש "למה נסמכה כו'" הוא בתורה, אבל לאו דוקא שנסמכה בזמן - הרי מפורש הלשון ברש"י "לפי ששמעו כו' הוריקו פניהם כו' התחיל משה לפייסם", דזה מכריח דנסמכה בזמן.

---

27) סה"מ תרנ"ז ס"ע כח ואילך.
28) ראה תורת מנחם חל"ז ע' 55. וש"נ.
29) שמיני יח, ב. יט, ד. שלח מז, רע"ג. נא, סע"א. מטות פז, רע"ד.
30) ראה זח"ג רכב, ב. ספר הבהיר סנ"ח (קצו).
31) תהלים מז, ה.
32) ראה לקו"ש חי"ט ע' 264. וש"נ.
33) ראה שיחת ש"פ שלח בתחלתה (תורת מנחם חמ"ד ע' 31). וש"נ.

ולכן מוסיף רש"י: "ד"א, אתם נצבים, לפי שהיו ישראל יוצאין מפרנס לפרנס, ממשה ליהושע, לפיכך עשה אותם מצבה כדי לזרזם כו'", ועל־פי־זה: פירוש "היום" הוא ביום מותו; זירוז זה הוצרך להיות סמוך למיתתו, שאז יוצאים מפרנס לפרנס; ושייך גם לטף.

אלא שעל־פי־זה - היה משה צריך לומר זאת לאחרי פרשת וילך, סמוך למיתתו ממש. וגם: "אתם נצבים" הוא ענין בפני עצמו, ואינו שייך ל"ויקרא משה גו'" דסוף פרשת תבוא. ולכן, הפירוש השני, עם היותו מדרש אגדה, הרי הוא קרוב יותר לפשוטו של מקרא מהפירוש השלישי, כיון ש"אתם נצבים" הוא (לא רק בהמשך, אלא) תכלית ומטרת הכינוס - כדי לפייסן, כבפשוטו־של־מקרא, שתכלית ומטרת הכינוס היא בפרשתנו: "להכניסם בברית"[34] - הוגה על־ידי כבוד קדושת אדמו"ר שליט"א, ונדפס ב'לקוטי שיחות' חלק י"ט עמוד 258 ואילך.

* * *

ז. מאמר (כעין שיחה) דיבור־המתחיל אתם נצבים היום גו'.

* * *

ח. כאן המקום להזכיר עוד הפעם אודות המדובר בהתוועדות קודמת[35], על דבר ההצעה שכל אחד יתן סכום של מאה מטבעות, בתור השתתפות בהדפסת ספרי ומאמרי ה'צמח־צדק', בקשר עם שנת המאה להסתלקות־הילולא שלו, לא יאוחר מערב ראש־השנה, יום הולדתו של ה'צמח־צדק'.

ובכן: יש כאלו שכבר נתנו, ובאופן של זריזות (וכפי שמבאר רבינו הזקן באגרת הקודש[36] גודל מעלת הזריזות, ש"זריזותי' דאברהם אבינו עליו־השלום היא העומדת לעד לנו ולבנינו עד עולם"); אבל יש גם כאלו שעדיין לא נתנו, ולכן יש לעוררם שיעשו זאת בהקדם האפשרי, כיון שמחר הוא יום ערב ראש־השנה, יום ההולדת של ה'צמח־צדק'.

זאת ועוד:

ידוע שביום הולדתו של ה'צמח־צדק', ערב ראש־השנה שנת תק"ן, התחיל רבינו הזקן לומר דרושים ארוכים, החל מהדרוש "משביעין אותו" שאמר בראש־השנה, שתוכנו הוא ג' פרקים הראשונים של ספר התניא (כלשונם או שלא כלשונם), כמסופר בשיחת כבוד־קדושת מורי־וחמי אדמו"ר (ובודאי יש כאלו שיש להם העתקה משיחה זו)[37].

ובהתאם לכך, כדאי ונכון, שבמשך היום דערב ראש השנה, יום הולדתו של ה'צמח־צדק', ילמדו ג' פרקים הראשונים של ספר התניא (בכתב או בעל־פה).

ויהי־רצון שעל־ידי לימוד והפצת תורתו של ה'צמח־צדק' יתוסף יותר בענין השלום - שהרי "הימים האלה נזכרים ונעשים"[38], וידוע[39] שבזמנו של ה'צמח־צדק' נעשה שלום בין חסידים ומתנגדים, כיון

---

34) נתבאר גם הקשר של כל ג' הפירושים (כמדובר כמ"פ (ראה תורת מנחם חמ"א ע' 297. וש"נ) שכל הפירושים שבפסוק אחד קשורים זב"ז, כדמוכח מדברי הגמרא (נדה סא, ב) בפירוש "שעטנז", דכיון שכל ג' הענינים "שוע טווי ונוז" נאמרו בתיבה אחת, לכן האיסור דשעטנז הוא דוקא בשוע טווי ונוז יחדיו) - שתכלית כל הענינים היא "להכניסם בברית" (פי' הא'); אבל בנ"י טוענים שלא די בקשר העצמי עם הקב"ה, אלא יש צורך שיומשך גם בגלוי, ולא רק ברוחניות, אלא גם בגשמיות - ולכן "התחיל משה לפייסם כו'" (פי' הב'), היינו, שמשה, הממוצע המחבר, פועל ש"קיימין לפניו וכו'"; ועדיין טוענים בנ"י שרוצים לראותו בעיני בשר - ועז"נ "אתם נצבים גו'", ש"יוצאין מפרנס לפרנס כו'" (פי' הג'), והיינו, שבכל דור ודור ישנו ה"שופט אשר יהי' בימים ההם" (פ' שופטים יז, ט), וכמדובר כמ"פ (ראה תורת מנחם חל"ו ע' 62. וש"נ) בנוגע לנשיאי ישראל, שבענין זה אין נפק"מ כו', והכל ענין אחד, כך, שנשיאי ישראל שבכל דור ודור - אתפשטותא דמשה שבכל דרא (תקו"ז תס"ט) - מקשרים את בנ"י ומעלים אותם "לפני הוי'", שלהיותו עצם הטוב, ה"ה כולל כל מיני טוב, גם טוב גשמי, וממנו נמשכים לבנ"י כל ההשפעות בכל מיני טוב, טוב הנראה והנגלה - שנה טובה ומתוקה לכל אחד ואחת מישראל, בכל המצטרך להם, בבני חיי ומזוני רויחי.

35) שיחת ש"פ ראה, אדר"ח אלול סי"א (תורת מנחם חמ"ד ע' 268 ואילך).

36) סכ"א.

37) שיחת ח"י אלול תש"ג ס"ג (סה"ש תש"ג ס"ע 154). וראה אג"ק שלו ח"ד ע' עדר (נעתק ב"היום יום" ו אד"ש). וראה גם לקו"ש חי"ט ס"ע 248 ואילך. תורת מנחם סה"מ תשרי ע' יח.

38) אסתר ט, כח. וראה רמ"ז בס' תיקון שובבים. הובא ונת' בס' לב דוד (להחיד"א) פכ"ט.

39) ראה גם תורת מנחם חל"ו ע' 314. וש"נ.

שהמתנגדים נוכחו לדעת שאצל חסידים לומדים ויודעים היטב לא רק פנימיות התורה, אלא גם נגלה דתורה.

ט. כאן המקום לעורר גם שכיון שהשנה הבאה היא שנת השמיטה, יש לערוך "פרוזבול" - על־פי דברי רבינו הזקן ב'שולחן־ערוך'[40] ש"זמן הפרוזבול הוא לכתחלה בסוף הששית, לפני ראש השנה של שביעית, שאף ששביעית אינה משמטת אלא בסופה[41] .. יש אומרים שמשנכנסה שנת השביעית אסור לתבוע חוב, שנאמר[42] לא יגוש את רעהו ואת אחיו כי קרא שמיטה לה', מיד שקרא שמיטה לה', לא יגוש כו'".

ובודאי יפרסמו זאת (עוד ביום השבת, באופן האפשרי, ובעיקר) לאחרי השבת בכל מקום ומקום.

והרי ידוע גודל השכר של שמירת שביעית[43] - הן שמיטת קרקע והן שמיטת כספים, כדברי הגמרא[44]: "וזה דבר השמיטה שמוט[42], בשתי שמיטות הכתוב מדבר, אחת שמיטת קרקע, ואחת שמיטת כספים", והרי "שמיטת[45] כספים בשביעית נוהגת בזמן הזה מדברי סופרים בארץ ובחוץ לארץ"[46].

* * *

י. הביאור בפירוש רש"י בסוף פרשתנו, "ובחרת בחיים", "אני מורה לכם שתבחרו בחלק החיים, כאדם האומר לבנו בחר לך חלק יפה בנחלתי, ומעמידו על חלק היפה, ואומר לו, את זה ברור לך, ועל זה נאמר[47] ה' מנת חלקי וכוסי אתה תומיך גורלי, הנחת ידי על גורל הטוב לומר את זה קח לך" - שנוסף על מה שנאמר לפני זה[48] "ראה נתתי לפניך היום את החיים ואת הטוב", "אם תעשה טוב הרי לך חיים"[49], מוסיף הכתוב ומחדש: "ובחרת בחיים", "כאדם האומר לבנו כו'", שכיון שבהשקפה ראשונה לא רואים איזה הוא החלק היפה, הנה גם לאחרי ש"מעמידו על חלק היפה", יש צורך בזירוז מיוחד, לסמוך על הקדוש־ברוך־הוא ולבחור בחלק החיים. אך כיון שבעיני בשר רואים לפעמים להיפך - ממשיך רש"י "ועל זה נאמר אתה תומיך גורלי, הנחת ידי על גורל הטוב כו'", שגם בעיני בשר יראה (מזמן לזמן) שעל־ידי עשיית טוב זוכים לחיים כפשוטם - הוגה על־ידי כבוד־קדושת אדמו"ר שליט"א, ונדפס[50] ב'לקוטי שיחות' שם עמוד 274 ואילך.

40) חו"מ הל' הלואה סל"ו.
41) ערכין כח, ב.
42) פ' ראה טו, ב.
43) ראה מדרש תהלים מזמור פה בתחלתו.
44) קידושין לח, ב.
45) שו"ע אדה"ז שם סל"ה.
46) חסר הסיום (המו"ל).
47) תהלים טז, ה.
48) ל, טו.
49) פרש"י עה"פ.
50) עם המשך והשלמת הביאור - בשיחת יום ב' דר"ה תשכ"ו.

המשך ביאור למס' מעילה ליום חמישי עמ' ב

על גבי **הַמִּזְבֵּחַ**, יקנו מן הקרן והחומש שמשלם, קרבנות לְקִיץ **הַמִּזְבֵּחַ**. והנהנה מ**קָרְבְּנוֹת קָדְשֵׁי בֶדֶק הַבַּיִת**, כלומר, מקדשים שהוקדשו על מנת שימכרו וישתמשו בדמיהם לצרכי תיקון בית המקדש, ישלם הקרן והחומש **לְבֶדֶק הַבַּיִת**. והנהנה מ**קָרְבְּנוֹת צִבּוּר**, כגון תמידים ומוספים, יפלו הקרן והחומש שמשלם, **לְנִדְבַת צִבּוּר**, כלומר, לקופות שבבית המקדש הנראות כעין שופרות, שקונים מהן קרבנות ציבור ל'קיץ המזבח'.

הגמרא מקשה סתירה בדברי הברייתא. מקשה הגמרא: **הָא גּוּפָהּ קַשְׁיָא** – ברייתא זו מצד עצמה קשה היא, שכן ברישא שנינו 'עַד **שֶׁלֹּא קָרְבָה חַטָּאתוֹ יוֹסִיף וְיָבִיא חַטָּאתוֹ, מִשֶּׁקָּרְבָה חַטָּאתוֹ יֵלְכוּ לְיָם הַמֶּלַח**', הרי שאם לא נודע לו שמעל עד שכבר הפריש בהמה לחטאתו, אין קונים מן הקרן והחומש בהמה לקרבן, אלא ילכו לאיבוד, **וְקָתָנֵי** – ואילו בסיפא שנינו 'כָּל **קָרְבְּנוֹת הַמִּזְבֵּחַ, לַמִּזְבֵּחַ**', ומלשון 'כל' משמע, שבל האופנים קונים מן הקרן והחומש שמשלם, בהמה לקרבן, **לֹא שְׁנָא דְּאִיכַּפּוּר בְּעָלִים, וְלֹא שְׁנָא הֵיכָא דְּלֹא אִיכַּפּוּר**, כלומר, בין אם נודע לו שנהנה מן הקודש, לפני שהפרישו הבעלים בהמה לחטאת, ובין אם נודע לו דבר זה אחרי שכבר הפרישו בהמה לחטאת.

הגמרא מעמידה את הרישא והסיפא, בשיטות תנאים שונים. מתרצת הגמרא: **דְּרִישָׁא, רַבִּי שִׁמְעוֹן הִיא** – הרישא ששנינו בה שהקרן והחומש ילכו לים המלח, נשנה בשיטת רבי שמעון, **דְּאָמַר** (תמורה טו.), **כָּל חַטָּאת שֶׁכִּיפְּרוּ בְּעָלֶיהָ** – שנתכפרו בעליה בחטאת אחרת, **תָּמוּת** – מניחים אותה למות, ולדעתו אין חילוק בסיבה שמחמתה נתכפרו באחרת, אלא בכל אופן מניחים את החטאת שלא נתכפרו בה למות, ולפיכך גם המעות של הקרן והחומש, חל עליהם דין 'חטאת שנתכפרו בעליה', שכן היה חייב להוסיף אותם על הנשאר מדמי חטאתו, אלא שלא נודע לו שנהנה מן ההקדש עד לאחר שכבר הפריש קרבן חטאת, ולפיכך ילכו לאיבוד.

בס"ד. שיחת ש"פ נצבים־וילך, כ"ה אלול ה'תש"נ.

א. אודות ענינו המיוחד דיום הש"ק שלפני ר"ה — ידועה תורת אדמו"ר הזקן ששמע מהמגיד בשם הבעש"ט, כפי שנתגלתה ונתפרסמה[1] ע"י כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו[2] בהזכרת שמותיהם של נשיאי החסידות שאמרו תורה זו, וז"ל:

"אדמו"ר הזקן סיפר: בהיותי במעזריטש שמעתי ממורי ורבי הה"מ בשם מורו ורבו הבעש"ט:

החודש השביעי שהוא החודש הראשון לחדשי השנה, הקב"ה בעצמו מברכו בשבת מברכים שהוא השבת האחרון דחודש אלול, ובכח זה ישראל מברכים את החדשים י"א פעמים בשנה".

וממשיך לבאר שתוכן ברכתו של הקב"ה מבואר בפרשת השבוע — פרשת נצבים, שלעולם[3] קורין לפני ר"ה[4]:

"כתיב אתם נצבים היום, דהיום קאי על ראש השנה שהוא יום הדין, וכמ"ש[5] ויהי היום גו', ותרגם והוה יום דינא רבא, ואתם נצבים קיימים ועומדים והיינו שזוכים בדין. ובשבת שלפני ר"ה שהוא השבת האחרון דחודש אלול קוראין אז פרשת אתם נצבים, דזהו ברכתו של הקב"ה בשבת מברכים חודש השביעי שהוא המושבע והמשביע ברוב טוב לכל ישראל על כל השנה", עכ"ל.

ב. ויש לבאר תחילה הטעם שבתורה זו מדגישים שאדמו"ר הזקן שמעה (בהיותו במעזריטש) מרבו המגיד בשם רבו הבעש"ט:

ובהקדים שבריבוי תורות של אדמו"ר הזקן לא מזכירים ששמעם מהמגיד בשם הבעש"ט, וטעם הדבר — בשתים[6]: (א) ע"ד מארז"ל[7] אודות רבי אליעזר הגדול "שלא אמר דבר שלא שמע מפי רבו לעולם", ולכן לא הי' צריך להזכיר שם רבו, כיון שהכל יודעים שתורתו היא של רבו[8], ועד"ז י"ל בנוגע לאדמו"ר הזקן, ש(רוב)תורתו היא (מיוסדת על) תורת רבו המגיד, בשם הבעש"ט. (ב) לאידך גיסא: כיון שאדמו"ר הזקן הוסיף חידוש (ועד לחידוש) עיקרי בתורה ששמע מהמגיד בשם הבעש"ט — החידוש דתורת חסידות חב"ד, שתורתם של המגיד והבעש"ט שהיא באופן של "נקודה" נמשכה ונתגלתה באופן של הרחבה, בפרטים ופרטי פרטים, בחכמה בינה ודעת[9], שעי"ז ניתוסף ענין חדש, ע"ד "תורה חדשה" — הרי מצד החידוש שניתוסף על ידו "נקראת (התורה) על שמו"[10].

ואעפ"כ, בתורות מיוחדים מצינו שמזכירים סדר השתלשלות קבלת תורה זו (שאדמו"ר הזקן שמע מהמגיד בשם הבעש"ט), ובטעם הדבר יש לומר — ע"ד שמצינו בהכרזה בנוגע לזמן הקרבת התמיד שהיו אומרים ש"האיר פני כל המזרח עד שבחברון"[11], "להזכיר זכות אבות"[12] (הקבורים בחברון[13]), היינו, הזכרת זכות אבות ע"י אמירה בדיבור, בגילוי ובפירסום. ועד"ז בנדו"ד — שבתורות מיוחדים מזכירים שמותיהם של אדמו"ר הזקן המגיד והבעש"ט, "להזכיר זכות אבות", "אבות החסידות".

ג. ובפרטיות יותר — בנוגע להזכרת "זכות אבות" בתורה הנ"ל ע"ד ברכת חודש השביעי:

הצורך בהזכרת זכות אבות מודגש ביותר בנוגע לתפלה (כמו בהקרבת התמיד, "תפלות כנגד תמידין

---

1) כולל גם הפירסום בדפוס — כידוע הפתגם שדבר שבדפוס הוא לדורות (אג"ק אדמו"ר מהוריי"צ ח"ב ע' שפב).

2) קובץ מכתבים לתהלים אהל יוסף יצחק ע' 193. היום יום כה אלול. ובכ"מ.

3) תוס' מגילה לא, סע"ב. רמב"ם הל' תפלה פי"ג ה"ב. טושו"ע או"ח סתכ"ח ס"ד.

4) ובכמה שנים (כבשנה זו) קורין גם פ' וילך ביחד עם פ' נצבים. וראה לקמן ס"ח.

5) איוב ב, א.

6) ראה גם סה"מ מלוקט ח"ב ע' רו הערה 99.

7) סוכה כז, ב. וש"נ.

8) ראה גם יבמות צו, ב.

9) להעיר ש"דעת הוא קיום המדות וחיותן והוא כולל חסד וגבורה, פי' אהבה וענפי' ויראה וענפי'" (תניא ספ"ג).

10) ראה קידושין לב, סע"א ואילך. ע"ז יט, א.

11) תמיד רפ"ג. יומא כח, ריש ע"ב.

12) פרש"י שם — מירושלמי יומא פ"ג ה"א.

13) להעיר שחברון נקראת גם "קרית ארבע", ע"ש ד' הזוגות שקבורים בה (חיי שרה כג, ב ובפרש"י). ויש לומר, שרומז גם לארבע רגלי המרכבה — אברהם יצחק יעקב ודוד (זח"א רמח, ב), או רחל (מאו"א א, פד), מארבע האמהות.

תקנום"[14]) — שההתחלה דכל התפלות (הן בימי החול, והן בשבתות וימים־טובים, ועד ליום הקדוש) היא בברכת אבות: "אלקי אברהם אלקי יצחק ואלקי יעקב"[15], שזהו"ע הזכרת זכות אבות.

וגם לאחרי הזכרת זכות אבות בתפלת שחרית, כנגד תמיד של שחר (שבו הזכירו זכות אבות ע"י ההכרזה "האיר פני כל המזרח עד שבחברון"[16]), שכולל הקרבנות דכל היום, הן "תמידים כסדרם" והן "מוספים כהלכתם", מוסיפים ומזכירים זכות אבות גם בתפלת מנחה (ובימים מיוחדים — גם בתפלת מוסף) — בכל תפלה ותפלה בפ"ע.

ועפ"ז יש לבאר הצורך בהדגשת זכות אבות בתורה הנ"ל בענין ברכת חודש השביעי — כי, ברכת החודש הו"ע של תפלה, ובתפלה גופא (לא רק תפלה פרטית, אלא) תפלה כללית על כל החודש, ועאכו"כ ברכת חודש השביעי, דכיון ש"בכח זה ישראל מברכים את החדשים י"א פעמים בשנה", היינו, שבברכת חודש השביעי נכללת הברכה על כל חדשי השנה[17], ה"ה ברכה ותפלה הכי כללית בנוגע לכל השנה כולה.

ד. ולאחרי הקדמת הזכרת זכות אבות (תורת אדמו"ר הזקן ששמע מהמגיד בשם הבעש"ט) בנוגע לברכת חודש השביעי, באה הברכה עצמה — "אתם נצבים היום . . נצבים קיימים ועומדים והיינו שזוכים בדין":

הפירוש ד"נצבים" הוא "קיימים ועומדים", היינו, עמידה בתוקף, ועד להתוקף ד"מלך", כלשון הכתוב[18] "נצב מלך".

ויש לומר ש"נצב מלך" כולל גם התוקף ד"מלכותא דרקיע"[19], וב"מלכותא דרקיע" גופא כל הדרגות שבמלכות, עד לשרשה ומקורה כו', ועד כפי שמושרשת בעצמותו ומהותו ית' (למעלה גם מבחי' הכתר).

וזהו "אתם נצבים גו'" — שאצל כל בנ"י יש התוקף ד"נצב מלך", אשר, "אמר מלכא עקר טורא"[20], היינו, שבכחם ויכלתם לבטל אפילו "טורא" (מציאות חזקה דהיפך הקדושה, "נדמה להם כהר"[21]), ויתירה מזה — כדיוק הלשון "ענקר טורא", עקירה ממקום למקום, היינו, שאין זה באופן של ביטול המציאות, אלא אדרבה, שעוקרים ה"טורא" ממקומו הקודם ומביאים אותו למקום הקדושה[22], שעי"ז ניתוסף העילוי דאתהפכא חשוכא לנהורא[23].

ויש להוסיף, שהתוקף ד"נצבים", "נצב מלך", הוא עי"ז ש"אתם גו' כולכם", היינו, מצד ההתכללות דבנ"י להיות "לאחדים כאחד"[24], ובזה גופא — לא רק באופן שנרגש הכלל שלמעלה מהתחלקות לפרטים, אלא שנרגש גם מציאות הפרט, כפי שממשיך בכתוב "ראשיכם שבטיכם וגו' מחוטב עציך עד שואב מימיך", עשר סוגים דבנ"י[25] (שבהם כלולים כל בנ"י[26]), ואעפ"כ, "נצבים גו' כולכם", וטעם הדבר — (כפי שממשיך בכתוב) כיון ש"נצבים גו' לפני ה' אלקיכם".

ומדייק בכתוב "אתם נצבים היום" — דאף שמפרש ש"היום קאי על ראש השנה", הרי ישנו גם הפירוש (הפשוט) שקאי על היום שבו קורין (ולומדים) פסוק זה בתורה, ובפרט ע"פ מארז"ל[27] "כל הקורא ושונה הקב"ה קורא ושונה כנגדו", היינו, שבשעה שקורין פסוק זה בתורה אומר הקב"ה "אתם נצבים היום כולכם לפני ה' אלקיכם" — היום כפשוטו, בשבת שלפני ר"ה.

---

14) ברכות כו, ב.

15) והמשך הברכה "א-ל עליון גומל חסדים טובים" — שבזה מודגש כללות ענין התפלה (שבשביל זה מקדימים להזכיר זכות אבות) — לפעול חסדים טובים למטה מטה, ע"י ההמשכה ממקום נעלה ביותר, "א-ל עליון" (ראה לקו"ת מסעי צ, ג).

16) להעיר ש"חברון" הוא מלשון חיבור (זח"א קכב, ב) — שזהו"ע התפלה (תו"א תרומה עט, סע"ד. ובכ"מ).

17) ובמק"א נתבאר דיוק הלשון "י"א פעמים בשנה", אף שבשנת העיבור מברכים ישראל את החדשים י"ב פעמים בשנה, כיון שניתוסף גם בחודש העיבור (ראה שיחת ש"פ נצבים תשמ"ה). ואכ"מ.

18) מ"א כב, מח.

19) ברכות נח, א.

20) ב"ב ג, סוף ע"ב.

21) סוכה נב, א.

22) ראה גם לקו"ש ח"ט ע' 349 בשוה"ג.

23) ראה זח"א ד, א.

24) לקו"ת ר"פ נצבים.

25) זח"ב פב, א.

26) ועד לדרגא הכי תחתונה — לא רק בשם ישראל יקרא, אלא גם "בשם ישראל יכונה" (ראה לקו"ש ח"ח ס"ע 329 ואילך), כינוי בלבד, שגם הם בכלל ד"נצבים היום כולכם לפני ה' אלקיכם", "היום" דייקא, ב(שבת שלפני)ר"ה, ועאכו"כ שאין צורך להמתין עד יוהכ"פ, שבתחלתו אומרים "על דעת המקום כו' אנו מתירין כו'".

27) ראה תדבא"ר רפי"ח. ועוד.

וכיון שבשבת שלפני ר"ה "אתם נצבים היום כולכם לפני ה' אלקיכם" – בודאי ש"זוכין בדין", ולא עוד אלא שכבר בשבת שלפני ר"ה נמשכת ברכתו של הקב"ה "ברוב טוב לכל ישראל על כל השנה".

ה. והנה, אף שברכתו של הקב"ה בשבת שלפני ר"ה היא בכל שנה ושנה[28], מ"מ, יש בזה עילוי והוספה משנה לשנה:

ידוע מ"ש רבינו הזקן באגה"ק[29] ש"בכל שנה ושנה (בר"ה) יורד ומאיר . . אור חדש ומחודש . . עליון יותר שלא הי' מאיר מימי עולם אור עליון כזה", ומזה מובן שברכתו של הקב"ה בשבת שלפני ראש השנה דשנה זו היא באופן נעלה יותר ביתר שאת וביתר עוז מהברכה בשבת שלפני ר"ה בכל השנים שלפנ"ז, כולל גם בזמן שביהמ"ק הי' קיים (הן בית ראשון והן בית שני), עד לראש השנה הראשון (יום ברוא אדה"ר "בגן עדן מקדם"[30]).

ומזה מובן שצריכה להיות הוספה ביתר שאת וביתר עוז גם בעבודת האדם – דאף שמדובר אודות ברכתו של הקב"ה, ה"ז קשור גם עם (וניתוסף בזה עוד יותר ע"י) עבודת האדם[31] בהענין ד"אתם נצבים היום כולכם לפני ה' אלקיכם", שזוהי תוכן הברכה, כנ"ל.

ובפרט ע"פ מארז"ל[32] ש"צדיקים – כאו"א מישראל, כמ"ש[33] "ועמך כולם צדיקים"[34] – דומין לבוראם", שבזה מודגש עוד יותר הקשר והשייכות דעבודתם של ישראל לברכתו של הקב"ה.

ו. ויש לומר, שההוספה בעבודתם של ישראל בקשר ובשייכות לברכתו של הקב"ה היא – לכל לראש – ע"י לימוד התורה בהענין ד"אתם נצבים היום כולכם גו'":

התורה – "לא בשמים היא" (כמ"ש בפרשתנו[35]), אלא ניתנה בארץ דוקא, ויתירה מזה – כדרשת חז"ל[36] (בפירוש הפסוק[37] "חברים מקשיבים לקולך השמעיני") שהקב"ה אומר למלאכי השרת "אני ואתם נלך אצל ב"ד של מטה כו'". ולכן, כאשר בנ"י לומדים בתורה "אתם נצבים היום כולכם לפני ה' אלקיכם", נעשה כן בפועל, ובמילא, ניתוסף עי"ז בברכתו של הקב"ה הקשורה עם הענין ד"אתם נצבים היום", כנ"ל.

וגם בענין זה מודגש העילוי וההוספה והחידוש משנה לשנה – שהרי לימוד התורה הוא באופן ד"בכל יום יהיו בעיניך כחדשים"[38], ועד ל"חדשים" ממש[39], ועד לחידוש שהוא ע"ד ובדוגמת החידוש ד"תורה חדשה מאתי תצא"[40].

ז. ויש להוסיף, שבעבודתם של ישראל בלימוד התורה בהענין ד"אתם נצבים היום" נכלל גם לימוד התורה דג' אבות החסידות בנוגע לברכתו של הקב"ה בשבת מברכים חודש השביעי בהענין ד"אתם נצבים היום".

ויתירה מזה – שבלימוד תורה הנ"ל ניתוסף עילוי מיוחד בכללות הענין דלימוד התורה, כי:

א) תורה הנ"ל היא בענין ברכת החודש, אשר, כללות הענין דברכת החודש הוא (לא מן התורה או מדברי סופרים, אלא) חידוש[41] ד"מנהג ישראל", שיש בו עילוי מיוחד לגבי תושב"כ ותושבע"פ[42].

ב) ועיקר: תורה הנ"ל היא תורתם של ג' אבות החסידות – תורת החסידות, פנימיות התורה.

ולהעיר מהקשר והשייכות לח"י אלול (בשבת שלפנ"ז, שקשור ושייך גם לשבת זה) – יום הולדת שני המאורות הגדולים, הבעש"ט ואדמו"ר הזקן[43], המאורות הגדולים דתורת החסידות, כולל גם תורה

28) כמרומז גם בהפירוש ד"שנה" – מלשון "משנה", שחוזרים ונשנים כל הענינים שלפנ"ז, כל השינויים (שנה גם מלשון שינוי) האפשריים בכללות הזמן (ראה גם קונטרס משיחות ש"פ תבוא ס"ג. וש"נ).

29) סימן יד.

30) "מקדם" דייקא – לפני החטא, בהיותו בתכלית השלימות.

31) ראה לקו"ש ח"ט ע' 184 ואילך.

32) ב"ר פס"ז, ח. רות רבה פ"ד, ג. ועוד.

33) ישעי' ס, כא. סנהדרין ר"פ חלק.

34) כפי שאומרים גם בהקדמה לפרקי אבות, ובשבת(ות) שלפני ר"ה – בהקדמה לשני פרקים, באופן כפול.

35) נצבים ל, יב. וראה ב"מ נט, ב.

36) דב"ר פ"ב, יד. וראה שמו"ר פט"ו, ב.

37) שה"ש ח, יג.

38) שו"ע אדה"ז או"ח סימן סא ס"ב.

39) פרש"י יתרו יט, א. עקב יא, יג. תבוא כו, טז.

40) ישעי' נא, ד. ויק"ר פי"ג, ג.

41) שהרי בזמן שהיו מקדשים ע"פ הראי' לא היו מברכים החודש בשבת שלפניו (שהרי לא ידעו מתי ר"ח עד שב"ד קידשו החודש ע"פ הראי'), כי אם, בזמן הזה, לזכר קידוש החודש ע"י ב"ד (ראה לקו"ש ח"ט ע' 187 ואילך. וש"נ).

42) ראה לקו"ת דרושי סוכות פ, ג. ובכ"מ.

43) סה"ש תש"ג ע' 141. 142. 146. ועוד.

הנ"ל ע"ד ברכתו של הקב"ה בשבת זו שנאמרה ע"י שני המאורות הגדולים, הבעש"ט ואדמו"ר הזקן, ע"י המגיד, ששמע מהבעש"ט ומסר לאדמו"ר הזקן.

ועפ"ז יומתק דיוק לשונו של אדמו"ר הזקן "בהיותי במעזריטש שמעתי ממורי ורבי כו'" — שמעמדו ומצבו של אדמו"ר הזקן בהיותו במעזריטש הוא כמו התכללות ה"מאור" (נוסף על התכללות האור) ב"מאור" שלפניו, היינו, לא רק "שני המאורות הגדולים" סתם, אלא כפי ש"מאור" אחד כלול ב"מאור" שלפניו.

ומזה מובן שע"י לימוד התורה דאבות החסידות בנוגע לברכתו של הקב"ה בשבת מברכים חודש השביעי בענין "אתם נצבים היום" (שיש בה העילוי דמנהג ישראל, והעילוי דפנימיות התורה) — ניתוסף עוד יותר בברכתו של הקב"ה בהענין ד"אתם נצבים היום", כולל גם שנעשה באופן ד"היום" מלשון אור וגילוי, כמ"ש[44] "ויקרא אלקים לאור יום", ע"י הגילוי ד"שני המאורות הגדולים".

ח. ובכהנ"ל ניתוסף עילוי מיוחד בקביעות שנה זו, שבשבת מברכים חודש השביעי קורין ביחד עם פ' נצבים (שלעולם קורין לפני ר"ה) גם פ' וילך — נצבים־וילך כפי שמתחברים ונעשים פרשה אחת:

לכל לראש — ע"י החיבור דפ' וילך לפ' נצבים נעשית גם פרשת נצבים פרשה ארוכה, היינו, שע"י ההוספה בכמות הפסוקים דתושב"כ שקורין בשבת זו (שתי פרשיות), ניתוסף ריבוי אור גם בכל עניני פ' נצבים[45] ("אורות מרובים", כפי שנמשכים ומתלבשים ב"כלים מרובים"[46]), החל מההוספה בכללות הענין ד"אתם נצבים היום".

זאת ועוד — שהענין ד"אתם נצבים היום" הוא באופן ד"וילך", היינו, שניתוסף בעילוי אחר עילוי באופן של הליכה, כמ"ש[47] "ילכו מחיל אל חיל".

44) בראשית א, ה.

45) כלומר: אף שמספר הפסוקים, התיבות והאותיות שבה, הוא באופן ד"לא תוסיפו גו' (ועאכו"כ) ולא תגרעו" (ואתחנן ד, ב) — ניתוסף בהפירוש ("פירושה", תושבע"פ) בריבוי עד אין-סוף, ע"ד ובדוגמת ההוספה ד"תורה חדשה מאתי תצא".

46) ולא באופן שנעשה שבירת הכלים, כפי שמצינו באורות מרובים דתוהו, אלא שגם האורות מרובים דתוהו נמשכים בכלים מרובים דתיקון.

47) תהלים פד, ח.

ט. ויש להוסיף בזה בפרטיות יותר — בנוגע להתוכן דפ' וילך:

בפ' וילך מדובר אודות מצות הקהל — "הקהל את העם האנשים והנשים והטף"[48], כדי לשמוע קריאת התורה מפי המלך[49], ובאופן ש"יראה עצמו כאילו . . מפי הגבורה שומעה"[50].

וענין זה שייך גם לתוכן דפרשת נצבים — כי: (א) "הקהל את העם האנשים והנשים והטף" הוא הענין ד"נצבים היום כולכם גו' ראשיכם שבטיכם גו' כל איש ישראל טפכם נשיכם וגו'"[51]. (ב) קריאת התורה מפי המלך היא ע"ד ובדוגמת הענין ד"נצבים" מלשון "נצב מלך", שמורה על התוקף והגבורה — "כשומע מפי הגבורה", ע"ש תגבורת החיות[52].

זאת ועוד:

בסיום פ' וילך נאמר "וידבר משה באזני כל קהל ישראל את דברי השירה הזאת עד תומם" — התמימות (שלימות) דכל התורה כולה[53] [כמ"ש לפנ"ז[54] "ועתה כתבו לכם את השירה הזאת", שמזה למדים[55] מצות כתיבת ספר תורה[56]], ויש לומר, שהפירוש ד"תומם" הוא גם מלשון פנימיות, היינו, השלימות והפנימיות דכל התורה — שבזה מודגשת ההוספה שנעשית בברכתו של הקב"ה בהענין ד"אתם נצבים היום" ע"י לימוד התורה (כנ"ל ס"ו־ז).

48) לא, יב.

49) פרש"י שם, יא.

50) רמב"ם הל' חגיגה פ"ג ה"ו.

51) ובאופן ד"היום" — כשקורין ענין זה בתורה, דאף שקיום מצות הקהל הוא בזמן מיוחד ("במועד שנת השמיטה בחג הסוכות"), הרי, הלימוד בתורה הוא באופן שלמעלה מהזמן, ועי"ז נמשך הענין ד"הקהל" כשלומדים זה בתורה "היום".

52) ועפ"ז י"ל בפירוש ד"היום" ש"קאי על ראש השנה שהוא יום הדין . . יום דינא רבא" — שאין זה באופן של דין וגבורה, כי אם, באופן של תגבורת החיות.

53) להעיר שסיום וחותם הארבעים יום האחרונים (שהתחלתם בר"ח אלול) הוא ביום הכיפורים, שניתנו בו לוחות אחרונות — השלימות דמ"ת ("עד תומם").

54) שם, יט.

55) רמב"ם הל' ס"ת רפ"ז.

56) ולהעיר, שלדעת רוב מוני המצוות מצות כתיבת ס"ת שבפ' וילך היא מצות-עשה האחרונה שבתורה (משא"כ להדעות שמוסיפים גם המצוה דברכת התורה כפי שלמדים ממ"ש בפ' האזינו "כי שם ה' אקרא הבו גודל לאלקינו" (ראה רמב"ן בסהמ"צ בהוספות למ"ע טו)).

ובהתאם לכך נעשית גם ההוספה בברכתו של הקב"ה באופן ד"עד תומם", בכל השלימות והפנימיות.

ויש לומר, שבדיוק הלשון "עד תומם" נכללת גם דרגא הכי נעלית שהיא באופן ד"עד ולא עד בכלל"[57], ואעפ"כ, גם דרגא זו נמשכת לישראל ("עד תומם"), וכיון שמי יאמר לו מה תעשה, הרי גם לאחרי השלימות ד"עד תומם", מוסיף הקב"ה בברכותיו עוד יותר, עד אין־סוף.

י. ובהמשך להחיבור דנצבים־וילך בקביעות שנה זו, ניתוסף בשבת מברכים חודש השביעי גם הקריאה שקורין במנחה – בפרשת האזינו:

בהתחלת פרשת האזינו מודגשת בעלותו של משה רבינו על השמים והארץ (ובמילא גם כל מה שביניהם) – באמרו "האזינו השמים ואדברה ותשמע הארץ אמרי פי", שמצווה לשמים וארץ שיאזינו וישמעו אליו. וכיון שענייניו של משה רבינו נמשכים לכאו"א מישראל (ובפרט ע"י הקריאה בתורה), מובן, שאצל כאו"א מישראל נעשה גם (מעין ודוגמת) הענין ד"האזינו השמים ואדברה ותשמע הארץ אמרי פי", שנעשה בעה"ב על השמים והארץ ומה שביניהם.

ויש לקשר זה עם הקביעות דשבת זו בימי החודש – בכ"ה אלול, שבו נברא העולם, יום ראשון לברה"ע, שבו נבראו שמים וארץ וכל מה שביניהם, "כל תולדות שמים וארץ נבראו ביום ראשון . . הוא שכתוב את השמים לרבות תולדותיהם ואת הארץ לרבות תולדותי"[58], וכיון שבריאתם היא "בשביל ישראל"[59], מובן, שכאו"א מישראל הוא בעה"ב על השמים והארץ וכל צבאם, ולא עוד אלא שמגלה בשמים ובארץ ומה שביניהם שנבראו ע"י הקב"ה, היינו, שעל ידו חודר גילוי אלקות בשמים וארץ ומה שביניהם שמציאותם היא המציאות דאלקות, ובלשון הידוע[60] – שהיש הנברא נעשה חד עם היש האמיתי.

ובקביעות זו ניתוסף גם בהמשכת הברכה דשבת מברכים חודש השביעי – שהמשכת הברכה "ברוב טוב לכל ישראל על כל השנה" היא הן בעניני שמים והן בעניני ארץ, כלומר, הן בענינים רוחניים (שמים, קיום התומ"צ) והן בענינים גשמיים (ארץ, עניני הרשות), ובזה גופא – באופן ד"קרוב לשמים ורחוק מן הארץ", היינו, שאצל כאו"א מישראל עניני שמים הם באופן של קירוב, ועניני ארץ הם באופן של ריחוק (ובלשון הידוע: נשמתם עיקר וגופם טפל[61]), אבל, ביחד עם זה, ישנם אצלו כל עניני ארץ בשלימותם, ולא עוד אלא שהוא בעה"ב עליהם, כנ"ל.

יא. ויה"ר שבעמדנו בשבת מברכים חודש השביעי שהוא המושבע והמשביע ברוב טוב לכל ישראל על כל השנה, תומשך ברכתו של הקב"ה לכאו"א מישראל בכל המצטרך לו על כל השנה כולה, שנה טובה ומבורכת בכל הברכות שנכללות באותיות האל"ף־בי"ת, כ"ב אותיות התורה שבהם נברא העולם (בכ"ה באלול).

ועוד והוא העיקר – שתיכף ומיד ממש זוכים להברכה הכי עיקרית – גאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו, ובלשון הכתוב דפרשת השבוע: "אתם נצבים היום כולכם", "האנשים והנשים והטף" [כל הנמצאים כאן, בבית־הכנסת ובית־המדרש זה, בתוככי כל בנ"י בכל מקום שהם] "לפני ה' אלקיכם", "במקום אשר יבחר"[62] – בבית המקדש השלישי.

ובפרט בעמדנו בסיומה של שנת החמישים, ה'תש"נ, ר"ת הי' תהא שנת נסים, ובזמן ההכנה לשנת החמישים ואחד, שניתוסף אות אל"ף (שרומז לאלופו של עולם) ועי"ז נעשה הר"ת ד"נסים אראנו", באופן של ראי', ויתירה מזה – כלשון הכתוב[63] "אראנו נפלאות" (למעלה מנסים), כולל גם "נפלאות" בערך להנסים דיצי"מ, כפירוש הזהר[64] בפירוש הכתוב "כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות", שהגאולה העתידה תהי' באופן של "נפלאות" לגבי "ימי צאתך מארץ מצרים"[65].

57) ראה לקו"ת פקודי ז, ג. ובכ"מ.
58) פרש"י בראשית א, יד.
59) פרש"י שם, א.
60) ראה ביאוה"ז לאדהאמ"צ בשלח מג, ג.

61) ראה תניא רפל"ב.
62) פ' ראה יב, יג. ועוד.
63) מיכה ז, טו.
64) ראה אוה"ת נ"ך עה"פ (ע' תפז). וש"נ.
65) והפירוש ד"כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות", "כימי" בכ"ף הדמיון – הוא למעליותא.

וכן תהי' לנו בפועל ממש, ותיכף ומיד ממש — שכולם יחדיו, "בנערינו ובזקנינו גו' בבנינו ובבנותינו"[66], יחד עם הבתי־כנסיות ובתי־מדרשות[67], החל מבית־כנסת ובית־מדרש (בית תורה תפלה וגמ"ח) זה, באים "עם עני שמיא"[68] לארצנו הקדושה, לירושלים עיר הקודש, להר הקודש ולבית המקדש השלישי, "מקדש אדנ־י כוננו ידיך"[69].

* * *

יב. ישנו ענין נוסף בשבת שלפני ראש השנה — שבו מפטירין ההפטרה השביעית ד"שבע דנחמתא"[70], היינו, סיום וגמר ושלימות כללות הענין ד"שבע דנחמתא".

והענין בזה:

"שבע דנחמתא" מתחילים בהפטורה "נחמו נחמו עמי"[71], היינו, שההתחלה ד"שבע דנחמתא" היא באופן של "נחמה בכפלים"[72], וע"פ הכלל "מעלין בקודש"[73], מובן, שלאח"ז הולך וניתוסף בה"נחמה בכפלים" בעילוי אחר עילוי, עד לגמר ושלימות ה"שבע דנחמתא" בשבת זו.

ובפרטיות יותר — שההוספה בהנחמה (בשבת הב') היא באופן שהתוספת מרובה על העיקר[74], ולאחרי שתוספת זו נעשית קנינו של כאו"א מישראל, ניתוסף עוד יותר (בשבת הג') באופן שהתוספת החדשה מרובה על העיקר החדש (שכולל גם ההוספה שלפנ"ז שהיתה מרובה על העיקר שלפנ"ז), וכן הלאה, עד לשבת זו, גמר ושלימות ה"שבע דנחמתא".

וכל זה — מלבד העילוי שניתוסף בכללות הענין ד"שבע דנחמתא" משנה לשנה (ע"ד האמור לעיל (ס"ה) בנוגע להוספה בברכתו של הקב"ה בשבת מברכים חודש השביעי), היינו, שה"שבע דנחמתא" דשנה זו הם באופן נעלה יותר מה"שבע דנחמתא" דהשנים שלפנ"ז, כולל גם שנת "תשמט ידך"[75], ושנת תִשמח ותְשמח ושנת הקהל (כמדובר בשנים שלפנ"ז).

יג. ויש לקשר ענין זה עם פרשת נצבים שקורין לעולם בשבת האחרון ד"שבע דנחמתא":

בפ' נצבים נתפרש בתורה אודות הגאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו — "התורה העידה עליו (על מלך המשיח) שנאמר (בפרשת השבוע)[76] ושב ה' אלקיך את שבותך ורחמך ושב וקבצך וגו' אם יהי' נדחך בקצה השמים וגו'"[77], שבזה מודגש הקשר והשייכות דפ' נצבים לסיום ושלימות ד"שבע דנחמתא".

ובקביעות שנה זו ניתוסף גם הקריאה דפ' וילך — שרומז על הענין ד"ילכו מחיל אל חיל" (כנ"ל ס"ח), שעי"ז "יראה אל אלקים בציון" (כהמשך וסיום הכתוב)[47], בגאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו, בארצנו הקדושה, בירושלים עיר הקודש, בבית המקדש עד לקדש הקדשים — "בציון", הפנימיות דבית המקדש עצמו (נוסף על הפנימיות דירושלים) — קדש הקדשים.

יד. ויש להוסיף ולקשר גם עם ברכת החודש בשבת שלפני ר"ה:

אף שלא נתפרש הזמן המדוייק דברכתו של הקב"ה בשבת מברכים חודש השביעי, מסתבר לומר, שברכתו של הקב"ה היא באותו זמן שבו מברכים ישראל את החדשים י"א פעמים בשנה — לאחרי אמירת "יקום פורקן" ב"פ, שמורה על הכפל בענין הישועה ("פורקן"), ע"ד "נחמה בכפלים".

ומודגש גם בהמשך התפלה לאח"ז — "אב הרחמים" (כמנהג חב"ד שבשבת שלפני ר"ה אומרים "אב הרחמים"), כמבואר בכ"מ[78] גודל העילוי ד"אב הרחמים" שהוא למעלה גם מ"אב הרחמן"[79], ולאח"ז "אשרי יושבי ביתך"[80] — בית המקדש, ועד לסיום התפלה ב"ישבו ישרים את

66) בא יו"ד, ט.
67) ראה מגילה כט, א.
68) דניאל ז, יג.
69) בשלח טו, יז.
70) טושו"ע או"ח סו"ס תכ"ח.
71) ישעי' מ, א.
72) איכ"ר ספ"א.
73) ברכות כח, א. וש"נ.
74) ראה ב"ר פס"א, ד.
75) ל' הכתוב — ראה טו, ג.
76) ל, ג-ד.
77) רמב"ם הל' מלכים רפי"א.
78) לקו"ת שה"ש יו"ד סע"ג ואילך. ועוד.
79) וכ"ה בפשטות — ש"רחמים" קאי על עצם וכללות ענין הרחמים, ואילו "רחמן" הוא תואר על זה שיש לו מדת הרחמנות, כיון שנמשך אצלו מענין ה"רחמים".
80) תהלים פד, ה.

פניך"[81] — הגילוי ד"פניך" (ע"ד "יראה אל אלקים בציון") בקדש הקדשים.

וענין זה הוא בהדגשה יתירה בשבת האחרון (הרביעי) דחודש אלול — כי:

ענינו של חודש אלול (ר"ת אני לדודי ודודי לי[82]) הוא כמשל המלך בשדה שמראה פנים שוחקות לכולם, ודוגמתו בנמשל, ד"כתיב[83] יאר ה' פניו אליך, שהו"ע הארת י"ג מדות הרחמים ("מבחי' א־ל שהוא ראשית כל הי"ג מדות ומקורן וכללותן כמ"ש[84] א־ל ה' ויאר לנו") שיהי' פנים בפנים"[85].

ובחודש אלול עצמו הולך וניתוסף בענין זה מיום ליום, עד לשבת האחרון דחודש אלול,

ובפרט ב(סמיכות ל)ערב ר"ה, כדאיתא בטור[86] (בשם המדרש[87]) ש"לובשים לבנים ומתעטפים לבנים כו' לפי שיודעין שהקב"ה יעשה להם נס", "אומה זו (ש)יודעת אופי' של אלקי'", כמ"ש[88] "כי מי גוי גדול אשר לו אלקים קרובים אליו", וסיומא דקרא "כה' אלקינו בכל קראנו אליו", "אליו ולא למדותיו"[89] — שזהו"ע ד"פניך",

ועד לשלימות הגילוי ד"פניך" — ביוהכ"פ, שאז נכנס הכהן גדול לקדש הקדשים [ודוגמתו בכאו"א מישראל, כפס"ד הרמב"ם[90] ש"כל איש ואיש כו' נתקדש קדש הקדשים"], היינו, שמאיר בגילוי ה"קדש הקדשים" במקום ובזמן ובאדם [ג' הבחינות דעולם שנה ונפש שעליהם מיוסד ספר יצירה[91]] — "פניך" בשלימות.

ויש לומר, שמעין זה ישנו בכל העשרה ימים שבין ר"ה ליוהכ"פ — כמרומז בדיוק לשון חז"ל[92] "עשרה ימים שבין ראש השנה ליום הכיפורים" (ולא נאמר בקיצור "עשרה ימים ראשונים" וכיו"ב), שבכל העשרה ימים ישנה המעלה דר"ה ויוהכ"פ (שיש בזה ויש בזה)[93], ויתירה מזה — שמעין מעלת ר"ה ויוהכ"פ ישנה גם בחודש אלול, כיון שכל הארבעים יום מר"ח אלול עד יוהכ"פ הם ענין אחד, כמרומז בד' יודי"ן[94] שבס"ת "אני לדודי ודודי לי"[95], ובפרט בסיומו של חודש אלול, בסמיכות לעשרה ימים שבין ר"ה ליוהכ"פ.

ומזה מובן שבברכת החודש בשבת האחרון דחודש אלול מודגש ביותר הגילוי ד"פניך" — ענין הגאולה.

טו. ויה"ר שבעמדנו בשבת האחרון שבו נעשה גמר ושלימות ה"שבע דנחמתא" — תהי' שלימות הנחמה בפועל ממש, גאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו.

ובפשטות — שבשבת זו זוכים לקיום היעוד שבפרשת השבוע: "ושב ה' אלקיך את שבותך ורחמך ושב וקבצך מכל העמים גו'", ובלשון הכתוב שאומרים במנחה דערב שבת: "מארצות קבצם ממזרח וממערב מצפון ומים"[96], ובאופן ש"יודו לה' חסדו ונפלאותיו לבני אדם"[97] — ד' פעמים, כנגד ד' גאולות, ועד לדרגא החמישית — "חמישית לפרעה"[98], ד"אתפריעו ואתגליין מיני' כל נהורין"[99], בחי' היחידה[100].

ועוד לפני תפלת המנחה ולפני קריאת התורה בפ' האזינו, רואים בפועל ש"אתם נצבים היום כולכם לפני ה' אלקיכם", כיון שנעשה "וילך", "ילכו גו' אל אלקים בציון", ובאופן ד"הקהל את העם האנשים והנשים והטף", "במקום אשר יבחר ה'" — שכל בנ"י באים לארצנו הקדושה, לירושלים עיר הקודש ולבית המקדש השלישי, ושומעים

---

81) שם קמ, יד.
82) שה"ש ו, ג ובשעה"פ עה"פ. ועוד.
83) נשא ו, כה.
84) תהלים קיח, כז.
85) לקו"ת פ' ראה לב, ב.
86) או"ח סו"ס תקפ"א.
87) ירושלמי ר"ה פ"א ה"ג.
88) ואתחנן ד, ז.
89) ספרי — הובא בפרדס של"ב פ"ב.
90) הל' שמיטה ויובל בסופן.
91) בהקדמת ענין ה"בריאה", ולאח"ז נמשך גם ב"עשי'", ואדרבה — "המעשה הוא העיקר".
92) ר"ה יח, א. וש"נ.
93) ויש לומר, שגם בר"ה יש המעלה דיוהכ"פ, גילוי בחי' קדש הקדשים, שעי"ז נעשית הכתרת המלך בר"ה באופן נעלה יותר.
94) להעיר, שיו"ד מספרו עשרה (עשרה ימים שבין ר"ה ליוהכ"פ) — שלימות המספר (למעלה גם ממספר שבע, "שבע דנחמתא"), וביחד עם זה, הציור דאות יו"ד הוא נקודה, היינו, נקודה שכוללת הכל.
95) ב"ח או"ח ר"ס תקפא (ד"ה והעבירו).
96) תהלים קז, ג.
97) שם ח. טו. כא. לא.
98) ויגש מז, כד.
99) זח"א רי, א.
100) ראה לקו"ת ס"פ פינחס. ובכ"מ.

קריאת התורה מפי המלך, ועד "מפי הגבורה", החל מהקריאה דפרשת האזינו, ששומעים אותה מפי משה רבינו – כבפעם הראשונה ש"וידבר משה באזני כל קהל ישראל את דברי השירה הזאת[101] עד תומם" – כיון שתקויים בקשתו של משה "שלח נא ביד תשלח"[102], בגאולה האמיתית והשלימה ע"י "גואל ראשון הוא גואל אחרון"[103], משה רבינו ודוד מלכא משיחא, תיכף ומיד ממש.

* * *

טז. רגיל להמשיך בענינים של מעשה בפועל – המעשה הוא העיקר[104]:

לכל לראש – בנוגע ליום השבת עצמו – "להקהיל קהלות בכל שבת להכנס בבתי כנסיות ובבתי מדרשות ללמוד בהם תורה לרבים"[105], ובפרט הלימוד בענינים השייכים למעשה בפועל – כבכל שבת.

ובהדגשה יתירה בשבת פרשת "אתם נצבים היום כולכם לפני ה' אלקיכם" – שענין זה מודגש ביותר כשמתאספים כולם יחד בבתי כנסיות ובבתי מדרשות, "לפני ה' אלקיכם", מקום קדוש, שיש בו ארון הקודש וספרי תורה, כך, שגם ילד קטן ("טפכם") שנכנס לביהכנ"ס ורואה ארון הקודש מכוסה בפרוכת (עם ציורים כו'), מרגיש מיד בקדושת המקום, ובפרט ילד שקיבל חינוך יהודי כו'.

ובודאי ישתדלו במיוחד בשבת זו ללכת – "וילך" – לבתי כנסיות ובתי מדרשות כדי להקהיל קהילות ("נצבים היום כולכם לפני ה' אלקיכם") וללמוד תורה לרבים, ובפרט עניני תורה שהזמן גרמא, החל מתורת ג' אבות החסידות ע"ד ברכתו של הקב"ה בשבת מברכים חודש השביעי בהענין ד"אתם נצבים היום", כנ"ל בארוכה.

יז. וכן יש לעורר ע"ד ענינים של מעשה בפועל בנוגע להכנה לראש השנה:

כיון שבענינים השייכים לקדושת היום נכלל גם הענין ד"אכלו משמנים ושתו ממתקים"[106], כהמשך וסיום הכתוב "כי קדוש היום לאדוננו" – יש להשתדל שכאו"א מישראל יוכל לקיים הציווי "אכלו משמנים ושתו ממתקים כי קדוש היום לאדוננו", עי"ז שיתנו צרכי החג לכל הזקוקים, ועד"ז בנוגע לצרכי החג במשך כל חודש תשרי.

ובהדגשה יתירה בקביעות שנה זו – שראש השנה חל ביום חמישי וביום ששי, ומיד לאח"ז בא יום השבת, שמצוה לענגו בבשר שמן ויין ישן[107], ובמילא, ניתוסף יותר בהשתדלות בנתינת צרכי החג והשבת בשביל ג' ימים רצופים, ובלשון הכתוב[108] "יחיינו מיומים (ב' ימי ר"ה) ביום השלישי גו'" (יום השבת), וקשור גם עם הגאולה[109], כמרומז גם באכילת בשר שמן ויין ישן ביום השבת, מעין ודוגמת הסעודה דלויתן ושור הבר ויין המשומר לעתיד לבוא[110], "יום שכולו שבת ומנוחה לחיי העולמים"[111].

ועד"ז בנוגע לחג הסוכות, שקביעותו בחוץ־לארץ – הן בימים הראשונים והן בימים האחרונים, שמע"צ ושמח"ת – היא גם ביום חמישי וביום ששי, ומיד לאח"ז בא יום השבת, ובמילא, צריכה להיות ההשתדלות היתירה בנתינת צרכי החג בשביל ג' ימים רצופים – שלשה פעמים (משא"כ בארץ ישראל, שהג' ימים רצופים הם בר"ה בלבד[112]).

וכדאי ונכון שאלה שהולכים להקהיל קהילות בבתי כנסיות ובבתי מדרשות יעוררו גם אודות ההשתדלות היתירה בנתינת צרכי החג בשביל ג' ימים רצופים, שלשה פעמים (אם משיח צדקנו יתעכב ח"ו עד חג הסוכות, שאז יחגגו בחו"ל יו"ט שני של גלויות, ג"פ ג' ימים רצופים).

יח. וענין נוסף בקביעות שנה זו – שכאשר ר"ה חל ביום החמישי וביום הששי (ומיד לאח"ז בא יום השבת), אזי דוחים "צום גדלי'" (בשלישי בתשרי שחל בשבת) ליום ראשון שלאחרי השבת.

---

101) נוסף על ההדגשה בנוגע לכללות ספר החמישי, "משנה תורה", ש"משה מפי עצמו אמרן" (מגילה לא, ב ובתוס' שם).
102) שמות ד, יג.
103) ראה לקו"ש חי"א ע' 8 ואילך. וש"נ.
104) אבות פ"א מי"ז.
105) שו"ע אדה"ז או"ח סר"צ ס"ג.
106) נחמי' ח, יו"ד.
107) ראה טושו"ע ואדה"ז או"ח ר"ס רמ"ב.
108) הושע ו, ב.
109) ראה פרש"י עה"פ.
110) ראה ברכות לד, ב. ויק"ר פי"ג, ג. ועוד.
111) תמיד בסופה.
112) ראה בארוכה בהמכתב כללי דמוצש"ק פ' נצו"י, כ"ה אלול, שנה זו.

וכיון שצום גדלי' נדחה מפני השבת, ניתוסף עוד יותר בהשתדלות בצרכי יום השבת באופן של הרחבה, לענגו בבשר שמן ויין ישן — כההוראה ופס"ד דגדולי עולם שבשבת כזו (שדוחה תענית) יש להוסיף עוד יותר בעונג שבת, כדי שלא יהי' מקום לחשש שממעט בעונג שבת בגלל קביעותו ביום של תענית[113].

ועוד ועיקר — שבקביעות כזו מודגש יותר הקשר והשייכות לענין הגאולה:

בקביעות כזו דחיית הצום היא דחי' כפולה, כי, צום גדלי' נקבע מלכתחילה באופן של דחי', שהרי המאורע דהריגת גדלי' הי' בראש השנה, ודחו התענית לשלישי בתשרי[114], וכשג' בתשרי חל בשבת דוחים התענית בב' ימים, דחי' כפולה.

ודחיית הצום, ובפרט דחי' כפולה, מדגישה ביותר את דחיית הצום לגמרי ("הואיל ונדחה ידחה"[115]) — "כל הצומות האלה עתידים ליבטל לימות המשיח, ולא עוד אלא שהם עתידים להיות ימים טובים וימי ששון ושמחה, שנאמר[116] כה אמר ה' גו' צום השביעי גו' יהי' לבית יהודה לששון ולשמחה ולמועדים טובים והאמת והשלום אהבו"[117].

ובפרט ע"י ההוספה באהבת ישראל ואחדות ישראל ("האמת והשלום אהבו"), שעי"ז מבטלים סיבת הגלות[118], ובהבטל הסיבה בטל בדרך ממילא המסובב (הגלות), ונעשה גם הענין ד"אתם נצבים היום כולכם לפני ה' אלקיכם" בתכלית השלימות, ועי"ז נעשית גם הכתרת המלך בר"ה — "ברוב עם הדרת מלך"[119] — בתכלית השלימות, דכיון ש"אחכה לו בכל יום שיבוא"[120], התקוה חזקה שר"ה יהי' כבר לאחרי ביאת משיח צדקנו, ובמילא, ידחה צום גדלי' לגמרי, ויהפך ליום טוב.

יט. ומזה באים לחקירה בנוגע להקביעות דר"ה לאחרי ביאת משיח צדקנו:

113) ראה לקו"ש ח"ד ע' 1091. ועוד.
114) ראה ב"י או"ח סו"ס תקמט.
115) מגילה ה, ריש ע"ב.
116) זכרי' ח, יט.
117) רמב"ם הל' תעניות בסופן.
118) ראה יומא ט, ב.
119) משלי יד, כח.
120) עיקר הי"ב מי"ג העיקרים.

החידוש בהקביעות דר"ה בשני ימים — ש"אף בני א"י עושין ב' ימים ר"ה . . בזמן שהיו מקדשין ע"פ הראי' . . (כי) בר"ה שהוא י"ט אין השלוחים יכולים לצאת חוץ לתחום"[121], ויתירה מזה, ש"אף הב"ד עצמם שהיו מקדשין ע"פ הראי' היו עושין לפעמים ב' ימים . . פעם אחת נשתהו העדים מלבוא עד אחר המנחה . . התקינו כו'"[122].

וכיון שהסיבה לכך היא בגלל ש"פעם אחת נשתהו העדים מלבוא", יש לומר, שלעתיד לבוא, שכל הענינים יהיו בשלימות, לא תהי' מציאות ד"נשתהו העדים לבוא" [כיון שישראל, ועאכו"כ ב"ד, יהיו בעלי־בתים על הזמן], ובמילא, אין צורך שיהיו ב' ימים ר"ה, אלא יום אחד.

ולאידך, כיון שאצל כל ישראל (הן בחו"ל והן בא"י) נקבע ר"ה לב' ימים, ועד ש"ב'[123] ימים טובים של ר"ה . . נחשבים כיום א' ארוך וקדושה א'"[124], וקדושה לא זזה ממקומה[125] — יש סברא לומר שגם לעתיד לבוא יהי' ר"ה ב' ימים.

ותן לחכם ויחכם עוד[126].

כ. כאן המקום להזכיר אודות אלה שהכינו משקה המשמח עבור מסיבות והתוועדויות בקשר עם פעולות טובות, וכרגיל, יעלו מלמטה למעלה ויכריזו פרטי הדברים, ומהם יראו וכן יעשו, להוסיף ביתר שאת וביתר עוז בפעולות כאלה, ומתוך שמחה וטוב לבב (כמודגש במשקה המשמח), כמ"ש בפרשת השבוע שלפנ"ז[127] "עבדת את ה' אלקיך בשמחה ובטוב לבב".

ועוד והוא העיקר — שפעולות אלה ימהרו ויזרזו עוד יותר את העלי' מלמטה למעלה דכל בנ"י, שיוצאים מהגלות אל הגאולה האמיתית והשלימה, שאז יתוסף בכל עניני תומ"צ בתכלית השלימות, "כמצות רצונך"[128], ובשלימות השמחה,

121) שו"ע אדה"ז או"ח ר"ס תר.
122) שם ס"ד.
123) שם ס"ג.
124) ומטעם זה נעשה ספק בנוגע לברכת שהחיינו בקידוש ושופר דיום השני, "כיון שב' הימים הן קדושה א' וכיום א' הן חשובין א"כ נפטר בזמן של אתמול שהוא תחילת קדושת היום כו'", ויש צורך לחפש עצות (פרי חדש ובגד חדש) בשביל ברכת שהחיינו (שם ס"ה ואילך).
125) ראה ע"ח ש"ד פ"ג. של"ד פ"ג. של"ה פ"א.
126) משלי ט, ט.
127) תבוא כח, מז.
128) ראה תו"ח ר"פ ויחי. ובכ"מ.

שמחה שלמעלה ממדידה והגבלה, "עד דלא ידע"[129].

וכאמור, ש"נצבים היום כולכם" – כל הנמצאים כאן, בתוككי כל ישראל, נשמות בגופים ללא הפסק בינתיים, מתוך בריאות הגוף בשלימות[130], ביחד עם בנ"י שבכל הדורות שלפנ"ז, "הקיצו ורננו שוכני עפר"[131], ונשיא דורנו בראשנו – "לפני ה' אלקיכם", "במקום אשר יבחר ה'", בבית המקדש ובקדש הקדשים.

[לאחרי חלוקת המשקה – התחיל כ"ק אדמו"ר שליט"א לנגן ניגון הקפות לאביו הרלוי"צ ז"ל. ואח"כ הורה להש"ץ שי' לנגן "יהי רצון כו' שיבנה בית המקדש"].

* * *

כא. ע"פ המנהג לומר פרקי אבות בכל שבתות הקיץ[132], כמנהג חב"ד – מסיימים פרקי אבות בשבת זו, שבת שלפני ר"ה, באמירת שני פרקים, פרק חמישי ופרק ששי.

ויש לקשר תוכן הפרקים שאומרים בשבת זו עם הקביעות דיום השבת בכ"ה אלול:

התחלת פרק חמישי: "בעשרה מאמרות נברא העולם" – בריאת העולם שהיתה בכ"ה באלול (כנ"ל ס"י).

וסיום פרק ששי: "כל מה שברא הקב"ה בעולמו לא בראו אלא לכבודו שנאמר כו', ואומר[133] ה' ימלוך לעולם ועד" – תכלית כוונת הבריאה שיהי' גילוי אלקות בעולם, כמודגש בהבריאה בכ"ה באלול, יום ראשון לברה"ע (שבו נבראו "כל תולדות שמים וארץ"[58], "כל מה שברא הקב"ה בעולמו"), שנקרא "יום אחד"[134], "שהי' הקב"ה יחיד בעולמו"[135].

כב. ויש להוסיף ולקשר גם עם השבת שלפנ"ז – ח"י אלול, יום הולדת שני המאורות הגדולים דתורת החסידות, הבעש"ט ואדמו"ר הזקן:

ענינו של אדמו"ר הזקן (שעל ידו נמשכים עניניו של הבעש"ט באופן דחב"ד, כנ"ל ס"ב) מרומז בשמו: שמו הראשון – "שניאור" – שני אור, רומז[136] על האור דנגלה דתורה והאור דנסתר דתורה[137], ושמו השני – "זלמן" – אותיות "לזמן", רומז[136] על ההמשכה והגילוי ד"שני אור" בגדרי העולם, זמן (וגם מקום[138]), שזהו"ע ד"יפוצו מעינותיך (דהבעש"ט) חוצה", שגם ה"חוצה" נעשה חדור במעיינות ד"שני אור", שעי"ז אתי מר, דא מלכא משיחא[139].

וזהו גם הקשר לפרק חמישי ופרק ששי – כי, ע"י הפצת המעיינות חוצה מתגלה בעולם כבודו של הקב"ה, ועד לשלימות הגילוי ד"ה' ימלוך לעולם ועד", "לעתיד לבוא שכל המלוכה שלו"[140].

וכן תהי' לנו תיכף ומיד ממש – שבשבת שלפני ר"ה יהי' כבר הגילוי ד"ה' ימלוך לעולם ועד", ועאכו"כ בר"ה עצמו, ועד להגילוי דכל עניני ר"ה ב"זמן שמחתנו"[141], "שמחתנו לשון רבים, שמתחברים ב' השמחות יחד, השמחה שמלמעלה למטה, ישמח ה' במעשיו[142], עם השמחה שממטה למעלה, ישמח[143] ישראל בעושיו"[144], ויש להוסיף בהדיוק ד"שמחתנו" דייקא, שבזה מודגש שגם השמחה שלמעלה נעשית ע"י עבודת האדם (ולא באופן ד"נהמא דכיסופא"[145]) – שכל ענינים אלה יהיו לאחרי הגאולה האמיתית והשלימה, בארצנו הקדושה, בירושלים עיר הקודש, בבית המקדש ובקדש הקדשים, וכאמור, תיכף ומיד ממש.

[כ"ק אדמו"ר שליט"א הזכיר אודות אמירת ברכה אחרונה].

---

129) מגילה ז, ב.

130) כמרומז גם בהחיבור ד"נצבים-וילך" – שגם ה"וילך", כח ההליכה שברגל (ועאכו"כ שאר הכחות שלמעלה ממנו, עד לכח השכל שבראש), הוא באופן ד"נצבים", בכל התוקף והשלימות.

131) ישעי' כו, יט.

132) סידור אדה"ז לפני פרקי אבות.

133) בשלח טו, יח.

134) בראשית א, ה.

135) פרש"י עה"פ.

136) ראה לקו"ש ח"ו ע' 37 ואילך. וש"נ.

137) נוסף על הרמז בשני אור לתושב"כ ותושבע"פ.

138) ראה לקו"ת ברכה צד, ב. ובכ"מ.

139) אגה"ק דהבעש"ט – כש"ט בתחלתו.

140) פרש"י בשלח שם.

141) ראה לקו"ת דרושי ר"ה נד, ריש ע"ד. ובכ"מ.

142) תהלים קד, לא.

143) שם קמט, ב.

144) לקו"ת דרושי שמע"צ פח, ד ואילך.

145) ראה ירושלמי ערלה פ"א ה"ג. לקו"ת צו ז, ריש ע"ד. ובכ"מ.

לקוטי־שיחות פרשת נצבים כרך יט

מתורגם ללשון הקודש

א.

פירוש רש״י על ״ובחרת בחיים״, והשאלה עליו

בסוף הפרשה[1] נאמר ״החיים והמות נתתי לפניך... ובחרת בחיים למען תחיה אתה וזרעך״. רש״י מצטט את המילים ״ובחרת בחיים״, ואומר על כך שלושה ענינים: (א) את פירוש המילים ״ובחרת בחיים״ — ״אני מורה לכם שתבחרו בחלק החיים״. (ב) משל לכך — ״כאדם האומר לבנו בחר לך חלק יפה בנחלתי, ומעמידו על חלק היפה ואומר לו את זה ברור לך״. (ג) הוכחה לכך מן הכתוב[2] — ״ועל זה נאמר: ה׳ מנת חלקי וכוסי אתה תומיך גורלי. הנחת ידי על גורל הטוב לומר את זה קח לך״[3].

וצריך להבין: מה קשה במילים ״ובחרת בחיים״, אשר משום כך צריך רש״י להסבירם בהרחבה ובפירוט כל כך? לכאורה משמעות המילים ״ובחרת בחיים״ היא פשוטה לחלוטין, כפי שמסבירים פשטנ״מקרא אחרים[4]: הקדוש־ברוך־הוא אומר, כעצה טובה[5], לבחור בחלק החיים, על ידי ״לאהבה[6] את ה׳ אלקיך לשמוע בקולו...״.

ב.

ההסבר הפשוט לדברי רש״י

בלימוד פשוט נראה[7], שרש״י רוצה לציין, ש״ובחרת בחיים״ איננה הוראה (כציווי, או עצה טובה) לבחור בחיים,

שהרי אין כלל מקום להורות ״ובחרת בחיים״, כי מהנפשך: אם אין יודעים כלל שאלה הם חיים, צריך רק להראות זאת וממילא יבחרו זאת, וההוראה מיותרת. ואם לא הראו לו שאלה הם חיים — במה תועיל ההוראה או העצה ״ובחרת בחיים״?

אלא, משמעות המילים ״ובחרת בחיים״ היא ״אני מורה לכם״ כלומר, מראה לכם — הקדוש־ברוך־הוא מציין שבאומרו מיד אחר־כך ״לאהבה את ה׳ אלקיך...״ הוא מראה לישראל ״שתבחרו בחלק החיים״, משום שאלה הם חיים[8]: בעיני בשר אין רואים תמיד שה״חיים״ כרוכים ב״טוב״[9] (ו״מות״ ב״רע״[9]), ולכן צריך להראות מה הם החיים האמיתיים, כנאמר בהמשך: ״למען תחיה אתה וזרעך, לאהבה את ה׳ אלקיך... כי הוא חייך ואורך ימיך...״.

ועל כך מביא רש״י: (א) משל — ״כאדם האומר לבנו...״, שהאב אינו מסתפק באמירה ״בחר לך חלק יפה בנחלתי״, אלא ״מעמידו על חלק היפה״. (ב) הוכחה מן הכתוב שהקדוש־ברוך־הוא ״מעמיד״ את ישראל ״על חלק היפה״ — ״ועל זה נאמר... הנחת ידי על גורל הטוב לומר את זה קח לך״.

ג.

השאלות על כך

אך עדיין לא מובנת ההרחבה בדברי רש״י:

א) לשם מה עליו להביא משל ״כאדם האומר לבנו...״ — רש״י יכול היה לומר דברים אלו מיד בנמשל, שהקדוש־ברוך־הוא ״מעמיד״ את ישראל ״על חלק היפה״? ואדרבה — בנמשל מובן הענין, לכאורה, טוב יותר מאשר במשל:

לגבי התורה והמצוות שבנמשל, הכרחית הצבעת הקדוש־ברוך־הוא שאלה הם ״חיים״ ו״חלק היפה״, כי בעולם נראה פעמים רבות ש״דרך רשעים צלחה״[10] ו״הצדיקים מצטערים בעולם הזה״[11], ולכן צריך להבהיר שהרשעים ״סופן לדחות באחרונה״[11], והצדיקים ״סופן לשמוח באחרונה״[11].

ואילו כאשר מדובר בבחירת חלק יפה של נחלה גשמית, קל הרבה יותר לראות מה יפה ומה אינו יפה, ואין כלכך צורך ב״מעמידו על חלק היפה״.

---

1) ל, יט.

2) תהלים טז, ה (וראה פרש״י שם. רמב״ם סוף הל׳ שמיטה ויובל. ואכ״מ).

3) בדפוסים ראשונים וכת״י רש״י — יש כמה שינויים (קלים) בלשון רש״י. וראה גם לשון רש״י בבחיי כאן. ובשל״ה (ב, ב) הובא לשון רש״י כמו״ש בדפוסים שלנו. וראה לקמן הערות 16, 25, 27, 28.

4) ראה רמב״ן, ראב״ע ועוד.

5) ראה רמב״ן ״כי יעצתיך כו׳״. וראה גם ס׳ הזכרון ובאר יצחק לפרש״י כאן.

6) פסוק כ.

7) ראה גם באר מים חיים (לאחי המהר״ל) לפרש״י כאן.

8) להעיר מלקו״ת ואתחנן רד״ה שמע ישראל. ד״ה אם בחקותי ה״ש״ת פ״אב. ועוד.

9) לעיל פסוק טו״יח וברש״י.

10) ירמי׳ יב, א.

11) לשון הספרי ר״פ ראה*. וראה רש״י תולדות כז, כט.

*) ואולי ספרי זה הוא המקור (עכ״פ) לכללות פרש״י זה, וכן משמע קצת בפרש״י תהלים שם (ד״ה תומיך).

ב) לאחר "ומעמידו על חלק היפה" ממשיך רש"י "ואומר לו את זה ברור לך", ומזה מובן, שלאחר שהאב "אומר לבנו בחר לך חלק יפה בנחלתי, ומעמידו על חלק יפה", עדיין יש צורך בפעולה נוספת – אמירת "את זה ברור לך". וצריך להבין: (א) מדוע יש צורך בכך? (ב) היכן מוצאים אמירה זו בפסוק – בנמשל?

ג) בסוף דבריו אומר רש"י "ועל זה נאמר .. הנחת ידי על גורל הטוב..." – (א) הוא מתבטא "ועל זה נאמר", ביטוי שבא לפרש את הפסוק בתהילים, ולא "וכמו שנאמר" וכדומה – ביטויים המביאים הוכחה לפירוש הפסוק הנדון. (ב) הוא מציין שפעולת "מעמידו על חלק היפה" נעשית באופן של "הנחת ידי על גורל הטוב...",

והשאלות על כך הן: א) רש"י מפרש את פשוטו של מקרא של הפסוק הנדון, ומדוע הוא אומר "ועל זה נאמר (בתהילים)..."? ב) מהי הכוונה ב"הנחת ידי"?

ד.

"ובחרת בחיים" - כאמירת "את זה ברור לך"

ההסבר לכך הוא:

הקושי שרש"י מתכוון לענות עליו בפירושו הוא:

הענין הכתוב בפסוקים אלו – "החיים והמות נתתי לפניך... ובחרת בחיים למען תחיה אתה וזרעך" [וכן ההמשך "לאהבה... לשמוע בקולו... כי הוא חייך..."] – כבר כתוב, ובפירוט, בפסוקים הקודמים: "ראה נתתי לפניך היום את החיים ואת הטוב ואת המות ואת הרע"[12], כלומר, "זה תלוי בזה. אם תעשה טוב הרי לך חיים, ואם תעשה רע הרי לך מות"[13], כפי שמפרשת התורה אח"כ[14] "אשר אנכי מצוך היום לאהבה... וחיית ורבית... ואם יפנה לבבך... הגדתי לכם..." –

מדוע, אפוא, חוזרת על כך התורה כאן שוב[15]?

מסביר רש"י שהחידוש כאן מודגש במילים "ובחרת בחיים", שאינן כתובות לפנ"כ.

ומהו החידוש? על כך מביא רש"י משל – "כאדם האומר לבנו... ומעמידו על חלק היפה ואומר לו את זה ברור לך", דבר המסביר שיש אפשרות שגם לאחר ש"מעמידו על חלק היפה" נדרשת אמירה "את זה ברור לך" (כדלהלן).

וכך בענינו: הענין של "אני מורה לכם שתבחרו בחלק החיים" שבפסוקנו, הוא הענין של "אומר לו" שלאחר "מעמידו על חלק היפה" – לאחר שהתורה מסבירה בפסוקים הקודמים ש"אם תעשה טוב, הרי לך חיים", צריכה לבוא ההוראה "ובחרת בחיים".

ה.

דרוש זירוז מיוחד לבחירה ב"חיים"

מן הנאמר במשל שיש צורך לאחר נתינת "חלק יפה" ל"העמיד" "על חלק היפה", מובן, שמדובר כאן אודות סוג נחלה שקשה לדעת במבט שטחי מהו ה"חלק היפה" שבה, ולכן הנותן צריך להצביע "על חלק היפה".

[בכך אפשר להסביר את הדיוק במשל "כאדם האומר לבנו..." (ולא – "לחבירו"[16]):

ודאותו של המקבל בכך שהנותן "מעמידו על חלק היפה" תלויה בידיעתו שני דברים – (א) שהנותן יודע בבירור שזהו חלק היפה[17]. (ב) שהנותן מעוניין בטובת המקבל בכל ליבו, ומוכן לתת לו את החלק היפה שבנחלתו – והודאות של שני פרטים אלו מודגשת במשל: (א) החלק הוא ב"נחלתי", נחלת הנותן, והוא מכירו היטב. (ב) הוא נותנו "לבנו", והאב מוכן לתת לבנו, יותר מכל אחד אחר, את החלק היפה.

כך גם בנמשל, לגבי הקדוש־ברוך־הוא וישראל: כדי שישראל יקבלו ש"חיים" ו"טובה" הם "זה תלוי בזה" – למרות שבעיני בשר אין הדבר נראה תמיד – אומרים להם לשים לב לשני דברים: (א) העולם הזה "נחלתי" של הקדוש־ברוך־הוא, בורא העולם ומנהיגו, היודע בוודאות מהי הדרך הנכונה של "חיים". (ב) ישראל הם "בנים .. לה' אלקיכם"[18] וביכלתם להיות בטוחים בכוונת ה' לטובתם].

אבל כיוון שאין רואים בעיני בשר את "חלק היפה", וסומכים על דברי הנותן, מובן שהוא אינו מסתפק בכך

---

12) ל, טו.

13) רש"י שם.

14) שם, טז"יח וברש"י שם.

15) ברמב"ן כאן: והנה הוא כמחתים העדים כו'. אבל ראה רש"י וילך לא, כח. וראה בארוכה לקמן ע' 354 ואילך.

16) אבל להעיר שבדפוס ראשון ושני (ובכו"כ כת"י רש"י. וכן בבחיי כאן) איתא – "לחברו" [ובספרי שם: משל למלך כו' והזמין כל האורחים והי' אוהבו כו']. אבל בפרש"י תהלים שם: כאדם האוהב אחד מבניו כו'.

17) להעיר גם מאוה"ח ר"פ ראה.

18) ראה יד, א.

ש"מעמידו על חלק היפה", אלא הוא שוב מזרז את המקבל ואומר לו לקחת את החלק היפה. וזוהי התוספת – "ואומר לו את זה ברור לך".

וכך בענייננו, שגם לאחר ההסבר לישראל ש"חיים" ו"טוב" – "זה תלוי בזה", ו"העמדתו על החלק היפה", עדיין נדרש זירוז מיוחד[19] מלמעלה: "ובחרת בחיים למען תחיה אתה וזרעך", שישראל יסמכו לגמרי על ה' ויבחרו ב"חלק החיים".

ו.

"ובחרת בחיים" - איננה רק אמירה

אך עדיין אפשר לשאול – לכאורה, אין המשל דומה לנמשל:

במשל מובן שהזירוז "את זה ברור לך" משפיע על הבן, כי לבן אין ידיעה עצמית מוחלטת לגבי טיב נחלת אביו, ודי לו בוודאות האב הנותן ובזירוזו, ובנוסף לכך מדובר על זירוז עלידי אב גשמי לגבי נחלה גשמית, ולכן, למרות שהבן אינו רואה ממש בעיניו שזהו "חלק היפה" שבנחלה, הרי הזירוז נוטע בו את הבטחון באמיתיות דברי אביו[20],

ואילו בנמשל, לא זו בלבד שלא תמיד רואים את הענין של "מעמידו על חלק היפה" ("אם תעשה טוב הרי לך חיים") בגשמיות (עד אשר הכוונה בכך יכולה להיות אפילו ל"חיים" בעולם הבא[21]), אלא יותר מכך: בעיני בשר נראה לפעמים ההיפך, ש"דרך רשעים צלחה"[10], ו"נופת תטופנה שפתי זרה"[22] – את תענוגי העולם הזה הוא חש בגופו, ואילו בענין של "ואחריתה מרה כלענה"[23] הוא יכול רק להאמין, או, לכל היותר, להבין בשכלו –

ואם כך, כיצד יכול הזירוז – אמירת ה' בתורתו "ובחרת בחיים" – לשכנע את האדם בוודאות לעזוב את החיים הגשמיים ולבחור במקומם בטוב ובחיים של תורה ומצוות?

על כך אומר רש"י בהמשך – "ועל זה נאמר ה' מנת חלקי וכוסי אתה תומיך גורלי. הנחת ידי על גורל הטוב לומר את זה קח לך":

"ובחרת בחיים" איננה אמירה בלבד, אלא באמצעותה הקדושברוך־הוא מראה לישראל ("אני מורה לכם") בגשמיות את ה"גורל הטוב", עד אשר רואים בעיני בשר (מפעם לפעם, לפחות) שבאמצעות עשיית טוב זוכים ל"חיים" כפשוטם[24], כך שאפשרית הנחת יד על "גורל הטוב" – אפשר למששו בידיים – וזה מאמת לישראל שעשיית טוב היא "גורל הטוב" ו"חלק החיים".

ז.

ההסבר לשינוי בין לשון המשל לנמשל

בכך אפשר להסביר גם את השינוי שבלשון רש"י – במשל הוא אומר "ואומר לו את זה ברור לך", ובנמשל, בפרשו את הפסוק "ה' מנת חלקי וכוסי...", הוא אומר[25] "לומר את זה קח לך":

הזירוז של האב, לאחר ש"מעמידו על חלק היפה", הוא בדיבור בלבד, ויוצא שהבחירה עצמה שייכת לגמרי לבן. לכן אומר האב "את זה ברור לך", על הבן בעצמו לבחור את "חלק היפה", שהאב מורה עליו.

לעומת זאת, אמירת הקדושברוך־הוא "ובחרת בחיים" היא באופן של "הנחת ידי על גורל הטוב"[26] – ה"גורל הטוב" כבר נבחר ונכרך בישראל, ולא נותר להם אלא לקחת אותו – את זה קח לך.

ולכן משתמש רש"י בביטוי[27] "הנחת ידי... לומר את זה קח לך" (לא כמו במשל "ואומר לו..."), כי העיקר הוא "הנחת ידי...", והאמירה "את זה קח לך" מבטאת רק את מטרת "הנחת ידי", את התוצאה של "הנחת ידי".

ח.

הענין ההלכתי הנרמז בשינוי זה

בשינוי הנ"ל בלשון רש"י, נרמז גם ענין הלכתי. כדי להבינו יש להצביע על דיוק נוסף בלשון רש"י: החלק היפה נקרא בנמשל בשם "גורלי", "גורל

---

19) להעיר מפרש"י צו (י, ב) צריך הכתוב לזרז כו'. ראה (יב, כג) "שהיו שטופים כו' הוצרך לומר חזק". ועוד.

20) להעיר מרד"ה ומקנה רב תרס"ו.

21) ראה תיב"ע כאן. בחיי כאן (ולעיל פסוק טו). אוה"ח כאן. וראה ספרי שם. ועוד.

אבל להעיר, שמלשון הכתוב "כי הוא חייך ואורך ימיך לשבת על האדמה גו'" משמע, שהמדובר (עכ"פ – ע"פ פשוטו של מקרא) בחיים גשמיים. וראה לקמן בפנים.

22) משלי ה, ג.

23) שם, ד.

24) או – שמרגיש איך שחיים אמיתיים הוא (לא חיים בשריים וגשמיים, כ"א) חיים של תומ"צ.

25) ובדפוס ראשון הגירסא בהמשל: את זה בחר לך ואת זה קח לך.

26) ולהעיר, שבפרש"י תהלים שם, גם במשל אומר "כאדם כו' ומניח ידו על חלק הטוב" (ועד"ז הוא בספרי שם), אבל מסיים (לא "קח לך", כ"א) "בחר לך". ואכ"מ.

27) אבל בדפוס א': ואומרת לי (ובא' מכת"י רש"י: ואמרת). ובכת"י אחדים תיבת "לומר" ליתא.

הטוב"[28], והכוונה בכך היא לרמוז, שאופן בחירת ישראל ב"חלק החיים" הוא כחלוקה עלפי גורל.

ובכך מובן שינוי הלשון דלעיל בין המשל לנמשל ("ברור לך" לעומת "קח לך"), הרומז שיש הבדל בין הפעולה של "אדם האומר לבנו...", לבין גורל באופן של "הנחת (הקדוש־ברוך־הוא) ידי על גורל...", כדלהלן:

לגבי חלוקה בין שותפים באמצעות גורל סוברים חלק מן ה"ראשונים"[29], שהגורל רק מברר איזה חלק צריך כל אחד מהם לקבל, אך כדי שחלק זה אכן יהיה שלו, הוא צריך אחר־כך לבצע קנין.

לעומת זאת, בחלוקת ארץ ישראל לפי גורל, שהיתה באמצעות "קלפי ואורים ותומים"[30], ("ברוח הקודש"[31]), סוברים כולם[32], שעלידי גורל זה נקנה לכל יהודי חלקו בארץ ישראל, והוא כבר שייך לו.

ובדומה לכך בענייננו: במקרה של "אדם האומר לבנו...", אמירתו רק מבררת לבן מהו "חלק היפה" – "אומר לו את זה ברור לך". ואילו בנמשל, אמירת הקדוש־ברוך־הוא "ובחרת בחיים", אינה רק מבררת מהו "חלק החיים", אלא גורמת לכך[33] שה"גורל הטוב" כבר "נקנה" ושייך ליהודי, והוא צריך רק לקחתו במעשה ממש – "הנחת ידי על גורל הטוב לומר את זה קח לך".

ט.

שני האופנים של "ובחרת בחיים"

מ"יינה של תורה" אשר בפירוש רש"י זה:

שני ענינים אלו – "חלק היפה .. ברור לך", ו"גורל הטוב .. קח לך", הם שני אופנים שבהם יכול יהודי להגיע ל"ובחרת בחיים":

דרך אחת היא: בחירה עלידי חישוב שכלי, שלפי טעם ודעת, ואז נקראים הטוב והחיים בשם "חלק היפה" (כידוע[34], ש"חלק" הוא "עבודה שעלפי טעם ודעת").

בחירה זו היא באופן של "ברור לך" – ישנם שני חלקים, או שתי דרכים, שבכל אחד מהם יש יתרון על פני האחר (שלולא זאת לא ייתכן כאן מצב של ברור – בחירה), ובוחרים חלק אחד, ולא את האחר.

הדרך השניה היא: בחירה בטוב ובחיים בבחירה שלמעלה מטעם ודעת[35], ללא חישוב שכלי. בבחירה כזו נקראים ה"חיים" בשם "גורל הטוב" (כידוע[36] – ואף בפשטות כך הוא – שגורל איננו ענין שכלי, אלא "למעלה מבחינת דעת"). בחירה זו מתבטאת רק ב"קח לך" – החלק השני או הדרך השני, אין להם מקום מלכתחילה, והעבודה היא רק לקחת את ה"גורל הטוב".

י.

שני הסברים לבחירת היהודי בקדושה

דברים אלו יובנו לפי המוסבר בתורת החסידות[37] ש"דרך רשעים צלחה", ובאופן כללי – השפעת החיות האלקית ל"קליפה" היא מדרגת "מקיף", ולכן היא מרובה, ואילו ההשפעה לכוחות הקדושה היא מן האור ה"פנימי", אור בכלי, ולכן היא עלפי חשבון ומידה.

וזוהי מעלת ישראל בבחירתם בקדוש־ברוך־הוא, בקדושה – הם מוותרים על ריבוי השפע שישנו בצד ה"קליפה", ובוחרים בהשפעה המצומצמת מצד הקדושה[38].

ומדוע אכן בוחרים ישראל בזאת? על כך יש, באופן כללי, שני הסברים:

א) כיוון שההשפעה המרובה לרשעים היא זמנית בלבד, ואח"כ היא פוסקת[39], ואילו ההשפעה לצדיקים נעשית בסופ"ש לדבר בריבוי עצום[40], כנאמר[41]: אם לעוברי רצונו כך – לעושי רצונו לא־אח"כ מה־וכמה.

זוהי הבחירה שלפי השכל, עקב חישוב של כדאיות הבחירה בקדושה, הנרמזת בענין הראשון בדברי רש"י: "חלק היפה .. ברור לך".

---

28) ובכת"י אחדים דרש"י הגירסא: חלק הטוב. ובא' מכת"י רש"י: חלק וגורל הטוב.

29) נסמנו באנציקלופדיא תלמודית ע' גורל (כרך ה' ע' תי"ט).

30) לשון הגמרא – ב"ב קו, ב.

31) רשב"ם ב"ב שם. מב"ב קכב, א. הובא בפרש"י פינחס כו, נד. וראה ספרי פינחס שם.

32) ראה הנסמן באנציקלופדיא תלמודית שם (ע' תי"ט).

33) דדיבורו של הקב"ה חשיב מעשה (ראה פרש"י לך טו, יח).

34) בפירוש "אשרנו מה טוב חלקנו" – סד"ה אשרנו תרצ"ו (בסה"מ קונטרסים ח"ב). וראה סד"ה אשרנו ה"ש"ת. ועוד.

35) ראה תניא פי"ט (כה, א): לעמוד .. בלי שום טעם ודעת ושכל מושג לו .. ולבחור לו ה' לחלקו ולגורלו כו'.

36) אגה"ק סו"ס ז. וראה ד"ה אך בגורל – אוה"ת ר"פ פינחס. תרכ"ו. ד"ה אשרנו תרצ"ו פ"ד ואילך. ועוד.

37) תו"א ר"פ בשלח. ובכ"מ. וראה במקומות שצויינו בהערה הבאה.

38) ראה בכ"ז בארוכה קונטרס ומעין מאמר ח' ואילך. וראה אוה"ת תבא ע' תתערב ואילך. ד"ה כבוד מלכותך תר"ס. ועוד.

39) קונטרס ומעין (מאמר ו' בסופו. מ"ד פ"ד. מי"א פ"ב). ועוד. וראה ספרי דלעיל הערה 11. ובד"ה כבוד מלכותך שם: ובסוף יתגלה .. איך שהם בחי' מות ממש.

40) ראה קונטרס ומעין מ"י פ"ג. ד"ה כבוד מלכותך שם.

41) נדרים נ, סע"ב. מכות בסופה. תו"א שם (סא, ג).

ב) כיוון שההשפעה המצומצמת היא מצד הקדושה, מפנימיות רצון הקדושׁברוך־הוא, שלא כהשפעה ל"קליפה" שהיא "כמאן דשדי בתר כתפוי"[42] (=כמי שמשליך מאחורי כתפו) – לכן הוא בוחר בקדושה[43]. כלומר, השפעת הקדושה היא באופן של "באור פני מלך חיים", ולמרות שהיא מצומצמת היא חביבה עליו[44] יותר מהריבוי אשר ב"קליפה".

זו אינה בחירה שלפי חישוב שכלי, אלא למעלה מטעם ודעת. הנובעת מרצונו העצמותי של היהודי באלקות, מצד דרגת ה"גורל" שבנשמתו[45]. לכך אין מתאים האופן של "ברור לך", כי בדרגה זו אין חשיבות לשום דבר מלבד אלקות, אלא האופן של "גורל הטוב .. קח לך" ליישם את דרגת ה"גורל" בתוך פנימיותו, עד למחשבה, דיבור ומעשה.

יא.

שורש הבחירה - מעצם הנשמה, הגילוי - בשכל האדם

למרות זאת נאמר בפסוק "החיים והמות נתתי לפניך... ובחרת בחיים...", שמדובר כאן על האופן של "ברור לך", בחירה בין "חיים" ל"מות", כמובן גם מן הדיוק בלשון רש"י "ועל זה נאמר...", שהענין של "הנחת ידי על גורל הטוב לומר .. קח לך" איננו הפירוש של "ובחרת בחיים", אלא ש"ובחרת בחיים" כולל גם ענין זה, הכתוב במפורש במקום אחר.

ההסבר לכך הוא: בענין של "החיים והמות נתתי לפניך... ובחרת בחיים" – שבחירת חלק החיים עלידי יהודי היא בחירה חפשית – נכללים שני דברים:

א) השורש של בחירת היהודי באלקות נובע מכך שעצם הנשמה של יהודי מאוחדת, כביכול, עם עצמותו[46]. וכוונת חפשיות הבחירה בדרגה זו – למרות שבלתי אפשרי שעצם הנשמה תבחר במשהו אחר זולת אלקות ח"ו[47] – היא, שבחירת היהודי והתקשרותו לאלקות איננה נובעת מסיבה ויתרון בבחירה זו

– שאז (א) ההתקשרות מוגבלת לפי הסיבה הגורמת לה, (ב) אין זו בחירה חפשית אמיתית[48], כי בגלל הסיבה האדם "מוכרח" כביכול לבחור כך –

אלא מפני שזהו הרצון של עצם הנשמה מצד עצמה, ומפני שאין לה סיבה, הרי שבחירה זו היא באופן השולל לגמרי[49] כל דבר זולת אלקות.

ב) גילוי הבחירה באלקות הוא בשכל האדם[50], כי העובדה שרצונו של היהודי באלקות היא בחירתו החפשית ניכרת רק כאשר יש לפניו בפועל שתי דרכים של "חיים" ו"מות", והוא בוחר בחיים. וזה ייתכן רק בשכל האדם, שיכול למצוא יתרונות בשתי הדרכים, ובכל זאת – "ובחרת בחיים".

לפיכך נאמר בפסוק "החיים והמוות נתתי לפניך... ובחרת בחיים", כי בעבודה למעשה, הבחירה היא באופן של "ברור לך".

אך רש"י מגלה, ב"יינה של תורה", את המשמעות הפנימית של "ובחרת בחיים" – "ועל זה נאמר... הנחת ידי על גורל הטוב לומר את זה קח לך": הפנימיות של הבחירה השכלית באלקות היא הבחירה של דרגת "גורל" שבנשמה (עצם הנשמה), השוללת לחלוטין "מות" ו"רע", כך שיש צורך רק ב"קח לך", כפי שהוסבר לעיל.

---

42) תניא פכ"ב. נת' בקונט' ומעין מ"ב פ"ב ואילך. וראה סדור ד"ה עבדים היינו.

43) ראה בארוכה קונטרס ומעין מאמר ז' (ועוד) – דפנימיות רצון העליון מאיר לישראל דוקא.

44) ע"ד פי' הבעש"ט (כתר שם טוב סצ"ז) ב"תפלה לעני גו' ולפני ה' ישפוך שיחו" – שמבוקשו הוא שרוצה רק לדבר עם המלך (להיות "לפני ה'") ואין נוגע לו הכבוד והעושר כו', עיי"ש.

45) ע"פ המבואר בפנים יומתק יותר מה שמפרש בבחיי כאן הלשון "גורל הטוב" [ולא היפה", כמ"ש לפנ"ז "חלק היפה"] – "שהקב"ה נק' טוב וכו'" – כי מצד בחי' גורל שבנשמה, זה שבוחר בחיים הוא (לא כדי שיהי' לו ריבוי בגשמיות – "חלק היפה" – כ"א) מצד זה שרוצה לידבק בהקב"ה, כבפנים.

46) ד"ה כבוד מלכותך הנ"ל. סיום המשך תקעו עת"ר (קה"ת תשל"ה – ע' יא. סה"מ עת"ר (הוצאת תשמ"ה) ע' רמט).

ועד"ז כח הבחירה שבנשמה – מה ש"הן האדם הי' כאחד ממנו" (ראה רמב"ם הל' תשובה רפ"ה) ולכן אין מי שמעכב על ידו, כמו הקב"ה דאין מעכב על ידו (לקו"ת אמור לח, ב) – שרשו בעצם הנשמה (וראה לקו"ת שם: אך לפי שבחינה ומעלה הרמה זו ירדה ונתלבשה למטה בגוף הגשמי כו', עיי"ש).

47) ראה ד"ה כבוד מלכותך שם: ואינו שייך רצון אחר כלל. ובלקו"ת שבהערה הקודמת: אך לפי שבחינה .. זו ירדה ונתלבשה .. ע"כ יכולה להיות ממשלה זו גם לבחור הרע ח"ו כו'. וראה תו"ש ע' 220 ובהערה 4 שם.

בד"ה כבוד מלכותך שם (ועד"ז בסה"מ עת"ר ע' קעו), שמשו"ז עיקר ענין הבחירה הוא בכחות הנפש, כי בעצם ושורש הנשמה "מה שהיא רוצה ונמשכת לאלקות הוא בדרך ממילא בלי בחירה ורצון" – אבל מהמבואר במקומות שצויינו בהערה הקודמת מובן, שגם בעצם הנשמה ישנו ענין הבחירה (ואדרבה – שם הוא אמיתית ענין הבחירה), והכוונה בהמאמר שם י"ל שהיא לשלילת אופן הבחירה כמו"ש בדרגא דשכל ומדות.

48) ראה לעיל הערה 46, דכח הבחירה של הנשמה הוא דוגמת הבחירה למעלה שהיא בחירה חפשית לגמרי.

49) ראה בארוכה לקו"ש ח"ד ע' 1341 ובהערות שם. חי"א ע' 7 הערה 58.

50) ד"ה כבוד מלכותך (ועד"ז בסה"מ עת"ר וסיום ההמשך הנ"ל) שם, עיי"ש באורך. וראה ג"כ לקו"ת פרשתנו מו, רע"ג. ולהעיר ג"כ מלקו"ת שנעתק לעיל הערה 46. וראה לקו"ש [המתורגם] ח"ו ע' 118 הערה 47.

יב.

הקשר בין ענין זה לבין ר"ה

לפי כל האמור לעיל, יובן הקשר בין ענין זה לבין פרשת נצבים, ש"קורין לעולם קודם ראש השנה"[51], וכיוון ש"הכל הולך אחר החיתום"[52], מובן, שהקשר של פרשת נצבים לראשׁהשנה איננו רק בתחילת הפרשה ("אתם נצבים היום...")[53], אלא גם בסופה:

בראש השנה "מעוררים" את הקדושׁברוך־הוא לבחור בישראל[54], כפי שאומרים ומבקשים, לפני תקיעות השופר, "יבחר[55] לנו את נחלתינו את גאון יעקב אשר אהב סלה". ובבחירה זו יש שני ענינים (בדומה לאמור לעיל בסעיף י"א):

שורש הבחירה הוא בכך שעצמותו יתברך בוחר בנשמות ישראל בבחירה חפשית, ולא עקב סיבה, ולכן "להחליפם באומה אחרת איני יכול"[56], שהרי "ישראל ומלכא בלחודוהי"[57] (= ישראל והמלך לבדם), ואין מקום ח"ו לאחרים[58].

וגילוי בחירה זו למטה הוא באופן של "והייתם לי סגולה מכל העמים..."[59] – ישנם "אחרים עמכם", ובכל זאת "הם בעיני ולפני לכלום", וממילא "חיבתכם ניכרת".

בראשׁהשנה הכל "חוזר לקדמותו"[60], ולפיכך יש "להמשיך" את הבחירה – "יבחר לנו" – משרשה ומקורה, מעצמותו יתברך. וזאת באמצעות עבודת ישראל, שמקיימים את "ובחרת בחיים"[61] – לא רק בבחירה שלפי השכל, אלא מצד בחינת ה"גורל" שבנשמה, עצם הנשמה.

ועלידי שישראל יגלו בעצמם שהם "בחרו בקדושׁברוך־הוא להיות להם לאלקים"[57], מעורר ומגלה הדבר את ש"הקדושׁברוך־הוא בחר בהם להיות לו לעם סגולה"[62], למטה מעשרה טפחים ובטוב הנראה והנגלה.

(משיחות ש"פ נצבים תשכ"ה,
יום ב' דר"ה תשכ"ו)

---

51) לקו"ת ריש פרשתנו. ע"פ תוד"ה קללות מגילה לא, ב. טושו"ע או"ח סתכ"ח ס"ד.
52) ברכות יב, א.
53) כמשנ"ת בלקו"ת שם.
54) ראה בארוכה לקו"ש [המתורגם] ח"ד ע' 127 ואילך. לעיל ע' 164. 232.
55) תהלים מז, ה.
56) פתיחתא דרות רבה ג. וראה פסחים פז, סע"א ואילך. ועוד.
57) ראה זח"ג לב, א. וראה סד"ה ביום השמע"צ (הא') בהמשך תרס"ו.
58) ראה תו"ש שם (בריש העמוד).
59) יתרו יט, ה וברש"י. ועיין תניא פרק מט.
60) פע"ח ש' ר"ה פ"א (ובמקומות המקבילים). לקו"ת פרשתנו נא, ב. ר"ה נח, ב. וראה בארוכה סדור רמד, ד ואילך. ובכ"מ.
61) ראה אוה"ת ר"ה ס"ע א'שמג ואילך.
62) לשון המדרש – במדב"ר פי"ד, י. נת' בד"ה ביום עשתי עשר יום תשל"א (סה"מ מלוקט ח"ג ע' צט ואילך).

המשך מעמוד רח

חולקים, אלא שניהם מודים דְּמוֹעֲלִין בּוֹ, שכן עדיין לא נתקיימה מצותו של האפר, ולפיכך הרי הוא בכלל 'קדשי ה'. כִּי פְּלִיגִי – ובאיזה אופן כן נחלקו, באפר הנשאר על המזבח לְאַחַר תְּרוּמַת הַדֶּשֶׁן, והוא האפר הצבור ב'תפוח', לפני שהוציאו אותו אל מחוץ למחנה.

הגמרא מבארת את סברת המחלוקת: רַב אָמַר, אֵין מוֹעֲלִין בּוֹ, לפי שהואיל וכבר נתרמה ממנו 'תרומת הדשן', הֲרֵי נַעֲשָׂה מִצְוָתוֹ, ואף שעדיין חייבים להוציאו חוץ למחנה, מכל מקום אין ההוצאה נחשבת לעבודה שבעבורה יהא נחשב שעדיין לא נעשית מצות האפר וימעלו בו, מפני שאין ל'הוצאת הדשן' זמן קבוע [כלומר, אין חיוב להוציא את האפר בכל יום כמו 'תרומת הדשן', אלא רק כשמתרבה האפר על המזבח]. וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, כֵּיוָן דִּכְתִיב – הואיל ובענין הוצאת הדשן נאמר (ויקרא ו ג–ד) 'וְלָבַשׁ הַכֹּהֵן מִדּוֹ בַד וגו' וְהוֹצִיא אֶת הַדֶּשֶׁן אֶל מִחוּץ לַמַּחֲנֶה', ומבואר שהמוציא את האפר אל מחוץ למחנה חייב להיות לבוש בבגדי כהונה, וכֵּיוָן דְּצָרִיךְ לְבִגְדֵי כְהוּנָּה, מוכח מכאן שבְּקִדּוּשָׁתֵיהּ קָאֵי – שעדיין האפר עומד בקדושתו ולא נעשית כל מצותו, ולכך מועלים בו.

הגמרא מקשה על רב ממשנתנו: תְּנַן במשנתנו, 'עולת העוף וכו' מיצה דמה וכו' ומוֹעֲלִין בָּהֶן [–בעולת העוף], עַד שֶׁתֵּצֵא לְבֵית הַדֶּשֶׁן, כלומר, עד שתישרף כולה על גבי המזבח, ויוציאו את אפרה לבית הדשן הנמצא חוץ למחנה. ומוכח מכאן שגם אחרי 'תרומת הדשן' מועלין בה, קַשְׁיָא לְרַב – וזה קשה על רב, שאמר שאחרי 'תרומת הדשן', שוב אין מועלים באפר.

מתרצת הגמרא: אָמַר לָךְ רַב – רב יתרץ לך, שכך יש לפרש את דברי המשנה, 'ומועלין בה, עַד שֶׁתֵּרָאֶה לְבֵית הַדֶּשֶׁן' – עד שיהיה ראוי להוציאו אל 'בית הדשן', כלומר, עד אשר ירימו מאפרה 'תרומת הדשן', ושאר האפר יהיה מוכן לצאת אל מחוץ למחנה.

בראשית מא, מד - ויאמר פרעה אל יוסף אני פרעה ובלעדיך לא ירים איש את ידו ואת רגלו בכל ארץ מצרים

נט

ביאור הגמ' (סוטה לו, ב) "הוסיף לו אות אחת משמו של הקב"ה ולימדו שבעים לשון שנא' (תהלים פא, ו) עדות ביהוסף שמו וגו'" ומבאר למה ניתוסף אות "ה" דוקא, וביאור הגמ' (קידושין טז, ב) "אמר רב יוסף יו"ד קרת קא חזינא הכא"

א"ר חייא בר אבא אמר רבי יוחנן בשעה שאמר לו פרעה ליוסף ובלעדיך לא ירים איש את ידו וגו', אמרו איצטגניני פרעה עבד שלקחו רבו בעשרים כסף תמשלהו עלינו, אמר להן גנוני מלכות אני רואה בו, אמרו לו א"כ יהא יודע בשבעים לשון, בא גבריאל ולימדו שבעים לשון, לא הוה קגמר, הוסיף לו אות אחת משמו של הקב"ה ולמד שנאמר (תהלים פא, ו) עדות ביהוסף שמו בצאתו על ארץ מצרים וגו'.

סוטה לו, ב

גנוני מלכות, גווני מלכות בחכמה וגבורה ויופי.

עדות ביהוסף שמו, סיפה דקרא[1] שפת לא ידעתי אשמע.

רש"י

והנה[2] יוסף שהי' מתחלה עבד עברי כמ"ש[3] ושם אתנו נער עברי[4] עבד, הנה כשיצא לחפשי ולחירות צריך לתת לו[5] הענקה.

הנה עיקר ההענקה הוא מה שנתן לו הקב"ה, והוא מה ששלח את גבריאל ולמדו ע' לשון ולא הוה גמר הוסיף לו אות אחת משמו של הקב"ה שנאמר[6] עדות ביהוסף שמו כו' כדאיתא בסוטה דף ל"ו ע"ב ע"ש. והיינו עדות[7] הוא מלשון[8] עדי, דהיינו [9]ענק, והוא[10]

---

1) ראה פירוש מצודות דוד עה"פ (שבא בהמשך הפסוק [תהלים פא, ד] "תקעו בחדש שופר" - בראש השנה), וז"ל: עדות, ביום הזה שמו עדי הזהב על יוסף כמ"ש וישם רביד הזהב על צוארו (בראשית מ"א) כי ארז"ל (ר"ה יא, א) בר"ה יצא יוסף מבית האסורים. בצאתו, בעת שיצא למשול על ארץ מצרים. שפת, אז הי' יוסף משתבח לומר שפת לשון אשר לא ידעתי מעולם, הנה עתה אשמע ואבין כי ארז"ל (סוטה לו, ב) שבא גבריאל ולמדו שבעים לשון לפי שכתוב בנימוסי מצרים שאין למשול בהם כי אם המכיר בכולן.

2) בסימן זה, מבאר כמה וכמה שאלות על הגמרא, והם:

א) כתוב מתחלה "לא הוה קגמר" ואח"כ "הוסיף לו אות אחת משמו של הקב"ה ולמד", מה נשתנה ע"י ההוספה דאות אחת דלמד, ולמה מתחלה לא למד, ורק ע"י האות אחת למד?

ב) מתחלה נק' "יוסף" ואח"כ ניתוסף אות ה' "יהוסף", למה דוקא אות ה' משמו של הקב"ה, ולא אות אחרת?

ג) למה נתוסף האות ה' דוקא בין האותיות "י-ו", דמתחלה נק' "יוסף" ואח"כ "יהוסף"?

ד) מהו הדיוק בפ' "עדות ביהוסף שמו", מה ענין ה"עדות"?

ה) איפה מרומז בפסוק "עדות ביהוסף שמו", דע"י הוספת אות "ה" דבא גבריאל ולמדו "שבעים לשון", איפה מרומז המספר "שבעים לשון"?

ו) מתחלה נק' "יוסף", ואח"כ "ביהוסף", ולבסוף חזר ל"יוסף"?

ז) עוד שאלה, מהו הדיוק דאמרו איצטגניני פרעה "עבד שלקחו רבו בעשרים כסף תמשלהו עלינו", מה נוגע הסכום "בעשרים כסף", העיקר הוא שרצו לומר שהוא "עבד", ואם הי' המכירה בשלשים או בארבעים כסף הי' ג"כ שאלה להם, וא"כ מהו הדיוק "בעשרים כסף"?

ח) ליכא מידי דלא רמיזי באורייתא, איפה מרומז בתורה דלמדו "שבעים" לשון?

וע"ז מבאר (כבפנים).

3) בראשית מא, יב.

4) עברי עבד: מדייק, דכל דבר בתורה מדוייק הוא, ומזה שבתורה כתוב על יוסף "עברי עבד", שהי' לו דין עבד עברי ומגיע לו הענקה כשיצא לחירות.

5) ראה לעיל סימן נו, דיוסף קיבל הענקה, א) מפרעה, ב) מפוטיפר, ג) ועיקר הענקה מהקב"ה, כדלקמן.

6) תהלים פא, ו. וראה גם פירוש מצודת ציון עה"פ וז"ל: עדות, מלשון עדי וקשוט, וכן את הנזר ואת העדות (מלכים ב, יא). וכעין זה פירש באבן עזרא בתהלים שם.

7) מרמז ומבאר כאן הלימוד מהפסוק "עדות ביהוסף", בשלשה פרטים:

א) עדות לשון עדי - הענקה.

ב) עדות אותיות דעות - דעת.

ג) "ע' לשון" שייך ל"דעת".

8) ראה רש"י דברים טו, יד: העניק תעניק, לשון עדי, בגובה ובמראית עין, ע"ש.

9) ענק לשון הענקה. ראה קידושין טז, ב.

10) ענק דעת. פירוש: מבאר דעבד אין לו "דעת" (והוא משועבד לרצון קונו, ולכן הוא פטור ממצות, וכמו קטן שאין לו דעת), ובלשון הקבלה וחסידות דעיקר חירות דהעבד שנעשה "בן חורים" שנעשה בן דעת, דהנה בהשכל יש חכמה ובינה ודעת, וזהו חורים - לשון רבים - שנתוסף לו חכמה ובינה* (ראה לקוטי שיחות חלק יט עמוד 156), וע"י חכמה ובינה שהוא עצם השכל, עי"ז נולד ממנו מדות, וזהו "בן" שהוא בחי' הדעת מה שנמשך ונולד מן השכל - חכמה ובינה (כמבואר בתניא פרק ג), דדעת הוא מלשון התקשרות והתחברות, שמקשר דעתו בקשר אמיץ וכח, ועי"ז נולד המדות חסד וגבורה (והן התרין עטרין ראה הערה 11). ובעבודה, חסד הוא "אהבה" שורש מצות עשה, וגבורה הוא יראה שורש מצות ל"ת (כמבואר שם פרק ד). וזהו שמבאר ומרמז כאן דעיקר הענקה של יוסף בא ע"י הקב"ה שנתוסף לו "דעת" הע' לשון.

ובזה מבאר למה דוקא ניתוסף אות "ה" בשמו שנק' ביהוסף, כדלקמן. (ובענין בחי' "דעת" ראה דרך מצותיך עמוד פ ואילך. ועוד).

*) ראה בפנים בתורת לוי יצחק, דזהו "ענק" ר"ת עדן זה חכמה, נהר בינה, קדם – המקום שבו נטע הגן – מרמז ל"דעת" (ראה ילקוט לוי יצחק עה"ת חלק א' סימן לה).

התרין עטרין דדעת[11], עדות אותיות[12] דעו״ת, והוא הע׳ לשון שלמדו, כי לשון שייך[13] לדעת כידוע. ודעת[14] גניז בפומא דמלכא.

ולא הוה קא גמר, כי הרי התרי עטרין הם גניזין באו״א ואיך יומשכו לדעת. הנה ע״י מה קא גמר, הוא ע״י שהוסיף לו אות ה׳ משמו של הקב״ה והוא ה׳ ראשונה שבשם, בחי׳ בינה[15]. הנה בינה ודעת שייכים זה לזה כמאמר[16] אם אין דעת אין בינה, אם אין בינה אין דעת. והוא כי התרין עטרין נמשכו[17] מאבא לאימא, אבא הוא י׳ שבשם, ואימא הוא ה׳ שבשם, והיינו שנמשכו העטרין ליסוד אימא, ויסוד אימא מתלבש בדעת, אז יש הב׳ עטרין בדעת, שמלובשים בו.

וזהו שניתוסף לו אות ה׳ ראשונה בין הי׳[18] לו׳ שבו, ואז גמר, משא״כ מצד הי׳ שבו הרומז על אבא, ויש בו אות ו׳ הרומז על[19] הבן, אין זה מספיק שיגמור, כי עדיין לא נמשכו בדעתו הב׳ עטרין, ורק כשניתוסף לו ה׳ דבינה, שביסודה נמשכו הב׳ עטרין, אז גמר, שמתלבשין בדעת.

ואז נקרא יהוסף[20] שהוא מספר קס״א הרומז על בינה[21]. יה״ו הוא אהי׳[22] דבינה, ס״ף הוא ק״מ מלוי

וזהו ג״כ כפל לשון ״הענק תעניק״ כנגד חכמה ובינה, וכנגד ה״תרי״ עטרין (כתרים) דדעת – חסד וגבורה, ע״ש.

11) ״הוא התרין עטרין (כתרים) דדעת״, וכידוע שמדעת מתחלק לחסד (האהבה) שבימין וגבורה (היראה) משמאל כדלקמן.

ראה לקוטי לוי יצחק הערות לזהר שמות-דברים עמוד קסה שמבאר הטעם דנקראין ״עטרין״-כתרים, וז״ל: ״חסד וגבורה שבדעת הם בבחי׳ מקיף על המדות דחסד וגבורה עצמן, וזהו מה שחסד וגבורה נקראים עטרין, עטרא דחסד, עטרא דגבורה, שעטרה הוא בחי׳ מקיף, כי הם בבחי׳ מקיף על המדות דחסד וגבורה עצמן״ עכ״ל.

12) ראה זהר חלק ג׳ – אדרא זוטא – דף רצא, א. אור התורה פרשת שופטים עמוד תתמז. נ״ך עמוד כז. תהלים – יהל אור – עמוד תקע.

13) ראה לעיל סימן כט. קהלת יעקב ערך לשון וז״ל: סוד הדעת הוא בחינת לשון והוא המזווג חכמה ובינה שהם סוד חיך וגרון, ע״ש. ראה הערה 14.

14) ראה זהר משפטים דף קכג, א. אור התורה פרשת מטות עמוד א׳שלח-ט וז״ל: ע״י עסק התורה ואשים דברי בפיך כי בחי׳ הלשון נק׳ מתקלא וכמ״ש ג״כ הראב״ד בפי׳ לס״י גבי ל׳ תק״ל מכריע ביניהם וכמ״ש בזוהר שמות דף ג׳ ע״א דא הוא לישנא כו׳. וכתב הרמ״ז זיווג חיך וגרון ע״י הלשון שהוא הדעת, וגם בזוהר משפטים דף קכ״ג ע״א דעת גנוז בפומא דמלכא וכדפי׳ בע״ח שער א״א פ״ו, ע״ש.

וראה לעיל סימן כט, הקשר דגאולת מצרים הי׳ ע״י משה – בחי׳ דעת, עם מאחז״ל שלא שינו את לשונם. ע״ש.

15) ראה תניא – אגרת התשובה פ״ד. דאות י׳ מרמז לחכמה, אות ה׳ ראשונה מרמז לבינה, ו-ז״א (מדות), ה׳ אחרונה – מלכות (דיבור) ע״ש. ועייג״כ יהל אור תהלים ע׳ רפה-ו.

16) אבות פרק ג משנה יז. ראה הביאור באור התורה פרשת משפטים עמוד א׳קז ואילך. לעיל סימן טו הערה 9.

17) דמתחלה הוא בחכמה, ראשית הגילוי, ואח״כ נמשך לבינה – אימא, ואח״כ מבינה נמשך לדעת (כנ״ל תניא פ״ג. ועוד). וראה לעיל סימן מח. לקמן סימן צז.

פירוש: ההבדל בין ״חכמה״ ל״בינה״ הוא: חכמה היא נקודת הרעיון והסברא קודם שנתפרטת לפרטים, ונקראת במאמרי חסידות בשם ״ברק המבריק״, כי נקודת השכל היא כמו הברקה, שמרגיש הארה במוחו שעל ידה מיושב הכל, אף שבשעת ההברקה עדיין אין האדם מסוגל להסביר את הסברא, כי גם לעצמו אין כאן דבר מבוסס ומבואר, ואינה אלא נקודה, גרעין של המצאה, ו״בינה״ היא כשאדם מרחיב ומפתח את הרעיון וההברקה שעלה במוחו ומברר היטב את כל פרטי הענין לארכם ולרחבם.

ומכאן ההבדל ב״אותיות״ השכל: ב״בינה״, שהיא תפיסת השכל לכל פרטיו, השכל מלובש באותיות ממש, בתיבות מסודרות שהן מבטאות את הרעיון והסברא; משא״כ בחכמה שאינה אלא נקודה והברקה למעלה מתפיסא והתיישבות, אין כאן ״אותיות״ אלא הברקה והארה ״פשוטה״ (אַ ״דערהער״) שאין לה אותיות מסויימות עדיין.

וזהו שדוקא מבינה יש בחי׳ דעת – לקשר השכל עם המדות, שיוולדו ה״עטרין״ החסד והגבורה – האהבה ויראה.

18) פירוש: בהשֵם ״ביהוסף״ יש הג׳ אותיות יה״ו ביחד, ומתחלה הי׳ השֵם ״יוסף״, שהי׳ בהתחלת השֵם רק אותיות י״ו, ועכשיו ניתוסף אות ה׳ באמצע, דהיינו שנתוסף בחי׳ ״בינה״, וכנ״ל י׳ הוא חכמה, ה׳ – בינה, ו׳ – ז״א – ו׳ קצוות (המדות), והעיקר מה ששייך להו׳ קצוות (ז״א) ביחוד הוא מוח הדעת. משא״כ אותיות י״ו הוא רק חכמה ומדות, וחסר בחי׳ בינה האות ״ה״.

ודוקא ע״י בחי׳ בינה, דהיינו כשיש התרחבות ההבנה והשגה בכל הפרטים, אז דוקא יש הדעת – האות ו׳, דמדעת נמשך להמדות – ז״א, דבדרגת חכמה הוא הנקודת השכלה כנ״ל.

19) ראה הביאור בפנים בתורת לוי יצחק עמוד קיח ד״דעת״ הוא ברא בוכרא (בן בכור) לחכמה ובינה. ראה לקמן סימן קלח הערה 13.

20) ואז נקרא ״יהוסף״, מרמז דמַה שנתוסף ״בינה ודעת״ ליוסף – הע׳ לשון, אינו רק מצד האות ה׳ כנ״ל, אלא גם מרומז ב״כללות״ השֵם, ד״יהוסף״ בגי׳ 161, וכן שם ״אהי׳״ – שהוא בבינה (ראה הערה 22) – במילוי יודי״ן הוא ג״כ בגי׳ 161.

וכן מרומז בחי׳ דעת, שהוא שֵם אהו״ה (ראה הערה 24), ושֵם אהו״ה במילוי יודי״ן בגי׳ 163, וזהו ״ביהוסף״ 163.

21) כידוע שֵם אהי׳ הוא בבינה (וראה הערה 22) – אהי׳ במילוי יודי״ן הוא קס״א כזה: אל״ף (161), + ה״י (15), + יו״ד (20), + ה״י (15) = 161, קס״א. ומרמז דהשֵם ״יהוסף״ מרמז לבינה – שֵם אהי׳ במילוי יודין, הן מצד המספר הכללי (יהוסף בגי׳ קס״א 161, וכן אהי׳ במילוי י׳), והן מרומז בפרטיות אותיות השֵם ״יהו-סף״, דאותיות ״יהו״ בגי׳ (21) השֵם ״אהי׳״ (21), והאותיות ״סף״ (140) הוא בדיוק בגי׳ ה״מילוי״ דשֵם אהי׳, דהאותיות ״המילוי״ הם: לף (110), + י׳ (10), + ו״ד (10), + י׳ (10) = 140 ״סף״.

22) שם אהי׳-בינה: ראה בעץ חיים שער כה (שער דרוש הצלם) דרוש א. סידור עם דא״ח עמוד קנח, א. תורת מנחם – ספר המאמרים ה׳תשט״ז עמוד ר.

הביאור: השֵם ״אהיה״ נזכר בתורה (שמות ג, יג-יד) דמשה שאל מהקב״ה ״ואמרו לי מה שמו מה אומר אליהם״, ״ויאמר אלקים אל משה אהי׳ אשר אהי׳״.

ומבואר בזהר (פ׳ אחרי דף סה, ב. ויקרא יא, א) ד״אהי׳״ לשון עתיד ופירושו ״זמין לאמשכא ולאולדא כלא״ (דהשֵם ״אהי׳״ מזומנת להמשיך את השפע ולהוליד את זו״ן – המדות).

דאהי׳ דיודי״ן, וכתיב ביהוס״ף שהוא מספר קס״ג[23] רומז על דעת, שבו הוא שם[24] אהו״ה ובמלואו ביודי״ן הוא קס״ג.

והיינו מה שבתיבת בינ״ה דוקא נרמז ב״ן י״ה שהוא מה שנמשך לז״א הבן, הב׳ עטרין, כמ״ש[25] באדר״ז דף רצ״א ע״א. משא״כ בחכמה לא נרמז זה[26].

ואם שהעטרין היו מתחלה בחכמה[27], עכ״ז כשהם בחכמה לא נמשכו עדיין בז״א, ורק כשנמשכו מחכמה[28] לבינה מי׳ דחכמה לה׳ דבינה, אז מתלבשין בדעת דז״א

ומבואר בחסידות (ראה אור התורה ענינים ע׳ קצז ואילך. ספר הערכים חלק א׳ עמוד תרמז. ועוד) דהשֵם אהי׳ הראשון הוא בחי׳ ״כתר״ (תענוג), ואהי׳ השני׳ הוא בחי׳ ״בינה״, דדוקא ע״י בחי׳ בינה יש התגלות התענוג, וכמו שרואים בשכל האדם, דדוקא ע״י הבנה והשגה (״בינה״) אז דוקא יש התגלות ה״תענוג״ (כתר).

וכשיש ״בינה״ (השכל) אז נולד המדות (זו״ן) כמבואר בתניא פ״ג. נמצא דשֵם ״אהי׳״ – בינה, יש שני ענינים: א) ע״י בינה יש התגלות ה״כתר״ – תענוג, ב) ע״י בינה יש הולדת המדות. וזהו אהי׳ לשון עתיד, דע״י בינה יהי׳ התגלות (הכתר) – התענוג, והולדת המדות (זו״ן).

ובלקוטי לוי יצחק, ליקוטים על תנ״ך ומאחז״ל עמוד קיד מביא ראי׳ מגמ׳ (קידושין ע, ב): משרה שכינתו על משפחות המיוחסות בישראל שנאמר (ירמי׳ ל, כה) בעת ההיא נאם ה׳ אהי׳ לאלקים לכל משפחות ישראל, דכמו בגשמיות הילדים הם מאב ואֵם, כך הוא ברוחניות ה״מדות״ נולדים מאב ״חכמה״ ואֵם ״בינה״, והיינו הוי׳ אהי׳ הוא חו״ב, ספר הערכים-חב״ד חלק א׳ עמוד תרמז.

וראה לקוטי תורה פרשת פקודי ז, ד וז״ל: ״שֵם אהי׳ במילוי יודי״ן הוא פנימיות בינה, והענין כי הנה הדם הוא הנפש והוא המחי׳ לכל האברים והוא מבחי׳ בינה, וגם שֵם אהי׳ בריבוע גימטריא דם כמ״ש בע״ח״ (שער הארת המוחין פ״ז).

אהי׳ ברבוע בגי׳ ד״ם, כזה: א׳, א״ה, אה״י, אהי״ה = 44. והדם הוא בלב, ובינה ליבא (תיקוני זהר בהקדמה – פתח אליהו), וכן כמו שה״דם״ הוא חיות הגוף, כן ״בינה״ הוא חיות המדות. וכמו המדות נמשך מהשכל (בינה), כן רמז ״רבוע״ שֵם אהי׳, שה״רבוע״ בגי׳ דם, מתפשט בכל הגוף, כן המדות מהלב (הנמשך מבינה – אהי׳) מתפשט בכל הגוף, וד״ל.

23) פירוש: בחי׳ ״דעת״ הוא שֵם ״אהוה״ (ראה ביאור הערה 24), ושֵם אהו״ה במילוי יודי״ן בגי׳ קס״ג כזה: אל״ף (בגי׳ 111), + ה״י (15), + וי״ו (22), + ה״י (15) = 163, קס״ג. וכן ״ביהוסף״ בגי׳ 163, קסג.

נמצא ״יהוסף״ רמז על ״בינה״, ו״ביהוסף״ רמז על ״דעת״.

24) ראה לקוטי לוי יצחק, הערות לזהר בראשית עמוד קט וז״ל: דעת מחבר חכמה ובינה, והוא מה שבדעת הוא שם אהו״ה, שהוא חיבור* הוי׳ דחכמה ואהי׳ דבינה, אותיות א״ה מאהי׳, ו״ה מהוי׳, ע״ש.

פירוש: מבואר בקבלה ובספרי חסידות דבחי׳ ״דעת״ מאחד ומקשר כמ״ש בתניא פ״ג ״והדעת מלשון והאדם ידע את חוה והוא לשון התקשרות והתחברות״ ע״ש, לפעמים מבואר זהו שהוא מ״אַחד״ החכמה ובינה ביחד, וכן מ״אַחד״ ומקשר השכל והמדות ביחד. ראה ספר המאמרים ה׳תשל״ב ד״ה ולקחתם לכם (עמוד 23). ועוד.

וראה קהלת יעקב אות אלף שם אהו״ה וז״ל: אהו״ה שֵם הזה הוא סוד גושפנקא דחתים בי׳ שמיא וארעא, ונרמז בראשי תיבות** את השמים ואת הארץ (זוהר חלק א׳ השמטות סימן א׳), ושם הזה הוא לעולם בדעת והוא בגימטריא טוב (פרי עץ חיים שער קריאת שמע פרק כ״ה), וזה שאמר (משלי יט, ב) גם בלא דעת נפש לא טוב, ושורש זה השם שמקבל מפנים דאהיה שבבינה, שני אותיות ראשונות דאהי״ה שהן סוד הפנים, ומקבל מאחוריים דאבא שהוא סוד הוי״ה שני אותיות אחרונות דהוי״ה שהוא ו״ה, וזהו אהוה (כתם פז בראשית), אהוה ראשי תיבות אחורי*** החכמה ופני הבינה, ע״ש.

נמצא דהשֵם ״אהוה״ – דעת, הוא צירוף אותיות משֵמות חכמה ובינה,

דשֵם חכמה הוא ״יהו-ה״ (וכמ״ש משלי ג, יט) הוי׳ בחכמה, ושֵם בינה ״אהי׳״, אותיות ״אה״ מבינה, ואותיות ״וה״ מחכמה, דדעת מ״אחד״ אותם ביחד, וד״ל. ראה גם ילקוט לוי יצחק חלק ב׳ סימן כג.

*) וכמ״ש (משלי ג, יט) ״הוי׳ בחכמה״, ראה זהר ח״ג דף קצג, ב. ספר המאמרים ה׳תרנ״ט (קה״ת תשע״א) עמוד עז.

**) ראה ילקוט לוי יצחק עה״ת חלק א׳ סימן י׳.

***) ולהעיר ש״משה״ שהוא הממשיך ״דעת״ לבנ״י (ראה תורה אור פרשת משפטים עד, ג, דרך מצותיך פ, א. תורת מנחם – ספר המאמרים מלוקט ח״ג ע׳ לד ואילך. ועוד) הוא ג״כ בגימטריא בדיוק באופן כזה.

ראה ביאורי הזהר להצ״צ (ועוד) עמוד תתרו וז״ל: משה מורה על חיבור ויחוד אב ואֵם, כי משה גימטריא קפ״ד קס״א, והיינו יחוד שֵם ע״ב דאבא, עם שֵם אהי׳ דאמא, שמשה הוא בחי׳ דעת עליון המזווג אב ואֵם ע״ש.

ופירושו: מספר קפ״ד הוא בגי׳ שֵם ע״ב באחוריים (ושם ע״ב הוא בחכמה כידוע), כזה: יו״ד (02), + יו״ד, ה״י (53), + יו״ד ה״י, וי״ו (75), + יו״ד, ה״י, וי״ו, ה״י (27) = 481, קפ״ד, ומספר קס״א הוא שֵם אהי׳ במילוי יו״ד, כנ״ל, אל״ף (111), + ה״י (51), + יו״ד (02), + ה״י (51) = 161. נמצא משה – דעת, הוא ג״כ הגי׳ ד״אחוריים״ דחכמה, ו״פנים״ דבינה.

והטעם שהוא ״אחוריים״ דחכמה, דבדרגת הבינה המחי׳ בחי׳ דעת, נתעלם ה״אור״ דחכמה, ונרגש יותר האותיות והכלים המתעלמים האור, וכמבואר בחסידות.

25) וז״ל: בינה, אב ואם ובן (בשם בינה כלולות אותיות י״ה – שהם אב ואם – וב״ן), ובן בגווייהו וכו׳ (ובן שהוא ז״א – המדות – יוצא מביניהם), והאי אב ואם ובן אקרון חכמה בינה דעת וכו׳ (ואלו האב ואֵם ובן הם נקראים חכמה בינה ודעת, שדעת היא שורש ז״א – מדות), ותרין עטרין (וב׳ עטרות של החסד וגבורה דדעת דז״א), דהוו גניזין בגווייהו (שהיו גנוזות באב ואם), ואחסינו לבן דא (והורישו אותם לזה הבן ר״ל שנמשכו לז״א – מדות, ע״י – חכמה ובינה, או״א), מסטרא דאבוי הוה גניז, בגוויה חד איטרא דאיקרי חסד (מצד חכמה – אב היתה גנוזה בתוך הדעת עטרא אחת הנקראת ״חסד״, כי החסד נמשך ע״י החכמה), ומסטרא דאמא חד עטרא דאקרי גבורה (ומצד בינה – אֵם, היתה גנוזה בתוך הדעת סטרא אחת הנקראת גבורה, כי הגבורה נמשך מבינה וכו׳). ע״ש.

26) וכנ״ל דחכמה הוא נקודת השכל, וכדי להוליד מדות (ז״א) הוא דוקא ע״י בחי׳ בינה. וע״ד כמו אַב ואֵם דהאב נותן הטיפה הנקודה, ודוקא ע״י האֵם מתהווה הילד עם כל פרטי רמ״ח אברים ושס״ה גידים וכו׳.

27) וע״ד כמו בגשמיות דכל הולד הי׳ כלול בהטיפה שבהאב (כמבואר בתניא פ״ב), וכן ברוחניות הענינים כל המדות (ז״א) הי׳ כלול בבחי׳ חכמה, וכנ״ל.

28) וראה לקמן הערה 29. 53. דמבחי׳ חכמה הוא לשון הקודש, ומבחי׳ בינה השבעים לשון, ע״ש.

וגמר הע׳[29] לשון. ולכן כשנקרא יהוסף בתוס׳ ה׳ אז יש בו עדו״ת התרין עטרין דדעת, וגמר הע׳ לשון[30].

והיינו[31] **ענ״ק.**

ע׳, רומז על ע׳ לשון, וזה נמשך מבחי׳[32] נ״ק.

נ׳, בינה, נ׳ שערי בינה, גם בינה היא אות ה״י[33], ה׳ פעמים י׳ הוא נ׳.

ק׳, חכמה שהוא אות[34] יו״ד, י׳ פעמים ו״ד גי׳ ק׳.

ומהם נמשך הע׳ לשון, כי הב׳ פעמים יו״ד ה״י[35] גי׳ ע׳.

(ומה שהוא ב׳ פעמים י״ה הוא ע״ד[36] חמש עשרה קלעים לכתף מזה, שהכתפיים[37] הם דעת, התרין עטרין דדעת).

מבחי׳ יו״ד ה״י דחכמה שמימין נמשך[38] ל״ה לשון דעטרא דחסד שמימין, ומבחי׳ יו״ד ה״י דבינה שמשמאל נמשך ל״ה לשון דעטרא דגבורה שמשמאל.

נמצא כשניתוסף לו ה׳ דבינה אז עדות ביהוסף שמו, שנמשך לו ההענקה דהיינו התרין עטרין בדעתו, שהם בעצם שייכים לז״א, הבן חורין[39].

וזהו שאמר **רב יוסף**[40] שהוא על שם יוסף[41] הראשון

---

29) ראה גם אור התורה פרשת וארא דף רלט וז״ל: והנה ביוסף נאמר עדות ביהוסף שמו כו׳ הסירותי מסבל שכמו, שנוסף בו אות ה׳ ועי״ז הסירותי כו׳ כי ה׳ עילאה בינה דחירו, וכמו ביובל שנת החמשים הוא דרור..., ובמד״ר נשא פי״ד בנשיא אפרים דף רנח ג׳ שבא גבריאל והוסיף לו אות אחת משמו של הקב״ה ולימדו שבעים לשון שנאמר עדות ביהוסף שמו שפת לא ידעתי אשמע. ואפ״ל כי לשון הקודש נמשך ממלכות פה. עיין פרדס ערך פה. אך למטה בהשתלשלות אין דיבור העליון מאיר, בבחינת נאלמתי דומי׳ יונת אלם, אך ע״י שניתוסף לו אות אחת מבחינת ה׳ עילאה נמשך הגילוי גם בשבעים לשון, גילוי דיבור העליון. ע״ש.

30) ״ובמאו״א מע׳ יהוסף, כשנתוסף לו ה׳ עילאה אז ידע ע׳ לשון מע׳ רברבא דבינה וסי׳ (ישעי׳ לג, יט) נלעג לשון אין בינה ע״ש. והוא כי בינה ודעת שייכים כנ״ל שאם אין בינה אין דעת, ולכן יתכן לומר לשון על בינה ג״כ. ועיין במע׳ לשון שם״ (תורת לוי יצחק כאן).

והיינו התורת לוי יצחק מדגיש בחי׳ ״דעת״ - לשון (עדות - דעות וכו׳), משא״כ המאו״א בחי׳ בינה, וד״ל.

31) מרמז דכל הנ״ל מרומז ב״אותיות״ ענק.

32) היינו דאות ״ע״ (ע׳ לשון), נמשך מאותיות נ״ק - ענ״ק.

33) היינו אות ה׳ במילוי הוא אותיות ה״י, ואות ״ה״ פעמים ״י״ (5 × 10) = ״נ״ 50.

34) היינו אות י׳ (חכמה) במילוי הוא אותיות ״יוד״, ואות י׳ פעמים ״וד״ (10 × 10) = ק׳ 100.

35) יו״ד (20) ה״י (15) בגי׳ 35, וב׳ פעמים (2 × 35) = 70, ״ע״.

36) שמות כז, יד. ״וחמש עשרה קלעים לכתף וגו׳״. ובפסוק טו ״ולכתף השני חמש עשרה קלעים וגו׳״. ב׳ פעמים ״חמש עשרה״ רמז לב׳ פעמים י״ה. וראה הערה 37.

37) דכמו בגשמיות, אחר ולמטה מהראש בא השני כתפיים, כמו כן בהראש הוא מקום השכל - חכמה ובינה, ומשם נמשך בחי׳ הדעת הוא בחי׳ כתפיים, הכתף מימין - חסד, כתף משמאל - גבורה.

ראה גם ילקוט לוי יצחק עה״ת חלק א׳ סימן פז.

38) ל״ה לשון. השבעים לשון הוא כנגד השבעים אומות, ולהעיר שהשבעים אומות נחלקים - מספר ל״ה מכאן מצד החסד (ושרשו חסד דקליפה ישמעאל), ומספר ל״ה מצד הגבורה (ושרשו גבורה דקליפה עשו).

וראה קהלת יעקב אות ל׳ ערך לאומים ועמים וז״ל: לאומים ועמים, נודע דיש שבעים שרי אומות העולם, סחרנא דכורסייא ל״ה מינין והם מסטרא דחסד, ול״ה משמאל והן דין, אפילו על אומה שלהם משפיעים בצמצום ובדין, ואלו דמצד שמאל נקרא עמים, ושמצד ימין נקרא לאומים, וזה סוד (בראשית כז, כט) יעבדוך עמים וישתחוו לך לאומים, כן כתב בספר הפליאה הובא בילקוט ראובני פרשת תולדות, וכן כתב במגיד משרים פרשת תולדות, ע״ש.

וזהו ג״כ כאן, ל״ה לשון מימין - חסד, ול״ה לשון משמאל - גבורה.

(ובענין ל״ה מימין וכו׳, ראה גם בני יששכר מאמר א׳ אות יו״ד).

39) ״בן חורים, תיבת בן רומז שמאיר בו מוח הדעת דגדלות, כי דעת הוא ברא בוכרא לחכמה ובינה, והוא התרין עטרין דחסד וגבורה דגדלות, ועיין באדרא זוטא דף רצא, ע״א״ (תורת לוי יצחק כאן).

[וראה שם בעמוד קיח, דהעבד יוצא לחירות הוא יוצא לחפשי, ״לחפשי״ בגימטריא חכמ״ה בינ״ה חס״ד גבור״ה במכוון].

40) מבאר מ״ש בגמרא קידושין טז, ב ענק* עבד עברי לעצמו וענק אמה העברי׳ לאבי׳, בשלמא ענק אמה העברי׳ לעצמה למעוטי אחין, אלא ענק עבד עברי לעצמו פשיטא, אלא למאן, אמר רב יוסף יו״ד קרת קא חזינא הכא. (ופרש״י ״יו״ד קרת, יו״ד שהיא קטנה עשאה עיר גדולה, כלומר האריך משנתו חינם״), ע״ש.

ומבאר כאן ד׳ דיוקים:

א) כל דבר בתורה מדוייק הוא, מהו המשל של ״יוד קרת קא חזינא הכא״, למה נקט אות יו״ד דוקא?

ב) מהו הדיוק עיר ״גדולה״?

ג) למה אמר זה ר׳ יוסף דוקא?

ד) מהו הקשר של המשל ״יוד קרת קאי חזינא הכא״ להדין של ״הענקה״ דוקא, ובלשון המחבר (כאן עמוד קיז) וז״ל: ״והוא פלא, מהו הדמיון והשייכות דהענקת עבד ליו״ד קרית״.

וע״ז מבאר:

דכ״ז הוא רמז על ״יוסף״ הצדיק, וזהו ״אמר ר׳ יוסף״ דוקא, ואצל יוסף הי׳ הענקה והענקה הי׳ ״יוד קרת קאי חזינא הכא״, דנתוסף מאות י׳ (חכמה) אות ה׳ - בינה ״ביהוסף״, וזהו עומק כוונת הגמרא ״ענק״ בחי׳ דעת, ״עבד עברי״ - יוסף, ״לעצמו״ - נתעצם עמו כדלקמן.

*) ביאור הגמרא: הדין הוא **ענק עבד עברי לעצמו**, הענקה שמקבל ע״ע מהאדון ביציאתו **לעצמו** (ניתנת לו, וכן) **ענק אמה העברי׳ לעצמה, בשלמא** (דין זה מובן שהברייתא צריכה להשמיענו ש)**ענק אמה העבריה לעצמה (כדי) למעוטי אחין** (למעט את אחי׳ של אמה העברי׳, שאע״פ שהם יורשים את נכסי האב, הם אינם מקבלים את ההענקה שהיתה אמורה להינתן לו) **דתניא** (שכן כך שנינו בברייתא על הפסוק האמור בעבדים כנעניים [ויקרא כה, מו]) **והתנחלתם אתם לבניכם אחריכם**, (מתיבת ״אותם״ אנו מדייקים שדווקא) **אתם** (- עבדים כנעניים אתם מנחילים) **לבניכם** (בירושה), **ולא** (אך אינכם מורישים את הזכות שיש להם ב) **בנותיכם לבניכם**, מכאן (אמרו) **שאין אדם מוריש** (את ה) **זכות** (שזכתה לו תורה בשבח) **בתו לבנו.** (ואת הדין הזה התכוונה הברייתא כשאמרה שענק אמה העברי׳ לעצמה) **אלא** (על מה שאמרה הברייתא ש)**ענק עבד עברי לעצמו** (יש להקשות הלא) **פשיטא** (דין פשוט הוא, וכי) **אלא למאן** (תינתן

בנו דיעקב, יו"ד קרית קא חזינא הכא, ופרש"י י' שהיא קטנה עשאה עיר גדולה.

והיינו י' קטנה הוא חכמה אור אבא, עיר גדולה היא[42] בינה, כמו נינוה שהיא עיר גדולה קאי[43] על בינה וכמ"ש במאורי אור מע' נינוה[44] ע"ש. ובינה היא [45]קרית מלך רב שהיא[46] עיר גדולה[47].

וזהו שביום הכפורים יום התשובה, בחי' בינה[48], מפטירין ביונה בענין עיר נינוה הרומז על בינה, וע"י אנשי נינוה תשובה.

הנה מי' קטנה דחכמה נמשך ציור הה' דבינה כמ"ש בפע"ח שער התפילין פט"ו[49] בסדר כתיבת הה' ראשונה שכותבין מתחלה העוקץ דקרן זוית שהוא י' וממנה ממשיכים ציור הה' ועיין בע"ח שער הזיווגים[50] פ"ד.

והוא הוא הה' שניתוסף ליוסף. איך ניתוסף לו[51] הה', הרי אח"כ נקרא ג"כ יוסף ולא יהוסף, ורק לענין שיכול לגמור הע' לשון ניתוסף לו ה'.

הוא, מה שמן האות י' דראש תיבת יוסף, עשאו אות ה' דבינה, שאות ה' הוא התפשטות לארך ורוחב, היינו עיר גדולה, ואז דוקא יכול לגמור ולידע הע' לשון שנתעצמו ונתלבשו בו, כי דעת הוא בחי' מוח עצמי ועיקרי בז"א, לא כמו חו"ב שהם בחי' הארות בלבד בו כנ"ל. משא"כ טרם שניתוסף לו האות ה' מהי' אם שלמדו אותו הע' לשון שהוא ההענקה לא גמר עדיין שלא יכול לקבלם.

הנה כמו"כ ועד"ז איתמר כאן בהעבד עברי שנעשה בן חורין, שהוא ע"ד כמו יוסף שיצא לחירות, **ענק עבד עברי לעצמו**, שהוסיף תיבת לעצמו, שלכאורה פשיטא הוא אלא למאן. הוא שהעטרין דדעת הם לעצמו שמתעצמין בו, שהם בחי' עצמי בו ולא הארות בלבד, והוא ע"י בחי' קרת דוקא, עיר גדולה דבינה, הה'

ההענקה אם לא לעבד).

(ומתרצת הגמרא) אמר רב יוסף יוד קרת קא חזינא הכא (בדברי הברייתא כאן אני רואה שהאות יו"ד שהיא הקטנה באותיות נעשתה עיר גדולה, כלומר מאחר ורצתה הברייתא לשנות שענק אמה העברי' לעצמה כדי לומר שאינו ניתנת לאחי', האריכה וכתבה גם שענק עבד עברי לעצמו, ואעפ"י שאין בכך שום חידוש).

41) הבעל המחבר מקשר כדרכו, התנא "רב יוסף" ל"יוסף" שבתורה עפ"י מארז"ל "שמא מילתא היא". ראה ברכות ז, ב. יומא פג, ב. זהר חלק א' דף ו' סע"א. חלק ב' דף קעט סע"ב. ועוד. (ראה גם לעיל סימן יא. נח. לקמן סימן פה. פז. קיב).

42) ראה אור התורה נ"ך כרך ב עמוד תשפד. ועוד.

43) עיר נקרא כשיש צירוף של כמה וכמה בתים וכל בית ע"י צירוף אבנים, וידוע דאותיות נק' אבנים (דשתי אבנים בונות שני בתים, ראה הערה 46).

וכן בבחי' "בינה" דבא השכל בבחי' התרחבות בהבנה והשגה יש ריבוי צירופי אותיות ותיבות וה"ז דומה ל"עיר" גדולה. משא"כ בבחי' חכמה, דיש שם רק "נקודת" השכל כנ"ל נרגש שם האור השכל לא האותיות, ולכן דוקא בבחי' "בינה" נק' עיר גדולה.

44) וז"ל: נינוה הוא סוד בינה ולכן היא עיר גדולה.

45) תהלים מח, ג.

46) ראה עד"ז באור התורה פרשת נח עמוד 2140, וז"ל: הנה בקדושה בחי' עיר הוא מאבנים דוקא וכמבואר בת"א פרשת וארא בד"ה וידבר אלקים כו' וארא כו' בפי' עיר אלקינו וז"ל עיר נקרא מה שמקובץ מכמה בתים ובתים הם צרופי אותיות וכמ"ש בס"י שתי אבנים בונות שני בתים דהיינו בחי' אותיות והמשכת החיות בכמה בתים ומדרגות כמו השכל שמתחלק באותיות המחשבה עד"מ כך התפשטות גדולתו ית' בכמה בחי' התחלקות ורבוי התענוגים בכל עולמות לכל חד לפום שיעורא דילי' ואז נק' אלקים לשון רבים. וזהו ענין העיר שהיא הנק' ע"ש אלקים עיר אלקינו.

והנה כתיב גדול הוי' ומהולל מאד בעיר אלקינו, כי הנה אלקים ל' רבים אלקים קדושים ע"ש רבוי התחלקות בהתפשטות החיות בבחי' גילוי לעולמות ונבראים, משא"כ הוי' נק' אחד שהוי' הוא בבחי' מקור כל ההויות ושרשא דכולא קודם שבא לידי ההמשכא בבחי' גילוי בעיר אלקינו. והנה מבואר במ"א ע"פ ביאור מאמר הזהר ר"פ נח ע"פ אלה תולדות נח אלה פסל כו' שיש ב' המשכות, הא' ההמשכה החיצוניות להחיות העולמות והב' ההמשכה הפנימי'..., והנה ההמשכה להחיות העולמות זהו ענין העיר שנק' עיר אלקינו וכמ"ש במעשה בראשית ל"ב פעמים שם אלקים, והמשכה הפנימי' בהעיר זהו ענין המגדל שנק' ע"ש גדול הוי' כו' בעיר אלקינו... הוא הבינה ששם אתוון רברבין והם אבנים גדולות שבחי' גדול ה' מאיר על ידם, משא"כ במלכות אתוון זעירין ונק' עיר אלקינו, ע"ש.

47) "משא"כ מלכות היא עיר קטנה". (תורת לוי יצחק כאן). וכמו שידוע דאותיות קטנות - במלכות, אותיות בינוניות - בז"א, אותיות גדולות - בבינה. היינו דיש אותיות קטנות דבהם מאירים בחי' מלכות - כח המעשה, ובבינונית מאירים בחי' מדות - ז"א, ובאותיות גדולות מאיר השכל (בינה) וד"ל.

48) ראה לקוטי תורה מהאריז"ל על יונה וז"ל: ונינוה סוד בינה עילאה, ולכן נקרא עיר הגדולה, לכן נהי' חטאם תלוי' בתשובה, נ' שערי בינה והוא נינוה כי תשובה בבינה. לקוטי תורה פרשת מסעי צ, א. ג.

49) וז"ל: אח"כ יכתוב אות ה', וכדי להורות ענין חיבור אות יו"ד בה', בסוד (בראשית ב, י) ונהר יוצא מעדן, דלא אתפרש לעלמין, אין לכתוב ה' זו כשאר ההי"ן. אבל קודם שיכתוב ה, יכתוב צורת אות י', ואח"כ ישלים צורת ה, כי יתפשט קו א' לאורך, וקו א' לרוחב, וקו ג' תלוי ועומד, כזה ה ובזה נמצא, שאות י' קשורה באות ה'. ע"ש.

50) שער טו.

51) מבאר כאן שני דברים:

א) דיוק לשון הגמ' "יוד קרת", רמז להאות יו"ד ראשונה של יוסף - י' בחי' חכמה - מזה נמשך ובא האות ה', בינה, העיר "קרת" הגדולה. והעיקר אצל יוסף הוא האות י', ורק כדי לגמור הע' לשון נתוסף לו אות ה', ולכן מיד אחר שגמר חזר ויקרא יוסף, וד"ל.

וראה לעיל סימן טז סוף הערה 2 וז"ל "מלכות יוסף במצרים הי' בדוגמא דלעתיד שיהופך אל עמים שפה ברורה", ע"ש.

ב) ע"י שיש ההשפעה מהאותיות "י-ה", חכמה ובינה, הנה עי"ז דוקא בא בחי' ה"דעת" מלשון התקשרות, ועי"ז "קא גמר".

וראה הערה 53 הביאור דמצד בחי' חכמה האות "י" הוא לשון קודש, ומצד בחי' בינה האות "ה" הוא שאר השבעים לשון.

שניתוסף ליוסף מהי׳, שאז גמר הע׳ לשון.

משא״כ כשלא ניתוסף לו ה׳ עדיין, ידע רק לשון הקדש שמבחי׳[52] קדש דאור אבא, מצד הי׳[53] שבו, הרומז על י׳ שבשם בחי׳ חכמה.

תורת לוי יצחק, חידושים וביאורים בש״ס עמוד קכ ואילך

* * *

ויש ג׳ דעות[54] בשיעור הענקה כדאיתא בקדושין[55] דף י״ז, ר״מ ס״ל שנותן לו ה׳ סלעים (שהן ט״ו), ור׳ יהודה ס״ל ל׳, ור׳ שמעון ס״ל נ׳, ע״ש, הוא:

כי ההענקה דיוסף הוא מצד אות ה׳ שנתוסף לו, כנ״ל, לכן ס״ל ה׳ סלעים לנגד אות ה׳. ולמד מבכור, כי בכורה[56] ניתנה ליוסף, ומכרוהו[57] לעבד בה׳[58] סלעים כדאיתא במד״ר[59] פרשת וישב ע״ש.

והן ט״ו סלעים ג׳ פעמים ה׳ מכל מין ומין[60] כדאיתא שם, הוא, כי[61] ה׳ מחובר לי׳ עכ״פ כנ״ל בי״ה, גם ה׳ הוא במילוי י׳ ה״י, כנ״ל.

ור׳ יהודה ס״ל ל׳, כי הה׳ שנתוסף הוא בין י׳ לו׳ ביוסף, הנה ה׳ פעמים ו׳ הוא ל׳.

ור״ש ס״ל נ׳, הוא ה׳ פעמים י׳ הקודם לו הוא נ׳.

תורת לוי יצחק שם, עמוד קכא

---

52) ראה ביאורי הזהר להצמח צדק עמוד תתקסג, וז״ל: הנה קדש נקרא חכמה... כי קדש לשון מובדל וכן חכמה הוא למעלה מגדר ההשגה הארה בעלמא אשר אין נתפס ואין מושג כלל רק מאיר למעלה משכלו ובינתו ומאין תמצא כו׳, ע״ש. וראה גם דרך מצותיך עמוד 66.

53) ראה אור התורה נ״ך עמוד תתקד-ה וז״ל: בפסוק ואהרן אחיך יהי׳ נביאך בפרשת וארא ז׳ א׳ ת״א ואהרן אחוך יהא מתורגמנך, א״כ אהרן לגבי משה כערך תרגום לגבי לשון הקדש שהתרגום ג״כ מגלה ומבאר הדבור של לה״ק, וידוע דמשה הוא חכמה, ואהרן הוא בינה, א״כ עד״ז י״ל התרגום שרשו מבינה ולכן מפרש ומגלה לה״ק שהוא חכמה, ויש ראי׳ לזה מענין כל רב מבבל וכל רבי מארץ ישראל, ופירש במא״א אות ריש סעיף זיין רב נקרא ז״א כשמקבל מהבינה ורבי נקרא כשמקבל מהחכמה סוד יו״ד, ולכן בארץ ישראל הי׳ מדברים בלה״ק ובבל בלשון ארמי... והנה מהבינה הוא שרש המסך שבין אצילות לבריאה, משא״כ בחי׳ חכמה זהו אצילות כו׳, ויש מסכים למטה יותר שמעלימים הרבה כנז׳ בד״ה אני הנה בריתי אתך בת״א פרשת לך ובסידור ושם לשונות של עובדי כוכבים ובמ״א פי׳ כערך גסות לבוש מהעור לגבי לבוש דק כמו צמר ופשתן ומשי כו׳, כך הם ערך לשונות הנ״ל לגבי לה״ק.

והנה לע״ל שמאיר בחי׳ חכמה עז״נ ומעיין יצא מבית ד׳ והשקה את נחל השטים כנזכר בלק״ת בשה״ש סד״ה ששים המה מלכות דרוש הראשון [לט, א ואילך], משא״כ מבחי׳ נהר שהוא בינה נאמר ומשם יפרד, ועד״ז י״ל ענין כי אז אהפוך אל עמים שפה ברורה שיאיר בהם ג״כ לשון הקדש ששרשו מחכמה, ולא שאר לשונות שנמשכו מהחכמה דעץ הדעת טוב ורע, כי כל לשון יסודו מחכמה שהדבור נמשך מבחי׳ כח המדבר שהוא חכמה, אך חכמה עילאה היא שורש לה״ק, וע״י גילוי בחי׳ זו לע״ל בכל העמים יומשך לקרוא כולם בשם ה׳. ע״ש.

54) מרמז כאן, דיש ג׳ שיטות ב״שיעור״ הענקה של עבד, וכל השיטות מרומז בהענקה של העבד - ״יוסף״. וראה הערה 59.

55) קידושין דף יז, א: תנו רבנן כמה מעניקים לו חמש סלעים מכל מין ומין שהן חמש עשרה סלעים דברי ר׳ מאיר, ר׳ יהודה אומר שלשים כשלשים של עבד, ר״ש אומר חמשים כחמשים שבערכין, אמר מר חמש סלעים מכל מין ומין שהם חמש עשרה סלעים דברי ר׳ מאיר, ור״מ מנינא אתא לאשמועינן, הא קמ״ל מיבצר הוא דלא מבצר לי׳ מהאי מנינא, ואי בצר לי׳ מחד מינא וטפי לי׳ מחד מינא לית לן בה, מאי טעמא דרבי מאיר יליף ריקם (שמות לד) ריקם מבכור מה להלן חמש סלעים אף כאן חמש סלעים.

56) ראה בראשית מח, כב (וראה פרש״י לבראשית שם, סוף פסוק ו). בראשית רבה פ׳ צח, ד: ראובן בכורי אתה יתר שאת ויתר עז הבכורה היתה שלך וכו׳ ועכשיו שחטאת ניתנה הבכורה ליוסף, ע״ש. רש״י שם סוף פסוק ו.

57) בראשית רבה פרשה פד, יח: אמר הקב״ה אתם מכרתם בנה של רחל בעשרים כסף מעות שהן חמש סלעים לפיכך יהי׳ כל אחד ואחד מפריש ערך בנו חמש סלעים במנה צורי.

בב״ר: מכרתם בנה של רחל כו׳ לפיכך יהי׳ כאו״א מפריש ערך בנו ה׳ סלעים. וראה רש״י, יפה תואר ופי׳ מהרז״ו לב״ר שם. חזקוני וישב לז, כח. ובב״ר (הוצאת אלבק): ״מפריש ה׳ סלעים של בן״ בלי תיבת ״ערך״. ראה לקוטי שיחות חלק כ עמוד 185 ואילך.

58) וזהו דיוק הלשון במאחז״ל ״עבד שלקחו רבו בעשרים כסף״ ההדגשה כאן היא החמש סלעים השוויית של יוסף, וד״ל.

59) ומכרוהו לעבד: י״ל בד״א, דעפ״י ביאור התורת לוי יצחק, יומתק יותר שיטת ר״מ, דבגמ׳ שם בשיטת רב יהודה דסובר דהענקה דעבד הוא שלשים סלעים דלומד משלשים של עבד, והגמ׳ מסביר דהוא לומד ״עבד מעבד״, ולפי המבואר כאן בשיטת ר״מ, הנה הגזירה שוה ״ריקם ריקם״ מבכור, הוא בעצם ג״כ לימוד ״עבד מעבד״, והיינו יוסף ה״עבד״ דמכרוהו בחמש סלעים, דממנו למדו ה׳ סלעים בבכור, וגם ב״ההענקה״ של יוסף מרומז הסך חמשה - אות ״ה״ כנ״ל וד״ל. ראה לעיל סימן כו.

60) י״ל דלפי הביאור כאן בתורת לוי יצחק, יומתק יותר לשון הגמ׳, ״כמה מעניקים לו חמש סלעים מכל מין ומין שהם חמש עשרה סלעים״, דאין זה שני דינים נפרדים אלא המשך א׳, ד״כמה מעניקים לו הוא חמש סלעים״ ע״ד יוסף (הבכור) הענקה שלו היתה שנתוסף לו אות ה׳, ומהאות ה׳ בא הצירוף עוד מספר (ואות) י׳, ביחד מספר ה״י, זהו ״שהם חמש עשרה סלעים״ וד״ל. ראה הערה 61. (ועיין הסוגיא עם המפרשים רשב״א ריטב״א וכו׳).

61) מרמז שני טעמים למה רבי מאיר סובר דנותנים חמש סלעים מכל מין ומין, היינו סך הכל טו סלעים:

א) כיון דהלימוד של ההענקה של יוסף - ע׳ לשון - הוא מהאות ה׳ שנתוסף בתיבת ״יהוסף״, היינו שנתוסף בחי׳ מוחין ליוסף, והם מרומזים באותיות י״ה, א״כ, אף שעצם הלימוד הוא חמש סלעים, מצד האות ה׳, וזהו העיקר - בחי׳ בינה כנ״ל, אבל עכ״פ יש ג״כ הבחי׳ חכמה המלובש בו, וע״כ מצרפים גם האות י׳ עכ״פ, להשיעור בהסך הכל - ״יה״ ביחד סך חמש עשרה.

ב) בהאות ה׳ גופא (בלי הצירוף של האות י׳ הקודם לו בהשֵם), מרומז ג״כ אות י׳, והוא אות ה׳ במילוי יו״ד, כזה ״הי״.

נמצא: לפי התירוץ ראשון הרמז הוא צירוף אותיות י״ה, ולפי התירוץ שני הרמז הוא צירוף אותיות ה״י, בין כך ובין כך הגי׳ טו סלעים וד״ל.

ל, ב-ג – ושבת עד ה' אלקיך ושמעת בקולו ככל אשר אנכי מצוך היום אתה ובניך בכל לבבך ובכל נפשך ושב ה' אלקיך את שבותך ורחמך ושב וקבצך מכל העמים אשר הפיצך ה' אלקיך שמה

א. בפ' יה"כ (יומא פו.) אר"י גדולה תשובה שדוחה ל"ת שבתורה שנאמר (ירמי' ג, א) הן ישלח איש את אשתו והלכה מאתו והיתה לאיש אחר וגו' ושובו אלי נאום ה'.

ואני שמעתי מפי קדוש הרב המובהק כמוה"ר חיים אלגאז"י זצוק"ל הוא הי' אומר בטעם אומרם גדולה תשובה שדוחה ל"ת שבתורה ומאי ריבותא [דתשובה, והלא מדה היא בתורה אתי עשה ודחי לא תעשה], כלפי הא דאמרו בפרק אלו נערות (כתובות מ.) וניתי עשה דלו תהי' לאשה ולדחי ל"ת דלא יבא ממזר, ומשני התם היכא אמרינן ניתי עשה ולדחי ל"ת כגון מילה בצרעת דלא אפשר דלא לקיומי לעשה, אבל הכא אי אמרה לא בעינא מי איתי' לעשה כלל, וכתבו רבותינו בעלי התוס' ז"ל דכיון דאי אמרה לא בעינא ליתי' לעשה אפילו כי אמרה בעינא לי' לא חשיב עשה דלא דמי למילה ע"ש.

והיינו רבותא דתשובה, דאע"ג דעשה דושבת הוא ברצונו יתברך כי ברצונו לקבלנו וברצונו שלא לקבלנו הי' מן הדין שלא יהא הך עשה דוחה לל"ת דלאמר הן ישלח איש וכו' דלא דמי למילה בצרעת אם לא כי גדולה תשובה.

והרב המופלא כמהר"ח אבולעפיא זצוק"ל הי' מפרשה ע"ד הנז' עמ"ש רש"י אי אמרה לא בעי' מי איתי' לעשה כלל, והשתא נמי מלמדין אותה לומר איני רוצה לבטל הל"ת ע"כ, והיינו אומרם גדולה תשובה שדוחה ל"ת שבתורה דבעלמא מלמדים אותה שתאמר איני רוצה שלא לבטל הל"ת והכא הוא עצמו אומר לישראל שובו אלי לבטל הל"ת יען כי גדולה כחה של תשובה.

ועוד לאלוה מילין בזה בהעיר דהנה מתלמוד דידן מפורש יוצא דאיכא ל"ת בהן ישלח איש וגדולה תשובה שדוחה ל"ת שבתורה, ואילו בספרי אמרו ז"ל עתידה כנסת ישראל לומר לפני הקב"ה רבש"ע כבר הכתבת בתורה לאמר הן ישלח איש את אשתו וכו', א"ל כלום הכתבתי אלא איש הלא אל אנכי ולא איש וכי גרושים אתם לי כה אמר ה' איזה ספר כריתות אמכם ע"כ נראה דס"ל דליכא ל"ת כלל, וכאן הבן שואל במאי קמפלגי תלמוד דידן והספרי.

ויתכן דהספרי ס"ל דעל כרחך לומר דהכא ליכא ל"ת דאם איתי' היכי אתי עשה דושב' ודחי ל"ת והא אם אמר קב"ה לא בעינא מי איתי' לעשה כלל, ואפי' כי אמר בעינא לא חשיב עשה כמ"ש התוס'. א"נ דאי איתי' ל"ת הכא היכי קאמר רחמנא שובו לבטל הל"ת בקום עשה, והלא נהפוך הוא דכל כי האי גוונא מלמדין אותה שתאמר לא חפצתי שלא לבטל הל"ת, אלא ע"כ ליכא הכא ל"ת כלל כי אל אלקים ה' וכדרך שכתבנו בשם הב' המאורות הגדולים ז"ל.

ועד"ז הי' אפשר לפרש עוד טעם פלוגתא זו דפליגי בפלוגתא דאביי ורבא בריש פ"ק דתמורה בכל מלתא דאמר רחמנא לא תעביד, דלאביי אי עביד מהני ולרבא לא מהני ובעי התם תלמודא והשתא דשנינן כל הני שנויי במאי פליגי וכו', ומקשו התוס' ז"ל וא"ת נימא דפליגי באדם שנשבע שלא לגרש את אשתו ואח"כ עבר וגירשה דלאביי מהני ולרבא ל"מ גיטא כיון דעבר אמימרא דרחמנא, ותירץ דכיון שאין האיסור כמו לא יוכל לשלחה כל ימיו אלא מעצמו ומרצונו בדה ענין איסור שבועה זו בכה"ג לא אמר רבא לא מהניא, ויש חולקין בסברא זו כמבואר בתשובות הר"ג פמ"א סי' ס"ח שהמרדכי חלוק ע"ז ועיין בתשובות הראנ"ח ח"א סס"י מ"ב.

ומעתה מקום יש לומר דדעת הספרי דקאמר וכי גרושין אתם לי ושלל ענין גרושין מכל וכל הוא מפני שהוא תפס כמאן דאמר כל מלתא דאמר רחמנא לא תעביד אי עביד לא מהני, א"כ הקב"ה שנשבע להקים את ישראל לו לעם ושלא להמירן [כמ"ש בפרק הנזקין (גיטין נז:) בפ' את ה' האמרת היום וכו' וה' האמירך, שנשבע הקב"ה שאין מעביר אותם באומה אחרת וכו'] לא מהני גיטא. אמנם תלמוד דידן דסבר דגט כריתות הוה אלא דעשה דתשובה אלים ס"ל כי כל כה"ג דהוא יתברך בדה איסור זה להשבע שלא לגרש אי עביד מהני והוי גיטא אלא דע"י כחה של עשה דתשובה הם שבים לאישם הראשון ודוחים ל"ת.

ויש לצרף לזה טעם המקרא בסדר ואתחנן בצר לך וכו' עד ושבת עד ה' אלקיך ושמעת בקולו כי אל רחום ה' אלקיך לא ירפך ולא ישחיתך ולא ישכח את ברית אבותיך אשר נשבע להם, שהכוונה לומר על ענין עשה דתשובה דאיכא ל"ת דלא ישוב ונותן טעם כי **אל** רחום ה' אלקיך ע"ד שאמרו בספרי כלום הכתבתי אלא איש אל אנכי ולא איש, ולפי שיקשה ע"ז דבלאו האי טעמא דאל אנכי נמי אין כאן דין גרושין דכל מלתא דאמר רחמנא לא תעביד לא מהני, לז"א כי אין זה באיסור לא יוכל לשלחה, אבל מה שלא ירפך ולא ישחיתך הוא מטעם ולא ישכח את ברית אבותיך אשר נשב"ע להם, כי מעצמו ומרצונו בדה ענין איסור שבועה זו ובכה"ג לא אמרינן לא מהני.

שארית יעקב פ' האזינו

◆ יום ראשון כ"ב אלול ◆

כט (ט) **אַתֶּם נִצָּבִים הַיּוֹם כֻּלְּכֶם לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם רָאשֵׁיכֶם שִׁבְטֵיכֶם זִקְנֵיכֶם וְשֹׁטְרֵיכֶם כֹּל אִישׁ יִשְׂרָאֵל:**

ט אַתּוּן קָיְמִין יוֹמָא דֵּין כָּלְכוֹן קֳדָם יְיָ אֱלָהֲכוֹן רֵישֵׁיכוֹן שִׁבְטֵיכוֹן סָבֵיכוֹן וְסָרְכֵיכוֹן כֹּל אֱנָשׁ יִשְׂרָאֵל:

רש"י ◄ **אַתֶּם נִצָּבִים** • מְלַמֵּד שֶׁכִּנְּסָם מֹשֶׁה לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא בְּיוֹם מוֹתוֹ לְהַכְנִיסָם בִּבְרִית. **רָאשֵׁיכֶם שִׁבְטֵיכֶם** • רָאשֵׁיכֶם לְשִׁבְטֵיכֶם. **זִקְנֵיכֶם וְשֹׁטְרֵיכֶם** • הֶחָשׁוּב חָשׁוּב קוֹדֵם, וְאַחַר־כָּךְ "כֹּל אִישׁ יִשְׂרָאֵל".

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך ל עמ' 219)

רָאשֵׁיכֶם . . שׁוֹאֵב מֵימֶיךָ (כט, ט־י) **כִּוֻּנַת מֹשֶׁה בִּבְרִית זֶה הוּא לְהַכְנִיסָם בַּעֲרֻבּוּת** (אור החיים) בְּאַחְדּוּתָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל, שֶׁכֻּלָּם עֲרֵבִים וּמְעֹרָבִים זֶה בָּזֶה, יֶשְׁנָם שְׁלֹשָׁה אוֹפַנִּים. **א.** הַשְׁלֵמוּת שֶׁל כְּלָל יִשְׂרָאֵל הִיא כַּאֲשֶׁר יֵשׁ בּוֹ גַּם רֹאשׁ (רָאשֵׁיכֶם) וְגַם רֶגֶל (שׁוֹאֵב מֵימֶיךָ). **ב.** כָּל אֵבֶר מַשְׁפִּיעַ מִמַּעֲלָתוֹ לִשְׁאָר הָאֵבָרִים, כָּךְ שֶׁהָרֹאשׁ וְהָרֶגֶל זְקוּקִים זֶה לָזֶה וּמַשְׁלִימִים זֶה אֶת זֶה. **ג.** מִצַּד נְקוּדַת הַיַּחֲדוּת, שֶׁהִיא בְּשָׁוָה מַמָּשׁ אֵצֶל כָּל יְהוּדִי, אֵין הִתְחַלְּקוּת כְּלָל שֶׁל רֹאשׁ וְרֶגֶל; כֻּלָּם הֵם כְּמוֹ נְקוּדָה אַחַת מַמָּשׁ.

(י) **טַפְּכֶם נְשֵׁיכֶם וְגֵרְךָ אֲשֶׁר בְּקֶרֶב מַחֲנֶיךָ מֵחֹטֵב עֵצֶיךָ עַד שֹׁאֵב מֵימֶיךָ:**

י טַפְּלְכוֹן נְשֵׁיכוֹן וְגִיּוֹרְךָ דִּי בְּגוֹ מַשְׁרִיתָיךְ מִלְּקֵט אָעָיךְ עַד מְלֵי מַיָּיךְ:

רש"י ◄ **מֵחֹטֵב עֵצֶיךָ** • (תנחומא) מְלַמֵּד שֶׁבָּאוּ כְּנַעֲנִים לְהִתְגַּיֵּר בִּימֵי מֹשֶׁה, כְּדֶרֶךְ שֶׁבָּאוּ גִּבְעוֹנִים בִּימֵי יְהוֹשֻׁעַ, וְזֶהוּ הָאָמוּר בַּגִּבְעוֹנִים: (יהושע ט) "וַיַּעֲשׂוּ גַּם הֵמָּה בְּעָרְמָה", וּנְתָנָם מֹשֶׁה חוֹטְבֵי עֵצִים וְשׁוֹאֲבֵי מַיִם.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (על־פי לקוטי־שיחות כרך יד עמוד 117 – מתוך 'לקראת שבת')

"לַחְטֹב" אֶת הָ"עֵצוֹת"

מֵחֹטֵב עֵצֶיךָ עַד שֹׁאֵב מֵימֶיךָ:

מְלַמֵּד שֶׁבָּאוּ כְּנַעֲנִים לְהִתְגַּיֵּר בִּימֵי מֹשֶׁה כו' וּנְתָנָם מֹשֶׁה חוֹטְבֵי עֵצִים וְשׁוֹאֲבֵי מַיִם (כט, י. ובפירוש רש"י)

יָדוּעַ פִּתְגַּם רַבֵּנוּ הַזָּקֵן (הובא בקובץ "היום יום" עמוד פט), דְּ"עֵצֶיךָ" הוּא מִלְּשׁוֹן עֵצָה, וּמְלַמְּדֵנוּ הַכָּתוּב שֶׁצָּרִיךְ "לַחְטֹב" וּלְהָסִיחַ אֶת הָ"עֵצוֹת" – "רַבּוֹת מַחֲשָׁבוֹת בְּלֶב אִישׁ"; וּ"מֵימֶיךָ" רוֹמֵז עַל הַ"מַּיִם הַמַּצְמִיחִים כָּל מִינֵי תַּעֲנוּג" (תניא פרק א), וְעַל הָאָדָם לִהְיוֹת "שׁוֹאֵב מֵימֶיךָ" – "לִשְׁאֹב" מִתּוֹכוֹ וּלְבַטֵּל אֶת הַתַּאֲווֹת לְעִנְיְנֵי גַּשְׁמִיּוּת.

וְיֵשׁ לוֹמַר שֶׁרַשִׁ"י בְּפֵרוּשׁוֹ כָּאן מְרַמֵּז פְּרָט נוֹסָף בְּהוֹרָאָה זוֹ. דְּשֶׁמָּא תֹּאמַר: תֵּינַח בְּשָׁעָה שֶׁעוֹסֵק הָאָדָם בְּתוֹרָה וּבִתְפִלָּה, אָז וַדַּאי שֶׁצָּרִיךְ לְהַכְנִיס רֹאשׁוֹ וְרֻבּוֹ בְּעִנְיְנֵי הַקְּדֻשָּׁה שֶׁעוֹסֵק בָּהֶם, וּפְשִׁיטָא שֶׁאָסוּר שֶׁיִּתְעָרְבוּ חַס־וְשָׁלוֹם מַחֲשָׁבוֹת אֲחֵרוֹת וְתַאֲווֹת הַגּוּף;

אֲבָל בְּשָׁעָה שֶׁעוֹסֵק בְּעִנְיְנֵי "מִסְחָר", שֶׁבִּכְלָל זֶה אֲכִילָה וּשְׁתִיָּה וְכָל עִנְיְנֵי הַגּוּף, מִי יֹאמַר שֶׁגַּם אָז צָרִיךְ לַעֲקֹר אֶת הַתַּאֲווֹת מִלִּבּוֹ וּלְהָסִיחַ אֶת הָ"רַבּוֹת מַחֲשָׁבוֹת בְּלֶב אִישׁ", דְּלִכְאוֹרָה עִנְיְנֵי הָרְשׁוּת נְתוּנִים לְדַעְתּוֹ וְתַעֲנוּגוֹ שֶׁל הָאָדָם? וְעַל כָּךְ מְלַמְּדֵנוּ רַשִׁ"י, שֶׁ"בָּאוּ כְּנַעֲנִים" – "כְּנַעַן" מִלְּשׁוֹן סוֹחֵר (הושע יב, ח ועוד), וּבְכָל זֹאת "נְתָנָם מֹשֶׁה חוֹטְבֵי עֵצִים וְשׁוֹאֲבֵי מַיִם", שֶׁגַּם בְּשָׁעָה שֶׁהוּא "כְּנַעֲנִי" וְעוֹסֵק בְּ"מִסְחָר" וּבְעִנְיְנֵי הָרְשׁוּת שֶׁלּוֹ, צָרִיךְ "לַחְטֹב" מִדַּעְתּוֹ אֶת הָ"רַבּוֹת מַחֲשָׁבוֹת", וְ"לִשְׁאֹב" וּלְהוֹצִיא אֶת הַתַּאֲווֹת מִלִּבּוֹ.

בעל הטורים

כט (ט) **נִצָּבִים.** כְּדֶרֶךְ שֶׁנֶּאֱמַר בְּסִינַי (שמות יט, יז) "וַיִּתְיַצְּבוּ בְּתַחְתִּית הָהָר", בּוֹ בַּלָּשׁוֹן אָמַר כָּאן **אַתֶּם נִצָּבִים. לִפְנֵי ה' אֱלֹהֵיכֶם רָאשֵׁיכֶם.** הִקִּישׁ 'רָאשֵׁיכֶם' לְ'אֱלֹהֵיכֶם', לוֹמַר: מוֹרָא רַבָּךְ כְּמוֹרָא שָׁמַיִם. **כֹּל אִישׁ יִשְׂרָאֵל.** וּסְמִיךְ לֵיהּ **טַפְּכֶם.** לוֹמַר, שֶׁיִּהוּ יִשְׂרָאֵל בְּעֵינֵי הָרָאשִׁים לְנַהֲלָם וּלְהַדְרִיכָם כְּטַפָּם. תורה י

(י) **נְשֵׁיכֶם.** סְמִיךְ לֵיהּ **וְגֵרְךָ.** רֶמֶז, שֶׁלֹּא הוּזְהֲרוּ כְּשֵׁירוּת לִינָּשֵׂא לִפְסוּלִין. תורה יא

(יא) לְעָבְרְךָ בִּבְרִית יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וּבְאָלָתוֹ אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ כֹּרֵת עִמְּךָ הַיּוֹם:

יא לְאָעָלוּתָךְ בִּקְיָמָא דַיְיָ אֱלָהָךְ וּבְמוֹמָתֵהּ דִּי יְיָ אֱלָהָךְ גְּזַר עִמָּךְ יוֹמָא דֵין:

רש"י◄ **לְעָבְרְךָ•** לִהְיוֹתְךָ עוֹבֵר בִּבְרִית. וְלֹא יִתָּכֵן לְפָרְשׁוֹ כְּמוֹ 'לְהַעֲבִירְךָ', אֶלָּא כְּמוֹ (לעיל ד) 'לַעֲשׂוֹתְכֶם אוֹתָם'. **לְעָבְרְךָ בִּבְרִית•** הֶרֶךְ הַעֲבָרָה. כָּךְ הָיוּ כּוֹרְתֵי בְּרִיתוֹת עוֹשִׂין מְחֻצָּה מִכָּאן וּמְחֻצָּה מִכָּאן, וְעוֹבְרִים בֵּנֵתַיִם, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: (ירמיה לד) "הָעֵגֶל אֲשֶׁר כָּרְתוּ לִשְׁנַיִם, וַיַּעַבְרוּ בֵּין בְּתָרָיו".

◆ יום שני כ"ג אלול ◆

(יב) לְמַעַן הָקִים־אֹתְךָ הַיּוֹם ׀ לוֹ לְעָם וְהוּא יִהְיֶה־לְּךָ לֵאלֹהִים כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר־לָךְ וְכַאֲשֶׁר נִשְׁבַּע לַאֲבֹתֶיךָ לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב:

יב בְּדִיל לַאֲקָמָא יָתָךְ יוֹמָא דֵין קֳדָמוֹהִי לְעַמָּא וְהוּא יְהֵי לָךְ לֶאֱלָהּ כְּמָא דִי מַלִּיל לָךְ וּכְמָא דִי קַיִּים לַאֲבָהָתָךְ לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב:

רש"י◄ **לְמַעַן הָקִים־אֹתְךָ הַיּוֹם לוֹ לְעָם•** כָּל־כָּךְ הוּא נִכְנָס לִטְרֹחַ לְמַעַן קַיֵּם אוֹתְךָ לְפָנָיו לְעָם. **וְהוּא יִהְיֶה לְךָ לֵאלֹהִים•** לְפִי שֶׁדִּבֵּר לְךָ וְנִשְׁבַּע לַאֲבוֹתֶיךָ שֶׁלֹּא לְהַחֲלִיף אֶת זַרְעָם בְּאֻמָּה אַחֶרֶת, לְכָךְ הוּא אוֹסֵר אֶתְכֶם בַּשְּׁבוּעוֹת הַלָּלוּ שֶׁלֹּא תַּקְנִיטוּהוּ, אַחַר שֶׁהוּא אֵינוֹ יָכֹל לְהִבָּדֵל מִכֶּם. עַד כָּאן פֵּרְשָׁתִי לְפִי פְּשׁוּטוֹ שֶׁל פָּרָשָׁה. וּמִדְרַשׁ אַגָּדָה: (תנחומא) לָמָּה נִסְמְכָה פָּרָשַׁת "אַתֶּם נִצָּבִים" לַקְּלָלוֹת? לְפִי שֶׁשָּׁמְעוּ יִשְׂרָאֵל מֵאָה קְלָלוֹת חָסֵר שְׁתַּיִם, חוּץ מִתֵּשַׁע וְאַרְבָּעִים שֶׁבְּתוֹרַת כֹּהֲנִים, הוֹרִיקוּ פְּנֵיהֶם, וְאָמְרוּ: מִי יוּכַל לַעֲמֹד בְּאֵלּוּ? הִתְחִיל מֹשֶׁה לְפַיְּסָם: "אַתֶּם נִצָּבִים הַיּוֹם", הַרְבֵּה הִכְעַסְתֶּם לַמָּקוֹם וְלֹא עָשָׂה אִתְּכֶם כְּלָיָה, וַהֲרֵי אַתֶּם קַיָּמִים לְפָנָיו. **הַיּוֹם•** (סנהדרין קי"ב ב) כַּיּוֹם הַזֶּה שֶׁהוּא קַיָּם וְהוּא מַאֲפִיל וּמֵאִיר, כָּךְ הֵאִיר לָכֶם וְכָךְ עָתִיד לְהָאִיר לָכֶם, וְהַקְּלָלוֹת וְהַיִּסּוּרִין מְקַיְּמִין אֶתְכֶם וּמַצִּיבִין אֶתְכֶם לְפָנָיו. וְאַף הַפָּרָשָׁה שֶׁלְּמַעְלָה מִזּוֹ, פִּיּוּסִין הֵם: "אַתֶּם רְאִיתֶם אֵת כָּל אֲשֶׁר וְגוֹ'". דָּבָר אַחֵר: "אַתֶּם נִצָּבִים", לְפִי שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל יוֹצְאִין מִפַּרְנָס לְפַרְנָס, מִמֹּשֶׁה לִיהוֹשֻׁעַ, לְפִיכָךְ עָשָׂה אוֹתָם מַצָּבָה כְּדֵי לְזָרְזָם, וְכֵן עָשָׂה יְהוֹשֻׁעַ, וְכֵן שְׁמוּאֵל: (שמואל א יב) "הִתְיַצְּבוּ וְאִשָּׁפְטָה אִתְּכֶם", כְּשֶׁיָּצְאוּ מִיָּדוֹ וְנִכְנְסוּ לְיָדוֹ שֶׁל שָׁאוּל.

(יג) וְלֹא אִתְּכֶם לְבַדְּכֶם אָנֹכִי כֹּרֵת אֶת־הַבְּרִית הַזֹּאת וְאֶת־הָאָלָה הַזֹּאת:

יג וְלָא עִמְּכוֹן בִּלְחוֹדֵיכוֹן אֲנָא גְּזַר יָת קְיָמָא הָדָא וְיָת מוֹמָתָא הָדָא:

(יד) כִּי אֶת־אֲשֶׁר יֶשְׁנֹו פֹּה עִמָּנוּ עֹמֵד הַיּוֹם לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְאֵת אֲשֶׁר אֵינֶנּוּ פֹּה עִמָּנוּ הַיּוֹם:

יד אֲרֵי יָת מָן דְּאִיתוֹהִי הָכָא עִמָּנָא קָאֵם יוֹמָא דֵין קֳדָם יְיָ אֱלָהָנָא וְיָת דִּי לֵיתוֹהִי הָכָא עִמָּנָא יוֹמָא דֵין:

רש"י◄ **וְאֵת אֲשֶׁר אֵינֶנּוּ פֹּה•** וְאַף עִם דּוֹרוֹת הָעֲתִידִים לִהְיוֹת.

◆ יום שלישי כ"ד אלול ◆

(טו) כִּי־אַתֶּם יְדַעְתֶּם אֵת אֲשֶׁר־יָשַׁבְנוּ בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם וְאֵת אֲשֶׁר־עָבַרְנוּ בְּקֶרֶב הַגּוֹיִם אֲשֶׁר עֲבַרְתֶּם:

טו אֲרֵי אַתּוּן יְדַעְתּוּן יָת דִּיתֵבְנָא בְּאַרְעָא דְּמִצְרָיִם וְיָת דִּי עֲבַרְנָא בְּגוֹ עַמְמַיָּא דִּי עֲבַרְתּוּן:

רש"י◄ **כִּי־אַתֶּם יְדַעְתֶּם וְגוֹ'•** לְפִי שֶׁרְאִיתֶם הָאוּמוֹת, וְשֶׁמָּא הִשִּׁיא לֵב אֶחָד מִכֶּם אוֹתוֹ לָלֶכֶת אַחֲרֵיהֶם.

(טז) וַתִּרְאוּ אֶת־שִׁקֻּוצֵיהֶם וְאֶת גִּלֻּלֵיהֶם עֵץ וָאֶבֶן כֶּסֶף וְזָהָב אֲשֶׁר עִמָּהֶם:

טז וַחֲזַתּוּן יָת שִׁקּוּצֵיהוֹן וְיָת טַעֲוָתְהוֹן אָעָא וְאַבְנָא כַּסְפָּא וְדַהֲבָא דִּי עִמְּהוֹן:

רש"י ◄ **וַתִּרְאוּ אֶת־שִׁקּוּצֵיהֶם** • עַל שֵׁם שֶׁהֵם מְאוּסִים כִּשְׁקָצִים. **גִּלֻּלֵיהֶם** • שֶׁמְּסֹרָחִים וּמְאוּסִין כְּגֶלֶל. **עֵץ וָאֶבֶן** • אוֹתָן שֶׁל עֵצִים וְשֶׁל אֲבָנִים רְאִיתֶם בְּגָלוּי לְפִי שֶׁאֵין הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים' יְרֵאִים שֶׁמָּא יִגָּנְבוּ, אֲבָל שֶׁל כֶּסֶף וְזָהָב — עַמָּהֶם, בְּחַדְרֵי מִשְׁכְּיתָם הֵם, לְפִי שֶׁהֵם יְרֵאִים שֶׁמָּא יִגָּנְבוּ.

(יז) **פֶּן־יֵשׁ בָּכֶם אִישׁ אוֹ־אִשָּׁה אוֹ מִשְׁפָּחָה אוֹ־שֵׁבֶט אֲשֶׁר לְבָבוֹ פֹנֶה הַיּוֹם מֵעִם יְהוָה אֱלֹהֵינוּ לָלֶכֶת לַעֲבֹד אֶת־אֱלֹהֵי הַגּוֹיִם הָהֵם פֶּן־יֵשׁ בָּכֶם שֹׁרֶשׁ פֹּרֶה רֹאשׁ וְלַעֲנָה:**

יז דִּילְמָא אִית בְּכוֹן גְּבַר אוֹ אִתְּתָא אוֹ זַרְעִית אוֹ שִׁבְטָא דִּי לִבֵּהּ פָּנֵי יוֹמָא דֵּין מִדַּחֲלָתָא דַּיְיָ אֱלָהָנָא לְמֵהַךְ לְמִפְלַח יָת טַעֲוַת עַמְמַיָּא הָאִנּוּן דִּילְמָא אִית בְּכוֹן גְּבַר מְהַרְהַר חִטְאִין אוֹ זָדוֹן:

רש"י ◄ **פֶּן־יֵשׁ בָּכֶם וְגוֹ'** • לְפִיכָךְ אֲנִי צָרִיךְ לְהַשְׁבִּיעֲכֶם. **פֶּן־יֵשׁ בָּכֶם** • שֶׁמָּא יֵשׁ בָּכֶם. **אֲשֶׁר לְבָבוֹ פֹנֶה הַיּוֹם** • מִלְּקַבֵּל עָלָיו הַבְּרִית. **שֹׁרֶשׁ פֹּרֶה רֹאשׁ וְלַעֲנָה** • שֹׁרֶשׁ מְגַדֵּל עֵשֶׂב מַר כַּגִּידִין שֶׁהֵם מָרִים, כְּלוֹמַר: מַפְּרֶה וּמַרְבֶּה רֶשַׁע בְּקִרְבְּכֶם.

(יח) **וְהָיָה בְּשָׁמְעוֹ אֶת־דִּבְרֵי הָאָלָה הַזֹּאת וְהִתְבָּרֵךְ בִּלְבָבוֹ לֵאמֹר שָׁלוֹם יִהְיֶה־לִּי כִּי בִּשְׁרִרוּת לִבִּי אֵלֵךְ לְמַעַן סְפוֹת הָרָוָה אֶת־הַצְּמֵאָה:**

יח וִיהֵי בְּמִשְׁמְעֵהּ יָת פִּתְגָּמֵי מוֹמָתָא הָדָא וִיחַשַּׁב בְּלִבֵּהּ לְמֵימַר שְׁלָמָא יְהֵי לִי אֲרֵי בְּהַרְהוֹר לִבִּי אֲנָא אָזֵיל בְּדִיל לְאוֹסָפָא לֵהּ (לַהּ) חֶטְאֵי שָׁלוּתָא עַל זְדָנוּתָא:

רש"י ◄ **וְהִתְבָּרֵךְ בִּלְבָבוֹ** • לְשׁוֹן בְּרָכָה. יַחֲשֹׁב בְּלִבּוֹ בִּרְכַּת שָׁלוֹם לְעַצְמוֹ, לֵאמֹר: 'לֹא יְבוֹאוּנִי קְלָלוֹת הַלָּלוּ, אַךְ שָׁלוֹם יִהְיֶה לִי'. **וְהִתְבָּרֵךְ** • בנדיר"א שוי"א בְּלַע"ז, כְּמוֹ: "וְהִתְגַּלָּח", "וְהִתְפַּלֵּל". **בִּשְׁרִרוּת לִבִּי אֵלֵךְ** • בְּמַרְאִית לִבִּי, כְּמוֹ: (במדבר כד) "אֲשׁוּרֶנּוּ וְלֹא קָרוֹב", כְּלוֹמַר: מַה שֶּׁלִּבִּי רוֹאֶה לַעֲשׂוֹת. **לְמַעַן סְפוֹת הָרָוָה** • לְפִי שֶׁאוֹסִיף לוֹ פִּרְעָנוּת עַל מַה שֶּׁעָשָׂה עַד הֵנָּה בְּשׁוֹגֵג, וְהָיִיתִי מַעֲבִיר עֲלֵיהֶם, וְגוֹרֵם עַתָּה שֶׁאַצְרִפֵם עִם הַמִּזִּיד, וְאֶפְרַע מִמֶּנּוּ הַכֹּל. וְכֵן תִּרְגֵּם אונְקְלוֹס: 'בְּדִיל לְאוֹסָפָא לֵהּ חֶטְאֵי שָׁלוּתָא עַל זְדָנוּתָא', שֶׁאוֹסִיף לוֹ אֲנִי הַשְּׁגָגוֹת עַל הַזְּדוֹנוֹת. **הָרָוָה** • שׁוֹגֵג, שֶׁהוּא עוֹשֶׂה כְּאָדָם שִׁכּוֹר שֶׁהוּא עוֹשֶׂה שֶׁלֹּא מִדַּעַת. **הַצְּמֵאָה** • שֶׁהוּא עוֹשֶׂה מִדַּעַת וּבְתַאֲוָה.

(יט) **לֹא־יֹאבֶה יְהוָה סְלֹחַ לוֹ כִּי אָז יֶעְשַׁן אַף־יְהוָה וְקִנְאָתוֹ בָּאִישׁ הַהוּא וְרָבְצָה בּוֹ כָּל־הָאָלָה הַכְּתוּבָה בַּסֵּפֶר הַזֶּה וּמָחָה יְהוָה אֶת־שְׁמוֹ מִתַּחַת הַשָּׁמָיִם:**

יט לָא יַיְבֵי יְיָ לְמִשְׁבַּק לֵהּ אֲרֵי בְּכֵן יִתְקֹף רָגְזָא דַּיְיָ וְחֵמְתֵהּ בְּגַבְרָא הַהוּא וְיִדְבְּקוּן בֵּהּ כָּל לְוָטַיָּא דִּכְתִיבִין בְּסִפְרָא הָדֵין וְיִמְחֵי יְיָ יָת שְׁמֵהּ מִתְּחוֹת שְׁמַיָּא:

רש"י ◄ **יֶעְשַׁן אַף־ה'** • עַל־יְדֵי כַּעַס, הַגּוּף מִתְחַמֵּם וְהֶעָשָׁן יוֹצֵא מִן הָאַף, וְכֵן: (ש"ב כב) "עָלָה עָשָׁן בְּאַפּוֹ", וְאַף־עַל־פִּי שֶׁאֵין זוֹ לִפְנֵי הַמָּקוֹם, הַכָּתוּב מַשְׁמִיעַ אֶת הָאֹזֶן כְּדֶרֶךְ שֶׁהִיא רְגִילָה וִיכוֹלָה לִשְׁמֹעַ, כְּפִי דֶּרֶךְ הָאָרֶץ. **וְקִנְאָתוֹ** • לְשׁוֹן חֵמָה, אנפרטמנ"ט, אַחִיזַת לְבִישַׁת נְקָמָה, וְאֵינוֹ מַעֲבִיר עַל הַמִּדָּה.

(כ) **וְהִבְדִּילוֹ יְהוָה לְרָעָה מִכֹּל שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל כְּכֹל אָלוֹת הַבְּרִית הַכְּתוּבָה בְּסֵפֶר הַתּוֹרָה הַזֶּה:**

כ וְיַפְרְשִׁנֵּהּ יְיָ לְבִישָׁא מִכֹּל שִׁבְטַיָּא דְּיִשְׂרָאֵל כְּכֹל לְוָטֵי קְיָמָא דִּכְתִיבִין בְּסִפְרָא דְּאוֹרַיְתָא הָדֵין:

רש"י ◄ **הַכְּתוּבָה בְּסֵפֶר הַתּוֹרָה הַזֶּה** • וּלְמַעְלָה הוּא אוֹמֵר: (לעיל כח) "בְּסֵפֶר הַתּוֹרָה הַזֹּאת, גַּם כָּל חָלִי וְכָל מַכָּה וְגוֹ'"? 'הַזֹּאת', לְשׁוֹן נְקֵבָה, מוּסָב עַל 'הַתּוֹרָה'. 'הַזֶּה', לְשׁוֹן זָכָר, מוּסָב עַל 'הַסֵּפֶר'. וְעַל־יְדֵי פִּסּוּק הַטְּעָמִים הֵן נֶחֱלָקִים לִשְׁתֵּי לְשׁוֹנוֹת: בְּפָרָשַׁת הַקְּלָלוֹת הַ'טִּפְחָא' נְתוּנָה תַּחַת 'בְּסֵפֶר', וְ'הַתּוֹרָה הַזֹּאת' בעל הטורים

(יז) **פֹּרֶה.** חֵסֶר וָי"ו, קְרֵי בֵּיהּ 'פָּרָה'. רֶמֶז, "כִּפְרָה סוֹרָרָה סָרַר יִשְׂרָאֵל" (הושע ד, טז). תורה יח

(כ) **וְהִבְדִּילוֹ ה' לְרָעָה.** בְּגִימַטְרִיָּא: **הִנֵּה זֶה יַרְבְּעֶם.** תורה כא

דְּבוּקִים זֶה לָזֶה, לְכָךְ אָמַר: "הַזֹּאת", וְכָאן הַ'שִּׁפְחָא' נְתוּנָה תַּחַת 'הַתּוֹרָה', נִמְצָא 'סֵפֶר הַתּוֹרָה' דְּבוּקִים זֶה לָזֶה, לְפִיכָךְ לְשׁוֹן זָכָר נוֹפֵל אַחֲרָיו, שֶׁהַלָּשׁוֹן נוֹפֵל עַל הַ'סֵּפֶר'.

(כא) וְאָמַר הַדּוֹר הָאַחֲרוֹן בְּנֵיכֶם אֲשֶׁר יָקוּמוּ מֵאַחֲרֵיכֶם וְהַנֵּכְרִי אֲשֶׁר יָבֹא מֵאֶרֶץ רְחוֹקָה וְרָאוּ אֶת־מַכּוֹת הָאָרֶץ הַהִוא וְאֶת־תַּחֲלֻאֶיהָ אֲשֶׁר־חִלָּה יְהוָה בָּהּ:

כא וְיֵימַר דָּרָא בַּתְרָאָה בְּנֵיכוֹן דִּי יְקוּמוּן מִבַּתְרֵיכוֹן וּבַר עַמְמִין דְּיֵיתֵי מֵאַרְעָא רְחִיקָא וְיֶחֱזוּן יָת מְחָתָא דְּאַרְעָא הַהִיא וְיָת מַרְעָהָא דִּי אַמְרַע יְיָ בַּהּ:

(כב) גָּפְרִית וָמֶלַח שְׂרֵפָה כָל־אַרְצָהּ לֹא תִזָּרַע וְלֹא תַצְמִיחַ וְלֹא־יַעֲלֶה בָהּ כָּל־עֵשֶׂב כִּמַהְפֵּכַת סְדֹם וַעֲמֹרָה אַדְמָה וּצְבוֹיִם אֲשֶׁר הָפַךְ יְהוָה בְּאַפּוֹ וּבַחֲמָתוֹ:

כב גָּפְרִיתָא וּמִלְחָא יְקִידַת כָּל אַרְעַהּ לָא תִזְרַע וְלָא תַצְמַח וְלָא יִסַּק בַּהּ כָּל עֶסְבָּא כְּמַהְפֶּכְתָּא דִּסְדֹם וַעֲמֹרָה אַדְמָה וּצְבוֹיִם דִּי הֲפַךְ יְיָ בְּרָגְזֵהּ וּבְחֵמְתֵּהּ:

(כג) וְאָמְרוּ כָּל־הַגּוֹיִם עַל־מָה עָשָׂה יְהוָה כָּכָה לָאָרֶץ הַזֹּאת מֶה חֲרִי הָאַף הַגָּדוֹל הַזֶּה:

כג וְיֵימְרוּן כָּל עַמְמַיָּא עַל מֶה עֲבַד יְיָ כְּדֵין לְאַרְעָא הָדָא מָא תְּקוּף רָגְזָא רַבָּא הָדֵין:

(כד) וְאָמְרוּ עַל אֲשֶׁר עָזְבוּ אֶת־בְּרִית יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבֹתָם אֲשֶׁר כָּרַת עִמָּם בְּהוֹצִיאוֹ אֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם:

כד וְיֵימְרוּן עַל דִּשְׁבָקוּ יָת קְיָמָא דַּיְיָ אֱלָהָא דַּאֲבָהָתְהוֹן דִּי גְזַר עִמְּהוֹן בְּאַפְּקוּתֵהּ יָתְהוֹן מֵאַרְעָא דְּמִצְרָיִם:

(כה) וַיֵּלְכוּ וַיַּעַבְדוּ אֱלֹהִים אֲחֵרִים וַיִּשְׁתַּחֲוּ לָהֶם אֱלֹהִים אֲשֶׁר לֹא־יְדָעוּם וְלֹא חָלַק לָהֶם:

כה וַאֲזָלוּ וּפְלָחוּ לְטַעֲוַת עַמְמַיָּא וּסְגִידוּ לְהוֹן דַּחְלָן דִּי לָא יְדָעֻנּוּן וְלָא אוֹטִיבָא לְהוֹן:

רש"י ◄ **לֹא־יְדָעוּם** • לא יָדְעוּ בָּהֶם גְּבוּרַת אֱלֹהוּת. **וְלֹא חָלַק לָהֶם** • לא נְתָנָם לְחֶלְקָם. וְאוּנְקְלוֹס תִּרְגֵּם: 'וְלָא אוֹטִיבָא לְהוֹן', לֹא הֵטִיבוּ לָהֶם שׁוּם טוֹבָה. וּלְשׁוֹן "לֹא חָלַק", אוֹתוֹ אֶלֹהַּ שֶׁבָּחֲרוּ לָהֶם לֹא חָלַק לָהֶם שׁוּם נַחֲלָה וְשׁוּם חֵלֶק.

(כו) וַיִּחַר־אַף יְהוָה בָּאָרֶץ הַהִוא לְהָבִיא עָלֶיהָ אֶת־כָּל־הַקְּלָלָה הַכְּתוּבָה בַּסֵּפֶר הַזֶּה:

כו וּתְקַף רָגְזָא דַּיְיָ בְּאַרְעָא הַהִיא לְאַיְתָאָה עֲלַהּ יָת כָּל לְוָטַיָּא דִּכְתִיבִין בְּסִפְרָא הָדֵין:

בעל הטורים

(כא) **אֲשֶׁר יָקוּמוּ מֵאַחֲרֵיכֶם.** רָאשֵׁי תֵּיבוֹת: **אַחְאָב יָרָבְעָם מְנַשֶּׁה,** שֶׁהֵם הִרְשִׁיעוּ בַּעֲבוֹדַת גִּלּוּלִים יוֹתֵר מִכֹּל. **חִלָּה.** ב' בַּמְּסוֹרָה מִתְּרֵי עִנְיָנָא. "אֲשֶׁר חִלָּה ה' בָּהּ", "וּכְהָצֵר לוֹ חִלָּה אֶת פְּנֵי ה' וגו' וַיַּעְתֵּר לוֹ" (דִּבְרֵי הַיָּמִים ב' לג, יב–יג), וְדָרְשִׁינַן (סַנְהֶדְרִין קג, א): "וַיַּחְתֹּר לוֹ", מְלַמֵּד שֶׁחָתַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא תַּחַת כִּסֵּא הַכָּבוֹד וְקִבְּלוֹ בִּתְשׁוּבָה. וְהַיְינוּ, מַה 'חִלָּה' דְּהָכָא לְשׁוֹן שְׁבִירָה, אַף 'חִלָּה' דְּגַבֵּי מְנַשֶּׁה לְשׁוֹן חֲתִירָה, שֶׁנַּעֲשָׂה לוֹ חֲתִירָה בָּרָקִיעַ. תורה כב

(כה) **וַיִּשְׁתַּחֲוּ.** מָלֵא וְי"ו. הוּא הַדִּין שְׁאָר עֲבוֹדָה שֶׁהִיא כְּעֵין פָּנִים. תורה כו

(כז) וַיִּתְּשֵׁם יְהוָה מֵעַל אַדְמָתָם בְּאַף וּבְחֵמָה וּבְקֶצֶף גָּדוֹל וַיַּשְׁלִכֵם אֶל־אֶרֶץ אַחֶרֶת כַּיּוֹם הַזֶּה:

כז וַטַלְטְלִנּוּן יְיָ מֵעַל אַרְעָהוֹן בִּרְגַז וּבְחֵמָה וּבִתְקוֹף רְגַז וְאַגְלִנּוּן לְאַרְעָא אָחֳרֵי כְּיוֹמָא הָדֵין:

רש"י◄ **וַיִּתְּשֵׁם** ה' • כְּתַרְגּוּמוֹ: 'וַטַלְטְלִנּוּן', וְכֵן: (ירמיה יב) "הִנְּנִי נוֹתְשָׁם מֵעַל אַדְמָתָם".

(כח) הַנִּסְתָּרֹת לַיהוָה אֱלֹהֵינוּ וְהַנִּגְלֹת לָנוּ וּלְבָנֵינוּ עַד־עוֹלָם לַעֲשׂוֹת אֶת־כָּל־דִּבְרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת: ס

כח דְּמִסְתַּמְּרָן קֳדָם יְיָ אֱלָהָנָא וּדְמִתְגַּלְיָן לָנָא וְלִבְנָנָא עַד עָלָם לְמֶעְבַּד יָת כָּל פִּתְגָּמֵי אוֹרַיְתָא הָדָא:

רש"י◄ **הַנִּסְתָּרֹת לַה' אֱלֹהֵינוּ** • וְאִם תֹּאמְרוּ: מַה בְּיָדֵינוּ לַעֲשׂוֹת, אַתָּה מַעֲנִישׁ אֶת הָרַבִּים עַל הִרְהוּרֵי הַיָּחִיד, שֶׁנֶּאֱמַר: "פֶּן יֵשׁ בָּכֶם אִישׁ וְגוֹ'", וְאַחַר־כָּךְ "וְרָאוּ אֶת מַכּוֹת הָאָרֶץ הַהִיא", וַהֲלֹא אֵין אָדָם יוֹדֵעַ מַטְמוֹנוֹתָיו שֶׁל חֲבֵרוֹ? אֵין אֲנִי מַעֲנִישׁ אֶתְכֶם עַל הַנִּסְתָּרוֹת, שֶׁהֵן לַה' אֱלֹהֵינוּ, וְהוּא יִפָּרַע מֵאוֹתוֹ יָחִיד, אֲבָל הַנִּגְלוֹת לָנוּ וּלְבָנֵינוּ, לְבַעֵר הָרַע מִקִּרְבֵּנוּ, וְאִם לֹא נַעֲשֶׂה דִּין בְּהֶם, יֵעָנְשׁוּ (אֶת) הָרַבִּים. (סנהדרין מג) נָקוּד עַל "לָנוּ וּלְבָנֵינוּ", לִדְרֹשׁ שֶׁאַף עַל הַנִּגְלוֹת לֹא עָנַשׁ אֶת הָרַבִּים עַד שֶׁעָבְרוּ אֶת הַיַּרְדֵּן מִשֶּׁקִּבְּלוּ עֲלֵיהֶם אֶת הַשְּׁבוּעָה בְּהַר גְּרִזִּים וּבְהַר עֵיבָל, וְנַעֲשׂוּ עֲרֵבִים זֶה לָזֶה.

◆ יום רביעי כ"ה אלול ◆

ל (א) וְהָיָה כִי־יָבֹאוּ עָלֶיךָ כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה הַבְּרָכָה וְהַקְּלָלָה אֲשֶׁר נָתַתִּי לְפָנֶיךָ וַהֲשֵׁבֹתָ אֶל־לְבָבֶךָ בְּכָל־הַגּוֹיִם אֲשֶׁר הִדִּיחֲךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ שָׁמָּה:

א וִיהֵי אֲרֵי יֵיתוּן עֲלָךְ כָּל פִּתְגָּמַיָּא הָאִלֵּין בִּרְכָן וּלְוָטִין דִּי יְהַבִית קֳדָמָךְ וּתְתוּב לְלִבָּךְ בְּכָל עַמְמַיָּא דִּי אַגְלָךְ יְיָ אֱלָהָךְ לְתַמָּן:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (על־פי לקוטי־שיחות כרך יד עמוד 118 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

הַבְּרָכָה – הַקְדָּמָה לִתְשׁוּבָה נַעֲלִית

וְהָיָה כִי־יָבֹאוּ עָלֶיךָ גו' הַבְּרָכָה וְהַקְּלָלָה גו' וְשַׁבְתָּ עַד־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ גו' בְּכָל־לְבָבְךָ וּבְכָל־נַפְשֶׁךָ: (ל, א־ב)

בְּ'שִׁפְתֵי כֹהֵן' עַל הַתּוֹרָה הִקְשָׁה: "יֵשׁ לִשְׁאֹל . . בִּשְׁלָמָא אִם יָבוֹא עָלָיו קְלָלָה, יָשִׁיב אֶל לִבּוֹ כְּשֶׁיִּרְאֶה קְלָלָה בָּאָה עָלָיו, אֲבָל אִם יִרְאֶה בְּרָכָה אֵיךְ יָשִׁיב אֶל לִבּוֹ" (וכן הקשה ב'אור החיים' הקדוש).

וְיֵשׁ לוֹמַר הַבֵּאוּר בָּזֶה:

מֵהֶמְשֵׁךְ הַכְּתוּבִים מַשְׁמַע דְּהֶרְגֵּשׁ הַצַּעַר מֵ"הַקְּלָלָה", מְעוֹרֵר אֶת הַחוֹטֵא לָשׁוּב בִּתְשׁוּבָה נַעֲלִית הַחוֹדֶרֶת לִפְנִימִיּוּת לִבּוֹ וְנַפְשׁוֹ – "בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשֶׁךָ". וּמוּבָן בְּפַשְׁטוּת שֶׁלְּעוֹרֵר תְּשׁוּבָה נַעֲלִית כָּזוֹ – צָרִיךְ גַּם רֶגֶשׁ הַצַּעַר לִהְיוֹת בְּאֹפֶן הַמַּכְאִיב יוֹתֵר מִכְּפִי הָרָגִיל.

וְעַל־פִּי־זֶה מוּבָן מַדּוּעַ הַקְּלָלָה מַגִּיעָה דַּוְקָא אַחֲרֵי הַבְּרָכָה, כִּי מִטֶּבַע הָאָדָם שֶׁכְּשֶׁדָּבָר מְצַעֵר מַגִּיעַ אַחֲרֵי שֶׁקִּדְּמוֹ דָּבָר טוֹב, הֲרֵי זֶה מְצַעֵר וּמַכְאִיב הַרְבֵּה יוֹתֵר מֵאִלּוּ לֹא קִדְּמוֹ הַטּוֹב. וּכְמוֹ עָשִׁיר שֶׁנִּתְהַפֵּךְ עָלָיו הַגַּלְגַּל וְנַעֲשָׂה עָנִי, הֲרֵי צַעֲרוֹ גָּדוֹל פִּי כַּמָּה מִמִּי שֶׁהָיָה עָנִי כָּל חַיָּיו.

וְעַל־פִּי־זֶה דַּוְקָא כַּאֲשֶׁר "הַקְּלָלָה" מַגִּיעָה אַחֲרֵי "הַבְּרָכָה", בְּכֹחָהּ לְעוֹרֵר אֶת הָאָדָם לִתְשׁוּבָה נַעֲלִית – "בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשֶׁךָ".

בעל הטורים

(כז) **בְּאַף וּבְחֵמָה וּבְקֶצֶף.** בְּגִימַטְרִיָּא **שִׁבְעִים**, כְּנֶגֶד שִׁבְעִים שָׁנָה שֶׁל גָּלוּת בָּבֶל.

וַיַּשְׁלִכֵם. לְמֶ"ד גְּדוֹלָה וְחָסֵר יוּ"ד, לוֹמַר שֶׁאֵין הַשְׁלָכָה כָּזֹאת לְיוּ"ד הַשְּׁבָטִים. תורה כח

(כח) **עַד עוֹלָם.** נָקוּד עַל עַי"ן שֶׁבְּ"עַד", כִּדְאִיתָא בְּפֶרֶק נִגְמַר הַדִּין (סַנְהֶדְרִין מג, ב) שֶׁע' יוֹם הָיוּ מֵא' בִּשְׁבָט שֶׁהִתְחִיל לְבָאֵר הַתּוֹרָה עַד יוּ"ד בְּנִיסָן שֶׁעָבְרוּ הַיַּרְדֵּן שֶׁאֵין לָנוּ וּלְבָנֵינוּ לֵיעָנֵשׁ.

דָּבָר אַחֵר:

רָמֵז לְע' שָׁנָה שֶׁל גָּלוּת בָּבֶל. תורה א

(ב) וְשַׁבְתָּ עַד־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְשָׁמַעְתָּ בְקֹלוֹ כְּכֹל אֲשֶׁר־אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם אַתָּה וּבָנֶיךָ בְּכָל־לְבָבְךָ וּבְכָל־נַפְשֶׁךָ:

ב וּתְתוּב לְדַחֲלְתָּא דַיְיָ אֱלָהָךְ וּתְקַבֵּל לְמֵימְרֵהּ כְּכֹל דִּי אֲנָא מְפַקֵּדְךָ יוֹמָא דֵין אַתְּ וּבְנָיךָ בְּכָל לִבָּךְ וּבְכָל נַפְשָׁךְ:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (נע"פ לקוטי שיחות כרך ו עמ' 45 – מתוך 'לקראת שבת')

איך יכולה תשובה לעקור עון שהיה לפניה?

אודות פְּעוּלַת הַתְּשׁוּבָה, אִיתָא בַּגְּמָרָא (יומא פו, ב ובפרש"י שם) אֲשֶׁר תְּשׁוּבָה מֵאַהֲבָה פּוֹעֶלֶת שֶׁ"זְדוֹנוֹת נַעֲשׂוּ לוֹ כִּזְכֻיּוֹת", וְ"נֶעֱקָר עֲוֹנוֹ מִתְּחִילָּתוֹ". כְּלוֹמַר, תְּשׁוּבָה זוֹ יְכוֹלָה לִפְעוֹל גַּם **לְמַפְרֵעַ** - שֶׁנֶּעֱקָר הֶעָוֹן לְגַמְרֵי, וְנֶחְשָׁב כְּאִילוּ לֹא הָיָה מֵעוֹלָם.

וְלִכְאוֹרָה תָּמוּהַּ: כְּלָל הוּא בָּעוֹלָם, אֲשֶׁר 'סִיבָּה' מוּכְרַחַת לִהְיוֹת קְדוּמָה לַ'מְסוֹבָּב' (הַתּוֹצָאָה) מִמֶּנָּה. וְאִם־כֵּן כֵּיצַד שַׁיָּךְ שֶׁהַתְּשׁוּבָה תִּהְוֶה סִיבָּה לַעֲקוֹר אֶת רוֹעַ הָעֲבֵירָה "מִתְּחִלָּתוֹ" (הַ'מְסוֹבָּב'), מֵאַחַר שֶׁהִיא בָּאָה מֶשֶׁךְ זְמַן לְאַחֲרֶיהָ?

וְנִרְאֶה לְבָאֵר:

כְּלָל זֶה, שֶׁפְּעוּלָה אֵינָהּ יְכוֹלָה לִפְעוֹל עַל דָּבָר שֶׁקָּדַם לָהּ - הוּא רַק כַּאֲשֶׁר רוֹצִים לִפְעוֹל דָּבָר חָדָשׁ, שֶׁלֹּא הָיָה בַּזְּמַן הַקּוֹדֵם. אֲבָל כַּאֲשֶׁר מְדוּבָּר רַק בְּבֵרוּר וְגִילוּי שֶׁל מַה שֶׁהָיָה כְּבָר מֵאָז, מוּבָן שֶׁגַּם פְּעוּלָה מְאוּחֶרֶת יְכוֹלָה לְבָרֵר עַל זְמַן הַקּוֹדֵם.

וְכָן הוּא בַּנִּידוֹן־דִּידָן: כָּל אִישׁ יִשְׂרָאֵל מִצַּד מַהוּתוֹ וּפְנִימִיּוּת נִשְׁמָתוֹ, הֲרֵי הוּא טוֹב וּקְדוֹשָׁה, אֶלָּא שֶׁבִּזְמַן הַחֵטְא, מְציאוּתוֹ הָאֲמִיתִּית (הַטּוֹבָה) הִיא בְּהֶעְלֵם; וְכֵיוָן שֶׁכֵּן, מוּבָן מַה שֶׁיְּכוֹלָה הַתְּשׁוּבָה (מֵאַהֲבָה) לִפְעוֹל לְמַפְרֵעַ - כֵּיוָן שֶׁאֵינָהּ צְרִיכָה לִפְעוֹל דָּבָר חָדָשׁ בַּזְּמַן הַקּוֹדֵם, אֶלָּא רַק לְבָרֵר וּלְגַלּוֹת אֶת הַטּוֹב וְהַקְּדוּשָׁה שֶׁהָיוּ בַּיְּהוּדִי גַּם קוֹדֶם לָכֵן (בִּשְׁעַת הַחֵטְא).

(ג) וְשָׁב יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֶת־שְׁבוּתְךָ וְרִחַמְךָ וְשָׁב וְקִבֶּצְךָ מִכָּל־הָעַמִּים אֲשֶׁר הֱפִיצְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ שָׁמָּה:

ג וִיתוּב יְיָ אֱלָהָךְ יָת שְׁבִי גַלְוָתָךְ וִירַחֵם עֲלָךְ וִיתוּב וְיִכְנְשִׁנָּךְ מִכָּל עַמְמַיָּא דִּי יְבַדְּרִנָּךְ יְיָ אֱלָהָךְ לְתַמָּן:

רש"י ◄ **וְשָׁב ה' אֱלֹהֶיךָ אֶת־שְׁבוּתְךָ** • הָיָה לוֹ לִכְתֹּב: "וְהֵשִׁיב אֶת שְׁבוּתְךָ". רַבּוֹתֵינוּ לָמְדוּ מִכָּאן, כִּבְיָכוֹל שֶׁהַשְּׁכִינָה שְׁרוּיָה עִם יִשְׂרָאֵל בְּצָרַת גָּלוּתָם, וּכְשֶׁנִּגְאָלִין הִכְתִּיב גְּאֻלָּה לְעַצְמוֹ, שֶׁהוּא יָשׁוּב עִמָּהֶם. וְעוֹד יֵשׁ לְפָרֵשׁ, שֶׁגָּדוֹל יוֹם קִבּוּץ גָּלֻיּוֹת וּבְקִשֵּׁי, כְּאִלּוּ הוּא עַצְמוֹ צָרִיךְ לִהְיוֹת אוֹחֵז בְּיָדָיו מַמָּשׁ אִישׁ אִישׁ מִמְּקוֹמוֹ, כָּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר: (ישעיה כז) "וְאַתֶּם תְּלֻקְּטוּ לְאַחַד אֶחָד בְּנֵי יִשְׂרָאֵל", וְאַף בְּגָלֻיּוֹת שְׁאָר הָאֻמּוֹת מָצִינוּ כֵּן: (יחזקאל כט) "וְשַׁבְתִּי אֶת שְׁבוּת מִצְרַיִם".

(ד) אִם־יִהְיֶה נִדַּחֲךָ בִּקְצֵה הַשָּׁמַיִם מִשָּׁם יְקַבֶּצְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וּמִשָּׁם יִקָּחֶךָ:

ד אִם יְהֵי גַלְוָתָךְ בִּסְיָפֵי שְׁמַיָּא מִתַּמָּן יִכְנְשִׁנָּךְ יְיָ אֱלָהָךְ וּמִתַּמָּן יְקָרְבִנָּךְ:

(ה) וְהֵבִיאֲךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־יָרְשׁוּ אֲבֹתֶיךָ וִירִשְׁתָּהּ וְהֵיטִבְךָ וְהִרְבְּךָ מֵאֲבֹתֶיךָ:

ה וְיָעֵלְנָךְ יְיָ אֱלָהָךְ לְאַרְעָא דִּירִיתוּ אֲבָהָתָךְ וְתֵרְתַּהּ וְיוֹטֶב לָךְ וְיַסְגְּנָךְ מֵאֲבָהָתָךְ:

(ו) וּמָל יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֶת־לְבָבְךָ וְאֶת־לְבַב זַרְעֶךָ לְאַהֲבָה אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּכָל־לְבָבְךָ וּבְכָל־נַפְשְׁךָ לְמַעַן חַיֶּיךָ:

ו וְיֶעְבֵּד יְיָ אֱלָהָךְ יָת טַפְשׁוּת לִבָּךְ וְיָת טַפְשׁוּת לִבָּא דִּבְנָיךָ לְמִרְחַם יָת יְיָ אֱלָהָךְ בְּכָל לִבָּךְ וּבְכָל נַפְשָׁךְ בְּדִיל חַיָּיךְ:

בעל הטורים

ל (ו) **אֶת לְבָבְךָ וְאֶת לְבַב.** רָאשֵׁי תֵּבוֹת: **אֱלוּל.** לְכָךְ נָהֲגוּ לְהַשְׁכִּים וּלְהִתְפַּלֵּל סְלִיחוֹת מֵרֹאשׁ חֹדֶשׁ אֱלוּל וְאֵילָךְ. וְכֵן "לוּלֵא הֶאֱמַנְתִּי לִרְאוֹת בְּטוּב ה'" (תהלים כז, יג), **לוּלֵא** אוֹתִיּוֹת **אֱלוּל**, שֶׁמֵּאֱלוּל וְאֵילָךְ חָרַדְתִּי נֶגֶד ה'. **אֶת לְבָבְךָ וְאֶת.** בְּגִימַטְרִיָּא: **זֶה לִימוֹת הַמָּשִׁיחַ.** תורה ז

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך כד עמ' 177)

אֶת לְבָבְךָ וְאֶת לְבַב (ל, ו) **רָאשֵׁי־תֵבוֹת אֶלוּל** (בעל הטורים) רָאשֵׁי־תֵבוֹת זֶה, שֶׁמּוֹרֶה עַל עֲבוֹדַת הַתְּשׁוּבָה, הוּא הַקְדָּמָה וְיסוֹד לְתוֹרָה, עֲבוֹדָה וּגְמִילוּת חֲסָדִים הַנִּרְמָזִים בְּתֵבַת אֱלוּל. **אִנָּה לְיָדוֹ וְשַׁמְתִּי לְךָ** - עִנְיַן עָרֵי מִקְלָט, וּבַעֲבוֹדַת הָאָדָם זֶהוּ קַו הַתּוֹרָה, כִּי דִּבְרֵי תּוֹרָה קוֹלְטִין (מכות י, א). **אֲנִי לְדוֹדִי וְדוֹדִי לִי** - קַו הָעֲבוֹדָה, הִיא תְּפִלָּה. וּבִפְרָט בִּימֵינוּ אֵלּוּ, שֶׁאֵין לָנוּ אֶלָּא עֲבוֹדָה שֶׁבַּלֵּב זוֹ תְּפִלָּה, שֶׁתּוֹפֵל וּמְחַבֵּר אֶת יִשְׂרָאֵל לַאֲבִיהֶם שֶׁבַּשָּׁמַיִם. **אִישׁ לְרֵעֵהוּ וּמַתָּנוֹת לָאֶבְיוֹנִים** - הַקַּו שֶׁל **גְּמִילוּת חֲסָדִים**.

◆ יום חמישי כ"ו אלול ◆

(ז) וְנָתַן יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֵת כָּל־הָאָלוֹת הָאֵלֶּה עַל־אֹיְבֶיךָ וְעַל־שֹׂנְאֶיךָ אֲשֶׁר רְדָפُוךָ׃

ז וְיִתֵּן יְיָ אֱלָהָךְ יָת כָּל לְוָטַיָּא הָאִלֵּין עַל בַּעֲלֵי דְבָבָךְ וְעַל סָנְאָךְ דִּי רְדָפוּךְ׃

(ח) וְאַתָּה תָּשׁוּב וְשָׁמַעְתָּ בְּקוֹל יְהוָה וְעָשִׂיתָ אֶת־כָּל־מִצְוֹתָיו אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם׃

ח וְאַתְּ תְּתוּב וּתְקַבֵּל בְּמֵימְרָא דַיְיָ וְתַעְבֵּד יָת כָּל פִּקּוּדוֹהִי דִּי אֲנָא מְפַקְּדָךְ יוֹמָא דֵּין׃

(ט) וְהוֹתִירְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּכֹל׀ מַעֲשֵׂה יָדֶךָ בִּפְרִי בִטְנְךָ וּבִפְרִי בְהֶמְתְּךָ וּבִפְרִי אַדְמָתְךָ לְטוֹבָה כִּי׀ יָשׁוּב יְהוָה לָשׂוּשׂ עָלֶיךָ לְטוֹב כַּאֲשֶׁר־שָׂשׂ עַל־אֲבֹתֶיךָ׃

ט וְיוֹתְרִנָּךְ יְיָ אֱלָהָךְ בְּכֹל עוֹבָדֵי יָדָךְ בְּוֻלְדָּא דִמְעָךְ וּבְוֻלְדָּא דִבְעִירָךְ וּבְאִבָּא דְאַרְעָךְ לְטָבָא אֲרֵי יְתוּב יְיָ לְמֶחֱדֵי עֲלָךְ לְטָב כְּמָא דִי חֲדִי עַל אֲבָהָתָךְ׃

(י) כִּי תִשְׁמַע בְּקוֹל׀ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לִשְׁמֹר מִצְוֹתָיו וְחֻקֹּתָיו הַכְּתוּבָה בְּסֵפֶר הַתּוֹרָה הַזֶּה כִּי תָשׁוּב׀ אֶל־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּכָל־לְבָבְךָ וּבְכָל־נַפְשֶׁךָ׃

י אֲרֵי תְקַבֵּל בְּמֵימְרָא דַיְיָ אֱלָהָךְ לְמִטַּר פִּקּוּדוֹהִי וּקְיָמוֹהִי דִּכְתִיבִין בְּסִפְרָא דְאוֹרַיְתָא הָדֵין אֲרֵי תְתוּב קֳדָם יְיָ אֱלָהָךְ בְּכָל לִבָּךְ וּבְכָל נַפְשָׁךְ׃

◆ יום שישי כ"ז אלול ◆

(יא) כִּי הַמִּצְוָה הַזֹּאת אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם לֹא־נִפְלֵאת הִוא׀ מִמְּךָ וְלֹא־רְחֹקָה הִוא׃

יא אֲרֵי תַּפְקֻדְתָּא הָדָא דִּי אֲנָא מְפַקְּדָךְ יוֹמָא דֵּין לָא מַפְרְשָׁא הִיא מִנָּךְ וְלָא רְחִיקָא הִיא׃

רש"י◄ **לֹא־נִפְלֵאת הִוא מִמְּךָ** • לֹא מְכֻסָּה הִיא מִמְּךָ, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: (לעיל יז) "כִּי יִפָּלֵא", וְתַרְגּוּמוֹ 'אֲרֵי יִתְכַּסִּי', (איכה א) "וַתֵּרֶד פְּלָאִים", וַתֵּרֶד בְּמַטְמוֹנִיּוֹת, מְכֻסָּה חֲבוּשָׁה בַּטָּמוּן.

(יב) לֹא בַשָּׁמַיִם הִוא לֵאמֹר מִי יַעֲלֶה־לָּנוּ הַשָּׁמַיְמָה וְיִקָּחֶהָ לָּנוּ וְיַשְׁמִעֵנוּ אֹתָהּ וְנַעֲשֶׂנָּה׃

יב לָא בִשְׁמַיָּא הִיא לְמֵימַר מָן יִסַּק לָנָא לִשְׁמַיָּא וְיִסְּבַהּ לָנָא וְיַשְׁמְעִנָּנָא יָתַהּ וְנַעְבְּדִנַּהּ׃

רש"י◄ **לֹא בַשָּׁמַיִם הִוא** • שֶׁאִלּוּ הָיְתָה בַּשָּׁמַיִם, הָיִיתָ צָרִיךְ לַעֲלוֹת אַחֲרֶיהָ וּלְלָמְדָהּ. (עירובין נה)

בעל הטורים

(ח) **וְאַתָּה תָּשׁוּב.** וּסְמִיךְ לֵיהּ **וְהוֹתִירְךָ**, שֶׁאִם תָּשׁוּב בִּתְשׁוּבָה שְׁלֵימָה מִיַּד תְּהֵא נִגְאָל. תורה ט

(י) **כִּי תִשְׁמַע בְּקוֹל.** בְּגִימַטְרִיָּא: **זֶה בְּקוֹל דִּבְרֵי תַּלְמִידֵי חֲכָמִים. כִּי תָשׁוּב אֶל ה' אֱלֹהֶיךָ.** וּסְמִיךְ לֵיהּ **כִּי הַמִּצְוָה הַזֹּאת.** לוֹמַר, שְׁקוּלָה הִיא הַתְּשׁוּבָה כְּנֶגֶד כָּל הַמִּצְוֹת כּוּלָּן. תורה יא

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך לו עמ' 183)

לֹא בַשָּׁמַיִם הִיא (ל, יב)

עָמַד רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ עַל רַגְלָיו וְאָמַר לֹא בַשָּׁמַיִם הִיא . . שֶׁכְּבָר נִתְּנָה תּוֹרָה מֵהַר סִינַי (בבא מציעא נט, ב)

יָדוּעַ שֶׁבֵּית שַׁמַּאי, שֶׁשֹּׁרֶשׁ נִשְׁמוֹתֵיהֶם מִמִּדַּת הַגְּבוּרָה - מַחְמִירִים, וּבֵית הִלֵּל, שֶׁשָּׁרְשָׁם מִמִּדַּת הַחֶסֶד - מְקֹלִים. וְקָשֶׁה: הֲרֵי תּוֹרָה לֹא בַשָּׁמַיִם הִיא, וְאֵיךְ נִתָּן לִפְסֹק הֲלָכָה לְפִי שֹׁרֶשׁ הַנִּשְׁמָה? וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁבֵּית שַׁמַּאי וּבֵית הִלֵּל לֹא הִסְתַּפְּקוּ בְּמַה שֶׁהוּנַח אֶצְלָם מִצַּד **שֹׁרֶשׁ** הַנִּשְׁמָה, אֶלָּא הִתְיַגְּעוּ בַּהֲבָנַת הָעִנְיָן בְּשִׂכְלָם, כְּפִי שֶׁהֵם לְמַטָּה, נִשְׁמָה **בְּגוּף** - וְאָז פָּסְקוּ אֶת הַדִּין.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (שיחות קודש תשמ"א כרך ד עמוד 736 – מתוך 'לקראת שבת')

תּוֹרָה לֹא בַשָּׁמַיִם הִיא

לֹא בַשָּׁמַיִם הִוא לֵאמֹר מִי יַעֲלֶה־לָּנוּ הַשָּׁמַיְמָה וְיִקָּחֶהָ לָּנוּ וְיַשְׁמִעֵנוּ אֹתָהּ וְנַעֲשֶׂנָּה:

לֹא בַשָּׁמַיִם הִיא – שֶׁאִלּוּ הָיְתָה בַּשָּׁמַיִם, הָיִיתָ צָרִיךְ לַעֲלוֹת אַחֲרֶיהָ וּלְלָמְדָהּ (ל, יב. ובפירוש רש"י)

לִכְאוֹרָה אֶפְשָׁר לְהַקְשׁוֹת עַל פֵּרוּשׁ רַשִׁ"י זֶה, כֵּיצַד אֶפְשָׁר "לַעֲלוֹת אַחֲרֶיהָ וּלְלָמְדָהּ"? וְכִדְאִיתָא בְּגִיטִין שֶׁהַמִּתְנָה "עַל מְנָת שֶׁתַּעֲלִי לָרָקִיעַ" תְּנָאוֹ בָּטֵל, דְּזֶהוּ "תְּנַאי שֶׁאִי־אֶפְשָׁר לְקַיְּמוֹ".

וְהָאֱמֶת שֶׁקּוּשְׁיָא אַלִּימְתָּא זוֹ מִתֹּרֶצֶת בְּקוּשְׁיָא אַחֶרֶת: דְּלִכְאוֹרָה דְּבָרִים אֵלּוּ אָמְרָם מֹשֶׁה לַדּוֹר שֶׁנִּכְנְסוּ לָאָרֶץ, ל"ט שָׁנָה אַחַר מַתַּן־תּוֹרָה, וְאִם־כֵּן בְּוַדַּאי שֶׁכֻּלָּם יוֹדְעִים שֶׁהַתּוֹרָה "לֹא בַשָּׁמַיִם הִיא", וּמַאי קָמַשְׁמַע־לָן בָּזֶה שֶׁ"לֹא בַשָּׁמַיִם הִיא"?

וְהַתִּרּוּץ פָּשׁוּט: בְּמַתַּן־תּוֹרָה נִתְּנוּ לְיִשְׂרָאֵל תּוֹרָה שֶׁבִּכְתָב וְתוֹרָה שֶׁבְּעַל־פֶּה. וְהִנֵּה, תּוֹרָה שֶׁבִּכְתָב בְּוַדַּאי נִתְּנָה בָּאָרֶץ, דְּהָא נִכְתְּבָה בִּדְיוֹ עַל הַסֵּפֶר. אֶלָּא שֶׁפֵּרוּשָׁהּ שֶׁל תּוֹרָה שֶׁבִּכְתָב – תּוֹרָה שֶׁבְּעַל־פֶּה, שֶׁמִּעוּ יִשְׂרָאֵל מִפִּיו שֶׁל מֹשֶׁה רַבֵּנוּ שֶׁקִּבְּלָהּ מִפִּי הַגְּבוּרָה בִּהְיוֹתוֹ אַרְבָּעִים יוֹם עַל הַר סִינַי. וּמִשּׁוּם־הָכִי הָיָה מָקוֹם לִטְעוֹת שֶׁמִּזְּמַן לִזְמַן צָרִיךְ מִישֶׁהוּ לַעֲלוֹת הַשָּׁמַיְמָה כְּדֵי לִשְׁמֹעַ טַעֲמֵי תּוֹרָה וּלְהוֹרִידָם לְיִשְׂרָאֵל, וְעַל זֶה נֶאֱמַר "מִי יַעֲלֶה לָּנוּ הַשָּׁמַיְמָה וְיִקָּחֶהָ לָּנוּ וַיַּשְׁמִעֵנוּ אוֹתָהּ". – אַף הָאֱמֶת הִיא שֶׁ"לֹא בַשָּׁמַיִם הִיא", וּמֵאָז שֶׁנִּתְּנָה תּוֹרָה לְיִשְׂרָאֵל בִּשְׁעַת מַתַּן־תּוֹרָה "קָרוֹב אֵלֶיךָ הַדָּבָר מְאֹד" בָּעוֹלָם הַזֶּה.

(יג) **וְלֹא־מֵעֵבֶר לַיָּם הִוא לֵאמֹר מִי יַעֲבָר־לָנוּ אֶל־עֵבֶר הַיָּם וְיִקָּחֶהָ לָּנוּ וַיַּשְׁמִעֵנוּ אֹתָהּ וְנַעֲשֶׂנָּה:**

יג **וְלָא מֵעִבְרָא לְיַמָּא הִיא לְמֵימַר מָן יֵעְבַּר לָנָא לְעִבְרָא דְיַמָּא וְיִסְבַּהּ לָנָא וַיַשְׁמְעִנָּנָא יָתַהּ וְנַעְבְּדִנַּהּ:**

(יד) **כִּי־קָרוֹב אֵלֶיךָ הַדָּבָר מְאֹד בְּפִיךָ וּבִלְבָבְךָ לַעֲשֹׂתוֹ: ס**

יד **אֲרֵי קָרִיב לָךְ פִּתְגָּמָא לַחֲדָא בְּפוּמָךְ וּבְלִבָּךְ לְמַעְבְּדֵהּ:**

רש"י ◄ **כִּי־קָרוֹב אֵלֶיךָ** • הַתּוֹרָה נִתְּנָה לָכֶם בִּכְתָב וּבְעַל־פֶּה.

◆ שבת קודש כ"ח אלול ◆

(טו) **רְאֵה נָתַתִּי לְפָנֶיךָ הַיּוֹם אֶת־הַחַיִּים וְאֶת־הַטּוֹב וְאֶת־הַמָּוֶת וְאֶת־הָרָע:**

טו **חֲזֵי דִּיהָבִית קֳדָמָךְ יוֹמָא דֵין יָת חַיֵּי וְיָת טַבְתָּא וְיָת מוֹתָא וְיָת בִּישָׁא:**

רש"י ◄ **אֶת־הַחַיִּים וְאֶת־הַטּוֹב** • זֶה תָּלוּי בָּזֶה: אִם תַּעֲשֶׂה טוֹב - הֲרֵי לְךָ חַיִּים, וְאִם תַּעֲשֶׂה רַע - הֲרֵי לְךָ הַמָּוֶת, וְהַכָּתוּב מְפָרֵשׁ וְהוֹלֵךְ הֵיאַךְ.

בעל הטורים

(יב) **מִי יַעֲלֶה לָּנוּ הַשָּׁמַיְמָה.** רָאשֵׁי תֵּיבוֹת **מִילָּה**, וְסוֹפֵי תֵּיבוֹת **יהו"ה.** לוֹמַר, שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לַעֲלוֹת הַשָּׁמַיִם אֵצֶל ה' אִם לֹא שֶׁיְּהֵא נִמּוֹל. וְכֵן "הִתְהַלֵּךְ לְפָנַי וְהְיֵה תָמִים" (בראשית יז, א) שֶׁנֶּאֱמַר עַל הַמִּילָה. תורה יג

(יד) **בְּפִיךָ וּבִלְבָבְךָ לַעֲשֹׂתוֹ.** "בְּפִיךָ" – "כִּי חַיִּים הֵם לְמֹצְאֵיהֶם" (משלי ד, כב). "וּבִלְבָבְךָ" – אַגְּרָא דִּשְׁמַעְתְּתָא סְבָרָא. תורה טו

(טו) **אֶת הַחַיִּים וְאֶת הַטּוֹב.** בְּגִימַטְרִיָּא: **תּוֹצָאוֹת,** "כִּי מִמֶּנּוּ תּוֹצְאוֹת חַיִּים" (משלי ד, כג). תורה טז

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות פרשת וישלח כרך טו)

בְּאַזְהָרוֹת הַכְּלָלִיּוֹת עַל קִיּוּם תּוֹרָה וּמִצְוֹת, נֶאֱמַר "רְאֵה נָתַתִּי לְפָנֶיךָ הַיּוֹם אֶת הַחַיִּים וְאֶת הַטּוֹב... וּבָחַרְתָּ בַּחַיִּים". לִכְאוֹרָה, "רוֹאֶה" הָאָדָם בְּעֵינֵי שִׂכְלוֹ שֶׁדֶּרֶךְ הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת הִיא "חַיִּים וְטוֹב", וּלְשֵׁם מַה יֵּשׁ צֹרֶךְ **לְהַזְהִירוֹ** שֶׁיִּבְחַר בַּחַיִּים?

אֶלָּא, הַהֶסְבֵּר לְכָךְ הוּא: אִם בְּחִירַת הָאָדָם בַּתּוֹרָה וּבְמִצְוֹת תִּתְבַּסֵּס רַק עַל הֶבְנָתוֹ הַשִּׂכְלִית שֶׁהֵם הַחַיִּים וְהַטּוֹב, הוּא לֹא יִהְיֶה עֲדַיִן **עוֹבֵד** ה'. כִּי עֲבוֹדַת ה' הִיא כַּעֲבוֹדַת הָעֶבֶד לַאֲדוֹנוֹ: כָּל מַה **שֶׁהֶעֱבָד** עוֹשֶׂה הוּא מִפְּנֵי הָעֹל שֶׁהֻטַּל עָלָיו אֲדוֹנוֹ. וְלָכֵן צְרִיכָה לְהִתְבַּסֵּס בְּחִירַת הָאָדָם בַּתּוֹרָה וּבַמִּצְוֹת עַל **צִוּוּי** הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא "וּבָחַרְתָּ בַּחַיִּים".

אַךְ לִפְנֵי כֵן מַקְדִּים הַפְּסוּק וְאוֹמֵר "רְאֵה נָתַתִּי..." - וְגַם בְּצִוּוּי "וּבָחַרְתָּ" מְדֻגָּשׁ בַּפָּסוּק "וּבָחַרְתָּ **בַּחַיִּים**" - כִּי הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא רוֹצֶה, שֶׁהַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת יַחְדְּרוּ אֶל כָּל מְצִיאוּתוֹ שֶׁל הָאָדָם וְכֹחוֹתָיו, וּלְפִיכָךְ צָרִיךְ גַּם הַשֵּׂכֶל לְהָבִין וְלָחוּשׁ שֶׁהַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת הֵם הַחַיִּים וְהַטּוֹב.

(טז) אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם לְאַהֲבָה אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לָלֶכֶת בִּדְרָכָיו וְלִשְׁמֹר מִצְוֹתָיו וְחֻקֹּתָיו וּמִשְׁפָּטָיו וְחָיִיתָ וְרָבִיתָ וּבֵרַכְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בָּאָרֶץ אֲשֶׁר־אַתָּה בָא־שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ:

טז דִּי אֲנָא מְפַקֵּדְךָ יוֹמָא דֵּין לְמִרְחַם יָת יְיָ אֱלָהָךְ לְמִהַךְ בְּאָרְחָן דְּתָקְנָן קֳדָמוֹהִי וּלְמִטַּר פִּקּוּדוֹהִי וּקְיָמוֹהִי וְדִינוֹהִי וְתֵיחֵי וְתִסְגֵּי וִיבָרְכִנָּךְ יְיָ אֱלָהָךְ בְּאַרְעָא דִּי אַתְּ עָלֵל לְתַמָּן לְמֵירְתַהּ:

רש"י◄ אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם לְאַהֲבָה • אֲדֹנָי הַטּוֹב, וּבוֹ תָּלוּי. וְחָיִיתָ וְרָבִיתָ • אֲדֹנָי הַחַיִּים.

(יז) וְאִם־יִפְנֶה לְבָבְךָ וְלֹא תִשְׁמָע וְנִדַּחְתָּ וְהִשְׁתַּחֲוִיתָ לֵאלֹהִים אֲחֵרִים וַעֲבַדְתָּם:

יז וְאִם יִפְנֵי לִבָּךְ וְלָא תִקַּבֵּל וְתִטְעֵי וְתִסְגּוּד לְטַעֲוַת עַמְמַיָּא וְתִפְלְחִנּוּן:

רש"י◄ וְאִם־יִפְנֶה לְבָבְךָ • אֲדֹנָי הָרַע.

(יח) הִגַּדְתִּי לָכֶם הַיּוֹם כִּי אָבֹד תֹּאבֵדוּן לֹא־תַאֲרִיכֻן יָמִים עַל־הָאֲדָמָה אֲשֶׁר אַתָּה עֹבֵר אֶת־הַיַּרְדֵּן לָבוֹא שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ:

יח חַוֵּיתִי לְכוֹן יוֹמָא דֵּין אֲרֵי מֵיבַד תֵּיבְדּוּן לָא תּוֹרְכוּן יוֹמִין עַל אַרְעָא דִּי אַתְּ עָבֵר יָת יַרְדְּנָא לְמֵעַל לְתַמָּן לְמֵירְתַהּ:

רש"י◄ כִּי אָבֹד תֹּאבֵדוּן • אֲדֹנָי הַמָּוֶת.

(יט) הַעִדֹתִי בָכֶם הַיּוֹם אֶת־הַשָּׁמַיִם וְאֶת־הָאָרֶץ הַחַיִּים וְהַמָּוֶת נָתַתִּי לְפָנֶיךָ הַבְּרָכָה וְהַקְּלָלָה וּבָחַרְתָּ בַּחַיִּים לְמַעַן תִּחְיֶה אַתָּה וְזַרְעֶךָ:

יט אַסְהֵדִית בְּכוֹן יוֹמָא דֵּין יָת שְׁמַיָּא וְיָת אַרְעָא חַיֵּי וּמוֹתָא יְהָבִית קֳדָמָךְ בִּרְכָן וּלְוָטִין וְתִתְרְעֵי בְּחַיֵּי בְּדִיל דְּתִיחֵי אַתְּ וּבְנָיךְ:

רש"י◄ הַעִדֹתִי בָכֶם הַיּוֹם אֶת־הַשָּׁמַיִם וְאֶת־הָאָרֶץ • שֶׁהֵם קַיָּמִים לְעוֹלָם, וְכַאֲשֶׁר תִּקְרֶה אֶתְכֶם הָרָעָה, יִהְיוּ עֵדִים שֶׁאֲנִי הִתְרֵיתִי בָּכֶם בְּכָל זֹאת. (ספרי האזינו) דָּבָר אַחֵר: "הַעִדֹתִי בָכֶם הַיּוֹם אֶת־הַשָּׁמַיִם וְגוֹ'", אָמַר לָהֶם הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא לְיִשְׂרָאֵל: הִסְתַּכְּלוּ בַּשָּׁמַיִם שֶׁבָּרָאתִי לְשַׁמֵּשׁ אֶתְכֶם, שֶׁמָּא שִׁנּוּ אֶת מִדָּתָם?! שֶׁמָּא לֹא עָלָה גַּלְגַּל חַמָּה מִן הַמִּזְרָח וְהֵאִיר לְכָל הָעוֹלָם?! כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר: (קהלת א) "וְזָרַח הַשֶּׁמֶשׁ וּבָא הַשֶּׁמֶשׁ". הִסְתַּכְּלוּ בָּאָרֶץ שֶׁבָּרָאתִי לְשַׁמֵּשׁ אֶתְכֶם, שֶׁמָּא שִׁנְּתָה מִדָּתָהּ?! שֶׁמָּא זַרְעֶתֶם אוֹתָהּ וְלֹא צִמְחָה,

בעל הטורים

(טז) **וּבֵרַכְךָ ה' אֱלֹהֶיךָ.** ב' בַּמְּסוֹרָה. "וְחָיִיתָ וְרָבִיתָ וּבֵרַכְךָ ה' אֱלֹהֶיךָ", וְגַבֵּי עֶבֶד עִבְרִי (דברים טו, יח) "לֹא יִקְשֶׁה בְעֵינֶךָ וגו' וּבֵרַכְךָ ה' אֱלֹהֶיךָ". וְזֶהוּ שֶׁאָמְרוּ חֲז"ל שֶׁאֵין עֶבֶד עִבְרִי נוֹהֵג בְּחוּץ לָאָרֶץ, כְּהָכָא דִּכְתִיב "וּבֵרַכְךָ וגו' בָּאָרֶץ אֲשֶׁר אַתָּה בָא שָׁמָּה", הָתָם נַמִּי דִּוְקָא בָּאָרֶץ. תורה יז

(יט) **וּבָחַרְתָּ בַּחַיִּים. בַּחַיִּים** עוֹלֶה **שִׁבְעִים**, לוֹמַר שֶׁבְּשִׁבְעִים פָּנִים הַתּוֹרָה נִדְרֶשֶׁת, וְכֵן **סוֹד** ה' לִירֵאָיו (תְּהִלִּים כה, יד), וְחַיֵּי הָאָדָם ע' שָׁנָה. תורה כ

אוֹ שֶׁמָּא זַרְעֶתֶם חִטִּים וְהֶעֱלָתָה שְׂעוֹרִים? וּמָה אֵלּוּ שֶׁנַּעֲשׂוּ לֹא לְשָׂכָר וְלֹא לְהֶפְסֵד, אִם זוֹכִין אֵין מְקַבְּלִין שָׂכָר, וְאִם חוֹטְאִין אֵין מְקַבְּלִין פֻּרְעָנוּת, לֹא שִׁנּוּ אֶת מִדָּתָם – אַתֶּם שֶׁאִם זְכִיתֶם, תְּקַבְּלוּ שָׂכָר, וְאִם חָטָאתֶם, תְּקַבְּלוּ פֻּרְעָנוּת, עַל־אַחַת־כַּמָּה־וְכַמָּה!. **וּבָחַרְתָּ בַּחַיִּים.** אֲנִי מוֹרֶה לָכֶם שֶׁתִּבְחַרוּ בְּחֵלֶק הַחַיִּים, כְּאָדָם הָאוֹמֵר לִבְנוֹ: 'בְּחַר לְךָ חֵלֶק יָפֶה בְּנַחֲלָתִי', וּמַעֲמִידוֹ עַל חֵלֶק הַיָּפֶה, וְאוֹמֵר לוֹ: 'אֶת זֶה בְּרֹר לְךָ'. וְעַל זֶה נֶאֱמַר: (תהלים טז) "ה' מְנָת חֶלְקִי וְכוֹסִי, אַתָּה תּוֹמִיךְ גּוֹרָלִי", הִנַּחְתָּ יָדִי עַל גּוֹרָל הַטּוֹב לוֹמַר: 'אֶת זֶה קַח לְךָ'.

(כ) לְאַהֲבָה אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לִשְׁמֹעַ בְּקֹלוֹ וּלְדָבְקָה־בוֹ כִּי הוּא חַיֶּיךָ וְאֹרֶךְ יָמֶיךָ לָשֶׁבֶת עַל־הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְהוָה לַאֲבֹתֶיךָ לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב לָתֵת לָהֶם:

כ לְמִרְחַם יָת יְיָ אֱלָהָךְ לְקַבָּלָא לְמֵימְרֵהּ וּלְאִתְקָרְבָא לְדַחֲלְתֵּהּ אֲרֵי הוּא חַיָּיךְ וְאוֹרְכוּת יוֹמָיךְ לְמִתַּב עַל אַרְעָא דִּי קַיֵּים יְיָ לַאֲבָהָתָךְ לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב לְמִתַּן לְהוֹן:

פ פ פ

מ' פסוקים, לבב"ו סימן. חסלת פרשת נצבים

ההפטרה לציבור ולשמו"ת לקמן עמודים רלב - רלה

אגרות קודש

ב"ה, ערב ראש השנה, תשכ"ג

ברוקלין, נ. י.

לכבוד מר יצחק שי' כ"ץ

ראש עירית רחובות

שלום וברכה!

בנועם קבלתי הפ"ש על ידי הרב יונה שי' איידלקופ, וקודם לכן על ידי הרב רב"א שי' גורודצקי.

כיון שמתחדשת השנה, תקותי שיחדש פעולותיו להרבות הטוב והקדוש בתוספת הצלחה בתור ראש עיר בארצנו הקדושה ת"ו, שכשמה כן היא, ארץ הקדש יקרא לה.

והרי בעניני קדושה וטוב שמקורם באין-סוף ב"ה תמיד יש מקום להוספה ולהעלות בקדש, ובכלל זה, כמובן, גם פעולות חב"ד במחנו הט'. ויהי רצון שיהי' בהרחבה, וכסגנון הכתוב ויקרא שמה רחובות ויאמר כי עתה הרחיב ה' לנו ופרינו בארץ.

ולקראת השנה החדשה, הבאה עלינו ועל כל ישראל לטובה ולברכה, ברכתי שלוחה לכ' ולכל אשר לו, ברכת כתיבה וחתימה לשנה טובה ומתוקה בגשמיות וברוחניות גם יחד.

בכבוד ובברכה.

המשך מזמור קיט מעמוד ג

צִדְקֶךָ׃ ח אֶת־חֻקֶּיךָ אֶשְׁמֹר אַל־תַּעַזְבֵנִי עַד־מְאֹד׃
ב ט בַּמֶּה יְזַכֶּה־נַּעַר אֶת־אָרְחוֹ לִשְׁמֹר כִּדְבָרֶךָ׃
י בְּכָל־לִבִּי דִרַשְׁתִּיךָ אַל־תַּשְׁגֵּנִי מִמִּצְוֹתֶיךָ׃
יא בְּלִבִּי צָפַנְתִּי אִמְרָתֶךָ לְמַעַן לֹא אֶחֱטָא־לָךְ׃
יב בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה לַמְּדֵנִי חֻקֶּיךָ׃ יג בִּשְׂפָתַי
סִפַּרְתִּי כֹּל מִשְׁפְּטֵי־פִיךָ׃ יד בְּדֶרֶךְ עֵדְוֹתֶיךָ שָׂשְׂתִּי
כְּעַל כָּל־הוֹן׃ טו בְּפִקּוּדֶיךָ אָשִׂיחָה וְאַבִּיטָה
אָרְחֹתֶיךָ׃ טז בְּחֻקֹּתֶיךָ אֶשְׁתַּעֲשָׁע לֹא אֶשְׁכַּח
דְּבָרֶךָ׃ ג יז גְּמֹל עַל־עַבְדְּךָ אֶחְיֶה וְאֶשְׁמְרָה דְבָרֶךָ׃
יח גַּל־עֵינַי וְאַבִּיטָה נִפְלָאוֹת מִתּוֹרָתֶךָ׃ יט גֵּר אָנֹכִי
בָאָרֶץ אַל־תַּסְתֵּר מִמֶּנִּי מִצְוֹתֶיךָ׃ כ גָּרְסָה נַפְשִׁי
לְתַאֲבָה אֶל־מִשְׁפָּטֶיךָ בְכָל־עֵת׃ כא גָּעַרְתָּ זֵדִים
אֲרוּרִים הַשֹּׁגִים מִמִّצְוֹתֶיךָ׃ כב גַּל מֵעָלַי חֶרְפָּה
וָבוּז כִּי עֵדֹתֶיךָ נָצָרְתִּי׃ כג גַּם יָשְׁבוּ שָׂרִים בִּי
נִדְבָּרוּ עַבְדְּךָ יָשִׂיחַ בְּחֻקֶּיךָ׃ כד גַּם־עֵדֹתֶיךָ
שַׁעֲשֻׁעָי אַנְשֵׁי עֵצָתִי׃ ד כה דָּבְקָה לֶעָפָר נַפְשִׁי
חַיֵּנִי כִּדְבָרֶךָ׃ כו דְּרָכַי סִפַּרְתִּי וַתַּעֲנֵנִי לַמְּדֵנִי
חֻקֶּיךָ׃ כז דֶּרֶךְ־פִּקּוּדֶיךָ הֲבִינֵנִי וְאָשִׂיחָה
בְּנִפְלְאוֹתֶיךָ׃ כח דָּלְפָה נַפְשִׁי מִתּוּגָה קַיְּמֵנִי
כִּדְבָרֶךָ׃ כט דֶּרֶךְ־שֶׁקֶר הָסֵר מִמֶּנִּי וְתוֹרָתְךָ חָנֵּנִי׃
ל דֶּרֶךְ־אֱמוּנָה בָּחָרְתִּי מִשְׁפָּטֶיךָ שִׁוִּיתִי׃ לא דָּבַקְתִּי
בְּעֵדְוֹתֶיךָ יְהוָה אַל־תְּבִישֵׁנִי׃ לב דֶּרֶךְ־מִצְוֹתֶיךָ
אָרוּץ כִּי תַרְחִיב לִבִּי׃ ה לג הוֹרֵנִי יְהוָה דֶּרֶךְ חֻקֶּיךָ
וְאֶצְּרֶנָּה עֵקֶב׃ לד הֲבִינֵנִי וְאֶצְּרָה תוֹרָתֶךָ
וְאֶשְׁמְרֶנָּה בְכָל־לֵב׃ לה הַדְרִיכֵנִי בִּנְתִיב מִצְוֹתֶיךָ
כִּי־בוֹ חָפָצְתִּי׃ לו הַט־לִבִּי אֶל־עֵדְוֹתֶיךָ וְאַל
אֶל־בָּצַע׃ לז הַעֲבֵר עֵינַי מֵרְאוֹת שָׁוְא בִּדְרָכֶךָ
חַיֵּנִי׃ לח הָקֵם לְעַבְדְּךָ אִמְרָתֶךָ אֲשֶׁר לְיִרְאָתֶךָ׃
לט הַעֲבֵר חֶרְפָּתִי אֲשֶׁר יָגֹרְתִּי כִּי מִשְׁפָּטֶיךָ
טוֹבִים׃ מ הִנֵּה תָּאַבְתִּי לְפִקֻּדֶיךָ בְּצִדְקָתְךָ חַיֵּנִי׃
ו מא וְיבֹאנִי חַסְדֶּךָ יְהוָה תְּשׁוּעָתְךָ כְּאִמְרָתֶךָ׃
מב וְאֶעֱנֶה חֹרְפִי דָבָר כִּי־בָטַחְתִּי בִּדְבָרֶךָ׃ מג וְאַל־
תַּצֵּל מִפִּי דְבַר־אֱמֶת עַד־מְאֹד כִּי לְמִשְׁפָּטְךָ
יִחָלְתִּי׃ מד וְאֶשְׁמְרָה תוֹרָתְךָ תָמִיד לְעוֹלָם וָעֶד׃
מה וְאֶתְהַלְּכָה בָרְחָבָה כִּי פִקֻּדֶיךָ דָרָשְׁתִּי׃
מו וַאֲדַבְּרָה בְעֵדֹתֶיךָ נֶגֶד מְלָכִים וְלֹא אֵבוֹשׁ׃
מז וְאֶשְׁתַּעֲשַׁע בְּמִצְוֹתֶיךָ אֲשֶׁר אָהָבְתִּי׃ מח וְאֶשָּׂא־
כַפַּי אֶל־מִצְוֹתֶיךָ אֲשֶׁר אָהָבְתִּי וְאָשִׂיחָה בְּחֻקֶּיךָ׃
ז מט זְכָר־דָּבָר לְעַבְדֶּךָ עַל אֲשֶׁר יִחַלְתָּנִי׃ נ זֹאת
נֶחָמָתִי בְעָנְיִי כִּי אִמְרָתְךָ חִיָּתְנִי׃ נא זֵדִים הֱלִיצֻנִי
עַד־מְאֹד מִתּוֹרָתְךָ לֹא נָטִיתִי׃ נב זָכַרְתִּי מִשְׁפָּטֶיךָ
מֵעוֹלָם ׀ יְהוָה וָאֶתְנָחֵם׃ נג זַלְעָפָה אֲחָזַתְנִי
מֵרְשָׁעִים עָזְבֵי תוֹרָתֶךָ׃ נד זְמִרוֹת הָיוּ־לִי חֻקֶּיךָ
בְּבֵית מְגוּרָי׃ נה זָכַרְתִּי בַלַּיְלָה שִׁמְךָ יְהוָה
וָאֶשְׁמְרָה תוֹרָתֶךָ׃ נו זֹאת הָיְתָה־לִּי כִּי פִקֻּדֶיךָ
נָצָרְתִּי׃ ח נז חֶלְקִי יְהוָה אָמַרְתִּי לִשְׁמֹר דְּבָרֶיךָ׃
נח חִלִּיתִי פָנֶיךָ בְכָל־לֵב חָנֵּנִי כְּאִמְרָתֶךָ׃
נט חִשַּׁבְתִּי דְרָכָי וָאָשִׁיבָה רַגְלַי אֶל־עֵדֹתֶיךָ׃
ס חַשְׁתִּי וְלֹא הִתְמַהְמָהְתִּי לִשְׁמֹר מִצְוֹתֶיךָ׃
סא חֶבְלֵי רְשָׁעִים עִוְּדָנִי תוֹרָתְךָ לֹא שָׁכָחְתִּי׃
סב חֲצוֹת־לַיְלָה אָקוּם לְהוֹדוֹת לָךְ עַל מִשְׁפְּטֵי
צִדְקֶךָ׃ סג חָבֵר אָנִי לְכָל־אֲשֶׁר יְרֵאוּךָ וּלְשֹׁמְרֵי
פִקּוּדֶיךָ׃ סד חַסְדְּךָ יְהוָה מָלְאָה הָאָרֶץ חֻקֶּיךָ
לַמְּדֵנִי׃ ט סה טוֹב עָשִׂיתָ עִם־עַבְדְּךָ יְהוָה
כִּדְבָרֶךָ׃ סו טוּב טַעַם וָדַעַת לַמְּדֵנִי כִּי בְמִצְוֹתֶיךָ
הֶאֱמָנְתִּי׃ סז טֶרֶם אֶעֱנֶה אֲנִי שֹׁגֵג וְעַתָּה אִמְרָתְךָ
שָׁמָרְתִּי׃ סח טוֹב־אַתָּה וּמֵטִיב לַמְּדֵנִי חֻקֶּיךָ׃
סט טָפְלוּ עָלַי שֶׁקֶר זֵדִים אֲנִי בְּכָל־לֵב ׀ אֶצֹּר
פִּקּוּדֶיךָ׃ ע טָפַשׁ כַּחֵלֶב לִבָּם אֲנִי תוֹרָתְךָ
שִׁעֲשָׁעְתִּי׃ עא טוֹב־לִי כִּי־עֻנִּיתִי לְמַעַן אֶלְמַד
חֻקֶּיךָ׃ עב טוֹב־לִי תוֹרַת־פִּיךָ מֵאַלְפֵי זָהָב וָכָסֶף׃
י עג יָדֶיךָ עָשׂוּנִי וַיְכוֹנְנוּנִי הֲבִינֵנִי וְאֶלְמְדָה
מִצְוֹתֶיךָ׃ עד יְרֵאֶיךָ יִרְאוּנִי וְיִשְׂמָחוּ כִּי לִדְבָרְךָ
יִחָלְתִּי׃ עה יָדַעְתִּי יְהוָה כִּי־צֶדֶק מִשְׁפָּטֶיךָ וֶאֱמוּנָה
עִנִּיתָנִי׃ עו יְהִי־נָא חַסְדְּךָ לְנַחֲמֵנִי כְּאִמְרָתְךָ
לְעַבְדֶּךָ׃ עז יְבֹאוּנִי רַחֲמֶיךָ וְאֶחְיֶה כִּי־תוֹרָתְךָ
שַׁעֲשֻׁעָי׃ עח יֵבֹשׁוּ זֵדִים כִּי־שֶׁקֶר עִוְּתוּנִי אֲנִי
אָשִׂיחַ בְּפִקּוּדֶיךָ׃ עט יָשׁוּבוּ לִי יְרֵאֶיךָ

וְיִדְעֵי עֵדֹתֶיךָ: פ יְהִי־לִבִּי תָמִים בְּחֻקֶּיךָ לְמַעַן לֹא
אֵבוֹשׁ: כ פא כָּלְתָה לִתְשׁוּעָתְךָ נַפְשִׁי לִדְבָרְךָ
יִחָלְתִּי: פב כָּלוּ עֵינַי לְאִמְרָתֶךָ לֵאמֹר מָתַי
תְּנַחֲמֵנִי: פג כִּי־הָיִיתִי כְּנֹאד בְּקִיטוֹר חֻקֶּיךָ לֹא
שָׁכָחְתִּי: פד כַּמָּה יְמֵי־עַבְדֶּךָ מָתַי תַּעֲשֶׂה בְרֹדְפַי
מִשְׁפָּט: פה כָּרוּ־לִי זֵדִים שִׂיחוֹת אֲשֶׁר לֹא
כְתוֹרָתֶךָ: פו כָּל־מִצְוֹתֶיךָ אֱמוּנָה שֶׁקֶר רְדָפוּנִי
עָזְרֵנִי: פז כְּמְעַט כִּלּוּנִי בָאָרֶץ וַאֲנִי לֹא־עָזַבְתִּי
פִקֻּדֶיךָ: פח כְּחַסְדְּךָ חַיֵּנִי וְאֶשְׁמְרָה עֵדוּת פִּיךָ:
ל פט לְעוֹלָם יְהוָה דְּבָרְךָ נִצָּב בַּשָּׁמָיִם: צ לְדֹר
וָדוֹר אֱמוּנָתֶךָ כּוֹנַנְתָּ אָרֶץ וַתַּעֲמֹד: צא לְמִשְׁפָּטֶיךָ
עָמְדוּ הַיּוֹם כִּי הַכֹּל עֲבָדֶיךָ: צב לוּלֵי תֹרָתְךָ
שַׁעֲשֻׁעָי אָז אָבַדְתִּי בְעָנְיִי: צג לְעוֹלָם לֹא־אֶשְׁכַּח
פִּקּוּדֶיךָ כִּי בָם חִיִּיתָנִי: צד לְךָ־אֲנִי הוֹשִׁיעֵנִי כִּי
פִקּוּדֶיךָ דָרָשְׁתִּי: צה לִי קִוּוּ רְשָׁעִים לְאַבְּדֵנִי
עֵדֹתֶיךָ אֶתְבּוֹנָן: צו לְכָל־תִּכְלָה רָאִיתִי קֵץ רְחָבָה
מִצְוָתְךָ מְאֹד: מ צז מָה־אָהַבְתִּי תוֹרָתֶךָ כָּל־הַיּוֹם
הִיא שִׂיחָתִי: צח מֵאֹיְבַי תְּחַכְּמֵנִי מִצְוֹתֶךָ כִּי
לְעוֹלָם הִיא־לִי: צט מִכָּל־מְלַמְּדַי הִשְׂכַּלְתִּי כִּי
עֵדְוֹתֶיךָ שִׂיחָה לִי: ק מִזְּקֵנִים אֶתְבּוֹנָן כִּי פִקּוּדֶיךָ
נָצָרְתִּי: קא מִכָּל־אֹרַח רָע כָּלֵאתִי רַגְלָי לְמַעַן
אֶשְׁמֹר דְּבָרֶךָ: קב מִמִּשְׁפָּטֶיךָ לֹא־סָרְתִּי כִּי־אַתָּה
הוֹרֵתָנִי: קג מַה־נִּמְלְצוּ לְחִכִּי אִמְרָתֶךָ מִדְּבַשׁ לְפִי:
קד מִפִּקּוּדֶיךָ אֶתְבּוֹנָן עַל־כֵּן שָׂנֵאתִי | כָּל־אֹרַח
שָׁקֶר: נ קה נֵר־לְרַגְלִי דְבָרֶךָ וְאוֹר לִנְתִיבָתִי:
קו נִשְׁבַּעְתִּי וָאֲקַיֵּמָה לִשְׁמֹר מִשְׁפְּטֵי צִדְקֶךָ:
קז נֶעֱנֵיתִי עַד־מְאֹד יְהוָה חַיֵּנִי כִּדְבָרֶךָ: קח נִדְבוֹת
פִּי רְצֵה־נָא יְהוָה וּמִשְׁפָּטֶיךָ לַמְּדֵנִי: קט נַפְשִׁי
בְכַפִּי תָמִיד וְתוֹרָתְךָ לֹא שָׁכָחְתִּי: קי נָתְנוּ רְשָׁעִים
פַּח לִי וּמִפִּקּוּדֶיךָ לֹא תָעִיתִי: קיא נָחַלְתִּי עֵדְוֹתֶיךָ
לְעוֹלָם כִּי־שְׂשׂוֹן לִבִּי הֵמָּה: קיב נָטִיתִי לִבִּי
לַעֲשׂוֹת חֻקֶּיךָ לְעוֹלָם עֵקֶב: ס קיג סֵעֲפִים שָׂנֵאתִי
וְתוֹרָתְךָ אָהָבְתִּי: קיד סִתְרִי וּמָגִנִּי אָתָּה לִדְבָרְךָ
יִחָלְתִּי: קטו סוּרוּ־מִמֶּנִּי מְרֵעִים וְאֶצְּרָה מִצְוֹת
אֱלֹהָי: קטז סָמְכֵנִי כְאִמְרָתְךָ וְאֶחְיֶה וְאַל־תְּבִישֵׁנִי
מִשִּׂבְרִי: קיז סְעָדֵנִי וְאִוָּשֵׁעָה וְאֶשְׁעָה בְחֻקֶּיךָ
תָמִיד: קיח סָלִיתָ כָּל־שׁוֹגִים מֵחֻקֶּיךָ כִּי־שֶׁקֶר
תַּרְמִיתָם: קיט סִגִים הִשְׁבַּתָּ כָּל־רִשְׁעֵי־אָרֶץ לָכֵן
אָהַבְתִּי עֵדֹתֶיךָ: קכ סָמַר מִפַּחְדְּךָ בְשָׂרִי
וּמִמִּשְׁפָּטֶיךָ יָרֵאתִי: ע קכא עָשִׂיתִי מִשְׁפָּט וָצֶדֶק
בַּל־תַּנִּיחֵנִי לְעֹשְׁקָי: קכב עֲרֹב עַבְדְּךָ לְטוֹב אַל־
יַעֲשְׁקֻנִי זֵדִים: קכג עֵינַי כָּלוּ לִישׁוּעָתֶךָ וּלְאִמְרַת
צִדְקֶךָ: קכד עֲשֵׂה עִם־עַבְדְּךָ כְּחַסְדֶּךָ וְחֻקֶּיךָ
לַמְּדֵנִי: קכה עַבְדְּךָ־אָנִי הֲבִינֵנִי וְאֵדְעָה עֵדֹתֶיךָ:
קכו עֵת לַעֲשׂוֹת לַיהוָה הֵפֵרוּ תוֹרָתֶךָ: קכז עַל־כֵּן
אָהַבְתִּי מִצְוֹתֶיךָ מִזָּהָב וּמִפָּז: קכח עַל־כֵּן |
כָּל־פִּקּוּדֵי כֹל יִשָּׁרְתִּי כָּל־אֹרַח שֶׁקֶר שָׂנֵאתִי:
פ קכט פְּלָאוֹת עֵדְוֹתֶיךָ עַל־כֵּן נְצָרָתַם נַפְשִׁי:
קל פֵּתַח דְּבָרֶיךָ יָאִיר מֵבִין פְּתָיִים: קלא פִּי־פָעַרְתִּי
וָאֶשְׁאָפָה כִּי לְמִצְוֹתֶיךָ יָאָבְתִּי: קלב פְּנֵה־אֵלַי וְחָנֵּנִי
כְּמִשְׁפָּט לְאֹהֲבֵי שְׁמֶךָ: קלג פְּעָמַי הָכֵן בְּאִמְרָתֶךָ
וְאַל־תַּשְׁלֶט־בִּי כָּל־אָוֶן: קלד פְּדֵנִי מֵעֹשֶׁק אָדָם
וְאֶשְׁמְרָה פִּקּוּדֶיךָ: קלה פָּנֶיךָ הָאֵר בְּעַבְדֶּךָ וְלַמְּדֵנִי
אֶת־חֻקֶּיךָ: קלו פַּלְגֵי־מַיִם יָרְדוּ עֵינָי עַל לֹא־שָׁמְרוּ
תוֹרָתֶךָ: צ קלז צַדִּיק אַתָּה יְהוָה וְיָשָׁר מִשְׁפָּטֶיךָ:
קלח צִוִּיתָ צֶדֶק עֵדֹתֶיךָ וֶאֱמוּנָה מְאֹד:
קלט צִמְּתַתְנִי קִנְאָתִי כִּי־שָׁכְחוּ דְבָרֶיךָ צָרָי:
קמ צְרוּפָה אִמְרָתְךָ מְאֹד וְעַבְדְּךָ אֲהֵבָהּ:
קמא צָעִיר אָנֹכִי וְנִבְזֶה פִּקֻּדֶיךָ לֹא שָׁכָחְתִּי:
קמב צִדְקָתְךָ צֶדֶק לְעוֹלָם וְתוֹרָתְךָ אֱמֶת: קמג צַר־
וּמָצוֹק מְצָאוּנִי מִצְוֹתֶיךָ שַׁעֲשֻׁעָי: קמד צֶדֶק
עֵדְוֹתֶיךָ לְעוֹלָם הַבִּינֵנִי וְאֶחְיֶה: ק קמה קָרָאתִי
בְכָל־לֵב עֲנֵנִי יְהוָה חֻקֶּיךָ אֶצֹּרָה: קמו קְרָאתִיךָ
הוֹשִׁיעֵנִי וְאֶשְׁמְרָה עֵדֹתֶיךָ: קמז קִדַּמְתִּי בַנֶּשֶׁף
וָאֲשַׁוֵּעָה לִדְבָרְךָ יִחָלְתִּי: קמח קִדְּמוּ עֵינַי אַשְׁמֻרוֹת
לָשִׂיחַ בְּאִמְרָתֶךָ: קמט קוֹלִי שִׁמְעָה כְחַסְדֶּךָ יְהוָה
כְּמִשְׁפָּטֶךָ חַיֵּנִי: קנ קָרְבוּ רֹדְפֵי זִמָּה מִתּוֹרָתְךָ
רָחָקוּ: קנא קָרוֹב אַתָּה יְהוָה וְכָל־מִצְוֹתֶיךָ אֱמֶת:
קנב קֶדֶם יָדַעְתִּי מֵעֵדֹתֶיךָ כִּי לְעוֹלָם
יְסַדְתָּם: ר קנג רְאֵה־עָנְיִי וְחַלְּצֵנִי כִּי־תוֹרָתְךָ לֹא

שָׁכָחְתִּי׃ קנד רִיבָה רִיבִי וּגְאָלֵנִי לְאִמְרָתְךָ חַיֵּנִי׃
קנה רָחוֹק מֵרְשָׁעִים יְשׁוּעָה כִּי־חֻקֶּיךָ לֹא דָרָשׁוּ׃
קנו רַחֲמֶיךָ רַבִּים ׀ יְהוָה כְּמִשְׁפָּטֶיךָ חַיֵּנִי׃ קנז רַבִּים
רֹדְפַי וְצָרַי מֵעֵדְוֹתֶיךָ לֹא נָטִיתִי׃ קנח רָאִיתִי
בֹגְדִים וָאֶתְקוֹטָטָה אֲשֶׁר אִמְרָתְךָ לֹא שָׁמָרוּ׃
קנט רְאֵה כִּי־פִקּוּדֶיךָ אָהָבְתִּי יְהוָה כְּחַסְדְּךָ חַיֵּנִי׃
קס רֹאשׁ־דְּבָרְךָ אֱמֶת וּלְעוֹלָם כָּל־מִשְׁפַּט צִדְקֶךָ׃
ש קסא שָׂרִים רְדָפוּנִי חִנָּם וּמִדְּבָרְךָ פָּחַד לִבִּי׃
קסב שָׂשׂ אָנֹכִי עַל־אִמְרָתֶךָ כְּמוֹצֵא שָׁלָל רָב׃
קסג שֶׁקֶר שָׂנֵאתִי וַאֲתַעֵבָה תּוֹרָתְךָ אָהָבְתִּי׃
קסד שֶׁבַע בַּיּוֹם הִלַּלְתִּיךָ עַל מִשְׁפְּטֵי צִדְקֶךָ׃
קסה שָׁלוֹם רָב לְאֹהֲבֵי תוֹרָתֶךָ וְאֵין־לָמוֹ מִכְשׁוֹל׃
קסו שִׁבַּרְתִּי לִישׁוּעָתְךָ יְהוָה וּמִצְוֹתֶיךָ עָשִׂיתִי׃
קסז שָׁמְרָה נַפְשִׁי עֵדֹתֶיךָ וָאֹהֲבֵם מְאֹד׃
קסח שָׁמַרְתִּי פִקּוּדֶיךָ וְעֵדֹתֶיךָ כִּי כָל־דְּרָכַי נֶגְדֶּךָ׃
ת קסט תִּקְרַב רִנָּתִי לְפָנֶיךָ יְהוָה כִּדְבָרְךָ הֲבִינֵנִי׃
קע תָּבוֹא תְחִנָּתִי לְפָנֶיךָ כְּאִמְרָתְךָ הַצִּילֵנִי׃
קעא תַּבַּעְנָה שְׂפָתַי תְּהִלָּה כִּי תְלַמְּדֵנִי חֻקֶּיךָ׃
קעב תַּעַן לְשׁוֹנִי אִמְרָתֶךָ כִּי כָל־מִצְוֹתֶיךָ צֶדֶק׃
קעג תְּהִי־יָדְךָ לְעָזְרֵנִי כִּי פִקּוּדֶיךָ בָּחָרְתִּי׃
קעד תָּאַבְתִּי לִישׁוּעָתְךָ יְהוָה וְתוֹרָתְךָ שַׁעֲשֻׁעָי׃
קעה תְּחִי־נַפְשִׁי וּתְהַלְלֶךָּ וּמִשְׁפָּטֶךָ יַעְזְרֵנִי׃
קעו תָּעִיתִי כְּשֶׂה אֹבֵד בַּקֵּשׁ עַבְדֶּךָ כִּי מִצְוֹתֶיךָ לֹא שָׁכָחְתִּי׃

אגרות קודש

ב״ה, ערב ראש השנה, תשכ״ג
ברוקלין, נ. י.

מר ארי׳ שי׳ אליאב

שלום וברכה!

ימים אלו קבלתי ידיעה שסיימו פיתוח, על כל פנים בשלב ראשון, של חבל ״ערד״.

ואמנם לא הי׳ לי לפלא, בידעי המרץ שלו והצלחתו במפעליו הקודמים. ונזכרתי משיחתנו, שתקותי שגם בזכרונו שמורות איזו נקודות ממנה, בענין זה של פיתוח חבלים והצורך החיוני ליצור התנאים לפיתוח הערכים הנצחיים של עמנו הקשורים בתורה הנצחית, תורת חיים, ומצוותי׳ עליהן נאמר וחי בהם, ונאמר יעקב חבל נחלתו. שלכן תקותי שכ׳ עושה כל התלוי בו לתת תשומת לב הראוי׳ למוסדות צרכי הדת והחינוך במסגרת תכנית הפיתוח, ובפרט אשר קביעת הענינים בראשית התפתחותם קובעת כל מהלך הענינים לאחר מכן. וינעם לי לקבל בשורות טובות ממנו בכל הנ״ל.

ולקראת השנה החדשה הבאה עלינו ועל כל ישראל לטובה ולברכה, הנני שולח לו ברכתי, ברכת כתיבה וחתימה טובה, לשנה טובה ומתוקה בגשמיות וברוחניות גם יחד.

בברכה.

מפני סיבה נתעכב משלוח המכתב, וזה עתה נודעתי שעזב עבודתו בשטח הפיתוח, אף שאיני יודע הסיבות לכך. אבל בודאי שיכול גם עתה לנצל השפעתו הטובה בכיוון הנ״ל.

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

ב"ה א' ט"ו סיון, תרפ"ח, ריגא

... בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה לכללות אנ"ש שי' אשר יקבעו, שבבתי-הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החדש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת **בתקפה עומדת**, לזכות הרבים, (וראוי הי' לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר ...

יום ראשון - כ"ב אלול מפרק קו עד סוף פרק קז ופרקים סד-סו	**יום רביעי - כ"ה אלול** מפרק קיט מתחילת הפרק עד סוף פסוק צו ופרקים עג-עה
יום שני - כ"ג אלול מפרק קח עד סוף פרק קיב ופרקים סז-סט	**יום חמישי - כ"ו אלול** פרק קיט מפסוק צז עד סוף הפרק ופרקים עו-עח
יום שלישי - כ"ד אלול מפרק קיג עד סוף פרק קיח ופרקים ע-עב	**יום שישי -כ"ז אלול** מפרק קכ עד סוף פרק קלד ופרקים עט-פא
שבת קודש - כ"ח אלול פרק כ מפרק קלה עד סוף פרק קלט, ופרקים פב-פד	

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

[תמוז תרס"ו]

שמעתי מזקני ארץ שבימיהם היה המנהג שכל אחד היה אומר בכל יום את הקאפיטל תהילים לפי שנות חייו. למשל אם מלאו לו כ' שנה ונכנס לשנת הכ"א היה אומר פרק כ"א בתהילים וכן היו אומרים גם את התהילים לפי שנות בניו ובנותיו באמרם שזוהי סגולה שלא ייצאו לתרבות רעה...

יום ראשון כ"ב אלול

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 250, וזהו שארז"ל... עד עמ' קכו, מנוחה כו':

וְזֶהוּ שֶׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם־לִבְרָכָה[18]: – "העולם הבא אין בו לא אכילה ולא שתיה וכו' אלא צדיקים יושבין "וְעַטְרוֹתֵיהֶם בְּרָאשֵׁיהֶם וְנֶהֱנִין כו'"[19], – מזיו השכינה, עֲטָרָה הִיא בְּחִינַת מַקִּיף וְסוֹבֵב, – כלומר, אור שאינו מתצמצם ושאינו מתלבש בפנימיות בהתאם לדרגתו של כל עולם או נברא, אלא הוא אור היורד למטה[20] ומאיר באופן שהוא מקיף על הכל בשווה, וְנִקְרָא "כֶּתֶר" מִלְּשׁוֹן "כּוֹתֶרֶת"[21], – כפי שמובא במלבים א' פרק ז' על הכותרות שנתן שלמה לעשות לעמודים, אפשר שזו ההוספה ב"כתר" לגבי "עטרה", עטרה – היא הרי על הראש, "תשית לראשו עטרת פז"[22], "ועטרותיהם בראשיהם", ואילו כתר מלשון כותרת – הוא על עמודים, וכיוון שגילוי אור הכתר לעתיד בתחיית המתים בא הרי על ידי קיום המצוות, שתרי"ג המצוות שמן התורה וז' מצוות דרבנן, הם תר"ך **עמודי** אור (תר"ך אותיות "כתר")[23], אפשר שלכן הוא מביא הלשון "כותרות" המובאת בקשר לעמודים. שכן, זה כתר על עמודי המצוות, **וְהוּא** – בחינת ה"כתר" היא בְּחִינַת מְמֻצָּע הַמְחַבֵּר חָאָרֶת – והתגלות הַמַּאֲצִיל אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא לְהַנֶּאֱצָלִים, – של עולם ה"אצילות", המאציל הוא הרי "אין־סוף" והנאצלים הם הרי ב"עולם", ש"עולם" בכלל הוא הרי ענין של גבול – הרי הממוצע בין המאציל לבין הנאצלים, הוא בחינת וספירת ה"כתר"; פנימיות הכתר שייכת למאציל, וחיצוניות הכתר שייכת לנאצלים, ועל־ידי־זה בחינת ה"כתר" היא ממוצעת בין המאציל לנאצלים – כלומר, על ידי ה"כתר" נמשך מ"אור אין־סוף" אל הנאצלים של עולם ה"אצילות", וְלֶעָתִיד יָאִיר וְיִתְגַּלֶּה בָּעוֹלָם הַזֶּה לְכָל הַצַּדִּיקִים שֶׁיָּקוּמוּ בַּתְּחִיָּה – בתחיית המתים, ("וְעַמֵּךְ כֻּלָּם צַדִּיקִים[24] כו'"[25]). – כלומר שלעתיד זה יתגלה לכל בני ישראל. הרי, שהאור השייך כעת לנאצלים של עולם ה"אצילות" בלבד, יאיר ויתגלה לעתיד לבוא למטה בעולם הזה, ולא כפי שאמר לעיל בקשר לגן עדן, שהאור המאיר בגן עדן מבחינת ה"חכמה", הוא בבחינת גילוי והשגה לכל אחד בהתאם למדריגתו. שכן, מדובר באור פנימי המשתלשל ומתצמצם ממדריגה למדריגה ובא בהתגלות לכל אחד בהתאם למדריגה **שלו** – אלא, האור והגילוי של תחיית המתים, שהוא אור מקיף של "כתר" אינו מתצמצם אלא מאיר לכולם בשווה, ויהיה זה בהתגלות גמורה, בהשגת **המהות**, שמשיגים את המהות, כפי שהדבר בענין הראיה שרואים את **המהות** של הדבר, כפי שנאמר על לעתיד[26] "ונגלה כבוד ה' **וראו** כל בשר יחדיו", ראיית המהות. וְזֶה שֶׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם־לִבְרָכָה[27]: "עֲתִידִים צַדִּיקִים שֶׁיֹּאמְרוּ לִפְנֵיהֶם קָדוֹשׁ", – כפי שאומרים כעת "קדוש" לפני הקדוש ברוך הוא, כִּי "קָדוֹשׁ" הוּא בְּחִינַת מֶכְדָּל, שֶׁאֵינוֹ בְּגֶדֶר הַשָּׁגָה וָדַעַת, כִּי הוּא לְמַעְלָה מִמַּעְלָה מִבְּחִינַת הַחָכְמָה וָדַעַת שֶׁבְּגַן־עֵדֶן, כִּי "הַחָכְמָה מֵאַיִן תִּמָּצֵא" כְּתִיב[28], הוּא בְּחִינַת "כֶּתֶר עֶלְיוֹן" הַנִּקְרָא "אַיִן" בַּזֹּהַר הַקָּדוֹשׁ[29], וְהַשְּׁפָעָתוֹ וְהֶאָרָתוֹ בִּבְחִינַת גִּלּוּי, – שיוכלו להשיגו בהשגת המהות, הוּא דַּוְקָא כְּשֶׁהַנִּשְׁמָה תִּתְלַבֵּשׁ בְּגוּף זַךְ וְצַח אַחַר הַתְּחִיָּה, – אחרי תחיית המתים, ומדוע הדבר כך, שבגן עדן, כשהנשמה היא **בלי** גוף, אין היא יכולה להשיג בגילוי את אור הכתר, ואילו לעתיד

אגרת הקדש

וזהו שארז"ל

ועטרותיהם בראשיהם ונהנין כו' עטרה היא בחינת מקיף וסובב ונקרא כתר מלשון כותרת והוא בחי' ממוצע המחבר הארת המאציל א"ס ב"ה להנאצלים ולעתיד יאיר ויתגלה בעוה"ז לכל הצדיקים שיקומו בתחייה (ועמך כולם צדיקים כו'). וזה שארז"ל עתידים צדיקים שיאמרו לפניהם קדוש כי קדוש הוא בחי' מובדל שאינו בגדר השגה ודעת כי הוא למעלה מעלה מבחינת החכמה ודעת שבג"ע כי החכמה מאין תמצא כתיב הוא בחינת כתר עליון הנקרא אין בזוה"ק והשפעתו והארתו בבחינת גילוי הוא דוקא כשהנשמה תתלבש בגוף זך וצח אחר התחי' כי נעוץ

---

18. ברכות יז, א. **19.** **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "ועטרותיהם בראשיהם (מקיף - ועוד ענין) ונהנין כו' (פנימי)". **20.** **הרבי שליט"א** העיר, שלמרות שהאור מאיר גם למטה, אי אפשר לומר שהוא מאיר למטה כמו למעלה, שכן "**סוכ"ע** - גילוי שלו **בעולם** העליון והתחתון שווה, ויש עוד ענין שונה **לגמרי** - האם כמו שהוא למע' כך מתגלה: התנשאות המלך על כל בני המדינה **בשווה**, אבל אינו דומה כלל לכמו שהיא בעצמו (לא בעצמותו כ"א אפילו בגילוי ובהרגש דעצמו)". **21.** **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "שזה נוגע כאן, ולא הענין שהוא מל' כתר לי - שתיקה וביטול (לקו"ת במדבר סט, א. תער"ב בתחלתו)". **22.** תהלים כא, ד. **23.** תפלת ר' נחוניה בן הקנה, הובאה ונתבארה להלן סימן כט (קמט, סע"ב ואילך). **24.** ישעי' ס, כא. **25.** **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "הובא כאן כי זה מחילוקי תחה"מ וג"ע: בתה"מ "ועמך **כולם** צדיקים", משא"כ ג"ע שלא כל העם זוכה - ראה תו"א יתרו עג, ב. לקו"ת וכו'". ולמרות שהוא אומר להלן "אך א"א להגיע למדריגה זו עד שיהא בג"ע תחלה" - הוסיף הרבי שליט"א, שלעיל כשהוא אומר "ועמך **כולם** צדיקים" הכוונה היא רק ש"כולם - יעמדו בתחה"מ, ויהיו אז: משה והאבות כו' ועד שואב מימיך. ופשיטא - **גודל** החילוק שבין זל"ז בהגילויים דאז, וכאו"א לפום שעו"ד (בג"ע) וכו'". **26.** ישעי' מ, ה. **27.** ב"ב עה, ב. **28.** איוב כח, יב. **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "במקום שהחכ' נמצאת (ג"ע) הכתר הוא בהעלם 'אין'". **29.** **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "ראה משפטים קכא, סע"א: והחכמה כו'. ובכ"מ".

לבוא בתחיית המתים, כשהנשמה תהיה מלובשת בגוף (בידוע[30] ההכרעה כדעת הרמב"ן[31], שתכלית השכר תהיה דוקא לנשמה בגוף בזמן תחיית המתים), דוקא אז תוכל להשיג בגילוי את אור הכתר? אומר על כך רבינו הזקן: **כִּי "נָעוּץ תְּחִלָּתָן"** – המדריגה העליונה ביותר שב"תחלה", **בְּסוֹפָן"** **דַּוְקָא,** – ככתוב בספר יצירה[32] ומשמעות הדבר, כפי פירוש החסידות[33], שה"תחלה" שלמעלה גם מה"ראש המתפשט" (כמו המדריגות העליונות ביותר של השתלשלות) – נמצאת ב"**סוף**" דוקא, במדריגת ה"כתר" שלמעלה מהשתלשלות (למעלה אפילו מהמדריגה הגבוהה ביותר של השתלשלות, שהיא "חכמה" הנקראת "ראשית", שהיא היא ראשית ההשתלשלות). היכן זה יורד בגילוי? – "בסופן" דוקא – בגוף גשמי, שלכן דוקא כשהנשמה תהיה מלובשת בגוף בזמן התחייה – תתגלה בה אז ההתגלות הנעלה ביותר של אור הכתר, גילוי שאין בכוח הנשמה בגן עדן לקבלו. והכוונה היא: לא זו בלבד שלגבי אור זה, כיוון שהוא למעלה מהשתלשלות, אין לגביו שום הבדל בין נשמה לגוף. – לגבי הגילוי של גן עדן שבאמור לעיל הוא גילוי היורד בהשתלשלות – קיים הבדל בין נשמה לגוף, לנשמה בגן עדן הוא **יכול** להתגלות, ואילו לנשמה בגוף **אין** הוא יכול להתגלות. אך, לגבי אור ה"כתר" שהוא למעלה לגמרי מהשתלשלות, אין שום הבדל בין נשמה לגוף – אלא אדרבה, בגוף דוקא, שהוא "סופן" – דוקא שם "נעוץ" (נמצא) "תחלתן" אור ה"כתר", **וְ"סוֹף מַעֲשֶׂה בְּמַחֲשָׁבָה תְּחִלָּה כוּ'", כַּנּוֹדַע.** – **במחשבה** ישנם "תחלת המחשבה" ו"סוף המחשבה", **ובמעשה** ישנם "תחלת המעשה" ו"סוף המעשה" – והרי "**סוף** מעשה" דוקא הוא בתחלת המחשבה, שלכן, על ידי מצוות מעשיות דוקא הנעשות על ידי נשמה המלובשת בגוף גשמי – על ידי זה דוקא ממשיכים את אור ה"כתר", כפי שהוא אומר כאן על ידי ענין הצדקה, וכללות המצוות הרי נקראות בשם צדקה[34], שעל ידי מצוות ממשיכים אור ה"כתר". שכן, מצוות מעשיות שהן "סוף מעשה" – הן דוקא הינן ב"תחלה" של מחשבה – תכלית הכוונה ב"כתר" ו"רצון" לבריאת העולמות. על כל פנים מוסבר מדוע יאמרו לעתיד לצדיקים "קדוש". שכן, לצדיקים ("ועמך כולם צדיקים" – כל בני ישראל) יומשך ויתגלה אור שהוא קדוש ומובדל ולמעלה מהשגה, וכיוון שהם יתעצמו עם האור שיהיה בהם בהתגלות – לכן הם עצמם "קדוש". **אַךְ אִי אֶפְשָׁר**[35] **לְהַגִּיעַ לְמַדְרֵגָה זוֹ,** – לקלוט בהתגלות את האור הסובב כל העולמות, **עַד שֶׁיְּהֵא בְּגַן־עֵדֶן תְּחִלָּה, לְהַשִּׂיג בְּחִינַת חָכְמָה עֶלְיָאָה** – חכמה עליונה, **כוּ'**) [אֶפְשָׁר צ"ל[36]: כָּל חַד] **כְּפוּם שִׁעוּרָא דִּילֵיהּ,** – כל אחד כפי שיעורו ומדריגתו, (הוספת כ"ק אדמו"ר שליט"א: **ולאח"ז יקום בתחה"מ – ע"י טל תורה – כמחז"ל**[37]) **וְ"טַל תּוֹרָה מְחַיֵּהוּ",** – כפי שחכמינו ז"ל אומרים "כל העוסק בתורה טל תורה מחייהו" – בתחיית המתים, (הוספת כ"ק אדמו"ר שליט"א: **ולאחכ"ז ש)"וַהֲקִיצוֹתָ הִיא תְּשַׂיְּחֵךְ כוּ'"**[38], **וְדֵי לַמֵּבִין.** – שכפי המוסבר במסכת אבות[39] זה מוסב על עולם הבא, שכן התחלת הפסוק[40] היא "יחיו מתיך וגו' הקיצו ורננו שוכני עפר", ולאחר מכן מסיים "כי טל אורות טליך" שעל כך דורשת הגמרא "כל העוסק בתורה, אור תורה מחייהו", כשהכוונה היא על "טל תורה". הרי כדי להגיע למדריגה שתהיה בתחיית המתים, שיוכלו לקבל בגילוי את האור ה"סובב כל עלמין", מן ההכרח שהנשמה תהיה לפני־זה בגן־עדן ותשיג "חכמה עליונה" בהתאם לשיעורה ולמדריגתה, למרות שהשגת הנשמה בגן עדן היא בבחינת "ממלא כל עלמין" בלבד, אור פנימי (כמוסבר לעיל), אבל, הרי מאיר בה גם בחינת ה"כתר" באופן של "מקיף", שלא בהתגלות ובהשגת המהות, אלא באופן של "ידיעת המציאות" – דבר זה נותן כוח בנשמה, שבזמן התחייה תוכל לקבל את האור ה"סובב" בהתגלות ובהשגת המהות (כמובא במאמר "קא מיפלגי במתיבתא דרקיע" ב"לקוטי תורה" פרשת תזריע, ש"אור הסובב" מאיר לנשמה בגן עדן באופן של "מקיף"), הרי, שבגן־עדן שהשגת הנשמה היא בבחינת "ממלא כל עלמין" (אור פנימי), שם ההתגלות של ענין ה"תורה" שהיא ענין של "מזון" ואור פנימי, "ותורתך בתוך

אגרת הקדש

תחלתן בסופן דוקא וסוף מעשה במחשבה תחלה כו' כנודע. אך א"א להגיע למדרגה זו עד שיהא בג"ע תחלה להשיג בחינת חכמה עילאה (כו') [אפשר צ"ל כל חד] כפום שיעורא דיליה וטל תורה מחייהו והקיצות היא תשיחך כו' וד"ל. וזהו רחבה מצותך מאד היא

---

30. ספר המצוות להצ"צ (דרמ"צ) מצות ציצית. וראה גם לקו"ת צו טו, ג. **31.** בשער הגמול. **32.** פרק א' משנה ז'. **33.** המשך תרס"ו ע' שמו. **34.** ראה ח"א פל"ז. לקמן סימן לב. **35. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "לכאורה מה ענין פיסקא זו כאן?! - וי"ל דבא לתרץ: ע"פ הנ"ל אינו מובן מחז"ל **בכ"מ** (וראה ג"כ לקמן סכ"ט) דשכר המצות בג"ע (וכולל - מצות הצדקה). - והתירוץ עפמשנ"ת לעיל ס"ג, אבל ה"ז רק "הארה דהארה" וכו' - כן אינו מובן "נשמות הצדיקים כו' שהם עתה בג"ע" כמה אלפי שנים (שהזכיר כאן לעיל) מאי נפק"מ ואהני להו להשכר (דתחה"מ). - ולזה מוכרח להמשיך הבי': אך א"א כו'. ומוסיף **עוד** ענין - **תוס' בי': תחה"מ** בא ע"י שטל תורה מחייהו - שזהו שייך **ותלוי (כמחז"ל זה)** שיהי' בסוג "כל העוסק בתורה", ובמילא תלוי גם בהשגת "בחי' ח"ע כפום **שעורא דילי**'" שזהו בג"ע דוקא. ומוסיף **עוד** ענין - תוס' בי': **לאחרי** תחה"מ - השכר ד"תשיחך" - וה"ז "**היא** (דוקא) תשיחך" (התורה, ח"ע דכפום שיעורא דילי' **בג"ע**). עפ"ז יומתק ג"כ שמסיים בבי' **סיום** הכתוב: לכל תכלה גו', אף שלא הביאו (ולא רמזו אפילו) ע"ע! אלא שמסתייע להענין שקדמו - וממתיק עי"ז גם הסדר דבכתוב, שתחלה צ"ל "כל תכלה" (כי אא"פ כו' - כנ"ל) ורק **אח"ז** יבוא לרחבה מצותך מאד. אבל בתחלת האגרת אין מקום להזכיר "כל תכלה גו'" - שהרי ענינה בי' **הרחבות** שע"י הצדקה דלמטה". **36. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "במקום כו' - שלכאורה אינו מובן - ולכן הקיפוהו בחצע"ג - כ"ח. ז. א. כל חד". **37. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "ראה כתובות קיא, ב. לעיל ספל"ו". **38.** משלי ו, כב. **39.** ספ"ו. **40.** ישעי' כו, יט.

מעי"[41], כמובא בפרק ה' בחלק הראשון של ספר ה"תניא", אלא שמאירה **גם** הארה מענין המצוות (שהן לבושים ומקיפים לנשמה, כפי המובא ב"תניא" שם), ולעתיד, בתחיית המתים יהיה עיקר ההתגלות מאור ה"סובב כל עלמין" על ידי ענין המצוות, **ועל־ידי ועם** ענין התורה "טל תורה" – ש"מחייהו" ו"**היא** תשיחך".

להלן, חוזר רבנו הזקן לפרש הפסוק "רחבה מצותך מאד", שלעיל פירש המלה "**מצותך**" שהכוונה היא למצות הצדקה הנקראת "מצותך" (המצוה שלך), המצוה של הקדוש ברוך הוא. כעת יפרש המלה "**רחבה**", שמצות הצדקה היא כלי ושטח רחב, שתוכל להתלבש בה ההתגלות של "אור אין־סוף" שתהיה בזמן התחייה. ובלשון רבינו הזקן: **וְזֶהוּ "רְחָבָה מִצְוָתְךָ מְאֹד", הִיא מִצְוַת הַצְּדָקָה, שֶׁהִיא כְּלִי וְשִׁטַּח רָחָב מְאֹד, לְהִתְלַבֵּשׁ בָּהּ הָאָרַת** – והתגלות, **אוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא (וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב:** – בפיוט ראש השנה: **"לְבוּשׁוֹ צְדָקָה"),** – שצדקה היא לבוש לקבלת "אור אין־סוף" ברוך־הוא, **אֲשֶׁר יָאִיר לֶעָתִיד בִּבְחִינַת כְּלִי גָּבוֹל וְתַכְלִית בְּחֶסֶד חִנָּם** – של הקדוש ברוך הוא, **בְּ"אִתְעָרוּתָא דִּלְתַתָּא"** – על ידי עבודת האדם למטה בענין חסד וצדקה, **זוֹ, הַנִּקְרֵאת "דֶּרֶךְ ה'"**. – וכנזכר לעיל (בתחילת האגרת) שלמרות שישנה התעוררות מלמטה על ידי עבודת הצדקה – בכל זאת זה "חסד חנם". שכן, לאמיתו של דבר התעוררות האדם מלמטה אינה בערך כלל שהיא תעורר התעוררות כזו למעלה של התגלות אלקית בלתי מוגבלת כזו, אלא זה חסד חנם, והצדקה היא **כלי** בלבד **לקבלת** חסד זה והתגלות זו. **וְזֶהוּ לְשׁוֹן "מְאֹד"**, – "רחבה מצותך מאד", **שֶׁהוּא כְּלִי גָּבוֹל וְתַכְלִית.** – שמצות הצדקה היא כלי רחב בלי גבול ותכלית לקבלת ההתגלות האלקית שהיא בלי גבול ותכלית. **אֲבָל** – התחלת הפסוק "רחבה מצותך מאד" היא: **"לְכָל תְּכֻלָּה - רָאִיתִי קֵץ", "תְּכֻלָּה" - הִיא מִלְּשׁוֹן "כְּלוֹת הַנֶּפֶשׁ" שֶׁבְּגַן־עֵדֶן,** – הרי לכך ראיתי קץ, שיש לה קץ וגבול, **שֶׁהִיא בִּבְחִינַת "קֵץ" וְתַכְלִית וְצִמְצוּם כַּנִּזְכָּר לְעֵיל,** – שהאור המאיר בגן־עדן הוא מבחינת "ממלא כל עלמין", שהוא אור מוגבל ומצומצם. ב"לקוטי לוי יצחק" להרה"ג ר' לוי יצחק שניאורסאהן, אביו של כ"ק רבינו, מפרש את שלשת הענינים של "קץ", "תכלית" ו"צמצום", שהם בשלשת בחינות **האור** המאיר בגן־עדן, וכן מסביר מדוע המלה "קץ" כתובה בפירוש בפסוק, "לכל תכלה ראיתי קץ", ולא הענין של "תכלית" ו"צמצום". **וּ"לְכָל תְּכֻלָּה"** – לכל סוגי הגעגועים וכלות הנפש, כיוון שמדובר כאן אודות כלות הנפש והגעגועים שבגן־עדן דוקא – מדוע, איפוא, הוא אומר "**לכל** תכלה"? – **הוּא לְפִי שֶׁיֵּשׁ כַּמָּה וְכַמָּה מַעֲלוֹת וּמַדְרֵגוֹת גַּן־עֵדֶן זֶה לְמַעְלָה מִזֶּה עַד רוּם הַמַּעֲלוֹת, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּלִקּוּטֵי הַשַ"ס מֵהָאַר"י זַ"ל בְּפֵרוּשׁ מַאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם־לִבְרָכָה[42]: "תַּלְמִידֵי חֲכָמִים אֵין לָהֶם מְנוּחָה כוּ'",** – לא בעולם הזה ולא בעולם הבא", מפרש האריז"ל, שהכוונה היא, **שֶׁעוֹלִים תָּמִיד מַמְדְּרֵגָה לְמַדְרֵגָה בְּהַשָּׁגַת הַתּוֹרָה שֶׁאֵין לָהּ סוֹף כוּ',** – ואין להם מנוחה לעמוד במדריגה אחת, אלא הם עולים תמיד ממדריגה למדריגה, **עַד אַחַר הַתְּחִיָּה שֶׁיִּהְיֶה לָהֶם** – אז, **מְנוּחָה כוּ':** – כמו אחרי זמן התחייה הנקרא "יום שכולו שבת **ומנוחה**"[43], שכן, יתגלה אז אור מ"עצמות "אין־סוף" ברוך־הוא", שאין בו שום התחלקות של מדריגות, הרי שלא שייך אז שום עליה ממדריגה למדריגה, אלא זה ענין של מנוחה ועונג מ"עצמות אין־סוף ברוך־הוא".

אגרת הקדש

מצות הצדקה שהיא כלי ושטח רחב מאד להתלבש בה הארת אור א"ס ב"ה (וכמ"ש לבושו צדקה) אשר יאיר לעתיד בבחינת בלי גבול ותכלית בחסד חנם באתערותא דלתתא זו הנק' דרך ה' וזהו לשון מאד שהוא בלי גבול ותכלית. אבל לכל תכלה ראיתי קץ תכלה היא מלשון כלות הנפש שבג"ע שהיא בבחי' קץ ותכלית וצמצום כנ"ל ולכל תכלה הוא לפי שיש כמה וכמה מעלות ומדרגות ג"ע זה למעלה מזה עד רום המעלות כמ"ש בלקוטי הש"ס מהאריז"ל בפי' מארז"ל ת"ח אין להם מנוחה כו' שעולים תמיד ממדרגה למדרגה בהשגת התורה שאין לה סוף כו' עד אחר התחי' שיהיה להם מנוחה כו':

יום שני כ"ג אלול

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' קכו, יח. כתיב מה יפית... עד עמ' 252, כמ"ש בלק"א.

יח. כבר הוזכר לעיל כמה וכמה פעמים, שהאגרות קודש (ש"בני הגאון המחבר" קבעו ב"אגרת הקודש" כחלק מספר ה"תניא") נכתבו רובן ככולם בעניני התעוררות לעבודה בפועל[1] ובמיוחד בענין הצדקה בהקשר ל"כולל חב"ד", להחזיק בעוסקים בתורה ועבודה בארץ ישראל. בהתאם לכך הרי אגרת שלמראית עין לא נראה שמדובר בה אודות ענין של עבודה בפועל או של צדקה, ראוי להשתדל למצוא את הקשר שבין הענין אודותו מדובר ב'אגרת קודש' זו לעבודה בפועל בכלל ולצדקה בפרט, ואם הדבר אפשרי – גם את ההמשך של אותה אגרת קודש למה שדובר באגרת הקודמת, ואשר לכן קבעו בני הגאון המחבר אגרת זו אחרי האגרת שלפניה[2].

---

41. תהלים מ, ט. **42.** סוף ברכות. **43.** סוף מסכת תמיד. **1.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "וכל' הסכמת הרבנים שי' בני הגאון המחבר ז"ל נ"ע: להורות לעם ה' הדרך ילכו בה והמעשה אשר יעשון". **2.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "כי נסדרו לא ע"פ סדר הזמן שנכתבו כ"א ע"פ סדר הענינים (סה"ש תש"ה ע' 110)".

אגרת הקדש

יח כתיב מה יפית ומה נעמת אהבה בתענוגים. הנה ב' מיני אהבות הן הא' אהבה בתענוגים דהיינו שמתענג על ה' עונג נפלא בשמחה רבה ועצומה שמחת הנפש וכלותה בטעמה כי טוב ה' ונעים נעימות עריבות עד להפליא מעין עוה"ב ממש שנהנין כו' וע"ז כתיב שמחו צדיקים בה' ולא כל אדם זוכה לזה וזו היא בחינת כהנא ברעותא דלבא שבזוה"ק וע"ז נאמר עבודת מתנה וגו' והזר

באגרת הקודש סימן ח"י מסביר רבנו הזקן שני סוגים כלליים באהבת ה' – סוג אחד של אהבה הבאה מלמעלה ואין בכוח עבודת האדם להגיע אליה, שכן היא רק ענין של מתנה מלמעלה, וזו היא בחינת ומדריגת "אהבה בתענוגים" שהיא מעין עולם הבא (שם "נהנין מזיו השכינה"), כלומר, אהבה זו יש בה משום הנאה ותענוג מאלקות. סוג שני של אהבה – אהבה של צמאון ותשוקה לאלקות, אליה יש בכוח האדם להגיע על ידי עבודתו והתבוננותו. שייכות אגרת הקודש הזו לאגרת הקודמת (סימן יז), ובמילא מה היא מוסיפה בעבודה בפועל בכלל ולגבי ענין הצדקה במיוחד – יכול להיות שהיא: הרי באגרת הקודש הקודמת בא ליד ביטוי המעלה הנעלית של עבודת הצדקה, שבעשיית מצות צדקה, יש באמת לאדם העושה, בשעת מעשה, גם מגן־עדן וגם מעולם הבא, מזמן התחייה (שכן, בגן עדן יתגלו ה"פירות" בלבד – הארה דהארה של המצוה, ובעולם הבא (בזמן התחייה) תתגלה ה"קרן", השכר של המצוה עצמה). שבענין ההתגלות, שהאדם "יקח" אותו בענין של הבנה ובאופן של השגת המהות שהוא מבין את המהות של האלקות שבמצוה – הרי זה יהיה רק בגן עדן ובעולם הבא. אך, עצם הענין יש לאדם בשעה שהוא מקיים את המצוה (שהוא מתחבר על־ידי־זה ("מצוה" מלשון "צוותא וחיבור") עם "עצמות אין־סוף ברוך־הוא", מצווה המצוה). שלכן "יפה שעה אחת בתשובה ומעשים טובים בעולם הזה **מכל** חיי עולם הבא"[3], שעצם עשיית תשובה ומעשים טובים (שעל־ידי הקדמת התשובה, המעשים של המצוות הם – טובים ומאירים[4]) בעולם הזה טוב יותר מאשר **כל** הבחינות והמדריגות של עולם הבא.

אך, כל זה הוא באופן של "העלם", שאין האדם חש בכך, ואין זה בגילוי בנפשו. באגרת הקודש זו – סימן ח"י – יסביר רבנו הזקן שני סוגים אלה באהבה, שאהבה היא הרי ענין של התגלות בנפש (הרגש הנפש באופן של התגלות), סוג אחד של אהבה ("אהבה בתענוגים") הוא התגלות שיש לה שייכות להתגלות שתהיה לעתיד לבוא בתחיית המתים, שכן כיוון שיהיה אז "צדיקים יושבים ועטרותיהם בראשיהם ונהנין מזיו השכינה"[5], ההנאה והתענוג מ"שכר מצוה" שיתגלה אז, לכן אהבה זו היא "אהבה **בתענוגים**", אהבה מלווה בענין של תענוג, וכפי שהוא אכן מזכיר, שזה "מעין עולם הבא ממש שנהנין כו'" (מזיו השכינה). האהבה השניה, שהיא באופן של כוסף ותשוקה (שהוא רוצה להיות דבוק באלקות), היא התגלות ומעין הגילוי שבגן־עדן, שם קיים "תכלה", כוסף ותשוקה, בקץ וגבול (כפי שהסביר באגרת הקודש הקודמת את הפסוק[6] "לכל תכלה ראיתי קץ", שלכוסף ולכליון שבגן־עדן יש קץ וגבול), כך, שלא זו בלבד שיש ליהודי בשעה שהוא מקיים את המצוה, עצם ענין ההתקשרות עם הקדוש־ברוך־הוא (מצווה המצוה) שזה הרי באופן של העלם; אלא יכול גם שתהיה לו **התגלות** מכך בנפשו – גם מההתגלות שהיא מעין הגילוי שב"גן עדן", וגם (אפילו) התגלות שהיא מעין הגילוי של לעתיד־לבוא בתחיית המתים.

שכן, למרות שלא כל אחד יכול להגיע ל"אהבה בתענוגים" שהיא ענין של מתנה מלמעלה – הרי מדובר בחסידות[7] בענין "גביע הכסף" שטמן יוסף "באמתחת בנימין" ש"יוסף" זה מדריגת צדיקים, ו"בנימין" – מדריגת בינונים (ו"מדת הבינוני" היא הרי "מדת **כל** אדם"[8], ו"גביע הכסף" הוא מדריגת "אהבה בתענוגים" ("כסף" מלשון "נכסוף נכספת"[9]) השייך ליוסף, הרי זה יורד לפעמים גם לבנימין (לבינונים), אלא באופן של "הטמין", שהוא עצמו אינו יודע מכך; וכפי שרבנו הזקן אומר בפרק י"ד בחלקו הראשון של ספר ה"תניא", שגם על העבודה של "שמחו צדיקים בה'"[10], צריכה להיות השתדלות. שכן, יכול להיות שזה יהיה אצלו באופן של "עיבור" של נשמת צדיק. כך, שגם האהבה של "אהבה בתענוגים" שהיא מעין ההתגלות של עולם הבא ושל זמן התחייה – יכול להיות שתהיה ביהודי התגלות מעין זו על ידי אופן של שלימות בקיום המצוות, שהוא מקיים מצוות בחיות של אהבת ה'.

כְּתִיב: – כתוב[11]: **"מַה יָּפִית וּמַה נָּעַמְתְּ, אַהֲבָה בַּתַּעֲנוּגִים"**[12]. – מה יפית ומה נעמת להתחבר אתך על־ידי "אהבה בתענוגים", על ידי אהבה שיש בה משום הנאה ותענוג בדביקות של האהבה, שלא באופן שהאוהב **מחפש** את הנאהב ורוצה להיות דבוק בו, אלא שהוא כבר דבוק בנאהב ויש לו תענוג מהדביקות ומהאהבה. **הִנֵּה ב' מִינֵי** – וסוגי **אַהֲבוֹת הֵן,** – באהבה ישנן מדריגות מרובות, אך באופן כללי ישנם שני סוגים כלליים: **הָא'** - **"אַהֲבָה בַּתַּעֲנוּגִים", דְּהַיְנוּ שֶׁמִּתְעַנֵּג עַל ה' עֹנֶג נִפְלָא, בְּשִׂמְחָה רַבָּה וַעֲצוּמָה, שִׂמְחַת הַנֶּפֶשׁ וּכְלוֹתָהּ, בְּטַעֲמָהּ כִּי טוֹב ה' וְנָעִים, נְעִימוּת עֲרֵבוּת עַד לְהַפְלִיא,** – לא נעימות ועריבות של השגה שמשיגים, אלא באופן של "פלא", שלמעלה מהשגה, **מֵעֵין עוֹלָם הַבָּא מַמָּשׁ,** – בעולם הבא הרי צדיקים יושבים ועטרותיהם בראשיהם ו**נֶּהֱנִין כו',** – ומתענגים מאלקות, **וְעַל זֶה** – על אופן האהבה בתענוג ושמחה מאלקות, **כְּתִיב:** – כתוב[53]: **"שִׂמְחוּ צַדִּיקִים בַּה'"**; – שבצדיקים ישנו אופן התענוג ושמחה באלקות, **וְלֹא כָּל אָדָם זוֹכֶה לָזֶה, וְזוֹ הִיא בְּחִינַת "כַּהֲנָא** – כהנים שעבודתם היא בבחינת **כִּרְעוּתָא דְּלִבָּא" שֶׁבַּזֹּהַר הַקָּדוֹשׁ**[13], – העבודה בכהנים היתה באופן של "חשאי", שלא בשיר ורצוא

---

3. אבות פ"ד מי"ז. **4.** לקו"ת מטות פב, א. ובכ"מ. **5.** ברכות יז, א. **6.** תהלים קיט, צו. **7.** לקו"ת מסעי ד"ה לבאר ענין המסעות אות ב'. **8.** לעיל ח"א ר"פ י"ד. **9.** ויצא לא, ל. **10.** תהלים צז, יב. **11.** שיר השירים ז, ז. **12.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ל' רבים - תו"א תולדות ח, א באריכות (בקיצור בסה"מ תקס"ח לאדה"ז)". **13.** ראה זח"ג קעז, ב.

של כוסף ותשוקה וכליון כפי שזה היה אצל הלויים, האופן של חשאי ו"רעותא דלבא" הוא רצון עצמי של **פנימיות** הלב, **וְעַל זֶה נֶאֱמַר**[14]: **"עֲבוֹדַת מַתָּנָה וְגוֹ'** – אתן את כהנתכם – שבחינת הכהונה ("אהבה בתענוגים") היא באופן של מתנה מלמעלה, **וְהַזָּר הַקָּרֵב וְגוֹ'"**[15]. – לאופן זה של עבודה, זה לגביו היפך החיים. שכן, אין הוא שייך לזה, **כִּי אֵין דֶּרֶךְ לְהַשִּׂיגָהּ עַל־יְדֵי יְגִיעַת בָּשָׂר, כְּמוֹ הַיִּרְאָה, שֶׁשּׁוֹאֵלִין עָלֶיהָ: "יְגִעְתָּ בְּיִרְאָה", וְ"אוֹי לְבָשָׂר שֶׁלֹּא נִתְיַגֵּעַ בְּיִרְאָה"**, – להגיע ל"יראה", **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּ"רֵאשִׁית חָכְמָה"**[16], **וּכְתִיב בְּיִרְאָה:** – לגבי "יראה" כתוב[17]: **"אִם תְּבַקְּשֶׁנָּה כַּכֶּסֶף וְגוֹ'"**, – וכמטמונים תחפשנה אז תבין יראת ה'", **מִלַּמֵּד שֶׁצְּרִיכָה** – ה"יראה", **יְגִיעָה רַבָּה וַעֲצוּמָה כִּמְחַפֵּשׂ אַחַר אוֹצָרוֹת.** – כנזכר בפרק מ"ב בחלק הראשון של ספר ה"תניא", שכמו מי שמחפש אוצר שבודאי טמון בקרקע, שאז אין הוא מתעייף בעבודת החפירה, בידעו בוודאות שהאוצר נמצא במעמקי האדמה – כך על יהודי לחפש, לחפור, עד שיגיע לאוצר של יראת שמים שנמצא בודאי ב"בינת הלב" של כל יהודי. ברם, כל האמור הוא ביחס לענין של "יראה", שאפילו לגבי המדריגה העליונה ביותר ביראה, "יראה עילאה" (עליונה), גם כן שייך להתייגע ולהשתדל להגיע אליה. שכן, על ידי יגיעה הוא בוודאי יגיע אליה. **אֲבָל אַהֲבָה רַבָּה זוֹ [אַהֲבָה בְּתַעֲנוּגִים], נוֹפֶלֶת לָאָדָם מֵאֵלֶיהָ מִלְּמַעְלָה בְּלִי שֶׁיָּכִין וְיַכְוֵן לָהּ,** – אך, היא באה **אַךְ וְרַק אַחַר שֶׁנִּתְיַגֵּעַ בְּ"יִרְאַת הָרוֹמְמוּת",** – במדריגה העליונה שב"יראה", שהוא ירא מפני רוממותו של הקדוש ברוך הוא, **וְ** – אחרי ש – **הִגִּיעַ לְתַכְלִית מַה שֶּׁיּוּכַל לְהַשִּׂיג מִמֶּנָּה** – מיראת הרוממות, **לְפִי בְּחִינַת נִשְׁמָתוֹ** – שאחד בהתאם לשורש נשמתו יכול להגיע למדריגה זו ביראה, ושני – למדריגה עליונה יותר, הרי, אם הוא כבר הגיע למדריגה העליונה ביותר שבכוחו להגיע – **אֲזַי מִמֵּילָא בָּאָה הָ"אַהֲבָה בְּתַעֲנוּגִים" מִלְּמַעְלָה, לִשְׁכֹּן וּלְהִתְיַחֵד עִם הַיִּרְאָה, כִּי "דַּרְכּוֹ שֶׁל אִישׁ לְחַזֵּר כּוֹ"**, – על אשה[18] **כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּלִקּוּטֵי אֲמָרִים.** – ב"תניא" חלק ראשון, פרק מ"ג, שאהבה נקראת "איש" ו"זכר", ויראה נקראת "אשה יראת ה'"[19] – כוונת מאמר רבותינו ז"ל זה: "דרכו של איש לחזר על אשה" בעבודה היא, שדרך בחינת אהבה זו היא לחזור ולהגיע היכן שישנה "יראה".

אגרת הקדש

הקרב וגו' כי אין דרך להשיגה ע"י יגיעת בשר כמו היראה ששואלין עליה יגעת ביראה ואוי לבשר שלא נתייגע ביראה כמ"ש בר"ח וכתיב ביראה אם תבקשנה ככסף וגו' מלמד שצריכה יגיעה רבה ועצומה כמחפש אחר אוצרות. אבל אהבה רבה זו [אהבה בתענוגים] נופלת לאדם מאליה מלמעלה בלי שיכין ויכוון לה אך ורק אחר שנתייגע ביראת הרוממות והגיע לתכלית מה שיוכל להשיג ממנה לפי בחינת נשמתו אזי ממילא באה האהבה בתענוגים מלמעלה לשכון ולהתייחד עם היראה כי דרכו של איש לחזר כו' כמ"ש בלק"א.

יום שלישי כ"ד אלול

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 252, והשנית היא אהבה... עד עמ' קכז, דרכיך דעהו:

וְהַשֵּׁנִית – הסוג השני **הִיא אַהֲבָה וְתַאֲוָה, שֶׁהַנֶּפֶשׁ מִתְאַוָּה וְאוֹהֶבֶת וַחֲפֵצָה לְדָבְקָה בָּהּ, לִצְרֹר** – להיות קשור, **בִּצְרוֹר הַחַיִּים, וְקִרְבַת אֱלֹהִים טוֹב לָהּ מְאֹד, וּכוֹ'** – בקרבה אל האלקים, **תַּחְפֹּץ,** – חפצה ורצונה הפנימי הוא רק להיות קרוב אל הקדוש ברוך הוא, **וְרַע לָהּ מְאֹד לְהִתְרַחֵק מִמֶּנּוּ יִתְבָּרֵךְ חַס־וְשָׁלוֹם, לִהְיוֹת מְחִצָּה שֶׁל בַּרְזֶל מֵהַחִיצוֹנִים** – מהקליפות שהן היפך הקדושה, **מַפְסֶקֶת** – בינו לבין אלקות **חַס־וְשָׁלוֹם.** – מחיצה כזו מתהווה מענינים שהם היפך רצון העליון, הרי רע הדבר במאד שיהיה כך חס־ושלום. כלומר, באהבה שהוא רוצה להיות קרוב להקדוש ברוך הוא, כלולה גם יראה, שלא להיות רחוק חס־ושלום מאלקות. ב"לקוטי לוי יצחק" להרה"ג וכו' ר' לוי יצחק שניאורסאהן, אביו של כ"ק רבינו, מסביר את הלשונות "מתאוה", "אוהבת", "חפיצה" ו"לדבקה" במדריגות שונות של הנשמה כפי שהן בארבעת העולמות: "מתאוה" – בעשיה, "אוהבת" – ביצירה, וכו'. **וְאַהֲבָה זוֹ הִיא מוּסְתֶּרֶת בְּלֵב כְּלַל יִשְׂרָאֵל,** – של כל אחד מישראל, **אֲפִלּוּ בָּרְשָׁעִים,** – כפי שמוסבר בפרוטרוט בפרק י"ח וי"ט בחלק הראשון של ספר ה"תניא", שאהבה מסותרת זו ישנה גם ברשעים, **וּמִמֶּנָּה** – מהאהבה המסותרת, **בָּאָה לָהֶם** – לרשעים, **הַחֲרָטָה.** – החרטה שישנה ברשעים אחרי עשיית עבירה (כמאמר חכמינו ז"ל: "רשעים מלאים חרטה") – באה מאהבה

אגרת הקדש

והשנית היא אהבה ותאוה שהנפש מתאוה ואוהבת וחפיצה לדבקה בה' לצרור בצרור החיים וקרבת אלהים טוב לה מאד וכו תחפוץ ורע לה מאד להתרחק ממנו ית' ח"ו להיות מחיצה של ברזל מהחיצונים מפסקת ח"ו ואהבה זו היא מוסתרת בלב כלל ישראל אפילו ברשעים וממנה באה להם החרטה אך מפני שהיא

---

14. קרח יח, ז. **15.** שם. **16.** צ"ע מקומו. **17.** משלי ב, ד ואילך. **18.** קידושין ב, ב. **19.** משלי לא, א.

מסותרת זו. אלא, אם כך הדבר, שיש להם אהבה זו להקדוש ברוך הוא – מדוע, איפוא, הם רשעים? אומר על כך רבנו הזקן להלן: **אַךְ מִפְּנֵי שֶׁהִיא מוּסְתֶּרֶת וְנֶעֱלָמָה בִּבְחִינַת גָּלוּת בַּגּוּף** - **חֲרֵי הַקְּלִפָּה יְכוֹלָה לִשְׁלֹט עָלֶיהָ, וְזֶהוּ רוּחַ שְׁטוּת הַמַּחֲטִיא לְאָדָם**[20]. – ה"רוח שטות" מכסה ומסתירה על אהבה זו, שלא יחוש שעל ידי החטא הוא מתרחק וניתק מהקדוש ברוך הוא, **וְעַל כֵּן**, – ולכן, **עֲבוֹדַת הָאָדָם לְקוֹנוֹ הִיא, לְהִתְחַזֵּק וּלְהִתְגַּבֵּר עַל הַקְּלִפָּה בְּכָל מְכֹל כֹּל.** – בכל הענינים, **דְּהַיְנוּ, מִתְּחִלָּה לְגָרְשָׁהּ** – ראשית דבר לגרש את הקליפה, **מֵהַגּוּף לְגַמְרֵי,** – שלא תהיה לה שום שליטה על אברי הגוף, **מִמַּחֲשָׁבָה** – שלא יחשוב שום ענינים שהם היפך רצון ה', שזה ענין של קליפה, **דִּבּוּר** – שלא ידבר שום דיבורים שהם היפך רצון ה', **וּמַעֲשֶׂה** – שלא יעשה שום מעשים שהם היפך רצון ה', **שֶׁ** – שלשה ענינים אלה הם **בְּמֹחַ וְלָשׁוֹן וּרְמ"ח אֵבָרִים,** – שהמוח לא יחשוב, הלשון לא תדבר והאברים לא יעשו שום ענינים של קליפה. **וְאַחַר־כָּךְ יוּכַל גַּם־כֵּן לְהוֹצִיא מִמַּסְגֵּר אָסִיר בְּחֹזֶק יָד,** – אחרי שלא ירשה לקליפה להתלבש בגופו, להישמר בענינים של "סור מרע", שלא לחשוב ולא לדבר ולא לעשות ענינים של קליפה (ענינים שהם היפך רצון ה'), יוכל גם לגלות את ה"אהבה המסותרת", שתתבטא בגלוי בענינים של **"עשה טוב"**, שהמוח יחשוב בגדלות ה', דבר שיביא אותו לחוש בגלוי אהבה לה', ובאהבה זו ללמוד תורה ולקיים מצוות בדיבור ובמעשה, **דְּהַיְנוּ, לִהְיוֹת חָזָק וְאַמִּיץ לִבּוֹ בַּגְּבוּרִים, לִהְיוֹת הָאַהֲבָה הַמִּסְתֶּרֶת נִגְלֵית בְּגִלּוּי רַב בְּכָל כֹּחוֹת חֶלְקֵי הַנֶּפֶשׁ שֶׁבַּגּוּף.** דְּהַיְנוּ, – כלומר, **הָעִקָּר בְּשֵׂכֶל וּבְמַחֲשָׁבָה** – שכן, השכל עוזר הרי לגילוי האהבה, וכשהאהבה היא בהתגלות – מביא הדבר להתאמתות האהבה בשאר האברים, **שֶׁהַשֵּׂכֶל יַחֲשׁוֹב וְיִתְבּוֹנֵן תָּמִיד כְּפִי שֹׂכְלוֹ וְהַשְׂכָּלָתוֹ כַּבּוֹרֵא יִתְבָּרֵךְ, אֵיךְ שֶׁהוּא חַיֵּי הַחַיִּים בְּכְלָל** – בעולם, **וְחַיֵּי נִשְׁמָתוֹ בְּפָרָט,** – הנשמה היא הרי חיי האדם, והקדוש־ברוך־הוא החיים של הנשמה, **וְעַל כֵּן** – ולכן, **יִכְסֹף וְיִתְאַוֶּה לִהְיוֹת דָּבוּק בּוֹ וְקָרוֹב אֵלָיו, כֹּסֶף טִבְעִי, כְּבֵן הַכּוֹסֵף** – המשתוקק **לִהְיוֹת תָּמִיד אֵצֶל אָבִיו, וּכְמוֹ אֵשׁ הָעוֹלָה לְמַעֲלָה תָּמִיד בְּטִבְעָהּ לִמְקוֹרָהּ.** – כפי שהסביר בפרק י"ט בחלק הראשון של ספר ה"תניא", שטבע האש הוא שהיא נמשכת תמיד למעלה לשרשה, **וְכָל מַה שֶּׁיַּתְמִיד לַחֲשֹׁב בְּשִׂכְלוֹ כֹּסֶף זֶה** – השתוקקות זו, **כָּכָה יִתְגַּבֵּר וְיִתְפַּשֵּׁט כֹּסֶף זֶה גַּם בְּפִיו וּבְכָל אֵבָרָיו לַעֲסֹק בְּתוֹרָה וּמִצְוֹת, לְדָבְקָה בָּהֶם** – על ידן, **בַּה' מַמָּשׁ, דְּאוֹרַיְתָא וְקֻדְשָׁא־בְּרִיךְ־הוּא כֻּלָּא חַד**[21]. – כי, תורה והקדוש ברוך הוא הם דבר אחד, ולכן תשפיע אהבה זו במוחו ובפיו ובשאר אברים, ללמוד תורה ולקיים מצוות באהבה זו. **וְעַל כֹּסֶף זֶה** – על אהבה זו, **שֶׁבְּגִלּוּי רַב כְּתִיב:** – כתוב[22]: **"צָמְאָה נַפְשִׁי וְגוֹ'"**, – לאלקים, **כְּאָדָם הַצָּמֵא לְמַיִם וְאֵין לוֹ תַּעֲנוּג עֲדַיִן כְּלָל.** – כשהוא מרווה את צמאונו, יש לו תענוג; אך, בהיותו צמא, אין לו שום תענוג, אלא צמאון חזק – כך אהבה זו היא ענין של צמאון לאלקות, לא אהבה שיש בה תענוג תוך כדי השגת דביקות באלקות, כפי שהדבר במדריגה הראשונה של "אהבה בתענוגים", אלא כאן מדובר בצמאון לאלקות. **וְגַם**[23] **עַל כֹּסֶף זֶה וְאַהֲבָה זוֹ הַמּוּסְתֶּרֶת בָּנוּ, אָנוּ מַעְתִּירִים** – אנו מתפללים **לַה' לִהְיוֹת בְּעֶזְרֵנוּ, לְהוֹצִיאָהּ מִמַּסְגֵּר,** – כלומר, למרות שאהבה זו איננה ענין שעל האדם לזכות שיעניקו לו אותה מלמעלה, שכן עצם אהבה זו ישנה בכל אחד מישראל, וגילוי אהבה זו תלוי הרי בעבודתו ובהתבוננותו – בכל זאת גם על אהבה זו מתפללים אל הקדוש ברוך הוא שיעזור להתגלותה ולהוציא אותה מההעלם אל הגילוי, **וְשֶׁיִּהְיֶה הַלֵּב מָלֵא מִמֶּנָּה לְבַדָּהּ, וְלֹא תִּכָּנֵס צָרָתָהּ בְּבִיתָהּ** – שלא תשרור בלב שום אהבה אחרת ותאוה שהן נגד האהבה להקדוש ברוך הוא, **שֶׁהִיא**

אגרת הקדש

מוסתרת ונעלמה בבחינת גלות בגוף הרי הקליפה יכולה לשלוט עליה וזהו רוח שטות המחטיא לאדם וע"כ עבודת האדם לקונו היא להתחזק ולהתגבר על הקליפה בכל מכל כל דהיינו מתחלה לגרשה מהגוף לגמרי ממחשבה דו"מ שבמוח ולשון ורמ"ח אברים ואח"כ יוכל ג"כ להוציא ממסגר אסיר בחוזק יד דהיינו להיות חזק ואמיץ לבו בגבורים להיות האהבה המסותרת נגלית בגילוי רב בכל כחות חלקי הנפש שבגוף דהיינו העיקר בשכל ובמחשבה שבמוח שהשכל יחשב ויתבונן תמיד כפי שכלו והשכלתו בבורא יתברך איך שהוא חיי החיים בכלל וחיי נשמתו בפרט וע"כ יכסוף ויתאוה להיות דבוק בו וקרוב אליו כוסף טבעי כבן הכוסף להיות תמיד אצל אביו וכמו אש העולה למעלה תמיד בטבעה למקורה וכל מה שיתמיד לחשוב בשכלו כוסף זה ככה יתגבר ויתפשט כוסף זה גם בפיו ובכל אבריו לעסוק בתורה ומצות לדבקה בהם בה' ממש דאורייתא וקוב"ה כולא חד ועל כוסף זה שבגילוי רב כתיב צמאה נפשי וגו' כאדם הצמא למים ואין לו תענוג עדיין כלל וגם על כוסף זה ואהבה זו המוסתרת בנו אנו מעתירים לה' להיות בעזרנו להוציאה ממסגר ושיהיה הלב מלא ממנה לבדה ולא תכנס צרתה בביתה שהיא תאות עוה"ז

---

20. סוטה ג, א. **21.** ראה זח"א כד, א. ח"ב ס, א. **22.** תהלים מב, ג. **23.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "מוכרח להוסיף זה כאן - לתרץ מש"כ ס"ד שזה הגילוי נעשה לא ע"י התבוננות כ"א ע"י תפלה וצדקה. - ועפ"ז יש בעבודה זו גם שייכות לצדקה".

ה"צרה" היא **תַּאֲוַת עוֹלָם הַזֶּה,** – שהתאוה היא ניגוד לאהבת ה', **רַק שֶׁתִּהְיֶה הִיא** – בלבד, **עֲקֶרֶת הַבַּיִת** – בעלת הבית, השליטה היחידה של הלב, **לְמָשָׁל בְּצָרָתָהּ וּלְגָרְשָׁהּ הַחוּצָה מִמַּחֲשָׁבָה דִּבּוּר וּמַעֲשֶׂה עַל־כָּל־פָּנִים, הֲגַם שֶׁלֹּא יוּכַל לְשַׁלְּחָהּ לְגַמְרֵי מִלִּבּוֹ,** – שלא תהיה לו שום תאוה בלב, שכן, אהבה זו היא הרי ב"בינונים", בהם קיימת בלב התאוה של הנפש הבהמית, אלא שהוא לא נותן שתעלה במחשבה דיבור ומעשה (כפי שהוסבר למעלה בפרק י"ב בחלק הראשון של ספר ה"תניא"), **עַל־כָּל־פָּנִים תִּהְיֶה הִיא מֻסְתֶּרֶת בִּבְחִינַת גָּלוּת וְעַבְדוּת לַעֲקֶרֶת הַבַּיִת גְּבִרְתָּהּ,** – היא האהבה לאלקות, שבמקום שהאהבה לאלקות תהיה "**אהבה מסותרת**" ובבחינת גלות – תהיה התאוה של הנפש הבהמית מסותרת ובבחינת גלות, **לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהּ** – בתאוה, **לְדָבָרִים הֶכְרֵחִים לָהּ לְבַד, כַּאֲכִילָה וּשְׁתִיָּה,** – שכדי שהנפש האלקית תתקיים בגוף ותוכל לקיים תורה ומצוות, מן ההכרח שהאדם יאכל וישתה – הרי שישתמש ברצון הנפש הבהמית לענינים גשמיים, לבצע רצון הנפש האלקית בענינים של תורה ועבודת ה', **כְּדִכְתִיב:** – כמו שכתוב[24]: "**בְּכָל דְּרָכֶיךָ דָּעֵהוּ**": – בכל הדרכים **שלך** תדע את (ותהיה קשור אל) הקדוש ברוך הוא, כלומר, מדובר, אודות "דרכיך", הדרכים והענינים הגשמיים של האדם. אך, שיהיה בזה "דעהו", הדעת והתקשרות באלקות, משתמשת הרי הנפש האלקית ברצון של הנפש הבהמית כדי שיהיה "דעהו"[25].

אגרת הקדש

רק שתהיה היא עקרת הבית למשול בצרתה ולגרשה החוצה ממחדו"מ עכ"פ הגם שלא יוכל לשלחה לגמרי מלבו עכ"פ תהיה היא מוסתרת בבחי' גלות ועבדות לעקרת הבית גברתה להשתמש בה לדברים הכרחים לה לבד כאכילה ושתיה כדכתיב בכל דרכיך דעהו:

יום רביעי כ"ה אלול

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' קכז, יט. עוטה... עד עמ' 254, וכתר דאצילות.

יט. אגרת הקודש זו – סימן יט – מתיחסת לפסוק[1]: "עוטה אור כשלמה". ידוע[2], שפסוק זה מדבר אודות תורה, שהיא ממוצע בין "אור אין סוף" לבין עולמות. שכן, "אור אין סוף" הוא הרי ענין של "**אין סוף**" (בלי גבול), ועולמות הם בעלי גבול, במילא זקוקים לממוצע על ידו תהיה התהוות העולמות וההשפעה בעולמות. הממוצע ביניהם הוא – תורה. כן ידוע[3], שכל ממוצע מן ההכרח שתהיינה בו משתי המדריגות שהוא מחברן, לכן יש בתורה שתי הבחינות "אור" ו"שלמה": "אור" של תורה הוא פנימיות התורה, שהיא ענין של אין סוף (בלי גבול), "ארוכה מארץ מדה"[4]; ו"שלמה" שהיא **לבוש** – היא הענין של גליא דתורה (התורה הנגלית), שיש בה גבול ושיעור, יש לה שייכות לעולמות. באגרת זו מסביר רבנו הזקן שבנגלה דתורה יש בהעלם את הענין הנעלה יותר של "אור", פנימיות התורה, וכן מסביר את ההבדל בין השגה של תורה לבין השגה של נבואה.

"עֹטֶה אוֹר כַּשַּׂלְמָה וְגוֹ'". – הכוונה, שהאור מתלבש ומסתתר בלבוש. ורבנו הזקן יסביר שאור התורה שלמעלה מהתגלות מתעטף ומתלבש בלבוש והעלם. **הִנֵּה, בְּלִקּוּטֵי תּוֹרָה' שֶׁל הָאָר"י זַ"ל פָּרָשַׁת כִּי תִשָּׂא וּפָרָשַׁת וַיִּקְרָא כָּתַב[5], כִּי הַשָּׂנַת מֹשֶׁה רַבֵּנוּ עָלָיו־הַשָּׁלוֹם לֹא הָיְתָה בִּבְחִינַת פְּנִימִיּוּת דְּחָכְמָה עִלָּאָה,** – פנימיות החכמה העליונה, **הַנִּקְרָא "אַבָּא דַּאֲצִילוּת",** – שכן, ב"חכמה עילאה" ישנן מדריגות שהן למעלה מ"חכמה דאצילות", כמו חכמה שבכתר וחכמה ד'אדם קדמון' וכדומה – והוא מפרש, שמה שהוא אומר שהשגת משה רבנו לא היתה בפנימיות החכמה העליונה, אין הכוונה רק למדריגות החכמה שלמעלה מ"אצילות", אלא גם בפנימיות החכמה העליונה שב"אצילות" (כפי ש"חכמה עילאה" נקראת "אבא דאצילות"), **וְכָל־שֶׁכֵּן בִּסְפִירַת הַכֶּתֶר שֶׁלְּמַעְלָה מִמֶּנָּה,** – מ"חכמה", **הַנִּקְרָא "אֲרִיךְ אַנְפִּין",** – הרי בודאי שלא היתה לו השגה בזה, שכן "אריך אנפין" הוא הרי בחינה של "אריך", אריכות בלי גבול; ונשמה המלובשת בגוף שהוא בעל גבול – אין בכוחה להשיג ענין של בלי גבול, **כִּי־אִם** – משה השיג, **בִּבְחִינַת אֲחוֹרַיִם** – החיצוניות, **דְּחָכְמָה** – אין זו הפנימיות ועצם מדריגת ה"חכמה", אלא החיצוניות שיש לה כבר שייכות לירידה במדריגות שלמטה מ"חכמה", **הַמְלֻבֶּשֶׁת**[6]

אגרת הקדש

יט עוטה אור כשלמה וגו'. הנה בלקוטי תורה של האריז"ל פ' כי תשא ופ' ויקרא כתב כי השגת מרע"ה לא היתה בבחינת פנימיות דחכמה עילאה הנקרא אבא דאצי' וכ"ש בספירת הכתר שלמעלה ממנה הנקרא א"א כ"א בבחי' אחוריים דחכמה המלובשת בבינה המתלבשת

---

24. משלי ג, ו. **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "וכפס"ד השו"ע או"ח סרל"א בארוכה". **25. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "עצ"ע מהי השייכות **להכתוב** מה יפית גו'? ! וי"ל ע"פ המבואר בתו"ח שם הטעם להיופי והנועם ובאופן **דהפלאה** (מה גו' ומה גו') - מובן שאהב"ת היא כמבואר באגה"ק כאן (וכן בנוגע לאהמ"ס - שלכן אין בה ההפלאה דיופי ונועם)". **1.** תהלים קד, ב. **2.** ראה יהל אור (רשימות הצ"צ) עה"פ. **3.** ראה לקו"ש חי"ט ע' 11 ואילך. וש"נ. **4. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "איוב יא, ט. **5. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "עיי"ש היטב איך ללמוד כהנ"ל באגה"ק - ממ"ש בל"ת, ואיך שנלמד דוקא **בצירוף** הנא' בכ"ת ובויקרא". **6.** בתניא שלפנינו:

בְּבִינָה, הַמִּתְלַבֶּשֶׁת – "בינה" מתלבשת **בְּז' סְפִירוֹת תַּחְתּוֹנוֹת שֶׁנִּקְרָאוֹת "זְעֵיר אַנְפִּין"**, – ענין של "זעיר", קטנות וצמצום והגבלה, אלו הן שבע המדות הנקראות בשם **"מדות"**, מלשון "מדה" ושיעור. שכן, זה כבר כפי ש"אור אין סוף" מתלבש בענין של מדה ושל שיעור להיות מקור לעולמות, **סוֹד הַתּוֹרָה**, – "חכמה עילאה" (עליונה) כפי שהיא יורדת (על ידי "בינה") בשבע המדות – זה הסוד של ענין התורה, שההלכות והדינים של התורה, כשר ופסול, חייב וזכאי, טמא וטהור, באים מהמדות: כשר, זכאי וטהור – ממדת החסד. פסול, חייב וטמא – ממדת הגבורה, וכו', **וּמִתְפַּשֶּׁטֶת עַד סוֹף ד' סְפִירוֹת הַתַּחְתּוֹנוֹת, שֶׁהֵן: נֶצַח־הוֹד־יְסוֹד־מַלְכוּת,** –

אגרת הקדש

בז' ספירות תחתונות שנק' ז"א סוד התורה ומתפשטת עד סוף ד' ספירות התחתונות שהן נהי"מ ושם היתה השגת נבואתו בבחי' פנימיות דהיינו מבחי' פנימיות דנהי"מ. אבל למעלה מנהי"מ לא היתה לו שום השגה בפנימיות כ"א בבחי' אחוריים דחכמה המלובשת בבינה המלובשת ומתפשטת תוך פנימיות דנהי"מ בסוד נובלות חכמה שלמעלה תורה שהיא בבחי' ז"א וכדכתיב וראית את אחורי ופני לא יראו ע"ש ובשער הנבואה פ"א. ולכאורה יש להפליא הרי נאמר ולא קם נביא עוד בישראל כמשה ואיך השיג האריז"ל יותר ממנו ודרש כמה דרושים בבחי' פנימיות אפילו בספירות ומדרגות רבות שלמעלה מהחכמה וכתר דאצילות.

שבמדות עצמן, ספירות אלו אינן עצמיות המדות, כי אם הענפים של מדות חסד, גבורה, תפארת, להוריד ולממש את המדות "חסד", "גבורה", "תפארת", **וְשָׁם הָיְתָה הַשָּׂגַת נְבוּאָתוֹ** – של משה רבנו, **בְּבְחִינַת פְּנִימִיּוּת, דְּהַיְנוּ מִבְּחִינַת פְּנִימִיּוּת דְּנֶצַח־הוֹד־יְסוֹד־מַלְכוּת,** – דוקא בספירות אלו, שעניינן להוריד את ההשפעה מהספירות העליונות יותר בעולמות שלמטה מ"אצילות" – שם דוקא היתה יכולה להיות ואכן היתה השגת הנבואה של משה רבנו בפנימיות ועצמיות ספירות **אלו**, **אֲבָל לְמַעְלָה מִנֶּצַח־הוֹד־יְסוֹד־מַלְכוּת לֹא הָיְתָה לוֹ שׁוּם הַשָּׂגָה בַּפְּנִימִיּוּת, כִּי־אִם בִּבְחִינַת אֲחוֹרַיִם** – החיצוניות, **דְּחָכְמָה הַמְלֻבֶּשֶׁת**[74] **בַּבִּינָה, הַמְלֻבֶּשֶׁת וּמִתְפַּשֶּׁטֶת תּוֹךְ פְּנִימִיּוּת דְּנֶצַח־הוֹד־יְסוֹד־מַלְכוּת,** – רק שם היתה לו השגה בפנימיות. הרבי מציין ב"הערות ותיקונים" השאלה: מה מחדש רבנו הזקן בחזרו עוד הפעם על הענין של אחוריים דחכמה המתלבש בבינה, המתלבשת בנהי"ם; הרי אמר זאת כבר לפני זה? ויש לציין שכאן אין רבנו הזקן מזכיר את ההתלבשות בשאר המדות כנזכר לעיל, אלא ההתלבשות שבבינה ובנהי"ם בלבד. **בְּסוֹד** – שאומר במדרש[7]: **"נוֹבְלוֹת חָכְמָה שֶׁלְּמַעְלָה - תּוֹרָה"**, – "חכמה" כפי שהיא יורדת במדריגה תחתונה ביותר, עד שהיא רק כמעין ודוגמא למדריגת ה"חכמה" (שזה ענין של "נובלות") – זהו ענין התורה. הרי משמעות הדבר היא, שהתורה איננה העצמיות של "חכמה עילאה" (עליונה), כי־אם ה"נובלות" והחיצוניות של "חכמה עילאה"; שכן רק זה יכול לרדת בהתגלות גמורה, בבחינת תורה שהיא ענין של התגלות, בחינת נגלה דתורה, **שֶׁהִיא** – תורה היא **בְּבְחִינַת "זְעֵיר אַנְפִּין"**, – כנזכר לעיל, ענין של קטנות וצמצום וגבול, **וּכְדִכְתִיב:** – וכמו שכתוב[8]: **"וְרָאִיתָ אֶת אֲחֹרָי, וּפָנַי** – הפנימיות, **לֹא יֵרָאוּ"**, – פסוק זה נאמר על משה רבנו, כי גם משה רבנו יכול היה לראות רק בחינת "אחוריים" ולא הפנימיות והעצמיות של ה"חכמה" שלמעלה, **עַיֵּן שָׁם** – ב"לקוטי תורה" של האריז"ל, **וּבְשַׁעַר הַנְּבוּאָה פֶּרֶק א.**

וְלִכְאוֹרָה יֵשׁ לְהַפְלִיא; הֲרֵי נֶאֱמַר[9]**: "וְלֹא קָם נָבִיא עוֹד בְּיִשְׂרָאֵל כְּמֹשֶׁה"**, – שמשה רבנו השיג במדריגות הגבוהות ביותר בנבואה, **וְאֵיךְ הִשִּׂיג הָאָר"י זַ"ל יוֹתֵר מִמֶּנּוּ וְדָרַשׁ כַּמָּה דְּרוּשִׁים בְּבְחִינַת פְּנִימִיּוּת, אֲפִלּוּ בִּסְפִירוֹת וּמַדְרֵגוֹת רַבּוֹת שֶׁלְּמַעְלָה מֵהַחָכְמָה וְכֶתֶר דַּאֲצִילוּת?** – שישנם "דרושים" מרובים בקבלת האריז"ל לא רק בפנימיות "חכמה" דאצילות, אלא גם בפנימיות המדריגות שלמעלה מ"חכמה" דאצילות, ואפילו מ"כתר" דאצילות; הרי, כיוון שהאריז"ל אומר על משה רבנו שלא השיג בנבואתו בפנימיות "חכמה" דאצילות, אלא רק באחוריים של "חכמה", כפי ש"חכמה" יורדת בהתלבשות וכו' – הרי, שהאריז"ל השיג יותר מאשר משה רבנו!? ב"לקוטי הגהות" ל"תניא"[10] מובא כאן לשון "חידושי הריטב"א"[11]: "מעשה מרכבה העליונה הקדושה שלא נסתכלו בה נביאים מעולם וסודה ידועה לבעלי האמת" – מעשה המרכבה העליונה ("מרכבה" שלמעלה מ"אצילות". שכן, יש ענין ה"מרכבה" בעולם ה"בריאה", ו"מרכבה" בעולם ה"אצילות", וישנו ענין ה"מרכבה" למעלה מ"אצילות"), הרי מעשה מרכבה **העליונה** (שלמעלה מעולם ה"אצילות"), שהנביאים מעולם לא הסתכלו בה, (לא השיגו אותה בנבואתם), וסודה ידועה לבעלי האמת, אלה המקובלים היודעים חכמת הקבלה הנקראת "חכמת האמת".

"המלובשת", אבל ב"הערות ותיקונים" תיקן כ"ק אדמו"ר שליט"א שצ"ל כבפנים. **7.** ב"ר פי"ז, ז. **8.** תשא לג, כג. **9.** ברכה לד, י. **10.** קה"ת תשל"ג. **11.** לסוכה כח, א.

יום חמישי כ"ו אלול

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 254, אך הענין הוא פשוט... עד עמ' קכח, האותיות.

אַךְ הָעִנְיָן הוּא פָּשׁוּט וּמוּבָן לַכֹּל, שֵׁשׁ הֶפְרֵשׁ גָּדוֹל בֵּין הַשָּׂגַת חַכְמֵי הָאֱמֶת כְּרַשְׁבַּ"י וְהָאַר"י זַ"ל, שֶׁהִיא הַשָּׂגַת חָכְמָה וָדַעַת, וּבֵין הַשָּׂגַת מֹשֶׁה רַבֵּנוּ עָלָיו־הַשָּׁלוֹם וּשְׁאָר הַנְּבִיאִים – שֶׁהִשִּׂיגוּ, בִּנְבוּאָה[12], הַמְכֻנָּה בַּכָּתוּב בְּשֵׁם "רְאִיָּה" מַמָּשׁ: – שֶׁעַל יְדֵי "רְאִיָּה" רוֹאִים אֶת "מְהוּת" הַדָּבָר, וְאִילוּ בְּהַשָּׂגָה שֶׁל חָכְמָה וָדַעַת מְבִינִים רַק אֶת "מְציאוּת" הַדָּבָר (וְלֹא מְהוּתוֹ). עַל כָּךְ, שֶׁנְّבוּאָה נִקְרֵאת "רְאִיָּה", מֵבִיא רַבֵּנוּ הַזָּקֵן רְאִיּוֹת מִמַּה שֶׁכָּתוּב בְּמֹשֶׁה רַבֵּנוּ: "וְרָאִיתָ אֶת אֲחֹרָי", – וְלֹא רַק בְּמֹשֶׁה רַבֵּנוּ (שֶׁמַּדְרֵיגַת הַנְּבוּאָה שֶׁלּוֹ הָיְתָה הַגְּבוֹהָה בְּיוֹתֵר) כָּתוּב בַּלָּשׁוֹן "רְאִיָּה", אֶלָּא גַּם בִּישַׁעְיָה הַנָּבִיא כָּתוּב[13]: "וְנִגְלָה אֶת ה'", – וְאֲפִילוּ לִפְנֵי מַתַּן תּוֹרָה, בְּאַבְרָהָם אָבִינוּ, כָּבָר כָּתוּב גַּם כֵּן בַּלָּשׁוֹן "רְאִיָּה" בְּנְבוּאָתוֹ: "וַיֵּרָא אֵלָיו ה'"[14]. – כָּתוּב הֵרִי לְשׁוֹן "רְאִיָּה", שֶׁהִיא רְאִיַּת הַמְּהוּת מִמָּשׁ. וְאַף שֶׁ – הַלָּשׁוֹן "רְאִיָּה" בְּעִנְיַן הַנְּבוּאָה זֶהוּ דֶּרֶךְ מָשָׁל, – "רְאִיָּה" זֶה מִשֶּׁל עַל נְבוּאָה, וְאֵינָהּ רְאִיַּת עַיִן בְּשָׂר וַגְשְׁמִי מַמָּשׁ. מִכָּל־מָקוֹם, הַנִּמְשָׁל צָרִיךְ לִהְיוֹת דּוֹמֶה לַמָּשָׁל, – וְכִיוָּן שֶׁבַּמָּשָׁל הַכַּוָּנָה הִיא רְאִיַּת מְהוּת הַדָּבָר, כְּפִי שֶׁרוֹאִים בְּעֵין הַגַּשְׁמִית, כָּךְ גַּם בַּנִּמְשָׁל (רְאִיַּת הַנְּבוּאָה) צְרִיכָה לִהְיוֹת הַכַּוָּנָה, סוּג כְּזֶה שֶׁל רְאִיָּה רוּחָנִית הַ"לּוֹקַחַת" אֶת הַמְּהוּת שֶׁל הַמַּדְרֵיגָה הָאֶלְקִית שֶׁרוֹאִים בַּנְּבוּאָה, וּכְתַרְגּוּם: "וַיֵּרָא אֵלָיו ה'" - "וְאִתְגְּלֵיאָ לֵיהּ וְכוֹ'", שֶׁהוּא בְּחִינַת הִתְגַּלּוּת, שֶׁנִּגְלָה אֵלָיו[15] הַנֶּעְלָם בָּרוּךְ־הוּא – נֶעְלָם וְנִסְתָּר, לְמַעְלָה מֵהִתְגַּלּוּת, בְּבְחִינַת הִתְגַّלּוּת. – "הִתְגַּלּוּת" מִשְׁמַעוּתָהּ, שֶׁזֶּה נִקְלָט גַּם בְּדַרְגָּה הַנְּמוּכָה יוֹתֵר, עַל־דֶּרֶךְ כְּמוֹ בְּרִאְיָה גַּשְׁמִית, שֶׁלֹּא כְּמוֹ בְּשִׁמְיָעָה הַקְּלוּטָה רַק דְּבַר רוּחָנִי, שֶׁהָרוּחָנִי אֵינוֹ יָכוֹל לְהִיקָלֵט בַּמַּדְרֵיגָה הַתַּחְתּוֹנָה יוֹתֵר שֶׁל רְאִיָּה, הוּא נִשְׁאָר בִּידִיעָה רוּחָנִית בִּלְבַד, וּמִשְּׁמַעוּת הַדָּבָר שֶׁאֵין זֶה בְּהִתְגַּלּוּת לְגַבֵּי הַדַּרְגָּה הַתַּחְתּוֹנָה יוֹתֵר. וְאִילוּ "הִתְגַּלּוּת" פֵּירוּשָׁהּ – שֶׁזֶּה נִקְלָט גַּם בְּדַרְגָּה הַתַּחְתּוֹנָה יוֹתֵר, כִּי הַדָּבָר הוּא בְּהִתְגַּלּוּת, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בְּהַשָּׂגַת חַכְמֵי הָאֱמֶת, – הַמְקוּבָּלִים, שֶׁלֹּא נִגְלָה אֲלֵיהֶם[16] הֲוָיָ"ה הַנֶּעְלָם בָּרוּךְ־הוּא[17] בְּבְחִינַת הִתְגַּלּוּת, רַק שֶׁהֵם מַשִּׂיגִים תַּעֲלוּמוֹת חָכְמָה הַנֶּעְלָם [נֶסֶח אַחֵר: בְּנֶעְלָם] – עַל־דֶּרֶךְ "שְׁמִיעָה" הַקְּלוּטָה דְּבַר רוּחָנִי, שֶׁה"רוּחָנִי" נִשְׁאָר אַז בְּרוּחָנִיּוּתוֹ וְהַשְּׁמִיעָה וְהַהַשָּׂגָה "לוֹקַחַת" אוֹתוֹ בְּרוּחָנִיּוּתוֹ, כָּךְ הֵם קוֹלְטִים בְּהַשָּׂגָתָם אֶת הָעִנְיָן שֶׁהוּא נֶעְלָם וְנִפְלָא, אַךְ לֹא שֶׁהָעִנְיָן הַנֶּעְלָם מִתְגַּלֶּה אֲלֵיהֶם בְּהִתְגַּלּוּת שֶׁל יְרִידָה לְמַדְרֵיגָתָם. וּמֻפְלָא מֵהֶם. וְלָכֵן אָמְרוּ: – חֲכָמֵינוּ ז"ל[18]: "חָכָם עָדִיף מִנָּבִיא", שֶׁיָּכוֹל – הַחָכָם, לְהַשִּׂיג בְּחָכְמָתוֹ לְמַעְלָה מַעְלָה מִמַּדְרֵגוֹת שֶׁיּוּכְלוּ לֵירֵד לְמַטָּה בְּבְחִינַת הִתְגַּלּוּת לַנְּבִיאִים בְּמַרְאֵה נְבוּאָתָם[19], – שֶׁכֵּן, כְּיוָן שֶׁאֵל הַנְּבִיאִים, צָרִיךְ הַדָּבָר לָרֶדֶת לְמַטָּה בְּאוֹפֶן שֶׁל רְאִיָּה, הֲרֵי הַמַּדְרֵיגוֹת הַגְּבוֹהוֹת בְּיוֹתֵר – עַל־דֶּרֶךְ שֶׁנִּזְכַּר לְעֵיל, הַפְּנִימִיּוּת שֶׁל "חָכְמָה עִילָּאָה" (עֶלְיוֹנָה) – אִי אֶפְשָׁר לָהֶן לָרֶדֶת לְמַטָּה בְּהִתְגַּלּוּת, כִּי לֹא יוּכְלוּ לֵירֵד וּלְהִתְגַּלּוֹת אֲלֵיהֶם, – לַנְּבִיאִים בְּ"מַרְאֵה הַנְּבוּאָה", רַק מַדְרֵגוֹת הַתַּחְתּוֹנוֹת, שֶׁהֵן: – סְפִירוֹת נֶצַח־הוֹד־יְסוֹד־מַלְכוּת, שֶׁהֵן הֵן הַיּוֹרְדוֹת תָּמִיד וּמִתְגַּלּוֹת מֵהַמַּשְׁפִּיעַ לְהַמְקַבֵּל בְּבְחִינַת מֹחִין וְחִיּוּת, כַּיָּדוּעַ לְיוֹדְעֵי חֵן, – כִּידוּעַ לְלוֹמְדֵי תּוֹרַת הַקַּבָּלָה, שֶׁהַנֶּצַח־הוֹד־יְסוֹד־מַלְכוּת שֶׁל הָעֶלְיוֹן – שֶׁל הַמַּדְרֵיגָה הָעֶלְיוֹנָה יוֹתֵר, שֶׁזּוֹ הַמַּדְרֵיגָה הַתַּחְתּוֹנָה בְּיוֹתֵר שֶׁל הַמַּדְרֵיגָה הָעֶלְיוֹנָה, מִתְלַבְּשִׁים בַּתַּחְתּוֹן – בַּמַּדְרֵיגָה הַתַּחְתּוֹנָה יוֹתֵר, לְהַחֲיוֹתוֹ, שֶׁהֵן הֵן כְּלֵי הַהַשְׁפָּעָה וְהוֹרֶדֶת הַחִיּוּת מֵהָעֶלְיוֹן לַתַּחְתּוֹן – מֵהַמַּדְרֵיגָה הָעֶלְיוֹנָה יוֹתֵר לַמַּדְרֵיגָה הַתַּחְתּוֹנָה יוֹתֵר, בְּכָל הָעוֹלָמוֹת

אגרת הקדש

אך הענין הוא פשוט ומובן לכל שיש הפרש גדול בין השגת חכמי האמת כרשב"י והאריז"ל שהיא השגת חכמה ודעת ובין השגת מרע"ה ושאר הנביאים בנבואה המכונה בכתוב בשם ראיה ממש וראית את אחורי ואראה את ה' וירא אליו ה' ואף שזהו דרך משל ואינה ראיית עין בשר גשמי ממש. מ"מ הנמשל צ"ל דומה למשל וכתרגום וירא אליו ה' ואתגליא ליה וכו' שהוא בחי' התגלות שנגלה אליו הנעלם ב"ה בבחי' התגלות משא"כ בהשגת חכמי האמת שלא נגלה אליהם הוי' הנעלם ב"ה בבחי' התגלות רק שהם משיגים תעלומות חכמה הנעלם [נ"א בנעלם] ומופלא מהם ולכן אמרו חכם עדיף מנביא שיכול להשיג בחכמתו למעלה מעלה ממדרגות שיוכלו לירד למטה בבחי' התגלות לנביאים במראה נבואתם כי לא יוכלו לירד ולהתגלות אליהם רק מדרגות התחתונות שהן נהי"מ שהן הן היורדות תמיד ומתגלות מהמשפיע להמקבל בבחי' מוחין וחיות כידוע לי"ח שהנהי"מ של העליון מתלבשים בתחתון להחיותו שהן הן כלי ההשפעה והורדת החיות מהעליון לתחתון בכל

---

12. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "משא"כ השגתם ב"השגת חכ' ודעת" השיגו בכתר וכו'". **13.** ישעי' ו, יא. **14.** וירא יח, א. **15.** ב"הערות ותיקונים" תיקן כ"ק אדמו"ר שליט"א "אליו הוי' הנעלם". **16.** ב"הערות ותיקונים" מביא אשר כ"ק אדמו"ר הצ"צ הגי' כאן שצ"ל: עליהם, ומעיר ע"ז כ"ק אדמו"ר שליט"א בהערות שם וז"ל: כן הוא בכת"י המעתיק (גוף כתי"ק הצ"צ אינו). ואולי טעה וצ"ל: **אליהם**. וכמו"ש באגה"ק לפנ"ז: **אליו**. **17.** ב"הערות ותיקונים" מביא אשר כ"ק אדמו"ר הצ"צ הגי' כאן שצ"ל: הוי' בבחי' (בלי תיבות "הנעלם ב"ה"). **18.** ב"ב יב, א. **19.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "משא"כ בהשגתם, כנ"ל".

אגרת הקדש

העולמות והמדרגות ולכן ג"כ הן הן המתגלות לנביאים בבחי' התגלות ממש ובתוכן מלובש אור הבינה שהיא בחי' הבנת האלהות מאור [נ"א ואור] א"ס ב"ה ובתוכה מלובשים אחוריים דחכמה שהיא מדרגה שלמעלה מהשכל וההבנה באלהות ב"ה כי שם חכמה מורה על מקור השכל וההבנה ולכן אמרו בזהר דאורייתא מחכמה נפקת כי טעמי מצות לא נתגלו והם למעלה מהשכל וההבנה. וגם באיזהו מקומן שנתגלה ונתפרש איזה טעם המובן לנו לכאורה אין זה הטעם המובן לנו לבדו תכלית הטעם וגבולו אלא בתוכו מלובש פנימיות ותעלומות חכמה שלמעלה מהשכל וההבנה וכן בכל דיבור ודיבור שיצא מפי הקב"ה לנביאים הכתובים בתנ"ך הן דברי תוכחה והן סיפורי מעשיות מלובש בתוכם בחינת חכמת אלהות שלמעלה

וְהַמַּדְרֵגוֹת, וְלָכֵן גַּם־כֵּן הֵן הֵן הַמִּתְגַּלּוֹת לַנְּבִיאִים בִּבְחִינַת הִתְגַּלּוּת מַמָּשׁ, – כפי שהדבר בענין הנבואה, כנזכר לעיל, שזה יורד אליהם באופן של התגלות. **וּבְתוֹכָן** – בספירות נצח־הוד־יסוד־מלכות, **מְלֻבָּשׁ אוֹר** – ספירת **הַבִּינָה, שֶׁהִיא בְּחִינַת הֲבָנַת הָאֱלֹהוּת מֵאוֹר** [נָסָח אַחֵר: **וְאוֹר**] **אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא,** – או לפי הנוסח השני, בחצאי ריבוע – הבנת האלקות ואור אין־סוף ברוך־הוא, שגם "אור אין־סוף" ברוך־הוא יורד בהבנה זו, **וּבְתוֹכָהּ** – ב"בינה", **מְלֻבָּשִׁים אֲחוֹרַיִם דְּחָכְמָה, שֶׁהִיא** – "חכמה" היא, **מַדְרֵגָה שֶׁלְּמַעְלָה מֵהַשֵּׂכֶל וְהַהֲבָנָה בָּאֱלֹהוּת בָּרוּךְ־הוּא, כִּי שֵׁם "חָכְמָה" מוֹרֶה עַל מְקוֹר הַשֵּׂכֶל וְהַהֲבָנָה.** – כנזכר בפרק י"ח בחלק הראשון של ספר ה"תניא", שהמלה "חכמה" היא "כח מה"[20], דבר שאינו בר הבנה והשגה בשכל, **וְלָכֵן אָמְרוּ בַּזֹּהַר, דְּ"אוֹרַיְתָא מֵחָכְמָה נָפְקַת",** – תורה באה מחכמה, בזוהר בשלח (סב, א) נאמר שאורייתא (תורה) באה מ"חכמה עילאה" (עליונה), וכך גם בזוהר חוקת (קפב, א) ואתחנן (רסא, א) ובעוד מקומות, **כִּי טַעֲמֵי מִצְוֹת לֹא נִתְגַּלּוּ,** – כענין של שכל ושל הבנה, **וְהֵם לְמַעְלָה מֵהַשֵּׂכֶל וְהַהֲבָנָה,** – למעלה מ"חכמה". **וְגַם בְּאֵיזֶהוּ מְקוֹמָן שֶׁנִּתְגַּלָּה וְנִתְפָּרֵשׁ אֵיזֶה טַעַם הַמּוּבָן לָנוּ לִכְאוֹרָה - אֵין זֶה הַטַּעַם הַמּוּבָן לָנוּ לְבַדּוֹ תַּכְלִית** – סוף, **הַטַּעַם** – של המצוה, **וּגְבוּלוֹ,** – שנאמר שכאן מסתיים הטעם ואין לו עומק יותר, **אֶלָּא בְּתוֹכוֹ** – בתוך הטעם, **מְלֻבָּשׁ פְּנִימִיּוּת וְתַעֲלוּמוֹת חָכְמָה שֶׁלְּמַעְלָה מֵהַשֵּׂכֶל וְהַהֲבָנָה.** – בשיחה קדושה[21] הסביר פעם הרבי, שרבנו הזקן מדייק בלשון שאין זה "תכלית הטעם", אין זה סוף **הטעם** של המצוה, כלומר, שלא זו בלבד שאין זה תכלית המצוה עצמה, אלא זה אפילו לא תכלית **הטעם** של המצוה, שכן ענינה האמיתי של מצוה הוא הרצון העליון שלמעלה לגמרי מטעם, שלכן הרי עיקר קיום המצוות הוא כדי לקיים רצון הקדוש ברוך הוא. וכפי שכ"ק אדמו"ר ה"צמח צדק" כותב בספרו "דרך מצותיך" (הנקרא גם "ספר **טעמי** המצוות, כי הוא ספר של **טעמים** על מצוות) מיד במצוה הראשונה[22], שעיקר הכוונה הנדרשת בקיום מצוה היא, לכוון בעשיית המצוה שכך ציוונו בורא העולם לעשות, ושידע האדם שבאותו מעשה הוא מקיים ציוויו ורצונו של הקדוש־ברוך־הוא, למרות שאין הוא יודע את המכוון והמטרה של המצוה, והוא אומר שם להלן שמה שמובן משהו מטעם המצוה (כמו על דרך הקבלה והחסידות, החקירה והדרוש) אין זה באמת רק רמז של הענין, וכטיפה מים האוקיינוס, ויתירה מזו באין־ערוך ממש, שכן האדם שלבוש בחומר (הגוף) אי אפשר לו להשיג רוחניות, ומשה רבנו שכבר למעלה משלשת אלפים שנה בגן־עדן והולך תמיד מחיל אל חיל בעומק השגת טעמי המצוות, ועל כל אלה (מה שמשה רבנו משיג) כתוב[23] "לכל תכלה ראיתי קץ" (שלהשגה ולכליון של גן־עדן יש קץ וגבול), ואילו המצוה עצמה "רחבה מצותך מאד" היא "רחבה", בלי גבול, שכן יש בה גבוה וגבוה יותר[24].

מה שהוא אומר שרק "**באיזהו מקומן**" נתגלה טעם המצוה, שלכאורה ישנן הרי הרבה מצוות של "משפטים" ו"עדות", שיש בהן טעם גלוי, והן רוב המצוות. כיצד, איפוא, הוא אומר שרק **באי אלה** מצוות נתגלה טעמן? מובא על כך ב"לקוטי ביאורים" על "תניא" (להרב קארף שי') בשם הרבי, שגם **באותן** מצוות יש טעם רק למצוה **בכלל**, ואילו פרטיה המרובים של המצוה – לא נתגלה טעמם, כמו, למשל, מצות תפילין, שהמצוה בכלל יש לה טעם, שיהיה "לאות על ידך"[25], ואילו פרטיה הרבים של מצות תפילין: שתהיינה מרובעות, ארבע פרשיות בארבעה "בתים" בשל ראש, ובשל יד "בית" אחד בלבד, רצועות שחורות, וכדומה – כל אלה אין להם טעם בגלוי. **וְכֵן בְּכָל דִּבּוּר וְדִבּוּר שֶׁיָּצָא מִפִּי הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא לַנְּבִיאִים, הַכְּתוּבִים בַּתָּנ"ךְ,** – שכל דיבור של נבואה שבתנ"ך הוא נבואה לכל הדורות, לא רק לאותו זמן שהנבואה נאמרה בו[26], **הֵן דִּבְרֵי תּוֹכֵחָה** – שנביאים הוכיחו את בני ישראל בדבר ה' של נבואה שנתגלה אליהם, שאז הרי אין זה שהנביא מוכיח את בני ישראל, אלא שהקדוש־ברוך־הוא מוכיח את בני ישראל על ידי הנביא, **וְהֵן סִפּוּרֵי מַעֲשִׂיּוֹת** – אם הסיפור מופיע בתורה או בנביאים או בכתובים, הרי אמת הדבר שזה כפשוטו, שכך אירע, אך כיוון שזה נקבע בתורה, משמעותו הוא ענין נצחי לכל הזמנים, **מְלוּבָּשׁ בְּתוֹכָם** – בדברי התוכחה ובסיפורי המעשיות, **בְּחִינַת חָכְמַת אֱלֹהוּת שֶׁלְּמַעְלָה מֵהַשֵּׂכֶל וְהַהֲבָנָה, כַּנִּרְאֶה בְּחוּשׁ**

---

20. זח"ג כח, א. **21.** ש"פ וישב ה'תשכ"ד. **22.** ד, ב. **23.** תהלים קיט, צו. נתבאר לעיל סימן יז. **24.** **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "להעיר מהמשנה (ברכות לג ב): האומר... אשר במו"נ ח"ג פמ"ח פי' טעם המצוה דשה"ק [דשילוח הקן] כדי לקבוע... ובפיה"מ כ' הרמב"ם עצמו שהיא מצוה ש'אין לו טעם'!". **25.** ואתחנן ו, ח. **26.** ראה מגילה יד, א.

מֵעִנְיַן הַ"קְרִי" וְהַ"כְּתִיב", – מילים בתנ"ך שיש הבדל בין איך שכותבים אותן לבין איך שקוראים אותן, כִּי הַ"קְרִי" – איך שקוראים את המלה, הוּא לְפִי הַהֶבְנָה הַנִּגְלִית לָנוּ, וְהַ"כְּתִיב" – איך שכותבים את המלה, הוּא לְמַעְלָה מֵהַשֵּׂכֶל וְהַהֶבְנָה, שֶׁתֵּבָה זוֹ כִּכְתִיבָתָהּ – כפי שנכתבה, אֵין לָהּ לְבוּשׁ בִּבְחִינַת הַהֶבְנָה, וּבִקְרִיאָתָהּ בַּפֶּה - יֵשׁ לָהּ לְבוּשׁ. – של הבנה, שמבינים את המלה לפי תוכנו הפשוט של הענין. כמו למשל, "הוא עשנו ולא (ולו) אנחנו עמו וצאן מרעיתו"[27], שהכתיב הוא "ולא" (באל"ף) שהכוונה היא "ואין", והקרי הוא "ולו" (בוא"ו) שהכוונה היא "ואליו" – הרי הקרי "ולו" (ואליו) יש לו לבוש לפי פשטות הענין, שמדובר כאן: "כי הוא עשנו" – "ולו אנחנו", ואליו אנו מיוחדים בתור "עמו וצאן מרעיתו"; ואילו הכתיב הוא "ולא" (באל"ף) "ואין", הרי במשמעותו העמוקה יש לכך הסבר[28], אבל בלבוש הפירוש הפשוט – אין לכך שום הבנה[29]. וְכֵן הָעִנְיָן בְּאוֹתִיּוֹת גְּדוֹלוֹת שֶׁכָּתַבְתָּ"ך, שֶׁהֵן מֵעֶלְמָא עֲלָאָה, – מעולם עליון יותר, בספירת ה"בינה", וּמְאֵירוֹת מִשָּׁם בְּגִלּוּי בְּלִי לְבוּשׁ כִּשְׁאָר הָאוֹתִיּוֹת.

אגרת הקדש

מהשכל וההבנה כנראה בחוש מענין הקרי והכתיב כי הקרי הוא לפי ההבנה הנגלית לנו והכתיב הוא למעלה מהשכל וההבנה שתיבה זו ככתיבתה אין לה לבוש בבחינת ההבנה ובקריאתה בפה יש לה לבוש וכן הענין באותיות גדולות שבתנ"ך שהן מעלמא עילאה ומאירות משם בגילוי בלי לבוש כשאר האותיות.

יום שישי כ"ז אלול

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' קכח, והנה בחי' חכמת... עד עמ' 256, ושכל.

וְהִנֵּה, בְּחִינַת חָכְמַת אֱלֹהוּת בָּרוּךְ־הוּא הַמְלֻבֶּשֶׁת בְּתַרְיַ"ג – 613, מִצְוֹת הַתּוֹרָה - נִקְרֵאת בְּשֵׁם "בְּחִינַת אֲחוֹרַיִם דְּחָכְמָה", – חיצוניות ה"חכמה". לעיל אמר רבנו הזקן, שמה שהשיג משה רבנו בנבואה, בספירת ובחינת ה"חכמה", הוא רק "אחוריים דחכמה", ולאחר מכן אמר, שגם מה שתורה "מחכמה נפקת" (באה מבחינת "חכמה") זה גם כן בחינת "אחוריים" של חכמה, שגם "אחוריים דחכמה" הוא ענין שלמעלה משכל ומהבנה – אומרים לכן שתורה באה מחכמה, וכן הוא אומר שחכמת אלקות המלובשת בתרי"ג מצוות – היא גם כן בחינת אחוריים של חכמה, כִּי כָּל אֲחוֹרַיִם שֶׁבַּסְּפִירוֹת הֵן מַדְרֵגוֹת הַחִיצוֹנוֹת וְהַתַּחְתּוֹנוֹת בַּמַּעֲלָה שֶׁבַּסְּפִירָה זוֹ, מַה שֶּׁיּוּכְלוּ לֵירֵד וּלְהִתְפַּשֵּׁט לְמַטָּה לְהִתְלַבֵּשׁ בַּבְּרוּאִים לְהַחֲיוֹתָם; וּבְחִינַת הַפָּנִים, – הבחינה הפנימית של הספירה, הִיא הַסְּפִירָה עַצְמָהּ הַמְיֻחֶדֶת בְּמַאֲצִילָהּ אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא בְּתַכְלִית הַיִּחוּד. כְּגוֹן דֶּרֶךְ־מָשָׁל, סְפִירַת חָכְמָה – אודותה מדובר כאן, שֶׁהִיא מְיֻחֶדֶת בְּמַאֲצִילָהּ אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא בְּתַכְלִית הַיִּחוּד, כִּי הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא וְחָכְמָתוֹ אֶחָד (כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל), – בפרק ב' ובפרק נ"ב בחלק הראשון של ספר ה"תניא", וּמַה שֶּׁמֵּאִיר וּמִתְפַּשֵּׁט מֵחָכְמָתוֹ יִתְבָּרֵךְ לְמַטָּה בַּתַּחְתּוֹנִים, שֶׁהֵם בַּעֲלֵי גְּבוּל וְתַכְלִית, – יש להם גבול וסוף, וּמִתְלַבֵּשׁ בָּהֶם – בפנימיות, שכן "מאיר" ו"מתפשט" יכול הרי להיות באופן של "מקיף", שהאור אינו מתצמצם לפי ערך הדבר שבו הוא מאיר ומתפשט, ואינו מתאחד בו, ואילו "התלבשות" היא הרי, שהאור מתצמצם לפי ערך הדבר שבו הוא מתלבש ומתאחד אתו. הרי, אם הנבראים שבהם מתלבש האור, הם בעלי גבול ותכלית, אי אפשר הרי להיות שהאור המתלבש בהם יהיה אור שבבחינת בלי גבול – כפי שהדבר בספירה עצמה שהיא מאוחדת במאציל בתכלית היחוד, וכשם שהמאציל הוא "אין סוף" ו"בלי גבול", כך גם הספירה היא בבחינת "בלי גבול", הרי מה שמאיר ומתפשט **ומתלבש** בנבראים נִקְרָא "אֲחוֹרַיִם", – החיצוניות של הספירה ולא הספירה עצמה, וְנִקְרָא גַּם־כֵּן בְּחִינַת "עֲשִׂיָּה שֶׁבַּאֲצִילוּת"[30]. – ה"אחוריים" והחיצוניות של ספירת ה"חכמה" (ש"חכמה" היא הרי הבחינה של "אצילות") נקרא בחינת **העשיה** שב"אצילות" – בחינה של "אצילות" שיכולה לרדת למטה. פֵּרוּשׁ, עַל דֶּרֶךְ־מָשָׁל, כְּמוֹ שֶׁבָּאָדָם הַתַּחְתּוֹן שֶׁיֵּשׁ

אגרת הקדש

והנה בחי' חכמת אלהות ב"ה המלובשת בתרי"ג מצות התורה נק' בשם בחינת אחוריי' דחכמה כי כל אחוריים שבספירות הן מדרגות החיצונות והתחתונות במעלה שבספירה זו מה שיוכלו לירד ולהתפשט למטה להתלבש בברואים להחיותם ובחי' הפנים היא הספירה עצמה המיוחדת במאצילה א"ס ב"ה בתכלית היחוד כגון ד"מ ספירת חכמה שהיא מיוחדת במאצילה א"ס ב"ה בתכלית היחוד כי הקב"ה וחכמתו אחד (כמ"ש לעיל) ומה שמאיר ומתפשט מחכמתו ית' למטה בתחתונים שהם בעלי גבול ותכלית ומתלבש בהם נק' אחוריים ונק' ג"כ בחי' עשיה שבאצי' פי' עד"מ כמו שבאדם התחתון שיש בנשמתו ה' מדרגות

---

27. תהלים ק, ג. וראה ב"ר רפ"ק. **28.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "זח"א קכ, ב. אוה"ת (יהל אור) להצ"צ לתהלים עה"פ. וש"נ.
29. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "אבל עיין פירש"י שם". **30.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "כ"ה בהדפוסים שראיתי. ולכאורה הול"ל עשי' שבחכמה. ואולי אפ"ל שכאן מדבר בהחילוק דגבול ובל"ג - בי"ע ואצילות - תורתך - תורה דאציל', שלמדתנו - תורה

בְּנִשְׁמָתוֹ ה' מַדְרֵגוֹת, זוֹ לְמַטָּה מִזּוֹ, שֶׁהֵן בְּחִינַת הַשֵּׂכֶל וְהַמִּדּוֹת וּמַחֲשָׁבָה וְדִבּוּר וּמַעֲשֶׂה, וְהַמַּעֲשֶׂה הִיא הַתַּחְתּוֹנָה שֶׁבְּכֻלָּם, – גִּילוּי הַנֶּפֶשׁ שִׁשְׁנוֹ בְּ"מַעֲשֶׂה" הוּא בַּמַּדְרֵיגָה פְּחוּתָה בַּהַרְבֵּה מֵאֲשֶׁר בְּשְׁאָר הַבְּחִינוֹת שֶׁעַל־יְדֵן הַנֶּפֶשׁ מִתְגַּלֶּה, שֶׁהַחַיּוּת הַמִּתְפַּשֶּׁטֶת מֵהַנְּשָׁמָה וּמְלַבֶּשׁ בְּכֹחַ הַמַּעֲשֶׂה, הוּא כְּאֵין לְגַבֵּי הַחַיּוּת הַמִּתְפַּשֶּׁטֶת מִמֶּנָּה וּמְלַבֶּשׁ בְּכֹחַ הַדִּבּוּר, שֶׁהוּא – כּוֹחַ הַדִּיבּוּר, הוּא כְּאֵין לְגַבֵּי הַחַיּוּת הַמִּתְפַּשֶּׁטֶת מִמֶּנָּה – מֵהַנִּשְׁמָה, וּמְלַבֶּשׁ בְּמַחֲשָׁבָה וּמִדּוֹת וְשֵׂכֶל – כָּל אֵלֶּה מְאוּחָדִים עִם הַנֶּפֶשׁ. שֶׁכֵּן, אֲפִילּוּ מַחֲשָׁבָה שֶׁהִיא "לְבוּשׁ" לַנֶּפֶשׁ, אֲבָל הִיא לְבוּשׁ הַמְאוּחָד עִם הַנֶּפֶשׁ, וְהִיא קַיֶּמֶת תָּמִיד כְּשֵׁם שֶׁהַנֶּפֶשׁ עַצְמָהּ קַיֶּמֶת תָּמִיד, וְאֵילוּ דִּיבּוּר וּמַעֲשֶׂה הֵם "לְבוּשִׁים נִפְרָדִים", מֵהַנֶּפֶשׁ, (שֶׁלְּכֵן אֲפִילּוּ בְּדִיבּוּר הֲרֵי "עֵת לְדַבֵּר וְעֵת לַחֲשׁוֹת מִלְּדַבֵּר"[31]), וּבְהֵם גּוּפָא, "מַעֲשֶׂה" נִפְרָד הַרְבֵּה יוֹתֵר מֵהַנֶּפֶשׁ מֵאֲשֶׁר דִּיבּוּר,

אגרת הקדש

זו למטה מזו שהן בחי' השכל והמדות ומחשבה ודבור ומעשה והמעשה היא התחתונה שבכולם שהחיות המתפשט מהנשמה ומלובש בכח המעשה הוא כאין לגבי החיות המתפשט ממנה ומלובש בכח הדבור שהוא כאין לגבי החיות המתפשט ממנה ומלובש במחשבה ומדות ושכל

יום שבת קודש כ"ח אלול

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 256, כן עד"ז ממש... עד עמ' 256, מהאריז"ל:

כֵּן עַל־דֶּרֶךְ־זֶה מַמָּשׁ – כְּמוֹ שֶׁהַדִּבּוּר בְּמָשָׁל שֶׁל הַנֶּפֶשׁ, הִיא בְּחִינַת חָכְמָתוֹ יִתְבָּרֵךְ, מַה שֶּׁיּוּכַל לְהִתְפַּשֵּׁט מִמֶּנָּה (לְהַשְׁפִּיעַ) [לְהִתְלַבֵּשׁ] בַּתַּחְתּוֹנִים כֻּלָּם, – שֶׁכֵּן, הֲרֵי "כּוֹלֶם בְּחָכְמָה עֲשִׂיתָ"[32], הַכֹּל נִתְהַוֶּה עַל יְדֵי "חָכְמָה", הֲרֵי שֶׁ"חָכְמָה" מִתְלַבֶּשֶׁת בְּכָל הַנִּבְרָאִים, וְאֵיזוֹ בְּחִינָה שֶׁל "חָכְמָה" יְכוֹלָה לְהִתְלַבֵּשׁ בְּכָל הַנִּבְרָאִים הֵם[33] כְּאֵין לְגַבֵּי בְּחִינַת פָּנִים – פְּנִימִיּוּת ה"חָכְמָה", הַמְיֻחָד בַּמַּאֲצִיל בָּרוּךְ־הוּא, דְּכֻלָּא קַמֵּיהּ כְּלָא חָשִׁיב, – שֶׁכֵּן, הַכֹּל לְגַבֵּי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא נֶחְשָׁב לְכֹלּוֹם – הֲרֵי שֶׁהַבְּחִינָה שֶׁהִיא "קְמִיּוּת" (מְאוּחֶדֶת אִתּוֹ) – הִיא לְגַבְּיוֹ כְּלָא כְּלוּם. וְהַהַשְׁפָּעָה לְכָל הַנִּבְרָאִים כֻּלָּם שֶׁהֵם כַּעֲלֵי גְבוּל וְתַכְלִית - נֶחְשֶׁבֶת יְרִידָה וְצִמְצוּם כִּבְיָכוֹל לְגַבֵּי הַמַּאֲצִיל אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא, עַל דֶּרֶךְ־מָשָׁל, כְּמוֹ שֶׁנֶּחְשֶׁבֶת יְרִידָה וְצִמְצוּם לְשֵׂכֶל הָאָדָם הַמַּשְׂכִּיל הַמְצֻמְצָם וְחָמְרִית מַמָּשׁ. וְלָכֵן מֹשֶׁה רַבֵּנוּ עָלָיו־הַשָּׁלוֹם, שֶׁהִשִּׂיג עַד אֲחוֹרַיִם דְּחָכְמָה, – כִּנְזֹכֶר לְעֵיל, זָכָה שֶׁתִּנָּתֵן עַל־יָדוֹ הַתּוֹרָה, שֶׁהִיא – הַתּוֹרָה, הִיא "נוֹבְלוֹת חָכְמָה שֶׁלְּמַעְלָה", פֵּרוּשׁ מַה שֶּׁנּוֹבֵל מִמֶּנָּה וְיוֹרֵד לְמַטָּה וּמִתְלַבֵּשׁ בְּתוֹרָה נִשְׁמִיּוּת שֶׁלָּנוּ, שֶׁעִקָּרָהּ וְתַכְלִיתָהּ – שֶׁל תּוֹרָה, הוּא קִיּוּם הַמִּצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה וַעֲשֵׂה בְּפֹעַל וּמַעֲשֶׂה מַמָּשׁ, כְּמַאֲמַר[34]: "הַיּוֹם לַעֲשׂוֹתָם", – וּכְפִי שֶׁהַגְּמָרָא אוֹמֶרֶת בְּעֵירוּבִין[35] עַל כָּךְ: "הַיּוֹם לַעֲשׂוֹתָם וְלֹא לְמָחָר לַעֲשׂוֹתָם", שֶׁזְּמַן קִיּוּם הַמִּצְוֹת הוּא דַּוְקָא הַיּוֹם, בָּעוֹלָם הַזֶּה. וְ"גָדוֹל תַּלְמוּד שֶׁמֵּבִיא לִידֵי מַעֲשֶׂה"[36], – הֲרֵי שֶׁהַגְּדֻלּוֹת שֶׁל תַּלְמוּד (לִימּוּד) הִיא מִפְּנֵי שֶׁזֶּה מֵבִיא לַעֲשִׂיַּת הַמִּצְוֹת, הֲרֵי שֶׁהַתַּכְלִית הִיא – קִיּוּם הַמִּצְוֹת, וְ"הַלּוֹמֵד שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת - נֹחַ לוֹ שֶׁנִּהְפְּכָה שִׁלְיָתוֹ וְכוּ'"[37], – וְלֹא הָיָה נִבְרָא, וְכָל אָדָם מֻכְרָח לְהִתְגַּלְגֵּל עַד שֶׁיְּקַיֵּם כָּל הַתַּרְיַ"ג – 613, מִצְוֹת בְּפֹעַל מַמָּשׁ, כַּנּוֹדָע מֵהָאָרִי" זַ"ל[38]: –

אגרת הקדש

כן עד"ז ממש היא בחי' חכמתו ית' מה שיוכל להתפשט ממנה (להשפיע) [להתלבש] בתחתונים כולם הם כאין לגבי בחינת פנים המיוחד במאציל ב"ה דכולא קמיה כלא חשיב וההשפעה לכל הנבראים כולם שהם בעלי גבול ותכלית נחשבת ירידה וצמצום כביכול לגבי המאציל א"ס ב"ה עד"מ כמו שנחשבת ירידה וצמצום לשכל האדם המשכיל המצומצם באיזה עשיה גשמיות וחומרית ממש ולכן משה רבינו ע"ה שהשיג עד אחוריים דחכמה זכה שתנתן ע"י התורה שהיא נובלות חכמה שלמעלה פי' מה שנובל ממנה ויורד למטה ומתלבש בתורה גשמיות שלנו שעיקרה ותכליתה הוא קיום המצות ל"ת ועשה בפועל ומעשה ממש כמאמר היום לעשותם וגדול תלמוד שמביא לידי מעשה והלומד שלא לעשות נוח לו שנהפכה שלייתו וכו' וכל אדם מוכרח להתגלגל עד שיקיים כל התרי"ג מצות בפועל ממש כנודע מהאריז"ל:

דבריאה, ולכן מדגיש שבאצי'. והשייכות שבין זל"ז - דבל"ג דאצי' ה"ה הא דאצי' הוא חכ' (יו"ד שבשם) ובי"ע שאר הספירות". **31.** ראה קהלת ג, ז. **32.** תהלים קד, כד. **33.** ב"הערות ותיקונים" תיקן כ"ק אדמו"ר שליט"א שצ"ל הוא. **34.** ואתחנן ז, יא. **35.** כב, א. **36.** קידושין מ, ב. **37.** ירושלמי שבת פ"א ה"א. **38.** ראה הל' ת"ת לאדה"ז פ"א ה"ד ובהנסמן שם בציונים ומ"מ.

ב"יהל אור" להרבי ה"צמח צדק", על תהלים, עמוד 369, מביא על אגרת קודש זו: רבנו הזקן מתחיל את האגרת בפסוק "עוטה אור כשלמה", ובאגרת חסר הביאור על פסוק זה, אלא מההקדמה מסתבר ש"אחוריים דחכמה" הנקרא "נובלות חכמה שלמעלה תורה", זה ה"שלמה" (הלבוש) ונגלה דתורה, ובחינת פנימיות אבא (פנימיות החכמה) היא טעמי תורה, (שבעיקרו זה יתגלה בביאת המשיח, כפי שרש"י אומר על הפסוק[39], "ישקני מנשיקות פיהו", שמשיח יגלה טעמי תורה, ומעין זה היא התגלות החסידות שהיא הכנה למשיח, על־דרך שטועמים ממאכלי השבת – בערב שבת)[40]. והוא (ממשיך ה"צמח צדק" ב"יהל אור") ה"אור" המלובש ב"שלמה". שכן, זה האור שנברא ביום ראשון ש"גנזו לצדיקים", והיכן גנזו – בתורה[41], וזהו "פנימיות יסוד אבא", כפי שהרמ"ז אומר בפרשת בהעלותך[42]. וה"צמח צדק" מציין שם מה'סידור' במאמר "ועשו להם ציצית"[43].

39. שה"ש א, ב. **40.** ראה לקו"ש חט"ו ע' 282 ובהנסמן בהערות שם. **41.** לקו"ש ח"י ע' 10 ובהנסמן שם. **42.** ח"ג קסב, א. **43.** סידור עם דא"ח (קה"ת, תשכ"ה).

אגרות קודש

ב"ה, ה' אלול, ה'תיש"א
ברוקלין, נ. י.

לתלמידי מוסדות התורה בכלל ובני
הישיבות בפרט, ה' עליהם יחיו

שלום וברכה!

לקראת התחלת זמן הלימודים, הבא עלינו ועל כל ישראל לטובה ולברכה, ברכתי חמה ולבבית שלוחה לכם, אשר החונן לאדם חכמה בינה ודעת יאר פניו אליכם ותהי' ההתחלה וכל שנת הלימודים בהצלחה בכל הפרטים.

כל מעשה ומעשה של בני ובנות ישראל, צריך להיות בו כונה ותכלית רצוי'. גם ימי החופש שחלפו זה עתה יש להם כונה ותכלית, והן - להחליף כח ולהוסיף אומץ בכדי שתוכלו להמשיך - והמתחילים, להתחיל - לימוד התורה וחינוך הכשר ביראת שמים ביתר התמדה ויתר חיות.

הנני מקוה, ואני תפילה, כי תוציאו מן הכח אל הפועל את השקידה, ההתמדה והחיות הדרושים לקנין התורה, שהיא תורת חיים, מפי אלקים חיים, מורשה לעם ישראל שעליהם נאמר "ואתם הדבקים בה' אלקיכם חיים כלכם היום".

ובימי חודש אלול אלה בפרט, החודש שמרגלא בפומי' דכ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע לקראו בשם "חודש החשבון", חשבון השנה ההולכת וחולפת, וההחלטות טובות על להבא, הנה בטחוני חזק, כי תעשו חשבון צדק ממה שראוי לשנותו לטוב ולתקנו בעניני הנהגה וסדר בעבר, בכדי אשר מכאן ולהבא יהי' לימודכם והנהגתכם על הצד היותר טוב, לטוב לכם בגשמיות וברוחניות.

החותם בברכת כתיבה וחתימה טובה לשנה טובה ומתוקה לכל אחד ואחד מכם, להוריכם שיחיו, למחנכיכם שיחיו, ולמנהלי מוסדכם שיחיו,

מ. שניאורסאהן

יום ראשון

יום רביעי — כב אלול — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: נצבים וילך, רביעי עם פירש"י.
תהלים: קו־קז. סד־סו.
תניא: וזהו שארז"ל . . . מנוחה כו'.

תורת החסידות דורשת, כי תחלה להוכחה צריכים להסיר את הצפרנים, ניט שטעכען זיך, כי בטופרהא אחידן, יעדער שטאָך איז קליפה וסטרא אחרא, ואחר נטילת הצפרנים צריך להיות נטילת ידים, כמבואר ענינה בדא"ח, המשכת המוחין למדות.

תּוֹרַת הַחֲסִידוּת דּוֹרֶשֶׁת, כִּי תְּחִלָּה לַהוֹכָחָה צְרִיכִים לְהָסִיר אֶת הַצִּפָּרְנַיִם, לֹא לִדְקֹר, כִּי "בְּטוּפְרָהָא אֲחִידָן" [=בַּצִּפָּרְנַיִם נֶאֱחָזוֹת], כָּל דְּקִירָה הִיא 'קְלִפָּה' וְ'סִטְרָא אַחֲרָא'; וְאַחַר נְטִילַת הַצִּפָּרְנַיִם צָרִיךְ לִהְיוֹת נְטִילַת יָדַיִם, כַּמְבֹאָר עִנְיָנָהּ בדא"ח [דִּבְרֵי אֱלֹקִים חַיִּים, חֲסִידוּת], הַמְשָׁכַת הַמֹּחִין לְמִדּוֹת.

יום שני

יום חמישי — כג אלול — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: נצבים וילך, חמישי עם פירש"י.
תהלים: קח־קיב. סז־סט.
תניא: יח. כתיב . . . 252 בלק"א.

ר' מֹשֶׁה, בְּנוֹ שֶׁל רַבֵּנוּ הַזָּקֵן, בְּלִמְדוֹ – וְהוּא אָז כְּבֶן ח־יא שָׁנָה – הַסּוּגְיָא בְּשִׁבְחָן שֶׁל חֲכָמִים בְּגִטִּין (סז א) נִסְתַּפֵּק בְּמַאֲמַר רַשְׁבִּ"י [=רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחָאי] שֶׁם "שְׁנוּ מִדּוֹתַי", שֶׁיֵּשׁ בָּזֶה שְׁנֵי פֵּרוּשִׁים: לִמְדוּ תּוֹרָתִי (רַשִׁ"י) אוֹ מִדּוֹתַי כִּפְשׁוּטוֹ. בְּתוֹךְ כָּךְ נִכְנַס רַבֵּנוּ הַזָּקֵן וְאָמַר – בְּנִגּוּן, כְּדַרְכּוֹ בַּקֹּדֶשׁ: תּוֹרָה שֶׁנִּתְּנָה לָנוּ כֻּלָּהּ מִדּוֹת טוֹבוֹת, אֲפִלּוּ הָעֲנָשִׁין שֶׁבָּהּ הֵם בֶּאֱמֶת חֶסֶד וְטוֹב, וּשְׁנֵי הַפֵּרוּשִׁים אֶחָד הֵם, וְהָא בְּהָא תַּלְיָא [=זֶה בָּזֶה תָּלוּי]: אִי אֶפְשָׁר לִהְיוֹת מִדּוֹת טוֹבוֹת בְּלִי תּוֹרָה, וְאִי אֶפְשָׁר לְתוֹרָה בְּלִי מִדּוֹת טוֹבוֹת. כְּכָל הַנַּ"ל קָרָה גַּם לְהַ"צֶּמַח צֶדֶק" בִּהְיוֹתוֹ בְּגִיל ח־יא שָׁנָה.

יום שלישי

יום שישי — כד אלול — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: נצבים וילך, ששי עם פירש"י.
תהלים: קיג־קיח. ע־עב.
תניא: והשנית היא . . . .דעהו.א

אַמאָל איז יעדער וואָרט וואָס מ'האָט געהערט געווען א תורה, און יעדער זאך וואָס מ'האָט געזעהן – א הוראה אין עבודה און הדרכה.

בֶּעָבָר, כָּל אִמְרָה שֶׁשָּׁמְעוּ הָיְתָה תּוֹרָה, וְכָל דָּבָר שֶׁרָאוּ – הוֹרָאָה בָּעֲבוֹדָה וְהַדְרָכָה.

יום רביעי

שבת — כה אלול — ה'תש"ג

אֲמִירַת כָּל הַתְּהִלִּים בְּהַשְׁכָּמָה. יוֹם הִתְוַעֲדוּת.
סְלִיחוֹת – אַחַר חֲצוֹת לַיְלָה וּבְסָמוּךְ לָהּ. אֲבָל בִּשְׁאָר הַיָּמִים – בְּאַשְׁמוֹרֶת הַבֹּקֶר.
כַּאֲשֶׁר נִצָּבִים וַיֵּלֶךְ נִפְרָדוֹת, מַתְחִילִין לְמַפְטִיר וְכֵן לִשְׁבִיעִי – שַׁבָּת פָּרָשַׁת נִצָּבִים – רְאֵה נָתַתִּי לְפָנֶיךָ גו'.

שיעורים. חומש: נצבים וילך, שביעי עם פירש"י.
תהלים: קיט, אשרי . . . מצותך מאד. עג־עה.
תניא: יט. עוטה . . . "254" דאצילות.

אַדְמוֹ"ר הַזָּקֵן סִפֵּר: בִּהְיוֹתִי בְּמֵעֶזְרִיטְשׁ, שָׁמַעְתִּי מִמּוֹרִי וְרַבִּי הָרַב הַמַּגִּיד בְּשֵׁם מוֹרוֹ וְרַבּוֹ הַבַּעַל־שֵׁם־טוֹב נִשְׁמָתוֹ־עֵדֶן: הַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי שֶׁהוּא הַחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן לְחָדְשֵׁי הַשָּׁנָה, הַקָּדוֹשׁ־

היום יום . . .

בָּרוּךְ־הוּא בְּעַצְמוֹ מְבָרְכוֹ בְּשַׁבָּת מְבָרְכִים שֶׁהוּא הַשַּׁבָּת הָאַחֲרוֹן דְּחֹדֶשׁ אֱלוּל, וּבְכֹחַ זֶה יִשְׂרָאֵל מְבָרְכִים אֶת הֶחָדָשִׁים י״א פְּעָמִים בַּשָּׁנָה. כְּתִיב ״אַתֶּם נִצָּבִים הַיּוֹם״, דְּ״הַיּוֹם״ קָאֵי עַל רֹאשׁ הַשָּׁנָה שֶׁהוּא יוֹם הַדִּין, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב ״וַיְהִי הַיּוֹם גּוֹ״״ וְתִרְגֵּם ״וַהֲוָה יוֹם דִּינָא רַבָּא״, וְ״אַתֶּם נִצָּבִים – קַיְמִים וְעוֹמְדִים״, וְהַיְנוּ שֶׁזּוֹכִים בַּדִּין. וּבְשַׁבָּת שֶׁלִּפְנֵי רֹאשׁ הַשָּׁנָה, שֶׁהוּא שַׁבָּת הָאַחֲרוֹן דְּחֹדֶשׁ אֱלוּל, קוֹרְאִין אָז פָּרָשַׁת ״אַתֶּם נִצָּבִים״, דְּזֶהוּ בִּרְכָתוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא בְּשַׁבָּת מְבָרְכִים חֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי, שֶׁהוּא הַמִּשְׁבָּע וְהַמַּשְׁבִּיעַ בְּרֹב טוּב לְכָל יִשְׂרָאֵל עַל כָּל הַשָּׁנָה.

יום חמישי

יום ראשון — **כו אלול** — ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: האזינו, פ׳ ראשונה עם פירש״י.
תהלים: קיט, מה . . . לא שכחתי. עו־עח.
תניא: אך הענין . . . ־קכח־ האותיות.

סדר הכשר בשר לאכילה להוציא ממנו דם האסור הוא: שרי׳, מליחה, הדחה. ענינם בעבודה: שרי׳ – ווייקען זיך אין דברי הרב, מליחה – יחידות, הדחה – ניגון.

סֵדֶר הֶכְשֵׁר בָּשָׂר לַאֲכִילָה לְהוֹצִיא מִמֶּנּוּ דַּם הָאָסוּר הוּא: שְׁרִיָּה, מְלִיחָה, הֲדָחָה. עִנְיָנָם בַּעֲבוֹדָה: שְׁרִיָּה – לְהַשְׁרוֹת עַצְמוֹ בְּדִבְרֵי הָרַב, מְלִיחָה – יְחִידוּת, הֲדָחָה – נִגּוּן.

יום שישי

יום שני — **כז אלול** — ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: האזינו, שני עם פירש״י.
תהלים: קכ־קלד. עט־פא.
תניא: והנה בחי׳ . . . ־256־ ושכל.

מדברי קודש רבינו הזקן: ישראל גוי אחד בארץ, דער עם ישראל אויך אין דער ערדישער וועלט איז פארבונדען מיט ה׳ אחד, השי״ת מאַכט פון רוחניות גשמיות, און דער עם ישראל מאַכט פון גשמיות רוחניות.

מִדִּבְרֵי קֹדֶשׁ רַבֵּנוּ הַזָּקֵן: ״יִשְׂרָאֵל גּוֹי אֶחָד בָּאָרֶץ״. עַם יִשְׂרָאֵל, גַּם בְּאַרְצִיּוּת הָעוֹלָם, קָשׁוּר הוּא עִם ה׳ אֶחָד. ה׳ יִתְבָּרֵךְ עוֹשֶׂה מֵהָרוּחָנִיּוּת גַּשְׁמִיּוּת, וְעַם יִשְׂרָאֵל עוֹשֶׂה מֵהַגַּשְׁמִיּוּת רוּחָנִיּוּת.

שבת קודש

יום שלישי — **כח אלול** — ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: האזינו, שלישי עם פירש״י.
תהלים: קלה־קלט. פב־פד.
תניא: כן עד״ז . . . .־256־ מהאריז״ל.

ברכת ד׳ היא תעשיר, בכלל ובפרט להנותן מעתו ומזמנו לעסוק בצרכי צבור בעניני צדקה וחזוק היהדות, וכמאמר: דער אויבערשטער ב״ה בלייבט ניט קיין בעל חוב, פאר יעדער גוטער זאך וואָס א איד טוט, צאָלט ער במיטב מיט בני חיי ומזוני רויחי.

״בִּרְכַּת ה׳ הִיא תַּעֲשִׁיר״, בִּכְלָל וּבִפְרָט לְהַנּוֹתֵן מֵעִתּוֹ וּמִזְּמַנּוֹ לַעֲסֹק בְּצָרְכֵי צִבּוּר בְּעִנְיְנֵי צְדָקָה וְחִזּוּק הַיַּהֲדוּת, וּכְמַאֲמָר: הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא לֹא נִשְׁאַר בַּעַל חוֹב. עֲבוּר כָּל דָּבָר טוֹב שֶׁיְּהוּדִי עוֹשֶׂה, מְשַׁלֵּם הוּא בְּ׳מִיטַב׳, בְּבָנֵי חַיֵּי וּמְזוֹנֵי רְוִיחֵי [=בְּבָנִים, חַיִּים, וּפַרְנָסָה בְּרֶוַח].

מתי יכולים אנשי שתי חצרות לערב עירוב אחד? יום ראשון כ"ב אלול ה'תשע"ט

הלכות עירובין פרק ג, הלכה ח: הָיָה אֵילָן בְּצַד הַכֹּתֶל, וְעָשָׂהוּ סֵלָם לַכֹּתֶל - אִם רָצוּ, מְעָרְבִין אֶחָד, הוֹאִיל וְאִסּוּר שְׁבוּת הוּא שֶׁגָּרַם לוֹ שֶׁלֹּא יַעֲלֶה בָּאִילָן. עָשָׂה אֲשֵׁרָה סֵלָם לַכֹּתֶל - אֵין מְעָרְבִין אֶחָד, מִפְּנֵי שֶׁאָסוּר לַעֲלוֹת עָלֶיהָ מִן הַתּוֹרָה, שֶׁהֲרֵי הִיא אֲסוּרָה בַּהֲנָיָה.

הרמב"ם פסק כדעת רבה (עירובין עח, ב) שאילן העומד בצד הכותל שבין שתי חצרות ומשמש כסולם לעלות עליו לראש הכותל (וגם בצידו השני של הכותל יש סולם - ראה לעיל ה"ד), יכולים אנשי שתי החצרות לערב עירוב אחד, כי היות ואפשר לעבור מחצר לחצר, הרי הן נחשבות כחצר אחת. ואף שאסרו חכמים לעלות באילן בשבת (הל' שבת פכ"א ה"ו) - בבין השמשות לא אסרו, וכיון שבין השמשות, שהוא זמן חלות דין העירוב, יכולים לעלות עליו ולעבור דרכו, הרי הן נחשבות כחצר אחת (מעשה רוקח).

ואף שהתירו שבות בבין השמשות רק במקום מצוה, הרי בגמרא (שם) הובאה סברא נוספת להתיר, כיון שהאילן מצד עצמו נחשב כפתח מעבר לחצר השניה רק ש'אריא הוא דרביע עליה' ('אריה הוא שרובץ עליו'), כפירוש רש"י (שם ד"ה דרביע)

"איסור שבות אומר לנו סורו, ומכל־מקום פתח שמיה" (מרכבת המשנה).

אך אם עשה סולם לכותל מעץ אשרה (של עבודה זרה) האסור בהנאה - אין אנשי שתי החצרות יכולים לערב עירוב אחד על סמך סולם זה, כי האיסור ליהנות ממנו ולעלות עליו הוא מן התורה, וגם בבין השמשות אי אפשר לעבור מחצר לחצר.

ובספר 'עצי אלמוגים' (סי' שעו סל"ו) הקשה:

בהלכות שבת (פי"ז הי"ב) כתב הרמב"ם שיכולים לעשות 'לחי' (קנה) מעץ אשרה כדי להתיר את הטלטול במבוי, ומדוע אין הדבר דומה להלכה זו שסולם של אשרה האסור בהנאה ולכן "אין מערבין אחד, שאסור לעלות עליה"?

ותירץ:

ב'לחי' מעץ אשרה אין ההנאה מגוף ה'לחי' אלא שכתוצאה מהעמדתו בפתח המבוי הותר בו הטלטול, ואין זו הנאה ישירה מהאיסור אלא 'גרם הנאה', מה שאין כן בסולם של אשרה המשמש למעבר בין החצרות, כיון שבפועל אסור לעבור דרכו אי אפשר להחשיב את החצרות כחצר אחת, ולכן "אין מערבין אחד".

ראש השנה - יומיים או יום אחד ארוך? יום שני כ"ג אלול ה'תשע"ט

הלכות עירובין פרק ח, הלכה ה: שְׁנֵי יָמִים טוֹבִים שֶׁל גְּלִיּוֹת - יֵשׁ לוֹ לְעָרֵב שְׁנֵי עֵרוּבִין לִשְׁתֵּי רוּחוֹת, וְסוֹמֵךְ עַל אֵי זֶה מֵהֶן שֶׁיִּרְצֶה לַיּוֹם הָרִאשׁוֹן, וְעַל הָעֵרוּב שֶׁבָּרוּחַ הַשֵּׁנִית לַיּוֹם הַשֵּׁנִי... כַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בִּשְׁנֵי יָמִים טוֹבִים שֶׁל גְּלִיּוֹת; אֲבָל בִּשְׁנֵי יָמִים טוֹבִים שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה, הֲרֵי הֵן כְּיוֹם אֶחָד, וְאֵינוֹ מְעָרֵב לִשְׁנֵי הַיָּמִים, אֶלָּא לְרוּחַ אַחַת.

האם מותר לבשל ביום הראשון של ראש השנה לצורך היום השני?

לגבי שאר ימים־טובים של גלויות נפסק ב'שלחן ערוך' שאין לבשל מהיום הראשון לשני (או"ח סי' תקג ס"א), אך בהלכה זו מבואר כי מאחר ששני הימים של ראש השנה נחשבים כיום אחד וקדושה אחת ארוכה, הרי בראש השנה מערב לשני הימים רק לרוח אחת. ולכאורה יש ללמוד מכך שאף שבשאר החגים אסור לבשל מיום ראשון ליום השני, בראש השנה ששני הימים נחשבים כהמשך אחד, כשם שמותר לבשל לצורך אותו היום כך יהא מותר לבשל גם למחרת.

אמנם, נחלקו הרמב"ם והראב"ד (להלן ה"ח) האם דין 'קדושה אחת' בראש השנה נאמר גם להקל או רק להחמיר:

הרמב"ם כותב שבשאר ימים־טובים צריך העירוב להיות במקומו הן בכניסת היום הראשון והן בכניסת היום השני, כי כל אחד משני הימים נחשב כחג בפני עצמו, ומשמע מדבריו שבשני הימים של ראש השנה שנחשבים כיום אחד די בכך שיהא העירוב קיים בלילה הראשון, אך הראב"ד כותב שדין 'קדושה אחת' נאמר רק לחומרא, ואין להקל מטעם זה לגבי קיומו של העירוב בכניסת היום השני.

ולפי זה יש שכתבו כי לדעת הרמב"ם מותר לבשל מהיום הראשון של ראש השנה ליום השני, מאחר ושני הימים נחשבים קדושה אחת גם לקולא, הרי זה כמו שמבשל לאותו יום (ביאור הגר"א או"ח תקג ד"ה ואפילו).

ולהלכה נפסק כי גם בראש השנה אסור לבשל מהיום הראשון לשני (שו"ע שם), וביאר ה'מגן אברהם' כי אף הרמב"ם סובר כך, משום שמדאורייתא החג הוא ביום הראשון, והיום השני הוא מדרבנן, ואם מבשל מהיום הראשון לשני, הרי מדין תורה זהו בישול מיום־טוב לחול, וחכמים לא תיקנו להחשיבם כקדושה אחת כדי להקל באיסור מדאורייתא.

'איסור כולל' יום שלישי כ"ד אלול ה'תשע"ט

הלכות שביתת עשור פרק ב, הלכה ב: אֶחָד הָאוֹכֵל אֲכָלִים הַמֻּתָּרִין, אוֹ שֶׁאָכַל דְּבָרִים הָאֲסוּרִין, כְּגוֹן פִּגּוּל וְנוֹתָר וְטֵבֶל וּנְבֵלוֹת וּטְרֵפוֹת וְחֵלֶב אוֹ דָּם, הוֹאִיל אָכַל אֲכָלִים הָרְאוּיִין לְאָדָם, הֲרֵי זֶה חַיָּב כָּרֵת מִשּׁוּם אוֹכֵל בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים.

לדעת רבי שמעון (פסחים לה, ב), אין אדם יוצא ידי חובתו במצה של טבל שלא נתקן, כי רק מה שאיסורו הוא משום 'בל תאכל חמץ' יוצאים בו ידי חובה אם שמרוהו מחימוץ, ואילו מצה זו אין איסורה אלא משום 'בל תאכל טבל',

ואיסור חמץ לא חל עליה כי "אין איסור חל על איסור", ולכן אין איסור חמץ חל על איסור טבל שקדם לו.

וכך פסק הרמב"ם (הל' חמץ ומצה פ"ו, ה"ז): "אין אדם יוצא ידי חובתו באכילת מצה שהיא אסורה לו, כגון שאכלה טבל או מעשר...". והקשה ה'לחם משנה' (שם) שלכאורה סותר הרמב"ם את דבריו כאן שהאוכל "פיגול ונותר וטבל... חייב כרת משום אוכל ביום הכיפורים", היינו שאיסור אכילה ביום הכיפורים חל על איסורים אחרים?

ומבאר על פי דברי הרמב"ם עצמו במקום אחר (הל' מאכלות אסורות פי"ד הי"ח־י"ט):

ב'איסור כולל', היינו כאשר האיסור האחרון כולל עמו דברים אחרים, אזי מתוך שחל האיסור על הדברים האחרים הרי הוא חל גם על הדבר שהיה עליו האיסור הראשון. ולכן, האוכל מאכלות אסורים ביום הכיפורים, כיון שיום הכיפורים כולל את כל המאכלים - חל איסורו גם על המאכלים האסורים, מה־שאין־כן במצה של טבל שאיסור חמץ הנוסף אוסר רק חמץ ולכן אינו חל על מה שכבר אסור משום טבל.

מותר ליוצאי מצרים לאפות לחם חמץ בפסח? יום רביעי כ"ה אלול ה'תשע"ט

הלכות יום טוב פרק א, הלכה ט: אֵין אוֹפִין וּמְבַשְּׁלִין בְּיוֹם טוֹב, מַה שֶּׁיֵּאָכֵל בְּחֹל; וְלֹא הֶתְּרָה מְלָאכָה שֶׁהִיא לְצֹרֶךְ אֲכִילָה, אֶלָּא כְּדֵי לַהֲנוֹת בָּהּ בְּיוֹם טוֹב.

נאמר בתורה (שמות יב, לט) "ויאפו את הבצק אשר הוציאו ממצרים עוגות מצות כי לא חמץ כי גורשו ממצרים ולא יכלו להתמהמה". וכתב הר"ן (פסחים כה, ב. בדפי הרי"ף) שמשמעות הפסוק היא "שאילו יכלו להתמהמה היו מחמיצין אותו לצורך מחר, דפסח מצרים לא נהג אלא לילה ויום... ולמחר [בט"ז ניסן] היו מותרים בחמץ... אלא מתוך שלא היה להם פנאי אפאוהו מצה".

והקשה על זה ה'תורת חסד' (או"ח סי' כה):

הרי ביום הראשון נאסרה עליהם עשיית מלאכה (כמבואר בדברי הר"ן הנ"ל), ואם כן, אף אם היה להם פנאי להחמיץ לא היו יכולים ללוש או לאפות לצורך מחר כי "אין אופין ומבשלין ביום טוב מה שיאכל בחול". ואף לרבה שהאופה פת מיום טוב לחול אינו לוקה, הואיל ואם יזדמנו לו אורחים שיצטרכו לפת תהיה ראויה להם והרי זה לצורך יום טוב – האופה חמץ ביום־טוב עצמו האסור לכל ישראל (ראה להלן הי"ג) ואינו ראוי לאורחים, לוקה לכל הדעות!

ותירץ:

נחלקו אמוראים בדין 'חצי שיעור' (יומא עד, ב): לענין עוונשין אכילת איסור צריכה שיעור, אבל לענין איסור אכילה לדעת ר' יוחנן 'חצי שיעור' אסור מן התורה ונלמד מהפסוק "כל חלב... לא תאכלו" - "כל חלב, אפילו כלשהוא", ולדעת ריש לקיש מותר מן התורה (ואסור מדרבנן), והלימוד מ'כל חלב' הוא אסמכתא.

ולפי זה יש לומר שבפסח מצרים לכל הדעות לא היה איסור לאכול חמץ פחות מהשיעור, שהרי עדיין לא נאמר הפסוק 'כל חלב', ואם כן היה מותר לאפות חמץ ביום טוב ולאכול ממנו 'חצי שיעור', ואיסור מדרבנן גם עדיין לא היה כמובן.

ועוד יש לומר:

הגמרא (יבמות קיד, א) לומדת מכמה פסוקים שהתורה באה "להזהיר את הגדולים על הקטנים", היינו שאין להאכיל את הקטנים דבר האסור. ואם כן, בפסח מצרים עדיין לא נאסר להם להאכיל חמץ את הקטנים שהרי עדיין לא נאמרו הפסוקים בהם מזהירה התורה "את הגדולים על הקטנים" והיה מותר לאפות חמץ ביום־טוב להאכיל קטן שגם זה 'אוכל נפש'.

אכילת בשר במועד יום חמישי כ"ו אלול ה'תשע"ט

הלכות יום טוב פרק ו, הלכה יח: וְהָאֲנָשִׁים, אוֹכְלִין בָּשָׂר וְשׁוֹתִין יַיִן, שֶׁאֵין שִׂמְחָה אֶלָּא בְּבָשָׂר, וְאֵין שִׂמְחָה אֶלָּא בְּיַיִן.

והקשה על זה ה'בית יוסף' (או"ח סי' תקכט):

אמרו בגמרא (פסחים קה, א) "בזמן שבית המקדש קיים אין שמחה אלא בבשר, שנאמר 'וזבחת שלמים ואכלת שם ושמחת', ועכשיו שאין בית המקדש קיים אין שמחה אלא ביין", ומדוע כתב הרמב"ם שצריכים לאכול בשר?

וכתב המהרש"ל (ים של שלמה ביצה פ"ב סי' ה) שהרמב"ם מפרש את דברי הגמרא כך: עיקר שמחת יום־טוב היא הסעודה ואין סעודה ללא בשר, אלא שבזמן בית המקדש לא נצרכו לתוספת של שתיית יין כדי לעורר את השמחה, ובזמן הזה 'אין שמחה אלא ביין', היינו שבבשר לבד אין יוצאים ידי חובה אלא בצירוף יין, אבל גם בימינו חייבים גם בבשר וגם ביין.

ויש סוברים שלדעת הרמב"ם די באחד מהם, בשר או יין, וכן דייקו מלשונו 'שאין שמחה אלא בבשר, ואין שמחה אלא ביין', ולא כתב בקיצור 'שאין שמחה אלא בבשר ויין', כדי להורות שגם באחד מהם מתקיימת מצות השמחה (נשמת אדם, קד).

והנה, יש אומרים שחיוב אכילת בשר בהמה נאמר רק בזמן הבית, באכילת קרבן שלמים, אבל בזמן הזה יוצאים ידי חובת שמחה במועד גם בבשר עוף (יד אפרים יו"ד א, א), ויש שהוסיפו שמי ששמח יותר בבשר עוף מצוותו דוקא בכך (מועדים וזמנים ז, קיא), אך לדעת רבים מהפוסקים גם בזמנינו אין יוצאים ידי חובה אלא בבשר בקר (ראה פסקי תשובות סי' תקכט הע' 35), וכן נראה מדברי רש"י (חגיגה ז, ב ד"ה אבל) שהטעם לכך שאין יוצאים ידי חובת קרבן חגיגה בעופות הוא משום 'שאין שובע אלא בבשר בהמה'.

וכמה בשר צריך לאכול? יש אומרים שהשיעור הוא 'כזית', כמו בשאר דיני אכילה שבתורה (נימוקי או"ח סי' תקכט) ויש אומרים שצריך לאכול 'כביצה', כי שיעור כזית נאמר לגבי 'אכילה', שיעור שביעה הוא 'כביצה', ויש לאכול כביצה כדי שישבע וישמח בו (מועדים וזמנים שם. וראה חוה"מ כהלכתו פ"א, ז).

יום־טוב שני לבן חו"ל העולה לארץ ישראל

יום שישי כ"ז אלול ה'תשע"ט

הלכות יום טוב פרק ח, הלכה כ: וְהַהוֹלֵךְ מִמָּקוֹם שֶׁאֵין עוֹשִׂין לְמָקוֹם שֶׁעוֹשִׂין - לֹא יַעֲשֶׂה; נוֹתְנִין עָלָיו חֲמֵרֵי מָקוֹם שֶׁיָּצָא מִשָּׁם, וְחֲמֵרֵי מָקוֹם שֶׁהָלַךְ לְשָׁם... וְכֵן מִי שֶׁדַּעְתּוֹ לַחֲזוֹר לִמְקוֹמוֹ, נוֹהֵג כְּאַנְשֵׁי מְקוֹמוֹ בֵּין לְהָקֵל בֵּין לְהַחֲמִיר.

לדעת רוב הראשונים (פסחים נא, א), אדם חייב לנהוג במנהגי מקומו רק כל עוד הוא מתגורר שם או שנמצא במקום אחר לפי שעה ודעתו לחזור לשם, אך אם עקר ממקומו ואין דעתו לחזור, שוב אינו חייב לנהוג במנהגי אותו מקום.

אך מדברי הרמב"ם לא נראה כן, שהרי בתחילת ההלכה כתב שההולך ממקום שנהגו לא לעשות מלאכה בערב פסח למקום שנהגו לעשות, צריך לנהוג כחומרת המקום שהגיע משם ולהימנע ממלאכה, ולאחר מכן כתב: "וכן מי שדעתו לחזור למקומו נוהג כאנשי מקומו", הרי שבתחילה מדובר באופן שאינו מתכוון לחזור למקומו, ואף־על־פי־כן עליו להמשיך לנהוג במנהגיו!

ולדעת הרמב"ם נמצא לכאורה שהעולה מחו"ל לארץ ישראל אפילו על מנת להשתקע, יהא חייב כל ימיו להמשיך לנהוג בדיני יום־טוב שני של גלויות, וה'אבני נזר' (או"ח סי' תכד) תמה: מדוע לא מצאנו שיחששו לכך?

אך נראה שיש לחלק בין מנהג איסור עשיית מלאכה בערב פסח לדין יום־טוב שני:

החיוב לנהוג במנהג המקום נובע מהכתוב "שמע בני מוסר אביך ואל תיטוש תורת אמך", ממנו למדו חז"ל שיש כוח לאנשי המקום לתקן מנהגים למקומם שיחולו גם על בניהם לדורותיהם, ולכן סובר הרמב"ם שדין זה שייך למקום שנולד בו שהוא לגביו בגדר 'תורת אמך', גם אם אינו ממשיך לדור שם.

וכל זה לגבי מנהגים שנוצרו על ידי יושבי העיר, אך תקנת יום־טוב שני חלה על המקום עצמו, דהיינו שבמקום זה חל יום־טוב גם ביום השני, וממילא כל מי שמתגורר בו חייב בכך. ולכן, אין טעם שמי שכבר עקר מהמקום ימשיך להתחייב בכך, כשם שאדם שהתגורר בירושלים וחגג את פורים ביום ט"ו לא ימשיך לנהוג בכך לאחר שעקר לעיר אחרת שזמנה בי"ד (ראה עיר הקודש והמקדש ג, ע' רנז, יום טוב שני כהלכתו מילואים סי' ט).

ביטול חמץ בלב או בפה?

שבת קודש כ"ח אלול ה'תשע"ט

הלכות חמץ ומצה פרק ב, הלכה ב: וּמַה הִיא הַשְּׁבָתָה זוֹ הָאֲמוּרָה בַּתּוֹרָה? הִיא שֶׁיְּבַטֵּל הֶחָמֵץ מִלִּבּוֹ... וְיַחְשֹׁב אוֹתוֹ כְּעָפָר, וְיָשִׂים בְּלִבּוֹ שֶׁאֵין בִּרְשׁוּתוֹ חָמֵץ כְּלָל.

מלשון הרמב"ם משמע שדי בביטול החמץ בלב ולא צריך להוציא הדבר בפיו, וכן כתב הטור (או"ח סי' תלו): עיקר הביטול בלבו, ואם מחשב בלבו לבטל סגי [ולכן אין צריך לברך, שלא מצינו ברכה על מחשבה שבלב]. ואף שנוהגים לומר כל חמירא וכו' - לא מצינו שתיקנו חכמים זה, אלא שנהגו כך.

ותמה ה'בית יוסף' (שם סי' תלד): בירושלמי (פסחים פ"ב ה"ב), "אמר רב צריך שיאמר כל חמץ שיש לי בתוך ביתי... יבטל", ומשמע שתקנת חכמים היא לבטל בפה?

ומיישב הב"ח: הטור יפרש ש'צריך שיאמר' היינו שיאמר בלבו, והוציא לשון 'אמירה' ממשמעו, כי אם החיוב הוא לבטל בפה היתה הגמרא (בבלי) צריכה לומר זאת בפירוש. וגם מלשון רש"י (פסחים ו, ב ד"ה הבודק) שכתב "צריך שיבטל בלבו" משמע שחיוב הביטול הוא בלב. והוסיף הב"ח, "לרווחא דמילתא הוא שנהגו כן, אולי משום עמי הארץ שמא ישכחו הביטול שבלב, נהגו לומר כל חמירא".

והנה, לשון רש"י (שם) הוא "הבודק צריך שיבטל בלבו... ואומר כל חמירא...". והקשה הצל"ח (שם) שלכאורה זו סתירה מיניה וביה, כי מתחילת הדברים משמע שדי בביטול בלב ומההמשך משמע שצריכה להיות אמירה בפה!

ותירץ:

מדוע באמת די בביטול בלב, הרי בכל התורה כולה דברים שבלב אינם דברים? אלא שחמץ אינו ברשותו של אדם והכתוב עשאו כאילו הוא ברשותו (שם) ולכן די בגילוי דעת שבלב. אמנם, זהו לדעת התנאים שחמץ בפסח אסור בהנאה, אבל לדעת ר' יוסי הגלילי שמותר בהנאה, הרי החמץ ברשותו ולא יועיל ביטול בלב כי דברים שבלב אינם דברים וצריך להוציאו בפה.

ולכן, רש"י הרוצה לפרש את ההלכה לכל הדעות התחיל לבאר לשיטת רוב התנאים שחמץ אסור בהנאה ודי שיבטל בלבו, וסיים שיש לומר גם בפה, לצאת גם לדעת רבי יוסי הגלילי.

להלכה הכריע אדמו"ר הזקן (או"ח סי' תלד ס"ז ובקונטרס אחרון סק"ג), על פי דברי הרמ"א וה'מגן אברהם' (שם ס"א): "עיקר הביטול מן התורה הוא בלב" אלא ש"מדרבנן לכתחילה צריך להוציא בשפתיו כמו שכתב ה'בית יוסף' מהירושלמי... ולכל הפחות תקנת הגאונים היא".

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום – כ"ב־כ"ח אלול תשע"ט

יום ראשון כ"ב אלול ה'תשע"ט

הִלְכוֹת עֵרוּבִין

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי[1]

1) ביאר בו רבינו החצרות המעורבות, רצונו־לומר שיש ביניהן פתח או חלון, והן שרויות זו אצל זו, מהו דין העירוב בהם, אם צריכין לערב שתיהן ביחד, או הכרח להם לערב כל אחת בעצמה, או הרשות בידם, כי כל אלו הצדדין הם נמצאים בהם ונמשך לזה ביאור ענייני החצרות אלו עם אלו בלא עירוב מה הן.

א. חַלּוֹן[2] שֶׁבֵּין שְׁתֵּי חֲצֵרוֹת, אִם יֵשׁ בּוֹ אַרְבָּעָה טְפָחִים עַל אַרְבָּעָה טְפָחִים אוֹ יָתֵר עַל זֶה, וְהָיָה קָרוֹב מִן הָאָרֶץ בְּתוֹךְ עֲשָׂרָה טְפָחִים[3] - אֲפִלּוּ[4] כֻּלּוֹ לְמַעְלָה מֵעֲשָׂרָה וּמִקְצָתוֹ בְּתוֹךְ עֲשָׂרָה, אוֹ כֻּלּוֹ בְּתוֹךְ עֲשָׂרָה וּמִקְצָתוֹ לְמַעְלָה מֵעֲשָׂרָה אִם רָצוּ יוֹשְׁבֵי שְׁתֵּי הַחֲצֵרוֹת לְעָרֵב כֻּלָּן עֵרוּב אֶחָד - הָרְשׁוּת בְּיָדָן, וְיֵעָשׂוּ כְּחָצֵר אַחַת וִיטַלְטְלוּ מִזּוּ לָזוּ[5]; וְאִם רָצוּ - מְעָרְבִין שְׁנֵי עֵרוּבִין, אֶלּוּ לְעַצְמָן וְאֵלּוּ לְעַצְמָן. הָיָה הַחַלּוֹן פָּחוֹת מֵאַרְבָּעָה[6], אוֹ שֶׁהָיָה כֻּלּוֹ לְמַעְלָה מֵעֲשָׂרָה[7] - מְעָרְבִין שְׁנֵי עֵרוּבִין, אֶלּוּ לְעַצְמָן וְאֵלּוּ לְעַצְמָן.

2) משנה במסכת עירובין דף ע"ו עמוד ב'. 3) שאין מחיצה פחותה מגובה עשרה טפחים (כמבואר בהלכות שבת פרק י"ד הלכה א'), וחשובות שתיהן כחצר אחת, שאין ביניהן מחיצה מפסקת. 4) בנ"א: "או אפילו" (מער"ק). 5) כי החלון נחשב כפתח בין שתי החצרות. 6) אינו נחשב כפתח אלא כחור בלבד. 7) שיש תחתיו מחיצה גמורה המחלקת את החצרות.

ב. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּחַלּוֹן שֶׁבֵּין שְׁתֵּי חֲצֵרוֹת; אֲבָל שֶׁבֵּין שְׁנֵי בָּתִּים[8], אֲפִלּוּ הָיָה לְמַעְלָה מֵעֲשָׂרָה, וְכֵן חַלּוֹן שֶׁבֵּין בַּיִת לַעֲלִיָּה - אִם רָצוּ, מְעָרְבִין עֵרוּב אֶחָד, אֲפִלּוּ שֶׁאֵין בֵּינֵיהֶן סֵלָע[9]. וְהוּא, שֶׁיִּהְיֶה בּוֹ[10] אַרְבָּעָה עַל אַרְבָּעָה. הָיָה חַלּוֹן עָגֹל, אִם יֵשׁ בּוֹ כְּדֵי לְרַבֵּעַ בּוֹ אַרְבָּעָה עַל אַרְבָּעָה[11] - הֲרֵי הוּא כְּמְרֻבָּע.

8) "ביתא כמאן דמליא דמי" (מסכת עירובין דף ע"ו עמוד ב') כיון שיש לו גג הרי הוא כמלא, וגם אם החלון למעלה מעשרה טפחים, נחשב כאילו הוא בתוך עשרה. 9) לעלות למעלה ואי אפשר להשתמש בעליה, מצטרפים כבית אחד. 10) בחלון. 11) שאפשר להכניס בחללו רבוע של ארבעה על ארבעה, ובגמרא מובא שאם היקף העיגול שבעה עשר טפחים פחות חומש, אפשר לרבע מתוכו מרובע של ד' על ד' (ראה "מגיד משנה" בשם הרשב"א).

ג. כֹּתֶל[12] שֶׁבֵּין שְׁתֵּי חֲצֵרוֹת אוֹ מַתְּבֵן שֶׁבֵּין שְׁתֵּי חֲצֵרוֹת[13] פָּחוֹת מֵעֲשָׂרָה טְפָחִים[14] - מְעָרְבִין עֵרוּב אֶחָד וְאֵין מְעָרְבִין שְׁנַיִם; הָיָה גָּבוֹהַּ עֲשָׂרָה[15] אוֹ יָתֵר עַל כֵּן - מְעָרְבִין שְׁנֵי עֵרוּבִין, אֵלּוּ לְעַצְמָן וְאֵלּוּ לְעַצְמָן. וְאִם הָיָה בֵּינֵיהֶם סֵלָע מִכָּאן וְסֵלָע מִכָּאן - הֲרֵי הֵן כְּפֻתָּח[16]; וְאִם רָצוּ, מְעָרְבִין אֶחָד. וַאֲפִלּוּ הָיָה הַסֵּלָע זָקוּף וְסָמוּךְ לַכֹּתֶל, שֶׁהֲרֵי אֵין יְכוֹלִין לַעֲלוֹת בּוֹ עַד שֶׁיִּמָּשֵׁךְ וְיִתְרַחֵק מִתַּחְתָּיו מִן הַכֹּתֶל - הֲרֵי זֶה מַתִּיר. וַאֲפִלּוּ לֹא הָיָה מַגִּיעַ רֹאשׁ הַסֵּלָע לְרֹאשׁ הַכֹּתֶל, אִם נִשְׁאַר בֵּינֵיהֶן פָּחוֹת מִשְּׁלֹשָׁה[17] - הֲרֵי זֶה מַתִּיר, וּמְעָרְבִין אֶחָד אִם רָצוּ.

12) משנה במסכת עירובין שם. 13) משנה במסכת עירובין דף ע"ט עמוד א' גדיש של תבן מפסיק ביניהן על פני כל רוחב החצר. 14) שמחיצה פחותה מעשרה אינה נקראת מחיצה, ושתי החצרות נחשבות לאחת. 15) אפילו אינו רחב ארבעה (ראה מגיד משנה). 16) מכיון שאפשר להשתמש ביניהן דרך הסולם. 17) "שכל פחות משלשה טפחים כלבוד דמי" (=כמחובר דומה. מסכת סוכה דף ז' עמוד א').

ד. הָיָה[18] הַכֹּתֶל רָחָב אַרְבָּעָה[19], וְעָשׂוּ סֵלָע[20] מִכָּאן וְסֵלָע מִכָּאן, אַף עַל פִּי שֶׁהַסֶּלָעוֹת מְרֻחָקִים זֶה מִזֶּה - אִם רָצוּ, מְעָרְבִין אֶחָד. אֵין בְּרֹחַב הַכֹּתֶל אַרְבָּעָה: אִם אֵין בֵּין הַסֶּלָעוֹת שְׁלֹשָׁה - מְעָרְבִין אֶחָד; הָיָה בֵּינֵיהֶם שְׁלֹשָׁה - מְעָרְבִין שְׁנַיִם[21].

18) מסכת עירובין דף ע"ז עמוד ב'. 19) היינו ארבעה טפחים ובקלות אפשר ללכת על הכותל. 20) בגמרא שם אמרו שהסולם רחב ארבעה טפחים ולא הזכירו רבינו (מגיד משנה). 21) שהכותל מפסיק בין החצרות.

ה. בָּנָה מַצֵּבָה[22] עַל גַּבֵּי מַצֵּבָה בְּצַד הַכֹּתֶל[23]: אִם יֵשׁ בַּתַּחְתּוֹנָה אַרְבָּעָה - מִמַּעֵט[24]; אֵין בַּתַּחְתּוֹנָה אַרְבָּעָה וְאֵין בֵּינָהּ לְבֵין הָעֶלְיוֹנָה[25] שְׁלֹשָׁה[26] - מְמַעֵט, וְאִם רָצוּ - מְעָרְבִין אֶחָד. וְכֵן בְּמַדְרֵגוֹת שֶׁל עֵץ[27] שֶׁסְּמָכָן לַכֹּתֶל.

22) מסכת עירובין דף כ"ז עמוד ב' כלומר בנה מערב שבת וקבעה בקרקע, ואי אפשר ליטלה משם בשבת. ובלשון הגמרא "איצטבא", והוא כעין ספסל של אבן. 23) ומן המצבה עד לראש הכותל אין עשרה טפחים. 24) את שיעור עשרת הטפחים, וחשוב כאילו אין כאן מחיצה עשרה. 25) ואף היא אינה רחבה ארבעה, שאם רחבה ארבעה ממעטת (וכן נראה בפירוש רבינו חננאל – ביאור הלכה למשנה ברורה סימן שע"ב סעיף י"א, ועיין מ"מ). 26) וכל תוך שלושה כלבוד (כמחובר) הוא. 27) מסכת עירובין שם בשם רב נחמן אמר רבה בר אבוה "סולם ששליבותיו פורחות וכו'".

ו. כֹּתֶל[28] גָּבוֹהַּ[29] שֶׁבֵּין שְׁתֵּי חֲצֵרוֹת וְזִיז[30] יוֹצֵא

בְּאֶמְצָעִיתוֹ, אִם נִשְׁאַר מִן הַזִּיז עַד רֹאשׁ הַכֹּתֶל פָּחוֹת מְעַשָּׂרָה - מַנִּיחַ סֵלָם לִפְנֵי הַזִּיז[31], וּמְעָרְבִין אֶחָד אִם רָצוּ[32]; אֲבָל אִם הִנִּיחַ הַסֵּלָם בְּצַד הַזִּיז - אֵינוֹ מְמַעֵט. הָיָה הַכֹּתֶל גָּבוֹהַּ תִּשְׁעָה עָשָׂר טְפָחִים - מוֹצִיא זִיז אֶחָד בְּאֶמְצַע, וּמְעָרְבִין אֶחָד אִם רָצוּ; שֶׁהֲרֵי מִן הַזִּיז עַד הָאָרֶץ פָּחוֹת מֵעַשָּׂרָה, וּמִן הַזִּיז הָעֶלְיוֹן עַד רֹאשׁ הַכֹּתֶל פָּחוֹת מֵעַשָּׂרָה. הָיָה הַכֹּתֶל גָּבוֹהַּ עֶשְׂרִים טְפָחִים - צָרִיךְ שְׁנֵי זִיזִין[33] זֶה שֶׁלֹּא כְּנֶגֶד זֶה, עַד שֶׁיִּהְיֶה בֵּין הַזִּיז הַתַּחְתּוֹן וּבֵין הָאָרֶץ פָּחוֹת מֵעַשָּׂרָה, וּבֵין הַזִּיז הָעֶלְיוֹן וּבֵין רֹאשׁ הַכֹּתֶל פָּחוֹת מֵעַשָּׂרָה, וּמְעָרְבִין אֶחָד אִם רָצוּ.

28) מסכת עירובין דף ע"ח עמוד א'. 29) יותר מעשרה טפחים. 30) בליטה יוצאת מן הכותל. 31) שיסמוך ראשו העליון של הסולם בזיז, ועל ידי זה נחשב הסולם כמדרגה לזיז. 32) הראב"ד יש לו שיטה אחרת בגמרא לפי נוסחתו, שהמדובר הוא בזיז שיש בו ארבעה על ארבעה, הממעט משיעור עשרה שלא יחשב הכותל למחיצה, אולם אם הסמיך את הסולם לאותו הזיז, אינו יכול להשתמש בזיז ומיעט כוחו, שהסולם אינו ראוי למעט את הכותל לפי שאינו רחב כל צרכו, והזיז אינו ראוי לפי שהסולם סמוך עליו, ויש כאן מחיצה בין שתי החצרות, ולכן מערבים שתים ואין מערבין אחד ("מגיד משנה"). 33) אחד קודם עשרה תחתונים, ואחד הימנו למעלה בתוך עשרה עליונים ויעמידם זה שלא כנגד זה, כדי שיוכל לקבוע סולם מאחד לשני (רש"י).

ז. דֶּקֶל שֶׁחָתְכוּ וּסְמָכוֹ עַל רֹאשׁ הַכֹּתֶל וְעַל הָאָרֶץ - מְעָרְבִין אֶחָד[34] אִם רָצוּ, וְאֵינוֹ צָרִיךְ לְקָבְעוֹ בַּבִּנְיָן. וְכֵן[35] הַסֵּלָם - כָּבְדוּ קוֹבְעוֹ, וְאֵינוֹ צָרִיךְ לְחַבְּרוֹ בַּבִּנְיָן. הָיוּ קַשִּׁין מַבְדִּילִין בֵּין שְׁתֵּי הַחֲצֵרוֹת, וְסֵלָם מִכָּאן וְסֵלָם מִכָּאן[36] - אֵין מְעָרְבִין אֶחָד; שֶׁהֲרֵי אֵין כַּף הָרֶגֶל עוֹלֶה בַּסֵּלָם, לְפִי שֶׁאֵין לוֹ עַל מַה שֶׁיִּסְמֹךְ[37]. הָיָה סֵלָם בָּאֶמְצַע, וְקַשִּׁין מִכָּאן וְקַשִּׁין מִכָּאן[38] - אִם רָצוּ, מְעָרְבִין שְׁנַיִם[39].

34) במסכת עירובין דף ע"ח עמוד א'. "דקלים שבבבל אינן צריכין קבע, מאי טעמא? כבידן קובעתן" ואף על פי שיש עליהם תורת כלי – מפני כבדם אין אדם נוטלם, ונקבעו. 35) מסכת עירובין שם. 36) רוצה לאמר "שהמחיצה החוצצת [בין שתי החצרות] היא של קשין והסולמות סמוכים עליהם זה מכאן וזה מכאן (בית הבחירה להרב המאירי שם). 37) שהמחיצה תתמוטט. 38) "שהמחיצה על פני כל ארכה – של קש, אלא שיש באמצעה בנין חזק כעין עמוד למקום קביעות ראשי הסולמות" (בית הבחירה שם). 39) עיקר החידוש כאן הוא שאם רצו מערבין אחד, כיון שיכול להשתמש בסולם, הסולם מצרף שתי החצרות להיות אחת, ולכן הגיה בהגהות בן אריה: "[אם רצו מערבין אחד], אם רצו מערבין שנים".

ח. הָיָה[40] אִילָן בְּצַד הַכֹּתֶל, וְעָשָׂהוּ סֵלָם לַכֹּתֶל - אִם רָצוּ, מְעָרְבִין אֶחָד; הוֹאִיל וְאִסּוּר שְׁבוּת[41] הוּא שֶׁגָּרַם לוֹ שֶׁלֹּא יַעֲלֶה בָּאִילָן[42]. עָשָׂה אֲשֵׁרָה[43] סֵלָם לַכֹּתֶל - אֵין מְעָרְבִין אֶחָד, מִפְּנֵי שֶׁאָסוּר לַעֲלוֹת עָלֶיהָ מִן הַתּוֹרָה, שֶׁהֲרֵי הִיא אֲסוּרָה בַּהֲנָיָה.

40) מסכת עירובין דף ע"ח עמוד ב'. 41) חכמים אסרו לעלות באילן בשבת משום שבות (כמבואר בהלכות שבת פרק כ"א הלכה א'). 42) בנ"א: נוסף כאן: "לא גזרו עליו בין השמשות" (מעשה רוקח), "שכל דבר שהוא משום שבות – לא גזרו עליו בין השמשות" (פרק כ"ד מהלכות שבת הלכה י'). הרי שתי החצרות מצורפות לאחת על ידי האילן, בזמן שחל דין העירוב, דהיינו בין השמשות (למעלה פרק א' הלכה כ"א). 43) אילן שעבדוהו לעבודה זרה אסור בהנאה, שהתורה אמרה (דברים פרק י"ב פסוק ג') "ואשריהם תשרפון באש".

ט. כֹּתֶל[44] שֶׁגָּבוֹהַּ עֲשָׂרָה, וּבָא לְמַעֲטוֹ[45] כְּדֵי לְעָרֵב עֵרוּב אֶחָד, אִם יֵשׁ בְּאֹרֶךְ הַמְּעוּט אַרְבָּעָה[46] טְפָחִים - מְעָרְבִין אֶחָד. סָתַר מִקְצָת הַכֹּתֶל[47] עַד שֶׁנִּתְמַעֵט מֵעַשָּׂרָה - צִדּוֹ הַקָּצָר נוֹתְנִין אוֹתוֹ לְחָצֵר זוֹ[48], וּשְׁאָר הַכֹּתֶל הַגָּבוֹהַּ לְבֵין שְׁתֵּי הַחֲצֵרוֹת.

44) מסכת עירובין דף ע"ז עמוד א'. 45) שעשה תל עפר למטה בקרקע סמוך לכותל, כדי שיהיה פחות מעשרה, לצרף שתי החצרות לאחת. 46) בנוסח שהיה לפני הראב"ד היה כתוב "עשרה טפחים" (וכן מצא הרב המגיד בספריו), לכן השיג על רבנו, ודעתו שמספיק בשיעור ארבעה טפחים. אבל במקצת ספרים כלפנינו "ארבעה טפחים" וכמפורש בגמרא שם וכן היא הנוסחא האמיתית (מגיד משנה). 47) כלומר מקצת עובי הכותל, עד שבצד אחת החצירות נתמעט הכותל מעשרה (לחם משנה). 48) כי בצד אותה החצר אין גובה הכותל עשרה.

י. נִפְרַץ[49] הַכֹּתֶל הַגָּבוֹהַּ שֶׁבֵּינֵיהֶן: אִם הָיְתָה הַפִּרְצָה[50] עַד עֶשֶׂר אַמּוֹת[51] - מְעָרְבִין שְׁנֵי עֵרוּבִין; וְאִם רָצוּ - מְעָרְבִין אֶחָד, מִפְּנֵי שֶׁהִיא כְּפֶתַח; הָיְתָה יָתֵר מֵעַשָּׂרָה[52] - מְעָרְבִין עֵרוּב אֶחָד וְאֵין מְעָרְבִין שְׁנֵי עֵרוּבִין.

49) משנה במסכת עירובין דף ע"ו עמוד ב'. 50) ברוחב. 51) ונשאר משהו מן הכותל משני הצדדים נחשב לפתח. 52) אפילו נשאר הרבה מאד ברוחב הכותל, אין זו מחיצה, כיון שיש פרצה יתרה על עשר אמות (כמבואר בהלכות שבת פרק ט"ז הלכה ט"ז).

יא. הָיְתָה[53] הַפִּרְצָה פְּחוּתָה מֵעֶשֶׂר, וּבָא לְהַשְׁלִימָהּ לְיָתֵר מֵעֶשֶׂר[54] - חוֹקֵק בַּכֹּתֶל גֹּבַהּ עֲשָׂרָה טְפָחִים[55], וּמְעָרְבִין עֵרוּב אֶחָד. וְאִם בָּא לִפְרֹץ לְכַתְּחִלָּה[56] פִּרְצָה יָתֵר מֵעֶשֶׂר בְּכָל הַכֹּתֶל - צָרִיךְ לִהְיוֹת גֹּבַהּ הַפִּרְצָה מְלֹא קוֹמָתוֹ[57].

53) מסכת עירובין דף ע"ח עמוד ב' "חקק להשלים בכותל וכו'" ועיין רש"י שם וראב"ד כאן. 54) כדי לעשות משתי החצרות חצר אחת. 55) אותו הרוחב שהוא צריך להשלים לעשר אמות, יחקוק בגובה של עשרה טפחים מהקרקע,

שעל ידי זה נחשבה הפרצה לפתח ומצרפתן, ואף שאינו יכול לעבור דרך אותו הפתח בקלות, ניכר הדבר על ידי מעשה החקיקה שלו שברצונו לחבר שתי החצרות יחד, כדי לערב אחד. 56) שהיה כותל סתום, ובא לעשות בו פתח. 57) "שיראו החצרות כאחת, בהיות אדם עובר מזו לזו בלא דוחק, שאם לא כן אין מעשיו מורים על כוונת סילוק המחיצה, אלא שברצונו להשתמש עם בני החצר השניה בלבד" ("מגיד משנה").

1 **יב. חָרִיץ[58] שֶׁבֵּין שְׁתֵּי חֲצֵרוֹת: עָמֹק עֲשָׂרָה וְרָחָב**
2 **אַרְבָּעָה[59] אוֹ יָתֵר - מְעָרְבִין שְׁנֵי עֵרוּבִין; פָּחוֹת מִכָּאן**
3 **- מְעָרְבִין אֶחָד וְאֵין מְעָרְבִין שְׁנַיִם. וְאִם מִעֵט עָמְקוֹ**
4 **בְּעָפָר אוֹ בִּצְרוֹרוֹת - מְעָרְבִין אֶחָד וְאֵין מְעָרְבִין**
5 **שְׁנַיִם; שֶׁסְּתָם עָפָר וּצְרוֹרוֹת בְּחָרִיץ מְבֻטָּלִין הֵן[60].**
6 **אֲבָל אִם מִלְּאָהוּ תֶּבֶן אוֹ קַשׁ[61] - אֵין מְמַעֲטִין[62] עַד**
7 **שֶׁיְּבֻטַּל[63].**

58) משנה במסכת עירובין דף ע"ח עמוד ב'. 59) כי שיעור המחיצות בעומק כמו בגובה (כמבואר בהלכות שבת פרק י"ד הלכה כ"ג). 60) ואין מחיצה בין שתי החצרות. 61) הראויים למאכל בהמה. 62) לפי שיכול לקחתם משם בשבת. 63) יסכים בלבו להשאירם שם.

8 **יג. וְכֵן[64] אִם מִעֵט רָחְבּוֹ[65] בְּלוּחַ אוֹ בְּקָנֶה[66],**
9 **שֶׁהוֹשִׁיטוֹ בְּאֹרֶךְ כָּל הֶחָרִיץ - מְעָרְבִין אֶחָד וְאֵין**
10 **מְעָרְבִין שְׁנַיִם. וְכָל דָּבָר הַנִּטָּל בְּשַׁבָּת, כְּגוֹן הַסַּל**
11 **וְהַסִּפֶּל, אֵין מְמַעֲטִין בּוֹ[67], אֶלָּא אִם כֵּן חִבְּרוֹ בָּאָרֶץ**
12 **חִבּוּר שֶׁאִי אֶפְשָׁר לְשָׁמְטוֹ עַד שֶׁיַּחְפֹּר בְּדֶקֶר[68].**

64) משנה במסכת עירובין דף ע"ט עמוד א'. 65) והפחיתו מארבעה טפחים. 66) שהניח שם דברים האסורים לטלטל בשבת, ונחשב כאילו נקבעו שם ומיעטו משיעור המחיצה. 67) שאולי ינטלו משם בשבת, ותשאר המחיצה כמו שהיתה. 68) מעדר, וזה נחשב לקבוע, כיון שאסור לחפור בשבת.

13 **יד. נָתַן[69] לוּחַ שֶׁרָחָב אַרְבָּעָה טְפָחִים עַל רֹחַב**
14 **הֶחָרִיץ[70] - מְעָרְבִין אֶחָד; וְאִם רָצוּ - מְעָרְבִין שְׁנֵי**
15 **עֵרוּבִין. וְכֵן שְׁתֵּי גְּזֵזְטְרָאוֹת[71] זוֹ כְּנֶגֶד זוֹ, אִם הוֹשִׁיט**
16 **לוּחַ שֶׁרָחָב אַרְבָּעָה טְפָחִים מִזּוֹ לְזוֹ - מְעָרְבִין עֵרוּב**
17 **אֶחָד; וְאִם רָצוּ - מְעָרְבִין שְׁנֵי עֵרוּבִין, אֵלּוּ לְעַצְמָן**
18 **וְאֵלּוּ לְעַצְמָן. הָיוּ זוֹ בְּצַד זוֹ וְאֵינָן בְּשָׁוֶה, אֶלָּא אַחַת**
19 **לְמַעְלָה מֵחֲבֶרְתָּהּ: אִם יֵשׁ בֵּינֵיהֶן פָּחוֹת מִשְּׁלֹשָׁה**
20 **טְפָחִים - הֲרֵי הֵן כִּכְצִצְטְרָא[72] אַחַת[73] וּמְעָרְבִין אַחַת;**
21 **וְאִם יֵשׁ בֵּינֵיהֶם שְׁלֹשָׁה אוֹ יָתֵר - מְעָרְבִין שְׁנַיִם[74],**
22 **אֵלּוּ לְעַצְמָן וְאֵלּוּ לְעַצְמָן.**

69) משנה בעירובין דף ע"ח עמוד ב'. 70) כעין גשר לעבור עליו. 71) של שתי עליות של שני דיירים. 72) כגזוזטרא. 73) והיא עקומה (מסכת עירובין דף ע"ט עמוד א'). 74) וכאן לא מועיל לשים נסר לגשר, ולחשבו כפתח, כי "פתח בקרן זוית אין עושים", ועוד שמתייראים לעבור על הגשר שהוא במדרון.

23 **טו. כֹּתֶל[75] שֶׁבֵּין שְׁתֵּי חֲצֵרוֹת, שֶׁהוּא רָחָב אַרְבָּעָה[76],**
24 **וְהָיָה גָבוֹהַּ עֲשָׂרָה טְפָחִים מֵחָצֵר זוֹ, וְשָׁוֶה לְקַרְקַע**
25 **חָצֵר שְׁנִיָּה[77] - נוֹתְנִין רָחְבּוֹ לִבְנֵי הֶחָצֵר שֶׁהוּא שָׁוֶה**
26 **לָהֶן וְיֵחָשֵׁב מֵחֲצֵרָן[78]; הוֹאִיל וְתַשְׁמִישׁוֹ בְּנַחַת לְאֵלּוּ**
27 **וְתַשְׁמִישׁוֹ בְּקָשֶׁה לְאֵלּוּ, נוֹתְנִין אוֹתוֹ לְאֵלּוּ**
28 **שֶׁתַּשְׁמִישׁוֹ לָהֶן בְּנַחַת. וְכֵן חָרִיץ שֶׁבֵּין שְׁתֵּי חֲצֵרוֹת,**
29 **עָמֹק עֲשָׂרָה טְפָחִים מִצַּד חָצֵר זוֹ, וְשָׁוֶה לְקַרְקַע חָצֵר**
30 **שְׁנִיָּה - נוֹתְנִין רָחְבּוֹ לֶחָצֵר שֶׁהוּא שָׁוֶה לָהּ; מִפְּנֵי**
31 **שֶׁתַּשְׁמִישׁוֹ נַחַת לָזֶה וְקָשֶׁה לָזֶה, נוֹתְנִין אוֹתוֹ לְאֵלּוּ**
32 **שֶׁתַּשְׁמִישׁוֹ לָהֶן בְּנַחַת.**

75) מסכת עירובין דף ע"ז עמוד א'. 76) שאם אינו רחב ארבעה טפחים – הוא מקום פטור ומותר לטלטל בו, וממנו (פרק י"ד מהלכות שבת הלכה י"א־י"ב) – מגיד משנה. 77) שהקרקע בחצר אחת גבוהה משל שניה, ולא שהיתה שוה ממש לארץ, שאם־כן אינו נקרא כותל, אלא שאינו גבוה עשרה טפחים ("מעשה רוקח"). 78) והם מותרים לטלטל בהם בשבת.

33 **טז. הָיָה[79] הַכֹּתֶל שֶׁבֵּין שְׁתֵּי הַחֲצֵרוֹת נָמוּךְ מֵחָצֵר**
34 **הָעֶלְיוֹנָה וְגָבוֹהַּ מֵחָצֵר הַתַּחְתּוֹנָה[80], שֶׁנִּמְצְאוּ בְּנֵי**
35 **הָעֶלְיוֹנָה מִשְׁתַּמְּשִׁין בְּעָבְיוֹ[81] עַל יְדֵי שְׁלִשׁוּל[82], וּבְנֵי**
36 **הַתַּחְתּוֹנָה מִשְׁתַּמְּשִׁין בְּעָבְיוֹ עַל יְדֵי זְרִיקָה[83] - שְׁנֵיהֶן**
37 **אֲסוּרִין בּוֹ, עַד שֶׁיְּעָרְבוּ שְׁתֵּיהֶן עֵרוּב אֶחָד; אֲבָל אִם**
38 **לֹא עֵרְבוּ - אֵין מַכְנִיסִין מֵעֲבִי כֹּתֶל זֶה לַבָּתִּים[84],**
39 **וְאֵין מוֹצִיאִין מֵהַבָּתִּים לְעָבְיוֹ.**

79) מסכת עירובין דף פ"ג עמוד ב'. 80) שהחצירות הן בשיפוע ההר. 81) בגג הכותל. 82) בהורדה על ידי חבל. 83) הקשה לשימוש משלשול. 84) אבל לחצרותיהן מותר לשתיהן להכניס מעובי הכותל וכן להוציא ("מגיד משנה"). וראה להלן הלכה י"ח־י"ט.

40 **יז. שְׁנֵי[85] בָּתִּים שֶׁבֵּינֵיהֶן חֲרָבָה[86] שֶׁהִיא רְשׁוּת**
41 **הַיָּחִיד, אִם יְכוֹלִין שְׁנֵיהֶם לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בַּחֲרָבָה עַל יְדֵי**
42 **זְרִיקָה[87] - אוֹסְרִין זֶה עַל זֶה; וְאִם הָיָה תַּשְׁמִישָׁהּ**
43 **לָזֶה בְּנַחַת, וְהָאַחֵר אֵינוֹ יָכוֹל לִזְרֹק לָהּ, מִפְּנֵי שֶׁהִיא**
44 **עֲמֻקָּה מִמְּנָה - הֲרֵי זֶה שֶׁהִיא לוֹ בְּנַחַת מִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהּ**
45 **עַל יְדֵי זְרִיקָה[88].**

85) מסכת עירובין דף פ"ה עמוד א'. 86) בית הרוס. 87) שאין להם פתח לצד החורבה, אלא שדרך החלון זורקים לתוכו. 88) והשני אסור להשתמש בה.

46 **יח. כָּל גַּגּוֹת הָעִיר[89], אַף עַל פִּי שֶׁזֶּה גָבוֹהַּ וְזֶה**
47 **נָמוּךְ, עִם כָּל הַחֲצֵרוֹת וְעִם כָּל הַקַּרְפִּיפוֹת[90] שֶׁהֵקִּפוּ**
48 **שֶׁלֹּא לְשֵׁם דִּירָה, שֶׁאֵין בְּכָל אֶחָד מֵהֶן יָתֵר עַל בֵּית**
49 **סָאתַיִם[91], עִם עֲבִי הַכְּתָלִים שֶׁבֵּין הַחֲצֵרוֹת, עִם**
50 **הַמְּבוֹאוֹת שֶׁיֵּשׁ לָהֶן לְחִי אוֹ קוֹרָה - כֻּלָּן רְשׁוּת אַחַת**
51 **הֵן, וּמְטַלְטְלִין בְּכֻלָּן בְּלֹא עֵרוּב כֵּלִים שֶׁשָּׁבְתוּ**
52 **בְּתוֹכָן[92]; אֲבָל לֹא כֵּלִים שֶׁשָּׁבְתוּ בְּתוֹךְ הַבַּיִת, אֶלָּא**
53 **אִם כֵּן עֵרְבוּ[93].**

89) משנה במסכת עירובין דף פ"ט עמוד א'. 90) מקום נרחב המוקף גדר שלא לשם דירה, אלא לשים בתוכו סחורה. 91) כשיעור חצר המשכן (מסכת עירובין דף כ"ג עמוד ב') אורך מאה אמה על רוחב חמישים (שמות פרק כ"ז פסוקים ט'-י"ב), שהוא שטח של חמשת אלפים אמה מרובעות (פרק ט"ז מהלכות שבת הלכה ג'). 92) שהיו בתוכם בשבת (כמבואר בהלכה השניה בפרוטרוט). 93) ואם לא עירבו אסור להוציא כלים מתוך הבית ולטלטל בהם.

יט. כֵּיצַד?[94] כְּלִי שֶׁשָּׁבַת בְּתוֹךְ הֶחָצֵר, בֵּין עֵרְבוּ אַנְשֵׁי הֶחָצֵר[95] בֵּין לֹא עֵרְבוּ - מֻתָּר[96] לְהַעֲלוֹתוֹ מִן הֶחָצֵר לַגָּג אוֹ לְרֹאשׁ הַכֹּתֶל, וּמִן הַגָּג לְגַג אַחֵר הַסָּמוּךְ לוֹ, אֲפִלּוּ הָיָה גָבוֹהַּ מִמֶּנּוּ כָּל שֶׁהוּא אוֹ נָמוּךְ, וּמִן הַגָּג הָאַחֵר לְחָצֵר שְׁנִיָּה, וּמֵחָצֵר שְׁנִיָּה לְגַג שְׁלִישִׁי שֶׁל חָצֵר שְׁלִישִׁית, וּמִגַּג שְׁלִישִׁי לְמָבוֹי, וּמִן הַמָּבוֹי לְגַג רְבִיעִי, עַד שֶׁיַּעֲבִירֶנּוּ כָּל הַמְּדִינָה כֻּלָּהּ דֶּרֶךְ גַּגּוֹת וַחֲצֵרוֹת, אוֹ דֶּרֶךְ גַּגּוֹת וְקַרְפִּיפוֹת, אוֹ דֶּרֶךְ חֲצֵרוֹת וְקַרְפִּיפוֹת, אוֹ דֶּרֶךְ שְׁלָשְׁתָּן מִזֶּה לָזֶה וּמִזֶּה לָזֶה; וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יִכָּנֵס בִּכְלִי זֶה לְבַיִת מִן הַבָּתִּים, אֶלָּא אִם כֵּן עֵרְבוּ אַנְשֵׁי כָּל הַמְּקוֹמוֹת הָאֵלּוּ עֵרוּב אֶחָד.

94) כלומר: כיצד מותר לטלטל כלי בכל הגגות והחצרות והקרפיפות? 95) בנ"א: "אנשי המקומות" (כ"י התימנים). 96) "אמר רבי: כשהיינו לומדים תורה אצל רבי שמעון בתקוע, היינו מעלים שמן ואלונטית (מגבת) מגג לגג ומגג לחצר, ומחצר לחצר ומחצר לקרפף ומקרפף לקרפף אחר, עד שהיינו מגיעים אצל המעיין שהיינו רוחצים בו; אמר רבי יהודה: מעשה בשעת הסכנה והיינו מעלים ספר תורה מחצר לגג ומגג לחצר ומחצר לקרפף לקרות בו" (מסכת עירובין דף צ"א עמוד א').

כ. וְכֵן אִם שָׁבַת הַכְּלִי בְּבַיִת וְהוֹצִיאוֹ לְחָצֵר - לֹא יַעֲבִירֶנּוּ לְחָצֵר אַחֶרֶת[97] אוֹ לְגַג אַחֵר אוֹ לְרֹאשׁ הַכֹּתֶל אוֹ לְקַרְפֵּף, אֶלָּא אִם כֵּן עֵרְבוּ אַנְשֵׁי כָּל הַמְּקוֹמוֹת שֶׁמַּעֲבִירִין בָּהֶן כְּלִי זֶה עֵרוּב אֶחָד.

97) כיון ששבת בבית.

כא. בּוֹר[98] שֶׁבֵּין שְׁתֵּי חֲצֵרוֹת[99] - אֵין מְמַלְּאִין מִמֶּנּוּ בְּשַׁבָּת[100], אֶלָּא אִם כֵּן עָשׂוּ לוֹ מְחִצָּה גְּבוֹהָה עֲשָׂרָה טְפָחִים[101], כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה כָּל אֶחָד דּוֹלֶה מֵרְשׁוּתוֹ. וְהֵיכָן מַעֲמִידִין אֶת הַמְּחִצָּה? אִם הָיְתָה לְמַעְלָה מִן הַמַּיִם - צָרִיךְ שֶׁיִּהְיֶה טֶפַח מִן הַמְּחִצָּה יוֹרֵד בְּתוֹךְ הַמַּיִם; וְאִם הָיְתָה הַמְּחִצָּה כֻּלָּהּ בְּתוֹךְ הַמַּיִם - צָרִיךְ שֶׁיִּהְיֶה טֶפַח מִמֶּנָּה יוֹצֵא לְמַעְלָה מִן הַמַּיִם, כְּדֵי שֶׁתִּהְיֶה נִכֶּרֶת רְשׁוּת זֶה מֵרְשׁוּת זֶה[102].

98) משנה במסכת עירובין דף פ"ו עמוד א'. 99) ולא עירבו ביניהם. 100) שנמצא כל אחד ממלא מרשות חבירו. 101) שתפסיק בין הרשויות. 102) שלא ישאב בדלי מרשות חבירו.

כב. וְכֵן[103] אִם עָשׂוּ עַל פִּי הַבּוֹר קוֹרָה רְחָבָה[104] אַרְבָּעָה טְפָחִים - זֶה מְמַלֵּא מִצַּד הַקּוֹרָה, וְזֶה מְמַלֵّא מִצַּדָּהּ הָאַחֵר, וּכְאִלּוּ הִבְדִּילָהּ חֵלֶק זֶה מֵחֵלֶק זֶה. אַף עַל פִּי שֶׁהַמַּיִם מְעֹרָבִין מִלְּמַטָּה, קַל הוּא שֶׁהֵקֵלּוּ חֲכָמִים בְּמַיִם[105].

103) מסכת עירובין דף פ"ו עמוד ב'. 104) כן בדפוס רומי. 105) ואף שכל מחיצה צריכה להגיע עד הקרקע ומחיצה תלויה אינה מועילה – הקילו חכמים במים להתיר מחיצה תלויה, "שאיסור טלטול במים מדבריהם (כי המים הם כרמלית), והקילו במחיצה שאינה אלא כדי לעשות היכר" (כמבואר בהלכות שבת פרק ט"ו הלכה י"ג). ורואים אנו כאילו קרש זה נמשך ויורד עד המים וחולק כל רשות לעצמו, וכאן אין לחשוש שידלה מרשות חבירו, לפי שאין דלי מהלך יותר מארבעה טפחים.

כג. בְּאֵר[106] שֶׁבְּאֶמְצַע הַשְּׁבִיל[107] בֵּין שְׁנֵי כָּתְלֵי חֲצֵרוֹת, אַף עַל פִּי שֶׁהִיא מֻפְלֶגֶת[108] מִכֹּתֶל זֶה אַרְבָּעָה טְפָחִים וּמִכֹּתֶל זֶה אַרְבָּעָה טְפָחִים[109] - שְׁנֵיהֶם מְמַלְּאִין מִמֶּנָּה, וְאֵין צְרִיכִין לְהוֹצִיא זִיזִין[110] עַל גַּבָּהּ; שֶׁאֵין אָדָם אוֹסֵר עַל חֲבֵרוֹ דֶּרֶךְ אֲוִיר[111].

106) מסכת עירובין דף פ"ה עמוד א'. 107) שיש מבוי קטן בין שתי החצרות השייך לשתיהן, ובאר באמצע, ומן החלון מורידים את הדלי בחבל לשאוב מים. 108) מרוחקת. 109) ובפחות מארבעה בודאי מותר לשאוב משם מים. 110) בליטת־קרש קטנה לשם היכר. 111) כיון שתשמישם הוא דרך החלון, אין אויר חבירו אוסר עליו.

כד. חָצֵר[112] קְטַנָּה שֶׁנִּפְרְצָה בִּמְלוֹאָהּ[113] לְחָצֵר גְּדוֹלָה מִבְּעוֹד יוֹם[114] - אַנְשֵׁי גְדוֹלָה[115] מְעָרְבִין לְעַצְמָן וּמֻתָּרִים, שֶׁהֲרֵי נִשְׁאַר לָהֶן פַּצִּימִין[116] מִכָּאן וּמִכָּאן; וְאַנְשֵׁי קְטַנָּה אֲסוּרִין לְהוֹצִיא מִבָּתֵּיהֶן לְחָצֵר שֶׁלָּהֶן, עַד שֶׁיְּעָרְבוּ עִם בְּנֵי הַגְּדוֹלָה עֵרוּב אֶחָד; שֶׁדָּיּוֹרִין שֶׁל גְּדוֹלָה חֲשׁוּבִין כִּקְטַנָּה[117], וְאֵין דָּיּוֹרֵי קְטַנָּה חֲשׁוּבִין כִּגְדוֹלָה.

112) מסכת עירובין דף צ"ג עמוד ב'. 113) כל רוחב הכותל, ולא נשאר ממנו כלום. 114) שאם נפרצה בשבת אומרים: "הואיל והותרה למקצת שבת הותרה לכולה (מסכת עירובין שם). 115) הדיירים שבתוך החצר הגדולה. 116) קרשים. שהרי נשארו בה מחיצות המתירות את הטלטול. ובנ"א: "פסים" (מער"ק). 117) שחצרם נחשבת "כפתחה של גדולה" – כאחת עם הגדולה.

כה. שְׁתֵּי[118] חֲצֵרוֹת שֶׁעֵרְבוּ עֵרוּב אֶחָד דֶּרֶךְ הַפֶּתַח שֶׁבֵּינֵיהֶן אוֹ דֶּרֶךְ הַחַלּוֹן, וְנִסְתַּם הַפֶּתַח[119] אוֹ הַחַלּוֹן בְּשַׁבָּת - כָּל אַחַת וְאַחַת מֻתֶּרֶת לְעַצְמָהּ[120]; הוֹאִיל וְהֻתְּרָה מִקְצָת שַׁבָּת[121] - הֻתְּרָה כֻּלָּהּ. וְכֵן שְׁתֵּי חֲצֵרוֹת שֶׁעֵרְבָה זוֹ לְעַצְמָהּ וְזוֹ לְעַצְמָהּ, וְנָפַל הַכֹּתֶל שֶׁבֵּינֵיהֶן[122] בְּשַׁבָּת - אֵלּוּ מֻתָּרִים לְעַצְמָן, וּמוֹצִיאִין מִבָּתֵּיהֶן וּמִטַּלְטְלִין עַד עֵקֶר הַמְּחִצָּה, וְאֵלּוּ מִטַּלְטְלִין

כֵּן עַד עִקַּר הַמִּחְצָה; הוֹאִיל וְהֶתְּרֵה מִקְצָת שַׁבָּת - הֶתְּרֵה כֻּלָּהּ. וְאַף עַל פִּי שֶׁנִּתּוֹסְפוּ הַדְּיוּרִין, שֶׁהַדְּיוּרִין הַבָּאִין בְּשַׁבָּת אֵינָן אוֹסְרִין. נִפְתַּח הַחַלּוֹן וְנַעֲשָׂה הַפֶּתַח בִּשְׁגָגָה, אוֹ שֶׁעָשׂוּ נָכְרִים לְדַעְתָּן[123] - חָזְרוּ לְהֶתֵּרָן[124]. וְכֵן[125] שְׁתֵּי סְפִינוֹת שֶׁהָיוּ קְשׁוּרוֹת זוֹ בָּזוֹ, וְעֵרְבוּ[126], וְנִפְסְקוּ - אָסוּר לְטַלְטֵל מִזּוֹ לָזוֹ, וַאֲפִלּוּ הָיוּ מֻקָּפוֹת מְחִצָּה[127]. חָזְרוּ וְנִקְשְׁרוּ בְּשׁוֹגֵג - חָזְרוּ לְהֶתֵּרָן[128].

118) מסכת עירובין דף צ"ג עמוד ב'. 119) שנפלה מפולת נגדו (רש"י). 120) ואף על פי שהעירוב מונח בחצר האחרת ואי אפשר להוציאו משם (מ"מ). אבל לטלטל מחצר לחצר לא התירו, כמו בשתי ספינות להלן, ועיין ראב"ד. 121) בין השמשות. 122) כשהפרצה יתרה מעשר אמות, אינה נחשבת לפתח. 123) מדעת עצמם. 124) לטלטל מחצר לחצר. 125) מסכת שבת דף ק' עמוד ב'. 126) נחשבות כחצר אחת ומותר לטלטל מאחת לשניה. 127) שהקיף מחיצה מיריעות ביניהן (פירוש המשניות). 128) "שכל מחיצה שנעשתה בשבת נקראת מחיצה", אלא שאם עשאה במזיד קנסוהו חכמים שלא יועילו מעשיו.

פֶּרֶק רְבִיעִי[1]

1) ביאר בו רבינו בדירת החצרות, מי הם הנקראים חלוקי הדירה, ובאי זה מקום ידור שם, ויאסור, ובאי זה זמן. וביאור זה החצר אחת בעצמה ובדין שתי החצירות. ונמשך אחר זה ביאור החצר החלוקה לבתים תחתיים ולעליות. מה הם אלו עם אלו, וכן החצר שיש לפנים הימנה חצר אחרת העוברת דרך עלייה מה משפטן. ונמשך לזה ביאור הגזוזטראות והדיוטות כשהן יוצאות מן החצרות, מה דינן אלו עם אלו.

א. אַנְשֵׁי[2] חָצֵר שֶׁהָיוּ כֻּלָּם אוֹכְלִין עַל שֻׁלְחָן אֶחָד[3], אַף עַל פִּי שֶׁכָּל אֶחָד וְאֶחָד יֵשׁ לוֹ בַּיִת בִּפְנֵי עַצְמוֹ - אֵין צְרִיכִין עֵרוּב, מִפְּנֵי שֶׁהֵן כְּאַנְשֵׁי בַּיִת אֶחָד[4]. וּכְשֵׁם שֶׁאֵין אִשְׁתּוֹ שֶׁל אָדָם וּבְנֵי בֵיתוֹ[5] וַעֲבָדָיו אוֹסְרִין עָלָיו, וְאֵינוֹ צָרִיךְ לְעָרֵב עִמָּהֶן; כָּךְ אֵלּוּ כְּאַנְשֵׁי בַּיִת אֶחָד הֵן, מִפְּנֵי שֶׁהֵן כֻּלָּן סוֹמְכִין עַל שֻׁלְחָן אֶחָד.

2) עירובין עג, א. שמקום הפת שהוא אוכל - שם היא דירתו. 3) הוא־הדין אפילו אם אוכלים על שני שולחנות, מכיון שהם אוכלים בבית אחד (כסף־משנה). ואף־על־פי שכל אחד אוכל משל עצמו, ואינם מעורבים במאכלם (שם). ובכת"י תימן: "על שולחן אחד תמיד", וכ"ה ב'מגיד משנה'. 4) "מקום פיתא גורם" - עיקר דירתו של אדם במקום שהוא אוכל, כנזכר למעלה. 5) בנוסח אחר: "ובניו ובני ביתו" (שונצינו).

ב. וְכֵן אִם הֵצִרְכוּ לַעֲשׂוֹת עֵרוּב עִם אַנְשֵׁי חָצֵר אַחֶרֶת - עֵרוּב אֶחָד לְכֻלָּן, וּפַת אַחַת בְּלִבַּד מוֹלִיכִין לְאוֹתוֹ מָקוֹם שֶׁמְּעָרְבִין עִמּוֹ. וְאִם הָיָה הָעֵרוּב בָּא אֶצְלָן[6] - אֵינָן צְרִיכִין לְעָרֵב, כְּמוֹ הַבַּיִת שֶׁמַּנִּיחִין בּוֹ הָעֵרוּב שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ לִתֵּן אֶת הַפַּת[7]; שֶׁכָּל אֵלּוּ הַבָּתִּים כְּבַיִת אֶחָד הֵן חֲשׁוּבִין.

6) שאנשי החצר האחרת מניחים את העירוב בחצר זו. 7) כמבואר בפ"א הט"ז.

ג. וְכֵן[8] אַנְשֵׁי חָצֵר שֶׁעֵרְבוּ - נַעֲשׂוּ כֻּלָּן כְּבַיִת אֶחָד. וְאִם הֵצִרְכוּ לְעָרֵב עִם חָצֵר שְׁנִיָּה - כִּכָּר אֶחָד[9] בִּלְבַד הוּא שֶׁמּוֹלִיכִין עַל יְדֵי כֻּלָּן לַמָּקוֹם שֶׁמְּעָרְבִין בּוֹ. וְאִם הָיָה הָעֵרוּב בָּא אֶצְלָן - אֵינָן צְרִיכִין לִתֵּן פַּת.

8) עירובין, שם. 9) כמבואר בפ"א הט"ז: "כיצד מערבין בחצירות? - גובין חלה אחת שלימה מכל בית ובית". ועל־ידי העירוב שעשו ביניהם, נחשבים כבית אחד.

ד. חֲמִשָּׁה[10] שֶׁגָּבוּ אֶת הָעֵרוּב[11] לְהוֹלִיכוֹ לַמָּקוֹם שֶׁמַּנִּיחִין בּוֹ הָעֵרוּב[12] - כְּשֶׁהֵם מוֹלִיכִין, אֵינָן צְרִיכִין לְהוֹלִיךְ עַל יְדֵי חֲמִשְׁתָּן אֶלָּא כִּכָּר אַחַת; שֶׁכֵּינָן שֶׁגָּבוּ כֻּלָּן, נַעֲשׂוּ כְּאַנְשֵׁי בַּיִת אֶחָד.

10) עירובין, שם. 11) של בני אותה החצר. 12) שרוצים לערב גם עם בני חצר אחרת.

ה. הָאָב[13] וּבְנוֹ[14] וְהָרַב וְתַלְמִידוֹ שֶׁהֵן שְׁרוּיִין בְּחָצֵר[15] - אֵינָן צְרִיכִין לְעָרֵב, מִפְּנֵי שֶׁהֵן כְּבַיִת אֶחָד. וְאַף עַל פִּי שֶׁפְּעָמִים אוֹכְלִין עַל שֻׁלְחָן אֶחָד וּפְעָמִים אֵינָן אוֹכְלִין, הֲרֵי הֵן כְּבַיִת אֶחָד.

13) עירובין, שם. 14) האוכל על שולחן אביו. 15) "רבי חייא (שהיה) בי רבי (בישיבה), אמר: אין אנו צריכין לערב, שהרי אנו סומכין (אוכלים) על שולחנו של רבי". והמדובר כשאין דיירים אחרים בחצר (גמרא, שם).

ו. הָאַחִים[16] שֶׁכָּל אֶחָד מֵהֶם לוֹ בַּיִת בִּפְנֵי עַצְמוֹ, וְאֵינָן סוֹמְכִין[17] עַל שֻׁלְחַן אֲבִיהֶן; וְכֵן הַנָּשִׁים אוֹ הָעֲבָדִים[18] שֶׁאֵינָן סוֹמְכִין עַל שֻׁלְחַן בַּעְלֵיהֶן אוֹ רַבָּן תָּמִיד[19], אֲבָל אוֹכְלִין הֵם עַל שֻׁלְחָנוֹ בִּשְׂכַר מְלָאכָה שֶׁעוֹשִׂין לוֹ אוֹ בְּטוֹבָה יָמִים יְדוּעִין, כְּמִי שֶׁסּוֹעֵד אֵצֶל חֲבֵרוֹ שָׁבוּעַ אוֹ חֹדֶשׁ: אִם אֵין עִמָּהֶם דָּיוֹרִין אֲחֵרִים בֶּחָצֵר - אֵינָן צְרִיכִין לְעָרֵב[20], וְאִם עֵרְבוּ עִם חָצֵר אַחֶרֶת - עֵרוּב אֶחָד לְכֻלָּן, וְאִם בָּא הָעֵרוּב אֶצְלָן - אֵין נוֹתְנִין פַּת; וְאִם הָיוּ דָּיוֹרִין עִמָּהֶן בֶּחָצֵר - צְרִיכִין פַּת לְכָל אֶחָד וְאֶחָד כִּשְׁאָר אַנְשֵׁי הֶחָצֵר[21], מִפְּנֵי שֶׁאֵינָן סוֹמְכִין עַל שֻׁלְחָן אֶחָד תָּמִיד.

16) עירובין, שם. 17) בנוסח אחר: "אוכלין" ('מעשה רוקח'). 18) יש בזה מחלוקת בין רבי יהודה בן בתירא, המתיר בנשים ואוסר בעבדים, לבין רבי יהודה בן בבא, המתיר בעבדים ואוסר בנשים, והלכה כדברי שניהם להקל, כי "הלכה כדברי המיקל בעירוב" (עירובין מו.). 19) זהו פירוש רבינו למה שאמרו בתלמוד: "מקבלי פרס", שאין אוכלים תמיד אצל אביהם, אלא לפעמים סועדים אצלו זמן

ממושך שבוע או חודש, אבל הראב"ד ורש"י מפרשים אחרת: "מקבלי פרס" - שהאב נותן להם פרנסתם (בלחם או בכסף), והם אוכלים בבתיהם, וכיון שניזונים ממקור אחד ואוכלים בבתיהם, הם חלוקים במקצת ומאוחדים במקצת לענין עירוב. 20) שנחשבים כבית אחד. 21) שהדיורים האחרים אוסרים עליהם, ונחשבים כחלוקים בדירותיהם.

1 **ז. חָמֵשׁ[22] חֲבוּרוֹת שֶׁשָּׁבְתוּ[23] בִּטְרַקְלִין[24] אֶחָד: אִם**
2 **הָיָה מַפְסִיק בֵּין כָּל חֲבוּרָה וַחֲבוּרָה מְחִיצָה הַמַּגַּעַת**
3 **לַתִּקְרָה[25] - הֲרֵי כָּל חֲבוּרָה מֵהֶן כְּאִלּוּ הִיא בְּחֶדֶר**
4 **בִּפְנֵי עַצְמוֹ אוֹ בַּעֲלִיָּה בִּפְנֵי עַצְמָהּ, לְפִיכָךְ צְרִיכִין**
5 **פַּת מִכָּל חֲבוּרָה; וְאִם אֵין הַמְּחִיצוֹת מַגִּיעוֹת לַתִּקְרָה**
6 **- כִּכָּר אֶחָד לְכֻלָּן[26], שֶׁכֻּלָּן כְּאַנְשֵׁי בַּיִת אֶחָד חֲשׁוּבִין.**

22) משנה, עירובין עב, א. 23) גרו בשבת. 24) אולם גדול, וסביבו חדרים הרבה. 25) או סמוך לתקרה שלשה טפחים, לפי שאז נחשב כ'לבוד' וסתום עד למעלה. 26) ואם אין דיירים אחרים בחצר - אינם צריכים עירוב כלל (שו"ע או"ח סי' שע, ס"ג).

7 **ח. מִי[27] שֶׁיֵּשׁ לוֹ בַּחֲצַר חֲבֵרוֹ בֵּית שַׁעַר[28] שֶׁרַבִּים**
8 **דּוֹרְסִין בּוֹ אוֹ אַכְסַדְרָה[29] אוֹ מִרְפֶּסֶת[30] אוֹ בֵּית**
9 **הַבָּקָר[31] אוֹ בֵּית הַתֶּבֶן אוֹ בֵּית הָעֵצִים[32] אוֹ אוֹצָר[33] -**
10 **הֲרֵי זֶה אֵינוֹ אוֹסֵר עָלָיו[34], עַד שֶׁיִּהְיֶה לוֹ עִמּוֹ בְּחָצֵר**
11 **מְקוֹם דִּירָה שֶׁהוּא סוֹמֵךְ עָלָיו לֶאֱכֹל בּוֹ פִּתּוֹ[35], וְאַחַר**
12 **כָּךְ יִהְיֶה אוֹסֵר עָלָיו עַד שֶׁיֶּעֱרַב עִמּוֹ. אֲבָל מְקוֹם**
13 **לִינָה אֵינוֹ אוֹסֵר. לְפִיכָךְ[36], אִם קָבַע לוֹ מָקוֹם לֶאֱכֹל**
14 **בּוֹ בְּבֵית שַׁעַר אוֹ בְּאַכְסַדְרָה וּמִרְפֶּסֶת - אֵינוֹ אוֹסֵר**
15 **עָלָיו, לְפִי שֶׁאֵינוֹ מְקוֹם דִּירָה.**

27) עירובין עב, ב. 28) חדר שעל יד השער, ובו יושב שומר הבית. 29) חדר מקורה שתקרתו נשענת על עמודים בלי קירות. 30) מקום גבוה בחצר הבית, ובו מדרגות עולין בהם לעליות (פירוש המשניות לעירובין פג:). 31) רפת. 32) מחסן העצים לחימום הבית. 33) צבור של כל מיני סחורות. 34) שאינם חשובים דירה. 35) אף שאינו ישן שם. 36) משנה, עירובין פה:

16 **ט. עֲשָׂרָה[37] בָּתִּים זֶה לִפְנִים מִזֶּה[38] - הַבַּיִת הַפְּנִימִי**
17 **וְהַשֵּׁנִי לוֹ הֵם שֶׁנּוֹתְנִין אֶת הָעֵרוּב, וְהַשְּׁמוֹנָה בָּתִּים**
18 **הַחִיצוֹנִים אֵינָן נוֹתְנִין אֶת הָעֵרוּב; הוֹאִיל וְרַבִּים**
19 **דּוֹרְסִין[39] בָּהֶן - הֲרֵי הֵן כְּבֵית שַׁעַר, וְהַדָּר בְּבֵית שַׁעַר**
20 **אֵינוֹ אוֹסֵר. אֲבָל הַתְּשִׁעִי - אֵין דּוֹרְסִין בּוֹ רַבִּים אֶלָּא**
21 **יָחִיד[40], לְפִיכָךְ אוֹסֵר עַד שֶׁיִּתֵּן עֵרוּבוֹ[41].**

37) עירובין עח, ב. 38) דיירי החדרים הפנימיים יוצאים לחצר דרך החדרים החיצוניים. 39) עוברים דרכם לחצר. 40) בנוסח אחר, חסרות המלים: "אלא יחיד" ('מעשה רוקח'). 41) וכן הדין בשני חדרים, כשדייר אחד יוצא דרך החדר השני לחצר ('משנה ברורה' סי' שע, ז).

22 **י. שְׁתֵּי[42] חֲצֵרוֹת וּבֵינֵיהֶן שְׁלֹשָׁה בָּתִּים פְּתוּחִים זֶה**
23 **לָזֶה וּפְתוּחִים לַחֲצֵרוֹת, וְהֵבִיאוּ בְּנֵי חָצֵר זוֹ עֵרוּבָן**
24 **דֶּרֶךְ הַבַּיִת הַפָּתוּחַ לָהֶן וְהִנִּיחוּהוּ בַּבַּיִת הָאֶמְצָעִי, וְכֵן**
25 **הֵבִיאוּ בְּנֵי הֶחָצֵר הָאַחֶרֶת עֵרוּבָן דֶּרֶךְ [הַבַּיִת] הַפָּתוּחַ**
26 **לָהֶן וְהִנִּיחוּהוּ בַּבַּיִת הָאֶמְצָעִי - אוֹתָן הַשְּׁלֹשָׁה בָּתִּים**
27 **אֵינָן צְרִיכִין לִתֵּן אֶת הַפַּת[43]. הָאֶמְצָעִי - מִפְּנֵי**
28 **שֶׁהִנִּיחוּ בּוֹ הָעֵרוּב, וְהַשְּׁנַיִם שֶׁמִּצִּדָּדָיו - מִפְּנֵי שֶׁכָּל**
29 **אֶחָד מֵהֶן בֵּית שַׁעַר[44] לְאַנְשֵׁי חָצֵר.**

42) עירובין, שם. 43) כמו שכתב רבינו למעלה (פ"א הט"ז): "בית שמניחין בו העירוב, אינו צריך ליתן את הפת". 44) כיון שעוברים משום לחצר.

30 **יא. שְׁתֵּי[45] חֲצֵרוֹת וּשְׁנֵי בָּתִּים פְּתוּחִין זֶה לָזֶה**
31 **בֵּינֵיהֶן[46], וְהֵבִיאוּ אֵלּוּ עֵרוּבָן דֶּרֶךְ הַבַּיִת הַפָּתוּחַ לָהֶן,**
32 **וְהִנִּיחוּהוּ בַּבַּיִת הַשֵּׁנִי הַסָּמוּךְ לֶחָצֵר הָאַחֶרֶת, וְהֵבִיאוּ**
33 **אֵלּוּ עֵרוּבָן דֶּרֶךְ הַפֶּתַח הַסָּמוּךְ לָהֶן, וְהִנִּיחוּהוּ בַּבַּיִת**
34 **הָאַחֵר - שְׁתֵּיהֶן לֹא קָנוּ עֵרוּב; שֶׁכָּל אֶחָד מֵהֶן הִנִּיחַ**
35 **עֵרוּבוֹ בְּבֵית שַׁעַר[47] שֶׁל חָצֵר אַחֶרֶת.**

45) עירובין עו, א. 46) ולא עירבו יחד, אלא כל אחת לעצמה. 47) והרי צריך להניח העירוב במקום דירה, כמבואר בפ"א הט"ז.

36 **יב. אֶחָד[48] מִבְּנֵי הֶחָצֵר שֶׁהָיָה גּוֹסֵס[49], אַף עַל פִּי**
37 **שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לִחְיוֹת בּוֹ בְּיוֹם - הֲרֵי זֶה אוֹסֵר עַל בְּנֵי**
38 **הֶחָצֵר, עַד שֶׁיִּזְכּוּ לוֹ בְּפַת וִיעָרְבוּ עָלָיו. וְכֵן קָטָן,**
39 **אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לֶאֱכֹל כַּזַּיִת - הֲרֵי זֶה אוֹסֵר**
40 **עַד שֶׁיֶּעֱרְבוּ עָלָיו. אֲבָל הָאוֹרֵחַ אֵינוֹ אוֹסֵר לְעוֹלָם[50],**
41 **כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[51].**

48) 'תוספתא' עירובין פרק ה. 49) נוטה למות, ודינו כחי לכל דבריו. 50) ב'תוספתא' שם: "קסדור (מושל) שבא לעיר, עד ל' יום (שדעתו לשהות שם ל' יום), הרי זה אוסר מיד, אימתי - בזמן שייחדו לו בית דירה. לא ייחדו לו בית דירה - אין אוסר; אכסנאי (אורח) - לעולם אינו אוסר". 51) למעלה פ"ב ה"א.

42 **יג. אֶחָד[52] מִבְּנֵי חָצֵר שֶׁהִנִּיחַ בֵּיתוֹ[53] וְהָלַךְ וְשָׁבַת**
43 **בְּחָצֵר אַחֶרֶת, אֲפִלּוּ הָיְתָה סְמוּכָה לַחֲצֵרוֹ, אִם**
44 **הִסִּיעַ[54] מִלִּבּוֹ וְאֵין דַּעְתּוֹ לַחֲזוֹר לְבֵיתוֹ בְּשַׁבָּת - הֲרֵי**
45 **זֶה אֵינוֹ אוֹסֵר עֲלֵיהֶן[55]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּיִשְׂרָאֵל[56];**
46 **אֲבָל עוֹבֵד כּוֹכָבִים, אֲפִלּוּ הָלַךְ לִשְׁבֹּת**
47 **בְּעִיר אַחֶרֶת - אוֹסֵר עֲלֵיהֶן עַד שֶׁיִּשְׁכְּרוּ מִמֶּנּוּ**
48 **מְקוֹמוֹ, שֶׁהֲרֵי אֶפְשָׁר שֶׁיָּבוֹא בְּשַׁבָּת[57].**

52) משנה, עירובין פו, א. 53) לפני השבת. 54) הרחיק. 55) כי דירה בלי בעלים, לא שמה דירה. 56) שאין דרך ישראל לבוא בשבת, ואף אם יבוא במקרה, כיון שהותרה למקצת שבת - הותרה לכולה (מגיד־משנה). 57) ודוקא אם הוא במקום קרוב, דהיינו מהלך יום אחד, שיכול לבוא באותו יום. אבל אם הלך לדרך רחוקה - אינו אוסר (מגיד־משנה).

יד. בַּעַל הֶחָצֵר שֶׁהִשְׁכִּיר מִבָּתֵּי חֲצֵרוֹ לַאֲחֵרִים, וְהִנִּיחַ לוֹ כֵּלִים אוֹ מִינֵי סְחוֹרָה בְּכָל בַּיִת וּבַיִת מֵהֶן - אֵינָן אוֹסְרִין עָלָיו; הוֹאִיל וְיֵשׁ לוֹ תְּפִיסַת יָד בְּכָל בַּיִת מֵהֶן, נַעֲשׂוּ הַכֹּל כְּאוֹרְחִין אֶצְלוֹ[58]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁהִנִּיחַ שָׁם דָּבָר שֶׁאָסוּר לְטַלְטְלוֹ בְּשַׁבָּת, כְּגוֹן טֶבֶל וַעֲשָׂשִׂיּוֹת[59]; אֲבָל אִם נִשְׁאַר לוֹ בְּכָל בַּיִת מֵהֶן כֵּלִים שֶׁמֻּתָּר לְטַלְטְלָן - הוֹאִיל וְאֶפְשָׁר שֶׁיּוֹצִיאֵם הַיּוֹם וְלֹא יִשָּׁאֵר לוֹ שָׁם תְּפִיסַת יָד, הֲרֵי אֵלּוּ אוֹסְרִין עָלָיו עַד שֶׁיִּעָרְבוּ.

58) כרבי יהודה בעירובין פה, ב. 59) חתיכות עבות של מתכת, שאינן כלים ואסורות בטלטול בשבת (עירובין פו.).

טו. אַנְשֵׁי הֶחָצֵר[60] שֶׁשָּׁכְחוּ וְלֹא עֵרְבוּ - אֵין מוֹצִיאִים מִבָּתִּים לְחָצֵר וְלֹא מֵחָצֵר לְבָתִּים. אֲבָל מְטַלְטְלִין הֵן כֵּלִים שֶׁשָּׁבְתוּ בֶּחָצֵר[61] בְּכָל הֶחָצֵר וּבְכָל הַנֶּחְשָׁב עִם הֶחָצֵר. וְאִם[62] הָיְתָה שָׁם מִרְפֶּסֶת אוֹ עֲלִיָּה, וְעֵרְבוּ אַנְשֵׁי הֶחָצֵר לְעַצְמָן וְאַנְשֵׁי הַמִּרְפֶּסֶת לְעַצְמָן - אַנְשֵׁי הַמִּרְפֶּסֶת אוֹ אַנְשֵׁי הָעֲלִיָּה מְטַלְטְלִין כֵּלִים שֶׁשָּׁבְתוּ בְּבָתֵּיהֶן בְּכָל הַמִּרְפֶּסֶת וּבְכָל הַנֶּחְשָׁב עִמָּהּ אוֹ בְּכָל רֹחַב הָעֲלִיָּה וּבְכָל הַנֶּחְשָׁב עִמָּהּ, וְאַנְשֵׁי הֶחָצֵר מְטַלְטְלִין בְּכָל הֶחָצֵר וּבְכָל הַנֶּחְשָׁב עִמָּהּ. וְכֵן אִם הָיָה יָחִיד דָּר בְּחָצֵר וְיָחִיד דָּר בַּעֲלִיָּה, וְשָׁכְחוּ וְלֹא עֵרְבוּ - זֶה מְטַלְטֵל בְּכָל הָעֲלִיָּה וְהַנֶּחְשָׁב עִמָּהּ, וְזֶה מְטַלְטֵל בְּכָל הֶחָצֵר וְהַנֶּחְשָׁב עִמָּהּ.

60) עירובין פט, א. וצא, א. 61) בתחילת כניסת השבת. 62) משנה, עירובין פג, ב.

טז. כֵּיצַד[63]? הַסֻּלָּע אוֹ תֵּל וְכַיּוֹצֵא בּוֹ שֶׁבְּתוֹךְ הֶחָצֵר[64]: אִם אֵינָן גְּבוֹהִין עֲשָׂרָה טְפָחִים - הֲרֵי אֵלּוּ נֶחְשָׁבִין בֵּין הֶחָצֵר וּבֵין הַמִּרְפֶּסֶת[65], וּשְׁנֵיהֶן אֲסוּרִין לְהוֹצִיא שָׁם כֵּלִים שֶׁבַּבָּתִּים; וְאִם גְּבוֹהִין עֲשָׂרָה, וְהָיָה בֵּינֵיהֶן וּבֵין הַמִּרְפֶּסֶת פָּחוֹת מֵאַרְבָּעָה טְפָחִים - הֲרֵי אֵלּוּ נֶחְשָׁבִין עִם הַמִּרְפֶּסֶת, שֶׁהֲרֵי הֵן שָׁוִין לָהּ, וּבְנֵי מִרְפֶּסֶת מֻתָּרִין בָּהֶם[66]; וְאִם הָיוּ רְחוֹקִין מִן הַמִּרְפֶּסֶת אַרְבָּעָה טְפָחִים אוֹ יָתֵר עַל כֵּן, אַף עַל פִּי שֶׁגְּבוֹהִין עֲשָׂרָה - הֲרֵי אֵלּוּ בִּכְלַל הֶחָצֵר וְהַמִּרְפֶּסֶת, לְפִי שֶׁשְּׁנֵיהֶן אֶפְשָׁר לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן עַל יְדֵי זְרִיקָה, לְפִיכָךְ שְׁנֵיהֶן אֲסוּרִין לְהוֹצִיא לְשָׁם כְּלֵי הַבָּתִּים[67] עַד שֶׁיִּעָרְבוּ. הָיְתָה[68] מַצֵּבָה[69] רְחָבָה אַרְבָּעָה טְפָחִים לִפְנֵי הַמִּרְפֶּסֶת - אֵין הַמִּרְפֶּסֶת אוֹסֶרֶת עַל בְּנֵי הֶחָצֵר, שֶׁהֲרֵי נֶחְלְקָה מֵהֶן[70].

63) משנה, שם. 64) ומשותף לחצר ולמרפסת. 65) בנוסח אחר: "נחשבין עם החצר ועם המרפסת". 66) שלהם נוח יותר להשתמש בסלע מאשר לבני החצר. 67) שהיו בבתים בשעת כניסת השבת. 68) עירובין ס, א. 69) עמוד כעין מחיצה. 70) על ידי שעשו מחיצה והפסק לפניהם, גילו דעתם שרוצים להסתלק מן החצר.

יז. זִיזִין[71] הַיּוֹצְאִין מִן הַכְּתָלִים: כֹּל שֶׁהוּא לְמַטָּה מֵעֲשָׂרָה טְפָחִים - הֲרֵי זֶה נֶחְשָׁב מִן הֶחָצֵר[72], וּבְנֵי הֶחָצֵר מִשְׁתַּמְּשִׁין בּוֹ; וְכֹל שֶׁהוּא בְּתוֹךְ עֲשָׂרָה טְפָחִים הָעֶלְיוֹנִים הַסְּמוּכִין לָעֲלִיָּה - אַנְשֵׁי עֲלִיָּה מִשְׁתַּמְּשִׁין בּוֹ; וְהַנִּשְׁאָר בֵּין עֲשָׂרָה הַתַּחְתּוֹנִים עַד תְּחִלַּת עֲשָׂרָה הָעֶלְיוֹנִים מִן הַזִּיזִין הַיּוֹצְאִין שָׁם - שְׁנֵיהֶם אֲסוּרִין בּוֹ, וְאֵין מִשְׁתַּמְּשִׁין בָּהֶן בְּכֵלִים שֶׁבַּבָּתִּים אֶלָּא אִם כֵּן עֵרְבוּ.

71) עירובין פד, א. והן בליטות היוצאות מן הקירות. 72) כשעירבו בני החצר לעצמם ובני העליה לעצמם, ולא עירבו שניהם יחד (או"ח סי' שעה).

יח. בּוֹר[73] שֶׁבְּחָצֵר: אִם הָיָה מָלֵא פֵּרוֹת טְבָלִים[74] שֶׁאָסוּר לְטַלְטְלָן בְּשַׁבָּת וְכַיּוֹצֵא בָהֶן - הֲרֵי הוּא וְחֵלְיָתוֹ[75] כְּסֶלַע אוֹ תֵּל שֶׁבְּחָצֵר: אִם הָיָה גָּבוֹהַּ עֲשָׂרָה סָמוּךְ לַמִּרְפֶּסֶת - הֲרֵי הוּא נֶחְשָׁב עִם הַמִּרְפֶּסֶת; אֲבָל אִם הָיָה מָלֵא מַיִם - אֵין בְּנֵי חָצֵר וְלֹא בְּנֵי מִרְפֶּסֶת מַכְנִיסִין מִמֶּנּוּ לַבָּתִּים עַד שֶׁיִּעָרְבוּ[76].

73) עירובין פ, א. 74) פירות שלא הפרישו מהם תרומות ומעשרות ואסורים באכילה. 75) צבור העפר אשר מסביב לשפת הבור. 76) שגזרו חכמים על בור מלא מים, שלפעמים המים חסרים ממנו, ויבואו להכניס משם לבתים (עירובין שם).

יט. שְׁתֵּי[77] חֲצֵרוֹת[78] זוֹ לִפְנִים מִזּוֹ, וְאַנְשֵׁי הַפְּנִימִית יוֹצְאִין וְנִכְנָסִין וְעוֹבְרִין עַל הַחִיצוֹנָה: עֵרְבָה הַפְּנִימִית וְלֹא עֵרְבָה הַחִיצוֹנָה - הַפְּנִימִית מֻתֶּרֶת[79], וְהַחִיצוֹנָה אֲסוּרָה[80]; עֵרְבָה הַחִיצוֹנָה וְלֹא עֵרְבָה הַפְּנִימִית - שְׁתֵּיהֶן אֲסוּרוֹת[81]: הַפְּנִימִית - מִפְּנֵי שֶׁלֹּא עֵרְבָה, וְהַחִיצוֹנָה - מִפְּנֵי אֵלּוּ שֶׁלֹּא עֵרְבוּ שֶׁעוֹבְרִין עֲלֵיהֶן; עֵרְבוּ זוֹ לְעַצְמָהּ וְזוֹ לְעַצְמָהּ - זוֹ מֻתֶּרֶת בִּפְנֵי עַצְמָהּ וְזוֹ מֻתֶּרֶת בִּפְנֵי עַצְמָהּ, אֲבָל אֵין מְטַלְטְלִין מִזּוֹ לָזוֹ.

77) משנה, עירובין עה, א. 78) שבכל אחת יש דיירים קבועים. 79) לטלטל בחצרה. 80) לפי שיש לפנימית דריסת הרגל דרך החיצונה ואוסרת עליה. 81) שהפנימית שלא עירבה, אוסרת בדריסת רגלה על החיצונה. "זה הכלל, רגל האסורה במקומה, אוסרת שלא במקומה. ורגל המותרת במקומה - אינה אוסרת שלא במקומה מפני שעוברת עליהן" (רבינו להלן בהלכה כג).

כ. שָׁכַח[82] אֶחָד מִן הַחִיצוֹנָה וְלֹא עֵרַב - הַפְּנִימִית בְּהֶתֵּרָהּ עוֹמֶדֶת[83]. שָׁכַח אֶחָד מִן בְּנֵי הַפְּנִימִית וְלֹא עֵרַב עִמָּהֶן - אַף הַחִיצוֹנָה אֲסוּרָה, מִפְּנֵי אֵלּוּ בְּנֵי הַפְּנִימִית, שֶׁלֹּא עָלָה לָהֶן עֵרוּב, שֶׁהֵן עוֹבְרִין עֲלֵיהֶן.

82) משנה, עירובין עה, א. ובספר שלפני ה'מגיד משנה' לא היתה בבא זו "שכח אחד מן החיצונה וכו' עומדת", עיי"ש. 83) כי אין לחיצונה דריסת הרגל של הפנימית שתאסור עליה.

כא. עָשׂוּ[84] שְׁתֵּיהֶן עֵרוּב אֶחָד: אִם הִנִּיחוּהוּ בַּחִיצוֹנָה, וְשָׁכַח אֶחָד מֵהֶן וְלֹא עֵרַב, בֵּין שֶׁהָיָה מִבְּנֵי הַחִיצוֹנָה בֵּין מִבְּנֵי הַפְּנִימִית - שְׁתֵּיהֶן אֲסוּרוֹת[85] עַד שֶׁיְּבַטֵּל לָהֶן, שֶׁהֲרֵי בֵּאֲרָנוּ[87] שֶׁמְּבַטְּלִין מֵחָצֵר לְחָצֵר; וְאִם הִנִּיחוּ עֵרוּבָן בַּפְּנִימִית, וְשָׁכַח אֶחָד מִבְּנֵי הַחִיצוֹנָה וְלֹא עֵרַב - הַחִיצוֹנָה אֲסוּרָה[88], וּפְנִימִית מֻתֶּרֶת[89] בִּמְקוֹמָהּ[90]; שָׁכַח אֶחָד מִבְּנֵי הַפְּנִימִית וְלֹא עֵרַב - שְׁתֵּיהֶן אֲסוּרוֹת עַד שֶׁיְּבַטֵּל לָהֶן.

84) משנה, עירובין עה, א. 85) שהרי הם כאילו דרים כולם בחצר אחת, ואחד שלא עירב אוסר עליהם. 86) רשותו. 87) פ"ב ה"ה. 88) שהרי אחד מהם לא עירב. 89) שהיא חולקת רשותה לעצמה, ואף שהשתתפו מקודם לערב ביחד - הרי עכשיו כשאחד מן החיצוניים לא עירב, יכולה הפנימית להגיד: "לתקוני שדרתיך ולא לעוותי" (לתקן שלחתיך ולא לקלקל), ועכשיו שקלקלת - איני רוצה בשיתוף (גמרא). 90) בנוסח אחר, חסרה המלה "במקומה" (ויניציאה).

כב. הָיָה[91] אֶחָד דָּר בְּחָצֵר זוֹ וְאֶחָד דָּר בְּחָצֵר זוֹ - אֵינָן צְרִיכִין לְעָרֵב, אֶלָּא כָּל אֶחָד מֵהֶן מִשְׁתַּמֵּשׁ בְּכָל חֲצֵרוֹ[92]. וְאִם הָיָה עוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת בַּפְּנִימִית[93], אַף עַל פִּי שֶׁהוּא אֶחָד - הֲרֵי הוּא כְּרַבִּים, וְאוֹסֵר עַל הַחִיצוֹנָה עַד שֶׁיִּשְׁכְּרוּ מְקוֹמוֹ[94].

91) משנה, עירובין שם. 92) שאין היחיד שבפנימית אוסר על החיצונה, ואף-על-פי שיש בה רבים (מגיד-משנה). והחיצונה אינה אוסרת על הפנימית, כמבואר למעלה בהלכה יט. 93) ובחיצונה דרים שני ישראלים, כפי שמוכח מהמילה: "עד שישכרו" לשון רבים ('מעשה רוקח'). 94) כמבואר בפ"ה הי"ב.

כג. שָׁלֹשׁ[95] חֲצֵרוֹת הַפְּתוּחוֹת זוֹ לָזוֹ[96], וְרַבִּים בְּכָל חָצֵר מֵהֶן, עֵרְבוּ שְׁתַּיִם הַחִיצוֹנוֹת עִם הָאֶמְצָעִית - הִיא[97] מֻתֶּרֶת עִמָּהֶן, וְהֵן מֻתָּרוֹת עִמָּהּ, וּשְׁתַּיִם הַחִיצוֹנוֹת אֲסוּרוֹת זוֹ עִם זוֹ[98] עַד שֶׁיַּעֲשׂוּ שִׁלְשְׁתָּן עֵרוּב אֶחָד. הָיָה[99] בְּכָל חָצֵר מֵהֶן אֶחָד, אַף עַל פִּי שֶׁרַבִּים דּוֹרְסִין בַּחִיצוֹנָה[100] - אֵינָן צְרִיכִין לְעָרֵב; שֶׁכָּל אֶחָד מֵהֶן מֻתָּר בִּמְקוֹמוֹ. הָיוּ שְׁנַיִם בַּפְּנִימִית - הוֹאִיל וְהֵן אֲסוּרִין בִּמְקוֹמָן עַד שֶׁיְּעָרְבוּ, הֲרֵי הֵן אוֹסְרִין עַל הַיְחִידִים שֶׁבָּאֶמְצָעִית וְשֶׁבַּחִיצוֹנָה עַד שֶׁיְּעָרְבוּ שְׁנַיִם שֶׁבַּפְּנִימִית. זֶה הַכְּלָל: רֶגֶל הָאֲסוּרָה בִּמְקוֹמָהּ[101] - אוֹסֶרֶת שֶׁלֹּא בִּמְקוֹמָהּ; וְרֶגֶל הַמֻּתֶּרֶת בִּמְקוֹמָהּ - אֵינָהּ אוֹסֶרֶת שֶׁלֹּא בִּמְקוֹמָהּ, מִפְּנֵי שֶׁעוֹבֶרֶת עֲלֵיהֶן.

95) משנה, עירובין מה, ב. 96) ופתוחות כל אחת לרשום הרבים, שכל אחת רשות לעצמה ואין להם דריסת רגל זו בתוך זו (רש"י). 97) האמצעית ששתיהן עירבו עמה. 98) שהרי שתי החיצונות לא עירבו ביניהן. 99) עירובין עה, ב. 100) בהלכה זו מדובר בשלש חצרות זו לפנים מזו, והחיצונה בלבד פתוחה לרשות הרבים, ורגלי הפנימית דרך החיצונה (מגיד-משנה). 101) כמו השנים בפנימית האסורים במקומם, מכיון שלא עירבו.

כד. שְׁתֵּי כִּכְּצֻצְטְרִיּוֹת[102] זוֹ לְמַעְלָה מִזּוֹ, שֶׁהֵן לְמַעְלָה מִן הַמַּיִם[103] - אַף עַל פִּי שֶׁעָשְׂתָה כָּל אַחַת מֵהֶן מְחִצָּה גְּבוֹהָה עֲשָׂרָה טְפָחִים יוֹרֶדֶת[104] מִכָּל אַחַת וְאַחַת, אִם הָיוּ שְׁתֵּי הַכִּכְּצֻצְטְרִיּוֹת בְּתוֹךְ עֲשָׂרָה טְפָחִים - הֲרֵי אֵלּוּ אֲסוּרִין לְמַלֹּאת עַד שֶׁיְּעָרְבוּ שְׁתֵּיהֶן עֵרוּב אֶחָד[105], מִפְּנֵי שֶׁהֵן כִּכְּצֻצְטְרָא אַחַת. וְאִם הָיָה בֵּין הָעֶלְיוֹנָה וְהַתַּחְתּוֹנָה יוֹתֵר עַל עֲשָׂרָה טְפָחִים[106], וְעֵרְבָה זוֹ לְעַצְמָהּ וְזוֹ לְעַצְמָהּ - שְׁתֵּיהֶן מֻתָּרוֹת לְמַלֹּאת[107].

102) משנה, עירובין פז, ב. ובנוסח אחר: "גזוזטראות" ('מעשה רוקח'). 103) המדובר במקום מקורה היוצא מכותל רשות היחיד על רשות הרבים או על מעין ונהר, כמו זיז - ונוקבים בו נקב וממלאים דרך אותו הנקב מן המעין או הנהר (פירוש המשניות). 104) ואנו אומרים שהמחיצה כאילו הגיעה למטה עד המים. 105) ואוסרים זה על זה. 106) שחולקות רשויות לעצמן. 107) באופן שכתב רבינו (בהל' שבת פט"ו הט"ו): "לעשות מחיצה גבוהה עשרה טפחים על גבי המים כנגד החלון שבגזוזטרא, או תהיה המחיצה יורדת מן הגזוזטרא כנגד המים, ורואין אותה כאילו ירדה ונגעה עד המים".

כה. לֹא[108] עָשְׂתָה הָעֶלְיוֹנָה מְחִצָּה, וְעָשְׂתָה הַתַּחְתּוֹנָה - אַף הַתַּחְתּוֹנָה אֲסוּרָה לְמַלֹּאת, מִפְּנֵי דְּלִי שֶׁל בְּנֵי הָעֶלְיוֹנָה, שֶׁהֵן אֲסוּרִין, שֶׁעוֹבֵר עָלֶיהָ. עָשְׂתָה הָעֶלְיוֹנָה מְחִצָּה, וְלֹא עָשְׂתָה הַתַּחְתּוֹנָה - הָעֶלְיוֹנָה מֻתֶּרֶת לְמַלֹּאת, וְהַתַּחְתּוֹנָה אֲסוּרָה. וְאִם נִשְׁתַּתְּפוּ בְּנֵי הַתַּחְתּוֹנָה עִם בְּנֵי הָעֶלְיוֹנָה בַּמְּחִצָּה שֶׁעָשׂוּ - שְׁתֵּיהֶן אֲסוּרוֹת לְמַלֹּאת עַד שֶׁיְּעָרְבוּ עֵרוּב אֶחָד.

108) משנה, עירובין פז, ב.

כו. שָׁלֹשׁ[109] דְּיָאטוֹת[110] זוֹ לְמַעְלָה מִזּוֹ, עֶלְיוֹנָה וְתַחְתּוֹנָה שֶׁל אֶחָד, וְאֶמְצָעִית שֶׁל אֶחָד - לֹא יִשַּׁלְשֵׁל[111] מִן הָעֶלְיוֹנָה לַתַּחְתּוֹנָה דֶּרֶךְ אֶמְצָעִית; שֶׁאֵין מְשַׁלְשְׁלִין מֵרְשׁוּת לִרְשׁוּת דֶּרֶךְ רְשׁוּת אַחֵר[112]. אֲבָל מְשַׁלְשֵׁל הוּא מִן הָעֶלְיוֹנָה לַתַּחְתּוֹנָה שֶׁלֹּא דֶּרֶךְ אֶמְצָעִית.

109) 'תוספתא' עירובין פרק ה. 110) עליות. 111) יוריד. 112) בנוסח אחר, חסרה המילה "אחר", וכן בתוספתא.

כז. שְׁתֵּי[113] דְּיָאטוֹת זוֹ כְּנֶגֶד זוֹ, וְחָצֵר אַחַת[114] תַּחְתֵּיהֶן[115] שֶׁשּׁוֹפְכִין לְתוֹכָהּ הַמַּיִם - לֹא יִשְׁפְּכוּ לְתוֹכָהּ עַד שֶׁיְּעָרְבוּ שְׁתֵּיהֶן עֵרוּב אֶחָד. עָשׂוּ מִקְצָתָן עוּקָה[116] בְּחָצֵר לִשְׁפֹּךְ בָּהּ הַמַּיִם, וּמִקְצָתָן לֹא עָשׂוּ -

אֵלּוּ שֶׁעָשׂוּ שׁוֹפְכִים לָעוּקָה שֶׁלָּהֶן, וְאֵלּוּ שֶׁלֹּא עָשׂוּ לֹא יִשְׁפְּכוּ לֶחָצֵר עַד שֶׁיְּעָרְבוּ. וְאִם עָשׂוּ אֵלּוּ עוּקָה וְאֵלּוּ עוּקָה - כָּל אַחַת מִשְׁתֵּיהֶן שׁוֹפֶכֶת לָעוּקָה שֶׁלָּהֶן, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא עֵרְבוּ.

113) משנה, עירובין פח, ב. 114) שיש בה ארבע אמות על ארבע אמות או יותר, אבל בפחות מכן אין עירוב מועיל בלי עוקה (גומא), כי "חצר פחותה מד' אמות אין שופכים בתוכה מים בשבת, מפני שהם יוצאים לרשות הרבים" (הל' שבת פט"ו הט"ז). 115) בנוסח אחר: "ביניהן" (כת"י התימנים). 116) בור־שופכין. וראה פרטי הלכה זו בהל' שבת פרק טו הט"ז וי"ז.

פֶּרֶק חֲמִישִׁי[1]

1) כלל בו רבינו עניין שיתוף המבוי, ונתבארו בו כל הפרטים שנזכרו בחצרות, בג' פרקים הקודמים, רצונו־לומר פרק ב', פרק ג' ופרק ד'.

א. אַנְשֵׁי[2] מְבוּי[3] שֶׁהָיָה בֵּינֵיהֶן שִׁתּוּף בְּמַאֲכָל אֶחָד לְעִנְיַן סְחוֹרָה, כְּגוֹן שֶׁקָּנוּ יַיִן בְּשֻׁתָּפוּת אוֹ שֶׁמֶן אוֹ דְּבַשׁ וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן - אֵינָן צְרִיכִין שִׁתּוּף אַחֵר לְעִנְיַן שַׁבָּת, אֶלָּא סוֹמְכִין עַל שִׁתּוּף שֶׁל סְחוֹרָה. וָהוּא, שֶׁיִּהְיֶה הַמִּין שֶׁהֵן שֻׁתָּפִין בּוֹ מִין אֶחָד וּבִכְלִי אֶחָד[4]; אֲבָל אִם הָיָה אֶחָד מֵהֶן שֻׁתָּף לָזֶה בְּיַיִן וּלְאַחֵר בְּשֶׁמֶן, אוֹ שֶׁהָיָה הַכֹּל יַיִן וְהָיָה בִּשְׁנֵי כֵּלִים - הֲרֵי אֵלּוּ צְרִיכִין שִׁתּוּף אַחֵר לְעִנְיַן שַׁבָּת.

2) משנה, עירובין עא, א. 3) שפתוחות לתוכו הרבה חצירות, ואסור לטלטל במבוי עד שיעשו דיירי החצרות ביניהם "שיתופי־מבואות". ועושים אותם בין בפת ובין בשאר אוכלים, מה־שאין־כן בעירובי חצרות שאין עושים אותם אלא בפת (למעלה פ"א ה"ז, ועיין מגיד־משנה). 4) דעת ה'טור' (או"ח סי' שפו) שאם היו שותפין לזה ביין ולזה בשמן והם בכלי אחד, נקרא גם כן שיתוף (וכ"ה בשו"ע או"ח סי' שסו ס"ג בהג"ה).

ב. אֶחָד[5] מִבְּנֵי הַמְּבוּי שֶׁבִּקֵּשׁ מֵחֲבֵרוֹ יַיִן אוֹ שֶׁמֶן[6] קֹדֶם הַשַּׁבָּת, וְלֹא נָתַן לוֹ - בָּטֵל הַשִּׁתּוּף[7]; שֶׁהֲרֵי גִּלָּה דַּעְתּוֹ, שֶׁאֵינָן כֵּלָן כְּשֻׁתָּפִין שֶׁאֵין מַקְפִּידִין זֶה עַל זֶה. אֶחָד[8] מִבְּנֵי הַמְּבוּי שֶׁרָגִיל לְהִשְׁתַּתֵּף עִם בְּנֵי הַמְּבוּי, וְלֹא נִשְׁתַּתֵּף[9] - בְּנֵי מָבוֹי נִכְנָסִין לְבֵיתוֹ וְנוֹטְלִין מִמֶּנּוּ שִׁתּוּף בְּעַל כָּרְחוֹ[10]. וְאֶחָד[11] מִבְּנֵי הַמְּבוּי שֶׁאֵינוֹ רוֹצֶה לְהִשְׁתַּתֵּף כְּלָל[12] עִם בְּנֵי הַמְּבוּי - כּוֹפִין אוֹתוֹ[13] לְהִשְׁתַּתֵּף עִמָּהֶן.

5) עירובין סח, א. 6) המיוחדים לשיתוף. 7) כיון שעיקר טעמו של העירוב והשיתוף הוא לומר: "שכולנו מעורבין ואוכל אחד לכולנו, ואין כל אחד מאתנו חולק רשות מחבירו" (פ"א ה"ו) - אם מקפידים זה על זה, בטלים העירוב והשיתוף. ולדעת הראב"ד לא נאמר דין זה אלא כשמזכים לו את העירוב על ידי אחר, אבל אם הוא נותן חלקו בתוך השיתוף, וחלקו מונח שם, אין הקפדתו מבטלת את השיתוף. 8) עירובין פ, א. 9) ואוסר את הטלטול לכל בני המבוי. 10) כיון שהדבר גם לטובתו, אלא שהוא רוצה לגרום צער לאחרים, בבחינת "תמות נפשי עם פלשתים" ('רבינו יהונתן'). 11) 'ירושלמי' בבא־בתרא פ"א ה"ה. 12) שאף פעם לא השתתף עם בני המבוי. 13) בית דין, (אבל ליחידים אין רשות ליטול ממנו בעל כרחו). שעיכוב בדבר ש"זה נהנה וזה לא חסר" הוא 'מדת סדום', ובית־דין כופין על 'מדת סדום' (הל' שכנים פי"ב ה"א).

ג. אֶחָד[14] מִבְּנֵי הַמְּבוּי שֶׁהָיָה לוֹ אוֹצָר שֶׁל יַיִן אוֹ שֶׁמֶן וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן - הֲרֵי זֶה מְזַכֶּה מִמֶּנּוּ מְעַט לְכָל בְּנֵי הַמְּבוּי[15] לְהִשְׁתַּתֵּף בּוֹ, וּמְעָרֵב בּוֹ עֲלֵיהֶם. וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הִפְרִישׁוֹ וְלֹא יִחֲדוֹ[16], אֶלָּא הֲרֵי הוּא מְעֹרָב בָּאוֹצָר - הֲרֵי זֶה שִׁתּוּף.

14) עירובין סח, א. 15) שיהיה לכל אחד חלק בו. 16) שלא ייחד את החלק שישמש לשיתוף.

ד. חָצֵר[17] שֶׁיֵּשׁ לָהּ שְׁנֵי פְּתָחִים לִשְׁנֵי מְבוֹאוֹת, אִם נִשְׁתַּתְּפָה עִם אֶחָד מֵהֶן בִּלְבַד - נֶאֱסְרָה בַּמְּבוּי הַשֵּׁנִי, וְאֵינָהּ מוֹצִיאָה וּמַכְנִיסָה בּוֹ[18]. לְפִיכָךְ, אִם זָכָה אֶחָד בַּשִּׁתּוּף לְכָל בְּנֵי הַמְּבוּי וְשִׁתֵּף עֲלֵיהֶן, צָרִיךְ לְהוֹדִיעַ לְאַנְשֵׁי הֶחָצֵר זוֹ, שֶׁאֵינָן מִשְׁתַּתְּפִין אֶלָּא מִדַּעְתָּן; שֶׁאֵינָהּ זְכוּת לָהֶן, שֶׁמָּא בַּמְּבוּי הַשֵּׁנִי רוֹצִים לְהִשְׁתַּתֵּף וְלֹא בָּזֶה[19].

17) עירובין פ, ב. 18) כיון שאין לה שיתוף אתו. 19) ואף־על־פי שהיא יכולה להשתתף עם שני המבואות ולטלטל בשניהם (ראה למעלה פ"ד הכ"ג), ואם כן אין זו חובה אלא זכות, כמו בכל שיתוף שכתב רבינו למעלה (פ"א ה"כ) שאינו צריך להודיע (ראב"ד) - יתכן שאינו רוצה שאנשים רבים ישתמשו באותה חצר וישימו שם כליהם, בשעה שאינה זקוקה לאותו מבוי, שהרי יש לה יציאה דרך המבוי האחר (מגיד־משנה).

ה. אִשְׁתּוֹ שֶׁל אָדָם מְעָרֶבֶת לוֹ שֶׁלֹּא מִדַּעְתּוֹ[20]. וָהוּא, שֶׁלֹּא יַאַסְרוּ עַל שְׁכֵנָיו; אֲבָל אִם אוֹסֵר - אֵינָהּ מְעָרֶבֶת עָלָיו וְלֹא מִשְׁתַּתֶּפֶת עָלָיו אֶלָּא מִדַּעְתּוֹ. כֵּיצַד אוֹסֵר? כְּגוֹן שֶׁאָמַר: אֵינִי מְעָרֵב עִמָּכֶם, אוֹ: אֵינִי מִשְׁתַּתֵּף עִמָּכֶם[21].

20) בעירובין פ, א אמרו: "ההוא טרזינא (שומר הנשק לשמירת העיר, נכרי היה) דהוה שבבותיה (בשכנותו) דרבי זירא, אמרו ליה: אוגיר לן (השכיר לנו) רשותך! לא אוגר להו (לא השכיר להם), אתו (באו) לקמיה דרבי זירא, אמרו ליה: מהו למיגר מדביתהו (האם מספיק לשכור את רשותו מאשתו)? אמר להו: הכי (כך) אמר ריש לקיש משמיה דגברא רבה (בשם אדם גדול) ומנו (ומיהו) רבי חנינא: אשתו של אדם, מערבת שלא מדעתו". 21) בעירובין, שם: "נשים שעירבו ונשתתפו שלא מדעת בעליהן - אין עירובן עירוב ואין שיתופן שיתוף", ומחלקים שם בגמרא: "הא דאסר, והא דלא אסר". ודעת רש"י והראב"ד בפירוש

הסוגיא להיפך: "הא דאסר" - אם הימנעותו מן העירוב תאסור על בני המבוי מלהשתמש אצלם, יכולה אשתו לערב שלא מדעתו, "הא דלא אסר", אם הוא אינו אוסר עליהם על ידי הימנעותו מלהשתתף, אין רשות לאשתו להשתתף בלי הסכמת בעלה.

ו. נִשְׁתַּתְּפוּ[22] אַנְשֵׁי חָצֵר זוֹ עִם אֶחָד מִשְׁנֵי הַמְּבוֹאוֹת: אִם בְּמִין אֶחָד נִשְׁתַּתְּפוּ, אֲפִלּוּ כֻּלָּה אוֹתוֹ הַמִּין - הֲרֵי זֶה עוֹשֶׂה שִׁתּוּף אַחַר וּמְזַכֶּה לָהֶן, וְאֵינוֹ צָרִיךְ לְהוֹדִיעָם[23] פַּעַם שְׁנִיָּה; וְאִם בִּשְׁנֵי מִינִין נִשְׁתַּתְּפוּ[24], וְנִתְמַעֵט הָאֹכֶל[25] - מוֹסִיף וּמְזַכֶּה, וְאֵינוֹ צָרִיךְ לְהוֹדִיעָן[26]; וְאִם כֻּלּוֹ - מְזַכֶּה לָהֶם, וְצָרִיךְ לְהוֹדִיעָם[27]. נִתּוֹסְפוּ שְׁכֵנִים[28] בְּחָצֵר זֶה - מְזַכֶּה לָהֶם, וְצָרִיךְ לְהוֹדִיעָם.

22) משנה, עירובין פ, ב. 23) לשאלם אם מסכימים להשתתף פעם שניה, כי מעמידים אותם על חזקתם שבוודאי יסכימו כמו בפעם הקודמת ('לבוש'). 24) כדעתו למעלה פ"א הי"א שכל האוכלין מצטרפין לשיעור שיתוף. והראב"ד חולק עליו שם וכאן. 25) מן השיעור המבואר בפ"א ה"ט. 26) שבוודאי יסכימו להשלים את העירוב. 27) שאין אנו יודעים עם איזה מבוי הוא רוצה להשתתף, אבל חצר הפתוח למבוי אחד אין צריך לשאלו, שהרי זכות היא לו - שעל ידי השיתוף יוכל להשתמש שם, וזכים לאדם שלא בפניו, כמבואר בפרק א הלכה כ. 28) שלא היו בשעת הנחת השיתוף (משנה, שם).

ז. נִשְׁתַּתְּפָה[29] חָצֵר זוֹ[30] עִם בְּנֵי הַמָּבוֹי זֶה מִפֶּתַח זֶה, וְעִם בְּנֵי הַמָּבוֹי הַשֵּׁנִי מִן הַפֶּתַח הָאַחֵר - מֻתֶּרֶת עִם שְׁנֵיהֶן[31], וְהֵן מֻתָּרִין עִמָּהּ, וּשְׁנֵי הַמְּבוֹאוֹת[32] אֲסוּרִין זֶה עִם זֶה. לֹא עֵרְבָה עִם אֶחָד מֵהֶם[33] - אוֹסֶרֶת עַל שְׁנֵיהֶן.

29) עירובין מט, א. 30) שיש לה שני פתחים לשני מבואות. 31) כדעת רב, שם - ולא כשמואל (מגיד־משנה). 32) שלא השתתפו ביניהם. 33) עם אף אחד מהם, כלומר לא עם זה ולא עם זה.

ח. הָיְתָה[34] חָצֵר זוֹ רְגִילָה בְּפֶתַח אֶחָד[35], וְהַפֶּתַח הַשֵּׁנִי אֵינָהּ רְגִילָה - זֶה שֶׁרְגִילָה לְהִכָּנֵס וְלָצֵאת בּוֹ אוֹסֵר[36], וְשֶׁאֵינָהּ רְגִילָה בּוֹ אֵינוֹ אוֹסֵר. עֵרְבָה עִם מְבוֹי שֶׁאֵינָהּ רְגִילָה בּוֹ - הֵתֵּר הַמָּבוֹי הָאַחֵר לְעַצְמוֹ[37], וְאֵינוֹ צָרִיךְ לְעָרֵב עִמָּהּ.

34) עירובין, שם. 35) בחול לצאת ולבוא דרך שם. 36) אם לא עירבה עמו. 37) שהרי הסתלקה בזה מן המבוי שהיא רגילה בו, וכאילו אינה רגילה בו.

ט. עֵרְבוּ[38] בְּנֵי הַמָּבוֹי שֶׁהִיא רְגִילָה בּוֹ לְעַצְמָן, וְהִיא לֹא עֵרְבָה עִמּוֹ וְלֹא עִם בְּנֵי הַמָּבוֹי הָאַחֵר שֶׁאֵינָהּ רְגִילָה בּוֹ, וְגַם לֹא עֵרְבוּ בְּנֵי הַמָּבוֹי שֶׁאֵינָהּ רְגִילָה בּוֹ - דּוֹחִין אוֹתָהּ אֵצֶל זֶה הַמָּבוֹי שֶׁאֵינָהּ רְגִילָה[39], מִפְּנֵי שֶׁלֹּא עֵרַב. הוֹאִיל וְהִיא לֹא עֵרְבָה וְהוּא לֹא עֵרַב, דּוֹחִין אוֹתָהּ אֶצְלוֹ, כְּדֵי שֶׁלֹּא תֵּאָסֵר עַל מָבוֹי זֶה שֶׁעֵרַב לְעַצְמוֹ.

38) עירובין, שם. 39) ותסתלק מאותו שרגילה, כדי שיהא המבוי מותר, כיון שהיא אינה מפסדת בדבר, שהרי לא שיתפה עם בני המבוי, ויש רווח לאחרים בהסתלקותה, שעל־ידי־זה יהיו מותרים, "זה נהנה וזה לא חסר - כופין על מדת סדום" (או"ח סי' שפו).

י. חָצֵר[40] שֶׁיֵּשׁ לָהּ פֶּתַח לְמָבוֹי וּפֶתַח אַחֵר לְבִקְעָה[41] אוֹ לְקַרְפֵּף[42] יָתֵר מִבֵּית סָאתַיִם[43] - הוֹאִיל וְאָסוּר לְטַלְטֵל מֵחָצֵר לְאוֹתוֹ הַקַּרְפֵּף, אֵינוֹ סוֹמֵךְ אֶלָּא עַל פֶּתַח שֶׁל מָבוֹי, לְפִיכָךְ אוֹסֵר עַל בְּנֵי הַמָּבוֹי עַד שֶׁיִּשְׁתַּתֵּף עִמָּהֶן. אֲבָל אִם הָיָה הַקַּרְפֵּף בֵּית סָאתַיִם אוֹ פָּחוֹת[44] - אֵינוֹ אוֹסֵר עַל בְּנֵי הַמָּבוֹי; שֶׁעַל הַפֶּתַח הַמְיֻחָד לוֹ[45] סוֹמֵךְ, הוֹאִיל וּמֻתָּר לְטַלְטֵל בְּכָל הַקַּרְפֵּף.

40) עירובין סז, ב. 41) שאין לה מחיצות. 42) מקום נרחב שיש לו מחיצות ואין בתוכו בית דירה, אין המחיצות מועילות לטלטל בתוכו (רבינו בהל' שבת פט"ז ה"א). 43) שיעור סאתים הוא כשיעור חצר המשכן, שארכו מאה אמה ורחבו חמישים, שהוא שטח של חמשת אלפים אמה מרובעות (הל' שבת פט"ז ה"ג). 44) והוא־הדין אם היה יותר מבית סאתים, ומוקף לשם דירה (רש"י). 45) ואין לאחרים דריסת הרגל בו.

יא. אֶחָד[46] מִבְּנֵי מָבוֹי שֶׁהָלַךְ לִשְׁבֹּת[47] בְּמָבוֹי אַחֵר - אֵינוֹ אוֹסֵר עֲלֵיהֶן[48]. וְכֵן[49] אֶחָד מִבְּנֵי מָבוֹי שֶׁבָּנָה מַצֵּבָה[50] רְחָבָה אַרְבָּעָה טְפָחִים עַל פִּתְחוֹ - אֵינוֹ אוֹסֵר עֲלֵיהֶן; שֶׁהֲרֵי הִפְרִישׁ עַצְמוֹ מֵהֶן, וְחָלַק רְשׁוּתוֹ.

46) משנה, עירובין פו, א. 47) ואין דעתו לחזור באותה שבת, כמבואר בפרק ד' הי"ג, לענין אחד מבני החצר. 48) על בני אותו מבוי שהלך מהם, מפני שדירה בלא בעלים אינה דירה ואינה יכולה לאסור. 49) עירובין נט, ב. 50) עמוד.

יב. אַנְשֵׁי מָבוֹי[51] שֶׁנִּשְׁתַּתְּפוּ מִקְצָתָן, וְשָׁכְחוּ מִקְצָתָן וְלֹא נִשְׁתַּתְּפוּ - מְבַטְּלִין רְשׁוּתָן לְאֵלּוּ שֶׁנִּשְׁתַּתְּפוּ. וְדִינָם לְעִנְיַן בִּטּוּל רְשׁוּת - כְּדִין אַנְשֵׁי חָצֵר שֶׁשָּׁכַח אֶחָד מֵהֶן אוֹ שְׁנַיִם וְלֹא עֵרְבוּ[52]. וּכְבָר אָמַרְנוּ[53], שֶׁכָּל אָדָם עִם אַנְשֵׁי בֵּיתוֹ הַסְּמוּכִים עַל שֻׁלְחָנוֹ - כְּאִישׁ אֶחָד הֵן חֲשׁוּבִין, בֵּין לְעֵרוּבֵי חֲצֵרוֹת בֵּין לְשִׁתּוּפֵי מְבוֹאוֹת.

51) עירובין עג, ב. 52) המבואר בפ"ב ה"א. 53) בפ"ד ה"א.

יג. מָבוֹי[54] שֶׁעֵרְבוּ כָּל חֲצֵרוֹת שֶׁבּוֹ, כָּל חָצֵר וְחָצֵר בִּפְנֵי עַצְמָהּ, וְאַחַר כָּךְ נִשְׁתַּתְּפוּ כֻּלָּן בַּמָּבוֹי, שֶׁכַּח

אֶחָד מִבְּנֵי הֶחָצֵר וְלֹא עֵרַב עִם בְּנֵי חֲצֵרוֹ - לֹא הִפְסִיד כְּלוּם; שֶׁהֲרֵי כֻּלָּם נִשְׁתַּתְּפוּ, וְעַל הַשִּׁתּוּף סוֹמְכִין, וְלֹא הִצְרִיכוּ לְעָרֵב בַּחֲצֵרוֹת עִם הַשִּׁתּוּף אֶלָּא שֶׁלֹּא לְשַׁכֵּחַ לַתִּינוֹקוֹת תּוֹרַת עֵרוּב[55], וַהֲרֵי עֵרְבוּ בַּחֲצֵרוֹת[56]. אֲבָל אִם שָׁכַח אֶחָד מִבְּנֵי הַמָּבוֹי וְלֹא נִשְׁתַּתֵּף - אֲסוּרִים בַּמָּבוֹי, וּמַתְּרִין כָּל בְּנֵי חָצֵר לְהַלְבִּיל בַּחֲצֵרָן; שֶׁהַמָּבוֹי לַחֲצֵרוֹת כְּחָצֵר לַבָּתִּים[57].

54) משנה, עירובין עג, ב. 55) שהרי אין התינוקות יודעים מה שנעשה במבוי, ויאמרו: אבותינו לא עירבו. 56) ודעת הרמ"א (או"ח סי' שפז) שההלכה לערב מלבד השיתוף היתה רק בזמן התלמוד, שבני החצר לא נתנו לשיתוף, אלא עירבו יחד ואחד מבני החצר נתן לשיתוף, אבל יותר נכון שכל אחד מבני החצר ישתתף בו, וזה יהיה לעירוב ושיתוף יחד ('משנה ברורה' שם). 57) כשם שאסור להוציא מן הבתים לחצר בלי עירוב, כך אסור להוציא מן החצר למבוי בלא שיתוף (רש"י).

יד. נִשְׁתַּתְּפוּ[58] בַּמָּבוֹי, וְשָׁכְחוּ כֻּלָּן לְעָרֵב בַּחֲצֵרוֹת, אִם אֵין מַקְפִּידִין עַל פְּרוּסָתָן[59] - סוֹמְכִין עַל הַשִּׁתּוּף בַּשַּׁבָּת הָרִאשׁוֹנָה בִּלְבַד. וְאֵין מַתִּירִין לָהֶן דָּבָר זֶה אֶלָּא מִדֹּחַק[60].

58) 'ירושלמי' עירובין פ"ו ה"ח. 59) על הלחם שאוכלים. וב'ירושלמי' שלפנינו, הנוסח: "רבי יוסה בי רבי בון בשם רב יהודה, כדון (כגון) אנשי בר דליה שאינן מקפידין על פרוטתן", שהם שותפים ואין מקפידים זה על זה. 60) בשעת הדחק, אבל לכתחילה צריכים לעשות גם עירובי חצירות, כדי שלא תשתכח תורת עירוב מן התינוקות, כמבואר בהלכה הקודמת.

טו. מָבוֹי[61] שֶׁלֹּא נִשְׁתַּתְּפוּ בּוֹ, אִם עֵרְבוּ חֲצֵרוֹת עִם הַבָּתִּים - אֵין מְטַלְטְלִין בּוֹ אֶלָּא בְּאַרְבַּע אַמּוֹת כְּכַרְמְלִית. מֵאַחַר שֶׁעֵרְבוּ חֲצֵרוֹת עִם הַבָּתִּים, נַעֲשָׂה הַמָּבוֹי כְּאִלּוּ אֵינוֹ פָּתוּחַ לוֹ אֶלָּא בָּתִּים בִּלְבַד בְּלֹא חֲצֵרוֹת[62], וּלְפִיכָךְ אֵין מְטַלְטְלִין בְּכֻלּוֹ[63]. וְאִם לֹא עֵרְבוּ אַנְשֵׁי הַחֲצֵרוֹת - מְטַלְטְלִין בְּכֻלּוֹ[63] כֵּלִים שֶׁשָּׁבְתוּ[64] בְּתוֹכוֹ, כְּחָצֵר שֶׁלֹּא עֵרְבוּ בָּהּ[65].

61) שבת קל, ב. 62) ראה למעלה הל' שבת פי"ז ה"ח, שאין המבוי ניתר בלחי וקורה עד שיהיו בתים וחצרות פתוחים לתוכו. והראב"ד וכל הפוסקים חולקים על דברי רבינו אלו, ודעתם שחצר ומבוי רשות אחת הם לכלים ששבתו בתוכם. 63) צ"ל "בכולו". 64) שהיו בתוכו בכניסת השבת. 65) "רבי שמעון אומר, אחד גגות ואחד חצירות ואחד קרפיפות, כולן רשות אחד הן לכלים ששבתו בתוכן ולא לכלים ששבתו בתוך הבית". וראה למעלה פ"ד הט"ו.

טז. עוֹבֵד כּוֹכָבִים[66] אוֹ צָדוּקִי הַשָּׁרוּי בְּחָצֵר שֶׁבְּמָבוֹי - דִּינוֹ עִם בְּנֵי הַמָּבוֹי כְּדִינוֹ עִם בְּנֵי הֶחָצֵר[67], שֶׁשּׁוֹכְרִים מִן הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים אוֹ מֵאֶחָד מִבְּנֵי בֵיתוֹ רְשׁוּתוֹ שֶׁבַּמָּבוֹי, אוֹ מְבַטֵּל לָהֶן הַצָּדוּקִי. וְאִם הָיָה בַּמָּבוֹי עוֹבֵד כּוֹכָבִים וְיִשְׂרָאֵל אֶחָד - אֵינוֹ צָרִיךְ שִׁתּוּף[68]. וְדִין יִשְׂרָאֵל אֶחָד וְדִין רַבִּים שֶׁהֵן סוֹמְכִין עַל שֶׁלְּהָן אֶחָד - דִּין אֶחָד הוּא[69].

66) משנה, עירובין סא, ב. 67) כמבואר בפ"ב הט"ז. 68) "מפני שאינו דבר מצוי, שהרי אסור להתייחד אתו, שמא יהרגנו" (כמבואר בפ"ב ה"ט). 69) כמבואר בפ"ד ה"א. וראה מה שכתב 'הרב המגיד' בפרק ב הלכה ט.

יז. עוֹבֵד כּוֹכָבִים[70] שֶׁהָיָה דָר בְּמָבוֹי - אִם יֵשׁ לוֹ בַּחֲצֵרוֹ פֶּתַח[71] אֶחָד לְבִקְעָה[72], אֵינוֹ אוֹסֵר עַל בְּנֵי הַמָּבוֹי; וְאֲפִלּוּ הָיָה פֶּתַח קָטָן אַרְבָּעָה עַל אַרְבָּעָה, אַף עַל פִּי שֶׁמּוֹצִיא גְּמַלִּים וּקְרוֹנוֹת דֶּרֶךְ הַפֶּתַח שֶׁבַּמָּבוֹי - אֵינוֹ אוֹסֵר עֲלֵיהֶן; שֶׁאֵין דַּעְתּוֹ אֶלָּא עַל פֶּתַח הַמְיֻחָד לוֹ, שֶׁהוּא לַבִּקְעָה. וְכֵן אִם הָיָה פָּתוּחַ לְקַרְפֵּף שֶׁהוּא יָתֵר עַל בֵּית סָאתַיִם[73] - הֲרֵי זֶה כְּפָתוּחַ לְבִקְעָה, וְאֵינוֹ אוֹסֵר עֲלֵיהֶן. הָיָה בֵּית סָאתַיִם אוֹ פָּחוֹת[74] - אֵינוֹ סוֹמֵךְ עֲלֵיהֶן, וְאוֹסֵר עֲלֵיהֶן עַד שֶׁיִּשְׁכְּרוּ מִמֶּנּוּ.

70) עירובין סז, א. 71) או חלון (או"ח סי' שפט). 72) שיש שם אויר טוב. ונוח לו להשתמש בפתח הצר המוביל לעבר הבקעה. 73) מבואר למעלה בהלכה י. 74) המקום קטן ואינו נוח לו, ומשתמש גם בפתח הפתוח למבוי.

יח. מָבוֹי[75] שֶׁצִּדּוֹ אֶחָד עוֹבֵד כּוֹכָבִים וְצִדּוֹ אֶחָד יִשְׂרָאֵלִים[76], וְהָיוּ חַלּוֹנוֹת[77] פְּתוּחוֹת מֵחָצֵר לְחָצֵר שֶׁל יִשְׂרָאֵל, וְעֵרְבוּ כֻּלָּן דֶּרֶךְ חַלּוֹנוֹת - אַף עַל פִּי שֶׁנַּעֲשׂוּ כְּאַנְשֵׁי בַּיִת אֶחָד וּמַתְּרִין לְהוֹצִיא וּלְהַכְנִיס דֶּרֶךְ חַלּוֹנוֹת, הֲרֵי אֵלּוּ אֲסוּרִין לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בַּמָּבוֹי דֶּרֶךְ פְּתָחִים[78] עַד שֶׁיִּשְׁכְּרוּ מִן הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים; שֶׁאֵין נַעֲשִׂים כְּיָחִיד בִּמְקוֹם עוֹבֵד כּוֹכָבִים[79].

75) עירובין עד, ב. 76) וחצרותיהם פתוחות למבוי. 77) או פתחים פתוחים מחצר לחצר. 78) הפתוחים למבוי. 79) כמבואר לגבי חצר, למעלה בפ"ב הט"ו.

יט. כֵּיצַד[80] מִשְׁתַּתְּפִין בִּמְדִינָה?[81] כָּל חָצֵר וְחָצֵר מְעָרֶבֶת לְעַצְמָהּ[82], שֶׁלֹּא לְשַׁכֵּחַ הַתִּינוֹקוֹת[83], וְאַחַר כָּךְ מִשְׁתַּתְּפִין כָּל אַנְשֵׁי הַמְּדִינָה כְּדֶרֶךְ שֶׁמִּשְׁתַּתְּפִין בְּמָבוֹי[84]. וְאִם הָיְתָה הַמְּדִינָה קִנְיַן יָחִיד, אֲפִלּוּ נַעֲשִׂית שֶׁל רַבִּים - מִשְׁתַּתְּפִין כֻּלָּן שִׁתּוּף אֶחָד[85], וּיִטַּלְטְלוּ בְּכָל הַמְּדִינָה. וְכֵן אִם הָיְתָה שֶׁל רַבִּים, וְיֵשׁ לָהּ פֶּתַח אֶחָד[86] - מִשְׁתַּתְּפִין כֻּלָּן שִׁתּוּף אֶחָד.

80) משנה, עירובין נט, א. 81) עיר המוקפת חומה גבוהה עשרה טפחים, ויש לה דלתות כרשות היחיד (כמבואר בפ"א ה"א) "ואין מערבים אותה לחצאין, שכל העיר רשות היחיד גמורה, והרי הוא כמבוי אחד ואין מערבים חצי מבוי" (מגיד־משנה). 82) עירובי חצרות. 83) שידעו שהיתר

הטלטול הוא מסיבת העירוב. 84) ואותן החצרות שהשתתפו עם המבואות - מותרות לטלטל זו עם זו, ואלו שלא השתתפו - אסורות. 85) כיון שהיה תחילה קנין יחיד, כחצר אחת דומה, וצריכים כל בני החצר לערב יחד. 86) שהיא סתומה מכל הצדדים, ורק דרך אותו פתח יוצאים, דינה כחצר, ומערבים את כולה.

1 **כ. אֲבָל[87] אִם הָיְתָה שֶׁל רַבִּים, וְיֵשׁ לָהּ שְׁנֵי פְּתָחִים,**
2 **שֶׁהָעָם נִכְנָסִין בָּזֶה וְיוֹצְאִין בָּזֶה - אֲפִלּוּ נַעֲשֵׂית שֶׁל**
3 **יָחִיד[88], אֵין מְעָרְבִין אֶת כֻּלָּהּ[89]; אֶלָּא מַנִּיחִין מִמֶּנָּה**
4 **מָקוֹם אֶחָד, אֲפִלּוּ בַּיִת אֶחָד בְּחָצֵר אַחַת, וּמִשְׁתַּתְּפִין**
5 **הַשְּׁאָר[90]. וְיִהְיוּ אֵלּוּ הַמִּשְׁתַּתְּפִין כֻּלָּן מֻתָּרִין בְּכָל**
6 **הַמְּדִינָה, חוּץ מֵאוֹתוֹ מָקוֹם שֶׁשִּׁירוּ. וְיִהְיוּ אוֹתָן**
7 **הַנִּשְׁאָרִים מֻתָּרִין בִּמְקוֹמָן בַּשִּׁתּוּף שֶׁעוֹשִׂין לְעַצְמָן,**
8 **אִם הָיוּ הַנִּשְׁאָרִים רַבִּים, וַאֲסוּרִין לְטַלְטֵל בִּשְׁאָר כָּל**
9 **הַמְּדִינָה.**

87) עירובין נט, א. 88) שמכרוה לו. 89) גזירה שמא תחזור ותעשה רשות הרבים, ויקלו גם כן לטלטל בשבת; ואין נוהגים להזהר בזה, אפילו בעיר של רבים, ואפשר שסומכים על דעת רש"י ו'תוספות' (כמבואר בהל' שבת פי"ד ה"א), שאין רשות הרבים אלא אם יש שם ששים רבוא, ודבר זה אינו שכיח ('מגן אברהם' ו'משנה ברורה' או"ח סי' שצב). 90) "העיקר אצלנו: כי עיר של רבים כשיש לה שני שערים, יכנסו בני אדם ברשות־הרבים אחרת, והם אינם יודעים כי העירוב הוא שהתיר להם התשמיש בתוכה, ולפיכך חובה להניח ממנה שיור בלי עירוב כדי שלא ישתמש אותו שיור עם המדינה להודיע כי העירוב הוא שהתיר לנו התשמיש בתוכה, וגם כשהיתה העיר מקודם לכן של רבים אפילו היא היום של יחיד, שהיא צריכה לשיור על־כל־פנים" (פירוש המשניות).

10 **כא. וְדָבָר זֶה מְשׁוּם הֶכֵּר הוּא, כְּדֵי שֶׁיֵּדְעוּ שֶׁהָעֲרוּב**
11 **הִתִּיר לָהֶן לְטַלְטֵל בְּמְדִינָה זוֹ[91] שֶׁרַבִּים בּוֹקְעִין בָּהּ;**
12 **שֶׁהֲרֵי הַמָּקוֹם שֶׁנִּשְׁאַר וְלֹא נִשְׁתַּתֵּף עִמָּהֶן - אֵין**
13 **מְטַלְטְלִין בּוֹ, אֶלָּא אֵלּוּ לְעַצְמָן וְאֵלּוּ לְעַצְמָן.**

91) ואם לא יעשו שיור, ישתכח העירוב ותשתכח תורת רשות הרבים, על ידי טלטול בעיר הדומה לרשות הרבים ('משנה ברורה' או"ח סי' שצב).

14 **כב. מְדִינָה[92] שֶׁל רַבִּים שֶׁיֵּשׁ לָהּ פֶּתַח אֶחָד וְסֶלָּם**
15 **בְּמָקוֹם אַחֵר[93] - מְעָרְבִין אֶת כֻּלָּהּ[94], וְאֵינָהּ צְרִיכָה**
16 **שִׁיּוּר; שֶׁאֵין הַסֶּלָּם שֶׁבַּחוֹמָה חָשׁוּב כְּפֶתַח[95].**
17 **הַבָּתִּים[96] שֶׁמַּנִּיחִין אוֹתוֹ שִׁיּוּר, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָן**
18 **פְּתוּחִין לָעִיר, אֶלָּא אֲחוֹרֵיהֶן לָעִיר וּפְנֵיהֶם לַחוּץ -**
19 **עוֹשִׂין אוֹתוֹ שִׁיּוּר[97], וּמְעָרְבִין אֶת הַשְּׁאָר.**

92) עירובין נט, ב. 93) בצד השני, ודרך הסולם יורדים מעבר לחומה. 94) כדין עיר שיש לה פתח אחד. 95) שההילוך דרך הסולם, אינו נוח. 96) בעירובין ס, א: "הנהו דאתי (שבאו) לקמיה דרב יוסף, אמרו ליה: הב לן גברא דליערב לן מאתין (תן לנו אדם שיתקן עירוב לעירנו), אמר ליה לאביי: זיל ערב להו, וחזי דלא מצווחא עלה בבי מדרשא (ראה שלא יתנגדו על זה בבית המדרש), אזל, חזא להנהו בתי דפתיחי לנהרא (ראה בתים שפתחיהם אחורי העיר לצד הנהר), אמר: הני ליהוי שיור למתא (אלה יהיו שיור לעיר)" ושם מדובר בעיר של רבים ונעשית של יחיד הצריכה שיור. 97) ואפילו הוא רק בית אחד, אפילו בית הבקר או בית התבן, שאינם צריכים לעירוב אם אין גרים ואוכלים בהם, עושים אותם שיור (או"ח סי' שצב).

20 **כג. הַמְזַכֶּה בְּשִׁתּוּף לִבְנֵי הַמְּדִינָה, אִם עֵרְבוּ כֻּלָּן[98]**
21 **עֵרוּב אֶחָד[99] - אֵינוֹ צָרִיךְ לְהוֹדִיעָן; שֶׁזְّכוּת הוּא**
22 **לָהֶן[100]. וְדִין מִי שֶׁשָּׁכַח וְלֹא נִשְׁתַּתֵּף עִם בְּנֵי**
23 **הַמְּדִינָה, אוֹ מִי שֶׁהָלַךְ לִשְׁבֹּת בְּעִיר אַחֶרֶת, אוֹ עוֹבֵד**
24 **כּוֹכָבִים שֶׁהָיָה עִמָּהֶן בַּמְּדִינָה - דִּין הַכֹּל כְּדִינָם**
25 **בְּחָצֵר וּמְבוֹי[101].**

98) לדעת ה'מגיד משנה', צ"ל: "אם עירב לכולן". 99) אבל אם לא עירב לכולן, עירוב אחד אינו זכות. 100) וזכין לאדם שלא בפניו. 101) דין שכח בחצר, מבואר בפ"ב ה"א. ודין הלך לשבות בעיר אחרת - בפ"ד הי"ג. ודין גוי - בפ"ב ה"ט ובפ"ד הי"ג.

26 **כד. מְדִינָה[102] שֶׁנִּשְׁתַּתְּפוּ כָּל יוֹשְׁבֶיהָ חוּץ מִמְּבוֹי**
27 **אֶחָד - הֲרֵי זֶה אוֹסֵר עַל כֻּלָּן. וְאִם בָּנוּ מַצֵּבָה[103] עַל**
28 **פֶּתַח הַמְּבוֹי - אֵינוֹ אוֹסֵר[104]. לְפִיכָךְ אֵין מְעָרְבִין**
29 **מְדִינָה לַחֲצָאִין, אֶלָּא אוֹ כֻּלָּהּ אוֹ מְבוֹי מְבוֹי[105].**
30 **וּבוֹנֶה כָּל מְבוֹי וּמְבוֹי מַצֵּבָה עַל פִּתְחוֹ, אִם רָצָה**
31 **לַחֲלֹק רְשׁוּתוֹ מֵהֶן, כְּדֵי שֶׁלֹּא יֵאָסֵר עַל שְׁאָר**
32 **הַמְּבוֹאוֹת.**

102) עירובין נט: עיר שהיתה של יחיד, שמערבים את כולה ואינה צריכה שיור. 103) עמוד שהוא רחב ארבעה טפחים, וראה למעלה פ"ד הט"ז. 104) שהמצבה מפרידה את המבוי משאר המדינה. 105) כדי שלא יאסרו זה על זה.

יום שני כ"ג אלול ה'תשע"ט

פֶּרֶק שִׁשִּׁי[1]

1) נתבאר בו בכלל עניין עירוב תחומין בפת, מהו, וכיצד הוא, ומאי זה דבר הוא, ומקום הנחתו, וזמן עשייתו, ומי הוא העושהו, כמו שנתבאר בפרק ראשון בעניין עירוב החצרות.

33 **א. מִי[2] שֶׁיָּצָא מִן הַמְּדִינָה[3] בְּעֶרֶב שַׁבָּת, וְהִנִּיחַ מְזוֹן**
34 **שְׁתֵּי סְעֻדּוֹת[4] רָחוֹק מִן הַמְּדִינָה בְּתוֹךְ הַתְּחוּם[5], וְקָבַע**
35 **שְׁבִיתָתוֹ שָׁם[6], אַף עַל פִּי שֶׁחָזַר לַמְּדִינָה[7] וְלָן בְּבֵיתוֹ**
36 **- נֶחְשָׁב אוֹתוֹ כְּאִלּוּ שָׁבַת בַּמָּקוֹם שֶׁהִנִּיחַ בּוֹ שְׁתֵּי**
37 **הַסְּעֻדּוֹת. וְזֶה הוּא הַנִּקְרָא עֵרוּבֵי תְּחוּמִין[8].**

2) משנה במסכת עירובין דף ס' עמוד א'. 3) עיר שגר בתוכה. 4) שהן "כשמונה עשרה גרוגרות, שהן כשש ביצים בינוניות" (כמבואר למעלה בפרק א' הלכה ט').

5) של העיר, אף שהוא יותר מתחום מביתו (משנה ברורה אורח חיים סימן ת"ח). 6) בזה שהניח שם את המזון בכוונה לקנות שם שביתה. 7) לפני כניסת השבת, שאם נשאר שם עד השבת, אינו צריך להניח עירוב, שהרי קנה שביתה בעצמו (ראה להלן פרק ז' הלכה א'). 8) נקרא "עירוב" – לפי שהוא מערב תחום שלא היה יכול ללכת בו תחילה עם התחום שהוא יכול ללכת בו.

1 **ב. וְיֵשׁ לוֹ לְהַלֵּךְ מִמְּקוֹם עֵרוּבוֹ לְמָחָר אַלְפַּיִם אַמָּה[9]**
2 **לְכָל רוּחַ. לְפִיכָךְ, כְּשֶׁהוּא מְהַלֵּךְ מִמְּקוֹם עֵרוּבוֹ**
3 **לְמָחָר אַלְפַּיִם אַמָּה כְּנֶגֶד הַמְּדִינָה[10], אֵינוֹ מְהַלֵּךְ**
4 **בַּמְּדִינָה אֶלָּא עַד סוֹף מִדָּתוֹ[11]. וְאִם הָיְתָה הַמְּדִינָה**
5 **מֻבְלַעַת בְּתוֹךְ מִדָּתוֹ[12] - תֶּחְשַׁב הַמְּדִינָה כֻּלָּהּ כְּאַרְבַּע**
6 **אַמּוֹת, וְיַשְׁלִים מִדָּתוֹ חוּצָה לָהּ.**

9) כדין תחומין בשבת וכמו שכתב רבינו בפרק כ"ז מהלכות שבת הלכה א': "מדברי סופרים שלא יצא אדם חוץ לעיר אלא עד אלפים אמה, אבל חוץ לאלפים אמה אסור, שאלפים אמה הוא מגרש העיר" ושיעור אלפים אמה – 1516 מטרים בערך. 10) לצד העיר שהוא גר בה. 11) ואם מדתו כלתה באמצע העיר, אסור לו להלך יותר. 12) יבואר בהלכה ב'.

7 **ג. כֵּיצַד?[13] הֲרֵי שֶׁהִנִּיחַ אֶת עֵרוּבוֹ בְּרִחוּק אֶלֶף אַמָּה**
8 **מִבֵּיתוֹ שֶׁבַּמְּדִינָה לְרוּחַ מִזְרָח - נִמְצָא מְהַלֵּךְ לְמָחָר**
9 **מִמְּקוֹם עֵרוּבוֹ אַלְפַּיִם אַמָּה לְמִזְרָח, וּמְהַלֵּךְ מִמְּקוֹם**
10 **עֵרוּבוֹ אַלְפַּיִם אַמָּה לְמַעֲרָב: אֶלֶף שֶׁמִּן הָעֵרוּב עַד**
11 **בֵּיתוֹ, וְאֶלֶף אַמָּה מִבֵּיתוֹ בְּתוֹךְ הַמְּדִינָה, וְאֵינוֹ מְהַלֵּךְ**
12 **בַּמְּדִינָה אֶלָּא עַד סוֹף הָאֶלֶף. הָיָה מִבֵּיתוֹ עַד סוֹף**
13 **הַמְּדִינָה פָּחוֹת מֵאֶלֶף, אֲפִלּוּ אַמָּה אַחַת, שֶׁנִּמְצֵאת**
14 **מִדָּתוֹ כָּלְתָה חוּץ לַמְּדִינָה[14] - תֶּחְשַׁב הַמְּדִינָה כֻּלָּהּ**
15 **כְּאַרְבַּע אַמּוֹת, וִיהַלֵּךְ חוּצָה לָהּ תְּשַׁע מֵאוֹת שֵׁשׁ**
16 **וְתִשְׁעִים אַמָּה, תַּשְׁלוּם הָאַלְפַּיִם.**

13) משנה במסכת עירובין שם. 14) או שכלתה מדתו של אלפים אמה בשווה עם מדת העיר, גם כן נחשבת כל העיר כארבע אמות, ומתחיל למנות אלפים אמה מחוץ לעיר (פירוש המשניות).

17 **ד. לְפִיכָךְ[15], אִם הִנִּיחַ עֵרוּבוֹ בְּרִחוּק אַלְפַּיִם אַמָּה**
18 **מִבֵּיתוֹ שֶׁבַּמְּדִינָה - הִפְסִיד אֶת כָּל הַמְּדִינָה כֻּלָּהּ[16];**
19 **וְנִמְצָא מְהַלֵּךְ מִבֵּיתוֹ עַד עֵרוּבוֹ אַלְפַּיִם אַמָּה,**
20 **וּמֵעֵרוּבוֹ אַלְפַּיִם, וְאֵינוֹ מְהַלֵּךְ מִבֵּיתוֹ בַּמְּדִינָה לְרוּחַ**
21 **מַעֲרָב אֲפִלּוּ אַמָּה אֶחָת. הַמַּנִּיחַ[17] עֵרוּבוֹ בִּרְשׁוּת**
22 **הַיָּחִיד[18] - אֲפִלּוּ הָיְתָה מְדִינָה גְּדוֹלָה כְּנִינְוֵה[19],**
23 **וַאֲפִלּוּ עִיר חֲרֵבָה[20] אוֹ מְעָרָה הָרְאוּיָה לְדָיוּרִין[21] -**
24 **מְהַלֵּךְ אֶת כֻּלָּהּ וְחוּצָה לָהּ אַלְפַּיִם אַמָּה לְכָל רוּחַ.**

15) משנה במסכת עירובין שם. 16) אסורה לו ההליכה בעיר כולה ורק בכיוון לעירוב מותר לו ללכת. 17) משנה במסכת עירובין דף ס"א עמוד א'. 18) מקום המוקף מחיצות. ושביתתו עכשיו במקום אחר. 19) שכן נקראת בדברי הנביא (יונה פרק ג' פסוק ג'): "עיר גדולה לאלהים". 20) שאין בה דיירים אבל המחיצות נשארו. 21) במסכת עירובין דף ס"א עמוד ב' "אפילו היא (גדולה) כמערת צדקיהו מלך יהודה" (רש"י).

25 **ה. הַמַּנִּיחַ[22] עֵרוּבוֹ בְּתוֹךְ הַמְּדִינָה שֶׁשָּׁבַת בָּהּ - לֹא**
26 **עָשָׂה כְּלוּם[23], וְאֵין מוֹדְדִין לוֹ מִמְּקוֹם עֵרוּבוֹ, אֶלָּא**
27 **הֲרֵי הוּא כִּבְנֵי הַמְּדִינָה כֻּלָּן, שֶׁיֵּשׁ לָהֶן אַלְפַּיִם אַמָּה**
28 **לְכָל רוּחַ חוּץ לַמְּדִינָה. וְכֵן אִם נָתַן עֵרוּבוֹ בַּמְּקוֹמוֹת**
29 **הַמְּצֻטָּרְפִין לָעִיר[24], שֶׁמּוֹדְדִין הַתְּחוּם חוּץ מֵהֶם -**
30 **הֲרֵי זֶה כְּנוֹתְנוֹ בְּתוֹךְ הָעִיר. נָתַן עֵרוּבוֹ חוּץ לַתְּחוּם**
31 **- אֵינוֹ עֵרוּב[25].**

22) משנה במסכת עירובין דף ס' עמוד א'. 23) שהרי בלא עירוב גם כן יש לו מן העיר אלפים אמה לכל רוח, וכל העיר כארבע אמות בשבילו (רש"י). 24) היינו "עיבורה של עיר", שהוא שבעים אמה ושני שלישי אמה (כמבואר בהלכות שבת פרק כ"ח הלכה א' וב'). 25) מכיון שאי אפשר לו להגיע לשם בכניסת השבת, זמן קניית העירוב, מפני שהוא חוץ לתחום (רש"י).

32 **ו. אֵין מְעָרְבִין עֵרוּבֵי תְּחוּמִין אֶלָּא לִדְבַר מִצְוָה[26],**
33 **כְּגוֹן שֶׁהָיָה רוֹצֶה לֵילֵךְ לְבֵית הָאֵבֶל אוֹ לְמִשְׁתֵּה שֶׁל**
34 **נִשּׂוּאִין, אוֹ לְהַקְבִּיל פְּנֵי רַבּוֹ[27] אוֹ חֲבֵרוֹ[28] שֶׁבָּא מִן**
35 **הַדֶּרֶךְ, וְכַיּוֹצֵא בָּאֵלּוּ. אוֹ מִפְּנֵי הַיִּרְאָה, כְּגוֹן שֶׁהָיָה**
36 **רוֹצֶה לִבְרֹחַ מִן הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים אוֹ מִן הַלִּסְטִים**
37 **וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה. וְאִם עֵרַב שֶׁלֹּא לְאֶחָד מִכָּל אֵלּוּ, אֶלָּא**
38 **לְדִבְרֵי הָרְשׁוּת - הֲרֵי זֶה עֵרוּב[29].**

26) מסכת עירובין דף פ"ב עמוד א' ש"לא התירו חכמים לצאת חוץ לתחום על ידי עירוב" (רש"י). 27) משנה במסכת עירובין דף ל"ו עמוד ב'. 28) חכם שהוא לומד ממנו (ב"י סימן תט"ו). ומקור הדבר במסכת עירובין שם: "ורבנן זימנין דניחא ליה בחבריה טפי" (הגר"א). 29) משנה במסכת פסחים דף מ"ט עמוד א' "ולשבות שביתת הרשות" – "שהיה הולך להחשיך על התחום לקנות שביתה שם, כדי שיהא לו משם ולהלן אלפים אמה לילך לדבר הרשות" – רש"י (הגר"א). [ובספרי הרמב"ם המדוייקים כתוב "הרי זה אינו עירוב". מאירי במסכת עירובין דף פ"ב עמוד א' עמ' 120 ובמסכת פסחים דף מ"ט עמוד א' עמ' 70].

39 **ז. כֹּל שֶׁמִּשְׁתַּתְּפִין בּוֹ - מְעָרְבִין בּוֹ עֵרוּבֵי תְּחוּמִין[30],**
40 **וְכֹל שֶׁאֵין מִשְׁתַּתְּפִין בּוֹ - אֵין מְעָרְבִין בּוֹ תְּחוּמִין.**
41 **וְכַמָּה שִׁעוּר עֵרוּבֵי תְּחוּמִין? מְזוֹן שְׁתֵּי סְעֻדּוֹת לְכָל**
42 **אֶחָד וְאֶחָד[31]; וְאִם הָיָה לִפְתָּן[32] - כְּדֵי לֶאֱכֹל בּוֹ שְׁתֵּי**
43 **סְעֻדּוֹת. כְּמוֹ הַשִּׁתּוּף[33].**

30) משנה במסכת עירובין דף כ"ו עמוד ב' "בכל מערבין ומשתתפין" ועיין בתוספות שם. 31) משנה במסכת עירובין דף פ"ב עמוד ב' כמבואר בהלכה א'. 32) מסכת עירובין דף כ"ט עמוד ב' דבר שרגילים לאכול עם הפת. 33) למעלה פרק א' הלכה י'.

ח. וְצָרִיךְ[34] שֶׁיִּהְיֶה הוּא וְעֵרוּבוֹ בְּמָקוֹם אֶחָד, כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה אֶפְשָׁר לוֹ לְאָכְלוֹ בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת[35]. לְפִיכָךְ, אִם נִתְכַּוֵּן לִשְׁבֹּת בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, וְהִנִּיחַ עֵרוּבוֹ בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד, אוֹ בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד, וְהִנִּיחַ עֵרוּבוֹ בִּרְשׁוּת הָרַבִּים - אֵינוֹ עֵרוּב; שֶׁאִי אֶפְשָׁר לוֹ לְהוֹצִיא מֵרְשׁוּת הַיָּחִיד לִרְשׁוּת הָרַבִּים בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת אֶלָּא בַּעֲבֵרָה.

34) משנה במסכת עירובין דף ל"ב עמוד ב'. 35) הוא זמן כניסת השבת (כמבואר בהלכות שבת פרק ה' הלכה ד'). ואז – זמן קניית שביתה על ידי העירוב.

ט. אֲבָל[36] אִם נִתְכַּוֵּן לִשְׁבֹּת בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד אוֹ בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, וְהִנִּיחַ עֵרוּבוֹ בְּכַרְמְלִית[37], אוֹ שֶׁנִּתְכַּוֵּן לִשְׁבֹּת בְּכַרְמְלִית, וְהִנִּיחַ עֵרוּבוֹ בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד אוֹ בִּרְשׁוּת הָרַבִּים - הֲרֵי זֶה עֵרוּב; שֶׁבִּשְׁעַת קְנִיַּת הָעֵרוּב, שֶׁהוּא בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת, מֻתָּר לְהוֹצִיא וּלְהַכְנִיס מִכָּל אַחַת מִשְּׁתֵּי הָרְשֻׁיּוֹת לְכַרְמְלִית לִדְבַר מִצְוָה; שֶׁכָּל דָּבָר שֶׁהוּא מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים, לֹא גָּזְרוּ עָלָיו בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת בִּמְקוֹם מִצְוָה אוֹ בִּשְׁעַת הַדְּחָק[38].

36) משנה במסכת עירובין דף ל"ב עמוד ב'. 37) שהאיסור להכניס אליה ולהוציא ממנה, אינו אלא מדרבנן (כמבואר בהלכות שבת פרק י"ד). 38) וכן מפורש בפרק כ"ד מהלכות שבת הלכה י'.

י. נְתָנוֹ[39] בְּמִגְדָּל וְנָעַל, וְאָבַד הַמַּפְתֵּחַ, אִם יָכוֹל לְהוֹצִיאוֹ בְּלֹא עֲשִׂיַּת מְלָאכָה[40] - הֲרֵי זֶה עֵרוּב; שֶׁאֵין אָסוּר לַעֲשׂוֹת בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת בִּמְקוֹם מִצְוָה אֶלָּא מְלָאכָה. נְתָנוֹ בְּרֹאשׁ הַקָּנֶה אוֹ הַקֶּנְדָּס[41] הַצּוֹמְחִין מִן הָאָרֶץ - אֵינוֹ עֵרוּב; גְּזֵרָה שֶׁמָּא יִתְלֹשׁ[42]. וְאִם הָיוּ תְּלוּשִׁין וּנְעוּצִין - הֲרֵי זֶה עֵרוּב.

39) משנה במסכת עירובין דף ל"ד עמוד ב'. 40) האסורה מן התורה. 41) שבט דק שעושין ממנו הרמחים. 42) כיון שרגילים להשתמש בו בתלוש, יתחלף לו מחובר בתלוש, וקרוב לודאי שיתלוש, לכן גזרו על זה גם בין השמשות ("מגיד משנה").

יא. כָּל הַמַּנִּיחַ עֵרוּבוֹ, יֵשׁ לוֹ בִּמְקוֹם עֵרוּבוֹ אַרְבַּע אַמּוֹת[43]. לְפִיכָךְ[44], הַמַּנִּיחַ עֵרוּבֵי תְּחוּמִין שֶׁלּוֹ בְּסוֹף הַתְּחוּם, וְנִתְגַּלְגֵּל[45] הָעֵרוּב וְיָצָא חוּץ לַתְּחוּם בְּתוֹךְ שְׁתֵּי אַמּוֹת[46] - הֲרֵי זֶה עֵרוּב, וּכְאִלּוּ לֹא יָצָא מִמְּקוֹמוֹ. וְאִם יָצָא חוּץ לִשְׁתֵּי אַמּוֹת - אֵינוֹ עֵרוּב; שֶׁהֲרֵי נַעֲשָׂה חוּץ לַתְּחוּם, וְהַמַּנִּיחַ עֵרוּבוֹ חוּץ לַתְּחוּם - אֵינוֹ עֵרוּב, מִפְּנֵי שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לְהַגִּיעַ אֶל עֵרוּבוֹ.

43) מסכת עירובין דף ל"ה עמוד א'. כלומר: מקום עירובו קונה לו ארבע אמות סביבותיו (חוץ מאלפים אמה שנותנים לו לכל רוח), רוצה לומר, שתי אמות מצד זה ושתי אמות מצד זה שביחד הם ארבע אמות. וראה להלן שיש חולקים על רבינו. 44) משנה במסכת עירובין שם. 45) לפני בין השמשות. 46) ויש סוברים שיש לו ארבע אמות מכל צד וצד, שביחד הם שמונה אמות וכן פסק בשולחן ערוך אורח חיים סימן ת"ט סעיף ה'.

יב. נִתְגַּלְגֵּל[47] הָעֵרוּב וְיָצָא שְׁתֵּי אַמּוֹת חוּץ לַתְּחוּם, אוֹ אָבַד אוֹ נִשְׂרַף, אוֹ שֶׁהָיָה תְּרוּמָה וְנִטְמֵאת[48]: מִבְּעוֹד יוֹם - אֵינוֹ עֵרוּב; מִשֶּׁחֲשֵׁכָה - הֲרֵי זֶה עֵרוּב; שֶׁקְּנִיַּת הָעֵרוּב בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת. וְאִם סָפֵק[49] - הֲרֵי זֶה עֵרוּב; שֶׁסְּפֵק הָעֵרוּב - כָּשֵׁר[50]. לְפִיכָךְ, אִם נֶאֱכַל[51] הָעֵרוּב בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת[52] - הֲרֵי זֶה עֵרוּב.

47) משנה במסכת עירובין שם. 48) שאינה ראויה לא לכהן ולא לישראל. 49) אם אבד או נשרף או נטמא מבעוד יום, או – משחשיכה. 50) שאנו מעמידים את העירוב על חזקתו ותולים כי נתקלקל לאחרי שחשכה. 51) או נשרף או נטמא. 52) ספק יום ספק לילה.

יג. אָמְרוּ לוֹ[53] שְׁנַיִם: צֵא וְעָרֵב עָלֵינוּ[54], אֶחָד[55] עֵרַב עָלָיו מִבְּעוֹד יוֹם, וְאֶחָד[56] עֵרַב עָלָיו בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת, וְזֶה שֶׁעֵרַב עָלָיו מִבְּעוֹד יוֹם נֶאֱכַל עֵרוּבוֹ בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת, וְזֶה שֶׁעֵרַב עָלָיו בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת נֶאֱכַל עֵרוּבוֹ מִשֶּׁחֲשֵׁכָה - שְׁנֵיהֶם קָנוּ עֵרוּב; שֶׁבֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת סָפֵק הוּא, וּסְפֵק הָעֵרוּב - כָּשֵׁר[57]. אַף עַל פִּי כֵן, סָפֵק חֲשֵׁכָה סָפֵק לֹא חֲשֵׁכָה - אֵין מְעָרְבִין עֵרוּבֵי תְּחוּמִין לְכַתְּחִלָּה[58]; וְאִם עֵרַב - הֲרֵי זֶה עֵרוּב.

53) מסכת שבת דף ל"ד עמוד א'. 54) שעשאוהו שליח לערב בשבילם. 55) בשביל אחד. 56) ובשביל אחד. 57) ואף שהשליח הזה נעשה לשניהם, והעירובין סותרים זה את זה, שאם נחשוב בין השמשות ליום, אינו מועיל העירוב של זה שנאכל עירובו בין השמשות, ואם נחשוב אותו ללילה, אינו מועיל העירוב של זה שהניח את עירובו בין השמשות – כיון שעירוב הוא מדרבנן, ספקו להקל, ולאותו שנאכל עירובו בין השמשות, נחשוב אותו ללילה, ולאותו שהניח עירובו בין השמשות, נחשבהו ליום. 58) משנה וגמרא במסכת שבת שם. ואף על פי שעירובי חצרות מותר לעשות בין השמשות (למעלה פרק א' הלכה כ"א) – דין עירובי תחומין יותר חמור (פירוש המשניות במסכת שבת שם).

יד. נָפַל[59] עַל הָעֵרוּב גַּל[60] מִבְּעוֹד יוֹם, אִם יָכוֹל לְהוֹצִיאוֹ בְּלֹא עֲשִׂיַּת מְלָאכָה[61] - הֲרֵי זֶה כָּשֵׁר; שֶׁמֻּתָּר לְהוֹצִיאוֹ בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת[62], שֶׁהֵיא שְׁעַת קְנִיַּת הָעֵרוּב. וְאִם נָפַל עָלָיו גַּל מִשֶּׁחֲשֵׁכָה - הֲרֵי זֶה עֵרוּב, וְאַף עַל פִּי שֶׁאִי אֶפְשָׁר לְהוֹצִיאוֹ אֶלָּא בַּעֲשִׂיַּת מְלָאכָה[63]. סָפֵק מִבְּעוֹד יוֹם נָפַל אוֹ מִשֶּׁחֲשֵׁכָה - הֲרֵי זֶה כָּשֵׁר; שֶׁסְּפֵק הָעֵרוּב - כָּשֵׁר.

59) משנה במסכת עירובין דף ל"ה עמוד א'. 60) של אבנים, שאסור לטלטל בשבת מדרבנן משום איסור מוקצה. 61) האסורה מן התורה. 62) שכל דבר האסור משום שבות לא גזרו עליו בין השמשות (למעלה הלכה ט'). 63) שהרי בשעת קניית העירוב, היה אפשר להשתמש בו.

טו. אֲבָל[64] אִם עֵרַב בִּתְרוּמָה שֶׁהִיא סָפֵק טְמֵאָה - אֵינוֹ עֵרוּב; שֶׁאֵינָהּ סְעֻדָּה הֶרְאוּיָה[65]. וְכֵן אִם הָיוּ לְכָנָיו שְׁתֵּי כִּכָּרוֹת שֶׁל תְּרוּמָה, אַחַת טְהוֹרָה וְאַחַת טְמֵאָה, וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ אֵי זוֹ הִיא מִשְּׁתֵּיהֶן, וְאָמַר: עֵרוּבִי בַּטְּהוֹרָה בְּכָל מָקוֹם שֶׁהוּא - אֵינוֹ עֵרוּב; שֶׁאֵין כָּאן סְעֻדָּה הֶרְאוּיָה לַאֲכִילָה.

64) מסכת עירובין דף ל"ו עמוד א'. 65) שהרי אסורה באכילה מחמת ספק טומאה. ואי אפשר לומר כאן, ספק עירוב כשר, כמו למעלה בהלכה י"ב, כי שם היתה לעירוב חזקת היתר בשעה שהניחו שם, אלא שאחר כך קרה דבר שאנו מסופקים בו אם נתקלקל העירוב, ואנו מעמידים את העירוב בחזקת כשר, אבל כאן, לא היתה חזקת כשרות לעירוב זה מעולם (רש"י).

טז. אָמַר[66]: כִּכָּר זוֹ הַיּוֹם חֹל וּלְמָחָר קֹדֶשׁ, וְעֵרַב בָּהּ - הֲרֵי זֶה עֵרוּב; שֶׁבֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת עֲדַיִן לֹא נִתְקַדְּשָׁה וַדַּאי, וּרְאוּיָה הָיְתָה מִבְּעוֹד יוֹם. אֲבָל אִם אָמַר: הַיּוֹם קֹדֶשׁ וּלְמָחָר חֹל - אֵין מְעָרְבִין בָּהּ; שֶׁאֵינָהּ רְאוּיָה עַד שֶׁתֶּחְשַׁךְ[67]. וְכֵן אִם הִפְרִישׁ תְּרוּמָה, וְהִתְנָה עָלֶיהָ שֶׁלֹּא תִּהְיֶה תְּרוּמָה עַד שֶׁתֶּחְשַׁךְ - אֵין מְעָרְבִין בָּהּ; שֶׁהֲרֵי הִיא טֶבֶל כָּל בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת, וְצָרִיךְ שֶׁתִּהְיֶה הַסְּעֻדָּה רְאוּיָה מִבְּעוֹד יוֹם.

66) מסכת עירובין דף ל"ו עמוד א'. 67) במסכת עירובין שם: "אמר לו רבא לרב נחמן: מאי שנא (מה ההבדל ביניהם)? אמר לו: היום חול ולמחר קדש, לא נחתא (ירדה) ליה קדושה מספיקא (מספק, ולכן חל העירוב בין השמשות), היום קדש ולמחר חול, מספיקא לא פקעא קדושתיה מיניה (מספק – אין הקדושה עוזבת אותו, ולכן לא חל העירוב בין השמשות)".

יז. הַנּוֹתֵן[68] עֵרוּבוֹ בְּבֵית הַקְּבָרוֹת - אֵינוֹ עֵרוּב; לְפִי שֶׁבֵּית הַקְּבָרוֹת אָסוּר בַּהֲנָיָה[69], וְכֵיוָן שֶׁרוֹצֶה בְּקִיּוּם הָעֵרוּב שָׁם אַחַר קְנִיָּה[70] - הֲרֵי נֶהֱנֶה בּוֹ[71]. נְתָנוֹ בְּבֵית הַפְּרָס[72] - הֲרֵי זֶה עֵרוּב[73], וַאֲפִלּוּ הָיָה כֹּהֵן; מִפְּנֵי שֶׁיָּכוֹל לִכָּנֵס שָׁם בְּמִגְדַּל הַפּוֹרֵחַ[74] אוֹ שֶׁיְּנַפֵּחַ וְהוֹלֵךְ[75].

68) משנה במסכת עירובין דף כ"ו עמוד ב' ושם דף ל"א עמוד ב' בגמרא. 69) "בתי קברות אסורים בהנאה, כיצד? – אין אוכלין בהם ואין שותין בהם ואין עושין בהם מלאכה" (הלכות אבל פרק י"ד הלכה י"ג). 70) ועצם הנחת העירוב אינה הנאה לפי שאין מערבין אלא לדבר מצוה (למעלה הלכה ו') ומצוות לאו ליהנות ניתנו (גמרא שם). ואסור לתת שם את העירוב, כדי שלא יהנה מן האיסור (ר"ע איגר). 71) וכיון שהניח עירובו באיסור אינו עירוב מפני ש"כל מילתא דאמר רחמנא לא תעביד, אי עביד לא מהני" (תמורה דף ד' עמוד ב') ראה ב"יכין ובועז' מסכת עירובין פרק ג' משנה א' אות ג' ובהגהות הגרע"א לשו"ע או"ח סימן ת"ט סעיף א'. 72) "מקום שנחרש בו קבר, שהרי נתדקדקו עצמות המת בתוך העפר, ונתפזרו בכל השדה, וגזרו חכמים טומאה על כל השדה" (רבינו בהלכות טומאת מת פרק י' הלכה א'). 73) שלא גזרו בו חכמים אלא איסור טומאה אבל איסור הנאה לא גזרו. 74) באויר, ואינו נוגע בטומאה. 75) את העפר ובודק אם נמצאת בתוכו עצם כשעורה המטמאו. והתירו לו חכמים לעשות כן, אף על פי שהוא נטמא, כיון שהוא לדבר מצוה. ולענין קרבן פסח לא גזרו עליו טומאה כלל ומותר לו לעשות קרבן פסח, שלא העמידו חכמים גזרותיהם במקום שיש בו חיוב כרת (שאם לא יעשה פסח יתחייב כרת) כמו שכתב רבינו בפרק ו' מהלכות קרבן פסח הלכה ח' (ועיין תוס' בכורות דף כ"ט עמוד א' ד"ה היכי).

יח. רַבִּים[76] שֶׁרָצוּ לְהִשְׁתַּתֵּף בְּעֵרוּבֵי תְּחוּמִין - מְקַבְּצִין כֻּלָּן עֵרוּבָן, שְׁתֵּי סְעֻדּוֹת לְכָל אֶחָד וְאֶחָד[77], וּמַנִּיחִין אוֹתוֹ בִּכְלִי אֶחָד בְּמָקוֹם שֶׁיִּרְצוּ. וְאִם עָשָׂה אֶחָד עֵרוּב עַל יְדֵי כֻּלָּן - צָרִיךְ לִזַּכּוֹת לָהֶן עַל יְדֵי אַחֵר[78]. וְצָרִיךְ לְהוֹדִיעָם; שֶׁאֵין מְעָרְבִין לוֹ לָאָדָם עֵרוּבֵי תְּחוּמִין אֶלָּא לְדַעְתּוֹ[79], שֶׁמָּא אֵינוֹ רוֹצֶה לְעָרֵב בְּאוֹתָהּ הָרוּחַ שֶׁרָצָה זֶה. וְאִם הוֹדִיעוֹ מִבְּעוֹד יוֹם, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא רָצָה אֶלָּא מִשֶּׁתֶּחְשַׁךְ - הֲרֵי זֶה עֵרוּב. וְאִם לֹא הוֹדִיעוֹ עַד שֶׁחָשְׁכָה - אֵינוֹ יוֹצֵא בוֹ; שֶׁאֵין מְעָרְבִין מִשֶּׁתֶּחְשַׁךְ.

76) משנה במסכת עירובין דף פ"ב עמוד א'. 77) "הצריכו מזון שתי סעודות לכל אחד, לפי שענין עירובי תחומין הוא, שיתן שביתתו באותו מקום ויניח שם מזונו הצריך אליו לשבת" (פירוש המשניות). 78) שיאמר לאחר: קבל פת זה וזכה בה לכל אלה הרוצים לזכות בו. ועל ידי עצמו אינו יכול לזכות להם, שכל זמן שהעירוב בידו לא יצא מרשותו, ואין האחרים יכולים לזכות בו. 79) כי המניח עירוב לצד אחד, מפסיד אלפים אמה לצד השני, ולכן צריך לשאול אם מסכים הוא להפסיד בצד זה כדי לזכות בצד זה.

יט. כָּל הַזּוֹכֶה[80] בְּעֵרוּבֵי חֲצֵרוֹת[81] - מְזַכִּין עַל יָדוֹ בְּעֵרוּבֵי תְּחוּמִין, וְכָל מִי שֶׁאֵין מְזַכִּין עַל יָדוֹ עֵרוּבֵי חֲצֵרוֹת - אֵין מְזַכִּין עַל יָדוֹ עֵרוּבֵי תְּחוּמִין.

80) מסכת עירובין דף פ' עמוד ב'. 81) כמבואר בפרק א' הלכה כ'.

כ. נוֹתֵן[82] אָדָם מָעָה לְבַעַל הַבַּיִת[83], כְּדֵי שֶׁיִּקַּח לוֹ פַּת וְיַעֲרֵב לוֹ בָּהּ עֵרוּבֵי תְּחוּמִין. אֲבָל אִם נָתַן לְחֶנְוָנִי אוֹ לְנַחְתּוֹם[84], וְאָמַר לוֹ: זְכֵה לִי בְּמָעָה זוֹ - אֵינוֹ עֵרוּב. וְאִם אָמַר לוֹ: עָרֵב עָלַי בְּמָעָה זוֹ - הֲרֵי זֶה לוֹקֵחַ בָּהּ פַּת אוֹ אֹכֶל מִן הָאֲכָלִין וּמְעָרֵב עָלָיו[85]. וְאִם נָתַן לוֹ כְּלִי וְאָמַר לוֹ: תֵּן לִי בָּזֶה אֹכֶל וּזְכֵה לִי בּוֹ - הֲרֵי זֶה לוֹקֵחַ אֹכֶל וּמְעָרֵב עָלָיו בּוֹ[86].

82) משנה במסכת עירובין דף פ"א עמוד ב'. 83) אף שמטלטלין אינם נקנים במעות אלא במשיכה, כיון שנתן לבעל הבית שאין דרכו למכור, אנו תולים שלא נתכוון לקנות ממנו פת, אלא לעשותו שליח לערב עליו. 84) כיון שדרכן למכור, אנו תולים שהתכוון לקנות מהם, ומעות אינן

קונות – עד ימשוך. 85) שעשאו שליח לעשות עירוב עבורו וקונה פת מאחר ומערב עליו, שאנו אומרים: חזקה שליח עושה שליחותו ומערב לדעתו. 86) כי הדין הוא "אם נותן הקונה למקנה כלי כל שהוא ואומר לו: קנה כלי זה חלף מטלטלין . . . כיון שהגביה המוכר את הכלי וקנהו, קנה הלוקח את המטלטלין אע"פ שעדיין לא נתן הדמים ואחד מהם אינו יכול לחזור" והוא הנקרא קנין חליפין (רבינו בהל' מכירה פרק ה' הלכה ה').

1 **כא. מְעָרֵב[87] אָדָם עֵרוּבֵי תְּחוּמִין עַל יְדֵי בְּנוֹ וּבִתּוֹ**
2 **הַקְּטַנִּים[88], וְעַל יְדֵי עַבְדּוֹ וְשִׁפְחָתוֹ הַכְּנַעֲנִים, בֵּין**
3 **מִדַּעְתָּן בֵּין שֶׁלֹּא מִדַּעְתָּן[89]. לְפִיכָךְ, אִם עֵרַב עֲלֵיהֶן**
4 **וְעֵרְבוּ לְעַצְמָן - יוֹצְאִין בְּשֶׁל רַבָּן. אֲבָל אֵינוֹ מְעָרֵב**
5 **לֹא עַל יְדֵי בְּנוֹ וּבִתּוֹ הַגְּדוֹלִים וְלֹא עַל יְדֵי עַבְדּוֹ**
6 **וְשִׁפְחָתוֹ הָעִבְרִים וְלֹא עַל יְדֵי אִשְׁתּוֹ, אֶלָּא מִדַּעְתָּן,**
7 **וְאַף עַל פִּי שֶׁהֵן אוֹכְלִין אֶצְלוֹ עַל שֻׁלְחָנוֹ. וְאִם עֵרַב**
8 **עֲלֵיהֶן וְשָׁמְעוּ וְשָׁתְקוּ וְלֹא מִחוּ - יוֹצְאִין בְּעֵרוּבוֹ.**
9 **עֵרַב עַל אֶחָד מֵהֶן וְעֵרְבוּ הֵן לְעַצְמָן - אֵין לְךָ מֶחְאָה**
10 **גְּדוֹלָה מִזּוֹ, וְיוֹצְאִין בְּעֵרוּב עַצְמָן[90]. קָטָן בֶּן שֵׁשׁ**
11 **שָׁנִים אוֹ פָּחוֹת - יוֹצֵא בְּעֵרוּב אִמּוֹ[91], וְאֵין צָרִיךְ**
12 **לְהַנִּיחַ עָלָיו מְזוֹן שְׁתֵּי סְעֻדּוֹת לְעַצְמוֹ.**

87) מסכת עירובין דף פ"ב עמוד ב'. 88) מגיל שש עד שלש עשרה (משנה ברורה אורח חיים סימן תי"ד). 89) כיון שאין מערבין עירובי תחומין אלא לדבר מצוה, מערב עליהם בלי ידיעתם כדי לחנכם במצוות (הרא"ש). 90) והולכים לאותו צד שעירבו. 91) שעד גיל שש הוא כרוך אחרי אמו.

13 **כב. הָרוֹצֶה לְשַׁלֵּחַ עֵרוּבוֹ בְּיַד אַחֵר לְהַנִּיחוֹ לוֹ**
14 **בַּמָּקוֹם שֶׁהוּא רוֹצֶה לִקְבֹּעַ שְׁבִיתָתוֹ שָׁם - הָרְשׁוּת**
15 **בְּיָדוֹ[92]. וּכְשֶׁהוּא מְשַׁלְּחוֹ - אֵינוֹ מְשַׁלְּחוֹ בְּיַד חֵרֵשׁ**
16 **שׁוֹטֶה וְקָטָן[93], וְלֹא בְּיַד מִי שֶׁאֵינוֹ מוֹדֶה בְּמִצְוֹת**
17 **עֵרוּב[94]. וְאִם שְׁלָחָם - אֵינוֹ עֵרוּב. וְאִם שִׁלְּחוֹ בְּיַד**
18 **אֶחָד מֵאֵלּוּ הַפְּסוּלִין לְהוֹלִיכוֹ לְאָדָם כָּשֵׁר, כְּדֵי**
19 **שֶׁיּוֹלִיכוֹ הַכָּשֵׁר וְיַנִּיחוֹ בִּמְקוֹם הָעֵרוּב - הֲרֵי זֶה**
20 **כָּשֵׁר[95]. וַאֲפִלּוּ שִׁלְּחוֹ עַל הַקּוֹף אוֹ עַל הַפִּיל[96]. וְהוּא,**
21 **שֶׁיִּהְיֶה עוֹמֵד מֵרָחוֹק, עַד שֶׁיִּרְאֶה זֶה הַפָּסוּל אוֹ**
22 **הַבְּהֵמָה שֶׁהִגִּיעוּ אֵצֶל הַכָּשֵׁר שֶׁאָמַר לוֹ לְהוֹלִיךְ אֶת**
23 **הָעֵרוּבצד. וְכֵן[97] רַבִּים שֶׁנִּשְׁתַּתְּפוּ בְּעֵרוּבֵי תְּחוּמִין**
24 **וְרָצוּ לִשְׁלֹחַ עֵרוּבָן בְּיַד אַחֵר - הֲרֵי אֵלּוּ מְשַׁלְּחִין.**

92) משנה במסכת עירובין דף ל"א עמוד ב' ויכול לסמוך עליו וללכת בשבת, כי "חזקה שליח עושה שליחותו". 93) שאינם בני דעת ואינם יכולים לקנות שביתה עבורו. 94) כגון כותי או גוי, שמא לא הניחו לשם עירוב. 95) אם האדם הכשר הבטיח לסדר לו את העירוב, כי "חזקה שליח עושה שליחותו". 96) מסכת עירובין שם. 97) מסכת עירובין דף פ"ב עמוד ב'.

25 **כג. אֶחָד[98] אוֹ רַבִּים שֶׁאָמְרוּ לְאֶחָד: צֵא וְעָרֵב**
26 **עָלֵינוּ[99], וְעֵרַב עֲלֵיהֶן בְּאֵי זֶה רוּחַ שֶׁרָצָה[100] - הֲרֵי**
27 **זֶה עֵרוּב וְיוֹצְאִין בּוֹ[101], שֶׁהֲרֵי לֹא יִחֲדוּ לוֹ רוּחַ.**
28 **הָאוֹמֵר[102] לַחֲבֵרוֹ: עָרֵב עָלַי בִּתְמָרִים, וְעֵרַב עָלָיו**
29 **בִּגְרוֹגָרוֹת[103]; בִּגְרוֹגָרוֹת, וְעֵרַב עָלָיו בִּתְמָרִים; אָמַר**
30 **לוֹ: הַנַּח עֵרוּבִי בְּמִגְדָּל, וְהַנִּיחוֹ בְּשׁוֹבָךְ; בְּשׁוֹבָךְ,**
31 **וְהַנִּיחוֹ בְּמִגְדָּל; בְּבַיִת, וְהַנִּיחוֹ בַּעֲלִיָּה; בַּעֲלִיָּה,**
32 **וְהַנִּיחוֹ בְּבַיִת - אֵינוֹ עֵרוּב[104]. אֲבָל אִם אָמַר לוֹ "עָרֵב**
33 **עָלַי" סְתָם, וְעֵרַב עָלָיו - בֵּין בִּגְרוֹגָרוֹת בֵּין בִּתְמָרִים,**
34 **בֵּין בְּבַיִת בֵּין בַּעֲלִיָּה - הֲרֵי זֶה עֵרוּב[105].**

98) מסכת עירובין דף נ' עמוד ב'. 99) ולא פירשו לו לאיזה צד יערב. 100) לאיזה צד שרצה, והמשלחים אינם יכולים עכשיו ללכת אלא באותו צד שעירב עליהם. 101) ואנו אומרים "יש ברירה" – הוברר הדבר למפרע שלצד זה נתכוונו לעשותו שליח לערב עליהם, ועיין ראב"ד. 102) מסכת גיטין דף ס"ה עמוד ב'. 103) תאנים יבשות. 104) כיון ששינה מדעת המשלח, עקר את שליחותו, ואינו נחשב עוד לשליח. 105) שאנו אומרים מן הסתם מסכים המשלח שיערב לו במה שהשליח רוצה, כיון שלא פירש לו מתחילה במה יערב.

35 **כד. כְּשֵׁם שֶׁמְּבָרְכִין עַל עֵרוּבֵי חֲצֵרוֹת[106] וְשִׁתּוּפֵי**
36 **מְבוֹאוֹת, כָּךְ מְבָרְכִין עַל עֵרוּבֵי תְּחוּמִין[107]. וְאוֹמֵר:**
37 **בְּזֶה הָעֵרוּב יִהְיֶה מֻתָּר לִי לְהַלֵּךְ[108] לְמָקוֹם[109] זֶה**
38 **אַלְפַּיִם אַמָּה לְכָל רוּחַ. וְאִם הָיָה אֶחָד מְעָרֵב עַל יְדֵי**
39 **רַבִּים, אוֹמֵר: בְּזֶה הָעֵרוּב יִהְיֶה מֻתָּר לִפְלוֹנִי, אוֹ**
40 **לִבְנֵי מְקוֹם פְּלוֹנִי, אוֹ לִבְנֵי עִיר זוֹ, לְהַלֵּךְ מִמָּקוֹם**
41 **זֶה אַלְפַּיִם אַמָּה לְכָל רוּחַ.**

106) כמבואר למעלה בפרק א' הלכה ט"ז. 107) ואף על פי שמצות עירוב אינה אלא מדרבנן (למעלה שם הלכה ד'). – מברך: "אשר קדשנו במצותיו וצונו" – שהרי אמרו (מסכת שבת דף כ"ג עמוד א'): והיכן צונו? רב אויא אמר "לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל" (דברים פרק ז' פסוק י"א) רב נחמיה אמר "שאל אביך ויגדך זקניך ויאמרו לך (שם פרק ל"ב פסוק ז'). ו"צונו" היינו שצוה עלינו שלא לצאת בשבת חוץ לתחום בלי עירוב (מגיד משנה ומגן אברהם). 108) "למחר", ואם מערב לכל שבתות השנה יאמר "לכל שבתות השנה". 109) צריך לומר: "ממקום" וכן הוא בשולחן ערוך אורח חיים סימן תט"ו סעיף ד'.

פֶּרֶק שְׁבִיעִי[1]

1) נתבאר בו עניין העירוב ברגל מה דינו, ובאמירה גם כן, רצונו לומר שיקבע שביתתו במקום שאינו עומד בו, וזמן עשיית זה, ואם אחד יכול לעשות כן בעד חבירו, וקביעות המקום, כיצד צריך לסיימו.

42 **א. מִי[2] שֶׁיָּצָא מֵעֶרֶב שַׁבָּת חוּץ לַמְּדִינָה[3], וְעָמַד**
43 **בְּמָקוֹם יָדוּעַ[4] בְּתוֹךְ הַתְּחוּם אוֹ בְּסוֹפוֹ[5], וְאָמַר:**
44 **שְׁבִיתָתִי בְּמָקוֹם זֶה, וְחָזַר לְעִירוֹ[6] וְלָן שָׁם - יֵשׁ לוֹ**
45 **לְהַלֵּךְ לְמָחָר מֵאוֹתוֹ מָקוֹם אַלְפַּיִם אַמָּה לְכָל רוּחַ[7].**
46 **וְזֶה הוּא עִקַּר עֵרוּבֵי תְּחוּמִין, לְעָרֵב בְּרַגְלָיו. וְלֹא**

אָמְרוּ לְעָרֵב בְּהַנָּחַת מְזוֹן שְׁתֵּי סְעֻדּוֹת בִּלְבַד בַּמָּקוֹם, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא יָצָא וְלֹא עָמַד שָׁם, אֶלָּא לְהָקֵל עַל הֶעָשִׁיר, שֶׁלֹּא יֵצֵא, אֶלָּא יִשְׁלַח עֵרוּבוֹ בְּיַד אַחֵר[8] וְיַנִּיחוּ לוֹ.

2) משנה, עירובין מט, ב. 3) לעיר. 4) מקום מסויים. ראה להלן ה"ה וה"ח. 5) בסוף אלפים אמה, ולא מחוץ להן. 6) וחזר אחרי כניסת השבת, וראה למעלה פ"ו ה"א. 7) שהרי בכניסת השבת קנה שביתה באותו מקום. 8) ונחשב כאילו הוא בעצמו נמצא בסוף התחום בכניסת השבת וקנה שביתה.

ב. וְכֵן[9] אִם נִתְכַּוֵּן לִקְבֹּעַ שְׁבִיתָתוֹ בְּמָקוֹם יָדוּעַ אֶצְלוֹ, כְּגוֹן אִילָן אוֹ בַּיִת אוֹ גָּדֵר שֶׁהוּא מַכִּיר מְקוֹמוֹ, וְיֵשׁ בֵּינוֹ וּבֵינוֹ כְּשֶׁחָשְׁכָה אַלְפַּיִם אַמָּה אוֹ פָּחוֹת, וְהֶחֱזִיק בַּדֶּרֶךְ וְהָלַךְ כְּדֵי שֶׁיַּגִּיעַ לְאוֹתוֹ מָקוֹם[10] וְיִקְנֶה בּוֹ שְׁבִיתָה, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הִגִּיעַ וְלֹא עָמַד שָׁם, אֶלָּא הֶחֱזִירוּ חֲבֵרוֹ לָלוּן אֶצְלוֹ, אוֹ שֶׁחָזַר מֵעַצְמוֹ לָלוּן, אוֹ נִתְעַכֵּב - לְמָחָר יֵשׁ לוֹ לְהַלֵּךְ עַד מָקוֹם שֶׁנִּתְכַּוֵּן לוֹ, וּמֵאוֹתוֹ הַמָּקוֹם אַלְפַּיִם אַמָּה לְכָל רוּחַ; שֶׁכֵּיוָן שֶׁגָּמַר בְּלִבּוֹ לִקְבֹּעַ שָׁם שְׁבִיתָתוֹ וְהֶחֱזִיק בַּדֶּרֶךְ, נַעֲשָׂה כְּמִי שֶׁעָמַד שָׁם[11] אוֹ שֶׁהִנִּיחַ עֵרוּבוֹ שָׁם.

9) משנה, עירובין נב, א. 10) לפני כניסת השבת. 11) ועירב ברגליו.

ג. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[12] בְּעָנִי, שֶׁאֵין מַטְרִיחִין אוֹתוֹ לְהַנִּיחַ עֵרוּב[13], אוֹ בְּרָחוֹק, כְּגוֹן מִי שֶׁהָיָה בָּא בַּדֶּרֶךְ וְהָיָה יָרֵא שֶׁמָּא תֶּחְשַׁךְ; וָהוּא, שֶׁיִּשְׁאַר מִן הַיּוֹם כְּדֵי לְהַגִּיעַ לְאוֹתוֹ מָקוֹם שֶׁקָּנָה בּוֹ שְׁבִיתָה קֹדֶם שֶׁתֶּחְשַׁךְ אִם רָץ בְּכָל כֹּחוֹ, וְהָיָה בֵּינוֹ וּבֵין אוֹתוֹ מָקוֹם כְּשֶׁתֶּחְשַׁךְ אַלְפַּיִם אַמָּה אוֹ פָּחוֹת. אֲבָל אִם לֹא הָיָה רָחוֹק וְלֹא עָנִי, אוֹ שֶׁלֹּא נִשְׁאַר מִן הַיּוֹם כְּדֵי שֶׁיַּגִּיעַ[14] אֲפִלּוּ רָץ בְּכָל כֹּחוֹ, אוֹ שֶׁהָיָה בֵּין הַמָּקוֹם שֶׁנִּתְכַּוֵּן לִשְׁבֹּת בּוֹ וּבֵין הַמָּקוֹם שֶׁהוּא עוֹמֵד בּוֹ כְּשֶׁחָשְׁכָה אַלְפַּיִם אַמָּה, אוֹ שֶׁלֹּא כְּוֵן הַמָּקוֹם שֶׁקָּנָה בּוֹ שְׁבִיתָה - הֲרֵי זֶה לֹא קָנָה שְׁבִיתָה בְּרִחוּק מָקוֹם, וְאֵין לוֹ אֶלָּא אַלְפַּיִם אַמָּה[15] לְכָל רוּחַ מִמָּקוֹם שֶׁהוּא עוֹמֵד בּוֹ כְּשֶׁחָשְׁכָה.

12) עירובין נא, ב. 13) שאין לו מזון שתי סעודות לעירוב, ולהטריחו ללכת ולערב ברגליו לא רצו חכמים, לכן מספיק אם אומר בביתו: שביתתי במקום פלוני (׳משנה ברורה׳ או"ח סי׳ תי). 14) בנוסח אחר: "שיגיע לאותו מקום" (׳מעשה רוקח׳). 15) לדעת הראב"ד: "אם יש בין המקום שהוא עומד משחשיכה למקום שנתכוון לשבות בו יותר מאלפיים אמה, הרי הוא כמו שיצא חוץ לתחום ואין לו אלא ארבע אמות במקומו".

ד. מִי[16] שֶׁעָמַד מִבְּעוֹד יוֹם בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד[17] וְקָנָה שָׁם שְׁבִיתָה, אוֹ שֶׁהָיָה בָּא בַּדֶּרֶךְ וְנִתְכַּוֵּן לִשְׁבֹּת בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד הַיָּדוּעַ אֶצְלוֹ וְקָנָה שָׁם שְׁבִיתָתוֹ - הֲרֵי זֶה מְהַלֵּךְ אֶת כֻּלָּהּ[18], וְחוּצָה לָהּ אַלְפַּיִם אַמָּה לְכָל רוּחַ. וְאִם הָיְתָה רְשׁוּת הַיָּחִיד זוֹ מָקוֹם שֶׁלֹּא הֵקֵף לְדִירָה אוֹ תֵּל אוֹ בִּקְעָה[19]: אִם הָיָה בָּהּ בֵּית סָאתַיִם אוֹ פָּחוֹת - מְהַלֵּךְ אֶת כֻּלָּהּ, וְחוּצָה לָהּ אַלְפַּיִם אַמָּה לְכָל רוּחַ; וְאִם הָיְתָה יוֹתֵר עַל בֵּית סָאתַיִם[20] - אֵין לוֹ בָּהּ אֶלָּא אַרְבַּע אַמּוֹת, וְחוּצָה מֵהֶן אַלְפַּיִם אַמָּה לְכָל רוּחַ. וְכֵן אִם הִנִּיחַ עֵרוּבוֹ בְּמָקוֹם שֶׁלֹּא הֵקֵף לְדִירָה.

16) עירובין נ, ב. 17) עיר או מקום שהוקף לשם דירה. 18) אפילו אם השטח גדול מאד. 19) בנוסח אחר: "או נקע" (כת"י התימנים). והוא חפירה בתוך השדה כעין גומה (׳הערוך׳). 20) ראה למעלה בפט"ז מהל׳ שבת ה"א.

ה. הַקּוֹנֶה[21] שְׁבִיתָה בְּרִחוּק מָקוֹם, וְלֹא סִיֵּם[22] מָקוֹם שְׁבִיתָתוֹ - לֹא קָנָה שְׁבִיתָה שָׁם. כֵּיצַד? הָיָה בָּא בַּדֶּרֶךְ, וְאָמַר: שְׁבִיתָתִי בִּמְקוֹם פְּלוֹנִי, אוֹ: בְּשָׂדֶה פְּלוֹנִית, אוֹ: בְּבִקְעָה פְּלוֹנִית, אוֹ: בְּרִחוּק אֶלֶף אַמָּה אוֹ אַלְפַּיִם מִמְּקוֹמִי זֶה - הֲרֵי זֶה לֹא קָנָה שְׁבִיתָה בְּרִחוּק, וְאֵין לוֹ אֶלָּא אַלְפַּיִם אַמָּה לְכָל רוּחַ מִמָּקוֹם שֶׁהוּא עוֹמֵד בּוֹ כְּשֶׁחָשְׁכָה[23].

21) עירובין מט, ב. 22) ציין בדיוק. 23) כשמואל שם, ולא כרב שאמר שאסור לו לזוז ממקומו.

ו. אָמַר[24]: שְׁבִיתָתִי תַּחַת אִילָן פְּלוֹנִי, אוֹ: תַּחַת סֶלַע פְּלוֹנִי, אִם יֵשׁ תַּחַת אוֹתוֹ אִילָן אוֹ אוֹתוֹ סֶלַע שְׁמוֹנֶה אַמּוֹת[25] אוֹ יָתֵר - לֹא קָנָה שְׁבִיתָה, שֶׁהֲרֵי לֹא כִּוֵּן מָקוֹם שְׁבִיתָתוֹ; שֶׁאִם בָּא לִשְׁבֹּת בְּתוֹךְ אַרְבַּע אַמּוֹת אֵלּוּ, שֶׁמָּא בְּאַרְבַּע אַמּוֹת הָאַחֲרוֹת הוּא שֶׁקָּנָה שְׁבִיתָה.

24) עירובין נ, ב. 25) כי ארבע אמות הן מקומו של אדם, שכן כתוב (שמות טז, כט): "שבו איש תחתיו אל יצא איש ממקומו ביום השביעי". ואמרו (עירובין מח.): "כמה תחתיו? ארבע אמות, שלש לגופו ואמה כדי לפשוט ידיו ורגליו", לכן אם יש תחת האילן שמונה אמות - נחשב לשני מקומות, ואם אמר שביתתי תחתיו - לא ציין את מקום השביתה בדיוק, לכן לא קנה שביתה כלל.

ז. לְפִיכָךְ[26] צָרִיךְ לְהִתְכַּוֵּן לִשְׁבֹּת בְּעִקָּרוֹ, אוֹ בְּאַרְבַּע אַמּוֹת שֶׁבְּדִרּוֹמוֹ אוֹ שֶׁבְּצָפוֹנוֹ. וְאִם הָיָה תַּחְתָּיו פָּחוֹת מִשְּׁמוֹנֶה אַמּוֹת, וְנִתְכַּוֵּן לִשְׁבֹּת תַּחְתָּיו - קָנָה; שֶׁהֲרֵי אֵין שָׁם שִׁעוּר שְׁנֵי מְקוֹמוֹת, וַהֲרֵי מִקְצַת מְקוֹמוֹ מְסֻיָּם[27]. הָיוּ שְׁנַיִם בָּאִים בַּדֶּרֶךְ, אֶחָד מֵהֶן מַכִּיר אִילָן אוֹ גָּדֵר אוֹ מָקוֹם שֶׁהוּא קוֹבֵעַ בּוֹ שְׁבִיתָה, וְהַשֵּׁנִי אֵינוֹ מַכִּיר - זֶה שֶׁאֵינוֹ מַכִּיר מוֹסֵר שְׁבִיתָתוֹ לַמַּכִּיר, וְהַמַּכִּיר מִתְכַּוֵּן לִשְׁבֹּת הוּא וַחֲבֵרוֹ בַּמָּקוֹם שֶׁהוּא מַכִּיר[28].

26) עירובין נ, ב. 27) שאם היו שבע אמות, הרי אמה

אחת משותפת לשני מקומות, ואנו אומרים שבאמה הזאת קנה שביתה. 28) בעירובין נא, א: "רבה ורב יוסף הוו קא אזלי באורחא (היו מהלכים בדרך), אמר ליה רבה לרב יוסף: תהא שביתתנו תותי דקלא (תחת הדקל) - אמר ליה: לא ידענא ליה (אינני מכיר את מקום האילן). אמר ליה: סמוך עלי" - שאומר לו שביתתי עמך, והמכיר אומר: שביתתנו במקום פלוני" (רש"י).

1 **ח. אַנְשֵׁי הָעִיר[29] שֶׁשָּׁלְחוּ אֶחָד מֵהֶן לְהוֹלִיךְ לָהֶן**
2 **עֵרוּבָן לְמָקוֹם יָדוּעַ[30], וְהֶחֱזִיק בַּדֶּרֶךְ[31], וְהֶחֱזִירוּ**
3 **חֲבֵרוֹ וְלֹא הוֹלִיךְ עֵרוּבָן - הֵן לֹא קָנוּ שְׁבִיתָה בְּאוֹתוֹ**
4 **מָקוֹם, שֶׁהֲרֵי לֹא הֵנַח שָׁם עֵרוּבָן, וְאֵין לָהֶן לְהַלֵּךְ**
5 **מִמְּדִינָתָן אֶלָּא אַלְפַּיִם אַמָּה לְכָל רוּחַ; וְהוּא קָנָה שָׁם**
6 **עֵרוּב, שֶׁהֲרֵי הוּא בָּא בַּדֶּרֶךְ וְנִתְכַּוֵּן לִשְׁבֹּת שָׁם**
7 **וְהֶחֱזִיק בַּדֶּרֶךְ, לְפִיכָךְ יֵשׁ לוֹ לְהַלֵּךְ לְאוֹתוֹ מָקוֹם**
8 **לְמָחָר, וּלְהַלֵּךְ מִמֶּנּוּ אַלְפַּיִם אַמָּה לְכָל רוּחַ.**

29) משנה, עירובין נב, א. 30) ראה למעלה ה"א וה"ה. 31) ובמי שבא בדרך, התירו חכמים לערב בדיבור בעלמא (ראה למעלה ה"ג). ודעת כמה מגדולי הראשונים (בעירובין נב.) כי לא נקרא בא בדרך אלא ביוצא לדרך ממש, אבל אם יצא במיוחד להניח את העירוב לא קנה שביתה אלא־אם־כן הניח שם את העירוב, או שעירב ברגליו, אבל בדיבור לחוד - לא.

9 **ט. זֶה[32] שֶׁאָמַרְנוּ שֶׁצָּרִיךְ הַקּוֹנֶה שְׁבִיתָה בְּרִחוּק**
10 **מָקוֹם שֶׁיַּחֲזִיק בַּדֶּרֶךְ - לֹא שֶׁיֵּצֵא וְיֵלֵךְ בַּשָּׂדֶה, אֶלָּא**
11 **אֲפִלּוּ יָרַד מִן הָעֲלִיָּה[33] לֵילֵךְ לְאוֹתוֹ מָקוֹם, וְקִדֵּם**
12 **שֶׁיָּצָא מִפֶּתַח הֶחָצֵר הֶחֱזִירוּ חֲבֵרוֹ - הֲרֵי זֶה הֶחֱזִיק,**
13 **וְקָנָה שְׁבִיתָה. וְכָל הַקּוֹנֶה שְׁבִיתָה בְּרִחוּק מָקוֹם,**
14 **אֵינוֹ צָרִיךְ לוֹמַר: שְׁבִיתָתִי בִּמְקוֹם פְּלוֹנִי; אֶלָּא כֵּיוָן**
15 **שֶׁגָּמַר בְּלִבּוֹ וְהֶחֱזִיק בַּדֶּרֶךְ כָּל שֶׁהוּא - קָנָה שָׁם**
16 **שְׁבִיתָה. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר, מִי שֶׁיָּצָא בְּרַגְלָיו וְעָמַד**
17 **בַּמָּקוֹם שֶׁקּוֹנֶה בּוֹ שְׁבִיתָה, שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ לוֹמַר כְּלוּם;**
18 **אֶלָּא כֵּיוָן שֶׁגָּמַר בְּלִבּוֹ - קָנָה.**

32) עירובין נב, א. 33) "רב יהודה בר אישתתא, אייתו ליה (הביאו לו) כלכלה דפירי (סל עם פירות) לרב נתן בר אושעיא (ממקום רחוק יותר מאלפים), כי הוה אזיל (כשרצה לחזור לפני שבת לקנות שביתה לסוף אלפים אמה, כדי שיוכל לחזור לביתו בשבת), שבקיה עד דנחית דרגא (הניח לו ללכת עד שירד ממדרגה אחת), אמר ליה (החזירו ואמר לו): בית הכא (לין כאן), למחר קדים ואזיל (למחר תשכים ותלך)". כיון שהתחיל ללכת, נקרא החזיק בדרך, ומספיקה לו מחשבתו לקנות שביתה (עירובין, שם).

19 **י. הַתַּלְמִידִים[34] שֶׁהוֹלְכִין וְאוֹכְלִין בְּלֵילֵי שַׁבָּת**
20 **בְּשָׂדוֹת וּכְרָמִים אֵצֶל בַּעֲלֵי הַבָּתִּים, שֶׁפִּתָּן מְצוּיָה**
21 **לְעוֹבְרֵי דְּרָכִים הַבָּאִים שָׁם, וּבָאִים וְלָנִים בְּבֵית**
22 **הַמִּדְרָשׁ - מְהַלְּכִין אַלְפַּיִם אַמָּה לְכָל רוּחַ מִבֵּית**
23 **הַמִּדְרָשׁ, לֹא מִמְּקוֹם הָאֲכִילָה; שֶׁאִלּוּ מָצְאוּ סְעֻדָּתָן**
24 **בְּבֵית הַמִּדְרָשׁ, לֹא הָיוּ יוֹצְאִין לַשָּׂדֶה, וְאֵין דַּעְתָּן**
25 **סוֹמֶכֶת לְדִירָה אֶלָּא עַל בֵּית מִדְרָשָׁם[35].**

34) עירובין עג, ב. 35) "בעא מניה רב חייא בר אבין מרב ששת: בני בי רב (תלמידים הלומדים אצל רבם) דאכלי נהמא (האוכלים לחם סעודתם) בבאגא (בית אכסניא בבקעה) ובייתי (ולנים) בבי רב (בבית המדרש שהיה בתוך אלפים אמה), כי משחינן (כשמודדים) תחומא - מבי רב משחינן להו או מבאגא משחינן להו? אמר ליה: משחינן להו מבי רב (מבית־המדרש מודדים להם תחום שבת), דאי מייתו להו ריפתא לבי רב, ניחא להו טפי (יותר היה רצוי להם שיביאו להם מאכלים לבית המדרש שהוא מקומם הקבוע)" – עירובין, שם.

פֶּרֶק שְׁמִינִי[1]

1) נתבארו בו משפט שני עירובין, רצונו־לומר המערב שני עירובין במקומות חלוקים, לשעות חלוקות, ביום אחד, או לימים חלוקים, אם שהימים סמוכין זה לזה, או מחולקין. ונמשך לזה ביאור ימים טובים הסמוכין לשבת ולא עירב בערביהן. מה דין עירובי [חצרות] [ו]תחומין בהן ונשלמו ההלכות.

26 **א. אֵין[2] מַנִּיחִין שְׁנֵי עֵרוּבִין, אֶחָד בְּמִזְרָח וְאֶחָד**
27 **בְּמַעֲרָב, כְּדֵי שֶׁיְּהַלֵּךְ בְּמִקְצָת הַיּוֹם עַל אֶחָד מִשְּׁנֵי**
28 **הָעֵרוּבִין, וּבִשְׁאָר הַיּוֹם עַל הָעֵרוּב הַשֵּׁנִי; שֶׁאֵין**
29 **מְעָרְבִין שְׁנֵי עֵרוּבִין לְיוֹם אֶחָד. טָעָה[3] וְעֵרַב לִשְׁתֵּי**
30 **רוּחוֹת, כְּמִדֵּמֶה הוּא שֶׁמְּעָרְבִין לִשְׁתֵּי רוּחוֹת, אוֹ**
31 **שֶׁאָמַר לִשְׁנַיִם: צְאוּ וְעָרְבוּ עָלַי, אֶחָד עֵרַב עָלָיו**
32 **לְצָפוֹן וְאֶחָד עֵרַב עָלָיו לְדָרוֹם - מְהַלֵּךְ כְּרַגְלֵי**
33 **שְׁנֵיהֶם[4].**

2) משנה, עירובין לח, א. 3) עירובין נ, ב. שסבור היה שאפשר לערב על מנת ללכת שחרית לרוח אחת, וערבית לאחרת. 4) נותנים עליו חומרות שניהם, ואינו יכול ללכת אלא למקום ששניהם יכולים ללכת, אבל למקום שרק אחד יכול ללכת - אסור.

34 **ב. כֵּיצַד[5] מְהַלֵּךְ כְּרַגְלֵי שְׁנֵיהֶם? שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לְהַלֵּךְ**
35 **אֶלָּא בְּמָקוֹם שֶׁיֵּשׁ לִשְׁנֵיהֶם לְהַלֵּךְ בּוֹ. נָתַן הָאֶחָד**
36 **עֵרוּב בְּרִחוּק אֶלֶף אַמָּה לְרוּחַ מִזְרָח[6], וְהִנִּיחַ הַשֵּׁנִי**
37 **מֵהֶן עֵרוּבוֹ בְּרִחוּק חֲמֵשׁ מֵאוֹת אַמָּה לְרוּחַ מַעֲרָב[7] -**
38 **אֵין זֶה שֶׁעֵרְבוּ עָלָיו מְהַלֵּךְ בְּמַעֲרָב אֶלָּא אֶלֶף אַמָּה,**
39 **כְּרַגְלֵי מִי שֶׁעֵרַב עָלָיו בְּמִזְרָח; וְלֹא יְהַלֵּךְ בְּמִזְרָח**
40 **אֶלָּא אֶלֶף וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת אַמָּה, כְּרַגְלֵי מִי שֶׁעֵרַב עָלָיו**
41 **בְּמַעֲרָב. לְפִיכָךְ, אִם עֵרַב אוֹ עֵרְבוּ עָלָיו שְׁנֵי עֵרוּבִין**
42 **אֵלּוּ אֶחָד בְּרִחוּק אַלְפַּיִם אַמָּה לְמִזְרָח וְאֶחָד בְּרִחוּק**
43 **אַלְפַּיִם אַמָּה לְמַעֲרָב - הֲרֵי זֶה לֹא יָזוּז מִמְּקוֹמוֹ[8].**

5) עירובין, שם. 6) אם כן הפסיד בזה אלף לצד מערב שאינו יכול ללכת לשם. 7) והפסיד בזה חמש מאות אמה לצד מזרח. 8) שהרי לא נתכוון לשבות במקומו, אלא במקום עירובו, ואין אנו יודעים איזה מהם קנה עירוב,

ועירובו של מזרח מפסידו אלפים לצד מערב, ועירובו של מערב מפסידו אלפים לצד מזרח, לכן לא יזוז ממקומו.

ג. מְעָרֵב[9] אָדָם שְׁנֵי עֵרוּבִין בִּשְׁתֵּי רוּחוֹת, וּמַתְנֶה[10] וְאוֹמֵר: אִם אֵרַע לִי דְּבַר מִצְוָה[11], אוֹ נִלְחַצְתִּי[12] לְמָחָר וְנִצְרַכְתִּי לְרוּחַ זוֹ - זֶה הָעֵרוּב הוּא שֶׁאֲנִי סוֹמֵךְ עָלָיו, וְהָעֵרוּב שֶׁבְּרוּחַ הַשֵּׁנִית אֵינוֹ כְּלוּם; וְאִם נִצְרַכְתִּי לְרוּחַ זוֹ הַשֵּׁנִית - זֶה הָעֵרוּב הוּא שֶׁאֲנִי סוֹמֵךְ עָלָיו, וְשֶׁבְּרוּחַ הָרִאשׁוֹנָה אֵינוֹ כְּלוּם; וְאִם נִצְרַכְתִּי לִשְׁתֵּי הָרוּחוֹת - יֵשׁ לִי לִסְמֹךְ עַל אֵיזֶה עֵרוּב שֶׁאֶרְצֶה, וּלְאֵיזֶה שֶׁאֶרְצֶה אֵלֵךְ; וְאִם לֹא אֵרַע לִי דָּבָר וְלֹא נִצְרַכְתִּי לְרוּחַ מֵהֶן[13] - אֵין שְׁנֵי הָעֵרוּבִין הָאֵלּוּ עֵרוּב, וְאֵינִי סוֹמֵךְ עַל אֶחָד מֵהֶן, אֶלָּא הֲרֵינִי כִּבְנֵי עִירִי שֶׁיֵּשׁ לִי אַלְפַּיִם אַמָּה לְכָל רוּחַ מִחוּץ לַחוֹמָה.

9) משנה, עירובין לו, ב: "מתנה אדם על עירובו ואומר - אם באו גויים (גובי המכס) מן המזרח (ואני צריך לברוח מפניהם לסוף ארבעת אלפים אמה) עירובי למערב. ואם יבואו מן המערב - עירובי למזרח. אם באו מכאן ומכאן - למקום שארצה אלך. לא מכאן ולא מכאן, הריני כבני עירי. אם בא חכם (שאני רוצה לשמוע דרשתו) מן המזרח - עירובי למזרח, מן המערב - עירובי למערב, בא מכאן ומכאן - למקום שארצה אלך, לא מכאן ולא מכאן - הריני כבני עירי". 10) וביום השבת אנו אומרים: הוברר הדבר למפרע כי לצד זה התכוון שיחול עירובו, וקנה שביתה באותו צד, כי בדרבנן (=עירובין אינם אלא מדרבנן) אנו אומרים "יש ברירה" (עירובין לז: ולהלן הלכה ז). 11) קבלת פני חכם וכיוצא בזה. 12) לברוח מפני גויים הבאים להתנפל, וכיוצא בזה. 13) בנוסח אחר: "לרוח משתיהן" (כת"י התימנים).

ד. כְּשֵׁם שֶׁאָסוּר לָצֵאת חוּץ לַתְּחוּם בְּשַׁבָּת[14], כָּךְ אָסוּר לָצֵאת בְּיוֹם טוֹב[15] וּבְיוֹם הַכִּפּוּרִים[16]. וּכְשֵׁם שֶׁהַמּוֹצִיא מֵרְשׁוּת לִרְשׁוּת בְּשַׁבָּת - חַיָּב[17], כָּךְ הַמּוֹצִיא מֵרְשׁוּת לִרְשׁוּת בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים - חַיָּב[18]. אֲבָל בְּיוֹם טוֹב מֻתָּר לְהוֹצִיא מֵרְשׁוּת לִרְשׁוּת[19]. לְפִיכָךְ מְעָרְבִין עֵרוּבֵי חֲצֵרוֹת וּמִשְׁתַּתְּפִין בְּמְבוֹאוֹת לְיוֹם הַכִּפּוּרִים כְּשַׁבָּת, וּמְעָרְבִין עֵרוּבֵי תְּחוּמִין לְיוֹם הַכִּפּוּרִים וּלְיָמִים טוֹבִים כְּדֶרֶךְ שֶׁמְּעָרְבִין לְשַׁבָּת.

14) שנאמר (שמות טז, כט): "אל יצא איש ממקומו ביום השביעי", ואמרו (עירובין נא.): "ממקומו - אלו אלפים אמה". 15) עירובין לח, א במשנה. וכן אמרו במגילה ז, ב במשנה: "אין בין יום־טוב לשבת אלא אוכל נפש בלבד". 16) "אין בין שבת ליום הכיפורים אלא שזה (שבת) זדונו (אם חילל שבת במזיד) בידי אדם (מיתת בית־דין), וזה (יום הכיפורים) זדונו בכרת" (מגילה שם). ואף־על־פי־כן אין יום־טוב ויום הכיפורים שוים בדין זה לשבת, שבשבת יש איסור תחומין מן התורה כגון חוץ לשנים עשר מיל (פכ"ז מהל' שבת הי"א) ואילו ביום־טוב ויום־כיפור גם בזה אין איסור אלא מדרבנן [וראה בפ"ב מהלכות יום־טוב הלכה י, ובפ"ה שם הלכה יד]. 17) כמבואר בהל' שבת פי"ב ה"ח. 18) שהרי נדחו דברי רפרם שאמר כי אין איסור הוצאה ביום הכיפורים (כריתות יד.). 19) מתוך שהותרה הוצאה לצורך אוכל נפש, שהרי כתוב (שמות יב, טז): "אך אשר יאכל לכל נפש, הוא לבדו יעשה לכם" - הותרה גם שלא לצורך (ביצה יב.).

ה. יוֹם טוֹב[20] שֶׁחָל לִהְיוֹת סָמוּךְ לְשַׁבָּת, בֵּין מִלְּפָנֶיהָ[21] בֵּין מִלְּאַחֲרֶיהָ[22], אוֹ שְׁנֵי יָמִים טוֹבִים שֶׁל גָּלִיּוֹת[23] - יֵשׁ לוֹ[24] לְעָרֵב שְׁנֵי עֵרוּבִין לִשְׁתֵּי רוּחוֹת, וְסוֹמֵךְ עַל אֵי זֶה מֵהֶן שֶׁיִּרְצֶה לַיּוֹם הָרִאשׁוֹן, וְעַל הָעֵרוּב שֶׁבְּרוּחַ הַשְּׁנִיָּה לַיּוֹם הַשֵּׁנִי[25]. אוֹ מְעָרֵב עֵרוּב אֶחָד לְרוּחַ אַחַת, וְסוֹמֵךְ עָלָיו לְאֶחָד מִשְּׁנֵי יָמִים, וּבַיּוֹם הַשֵּׁנִי יִהְיֶה כִּבְנֵי הָעִיר, וּכְאִלּוּ לֹא עָשָׂה עֵרוּב, וְיֵשׁ לוֹ אַלְפַּיִם אַמָּה לְכָל רוּחַ. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בִּשְׁנֵי יָמִים טוֹבִים שֶׁל גָּלִיּוֹת; אֲבָל בִּשְׁנֵי יָמִים טוֹבִים שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה[26] - הֲרֵי הֵן כְּיוֹם אֶחָד, וְאֵינוֹ מְעָרֵב לִשְׁנֵי יָמִים אֶלָּא לְרוּחַ אֶחָת.

20) משנה, עירובין לח, א. 21) ביום ששי. 22) ביום ראשון. בחוץ לארץ, עושים את כל המועדים (מלבד יום הכיפורים) שני ימים, "מפני הספק, שלא היו יודעים בגולה את היום שקבעו בו בני ארץ ישראל את החודש", ואפילו בזמן הזה שאין מקדשים בארץ ישראל על פי עדים אלא לפי החשבון המקובל, "תקנת חכמים היא שיזהרו במנהג אבותיהם שבידיהם" (רבינו הל' קידוש החודש פ"ה ה"ד וה"ה). 23) יכול הוא. 24) לפי שיום־טוב ושבת הם שני ימים נפרדים, שתי קדושות נפרדות להם (עירובין לח:) וכמו כן שני ימים־טובים של גלויות, מפני ספק נקבעו - ואחד מהם חול. 25) "אפילו בזמן שהיו מקדשים על פי הראיה, ואפילו בארץ ישראל היו עושים ראש־השנה שני ימים" (הל' קידוש החודש פ"ה ה"ז). 26) שני ימי ראש־השנה נקראים "יומא אריכתא" (יום ארוך) ו"קדושה אחת", ואי אפשר לערב ביום אחד מקצתו לצד זה ומקצתו לצד אחר. וראה בפ"א מהלכות יום־טוב הלכה ד.

ו. וְכֵן[27] מַתְנֶה אָדָם עַל עֵרוּבוֹ וְאוֹמֵר: עֵרוּבִי לְשַׁבָּת זוֹ, אֲבָל לֹא לְשַׁבָּת אַחֶרֶת; אוֹ: לְשַׁבָּת אַחֶרֶת, אֲבָל לֹא לְשַׁבָּת זוֹ; לְשַׁבָּתוֹת, וְלֹא לְיָמִים טוֹבִים; לְיָמִים טוֹבִים, וְלֹא לְשַׁבָּתוֹת.

27) 'תוספתא' עירובין פ"ג.

ז. אָמַר[28] לַחֲמִשָּׁה: הֲרֵינִי מְעָרֵב[29] עַל אֵיזֶה מִכֶּם שֶׁאֶרְצֶה, רָצִיתִי - יֵלֵךְ, לֹא רָצִיתִי - לֹא יֵלֵךְ[30], אַף עַל פִּי שֶׁרָצָה מִשֶּׁחָשְׁכָה[31] - יֵלֵךְ. דָּבָר שֶׁהוּא מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים יֵשׁ בּוֹ בְּרֵרָה[32]. וְכֵן הַמְעָרֵב לְשַׁבָּתוֹת שֶׁל כָּל הַשָּׁנָה, וְאָמַר: רָצִיתִי[33] - אֵלֵךְ, לֹא רָצִיתִי - לֹא אֵלֵךְ, אֶלָּא אֶהְיֶה כִּבְנֵי עִירִי - כָּל שַׁבָּת שֶׁיִּרְצֶה יֵלֵךְ, אַף עַל פִּי שֶׁרָצָה מִשֶּׁתֶּחְשַׁךְ.

28) עירובין לז, ב. 29) מניח עירוב. 30) בדפוס רומי: "רציתי - ילך, לא רציתי - לא ילך" וכן הוא בדפוסי ויניציאה, שונצינו ו'מעשה רוקח'. 31) שהוא זמן שאחרי

ח. הַמְעָרֵב[34] לִשְׁנֵי יָמִים טוֹבִים שֶׁל גְּלָיוֹת אוֹ לְשַׁבָּת וְיוֹם טוֹב[35], אַף עַל פִּי שֶׁהוּא עֵרוּב אֶחָד לְרוּחַ אַחַת לִשְׁנֵי הַיָּמִים[36], צָרִיךְ שֶׁיִּהְיֶה הָעֵרוּב בִּמְקוֹמוֹ מָצוּי בְּלֵיל הָרִאשׁוֹן וּבְלֵיל שֵׁנִי כָּל בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת[37]. כֵּיצַד הוּא עוֹשֶׂה? מוֹלִיכוֹ בְּעֶרֶב יוֹם טוֹב אוֹ בְּעֶרֶב שַׁבָּת וּמַחְשִׁיךְ עָלָיו, וְנוֹטְלוֹ בְּיָדוֹ[38] וּבָא לוֹ - אִם הָיָה לֵיל יוֹם טוֹב[39], וּלְמָחָר מוֹלִיכוֹ לְאוֹתוֹ מָקוֹם וּמַנִּיחוֹ שָׁם עַד שֶׁתֶּחְשַׁךְ, וְאוֹכְלוֹ - אִם הָיָה לֵיל שַׁבָּת[40], אוֹ מְבִיאוֹ - אִם הָיָה לֵיל יוֹם טוֹב. מִפְּנֵי שֶׁהֵן שְׁתֵּי קְדֻשּׁוֹת, וְאֵינָן כְּיוֹם אֶחָד, כְּדֵי שֶׁנֹּאמַר: מִלֵּיל רִאשׁוֹן קָנָה הָעֵרוּב לִשְׁנֵי יָמִים[41].

34) משנה, עירובין לח, א. 35) שאמר בפירוש שהעירוב יחול על שני הימים, או על יום־טוב ושבת. 36) שהוא רוצה ללכת בשני הימים באותו כיוון. 37) שעת קניית העירוב. 38) אם מתיירא שמא יגנב או יאבד, ולא יהיה שם בלילה השני. 39) שאין בו איסור הוצאה. 40) שאסור להוליכו משם. 41) אבל בשני ימים־טובים של ראש־השנה, שהם כ"יומא אריכתא" וקדושה אחת (למעלה ה"ה) - אם הניח עירוב בליל ראשון, יכול לסמוך עליו גם ליום שני, כי בין השמשות של היום הראשון - קונה לשני הימים. ודעת הראב"ד שלא אמרו "כיומא אריכתא" אלא לחומרא ולא לקולא, ולכן מצריך שהעירוב יהיה קיים גם בליל שני של ראש־השנה.

ט. נֶאֱכַל[42] הָעֵרוּב בָּרִאשׁוֹן[43] - קָנָה הָעֵרוּב לָרִאשׁוֹן, וְאֵין לוֹ עֵרוּב לַשֵּׁנִי. עֵרֵב בְּרַגְלָיו בָּרִאשׁוֹן - צָרִיךְ לְעָרֵב בְּרַגְלָיו בַּשֵּׁנִי; וְהוּא, שֶׁיֵּלֵךְ וְיַעֲמֹד בְּאוֹתוֹ מָקוֹם, וְיַחְשֹׁב בְּלִבּוֹ[44] שֶׁיִּקְנֶה שָׁם שְׁבִיתָה. עֵרֵב בְּפַת בָּרִאשׁוֹן: אִם רָצָה לְעָרֵב בְּרַגְלָיו בַּשֵּׁנִי - הֲרֵי זֶה עֵרוּב; וְאִם רָצָה לְעָרֵב בְּפַת - צָרִיךְ לְעָרֵב בְּאוֹתָהּ הַפַּת עַצְמָהּ[45] שֶׁעֵרַב בָּהּ בָּרִאשׁוֹן.

42) עירובין לח, א. 43) הלכה זו נאמרה בשני ימים־טובים של גלויות, או ביום־טוב הסמוך לשבת לפניה או לאחריה. 44) אבל אמירה אסורה משום הכנה מיום־טוב לחבירו (מגיד־משנה). 45) שאם יקח פת אחרת, צריך לקרוא עליה שם עירוב מבעוד יום, והרי הוא מכין מיום־טוב לחבירו.

י. יוֹם הַכִּפּוּרִים שֶׁחָל לִהְיוֹת עֶרֶב שַׁבָּת אוֹ לְאַחַר שַׁבָּת, בִּזְמַן שֶׁמְּקַדְּשִׁין עַל פִּי הָרְאִיָּה[46] - יִרְאֶה לִי שֶׁהֵן כְּיוֹם אֶחָד, וּקְדֻשָּׁה אַחַת הֵם[47].

46) ובאותו זמן יכול לחול יום הכיפורים סמוך לשבת, כמבואר בפסחים מז. ועיין ברש"י ו'תוספות' שם. אבל מעת שאנו קובעין את החדשים לפי החשבון, כמבואר בהלכות קידוש החודש פ"ה, לא יחול יום הכיפורים סמוך לשבת, כדי שיספיקו ביום חול שביניהם לקבור את המתים, ולהכין ירקות טריים לכבוד שבת או לערב יום הכיפורים (ראש השנה כ.). 47) לפי שכל שאסור בשבת, אסור ביום הכיפורים ('מגיד משנה').

יא. זֶה[48] שֶׁאָמַרְנוּ, שֶׁיֵּשׁ לוֹ לְעָרֵב שְׁנֵי עֵרוּבִין בִּשְׁתֵּי רוּחוֹת לִשְׁנֵי הַיָּמִים, וְהוּא, שֶׁיִּהְיֶה אֶפְשָׁר לוֹ לְהַגִּיעַ לְכָל אֶחָד מִשְּׁנֵי הָעֵרוּבִין בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן[49]; אֲבָל אִם אִי אֶפְשָׁר לוֹ לְהַגִּיעַ לָעֵרוּב שֶׁל יוֹם הַשֵּׁנִי בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן - אֵין עֵרוּב הַשֵּׁנִי עֵרוּב. שֶׁהָעֵרוּב מִצְוָתוֹ שֶׁיִּהְיֶה בִּסְעֻדָּה הָרְאוּיָה מִבְּעוֹד יוֹם[50], וְזֶה, הוֹאִיל וְאֵינוֹ יָכוֹל לְהַגִּיעַ לְזֶה הָעֵרוּב בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן, הֲרֵי זוֹ אֵינָהּ רְאוּיָה מִבְּעוֹד יוֹם.

48) עירובין לח, ב. 49) ששני המקומות אינם רחוקים זה מזה יותר מאלפים אמה, ויכול ללכת באותו יום. 50) אף שקנין שביתת העירוב הוא משתחשך, מכל־מקום צריך שתהיה באפשרותו להגיע לעירוב בסוף יום ראשון.

יב. כֵּיצַד? הֲרֵי שֶׁהִנִּיחַ עֵרוּבוֹ בְּרִחוּק אַלְפַּיִם אַמָּה מִבֵּיתוֹ לְרוּחַ מִזְרָח, וְסָמַךְ עָלָיו לְיוֹם רִאשׁוֹן, וְהִנִּיחַ עֵרוּב שֵׁנִי בְּרִחוּק אַמָּה אַחַת אוֹ מֵאָה אוֹ אֶלֶף בְּרוּחַ מַעֲרָב, וְסָמַךְ עָלָיו לְיוֹם שֵׁנִי - אֵין זֶה הַשֵּׁנִי עֵרוּב; שֶׁהֲרֵי בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן אֵין זֶה הָעֵרוּב הַשֵּׁנִי רָאוּי לוֹ מִבְּעוֹד יוֹם, לְפִי שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לְהַגִּיעַ אֵלָיו, שֶׁהֲרֵי לֹא נִשְׁאַר לוֹ בְּרוּחַ מַעֲרָב כְּלוּם[51].

51) שהרי יש לו ארבעת אלפים אמה לצד מזרח, והפסיד על־ידי־זה בצד מערב.

יג. אֲבָל אִם הִנִּיחַ עֵרוּבוֹ בְּרִחוּק אֶלֶף וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת אַמָּה מִבֵּיתוֹ[52] בְּרוּחַ מִזְרָח[53], וְסָמַךְ עָלָיו לְיוֹם רִאשׁוֹן, וְהִנִּיחַ עֵרוּב שֵׁנִי רָחוֹק מִבֵּיתוֹ לְרוּחַ מַעֲרָב בְּתוֹךְ חֲמֵשׁ מֵאוֹת אַמָּה, וְסָמַךְ עָלָיו לְיוֹם שֵׁנִי - הֲרֵי זֶה עֵרוּב; שֶׁהֲרֵי אֶפְשָׁר לוֹ שֶׁיַּגִּיעַ לוֹ בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן.

52) כשביתו בשדה. אבל אם ביתו בעיר, כל העיר חשובה לו כארבע אמות, ומודדים אלפים אמה מחוץ לחומת העיר ('משנה ברורה' או"ח סי' תטז). 53) ולפי זה, יש לו עוד חמש מאות אמה למערב, שביכלתו להגיע שמה ביום ראשון.

יד. יוֹם טוֹב[54] שֶׁחָל לִהְיוֹת בְּעֶרֶב שַׁבָּת - אֵינוֹ עוֹשֶׂה עֵרוּב בְּיוֹם טוֹב, לֹא עֵרוּבֵי חֲצֵרוֹת וְלֹא עֵרוּבֵי תְּחוּמִין[55]; אֶלָּא מְעָרֵב הוּא בְּיוֹם חֲמִישִׁי, שֶׁהוּא עֶרֶב יוֹם טוֹב. וְאִם חָלוּ שְׁנֵי יָמִים טוֹבִים שֶׁל גְּלָיוֹת בַּחֲמִישִׁי וְעֶרֶב שַׁבָּת - מְעָרֵב מִיּוֹם רְבִיעִי עֵרוּבֵי תְּחוּמִין וְעֵרוּבֵי חֲצֵרוֹת. וְאִם שָׁכַח וְלֹא עֵרַב - הֲרֵי זֶה מְעָרֵב עֵרוּבֵי חֲצֵרוֹת בַּחֲמִישִׁי וּבְעֶרֶב שַׁבָּת וּמַתְּנֶה, אֲבָל לֹא עֵרוּבֵי תְּחוּמִין[56].

54) ביצה טז, ב. 55) שנראה כמתקן דבר לצורך מחר, ואסור להכין מיום־טוב לשבת. 56) שקנין שביתה הוא כקנין בית, ואסור לקנות ביום־טוב אפילו בתנאי.

טו. כֵּיצַד מַתְּנֶה? אוֹמֵר בַּחֲמִישִׁי: אִם הַיּוֹם יוֹם טוֹב[57] - אֵין בִּדְבָרַי כְּלוּם[58], וְאִם לָאוּ[59] - הֲרֵי זֶה עֵרוּב[60]; וּלְמָחָר חוֹזֵר וּמְעָרֵב, וְאוֹמֵר: אִם הַיּוֹם יוֹם טוֹב - כְּבָר עֵרַבְתִּי מֵאֶמֶשׁ וְאֵין בִּדְבָרַי הַיּוֹם כְּלוּם, וְאִם אֶמֶשׁ הָיָה יוֹם טוֹב - הֲרֵי זֶה עֵרוּב. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בִּשְׁנֵי יָמִים טוֹבִים שֶׁל גְּלִיּוֹת; אֲבָל בִּשְׁנֵי יָמִים טוֹבִים שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה - הֲרֵי הֵן כְּיוֹם אֶחָד[61], וְאֵינוֹ מְעָרֵב לָהֶן אֶלָּא מֵעֶרֶב יוֹם טוֹב.

57) שהרי שני ימים־טובים של גלויות הם מספק, ובכל יום אנו מסופקים אם הוא חול או יום־טוב. 58) שאסור לערב ביום־טוב. 59) והיום יום חול. 60) יחול העירוב בין השמשות. 61) ביצה ו, א. לענין עירובי תבשילין (מגיד־משנה).

יום שלישי כ"ד אלול ה'תשע"ט

הִלְכוֹת שְׁבִיתַת עָשׂוֹר

יֵשׁ בִּכְלָלָן אַרְבַּע מִצְוֹת. שְׁתֵּי מִצְוֹת עֲשֵׂה, וּשְׁתֵּי מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה, וְזֶהוּ פִּרְטָן: א) לִשְׁבֹּת בּוֹ מִמְּלָאכָה. ב) שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת בּוֹ מְלָאכָה. ג) לְהִתְעַנּוֹת בּוֹ. ד) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל וְלִשְׁתּוֹת בּוֹ. וּבֵאוּר כָּל הַמִּצְוֹת הָאֵלּוּ בִּפְרָקִים אֵלּוּ:

פֶּרֶק רִאשׁוֹן[1]

1) נתבאר בו איסור המלאכה בכלל, והוא בשווה עם שבת בכל האיסור מן התורה ומדבריהם, חוץ משני דברים, כמבואר שם. ונזכר בו איסור האכילה והשתייה, ואיסור שאר הדברים, כרחיצה ונעילת הסנדל וסיכה ותשמיש, וזמן התחלת היום ויציאתו.

~ נקודות משיחות קודש ~

את הלכות שביתת העשור, סידר הרמב"ם אחרי הלכות שבת ולא עם הלכות שופר, סוכה ולולב. ולכאורה הלא הסדר הוא לפי זמני השנה, ומדוע לא סידרן לפני הלכות סוכה, ובפרט שעל־פי שם הספר "זמנים" היה מתאים לסדר כל ההלכות לפי סדר הזמנים שבשנה.

והביאור בזה: בתחילת ההלכות כתב "כל דבר שאסור לעשותו בשבת.. אסור לעשותו ביום הכיפורים וכו' כללו של דבר אין בין שבת ליום הכיפורים בעניינים אלו אלא שזדון מלאכה בשבת בסקילה וביום הכיפורים בכרת" כלומר שדיני יוה"כ שווים לדיני השבת, ולכן סמכם הרמב"ם זה לזה.

ובכלל מודגשת כאן העדיפות שנתן הרמב"ם לנקודת המבט ההלכתית של ה'יד החזקה' על פני סדר הזמנים, כי להיותו ספר "הלכות הלכות" יש להביא את הלכות יוה"כ בסמיכות לדיני שבת בהתאם לתוכן ההלכתי.

(על פי יין מלכות ספר זמנים סימן א)

א. מִצְוַת עֲשֵׂה[2] לִשְׁבֹּת מִמְּלָאכָה בֶּעָשׂוֹר לַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי[3], שֶׁנֶּאֱמַר: שַׁבַּת שַׁבָּתוֹן הוּא לָכֶם. וְכָל הָעוֹשֶׂה בּוֹ מְלָאכָה - בִּטֵּל מִצְוַת עֲשֵׂה, וְעָבַר עַל לֹא תַעֲשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: וּבָעָשׂוֹר וְגוֹמֵר כָּל מְלָאכָה לֹא תַעֲשׂוּ. וּמַה הוּא חַיָּב עַל עֲשִׂיַּת מְלָאכָה בְּיוֹם זֶה?[4] אִם עָשָׂה בִּרְצוֹנוֹ[5] בְּזָדוֹן[6] - חַיָּב כָּרֵת[7]; וְאִם עָשָׂה בִּשְׁגָגָה[8] - חַיָּב קָרְבַּן חַטָּאת קְבוּעָה[9].

2) במסכת שבת דף כ"ד עמוד ב': "רב אשי אמר שבתון עשה הוא". 3) הוא חודש תשרי, כי חודש ניסן הוא הראשון למנין החדשים, כמו שנאמר (שמות פרק י"ב פסוק ב'): "החודש הזה לכם ראש חדשים, ראשון הוא לכם לחדשי השנה". 4) (משנה במסכת כריתות דף ב' עמוד א'). 5) שלא אנסוהו לכך. 6) יודע שהיום אסור לעשות מלאכה זו ושחייבין עליה כרת (ראה בפרק ב' מהלכות שגגות הלכה ב'). 7) שנאמר (ויקרא פרק כ"ג פסוק ל'): "וכל הנפש אשר תעשה כל מלאכה בעצם היום הזה, והאבדתי את הנפש ההיא מקרב עמה", ואבדון הוא כרת (תורת כהנים). 8) שלא ידע שמלאכה זו אסורה, או שלא ידע שהיום יום הכפורים. 9) "היא הבאה מן הבהמה בלבד, בניגוד לקרבן עולה ויורד שהוא קרבן שאינו קבוע, אלא אם היה עשיר מביא חטאת בהמה, ואם היה עני מביא עוף, ודל מביא עשירית האיפה" (ראה בהלכות שגגות פרק א').

ב. כָּל מְלָאכָה[10] שֶׁחַיָּבִין עַל זְדוֹנָהּ בְּשַׁבָּת סְקִילָה[11], חַיָּבִין[12] עַל זְדוֹנָהּ בֶּעָשׂוֹר כָּרֵת. וְכֹל שֶׁחַיָּבִין עָלָיו קָרְבַּן חַטָּאת בְּשַׁבָּת[13], חַיָּבִין עָלָיו קָרְבַּן חַטָּאת בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים. וְכָל דָּבָר שֶׁאָסוּר לַעֲשׂוֹתוֹ בְּשַׁבָּת אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָהּ מְלָאכָה[14], אָסוּר לַעֲשׂוֹתוֹ בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים; וְאִם עָשָׂה - מַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת[15], כְּדֶרֶךְ שֶׁמַּכִּין אוֹתוֹ עַל הַשַּׁבָּת. וְכֹל שֶׁאָסוּר לְטַלְטְלוֹ בְּשַׁבָּת[16], אָסוּר לְטַלְטְלוֹ בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים. וְכֹל שֶׁאָסוּר לְאָמְרוֹ[17] אוֹ לַעֲשׂוֹתוֹ לְכַתְּחִלָּה[18] בְּשַׁבָּת, כָּךְ אָסוּר בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים. כְּלָלוֹ שֶׁל דָּבָר: אֵין בֵּין שַׁבָּת לְיוֹם הַכִּפּוּרִים בְּעִנְיָנִים אֵלּוּ[19], אֶלָּא שֶׁזְּדוֹן מְלָאכָה בְּשַׁבָּת - בְּסְקִילָה, וּבְיוֹם הַכִּפּוּרִים - בְּכָרֵת.

10) שלשים ותשע מלאכות, ובכללן גם מלאכת הוצאה מרשות לרשות, בניגוד לדעת רפרם, שאין איסור הוצאה ביום הכפורים (מסכת כריתות דף י"ד עמוד א'). וראה בפרק ח' מהלכות עירובין הלכה ג'. 11) משנה במסכת מגילה דף ז' עמוד ב' "אין בין שבת ליום הכפורים אלא שזה זדונו בידי אדם (=סקילה על ידי בית דין) וזה זדונו בכרת". 12) בשאר הימים הטובים הותרו המלאכות שהן לצורך אכילה, לפי שהתורה אמרה: "אך אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם" (שמות פרק י"ב פסוק ט"ז), אבל יום הכפורים שהוא אסור באכילה אין להתיר בו מלאכת אוכל נפש, וזה מבואר בכתוב (ויקרא פרק כ"ג פסוקים כ"ח־כ"ט): "וכל מלאכה לא תעשו בעצם היום הזה . . . כי כל הנפש אשר לא תעונה בעצם היום הזה . . ." "כי" זה, מה

טיבו? והרי שני איסורים שונים הם, אלא הוא טעם על איסור מלאכת אוכל נפש, - משום שאסור לאכול (העמק דבר). 13) כל מלאכה שאם עשאה בשבת, במזיד חייב עליה סקילה, - אם עשאה בשוגג חייב חטאת (ראה בפרק א' מהלכות שבת). 14) ואסור מן התורה, אם עשהו כל היום, כמו שכתב הרמב"ן. וכן דעת רבינו בפרק כ"א מהלכות שבת הלכה א' ועיין במ"מ שם. 15) ומלקות אין בהן שאינן בלאו אלא בעשה של "תשבות". 16) מפורש בפרק כ"ד מהלכות שבת מהלכה י"ב ואילך. 17) מפורש שם מהלכה א' ואילך. 18) מדרבנן. 19) אבל בשטחים אחרים ישנם הבדלים בין שבת ליום הכפורים, כפי שיתבאר להלן.

1 **ג. וּמֵתָּר לְקַנֵּב אֶת הַיָּרָק בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים[20] מִן**
2 **הַמִּנְחָה וּלְמַעְלָה[21]. וּמַהוּ הַקִּנּוּב? שֶׁיָּסִיר אֶת**
3 **הֶעָלִים הַמְעֻפָּשׁוֹת[22], וִיקַצֵּץ הַשְּׁאָר, וִיתַקֵּן אוֹתוֹ**
4 **לַאֲכִילָה. וְכֵן מְפַצְּעִין[23] בְּאֱגוֹזִין וּמְפָרְכִין[24]**
5 **בְּרִמּוֹנִים מִן הַמִּנְחָה וּלְמַעְלָה, מִפְּנֵי עֶגְמַת נֶפֶשׁ[25].**
6 **וְיוֹם הַכִּפּוּרִים שֶׁחָל לִהְיוֹת בְּשַׁבָּת, אָסוּר בִּקְנִיבַת**
7 **יָרָק וּבִפְצִיעַת אֱגוֹזִים וּבִפְרִיכַת רִמּוֹנִים כָּל הַיּוֹם[26].**
8 **וּכְבָר נָהֲגוּ הָעָם בְּשִׁנְעָר[27] וּבַמַּעֲרָב[28], שֶׁלֹּא יַעֲשׂוּ**
9 **אַחַת מִכָּל אֵלּוּ בְּיוֹם הַצּוֹם[29], אֶלָּא חֲרֵי הוּא**
10 **כְּשַׁבָּת לְכָל דְּבָרָיו.**

20) (מסכת שבת דף קי"ד עמוד ב'). 21) אבל מקודם לזה אסור, שמא ישכח ויאכל מהם (בעל המאור). 22) והרמב"ן והרשב"א מפרשים: "הדחת הירק". 23) כלומר: מפצחין, מוציאים הפרי על ידי שבירת הקליפה. 24) פותחים הקליפה ומוציאים הפרי מתוכה. 25) שלא תהיה לו עגמת נפש, כשיהיה לו מאכל מוכן מבערב (מגיד משנה). ורש"י פירש להיפך: שתהיה לו עגמת נפש וענוי יותר שיתקן ביום בשעת איסור אכילה שנפשו תאבה לאכול ביום. 26) "מנין ליום הכפורים שחל להיות בשבת שאסור בקניבת ירק תלמוד לומר (שמות פרק ט"ז פסוק כ"ג): "שבתון שבת קדש" – שבתון שבות" (מסכת שבת דף קי"ד עמוד ב') ואסור אפילו מן המנחה ולמעלה. 27) היא בכל. 28) היא ארץ ישראל שהיא במערבה של בבל שהיתה מרכז היהדות בזמן התלמוד. 29) במסכת שבת דף קט"ו עמוד א' "כיון דחזא (מאחר שראה) [רבה] דהוו קא מחרפי (שהיו מקדימין לעשות מבעוד יום), אמר להו אתא איגרתא (באה אגרת) ממערבא משמיה דרבי יוחנן דאסור", הרי שרבה שהיה בבבל ורבי יוחנן שהיה בארץ ישראל אסרו.

11 **ד. מִצְוַת עֲשֵׂה אַחֶרֶת[30] יֵשׁ בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים, וְהִיא:**
12 **לִשְׁבֹּת בּוֹ מֵאֲכִילָה וּשְׁתִיָּה, שֶׁנֶּאֱמַר: תְּעַנּוּ אֶת**
13 **נַפְשֹׁתֵיכֶם. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ: אֵי זֶה הוּא עִנּוּי**
14 **שֶׁהוּא לַנֶּפֶשׁ? זֶה הַצּוֹם[31]. וְכָל הַצָּם בּוֹ - קַיֵּם מִצְוַת**
15 **עֲשֵׂה, וְכָל הָאוֹכֵל וְשׁוֹתֶה בּוֹ - בִּטֵּל מִצְוַת עֲשֵׂה,**
16 **וְעָבַר עַל לֹא תַעֲשֶׂה[32], שֶׁנֶּאֱמַר: כִּי כָל הַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר**
17 **לֹא תְעֻנֶּה בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה וְנִכְרְתָה; מֵאַחַר שֶׁעָנַשׁ**
18 **הַכָּתוּב כָּרֵת לְמִי שֶׁלֹּא נִתְעַנָּה, לָמַדְנוּ שֶׁמַּזְהִרִין אָנוּ**
19 **בּוֹ[33] עַל אֲכִילָה וּשְׁתִיָּה[34]. וְכָל הָאוֹכֵל אוֹ הַשּׁוֹתֶה**
20 **בּוֹ[35] בְּשׁוֹגֵג[36] - חַיָּב קָרְבַּן חַטָּאת קְבוּעָה[37].**

~ נקודות משיחות קודש ~

"מצות־עשה אחת יש ביום הכיפורים והיא לשבות בו מאכילה ושתיה".

יום הכיפורים הוא עניין בחינת היחידה שבנפש, ובו מושם הדגש הגדול על הנשמה טהרתה והזדככותה, אכילה ושתיה הם הצורך הבסיסי והמשותף של גופי כל הנבראים הגשמיים בעולם, ולכן נאסרה אכילה ושתיה ביוה"כ כי הוא עניין יסודי ומהותי, ועל ידו מודגש תוכנו של היום - יחידה שבנפש.

(על פי לקו"ש חלק כ"ט עמוד 525)

30) בקצת ספרים הגירסא "מצות עשה אחת", כי שתיה בכלל אכילה והן מצוה אחת. אבל הנוסחא שלפנינו היא הנכונה (עיין מעשה רוקח). 31) דבר שהנפש תלויה בו, היא אכילה ושתיה (רבינו בפירוש המשניות). 32) (משנה במסכת כריתות דף ב' עמוד א' ויומא דף פ"א עמוד א') וראה בספר המצוות לאוין קצ"ו. 33) כי לא ענש הכתוב אלא אם כן הזהיר מתחילה. 34) מאכילה ושתיה. מכלל כי יתר העינויים: רחיצה, סיכה נעילת הסנדל ובעילה אינם אסורים מן התורה אלא מדברי סופרים (לחם משנה). וראה להלן הלכה ה'. 35) משנה ביומא דף פ"א עמוד א'. 36) שלא ידע שאסור לאכול ולשתות, או שלא ידע שהיום יום הכפורים. 37) בניגוד לקרבן עולה ויורד, ראה למעלה הלכה א'.

21 **ה. וְכֵן[38] לָמַדְנוּ מִפִּי הַשְּׁמוּעָה[39], שֶׁאָסוּר לִרְחֹץ[40] בּוֹ,**
22 **אוֹ לָסוּךְ[41] בּוֹ, אוֹ לִנְעֹל אֶת הַסַּנְדָּל[42], אוֹ לִבְעֹל[43].**
23 **וּמִצְוָה לִשְׁבֹּת מִכָּל אֵלּוּ כְּדֶרֶךְ שֶׁשּׁוֹבֵת מֵאֲכִילָה**
24 **וּשְׁתִיָּה, שֶׁנֶּאֱמַר: שַׁבַּת שַׁבָּתוֹן; שַׁבַּת - לְעִנְיַן**
25 **אֲכִילָה[44], וְשַׁבָּתוֹן - לְעִנְיָנִים אֵלּוּ. וְאֵין חַיָּבִין כָּרֵת**
26 **אוֹ קָרְבָּן אֶלָּא עַל אֲכִילָה וּשְׁתִיָּה[45]; אֲבָל אִם רָחַץ**
27 **אוֹ סָךְ אוֹ נָעַל אוֹ בָּעַל - מַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת[46].**

38) (משנה במסכת יומא דף ע"ג עמוד ב'). 39) כך קבלו חכמים פירושו של "עינוי" ביום הכפורים. 40) שנאמר (תהלים פרק ק"ט פסוק י"ח): "ותבא כמים בקרבו וכשמן בעצמותיו". 41) במסכת שבת דף פ"ו עמוד א'. "מנין לסיכה שהיא כשתייה ביום הכפורים? אף על פי שאין ראיה לדבר זכר לדבר . . ." וכותב רבינו שם בפירוש המשניות: "אין רוצה באמרו כשתיה שיהיה חייב עליה כרת כמו שהוא חייב על השתיה, אבל הכוונה שהוא אסור כמו השתיה ויתחייב עליה מלקות". אבל דעת רבינו תם ושאר ראשונים כי עינויים אלו אינם אלא מדרבנן, וראה למעלה הלכה ד' בלחם משנה. 42) שנאמר (ירמיה פרק ב' פסוק כ"ה): "מנעי רגלך מיחף וגרונך מצמאה". 43) שנאמר (בראשית פרק ל"א פסוק נ'): "אם תענה את בנותי" ("להשבית עונתן" – רש"י, יומא דף ע"ז עמוד ב'). הרי שכל אלו הדברים נחשבים לעינוי, ואם ישבות מאלה הפעולות: הרחיצה, הסיכה, נעילת הסנדל והבעילה הוא משלים את

העינוי (סדר משנה). 44) ובקצת ספרים הגירסא: "לענין מלאכה", והיא הגירסא הנכונה, כי כך ביאר רבינו בפרק זה הלכה א', כי פסוק זה בא ללמדנו שיש מצות עשה בשביתה ממלאכה (מעשה רוקח). 45) מסכת יומא דף ע"ד עמוד א'. 46) עונש דרבנן על שמרד נגד דברי חכמים, וראה למעלה הלכה ד'.

1 **ו. כְּשֵׁם שֶׁשְּׁבוּת מְלָאכָה בּוֹ בֵּין בַּיּוֹם וּבֵין בַּלַּיְלָה[47],**
2 **כָּךְ שְׁבוּת לְעַנּוּי בֵּין בַּיּוֹם בֵּין בַּלַּיְלָה. וְצָרִיךְ לְהוֹסִיף**
3 **מֵחֹל עַל הַקֹּדֶשׁ[48] בִּכְנִיסָתוֹ וּבִיצִיאָתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר:**
4 **וְעִנִּיתֶם אֶת נַפְשֹׁתֵיכֶם בְּתִשְׁעָה לַחֹדֶשׁ בָּעֶרֶב; כְּלוֹמַר:**
5 **הַתְחֵל לָצוּם[49] וּלְהִתְעַנּוֹת מֵעֶרֶב תִּשְׁעָה[50] הַסָּמוּךְ**
6 **לַעֲשִׂירִי. וְכֵן בַּיְּצִיאָה שׁוֹהֶה בְּעִנּוּיוֹ מְעַט מִלֵּיל אַחַד**
7 **עָשָׂר[51] סָמוּךְ לַעֲשִׂירִי, שֶׁנֶּאֱמַר: מֵעֶרֶב וְעַד עֶרֶב**
8 **תִּשְׁבְּתוּ שַׁבַּתְּכֶם[52].**

47) "חמשה קראי כתיבי במלאכה, חד לאזהרה דיממא, וחד לאזהרה דליליא, חד לעונש דיממא, וחד לעונש דליליא, וחד לאפנויי למגמר עינוי ממלאכה בין דיממא בין דליליא" (מסכת יומא דף פ"א עמוד א'). ואף שבכל מקום הלילה הולך אחר היום, - צריך כאן לכתוב פסוק מיוחד ללילה, מפני שכתוב (ויקרא פרק כ"ג פסוק כ"ח): "בעצם היום הזה". 48) (מסכת ראש השנה פרק ט' עמוד א'). 49) לדעת רבינו אין חיוב להוסיף מחול על הקודש אלא לענין הצום. ויש אומרים שיש להוסיף גם בשביתת מלאכה, ולא רק ביום הכפורים אלא גם בשבתות ושאר ימים טובים, ש"כל מקום שיש בו משום שבות מוסיפין מחול על הקודש" ועיין מגיד משנה. 50) אין לתוספת זו שיעור קצוב, אבל קודם בין השמשות צריך להוסיף (כי בין השמשות שהוא ספק יום ספק לילה אסור ממילא מכח ספק יום הכפורים) – אם מעט או הרבה בתוך הגבול של "פלג המנחה" ומעלה (או"ח תר"ח). 51) אחרי צאת הכוכבים שהוא ודאי לילה. 52) כן הוא בגמרא ר"ה דף ט' עמוד א' לרבי ישמעאל. ואילו ר' עקיבא לומד דין התוספת מענין שביעית ומפסוק זה הוא לומד שמצוה לאכול בערב יום הכפורים, "ועניתם את נפשותיכם בתשעה לחודש – וכי בתשעה מתענין והלא בעשירי מתענין? אלא לומר לך: כל האוכל ושותה בתשיעי מעלה עליו הכתוב כאילו התענה תשיעי ועשירי", וביאר הרא"ש: "כלומר הכינו עצמכם בתשעה לחודש לעינוי המחרת להתחזק באכילה ושתיה כדי שתוכלו להתענות מחר, להראות חיבתו של המקום ברוך הוא, כאדם שיש לו ילד שעשועים וגזר עליו להתענות יום אחד, וצוה להאכילו ולהשקותו ערב יום התענית כדי שיוכל לסבול". [ורבינו רמז לדין זה בהלכות נדרים פרק ג' הלכה ט'. וצריך עיון שהרי פסוק זה נדרש לענין תוספת. ועיין תוספות ר"ה דף ט' עמוד ב' ד"ה כאילו].

9 **ז. נָשִׁים[53] שֶׁאוֹכְלוֹת וְשׁוֹתוֹת עַד שֶׁחָשְׁכָה[54], וְהֵן**
10 **אֵינָן יוֹדְעוֹת שֶׁמִּצְוָה לְהוֹסִיף מֵחֹל עַל הַקֹּדֶשׁ - אֵין**
11 **מְמַחִין בְּיָדָן; שֶׁלֹּא יָבוֹאוּ לַעֲשׂוֹת בְּזָדוֹן. שֶׁהֲרֵי אִי**
12 **אֶפְשָׁר שֶׁיִּהְיֶה שׁוֹטֵר בְּבֵית כָּל אֶחָד וְאֶחָד לְהַזְהִיר**
13 **נָשָׁיו, וְהַנַּח לָהֶן, שֶׁיְּהוּ שׁוֹגְגִין, וְאַל יְהוּ מְזִידִין[55].**
14 **וְכֵן כָּל הַדּוֹמֶה לָזֶה[56].**

53) מסכת ביצה דף ל' עמוד א'. 54) כלומר: לפני שקדש היום. 55) אבל אם החוטא הוא מזיד, מחוייב להוכיחו אף אם יודע שלא ישמע לו, שכן כתוב בתורה (ויקרא פרק י"ט פסוק י"ז): "הוכח תוכיח את עמיתך" (מגן אברהם בשם סמ"ג), אבל בגנת ורדים ומעשה רוקח חולקים עליו, כי במקום שברור שהחוטא לא ישמע לו – לעולם אין חיוב תוכחה. 56) בכל דבר שאינו מפורש בתורה, ונהגו בו היתר, והדבר מסור לכל בני אדם, הדין כן, כי מוטב שיהו שוגגין ואל יהו מזידין (מגיד משנה).

פֶּרֶק שֵׁנִי[1]

1) נתבארו בו שיעורי האכילה והשתייה, והדברים הראויים ושאינן ראויים. ונזכר בו ביאור אצל מי נדחה איסור זה. וכן נאמר בו מי הוא המתענה מדבריהם ומי שאינו מתענה.

15 **א. הָאוֹכֵל[2] בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים מַאֲכָלִין הָרְאוּיִין[3] לֶאֱכֹל**
16 **לְאָדָם כְּכוֹתֶבֶת[4] הַגַּסָּה[5], שֶׁהִיא פָּחוֹת מִכְּבֵיצָה[6]**
17 **כְּמִעַט[7] - הֲרֵי זֶה חַיָּב. וְכָל הָאֲכָלִים מִצְטָרְפִין**
18 **לְשִׁעוּר זֶה[8]. וְכֵן הַשּׁוֹתֶה מַשְׁקִין הָרְאוּיִין לִשְׁתִּיַּת**
19 **אָדָם כְּמִלֹּא לֻגְמָיו[9] שֶׁל שׁוֹתֶה, כָּל אֶחָד וְאֶחָד לְפִי**
20 **לֻגְמָיו[10] - חַיָּב[11]. וְכַמָּה מְלֹא לֻגְמָיו? כְּדֵי שֶׁיְּסַלְּקֵם**
21 **לְצַד אֶחָד[12] וְיֵרָאֶה מְלֹא לֻגְמָיו. וְשִׁעוּר זֶה בְּאָדָם**
22 **בֵּינוֹנִי[13] - פָּחוֹת מֵרְבִיעִית[14]. וְכָל הַמַּשְׁקִין מִצְטָרְפִין**
23 **לְשִׁעוּר זֶה. וְהָאֲכִילָה וּשְׁתִיָּה אֵין מִצְטָרְפִין לְשִׁעוּר**
24 **אֶחָד[15].**

2) משנה, יומא עג, ב. 3) שנאמר: (ויקרא כג, כז-כט) "ועניתם את נפשותיכם - כי כל הנפש אשר לא תעונה" דברים המשיבים את הנפש ומבטלים את העינוי (ראה יומא
25 פא:) פרט לאוכלין שאינם ראויים (להלן הלכה ה) שאינם
26 משיבים את הנפש. 4) פרי התמר בהחלו להתייבש. 5) הגדולה. 6) כן היא מסקנת הגמרא ביומא עט, ב: "וכביצה שאמרו, לא גדולה ולא קטנה אלא בינונית" (כלים יז, ו). 7) בקצת ספרים, הגירסא "במעט". 8) משנה, יומא שם. 9) כמלוא הפה. 10) שכאן אין השיעור שוה לכל אדם, כמו באכילה, אלא לפי מלוא לוגמיו של כל שותה ושותה, למי שפיו גדול - שיעורו גדול, ולמי שפיו קטן - שיעורו קטן. 11) שקיבלו חכמים כי בשיעור זה מתיישבת דעתו של אדם, וסר ממנו העינוי. 12) שאין הכוונה מלוא לוגמיו ממש, שיהיו שני צידי פיו מלאים משקה, אלא אם צד אחד מלא ובולט, זה נחשב למלוא לוגמיו (יומא פ.). 13) אבל באדם גדול (=במדה) השיעור יותר, שהרי "לוגמו של בן אבטיח מחזיק יותר מרביעית" ('ירושלמי' יומא פ"ח ה"ב). 14) נמצא שדין יום הכיפורים שיש בו מצות עינוי, שונה משאר דברים שאסורים באכילה, כי רוב שיעורי אכילה הם בכזית, ורוב שיעורי שתיה הם ברביעית. ואילו ביום כיפור, שיעור אכילה לבטל העינוי - בככותבת הגסה, ושיעור השתיה - במלוא לגומיו. 15) שאם אכל פחות מככותבת, ושתה

פחות ממלוא לוגמיו אינם מצטרפים, כי קיבלו חכמים שאין דעתו של אדם מתיישבת בזה, ולא בטל מצוות עינוי.

ב. אֶחָד הָאוֹכֵל אֲכָלִים הַמַּתְּרִים אוֹ שֶׁאָכַל דְּבָרִים הָאֲסוּרִין[16], כְּגוֹן פִּגּוּל[17] וְנוֹתָר[18] וְטֶבֶל[19] וּנְבֵלוֹת וּטְרֵפוֹת וְחֵלֶב אוֹ דָם - הוֹאִיל וְאָכַל אֲכָלִים הָרְאוּיִין לְאָדָם, הֲרֵי זֶה חַיָּב כָּרֵת מִשּׁוּם אוֹכֵל בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים[20].

16) יומא עד, ב. 17) קדשים שנתפלגו ונפסלו על ידי מחשבת הכהן בשעת ההקרבה לאכלם לאחר הזמן שקבעה התורה (ויקרא ז, יח). 18) קדשים שנותר בשר שלהם אחר זמנם שקבעה להם התורה, יום ולילה או שני ימים ולילה אחד (ויקרא כב, ל). 19) תבואה שלא הופרשה ממנה תרומות ומעשרות. 20) ואף שממילא חייב כרת משום אוכל האיסור ההוא (פיגול, נותר, חלב ודם) - יתכן שאכל מאיסורים אלו פחות משיעור כזית, והשלים את האכילה בדבר היתר, באופן שאינו חייב משום האיסורים ההם אלא מחמת איסור יום הכיפורים (מהרש"ל).

ג. אָכַל אוֹ שָׁתָה פָּחוֹת מִשִּׁעוּר זֶה - אֵינוֹ חַיָּב כָּרֵת[21]; אַף עַל פִּי שֶׁהוּא אָסוּר מִן הַתּוֹרָה[22] בַּחֲצִי שִׁעוּר, אֵין חַיָּבִין כָּרֵת אֶלָּא עַל כְּשִׁעוּר. וְהָאוֹכֵל אוֹ הַשּׁוֹתֶה חֲצִי שִׁעוּר - מַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת[23].

21) יומא עד, א. 22) משום שנאמר (ויקרא ז, כג): "כל חלב שור וכשב ועז לא תאכלו", "כל" זה משמעו כל שהוא, ואפילו פחות מכשיעור, כעין שנאמר (תהילים עח, לח): "ולא יעיר כל חמתו" שפירושו כל שהוא, והסבירו (ביומא עד.) את איסור "חצי־השיעור" משום שהוא ראוי להצטרף לשיעור איסור, שאם יאכל בתוך כדי אכילת פרס (ראה להלן הלכה ד) עוד חצי שיעור - יצטרפו שניהם לשיעור שלם ויתחייב כרת (ראה 'פרי מגדים' יו"ד סי' סב), ומדין חלב נלמד לכל איסורים שבתורה לאסור מן התורה 'חצי שיעור'. וראה בפ"א מהל' חמץ ומצה ה"ז. 23) עונש שהטילו עליו חכמים על מרדו.

ד. אָכַל[24] מְעַט[25] וְחָזַר וְאָכַל[26]: אִם יֵשׁ מִתְּחִלַּת אֲכִילָה רִאשׁוֹנָה עַד סוֹף אֲכִילָה אַחֲרוֹנָה כְּדֵי אֲכִילַת שָׁלֹשׁ בֵּיצִים[27] - הֲרֵי אֵלּוּ מִצְטָרְפוֹת לְכַשִּׁעוּר[28]; וְאִם לָאוּ - אֵין מִצְטָרְפוֹת לְכַשִּׁעוּר. שָׁתָה מְעַט וְחָזַר וְשָׁתָה: אִם יֵשׁ מִתְּחִלַּת שְׁתִיָּה רִאשׁוֹנָה עַד סוֹף שְׁתִיָּה אַחֲרוֹנָה כְּדֵי שְׁתִיַּת רְבִיעִית[29] - מִצְטָרְפִין לְשִׁעוּר; וְאִם לָאוּ - אֵין מִצְטָרְפִין.

24) יומא פ, א. 25) פחות מכשיעור. 26) ובין הכל יש כשיעור. 27) ונקרא בלשון התלמוד והפוסקים "אכילת פרס", פרס פירושו חציו של איזה דבר, ושיעור זה הוא חצי ככר של שש ביצים (עירובין פ"ח מ"ב). ויש אומרים כי שיעורו ארבע ביצים (מגיד־משנה). ושיעור הזמן הוא תשעה רגעים (שו"ת 'חתם סופר' חלק ו סי' טז). ויש אומרים שמונה רגעים, ששה רגעים, שלשה או ארבעה רגעים (אנציקלופדיה תלמודית ערך אכילת פרס).

28) ודינו כאוכל חצי שיעור. 29) גם בהלכות תרומות (פ"י ה"ג) כתב רבינו כן, והשיגו הראב"ד שם ממה שאמרו: "כל המשקין מצטרפין לפסול את הגויה (לטמא את הגוף) בכדי אכילת פרס" (כריתות יג.). ורבינו סובר, שזה נאמר רק בשתיה ששיעורה ברביעית, אז שיעור הצירוף צריך להיות בשיעור גדול מרביעית, שהוא בכדי אכילת פרס. אבל ביום הכיפורים, ששיעור שתיה הוא בפחות מרביעית, מצטרף בכדי שתיית רביעית ('רבינו מנוח'). וכן נראה דעת הראב"ד שלא השיג כאן על רבינו.

ה. אָכַל אֲכָלִים שֶׁאֵין רְאוּיִין לְמַאֲכַל אָדָם[30], כְּגוֹן עֲשָׂבִים הַמָּרִים אוֹ שְׂרָפִים[31] הַבְּאוּשִׁין, אוֹ שֶׁשָּׁתָה מַשְׁקִין שֶׁאֵינָן רְאוּיִין לִשְׁתִיָּה, כְּגוֹן צִיר[32] אוֹ מוּרְיָס[33] וְחֹמֶץ חַי[34], אֲפִלּוּ אָכַל וְשָׁתָה מֵהֶן הַרְבֵּה - הֲרֵי זֶה פָּטוּר מִן הַכָּרֵת, אֲבָל מַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת[35].

30) משנה, יומא פא, א. 31) מיצים הנוטפים מן האילנות. 32) מים היוצאים מדגים מלוחים. 33) שומן היוצא מדגים מלוחים. 34) דעת רבי ביומא פא, ב שחומץ משיב את הנפש. "דרש רב גידל בר מנשה מבירי: אין הלכה כרבי, נפקו (יצאו) כולי עלמא (כולם) מזגו (עירבו מים בחומץ) ושתו, שמע רב גידל ואיקפד (והקפיד), אמר: אימר דאמרי אנא דיעבד - לכתחילה מי אמרי? אימר דאמרי אנא פורתא (מעט) - טובא (הרבה) מי אמרי? אימר דאמרי אנא חי - מזוג מי אמרי?". 35) ה'טור' באו"ח סי' תרי"ב הביא בשם 'אבי העזרי': שאם אכל אוכלין שאינם ראויים לאכילה, אפילו איסורא ליכא, והמדובר שם בעפר וכדומה שאין עליהם שם אוכל כלל.

ו. שָׁתָה חֹמֶץ מָזוּג בְּמַיִם - חַיָּב[36]. הַכּוֹסֵס[37] פִּלְפְּלִין וְזַנְגְּבִיל יָבֵשׁ וְכַיּוֹצֵא בָהֶן - פָּטוּר; אֲבָל זַנְגְּבִיל[38] רָטֹב - חַיָּב[39]. אָכַל עֲלֵי גְפָנִים - פָּטוּר; לוּלְבֵי גְפָנִים[40] - חַיָּב. וְאֵילּוּ הֵן לוּלְבֵי גְפָנִים? כֹּל שֶׁלְּבָלְבוּ[41] בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל[42] מֵרֹאשׁ הַשָּׁנָה וְעַד יוֹם הַכִּפּוּרִים[43]; יָתֵר עַל זֶה - הֲרֵי הֵן כְּעֵצִים[44] וּפָטוּר. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּאֵלּוּ.

36) יומא, שם. 37) "כל דבר שאדם אוכל שלא כדרכו, נקרא כסיסה" (רש"י ברכות לו:). 38) קנמון. 39) מגיד־משנה גורס: "אבל רטובין חייב", ומוסב גם על פלפלין. וכן הוא בגמרא שם. וכן כתב רבינו בפ"ח מהל' ברכות ה"ז שפלפלין רטובין הם אוכל, ומברך עליהם "בורא פרי האדמה". ועיין 'מגיד משנה'. 40) ענפים רכים של גפנים. 41) שהניצו. 42) לאו דוקא, כי כן הדין גם בשאר הארצות, אלא שבארץ ישראל רגילים להיות כך. 43) עדיין לחים ורכים הם, וראויים לאכילה. 44) שכבר נעשו קשים.

ז. אָכַל[45] צָלִי בְּמֶלַח - מִצְטָרֵף הַמֶּלַח לַבָּשָׂר; צִיר[46] שֶׁעַל גַּבֵּי יָרָק - מִצְטָרֵף[47]; מִפְּנֵי שֶׁמַּכְשִׁירֵי הָאֹכֶל הַמְעֹרָבִים עִם הָאֹכֶל - כְּאֹכֶל הֵן חֲשׁוּבִים. הָיָה שָׂבֵעַ מֵאֲכִילָה גַּסָּה שֶׁאָכַל[48] עַד שֶׁקָּץ בְּמָזוֹנוֹ, וְאָכַל יָתֵר עַל שָׂבְעוֹ - פָּטוּר[49], כְּמִי שֶׁאָכַל אֲכָלִין שֶׁאֵינָם

29 30 31 32 33

1 **רְאוּיִין לַאֲכִילָה; שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁזֶּה הַמַּאֲכָל הַיָּתֵר**
2 **רָאוּי לְרָעֵב, אֵינוֹ רָאוּי לְכָל מִי שֶׁשָּׂבֵעַ כָּזֶה[50].**

45) יומא פ, ב. 46) מיץ. 47) ל"ככותבת הגסה" שהיא שיעור אכילה (יומא שם). 48) בתחילת ליל יום כיפור, מדובר - שעוד שָׂבֵעַ מאכילתו ביום (מגיד־משנה). וראה להלן. 49) ביומא פ, ב: "אמר ריש לקיש, האוכל אכילה גסה ביום הכיפורים - פטור, מאי טעמא? 'אשר לא תעונה' - כתיב, פרט למזיק". ויש כאן גירסא אחרת: "היה שָׂבֵעַ מאכילה גסה שאכל אוכלין שאינן ראויין ואחר־כך אכל אוכלין ראויין - פטור" (המאירי). וכן הוא ב'שיטה' למסכת יומא ('מעשה רוקח' בהקדמה), ויש הכרח לגירסא זו, כי לפי גירסא שלפנינו, איך יתכן שהוא פטור על אכילה גסה, כיון שכבר נתחייב בתחילת אכילתו? ולדעת 'מגיד משנה' – פירושו, כגון שאכל בתחילת ליל יום הכיפורים מיד על אכילה שאכל בערב יום הכיפורים. 50) ואם אכל מאכלים מבושמים או מתובלים על אכילתו - חייב, כי "רווחא לבסומא שכיח" (מגילה ז:) (רווח־מקום מצוי גם בבטן מלאה לדבר מבוסם וטוב) ('כלבו').

3 **ח. חוֹלֶה[51] שֶׁיֵּשׁ בּוֹ סַכָּנָה[52], שֶׁשָּׁאַל לֶאֱכֹל בְּיוֹם**
4 **הַכִּפּוּרִים, אַף עַל פִּי שֶׁהָרוֹפְּאִים הַבְּקִיאִין אוֹמְרִין:**
5 **אֵינוֹ צָרִיךְ - מַאֲכִילִין אוֹתוֹ[53] עַל פִּי עַצְמוֹ[54], עַד**
6 **שֶׁיֹּאמַר: דַּיּוֹ[55]. אָמַר הַחוֹלֶה: אֵינִי צָרִיךְ, וְהָרוֹפֵא**
7 **אוֹמֵר: צָרִיךְ - מַאֲכִילִין אוֹתוֹ עַל פִּיו[56]. וָהוּא,**
8 **שֶׁיִּהְיֶה רוֹפֵא בָּקִי[57]. רוֹפֵא אֶחָד אוֹמֵר: צָרִיךְ, וְאֶחָד**
9 **אוֹמֵר: אֵינוֹ צָרִיךְ - מַאֲכִילִין אוֹתוֹ. מִקְצָת הָרוֹפְּאִין**
10 **אוֹמְרִין: צָרִיךְ, וּמִקְצָתָן אוֹמְרִין: אֵינוֹ צָרִיךְ -**
11 **הוֹלְכִין אַחַר הָרֹב אוֹ אַחַר הַבְּקִיאִין. וּבִלְבַד שֶׁלֹּא**
12 **יֹאמַר הַחוֹלֶה: צָרִיךְ אֲנִי; אֲבָל אִם אָמַר: צָרִיךְ אֲנִי**
13 **- מַאֲכִילִין אוֹתוֹ[58]. לֹא אָמַר הַחוֹלֶה שֶׁהוּא צָרִיךְ,**
14 **וְנֶחְלְקוּ הָרוֹפְּאִים, וְהָיוּ כֻּלָּם בְּקִיאִין, וְאֵלּוּ שֶׁאָמְרוּ**
15 **אֵינוֹ צָרִיךְ כַּמִּנְיָן שֶׁאָמְרוּ צָרִיךְ - מַאֲכִילִין אוֹתוֹ.**

51) משנה, יומא פב, א. 52) שאם לא יתנו לו לאכול, אפשר שיכבד עליו החולי ויסתכן (שו"ע או"ח סי' תריח). 53) מפני שכתוב (ויקרא יח, ה): "ושמרתם את חוקותי ואת משפטי אשר יעשה אותם האדם וחי בהם" - "וחי בהם, ולא שימות בהם" (יומא פה:). 54) ביומא פג, א: "אמר רבי ינאי, חולה אומר צריך, ורופא אומר אינו צריך - שומעין לחולה, מאי טעמא? לב יודע מרת נפשו (משלי יד, י)". 55) לדעת הרא"ש (יומא פ"ח סי"ג) מאכילין ומשקין אותו מעט מעט פחות מכשיעור, וישהה בין אכילה לאכילה ובין שתיה לשתיה, כדי שלא יצטרפו בתוך כדי אכילת פרס (ראה בהלכה ד), וכן הוא בשו"ע או"ח סי' תריח ס"ז. אבל הנצי"ב ('העמק שאלה' שאילתא קסז) העלה שדין זה לא נאמר אלא לענין מעוברת (ראה כריתות יג.), אבל גבי חולה מאכילין אותו כדרכו בלי שום הגבלות. 56) שמא החולה נבעת ואינו מרגיש בחליו מחמת רוב חולשה (יומא שם). ואפילו החולה בעצמו רופא מומחה, אין שומעין לו ('פרי מגדים'). 57) בכתב־יד תימני: "רופא אומן". 58) ביומא, שם: אמר מר בר רב אשי, כל היכא דאמר צריך אני, אפילו מאה אמרי לא צריך, לא צייתנו להו (אין שומעין להם).

16 **ט. עֻבָּרָה[59] שֶׁהֵרִיחָה[60] - לוֹחֲשִׁין לָהּ בְּאָזְנָהּ שֶׁיּוֹם**
17 **הַכִּפּוּרִים הוּא[61]; אִם נִתְקָרְרָה דַעְתָּהּ בְּזִקָּרוֹן זֶה -**
18 **מוּטָב, וְאִם לָאו - מַאֲכִילִין אוֹתָהּ עַד שֶׁתִּתְיַשֵּׁב**
19 **נַפְשָׁהּ. וְכֵן[62] מִי שֶׁאֲחָזוֹ בֶּלְמוֹס[63] - מַאֲכִילִין אוֹתוֹ**
20 **עַד שֶׁיֵּאוֹרוּ עֵינָיו. וַאֲפִלּוּ נְבֵלוֹת וּשְׁקָצִים מַאֲכִילִין**
21 **אוֹתוֹ מִיָּד[64], וְאֵין מַשְׁהִין אוֹתוֹ עַד שֶׁיִּמְצְאוּ דְּבָרִים**
22 **הַמֻּתָּרִין.**

59) משנה, יומא פב, א. 60) ריח מאכל. וידוע שאם לא נותנים לה מה שהיא מתאווה, היא וולדה מסוכנים. 61) חכמינו ז"ל ספרו בזה (יומא פב:): "ההיא עוברה דארחה (שהריחה מאכל ביום הכיפורים), אתו (באו) לקמיה דרבי, אמר להו, זילו ולחושו לה (באזנה) דיומא דכיפורא הוא, לחושו לה ואילחשה (קבלה הלחישה, שפסק העובר מתאוותו), קרי עליה: בטרם אצרך בבטן ידעתיך (ירמיה א, ד). נפק מינה (נולד מעובר זה) רבי יוחנן. ההיא עוברה דארחה, אתו לקמיה דרבי חנינא, אמר להו, לחושו לה, ולא אילחישא, קרי עליה: זורו רשעים מרחם (תהילים נח, ד), נפק מינה שבתאי אוצר־פירי (שאוצר פירות כדי להפקיע שערים, ותניא אין אוצרין פירות בארץ ישראל וכל דבר שהוא חיי נפש, לפי שמפקיעין את השערים)". 62) משנה, יומא פג, א. 63) חולי הרעבון, וסימנו שעיניו כהות ואינו יכול לראות. 64) "ומאכילין אותו הקל (איסור הקל) הקל תחילה, אם האירו עיניו - דיו, ואם לאו מאכילין אותו החמור" (רבינו בהל' מאכלות אסורות פי"ד הט"ז).

23 **י. קָטָן[65] בֶּן תֵּשַׁע[66] שָׁנִים[67] וּבֶן עֶשֶׂר שָׁנִים[68],**
24 **מְחַנְּכִין[69] אוֹתוֹ לְשָׁעוֹת. כֵּיצַד? הָיָה רָגִיל לֶאֱכֹל**
25 **בִּשְׁתֵּי שָׁעוֹת בַּיּוֹם - מַאֲכִילִין אוֹתוֹ בְּשָׁלֹשׁ[70]; הָיָה**
26 **רָגִיל בְּשָׁלֹשׁ - מַאֲכִילִין אוֹתוֹ בְּאַרְבַּע. לְפִי כֹּחַ הַבֵּן**
27 **מוֹסִיפִין לְעַנּוֹת אוֹתוֹ בְּשָׁעוֹת. בֶּן אַחַת עֶשְׂרֵה שָׁנָה,**
28 **בֵּין זָכָר בֵּין נְקֵבָה[71], מִתְעַנֶּה וּמַשְׁלִים מִדִּבְרֵי**
29 **סוֹפְרִים, כְּדֵי לְחַנְּכוֹ בַּמִּצְוֹת.**

65) משנה, יומא פב, א. 66) אם הוא בריא. 67) שלמות, שהשנים נשלמו לפני יום הכיפורים (פוסקים). 68) אם הוא קצת חלש. 69) משום שנאמר (משלי כב, ו): "חנוך לנער על פי דרכו". 70) וכמו כן מחנכים אותן לענין רחיצה וסיכה ('טור'). 71) ודעת הראב"ד, שגם ההשלמה - הכל לפי הבריאות, הזכר לפי זמנו והנקבה לפי זמנה.

30 **יא. בַּת[72] שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה שָׁנָה וְיוֹם אֶחָד וּבֶן שְׁלֹשׁ**
31 **עֶשְׂרֵה שָׁנָה וְיוֹם אֶחָד, שֶׁהֵבִיאוּ שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת[73] - הֲרֵי**
32 **הֵן כִּגְדוֹלִים לְכָל הַמִּצְוֹת, וּמַשְׁלִימִין מִן הַתּוֹרָה[74];**
33 **אֲבָל אִם לֹא הֵבִיאוּ שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת - עֲדַיִן קְטַנִּים הֵן,**
34 **וְאֵינָם מַשְׁלִימִין אֶלָּא מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים. קָטָן[75] שֶׁהוּא**
35 **פָּחוֹת מִבֶּן תֵּשַׁע, אֵין מְעַנִּין אוֹתוֹ[76] בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים,**
36 **כְּדֵי שֶׁלֹּא יָבוֹא לִידֵי סַכָּנָה[77].**

72) משנה, נדה מה, ב. 73) ראה פרטי הלכות אלו בדברי

רבינו בהל' אישות פ"ב הלכה י ואילך. 74) הלכה למשה מסיני. כי "שיעורין . . . הלכה למשה מסיני" (סוכה ה:). ויש רמז לזה מן הכתוב, כי לא מצאנו בכל התורה שיהא קרוי איש בפחות מבן י"ג שנה, אבל בבן י"ג שנה מצינו שקראו הכתוב איש, כדכתיב (בראשית לד, כה): "ויקחו . . שמעון ולוי . . איש חרבו", ובאותה שעה היו בני י"ג שנה (נזיר כט: ברש"י שם), וברוב מצוות התורה כתוב "איש" (הגאון מוילנה ב'אבות' פרק ה). 75) משנה, יומא סב, א. 76) אפילו לחינוך שעות. 77) אפילו רוצה להחמיר על עצמו - מוחים בידו ('כלבו').

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי[1]

1) נתבארו בו פרטי ענייני הרחיצה ושאר הדומין לו, ובאי זה צד נאסרו והותרו. ונזכר בו עניינן אחת לאחת על הסדר שנזכרו בפרק ראשון.

א. אָסוּר[2] לִרְחֹץ[3] בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים בֵּין בְּחַמִּין בֵּין בְּצוֹנֶן[4], בֵּין כָּל גּוּפוֹ בֵּין אֵבֶר אֶחָד. אֲפִלּוּ אֶצְבַּע קְטַנָּה אָסוּר לְהוֹשִׁיטָהּ בְּמַיִם[5]. וְהַמֶּלֶךְ[6] וְהַכַּלָּה רוֹחֲצִין[7] אֶת פְּנֵיהֶן[8]; כַּלָּה - כְּדֵי שֶׁלֹּא תִּתְגַּנֶּה עַל בַּעְלָהּ[9], וְהַמֶּלֶךְ - כְּדֵי שֶׁיֵּרָאֶה בְּיָפְיוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: מֶלֶךְ בְּיָפְיוֹ תֶּחֱזֶינָה עֵינֶיךָ. וְעַד כַּמָּה נִקְרֵאת כַּלָּה? עַד שְׁלֹשִׁים יוֹם[10].

2) יומא עג, ב. ודף עז, ב. 3) שהרי ביום הכיפורים יש מצוות עינוי, ולמדו (ביומא עז.) ממה שכתוב (מלכים־א ב, כו): "ולאביתר הכהן אמר המלך, ענתות לך על שדיך כי איש מות אתה, וביום הזה לא אמיתך כי נשאת . . . וכי התענית בכל אשר התענה אבי". וגבי דוד כתוב (שמואל־ב יז, כט): "ודבש וחמאה . . . הגישו לדוד . . . כי אמרו העם רעב ועיף ומצא במדבר", ועיף הכוונה עיף מרחיצה, שכן כתוב (משלי כה, כה): "מים קרים על נפש עיפה", הרי שהעדר רחיצה נקרא עינוי. 4) [שהרי בפסוק המובא למעלה, כתוב: "מים קרים על נפש עיפה"]. 5) פסחים נד, ב. 6) משנה, יומא עג, ב. 7) אבל נעילת הסנדל וסיכה לא התירו אף למלך וכלה, כי בנעילת הסנדל אפשר להם ללבוש של בגד ומשי חשוב, וסיכה אינה אלא משום תענוג ולא משום יופי (מהר"ם בן חביב). 8) כי העדר הרחיצה ניכר יותר על הפנים. 9) בכת"י התימנים, יש כאן הוספה: "ונמצא מגרשה", ובזה מובן - איך התירו איסור רחיצה ביום הכיפורים לכלה? - כיון שיש חשש של גירושין, וכמו שמבואר (נדרים סו:): "שמי שנכתב בקדושה, ימחה על מים המאררים כדי לעשות שלום בין איש לאשתו". 10) אחרי חופתה.

ב. מִי[11] שֶׁהָיָה מְלֻכְלָךְ בְּצוֹאָה אוֹ טִיט - רוֹחֵץ מְקוֹם הַטִּנּוֹפֶת כְּדַרְכּוֹ, וְאֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ. וּמְדִיחָה אִשָּׁה יָדָהּ אַחַת בְּמַיִם, וְנוֹתֶנֶת פַּת לַתִּינוֹק. וְהַחוֹלֶה רוֹחֵץ כְּדַרְכּוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ מִסַּכָּן. וְכָל חַיָּבֵי[12] טְבִילוֹת טוֹבְלִין כְּדַרְכָּן[13], בֵּין בְּתִשְׁעָה בְּאָב בֵּין בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים.

11) יומא עז, ב. 12) ביצה יח, ב. 13) אף־על־פי שדעת רבינו (למעלה פ"ו מהל' יסודי התורה ה"ו) שטבילה בזמנה אינה מצוה - בכל זאת מותר לטבול. וכן כתבו ה'תוספות' בביצה שם ד"ה כל (לחם־משנה שם). וכתבו שם עוד: ש"דוקא בזמניהם שהיו עושים בטהרות, היו צריכין לטבול מיד כדי שלא יטמאו את הטהרות, אבל בזמנינו אסור להם לטבול עד מוצאי יום הכיפורים".

ג. מִי[14] שֶׁרָאָה קֶרִי בַּזְּמַן הַזֶּה[15] בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים, אִם לַח הוּא - מְקַנֵּחַ בְּמַפָּה וְדַיּוֹ; וְאִם יָבֵשׁ הוּא אוֹ שֶׁנִּתְלַכְלֵךְ - רוֹחֵץ מְקוֹמוֹת הַמְּלֻכְלָכִין בִּלְבַד וּמִתְפַּלֵּל. וְאָסוּר לוֹ לִרְחֹץ כָּל גּוּפוֹ אוֹ לִטְבֹּל; שֶׁאֵין הַטּוֹבֵל בַּזְּמַן הַזֶּה טָהוֹר, מִפְּנֵי טֻמְאַת מֵת, וְאֵין הָרְחִיצָה מְקֻרֵי לִתְפִלָּה בַּזְּמַן הַזֶּה אֶלָּא מִנְהָג[16], וְאֵין מִנְהָג לְבַטֵּל[17] דָּבָר הָאָסוּר, אֶלָּא לֶאֱסֹר אֶת הַמֻּתָּר. וְלֹא אָמְרוּ שֶׁהָרוֹאֶה קֶרִי בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים טוֹבֵל, אֶלָּא כְּשֶׁתִּקְּנוּ טְבִילָה לְבַעֲלֵי קְרִיין, וּכְבָר בֵּאַרְנוּ[18] שֶׁבְּטִלָּה[19] תַּקָּנָה זוֹ.

14) יומא פח, א. 15) אחרי שנתבטלה תקנת עזרא ובית דינו, שהם תיקנו שבעל קרי לא יקרא בתורה, לא יקרא קריאת שמע ולא יתפלל, עד שיטבול, כי טומאה זו באה מפני קלות ראש, ובזמניהם היה הדין כי בעל קרי יורד וטובל, כדי שלא יתבטל מתורה ותפילה ביום הקדוש. 16) ראה הל' תפילה פ"ד ה"ו. 17) אין כח בידי המנהג להתיר דבר שאסור מצד הדין, כמבואר (ראש השנה טו:): "במקום איסורא, כי נהגו שבקינן ליה?". 18) בהל' ק"ש פ"ד, ובהל' תפילה פ"ד. 19) לא שבטלוה, כי "אין בית־דין יכול לבטל דברי בית דין חבירו, אלא־אם־כן גדול ממנו בחכמה ובמנין" (עדיות פרק א), אלא שמתחילה לא פשטה תקנה זו בכל ישראל, ולא נתקבלה, שלא היה כח ברוב ישראל לעמוד בה, לטבול אחרי כל מקרה, "וכבר נהגו כל ישראל לקרות בתורה ולקרות קריאת שמע, לפי שאין דברי תורה מקבלים טומאה, אלא עומדים בטהרתם לעולם, שנאמר (ירמיה כג, כט): "הלא כה דברי כאש, נאום ה'", מה אש אינה מקבלת טומאה, אף דברי תורה אינם מקבלים טומאה" (רבינו בהל' ק"ש פ"ד ה"ח).

ד. טִיט[20] שֶׁהוּא לַח בְּיוֹתֵר, כְּדֵי שֶׁיַּנִּיחַ אָדָם יָדוֹ עָלָיו וְתַעֲלֶה בָּהּ לַחְלוּחִית, שֶׁאִם הִדְבִּיק אוֹתָהּ לְיָדוֹ הָאַחֶרֶת תִּדְבַּק בָּהּ לַחְלוּחִית - אָסוּר לֵישֵׁב עָלָיו[21]. לֹא[22] יְמַלֵּא אָדָם כְּלִי חֶרֶשׂ מַיִם וְיִצְטַנֵּן בּוֹ; שֶׁהַמַּיִם נִזְחָלִים[23] מִהְּפָנָיו. אֲפִלּוּ כְּלִי מַתֶּכֶת אָסוּר, שֶׁמָּא יִנָּתְזוּ מַיִם עַל בְּשָׂרוֹ. וּמֻתָּר לְהִצְטַנֵּן בְּפֵרוֹת[24].

20) יומא עח, א. 21) "שלחלוח הטיט הוי עונג, וקרוב לרחיצה" (רש"י). 22) יומא, שם. 23) בכת"י התימנים: "נוזלים". 24) כיון שאין בהם לחלוחית.

ה. לוֹקֵחַ[25] אָדָם מִטְּפַחַת מֵעֶרֶב יוֹם הַכִּפּוּרִים, וְשׁוֹרֶה אוֹתָהּ בְּמַיִם, וּמְנַגְּבָהּ מְעַט[26], וּמַנִּיחָהּ תַּחַת הַבְּגָדִים, וּלְמָחָר מַעֲבִירָהּ עַל פָּנָיו, וְאֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ[27], וְאַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ בָּהּ קֹר הַרְבֵּה.

25) יומא, שם. 26) שלא תהא "טופח על מנת להטפיח", כלומר: שלא תהא בה רטיבות כזו שהנוגע בה יוכל להרטיב אחרים (כנזכר למעלה בהלכה ד). 27) מדין רחיצה ביום הכיפורים, כיון שהיא נגובה קצת. אבל צריך ליזהר שלא יהיה בה חשש של סחיטת המים מן המטפחת (ראה דברי רבינו בהל' שבת פכ"ב).

1 **ו. הַהוֹלֵךְ[28] לְהַקְבִּיל פְּנֵי רַבּוֹ[29] אוֹ פְּנֵי אָבִיו אוֹ מִי**
2 **שֶׁהוּא גָדוֹל מִמֶּנּוּ בְּחָכְמָה[30], אוֹ לִקְרוֹת בְּבֵית**
3 **הַמִּדְרָשׁ - עוֹבֵר בַּמַּיִם[31] עַד צַוָּארוֹ, וְאֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ[32].**
4 **וְעוֹשֶׂה מִצְוָה שֶׁהָלַךְ לַעֲשׂוֹתָהּ, וְחוֹזֵר בַּמַּיִם**
5 **לִמְקוֹמוֹ; שֶׁאִם לֹא תַּתִּיר לוֹ לַחֲזֹר - אֵינוֹ הוֹלֵךְ[33],**
6 **וְנִמְצָא נִכְשָׁל[34] מִן הַמִּצְוָה. וְכֵן הַהוֹלֵךְ לִשְׁמֹר**
7 **פֵּרוֹתָיו - עוֹבֵר בַּמַּיִם עַד צַוָּארוֹ, וְאֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ[35].**
8 **וּבִלְבַד[36] שֶׁלֹּא יוֹצִיאוּ יְדֵיהֶם מִתַּחַת שׁוּלֵי**
9 **מְעִילֵיהֶם[37], כְּדֶרֶךְ שֶׁעוֹשִׂין בְּחֹל[38].**

28) יומא עז, ב. 29) ראש השנה טו, ב: "אמר רבי יצחק, חייב אדם להקביל פני רבו ברגל, שנאמר (מלכים־ב ד, כג): "מדוע את הולכת אליו היום לא חודש ולא שבת", מכלל דבחודש ושבת איבעי למיזל", וכן מובא בדברי רבינו (הל' תלמוד תורה פ"ה ה"ז). 30) שמצוה להקביל פניו, כמבואר (חגיגה ה:): "רבי ורבי חייא, הוו שקלו ואזלו באורחא (היו מהלכין בדרך), כי מטו לההיא מתא (כאשר הגיעו לאותו מקום), אמרו: אי איכא צורבא מרבנן הכא (אם יש כאן תלמיד־חכם) ניזיל ונקביל אפיה (נלך ונקבל פניו)". 31) אבל לשחות במים או לעבור בספינה - אסור ('טור' בשם בעל 'הלכות גדולות'). 32) משום איסור רחיצה, כיון שהולך לדבר מצוה, ואינו מתכוין להנאת רחיצה. וכתבו הפוסקים שהמדובר כשאין לו דרך אחרת אלא דרך הנהר. 33) "התירו סופו משום תחילתו". 34) בקצת ספרים, הגירסא "נמנע". 35) משום הפסד ממונם של ישראל - התירו. 36) יומא עז, ב. 37) בכת"י התימנים, הגירסא "בגדיהם". 38) [ונראה כשט על פני המים שאסור בשבת (פכ"ג מהל' שבת הלכה ה), והוא־הדין ליום־כיפור].

10 **ז. אָסוּר[39] לִנְעֹל מִנְעָל[40] וְסַנְדָּל אֲפִלּוּ בְּרַגְלוֹ אַחַת.**
11 **וּמֻתָּר[41] לָצֵאת בְּסַנְדָּל שֶׁל שַׁעַם[42] וְשֶׁל גֶּמִי[43] וְכַיּוֹצֵא**
12 **בָּהֶן. וְכוֹרֵךְ[44] אָדָם בֶּגֶד עַל רַגְלָיו וְיוֹצֵא בּוֹ, שֶׁהֲרֵי**
13 **קְשֵׁי הָאָרֶץ מַגִּיעַ לְרַגְלָיו וּמַרְגִּישׁ שֶׁהוּא יָחֵף[45].**
14 **הַתִּינוֹקוֹת, אַף עַל פִּי שֶׁהֵן מֻתָּרִין בַּאֲכִילָה וּבִשְׁתִיָּה**
15 **וּרְחִיצָה וְסִיכָה, מוֹנְעִין אוֹתָן מִמִּנְעָל וְסַנְדָּל[46].**

39) יומא עג, ב. 40) למדו בגמרא (יומא עז.) שנחשב לעינוי, ממה שכתוב (ירמיה ב, כה): "מנעי רגלך מיחף וגרונך מצמאה". 41) יומא עח, ב. 42) קליפת עץ. 43) מין עשב. 44) "רבה בר רב הונא, כריך סודרא אכרעיה ונפיק" (יומא, שם). 45) ומקיים בזה מצוות עינוי ביום הכיפורים. 46) "רחיצה וסיכה שנחוצים לגידולו והתפתחותו של הילד, לא גזרו בהם רבנן, אבל נעילת הסנדל שאין גידולו של הילד תלוי בה - גזרו בה רבנן" (מגיד־משנה).

16 **ח. מֻתָּר[47] לְכָל אָדָם לִנְעֹל אֶת הַסַּנְדָּל מֵחֲמַת עַקְרָב[48]**
17 **וְכַיּוֹצֵא בָּהּ[49], כְּדֵי שֶׁלֹּא תִּשָּׁכְנוּ. וְהַחַיָּה[50] מֻתֶּרֶת**
18 **לִנְעֹל אֶת הַסַּנְדָּל מִשּׁוּם צִנָּה[51] כָּל שְׁלֹשִׁים יוֹם[52].**
19 **וְהַחוֹלֶה[53] כַּיּוֹצֵא בָּהּ, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין שָׁם סַכָּנָה.**

47) יומא עח, ב. 48) אם מצויים שם עקרבים או דברים הנושכים (שו"ע או"ח סי' תריד). 49) מן המזיקים. 50) היולדת. 51) משנה, יומא עג, ב. 52) שעד אותו זמן היא כחולה שאין בו סכנה, כמבואר בפ"ב מהל' שבת הי"ג (מגיד־משנה). 53) 'ירושלמי' (יומא פ"ח ה"א): "רבי יצחק בר נחמן, סליק (עלה) לגבי רבי יהושע בן לוי בליל צומא רבא (בליל יום הכיפורים), נפיק לגביה (יצא לקראתו) לבוש סוליסה (נעלי עור), אמר לו מה דין? אמר לו איסטניס אנא (חלש ומצונן אני)" ('סדר משנה').

20 **ט. אָסוּר[54] לָסוּךְ[55] מִקְצָת גּוּפוֹ כְּכָל גּוּפוֹ, בֵּין[56] סִיכָה**
21 **שֶׁל תַּעֲנוּג בֵּין סִיכָה שֶׁאֵינָהּ שֶׁל תַּעֲנוּג[57]. וְאִם[58] הָיָה**
22 **חוֹלֶה, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין בּוֹ סַכָּנָה, אוֹ שֶׁיֵּשׁ לוֹ**
23 **חֳטָטִין[59] בְּרֹאשׁוֹ - סָךְ כְּדַרְכּוֹ וְאֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ[60].**

54) יומא עז, ב. 55) "בשמן" (רבינו בפירוש המשניות), והוא הדין בשאר דברים לאפוקי מים שנקרא רחיצה ('מעשה רוקח'). 56) ב'ירושלמי' יומא פ"ח ה"א: "ביום כיפור בין סיכה שהיא של תענוג בין סיכה שאינה של תענוג - אסור. בתשעה באב ובתענית ציבור, סיכה שהיא של תענוג - אסור, שאינה של תענוג - מותר". ולכן פסק רבינו שבאבל מותר בסיכה שהיא להעביר הזוהמא (פ"ה מהל' אבל ה"ד), שדין אבל כדין תשעה באב. 57) כגון להעביר את הזוהמא או את הלכלוך אסור בסיכה, כי עצם הסיכה היא תענוג, אבל ברחיצה מותר אם אין כוונתו לתענוג רק להעביר את הלכלוך ('מעשה רוקח'). 58) דין זה נלמד מן ה'ירושלמי' המבואר בהלכה שלפני זו, לגבי נעילת הסנדל, כי כל שאר העינויים - מלבד אכילה ושתייה - דין אחד להם: במקום צער לא גזרו חכמים. 59) אבעבועות. 60) ואין כאן איסור משום עשיית רפואה בשבת ויום־טוב, מפני שדרך הבריאים לסוך כן בחול, וכמו שכתב רבינו בפכ"א מהל' שבת הכ"ג ('משנה ברורה' סי' תריד).

24 **י. יֵשׁ[61] מְקוֹמוֹת שֶׁנָּהֲגוּ לְהַדְלִיק אֶת הַנֵּר בְּלֵילֵי יוֹם**
25 **הַכִּפּוּרִים, כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה לוֹ בִּשֶׁת פָּנִים מֵאִשְׁתּוֹ, וְלֹא**
26 **יָבוֹא לִידֵי תַּשְׁמִישׁ הַמִּטָּה. וְיֵשׁ מְקוֹמוֹת שֶׁנָּהֲגוּ שֶׁלֹּא**
27 **לְהַדְלִיק[62], שֶׁמָּא יִרְאֶה אִשְׁתּוֹ וְתִשָּׁא חֵן בְּעֵינָיו,**
28 **וְיָבוֹא לִידֵי תַּשְׁמִישׁ[63]. וְאִם חָל יוֹם הַכִּפּוּרִים לִהְיוֹת**
29 **בְּשַׁבָּת - חַיָּבִין הַכֹּל לְהַדְלִיק בְּכָל מָקוֹם[64]; שֶׁהַדְלָקַת**
30 **נֵר בְּשַׁבָּת - חוֹבָה[65].**

61) משנה, פסחים נג, ב: "מקום שנהגו להדליק את הנר בלילי יום הכיפורים, מדליקין. מקום שנהגו שלא להדליק, אין מדליקין". 62) ועל שניהם הוא אומר (ישעיה ס, כא): "ועמך כולם צדיקים לעולם יירשו ארץ וגו', בין שאמרו להדליק ובין שאמרו שלא להדליק, שניהם לא נתכוונו אלא לדבר אחד" (פסחים שם, בגמרא). ובמקומותינו המנהג

להדליק נר בליל יום הכיפורים ולברך על ההדלקה (שו"ע). 63) "ומדליקין בבתי כנסיות ובבתי מדרשות ובמבואות האפלים ועל גבי החולים" (משנה, שם). 64) "תני תנא קמיה דרבי יוחנן, רבי שמעון בן אלעזר אומר: יום הכיפורים שחל להיות בשבת, אף במקום שאמרו שלא להדליק [ביום הכיפורים], מדליקים מפני כבוד השבת" (פסחים נג:). וב"ירושלמי" (שם פ"ד ה"ד): "רבי סימון בשם רבי יהושע בן לוי, רבי יוסי בן שאול בשם רבי - הלכה כרבי שמעון בן אלעזר" (מגיד־משנה). 65) כמו שכתב רבינו למעלה פ"ה מהל' שבת ה"א.

יום רביעי כ"ה אלול ה'תשע"ט

הִלְכוֹת שְׁבִיתַת יוֹם טוֹב

1 יֵשׁ בִּכְלָלָן שְׁתַּיִם עֶשְׂרֵה מִצְוֹת. שֵׁשׁ מִצְוֹת עֲשֵׂה,
2 וְשֵׁשׁ מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה, וְזֶהוּ פִּרְטָן: א) לִשְׁבֹּת
3 בְּרִאשׁוֹן שֶׁל פֶּסַח. ב) שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת בּוֹ מְלָאכָה. ג)
4 לִשְׁבֹּת בִּשְׁבִיעִי שֶׁל פֶּסַח. ד) שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת בּוֹ
5 מְלָאכָה. ה) לִשְׁבֹּת בְּיוֹם חַג הַשָּׁבוּעוֹת. ו) שֶׁלֹּא
6 לַעֲשׂוֹת בּוֹ מְלָאכָה. ז) לִשְׁבֹּת בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה. ח) שֶׁלֹּא
7 לַעֲשׂוֹת בּוֹ מְלָאכָה. ט) לִשְׁבֹּת בְּרִאשׁוֹן שֶׁל חַג
8 הַסֻּכּוֹת. י) שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת בּוֹ מְלָאכָה. יא) לִשְׁבֹּת
9 בַּשְּׁמִינִי שֶׁל חַג. יב) שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת בּוֹ מְלָאכָה.
10 וּבֵאוּר שְׁבִיתַת יָמִים אֵלּוּ בִּפְרָקִים אֵלּוּ:

11 פֶּרֶק רִאשׁוֹן[1]

1) כלל בו רבינו כל המלאכות המותרות לעשותן ביום טוב. וכלל המלאכות האסורות מדברי תורה והאסורות מדברי סופרים, וסיבת איסור סופרים בזה. וביאר המלאכות המותרות, אם מותרות לצורך היום בלבד, או אף לימות החול. ואם נעשו לימות החול מה דינן, וכן לאיזה בעל חיים הותרו, אם הותרו לבהמות ולגוים. וביאר בו השוואת י"ט לשבת בקצת מלאכות, מלבד הבדל העונש שבהן. ונתבאר השווי הזה במה שהוא מן התורה ומה שהוא מדבריהם. ונתבאר בו פרט אחד היוצא מן הכלל הזה, והוא ענין המוקצה שנאסר מדבריהם ביום טוב ומותר בשבת. ונמשך לזה עניין הנולד. וחילוק שני ימים טובים הרצופין זה בזה, או שבת ויום טוב הסמוכין, מהו משפטן בזה.

12 א. שִׁשֶּׁת יָמִים הָאֵלּוּ שֶׁאֲסָרָן הַכָּתוּב[2] בַּעֲשִׂיַּת
13 מְלָאכָה, שֶׁהֵן: רִאשׁוֹן וּשְׁבִיעִי שֶׁל פֶּסַח, וְרִאשׁוֹן
14 וּשְׁמִינִי שֶׁל חַג הַסֻּכּוֹת, וּבְיוֹם חַג הַשָּׁבוּעוֹת, וּבְאֶחָד
15 לַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי - הֵן הַנִּקְרָאִין יָמִים טוֹבִים[3]. וּשְׁבִיתַת
16 כֻּלָּן שָׁוָה. שֶׁהֵן אֲסוּרִין בְּכָל מְלֶאכֶת עֲבוֹדָה[4], חוּץ
17 מִמְּלָאכָה שֶׁהִיא לְצֹרֶךְ אֲכִילָה[5]; שֶׁנֶּאֱמַר: אַךְ אֲשֶׁר
18 יֵאָכֵל לְכָל נֶפֶשׁ וְגוֹמֵר.

2) ויקרא פרק כ"ג, דברים פרק ט"ז. 3) לפי שימים אלו חייבים בשמחה, כמו שכתוב (דברים פרק ט"ז פסוק י"ד) "ושמחת בחגיך", וכמו שביאר רבינו להלן בפרק ו' ובהלכות חגיגה פרק א', שיקריב שלמי שמחה וחגיגה ויאכלם בשמחה, ואוכלין בשר ושותין יין, "שאין שמחה אלא בבשר ואין שמחה אלא ביין, ולפיכך נקראים ימים אלו "ימים טובים", כמו שאומר קהלת (פרק ח' פסוק ט"ו): "ושבחתי אני את השמחה, אשר אין טוב לאדם תחת השמש כי אם לאכול ולשתות ולשמוח". וראה שמואל־א פרק כ"ה פסוק ח' ואסתר פרק ח' פסוק י"ז. 4) שכן כתוב (ויקרא פרק כ"ג פסוק ח'): "כל מלאכת עבודה לא תעשו". וביאר הרמב"ן כי הכוונה ב"מלאכת עבודה" לכל המלאכות ושמושים שאינם משמשים לצורך אוכל נפש, שאילו אוכל נפש נקרא "מלאכת הנאה" ולא מלאכת עבודה. 5) שיש בזה כמה חילוקי דינים, כמו שמבאר רבינו להלן בפרק זה.

19 ב. כָּל הַשּׁוֹבֶתֶת מִמְּלֶאכֶת עֲבוֹדָה בְּאֶחָד מֵהֶן - חֲרֵי
20 קַיִּם מִצְוַת עֲשֵׂה[6]; שֶׁחֲרֵי נֶאֱמַר בָּהֶן "שַׁבָּתוֹן"[7],
21 כְּלוֹמַר, שְׁבוּת. וְכָל הָעוֹשֶׂה בְּאֶחָד מֵהֶן מְלָאכָה[8]
22 שֶׁאֵינָהּ לְצֹרֶךְ אֲכִילָה[9], כְּגוֹן שֶׁבָּנָה אוֹ הָרַס אוֹ אָרַג
23 וְכַיּוֹצֵא בָּאֵלּוּ - חֲרֵי בִּטֵּל מִצְוַת עֲשֵׂה, וְעָבַר עַל לֹא
24 תַעֲשֶׂה; שֶׁנֶּאֱמַר: כָּל מְלֶאכֶת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ, כָּל
25 מְלָאכָה לֹא יֵעָשֶׂה בָהֶן. וְאִם עָשָׂה בְּעֵדִים וְהַתְרָאָה[10]
26 - לוֹקֶה[11] מִן הַתּוֹרָה[12].

6) מסכת שבת דף כ"ד עמוד ב'. 7) ביטוי זה נכתב באחד לחודש השביעי ובראשון ושמיני של חג הסוכות (ויקרא פרק כ"ג), ולא בשאר המועדים, אמנם כבר ביאר רבינו (בספר המצוות עשה קנט) שכיון שנכתב בהם "מקראי קודש", שפירושו קדשהו שלא תעשה בו מלאכה, כאילו נכתב שבתון, תשבות ממלאכה. 8) אחת מל"ט אבות מלאכות או מתולדותיהן, המבוארות בהלכות שבת מפרק ז' ואילך. 9) אפילו אם עשאה לצורך אכילה, כיון שעיקרה אינה עומדת לאכילה, לא נחשבת צורך אוכל נפש (הרב המגיד). 10) ששני עדים מתרים את עובר העבירה — קודם עשותו אותה — על חומר החטא והעונש הצפוי לו בעקבו. 11) כדין העובר על כל לא תעשה שבתורה, ראה בהלכות סנהדרין פרק י' הלכה ט'. 12) דברים פרק כ"ה פסוקים ב־ג.

27 ג. הָעוֹשֶׂה[13] אֲבוֹת מְלָאכוֹת[14] הַרְבֵּה בְּיוֹם טוֹב
28 בְּהַתְרָאָה אַחַת, כְּגוֹן שֶׁזָּרַע וּבָנָה וְסָתַר וְאָרַג
29 בְּהַתְרָאָה אַחַת - אֵינוֹ לוֹקֶה אֶלָּא אַחַת. חִלּוּק
30 מְלָאכוֹת לְשַׁבָּת[15], וְאֵין חִלּוּק מְלָאכוֹת לְיוֹם טוֹב[16].

13) מסכת מכות דף כ"א עמוד ב'. 14) מבוארות בהלכות שבת פרק ז'. 15) שהעושה בשוגג מלאכות הרבה בהעלם אחד, חייב חטאת על כל מלאכה ומלאכה (ראה בהלכות שבת פרק ז'). 16) לפי שדין חילוק מלאכות לשבת למדנו (שבת דף ע) מדכתיב (שמות פרק ל"א פסוק י"ד) "מחלליה מות יומת" — ריבתה התורה קרבנות הרבה על חלול אחד, או ממה שכתוב (שם פרק ל"ה פסוק ג') "לא תבערו אש בכל מושבותיכם בים השבת", הבערה בכלל כל המלאכות היתה, ולמה יצאה? להקיש אליה ולומר לך, מה הבערה שהיא אב מלאכה וחייבין עליה בפני עצמה, אף כל שהיא אב מלאכה חייבין עליה בפני עצמה, או ממה שכתוב (ויקרא פרק ד' פסוק ב') "נפש כי תחטא בשגגה מכל מצות

ה' אשר לא תעשינה, ועשה מאחת מהנה" פעמים שחייבים חטאת על כל אחת ואחת, וכל אלו נאמרו לענין חיוב חטאת, ולא לחיוב מלקות, וכיון שביום טוב אין חיוב חטאת רק חיוב מלקות, אין בו דין חילוק מלאכות (רש"י במסכת מכות שם).

ד. כָּל[17] מְלָאכָה שֶׁחַיָּבִין עָלֶיהָ בְּשַׁבָּת, אִם עָשָׂה אוֹתָהּ בְּיוֹם טוֹב שֶׁלֹּא לְצֹרֶךְ אֲכִילָה[18] - לוֹקֶה, חוּץ מִן הַהוֹצָאָה[19] מֵרְשׁוּת לִרְשׁוּת וְהַהַבְעָרָה[20]; שֶׁמִּתּוֹךְ[21] שֶׁהֻתְּרָה[22] הוֹצָאָה בְּיוֹם טוֹב לְצֹרֶךְ אֲכִילָה, הֻתְּרָה שֶׁלֹּא לְצֹרֶךְ אֲכִילָה. לְפִיכָךְ מֻתָּר בְּיוֹם טוֹב לְהוֹצִיא קָטָן אוֹ סֵפֶר תּוֹרָה אוֹ מַפְתֵּחַ וְכַיּוֹצֵא בָּאֵלּוּ מֵרְשׁוּת לִרְשׁוּת. וְכֵן מֻתָּר לְהַבְעִיר, אַף־עַל־פִּי שֶׁאֵינוֹ לְצֹרֶךְ אֲכִילָה. וּשְׁאָר מְלָאכוֹת: כָּל שֶׁיֵּשׁ בּוֹ צֹרֶךְ אֲכִילָה - מֻתָּר, כְּגוֹן שְׁחִיטָה וַאֲפִיָּה וְלִישָׁה[23] וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן; וְכֹל שֶׁאֵין בָּהֶן צֹרֶךְ אֲכִילָה - אָסוּר, כְּגוֹן כְּתִיבָה וַאֲרִיגָה וּבִנְיָן וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן.

17) משנה במסכת מגילה דף ט"ז עמוד ב'. 18) והן מלאכות שמעיקרן אינן עומדות לעניני אכילה, כגון: כתיבה, אריגה ובנין וכיוצא בהן (המבי"ט בקרית ספר). 19) מפני שכתוב (ירמיה פרק י"ז פסוק כ"ב): "ולא תוציאו משא מבתיכם ביום השבת", בשבת – ולא ביום טוב (מסכת ביצה דף י"ב עמוד א'). 20) שכתוב (שמות פרק ל"ה פסוק ג'): "לא תבערו אש בכל מושבותיכם ביום השבת", בשבת אין אתה מבעיר אבל מבעיר אתה ביום טוב (ירושלמי מסכת ביצה פרק ה' הלכה ב'). 21) משנה מסכת ביצה דף י"ב עמוד א' מחלוקת בין בית שמאי ובית הלל, לבית שמאי אינו מותר רק לצורך אוכל נפש, אבל לבית הלל – שנפסקה הלכה כמותם – "מתוך שהותרה לצורך אוכל נפש, הותרה גם שלא לצורך אוכל נפש". 22) שכן כתוב (שמות פרק י"ב פסוק ט"ז): "מקרא קדש יהיה לכם, כל מלאכה לא יעשה בהם, אך אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם". 23) בירושלמי מסכת ביצה פרק א' הלכה י' אמרו שרק המלאכות שהם מלישה ואילך – מותרות, אבל טחינה, רקידה וכדומה, אינן מותרות לצורך אוכל נפש, מפני שכתוב: "אך אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם ושמרתם את המצות" (שמות שם פסוקים ט"ז-י"ז), משמור ואילך מותר. וראה להלן בהלכה ז'.

ה. כָּל מְלָאכָה שֶׁאֶפְשָׁר לְהֵעָשׂוֹת מֵעֶרֶב יוֹם טוֹב[24], וְלֹא יִהְיֶה בָּהּ הֶפְסֵד וְלֹא חִסָּרוֹן אִם נַעֲשֵׂית מִבְּעֶרֶב - אָסְרוּ חֲכָמִים[25] לַעֲשׂוֹת אוֹתָהּ בְּיוֹם טוֹב, אַף־עַל־פִּי שֶׁהִיא לְצֹרֶךְ אֲכִילָה. וְלָמָּה אָסְרוּ דָּבָר זֶה? גְּזֵרָה[26] שֶׁמָּא יַנִּיחַ אָדָם מְלָאכוֹת, שֶׁאֶפְשָׁר לַעֲשׂוֹתָן מֵעֶרֶב יוֹם טוֹב, לְיוֹם טוֹב[27], וְנִמְצָא יוֹם טוֹב כֻּלּוֹ הוֹלֵךְ בַּעֲשִׂיַּת אוֹתָן מְלָאכוֹת, וְיִמָּנַע מִשְּׂמְחַת יוֹם טוֹב, וְלֹא יִהְיֶה לוֹ פְּנַאי לֶאֱכֹל[28].

24) מקור סברא זו במסכת שבת דף קל"ד עמוד א'. 25) לפי הירושלמי דביצה פרק א' הלכה י' הנ"ל דברים אלו אסורים מן התורה (וכן דעת הראב"ד, אלא שהוא גורס בירושלמי "מתלישה ואילך"). אבל לדעת רבינו אינן אסורות אלא מדרבנן. 26) מקור לגזירה זו ראה במשנה מסכת מועד קטן דף י"א עמוד א'. 27) בכ"י הגירסא: "מערב יום טוב ויעשה אותם ביום טוב". 28) בנ"א: "לאכול ולשתות" (מער"ק).

ו. וּמִזֶּה הַטַּעַם עַצְמוֹ לֹא אָסְרוּ הַהוֹצָאָה בְּיוֹם טוֹב. וְאַף־עַל־פִּי שֶׁכָּל הַהוֹצָאָה הִיא מְלָאכָה שֶׁאֶפְשָׁר לַעֲשׂוֹתָהּ מֵעֶרֶב יוֹם טוֹב, וְלָמָּה לֹא אֲסָרוּהָ? כְּדֵי לְהַרְבּוֹת בְּשִׂמְחַת יוֹם טוֹב, וְיוֹלִיךְ וְיָבִיא כָּל מַה שֶׁיִּרְצֶה, וַיַּשְׁלִים חֲפָצָיו, וְלֹא יִהְיֶה כְּמִי שֶׁיָּדָיו אֲסוּרוֹת. אֲבָל שְׁאָר מְלָאכוֹת שֶׁאֶפְשָׁר לַעֲשׂוֹתָן מֵעֶרֶב יוֹם טוֹב - הוֹאִיל וְיֵשׁ בָּהֶן עֵסֶק[29], אֵין עוֹשִׂין אוֹתָן בְּיוֹם טוֹב.

29) ואילו ההוצאה אין בה עסק, ובזמן מועט הוא מוליך ומביא מה שצריך (מעשה רוקח).

ז. כֵּיצַד?[30] אֵין קוֹצְרִין[31] וְלֹא דָשִׁין[32] וְלֹא זוֹרִין וְלֹא בּוֹרְרִין[33] וְלֹא טוֹחֲנִין[34] אֶת הַחִטִּים וְלֹא מְרַקְּדִין[35] בְּיוֹם טוֹב; שֶׁכָּל אֵלּוּ וְכַיּוֹצֵא בָּהֶם אֶפְשָׁר לַעֲשׂוֹתָן מֵעֶרֶב יוֹם טוֹב, וְאֵין בְּכָךְ הֶפְסֵד וְלֹא חִסָּרוֹן.

30) אסרו חכמים לעשות קצת מלאכות, אף שהם לצורך אוכל נפש, ראה למעלה בהלכה ה'. 31) מסכת חגיגה דף י"ח עמוד א' "קצירה ביום טוב מי שרי" (=האם היא מותרת?). 32) מסכת ביצה דף י"ב עמוד ב' בסוגיא דמלילות. 33) שם דף י"ד עמוד ב' במשנה. 34) שם דף י"ד עמוד א'. 35) לנפות בנפה, שם דף כ"ט עמוד ב'.

ח. אֲבָל לָשִׁין[36] וְאוֹפִין וְשׁוֹחֲטִין וּמְבַשְּׁלִין בְּיוֹם טוֹב; שֶׁאִם עָשָׂה אֵלּוּ מִבְּעֶרֶב, יֵשׁ בְּכָךְ הֶפְסֵד[37] אוֹ חִסָּרוֹן טַעַם. שֶׁאֵין לֶחֶם חַם אוֹ תַּבְשִׁיל שֶׁבֻּשַּׁל הַיּוֹם כְּלֶחֶם שֶׁנֶּאֱפָה מֵאֶמֶשׁ וּכְתַבְשִׁיל שֶׁנִּתְבַּשֵּׁל מֵאֶמֶשׁ, וְלֹא בָּשָׂר שֶׁנִּשְׁחַט הַיּוֹם כְּבָשָׂר שֶׁנִּשְׁחַט מֵאֶמֶשׁ, וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּאֵלּוּ. וְכֵן מַכְשִׁירֵי[38] אֹכֶל נֶפֶשׁ, שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן חִסָּרוֹן אִם נַעֲשׂוּ מִבְּעֶרֶב - עוֹשִׂין אוֹתָן בְּיוֹם טוֹב, כְּגוֹן שְׁחִיצַת תְּבָלִין[39] וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן.

36) מסכת שבת דף קל"ד עמוד א'. 37) הראב"ד חולק על טעם זה, כי הרי גם הפירות והירקות יפין וטעימים יותר, כשהן בני יומן, ואף על פי כן לא התירו לתלוש פירות וירקות ביום טוב. 38) מסכת ביצה דף כ"ח עמוד ב' כר' יהודה. 39) שאין התבלין עצמם אוכל אלא להכשיר את האוכל באו ולפיכך הם מכשירי אוכל נפש, ועיין בהשגת הראב"ד להלן פרק ד' הלכה י'.

ט. אֵין[40] אוֹפִין וּמְבַשְּׁלִין בְּיוֹם טוֹב מַה שֶׁיֵּאָכֵל בְּחֹל, וְלֹא הֻתְּרָה מְלָאכָה שֶׁהִיא לְצֹרֶךְ אֲכִילָה אֶלָּא כְּדֵי לֵהָנוֹת בָּהּ בְּיוֹם טוֹב. עָשָׂה[41] כְּדֵי לֶאֱכֹל בְּיוֹם טוֹב, וְהוֹתִיר - מֻתָּר לֶאֱכֹל הַמּוֹתָר בְּחֹל.

40) מסכת פסחים דף מ"ו עמוד ב' וראה להלן הלכה ט"ו. 41) כעין זה במשנה מסכת ביצה דף ט"ו עמוד ב'.

י. מְמַלְּאָה[42] אִשָּׁה קְדֵרָה בָּשָׂר[43], אַף־עַל־פִּי שֶׁאֵינָהּ צְרִיכָה אֶלָּא לַחֲתִיכָה אַחַת. מְמַלֵּא[44] נַחְתּוֹם חָבִית שֶׁל מַיִם, אַף־עַל־פִּי שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ אֶלָּא לְקִיתוֹן אֶחָד. וּמְמַלְּאָה אִשָּׁה תַּנּוּר פַּת, אַף־עַל־פִּי שֶׁאֵינָהּ צְרִיכָה אֶלָּא לְכִכָּר אֶחָד; שֶׁבִּזְמַן[45] שֶׁהַפַּת מְרֻבָּה בַּתַּנּוּר הִיא נֶאֱפֶת יָפֶה[46]. וּמוֹלֵחַ[47] אָדָם כַּמָּה חֲתִיכוֹת בָּשָׂר בְּבַת אַחַת, אַף־עַל־פִּי שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ אֶלָּא לַחֲתִיכָה אַחַת[48]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

42) מסכת ביצה דף י"ז עמוד א'. 43) ונותנת על האש כשהקדרה מלאה (ראה להלן). 44) לפי שבטירחא אחת הוא עושה את הכל, ואינו טורח במיוחד לצורך חול (רש"י). והוא הדין באשה וקדרה כנ"ל. 45) תנוריהם היו קטנים והיו מדבקים הפת בדפנותיהם. ומתוך שהוא מלא, אין מקום לחומו להתפשט, והפת נאפה יפה (שלחן ערוך אורח חיים סימן תק"ז). 46) כדעת ר' שמעון בן אלעזר שם. ולפי זה אפילו נותן כל פת בתנור לחוד מותר. וכתב הרשב"א שלפי זה הוא הדין בקדירה, שמותר להוסיף בשר, שהתבשיל שמן יותר כשיש בו הרבה בשר. 47) מסכת ביצה דף י"א עמוד ב'. 48) שטירחא אחת לכולן (רש"י).

יא. הַמְבַשֵּׁל[49] אוֹ הָאוֹפֶה בְּיוֹם טוֹב כְּדֵי לֶאֱכֹל בּוֹ בַּיּוֹם, אוֹ שֶׁזְּמַן אוֹרְחִים וְלֹא בָּאוּ, וְנִשְׁאַר הַתַּבְשִׁיל וְהַפַּת - הֲרֵי זֶה מֻתָּר לֶאֱכֹל לְמָחָר, בֵּין בְּחֹל בֵּין בְּשַׁבָּת[50]; וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יַעֲרִים[51]. וְאִם הֶעֱרִים - אָסוּר, וַאֲפִלּוּ בְּשַׁבָּת שֶׁאַחַר יוֹם טוֹב; מִפְּנֵי שֶׁהֶחְמִירוּ בְּמַעֲרִים יוֹתֵר מִן הַמְּזִיד[52].

49) מסכת ביצה דף י"ז עמוד ב'. 50) שאסור לבשל מיום טוב לשבת בלי עירוב תבשילין, כמבואר להלן בפרק ו', וכאן שבשלו לבו ביום ונשאר לשבת מותר לאכלו. 51) "לאחר שבישל לצורך יום טוב, לא יערים לומר עוד אני צריך להזמין אורחים, ויבשל תבשילין אחרים ויותירם לשבת" (רש"י). 52) "שאלו מזיד רשע הוא לעבור על דברי חכמים, ואין אחרים למדים הימנו, והוא עצמו משים אל לבו ושב – אבל מערים סבור לעשות בהיתר, הלכך לא ישיב אל לבו לחזור בו, ואחרים למדים הימנו – לפיכך קנסוהו רבנן" (רש"י).

יב. מִי[53] שֶׁהָיְתָה לוֹ בְּהֵמָה מְסֻכֶּנֶת[54] - לֹא יִשְׁחַט אוֹתָהּ בְּיוֹם טוֹב, אֶלָּא אִם כֵּן יוֹדֵעַ שֶׁיְּכוֹל[55] לֶאֱכֹל מִמֶּנָּה כְּזַיִת[56] צָלִי[57] מִבְּעוֹד יוֹם; כְּדֵי שֶׁלֹּא יִשְׁחֹט בְּיוֹם טוֹב מַה שֶּׁיֹּאכַל בַּחֹל. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

53) משנה במסכת ביצה דף כ"ה עמוד א'. 54) "שהוא ירא שמא תמות, ואינו צריך לבשר, שכבר סעד סעודתו, אלא מחמת הפסדו הוא שוחט" (רש"י). 55) שיש שהות לאכול ממנו ביום טוב, אף שאינו אוכל, התירו משום הפסד ממונו (הרב המגיד). 56) ומשום אותו כזית יכול לשחוט את הבהמה כי אי אפשר לכזית בשר בלא שחיטה. ודוקא במסוכנת התירו זאת, אבל בהמה בריאה אסור לשחוט אלא אם כן רוצה לאכלה ביום טוב (מ"מ). 57) שמתבשל מהר, ואין צריך לא מליחה ולא הדחה (תפארת ישראל).

יג. אֵין אוֹפִין וּמְבַשְּׁלִין[58] בְּיוֹם טוֹב כְּדֵי לְהַאֲכִיל כּוּתִים אוֹ כְּלָבִים; שֶׁנֶּאֱמַר: הוּא לְבַדּוֹ יֵעָשֶׂה לָכֶם - לָכֶם וְלֹא לְכוּתִים, לָכֶם וְלֹא לִכְלָבִים[59]. לְפִיכָךְ מְזַמְּנִין אֶת הַכּוּתִי בְּשַׁבָּת[60], וְאֵין מְזַמְּנִין אוֹתוֹ בְּיוֹם טוֹב, גְּזֵרָה שֶׁמָּא יַרְבֶּה בִּשְׁבִילוֹ. אֲבָל אִם בָּא הַכּוּתִי מֵאֵלָיו - אוֹכֵל עִמָּהֶן מַה שֶּׁהֵן אוֹכְלִין, שֶׁכְּבָר הֶכִינוּהָ.

58) מסכת ביצה דף כ"א עמוד ב' והוא הדין לכל מלאכת אוכל נפש – שאסור לעשותה לצורך גוים. 59) בכ"י הגירסא: "לבהמה". 60) שאין לחוש שיבשל בשבילו.

יד. בְּהֵמָה[61] שֶׁחֲצָיָהּ שֶׁל כּוּתִי וְחֲצָיָהּ שֶׁל יִשְׂרָאֵל - מֻתָּר לִשְׁחֲטָהּ בְּיוֹם טוֹב; שֶׁאִי אֶפְשָׁר לֶאֱכֹל מִמֶּנָּה כְּזַיִת בָּשָׂר בְּלֹא שְׁחִיטָה. אֲבָל עַכּוּ"ם שֶׁחֲצָיָהּ לְכוּתִים וְחֲצָיָהּ לְיִשְׂרָאֵל - אָסוּר לֶאֱפוֹת אוֹתָהּ, מִפְּנֵי שֶׁיָּכוֹל לְחַלֵּק הַבְּצַק. בְּנֵי[62] הַחֵיל שֶׁנִּתְּנוּ קֶמַח לְיִשְׂרָאֵל לַעֲשׂוֹת לָהֶם פַּת בְּיוֹם טוֹב, אִם כְּשֶׁנּוֹתְנִין פַּת מִמֶּנָּה לְתִינוֹק אֵין מַקְפִּידִין - מֻתָּר לֶאֱפוֹתוֹ לָהֶן בְּיוֹם טוֹב; שֶׁכָּל פַּת וָפַת רָאוּי לְתִינוֹק. עִסָּה[63] הַכְּלָבִים, בִּזְמַן שֶׁהָרוֹעִים אוֹכְלִין[64] מִמֶּנָּה - נֶאֱפֵית[65] בְּיוֹם טוֹב.

61) מסכת ביצה דף כ"א עמוד א'. 62) דעת הרי"ף שאסור לאפות להם את הפת ביום טוב, כמבואר בהלכה שלפני זו, שאין מזמנין את הנכרי ביום טוב, ורבינו סובר שמאחר שמתוך אונס אנו יורדים למלאכה זו, לאפות פת לבני חיל הנכרים, ואם לא נעשה להם הם ירדו לתוך בתינו ולוקחין את המזומן לנו, אין דעתנו מתפשטת להיות עיקר אפייתנו לצרכם הם אלא לצורך התינוק (מאירי) וגם הראב"ד הסכים לדעת רבינו. 63) משנה במסכת חלה פרק א' והובאה במסכת ביצה דף כ"א עמוד א'. 64) שהמורסן שבה מועט והיא ראויה לאכילת אדם. 65) משום חלק הרועים. ואף על פי שאפשר לו לחלק את הבצק (ראה למעלה הלכה י"ד) – כיון שאפשר לפייס את הכלבים בבשר נבילה הרי זה כאילו אופה בשביל הרועים לחוד (גמרא מסכת ביצה שם).

טו. הַמְבַשֵּׁל[66] בְּיוֹם טוֹב לְכוּתִים אוֹ לִבְהֵמָה אוֹ לְהַנִּיחַ לְחֹל - אֵינוֹ לוֹקֶה; שֶׁאִלּוּ בָּאוּ לוֹ אוֹרְחִים[67], הָיָה אוֹתוֹ תַּבְשִׁיל רָאוּי לָהֶן[68]. עָשָׂה לְנַפְשׁוֹ וְהוֹתִיר - מֻתָּר לְהַאֲכִיל מִמֶּנּוּ לְכוּתִים[69] וְלִבְהֵמָה.

66) מסכת פסחים דף מ"ו עמוד ב'. 67) שיהיו צריכים פת זה היום (רש"י). 68) "הואיל ומיקלעי ליה אורחים חזי ליה" (גמרא). 69) שבאו לביתו מאליהם, ראה למעלה הלכה י"ג.

טז. רְחִיצָה[70] וְסִיכָה - הֲרֵי הֵן בִּכְלַל אֲכִילָה וּשְׁתִיָּה[71], וְעוֹשִׂין אוֹתָן בְּיוֹם טוֹב; שֶׁנֶּאֱמַר: אַךְ אֲשֶׁר יֵאָכֵל לְכָל נֶפֶשׁ - לְכָל שֶׁצָּרִיךְ הַגּוּף[72]. לְפִיכָךְ, מְחַמִּין חַמִּין בְּיוֹם טוֹב, וְרוֹחֵץ בָּהֶן פָּנָיו יָדָיו וְרַגְלָיו; אֲבָל כָּל גּוּפוֹ - אָסוּר, מִשּׁוּם גְּזֵרַת מֶרְחָץ[73]. וְחַמִּין[74] שֶׁהוּחַמּוּ מֵעֶרֶב יוֹם טוֹב - רוֹחֵץ בָּהֶן כָּל

19 20 21 22 23 24 25 26 27 28 29 30 31 32 33 34 35 36 37 38 39 40 41 42 43 44

גּוּפוֹ בְּיוֹם טוֹב; שֶׁלֹּא גָּזְרוּ עַל דָּבָר זֶה אֶלָּא בְּשַׁבָּת בִּלְבַד[75].

70) משנה במסכת ביצה דף כ"א עמוד ב'. 71) ביטוי כעין זה מצינו במשנה (מסכת שבת דף פ"ו עמוד א'). "מנין לסיכה שהיא כשתייה ביום הכפורים, אף על פי שאין ראיה לדבר זכר לדבר, שנאמר (תהלים פרק ק"ט פסוק י"ח) "ותבא כמים בקרבו וכשמן בעצמותיו". 72) דרש זה לא מצאנו לא בשני התלמודים ולא במדרשים המצויים בידינו [אבל זה ודאי מבוסס על מה שאמרו בפסחים דף כ"ב עמוד ב' ש"יאכל" נדרש לכל הדיעות בין לאכילה ובין להנאה. וכן מפורש בספר יראים סימן קי"ג]. 73) ירושלמי (מסכת שבת פרק ג' הלכה ג') "חד פילוסופיוס שאל לבר קפרא, אבלט שאל ללוי סריסא, מותר לשתות ואסור לרחוץ? אמר לו, אם תראה סריס מחבק עם אשתך, שמא אינו רע לך? אמר לו – אין, אמר לו ומכי הוא לה כלום? אמר לו שלא תתפרץ, א"ל והכא שלא יתפרצו (חששו חכמים שירגילו עצמם לחמם אף שלא לצורך כלל, אבל לשתייה לא חששו דדבר מועט הוא וגם הוא לצורך מזונו, אבל לרחיצה לא), כיון שיצא אמרו לו תלמידיו, רבי לזה דחית בקנה – לנו מה אתה משיב, אמר להם והלא כבר נאמר – אך אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם (ורחיצת כל גופו אינו שוה לכל נפש)". ולפי זה איסורו מן התורה. אבל לדעת רבינו הוא משום גזירת מרחץ ואינו אסור אלא מדרבנן.
74) הרי"ף בשם הגאונים. 75) שבשבת אסור לחמם מן התורה, אבל ביום טוב שאין איסורו אלא מדרבנן לא גזרו על ערב יום טוב.

יז. כֹּל[76] שֶׁאָסוּר בְּשַׁבָּת[77] - בֵּין מִשּׁוּם שֶׁהוּא דּוֹמֶה לְמְלָאכָה אוֹ מֵבִיא לִידֵי מְלָאכָה, בֵּין שֶׁהוּא מִשּׁוּם שְׁבוּת - הֲרֵי הוּא אָסוּר בְּיוֹם טוֹב, אֶלָּא אִם כֵּן הָיָה בּוֹ צֹרֶךְ אֲכִילָה וְכַיּוֹצֵא בָּהּ, אוֹ דְּבָרִים שֶׁהֵם מֻתָּרִים בְּיוֹם טוֹב, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בַּהֲלָכוֹת אֵלּוּ. וְכֹל שֶׁאָסוּר לְטַלְטְלוֹ בְּשַׁבָּת - אָסוּר לְטַלְטְלוֹ בְּיוֹם טוֹב, אֶלָּא לְצֹרֶךְ אֲכִילָה[78] וְכַיּוֹצֵא בָּהּ. וְכֹל שֶׁמֻּתָּר בְּשַׁבָּת - מֻתָּר בְּיוֹם טוֹב. וְיֵשׁ בְּיוֹם טוֹב מַה שֶּׁאֵין בְּשַׁבָּת: אִסּוּר מֻקְצֶה, שֶׁהַמֻּקְצֶה אָסוּר בְּיוֹם טוֹב וּמֻתָּר בְּשַׁבָּת; מִפְּנֵי[79] שֶׁיּוֹם טוֹב קַל מִשַׁّבָּת, אָסְרוּ בּוֹ הַמֻּקְצֶה, שֶׁמָּא יָבוֹא לְזַלְזֵל בּוֹ.

76) משנה מסכת ביצה דף ל"ו עמוד ב': "אין בין יום טוב לשבת אלא אוכל נפש בלבד". 77) מבואר בדברי רבינו בפרק כ"א מהלכות שבת הלכה א' שיש דברים שאסרום חכמים מפני שהם דומים למלאכה ויש שהם מביאים למלאכה (ועיין שם עוד בפרק כ"ד הלכה א'). ויש גם שאסורים מן התורה משום מצות עשה של "תשבתו", כגון אם עושה שבותים כל היום. ועיין עוד בפרק א' משביתת עשור הלכה ב'. 78) כן כתב רבינו להלן פרק ג' הלכה י' שמותר לגרוף האפר, שהוא מוקצה, כדי לאפות בתנור לצורך יום טוב וכן כתבו התוס' במסכת ביצה דף ח' עמוד א' ד"ה אמר רב יהודה בשם הר"ר יצחק שמותר לטלטל מוקצה ביום טוב לצורך אוכל נפש. 79) מסכת ביצה דף ב' עמוד ב': "שבת דחמירא ולא אתי לזלזולי בה, סתם לן כרבי שמעון להתיר מוקצה, יום טוב דקיל ואתי לזלזולי ביה, סתם לן כרבי יהודה לאסור מוקצה".

יח. כֵּיצַד?[80] תַּרְנְגֹלֶת[81] הָעוֹמֶדֶת לְגַדֵּל בֵּיצִים, וְשׁוֹר הָעוֹמֵד לַחֲרִישָׁה, וְיוֹנֵי שׁוֹבָךְ, וּפְרוֹת הָעוֹמְדִין לִסְחוֹרָה - כָּל אֵלּוּ וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן מֻקְצֶה הֵן, וְאָסוּר לֶאֱכֹל מֵהֶן בְּיוֹם טוֹב, עַד שֶׁיָּכִין אוֹתָם מִבָּעֶרֶב וְיַחְשֹׁב עֲלֵיהֶם לַאֲכִילָה[82]. אֲבָל בְּשַׁבָּת - הַכֹּל מוּכָן אֵצֶל שַׁבָּת, וְאֵינוֹ צָרִיךְ הֲכָנָה. וּכְשֵׁם שֶׁהַמֻּקְצֶה אָסוּר בְּיוֹם טוֹב, כָּךְ הַנּוֹלָד[83] אָסוּר.

80) מוסד על האמור בהלכה שלפני זו שמוקצה אסור ביום טוב. 81) מסכת שבת דף י"ט עמוד ב'. 82) משנה במסכת ביצה דף י' עמוד א'. 83) [כמו שברי כלים (להלן פרק ב' הלכה י"ב), אבל דבר שלא היה בעולם ונולד ביום טוב איסורו יותר חמור ממוקצה (מסכת ביצה דף ב' עמוד א'), ועיין בלח"מ כאן].

יט. חֹל[84] מֻכִּין לְשַׁבָּת, וְחֹל מֻכִּין לְיוֹם טוֹב; אֲבָל אֵין יוֹם טוֹב מֻכִּין לְשַׁבָּת, וְלֹא שַׁבָּת מְכִינָה לְיוֹם טוֹב. לְפִיכָךְ[85], בֵּיצָה שֶׁנּוֹלְדָה בְּיוֹם טוֹב אַחַר הַשַּׁבָּת - אֲסוּרָה, וְאַף־עַל־פִּי שֶׁהַתַּרְנְגֹלֶת עוֹמֶדֶת לַאֲכִילָה[86]; הוֹאִיל וּמֵאֶמֶשׁ[87] נִגְמְרָה הַבֵּיצָה, נִמְצָא שַׁבָּת מֻכִּין אוֹתָהּ לְיוֹם טוֹב[88]. וַאֲסָרוּהָ בְּכָל יוֹם טוֹב[89], גְּזֵרָה מִשּׁוּם יוֹם טוֹב שֶׁאַחַר שַׁבָּת. וְכֵן בֵּיצָה שֶׁנּוֹלְדָה בְּכָל שַׁבָּת - אֲסוּרָה, גְּזֵרָה מִשּׁוּם שַׁבָּת שֶׁאַחַר יוֹם טוֹב.

84) מסכת ביצה דף ב' עמוד ב': אמר רבה מאי דכתיב (שמות פרק ט"ז הלכה ה') "והיה ביום הששי (וסתם יום ששי הוא יום חול, רש"י) והכינו את אשר יביאו" – חול מכין לשבת, וחול מכין ליום טוב (שגם יום טוב קרוי שבת – רש"י) ואין יום טוב מכין לשבת, ואין שבת מכינה ליום טוב". 85) משנה (מסכת ביצה דף ב' עמוד א').
86) ואינה מוקצה (ראה למעלה הלכה י"ח). 87) שכל ביצה נגמרת במעי התרנגולת עשרים וארבע שעות לפני יציאתה לאויר העולם (מסכת ביצה שם). 88) והכנת שבת אינה הכנה וסעודת יום טוב חשובה היא וצריכה הכנה ולפיכך אסורה, והוא הדין לשבת (רש"י שם). 89) אבל ביום חול שלאחר יום טוב לא אסרוה, כי "סעודת חול לא חשיבא, ולא שייכא בה הזמנה, ואין הכנה בידי שמים כהאי גוונא אוסרת" (ראה רש"י בריש מסכת ביצה).

כ. וּכְשֵׁם[90] שֶׁאָסוּר לְאָכְלָה, כָּךְ אָסוּר לְטַלְטְלָהּ. וַאֲפִלּוּ נִתְעָרְבָה בְּאֶלֶף - כֻּלָּן אֲסוּרוֹת; שֶׁהֲרֵי לְמָחָר יֵתְּרוּ הַכֹּל, וְכָל דָּבָר שֶׁיֵּשׁ לוֹ מַתִּירִין - אֲפִלּוּ בְּאֶלֶף אֲלָפִים אֵינוֹ בָּטֵל[91]. הַשּׁוֹחֵט[92] תַּרְנְגֹלֶת בְּיוֹם טוֹב[93] וּמָצָא בָּהּ בֵּיצִים גְּמוּרוֹת - הֲרֵי אֵלּוּ מֻתָּרוֹת; שֶׁאֵין זֶה דָּבָר מָצוּי תָּמִיד, וְדָבָר שֶׁאֵינוֹ מָצוּי אֶלָּא אַקְרַאי בְּעָלְמָא - לֹא גָּזְרוּ בּוֹ[94].

90) מסכת ביצה דף ג' עמוד ב' "אחד ביצה שנולדה בשבת,

ואחד ביצה שנולדה ביום טוב, אין מטלטלין אותה, לא לכסות בה את הכלי, ולא לסמוך בה כרעי המטה – ואם נתערבה באלף כולן אסורות". 91) "ואף על פי שמן התורה בטל אחד בשנים, מפני שכתוב (שמות פרק כ"ג פסוק ב'): "אחרי רבים להטות" – החמירו חכמים כאן, הואיל ויש לו מתירין לאחר זמן בלי ביטול, לא יאכלנו באיסור על ידי ביטול" (רש"י). 92) מסכת ביצה דף ב' עמוד ב'. 93) אפילו אם הוא אחר השבת שאין כאן הכנה משבת ליום טוב כיון שלא נולדה כדרכה (רש"י ותוספות שם). 94) "מילתא דלא שכיחא לא גזרו בה רבנן" (מסכת ביצה דף ב' עמוד ב').

1 **כא. זֶה[95] שֶׁאָנוּ עוֹשִׂין בְּחוּצָה לָאָרֶץ כָּל יוֹם טוֹב**
2 **מֵאֵלּוּ שְׁנֵי יָמִים - מִנְהָג הוּא[96]. וְיוֹם טוֹב שֵׁנִי מִדִּבְרֵי**
3 **סוֹפְרִים הוּא, וּמִדְּבָרִים שֶׁנִּתְחַדְּשוּ בַּגָּלוּת. וְאֵין**
4 **עוֹשִׂין בְּנֵי אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל שְׁנֵי יָמִים טוֹבִים, אֶלָּא**
5 **בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה בִּלְבַד. וּבְהִלְכוֹת קִדּוּשׁ הַחֹדֶשׁ מְסַפֵּר**
6 **זֶה נְבָאֵר עִקַּר מִנְהָג זֶה, וּמֵאֵי זֶה טַעַם עוֹשִׂין רֹאשׁ**
7 **הַשָּׁנָה שְׁנֵי יָמִים בְּכָל מָקוֹם[97].**

95) מסכת ביצה דף ד' עמוד א'. 96) כן כתב רבינו גם בפרק ו' מהלכות תלמוד תורה הלכה י"ד ברשימת עשרים וארבעה דברים המנדים עליהם: "ה' המזלזל בדבר אחד מדברי סופרים – י"א המחלל יום טוב שני של גלויות אף על פי שהוא מנהג". הרי שאינו מדברי סופרים. ואילו בסמוך כתב רבינו "ויום טוב שני מדברי סופרים הוא" וכן כתב בפרק ה' מהלכות קידוש החודש הלכה ו'. וביאור הדבר כמו שכתב הלחם משנה (בפרק ו' מת"ת הלכה י"ד) שכל עיקר יום טוב שני התחיל במנהג כמו שאמרו (מסכת ביצה דף ד' עמוד ב') "הזהרו במנהג אבותיכם" ולאחר שבטל הקידוש על פי הראייה תקנו חכמים שלא יבטלו מנהג אבותינו כנ"ל, והרי לפנינו תקנה מדברי סופרים. אבל מכיון שכל עיקר הדבר היה מנהג לא נתנו חכמים ליום טוב שני של היום, שבא מצד התקנה, חומרת יתר ולא העדיפו אותה על המנהג הקדום (ראה לחם משנה שם). 97) "יום טוב של ראש השנה, בזמן שהיו קובעין על פי הראייה, היו רוב בני ארץ ישראל עושים אותו שני ימים מספק, לפי שלא היו יודעין יום שקבעו בו בית דין את החדש שאין השלוחין יוצאין ביום טוב. ולא עוד אלא אפילו בירושלים עצמה, שהוא מקום בית דין, פעמים רבות היו עושין יום טוב של ראש השנה שני ימים, שאם לא היו באין העדים כל יום שלושים, נוהגין היו באותו יום שמצפין לעדים קדש ולמחר קדש. והואיל והיו עושים אותו שני ימים ואפילו בזמן הראייה, התקינו שיהו עושים אפילו בני ארץ ישראל אותו תמיד שני ימים בזמן הזה שקובעים על החשבון" (רבינו בהלכות קדוש החודש פרק ה' הלכה ז'). וכן כתב רב אלפס בפרק א' דביצה.

8 **כב. יוֹם טוֹב[98] שֵׁנִי, אַף־עַל־פִּי שֶׁהוּא מִדִּבְרֵי**
9 **סוֹפְרִים, כָּל דָּבָר שֶׁאָסוּר בָּרִאשׁוֹן - אָסוּר בַּשֵּׁנִי. וְכָל**
10 **הַמְחַלֵּל[99] יוֹם טוֹב שֵׁנִי, וַאֲפִלּוּ שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה[100] -**
11 **בֵּין בְּדָבָר שֶׁהוּא מִשּׁוּם שְׁבוּת[101], בֵּין בִּמְלָאכָה[102],**
12 **בֵּין שֶׁיָּצָא חוּץ לַתְּחוּם[103] - מַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת**
13 **מַרְדּוּת[104], אוֹ מְנַדִּין[105] אוֹתוֹ, אִם[106] לֹא יִהְיֶה מִן**
14 **הַתַּלְמִידִים[107]. וּכְשֵׁם[108] שֶׁהָרִאשׁוֹן אָסוּר בְּהֶסְפֵּד**
15 **וְתַעֲנִית, וְחַיָּב בְּשִׂמְחָה[109] - כָּךְ הַשֵּׁנִי. וְאֵין בֵּינֵיהֶן**
16 **הֶפְרֵשׁ, אֶלָּא לְעִנְיַן מֵת בִּלְבַד.**

98) מסכת ביצה דף ד' עמוד ב'. 99) ראה מה שכותב רבינו בהלכות תלמוד תורה פרק ו' הלכה י"ד. 100) [שבזמן שהיו מקדשים על פי הראייה כשעשו שני ימים בספק היו גם מקרים שעשו אותו שני ימים והיום השני היה העיקר כגון שהעדים באו סמוך לערב ולא הספיקו לקבלם עד למחר ואף על פי כן נהגו גם ביום ראשון קודש שמטעם זה אמרו (מסכת ביצה דף ה' עמוד ב') ששני ימים טובים של ראש השנה הם כיום אחד וקדושה אחת להם (עיין בסמוך הלכה כ"ד), ונמצא שיום טוב שני של ראש השנה עיקרו מן התורה והרי העובר ביום טוב ראשון על דבר שאין איסורו אלא מדרבנן אין מנדים אותו (כמו שכתב הב"י או"ח סימן תצ"ו) ומשמיענו רבינו שאף על פי כן מנדים אותו אם חילל יום טוב שני של ר"ה אפילו אם חיללו בדבר שהוא משום שבות, ועיין לחם משנה]. 101) מבואר בהלכות שבת פרק כ"א. 102) כל המלאכות מנויות בפרק ז' מהלכות שבת. 103) שם פרק כ"ז. 104) עונש שבית דין מענישין את העובר על איסור דרבנן, ולא נתפרש שיעורו, ולשון רבינו (בפרק י"ח מהלכות עדות הלכה ד') "כפי מה שיראו". 105) לשון ריחוק והבדלה, שמבדילין אותו מן הקהל, אין יושבין בארבע אמותיו, ואין מצרפין אותו לכל דבר שבקדושה, וכדומה, ופירושו ראה בדברי רבינו פרק ז' מהלכות תלמוד תורה הלכה ד'. 106) מסכת פסחים דף נ"ב עמוד א'. 107) מפני כבוד התורה נותנים עליו עונש קל. 108) מועד קטן דף ח' עמוד א'. 109) ראה להלן פרק ו'.

17 **כג. כֵּיצַד?[110] הַמֵּת - בְּיוֹם טוֹב רִאשׁוֹן יִתְעַסְּקוּ**
18 **בִּקְבוּרָתוֹ הַכּוֹתִים[111], וּבְיוֹם טוֹב שֵׁנִי[112] יִתְעַסְּקוּ בּוֹ**
19 **יִשְׂרָאֵל. וְעוֹשִׂין לוֹ כָּל צָרְכָּיו, כְּגוֹן עֲשִׂיַּת הַמִּטָּה**
20 **וּתְפִירַת הַתַּכְרִיכִין וּקְצִיצַת הַבְּשָׂמִים וְכֹל כַּיּוֹצֵא**
21 **בָּזֶה; שֶׁיּוֹם טוֹב שֵׁנִי לְגַבֵּי הַמֵּת כְּחֹל הוּא חָשׁוּב,**
22 **וַאֲפִלּוּ בִּשְׁנֵי יָמִים טוֹבִים שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה.**

110) מסכת ביצה דף ו' עמוד א'. 111) ולא ישראל. ואף שקבורת מת, מצוה היא, כמו שביאר רבינו (הלכות סנהדרין פרק ט"ו), - אינו דוחה יום טוב, לפי שיום טוב הוא עשה ולא תעשה (ראה למעלה בהלכה א'), ואין עשה דוחה לא תעשה ועשה (מגן אברהם אורח חיים סימן תקכ"ו). ודוקא לקוברו אסור על ידי ישראל אבל להלבישו ולחמם לו מים לטהרו, להוציאו ולשומו בקבר מותר על ידי ישראל (שלחן ערוך אורח חיים סימן תקכ"ו). 112) מסכת ביצה דף ד' עמוד ב'.

23 **כד. שְׁנֵי יָמִים טוֹבִים אֵלּוּ שֶׁל גָּלֻיּוֹת - שְׁתֵּי קְדֻשּׁוֹת**
24 **הֵן, וְאֵינָן כְּיוֹם אֶחָד[113]. לְפִיכָךְ, דָּבָר שֶׁהָיָה מֻקְצֶה**
25 **בְּיוֹם טוֹב רִאשׁוֹן אוֹ שֶׁנּוֹלַד בָּרִאשׁוֹן, אִם הֵכִין אוֹתוֹ**

לַשֵּׁנִי - הֲרֵי זֶה מֻתָּר[114]. כֵּיצַד?[115] בֵּיצָה שֶׁנּוֹלְדָה בָּרִאשׁוֹן - תֵּאָכֵל בַּשֵּׁנִי. חַיָּה וָעוֹף שֶׁנִּצּוֹדוּ[116] בָּרִאשׁוֹן - יֵאָכְלוּ בַּשֵּׁנִי. דָּבָר הַמְּחֻבָּר לַקַּרְקַע שֶׁנֶּעֱקַר בָּרִאשׁוֹן - יֵאָכֵל בַּשֵּׁנִי. וְכֵן[117] מֻתָּר לִכְחֹל אֶת הָעַיִן בְּיוֹם טוֹב שֵׁנִי, וְאַף־עַל־פִּי שֶׁאֵין שָׁם חֹלִי[118]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בִּשְׁנֵי יָמִים טוֹבִים שֶׁל גָּלֻיּוֹת; אֲבָל שְׁנֵי יָמִים שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה - קְדֻשָּׁה אַחַת הֵן[119], וּכְיוֹם אֶחָד הֵן חֲשׁוּבִים לְכָל אֵלּוּ הַדְּבָרִים, אֶלָּא לְעִנְיַן הַמֵּת בִּלְבַד, אֲבָל בֵּיצָה שֶׁנּוֹלְדָה בָּרִאשׁוֹן שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה - אֲסוּרָה בַּשֵּׁנִי[120]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה[121]. שַׁבָּת הַסְּמוּכָה לְיוֹם טוֹב, וְנוֹלְדָה בֵּיצָה בְּאַחַד מֵהֶן - אֲסוּרָה בַּשֵּׁנִי. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה. וַאֲפִלּוּ נוֹלְדָה בְּיוֹם שֵׁנִי - לֹא תֵּאָכֵל בַּשַּׁבָּת הַסְּמוּכָה לוֹ.

113) שהרי מספק עושים שני ימים, ואם כן ממה נפשך אחד מהם חול הוא. 114) שאם היום הראשון היה קודש הרי היום חול ומותר, ואם היום יום טוב, אם כן אתמול היה חול, וחול מכין ליום טוב. 115) מסכת ביצה דף ד' עמוד ב'. 116) שם דף כ"ד עמוד א'. 117) שם דף כ"ב עמוד א'. 118) שחש בעינו קצת, אבל כל גופו בריא, לכן לא התירו רק ביום טוב שני. 119) חכמים הטילו עליו חומר יום אחד ארוך (הר"ן). 120) מסכת ביצה דף ד' עמוד א'. 121) כגון אפרוח שנולד ביום טוב שאסור בו ביום (להלן פרק ב' הלכה א') — הוא הדין שאסור בשבת הסמוכה ליום טוב. וכן אם נולד ביום טוב אסור בשבת הסמוכה לו.

פֶּרֶק שֵׁנִי[1]

1) נתבארו בו דיני המוקצה בפרט, ומה הוא מוקצה, ואיזו הכנה מועילה לדברים המוקצים, וענין המוקצה באכילה ובטלטול, וכל דיני המוקצה והנולד בשלימות.

א. אֶפְרוֹחַ[2] שֶׁנּוֹלַד בְּיוֹם טוֹב - אָסוּר[3], מִפְּנֵי שֶׁהוּא מֻקְצֶה. וְעֵגֶל[4] שֶׁנּוֹלַד בְּיוֹם טוֹב, אִם הָיְתָה אִמּוֹ עוֹמֶדֶת לַאֲכִילָה - מֻתָּר[5], מִפְּנֵי שֶׁהוּא מוּכָן עַל גַּבֵּי אִמּוֹ, וְאִלּוּ שָׁחַט אִמּוֹ, הָיָה זֶה שֶׁבְּמֵעֶיהָ מֻתָּר בְּיוֹם טוֹב אַף־עַל־פִּי שֶׁלֹּא נוֹלַד.

2) ביצה ו, א. כרב דאמר אסור (ודלא כרבי יוחנן שמתיר), וכן הוא במשנה עדיות פ"ד מ"ב לפי פירושו של ה'תוספות יום טוב' שם. 3) לאכלו ולטלטלו ביום־טוב. 4) ביצה ו, ב. 5) אם אנו יודעין בבירור שכלו לו חדשיו, ויצא מידי ספק נפל. שאם לא כן, אסור לשחטו עד שיהיה בן שמונה ימים, ראה בדברי רבינו בהל' מאכלות אסורות פ"ד.

ב. בְּהֵמוֹת[6] שֶׁיּוֹצְאוֹת וְרוֹעוֹת חוּץ לַתְּחוּם, וּבָאוֹת וְלָנוֹת בְּתוֹךְ הַתְּחוּם[7] - הֲרֵי אֵלּוּ מוּכָנִין, וְלוֹקְחִין מֵהֶן וְשׁוֹחֲטִין אוֹתָן בְּיוֹם טוֹב. אֲבָל הָרוֹעוֹת וְלָנוֹת חוּץ לַתְּחוּם[8], אִם בָּאוּ בְּיוֹם טוֹב - אֵין שׁוֹחֲטִין אוֹתָן בְּיוֹם טוֹב; מִפְּנֵי שֶׁהֵן מֻקְצִין, וְאֵין דַּעַת אַנְשֵׁי הָעִיר עֲלֵיהֶם.

6) משנה, ביצה מ, א. 7) והן "הבהמות הבייתיות" שבמשנה שם. 8) והן "מדבריות" שבמשנה שם.

ג. וְכֵן בְּהֵמַת קָדָשִׁים[9] שֶׁנּוֹלַד בָּהּ מוּם בְּיוֹם טוֹב - הוֹאִיל וְלֹא הָיְתָה דַּעְתּוֹ עָלֶיהָ מֵעֶרֶב יוֹם טוֹב, אָסוּר לְשָׁחֲטָהּ בְּיוֹם טוֹב[10]. לְפִיכָךְ, אָסוּר לִרְאוֹת[11] מוּמֵי קָדָשִׁים[12] בְּיוֹם טוֹב, גְּזֵרָה שֶׁמָּא יַתִּירֵם הֶחָכָם בְּמוּמָן, וְיָבוֹא זֶה לִשְׁחֹט בּוֹ בַּיּוֹם. אֲבָל[13] רוֹאֶה הוּא הַמּוּם מֵעֶרֶב יוֹם טוֹב, וּלְמָחָר מַתִּיר אוֹ אוֹסֵר.

9) כגון בכור ומעשר בהמה שהם קדשים, ולהקריבן אי־אפשר שאין מקדש, וממתינים עד שיפול בו מום קבוע, שעל־ידי־זה יוצא לחולין. ומראים את הבהמה לחכם אם הוא מום קבוע (ראה בדברי רבינו בהל' בכורות פ"ו). 10) שהיא מוקצה (שבת מו:). 11) כדעת רבי שמעון, במס' ביצה כו, א. 12) אפילו אם נפלו בבהמה מערב יום־טוב, כיון שלא ראה אותה החכם אז (מגיד־משנה). 13) ביצה כו, ב.

ד. בְּכוֹר[14] שֶׁנּוֹלַד וּמוּמוֹ עִמּוֹ - הֲרֵי זֶה מוּכָן[15]. וְאֵין מְבַקְּרִים אוֹתוֹ[16] בְּיוֹם טוֹב. וְאִם עָבַר וְרָאָה מוּמוֹ וּבִקְּרוֹ וְהִתִּירוֹ - הֲרֵי זֶה שׁוֹחֵט וְאוֹכֵל. בְּכוֹר שֶׁנָּפַל[17] לְבוֹר - עוֹשֶׂה לוֹ פַּרְנָסָה בִּמְקוֹמוֹ; שֶׁהֲרֵי אֵינוֹ יָכוֹל לְהַעֲלוֹתוֹ, מִפְּנֵי שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לִשְׁחִיטָה בְּיוֹם טוֹב. אוֹתוֹ[18] וְאֶת בְּנוֹ[19] שֶׁנָּפְלוּ לְבוֹר - מַעֲלֶה אֶת הָרִאשׁוֹן עַל מְנָת לִשְׁחָטוֹ, וְאֵינוֹ שׁוֹחְטוֹ, וּמַעֲרִים וּמַעֲלֶה אֶת הַשֵּׁנִי עַל מְנָת לִשְׁחָטוֹ, וְשׁוֹחֵט אֶת אֵי זֶה מֵהֶן שֶׁיִּרְצֶה; מִשּׁוּם צַעַר בַּעֲלֵי חַיִּים הִתִּירוּ[20] לְהַעֲרִים[21]. בֶּהֱמַת[22] חֵלִין שֶׁנָּפְלָה[23] מִן הַגַּג, וְעָמְדָה מֵעֵת לְעֵת, וַהֲרֵי הִיא צְרִיכָה בְּדִיקָה[24] - שׁוֹחֲטִין אוֹתָהּ בְּיוֹם טוֹב וְתִבָּדֵק, אֶפְשָׁר שֶׁתִּמָּצֵא כְּשֵׁרָה וְתֵאָכֵל[25].

14) ביצה כו, א. שבכור בהמה טהורה, הוא הקדש, ואסור לכהן לאכלו אלא־אם־כן נשחט בעזרה, לכן בזמן שאין מקדש, מניחו עד שיפול בו מום קבוע, ויאכלנו הכהן (רבינו בהל' בכורות פ"א). 15) שהרי לא היה אסור מעולם, כיון שנולד במומו (רש"י), ובכניסת היום־טוב היה מוכן לאכילה על ידי שחיטת אמו, שלפני הלידה אינו קדוש בבכורה (ביצה כו:). 16) לראות אם יש בו מום קבוע להתירו בשחיטה "שמא לא יהיה בו מום קבוע, ונמצא מטלטל מה שאינו ראוי לו, שאי־אפשר בלא טלטול, או שמא לא ידקדק בראייתו מפני שמחת יום־טוב" (ראב"ד). 17) ביצה כו, א. כרבי שמעון. 18) ביצה לז, א. 19) שאסור לשחוט שניהם ביום אחד, שנאמר (ויקרא כב, כח) "ושור או שה, אותו ואת בנו לא תשחטו ביום אחד". 20) שבת קיז, ב. ועיין פכ"א מהל' שבת ה"ט וה"י. ומצינו שהתורה חסה על צער בעלי חיים, שנאמר (שמות כג, ה) "כי תראה חמור שונאך רובץ תחת משאו - עזוב תעזוב עמו". וראה ב'כסף משנה' בפי"ג מהל' רוצח ה"ט, שדעת רבינו שדין 'צער בעלי חיים' הוא מן התורה. 21) "תחבולות ההיתר תיקרא ערמה, ושאינו להיתר תיקרא מרמה" (רבינו בפירוש המשניות, תמורה פ"ה מ"א). 22) ביצה לד, א.

23) וצריכה בדיקה אם לא נתרסק אחד מאבריה, שאז היא טריפה ואסורה באכילה (רבינו בהל' שחיטה פ"ט ה"כ). 24) בפ"ט מהלכות שחיטה, כתב רבינו שאם שהתה מעת לעת צריכה בדיקה ומותרת בכך, ואם עמדה נבדקת מיד ואינה צריכה מעת לעת. ולפי זה, מה שכתב רבינו כאן "ועמדה מעת לעת" פירושו "ושהתה מעת לעת", שהרי עמדה אינה צריכה מעת לעת. ובנוסח אחר, חסרות המילים "מעת לעת", ולפי זה "עמדה" היינו עמדה ממש. ובנוסח אחר, חסרות כל שלושת המילים "ועמדה מעת לעת" ('מעשה רוקח'). 25) שרוב בהמות ועופות כשרות הן.

1 **ה. אַוְזִין[26] וְתַרְנְגוֹלִין וְיוֹנִים שֶׁבַּבַּיִת[27] - הֲרֵי אֵלּוּ**
2 **מוּכָנִין[28], וְאֵין צְרִיכִין זְמוּן. אֲבָל יוֹנֵי שׁוֹבָךְ[29] וְיוֹנֵי**
3 **עֲלִיָּה וְצִפֳּרִים[30] שֶׁקִּנְּנוּ בִּטְפִיחִין[31] אוֹ בְּכִירָה[32]**
4 **וּבְפַרְדֵּס - הֲרֵי אֵלּוּ מֻקְצֶה. וְצָרִיךְ[33] לְזַמֵּן מִבְּעֶרֶב**
5 **וְלוּמַר: אֵלּוּ וָאֵלּוּ אֲנִי נוֹטֵל; וְאֵינוֹ צָרִיךְ לְנַעְנֵעַ.**

26) ביצה כה, א. 27) הגדילים בבית ('מגן אברהם' או"ח סי' תצז). 28) ומותר לצודם ביום־טוב, שאף בשבת אם צדם פטור (פי"א מהל' שבת הכ"ד) לפי שהם כניצודים. 29) קן יונים. 30) יונים מדבריות שיקננו בעלייתו. 31) כלי חרס הבנויים בכתלים לקנן בהם עופות. 32) בכת"י חסרות תיבות אלו. 33) משנה, ביצה י, א. כבית הלל. ויש מפרשים יוני שובך ויוני עליה וכו' ביונים שאינם יכולים לפרוח. שאם לא כן, לא מועילה הזמנה שהרי הם מחוסרים צידה, ואם כן צידתה אסורה ביום־טוב (מגיד־משנה).

6 **ו. זִמֵּן[34] שְׁחוֹרִים וּלְבָנִים[35], וּמָצָא שְׁחוֹרִים בִּמְקוֹם**
7 **לְבָנִים וּלְבָנִים בִּמְקוֹם שְׁחוֹרִים - אֲסוּרִים; שֶׁאֲנִי**
8 **אוֹמֵר: שֶׁמָּא אוֹתָן שֶׁזִּמֵּן פָּרְחוּ לָהֶן, וְאֵלּוּ אֲחֵרִים**
9 **הֵן[36], וְכָל סְפֵק מוּכָן - אָסוּר[37]. זִמֵּן שְׁנַיִם וּמָצָא**
10 **שְׁלֹשָׁה - הַכֹּל אָסוּר[38]. שְׁלֹשָׁה וּמָצָא שְׁנַיִם - מֻתָּרִין.**
11 **זִמֵּן בְּתוֹךְ הַקֵּן וּמָצָא לִפְנֵי הַקֵּן, אִם אֵין שָׁם בַּקֵּן**
12 **אֶלָּא הֵן וְאֵינָן יְכוֹלִין לִפְרֹחַ, אַף־עַל־פִּי שֶׁיֵּשׁ שָׁם קֵן**
13 **אַחֵר בְּקֶרֶן זָוִית בְּתוֹךְ חֲמִשִּׁים אַמָּה - הֲרֵי אֵלּוּ**
14 **מֻתָּרִין; שֶׁאֵין הַמְּדִדָּה מְדַדֶּה אֶלָּא כְּנֶגֶד קִנּוֹ בְּשָׁוֶה.**

34) משנה, ביצה י, ב. 35) יונים שחורים ויונים לבנים. 36) ואין אנו אומרים שהם אותם היונים, אלא חוששים שמא הפכו מקומותיהם (גמרא). 37) ביצה כד, א. והטעם, מפני שהוא דבר שיש לו מתירין אחרי יום־טוב (ביצה ג: ד.) או שרצו חכמים להחמיר בספק זה (מגיד־משנה). 38) לפי שאחד מהם בוודאי בא מן החוץ, ואינו בטל בַּשְּׁנַיִם המוזמנים, שדבר שיש לו מתירין לא בטל אפילו באלף, כמבואר בפ"א ה"כ.

15 **ז. דָּגִים[39] שֶׁבְּבֵיבָרִין[40] גְּדוֹלִים, וְכֵן חַיָּה וָעוֹף**
16 **שֶׁבְּבֵיבָרִין[41] גְּדוֹלִים: כֹּל שֶׁהוּא מְחֻסַּר צִידָה, עַד**
17 **שֶׁאוֹמְרִים: הָבֵא מְצוּדָה וּנְצוּדֶנּוּ - הֲרֵי זֶה מֻקְצֶה[42],**
18 **וְאֵין צָדִין אוֹתָן בְּיוֹם טוֹב; וְאִם צָד - לֹא יֹאכְלוּ.**
19 **וְכֹל שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ מְצוּדָה - הֲרֵי זֶה מוּכָן, וְצָדִין אוֹתוֹ**
20 **בְּיוֹם טוֹב וְאוֹכְלִין אוֹתוֹ. וְכֵן[43] חַיָּה שֶׁקִּנְּנָה בְּפַרְדֵּס[44]**
21 **הַסָּמוּךְ לָעִיר - יְלָדֶיהָ כְּשֶׁהֵן קְטַנִּים, שֶׁאֵינָן צְרִיכִין**
22 **צִידָה, אֵינָם צְרִיכִים זְמוּן, מִפְּנֵי שֶׁדַּעְתּוֹ עֲלֵיהֶן.**

39) משנה, ביצה כג, ב. 40) בריכות של מים מוקפות מארבע רוחות. 41) גני חיות מוקפים גדר סביב. 42) נראה שדעת רבינו שצידה היא מן המלאכות המותרות ביום־טוב, לפי שהניצודים ביום־טוב טובים יותר לאכילה מהניצודים בערב יום־טוב, וכל איסורו אינו אלא משום מוקצה. וכן נראה גם להלן הלכה יז (ועיין ב'חידושי המאירי' ביצה כג:). 43) ביצה כה, א. 44) שהוא מקום המשתמר, ואין הוולד יכול לצאת משם בנקל.

23 **ח. מְצוּדוֹת[45] חַיָּה וְעוֹפוֹת וְדָגִים, שֶׁפְּרָסָן מֵעֶרֶב יוֹם**
24 **טוֹב - לֹא יִטֹּל מֵהֶן בְּיוֹם טוֹב, אֶלָּא אִם כֵּן יוֹדֵעַ**
25 **שֶׁנִּצּוֹדוּ מֵעֶרֶב יוֹם טוֹב[46]. הַסּוֹכֵר[47] אַמַּת הַמַּיִם מֵעֶרֶב**
26 **יוֹם טוֹב, וּלְמָחָר הִשְׁכִּים וּמָצָא בָּהּ דָּגִים - הֲרֵי אֵלּוּ**
27 **מֻתָּרִין; שֶׁכְּבָר נִצּוֹדוּ מֵעֶרֶב יוֹם טוֹב, וַהֲרֵי הֵן**
28 **מוּכָנִין.**

45) משנה, ביצה כד, א. 46) כמו שכתב למעלה הלכה ו, שכל ספק מוכן - אסור. 47) ביצה כה, א.

29 **ט. בַּיִת[48] שֶׁהוּא מָלֵא פֵּרוֹת מוּכָנִין[49], וְנִפְחַת[50] -**
30 **נוֹטֵל מִמְּקוֹם הַפְּחָת[51]. הָעוֹמֵד[52] עַל הַמֻּקְצֶה[53] מֵעֶרֶב**
31 **יוֹם טוֹב[54] בַּשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִית[55], שֶׁכָּל הַפֵּרוֹת הֶפְקֵר -**
32 **צָרִיךְ שֶׁיִּרְשֹׁם[56] וְיֹאמַר: מִכָּאן וְעַד כָּאן אֲנִי נוֹטֵל.**
33 **וְאִם לֹא רָשַׁם - לֹא יִטֹּל.**

48) משנה, ביצה לא, ב. 49) לאכילה. 50) מאליו. ולא ששברו את הכותל ביום־טוב. 51) ואין הפירות שבתוכו מוקצים, שהרי לא היו אסורים מחמת עצמם (רמב"ן). 52) משנה, ביצה לד, א. 53) פירות שמונחין לייבש, והוקצו, ונאסרו מלאכלן. 54) במשנה, שם: "ערב שבת". אבל רבינו שפסק שמוקצה מותר בשבת (למעלה פ"א הי"ז) שינה מלשון המשנה, וכתב "יום טוב" (מגיד־משנה). 55) שהפירות הפקר, ופטורים מתרומות ומעשרות. אבל בשאר השנים - אסורים משום טבל, שסתם מוקצה אינו מעושר, שהרי הוא לפני גמר מלאכה (מגיד־משנה). ואף־על־פי שמותר לאכול אכילת עראי קודם גמר מלאכה — ביום־טוב אסור, שכשם ששבת קובעת למעשר משום שנאמר "וקראת לשבת עונג" (ביצה לד:), כמו כן יום־טוב קובע למעשר שגם בו יש מצות עונג (להלן פ"ו הט"ז), וכל אכילות שבו הן אכילות קבע. 56) כאן במוקצה שהקצה האדם בידיו, החמירו יותר והצריכו מעשה. אבל למעלה ביוני שובך (ה"ה) אין צריך אלא אמירה בלבד ('תוספות' ביצה לד: ד"ה ואומר).

34 **י. כּוּתִי[57] שֶׁהֵבִיא תְּשׁוּרָה לְיִשְׂרָאֵל בְּיוֹם טוֹב: אִם יֵשׁ**
35 **מֵאוֹתוֹ הַמִּין בִּמְחֻבָּר לַקַּרְקַע, אוֹ שֶׁהֵבִיא[58] חַיָּה אוֹ**
36 **עוֹפוֹת אוֹ דָּגִים שֶׁאֶפְשָׁר לְצוּדָן בּוֹ בַּיּוֹם - הֲרֵי אֵלּוּ**
37 **אֲסוּרִין עַד לָעֶרֶב[59], וְיַמְתִּין בִּכְדֵי שֶׁיַּעֲשׂוּ[60]. וַאֲפִלּוּ**
38 **הֲדַס[61] וְכַיּוֹצֵא בּוֹ - אֵינוֹ מֵרִיחַ בּוֹ לָעֶרֶב עַד שֶׁיַּמְתִּין**

39) משנה, ביצה כג, ב. 40) בריכות של מים מוקפות מארבע רוחות. 41) גני חיות מוקפים גדר סביב. 42) נראה שדעת רבינו שצידה היא מן המלאכות המותרות ביום־טוב, לפי שהניצודים ביום־טוב טובים יותר לאכילה מהניצודים בערב יום־טוב, וכל איסורו אינו אלא משום מוקצה. וכן נראה גם להלן הלכה יז (ועיין ב'חידושי המאירי' ביצה כג:). 43) ביצה כה, א. 44) שהוא מקום המשתמר, ואין הוולד יכול לצאת משם בנקל.

23 **ח. מְצוּדוֹת[45] חַיָּה וְעוֹפוֹת וְדָגִים, שֶׁפְּרָסָן מֵעֶרֶב יוֹם**
24 **טוֹב - לֹא יִטֹּל מֵהֶן בְּיוֹם טוֹב, אֶלָּא אִם כֵּן יוֹדֵעַ**
25 **שֶׁנִּצּוֹדוּ מֵעֶרֶב יוֹם טוֹב[46]. הַסּוֹכֵר[47] אַמַּת הַמַּיִם מֵעֶרֶב**
26 **יוֹם טוֹב, וּלְמָחָר הִשְׁכִּים וּמָצָא בָּהּ דָּגִים - הֲרֵי אֵלּוּ**
27 **מֻתָּרִין; שֶׁכְּבָר נִצּוֹדוּ מֵעֶרֶב יוֹם טוֹב, וַהֲרֵי הֵן**
28 **מוּכָנִין.**

45) משנה, ביצה כד, א. 46) כמו שכתב למעלה הלכה ו, שכל ספק מוכן - אסור. 47) ביצה כה, א.

29 **ט. בַּיִת[48] שֶׁהוּא מָלֵא פֵּרוֹת מוּכָנִין[49], וְנִפְחַת[50] -**
30 **נוֹטֵל מִמְּקוֹם הַפְּחָת[51]. הָעוֹמֵד[52] עַל הַמֻּקְצֶה[53] מֵעֶרֶב**
31 **יוֹם טוֹב[54] בַּשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִית[55], שֶׁכָּל הַפֵּרוֹת הֶפְקֵר -**
32 **צָרִיךְ שֶׁיִּרְשֹׁם[56] וְיֹאמַר: מִכָּאן וְעַד כָּאן אֲנִי נוֹטֵל.**
33 **וְאִם לֹא רָשַׁם - לֹא יִטֹּל.**

48) משנה, ביצה לא, ב. 49) לאכילה. 50) מאליו. ולא ששברו את הכותל ביום־טוב. 51) ואין הפירות שבתוכו מוקצים, שהרי לא היו אסורים מחמת עצמם (רמב"ן). 52) משנה, ביצה לד, א. 53) פירות שמונחין לייבש, והוקצו, ונאסרו מלאכלן. 54) במשנה, שם: "ערב שבת". אבל רבינו שפסק שמוקצה מותר בשבת (למעלה פ"א הי"ז) שינה מלשון המשנה, וכתב "יום טוב" (מגיד־משנה). 55) שהפירות הפקר, ופטורים מתרומות ומעשרות. אבל בשאר השנים - אסורים משום טבל, שסתם מוקצה אינו מעושר, שהרי הוא לפני גמר מלאכה (מגיד־משנה). ואף־על־פי שמותר לאכול אכילת עראי קודם גמר מלאכה — ביום־טוב אסור, שכשם ששבת קובעת למעשר משום שנאמר "וקראת לשבת עונג" (ביצה לד:), כמו כן יום־טוב קובע למעשר שגם בו יש מצות עונג (להלן פ"ו הט"ז), וכל אכילות שבו הן אכילות קבע. 56) כאן במוקצה שהקצה האדם בידיו, החמירו יותר והצריכו מעשה. אבל למעלה ביוני שובך (ה"ה) אין צריך אלא אמירה בלבד ('תוספות' ביצה לד: ד"ה ואומר).

34 **י. כּוּתִי[57] שֶׁהֵבִיא תְּשׁוּרָה לְיִשְׂרָאֵל בְּיוֹם טוֹב: אִם יֵשׁ**
35 **מֵאוֹתוֹ הַמִּין בִּמְחֻבָּר לַקַּרְקַע, אוֹ שֶׁהֵבִיא[58] חַיָּה אוֹ**
36 **עוֹפוֹת אוֹ דָּגִים שֶׁאֶפְשָׁר לְצוּדָן בּוֹ בַּיּוֹם - הֲרֵי אֵלּוּ**
37 **אֲסוּרִין עַד לָעֶרֶב[59], וְיַמְתִּין בִּכְדֵי שֶׁיַּעֲשׂוּ[60]. וַאֲפִלּוּ**
38 **הֲדַס[61] וְכַיּוֹצֵא בּוֹ - אֵינוֹ מֵרִיחַ בּוֹ לָעֶרֶב עַד שֶׁיַּמְתִּין**

בִּכְדֵי שֶׁיַּעֲשׂוּ. וְאִם אֵין מֵאוֹתוֹ הַמִּין בִּמְחֻבָּר לַקַּרְקַע, אוֹ שֶׁהָיְתָה צוּרָתוֹ מוֹכַחַת עָלָיו שֶׁמֵּאֶתְמוֹל נֶעֱקַר אוֹ נִצּוֹד: אִם הֱבִיאוֹ מִתּוֹךְ הַתְּחוּם - מֻתָּר, וְאִם הֱבִיאוֹ מִחוּץ לַתְּחוּם - הֲרֵי זֶה אָסוּר. וְהַבָּא בִּשְׁבִיל יִשְׂרָאֵל אַחֵר[62] זֶה מִחוּץ לַתְּחוּם - מֻתָּר לְיִשְׂרָאֵל אַחֵר.

57) ביצה כד, ב. מימרא של רב פפא. 58) ברייתא, שם. 59) בפירוש רש"י שם: "לערב, היינו ערב ראשון, אף שהוא ליל יום־טוב שני, ומותרין ממה־נפשך, אם הלילה הוא חול - הרי המתין בכדי שיעשו. ואם קודש הוא, אז בוודאי מותרין, שהרי נלקטו בחול. ויש לי הרבה ראיות בזה, ולא זכיתי לשאול את פי רבינו יעקב בזה, כי היו נוהגים בו היתר במקומינו, והיה לי דבר פשוט, ולאחר פטירתו של רבינו שמעתי את רבינו יצחק הלוי שהוא אוסר, עד ליל מוצאי יום־טוב שני, וכל אנשי עירו כמותו, וגם ב'הלכות גדולות' אוסר כן, ודנתי לפניו ולא הועיל לי הדבר, ובתשובת רבינו גרשום מאור הגאולה מצאתי כמותי, גם עתה בא אלי מכתב מגרמיי"ש שבא לשם אדם גדול זקן ויושב בישיבה מן רומא, ושמו ר' קלונימוס, ובקי בכל הש"ס והורה כן". ובדעת רבינו אין הכרע. ועיין ב'מגיד משנה' למעלה פ"א הכ"ד, וב'לחם משנה' שם. 60) שלא יהנה ממלאכת יום־טוב. ועוד, שלא יאמר לגוי לתלוש בשבילו (רש"י ו'תוספות' שם). 61) כן מפורש בעירובין מ, א. 62) שלא החמירו חכמים באיסור תחומין, שאינו אלא מדרבנן, לאסרו על כל העולם (רש"י ביצה כה.). [ואף אם הביאו מחוץ לי"ב מיל בכלל זה, שהרי ביום־טוב אין איסור תחומין מן התורה לדעת רבינו. ראה להלן פ"ה הי"ד, ובהקדמת 'מעשה רוקח' בשם 'ספר הבתים'].

יא. עֵצִים[63] שֶׁנָּשְׁרוּ מִן הַדֶּקֶל בְּיוֹם טוֹב - אָסוּר לְהַסִּיקָן, מִפְּנֵי שֶׁהֵן נוֹלָד[64]. וְאִם נָשְׁרוּ לְתוֹךְ הַתַּנּוּר - מַרְבֶּה[65] עֲלֵיהֶן עֵצִים מוּכָנִין וּמַסִּיקָן. עֲרִימַת[66] הַתֶּבֶן[67] וְאוֹצָר שֶׁל עֵצִים - אֵין מַתְחִילִין בָּהֶן בְּיוֹם טוֹב, אֶלָּא אִם כֵּן הֵכִין מִבָּעֶרֶב, מִפְּנֵי שֶׁהֵן מֻקְצֶה. וְאִם הָיָה הַתֶּבֶן מְעֹרָב[68] בְּקוֹצִים[69], שֶׁהֲרֵי אֵינוֹ רָאוּי אֶלָּא לָאֵשׁ - הֲרֵי זֶה מוּכָן.

63) ביצה ד, ב. 64) הרי"ף כתב טעם נוסף: גזירה שמא יעלה ויתלוש. 65) ואף שביאר רבינו בפ"א ה"כ שדבר שיש לו מתירין לא בטל אפילו באלף - כיון שאינו נהנה מן העצים כשהם בעין רק לאחר שנשרפו, לכן מותר. ואין כאן משום אין מבטלים איסור לכתחילה, כיון שכל איסור זה אינו אלא מדרבנן (גמרא, שם). 66) משנה, ביצה ל, א. 67) שהוכן לסחורה, אבל אם עומד למאכל בהמה - מותר (לחם־משנה). 68) מערב יום־טוב (הגאון רבי אליהו מוילנה, או"ח סי' תקיח). 69) ובשו"ע או"ח סי' תקיח ס"ז, הצריך שיהא גם סרוח (ועיין שם בגמרא וב'תוספות').

יב. אֵין[70] מְבַקְּעִין עֵצִים מִסְּוָאר[71] שֶׁל קוֹרוֹת, מִפְּנֵי שֶׁהֵן מֻקְצֶה; וְלֹא מִן הַקּוֹרָה שֶׁנִּשְׁבְּרָה בְּיוֹם טוֹב, מִפְּנֵי שֶׁהִיא נוֹלָד. וְכֵן[72] כֵּלִים שֶׁנִּשְׁבְּרוּ בְּיוֹם טוֹב - אֵין מַסִּיקִין בָּהֶן, מִפְּנֵי שֶׁהֵן נוֹלָד. אֲבָל מַסִּיקִין בְּכֵלִים שְׁלֵמִים[73], אוֹ בְּכֵלִים שֶׁנִּשְׁבְּרוּ מֵעֶרֶב יוֹם טוֹב, שֶׁהֲרֵי הוּכְנוּ לְמְלָאכָה אַחֶרֶת מִבָּעֶרֶב. כֵּיוֹצֵא בּוֹ: אֲגוֹזִים[74] וּשְׁקֵדִים שֶׁאֲכָלָן מֵעֶרֶב יוֹם טוֹב - מַסִּיקִין בִּקְלִפֵּיהֶן בְּיוֹם טוֹב; וְאִם אֲכָלָן בְּיוֹם טוֹב - אֵין מַסִּיקִין בִּקְלִפֵּיהֶן. וְיֵשׁ[75] נֻסְחָאוֹת שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן: שֶׁאִם אֲכָלָן מִבָּעֶרֶב - אֵין מַסִּיקִין בִּקְלִפֵּיהֶן, שֶׁהֲרֵי הֵקִצּוּ; וְאִם אֲכָלָן בְּיוֹם טוֹב - מַסִּיקִין, מִפְּנֵי שֶׁהֵן מוּכָנִין עַל גַּב הָאֹכֶל.

70) משנה, ביצה לא, א. 71) סדר של קורות המושכבות לארץ שלא תתעקמנה ותהיינה ראויות לבנין (רש"י). 72) שבת כט, א. 73) אבל לא יגע בהן לאחר שאחז בהן האור, שאז נעשו שברי כלים והם נולד, שאסור בטלטול (הרשב"א). 74) מכאן עד "ואם אכלן ביום־טוב אין מסיקין בקליפיהן" הוא בתוספתא פ"ג דיום־טוב לפי כת"י ווין (הוצאת צוקמ. עמ' 206). 75) הראב"ד כותב על זה "מעולם לא שמענו נוסחא זו", וכבר העיד ב'מעשה רוקח' שבכתב־יד קדמון נמחק כל זה מדברי רבינו. וה'מגדל עוז' כותב "לא נפלאת היא שהגיעו לידו נוסחאות אשר לא הגיעו לידינו, שהרי זכה לבוא בידו מן הנוסחא שנכתבה בימי מחברי התלמוד בגוילים, כספרי תורה שלנו, וגם במקרא ספר־תורה שהיו מגיהין ממנה בעזרה המכונה לבן אשר". ונראה שכוונת רבינו בנוסחאות אלו אינה לגמרא אלא לתוספתא הנזכרת למעלה (וכן כתב 'מרכבת המשנה' בפ"א מהלכות יום־טוב הי"ד).

יג. קוֹץ[76] רָטֹב - הֲרֵי הוּא מֻקְצֶה, מִפְּנֵי שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לְהַסָּקָה. לְפִיכָךְ, אָסוּר לוֹ לַעֲשׂוֹת כְּמוֹ שַׁפּוּד לִצְלוֹת בּוֹ בָּשָׂר[77]. וְכֵן כֹּל כֵּיוֹצֵא בָּזֶה.

76) ביצה לג, א. ובלשון התלמוד נקרא "חיזרא". 77) ברי"ף: "ליטול מהן עץ להכניסו בתוך הבשר, כמין שפוד לצלות בו הצלי". וכן כוונת רבינו במה שכתב "לעשות כמו שפוד" - להכניסו בתוך הבשר כמין שפוד.

יד. נוֹטְלִין[78] עֵצִים הַסְּמוּכִים לְדָפְנֵי[79] הַסֻּכָּה וּמַסִּיקִין בָּהֶן, אֲבָל אֵין מְבִיאִים מִן הַשָּׂדֶה[80], אֲפִלּוּ הָיוּ מְכֻנָּסִין שָׁם מִבָּעֶרֶב[81]. אֲבָל[82] מְגַבֵּב[83] הוּא בַּשָּׂדֶה[84] מִלְּפָנָיו[85], וּמַדְלִיק שָׁם. וּמְבִיאִין[86] מִן הַמְכֻנָּסִין שֶׁבִּרְשׁוּת הַיָּחִיד, וַאֲפִלּוּ הָיְתָה מֻקֶּפֶת שֶׁלֹּא לְשֵׁם דִּירָה; וּבִלְבַד שֶׁיִּהְיֶה לָהּ פּוֹתַחַת[87], וְתִהְיֶה בְּתוֹךְ תְּחוּם שַׁבָּת[88]; וְאִם חָסֵר אֶחָד מִכָּל אֵלּוּ - הֲרֵי הֵן מֻקְצֶה.

78) משנה, ביצה ל, ב. 79) אבל מן הדפנות עצמם אסור, שהרי הוא סותר אוהל. 80) העצים התלושים. 81) שנראה כמעמר עצים לצורך מחר, ועיין ר"ן. 82) משנה, ביצה לג, א. 83) מלקט. 84) במשנה שם כתוב "מגבב משלפניו", ומפרשה רבינו בשדה, וכן הוא בפירוש המשנה. 85) שזה מוכיח שעושה רק כדי לבשל קדירתו, ואין בו משום מעמר. 86) משנה, ביצה לא, א. 87) מסגר. 88) שאם יש כל אלו התנאים, נחשב הדבר כמוכן.

טו. עֲלֵי[89] קָנִים וַעֲלֵי גְפָנִים, אַף־עַל־פִּי שֶׁהֵן מְכֻנָּסִין בְּקַרְפֵּף[90] - כֵּיוָן שֶׁהָרוּחַ מְפַזֶּרֶת אוֹתָן, הֲרֵי הֵן כִּמְפֻזָּרִין[91] וַאֲסוּרִין. וְאִם הִנִּיחַ עֲלֵיהֶן כְּלִי כָּבֵד מֵעֶרֶב יוֹם טוֹב - הֲרֵי אֵלּוּ מוּכָנִין.

89) ביצה לא, א. 90) מקום נרחב, מוקף גדר, מחוץ לעיר. 91) שאינו סומך עליהן מערב יום־טוב, שהוא חושב שהרוח פזרתן כבר (רש"י).

טז. בְּהֵמָה[92] שֶׁמֵּתָה בְּיוֹם טוֹב: אִם הָיְתָה מְסֻכֶּנֶת[93] מֵעֶרֶב יוֹם טוֹב - הֲרֵי זֶה מְחַתְּכָה לִכְלָבִים; וְאִם לַאו - הוֹאִיל וְלֹא הָיְתָה דַּעְתּוֹ עָלֶיהָ, הֲרֵי זֶה מַקְצֶה, וְלֹא יְזִיזֶנָּה מִמְּקוֹמָהּ. בְּהֵמַת קָדָשִׁים[94] שֶׁמֵּתָה, וּתְרוּמָה שֶׁנִּטְמֵאת - לֹא יְזִיזֶנָּה מִמְּקוֹמָהּ[95].

92) ביצה ב, א. ודף כז, ב. 93) שחשב עליה שתמות ביום־טוב ויתננה לכלב. 94) אפילו היתה מסוכנת מערב יו"ט אסורה בטלטול, כי העיקר אצלנו אין מאכילין את הקדשים לכלבים (פירוש המשניות להר"מ) שהרי מצות קדשים טמאים היא בשריפה. וראה ברש"י ביצה כז: ו'תוספות' שם. 95) "ומעשה, ושאלו את רבי טרפון עליה ועל החלה שנטמאת, ונכנס לבית המדרש ושאל, ואמרו לו לא יזיזם ממקומם" (ביצה, שם).

יז. דָּגִים[96] וְעוֹפוֹת וְחַיָּה שֶׁהֵן מֻקְצֶה[97] - אֵין מַשְׁקִין אוֹתָן בְּיוֹם טוֹב, וְאֵין נוֹתְנִין לְפָנֵיהֶם מְזוֹנוֹת[98]; שֶׁמָּא יָבוֹא לִקַּח מֵהֶן. וְכֹל שֶׁאָסוּר לְאָכְלוֹ אוֹ לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ בְּיוֹם טוֹב מִפְּנֵי שֶׁהוּא מֻקְצֶה - אָסוּר לְטַלְטְלוֹ.

96) ביצה כג, ב. 97) ראה למעלה הלכה ז. 98) אף־על־פי שמזונותם עליו, שאינם ניזונים מאליהם, ועיין רש"י שם.

יח. הַמַּכְנִיס[99] עָפָר מֵעֶרֶב יוֹם טוֹב, אִם יִחֵד לוֹ בַּחֲצֵרוֹ קֶרֶן זָוִית - הֲרֵי זֶה מוּכָן, וּמֻתָּר לְטַלְטְלוֹ וְלַעֲשׂוֹת בּוֹ כָּל צָרְכָּיו. וְכֵן[100] אֵפֶר שֶׁהֵסַּק מֵעֶרֶב יוֹם טוֹב[101] - מוּכָן; וְשֶׁהֵסַּק[102] בְּיוֹם טוֹב: כָּל זְמַן שֶׁהוּא חַם כְּדֵי לִצְלוֹת בּוֹ בֵּיצָה[103] - מֻתָּר לְטַלְטְלוֹ, שֶׁעַדַיִן אֵשׁ הוּא; וְאִם לַאו - אָסוּר לְטַלְטְלוֹ, מִפְּנֵי שֶׁהוּא נוֹלָד. מִי[104] שֶׁהָיָה לוֹ דֶּקֶר[105] נָעוּץ מֵעֶרֶב יוֹם טוֹב, וְנִתְקוֹ[106] בְּיוֹם טוֹב, וְהֶעֱלָה עָפָר: אִם הָיָה אוֹתוֹ עָפָר תִּיחוּחַ[107] - הֲרֵי זֶה מְכֻסֶּה[108] בּוֹ וּמְטַלְטְלוֹ; אֲבָל אִם הֶעֱלָה גוּשׁ עָפָר - הֲרֵי זֶה לֹא יִכְתֹּשׁ[109] אוֹתוֹ בְּיוֹם טוֹב.

99) ביצה ח, א. מימרא של רב יהודה. 100) משנה (ביצה ב.) "אפר כירה, מוכן הוא". 101) ביצה ח, א. 102) שם. 103) שהיא מתבשלת מהר יותר מכל שאר דברים. 104) משנה (ביצה ב.). 105) יתד ברזל שחופרין בו את הקרקע. 106) בדיעבד. כלומר שעבר ונתקו. אבל לכתחילה אסור לנתקו אפילו אם כבר שחט (שהרי כתב בסמוך "מכסה בו", ולא כתב "שוחט ומכסה בו" – 'בירור הלכה' למסכת ביצה ב. ציון ג ד"ה ואם עבר) שלא התירו אפילו טלטול מוקצה לצורך מצות כיסוי (להלן פ"ג ה"א שאם אין לו עפר מוכן, ועבר ושחט - לא יכסה עד הערב), וכל־שכן שלא התירו איסור מלאכה, אף־על־פי שהוא מדרבנן. ומה שאמרו במשנה "ומודים שאם שחט שיחפור בדקר ויכסה" - זה אינו אלא למי שסובר "מלאכה שאינה צריכה לגופה פטור עליה" ויש כאן שתי קולות: א' מלאכה שאינה צריכה לגופה, וב' מקלקל. אבל לדעת רבינו שמלאכה שאינה צריכה לגופה חייב עליה (פ"א מהל' שבת ה"ז) ואין כאן אלא קולא אחת של מקלקל - לא התירו ('שער המלך' כאן). וראה להלן פ"ג ה"א, ובהערה ג.
107) עפר רך. 108) אם שחט חיה או עוף שמצוות־עשה לכסות את דמם בעפר, כמו שכותב רבינו בהל' שחיטה פי"ד. 109) שכתישה אסורה, כמבואר בהל' שבת פרק שמיני.

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי[1]

1) נתבארו בו קצת המלאכות המותרות בפרטיהן, ומה שאסור בהן, והענין הכולל לאלו הנזכרות בפרק זה הוא היותן לאוכלין ומשקין.

א. מִי[2] שֶׁהָיָה לוֹ עָפָר מוּכָן[3] אוֹ אֵפֶר מוּכָן, שֶׁמֻּתָּר לְטַלְטְלוֹ - הֲרֵי זֶה שׁוֹחֵט חַיָּה וָעוֹף וּמְכַסֶּה דָּמָם; וְאִם אֵין לוֹ עָפָר מוּכָן אוֹ אֵפֶר הָרָאוּי לְטַלְטְלוֹ - הֲרֵי זֶה לֹא יִשְׁחַט; וְאִם עָבַר וְשָׁחַט - לֹא יְכַסֶּה דָּמָם עַד לָעֶרֶב[4]. וְכֵן בְּרִיָּה[5] שֶׁהוּא סָפֵק[6] אִם חַיָּה הִיא אִם בְּהֵמָה[7] - אֵין שׁוֹחֲטִין אוֹתָהּ בְּיוֹם טוֹב; וְאִם שָׁחַט - לֹא יְכַסֶּה דָּמָהּ עַד לָעֶרֶב, אֲפִלּוּ הָיָה לוֹ עָפָר מוּכָן אוֹ אֵפֶר; שֶׁמָּא יֹאמַר הָרוֹאֶה: חַיָּה וַדַּאִית הִיא וּלְפִיכָךְ כִּסָּה דָּמוֹ בְּיוֹם טוֹב, וְיָבוֹא הָרוֹאֶה לְהַתִּיר חֶלְבּוֹ[8].

2) משנה, ביצה ב, א. 3) מערב יום־טוב. 4) ראה למעלה בסוף פרק שני (בהערה 106). אבל לדעת גדולי הראשונים, אם יש לו דקר נעוץ (יתד ברזל שחופרין בו קרקע) מבעוד יום בעפר תיחוח, יכול לכסות בו, כדברי המשנה "ומודים שאם שחט שיחפור בדקר ויכסה".
5) משנה, ביכורים פ"ב. 6) ונקרא בלשון התלמוד "כוי".
7) וצריך לכסות מספק (רבינו בפי"ד מהל' שחיטה).
8) והאוכל כזית מחלב בהמה חייב כרת, וחלב חיה מותר באכילה (רבינו בהל' מאכלות אסורות פ"ז), וכוי חלבו אסור מספק, ואין לוקין על אכילתו (רבינו בפ"א מהל' מאכלות אסורות).

ב. וְכֵן[9] הַשּׁוֹחֵט חַיָּה וָעוֹף מֵעֶרֶב יוֹם טוֹב - לֹא יְכַסֶּה דָּמָם בְּיוֹם טוֹב[10]. שָׁחַט בְּהֵמָה[11] חַיָּה וָעוֹף בְּיוֹם טוֹב, וְנִתְעָרֵב דָּמָם - לֹא יְכַסֶּה אוֹתוֹ עַד לָעֶרֶב[12]; וְאִם הָיָה לוֹ עָפָר מוּכָן אוֹ אֵפֶר, וְיָכוֹל לְכַסּוֹת הַכֹּל בִּדְקִירָה אַחַת - הֲרֵי זֶה יְכַסֶּהוּ[13].

9) ביצה ח, ב. 10) שהיה לו לכסות מערב יום־טוב, ואין מצוות הכיסוי מונע אותו משמחת יום־טוב, שהרי יכול לאכול את הבשר, ולכסות את דמו במוצאי יום־טוב (רש"י).
11) שדמה פטור מכיסוי. 12) שהרי הוא טורח טרחא שאינה של מצוה, שיש ביניהם דם בהמה (רש"י).

13) ואם שחט באמצע החצר, יכול לכסות את הדם אפילו בכמה דקירות, כדי שלא יתלכלכו כליו ('מגן אברהם' בשו"ע או"ח סי' תצח).

ג. הַשּׁוֹחֵט[14] בְּהֵמָה בְּיוֹם טוֹב - מֻתָּר לוֹ לִתְלֹשׁ צֶמֶר לִמְקוֹם הַסַּכִּין[15] בְּיָדוֹ[16]; וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יְזִיזֶנּוּ מִמְּקוֹמוֹ[17], אֶלָּא יִשָּׁאֵר שָׁם מְסֻבָּךְ כִּשְׁאָר[18] צֶמֶר הַצַּוָּאר. אֲבָל בְּעוֹף - לֹא יִמְרֹט; מִפְּנֵי שֶׁהוּא דַּרְכּוֹ, וְנִמְצָא תּוֹלֵשׁ[19] בְּיוֹם טוֹב[20].

14) בכורות כה, א. 15) שאם ישחוט בלי תלישה, והסכין יהיה מכוסה בצמר - תהיה השחיטה פסולה משום חלדה, ראה הל' שחיטה פ"ג, ה"י. 16) שאין דרך גזיזה אלא בכלי (פ"ט מהל' שבת ה"ח) והתירו בידו, שהוא כלאחד יד, משום שמחת יום־טוב. 17) כדי שייראה שתולש רק לצורך שחיטה ולא לצרכו ('תפארת ישראל' בבכורות פ"ג מ"א לענין בכור, וה"ה לענין יו"ט). 18) ובנוסחאות ישנות, הגירסא: "בשאר" (בבי"ת). 19) שלא התירו מכשירי אוכל נפש אלא מה שאי־אפשר לעשות מערב יום־טוב (ראה בפ"א ה"ח) מבלי שיגרום הפסד או חסרון טעם לאוכל, אבל מריטת הנוצה אפשר לעשותו מערב יום־טוב (הרא"ש). 20) "נהגו עכשיו השוחטים למרוט הנוצה קודם שחיטה, וסומכין על דעת הרמב"ן שחולק על רבינו, ומתיר תלישת נוצה מן הצואר לפני שחיטה, שאי־אפשר לשחוט בלא זה ('חיי אדם' כלל סט). ורבינו בפירוש המשניות במס' בכורות שם, העתיק את כל דברי הגמרא בענין זה, אף־על־פי שאין דרכו כן בפירוש המשנה, והתנצל בלשון זה: "וזכרתי זה, ואע"פ שאינו מכוונת המסכת לפי שרוב בני אדם עוברים עליו".

ד. הַמַּפְשִׁיט עוֹר בְּהֵמָה בְּיוֹם טוֹב[21] - לֹא יִמְלָחֶנּוּ; שֶׁזֶּה עִבּוּד הוּא[22], וְנִמְצָא עוֹשֶׂה מְלָאכָה שֶׁלֹּא לְצֹרֶךְ אֲכִילָה. אֲבָל נוֹתְנוֹ[23] לִפְנֵי בֵּית הַדְּרִיסָה, כְּדֵי שֶׁיִּדְרְסוּ עָלָיו[24] וְלֹא יִפָּסֵד. וְלֹא הִתִּירוּ דָּבָר זֶה אֶלָּא מִפְּנֵי שִׂמְחַת יוֹם טוֹב, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִמָּנַע מִלִּשְׁחֹט[25]. וּמֻתָּר לִמְלֹחַ בָּשָׂר לְצָלִי[26] עַל גַּבֵּי הָעוֹר[27], וּמַעֲרִימִים בְּדָבָר זֶה[28]. כֵּיצַד? מוֹלֵחַ מְעַט בָּשָׂר מִכָּאן וּמְעַט מִכָּאן, עַד שֶׁיִּמְלַח הָעוֹר כֻּלּוֹ.

21) וגם נשחטה ביום־טוב (מגיד־משנה). 22) "שהמליחה מין עיבוד הוא" (רבינו בהל' שבת פי"א). 23) המדובר בבהמה שנשחטה ביום־טוב כנ"ל (אבל אם נשחטה מערב יום־טוב, אסור - הואיל והיה יכול למלחו מערב יום־טוב. מגיד־משנה). 24) ולא ניכר כל־כך שכוונתו לתיקון העור (ביצה יא:). 25) "התירו סופן משום תחילתן" (ביצה יא.). 26) שהיא מליחה מועטת, כדלהלן הלכה ה'. 27) אף שעל־ידי־זה ימלח גם העור קצת. 28) 'ירושלמי' פ"א ה"ו. וחכמים התירו דבר זה שנראה קצת הערמה, כדי שלא יבוא לידי קלקול והפסד העור, ולא ירצה לשחוט ביום־טוב, וימנע משמחת יום־טוב.

ה. בַּמֶּה[29] דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּמוֹלֵחַ לְצָלִי, שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ מֶלַח הַרְבֵּה[30]; אֲבָל לִקְדֵרָה[31] - אָסוּר לִמְלֹחַ עַל הָעוֹר. וְכֵן[32] אֵין מוֹלְחִין[33] אֶת הַחֲלָבִים, וְאֵין מְהַפְּכִין[34] בָּהֶן, וְאֵין שׁוֹטְחִין אוֹתָן בָּרוּחַ עַל גַּבֵּי יְתֵדוֹת[35], מִפְּנֵי שֶׁאֵינָן רְאוּיִין לַאֲכִילָה.

29) ביצה יא, א. 30) [בפ"ו מהלכות אסורות הי"ב, נראה מדברי רבינו שלצלי צריך מליחה כמו לקדירה (עיי"ש במגיד־משנה). וכן כתב רבינו בפ"ה מהל' איסורי מזבח הי"א: "ומצוה למלוח הבשר (בקרבנות) יפה יפה כמולח בשר לצלי", וצ"ע]. 31) והוא־הדין אם מולח לצלי מליחה מרובה כמו לקדירה - אסור (ביצה, שם). 32) ביצה, שם. 33) שדבר שאינו אוכל גמור, אם מולח כדי שלא יסריח - יש בו משום מעבד. 34) שזה תיקון לחלבים שלא יסרחו. 35) כתנא־קמא ולא כרבי יהושע. גזירה שמא יבוא למלחם (שם יא:).

ו. הַמַּפְשִׁיט[36] אֶת הַבְּהֵמָה - לֹא יַרְגִּיל בְּיוֹם טוֹב. כֵּיצַד הוּא הַמַּרְגִּיל? זֶה הַמּוֹצִיא כָּל בָּשָׂר מֵרֶגֶל אַחַת, כְּדֵי שֶׁיּוֹצִיא כָּל הָעוֹר שָׁלֵם וְלֹא יִקָּרֵעַ. מִפְּנֵי שֶׁטּוֹרֵחַ בְּהֶפְשֵׁט זֶה טֹרַח גָּדוֹל[37], וְאֵין בּוֹ צֹרֶךְ לַמּוֹעֵד. וְכֵן[38] אָסוּר לַעֲשׂוֹת בֵּית יָד[39] בַּבָּשָׂר. וָהוּא, שֶׁיַּעֲשֶׂה בַּסַּכִּין. שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה כְּדֶרֶךְ שֶׁהוּא עוֹשֶׂה בְּחֹל. וּמֻתָּר לַעֲשׂוֹת סִימָן[40] בַּבָּשָׂר.

36) בכורות לג, א. 37) אבל מפשיט את העור דרך שתי הרגלים, שחותך מרגל האחת עד השניה, ועל־ידי־זה מפשיט העור שלם, שאין הטרחא מרובה בזה ('בית יוסף' או"ח סי' תצט, ועיין כסף־משנה כאן). 38) ביצה כח, א. 39) "כשמוכר בשר, עושה בו בית יד ונותנו ללוקח להוליכו לביתו, וביום־טוב צריך לשנות לעשות היכר, שאין מקח וממכר ביום־טוב" (רש"י ביצה כח.). 40) "שלא יחליפהו הנושאו" (רש"י).

ז. מוֹלְגִין[41] אֶת הָרֹאשׁ[42] וְאֶת הָרַגְלַיִם, וּמְהַבְהֲבִין אוֹתָן בָּאוּר; אֲבָל אֵין טוֹפְלִין אוֹתָן בְּסִיד[43] וּבְחַרְסִית[44] וְלֹא בַּאֲדָמָה, וְאֵין גּוֹזְזִין אוֹתָן בְּמִסְפָּרַיִם[45]. וְכֵן אֵין גּוֹזְזִין אֶת הַיֶּרֶק בְּתִסְפֹּרֶת שֶׁלּוֹ; אֲבָל מְתַקְּנִין אֶת הָאֹכֶל שֶׁיֵּשׁ בּוֹ קוֹצִים, כְּגוֹן קֵנְדֶּס[46] וְעַכָּבִיּוֹת[47], בְּתִסְפֹּרֶת[48].

41) ביצה לד, א. 42) ברותחין, כדי להסיר את השיער. 43) שזה נראה כעיבוד. 44) חומר שעושין ממנו כלי חרס. 45) שנראה כאילו עושה זה לצורך השיער (רש"י). 46) בכת"י התימנים, הגירסא "קורנס". 47) מין צמח שיש בו קוצים, והוא ראוי למאכל. 48) כיון שהוא צורך אוכל נפש.

ח. מֻתָּר[49] לָלוּשׁ עִסָּה גְּדוֹלָה בְּיוֹם טוֹב. וְהַלָּשׁ[50] עִסָּה מֵעֶרֶב יוֹם טוֹב - אֵינוֹ מַפְרִישׁ מִמֶּנָּה חַלָּה בְּיוֹם טוֹב[51]. וְאִם לָשָׁהּ בְּיוֹם טוֹב - מַפְרִישׁ מִמֶּנָּה חַלָּה[52] וְנוֹתְנָהּ לַכֹּהֵן. וְאִם[53] הָיְתָה עִסָּה טְמֵאָה, אוֹ שֶׁנִּטְמֵאת הַחַלָּה - לֹא יְבַשֵּׁל אֶת הַחַלָּה; שֶׁאֵין מְבַשְּׁלִין בְּיוֹם טוֹב אֶלָּא לֶאֱכֹל[54], וְזוֹ לִשְׂרֵפָה[55] עוֹמֶדֶת. וְכֵן[56] אֵין

שׁוֹרְפִין אוֹתָהּ בְּיוֹם טוֹב, שֶׁאֵין שׁוֹרְפִין קָדָשִׁים[57] שֶׁנִּטְמְאוּ בְּיוֹם טוֹב; שֶׁשְּׂרֵפַת קָדָשִׁים שֶׁנִּטְמְאוּ - מִצְוַת עֲשֵׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: בָּאֵשׁ יִשָּׂרֵף, וַעֲשִׂיַּת מְלָאכָה שֶׁאֵינָהּ לְצֹרֶךְ אֲכִילָה וְכַיּוֹצֵא בָהֶן[58] - עֲשֵׂה וְלֹא תַעֲשֶׂה[59], וְאֵין עֲשֵׂה דּוֹחֶה אֶת לֹא תַעֲשֶׂה וַעֲשֵׂה[60].

49) ביצה כב, ב: "בית שמאי אומרים, אין אופים פת מרובה ביום־טוב, ובית הלל מתירים". והלכה כבית הלל. וראה למעלה פ"א ה"י שממלאה אשה תנור פת וכו'. 50) ביצה ט, א. 51) שאפשר לעשותה מערב יום־טוב. 52) "מצות־עשה להפריש תרומה מן העיסה לכהן, שנאמר (במדבר טו, כ) ראשית עריסותיכם חלה תרימו תרומה" (פ"ה ה"א מהל' ביכורים). 53) משנה, פסחים מו, א. 54) שנאמר (שמות יב, טז) "אך אשר יֵאָכֵל לכל נפש הוא לבדו יֵעָשֶׂה לכם". 55) כדין תרומה טמאה שאינה נאכלת לכהן, רק יהנו בשריפתה (רבינו בהל' תרומות פ"ב). 56) שבת כד, ב. 57) שתרומה בכלל קדשים, שמצות־עשה היא לשורפן (תנא דבי אליהו פי"ג. ועיין שבת כה. ורש"י ו'תוספות' שם). 58) בכתב־יד שלפני בעל 'מעשה רוקח', לא נמצאו תיבות "וכיוצא בהן". 59) ראה למעלה פ"א ה"ב. 60) שבת כה, ב.

ט. כֵּיצַד יַעֲשֶׂה בָּהּ? יַנִּיחֶנָּה עַד הָעֶרֶב[61] וְיִשְׂרֹף אוֹתָהּ. הָיָה[62] יוֹם טוֹב שֶׁל פֶּסַח, שֶׁאִם יַנִּיחֶנָּה תַּחְמִיץ[63] - לֹא יַפְרִישׁ אֶת הַחַלָּה בָּצֵק, אֶלָּא[64] יֹאפֶה אֶת כָּל הָעִסָּה הַטְּמֵאָה, וְאַחַר כָּךְ יַפְרִישׁ הַחַלָּה לֶחֶם.

61) [אף שאין שורפין קדשים בלילה - זה אינו אלא בנותר ופיגול, אבל טמא נשרף בלילה — 'נודע ביהודה' מהדורא תנינא או"ח סי' צו, מדקדוק לשון הרמב"ם פי"ט מפסולי המוקדשין ה"ה]. 62) משנה, פסחים מו, א. 63) ואף שהחלה היא של הקדש, וביאר רבינו (בפ"ד מהל' חמץ ומצה) שאינו עובר על חמץ של הקדש, שנאמר (שמות יג, ז) "ולא יראה לך", שלך אי אתה רואה, אבל אתה רואה של אחרים ושל גבוה? - כאן נחשב החמץ כשלו, כיון שלא נתנו עדיין לידי כהן, ויכול לישאל על ההפרשה, "הואיל ואי בעי מתשיל עלה, ממוניה הוא" (שם מו:). 64) במשנה, אמרו עוד: "בן בתירא אומר, תטיל בצונן", המונעו מלהחמיץ, אבל לכתחילה אין לסמוך על תקנה זו, שחששו חכמים שמא לא יזהר יפה שלא תחמיץ (הרא"ש).

י. אֵין[65] אוֹפִין בְּפוּרְנִי[66] חֲדָשָׁה, גְּזֵרָה שֶׁמָּא תִּפָּחֵת[67] וְתִפְסִיד הַלֶּחֶם, וְיִמָּנַע מִשִּׂמְחַת יוֹם טוֹב. אֵין[68] גּוֹרְפִין[69] תַּנּוּר וְכִירַיִם, אֲבָל מְכַבְּשִׁין[70] אֶת הָאֵפֶר שֶׁבָּהֶן[71]. וְאִם אִי אֶפְשָׁר לֶאֱפוֹת בּוֹ אוֹ לִצְלוֹת אֶלָּא אִם כֵּן גָּרַף - מֻתָּר. וְסוֹתְמִין[72] פִּי הַתַּנּוּר בְּטִיט וָרֶפֶשׁ שֶׁבִּסְבִיבוֹת הַנָּהָר. וָהוּא, שֶׁרִכְּכוֹ[73] מֵאֶמֶשׁ. אֲבָל לְגַבֵּל טִיט בְּיוֹם טוֹב - אָסוּר. וּמֻתָּר לְגַבֵּל אֶת הָאֵפֶר[74] לִסְתֹּם בּוֹ פִּי הַתַּנּוּר.

65) ביצה לד, א. 66) תנור של חרס. 67) יתקלקל גג התנור ויפול על הפת. אבל בתנורים שלנו, שנעשו מלבנים, ונותן טיט בין לבינה לחברתה להדביקן יחד, והם חזקים, אין חשש זה ('משנה ברורה' או"ח סי' תקז). 68) משנה, ביצה לב, ב. 69) אם נפל לתוכו מטיח הטיט. 70) להשכיב האש והאפר שבו, כדי שיהיה חלק ולא יגע בפת. 71) "ולגרוף את התנור מן האפר והגחלים לאחר הסקה, יראה לי שהוא מותר, ואף־על־פי שהוא מכבה, אי אפשר בלא כן, וכשם שמותר להבעיר לצורך אוכל נפש, כך מותר לכבות לצורך אוכל נפש, והרי זה כמניח בשר על הגחלים" (מגיד־משנה בשם הרשב"א). 72) ביצה, שם. 73) בגמרא שם "והוא דציריה (=עשה בו סימן) מאתמול". אבל בנוסחת הרי"ף (כת"י דק"ס) "דטריח", וצ"ל "דמריח" שהוא ממורח ואין בו גיבול ('בירור הלכה' שם, ציון ל'). 74) לשיטתו בפ"ח מהל' שבת (הט"ז) שאין גיבול באפר, והראב"ד חולק עליו שם וכאן.

יא. תַּנּוּר[75] וְכִירַיִם חֲדָשִׁים - אֵין סָכִין[76] אוֹתָן בְּשֶׁמֶן בְּיוֹם טוֹב, וְאֵין טָשִׁין אוֹתָן בְּמַטְלִית, וְאֵין מְפִיגִין[77] אוֹתָן בְּצוֹנֵן כְּדֵי לְחַסְּמָן[78]; וְאִם בִּשְׁבִיל לֶאֱפוֹת[79] בָּהֶן - מֻתָּר. אֵין[80] מְלַבְּנִין אֶת הָאֲבָנִים[81] לִצְלוֹת אוֹ לֶאֱפוֹת עֲלֵיהֶן, מִפְּנֵי שֶׁמְּחַסְּמָן[82]. וּמַסִּיקִין וְאוֹפִין בְּפוּרְנִי[83], וּמְחַמִּין חַמִּין בְּאַנְטִיכֵי[84].

75) ביצה לד, א. 76) דרכן היה לסוך התנורים החדשים בשמן ולשפשף אותן, כדי להחליקן ולצחצחן, ואסור משום תיקון כלי. 77) שהצונן הבא אחר היסק, מחזק את הכלי. 78) לחזקן. 79) שהוצרכו להפיג את התנור כדי שיוכלו לאפות בהם, ולא ישרף הפת. 80) משנה, ביצה לג, א. 81) בכמה ספרים, הגירסא "הרעפים", וכן גירסת רבינו בפירוש המשניות, והם חרסים שמכסים בהם את הגגות. 82) לדעת ה'מגיד משנה' אסור אפילו ברעפים ישנים, אבל בפירוש המשנה להרמב"ם מפורש שלא נאסר אלא בחדשים, וכפשטות דברי הגמרא ביצה לד, א. 83) תנור גדול של חרס. 84) יורה גדולה. והשמיענו בשני אלה, שאין חוששים שמא יאמרו: לצורך חול הוא עושה (מגיד־משנה).

יב. אֵין[85] עוֹשִׂין גְּבִינָה בְּיוֹם טוֹב; שֶׁאִם גִּבֵּן מֵעֶרֶב יוֹם טוֹב, אֵין בָּזֶה חֶסְרוֹן טַעַם. אֲבָל[86] דָּכִין אֶת הַתְּבָלִין כְּדַרְכָּן; שֶׁאִם יָדוּךְ אוֹתָן מִבָּעֶרֶב, יָפוּג טַעְמָן. אֲבָל מֶלַח אֵינוֹ נִדּוּךְ בְּיוֹם טוֹב, אֶלָּא אִם כֵּן הִטָּה הַמַּכְתֵּשׁ, אוֹ שֶׁיָּדוּךְ בִּקְעָרָה וְכַיּוֹצֵא בָהּ, כְּדֵי שֶׁיִּשָּׁנֶה; שֶׁאִם שָׁחַק הַמֶּלַח מֵעֶרֶב יוֹם טוֹב, לֹא יָפוּג טַעְמוֹ. וְאֵין[87] שׁוֹחֲקִין אֶת הַפִּלְפְּלִין בְּרֵחַיִם שֶׁלָּהֶן[88], אֶלָּא דָּךְ אוֹתָן בִּמְדוּכָה כְּכָל הַתְּבָלִין[89].

85) שבת קלד, א. 86) משנה, ביצה יד, א. 87) משנה, ביצה כג, א. כרבנן החולקים על רבי אלעזר בן עזריה. 88) שנראה כמעשה חול ('תוספות' ביצה יד, א. ד"ה איכא). 89) שאף הם מפיגים טעמם אם דכים אותם מערב יום־טוב ('תוספות' שם).

יג. אֵין[90] כּוֹתְשִׁין אֶת הָרִיפוֹת[91] בְּמַכְתֶּשֶׁת גְּדוֹלָה[92],

אֲבָל כּוֹתְשִׁין בְּמַכְתֶּשֶׁת קְטַנָּה, שֶׁזֶּה הוּא הַשִּׁנּוּי שֶׁלָּהּ. וּבְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל - אֲפִלּוּ בִּקְטַנָּה אָסוּר; שֶׁהַתְּבוּאָה שֶׁלָּהֶן טוֹבָה הִיא, וְאִם כּוֹתְשִׁין אוֹתָם מֵעֶרֶב יוֹם טוֹב - אֵין בְּכָךְ הֶפְסֵד[93].

90) ביצה יד, א. 91) שעורים כתושים במכתש. 92) אף־על־פי שבחוצה לארץ אין התבואה טובה, ואם כותשין אותה מערב יום־טוב היא נפסדת, בכל זאת אסור לכתוש במכתשת גדולה, כמו שאסרו לטחון פלפלים בריחיים שלהם (למעלה הי"ב) – לחם־משנה. 93) כן מפרש רבינו מה שחילקו בתלמוד (שם יד:) בין ארץ ישראל לחוץ לארץ. ואין זה דומה למלח שהתירו לדוך בשינוי, אף־על־פי שאינו מתקלקל אם דכים מערב יום־טוב (למעלה הי"ב), מפני שמלח צורך הכרחי הוא, שהרי כל המאכלים צריכים מלח (לחם־משנה).

יד. הַקֶּמַח[94], אַף־עַל־פִּי שֶׁרִקְּדוּ[95] מֵעֶרֶב יוֹם טוֹב וְהֵסִיר מִמֶּנּוּ הַסֶּבִּין - אֵין מְרַקְּדִין אוֹתוֹ פַּעַם שְׁנִיָּה בְּיוֹם טוֹב, אֶלָּא אִם כֵּן נָפַל[96] בְּתוֹכוֹ צְרוֹר אוֹ קֵיסָם וְכַיּוֹצֵא בָּהֶם. וְאִם שִׁנָּה - מֻתָּר, כְּגוֹן שֶׁיְּרַקֵּד מֵאַחוֹרֵי הַנָּפָה, אוֹ שֶׁרִקֵּד עַל גַּבֵּי הַשֻּׁלְחָן[97], וְכַיּוֹצֵא בְּשִׁנּוּי זֶה.

94) ביצה כט, ב. 95) רקידה אסורה אף לצורך אוכל נפש, כמו שכותב רבינו בפ"א הי"ז, לפי שאפשר לעשותה מערב יום־טוב מבלי שיפסיד את טעמו, וגם כי הדרך לעשות מזה הרבה לימים רבים, וטורח ביום־טוב לצורך חול. 96) שאין כוונתו לרקד כדי לייפות הקמח, אלא להסיר מתוכו הצרורות. 97) שבחול, הדרך לעשותן על גבי תיבה או עריבה.

טו. מוֹלְלִין[98] מְלִילוֹת[99] וּמְפָרְכִין[100] קִטְנִית בְּיוֹם טוֹב. וּמְנַפֵּחַ עַל יָד עַל יָד בְּכָל כֹּחוֹ וְאוֹכֵל, וַאֲפִלּוּ בְּקָנוֹן[101] אוֹ בְּתַמְחוּי[102], אֲבָל[103] לֹא בְּנָפָה[104] וְלֹא בִּכְבָרָה. וְכֵן[105] הַבּוֹרֵר קִטְנִיּוֹת בְּיוֹם טוֹב - בּוֹרֵר כְּדַרְכּוֹ בְּחֵיקוֹ וּבְתַמְחוּי, אֲבָל לֹא בְּנָפָה וְלֹא בְּטַבְלָא וְלֹא בִּכְבָרָה.

98) ביצה יב, ב. ונראה שמולל כדרכו בלי שינוי, ואילו בשבת מולל בשינוי (פכ"א מהל' שבת הי"ד) כי רבינו מפרש מה שאמרו (ביצה יג:) "כיצד מולל - בשינוי" - בשבת ולא ביום־טוב (ועיין רש"י ו'תוספות' שם). 99) שבולת שהגיעה לבישולה, והגרעינים נפרשים ממנה על נקלה כשמוללים אותה ביד. 100) מפרק השרביטין ומוציא זרע מהן. 101) כלי שראשו אחד רחב, והשני עשוי כמין מרזב, ונותנין הקטניות בראשו הרחב ומנענע האוכל ומתגלגל דרך המרזב, והפסולת נשאר בכלי (רש"י). 102) קערה גדולה. 103) לפי שדרך לעשות בכלים אלו בכמות רבה, ונראה כאילו עובד לצורך מחר. 104) בכת"י, הגירסא "בטבלא". 105) משנה, ביצה יד, ב.

טז. בַּמֶּה[106] דְּבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֶׁהָאֹכֶל מְרֻבֶּה עַל הַפְּסֹלֶת[107]; אֲבָל אִם הָיְתָה הַפְּסֹלֶת מְרֻבָּה עַל הָאֹכֶל - בּוֹרֵר אֶת הָאֹכֶל וּמַנִּיחַ אֶת הַפְּסֹלֶת. וְאִם הָיָה טֹרַח בִּבְרִירַת הַפְּסֹלֶת מִן הָאֹכֶל יָתֵר מִטֹּרַח בִּבְרִירַת הָאֹכֶל מִן הַפְּסֹלֶת - אַף־עַל־פִּי שֶׁהָאֹכֶל מְרֻבֶּה, בּוֹרֵר אֶת הָאֹכֶל וּמַנִּיחַ אֶת הַפְּסֹלֶת.

106) ביצה, שם. 107) שאז טוב יותר לברור הפסולת, שטרחתו מועטה.

יז. אֵין[108] מְסַנְּנִין אֶת הַחַרְדָּל בִּמְסַנֶּנֶת שֶׁלָּהּ, מִפְּנֵי שֶׁנִּרְאֶה כְּבוֹרֵר[109]; אֲבָל נוֹתְנִין בֵּיצָה בְּמְסַנֶּנֶת שֶׁל חַרְדָּל[110], וְהוּא מִסְתַּנֵּן מֵאֵלָיו[111]. וְאִם[112] הָיְתָה הַמְשַׁמֶּרֶת תְּלוּיָה - מֻתָּר לִתֵּן לָהּ יַיִן בְּיוֹם טוֹב[113]; אֲבָל[114] לֹא יִתְלֶה בַּתְּחִלָּה, שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה כְּדֶרֶךְ שֶׁהוּא עוֹשֶׂה בְּחֹל[115]. וּמַעֲרִים[116] וְתוֹלֶה אֶת הַמְשַׁמֶּרֶת לִתְלוֹת בָּהּ רִמּוֹנִים, וְתוֹלֶה בָּהּ רִמּוֹנִים, וְאַחַר כָּךְ נוֹתֵן לְתוֹכָהּ שְׁמָרִים.

108) בשבת קלד, א: "אין מסננין את החרדל, ואין ממתקין אותו בגחלת". וביום־טוב מיירי (מגיד־משנה). 109) ובורר ממש אינו, שגם הפסולת שלו ראוי לאכילה ('משנה ברורה' סי' תקי ס"ג). 110) שנתנו בה החרדל מערב יום־טוב ('משנה ברורה' סי' שיט סט"ו). 111) כי כך טבע הביצים שטורפים ונותנים אותם בדברים העכורים והם מזככים אותם (פירוש המשנה להר"מ שבת פרק כ'). וראה בפ"ח מהל' שבת הי"ד. 112) משנה, שבת קלז, ב. 113) אף־על־פי שהמלאכה גמורה היא, ובשבת חייב חטאת (פכ"א מהל' שבת הי"ז) – ביום־טוב מותר משום אוכל נפש ('משנה ברורה' סי' תקי ס"ד ב'ביאור הלכה'). 114) שבת, שם. 115) שם, קלח, א. שנראה כעושה אוהל, על הכלי ('משנה ברורה' שם). ובהל' שבת (פכ"א הי"ז), כתב רבינו "שמא יבוא לשמר". 116) שבת קלט, ב.

יום חמישי כ"ו אלול ה'תשע"ט

פֶּרֶק רְבִיעִי[1]

1) נתבאר בו יתר המלאכות המותרות בפרטיהן, ומה שאסור בהן, חוץ מן ההוצאה. והענין הכולל לאלו המלאכות, הוא היותן בכלים, או בדברים שאינן אוכלין ולא משקין. עוד נתבארו בפרק זה דברים האסורין משום גזרת מקח וממכר, ונתבאר בהלכות שבת שאסורה משום גזירה שמא יכתוב.

א. אֵין[2] מוֹצִיאִין אֶת הָאֵשׁ לֹא מִן הָעֵצִים[3] וְלֹא מִן הָאֲבָנִים וְלֹא מִן הַמַּתְּכוֹת, כְּגוֹן שֶׁחוֹכְכִין[4] אוֹתָן זוֹ בָּזוֹ אוֹ מַכִּין זוֹ בְזוֹ עַד שֶׁתֵּצֵא הָאֵשׁ. וְכֵן הַנִּפְּט[5] הַחַד בְּיוֹתֵר שֶׁהוּא בְּמַיִם[6], שֶׁמְּנִידִין אוֹתָם עַד שֶׁיְּדָלֵק, אוֹ כְּלִי זַךְ קָשֶׁה אוֹ זְכוּכִית[7] מְלֵאָה מַיִם, שֶׁמַּנִּיחִין אוֹתָהּ כְּנֶגֶד עֵין הַשֶּׁמֶשׁ עַד שֶׁיַּחֲזֹר נָגְהָהּ לְפִשְׁתָּן[8] וְכַיּוֹצֵא בּוֹ וְיִדְלֵק - כָּל זֶה וְכַיּוֹצֵא בּוֹ אָסוּר בְּיוֹם טוֹב; שֶׁלֹּא הֻתַּר בְּיוֹם טוֹב אֶלָּא לְהַבְעִיר מֵאֵשׁ מְצוּיָה[9], אֲבָל לְהַמְצִיא אֵשׁ - אָסוּר[10], שֶׁהֲרֵי אֶפְשָׁר לְהַמְצִיא אוֹתָהּ מִבָּעֶרֶב[11].

2) משנה במסכת ביצה דף ל"ג עמוד א'. 3) והוא הדין שאסור לחכך גפרור ולהוציא אש (שו"ת שואל ומשיב מהדורא ו' סימן ס"ב ושו"ת כתב סופר (או"ח סימן ס"ז). 4) בכ"י הגירסא "שחופפין". 5) כן מפרש רבינו מה שאמרו במשנה שם "אין מוציאין את האור מן המים". 6) בכ"י הגירסא "כמים". 7) בכ"י הגירסא "כלי זכוכית". 8) לומר שיידלק הפשתן. וכן פירשו הגאון (אוצר הגאונים, חלק התשובות סימן צ"ו) ורש"י שם למה שאמרו במשנה "אין מוציאין את האור מן המים". 9) לשם בישול ואפיה וכל זה מותר ביום טוב שאי־אפשר לעשותם מערב יום טוב (למעלה פרק א' הלכה ח'). 10) ואם כבר הוציא את האש, מותר להשתמש בה ביום טוב (הרב המגיד ועיין ראב"ד). 11) ומכשירים שאפשר לעשותם מערב יום טוב אסורים מן התורה גם לר' יהודה (ביצה דף כ"ח עמוד ב') והמאירי תמה על רבינו ממה שהוצרכו לפרש בגמרא (שם דף ל"ג עמוד ב' משום שהוא מוליד ביום טוב [אבל נראה שדעת הגמרא שם שבבא זו של "ואין מוציאין" היא סוף דברי ר' אליעזר שם ולכן אמרו במשנה השניה (שם דף ל"ד עמוד א') "ועוד אמר רבי אליעזר" (ועיין רש"י שם) והרי ר' אליעזר סובר (שבת דף קל"ז עמוד ב') שמכשירין שאפשר לעשותם מערב יום טוב גם כן מותרים ביום טוב ולפיכך הוצרכו לפרש טעם אחר משום מוליד אבל להלכה מביא רבינו את הטעם הנכון. ועיין בט"ז סימן תק"ב סק"א ובפני יהושע שם].

1 **ב. אַף־עַל־פִּי שֶׁהֻתְּרָה הַבְּעָרָה בְּיוֹם טוֹב שֶׁלֹּא**
2 **לְצָרֶךְ[12], אָסוּר[13] לְכַבּוֹת אֶת הָאֵשׁ אֲפִלּוּ הֶבְעֵרָה**
3 **לְצָרֶךְ אֲכִילָה[14]; שֶׁהַכִּבּוּי מְלָאכָה שֶׁאֵין בּוֹ צָרֶךְ**
4 **אֲכִילָה כְּלָל[15]. וּכְשֵׁם שֶׁאֵין מְכַבִּים אֶת הָאֵשׁ, כָּךְ אֵין**
5 **מְכַבִּים אֶת הַגֵּר. וְאִם כִּבָּה - לוֹקֶה, כְּמִי שֶׁאָרַג אוֹ**
6 **בָּנָה.**

12) "שמתוך שהותרה לצורך (אוכל נפש) הותרה נמי שלא לצורך" (למעלה פרק א' הלכה י"ב). 13) מסכת ביצה דף כ"ב עמוד א'. 14) והיה מקום לטעות שנתיר לו לכבות שאם לא כן לא ידליק פעם אחרת וימנע משמחת יום טוב (לחם משנה וראה להלן הלכה יב). 15) ואם האש גדולה ומקלקלת התבשיל, או שאי אפשר לבשל הקדירה אלא אם יכבה, מותר לכבות (רמ"א או"ח סימן תקיב, וטורי זהב או"ח סימן תק"ב).

7 **ג. אֵין[16] מְסַלְּקִין אֶת פִּי הַגֵּר[17] לְמַעְלָה[18] כְּדֵי**
8 **שֶׁתִּכְבֶּה, וְאֵין מְסִירִין אֶת הַשֶּׁמֶן מִמֶּנּוּ[19], וְאֵינוֹ[20]**
9 **חוֹתֵךְ אֶת רֹאשׁ הַפְּתִילָה בַּכֶּלִי, אֲבָל נוֹפֵץ אֶת רֹאשָׁהּ**
10 **בְּיָדוֹ. אַגֵּדָה[21] שֶׁל עֵצִים שֶׁהֻדְּלְקָה בִּמְדוּרָה - כָּל עֵץ**
11 **שֶׁלֹּא אָחֲזָה בּוֹ הָאֵשׁ מֻתָּר לְשָׁמְטוֹ[22], וְאֵינוֹ דּוֹמֶה**
12 **לְמֵסִיר שֶׁמֶן מִן הַגֵּר.**

16) מסכת ביצה דף כ"ב עמוד א'. 17) הפתילה. 18) להוציאו מן השמן. 19) ראה פרק י"ב מהלכות שבת הלכה ב'. 20) כן מפרש רבינו מה שאמרו במסכת ביצה דף ל"ב עמוד ב' "מוחטין את הפתילה ביום טוב" דהיינו ביד ולא בכלי ועיין ראב"ד. 21) רבינו גרס כגירסת הרי"ף במסכת ביצה דף כ"ב עמוד א' "אמר רב קינסא שרי" והיינו קיסמין (עצים דקים) כמו שפירש רבינו חננאל. 22) שאינו מכבה אלא מונעו שידלק.

13 **ד. אֵין[23] מְכַבִּין אֶת הַדְּלֵקָה כְּדֵי לְהַצִּיל מָמוֹן[24] בְּיוֹם**
14 **טוֹב, כְּדֶרֶךְ שֶׁאֵין מְכַבִּין בְּשַׁבָּת, אֶלָּא מַנִּיחָהּ**
15 **וְיוֹצֵא[25]. וְאֵין מְכַבִּין[26] אֶת הַגֵּר מִפְּנֵי תַּשְׁמִישׁ הַמִּטָּה,**
16 **אֶלָּא כּוֹפֶה עָלָיו כְּלִי, אוֹ עוֹשֶׂה מְחִצָּה בֵּינוֹ לְבֵין**
17 **הַגֵּר, אוֹ מוֹצִיאוֹ לְבַיִת אַחֵר. וְאִם אֵינוֹ יָכוֹל לַעֲשׂוֹת**
18 **אַחַת מִכָּל אֵלּוּ - הֲרֵי זֶה אָסוּר לְכַבּוֹת, וְאָסוּר לְשַׁמֵּשׁ**
19 **עַד שֶׁתִּכְבֶּה מֵאֵלֶיהָ.**

23) מסכת ביצה דף כ"ב עמוד א'. 24) אבל אם יש לחשוש לספק נפשות מותר (מסכת ביצה דף כ"ב עמוד א'). 25) כתב המשנה ברורה (או"ח סימן של"ד) בשם אליהו רבה, ושיירי כנסת הגדולה "יצא ההיתר לכבות הדליקה בכל מקום אף בשבת כיון שאפשר שאם לא יכבנה לא יחסר מהיות שם בעיר זקן או חולה שאין יכול לברוח, ותבא הדליקה עליו". 26) כרבנן החולקים על ר' יהודה המתיר כל צרכיו ביום טוב (מסכת ביצה דף כ"ב עמוד א').

20 **ה. מֻתָּר[27] לְטַלְטֵל אֶת הַגֵּר וְהוּא דּוֹלֵק, וְאֵין גּוֹזְרִין[28]**
21 **שֶׁמָּא יְכַבֶּה[29]. וְאָסוּר לְהַנִּיחַ אֶת הַגֵּר עַל גַּבֵּי דֶּקֶל**
22 **וְכַיּוֹצֵא בּוֹ בְּיוֹם טוֹב[30], שֶׁמָּא יָבוֹא לְהִשְׁתַּמֵּשׁ**
23 **בַּמְּחֻבָּר בְּיוֹם טוֹב.**

27) נלמד ממה שאמר בסמוך (מהגמרא דמסכת שבת דף מ"ה עמוד א') שאין להניח הנר על גבי דקל ביום טוב – משמע שטלטולים אחרים מותרים (מגיד משנה) ועיין בסמוך בנוסחת כ"י. 28) בכתב־יד הגירסא "חוששין". 29) כי דבר שאינו מתכוון מותר (עיין הלכות שבת פרק א' הלכה ה'). 30) בכתב־יד הגירסא "מערב יום טוב". ולפי זה מובן מה שמסיים "שמא יבוא להשתמש במחובר ביום טוב", ואילו לפי נוסחתנו קשה למה הוא חוזר וכופל "ביום טוב" (מעשה רוקח) ועיין למעלה בסמוך.

24 **ו. אֵין[31] מְעַשְּׁנִין[32] בִּקְטֹרֶת בְּיוֹם טוֹב, מִפְּנֵי שֶׁהוּא**
25 **מְכַבֶּה, וַאֲפִלּוּ לְהָרִיחַ בָּהּ[33], וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר לְגַמֵּר**
26 **אֶת הַבַּיִת וְאֶת הַכֵּלִים שֶׁהוּא אָסוּר. וּמֻתָּר לְעַשֵּׁן תַּחַת**
27 **הַפִּרּוֹת כְּדֵי שֶׁיִּכְשְׁרוּ לַאֲכִילָה, כְּמוֹ שֶׁמֻּתָּר לִצְלוֹת**
28 **בָּשָׂר עַל הָאֵשׁ[34]. וּמְמַתְּקִין[35] אֶת הַחַרְדָּל בְּגַחֶלֶת שֶׁל**
29 **מַתֶּכֶת, אֲבָל לֹא בְּגַחֶלֶת שֶׁל עֵץ, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְכַבֶּה.**
30 **וְאֵין[36] מְכַבִּין אֶת הָאֵשׁ כְּדֵי שֶׁלֹּא תִּתְעַשֵּׁן הַקְּדֵרָה[37]**
31 **אוֹ הַבַּיִת.**

31) מסכת ביצה דף כ"ב עמוד ב'. 32) בגמרא זה נקרא "מוגמר", לפזר מיני בשמים על גחלים. 33) שזה לא הותר בכלל "אוכל נפש", מכיון שכתוב "אך אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם", דבר השווה לכל נפש התירה התורה (כתובות דף ז) ומוגמר אינו שווה לכל נפש שאינו אלא למפונקים. ובענין עישון סיגריות ביום טוב דעת הקרבן נתנאל על הרא"ש (מסכת ביצה פרק א' אות י') לאסור מטעם זה שהנאה זו אינה שווה לכל נפש, אבל

במשנה ברורה (או"ח סימן תקי"א) בביאור הלכה מביא מה"שערי־תשובה" ועוד אחרונים שכיון שהיום הרבה רגילים בזה – דינו כדבר השווה לכל נפש. 34) בכ"י הגירסא "על העץ". 35) מסכת שבת דף קל"ד עמוד א'. 36) מסכת ביצה דף כ"ב עמוד א' כרבנן החולקים על ר' יהודה המתיר כל הצרכים ביום טוב. 37) אבל אם מתקלקל התבשיל שבתוך הקדרה מותר לכבות שזה צורך אוכל נפש (ראשון לציון).

1 **ז. אֵין[38] נוֹפְחִין בְּמַפּוּחַ[39] בְּיוֹם טוֹב, כְּדֵי שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה**
2 **כְּדֶרֶךְ שֶׁהָאֻמָּנִין עוֹשִׂין; אֲבָל נוֹפְחִין בִּשְׂפוֹפֶרֶת.**
3 **אֵין[40] עוֹשִׂין פֶּחָמִין[41], וְאֵין גּוֹדְלִין[42] אֶת הַפְּתִילָה,**
4 **וְלֹא מְהַבְהֲבִין אוֹתָהּ, וְלֹא חוֹתְכִין אוֹתָהּ לִשְׁנַיִם**
5 **בִּכְלִי; אֲבָל מְמַעֲכָהּ בַּיָּד[43], וְשׁוֹרֶה אוֹתָהּ בַּשֶּׁמֶן,**
6 **וּמַנִּיחַ אוֹתָהּ בֵּין שְׁתֵּי גֲרוֹת וּמַדְלִיק בָּאֶמְצַע, וְנִמְצֵאת**
7 **הַפְּתִילָה נֶחֱלֶקֶת בְּפִי שְׁתֵּי גֲרוֹת.**

38) מסכת ביצה דף ל"ד עמוד א'. 39) של אומנין, אבל במפוח של בעלי בתים המנהג להתיר (שולחן ערוך הרב סימן תק"ב). 40) משנה במסכת ביצה דף ל"ב עמוד א'. 41) שהוא מכבה, וגם הוא מתקן כלי. 42) לשזור הפתילה. 43) דזה רק תיקון כלאחר יד ומותר (רש"י).

8 **ח. אֵין[44] שׁוֹבְרִין אֶת הַחֶרֶשׂ וְאֵין חוֹתְכִין אֶת הַנְּיָר**
9 **לִצְלוֹת[45] עֲלֵיהֶם, וְאֵין פּוֹצְעִין[46] אֶת הַקָּנֶה לַעֲשׂוֹתוֹ**
10 **כְּמוֹ שַׁפּוּד לִצְלוֹת בּוֹ מָלִיחַ. שַׁפּוּד[47] שֶׁנִּרְצַף[48],**
11 **אַף־עַל־פִּי שֶׁהוּא יָכוֹל לְפָשְׁטוֹ בְּיָדוֹ - אֵין מְתַקְּנִין**
12 **אוֹתוֹ. שְׁנֵי[49] כֵּלִים שֶׁהֵן מְחֻבָּרִין בִּתְחִלַּת עֲשִׂיָּתָן,**
13 **כְּגוֹן שְׁתֵּי גֲרוֹת אוֹ שְׁנֵי כּוֹסוֹת - אֵין פּוֹחֲתִין אוֹתָן**
14 **לִשְׁנַיִם, מִפְּנֵי שֶׁהוּא כִּמְתַקֵּן כֶּלִי.**

44) משנה במסכת ביצה דף ל"ב עמוד ב'. 45) כשרוצים לצלות דג על התנור, לוקחים חרס או נייר או קולפים קנה ומרטיבים אותם במים ושמים תחת הדג שלא ישרף. 46) מסכת ביצה דף ל"ד עמוד א'. 47) מסכת ביצה דף כ"ח עמוד ב'. 48) שנעקם. ואפילו נעקם ביום טוב שלא היה אפשר לו לתקנו מערב יום טוב – אסור, שהלכה כרבנן לגבי ר' יהודה כנ"ל הלכה ו'. 49) משנה במסכת ביצה דף ל"ב עמוד א' "אין פוחתין את הנר" וכפירוש רבינו בפירוש המשנה.

15 **ט. אֵין מַשְׁחִיזִין[50] אֶת הַסַּכִּין בְּמַשְׁחֵזֶת שֶׁלָּהּ[51], אֲבָל**
16 **מְחַדְּדָהּ עַל גַּבֵּי הָעֵץ אוֹ עַל גַּבֵּי חֶרֶשׂ אוֹ אֶבֶן. וְאֵין**
17 **מוֹרִים[52] דָּבָר זֶה לָרַבִּים, כְּדֵי שֶׁלֹּא יָבוֹאוּ לְחַדְּדָהּ**
18 **בְּמַשְׁחֵזֶת. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁיְּכוֹלָה לַחְתּוֹךְ**
19 **בְּדַחַק אוֹ שֶׁנִּפְגְּמָה; אֲבָל אִם אֵינָהּ יְכוֹלָה לַחְתּוֹךְ כְּלָל**
20 **- אֵין מַשְׁחִיזִין אוֹתָהּ אֲפִלּוּ עַל הָעֵץ, שֶׁמָּא יָבוֹא**
21 **לְהַשְׁחִיזָהּ בְּמַשְׁחֵזֶת. וּמִפְּנֵי זֶה אָסְרוּ לְהַרְאוֹת[53] סַכִּין**
22 **לְחָכָם[54] בְּיוֹם טוֹב, שֶׁמָּא תִּהְיֶה פְּגוּמָה, וְיֹאמַר לוֹ:**
23 **אָסוּר לִשְׁחֹט בָּהּ מִשּׁוּם פְּגִימָתָהּ, וְיֵלֵךְ וִיחַדְּדֶנָּה**
24 **בְּמַשְׁחֵזֶת. וְחָכָם שֶׁרָּאָה הַסַּכִּין לְעַצְמוֹ - הֲרֵי זֶה**
25 **מַשְׁאִילָהּ לְעַם הָאָרֶץ.**

50) משנה במסכת ביצה דף כ"ח עמוד א'. 51) אפילו נתקלקלה ביום טוב, שלא היה אפשר לעשות מאתמול. וכרבנן דר' יהודה שאמרו שמכשירי אוכל נפש אסורים ביום טוב אפילו אם לא היה אפשר לעשותם בערב יום טוב. 52) מסכת ביצה דף כ"ח עמוד ב'. 53) הכוונה שהשוחט, יראה סכינו לחכם. ובכ"י הגירסא "לראות סכין לעם הארץ", ולפי זה המדובר הוא בחכם הרואה סכין. 54) לפי הדין צריך השוחט להראות סכינו לחכם לפני שחיטה שיבדקנו אם אין בו פגימה הפוסלת השחיטה (יורה דעה סימן י"ח).

26 **י. אֵין[55] מְבַקְּעִין עֵצִים בְּיוֹם טוֹב, לֹא בְּקֶרְדֹּם וְלֹא**
27 **בְּמַגָּל וְלֹא בִּמְגֵרָה, אֶלָּא בְּקוֹפִיץ[56] וּבְצַד הַחַד שֶׁלּוֹ;**
28 **אֲבָל לֹא בְּצַד הָרָחָב, מִפְּנֵי שֶׁהוּא כְּקֶרְדֹּם. וְלָמָּה**
29 **אָסְרוּ בְּקֶרְדֹּם וְכַיּוֹצֵא בּוֹ? שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה כְּדֶרֶךְ שֶׁהוּא**
30 **עוֹשֶׂה בְּחֹל, שֶׁהֲרֵי אֶפְשָׁר הָיָה לוֹ לְבַקֵּעַ מֵעֶרֶב יוֹם**
31 **טוֹב[57]. וְלָמָּה לֹא נֶאֱסַר הַבִּקּוּעַ[58] כְּלָל? מִפְּנֵי שֶׁאֶפְשָׁר**
32 **שֶׁיִּפְגַּע בְּעֵץ עָבֶה, וְלֹא יוּכַל לְהַבְעִירוֹ, וְיִמָּנַע**
33 **מִלְּבַשֵּׁל, לְפִיכָךְ הִתִּירוּ לְבַקֵּעַ בְּשִׁנּוּי. וְכָל הַדְּבָרִים**
34 **הַדּוֹמִין לָזֶה - מִזֶּה הַטַּעַם הִתִּירוּ בָּהֶן מַה שֶּׁהִתִּירוּ,**
35 **וְאָסְרוּ מַה שֶּׁאָסְרוּ.**

55) משנה במסכת ביצה דף ל"א עמוד ב'. 56) סכין של קצבים. 57) ומכשירי אוכל נפש שאפשר לעשות מערב יום טוב, אינם דוחים יום טוב. 58) מאחר שאפשר לעשותו מערב יום טוב.

36 **יא. לֹא[59] תִּכְּנֵס אִשָּׁה בֵּין הָעֵצִים לִטֹּל מֵהֶן אוּד[60]**
37 **לִצְלוֹת בּוֹ[61], וְאֵין[62] סוֹמְכִין אֶת הַקְּדֵרָה וְלֹא אֶת**
38 **הַדֵּלֶת בִּבְקַעַת שֶׁל קוֹרָה; שֶׁלֹּא הִתִּירוּ לְטַלְטֵל עֵצִים**
39 **בְּיוֹם טוֹב אֶלָּא לְהַסָּקָה בִּלְבַד[63].**

59) מסכת ביצה דף ל"ג עמוד א'. 60) חתיכת עץ שגורפים בו התנור ומהפכים בו העצים והגחלים. 61) מאחר שלא הוכן לכך מאתמול. 62) משנה במסכת ביצה דף ל"ב עמוד ב'. 63) "לא נתנו עצים אלא להסקה" (מסכת ביצה דף ל"ג עמוד א').

40 **יב. מְסַלְּקִין[64] תְּרִיסֵי[65] חֲנֻיּוֹת[66] וּמַחֲזִירִין אוֹתָן בְּיוֹם**
41 **טוֹב, כְּדֵי שֶׁיּוֹצִיא תְּבֻלִּין שֶׁהוּא צָרִיךְ לָהֶן מִן**
42 **הַחֲנוּת, וְלֹא יִמָּנַע מִשִּׂמְחַת יוֹם טוֹב[67]. בַּמֶּה דְּבָרִים**
43 **אֲמוּרִים? בְּשֶׁיֵּשׁ לָהֶן צִיר[68] בָּאֶמְצַע; אֲבָל יֵשׁ לָהֶן**
44 **צִיר מִן הַצַּד - אָסוּר, גְּזֵרָה שֶׁמָּא יִתְקַע[69]. וְשֶׁאֵין לָהֶן**
45 **צִיר כָּל עִקָּר - אֲפִלּוּ בַּבַּיִת[70] מֻתָּר לְהַחֲזִיר.**

64) משנה במסכת ביצה דף י"א עמוד ב'. 65) דפים שסוגרים בהם את הארגזים. 66) ארגזים שאינם מחוברים לאדמה, ומונחים בתוכם מיני תבלין. 67) ואף על פי שהחזרה אינה לצורך שמחת יום טוב התירוה חכמים שאם לא יוכל להחזיר לא ירצה לפתוח. – "התירו סופן משום תחילתן" (מסכת ביצה דף י"א עמוד ב'). 68) יתד ברזל שעליו סובבת הדלת. 69) יתחוב אותו בחוזק ויתחייב משום בונה (פרק י' מהלכות שבת הלכה י"ג). 70) תריסי

כלים שבבית, ולא שבחנויות, שאין כאן משום שמחת יום טוב.

יג. כֵּלִים[71] שֶׁהֵן מְכֻפָּלִין[72], כְּגוֹן מְנוֹרָה שֶׁל חֻלִּיּוֹת, וְכִסֵּא וְשֻׁלְחָן שֶׁהֵן חֲתִיכוֹת חֲתִיכוֹת - מַעֲמִידִין אוֹתָם[73] בְּיוֹם טוֹב. וְהוּא, שֶׁלֹּא יִתְקַע[74]. לְפִי שֶׁאֵין בִּנְיָן בְּכֵלִים. אֲבָנִים שֶׁל בֵּית הַכִּסֵּא - מֻתָּר לְצַדְּדָן[75] בְּיוֹם טוֹב; בִּנְיָן עֲרַאי הוּא, וּמִשּׁוּם כְּבוֹדוֹ לֹא גָּזְרוּ[76].

71) משנה במסכת ביצה דף כ"א עמוד ב'. 72) מורכבים מחלקים שאפשר לפרקם. 73) בכ"י הגירסא "אותן". 74) יתחוב אותו בחוזק וראה למעלה הלכה י"ב. 75) לסדרן. 76) "בנין קבע אסרה תורה בנין ארעי לא אסרה תורה, וגזרו רבנן על בנין ארעי משום בנין קבע, והכא משום כבודו (כבוד הבריות) לא גזרו בו רבנן" (מסכת ביצה דף ל"ב עמוד ב').

יד. הָעוֹשֶׂה[77] מְדוּרָה בְּיוֹם טוֹב, כְּשֶׁהוּא עוֹרֵךְ אֶת הָעֵצִים - אֵינוֹ מַנִּיחַ זֶה עַל זֶה עַד שֶׁיַּסְדִּיר הַמַּעֲרָכָה, מִפְּנֵי שֶׁנִּרְאֶה כְּבוֹנֶה. וְאַף־עַל־פִּי שֶׁהוּא בִּנְיָן עֲרַאי - אָסוּר[78]. אֶלָּא אוֹ שׁוֹפֵךְ הָעֵצִים בְּעִרְבּוּב, אוֹ עוֹרֵךְ בְּשִׁנּוּי. כֵּיצַד? מַנִּיחַ עֵץ לְמַעְלָה, וּמַנִּיחַ אַחֵר תַּחְתָּיו, וְאַחֵר תַּחְתָּיו, עַד שֶׁהוּא מַגִּיעַ לָאָרֶץ[79].

77) מסכת ביצה דף ל"ב עמוד ב'. 78) אסרו חכמים בנין ארעי שלא יבא לעשות בנין קבע. 79) אבל מותר להשים שולחן על גבי רגליו, ואין כאן משום בנין, כיון שאינו צריך לאויר שתחתיו (הרב המגיד).

טו. וְכֵן[80] הַקְּדֵרָה - אוֹחֵז אוֹתָהּ וּמַכְנִיס[81] הָאֲבָנִים תַּחְתֶּיהָ, אֲבָל לֹא יַנִּיחֶנָּה עַל גַּבֵּי הָאֲבָנִים. וְכֵן הַמִּטָּה - אוֹחֵז הַקְּרָשִׁים לְמַעְלָה וּמַכְנִיס הָרַגְלַיִם תַּחְתֶּיהָן. אֲפִלּוּ בֵּיצִים לֹא יַעֲמִיד אוֹתָן שׁוּרָה עַל גַּבֵּי שׁוּרָה עַד שֶׁיַּעַמִּידוּ כְּמוֹ מִגְדָּל[82], אֶלָּא יְשַׁנֶּה וְיַתְחִיל מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה צָרִיךְ שִׁנּוּי.

80) מסכת ביצה דף ל"ג עמוד א'. 81) בכ"י הגירסא "ומניח". 82) כדי שיכניס האש ביניהם לצלות הביצים, אבל אם אינו צריך לאויר שתחתיו מותר (משנה ברורה או"ח סימן תק"ב).

טז. מְסִירִין[83] זְבוּבִין הַנִּתְלִים בַּבְּהֵמָה, אַף־עַל־פִּי שֶׁהֵן עוֹשִׂין חַבּוּרָה[84]. וְאֵין[85] מְיַלְּדִין[86] אֶת הַבְּהֵמָה בְּיוֹם טוֹב, אֲבָל מְסַעֲדִין. כֵּיצַד? אוֹחֵז בַּוָּלָד שֶׁלֹּא יִפֹּל לָאָרֶץ, וְנוֹפֵחַ לוֹ בְּחָטְמוֹ[87], וְנוֹתֵן דַּד לְתוֹךְ פִּיו. הָיְתָה בְּהֵמָה טְהוֹרָה, וְרִחֲקָה אֶת הַוָּלָד - מֻתָּר לְזַלֵּף[88] מִשְׁלִיָּתָהּ עָלָיו וְלִתֵּן בּוֹ[89] מֶלַח בְּרִחְמָה, כְּדֵי שֶׁתְּרַחֵם עָלָיו. אֲבָל הַטְּמֵאָה - אָסוּר לַעֲשׂוֹת לָהֶן כֵּן, לְפִי שֶׁאֵינָהּ צְרִיכָה[90].

83) משנה במסכת ביצה דף כ"ג עמוד א'. 84) לפי שאינו מתכוון לעשות חבורה ודבר שאינו מתכוון – מותר. 85) משנה במסכת שבת דף קכ"ח עמוד ב'. 86) להוציא את הוולד מן הרחם. 87) הסתום ברירין. 88) לשפוך. 89) מלא אגרוף. 90) שאינה מקרבתו לעולם אחרי שריחקתו.

יז. כְּלִי[91] שֶׁנִּטְמָא מֵעֶרֶב יוֹם טוֹב - אֵין מַטְבִּילִין אוֹתוֹ בְּיוֹם טוֹב, גְּזֵרָה שֶׁמָּא יַשְׁהֶה אוֹתוֹ בְּטֻמְאָתוֹ[92]. וְאִם[93] הָיָה צָרִיךְ לְהַטְבִּיל מַיִם[94] שֶׁבּוֹ - מַטְבִּיל אֶת הַכְּלִי בְּמֵימָיו וְאֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ[95]. כְּלִי[96] שֶׁהָיָה טָהוֹר לִתְרוּמָה, וְרָצָה לְהַטְבִּילוֹ לְקֹדֶשׁ[97] - מֻתָּר לְהַטְבִּילוֹ[98]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה מִטְּבִילוֹת מַעֲלוֹת שְׁאָר (הַטֻּמְאוֹת) [הַמַּעֲלוֹת].

91) משנה במסכת ביצה דף י"ז עמוד ב'. 92) בחול הוא טרוד במלאכתו, וישהה את טבילת הכלי ליום טוב שהוא פנוי, ואנו רוצים למהר טהרתו כל מה שאפשר. 93) מסכת ביצה דף י"ח עמוד ב'. 94) טמאים שטהרתם על ידי השקה (=זריעה וחיבור עם מי מקוה). 95) והמים עם הכלי נטהרו. 96) שם. וכפירוש רבנו חננאל. 97) שעשו חכמים מעלות לקודש שהטהור לתרומה צריך טבילה לקודש, כמבואר בהלכות אבות הטומאות פרק י"ג. 98) כי במעלות דרבנן לא גזרו "שמא ישהה".

יח. כְּלִי[99] שֶׁנִּטְמָא בְּיוֹם טוֹב - מַטְבִּילִין אוֹתוֹ בְּיוֹם טוֹב[100]. נִטְמָא הַכְּלִי בְּמַשְׁקִין טְמֵאִין, שֶׁהֵן וְלַד[101] הַטֻּמְאָה, מֵעֶרֶב יוֹם טוֹב - מַטְבִּילִין אוֹתוֹ בְּיוֹם טוֹב, לְפִי שֶׁהוּא טָהוֹר מִן הַתּוֹרָה[102], כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בִּמְקוֹמוֹ. וּמַדְלִין בִּדְלִי טָמֵא וְהוּא טָהוֹר מֵאֵלָיו. נִדָּה[103] שֶׁאֵין לָהּ בְּגָדִים[104] לְהַחֲלִיף - מַעֲרֶמֶת וְטוֹבֶלֶת בִּבְגָדֶיהָ[105].

99) מסכת ביצה דף י"ח עמוד א'. 100) כיון שלא היה אפשר להטבילו מערב יום טוב. 101) ראשון לטומאה, ומן התורה אין כלי מקבל טומאה – אלא מאב הטומאה. 102) ולא גזרו בו "שמא ישהה". 103) מותר לה לטבול ביום טוב. 104) טהורים להחליף וללבוש אחרי טבילתה, וביום טוב אי אפשר לה להטביל בגדיה. 105) אם הם רפויים עליה ולא מהודקים, שהמים עוברים ביניהם ואין כאן משום חציצה.

יט. דְּבָרִים רַבִּים אָסְרוּ בְּיוֹם טוֹב מִשּׁוּם גְּזֵרַת מִקָּח וּמִמְכָּר[106]. כֵּיצַד? אֵין[107] פּוֹסְקִים דָּמִים[108] לְכַתְּחִלָּה עַל הַבְּהֵמָה בְּיוֹם טוֹב, אֶלָּא מֵבִיא שְׁתֵּי בְּהֵמוֹת שָׁווֹת זוֹ לְזוֹ, וְשׁוֹחֲטִין אַחַת מֵהֶן וּמְחַלְּקִין בֵּינֵיהֶן, וּלְמָחָר יוֹדְעִין כַּמָּה דְמֵי הַשְּׁנִיָּה[109], וְכָל אֶחָד וְאֶחָד נוֹתֵן דְּמֵי חֶלְקוֹ. כְּשֶׁהֵן מְחַלְּקִין בֵּינֵיהֶן - לֹא יֹאמַר זֶה: אֲנִי בְּסֶלַע וְאַתָּה בִּשְׁנַיִם, שֶׁאֵין מַזְכִּירִין שׁוּם דָּמִים, אֶלָּא זֶה נוֹטֵל שְׁלִישׁ וְזֶה רְבִיעַ.

106) שאסור בשבת כמפורש בספר נחמיה פרק י"ג פסוק ט"ז: "והצורים ישבו בה מביאים דג וכל מכר ומוכרים בשבת לבני יהודה ובירושלים. ואריבה את חורי יהודה ואומרה להם: מה הדבר הרע הזה אשר אתם עושים

ומחללים את יום השבת" (ראה רש"י מסכת ביצה דף כ"ז עמוד ב') והוא הדין ליום טוב. וגזירת חכמים היא שמא יבוא לכתוב (פרק כ"ג מהלכות שבת הלכה י"ב). 107) משנה במסכת ביצה דף כ"ז עמוד ב'. 108) מחיר. ואפילו אם לא משלם אלא לוקח בהקפה. 109) והוא הדין שאם סומכין על הקצב בדמי מקח ומאמינים לו, אין צריך להביא בהמה אחרת, אלא לוקח ממנו רגל או חצי, בלא זכירת מקח וממכר או פיסוק דמים, ולמחר הוא משלם לו (תניא).

כ. כְּשֶׁהֵן[110] מְחַלְּקִין - לֹא יִשְׁקְלוּ בְּמֹאזְנַיִם; שֶׁאֵין מַשְׁגִּיחִין[111] בְּכַף מֹאזְנַיִם כָּל עִקָּר. אֲפִלּוּ לִתֵּן בּוֹ בָּשָׂר לְשָׁמְרוֹ מִן הָעַכְבָּרִים - אָסוּר, אִם הָיוּ הַמֹּאזְנַיִם תְּלוּיִין[112], מִפְּנֵי שֶׁנִּרְאֶה כְּשׁוֹקֵל בְּכַף מֹאזְנַיִם. טַבָּח אֻמָּן[113] אָסוּר לִשְׁקֹל בְּיָדוֹ. וְאָסוּר[114] לִשְׁקֹל בִּכְלִי מָלֵא מָיִם. וְאֵין[115] מַטִּילִין חֲלָשִׁים[116] עַל הַמָּנוֹת, אֲבָל[117] מַטִּילִין חֲלָשִׁים עַל בְּשַׂר הַקֳּדָשִׁים בְּיוֹם טוֹב, כְּדֵי לְחַבֵּב אֶת הַמִּצְוָה.

110) משנה במסכת ביצה דף כ"ח עמוד א'. 111) מעיינים ומשתמשים. 112) בכל מקום שהוא ולאו דוקא במקום שרגילים לשקול בו (ביאור הלכה סימן ת"ק סעיף ב'). 113) שיודע לכוון המשקל בידו. 114) אפילו מי שאינו אומן (כן הוא לפי הר"ח והרי"ף). 115) משנה במסכת שבת דף קמ"ח עמוד ב'. 116) גורלות. 117) בגמרא (מסכת שבת דף קמ"ט עמוד ב') אמרו: "אבל לא על המנות של חול", ולפי רש"י והראב"ד "של חול" היינו של יום חול, כלומר מערב יום טוב, ובקדשים הדברים אמורים. אבל הרמב"ם מפרש "של חול" – של חולין. ואילו על מנות של קדשים מותר כדי לחבב את המצוה.

כא. לֹא[118] יֹאמַר אָדָם לְטַבָּח 'תֵּן לִי בִּדְינָר[119] בָּשָׂר', אֶלָּא 'תֵּן לִי חֵלֶק' אוֹ 'חֲצִי חֵלֶק', וּלְמָחָר עוֹשִׂין חֶשְׁבּוֹן עַל שָׁוְיוֹ. וְכֵן[120] לֹא יִקַּח מִבַּעַל הַחֲנוּת בְּמִדָּה אוֹ בְּמִשְׁקָל. אֶלָּא כֵּיצַד הוּא עוֹשֶׂה? אוֹמֵר לַחֲנֻנִי 'מַלֵּא לִי כְּלִי זֶה', וּלְמָחָר נוֹתֵן לוֹ שָׁוְיוֹ. וַאֲפִלּוּ[121] הָיָה כְּלִי הַמְיֻחָד לְמִדָּה - יְמַלְּאֶנּוּ; וְהוּא, שֶׁלֹּא יַזְכִּיר לוֹ שֵׁם מִדָּה.

118) משנה במסכת ביצה דף כ"ח עמוד ב'. 119) שאסור להזכיר שם דמים (רש"י). 120) משנה במסכת ביצה דף כ"ט עמוד א'. 121) כרבא שם דף כ"ט עמוד א'.

כב. הַנַּחְתּוֹם[122] מוֹדֵד תְּבָלִין וְנוֹתֵן לְקִדְרָה, בִּשְׁבִיל שֶׁלֹּא יַפְסִיד תַּבְשִׁילוֹ. אֲבָל הָאִשָּׁה לֹא תָּמֹד קֶמַח לְעַצְמָהּ[123]. וְכֵן לֹא יָמֹד אָדָם שְׁעוֹרִים לִתֵּן לִפְנֵי בְּהֶמְתּוֹ, אֶלָּא מְשַׁעֵר וְנוֹתֵן לָהּ[124].

122) מסכת ביצה דף כ"ט עמוד א'. ויש אומרים כי נחתום לאו דוקא, והוא הדין לכל אדם, אלא שדברו חכמים בהווה (=ברגיל) (מגיד משנה). 123) מכיון שכאן אין חשש שתתקלקל העיסה ולא תהיה ראויה לאכילה, אלא שלא יהיה יותר מן הצריך, ולכן אסור למדוד. 124) מכיון שאין הפסד וקלקול בלי המדידה.

כג. וּמֵתָּר[125] לִקַּח מִן הַחֲנֻנִי[126] בֵּיצִים וֶאֱגוֹזִים בְּמִנְיָן, וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּהֶן, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יַזְכִּיר לוֹ שׁוּם דָּמִים וְלֹא סְכוּם מִנְיָן. כֵּיצַד סְכוּם הַמִּנְיָן? הֲרֵי שֶׁהָיָה נוֹשֶׂה בּוֹ עֲשָׂרָה רִמּוֹנִים אוֹ עֲשָׂרָה אֱגוֹזִים - לֹא יֹאמַר לוֹ בְּיוֹם טוֹב 'תֵּן לִי עֲשָׂרָה כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה לְךָ עֶשְׂרִים אֶצְלִי', אֶלָּא לוֹקֵחַ סְתָם וּלְמָחָר עוֹשֶׂה חֶשְׁבּוֹן.

125) משנה במסכת ביצה דף כ"ט עמוד ב'. 126) הרגיל אצלו ומאמינו לתת לו מבלי לדבר על המחיר (רש"י) וכל שכן לאדם אחר, אלא חידוש משמיענו בזה, אף שהחנוני מתכוון למקח וממכר, עם כל זה מותר מכיון שאינו מזכיר לא דמים ולא משקל או מנין (משנה ברורה סימן שכ"ג).

כד. הוֹלֵךְ[127] אָדָם אֵצֶל חֲנֻנִי[128] אוֹ רוֹעֶה הָרָגִיל[129] אֶצְלוֹ אוֹ אֵצֶל הַפַּטָּם[130] הָרָגִיל אֶצְלוֹ, וְלוֹקֵחַ מִמֶּנּוּ בְּהֵמוֹת וְעוֹפוֹת וְכָל מַה שֶּׁיִּרְצֶה; וָהוּא, שֶׁלֹּא יַזְכִּיר לוֹ שׁוּם דָּמִים וְלֹא סְכוּם מִנְיָן[131].

127) משנה במסכת ביצה דף כ"ט עמוד ב'. 128) בכ"י הגירסא "הולך אדם אצל רועה הרגיל אצלו" ו"חנוני" ליתא. 129) מתוך שרגיל אצלו מאמינו ונותנו לו בלי פיסוק דמים (רש"י). 130) העוסק בפיטום בהמות. 131) בכ"י: "ולא שום מנין".

כה. הַלְוָאַת[132] יוֹם טוֹב[133] - תּוֹבְעִין אוֹתָהּ בַּדִּין[134]; שֶׁאִם תֹּאמַר לֹא נִתְּנָה לְהִתָּבַע - אֵינוֹ נוֹתֵן לוֹ כְּלוּם, וְנִמְצָא נִמְנָע מִשִּׂמְחַת יוֹם טוֹב.

132) כרבא לגבי רב יוסף במסכת שבת דף קמ"ח עמוד ב'. 133) שהלווה מיני מאכל ומשתה השייכים לשמחת יום טוב (מגן אברהם או"ח סימן תקכ"ה). 134) אם מסרב להשלים אחרי יום טוב, בית דין נזקקין לו.

כו. אַף־עַל־פִּי[135] שֶׁאֵין מַגְבִּיהִין[136] תְּרוּמָה וּמַעַשְׂרוֹת בְּיוֹם טוֹב, אִם[137] הָיוּ לוֹ תְּרוּמוֹת וּמַעַשְׂרוֹת שֶׁהִגְבִּיהָן מֵאֶמֶשׁ[138] - הֲרֵי זֶה מוֹלִיכָן לַכֹּהֵן בְּיוֹם טוֹב[139]; וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר חַלָּה וּזְרוֹעַ וּלְחָיַיִם וְקֵבָה[140], שֶׁמּוֹלִיכָן לַכֹּהֵן בְּיוֹם טוֹב. וְגַבָּאֵי[141] צְדָקָה גּוֹבִין מִן הַחֲצֵרוֹת[142] בְּיוֹם טוֹב. וְלֹא יִהְיוּ מַכְרִיזִין כְּדֶרֶךְ שֶׁמַּכְרִיזִין בַּחֹל, אֶלָּא גּוֹבִין בִּצְנִעָה, וְנוֹתְנִין לְתוֹךְ חֵיקָן. וּמְחַלְּקִין לְכָל שְׁכוּנָה וּשְׁכוּנָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ.

135) משנה במסכת ביצה דף ל"ו עמוד ב'. 136) מפרישין. 137) משנה במסכת ביצה דף י"ב עמוד ב'. 138) מערב יום טוב. 139) משום שמחת יום טוב של הכהן. 140) שבזה אינו מתקן כלום, שהרי גם לפני הפרשתן מותר לאכול הבשר. ומותר להפרישם לכתחילה ביום טוב (מסכת ביצה שם). 141) תוספתא פרק ג' דדמאי. 142) ראה פרק ט' מהלכות מתנות עניים הלכה ב': "שלוקחין – מכל חצר וחצר".

פֶּרֶק חֲמִישִׁי[1]

1) נתבארו בו עניני ההוצאה, ומה שאסרו בה חכמים, כדי שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול. ואחרי כן נתבארו בו עניני התחומין.

א. אַף־עַל־פִּי שֶׁהַתּוֹרָה[2] הוֹצָאָה בְּיוֹם טוֹב אֲפִלּוּ שֶׁלֹּא לְצֹרֶךְ[3], לֹא יִשָּׂא מַשָּׂאוֹת גְּדוֹלוֹת כְּדֶרֶךְ שֶׁהוּא עוֹשֶׂה בְּחֹל, אֶלָּא צָרִיךְ לְשַׁנּוֹת. וְאִם אִי אֶפְשָׁר לְשַׁנּוֹת - מֻתָּר[4]. כֵּיצַד? הַמֵּבִיא[5] כַּדֵּי יַיִן מִמָּקוֹם לְמָקוֹם[6] - לֹא יְבִיאֵם בְּסַל וּבְקֻפָּה[7], אֲבָל מֵבִיא הוּא עַל כְּתֵפוֹ אוֹ לְפָנָיו. הַמּוֹלִיךְ אֶת הַתֶּבֶן[8] - לֹא יַכְשִׁיל[9] אֶת הַקֻּפָּה לְאַחֲרָיו[10], אֲבָל מוֹלִיכָהּ בְּיָדוֹ[11].

2) כמבואר לעיל בפ"א ה"ד. 3) אכילה. 4) ביצה ל, א. 5) משנה, ביצה כט, ב. 6) בתוך התחום או על־ידי עירובי תחומין (רש"י). 7) אפילו מה שהוא צריך לסעודת היום של החג ('טור'). 8) להיסק או להאכיל לבהמתו (רש"י). 9) ישליך. 10) שנראה כאילו מתכוון לעשות מלאכה גדולה (רש"י). 11) ודוקא אם מוליך הדברים ממקום למקום דרך רשות הרבים, שנראה כ'עובדין דחול' (=מעשי חול), אבל כשמוליכן בחצר ממקום למקום, יותר טוב להוליך הרבה ביחד, משיוליך מעט מעט ויצטרך להרבות בהילוך ויתבטל משמחת יום־טוב ('תוספות', 'משנה ברורה' סי' תקי).

ב. וְכֵן[12] מַשּׂוֹאוֹת שֶׁדַּרְכָּן[13] לִשָּׂא אוֹתָן בְּמוֹט - יִשָּׂא אוֹתָן עַל גַּבּוֹ מֵאַחֲרָיו; וְשֶׁדַּרְכָּן לִשָּׂא אוֹתָן מֵאֲחוֹרָיו - יִשָּׂא אוֹתָן עַל כְּתֵפוֹ; וְשֶׁדַּרְכָּן לְהִנָּשֵׂא עַל הַכָּתֵף - יִשָּׂא אוֹתָן בְּיָדוֹ לְפָנָיו; אוֹ יִפְרֹשׂ עֲלֵיהֶן בֶּגֶד[14], וְכֹל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה מִשִּׁנּוּי הַמַּשָּׂא. וְאִם אִי אֶפְשָׁר לְשַׁנּוֹת[15] - נוֹשֵׂא וּמֵבִיא כְּדַרְכּוֹ. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[16] בְּנוֹשֵׂא עַל הָאָדָם; אֲבָל עַל גַּבֵּי בְּהֵמָה - לֹא יָבִיא כְּלָל, שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה כְּדֶרֶךְ שֶׁהוּא עוֹשֶׂה בְּחֹל[17].

12) ביצה ל, א. 13) "אתקין רבא במחוזא (עירו של רבא), דדרו (שמוליכין) בדוחקא (במוט) לדרו ברגלא (על גבו מאחוריו), דדרו ברגלא לדרו באגרא (על הכתף)...". 14) בכת"י, הגירסא "בגדו". 15) כגון שזימן אורחים הרבה, וצריך למהר להביא לפניהם (רש"י). 16) שמותר להביא משאות ביום־טוב. 17) ויש מי שכתב מפני שאין משתמשין בבעלי־חיים ביום־טוב שמא יחתוך זמורה, כמו שאסרו כן בשבת כמפורש בפכ"א מהל' שבת ה"ט (מגיד־משנה).

ג. אֵין[18] מַנְהִיגִין אֶת הַבְּהֵמָה בְּמַקֵּל[19], וְאֵין הַסּוּמָא יוֹצֵא בְּמַקְלוֹ[20], וְלֹא הָרוֹעֶה בְּתַרְמִילוֹ, וְאֵין יוֹצְאִין[21] בְּכִסֵּא, אֶחָד הָאִישׁ וְאֶחָד הָאִשָּׁה[22]; שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה כְּדֶרֶךְ שֶׁהוּא עוֹשֶׂה בְּחֹל. וְאִישׁ שֶׁהָיוּ רַבִּים צְרִיכִין לוֹ[23] - יוֹצְאִין בַּכִּסֵּא אַחֲרָיו[24], וּמוֹצִיאִין אוֹתוֹ עַל הַכָּתֵף, אֲפִלּוּ בְּאַפִּרְיוֹן[25].

18) משנה, ביצה לב, ב. 19) "דמחזי כמאן דאזיל לחנגא" (=שנראה כאילו מוליכה לשוק למכור) - ביצה לג, א. 20) ביצה כה, ב. כיון שאפשר לו לילך בלא מקל, ואינו נוטלו אלא לתקן וליישר פסיעותיו, אבל מי שלא יכול ללכת בלא מקל - מותר (או"ח סי' תקכב). 21) ביצה, שם. 22) בכת"י, הגירסא "אחר האיש ואחר האשה", וראה להלן בסמוך. 23) לבית המדרש לשמוע דרשתו. 24) בדפוס ווינציאה ש"י: "יוצא בכסא". ולפי"ז אסור לישא הכסא אחריו (ב"ח סי' תקכב). 25) כסא מכוסה יריעות כאוהל, לשאת בו בני אדם בחוץ. והוא "אלונקי" שבגמרא שם.

ד. אֵין[26] מוֹלִיכִין אֶת הַסֵּלֶם שֶׁל שׁוּבָךְ[27] מִשּׁוּבָךְ לְשׁוּבָךְ בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, שֶׁמָּא יֹאמְרוּ לְתַקֵּן גַּגּוֹ הוּא מוֹלִיכוֹ; אֲבָל בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד - מוֹלִיכוֹ[28]. אַף־עַל־פִּי שֶׁכָּל מָקוֹם שֶׁאָסְרוּ חֲכָמִים מִפְּנֵי מַרְאִית הָעַיִן - אֲפִלּוּ בְּחַדְרֵי חֲדָרִים אָסוּר, כָּאן הִתִּירוּ מִפְּנֵי שִׂמְחַת יוֹם טוֹב.

26) משנה, ביצה ט, א. 27) קן־יונה. 28) כבית הלל, וכלשון שני של רב חנן בר אמי (שם). ודוקא סולם של שובך, אבל סולם של עליה - אסור לטלטלו שאין עליו תורת כלי (למעלה בפכ"ו מהל' שבת ה"ז).

ה. מִי[29] שֶׁהָיוּ לוֹ פֵּרוֹת עַל גַּגּוֹ, וְצָרִיךְ לְפַנּוֹתָם לְמָקוֹם אַחֵר[30] - לֹא יוֹשִׁיטֵם מִגַּג לְגַג, וַאֲפִלּוּ בַּגַּגִּין הַשָּׁוִין, וְלֹא יְשַׁלְשְׁלֵם בְּחֶבֶל מִן הַחַלּוֹנוֹת, וְלֹא יוֹרִידֵם בְּסֻלָּמוֹת; שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה כְּדֶרֶךְ שֶׁהוּא עוֹשֶׂה בְּחֹל. אֲבָל מַשִּׁילָן[31], אֲפִלּוּ דֶּרֶךְ אַרְבָּה[32], מִמָּקוֹם לְמָקוֹם בְּאוֹתוֹ הַגַּג. שָׁחַט[33] בְּהֵמָה בַּשָּׂדֶה[34] - לֹא יְבִיאֶנָּה בְּמוֹט[35] לָעִיר, אוֹ בְּמוֹטָה[36], אֶלָּא מְבִיאָהּ אֲבָרִים אֲבָרִים[37].

29) משנה, ביצה לה, ב. 30) שרואה גשמים ממשמשים ובאים ויפסידו את הפירות, או שקיבל אורחים והוא צריך למקום הפירות לקבלת האורחים ולהושיבם. 31) מפילן, מלשון (דברים כח, מ) "כי ישל זיתך". 32) חור בגג הבית. 33) משנה, ביצה כח, א. 34) והוא צריך להוליכו לבית לבשל ליום־טוב. 35) בד עץ, מלשון (במדבר יג, כג) "וישאוהו במוט בשנים". 36) מוט קטן. 37) ואם ממהר לתת לאורחים, ואין פנאי להביאו איברים איברים, מותר להביאו במוט ('משנה ברורה' סי' תצח).

ו. כֹּל[38] שֶׁנְּאוֹתִין[39] בּוֹ אֲפִלּוּ בְּחֹל, אַף־עַל־פִּי שֶׁאֵין נְאוֹתִין בּוֹ בְּיוֹם טוֹב, כְּגוֹן תְּפִלִּין[40] - מֻתָּר לְשַׁלְּחָן לַחֲבֵרוֹ בְּיוֹם טוֹב; וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר דָּבָר שֶׁנְּאוֹתִין בּוֹ בְּיוֹם טוֹב, כְּגוֹן יֵינוֹת שְׁמָנִים וּסְלָתוֹת, שֶׁמֻּתָּר לְשַׁלְּחָן. וְכָל דָּבָר שֶׁאֵין נְאוֹתִין בּוֹ בְּחֹל עַד שֶׁיַּעֲשֶׂה בּוֹ מַעֲשֶׂה שֶׁאָסוּר לַעֲשׂוֹתוֹ בְּיוֹם טוֹב - אֵין מְשַׁלְּחִין אוֹתוֹ בְּיוֹם טוֹב.

38) משנה, ביצה יד, ב. 39) נהנין. 40) שיום־טוב אינו זמן תפילין.

ז. כֵּיצַד?[41] אֵין מְשַׁלְּחִין בְּיוֹם טוֹב תְּבוּאָה, לְפִי

1 שֶׁאֵין נְאוֹתִין בָּהּ בְּחֹל אֶלָּא אִם כֵּן טָחַן[42], וְאָסוּר
2 לִטְחֹן[43] בְּיוֹם טוֹב; אֲבָל מְשַׁלְּחִין קִטְנִיּוֹת, מִפְּנֵי
3 שֶׁמְּבַשְּׁלָן בְּיוֹם טוֹב אוֹ קוֹלֶה[44] אוֹתָן וְאוֹכְלָן.
4 וּמְשַׁלְּחִין חַיָּה בְּהֵמָה וְעוֹפוֹת, אֲפִלּוּ חַיִּים[45], מִפְּנֵי
5 שֶׁמַּתָּר לִשְׁחֹט בְּיוֹם טוֹב. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

41) משנה, ביצה יד, ב. 42) ואף שאפשר לאכול מהם קליות, מכל־מקום בדרך כלל עומדות התבואות לטחינה. 43) ואם חבירו צריך לתת תבואה לבהמתו, מותר לשלוח לו ביום־טוב, כיון שאפשר ליהנות ממנה בלא טחינה (׳משנה ברורה׳ סי׳ תקטז). 44) בכת״י, הגירסא ״קולף״. 45) אם עומדים לשחיטה, ולא להליכה או לגדל וולדות (׳משנה ברורה׳).

6 ח. כָּל דָּבָר[46] שֶׁמַּתָּר לְשַׁלְּחוֹ בְּיוֹם טוֹב, כְּשֶׁיְּשַׁלְּחֶנּוּ
7 לַחֲבֵרוֹ תְּשׁוּרָה[47] - לֹא יִשְׁלָחֶנּוּ בְּשׁוּרָה[48]. וְאֵין שׁוּרָה
8 פְּחוּתָה מִשְּׁלֹשָׁה בְּנֵי אָדָם. כֵּיצַד? הֲרֵי שֶׁשָּׁלַח
9 לַחֲבֵרוֹ בְּהֵמוֹת אוֹ יֵינוֹת בְּיַד שְׁלֹשָׁה בְּנֵי אָדָם כְּאֶחָד
10 אוֹ אַרְבָּעָה זֶה אַחַר זֶה[49], וְכֻלָּן הוֹלְכִין בְּשׁוּרָה אַחַת
11 - הֲרֵי זֶה אָסוּר, שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה כְּדֶרֶךְ שֶׁהוּא עוֹשֶׂה
12 בְּחֹל. שָׁלַח שְׁלֹשָׁה מִינִין בְּיַד שְׁלֹשָׁה בְּנֵי אָדָם כְּאֶחָד
13 - הֲרֵי זֶה מֻתָּר.

46) ביצה יד, ב. 47) מתנה. 48) שנראה כאילו שולחם למכור בשוק (רש״י). ורבינו אפרים מפרש שאסור משום שנראה כאילו האחד מוכר, השני לוקח, והשלישי סרסור (מתווך). 49) בכת״י, הגירסא ״שלשה או ארבעה בני אדם כאחד, זה אחר זה״.

14 ט. הַמְעָרֵב[50] עֵרוּבֵי תְּחוּמִין לְיוֹם טוֹב - הֲרֵי בְּהֶמְתּוֹ
15 וְכֵלָיו וּפֵרוֹתָיו כָּמוֹהוּ[51], וְאֵין מוֹלִיכִין אוֹתָן אֶלָּא
16 בְּתוֹךְ אַלְפַּיִם אַמָּה לְכָל רוּחַ מִמְּקוֹם עֵרוּבוֹ.

50) משנה, ביצה לז, א: ״הבהמה והכלים כרגלי הבעלים״. 51) במקום שאדם קונה שביתתו, גם כליו ובהמותיו נגררים אחריו.

17 י. חֶפְצֵי[52] הֶפְקֵר - הֲרֵי הֵן כְּרַגְלֵי מִי שֶׁזָּכָה בָּהֶן[53].
18 וְחֶפְצֵי[54] הַכּוּתִים[55] קוֹנִין שְׁבִיתָה בִּמְקוֹמָן, וְיֵשׁ לָהֶן
19 אַלְפַּיִם אַמָּה לְכָל רוּחַ מִמְּקוֹמָן; גְּזֵרָה בְּעָלִים כּוּתִים
20 מִשּׁוּם בְּעָלִים יִשְׂרָאֵל. פֵּרוֹת[56] שֶׁיָּצְאוּ חוּץ לִמְקוֹמָן[57]
21 וְחָזְרוּ, אֲפִלּוּ בְּמֵזִיד - לֹא הִפְסִידוּ אֶת מְקוֹמָן, מִפְּנֵי
22 שֶׁהֵן כְּאָדָם[58] שֶׁיָּצָא בְּאֹנֶס וְחָזַר בְּאֹנֶס.

52) משנה (ביצה לט, א) שלא קנו החפצים שביתה במקומם. [וכן נראה בפירושו של רבינו לתלמוד מס׳ שבת יח, ב. ״סיני״ כרך יח עמ׳ שב]. 53) ומה שפסקו במס׳ עירובין (מו.) הלכה כרבי יוחנן בן נורי ש״חפצי הפקר קונין שביתה במקומן״ - אין זה אלא לקולא ולא לחומרא, כי הלכה כדברי המיקל בעירובין, ועיין ראב״ד ומגיד־משנה. 54) עירובין מז, ב. 55) אף־על־פי שלפי הדין אינם קונים שביתה, שהרי הבעלים שלהם אין להם שייכות לדין שביתה כלל (רש״י שם). 56) עירובין מא, ב. 57) בכת״י, הגירסא ״חוץ לתחומן״. 58) לעיל בהלכות שבת (פרק כז הי״א־הי״ב): ״מי שיצא חוץ לתחום אפילו אמה אחת לא יכנס... מי שיצא חוץ לתחום שלא לדעתו (באונס)... החזירוהו (באונס) כאילו לא יצא״.

23 יא. הַמּוֹסֵר[59] בְּהֶמְתּוֹ לִבְנוֹ[60] - הֲרֵי הִיא כְּרַגְלֵי
24 הָאָב[61]. מְסָרָהּ[62] לְרוֹעֶה, וַאֲפִלּוּ נְתָנָהּ לוֹ בְּיוֹם טוֹב -
25 הֲרֵי הִיא כְּרַגְלֵי הָרוֹעֶה[63]. מְסָרָהּ לִשְׁנֵי רוֹעִים[64] - הֲרֵי
26 הִיא כְּרַגְלֵי בְּעָלֶיהָ, מִפְּנֵי שֶׁלֹּא קָנָה אֶחָד מֵהֶן[65].

59) משנה, ביצה לז, א. 60) אפילו מסר לו בערב יום־טוב. 61) שדרך בני אדם להפקיד כליהם ביד בניהם, ואין כוונתם למסור ברשותם (מגיד־משנה. מגן־אברהם). 62) ביצה לז, ב. 63) שמסרה ברשותו, כי מערב יום־טוב היה בדעתו שלא לקנות שביתה אצלו אלא אצל הרועה. 64) אפילו מערב יום־טוב. 65) שכמה פעמים נותן כל אחד עירובו למקום אחר, ובאופן כזה יתמעט התחום שלא יהיה לה כי־אם אלפים אמה האמצעיים, ולכן אין דעתו שיהיו נמשכין אחרי הרועים (׳שער הציון׳ סי׳ שצז).

27 יב. מִי[66] שֶׁזְּמַן אֶצְלוֹ אוֹרְחִים בְּיוֹם טוֹב[67] - לֹא
28 יוֹלִיכוּ בְּיָדָם מָנוֹת לְמָקוֹם שֶׁאֵין בַּעַל הַסְּעֻדָּה יָכוֹל
29 לֵילֵךְ בּוֹ; שֶׁכָּל הַסְּעֻדָּה כְּרַגְלֵי בַּעַל הַסְּעֻדָּה, לֹא
30 כְּרַגְלֵי הָאוֹרְחִין, אֶלָּא אִם כֵּן זָכָה לָהֶן אַחֵר[68] בְּמָנוֹת
31 אֵלּוּ מֵעֶרֶב יוֹם טוֹב.

66) משנה, ביצה מ, א. 67) והוא־הדין אם זימנם מערב יום־טוב ולא זיכה להם מנותיהם מערב יום־טוב (׳משנה ברורה׳). 68) כן פירש רש״י שם: ״שמסרם בעל הבית זה לאדם אחר במשיכה, ואמר לו, זכה במנות הללו לפלוני ופלוני, שזכין לו לאדם שלא בפניו, והיו שלהם מבעוד יום לילך כרגליהם״. וכן מפורש בתוספתא פ״ד דביצה שצריך לזכות על־ידי אחר (הובאה בר״ח סוף מסכת ביצה). ואין זה דומה למה שכתב להלן בהלכה י״ז בדין שואל (שאף־על־פי שלא נתנו לו המשאיל אלא ביום־טוב, הרי הוא כרגלי השואל שהמשאיל העמידו ברשותו מערב יום־טוב, אע״פ שלא זיכהו על ידי אחר) - לפי שהאורחים אין דעתם אלא להיות סמוכים על שולחן בעל הבית, ואוכלים משלו ואין דעתם לזכות במנות, מה־שאין־כן שואל (׳תוספות׳ שם ד״ה אלא). ובכת״י חסרה המילה ״אחר״ בדברי רבינו (׳מעשה רוקח׳).

32 יג. וְכֵן[69] מִי שֶׁהָיוּ פֵּרוֹתָיו מֻפְקָדִין בְּעִיר אַחֶרֶת[70],
33 וְעֵרְבוּ אוֹתָהּ הָעִיר לָבוֹא אֶצְלוֹ - לֹא יָבִיאוּ לוֹ
34 מִפֵּרוֹתָיו; שֶׁפֵּרוֹתָיו כָּמוֹהוּ[71], אַף־עַל־פִּי שֶׁהֵן בְּיַד
35 אֵלּוּ שֶׁעֵרְבוּ. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁיִּחֵד לָהֶן קֶרֶן
36 זָוִית[72]; אֲבָל אִם לֹא יִחֵד לָהֶן - הֲרֵי הֵן כְּרַגְלֵי זֶה
37 שֶׁהֵן מֻפְקָדִין אֶצְלוֹ[73].

69) משנה, ביצה לט, ב. 70) מחוץ לתחום. 71) והרי הוא לא הניח עירוב. 72) שהשאיל לו מקום בביתו, ואמר לו הרי הבית לפניך, שאין כאן קבלת שמירה (שו״ע חו״מ סי׳ רצא, וראה ב׳מאירי׳). 73) שהרי קיבלם לשמור, ובאחריותו הם עומדים.

יד. בּוֹר[74] שֶׁל יָחִיד - כְּרַגְלֵי בְּעָלָיו[75]; וְשֶׁל אוֹתָהּ הָעִיר - כְּרַגְלֵי אַנְשֵׁי אוֹתָהּ הָעִיר[76]; וְשֶׁל עוֹלֵי בָבֶל[77], שֶׁהֵן מְסוּרִין לַכֹּל - כְּרַגְלֵי הַמְמַלֵּא מֵהֶן; שֶׁכָּל מִי שֶׁמְּמַלֵּא מֵהֶן - מוֹלִיכָן לְמָקוֹם שֶׁהוּא מְהַלֵּךְ. נְהָרוֹת הַמּוֹשְׁכִין[78] וּמַעְיָנוֹת הַנּוֹבְעִין[79] - כְּרַגְלֵי כָּל אָדָם[80]. וְאִם הָיוּ בָּאִין מִחוּץ לַתְּחוּם לְתוֹךְ הַתְּחוּם - מְמַלְּאִין מֵהֶן בְּשַׁבָּת[81], וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר בְּיוֹם טוֹב[82].

74) משנה, ביצה לט, א. ויש בו מים מכונסים. 75) ומי שמילא מים, לא יכול להוליכן רק למקום שבעל הבור יכול ללכת לשם. 76) וכל אחד מאנשי העיר יכולים להוליך המים למקום שעירבו. אבל אדם זר שאינו מאותה העיר - לא. 77) שעשאוהו בשביל עוברי דרכים לשתות ממימיו, והוא הפקר. 78) אף־על־פי שאינן נובעין. 79) אף־על־פי שאינם יוצאים לימשך ממקום נביעתם. 80) לפי שלא קנו שביתה משום שאינם קבועים במקומם (רש"י). 81) לפי שאין בהם דין שביתה כנ"ל. 82) לפי שיסוד איסור תחומין בשבת הוא מן התורה (כמו בשנים עשר מיל) לפי שנאמר "אל יצא איש ממקומו ביום השביעי" (פכ"ז מהל' שבת ה"א), ואילו ביום־טוב אין כל איסור תחומין אלא מדרבנן ('בני בנימין') [וכן כתב רבינו אברהם בנו של הרמב"ם בספר 'מעשה נסים' לר' דניאל הבבלי סימן יב. וראה מש"כ בספר "זמנים" עמ' מו, ולמעלה פ"ב ה"י].

טו. שׁוֹר[83] שֶׁל רוֹעֶה[84] - כְּרַגְלֵי אַנְשֵׁי אוֹתָהּ הָעִיר; וְשׁוֹר שֶׁל פַּטָּם[85] - כְּרַגְלֵי מִי שֶׁלְּקָחוֹ לְשָׁחֲטוֹ בְּיוֹם טוֹב, מִפְּנֵי שֶׁדַּעַת בְּעָלָיו לְמָכְרוֹ לַאֲנָשִׁים אֲחֵרִים חוּץ מֵאַנְשֵׁי אוֹתָהּ הָעִיר, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְפַטֵּם, וְהַכֹּל שׁוֹמְעִין שִׁמְעוֹ וּבָאִין לִקְנוֹתוֹ. וְכֵן אִם שְׁחָטוֹ בְּעָלָיו בְּיוֹם טוֹב וּמָכַר בְּשָׂרוֹ - כָּל אֶחָד וְאֶחָד מִן הַלּוֹקְחִים מוֹלִיךְ מְנָתוֹ לַמָּקוֹם שֶׁהוּא הוֹלֵךְ, מִפְּנֵי שֶׁדַּעַת בְּעָלָיו מֵעֵרֶב יוֹם טוֹב כָּךְ הוּא, שִׁיקְחוּ מִמֶּנּוּ אַנְשֵׁי עֲיָרוֹת אֲחֵרוֹת, וְנִמְצָא שׁוֹר זֶה כַּבּוֹר שֶׁל עוֹלֵי בָבֶל, שֶׁהוּא מָסוּר לַכֹּל.

83) ביצה לח, א. 84) מגדל בהמות, ולפעמים הוא מוכרו לשכניו ומכיריו, וכיון שהשור אינו מפוטם - אין דרך לקנותו מעיירות אחרות, ששור כזה ימצא כל אחד במקומו, לכן אין דעת בעליו רק על אנשי אותה העיר. 85) שמפטם שוורים למכור, ושור כזה באים גם ממקומות אחרים לקנות.

טז. הַגֶּחֱלֶת[86] - כְּרַגְלֵי בְּעָלֶיהָ[87] וְלֹא כְּרַגְלֵי שׁוֹאֲלָהּ; וְהַשַׁّלְהֶבֶת[88] - כְּרַגְלֵי מִי שֶׁהִיא בְּיָדוֹ. לְפִיכָךְ, הַמַּדְלִיק גֵּר אוֹ עֵץ מֵחֲבֵרוֹ - מוֹלִיכוֹ לְכָל מָקוֹם שֶׁהוּא הוֹלֵךְ.

86) משנה, ביצה לט, א. 87) הואיל ויש בה ממש, הרי היא כשאר כלים שהם כרגלי הבעלים. 88) שאין בה ממש, ולא חל עליה שביתת בעליה.

יז. הַשּׁוֹאֵל[89] כְּלִי מֵחֲבֵרוֹ מֵעֶרֶב יוֹם טוֹב, אַף־עַל־פִּי שֶׁלֹּא נִתְּנוּ לוֹ אֶלָּא בְּיוֹם טוֹב - הֲרֵי הוּא כְּרַגְלֵי הַשּׁוֹאֵל[90]. שְׁאֵלוֹ מִמֶּנּוּ בְּיוֹם טוֹב, אַף־עַל־פִּי שֶׁדִּרְכּוֹ תָּמִיד לִשְׁאֹל מִמֶּנּוּ כְּלִי זֶה[91] בְּכָל יוֹם טוֹב - הֲרֵי הוּא כְּרַגְלֵי הַמַּשְׁאִיל[92].

89) משנה, ביצה לז, א. 90) שכיון שהבטיחו לתת לו מערב יום־טוב, העמידו ברשותו לקנות אצלו שביתה בכניסת יום־טוב, וראה למעלה הי"ב. 91) בכתב־יד, תיבת "זה" איננה. 92) שכיון שלא בא לשאול מערב יום־טוב, לא העמידו בעל הכלי ברשותו של שואל, כי חשב שהשואל מצא לו מקום אחר לשאול (גמרא).

יח. שְׁנַיִם[93] שֶׁשָּׁאֲלוּ חָלוּק אֶחָד, הָאֶחָד שְׁאֵלוֹ מִמֶּנּוּ שֶׁיִּתְּנוּ לוֹ שַׁחֲרִית, וְהַשֵּׁנִי שְׁאֵלוֹ מִמֶּנּוּ שֶׁיִּתְּנוּ לוֹ עַרְבִית - הֲרֵי כְּלִי זֶה כְּרַגְלֵי שְׁנֵי הַשּׁוֹאֲלִים, וְאֵינָם מוֹלִיכִים אוֹתוֹ אֶלָּא בַּמָּקוֹם שֶׁשְּׁנֵיהֶם יְכוֹלִים לְהַלֵּךְ בּוֹ.

93) ביצה לז, ב.

יט. כֵּיצַד?[94] הֲרֵי שֶׁעֵרֵב הָרִאשׁוֹן בְּרִחוּק אֶלֶף אַמָּה מִמְּקוֹם הֶחָלוּק לְמִזְרָח, וְעֵרֵב הַשֵּׁנִי בְּרִחוּק חֲמֵשׁ מֵאוֹת אַמָּה מִמְּקוֹם הֶחָלוּק לְמַעֲרָב - כְּשֶׁלּוֹקֵחַ הָרִאשׁוֹן הֶחָלוּק, אֵינוֹ מוֹלִיכוֹ לְמִזְרָח אֶלָּא עַד אֶלֶף אַמָּה וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת אַמָּה מִמְּקוֹם הֶחָלוּק, שֶׁהוּא סוֹף הַתְּחוּם שֶׁיָּכוֹל זֶה שֶׁעֵרֵב בְּמַעֲרָב לְהַלֵּךְ בּוֹ; וּכְשֶׁיִּקַּח הַשֵּׁנִי כְּלִי זֶה, אֵינוֹ מוֹלִיכוֹ בְּמַעֲרָב אֶלָּא עַד אֶלֶף אַמָּה מִמְּקוֹם הַכְּלִי, שֶׁהוּא סוֹף הַתְּחוּם שֶׁיָּכוֹל זֶה שֶׁעֵרֵב בְּמִזְרָח לְהַלֵּךְ בּוֹ. לְפִיכָךְ, אִם עֵרֵב זֶה בְּרִחוּק אַלְפַּיִם אַמָּה מִן הֶחָלוּק לְמִזְרָח, וְזֶה בְּרִחוּק אַלְפַּיִם אַמָּה לְמַעֲרָב - הֲרֵי אֵלּוּ לֹא יְזִיזוּהוּ מִמְּקוֹמוֹ.

94) ביצה, שם.

כ. וְכֵן[95] הָאִשָּׁה שֶׁשָּׁאֲלָה מֵחֲבֵרְתָּהּ מַיִם אוֹ מֶלַח, וְלָשָׁה בָּהֶן עִסָּתָהּ אוֹ בִּשְׁלָה בָּהֶן תַּבְשִׁיל - הֲרֵי הָעִסָּה אוֹ הַתַּבְשִׁיל כְּרַגְלֵי שְׁתֵּיהֶן[96]. וְכֵן שְׁנַיִם שֶׁלָּקְחוּ בְּהֵמָה בְּשֻׁתָּפוּת וְשָׁחֲטוּ בְּיוֹם טוֹב, אַף־עַל־פִּי שֶׁלָּקַח כָּל אֶחָד מְנָתוֹ - הֲרֵי כָּל הַבָּשָׂר כְּרַגְלֵי שְׁנֵיהֶן. אֲבָל אִם לָקְחוּ חָבִית[97] בְּשֻׁתָּפוּת, וְחָלְקוּ אוֹתָהּ בְּיוֹם טוֹב - הֲרֵי חֶלְקוֹ שֶׁל כָּל אֶחָד כְּרַגְלָיו; הוֹאִיל וּתְחוּמִין מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים - יֵשׁ בְּרֵרָה בָּהֶן, וְנַחְשֹׁב כְּאִלּוּ חֵלֶק שֶׁהִגִּיעַ לָזֶה הָיָה בָּרוּר לוֹ וּמֻבְדָּל בְּחָבִית מֵעֶרֶב יוֹם טוֹב, וּכְאִלּוּ לֹא הָיָה מֵעֶרֶב. וְאִין אַתָּה יָכוֹל לוֹמַר כֵּן בַּבְּהֵמָה. שֶׁחֵלֶק זֶה שֶׁהִגִּיעוֹ, אֲפִלּוּ נַחְשֹׁב אוֹתוֹ שֶׁהָיָה מֻבְדָּל בַּבְּהֵמָה מֵעֶרֶב יוֹם טוֹב וּכְאִלּוּ הָיָה בָּרוּר, הֲרֵי יָנָק[98] מֵחֶלְקוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ כְּשֶׁהָיְתָה הַבְּהֵמָה קַיֶּמֶת, שֶׁכָּל אֵיבָרֶיהָ יוֹנְקִין זֶה מִזֶּה, וְנִמְצָא כָּל אֵיבָר וְאֵיבָר מֵעֵרֶב מֵחֶלְקוֹ וְחֵלֶק חֲבֵרוֹ, לְפִיכָךְ הֵן כְּרַגְלֵי שְׁנֵיהֶן.

95) משנה, ביצה לז, א. 96) ואינה רשאית להוליך העיסה

והתבשיל אלא במקום ששתיהן יש להן הרשות ללכת, כיון שנתערב בהם דבר שקנה שביתה אצל אחר, ואף שזהו רק דבר מועט, אינו בטל - מפני שהוא דבר שיש לו מתירין אחרי יום־טוב, וכל דבר שיש לו מתירין - אפילו באלף לא בטל (ביצה לט.). 97) של יין. 98) בגמרא שם, על שיטה זאת של רב, האוסר את הבהמה "דקא ינקי תחומין מהדדי", שאלו רב כהנא ורב אסי לרב: "לאיסור מוקצה לא חששו, לאיסור תחומין חששו?" ושתק רב. ומתוך כך סוברים כמה ראשונים (המובאים ב'משנה ברורה' סי' שצז) שגם הבהמה מותרת, שממה ששתק רב, מוכח שחזר בו.

פֶּרֶק שִׁשִּׁי[1]

1) נתבארו בו דיני עירובי תבשילין. ונסתיים הפרק בדיני כבוד ימים טובים, ומצות השמחה אשר בהן, ומה שאסור לעשות בין בימים טובים, בין בחולו של מועד מחמת מצות יו"ט, והוא הספד ותענית.

1 **א. יוֹם טוֹב[2] שֶׁחָל לִהְיוֹת עֶרֶב שַׁבָּת - אֵין[3] אוֹפִין**
2 **וּמְבַשְּׁלִין בְּיוֹם טוֹב מַה שֶּׁהוּא אוֹכֵל לְמָחָר בְּשַׁבָּת.**
3 **וְאִסּוּר זֶה - מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים[4], כְּדֵי שֶׁלֹּא יָבוֹא לְבַשֵּׁל**
4 **מִיּוֹם טוֹב לְחֹל; שֶׁקַּל וָחֹמֶר הוּא: לְשַׁבָּת אֵינוֹ**
5 **מְבַשֵּׁל, כָּל שֶׁכֵּן לְחֹל[5]. לְפִיכָךְ, אִם עָשָׂה תַּבְשִׁיל**
6 **מֵעֶרֶב יוֹם טוֹב, שֶׁיִּהְיֶה סוֹמֵךְ עָלָיו וּמְבַשֵּׁל וְאוֹפֶה**
7 **בְּיוֹם טוֹב לְשַׁבָּת - הֲרֵי זֶה מֻתָּר. וְתַבְשִׁיל שֶׁסּוֹמֵךְ**
8 **עָלָיו, הוּא הַנִּקְרָא עֵרוּבֵי תַּבְשִׁילִין.**

2) משנה, ביצה טו, ב. 3) חכמים סמכו את זה על הכתוב (שמות טז, כג): "ויאמר אליהם הוא אשר דבר ה' שבתון שבת קודש לה' מחר, את אשר תאפו אפו, ואת אשר תבשלו בשלו", "מכאן אמר רבי אליעזר, אין אופין (פת ביום־טוב שחל בערב שבת) אלא על האפוי (מיום חמישי), ואין מבשלין (תבשיל) אלא על המבושל (מיום חמישי), מכאן סמכו חכמים לעירובי תבשילין מן התורה", שזה נחשב כאילו התחיל הבישול והאפיה מערב יום־טוב לצורך השבת, וביום־טוב גומר אותה המלאכה שהתחיל בה בחול. 4) אבל מן התורה אין כאן איסור, שכלל הוא בידינו: "צרכי שבת נעשים ביום־טוב" (פסחים מו:). ועיין 'הגהות מיימוניות', וב"י או"ח סי' תקכז. 5) כרב אשי שהוא מן האמוראים האחרונים (ביצה טו:). ולשמואל ולרבא (שם) הוא משום כבוד השבת, "דאמר קרא (שמות כ, ח): "זכור את יום השבת לקדשו", זכרהו מאחר שבא להשכיחו" (שאפשר לשכוח להכין צרכי שבת מחמת יום אחר הוא היום־טוב שהוא טרוד בו), ותיקנו עירוב "כדי שיברור מנה יפה לשבת ומנה יפה ליום־טוב (מתוך שעושה עירוב תבשילין יזכור את השבת, ולא יכלה את כל הסעודה ביום־טוב, אלא ישאיר מנה יפה לשבת)".

9 **ב. וְלָמָּה[6] נִקְרָא שְׁמוֹ עֵרוּב? שֶׁכְּשֵׁם שֶׁהָעֵרוּב**
10 **שֶׁעוֹשִׂין בַּחֲצֵרוֹת וּמְבוֹאוֹת מֵעֶרֶב שַׁבָּת - מְשׁוּם**
11 **הֶכֵּר, כְּדֵי שֶׁלֹּא יַעֲלֶה עַל דַּעְתָּם שֶׁמֻּתָּר לְהוֹצִיא**
12 **מֵרְשׁוּת לִרְשׁוּת בְּשַׁבָּת; כָּךְ זֶה הַתַּבְשִׁיל - מְשׁוּם**
13 **הֶכֵּר וְזִכָּרוֹן, כְּדֵי שֶׁלֹּא יְדַמּוּ וְיַחְשְׁבוּ שֶׁמֻּתָּר לֶאֱפוֹת**
14 **בְּיוֹם טוֹב מַה שֶּׁאֵינוֹ נֶאֱכָל בּוֹ בַּיּוֹם. וּלְפִיכָךְ נִקְרָא**
15 **תַּבְשִׁיל זֶה עֵרוּבֵי תַּבְשִׁילִין.**

6) והראב"ד מסביר, כי על־ידי העירוב, הוא מערב צרכי שבת ויום־טוב לעשותם יחד, ולא נחשב כאילו מכין מיום־טוב לשבת אלא עושה אותם יחד עם מה שהתחיל לבשל מערב יום־טוב, והוא גומר אותם ביום־טוב.

16 **ג. עֵרוּבֵי[7] תַּבְשִׁילִין - שִׁעוּרוֹ אֵין פָּחוֹת מִכְּזַיִת, בֵּין**
17 **לְאֶחָד[8] בֵּין לַאֲלָפִים[9]. וְאֵין עוֹשִׂין עֵרוּב זֶה לֹא בְּפַת**
18 **וְלֹא בְּרִיפוֹת[10] וְכַיּוֹצֵא בָהֶן, אֶלָּא בְּתַבְשִׁיל[11] שֶׁהוּא**
19 **פַּרְפֶּרֶת[12], כְּגוֹן בָּשָׂר וְדָגִים וּבֵיצִים וְכַיּוֹצֵא בָהֶן.**
20 **וַאֲפִלּוּ עֲדָשִׁים שֶׁבְּשׁוּלֵי קְדֵרָה. וַאֲפִלּוּ שַׁמְנוּנִית שֶׁעַל**
21 **גַּבֵּי הַסַּכִּין שֶׁחוֹתְכִין בָּהּ הַצָּלִי - גּוֹרְדוֹ, אִם יֵשׁ בָּהּ**
22 **כְּזַיִת - סוֹמֵךְ עָלָיו מִשּׁוּם עֵרוּבֵי תַּבְשִׁילִין.**

7) ביצה טז, ב. 8) לאיש אחד. 9) לכמה אלפי איש (וראה בפ"א מהל' עירובין ה"ט). 10) חטים כתושות (משלי כז, כב). 11) דבר מבושל. 12) שמלפתים בה את הפת (שאוכלים הלחם אתה).

23 **ד. תַּבְשִׁיל[13] שֶׁאָמְרוּ לְעִנְיַן עֵרוּב זֶה - אֲפִלּוּ צָלִי,**
24 **אֲפִלּוּ שָׁלוּק[14], אֲפִלּוּ כָּבוּשׁ[15] אוֹ מְעֻשָּׁן[16]. אֲפִלּוּ דָּגִים**
25 **קְטַנִּים שֶׁהֻדַּיְּחָן בְּמַיִם חַמִּין, וַהֲדָחָתָן הִיא בִּשּׁוּלָן**
26 **לַאֲכִילָה - הֲרֵי זֶה סוֹמֵךְ עֲלֵיהֶן.**

13) ביצה טז, ב. 14) מבושל יותר מדי. 15) שרוי במים יום שלם, או בחומץ וציר עד כדי שיתננו על האש ויתחיל להרתיח. 16) 'ירושלמי' (נדרים פרק ו ה"א).

27 **ה. וְצָרִיךְ[17] שֶׁיִּהְיֶה עֵרוּב זֶה מָצוּי עַד שֶׁיֹּאפֶה כָּל**
28 **מַה שֶּׁהוּא צָרִיךְ לֶאֱפוֹת, וּלְבַשֵּׁל כָּל שֶׁהוּא צָרִיךְ**
29 **לְבַשֵּׁל, וְיָחֵם חַמִּין כָּל שֶׁהוּא צָרִיךְ. וְאִם נֶאֱכַל**
30 **הָעֵרוּב אוֹ אָבַד אוֹ נִשְׂרַף קֹדֶם שֶׁיְּבַשֵּׁל אוֹ יֹאפֶה -**
31 **הֲרֵי זֶה אָסוּר לֶאֱפוֹת וּלְבַשֵּׁל אוֹ לְהָחֵם אֶלָּא מַה**
32 **שֶׁהוּא אוֹכֵל בְּיוֹם טוֹב בִּלְבַד. הִתְחִיל[18] בְּעִסָּתוֹ[19] אוֹ**
33 **בִּתַבְשִׁילוֹ[20], וְנֶאֱכַל הָעֵרוּב אוֹ אָבַד - הֲרֵי זֶה גּוֹמֵר[21].**

17) משנה, ביצה טו, ב. 18) ביצה יז, ב. 19) שהתחיל ללוש. 20) לחתוך הירק וכדומה, אפילו לא שָׂם אותם עדיין על האש, שמשום הפסד אוכלין הקילו חכמים באיסור שאינו אלא מדרבנן ('מאירי'). 21) לאפות ולבשל מה שהתחיל.

34 **ו. הַמַּנִּיחַ[22] עֵרוּבֵי תַּבְשִׁילִין כְּדֵי שֶׁיִּסְמֹךְ עֲלֵיהֶם הוּא**
35 **וַאֲחֵרִים - צָרִיךְ לְזַכּוֹת לָהֶן כְּדֶרֶךְ שֶׁמְּזַכֶּה בְּעֵרוּבֵי**
36 **שַׁבָּת[23]. וְכָל שֶׁזּוֹכֶה בְּעֵרוּבֵי שַׁבָּת - זוֹכֶה בְּעֵרוּבֵי**
37 **תַּבְשִׁילִין, וְכָל שֶׁאֵינוֹ זוֹכֶה בְּאוֹתוֹ עֵרוּב - אֵינוֹ זוֹכֶה**
38 **בָּזֶה.**

22) עירובין פ, א. 23) עיין למעלה בהל' עירובין פ"א ה"ב בפרטות.

39 **ז. וְאֵינוֹ[24] צָרִיךְ לְהוֹדִיעַ[25] לְאֵלּוּ שֶׁזִּכָּה לָהֶן מֵעֶרֶב**

יום טוב, אבל הן צריכין לידע שכבר זכה להן אחר וערב להן, ואחר כך יסמכו עליו וישלו ויאפו. אף־על־פי שלא ידעו אלא ביום טוב - הרי אלו מתרין. ויש[26] לו לאדם לערב על כל העיר ועל כל הקרוב אליה בתוך התחום, ולמחר מכריז ואומר: כל מי שלא הניח עירובי תבשילין יסמוך על עירובי.

~ נקודות משיחות קודש ~

"ויש לו לאדם לערב על כל העיר ... ולמחר מכריז ואומר.. כו'".

במצות עירוב תבשילין, מצינו דבר שאינו בשום מצוה אחרת אף שאפשר להוציא בה אחרים ידי חובה, ובכל זאת לא מצאנו שיש להכריז ולומר שמוציאים ידי חובה את כל הדרים בעיר הזו.

והביאור בזה: בהכנסת אורחים מתבטאת מצות "ואהבת לרעך כמוך" והגם שמצוותה כל השנה יש בה הדגשה מיוחדת בימים טובים, וכפי שכתב הרמב"ם (הלכות אבל ריש פי"ד) "וכשהוא אוכל ושותה חייב להאכיל לגר ליתום ולאלמנה עם שאר העניים האומללים, אבל מי שנועל דלתות חצרו ואוכל ושותה הוא ובניו, ואינו מאכיל לעניים ולמרי הנפש אין זו שמחת מצוה אלא שמחת כרסו... ושמחה כזו קלון היא להם שנאמר... כו'".

כשמזכירים לאדם שעליו לטרוח גם בהכנת תבשילי השבת כבר בערב יו"ט הרי שמתוסף על ידי זה גם בהכנת התבשילים של יו"ט מבעוד מועד, וממילא יהיה מספיק גם עבור כל האורחים שיבואו לביתו ביו"ט, ונמצא שביסודה של מצות עירוב תבשילין מודגש העניין של אהבת ישראל על ידי שמזכה "לכל ישראל הדרים בעיר הזאת ואח"כ מוסיף ומעלה בקודש כשמכניס האורחים ביו"ט עצמו.

(על פי יין מלכות ספר זמנים סימן כא)

24) ביצה טז, ב. 25) "זכין לאדם שלא בפניו". 26) ביצה טז, ב: "מכריז רבי יעקב בר אידי, מי שלא הניח עירוב תבשילין - יבוא ויסמוך על שלי. ועד כמה? אמר רב נהומי בר זכריה משמיה דאביי, עד תחום שבת. אבוה דשמואל מערב אכולה נהרדעא (על כל נהרדעא), ר' אמי ור' אסי מערבי אכולהו טבריה (על כל טבריה)".

ח. המניח עירובי תבשילין חייב לברך[27]: ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, אשר קדשנו במצותיו וצונו על מצות עירוב. ואומר: בעירוב זה יתר לי לאפות ולבשל[28] מיום טוב שלמחר[29] לשבת. ואם זכה בו לאחרים - יאמר: לי ולכלוני ולכפלוני, או לאנשי העיר כלם, לאפות ולבשל מיום טוב לשבת.

27) פסחים ז, ב: "כל המצוות מברך עליהן עובר (לפני) לעשייתן". ולשון הרמב"ם (הל' ברכות פי"א ה"ג): "וכן כל המצוות שהן מדברי סופרים (חכמים) בין מצוה שהיא חובה מדבריהם... בין מצוות שאינן חובה, כגון עירוב ונטילת ידים, מברך על הכל קודם לעשייתן אשר קדשנו במצותיו וצונו לעשות, והיכן צונו? בתורה שכתוב בה (דברים יז, יא): "אשר יאמרו לך תעשה", נמצא ענין הדברים והציען כך הוא, אשר קדשנו במצותיו שצוה בהן לשמוע מאלו שצוונו להדליק נר של חנוכה או לקרות את המגילה, וכן שאר כל המצוות שמדברי סופרים". 28) נוסח הגאונים: "בדין יהא שרא לנא, לאפויי ולבשולי ולאטמוני ולאדלוקי שרגא (ולהדליק הנר) ולמעבד כל צרכנא" (או"ח סי' תקכז). אבל יש אומרים שאין צריך להזכיר "לאדלוקי שרגא" שלא הצריכו עירוב אלא לצרכי אכילה ולא להדלקת הנר (הרשב"א ב'עבודת הקודש', ועיין ב'מאירי' בשם 'תוספות', וב'בירור הלכה' למסכת ביצה כא: ציון י). 29) כגון שחל יום־טוב ביום הששי וביום השבת. או בארץ ישראל, שיום־טוב אינו אלא יום אחד בלבד, ביום ששי. אבל בימים־טובים של גלויות, וחל יום־טוב ביום חמישי וששי, ומניח את העירוב בערב יום־טוב שהוא יום רביעי - לא שייך לומר "שלמחר", שהרי אסור לבשל לשבת אלא ביום־טוב שני, ולא ביום־טוב ראשון (מגיד־משנה להלן הי"ב – לחם־משנה).

ט. מי[30] שלא הניח עירובי תבשילין ולא הניחו לו אחרים - כשם שאסור לו לבשל ולאפות, כך קמחו ומאכלו אסור. ואסור לאחר שהניח לעצמו לבשל ולאפות לזה שלא הניח, עד שיקנה לו; שנמצא זה מבשל ואופה שלו, שהרי קנהו. ואם רצה, יתן אחר כך לזה שלא הניח בתנה[31].

30) ביצה יז, א. 31) ואם לא קיבל לאכול מאחרים, אמר רב הונא (ביצה כא:): "מי שלא הניח עירוב תבשילין, אופין לו פת אחת ומבשלין לו קדירה אחת, ומדליקין לו את הנר. משום רבי יצחק אמרו, אף צולין לו דג קטן, כדי חייו שרו לו רבנן". אבל רבינו והרב האלפסי השמיטו מימרא זו, ולא הביאוה. וראה 'בירור הלכה' שם.

י. מי[32] שלא הניח עירובי תבשילין, ובשל ואפה לאכל ביום, והותיר, או שזמן אורחים ולא בא - הרי זה אוכל המותר למחר. ואם[33] העירים - הרי זה אסור לאכלו. עבר ואפה ובשל לשבת - אין אוסרין עליו. ולמה החמירו ואסרו על המערים ולא אסרו על המזיד? שאם תתיר למערים - נמצאו הכל מערימין, וישתקע שם עירובי תבשילין; אבל המזיד אינו מצוי, ואם עבר היום - לא יעבור פעם אחרת.

32) משנה, ביצה טו, ב: "מבשל הוא ליום־טוב, ואם הותיר - הותיר לשבת". 33) ביצה יז, ב.

יא. שני ימים טובים[34] שחלו להיות בחמישי וערב שבת - עושה עירובי תבשילין מיום רביעי, שהוא ערב יום טוב. שכן[35] ולא הניח - מניחו בראשון ומתנה. כיצד? מניח עירובי תבשילין ביום חמישי ואומר: אם היום יום טוב ולמחר חל[36] - למחר

אֲבַשֵּׁל וְאֹפֶה לְשַׁבָּת וְאֵינִי צָרִיךְ כְּלוּם; וְאִם הַיּוֹם חֹל וּלְמָחָר יוֹם טוֹב - בְּעֵרוּב זֶה יֵתֵר לִי לֶאֱפוֹת וּלְבַשֵּׁל לְמָחָר מִיּוֹם טוֹב לַשַּׁבָּת[37].

34) בכת"י נוסף: "של גלויות". שהרי הדין השני להניח ביום־טוב ראשון על תנאי, אפשר רק בשני ימים־טובים של גלויות, ולא בשני ימים־טובים של ראש השנה, כמבואר להלן הלכה יג. 35) ביצה יז, א. 36) בכת"י הגירסה: "חול אין בדברי כלום, ואם היום חול ולמחר יום־טוב, הריני מניח עירובי מעתה". 37) ולמחר אין צריך לומר כלום (שו"ע או"ח סי' תקכז).

יב. כֵּיצַד[38] בּוֹ: הָיוּ לְפָנָיו שְׁתֵּי כַּלְכָּלוֹת[39] שֶׁל טֶבֶל[40] בְּיוֹם טוֹב[41] רִאשׁוֹן - אוֹמֵר: אִם הַיּוֹם חֹל - תְּהֵיֶה זוֹ תְּרוּמָה עַל זוֹ, וְאִם הַיּוֹם קֹדֶשׁ - אֵין בִּדְבָרַי כְּלוּם. וְקוֹרֵא עָלֶיהָ שֵׁם[42] וּמַנִּיחָהּ[43]. וּלְמָחָר בַּשֵּׁנִי חוֹזֵר[44] וְאוֹמֵר: אִם הַיּוֹם קֹדֶשׁ - אֵין בִּדְבָרַי כְּלוּם, וְאִם הַיּוֹם חֹל - תְּהֵיֶה זוֹ תְּרוּמָה עַל זוֹ. וְקוֹרֵא עָלֶיהָ שֵׁם וּמַנִּיחַ אֶת הַרִּאשׁוֹן. וּמַנִּיחַ אֶת זוֹ שֶׁקָּרָא עָלֶיהָ שֵׁם תְּרוּמָה, וְאוֹכֵל אֶת הַשְּׁנִיָּה.

38) עירובין לט, ב. 39) סלים. 40) תבואה שלא הפרישו ממנה תרומות ומעשרות, ואסור לאכול ממנה, נקראת טבל, טב־לא, שאינה טובה לאכילה. 41) ואסור להפריש תרומות ומעשרות ביום־טוב (ראה הל' יום־טוב פ"ד הכ"א). 42) תרומה. 43) ואינו אוכל ממנה. 44) לאותה הכלכלה שאמר עליה אתמול (רש"י).

יג. בַּמֶּה[45] דְּבָרִים אֲמוּרִים? בִּשְׁנֵי יָמִים טוֹבִים שֶׁל גָּלֻיּוֹת; אֲבָל בִּשְׁנֵי יָמִים טוֹבִים שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה, אִם שָׁכַח וְלֹא הִנִּיחַ בְּיוֹם רְבִיעִי - שׁוּב אֵינוֹ מַנִּיחַ, אֶלָּא סוֹמֵךְ עַל אֲחֵרִים, אִם עֵרְבוּ עָלָיו, אוֹ מַקְנֶה קִמְחוֹ[46] לְמִי שֶׁעֵרַב, אוֹ יִהְיֶה אָסוּר לֶאֱפוֹת וּלְבַשֵּׁל לַשַּׁבָּת. וְכֵן אִם שָׁכַח וְלֹא הִפְרִישׁ תְּרוּמָה מִיּוֹם רְבִיעִי - שׁוּב אֵינוֹ מַפְרִישׁ עַד מוֹצָאֵי שַׁבָּת[47].

45) ביצה ו, א: "רבינא הוה יתיב קמיה דרב אשי בשני ימים־טובים של ראש השנה. חזייה דהוה עציב. אמר ליה: "אמאי עציב מר?" אמר ליה: "דלא אותיבי עירוב תבשילין", אמר ליה: "ולותיב מר האדינא (עכשיו), מי לא אמר רבא: מניח אדם עירוב תבשילין מיום־טוב לחבירו ומתנה?" אמר ליה: "אימר דאמר רבא, בשני ימים־טובים של גלויות, בשני ימים־טובים של ראש השנה - מי אמר?". 46) בכת"י, תיבת "קמחו" איננה. 47) כבר כתב הרמב"ם (למעלה פ"א הכ"ד): "שני ימים־טובים של ראש השנה, קדושה אחת הן, וכיום אחד הן חשובים לכל אלו הדברים", אם כן אי־אפשר להתנות "אם היום יום־טוב ולמחר חול", כיון שהם נחשבים ליום אחד.

יד. כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלּוּ שֶׁאָמַרְנוּ הָיוּ בִּזְמַן שֶׁהָיוּ בֵּית דִּין שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל מְקַדְּשִׁין עַל פִּי הָרְאִיָּה, וְהָיוּ בְּנֵי הַגָּלֻיּוֹת עוֹשִׂין שְׁנֵי יָמִים כְּדֵי לְהִסְתַּלֵּק מִן הַסָּפֵק, לְפִי שֶׁלֹּא הָיוּ יוֹדְעִין יוֹם שֶׁקִּדְּשׁוּ בְּנֵי אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל; אֲבָל הַיּוֹם, שֶׁבְּנֵי אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל סוֹמְכִין עַל הַחֶשְׁבּוֹן וּמְקַדְּשִׁין עָלָיו - אֵין יוֹם טוֹב שֵׁנִי לְהִסְתַּלֵּק מִן הַסָּפֵק, אֶלָּא מִנְהָג בִּלְבַד.

טו. וּלְפִיכָךְ אֲנִי אוֹמֵר, שֶׁאֵין מַעֲרֵב אָדָם וּמַתְנֶה בַּזְּמַן הַזֶּה, לֹא עֵרוּבֵי תַּבְשִׁילִין וְלֹא עֵרוּבֵי חֲצֵרוֹת וְלֹא שִׁתּוּפֵי מְבוֹאוֹת, וְאֵינוֹ מְעַשֵּׁר הַטֶּבֶל עַל תְּנַאי; אֶלָּא הַכֹּל מֵעֲרֵב יוֹם טוֹב בִּלְבַד[48].

48) ואף שמקור הדין הזה, להתנות תנאי על שני ימים־טובים של גלויות, הוא מדברי רבא, שהיה מהאמוראים האחרונים - הרי כתב רבינו בהל' קידוש החודש פ"ה הי"ג: "ומאימתי התחילו כל ישראל לחשב בחשבון זה, מסוף חכמי הגמרא, בעת שחרבה ארץ ישראל ולא נשאר שם בית־דין קבוע, אבל בימי חכמי משנה וכן בימי חכמי גמרא עד ימי אביי ורבא - על קביעת ארץ ישראל היו סומכין". ואף שבגמרא מבואר ב"עובדא דרבינא הוה יתיב קמיה דרב אשי", שהדין הזה נהג גם בימי רב אשי? - הרי כתב הרמב"ם בהקדמתו לספר 'משנה תורה' בסדר קבלת החכמים: "שמכלל החכמים שקיבלו מרבא, רב אשי ורבינא", אם כן היו גם הם בדורו של רבא שנהג עד אז סדר קביעת ארץ ישראל (מפרשי הרמב"ם). והראב"ד כאן כותב על חידושו של הרמב"ם בדין זה: "אף־על־פי שיש בדבריו כעין טעם, לא ראינו הגאונים הראשונים שחלקו בדבר זה, שהרי כל־שכן הוא, אם היום השני חול גמור הוא, בוודאי שיכול לעשות עירוב בשני ימים־טובים של גלויות". אבל דעת הרמב"ם היא שמכיון שאנחנו יודעים שהיום הראשון הוא יום־טוב ודאי, והשני נשאר בידינו בתור מנהג, אם כן יש כאן יום־טוב ודאי מצד המנהג, ואי־אפשר להתנות עליו מספק - אם חול הוא.

טז. כְּשֵׁם[49] שֶׁמִּצְוָה לְכַבֵּד שַׁבָּת וּלְעַנְּגָהּ, כָּךְ כָּל יָמִים טוֹבִים[50]; שֶׁנֶּאֱמַר: לִקְדוֹשׁ ה' מְכֻבָּד[51], וְכָל יָמִים טוֹבִים נֶאֱמַר בָּהֶן: מִקְרָא קֹדֶשׁ. וּכְבָר בֵּאַרְנוּ[52] הַכָּבוֹד[53] וְהָעֹנֶג[54] בְּהִלְכוֹת שַׁבָּת. וְכֵן[55] רָאוּי לְאָדָם שֶׁלֹּא יִסְעֹד בְּעַרְבֵי יָמִים טוֹבִים מִן הַמִּנְחָה[56] וּלְמַעְלָה, כְּעֶרֶב שַׁבָּת, שֶׁדָּבָר זֶה בִּכְלָל הַכָּבוֹד. וְכָל הַמְכַבֵּדוּ אֶת הַמּוֹעֲדוֹת[57], כְּאִלּוּ נִטְפַּל[58] לַעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים[59].

49) ביצה טו, ב. 50) מצוה לכבדם ולענגם. 51) ולפני זה, כתוב "וקראת לשבת עונג", הרי כאן עונג וכבוד. והגאון האדר"ת העיר (בהגהותיו על הרמב"ם) על האחרונים שהסתפקו אם יש מצות עונג ביום־טוב כמו בשבת, ולא הביאו דברי רבינו אלה. ועיין למעלה פ"ב ה"ט. 52) בהל' שבת (פ"ל, ה"ב). 53) לרחוץ פניו ידיו ורגליו בחמין, להתלבש בבגדים נאים ובכסות נקיה (שם). 54) לתקן תבשיל שמן ביותר, ומשקה מבושם - הכל לפי ממונו, לאכול סעודות, לקבוע אותן על היין, לבצוע על שתי ככרות, אכילת בשר ושתיית יין (שם). 55) פסחים צט, ב. 56) מנחה קטנה, וחצי שעה לפניה (ראה למעלה פ"ל מהל' שבת ה"ד במגיד־משנה וכסף־משנה), כדי שיאכל סעודת

יום־טוב בערב לתיאבון. 57) פסחים קיח, א. שאינו מכבד ומענג הימים־טובים. ואי אפשר לפרש "המועדות" חולו־של־מועד ובעושה מלאכה (כמו שפירש רשב"ם שם) - שהרי לדעת רבינו (להלן פ"ז ה"א) אין חול־המועד אסור במלאכה מן התורה, ואין סברא לומר שהוא כעובד עבודה־זרה. וכן כתבו ה'תוספות' בחגיגה יח. ד"ה חולו. 58) נתחבר. 59) שנאמר (שמות לד יז־יח): "אלהי מסכה לא תעשה לך, את חג המצות תשמור".

1 **יז. שִׁבְעַת יְמֵי הַפֶּסַח וּשְׁמוֹנַת יְמֵי הֶחָג עִם שְׁאָר**
2 **יָמִים טוֹבִים[60] - כֻּלָּם אֲסוּרִים בְּהֶסְפֵּד[61] וְתַעֲנִית[62].**
3 **וְחַיָּב אָדָם לִהְיוֹת בָּהֶן שָׂמֵחַ[63] וְטוֹב לֵב, הוּא וּבָנָיו**
4 **וְאִשְׁתּוֹ וּבְנֵי בָנָיו[64] וְכָל הַנִּלְוִים עָלָיו, שֶׁנֶּאֱמַר:**
5 **וְשָׂמַחְתָּ בְּחַגֶּךָ וְגוֹמֵר. אַף־עַל־פִּי שֶׁהַשִּׂמְחָה הָאֲמוּרָה**
6 **כָּאן הִיא קָרְבַּן שְׁלָמִים, כְּמוֹ שֶׁאָנוּ מְבָאֲרִין בְּהִלְכוֹת**
7 **חֲגִיגָה, יֵשׁ בִּכְלָל אוֹתָהּ שִׂמְחָה לִשְׂמֹחַ הוּא וּבָנָיו**
8 **וּבְנֵי בֵיתוֹ, כָּל אֶחָד כָּרָאוּי לוֹ.**

60) חג השבועות וראש השנה. 61) משנה, מועד קטן כז, א. 62) פסחים סח, ב. 63) פסחים קט, א. 64) בכת"י, הגירסא: "ובני ביתו".

9 **יח. כֵּיצַד?[65] הַקְּטַנִּים - נוֹתֵן לָהֶם קְלִיּוֹת**
10 **וֶאֱגוֹזִים וּמִגְדָּנוֹת, וְהַנָּשִׁים - קוֹנֶה לָהֶן בְּגָדִים**
11 **וְתַכְשִׁיטִים נָאִים כְּפִי מָמוֹנוֹ, וְהָאֲנָשִׁים - אוֹכְלִין**
12 **בָּשָׂר וְשׁוֹתִין יַיִן; שֶׁאֵין שִׂמְחָה אֶלָּא בְּבָשָׂר, וְאֵין**
13 **שִׂמְחָה אֶלָּא בְּיַיִן. וּכְשֶׁהוּא אוֹכֵל וְשׁוֹתֶה - חַיָּב**
14 **לְהַאֲכִיל לַגֵּר לַיָּתוֹם וְלָאַלְמָנָה[66] עִם שְׁאָר הָעֲנִיִּים**
15 **הָאֻמְלָלִים. אֲבָל מִי שֶׁנּוֹעֵל דַּלְתוֹת חֲצֵרוֹ, וְאוֹכֵל**
16 **וְשׁוֹתֶה הוּא וּבָנָיו וְאִשְׁתּוֹ, וְאֵינוֹ מַאֲכִיל וּמַשְׁקֶה**
17 **לַעֲנִיִּים וּלְמָרֵי נֶפֶשׁ - אֵין זוֹ שִׂמְחַת מִצְוָה,**
18 **אֶלָּא שִׂמְחַת כְּרֵסוֹ; וְעַל אֵלּוּ נֶאֱמַר: זִבְחֵיהֶם**
19 **כְּלֶחֶם אוֹנִים לָהֶם, כָּל אֹכְלָיו יִטַּמָּאוּ, כִּי לַחְמָם**
20 **לְנַפְשָׁם. וְשִׂמְחָה כָּזוֹ קָלוֹן הִיא לָהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר:**
21 **וְזֵרִיתִי פֶרֶשׁ עַל פְּנֵיכֶם, פֶּרֶשׁ חַגֵּיכֶם.**

65) פסחים קט, א: "תנו רבנן, חייב אדם לשמח בניו ובני ביתו ברגל, שנאמר: "ושמחת בחגך", במה משמחם? ביין. רבי יהודה אומר: "אנשים בראוי להם, ונשים בראוי להן", אנשים — ביין, ונשים - בבבל בבגדי צבעונין, בארץ ישראל בבגדי פשתן מגוהצים". 66) שנאמר (דברים טז, יד): "ושמחת בחגך, אתה ובנך ובתך ועבדך ואמתך והלוי והגר והיתום והאלמנה אשר בשעריך".

22 **יט. אַף־עַל־פִּי[67] שֶׁאֲכִילָה וּשְׁתִיָּה בַּמּוֹעֲדוֹת בִּכְלַל**
23 **מִצְוַת עֲשֵׂה, לֹא יִהְיֶה אוֹכֵל וְשׁוֹתֶה כָּל הַיּוֹם**
24 **כֻּלּוֹ[68], אֶלָּא כָּךְ הִיא הַדָּת[69]: בַּבֹּקֶר[70] מַשְׁכִּימִין כָּל**
25 **הָעָם לְבָתֵּי כְנֵסִיּוֹת וּלְבָתֵּי מִדְרָשׁוֹת, וּמִתְפַּלְּלִין**
26 **וְקוֹרִין בַּתּוֹרָה בְּעִנְיַן הַיּוֹם, וְחוֹזְרִין לְבָתֵּיהֶם**
27 **וְאוֹכְלִין, וְהוֹלְכִין לְבָתֵּי מִדְרָשׁוֹת, קוֹרִין וְשׁוֹנִין**
28 **עַד חֲצִי הַיּוֹם, וְאַחַר חֲצוֹת הַיּוֹם מִתְפַּלְּלִין תְּפִלַּת**
29 **הַמִּנְחָה, וְחוֹזְרִין לְבָתֵּיהֶן לֶאֱכֹל וְלִשְׁתּוֹת שְׁאָר**
30 **הַיּוֹם עַד הַלַּיְלָה.**

67) ביצה טו, ב. 68) "כתוב אחד אומר (דברים טז, ח): "עצרת לה' אלקיך", וכתוב אחד אומר (במדבר כט, לה): "עצרת תהיה לכם", הא כיצד? רבי יהושע אומר: "חלקהו, חציו לה' וחציו לכם", חציו אוכל ושותה, וחציו יושב ושונה. 69) הדין. 70) במגילה כג, א אמרו: "ביום־טוב מאחרין לבוא" (לבית הכנסת). ועיין ב'פרישה' ל'טור' או"ח סי' תקכט סק"ה, וב'בירור הלכה' למסכת ביצה טו: ציון ה.

31 **כ. כְּשֶׁאָדָם אוֹכֵל וְשׁוֹתֶה וְשָׂמֵחַ בָּרֶגֶל - לֹא**
32 **יִמְשֹׁךְ בְּיַיִן וּבִשְׂחוֹק וְקַלּוּת רֹאשׁ, וְיֹאמַר, שֶׁכָּל**
33 **מִי שֶׁיּוֹסִיף בָּזֶה - יַרְבֶּה בְּמִצְוַת שִׂמְחָה;**
34 **שֶׁהַשִּׂכְרוּת וְהַשְּׂחוֹק הַרְבֵּה וְקַלּוּת הָרֹאשׁ אֵינָהּ**
35 **שִׂמְחָה, אֶלָּא הוֹלֵלוּת וְסִכְלוּת, וְלֹא נִצְטַוִּינוּ עַל**
36 **הַהוֹלֵלוּת וְהַסִּכְלוּת, אֶלָּא עַל הַשִּׂמְחָה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ**
37 **עֲבוֹדַת יוֹצֵר הַכֹּל; שֶׁנֶּאֱמַר: תַּחַת אֲשֶׁר לֹא עָבַדְתָּ**
38 **אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ בְּשִׂמְחָה וּבְטוּב לֵבָב מֵרֹב כֹּל.**
39 **הָא לָמַדְתָּ, שֶׁהָעֲבוֹדָה בְּשִׂמְחָה. וְאֵי אֶפְשָׁר לַעֲבֹד**
40 **אֶת הַשֵּׁם לֹא מִתּוֹךְ שְׂחוֹק וְלֹא מִתּוֹךְ קַלּוּת**
41 **רֹאשׁ וְלֹא מִתּוֹךְ שִׂכְרוּת[71].**

71) ברכות לא, א.

42 **כא. חַיָּבִין[72] בֵּית דִּין לְהַעֲמִיד שׁוֹטְרִים בָּרְגָלִים,**
43 **שֶׁיִּהְיוּ מְסַבְּבִין וּמְחַפְּשִׂין בַּגַּנּוֹת וּבַפַּרְדֵּסִים וְעַל**
44 **הַנְּהָרוֹת, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִתְקַבְּצוּ לֶאֱכֹל וְלִשְׁתּוֹת שָׁם**
45 **אֲנָשִׁים וְנָשִׁים וְיָבוֹאוּ לִידֵי עֲבֵרָה. וְכֵן יַזְהִירוּ בְּדָבָר**
46 **זֶה לְכָל הָעָם, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִתְעָרְבוּ אֲנָשִׁים וְנָשִׁים**
47 **בְּבָתֵּיהֶם לְשִׂמְחָה, וְלֹא יִמְשְׁכוּ בְּיַיִן, שֶׁמָּא יָבוֹאוּ**
48 **לִידֵי עֲבֵרָה[73].**

72) מקור הדברים בתוספתא (סוכה פ"ד ה"א): "בראשונה כשהיה שמחת בית השואבה, אנשים רואים מבפנים ונשים רואות כבחוץ, וכשראו בית־דין שהם באים לידי קלות ראש, עשו שלש גזוזטראות בעזרה, כנגד שלש רוחות, ששם נשים יושבות ורואות בשמחת בית השואבה, ולא היו מעורבין". 73) קידושין פא, א: "אמר אבין: סקבא דשתא - ריגלא" (ריעוע של ימות השנה ליחוד ולעבירה - ימות הרגל, שיש קבוצות אנשים ונשים לשמוע דרשה, ונושאים ונותנים זה עם זה, רש"י).

49 **כב. יָמִים שֶׁבֵּין רִאשׁוֹן וּשְׁבִיעִי שֶׁל פֶּסַח וְרִאשׁוֹן**
50 **וּשְׁמִינִי שֶׁל חַג הַסֻּכּוֹת, וְהֵן בַּגּוֹלָה אַרְבָּעָה בְּתוֹךְ**
51 **הַפֶּסַח וַחֲמִשָּׁה בְּתוֹךְ הֶחָג - הֵם הַנִּקְרָאִין חֻלּוֹ שֶׁל**
52 **מוֹעֵד, וְנִקְרָאִין מוֹעֵד. וְאַף־עַל־פִּי שֶׁהֵם חַיָּבִין**
53 **בְּשִׂמְחָה וַאֲסוּרִין בְּהֶסְפֵּד וְתַעֲנִית, מֻתָּר לְסְפֹּד בָּהֶן**
54 **תַּלְמִיד חָכָם בְּפָנָיו[74]; אֲבָל לְאַחַר שֶׁיִּקָּבֵר - אָסוּר**
55 **לְסָפְדוֹ בָּהֶן. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר בְּרָאשֵׁי חֳדָשִׁים,**
56 **בַּחֲנֻכָּה וּבְפוּרִים, שֶׁסּוֹפְדִין בָּהֶן תַּלְמִידֵי חֲכָמִים**

בְּפָנָיו, אַף־עַל־פִּי שֶׁיָּמִים אֵלּוּ אֲסוּרִין בְּהֶסְפֵּד וְתַעֲנִית; אֲבָל לְאַחַר הַקְּבוּרָה - אָסוּר לִסְפֹּד בָּהֶן.

74) מועד קטן כז, ב: "אמר רב פפא: "אין מועד בפני תלמיד חכם".

כג. אֵין[75] מַנִּיחִין מִטַּת הַמֵּת בָּרְחוֹב בַּמּוֹעֵד, שֶׁלֹּא לְהַרְגִּיל אֶת הַהֶסְפֵּד, אֶלָּא מִבֵּיתוֹ לְקִבְרוֹ[76]. וְאֵין[77] מִתְאַבְּלִין[78] בַּמּוֹעֵד. וְכֵן אֵין קוֹרְעִין וְלֹא מַבְרִין[79] וְלֹא חוֹלְצִין הַכָּתֵף[80] בַּמּוֹעֵד עַל הַמֵּת, אֶלָּא קְרוֹבָיו שֶׁהֵן חַיָּבִין לְהִתְאַבֵּל עָלָיו[81]. וְאִם הָיָה חָכָם[82] אוֹ אָדָם כָּשֵׁר[83], אוֹ שֶׁהָיָה עוֹמֵד עָלָיו בִּשְׁעַת נְטִילַת נְשָׁמָה - הֲרֵי זֶה קוֹרֵעַ עָלָיו בַּמּוֹעֵד אַף־עַל־פִּי שֶׁאֵינוֹ קְרוֹבוֹ. וְאֵין קוֹרְעִין בְּיוֹם טוֹב שֵׁנִי כְּלָל, וַאֲפִלּוּ קְרוֹבָיו שֶׁל מֵת.

75) (משנה, מועד קטן כז, א. 76) כלומר כשהקבר מוכן (שו"ע או"ח סי' תקמז). 77) משנה, מועד קטן כד, ב. 78) לא חלה עליו אבילות, דמצוות־עשה של שמחת הרגל שהיא מצוה של רבים, דוחה אבילות שהיא של יחיד (מועד קטן יד:). 79) סעודה ראשונה שעושין לאבל אחרי הקבורה. 80) ועכשיו לא נהגו לחלוץ הכתף לאבילות אפילו בחול (שו"ע יו"ד סי' שמ). 81) הם שבעה קרובים. אביו, אמו, בנו, בתו, אחיו, אחותו, ואשתו. 82) מועד קטן כה, א. 83) הגון (שם).

כד. נָשִׁים[84] בַּמּוֹעֵד: בִּפְנֵי הַמֵּת - מְעַנּוֹת, אֲבָל לֹא מְטַפְּחוֹת וְלֹא מְקוֹנְנוֹת; נִקְבַּר הַמֵּת - אֵינָן מְעַנּוֹת. בְּרָאשֵׁי חֳדָשִׁים וַחֲנֻכָּה וּפוּרִים: בִּפְנֵי הַמֵּת - מְעַנּוֹת וּמְטַפְּחוֹת, אֲבָל לֹא מְקוֹנְנוֹת. אֵי זֶהוּ עִנּוּי? שֶׁכֻּלָּן עוֹנוֹת כְּאַחַת. קִינָה? אַחַת אוֹמֶרֶת וְכֻלָּן עוֹנוֹת. וְאָסוּר[85] לְאָדָם שֶׁיְּעוֹרֵר[86] עַל מֵתוֹ קֹדֶם לְרֶגֶל שְׁלֹשִׁים יוֹם, כְּדֵי שֶׁלֹּא יָבוֹא הָרֶגֶל וְהוּא נֶעֱצָב, וְלִבּוֹ דּוֹאֵג וְכוֹאֵב מִזִּכְרוֹן הַצַּעַר; אֶלָּא יָסִיר הַדְּאָגָה מִלִּבּוֹ, וְיִכַּוֵּן דַּעְתּוֹ לְשִׂמְחָה[87].

84) משנה, שם כח, ב. 85) משנה, שם ח, א. 86) הספד. 87) לקיים מצות התורה: "ושמחת בחגך".

יום שישי כ"ז אלול ה'תשע"ט

פֶּרֶק שְׁבִיעִי[1]

1) נתבארו בו דיני חולו של מועד ולא נשלמו.

א. חֻלּוֹ[2] שֶׁל מוֹעֵד, אַף־עַל־פִּי שֶׁלֹּא נֶאֱמַר בּוֹ שַׁבָּתוֹן[3] - הוֹאִיל[4] וְנִקְרָא מִקְרָא קֹדֶשׁ[5] וַהֲרֵי הוּא זְמַן חֲגִיגָה בַּמִּקְדָּשׁ[6], אָסוּר בַּעֲשִׂיַּת מְלָאכָה[7], כְּדֵי שֶׁלֹּא יִהְיֶה כִּשְׁאָר יְמֵי הַחֹל, שֶׁאֵין בָּהֶן קְדֻשָּׁה כְּלָל. וְהָעוֹשֶׂה בּוֹ מְלָאכָה הָאֲסוּרָה - מַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת[8], מִפְּנֵי שֶׁאִסּוּרוֹ מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים[9]. וְלֹא כָּל מְלֶאכֶת עֲבוֹדָה אֲסוּרָה בּוֹ כְּיוֹם טוֹב[10], שֶׁסּוֹף הָעִנְיָן בַּדְּבָרִים שֶׁנֶּאֱסְרוּ בּוֹ - כְּדֵי שֶׁלֹּא יִהְיֶה כְּיוֹם חֹל[11] לְכָל דָּבָר, לְפִיכָךְ יֵשׁ מְלָאכוֹת אֲסוּרוֹת בּוֹ וְיֵשׁ מְלָאכוֹת מֻתָּרוֹת בּוֹ.

2) הם ימי החג שבין היום הראשון (והשני בגלויות) והיום השביעי בפסח, ושבין היום הראשון (והשני בגלויות) והיום השמיני בסוכות. 3) המורה לשבות ממלאכה. 4) בכ"י הגירסא: "יום טוב הוא הואיל ונקרא". 5) (מסכת חגיגה יח). שמשמעו קדשהו בעשיית מלאכה (רש"י), לנהוג בו קדושה שלא לעשות מלאכה. 6) קרבן חגיגה של יום טוב. 7) בירושלמי (מסכת פסחים פרק ד' הלכה א') מבואר כי יום שאדם מקריב קרבן בבית המקדש הוא אסור בעשיית מלאכה, ומוכיח את זה מתוך הכתוב: "אינו בדין שיהא קרבנך קרב ואתה עסוק במלאכה". ובחגיגה דף י"ח עמוד א' הובאו כמה מקורות. מן הכתוב שחולו של מועד אסור בעשיית מלאכה (שמות פרק כ"ג פסוק י"ד): "את חג המצות תשמור שבעת ימים", "לימד על חולו של מועד שאסור בעשיית מלאכה". ועוד (ויקרא פרק כ"ג פסוק ד'): "אלה מועדי ה' מקראי קדש אשר תקראו אותם במועדם", אמר רבי עקיבא: "במה הכתוב מדבר, אם ביום הראשון הרי כבר נאמר: "שבתון", ואם בשביעי הרי כבר נאמר: "שבתון", הא אין הכתוב מדבר אלא בחולו של מועד, ללמדך שאסור בעשיית מלאכה". ועיין בספרי (פרשת ראה פרק ט"ז): "רבי שמעון אומר, פסח וחג (הסוכות) שאינם עונת מלאכה, אמרה תורה עשה זה שבעה וזה שמונה ימים, עצרת (שבועות) שהיא עונת מלאכה (קצירה), אינה אלא יום אחד, מלמד שהתורה חסה על ממונם של ישראל". הרי שחול המועד אסור בעשיית מלאכה. 8) מלקין אותו על שמרד נגד דברי חכמים. 9) במסכת חגיגה שם: "כתוב (דברים פרק ט"ז פסוק ח'): "ששת ימים תאכל מצות וביום השביעי עצרת לה' אלקיך לא תעשה מלאכה", מה שביעי עצור (ממלאכה) אף ששת ימים עצורין, אי מה שביעי עצור בכל מלאכה, אף ששת ימים עצורים בכל מלאכה? תלמוד לומר: "וביום השביעי עצרת", השביעי עצור בכל מלאכה ואין ששת ימים עצורין בכל מלאכה, הא לא מסרן הכתוב אלא לחכמים, לומר לך איזה יום אסור ואיזה יום מותר, איזו מלאכה אסורה ואיזו מלאכה מותרת". ויש מן הראשונים שסוברים שאיסור מלאכה בחול המועד הוא מן התורה. ראה בביאור הלכה סימן תק"ל. 10) וחמשה סוגי מלאכה מותרים בחול המועד. א. דבר האבד (אם לא יעשנו במועד יפסד הדבר). ב. צרכי מועד לאוכל נפש. ג. פועל שאין לו מה יאכל. ד. צרכי רבים. ה. מעשה הדיוט (שאינו מעשה אומן – משנה ברורה סימן תק"ל). 11) ירושלמי (מסכת מועד קטן פרק ב' הלכה ג'): "אמר רבי אבא בר ממל: "אילו היה מי שימנה אתי התרתי שיהיו עושין מלאכה בחול המועד, כלום אסור לעשות מלאכה אלא שיהיו אוכלין ושותין ושמחין ויגיעין בתורה? ועכשיו אוכלין ושותין ופוחזין".

ב. וְאֵלּוּ הֵן: כָּל מְלָאכָה, שֶׁאִם לֹא יַעֲשֶׂה אוֹתָהּ בַּמּוֹעֵד יִהְיֶה שָׁם הֶפְסֵד הַרְבֵּה - עוֹשִׂין אוֹתָהּ, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יִהְיֶה בָּהּ טֹרַח הַרְבֵּה. כֵּיצַד? מַשְׁקִין[12] בֵּית הַשְּׁלָחִין[13] בַּמּוֹעֵד, אֲבָל לֹא בֵּית הַמַּשְׁקֶה[14];

שֶׁאִם לֹא יַשְׁקֶה בֵּית הַשִּׁלְחִין, וְהִיא הָאָרֶץ הַצְּמֵאָה - יִפְסְדוּ בּוֹ הָאֵילָנוֹת שֶׁבָּהּ. וּכְשֶׁהוּא מַשְׁקֶה אוֹתָהּ - לֹא יִדְלֶה וְיַשְׁקֶה מִן הַבְּרֵכָה[15] אוֹ מִמֵּי הַגְּשָׁמִים, מִפְּנֵי שֶׁהוּא טֹרַח גָּדוֹל; אֲבָל מַשְׁקֶה הוּא מִן הַמַּעְיָן[16], בֵּין שֶׁהָיָה בֵּין שֶׁיָּצָא לְכַתְּחִלָּה[17] - מַמְשִׁיכוֹ וּמַשְׁקֶה בּוֹ. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

12) (משנה במסכת מועד קטן דף ב' עמוד א'). 13) אדמה שצמאה למים, ויש בה תעלות להשקאה. 14) שדה צמחים המסתפקת ממי גשמים. 15) מים מכונסין בבור עמוק, ויש טירחא גדולה לדלות ולשאוב משם המים. 16) ממשיך את המים לשם. 17) עכשיו מחדש.

ג. הוֹפֵךְ[18] אָדָם אֶת זֵיתָיו[19] בַּמּוֹעֵד, וְטוֹחֵן אוֹתָן וְדוֹרֵךְ אוֹתָן, וּמְמַלֵּא הֶחָבִיּוֹת וְגָף[20] אוֹתָן, כְּדֶרֶךְ שֶׁהוּא עוֹשֶׂה בְּחֹל. כֹּל שֶׁיֵּשׁ בּוֹ הֶפְסֵד אִם לֹא נַעֲשֶׂה - עוֹשֵׂהוּ כְּדַרְכּוֹ, וְאֵינוֹ צָרִיךְ שִׁנּוּי. וְכֵן[21] מַכְנִיס אָדָם פֵּרוֹתָיו מִפְּנֵי הַגַּנָּבִים, וּבִלְבַד[22] שֶׁיַּכְנִיסֵם בְּצִנְעָה[23]; וְשׁוֹלֶהּ[24] פִּשְׁתָּנוֹ מִן הַמִּשְׁרָה בִּשְׁבִיל שֶׁלֹּא תֹּאבַד. וְכֵן כֶּרֶם שֶׁהִגִּיעַ זְמַנּוֹ לְהִבָּצֵר בַּמּוֹעֵד - בּוֹצְרִין אוֹתוֹ[25].

18) (משנה במסכת מועד קטן דף י"א עמוד ב'). שכשנותנים הזיתים במעטן לאחר לקיטה וצוברן שם, מניחם כדי שיתחממו ויתבשלו מאליהן, ונותנן בבית הבד, והופכן וטוחנן. ואם לא עשה כן עכשיו נפסדים. 19) במשנה (שם) כתוב: "אם היו זיתיו הפוכים", אבל להפוך אותם לא הותר (השגות הראב"ד). אבל בברייתא שם לענין אבלות מפורש "זיתיו להפוך" (כן הנוסחא ברמב"ם פרק ה' מהלכות אבל הלכה י' ובעוד כמה מקורות, ראה מגיד משנה ומגדל עוז ושיטת רבינו ידידיה תלמיד רבינו יחיאל מפריש על מועד קטן וחידושי הר"ן שם) והוא הדין לחול המועד (מגיד משנה). 20) וסותם. והוא במשנה במסכת מועד קטן דף י"ב עמוד ב'. 21) משנה במסכת מועד קטן דף י"ב עמוד ב'. 22) ואם הוא דבר שאי אפשר לעשותו אלא בפרהסיא, הכל מותר בדבר האבד (רמ"א סימן תקל"ח). 23) החמירו כאן לעשות בצנעא מפני שאין ההפסד ברור, שאין זה ודאי שיבואו גנבים (מגיד משנה בשם רמב"ן). 24) מעלה ומוציא. 25) שבדבר האבד מותר לעשות אפילו במחובר לקרקע (מגיד משנה).

ד. וְאָסוּר[26] לְאָדָם שֶׁיִּתְכַּוֵּן וִיאַחֵר מְלָאכוֹת אֵלּוּ וְכַיּוֹצֵא בָהֶן וְיַנִּיחֵם[27] כְּדֵי לַעֲשׂוֹתָן בַּמּוֹעֵד מִפְּנֵי שֶׁהוּא פָּנוּי. וְכָל הַמְכַוֵּן מְלַאכְתּוֹ וְהִנִּיחָהּ לַמּוֹעֵד, וַעֲשָׂאָהּ בַּמּוֹעֵד - בֵּית דִּין מְאַבְּדִין[28] אוֹתָהּ וּמַפְקִירִין אוֹתָהּ לַכֹּל. וְאִם[29] כְּוֵן מְלַאכְתּוֹ וָמֵת - אֵין קוֹנְסִין בְּנוֹ אַחֲרָיו, וְאֵין מְאַבְּדִין אוֹתָהּ מִמֶּנּוּ[30]; וְאֵין מוֹנְעִין הַבֵּן מִלַּעֲשׂוֹת אוֹתָהּ מְלָאכָה בַּמּוֹעֵד כְּדֵי שֶׁלֹּא תֹּאבַד.

26) (משנה במסכת מועד קטן דף י"ב עמוד ב'). 27) שאפשר לו לעשות את המלאכה בשאר ימות השנה, לפני המועד או לאחריו, והוא מצמצם אותה למועד.

28) "וכולן אם כוונו מלאכתן במועד יאבדו" (שם). וסובר הרמ"ך שהפירוש הוא שמונעין אותו מלעשות המלאכה ומניחין את הדבר להיפסד. וקריאת מלה זו היא: יֹאבְדוּ, אבל רבינו סובר כי "יאבדו" פירושו שהבית דין מאבדין אותו ומפקירין את הדבר, וקריאת מילה זו יְאַבְּדוּ. וראיה לדברי רבינו מהגמרא (שם): "רבי ינאי הוה ליה ההוא פרדיסא דמטי זימניה (לקטוף הפירות) בחולא דמועדא, קטפיה. לשנה (אחרת) שהיוה כולי עלמא לפרדיסייהו לחולא דמועדא, אפקריה רבי ינאי לפרדיסא ההוא שתא", הרי שבית דין מפקירין למי שמכוון מלאכתו במועד (תוספות יום טוב). 29) (מסכת מועד קטן דף י"ג עמוד א'). 30) בכ"י הגירסא: "ואין מאבדין את ממונו".

ה. מִי[31] שֶׁצָּרִיךְ לִתְפֹּר לוֹ בֶּגֶד אוֹ לִבְנוֹת לוֹ מָקוֹם בַּמּוֹעֵד[32]: אִם הָיָה הֶדְיוֹט וְאֵינוֹ מָהִיר בְּאוֹתָהּ מְלָאכָה[33] - הֲרֵי זֶה עוֹשֶׂה אוֹתָהּ כְּדַרְכּוֹ; וְאִם הָיָה אֻמָּן מָהִיר - הֲרֵי זֶה עוֹשֶׂה אוֹתָהּ מַעֲשֵׂה הֶדְיוֹט. כֵּיצַד? בִּתְפִירָה - מַכְלִיב[34], וּבְבִנְיָן[35] - מַנִּיחַ אֲבָנִים וְאֵינוֹ טָח בְּטִיט עֲלֵיהֶן, וְשָׁף[36] סִדְקֵי הַקַּרְקַע[37] וּמַעְגִּילָהּ בַּיָּד וּבָרֶגֶל[38], כְּעֵין שֶׁמַּעְגִּילִים בְּמַחֲלָצַיִם[39]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

31) (משנה במסכת מועד קטן דף ח' עמוד ב'). 32) לצורך המועד. 33) מי שאינו מהיר במלאכה סימן שאינו אומן (הגר"א). 34) מרחיק התפירות זו מזו, כמו שיני הכלב. 35) (משנה במסכת מועד קטן דף י"א עמוד א'). 36) מחליק וסותם. 37) של הגג. 38) שיעשה ברגל החלקת הטיח, כדרך שרגילים לעשות בכלי, אבל לא יעשנו בכלי (מהריט"ץ). 39) כלי שמחליקים בו הטיט בגגות.

ו. מִי[40] שֶׁהָיְתָה לוֹ תְּבוּאָה מְחֻבֶּרֶת לַקַּרְקַע, וְאֵין לוֹ מַה שֶּׁיֹּאכַל בַּמּוֹעֵד אֶלָּא מִמֶּנָּה - אַף־עַל־פִּי שֶׁאֵין כָּאן הֶפְסֵד[41], אֵין מַצְרִיכִין אוֹתוֹ לִקְנוֹת מַה שֶּׁיֹּאכַל מִן הַשּׁוּק עַד שֶׁיִּקְצֹר אַחַר הַמּוֹעֵד, אֶלָּא קוֹצֵר וּמְעַמֵּר וְדָשׁ וְזוֹרֶה וּבוֹרֵר וְטוֹחֵן מַה שֶּׁהוּא צָרִיךְ, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יָדוּשׁ בְּפָרוֹת; שֶׁכָּל דָּבָר שֶׁאֵין בּוֹ הֶפְסֵד[42] - צָרִיךְ לְשַׁנּוֹת. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

40) (מסכת מועד קטן דף י"ב עמוד ב'). 41) (מסכת מועד קטן שם): "רב חצדו ליה חצדא (= קצרו לו קציר) בחולא דמועדא – דחיטי – דלא הוה פסיד (שדה חיטה שאינה נפסדת אם לא יקצרוה עכשיו) ואין לו מה יאכל הוה (לא היה לו מה לאכול)". 42) שעל ידי השינוי אינו מביא הפסד אבל אם מביא הפסד אינו צריך שינוי שהרי כל דבר האבד אינוי צריך שינוי (כמו שכתב למעלה הלכה ג') וכל שכן אם גורם הפסד במעשיו, ועיין כסף משנה.

ז. כְּבָשִׁים[43] שֶׁיָּכוֹל לֶאֱכֹל מֵהֶן בַּמּוֹעֵד - כּוֹבְשָׁן, וְשֶׁאֵינָן רְאוּיִין אֶלָּא לְאַחַר הַמּוֹעֵד - אָסוּר לְכָבְשָׁן. וְצָד אָדָם דָּגִים כֹּל שֶׁיָּכוֹל לָצוּד[44], וּמוֹלֵחַ[45] הַכֹּל בַּמּוֹעֵד; שֶׁהֲרֵי אֶפְשָׁר שֶׁיֹּאכַל מֵהֶן בַּמּוֹעֵד, אִם יִסְחֹט אוֹתָן בְּיָדוֹ פְּעָמִים רַבּוֹת עַד שֶׁיִּתְרַכְּכוּ.

43) (משנה במסכת מועד קטן דף י"א עמוד א') והם פירות, ירקות ודגים, שדרך לכבשם במים ובחומץ. 44) ואפילו אם הוא צד יותר מכדי הצורך במועד, מותר, מכיון שאין כל דג שוה בטעמו אחד להשני, ועל כל צידה יש לומר אולי ימצא משובחים יותר לכבוד המועד (מגן אברהם או"ח תקל"ג). 45) (מסכת מועד קטן דף י"א עמוד א') לפי הלשון השנית שם.

ח. מְטִילִין[46] שֵׁכָר בַּמּוֹעֵד לְצֹרֶךְ הַמּוֹעֵד; וְשֶׁלֹּא לְצֹרֶךְ הַמּוֹעֵד - אָסוּר. אֶחָד שֵׁכַר תְּמָרִים וְאֶחָד שֵׁכַר שְׁעוֹרִים[47]. אַף־עַל־פִּי שֶׁיֵּשׁ לוֹ יָשָׁן, מַעֲרִים[48] וְשׁוֹתֶה מִן הֶחָדָשׁ, שֶׁאֵין הַעֲרָמָה זוֹ נִכֶּרֶת לָרוֹאֶה. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

46) (מסכת מועד קטן דף י"ב עמוד ב'). 47) שיש שם טירחא מרובה. 48) לומר שהחדש טוב לו יותר. ואף שבגמרא שם חלקו חכמים על רבי יוסי בר יהודה ואמרו: "אין מערימין בכך" (הראב"ד בהשגות) ? — הרמב"ם פסק כסתמא דגמרא במסכת שבת דף קל"ט עמוד ב' שכיון שאין הערמה זאת ניכרת, מותר (מגן אברהם שם סימן תקל"ג).

ט. כָּל[49] מְלָאכוֹת שֶׁהֵן לְצֹרֶךְ הַמּוֹעֵד, כְּשֶׁעוֹשִׂין אוֹתָן אֻמָּנֵיהֶן[50] - עוֹשִׂין בְּצִנְעָה. כֵּיצַד? הַצַּיָּדִים וְהַטּוֹחֲנִין וְהַבּוֹצְרִין לְמִכֹּר בַּשּׁוּק - הֲרֵי אֵלּוּ עוֹשִׂין בְּצִנְעָה לְצֹרֶךְ הַמּוֹעֵד. וְאִם עָשָׂה לְצֹרֶךְ הַמּוֹעֵד וְהוֹתִיר - הֲרֵי זֶה מֻתָּר.

49) (משנה במסכת מועד קטן דף י"ג עמוד ב'). 50) האומנים רגילים לעשות הרבה ביחד, ולכן עליהם לעשות מלאכתם בצנעא, כי הרואה לא יכיר שעושה לצורך המועד, אבל ההדיוט כשהוא עושה לצורך המועד אינו עושה בשיעור מרובה, לכן מותר לו לעשות אף בפרהסיא (פוסקים).

י. עוֹשִׂין כָּל צָרְכֵי הָרַבִּים בַּמּוֹעֵד[51]. כֵּיצַד? מְתַקְּנִים קִלְקוּלֵי הַמַּיִם שֶׁבִּרְשׁוּת הָרַבִּים, וּמְתַקְּנִין אֶת הַדְּרָכִים וְאֶת הָרְחוֹבוֹת. וְחוֹפְרִים לָרַבִּים בּוֹרוֹת שִׂיחִין וּמְעָרוֹת, וְכוֹרִין[52] לָהֶן נְהָרוֹת כְּדֵי שֶׁיִּשְׁתּוּ מֵימֵיהֶן. וְכוֹנְסִים מַיִם לְבוֹרוֹת וּמְעָרוֹת שֶׁל רַבִּים, וּמְתַקְּנִין אֶת סִדְקֵיהֶן[53]. וּמְסִירִין אֶת הַקּוֹצִין מִן הַדְּרָכִים, וּמוֹדְדִין אֶת הַמִּקְוָאוֹת[54], וְכָל מִקְוֶה שֶׁנִּמְצָא חָסֵר - מַרְגִּילִין[55] לוֹ מַיִם וּמַשְׁלִימִין לוֹ שִׁעוּרוֹ.

51) (משנה במסכת מועד קטן דף ב' עמוד א'). משום שצרכי רבים אינם נגמרים אלא בשעה שהם בטלים כולם ממלאכה ואם לא יעשו עכשיו יתבטל הדבר "קדירא דבי שותפי לא חמימא ולא קרירא" (קדירה של שותפים אינה לא חמה ולא קרה — הרא"ש). ולפי זה יש אומרים שאם יש מנהיג אחד שהרשות בידו לעשות לבדו, אסור לו לכוון מלאכתו במועד, אלא יעשו המלאכה בשאר ימות השנה (מגן אברהם סימן תקמ"ד). 52) חופרין. 53) "ומנין שאם לא יצאו ועשו כל אלה (להסיר הקוצין והמכשולות) שכל דמים ששפכו שם מעלה עליהם הכתוב כאלו הם שפכום, תלמוד לומר (דברים פרק י"ט פסוק י'): והיה עליך דמים" (מסכת מועד קטן דף ה' עמוד ב'). 54) לראות אם יש בהם שיעור טהרה = ארבעים סאה. 55) ממשיכין.

יא. וְיוֹצְאִין[56] שְׁלוּחֵי בֵּית דִּין לְהַפְקִיר אֶת הַכִּלְאַיִם[57]. וּפוֹדִין[58] אֶת הַשְּׁבוּיִים וְאֶת הָעֲרָכִין וְאֶת הַחֲרָמִים וְאֶת הַהֶקְדֵּשׁוֹת, וּמַשְׁקִין אֶת הַסּוֹטוֹת, וְשׁוֹרְפִין אֶת הַפָּרָה, וְעוֹרְפִין אֶת הָעֶגְלָה, וְרוֹצְעִין עֶבֶד עִבְרִי, וּמְטַהֲרִין אֶת הַמְּצֹרָע, וּמְצַיְּנִין עַל הַקְּבָרוֹת שֶׁמִּחוּ גְשָׁמִים אֶת צִיּוּנָן, כְּדֵי שֶׁיִּפְרְשׁוּ מֵהֶן הַכֹּהֲנִים; שֶׁכָּל אֵלּוּ צָרְכֵי רַבִּים הֵן[59].

56) (משנה במסכת מועד קטן דף ב' עמוד א'). 57) לעקור את הכלאים מהשדות. התירו זה בחול המועד משום שאז בטלים הפועלים ממלאכה, והם נשכרים בזול, וממעות תרומת הלשכה של ההקדש שילמו להם (גמרא) וכל מה שאפשר לחסוך כסף להקדש עושים (רש"י). 58) מקור הלכה זו בירושלמי מסכת מועד קטן פרק א' הלכה ב'. 59) ["שכל שבית דין נזקק לעשותו, צורך רבים הוא" (מאירי מסכת מועד קטן דף ב' עמוד א' ד"ה ועושין כל צרכי רבים) ובכלל זה ערכין חרמין והקדשות שצריכין בי"ד (פרק ח' מהלכות ערכין הלכה ב') וכן השקאת סוטה (פרק ג' מהלכות סוטה הלכה א') ועריפת עגלה (פרק ט' מהלכות רוצח הלכה א') ורציעת עבד (פרק ג' מהלכות עבדים הלכה ט'). ואילו פדיון שבויים הוא צורך רבים ממש וטהרת המצורע אף היא לצורך רבים למעט טומאה מישראל, ושריפת פרה לטהר את ישראל. ועיין ריטב"א בתחלת מסכת מועד קטן].

יב. וְדָנִים[60] דִּינֵי מָמוֹנוֹת[61] וְדִינֵי מַכּוֹת וְדִינֵי נְפָשׁוֹת בַּמּוֹעֵד. וּמִי שֶׁלֹּא קִבֵּל עָלָיו הַדִּין - מְשַׁמְּתִין אוֹתוֹ בַּמּוֹעֵד. וּכְשֵׁם שֶׁדָּנִין בַּמּוֹעֵד, כָּךְ כּוֹתְבִין מַעֲשֵׂה בֵּית דִּין וְכָל הַדּוֹמֶה לוֹ[62]. כֵּיצַד? כּוֹתְבִין הַדַּיָּנִין אִגְּרוֹת שׁוּם שֶׁשָּׁמוּ לְבַעַל חוֹב, וְאִגְּרוֹת שֶׁמָּכְרוּ בָּהֶן לִמְזוֹן הָאִשָּׁה וְהַבָּנוֹת, וּשְׁטָרֵי חֲלִיצָה וּמֵאוּנִין, וְכָל הַדּוֹמֶה לָהֶן מִדְּבָרִים שֶׁצְּרִיכִים הַדַּיָּנִין לְכָתְבָם כְּדֵי שֶׁיִּזְכְּרוּם, כְּגוֹן טַעֲנוֹת בַּעֲלֵי דִינִין אוֹ דְּבָרִים שֶׁקִּבְּלוּ עֲלֵיהֶן, כְּגוֹן: אִישׁ פְּלוֹנִי נֶאֱמָן עָלַי, אִישׁ פְּלוֹנִי יָדוּן לִי. מִי שֶׁצָּרִיךְ לִלְוּוֹת בַּמּוֹעֵד, וְלֹא הֶאֱמִינוֹ הַמַּלְוֶה בְּעַל־פֶּה - הֲרֵי זֶה כּוֹתֵב שְׁטַר חוֹב. וְכֵן כּוֹתְבִין גִּטִּין וְקִדּוּשֵׁי נָשִׁים וְשׁוֹבְרִין וּמַתָּנוֹת; שֶׁכָּל אֵלּוּ כְּצָרְכֵי רַבִּים הֵן[63].

60) (מסכת מועד קטן דף י"ד עמוד ב'). ואף כאן הטעם הוא מפני שכל אלה מעשי בית דין וכצורך רבים הם (עיין מגיד משנה). 61) אם שני הצדדים רוצים להתדיין במועד, אבל לולא כן אין הבית דין קובע זמן לא בימי ניסן ולא בימי תשרי "מפני שהעם טרודים במועדות" (רמב"ם הלכות סנהדרין פרק כ"ה הלכה ט'). 62) (משנה במסכת מועד קטן דף י"ח עמוד ב'). 63) ויש אומרים שההיתר בכל אלה הוא מפני שהם כדבר האבוד (ראב"ד ועוד).

יג. וְאָסוּר[64] לִכְתֹּב בַּמּוֹעֵד אֲפִלּוּ סְפָרִים תְּפִלִּין

וּמְזוּזוֹת. וְאֵין מַגִּיהִין[65] אֲפִלּוּ אוֹת אַחַת בְּסֵפֶר הָעֲזָרָה[66], מִפְּנֵי שֶׁזּוֹ מְלָאכָה שֶׁאֵינָהּ לְצֹרֶךְ הַמּוֹעֵד[67]. אֲבָל כּוֹתֵב אָדָם תְּפִלִּין וּמְזוּזָה לְעַצְמוֹ[68], וְטוֹוֶה תְּכֵלֶת לְבִגְדוֹ. וְאִם אֵין לוֹ מַה יֹּאכַל - כּוֹתֵב וּמוֹכֵר לַאֲחֵרִים כְּדֵי פַּרְנָסָתוֹ.

64) (משנה שם). 65) לתקן טעות שבספר. 66) שממנו מגיהים ספר תורה של המלך (למעלה פרק ז' מהלכות ספר תורה הלכה ב' ולהלן פרק ג' מהלכות מלכים הלכה א'). 67) מכיון שיש לציבור ספר תורה אחר לקרוא בו יום טוב. אבל אם אין להם ספר אחר, מותר לכתוב ולהגיה, כדי שיהיה לציבור במה לקרוא (כסף משנה). 68) שצריך להם לתפילין לאחר המועד מיד.

יד. וּמֵתָּר[69] לִכְתֹּב אִגְּרוֹת שֶׁל שְׁאֵלַת שָׁלוֹם[70] בַּמּוֹעֵד, וְכוֹתֵב חֶשְׁבּוֹנוֹתָיו וּמְחַשֵּׁב יְצִיאוֹתָיו; שֶׁכְּתִיבוֹת אֵלּוּ אֵין אָדָם נִזְהָר בְּתִקּוּנָן מְאֹד[71], וְנִמְצְאוּ כְּמַעֲשֵׂה הֶדְיוֹט בַּמְּלָאכוֹת[72].

69) (משנה שם). 70) הן "אגרות של רשות" שבמשנה שם. 71) בכ"י התיבה הזאת איננה. 72) ולדעת הראב"ד ההיתר באלה הוא מטעם שהוא דבר האבד שאולי לא ימצא אחר כך מי שיוליך את המכתב.

טו. עוֹשִׂין[73] כָּל צָרְכֵי הַמֵּת[74] בַּמּוֹעֵד. גּוֹזְזִין שְׂעָרוֹ, וּמְכַבְּסִין כְּסוּתוֹ, וְעוֹשִׂין לוֹ אָרוֹן. וְאִם לֹא הָיוּ לָהֶם נְסָרִים - מְבִיאִין קוֹרוֹת וְנוֹסְרִין מֵהֶן נְסָרִים בְּצִנְעָה בְּתוֹךְ הַבַּיִת[75]. וְאִם הָיָה[76] אָדָם מְפֻרְסָם - עוֹשִׂין אֲפִלּוּ בַּשּׁוּק[77]. אֲבָל אֵין כּוֹרְתִין עֵץ מִן הַיַּעַר לִנְסֹר מִמֶּנּוּ לוּחוֹת לְאָרוֹן, וְאֵין חוֹצְבִין אֲבָנִים לִבְנוֹת בָּהֶן קֶבֶר.

73) (מסכת מועד קטן דף ח' עמוד ב'). 74) כמו לתפור תכריכין ואפילו אם הוא מעשה אומן (פרי מגדים). 75) שהמת נמצא שם, שיודעים שנעשה לצורך המת. 76) (ירושלמי מסכת מועד קטן פרק א' הלכה ו'). 77) שהכל יודעים שבשביל המת נעשה. "ומה שבזמן הזה רגילין לתקן הארון בחצר בית הכנסת אף על פי שהמת בחצר אחרת, מפני שאין עם רב עתה מישראל ביחד, וכשיש מת בעיר כולם יודעים, והמתים כולם חשובים כמת מפורסם וליכא חשדא" (הגהות מיימוניות).

טז. אֵין[78] רוֹאִין אֶת הַנְּגָעִים בַּמּוֹעֵד, שֶׁמָּא יִמָּצֵא טָמֵא וְנִמְצָא חַגּוֹ נֶהְפַּךְ לְאֵבֶל[79]. וְאֵין נוֹשְׂאִין[80] נָשִׁים וְלֹא מְיַבְּמִין בַּמּוֹעֵד, כְּדֵי שֶׁלֹּא תִּשְׁתַּכַּח שִׂמְחַת הַחַג בְּשִׂמְחַת הַנִּשּׂוּאִין. אֲבָל מַחֲזִיר אֶת גְּרוּשָׁתוֹ[81], וּמְאָרְסִין[82] נָשִׁים בַּמּוֹעֵד, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה סְעֻדַּת אֵרוּסִין וְלֹא סְעֻדַּת נִשּׂוּאִין[83]; שֶׁלֹּא יְעָרֵב[84] שִׂמְחָה אַחֶרֶת בְּשִׂמְחַת הֶחָג.

78) (משנה במסכת מועד קטן דף ז' עמוד א'). 79) שהרי נוהגים בו כמה דיני אבלות (פרק י' מהלכות טומאת צרעת הלכה ו'). 80) (משנה במסכת מועד קטן דף ח' עמוד ב'). 81) שאינה שמח עמה כל כך (רש"י). 82) ומותר להתקשר בתנאים לשידוך וגם לעשות סעודה שאינו אירוסין ממש (מור וקציעה). 83) שעל ידי אלו תשתכח שמחת החג ממנו כמבואר בראש ההלכה הזאת. 84) "שנאמר מלא שבוע זאת וניתנה לך גם את זאת" (פרק י' מהלכות אישות הלכה י"ד וכן הוא בירושלמי).

יז. אֵין[85] מְגַלְּחִין וְאֵין מְכַבְּסִין בַּמּוֹעֵד, גְּזֵרָה שֶׁמָּא יַשְׁהֶה אָדָם עַצְמוֹ לְתוֹךְ הַמּוֹעֵד, וְיָבוֹא יוֹם טוֹב הָרִאשׁוֹן[86] וְהוּא מְגֻוָּל. לְפִיכָךְ, כָּל מִי שֶׁאִי אֶפְשָׁר לוֹ לְגַלֵּחַ וּלְכַבֵּס בְּעֶרֶב יוֹם טוֹב - הֲרֵי זֶה מֻתָּר לְכַבֵּס וּלְגַלֵּחַ בַּמּוֹעֵד.

85) (משנה במסכת מועד קטן דף י"ג עמוד ב'). 86) עיקר הקפידא הוא ביום טוב הראשון וכן כתב בפירוש המשנה והיינו משום שהוא מן התורה לכבד ולענג אותו כמבואר בפרק הקודם (מעשה רוקח).

יח. כֵּיצַד?[87] אָבֵל שֶׁחָל שְׁבִיעִי שֶׁלּוֹ לִהְיוֹת בְּיוֹם טוֹב[88], אוֹ שֶׁחָל לִהְיוֹת בְּעֶרֶב יוֹם טוֹב וַהֲרֵי הוּא שַׁבָּת[89] שֶׁאִי אֶפְשָׁר לְגַלֵּחַ; וְהַבָּא מִמְּדִינַת הַיָּם[90] - וְהוּא, שֶׁלֹּא יָצָא לְהִטַּיֵּל, אֶלָּא לִסְחוֹרָה וְכַיּוֹצֵא בָהּ; וְהַיּוֹצֵא מִבֵּית הַשְּׁבִיָּה וּמִבֵּית הָאֲסוּרִים; וּמִי שֶׁהָיָה מְנֻדֶּה[91], וְלֹא הִתִּירוּהוּ אֶלָּא בַּמּוֹעֵד; וּמִי שֶׁנִּשְׁבַּע[92] שֶׁלֹּא לְגַלֵּחַ וְשֶׁלֹּא לְכַבֵּס, וְלֹא נִשְׁאַל לְחָכָם לְהַתִּיר נִדְרוֹ אֶלָּא בַּמּוֹעֵד - הֲרֵי אֵלּוּ מְגַלְּחִין וּמְכַבְּסִין בַּמּוֹעֵד.

87) (משנה במסכת מועד קטן דף י"ג עמוד ב'). 88) לא לענין גילוח מדובר כאן, שהרי באופן זה אין הרגל מבטל ממנו גזירת שלשים, אלא לענין כיבוס שאינו אסור אלא בתוך שבעה, שכיון שהיה אסור לכבס בערב יום טוב מותר לו לכבס בחול המועד (כסף משנה). [ועיין בהקדמת מעשה רוקח בשם חידושי משקין להר' חיים בר' דוד תלמיד הרשב"א מה שכתב בשם רבינו הרמב"ם בזה ועיין עוד בשו"ת ר' יהושע הנגיד נכדו של הרמב"ם ("קובץ על יד" ספר ג' ת"ש) שאלה כ]. 89) וכיון שבערב יום טוב כלו לו שבעה, ובכניסת יום טוב נתבטלה ממנו אבילות שלשים, מותר לו להסתפר בחול המועד, מאחר שהיה אנוס ולא יכול להסתפר לפני החג שהיה שבת (כסף משנה). 90) במועד, או בערב יום טוב סמוך לחשיכה שלא היה לו שהות להתגלח לפני החג. 91) שאסור להתגלח כל זמן שהוא בנידוי. 92) או נדר.

יט. וְכֻלָּן[93] שֶׁהָיָה לָהֶן פְּנַאי לְגַלֵּחַ קֹדֶם הָרֶגֶל וְלֹא גִּלְּחוּ - אֲסוּרִין. אֲבָל הַנָּזִיר וְהַמְּצֹרָע שֶׁהִגִּיעַ זְמַן תִּגְלַחְתָּן - בֵּין בְּתוֹךְ הַמּוֹעֵד, בֵּין קֹדֶם הָרֶגֶל - אַף־עַל־פִּי שֶׁהָיָה לָהֶם פְּנַאי, מֻתָּרִין לְגַלֵּחַ בַּמּוֹעֵד, שֶׁלֹּא יַשְׁהוּ קָרְבְּנוֹתֵיהֶן[94]. וְכָל הַיּוֹצֵא[95] מִטֻּמְאָתוֹ לְטָהֳרָתוֹ[96] - מֻתָּר לְגַלֵּחַ בַּמּוֹעֵד. וְקָטָן[97] שֶׁנּוֹלַד - בֵּין בַּמּוֹעֵד, בֵּין לִפְנֵי הַמּוֹעֵד[98] - מֻתָּר לְגַלְּחוֹ בַּמּוֹעֵד[99]. וְאַנְשֵׁי[100] מִשְׁמָר שֶׁשָּׁלְמָה מִשְׁמַרְתָּן בְּתוֹךְ הַמּוֹעֵד -

1 מֻתָּרִין לְגַלֵּחַ, מִפְּנֵי שֶׁאַנְשֵׁי מִשְׁמָר אֲסוּרִין לְגַלֵּחַ
2 בַּשַּׁבָּת שֶׁלָּהֶן[101].

93) (מסכת מועד קטן דף י"ז עמוד ב'). 94) שאין מביאים קרבנותיהם אלא אחרי התגלחת (רש"י). 95) במשנה (מסכת מועד קטן דף י"ג עמוד ב': "והנזיר והמצורע מטומאתו לטהרתו". אבל הרמב"ם בפירוש המשנה הביא: "והעולה מטומאתו לטהרתו" וכן הוא בכמה נוסחאות (בדק"ס). 96) והטמא אינו מתקשט כל ימי טומאתו ואינו מתגלח (מגיד משנה). [וכן הוא בספר המצוות (עשין קיב): "וטמא טמא יקרא – שכל טמא צריך שיכריז על עצמו הטומאה, וזה שישים לעצמו הכרה יוודע בה שהוא טמא". ובחינוך (מצוה קסט): "שיעשה בגופו עניין שיוכר לבני אדם בו שהוא טמא ויסורו ממנו", ובתשובת הגאון (תשובות הגאונים מן הגניזה הוצאת גינצבורג עמ' 38): "הזב כו' ואל יקשט את עצמו אלא יהא מנוול במראהו". וראה בהקדמת כתבי מכון הרי פישל עמ' 12 להגר"ש ליברמן]. 97) (מסכת מועד קטן דף י"ד עמוד א'). 98) יש אומרים שכל זמן שאינו בן י"ג שנה מותר לגלחו במועד (פרי מגדים). 99) שכיון שאינו חייב במצוות לא שייך לגזור עליו שלא יכנס לרגל כשהוא מנוול. 100) (מסכת מועד קטן דף י"ז עמוד ב'). 101) מבואר ברמב"ם פרק א' מהלכות ביאת מקדש הלכה י"ב: "ואנשי משמר אסורין לספר ולכבס בשבתן (= בשבוע שלהם) כדי שלא יעלו למשמרתן כשהן מנוולין".

3 כ. מֻתָּר[102] לִטֹּל שָׂפָה בְּחֵלוֹ שֶׁל מוֹעֵד, וְלִטֹּל צִפָּרְנַיִם
4 וַאֲפִלּוּ בִּכְלִי. וּמַעֲבֶרֶת הָאִשָּׁה שֵׂעָר מִבֵּית הַשֶּׁחִי
5 וּמִבֵּית הָעֶרְוָה, בֵּין בַּיָּד בֵּין בִּכְלִי; וְעוֹשָׂה[103] כָּל
6 תַּכְשִׁיטֶיהָ בַּמּוֹעֵד: כּוֹחֶלֶת[104] וּפוּקֶסֶת[105], וּמַעֲבֶרֶת
7 סָרָק עַל פָּנֶיהָ, וְטוֹפֶלֶת עַצְמָהּ בְּסִיד[106], וְכַיּוֹצֵא בּוֹ;
8 וְהוּא, שֶׁתּוּכַל לְקַפְּלוֹ[107] בַּמּוֹעֵד[108].

102) (מסכת מועד קטן דף י"ח עמוד א'). 103) (משנה במסכת מועד קטן דף ח' עמוד ב'). 104) לשים צבע כחול על העיניים. 105) לשים צבע אדום על הלחיים. 106) להעביר שערות. ואף על פי שהיא מתנוולת עכשיו – תשמח אחר כך בעידון הבשר. 107) בכ"י הגירסא: "לקלפו". 108) שאם לא כן אסור, שהרי היא מנוולת בכל ימי המועד ולא תהא מעודנת אלא לאחר המועד.

9 כא. הַזָּבִים[109] וְהַזָּבוֹת וְהַנִּדּוֹת וְהַיּוֹלְדוֹת וְכָל הָעוֹלִים
10 מִטֻּמְאָה לְטָהֳרָה[110] בְּתוֹךְ הַמּוֹעֵד - הֲרֵי אֵלּוּ מֻתָּרִין
11 לְכַבֵּס. וּמִי שֶׁאֵין לוֹ אֶלָּא חָלוּק אֶחָד[111] - הֲרֵי זֶה
12 מְכַבְּסוֹ בַּמּוֹעֵד. מִטְּפָחוֹת הַיָּדַיִם[112] וּמִטְּפָחוֹת
13 הַסַּפָּרִים[113] וּמִטְּפָחוֹת הַסְּפָגִ[114] - הֲרֵי אֵלּוּ מֻתָּרִין
14 לְכַבֵּס בַּמּוֹעֵד. וְכֵן[115] כְּלֵי פִּשְׁתָּן - מֻתָּר לְכַבְּסָן
15 בַּמּוֹעֵד, מִפְּנֵי שֶׁצְּרִיכִין כִּבּוּס תָּמִיד, אֲפִלּוּ נִתְכַּבְּסוּ
16 עֶרֶב יוֹם טוֹב.

109) (משנה במסכת מועד קטן דף י"ד עמוד א'). 110) וצריכים להחליף בגדיהם שנטמאו. 111) שכיבס אותו לפני המועד. 112) שמנגבים בו ידים. 113) שכורכין בהם ספרי קודש. ויש קוראים "הספרים" והיינו שכל המסתפרים בהיתר כמבואר למעלה (מגיד משנה). 114) שמתנגבים בו בצאתם מהמרחץ. 115) (מסכת מועד קטן דף י"ח עמוד א').

17 כב. אֵין[116] עוֹשִׂין סְחוֹרָה[117] בַּמּוֹעֵד, בֵּין לִמְכֹּר בֵּין
18 לִקְנוֹת. וְאִם הָיָה דָּבָר הָאָבֵד, שֶׁאֵינוֹ מָצוּי תָּמִיד
19 לְאַחַר הַמּוֹעֵד, כְּגוֹן סְפִינוֹת אוֹ שַׁיָּרוֹת[118] שֶׁבָּאוּ, אוֹ
20 שֶׁהֵם מְבַקְּשִׁים לָצֵאת וּמָכְרוּ בְּזוֹל[119] אוֹ לָקְחוּ בְּיֹקֶר
21 - הֲרֵי זֶה מֻתָּר לִקְנוֹת אוֹ לִמְכֹּר. וְאֵין[120] לוֹקְחִין
22 בָּתִּים[121] וַעֲבָדִים וּבְהֵמָה אֶלָּא לְצֹרֶךְ הַמּוֹעֵד[122].

116) (מסכת מועד קטן דף י' עמוד א'). 117) מפני הטורח (מגן אברהם). 118) (ירושלמי מסכת מועד קטן פרק ב' הלכה ג'). 119) ואם לא יקנה מהם יימנע מריוח ואף זה הוא כדבר האבוד. ויש סוברים שאין זה דבר האבוד כיון שאינו מפסיד מן הקרן (מגיד משנה). 120) (משנה במסכת מועד קטן דף י"ג עמוד א'). 121) בכ"י הגירסא: "בתים אבנים ועבדים". 122) אבל להרויח אסור ואע"פ שכתב רבינו בסמוך שמותר לקנות להרויח – אלו יש להם פרסום גדול בקנייתם ויש בזה זלזול המועד (מגיד משנה).

23 כג. מוֹכְרֵי[123] פֵּרוֹת, כְּסוּת וְכֵלִים - מוֹכְרִין בְּצִנְעָה[124]
24 לְצֹרֶךְ הַמּוֹעֵד. כֵּיצַד? אִם הָיְתָה הַחֲנוּת פְּתוּחָה
25 לְזָוִית אוֹ לְמָבוֹי[125] - פּוֹתֵחַ כְּדַרְכּוֹ, וְאִם הָיְתָה
26 פְּתוּחָה לִרְשׁוּת הָרַבִּים - פּוֹתֵחַ אַחַת וְנוֹעֵל אַחַת[126].
27 וְעֶרֶב יוֹם טוֹב הָאַחֲרוֹן שֶׁל חַג הַסֻּכּוֹת[127] מוֹצִיא
28 וּמְעַטֵּר אֶת הַשּׁוּק בְּפֵרוֹת, בִּשְׁבִיל כְּבוֹד יוֹם טוֹב.
29 מוֹכְרֵי תְּבָלִין[128] - מוֹכְרִין כְּדַרְכָּן בְּפַרְהֶסְיָא[129].

123) (משנה במסכת מועד קטן דף י"ג עמוד ב'). 124) לפי שהם דברים המתקיימים ואין היכר שהוא לצורך המועד. 125) שאינו מפולש לרשות הרבים. 126) פותח דלת אחת ונועל דלת אחת, משום כבוד המועד (רש"י). 127) שמיני עצרת הוא רגל בפני עצמו והיו רגילים להרבות בו בסעודות (מגיד משנה, ועיין שיטה על מועד קטן שם). 128) ובשמים (משנה ברורה סימן תקל"ט). 129) שאינם מתקיימים והכל יודעים שקונים אותם לצורך אותו יום.

30 כד. כֹּל[130] שֶׁאָסוּר לַעֲשׂוֹתוֹ בַּמּוֹעֵד - אֵינוֹ אוֹמֵר
31 לְנָכְרִי לַעֲשׂוֹתוֹ; וְכֹל שֶׁאָסוּר לַעֲשׂוֹתוֹ בַּמּוֹעֵד, אִם
32 אֵין לוֹ מַה יֹּאכַל - הֲרֵי זֶה עוֹשֶׂה כְּדֵי פַּרְנָסָתוֹ. וְכֵן
33 עוֹשֶׂה סְחוֹרָה כְּדֵי פַּרְנָסָתוֹ. וּמֻתָּר לְעָשִׁיר לִשְׂכֹּר
34 פּוֹעֵל עָנִי שֶׁאֵין לוֹ מַה יֹּאכַל, לַעֲשׂוֹת מְלָאכָה שֶׁהִיא
35 אֲסוּרָה בַּמּוֹעֵד, כְּדֵי שֶׁיִּטֹּל שְׂכָרוֹ לְהִתְפַּרְנֵס בּוֹ. וְכֵן
36 לוֹקְחִין דְּבָרִים שֶׁאֵינָם לְצֹרֶךְ הַמּוֹעֵד מִפְּנֵי צֹרֶךְ
37 הַמּוֹכֵר שֶׁאֵין לוֹ מַה שֶּׁיֹּאכַל[131].

130) (מסכת מועד קטן דף י"ב עמוד א'). 131) "אף אם יש לו כלי בית למכור, מותר לו לעבוד, אבל אם יש לו סחורות למכור, לא נקרא אין לו מה לאכול" (בית יוסף או"ח סימן תקמ"ג).

38 כה. שׁוֹכְרִין[132] הַשָּׂכִיר עַל הַמְּלָאכָה בַּמּוֹעֵד

לַעֲשׂוֹתָהּ לְאַחַר הַמּוֹעֵד[133], וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יִשְׁקֹל וְשֶׁלֹּא יִמְדֹּד וְלֹא יִמְנֶה כְּדֶרֶךְ שֶׁהוּא עוֹשֶׂה בְּחֹל. נָכְרִי שֶׁקִּבֵּל קִבֻּלֶת[134] מִיִּשְׂרָאֵל, אֲפִלּוּ הָיָה חוּץ לַתְּחוּם[135] - אֵינוֹ מַנִּיחוֹ לַעֲשׂוֹתוֹ בַּמּוֹעֵד; שֶׁהַכֹּל יוֹדְעִין שֶׁמְּלָאכָה זוֹ שֶׁל יִשְׂרָאֵל, וַיְחַשְּׁדוּ אוֹתוֹ שֶׁהוּא שָׁכַר אֶת הַנָּכְרִי לַעֲשׂוֹת לוֹ בַּמּוֹעֵד, שֶׁאֵין הַכֹּל יוֹדְעִין הַהֶפְרֵשׁ שֶׁיֵּשׁ בֵּין הַשָּׂכִיר[136] וּבֵין הַקַּבְּלָן[137], וּלְפִיכָךְ אָסוּר.

132) (מסכת מועד קטן דף י"ב עמוד א'). 133) שמתנה עמו בפירוש שיעשה המלאכה אחרי המועד. 134) בקבלנות, לבנות ביתו של ישראל. 135) שהרי במועד מותר ללכת מחוץ לתחום ויראו שהנכרי עובד בשביל ישראל, בניגוד לשבת שאסור לצאת חוץ לתחום ולפיכך מותר להניח לקבלן הגוי לעשות מלאכה חוץ לתחום (פרק ו' מהלכות שבת הלכה י"ד). 136) שכיר יום שאסור על פי הדין מפני שהוא שלוחו של ישראל. 137) שעושה על דעת עצמו ולא כשלוחו של ישראל.

פֶּרֶק שְׁמִינִי[1]

1) נתבארו בו דיני חולו של מועד. ונסתיים הפרק בביאור ערבי ימים טובים, מה הן במלאכה. ובפרט דיני ערב הפסח שדינו חלוק מן השאר.

א. נְהָרוֹת[2] הַמּוֹשְׁכִין מִן הָאַגַּמִּים[3] - מֻתָּר לְהַשְׁקוֹת מֵהֶן בֵּית הַשְּׁלָחִין בַּמּוֹעֵד; וְהוּא, שֶׁלֹּא פָּסְקוּ[4]. וְכֵן הַבְּרֵכוֹת, שֶׁאַגַּת הַמַּיִם עוֹבֶרֶת[5] בֵּינֵיהֶן - מֻתָּר לְהַשְׁקוֹת מֵהֶן. וְכֵן בְּרֵכָה שֶׁנָּטְפָה מִבֵּית הַשְּׁלָחִין, וַעֲדַיִן הִיא נוֹטֶפֶת - מֻתָּר לְהַשְׁקוֹת מִמֶּנָּה בֵּית הַשְּׁלָחִין אַחֶרֶת; וְהוּא, שֶׁלֹּא פָּסַק הַמַּעְיָן הַמַּשְׁקֶה בֵּית הַשְּׁלָחִין הָעֶלְיוֹנָה[6].

2) מועד קטן ד, א. 3) נחלי מים מכונסים. 4) שאינם פוסקים בשום פעם אלא מושכים תמיד מן האגם, ואין לחשוש שמא יצטרכו למלא בכד ולהשקות, שזוהי טירחה יתירה. 5) אבל בריכות שאין אמת המים עוברת על ידן - אסור להשקות מהן השדות, כי אחר שיוצאו כל המים, יצטרך להביא מים בדלי ממקום אחר, והיא טירחה יתירה בחול המועד - שאסורה. 6) אבל אם פסק המעיין, יש לחשוש שיצטרך להביא מים בדלי ממעיין אחר, ואסור בחול המועד שהוא טירחה יתירה.

ב. עֲרוּגָה[7] שֶׁחֲצָיָהּ נָמוּךְ וְחֲצָיָהּ גָּבוֹהַּ[8] - לֹא יִדְלֶה מִמָּקוֹם נָמוּךְ לְהַשְׁקוֹת מָקוֹם גָּבוֹהַּ, מִפְּנֵי שֶׁהוּא טֹרַח גָּדוֹל. וּמֻתָּר לִדְלוֹת מַיִם לְהַשְׁקוֹת הַיְרָקוֹת כְּדֵי לְאָכְלָן[9] בַּמּוֹעֵד; וְאִם בִּשְׁבִיל לְיַפּוֹתָן - אָסוּר[10].

7) מועד קטן ד, א. 8) וכל־שכן כשהן שתי ערוגות ואחת גבוהה מחבירתה, אין דולין מהתחתונה להשקות העליונה (ׁמשנה ברורה' סי' תקלז). 9) שיהיו ראויין לאכילה ועומדין לימכר לצורך אכילה במועד (ריטב"א). 10) שלגבי אוכל נפש או מכשיריו, התירו חכמים גם טורח גדול בחול המועד, אבל כדי להשביחן אסור לעשות טירחה יתירה שאין זה צורך המועד (רמב"ן).

ג. אֵין[11] עוֹשִׂין עוּגִיּוֹת[12] בְּעִקְּרֵי הַגְּפָנִים כְּדֵי שֶׁיִּתְמַלְּאוּ מַיִם. וְאִם הָיוּ עֲשׂוּיוֹת וְנִתְקַלְקְלוּ[13] - הֲרֵי זֶה מְתַקְּנָם[14] בַּמּוֹעֵד. וְכֵן אַגַּת הַמַּיִם[15] שֶׁנִּתְקַלְקְלָה - מְתַקְּנִין אוֹתָהּ בַּמּוֹעֵד. כֵּיצַד? הָיְתָה עֲמֻקָּה טֶפַח[16] - חוֹפֵר בָּהּ עַד שִׁשָּׁה[17]; הָיְתָה עֲמֻקָּה טִפְחַיִם[18] - מַעֲמִיקָהּ עַד שִׁבְעָה[19]. וּמוֹשְׁכִין[20] אֶת הַמַּיִם[21] מֵאִילָן לְאִילָן[22], וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יַשְׁקֶה אֶת כָּל הַשָּׂדֶה[23]. וְאִם הָיְתָה שָׂדֶה לַחָה - מֻתָּר לְהַשְׁקוֹת אֶת כֻּלָּהּ[24]. וּמַרְבִּיצִין[25] אֶת הַשָּׂדֶה בַּמּוֹעֵד[26]. שֶׁכָּל הַדְּבָרִים הָאֵלּוּ אֵין בָּהֶן טֹרַח יוֹתֵר.

11) משנה, מועד קטן ב, א. 12) חפירות. 13) אבל לא נסתמו לגמרי. 14) אבל אסור להעמיקן יותר משהיו בתחילה (מגיד־משנה, ועיין ביאורי הגר"א סי' תקלז ס"ו, וב'אשל אברהם' לבעל 'פרי מגדים' סק"ה). 15) תעלה להוליך מים בשדה ממקום למקום, ונקראת אמת המים מפני שרוחבה ועומקה היו אמה = ששה טפחים. 16) 10 סנטימטר לאחר הקלקול. 17) טפחים, שהוא שיעור אמה כמו שהיתה מקודם, ואסור להעמיקה יותר (ריטב"א). יוצא שמעמיק בחפירה חמישה טפחים. 18) לאחר הקלקול, ואילו קודם לכן היתה עמוקה שבעה טפחים. 19) שהוא מעמיק חמישה טפחים. 20) משנה, מועד קטן ו, ב. כדברי רבי אליעזר בן יעקב. 21) עושין חפירה סביב האילן למלאות מים. 22) שהאילנות צריכים השקייה כבית השלחין (למעלה פ"ז ה"ב). 23) בשדה הבעל ("בית המשקה" כלשון רבינו למעלה פ"ז ה"ב) הדברים אמורים, והאילנות לא ייפסדו על־ידי מניעת ההשקייה על כל השדה ('נמוקי יוסף'). 24) שכיון שהיתה לחה מקודם, אין טורח רב להשקותה (מגיד־משנה). 25) לזלף את השדה בהשקייה מועטת בשביל הירקות. 26) ואף שלדברי רבי אליעזר בן יעקב, שפסק הרמב"ם כמותו: "ובלבד שלא ישקה את כל השדה", יש איסור גם להרביץ את השדה? יש לומר שכאן מדובר בבית השלחין, שאם לא יזלף מים - יפסיד הזריעה והוא דבר האבד ומותר (מגיד־משנה).

ד. זְרָעִים[27] שֶׁלֹּא שָׁתוּ מִלִּפְנֵי הַמּוֹעֵד - לֹא יַשְׁקֵם בַּמּוֹעֵד, מִפְּנֵי שֶׁהֵן צְרִיכִין מַיִם רַבִּים, וְיָבֹא לִידֵי טֹרַח יוֹתֵר[28]. וּמֻתָּר[29] לְהָסֵב אֶת הַנָּהָר מִמָּקוֹם לְמָקוֹם וְלִפְתֹּחַ נָהָר שֶׁנִּסְתַּם. בּוֹרוֹת שִׁיחִין וּמְעָרוֹת שֶׁל יָחִיד, אִם הָיָה צָרִיךְ לָהֶם[30] - חוֹטְטִין[31] אוֹתָן, וְשָׁפִין[32] אֶת סִדְקֵיהֶם; אֲבָל אֵין חוֹפְרִין אוֹתָן לְכַתְּחִלָּה. וְכוֹנְסִים לְתוֹכָם מַיִם, אַף־עַל־פִּי שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ לָהֶן. וְעוֹשִׂין[33] נִבְרֶכֶת[34] בַּמּוֹעֵד.

27) משנה, מועד קטן ה, ב. 28) וטירחה יתירה אסורה אף במקום הפסד (כסף־משנה). 29) מועד קטן ד, ב. 30) לשתייה. 31) מנקין. 32) וסותמין. 33) (משנה במועד קטן ח:). 34) בריכת מים לכביסה. וכן פירש

רש"י. ולאלה שהיתרום חכמים לכבס (למעלה פ"ז הלכה כא) והוא לצורך המועד (מגיד משנה).

ה. עַכְבָּרִים[35] שֶׁהֵן מַפְסִידִין אֶת הָאִילָנוֹת - צָדִין אוֹתָן בַּמּוֹעֵד. בִּשְׁדֵה הָאִילָן - צָד כְּדַרְכּוֹ. כֵּיצַד? חוֹפֵר וְתוֹלֶה הַמְּצוּדָה. וְאִם[36] הָיָה שְׂדֵה לָבָן[37] סָמוּךְ לִשְׂדֵה הָאִילָן - צָדִין אוֹתָן בִּשְׂדֵה הַלָּבָן בְּשִׁנּוּי, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִכָּנְסוּ לִשְׂדֵה הָאִילָן וַיַּחְרִיבוּהָ. וְכֵיצַד צָד בְּשִׁנּוּי? נוֹעֵץ שַׁפּוּד בָּאָרֶץ, וּמַכֶּה בְּקַרְדֹּם, וְאַחַר כָּךְ מְנַתְּקוֹ, וְנִמְצָא מְקוֹמוֹ גֻּמָּא.

35) משנה, מועד קטן ו, ב. ושם כתוב: "צדין את האישות ואת העכברים", אישות היא חפרפרת, חיה קטנה שמקלקלת את האילנות על ידי חפירותיה בשדות. 36) כדעת חכמים במשנה שם, שבשדה לבן לא הותר אלא שלא כדרכו, ודוקא הסמוכה לשדה אילן, שכן הוא בברייתא (שם ז.) לפי נוסחת רבינו שם (עיין מגיד־משנה). אבל לפי נוסחתנו בברייתא שם, מדברת המשנה בשדה לבן הסמוכה לעיר. ולפי"ז פסקו הרי"ף והרא"ש שבשדה לבן הסמוכה לשדה אילן, מותר לצוד אותן כדרכן, ואם אינה סמוכה לשדה אילן - צדין אותן על ידי שינוי. 37) שדה תבואה שאין שם צל אילנות, נקראת שדה לבן.

ו. כֹּתֶל גִּנָּה שֶׁנָּפַל[38] - בּוֹנֵהוּ מַעֲשֶׂה הֶדְיוֹט[39], אוֹ גּוֹדֵר אוֹתוֹ בְּקָנִים וְגֻמָּא וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן. וְכֵן אִם עָשָׂה מַעֲקֶה לְגַג - בּוֹנֶה אוֹתוֹ מַעֲשֶׂה הֶדְיוֹט[40]. אֲבָל כֹּתֶל חָצֵר[41] שֶׁנָּפַל - בּוֹנֵהוּ כְּדַרְכּוֹ. וְאִם הָיָה גּוֹהֶה[42] - סוֹתְרוֹ מִפְּנֵי הַסַּכָּנָה, וּבוֹנֵהוּ כְּדַרְכּוֹ.

38) מועד קטן ו, ב. שאין כאן חשש של הפסד גדול אם יכנסו בה בני אדם (רש"י). 39) שמניח אבנים זו על גבי זו, ואינו טח בטיט (פירוש המשניות, וכן הוא בגמרא). 40) ואם הוא גג שרגילים להשתמש בו, ויש כאן מצוות "ועשית מעקה לגגך", מותר לעשות המעקה כדרכו ('ביאור הלכה' סי' תקמ בשם הריטב"א). 41) שיש חשש של גנבים, ודבר האבד אינו צריך שינוי (למעלה פ"ז ה"ג, ולהלן ה"ז). 42) נוטה ליפול.

ז. בּוֹנֶה[43] אָדָם אִצְטַבָּא[44] לִישֵׁב אוֹ לִישַׁן עָלֶיהָ. הַצִּיר וְהַצִּנּוֹר[45] וְהַקּוֹרָה[46] וְהַמַּנְעוּל וְהַמַּפְתֵּחַ שֶׁנִּשְׁבְּרוּ - מְתַקְּנָן בַּמּוֹעֵד כְּדַרְכּוֹ, בֵּין בְּשֶׁל בַּרְזֶל בֵּין בְּשֶׁל עֵץ; שֶׁזֶּה הֶפְסֵד גָּדוֹל הוּא, שֶׁאִם יַנִּיחַ הַפֶּתַח פָּתוּחַ וּדְלָתוֹת שְׁבוּרוֹת - נִמְצָא מְאַבֵּד כָּל מַה שֶּׁבַּבַּיִת. וּכְבָר בֵּאַרְנוּ[47]: כֹּל שֶׁיֵּשׁ בּוֹ הֶפְסֵד - אֵינוֹ צָרִיךְ שִׁנּוּי[48].

43) מועד קטן י, ב. 44) ספסל. ויש אומרים שלא התירו אלא במעשה הדיוט כמו במעקה (מגיד־משנה, רמב"ן, וכ"ה במאירי). 45) חור שבאסקופה התחתונה שהדלת סובבת בו. 46) המשקוף. 47) למעלה פ"ז ה"ג. 48) ואפילו אם נשברו מלפני יום־טוב, אם לא היתה לו האפשרות לתקנם לפני יום־טוב. אבל אם כיוון מלאכתו במועד - אסור (או"ח סי' תקמ).

ח. אֵין[49] חוֹפְרִין קֶבֶר לִהְיוֹת מוּכָן לְמֵת שֶׁיָּמוּת[50], וְאֵין בּוֹנִין אוֹתוֹ; אֲבָל אִם הָיָה עָשׂוּי - הֲרֵי זֶה מְתַקְּנוֹ בַּמּוֹעֵד. כֵּיצַד? מוֹסִיף בְּמִדָּתוֹ אוֹ מְקַצֵּר מִמִּדָּתוֹ, כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה נָכוֹן לְעֵת שֶׁיִּקָּבֵר בּוֹ.

49) משנה, מועד קטן ח, ב: "אין חופרין כוכין וקברות במועד". ובגמרא שם: "כוכין בחפירה וקברות בבנין". ולכן כתב רבינו: "אין חופרין - ואין בונין". ומפרש רבינו משנה זו שהמדובר במכין קבר למתים שימותו (וכן הוא בפירוש המשניות). אבל הראב"ד שואל על זה, מסיפא: "אבל אם הי' עשוי - מתקנו במועד", ואם לפני שמת, למה התירו? 50) אבל אם כבר מת, עושים לו כל צרכו.

ט. אֵין[51] מְפַנִּין אֶת הַמֵּת וְלֹא אֶת הָעֲצָמוֹת מִקֶּבֶר לְקֶבֶר, וְלֹא מִמְּכֻבָּד לְבָזוּי וְלֹא מִבָּזוּי לְמְכֻבָּד. וְאָסוּר לַעֲשׂוֹת כֵּן לְעוֹלָם בִּשְׁאָר הַיָּמִים[52], אֶלָּא אִם כֵּן הָיָה מְפַנֶּהוּ בְּתוֹךְ שֶׁלּוֹ[53] - מְפַנֶּהוּ בִּשְׁאָר הַיָּמִים אֲפִלּוּ מִמְּכֻבָּד לְבָזוּי.

51) משנה, מועד קטן ח, א. כרבי יוסי. 52) 'ירושלמי' מועד קטן, סוף פ"ב). "יש מי שכתב הטעם לפי שהבלבול קשה למתים, מפני שמתייראין מיום הדין, וזכר לדבר (איוב ג, יג): "ישנתי אז ינוח לי", ושמואל אמר: "למה הרגזתני לעלות?" ואני אומר שאם זה הוא הטעם, אפילו לפנות לתוך שלו היה אסור, אלא עיקר הטעם משום בזיון המת" (הרדב"ז בפי"ד מהלכות אבל הט"ו). 53) "שערב לו לאדם שיהיה נח אצל אבותיו" ('ירושלמי'), וכתב הרמב"ן שהוא־הדין שלהעלותו לארץ ישראל - מותר, וכן אם מתחילה היה דעתם לפנותו - מותר.

י. אֵין מַתְלִיעִין[54] אֶת הָאִילָנוֹת, וְלֹא מַזְהִימִין[55] אֶת הַנִּטִּיעוֹת, וְלֹא מְגַזְּמִין[56]; אֲבָל סָכִין אֶת הָאִילָנוֹת וְאֶת הַפֵּרוֹת[57] שֶׁבָּהֶן בְּשֶׁמֶן, וְעוֹקְרִין[58] אֶת הַפִּשְׁתָּה, מִפְּנֵי שֶׁהִיא רְאוּיָה לַחְפַּף[59] בָּהּ בַּמּוֹעֵד, וְקוֹצְרִין אֶת הַכִּשּׁוּת[60], מִפְּנֵי שֶׁהִיא רְאוּיָה לַהֲטִילָהּ לַשֵּׁכָר בַּמּוֹעֵד. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

54) עבודה זרה נ, ב. ליטול התולעים מן האילנות - משום שהוא טירחה יתירה ('מגן אברהם'). 55) להדביק זבל באילנות, במקום שנקלף הקליפה, ואף כאן ישנה טירחה יתירה. 56) לקצץ מענפי האילנות, וגם זו טירחה יתירה. 57) כדי שנוכל לאכלם במועד. אבל בלא זה - אסור, שאינו נעשה אלא להשביח הפירות ('מעשה רוקח', ועיין לחם־משנה). 58) מועד קטן יב, ב. 59) לכסות בו פירות השטוחים לייבש. 60) מין צמח שבפרחיו משתמשים לבישול השכר (=הבירה).

יא. אֵין[61] מְכַנְּסִין אֶת הַצֹּאן לַדִּיר[62] כְּדֵי שֶׁיְּזַבְּלוּ אֶת הַקַּרְקַע, שֶׁהֲרֵי הוּא מְדַיֵּר שָׂדֵהוּ בַּמּוֹעֵד; וְאִם בָּאוּ מֵאֲלֵיהֶן - מֻתָּר. וְאֵין מְסַיְּעִין אוֹתָן, וְאֵין מוֹסְרִין לָהֶן שׁוֹמֵר[63] לְנַעֵר[64] אֶת הַצֹּאן. הָיָה שְׂכִיר שַׁבָּת[65], שְׂכִיר חֹדֶשׁ, שְׂכִיר שָׁנָה, שְׂכִיר שָׁבוּעַ[66] - מְסַיְּעִין אוֹתָן[67], וְשׁוֹכְרִין שׁוֹמֵר לְנַעֵר אֶת צֹאנָם מִמְּקוֹם

1 לְמָקוֹם כְּדֵי שֶׁיִּזַּבְּלוּ כָּל הַשָּׂדֶה. הַזֶּבֶל[68] שֶׁבְּחָצֵר -
2 מְסַלְּקִין אוֹתוֹ לִצְדָדִין[69]; וְאִם נַעֲשָׂה חָצֵר כְּרֶפֶת
3 בָּקָר[70] - מוֹצִיאִין אוֹתוֹ לָאַשְׁפָּה.

61) מועד קטן יב, א. 62) שמכניסין בהמות לשדה ושוכבות שם, וכל הלילה מטיילות ממקום למקום עד שמזדבל כל השדה. 63) גוי. 64) מוליכין ממקום למקום, מתוך כך הגללים מתנערים מהן והשדה מזדבל. 65) נשכר לכל השבוע, ולא לאותו היום בלבד. 66) שבע שנים. 67) מכיון שהוא בהבלעה. 68) פסחים נה, ב. 69) ואין מוציאין אותו. 70) שנתרבה הזבל בחצר.

4 יב. הַמַּשְׁוֶה[71] פְּנֵי הַקַּרְקַע: אִם מִתְכַּוֵּן לְתַקֵּן מָקוֹם,
5 שֶׁיַּעֲמִיד בּוֹ כְּרִי שֶׁל תְּבוּאָה[72] אוֹ שֶׁיְּדוּשׁ בּוֹ[73] -
6 מֻתָּר; וְאִם נִתְכַּוֵּן לַעֲבוֹדַת הָאָרֶץ - אָסוּר. וְכֵן
7 הַמְלַקֵּט עֵצִים מִתּוֹךְ שָׂדֵהוּ: אִם לְצֹרֶךְ עֵצִים[74] -
8 מֻתָּר; וְאִם לְתַקֵּן הַקַּרְקַע - אָסוּר. וְכֵן הַפּוֹתֵק[75] מַיִם
9 לְגִנָּה, אִם נִתְכַּוֵּן שֶׁיִּכָּנְסוּ הַדָּגִים[76] - מֻתָּר; וְאִם
10 לְהַשְׁקוֹת הָאָרֶץ - אָסוּר. וְכֵן הַקּוֹצֵץ חֲרִיּוֹת מִן
11 הַדֶּקֶל: אִם נִתְכַּוֵּן לְהַאֲכִיל לַבְּהֵמָה[77] - מֻתָּר; וְאִם
12 נִתְכַּוֵּן לַעֲבוֹדַת הָאִילָן - אָסוּר. וּמִמַּעֲשָׂיו יֵצֵר לְאֵי זֶה
13 דָּבָר הוּא מִתְכַּוֵּן.

71) מועד קטן י, ב. 72) כגון שמשווה את כל השדה (או"ח סי' תקלז). 73) ראה למעלה פ"ז ה"ו, שמותר לדוש במועד לצורך המועד. וכמו כן מותר להשוות פני הקרקע שידוש בו תבואה לצורך המועד. 74) כגון שנוטל הגדולים ומניח הקטנים (או"ח שם). 75) פותח. 76) כגון שפותח למעלה מקום שיכנסו המים, ולמטה מקום שיצאו המים (או"ח שם). 77) כגון שקוצץ כולן מצד אחד (או"ח שם). ובכת"י הגירסא: "לבהמתו".

14 יג. תַּנּוּר[78] וְכִירַיִם, שֶׁאֶפְשָׁר שֶׁיִּיבָּשׁוּ וְיֹאפֶה בָּהֶן
15 בַּמּוֹעֵד - עוֹשִׂין; וְאִם לַאו - אֵין עוֹשִׂין אוֹתָן[79]. וּבֵין
16 כָּךְ וּבֵין כָּךְ[80] - בּוֹנִין[81] עַל חֶרֶשׂ שֶׁל תַּנּוּר וְעַל
17 הַכִּירָה הַטְּפֵלָה שֶׁלָּהֶן. וּמְסָרְגִין[82] אֶת הַמִּטּוֹת,
18 וְנוֹקְרִין[83] אֶת הָרֵחַיִם, וּפוֹתְחִין לָהֶן עַיִן[84],
19 וּמַעֲמִידִין[85] אוֹתָן, וּבוֹנִין אַמַּת הַמַּיִם[86] שֶׁל רֵחַיִם[87].

78) מועד קטן יא, א. 79) ואם צריך לתנור לחמם מפני הקור - מותר, שהכל חולים אצל צינה. וכן אם נשבר החלון וסובל מחמת הקור - מותר לתקן אותו ('משנה ברורה' סי' תקמ). 80) בין אם יתייבשו ובין אם לא יתייבשו, לפי שאפשר לאפות עליהם אף אם לא נתייבשה הטפילה ('משנה ברורה'). 81) הטפילה, כלומר מתקנים את הטיח שעל התנור. 82) אורגים (משנה, מועד קטן ח:) כתנא־קמא. ובטעם ההיתר, יש אומרים מפני שהוא לצורך המועד (רבינו ידידיה ב'שיטה' על מועד קטן) ומסרגין הוא מעשה הדיוט (רבינו ירוחם). ויש אומרים מפני שהוא דבר האבד (רא"ש) ואין צריך שינוי. 83) מנקין (מועד קטן י:). 84) חור. 85) מתקנים אותם על עמדם. 86) שמגלגלים את הריחיים. 87) כל ארבעת הדברים הללו הם לצורך אוכל נפש, ולכן נעשים כדרכם בלי שינוי (מגיד־משנה).

20 יד. זוֹפְתִין[88] אֶת הֶחָבִית, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִפָּסֵד הַיַּיִן[89].
21 וְזוֹפְתִין אֶת הַבַּקְבּוּק, מִפְּנֵי שֶׁאֵין בּוֹ טֹרַח[90]. וְסוֹתְמִין
22 פִּי הֶחָבִית שֶׁל שֵׁכָר, כְּדֵי שֶׁלֹּא תִּפָּסֵד. וּמְחַפִּין[91] אֶת
23 הַקְּצִיעוֹת[92] בְּקַשׁ, כְּדֵי שֶׁלֹּא יֹאבְדוּ. וּמְרַכְּכִין[93] אֶת
24 הַבְּגָדִים בַּיָּדַיִם, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מַעֲשֵׂה הֶדְיוֹט. אֲבָל אֵין
25 עוֹשִׂין קִשְׁרֵי[94] בֵּית הַיָּדַיִם, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מַעֲשֵׂה אֻמָּן.
26 וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

88) מועד קטן יב, א. 89) אף־על־פי שיש בו טורח. 90) אף־על־פי שאין בו הפסד רב. 91) מכסין (מועד קטן יג:). 92) פירות השטוחים לייבש. 93) מועד קטן י, א. 94) לתקן את הקמטים.

27 טו. קוֹצְצִין[95] צִפָּרְנֵי[96] חֲמוֹר שֶׁל רֵחַיִם[97], וּבוֹנִין
28 אֲבוּס לְבְהֵמָה. וְסוּס שֶׁיִּרְכַּב עָלָיו - מֻתָּר לִטֹּל
29 צִפָּרְנָיו וּלְסָרְקוֹ כְּדֵי לְיַפּוֹתוֹ[98]. וְאֵין מַרְבִּיעִין[99] בְּהֵמָה
30 בַּמּוֹעֵד, אֲבָל[100] מַקִּיזִין לָהּ דָּם, וְאֵין מוֹנְעִין מִמֶּנָּה
31 רְפוּאָה. וְכָל מַאֲכָלוֹת וּמַשְׁקִים שֶׁאֵינָן מַאֲכַל בְּרִיאִים
32 אֶלָּא לִרְפוּאָה - מֻתָּר לְאָדָם לְאָכְלָן וְלִשְׁתּוֹתָן
33 בַּמּוֹעֵד[101].

95) מועד קטן, שם. 96) וכן לשים ברזלים על הפרסות ('תוספות'). 97) והוא לצורך המועד, כי הצפרנים מעכבות הליכת החמור. ויש אומרים שצריך לעשות מעשה הדיוט (מגיד־משנה בשם הרמב"ן). 98) שהוא צרכי רכיבה. 99) מועד קטן יב, א. מפני שאפשר לעשותו אחר המועד. 100) מועד קטן, שם. 101) רבינו אלפסי בשם התוספתא פ"ב דמועד קטן. ואף־על־פי שבשבת ויום־טוב אסור שמא יבוא לידי שחיקת סממנים (פכ"א מהל' שבת ה"כ). ויש אומרים שבחול המועד מותר אפילו לשחוק הסממנים שהרי הוא לצורך המועד ('פרי מגדים', ועיין 'תוספות' מו"ק י:).

34 טז. אֵין[102] מְפַנִּין[103] מֵחָצֵר לְחָצֵר[104] בַּמּוֹעֵד, וְלֹא
35 מִכְּעוּרָה לְנָאָה וְלֹא מִנָּאָה לִכְעוּרָה[105]; אֲבָל מְפַנֶּה
36 הוּא מִבַּיִת לְבַיִת בְּאוֹתָהּ חָצֵר. וּמְבִיאִין כֵּלִים שֶׁהֵן
37 לְצֹרֶךְ הַמּוֹעֵד מִבֵּית הָאֻמָּן, כְּגוֹן כָּרִים וּכְסָתוֹת
38 וּצְלוֹחִיּוֹת; אֲבָל כֵּלִים שֶׁאֵינָן לְצֹרֶךְ הַמּוֹעֵד, כְּגוֹן
39 מַחֲרֵשָׁה מִן הַלּוּטֵשׁ אוֹ צֶמֶר מִבֵּית הַצַּבָּע - אֵין
40 מְבִיאִין[106]. וְאִם אֵין לָאֻמָּן מַה יֹּאכַל - נוֹתֵן לוֹ שְׂכָרוֹ
41 וּמַנִּיחָן אֶצְלוֹ. וְאִם אֵינוֹ מַאֲמִינוֹ - מַנִּיחָן בַּבַּיִת
42 הַסָּמוּךְ לוֹ. וְאִם חוֹשֵׁשׁ לָהֶם שֶׁמָּא יִגָּנְבוּ - מְפַנָּן
43 לְחָצֵר אַחֶרֶת. אֲבָל לֹא יָבִיא לְבֵיתוֹ, אֶלָּא בְּצִנְעָה[107].

102) משנה, מועד קטן יג, א. 103) כלים. 104) דרך רשות הרבים. 105) ב'ירושלמי' (סוף פ"ב) מתיר לפנות משל אחרים לחצר שלו אפילו מנאה לכעורה, ששמחה היא לאדם שדר בתוך שלו (הראב"ד, ועיין מגיד־משנה). 106) משום טירחא שלא לצורך (רש"י). וה'מגן אברהם'

מפרש משום שיחשדו אותו שתיקנו במועד. 107) ושואל ה'מגן אברהם': אם אין לאומן מה יאכל, למה לא יביאם בפרהסיא, שהרי מותר לתת לו מלאכה לעשות? ובכת"י חסרות שתי תיבות הללו "אלא בצנעא".

יז. אָסוּר[108] לַעֲשׂוֹת מְלָאכָה בְּעַרְבֵי יָמִים טוֹבִים מִן הַמִּנְחָה וּלְמַעְלָה[109], כְּמוֹ עַרְבֵי שַׁבָּתוֹת. וְכָל הָעוֹשֶׂה מְלָאכָה בָּהֶן - אֵינוֹ רוֹאֶה סִימַן בְּרָכָה לְעוֹלָם. וְגוֹעֲרִין בּוֹ וּמְבַטְּלִין אוֹתוֹ בְּעַל כָּרְחוֹ, אֲבָל אֵין מַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר שֶׁאֵין מְנַדִּין אוֹתוֹ[110]. חוּץ מֵעֶרֶב הַפֶּסַח אַחַר חֲצוֹת, שֶׁהָעוֹשֶׂה בּוֹ מְלָאכָה אַחַר חֲצוֹת - מְנַדִּין אוֹתוֹ, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר שֶׁמַּכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת, אִם לֹא נִדּוּהוּ. לְפִי שֶׁיּוֹם אַרְבָּעָה עָשָׂר בְּנִיסָן אֵינוֹ כִּשְׁאָר עַרְבֵי יָמִים טוֹבִים, מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ בּוֹ חֲגִיגָה וּשְׁחִיטַת קָרְבָּן[111].

108) פסחים ג, ב. 109) מנחה קטנה, שהיא שעתיים וחצי לפני סוף היום. 110) שהרי נידוי חמור ממכת מרדות (פסחים נב. ולמעלה פ"א הכ"ב). 111) ש"אינו בדין שתהא עסוק במלאכה וקרבנך קרב" ('ירושלמי' פסחים פ"ד ה"א). וכיון שנאסר אז, בזמן המקדש - אסור לעולם ('תוספות' פסחים נ. ד"ה מקום).

יח. לְפִיכָךְ[112] יוֹם אַרְבָּעָה עָשָׂר בְּנִיסָן אָסוּר בַּעֲשִׂיַּת מְלָאכָה מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים כְּמוֹ חֹלוֹ שֶׁל מוֹעֵד[113]. וְהוּא קַל מֵחֹלוֹ שֶׁל מוֹעֵד[114], וְאֵינוֹ אָסוּר אֶלָּא מֵחֲצִי הַיּוֹם וּלְמַעְלָה, שֶׁהוּא זְמַן הַשְּׁחִיטָה; אֲבָל מֵהָנֵץ הַחַמָּה[115] עַד חֲצִי הַיּוֹם - תָּלוּי בַּמִּנְהָג: מָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ לַעֲשׂוֹת - עוֹשִׂין, מָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת - אֵין עוֹשִׂין[116].

112) פסחים נ, א. 113) מועד קטן יג, א. 114) ראה להלן הכ"א. 115) אבל לפני הנץ החמה מותר במלאכה ואין בזה שום מנהג, כרבי יהודה (פסחים ב:) וכבית הלל (פסחים נה.). 116) [במנהג זה של מניעה ממלאכה לפני חצות היום, אין הטעם משום קרבן פסח, שהרי אינו קרב אלא לאחר חצות (ועיין 'תוספות' פסחים נ. ד"ה מקום). ומצאנו בבבלי (מועד קטן יג.) שטעם "המנהג הוא: "משום צורך יום־טוב" כדי להכין צרכי יום־טוב או שיתעסק בצרכי פסחו בזמן בית המקדש או בזמן הזה בצרכי מצה ומרור והכשר כליו וביעור חמץ" (ריטב"א שם). וכן פירש"י (פסחים נ. במשנה). ולפי זה, אין שום מחלוקת בין רש"י והרמב"ם, שהרמב"ם כתב טעמו של ה'ירושלמי' לאחר חצות היום, ורש"י כתב טעמו של ה'בבלי' לקודם חצות היום, וה'מגיד משנה' עשאם כחלוקים, ודבריו צ"ע].

יט. וַאֲפִלּוּ בְּמָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ לַעֲשׂוֹת - לֹא יַתְחִיל[117] בַּתְּחִלָּה לַעֲשׂוֹת מְלָאכָה בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר, אַף־עַל־פִּי שֶׁהוּא יָכוֹל לְגָמְרָהּ קֹדֶם חֲצוֹת; אֶלָּא שָׁלֹשׁ[118] אֻמָּנִיּוֹת בִּלְבַד הֵן, שֶׁמַּתְחִילִין בָּהֶם בִּמְקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ לַעֲשׂוֹת[119], וְעוֹשִׂין עַד חֲצוֹת, וְאֵלּוּ הֵן: הַחַיָּטִין וְהַסַּפָּרִין וְהַכּוֹבְסִין. אֲבָל שְׁאָר אֻמָּנִיּוֹת - אִם הִתְחִיל בָּהֶן קֹדֶם אַרְבָּעָה עָשָׂר, הוּא שֶׁיִּגְמֹר עַד חֲצוֹת; שֶׁאֵין הָעָם צְרִיכִין לִשְׁאָר אֻמָּנִיּוֹת צֹרֶךְ הַרְבֵּה.

117) משנה, פסחים נה, א. 118) מפני שהעם צריכים להם הרבה. 119) והראב"ד מפרש המשנה הנ"ל של "שלש אומניות", במקום שנהגו שלא לעשות מלאכה. ועיין 'מגיד משנה'.

כ. הַהוֹלֵךְ[120] מִמָּקוֹם שֶׁעוֹשִׂין לְמָקוֹם שֶׁאֵין עוֹשִׂין - לֹא יַעֲשֶׂה בַּיִּשּׁוּב[121], מִפְּנֵי הַמַּחֲלֹקֶת; אֲבָל עוֹשֶׂה הוּא בַּמִּדְבָּר. וְהַהוֹלֵךְ מִמָּקוֹם שֶׁאֵין עוֹשִׂין לְמָקוֹם שֶׁעוֹשִׂין - לֹא יַעֲשֶׂה. נוֹתְנִין עָלָיו חֲמָרֵי מָקוֹם שֶׁיָּצָא מִשָּׁם, וְחֲמָרֵי מָקוֹם שֶׁהָלַךְ לְשָׁם. וְאַף־עַל־פִּי־כֵן לֹא יִתְרָאֶה בִּפְנֵיהֶם שֶׁהוּא בָּטֵל מִפְּנֵי הָאִסּוּר[122]. לְעוֹלָם אַל יְשַׁנֶּה אָדָם[123], מִפְּנֵי הַמַּחֲלֹקֶת. וְכֵן[124] מִי שֶׁדַּעְתּוֹ לַחֲזֹר לִמְקוֹמוֹ - נוֹהֵג כְּאַנְשֵׁי מְקוֹמוֹ, בֵּין לְהָקֵל בֵּין לְהַחְמִיר. וְהוּא, שֶׁלֹּא יִתְרָאֶה בִּפְנֵי אַנְשֵׁי הַמָּקוֹם שֶׁהוּא בּוֹ, מִפְּנֵי הַמַּחֲלֹקֶת.

120) משנה, פסחים נ, א. 121) או בתוך התחום של אותו הישוב ('מגן אברהם'). 122) ואז אין מחלוקת - שיאמרו שאין לו מלאכה לעשות (גמרא). 123) ממנהג המקום. 124) צריך לומר "וכן כל מי", כלומר שלאו דוקא בענין זה של ערב פסח, אלא בכל מנהג ומנהג הדין כן ('משנה ברורה' סי' תסח ס"ק כב).

כא. מוֹלִיכִין[125] וּמְבִיאִין כֵּלִים מִבֵּית הָאֻמָּן בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר אַחַר חֲצוֹת, אַף־עַל־פִּי שֶׁאֵינָן לְצֹרֶךְ הַמּוֹעֵד. וְגוֹרְפִין[126] זֶבֶל מִתַּחַת רַגְלֵי בְּהֵמָה, וּמוֹצִיאִים אוֹתוֹ לָאַשְׁפָּה. וּמוֹשִׁיבִין[127] שׁוֹבְכִין לְתַרְנְגוֹלִים. תַּרְנְגֹלֶת שֶׁיָּשְׁבָה עַל הַבֵּיצִים שְׁלֹשָׁה יָמִים[128] אוֹ יָתֵר, וְמֵתָה - מוֹשִׁיבִין אַחֶרֶת תַּחְתֶּיהָ בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִפְסְדוּ הַבֵּיצִים. וּבַמּוֹעֵד[129] אֵין מוֹשִׁיבִין[130]. אֲבָל אִם בָּרְחָה בַּמּוֹעֵד מֵעַל הַבֵּיצִים - מַחֲזִירִין אוֹתָהּ לִמְקוֹמָהּ.

125) משנה, פסחים נה, ב. 126) מוציאים אותו במגריפה. 127) לתקן מקום שיעמדו התרנגולים והתרנגולות, אבל לתת ביצים תחתן - אסור ולא כרש"י (מגיד־משנה). 128) וכבר נפסדו הביצים מאכילה ואינן ראויות אלא לדגירה. 129) בחול־המועד. 130) תרנגולת אחרת תחתיה, מפני שספק הוא אם תשב על ביצים שכבר הוחמו תחת תרנגולת אחרת, ובערב פסח שאינו חמור כחול־המועד - הקילו בספק זה (מגיד־משנה).

סְלִיקוּ לְהוּ הִלְכוֹת שְׁבִיעַת יוֹם טוֹב

הִלְכוֹת חָמֵץ וּמַצָּה

יֵשׁ בִּכְלָלָן שְׁמוֹנֶה מִצְוֹת. שָׁלֹשׁ מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְחָמֵשׁ מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה. וְזֶהוּ פִּרְטָן: א) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל[1] חָמֵץ[2] בְּיוֹם אַרְבָּעָה־עָשָׂר מֵחֲצוֹת הַיּוֹם וּלְמַעְלָה. ב) לְהַשְׁבִּית שְׁאוֹר בְּיוֹם אַרְבָּעָה־עָשָׂר. ג) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל

חָמֵץ כָּל שִׁבְעָה. ד) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל תַּעֲרֹבֶת חָמֵץ כָּל שִׁבְעָה. ה) שֶׁלֹּא יֵרָאֶה חָמֵץ כָּל שִׁבְעָה. ו) שֶׁלֹּא יִמָּצֵא חָמֵץ כָּל שִׁבְעָה[3]. ז) לֶאֱכֹל מַצָּה בְּלֵילֵי הַפֶּסַח. ח) לְסַפֵּר בִּיצִיאַת מִצְרַיִם בְּאוֹתוֹ הַלַּיְלָה. וּבֵאוּר מִצְוֹת אֵלּוּ בִּפְרָקִים אֵלּוּ:

~ נקודות משיחות קודש ~

בספרו של הרמב"ם שנכתב בתכלית הדיוק, גם סדר ההלכות נכתב בכוונת מכוון, שהרי ידוע מאמר השל"ה שגם סדר וקדימה בתורה הוא בדיוק. ומכאן, שישנו גם קשר בין סיום הלכות שביתת יו"ט להלכות חמץ ומצה.

באופן כללי, הקדים הרמב"ם הלכות יו"ט הנוגעות לכל ה'ימים טובים' בשווה ואח"כ כתב ההלכות הפרטיות הנוגעות לכל יו"ט בפני עצמו, הלכות חמץ ומצה, ראש השנה, שופר, סוכה ולולב.

אבל מלבד הקשר הכללי יש ביניהם גם קשר פרטי, כי בסיום הלכות יו"ט כתב "אסור לעשות מלאכה בערבי ימים טובים מן המנחה ולמעלה" וממשיך לבאר החומר המיוחד ב"בערב פסח אחר חצות.. לפי שיום ארבעה עשר בניסן אינו כשאר ערבי ימים טובים מפני שיש בו חגיגה ושחיטת קרבן" ובהלכות שאח"ז ממשיך לבאר דינים הנוגעים ליום ארבעה עשר בניסן, ובהמשך לזה בהתחלת הלכות חמץ ומצה "שלא לאכול חמץ ביום ארבעה עשר מחצות היום ולמעלה".

(על פי יין מלכות ספר זמנים סימן כב)

~ נקודות משיחות קודש ~

בין הדינים המבוארים בסוף הלכות יו"ט, נכתב "מקום שנהגו לעשות עושין, מקום שנהגו שלא לעשות אין עושין". ובהמשך לכך הובאה ההלכה שיהודי ההולך ממקום אחד למקום אחר, צריך לנהוג כמנהג המקום, ויזהר שלא לעורר מחלוקת אלא יעשה מנהגו בצנעא ו"לא יתראה בפני אנשי המקום שהוא בו...".

ובעבודת האדם: התורה מצוה ליהודי לעמוד בתוקף ובגאון על כל ענייני היהדות תוך ידיעה ש"אתה בחרתנו מכל העמים" "ורוממתנו מכל הלשונות" ולכן אינו מתפעל כלל מצורת ההנהגה של אומות העולם אשר מסביבו, וענין זה בא לידי ביטוי בימי החול ובענייני המסחר בהם נשאר היהודי בתוקף בתכלית הזהירות מגניבה השגת גבול וכו'. ומכל הנ"ל קונה לעצמו רגש של עליונות ורוממות ביחס למציאותו.

זהו גם הקשר שבין יו"ט וחמץ ומצה, כי יום־טוב הוא זמן רוממות "אתה בחרתנו" "ורוממתנו מכל הלשונות" ומיד אח"כ הלכות "חמץ ומצה" להדגיש את הצורך בזהירות מיוחדת שלא לבוא בזה לידי תנועה של גאווה ח"ו ולהתרחק ממנה עד הקצה הכי אחרון.

(על פי יין מלכות ספר זמנים סימן כב)

1) כולל גם איסור הנאה, שאף היא בכלל אכילה, כמבואר להלן (הלכה ב). 2) חמשת מיני דגן שהם: חיטה ושעורה, כוסמין, שיבולת שועל ושיפון, כשמתערבים במים באים לידי חימוץ (להלן פ"ה ה"א). 3) אבל בערב פסח אחר חצות, אינו עובר על בל יראה ובל ימצא (ראה להלן הערה יח, ופ"ג ה"ח, ובמגיד־משנה).

פֶּרֶק רִאשׁוֹן[4]

4) כלל בו רבינו איסור החמץ, מהותו וענין אכילתו, וקיומו, וזמניו, ותערובתו, ומה שהוא ממנו בכרת, ומה שהוא בלאו, ומה שהוא מדבריהם.

א. כָּל הָאוֹכֵל[5] כַּזַּיִת[6] חָמֵץ בַּפֶּסַח מִתְּחִלַּת לֵיל חֲמִשָּׁה־עָשָׂר[7] עַד סוֹף יוֹם אֶחָד וְעֶשְׂרִים בְּנִיסָן בְּמֵזִיד[8] - חַיָּב כָּרֵת[9], שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי כָּל־אֹכֵל חָמֵץ וְנִכְרְתָה[10]"; בְּשׁוֹגֵג - חַיָּב קָרְבַּן חַטָּאת קְבוּעָה[11]. אֶחָד[12] הָאוֹכֵל וְאֶחָד הַמְמַצֶּה[13] וְשׁוֹתֶה[14].

5) גם הנשים הפטורות ממצות־עשה שהזמן גרמא - שהיא מזמן לזמן ואינה תדירה - חייבות בזו, כי בכל מצוות לא־תעשה שבתורה, אחד אנשים ואחד נשים חייבים (משנה, קידושין כט.). 6) 30 גראם. 7) ואילו על איסור אכילת חמץ ביום ארבעה עשר מחצות היום ולמעלה, אין עונש כרת אלא מלקות (ראה להלן הלכה ח). 8) שידע שאסור לאכול חמץ בפסח ושחייבים עליו כרת (ראה בפ"ב מהל' שגגות ה"ב). 9) משנה, כריתות ב, א. 10) ומסיים שם הפסוק: "מיום הראשון עד יום השביעי", כלומר מיום ט"ו בניסן עד יום כ"א בו. 11) בניגוד למקרים שחייבה התורה קרבן עולה ויורד, הוא קרבן שאינו קבוע, אלא אם היה עשיר מביא חטאת בהמה, ואם היה עני מביא עוף, ואם היה דל מביא עשירית האיפה. ואילו חטאת קבועה היא הבאה מן הבהמה בלבד (רמב"ם הל' שגגות פ"א ה"ד). 12) תוספתא פסחים פ"א ה"י. 13) ממיס אותו על ידי היתוך ועושהו נוזל. 14) חולין קכ, א: "אכילה כתיבא ביה, והאי לאו אכילה הוא? אמר ריש לקיש: אמר קרא (שמות יב טו): "נפש" - לרבות השותה", נפש משמע כל דבר המיישב דעתו של אדם, וממילא גם שותה בכלל.

ב. הֶחָמֵץ[15] בַּפֶּסַח[16] אָסוּר בַּהֲנָיָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא יֵאָכֵל[17] חָמֵץ" - לֹא יְהֵא בּוֹ הֶתֵּר אֲכִילָה. וְהַמַּגִּיחַ[18] חָמֵץ בִּרְשׁוּתוֹ בַּפֶּסַח[19], אַף־עַל־פִּי שֶׁלֹּא אֲכָלוֹ[20], עוֹבֵר בִּשְׁנֵי לָאוִין[21], שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא יֵרָאֶה לְךָ שְׂאֹר בְּכָל גְּבֻלֶךָ", וְנֶאֱמַר: "שְׂאֹר לֹא יִמָּצֵא בְּבָתֵּיכֶם". וְאִסּוּר[22] הֶחָמֵץ וְאִסּוּר הַשְּׂאוֹר שֶׁבּוֹ מַחֲמִיצִין אֶחָד הוּא[23].

15) משנה, פסחים כא, א. 16) וכן בערב פסח מחצות היום ולמעלה, שכתוב בו "לא תאכל עליו חמץ" (להלן ה"ח), וכל מקום שנאמר "אכילה" - גם איסור הנאה בכלל (פ"ח מהל' מאכלות אסורות הט"ו, ועיין כסף־משנה). 17) "מדקרינא יֵאכל (בצירי), משמע לא יהא בו היתר המביא לידי שום אכילה, וסתם הנאות לידי אכילה הן באות, שלוקח בדמים דבר מאכל" (רש"י). וראה בפ"ח מהל' מאכלות אסורות הט"ו, שאפילו אם נאמר "לא

תאכלו" - איסורי הנאה בכלל. 18) משאיר. 19) אבל בערב פסח מחצות היום ומעלה עד כניסת הפסח, אינו עובר על הלאו של "בל יראה ובל ימצא", אלא מוטלת עליו המצוה של השבתת החמץ (וראה למעלה הערה ג, ולהלן פ"ג ה"ח, ובמגיד־משנה). 20) פסחים ה, ב. 21) ולמה לא יעבור על שלשה לאוין, שהרי כתוב גם (שמות יג, ז): "ולא יראה לך חמץ"? (כסף־משנה) - כבר כתב הרמב"ם ב'ספר המצוות' (שורש התשיעי) כי כל "לאו" שלא בא לתוספת ענין ולחדש איזה דבר נוסף בדבר זה, אינו נחשב ל"לאו" יתירא, שלא בא אלא לחזק אותו הלאו בעצמו ולא להוסיף עליו "לאו" נוסף (הגרי"ב). 22) משנה, ביצה ב, א. 23) כתב הראב"ד שאע"פ שלענין שיעוריהם שוים הם - יש הבדל ביניהם, שהרי חמץ שנפסל מאכילת כלב - אינו זקוק לבערו, ושאור שנפסל מאכילת כלב - חייב לבער, שכך שנינו בתוספתא (ביצה פ"א): "איזהו שאור? המחמץ את אחרים. חמץ? שנתחמץ מידי אחרים, מאימתי קרוי שאור? משיפסל מלאכול לכלב" (ועיין במגיד־משנה וכסף־משנה).

ג. אֵינוֹ[24] לוֹקֶה[25] מִשּׁוּם 'לֹא יֵרָאֶה' וְ'לֹא יִמָּצֵא' אֶלָּא־אִם־כֵּן קָנָה חָמֵץ בַּפֶּסַח[26] אוֹ חִמְּצוֹ, כְּדֵי שֶׁיֵּעָשֶׂה בּוֹ מַעֲשֶׂה. אֲבָל אִם הָיָה לוֹ חָמֵץ קֹדֶם הַפֶּסַח, וּבָא הַפֶּסַח וְלֹא בִעֲרוֹ, אֶלָּא הִנִּיחוֹ[27] בִּרְשׁוּתוֹ - אַף־עַל־פִּי שֶׁעָבַר עַל שְׁנֵי לָאוִין, אֵינוֹ לוֹקֶה מִן הַתּוֹרָה, מִפְּנֵי שֶׁלֹּא עָשָׂה בּוֹ מַעֲשֶׂה[28], וּמַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת[29].

24) תוספתא, מכות פ"ד ה"ה. 25) מלקות ארבעים. 26) מן הגוי. ואף־על־פי שהחמץ בפסח אסור בהנאה, וכל דבר שאסור בהנאה אינו בר קנין - כל זמן שהוא ביד גוי הוא ראוי להיות מותר בהנאה אחר הפסח כדין חמץ של גוי, ולכן חלה עליו המכירה (ר"ן בפ"ג דע"ז). 27) השאירו. 28) וכלל הוא בכמה מקומות, שאין חייבים מלקות על לאו שאין בו מעשה. ואף שיש כאן "עשה" של תשביתו שאור מבתיכם, והרי הוא לאו הניתק לעשה, ואין לוקין עליו גם בשעה מעשה (משנה־למלך)? יש לומר, שכיון שמצוות־עשה של תשביתו היא בערב פסח, והלאו של בל יראה ובל ימצא הוא בתוך הפסח, הרי הוא "לאו שקדמו עשה", שאינו בגדר לאו הניתק לעשה, ולוקים עליו ('סדר המשנה'). 29) עונש מדרבנן על מרדו שעבר על איסור תורה.

ד. חָמֵץ[30] שֶׁעָבַר עָלָיו הַפֶּסַח, אָסוּר בַּהֲנָיָה לְעוֹלָם[31]. וְדָבָר זֶה קָנָס הוּא מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים[32], מִפְּנֵי שֶׁעָבַר עַל 'בַּל יֵרָאֶה' וּ'בַל יִמָּצֵא', אֲסָרוּהוּ אֲפִלּוּ הִנִּיחוֹ בִּשְׁגָגָה אוֹ בְּאֹנֶס[33], כְּדֵי שֶׁלֹּא יַנִּיחַ אָדָם חָמֵץ בִּרְשׁוּתוֹ בַּפֶּסַח כְּדֵי שֶׁיֵּהָנֶה בּוֹ אַחַר הַפֶּסַח.

30) משנה, פסחים כח, א. 31) [כמו חמץ בפסח, שגם אם שרפו - אפרו אסור (להלן פ"ג הי"א), כן קנסו בחמץ שעבר עליו הפסח שיהיה אסור בהנאה גם לאחר שריפתו]. 32) כרבי שמעון שם. אבל לרבי יהודה - איסורו מן התורה. 33) שהיה אנוס ולא יכול לבערו, וגם לא לבטלו שהרי אינו ברשותו. והמקור לדברי רבינו הוא ממה שאמרו (בבא־קמא צו:): "גזל חמץ ועבר עליו הפסח, אומר לו: הרי שלך לפניך", הרי שאסור בהנאה ואף־על־פי שעבר עליו הפסח באונס (חידושי הרמב"ן לפסחים לא: ועיין מגיד־משנה).

ה. חָמֵץ שֶׁנִּתְעָרֵב בְּדָבָר אַחֵר תּוֹךְ הַפֶּסַח[34] - בֵּין בְּמִינוֹ, בֵּין שֶׁלֹּא בְּמִינוֹ - הֲרֵי זֶה אוֹסֵר בְּכָל־שֶׁהוּא[35]. וְחָמֵץ שֶׁל יִשְׂרָאֵל שֶׁעָבַר עָלָיו הַפֶּסַח, אַף־עַל־פִּי שֶׁהוּא אָסוּר בַּהֲנָיָה, אִם נִתְעָרֵב[36] - בֵּין בְּמִינוֹ, בֵּין שֶׁלֹּא בְּמִינוֹ - הֲרֵי זֶה מֻתָּר לְאָכְלוֹ אַחַר הַפֶּסַח[37]. שֶׁלֹּא קָנְסוּ וְאָסְרוּ אֶלָּא בְּחָמֵץ עַצְמוֹ[38], אֲבָל הַתַּעֲרֹבֶת מֻתָּר בַּאֲכִילָה לְאַחַר הַפֶּסַח.

34) דוקא תוך הפסח, אבל בערב פסח אחר חצות היום - אינו אוסר אלא במינו בלבד, כדלהלן הערה הבאה. 35) במשהו. והטעם בזה מפני שהוא "דבר שיש לו מתירין", שאין התערובת אסורה לעולם, שהרי לאחר הפסח תהיה כל התערובת מותרת, לפיכך אוסר בכל שהוא בין במינו בין שלא במינו. ואף־על־פי שכל דבר שיש לו מתירין שנתערב בשאינו מינו, בטל בששים - חמץ שאמרה בו התורה "כל מחמצת לא תאכלו" החמירו בו (רמב"ם פט"ו מהל' מאכלות אסורות ה"ט־יב). ודוקא תוך הפסח, שאז נאמר פסוק זה "כל מחמצת לא תאכלו" - אוסר בין במינו ובין שלא במינו, אבל בערב הפסח אחרי חצות היום - אינו אוסר אלא במינו בלבד (כסף־משנה). 36) אפילו בתוך הפסח ('מעשה רוקח'). 37) אבל בתוך הפסח חייב לבער את הכל, מפני החמץ שנתערב בתוכו ('מעשה רוקח'). 38) שנשאר לאחר הפסח.

ו. אֵין[39] חַיָּבִין כָּרֵת אֶלָּא עַל אֲכִילַת עַצְמוֹ שֶׁל חָמֵץ, אֲבָל עֵרוּב חָמֵץ, כְּגוֹן כּוּתָח הַבַּבְלִי וְשֵׁכָר הַמָּדִי וְכָל הַדּוֹמֶה לָהֶן מִדְּבָרִים שֶׁהֶחָמֵץ מְעֹרָב בָּהֶן - אִם אֲכָלָן בַּפֶּסַח, לוֹקֶה וְאֵין בּוֹ כָּרֵת[40], שֶׁנֶּאֱמַר: "כָּל מַחְמֶצֶת לֹא תֹאכֵלוּ". בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁאָכַל כַּזַּיִת חָמֵץ בְּתוֹךְ הַתַּעֲרֹבֶת בִּכְדֵי אֲכִילַת שָׁלֹשׁ בֵּיצִים[41], הוּא שֶׁלּוֹקֶה מִן הַתּוֹרָה; אֲבָל אִם אֵין בַּתַּעֲרֹבֶת כַּזַּיִת בִּכְדֵי אֲכִילַת שָׁלֹשׁ בֵּיצִים - אַף־עַל־פִּי שֶׁאָסוּר[42] לוֹ לֶאֱכֹל, אִם אָכַל אֵינוֹ לוֹקֶה[43], אֶלָּא מַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת[44].

39) משנה, פסחים מב, א. 40) "על חמץ דגן גמור - ענוש כרת, על עירובו - בלאו, דברי רבי אליעזר. וחכמים אומרים - על עירובו, בלא כלום" (פסחים מג.). וכתב רבינו יצחק אלפסי שם: "אף־על־גב דאמרו רבנן עירובו בלא כלום, מילקא הוא דלא לקי, אבל איסורא איכא (מלקות אין כאן, אבל איסור דרבנן יש כאן) והני מילי היכא דליכא כזית (שאין כזית) בכדי אכילת פרס (=אכילת שלש ביצים) - אבל היכא דאיכא כזית (שיש כזית) בכדי אכילת פרס - אפילו לרבנן לוקה". ומקור הדברים שבתערובת שיש בכזית בכדי אכילת פרס אינו חייב כרת אלא מלקות בלבד, הוא במכילתא דרשב"י (שמות יב, כ) והובאה בדברי רבינו ב'ספר המצוות' (לא־תעשה קצח): "כל מחמצת לא תאכלו,

לרבות כותח הבבלי ושכר המדי וחומץ האדומי וזיתום המצרי. יכול יהא חייבין עליהן (כרת), תלמוד־לומר חמץ, מה חמץ מיוחד שהוא מין גמור (=בלי תערובת) - יצאו אלו שאינן מין גמור. למה באו? ליתן עליהן לא־תעשה (=ללקות עליו)". (וראה במגיד־משנה וכסף־משנה ובספרו של הגר"מ כשר "הרמב"ם ומכילתא דרשב"י" עמ' נד). 41) משנה, כריתות יב, ב. וזהו הנקרא בגמרא ובפוסקים "בכדי אכילת פרס". ולדעת רש"י שיעורו בכדי אכילת ארבע ביצים. 42) שהרי חמץ בפסח אינו בטל. 43) כי יותר מכדי אכילת פרס, אינו מצטרף. 44) מדרבנן. ככל אוכל פחות מכשיעור (להלן הלכה ז).

1 **ז. הָאוֹכֵל מִן הֶחָמֵץ עַצְמוֹ[45] בַּפֶּסַח כָּל־שֶׁהוּא, הֲרֵי**
2 **זֶה אָסוּר מִן הַתּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא יֵאָכֵל[46]". וְאַף־**
3 **עַל־פִּי־כֵן אֵינוֹ חַיָּב כָּרֵת אוֹ קָרְבָּן, אֶלָּא עַל כְּשִׁעוּר**
4 **שֶׁהוּא כַּזַּיִת. וְהָאוֹכֵל פָּחוֹת מִכַּזַּיִת בְּמֻזִיד, מַכִּין**
5 **אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת.**

45) שאם נתערב בהיתר - מבואר למעלה בהלכה ו'. 46) ומזה למדנו (למעלה ה"ב) שחמץ אסור בהנאה, אם כן כשאכל כל שהוא הרי נהנה מן האיסור, ועבר על איסור תורה ('צפנת פענח').

6 **ח. אָסוּר[47] לֶאֱכֹל חָמֵץ בְּיוֹם אַרְבָּעָה־עָשָׂר מֵחֲצוֹת**
7 **הַיּוֹם וּלְמַעְלָה, שֶׁהוּא מִתְּחִלַּת שָׁעָה שְׁבִיעִית בַּיּוֹם.**
8 **וְכָל הָאוֹכֵל[48] בַּזְּמַן הַזֶּה[49], לוֹקֶה מִן הַתּוֹרָה[50],**
9 **שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תֹאכַל עָלָיו חָמֵץ" - כְּלוֹמַר, עַל קָרְבַּן**
10 **הַפֶּסַח. כָּךְ לָמְדוּ[51] מִפִּי הַשְּׁמוּעָה[52] בְּפֵרוּשׁ דָּבָר זֶה:**
11 **לֹא תֹאכַל חָמֵץ מִשָּׁעָה שֶׁרְאוּיָה לִשְׁחִיטַת הַפֶּסַח,**
12 **שֶׁהוּא בֵּין הָעַרְבַּיִם וְהוּא חֲצִי הַיּוֹם[53].**

47) פסחים ד, ב: "דכולי עלמא מיהא, חמץ משש שעות ולמעלה - אסור". ובנוסחאות מדוייקות שנקראו לפני זקני התלמוד, כתוב: "דכולי עלמא מיהא חמץ משש שעות ולעלמא דאורייתא" ('ספר המצוות' מצות לא־תעשה קצט). 48) אבל הנהנה, כגון שמכר לגוי, אינו לוקה (משנה־למלך פ"ה מהל' יסודי התורה ה"ח). 49) בכת"י הגירסא: "אחר זמן זה", וכ"ה ב'לחם משנה'. 50) פסחים כח, ב: "ומנין לאוכל חמץ משש שעות ולמעלה שהוא עובר בלא־תעשה? שנאמר: "לא תאכל עליו חמץ", דברי רבי יהודה". ולא כרבי שמעון שם שאמר שבערב הפסח אינו עובר עליו בלאו. וראה למעלה הלכה ד' שבענין אחר הפסח פסק רבינו כרבי שמעון ולא כרבי יהודה (ועיין ראב"ד ומגיד־משנה). 51) פסחים ה, א. 52) הקבלה. 53) ואף שקודם הפסח צריכים להקריב את קרבן התמיד, ותמיד ששחטו לפני חצות פסול, אם כן בעל כרחו זמן שחיטת הפסח הוא לא בחצות אלא שעה אחרי חצות אחרי שחיטת התמיד? מכל־מקום כיון שבדיעבד אם שחט הפסח קודם לתמיד כשר, אם כן מחצות היום ואילך נחשב זמן שחיטת הפסח ('תוספות' שם ד"ה לא תשחט).

13 **ט. וְאָסְרוּ[54] חֲכָמִים לֶאֱכֹל חָמֵץ מִתְּחִלַּת שָׁעָה**
14 **שְׁשִׁית, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִגַּע בְּאִסּוּר תּוֹרָה[55]. וּמִתְּחִלַּת שָׁעָה**
15 **שְׁשִׁית יִהְיֶה הֶחָמֵץ אָסוּר בַּאֲכִילָה וּבַהֲנָיָה כָּל שָׁעָה**
16 **שְׁשִׁית מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים; וּשְׁאָר הַיּוֹם, מִשְּׁבִיעִית**
17 **וּלְמַעְלָה - מִן הַתּוֹרָה. שָׁעָה חֲמִישִׁית אֵין אוֹכְלִין בָּהּ**
18 **חָמֵץ, גְּזֵרָה[56] מִשּׁוּם יוֹם הַמְּעֻנָּן[57], שֶׁמָּא יִטְעֶה בֵּין**
19 **חֲמִישִׁית לְשִׁשִּׁית[58]. וְאֵינוֹ אָסוּר בַּהֲנָיָה בְּשָׁעָה**
20 **חֲמִישִׁית. לְפִיכָךְ תּוֹלִין[59] בָּהּ תְּרוּמָה וְלֶחֶם־תּוֹדָה[60]**
21 **וְכַיּוֹצֵא בָהֶן מֵחָמֵץ שֶׁהוּא קֹדֶשׁ - לֹא אוֹכְלִין[61] וְלֹא**
22 **שׂוֹרְפִין[62] עַד שֶׁתַּגִּיעַ שָׁעָה שִׁשִּׁית, וְשׂוֹרְפִין הַכֹּל[63].**

54) משנה, פסחים יא, ב. 55) שלא יטעה בשעות, ויבוא לאכול בזמן שאסור מן התורה. 56) פסחים יב, ב. 57) שיש ערפל, אין חמה זורחת, ואי אפשר לבדוק בחמה (רש"י), ויש לטעות יותר. 58) בגמרא שם כתוב שביום המעונן יכול לטעות בין חמישית לשביעית, ושאלו את הרמב"ם למה הוא כותב כאן: "בין חמישית לששית"? והשיב: "מה שנזכר בהלכות בין חמישית לשביעית הוא האמת, והוא מאמר התלמוד כפי מה שהקשה שם, וזכרתי אני דבר המצוי יותר, הנופל לרוב והוא חילוף שעה בשעה אחריה, בהיות שכוונתי בכל החיבור הזה להקריב הדינין אל השכל או אל דרך הרוב" (הוצ' פריימן סי' עו, ועיין בכסף־משנה). 59) ביטוי לגבי תרומה וקדשים על המצב שבו לא אוכלים ולא שורפים אותם, כדבר התלוי, שאינו לא בשמים ולא בארץ ('תפארת ישראל'). 60) שישארו, ואי אפשר לאוכלן. 61) שאסור לאכול חמץ מדרבנן. 62) שהרי מן התורה עוד ראויים לאכילה, ואסור לשרוף קדשים ותרומה כל זמן שמותרים באכילה. 63) גם חולין וגם תרומה וקדשים שהם חמץ.

23 **י. הָא לָמַדְתָּ, שֶׁמֵּתֵר לֶאֱכֹל חָמֵץ בְּיוֹם אַרְבָּעָה־עָשָׂר**
24 **עַד סוֹף שָׁעָה רְבִיעִית[64]; וְאֵין אוֹכְלִין בְּשָׁעָה**
25 **חֲמִישִׁית, אֲבָל נֶהֱנִין בּוֹ[65]; וְהָאוֹכֵל[66] בְּשָׁעָה שִׁשִּׁית[67],**
26 **מַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת[68]; וְהָאוֹכֵל מִתְּחִלַּת שָׁעָה**
27 **שְׁבִיעִית, לוֹקֶה.**

64) שהוא שליש היום. 65) לתת לפני בהמות ועופות ולמכור לנכרי. 66) או נהנה (לחם־משנה). ועיין עוד במשנה־למלך פ"ה מהל' יסודי התורה ה"ח (ד"ה וראיתי לה"ה). 67) אבל האוכל בשעה חמישית, אין מכים אותו מכת מרדות, שכיון שלא נאסר אז אלא באכילה ולא בהנאה - לא החמירו בו גם לענין מכת מרדות (לחם־משנה). 68) כדין המורד נגד חכמים ועובר על איסור דרבנן.

יום ש"ק כ"ח אלול ה'תשע"ט

פֶּרֶק שֵׁנִי[1]

1) נתבאר בו מצות השבתתו, מה שהוא מן התורה, ומה שהוא מדברי סופרים. ואיכות המקומות הצריכין בדיקה, והספיקות הבאין בענין הבדיקה מזמן חיובה לכל, וליחידים, כמו המפרש [בים] והיוצא בשיירא.

28 **א. מִצְוַת[2] עֲשֵׂה מִן הַתּוֹרָה לְהַשְׁבִּית[3] הֶחָמֵץ קֹדֶם[4]**
29 **זְמַן אִסּוּר אֲכִילָתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן תַּשְׁבִּיתוּ**

שְׁאֹר מִבָּתֵּיכֶם". וּמִפִּי הַשְּׁמוּעָה[5] לָמְדוּ, שֶׁהָרִאשׁוֹן זֶה הוּא יוֹם אַרְבָּעָה־עָשָׂר[6]. רְאָיָה לְדָבָר זֶה - מַה שֶּׁכָּתוּב בַּתּוֹרָה: "לֹא תִשְׁחַט עַל חָמֵץ דַּם זִבְחִי" - כְּלוֹמַר, לֹא תִשְׁחַט הַפֶּסַח וַעֲדַיִן הֶחָמֵץ קַיָּם. וּשְׁחִיטַת הַפֶּסַח הוּא יוֹם אַרְבָּעָה־עָשָׂר אַחַר חֲצוֹת[7].

2) (מסכת פסחים דף ה' עמוד א'). 3) כדרך שיתבאר בהלכה ב'. 4) כדי שברגע חלות זמן איסור אכילת חמץ, בחצות היום, יהיה החמץ מושבת ברשותו (מעשה רוקח). 5) קבלת חכמים, הלכה למשה מסיני. 6) שהראשון הזה משמעותו: קודם. "ראשון דמעיקרא משמע", וכמו שמצינו (איוב פרק ט"ו פסוק ז'): "הראשון אדם תולד", ופירוש הכתוב הוא: "שבעת ימים מצות תאכלו, אך ביום הראשון (הקודם לשבעת הימים) תשביתו שאור מבתיכם. 7) ראה בפרק א' הלכה ח'.

ב. וּמַה[8] הִיא הַשְּׁבָתָה זוֹ הָאֲמוּרָה בַּתּוֹרָה? הִיא, שֶׁיְּבַטְּלוֹ[9] בְּלִבּוֹ[10] וַיַּחְשֹׁב אוֹתוֹ כֶּעָפָר, וְיָשִׂים בְּלִבּוֹ שֶׁאֵין בִּרְשׁוּתוֹ חָמֵץ כְּלָל, וְשֶׁכָּל חָמֵץ שֶׁבִּרְשׁוּתוֹ הֲרֵי הוּא כֶּעָפָר וּכְדָבָר שֶׁאֵין בּוֹ צֹרֶךְ כְּלָל.

8) (מסכת פסחים דף ד' עמוד ב'): "מדאורייתא בביטול בעלמא סגי", דכתיב "תשביתו" ולא כתיב "תבערו", והשבתה בלב היא השבתה (רש"י). 9) בדפוס רומי (ר"מ) הגירסא: "שיסיר החמץ הידוע לו מרשותו, ושאינו ידוע יבטלו בלבו" וכן הביא הכסף משנה. ולפי זה אין הביטול מועיל רק לחמץ שאינו ידוע לו, אבל לחמץ הידוע לו אינו מועיל ביטול, אלא צריך לבערו מן העולם. ומקור לדין זה מדברי הגמרא (מסכת פסחים דף כ"ז עמוד ב'): "אמרו לו (חכמים לרבי יהודה הסובר אין ביעור חמץ אלא שריפה): כל דין שאתה דן תחילתו להחמיר וסופו להקל אינו דין, לא מצא עצים לשרפו יהא יושב ובטל? והתורה אמרה: "תשביתו שאור מבתיכם", בכל דבר שאתה יכול להשביתו", ומה הקושיא של הגמרא: יהא יושב ובטל, הלא יכול לבטלו אם אין לו עצים לשרפו, אלא ודאי שחמץ ידוע ומונח לפנינו לא מועיל לו ביטול (כלבו). ובזה מובן הדבר שלא נזכר במשנה ראשונה בפסחים החיוב לבטל את החמץ – כיון שלחמץ ידוע לא מועיל ביטול אלא צריכים לבער ולשרוף אותו. וחכמי התלמוד התקינו אחר כך (פסחים דף ו' עמוד ב'), שיבטל אחר הבדיקה שמא ימצא (בתוך הפסח) גלוסקא יפה של חמץ, ודעתו עליה, ונמצא עובר למפרע על בל יראה אם לא ביטל את החמץ (כסף משנה). אבל מפרשי הרמב"ם האריכו לדחות גירסא זו, מכמה מקומות במשנה ובגמרא (פסחים דף ז' עמוד א', מ"ט עמוד א' ועוד) שמבואר שם בפירוש על חמץ הידוע ומונח לפנינו "מבטלו בלבו", הרי שביטול מועיל לחמץ ידוע? ותירץ הרש"ל, כי גם לפי גירסא זו של הרמב"ם, אם ביטל חמץ ידוע, אינו עובר בבל יראה ובל ימצא, שמכיון שביטלו, אינו ברשותו, והתורה אמרה: "לא יראה לך", "שלך אי אתה רואה אבל אתה רואה של אחרים ושל גבוה", אלא שחייב לבער אותו מביתו, כדי לקיים מצוות "תשביתו". 10) (משנה במסכת פסחים דף מ"ט עמוד א'). ובספרי דרשו: "לא יראה לך שאור, בטל בלבך". ולפי זה צריך לבטל בפה. אלא שנהגו לאמר: "כל חמירא וכו'" (טור). וראה בדברי רבינו להלן פרק ג' הלכה ז' והלכה ט' ובמעשה רוקח שם.

ג. וּמִדִּבְרֵי[11] סוֹפְרִים[12] - לְחַפֵּשׂ[13] אַחַר הֶחָמֵץ בְּמַחֲבוֹאוֹת וּבְחוֹרִים וְלִבְדֹּק וּלְהוֹצִיאוֹ[14] מִכָּל גְּבוּלוֹ[15]. וְכֵן מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים - שֶׁבּוֹדְקִין וּמַשְׁבִּיתִין[16] הֶחָמֵץ בַּלַּיְלָה, מִתְּחִלַּת[17] לֵיל אַרְבָּעָה־עָשָׂר[18], לְאוֹר הַנֵּר[19], מִפְּנֵי[20] שֶׁבַּלַּיְלָה כָּל הָעָם מְצוּיִין בַּבָּתִּים, וְאוֹר הַנֵּר יָפֶה לִבְדִיקָה[21]. וְאֵין[22] קוֹבְעִין מִדְרָשׁ[23] בְּסוֹף יוֹם שְׁלִשָּׁה־עָשָׂר[24]. וְכֵן הֶחָכָם לֹא יַתְחִיל לִקְרוֹת[25] בְּעֵת זוֹ, שֶׁמָּא יִמָּשֵׁךְ וְיִמָּנַע מִבְּדִיקַת חָמֵץ בִּתְחִלַּת זְמַנָּהּ.

11) (משנה במסכת פסחים דף ב' עמוד א'). 12) אחרי שביטל את החמץ, אין חיוב בדיקה אלא מדרבנן (ר"ן). 13) ונקרא בלשון חכמים: "בדיקת־חמץ". 14) ונקרא בלשון חכמים: "ביעור־חמץ". 15) רשותו. והחמירו חכמים בחמץ, שאדם רגיל בו כל השנה, שמא יבוא לאכלו בפסח (תוספות מסכת פסחים דף ב' עמוד א' ד"ה אור). 16) היינו שיבטל את החמץ וכן אמרו (מסכת פסחים דף ו' עמוד ב'): "הבודק צריך שיבטל". 17) (מסכת פסחים דף ב' עמוד ב' במשנה): "אור לארבעה עשר", ותפס לשון "אור" להורות כי חיוב הבדיקה הוא מתחילת הלילה שיש עוד קצת אור (הראב"ד בהשגת הרי"ף). 18) בניסן. 19) למדו חכמים (מסכת פסחים דף ד' עמוד א'). 20) (מסכת פסחים דף ד' עמוד א'). 21) כי ביום מחשיך אור הנר (רש"י). 22) שלא יטרד בלימודו וישכח לבדוק (מסכת פסחים דף ד' עמוד א'). 23) שיעור ללמוד בציבור. 24) חצי שעה לפני הלילה (מגן אברהם אורח חיים סימן תל"א). 25) ללמוד לעצמו.

ד. אֵין[26] בּוֹדְקִין, לֹא לְאוֹר הַלְּבָנָה וְלֹא לְאוֹר הַחַמָּה[27] וְלֹא לְאוֹר הָאֲבוּקָה[28], אֶלָּא לְאוֹר הַנֵּר. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּחוֹרִים וּבְמַחֲבוֹאוֹת. אֲבָל אַכְסַדְרָה[29] שֶׁאוֹרָהּ רַב, אִם בְּדָקָהּ לְאוֹר הַחַמָּה, דַּיּוֹ[30]. וְאֶמְצַע הֶחָצֵר אֵינוֹ צָרִיךְ בְּדִיקָה, מִפְּנֵי שֶׁהָעוֹפוֹת מְצוּיִים שָׁם וְהֵן אוֹכְלִין כָּל חָמֵץ שֶׁיִּפֹּל שָׁם[31].

26) (מסכת פסחים דף ז' עמוד ב'). 27) השמש. אפילו אם בודק היום, כגון ששכח לבדוק בליל ארבעה עשר ובודק ביום ארבעה עשר, כמבואר להלן בפרק ג' הלכה ה'. 28) חבילת עצים או נרות דולקים יחד, והטעם בזה (מסכת פסחים דף ח' עמוד א') שאינו יכול להכניסה בחורין ובסדקין לבדוק שם. 29) שיש לה שלשה קירות והקיר הרביעי פרוץ. 30) בדיעבד, אבל לכתחילה בודקין בה גם בלילה לאור הנר (כסף משנה). 31) אבל מה שנמצא בחורין שבצדדי החצר, אין העופות מגיעים לשם וצריכים בדיקה (הב"ח, אורח חיים סימן תל"ג).

ה. חוֹר[32] שֶׁבְּאֶמְצַע הַבַּיִת[33], שֶׁבֵּין[34] אָדָם לַחֲבֵרוֹ -

זֶה בּוֹדֵק עַד מָקוֹם שֶׁיָּדוֹ מַגַּעַת, וְזֶה בּוֹדֵק עַד מָקוֹם שֶׁיָּדוֹ מַגַּעַת, וְהַשְּׁאָר מְבַטְּלוֹ בְּלִבּוֹ[35]. אֲבָל[36] חוֹר שֶׁבֵּין יִשְׂרָאֵל לְעַכּוּ"ם, אֵינוֹ בּוֹדֵק כְּלָל[37], שֶׁמָּא יֹאמַר הָעַכּוּ"ם: כְּשָׁפִים הוּא עוֹשֶׂה לִי[38] אֶלָּא מְבַטְּלוֹ בְּלִבּוֹ וְדַיּוֹ. וְכָל מָקוֹם[39] שֶׁאֵין מַכְנִיסִין בּוֹ חָמֵץ אֵינוֹ צָרִיךְ בְּדִיקָה.

32) (מסכת פסחים דף ח' עמוד א'). 33) דוקא שבאמצע הבית אבל אלה החורים שהם גבוהים ביותר, שאין יד האדם מגעת שם, והנמוכים משלשה טפחים, אין צריכים בדיקה, כי אין דרך להשתמש שם חמץ. 34) בקיר שבין ביתו לבית חבירו. 35) שמא נתגלגל לשם חמץ. 36) כל הקטע הזה "אבל חור שבין ישראל לגוי... בלבו ודיו" לא נמצא ברמב"ם כתב יד משנת ה' קס"א (מעשה רוקח). וגם בספר מגיד משנה לא היה, ועיין כסף משנה. 37) נראה שגם ביום אינו בודק שהרי גם ביום צריך לבדוק בנר (למעלה הלכה ד') — מעשה רוקח. אבל רבינו מנוח כתב שבודק לאור היום כדרך שהוא משתמש בו תמיד ולא יבוא לחשדו שהוא עושה לו כשפים, ועיין כסף משנה. 38) שמחפש בלילה בחורים ובסדקים בנר, ועל ידי זה יעליל עליו ויבוא לידי סכנה. 39) (משנה במסכת פסחים דף ב' עמוד א').

ו. חוֹרֵי הַבַּיִת[40] הַתַּחְתּוֹנִים[41] וְהָעֶלְיוֹנִים[42], וְגַג הַיְּצִיעַ[43], וְרֶפֶת בָּקָר, וְלוּלִין, וּמַתְבֵּן, וְאוֹצְרוֹת[44] יַיִן[45] וְאוֹצְרוֹת שֶׁמֶן שֶׁאֵינוֹ מִסְתַּפֵּק מֵהֶן, וּבֵית דָּגִים גְּדוֹלִים[46] - אֵינָן צְרִיכִין בְּדִיקָה, אֶלָּא־אִם־כֵּן הִכְנִיס לָהֶן חָמֵץ. אֲבָל אוֹצְרוֹת שֵׁכָר, וְאוֹצְרוֹת יַיִן שֶׁמִּסְתַּפֵּק מִמֶּנּוּ[47], וּבֵית דָּגִים קְטַנִּים[48], וּבֵית הָעֲצִים, וּבֵית הַמּוּרְיָס, וְחוֹרֵי הַבַּיִת הָאֶמְצָעִים[49] וְכֵיוֹצֵא בָאֵלּוּ - צְרִיכִין בְּדִיקָה, שֶׁסְּתָמָן שֶׁמַּכְנִיסִין לָהֶן חָמֵץ[50]. וְאִם יָדַע בְּוַדַּאי שֶׁלֹּא הִכְנִיס שָׁם חָמֵץ, אֵינוֹ צָרִיךְ בְּדִיקָה. וּכְשֶׁבּוֹדֵק[51] הַמַּרְתֵּף, בּוֹדֵק מִמֶּנּוּ שְׁתֵּי שׁוּרוֹת הַחִיצוֹנוֹת, שֶׁהֵן הָעֶלְיוֹנָה וְשֶׁלְּמַטָּה מִמֶּנָּה.

40) (מסכת פסחים דף ח' עמוד א'). 41) למטה משלשה טפחים, שאין דרך להשתמש שם, ובמקום שאין תינוקות מצויים (כסף משנה). 42) שאין יד אדם מגעת לשם (קובץ). 43) חדר קטן שגגו משופע ואי אפשר להשתמש עליו ולכן אינו צריך בדיקה. 44) בגירסת מגיד־משנה היה כתוב: "ואוצרות שמן ואוצרות יין שאינו מסתפק מהן", הקדים שמן ליין. ומה שכתוב: "שאינו מסתפק מהן", מוסב רק על יין אבל באוצרות שמן גם אם מסתפק מהן אין צריכין בדיקה, שיש להם קבע, שנוטל בפעם אחת מה שצריך לסעודתו, ואין רגילים ליכנס לשם באמצע הסעודה עם פתו בידו. וכן הוא בגמרא (פסחים דף ח' עמוד א'). והראב"ד שהייתה לפניו הנוסחא כמו שהיא לפנינו השיג עליו וכתב "טעה בשמן שאע"פ שמסתפק אינו צריך לפי שיש קבע לסיפוקו". 45) ושמן לא הזכיר מפני ששמן אע"פ שמסתפק אינו צריך בדיקה כמו שנזכר למעלה. 46) אין דרך להכנס שם באמצע הסעודה שהדבר קבוע מקודם כמה צריכים. 47) במעשה רוקח גורס כאן: "ובית המלח ובית השעוה". 48) לא קבוע כמה משתמשים בהם ולפעמים נכנס שם באמצע הסעודה ופתו בידו. 49) יש ספרים שלא כתוב בהם קטע זה, מכיון שכבר נזכר דין זה בהלכה ה'. 50) שמא באמצע סעודתו, כשפתו בידו נכנס לשם להביא מהן. 51) (משנה במסכת פסחים דף ב' עמוד א') כבית הלל, אליבא דרב (שם דף ח' עמוד ב').

ז. אֵין חוֹשְׁשִׁין[52] שֶׁמָּא גֵּרְרָה חֵלְדָּה חָמֵץ לְמָקוֹם[53] שֶׁאֵין מַכְנִיסִין בּוֹ חָמֵץ. שֶׁאִם נָחוּשׁ מִבַּיִת לְבַיִת, נָחוּשׁ מֵעִיר לְעִיר, וְאֵין לַדָּבָר סוֹף[54]. בָּדַק לֵיל אַרְבָּעָה־עָשָׂר, וְהִנִּיחַ עֶשֶׂר חַלּוֹת וּמָצָא תִּשַׁע - הֲרֵי זֶה חוֹשֵׁשׁ, וְצָרִיךְ לִבְדֹּק פַּעַם שְׁנִיָּה, שֶׁהֲרֵי גֵּרְרָה חֵלְדָּה אוֹ עַכְבָּר בְּוַדַּאי[55].

52) (משנה במסכת פסחים דף ט' עמוד א'). 53) בספרים אחרים הגירסא: "ממקום שמכניסין בו חמץ למקום שאין מכניסין בו חמץ". 54) שאי אפשר שכל ישראל יבדקו חמצם בבת־אחת, וכל פעם יש לחוש שמא השני עוד לא בדק חמץ והעבירה חולדה חמצו ממקום שאינו בדוק למקום הבדוק, ואין לדבר סוף. 55) (מסכת פסחים דף ט' עמוד ב').

ח. וְכֵן[56] אִם רָאָה עַכְבָּר שֶׁנִּכְנַס לְבַיִת וְחָמֵץ בְּפִיו אַחַר בְּדִיקָה - צָרִיךְ לִבְדֹּק פַּעַם שְׁנִיָּה. אַף־עַל־פִּי שֶׁמָּצָא פֵּרוּרִין בְּאֶמְצַע הַבַּיִת, אֵין אוֹמְרִין כְּבָר אָכַל אוֹתָהּ הַפַּת בְּמָקוֹם זֶה, וַהֲרֵי הַפֵּרוּרִין; אֶלָּא חוֹשְׁשִׁין שֶׁמָּא הִנִּיחָהּ בְּחוֹר אוֹ בְּחַלּוֹן[57], וְאֵלּוּ הַפֵּרוּרִין שָׁם הָיוּ[58], וּלְפִיכָךְ חוֹזֵר וּבוֹדֵק. אִם לֹא מָצָא כְּלוּם - הֲרֵי זֶה בּוֹדֵק כָּל הַבַּיִת. וְאִם מָצָא אוֹתָהּ הַפַּת[59] שֶׁנִּטְּלָהּ הָעַכְבָּר וְנִכְנַס, אֵין צָרִיךְ בְּדִיקָה.

56) (מסכת פסחים דף י' עמוד ב'). 57) אבל אין צריך לבדוק עוד הפעם בחורים ובסדקים. 58) מקודם. שאין דרכו של עכבר לפרר (גמרא ולהלן הלכה ט' בדברי רבינו). 59) אף שאינו שלם כמו שהיה (מעשה רוקח).

ט. רָאָה[60] תִּינוֹק שֶׁנִּכְנַס לְבַיִת בָּדוּק וּבְיָדוֹ כְּבָר, וְנִכְנַס אַחֲרָיו וּמָצָא פֵּרוּרִין[61] - אֵינוֹ צָרִיךְ בְּדִיקָה, שֶׁחֲזָקָתוֹ שֶׁאָכָלוֹ, וְאֵלּוּ הַפֵּרוּרִין שֶׁנָּפְלָה מִמֶּנּוּ בִּשְׁעַת אֲכִילָה, שֶׁדֶּרֶךְ הַתִּינוֹק לְפָרֵר בְּעֵת אֲכִילָתוֹ, וְאֵין דֶּרֶךְ עַכְבָּר לְפָרֵר. וְאִם לֹא מָצָא פֵּרוּרִין כְּלָל - צָרִיךְ לִבְדֹּק.

60) (מסכת פסחים דף י' עמוד ב'). 61) אף שאין פירורין כדי אותו הככר (מגיד משנה).

י. הִנִּיחַ[62] תִּשְׁעָה צִבּוּרִין שֶׁל מַצָּה וְאֶחָד שֶׁל חָמֵץ, וּבָא עַכְבָּר וְנָטַל[63], וְלֹא יָדַעְנוּ אִם חָמֵץ אִם מַצָּה נָטַל, וְנִכְנַס לְבַיִת בָּדוּק - צָרִיךְ לִבְדֹּק; שֶׁכָּל הַקִּבּוּעַ[64], כְּמֻחֶצָּה עַל מֻחֶצָּה[65].

62) (מסכת פסחים דף ט' עמוד ב'). 63) בכ"י הגירסא:

"ונטל אחד מהם". 64) אם הרוב והמיעוט כל אחד קבוע במקומו, אין הולכים אחר הרוב, אלא הרי הוא כמחצה על מחצה (וראה בפרק ח' מהלכות מאכלות אסורות הלכה י"א). 65) ונחשב לספק. והגם שכאן מדובר בבדיקת חמץ שהיא מדרבנן, וספק דרבנן לקולא? ביאר הרא"ה שכיון שעיקר בדיקת חמץ באה על הספק, ונתקנה בשביל ספק חמץ, לכן חייבוהו חכמים לבדוק בנידון של ספק (מגיד משנה). [ועיין בפרק י"א מהלכות מעשר הלכה יג סברא כזו ברדב"ז שם].

יא. שְׁנֵי צִבּוּרִין[66], אֶחָד שֶׁל חָמֵץ וְאֶחָד שֶׁל מַצָּה, וּשְׁנֵי בָּתִּים, אֶחָד בָּדוּק וְאֶחָד שֶׁאֵינוֹ בָדוּק, וּבָאוּ שְׁנֵי עַכְבָּרִים, זֶה נָטַל חָמֵץ וְזֶה נָטַל מַצָּה, וְאֵין יָדוּעַ לְאֵיזֶה בַּיִת נִכְנַס זֶה שֶׁנָּטַל הֶחָמֵץ[67]; וְכֵן[68] שְׁנֵי בָּתִּים[69] בְּדוּקִין וְצִבּוּר אֶחָד שֶׁל חָמֵץ, וּבָא עַכְבָּר וְנָטַל, וְאֵין יָדוּעַ לְאֵיזֶה בַּיִת נִכְנַס[70], אוֹ שֶׁיָּדַע שֶׁנִּכְנַס לְאֶחָד מֵהֶן, וְנִכְנַס אַחֲרָיו וּבָדַק וְלֹא מָצָא כְּלוּם, אוֹ שֶׁבָּדַק וּמָצָא כְּפָר; אוֹ שֶׁהָיוּ[71] תִּשְׁעָה צִבּוּרִין שֶׁל מַצָּה וְאֶחָד שֶׁל חָמֵץ, וּפֵרַשׁ כְּפָר מֵהֶן, וְאֵין יָדוּעַ אִם חָמֵץ אוֹ מַצָּה, וּבָא עַכְבָּר וְנָטַל הַכְּפָר שֶׁפֵּרַשׁ וְנִכְנַס לְבַיִת בָּדוּק - בְּכָל אֵלּוּ אֵינוֹ צָרִיךְ לִבְדֹּק פַּעַם שְׁנִיָּה, שֶׁאֵין כָּאן קָבוּעַ.

66) (מסכת פסחים דף ט' עמוד ב'). 67) אנו תולים שהחמץ הובא לבית שאינו בדוק והמצה לבית הבדוק, שספק מדרבנן – לקולא. 68) (מסכת פסחים דף י' עמוד א'). 69) בכ"י הגירסא: "שני בתים של שני אנשים בדוקין". 70) על כל בית תולין שלא נכנס העכבר לשם, ואין צריך בדיקה. 71) בכ"י משנת ה' קי"א ומשנת ה' קס"א חסר הקטע "או שהיו תשעה ציבורין... לבית בדוק".

יב. הִנִּיחַ[72] הֶחָמֵץ בְּזָוִית זוֹ וּמְצָאוֹ בְּזָוִית אַחֵר[73], אוֹ שֶׁהִנִּיחַ תִּשַׁע חַלּוֹת וּמָצָא עֶשֶׂר[74]; אוֹ שֶׁבָּא עַכְבָּר וְנָטַל הֶחָמֵץ, וְסָפֵק נִכְנַס לְבַיִת זֶה אוֹ לֹא נִכְנַס - בְּכָל אֵלּוּ צָרִיךְ לִבְדֹּק[75].

72) (מסכת פסחים דף י' עמוד ב'). 73) אנו חוששים שהחמץ שהניח בזוית זו נאבד בבית והנמצא בזוית אחרת הוא חמץ אחר. 74) בנוסחת המגיד משנה ומעשה־רוקח כתוב כאן: "או שהיו תשעה צבורין חמץ ואחד מצה ופירש ככר מהם ואינו יודע אם חמץ אם מצה ובא עכבר ונטל הככר שפירש ונכנס לבית הבדוק". אבל בדפוס ויניציאה ואמסטרדם ובדפוסים שלנו אין הקטע הזה. 75) מספק.

יג. נִכְנַס[76] עַכְבָּר לְבַיִת וְכִכָּר בְּפִיו, וְיָצָא עַכְבָּר מִשָּׁם וְכִכָּר בְּפִיו - אוֹמְרִים: הוּא הָרִאשׁוֹן שֶׁנִּכְנַס - הוּא הָאַחֲרוֹן שֶׁיָּצָא, וְאֵינוֹ צָרִיךְ לִבְדֹּק. הָיָה הָרִאשׁוֹן שֶׁנִּכְנַס שָׁחֹר, וְזֶה שֶׁיָּצָא לָבָן - צָרִיךְ לִבְדֹּק[77]. נִכְנַס עַכְבָּר וְכִכָּר בְּפִיו, וְיָצְאָתָה מִשָּׁם חֵלְדָּה וְכִכָּר בְּפִיהָ - צָרִיךְ לִבְדֹּק[78]. יָצְאַת מִשָּׁם חֵלְדָּה וְעַכְבָּר וְכִכָּר בְּפִיהָ - אֵינוֹ צָרִיךְ לִבְדֹּק, שֶׁזֶּה הַכִּכָּר הוּא שֶׁהָיָה בְּפִי הָעַכְבָּר[79]. נָחָשׁ שֶׁנִּכְנַס לְחוֹר וּפַת בְּפִיו - אֵין חַיָּב לְהָבִיא[80] חָבֵר[81] לְהוֹצִיאוֹ[82].

76) (מסכת פסחים דף י' עמוד ב'). 77) "עכברי לא שקלי מהדדי" (גמרא שם), ובודאי אין זה אותו הככר שנכנס. 78) בכ"י הגירסא: "בפיה, אין אומרים החולדה לקחה ככר מן העכבר והוציאה אלא צריך לבדוק", שאם מן העכבר לקחה היה לה גם את העכבר עצמו בפיה (גמרא שם). 79) שהרי גם העכבר בפיה. 80) לשכור בממון ולהוציא הוצאות. 81) קוסם השולט על נחשים ארסיים. 82) אלא מבטלו בלבו.

יד. כַּזַּיִת[83] חָמֵץ בִּשְׁמֵי קוֹרָה - מְחַיְּבִין אוֹתוֹ לְהָבִיא סֵלָם לְהוֹרִידוֹ[84], שֶׁפְּעָמִים יִפֹּל מִשְּׁמֵי קוֹרָה[85]. הָיָה חָמֵץ בְּבוֹר[86] - אֵין מְחַיְּבִין אוֹתוֹ לְהַעֲלוֹתוֹ[87], אֶלָּא מְבַטְּלוֹ בְּלִבּוֹ וְדַיּוֹ.

83) (מסכת פסחים דף י' עמוד ב'). 84) אף על פי שכבר ביטל את החמץ שברשותו. 85) ושמא יבוא לאכלו בפסח. ובעיא היא שם בגמרא ונפשטה על ידי "אם תמצא לומר" כשיטת רבינו בכל מקום ש"אם תמצא לומר" היא פשיטות לאיבעיא. 86) (תוספתא מסכת פסחים פרק ג' הלכה ג'). 87) אם נפל שם בלא מתכוון, אבל אם הטמינו שם בכוונה, עובר (מגיד משנה).

טו. כִּפַּת[88] שְׂאוֹר שֶׁיְּחִדָּהּ לִישִׁיבָה - אִם טָח פָּנֶיהָ בְּטִיט, הֲרֵי זוֹ בְּטֵלָה[89] וּמֻתָּר לְקַיְּמָהּ. בָּצֵק[90] שֶׁבְּסִדְקֵי הָעֲרֵבָה - אִם יֵשׁ כַּזַּיִת בְּמָקוֹם אֶחָד, חַיָּב לְבַעֵר; וְאִם לָאו - אִם הָיָה עָשׂוּי לְחַזֵּק בּוֹ שִׁבְרֵי הָעֲרֵבָה אוֹ לִסְתֹּם בּוֹ נֶקֶב, בָּטֵל בְּמִעוּטוֹ[91]; וְאִם לָאו, חַיָּב לְבַעֵר. הָיוּ בוֹ שְׁנֵי חֲצָאֵי זֵיתִים בִּשְׁנֵי מְקוֹמוֹת, וְחוּט שֶׁל בָּצֵק בֵּינֵיהֶם - רוֹאִין כֹּל שֶׁאִלּוּ יְנָטֵל הַחוּט נִטָּלִין עִמּוֹ, חַיָּב לְבַעֵר; וְאִם לָאו, אֵינוֹ צָרִיךְ לְבַעֵר.

88) (מסכת פסחים דף מ"ה עמוד ב') והיא חתיכת שאור קשה ויבשה. 89) מדין חמץ. 90) (משנה במסכת פסחים דף מ"ה עמוד א'). 91) "רבי יחיאל מפאריש כתב כי עריבות שלשין בהם כל השנה אין לסמוך על מה שרוחצין אותן בחמין ומנקרין החמץ מהן. כי אי אפשר לנקרן שלא ישאר בין הכל כזית" (הגהות מימוניות).

טז. בַּמֶּה[92] דְּבָרִים אֲמוּרִים?[93] בַּעֲרֵבָה; אֲבָל בְּבַיִת - אַף־עַל־פִּי שֶׁאִם יְנָטֵל הַחוּט אֵין נִטָּלִין עִמּוֹ, חַיָּב לְבַעֵר, מִפְּנֵי שֶׁפְּעָמִים מְקַבֵּץ אוֹתָן[94]. הָיָה חֲצִי זַיִת בַּבַּיִת וַחֲצִי זַיִת בָּעֲלִיָּה[95]; חֲצִי זַיִת בַּבַּיִת וַחֲצִי זַיִת בָּאַכְסַדְרָה; חֲצִי זַיִת בַּבַּיִת זֶה וַחֲצִי זַיִת בַּבַּיִת שֶׁלְּפָנִים מִמֶּנּוּ - הוֹאִיל וְאִלּוּ הַחֲצָאֵי זֵיתִים דְּבוּקִין[96] בִּכְתָלִים אוֹ בְּקוֹרוֹת אוֹ בְּקַרְקָעוֹת, אֵינוֹ חַיָּב לְבַעֵר, אֶלָּא מְבַטֵּל בְּלִבּוֹ וְדַיּוֹ.

92) (מסכת פסחים דף מ"ה עמוד ב'). 93) ששני חצאי זיתים חמץ בשני מקומות אינו חייב לבער. 94) על ידי שמטאטאים את הבית מזדמנים יחד שני החצאים (רש"י).

95) אינו שכיח שהזיתים יזדמנו יחד במקום אחד (רש"י). 96) דוקא אם היו דבוקים שהוא דומה למה שכתב למעלה בהלכה ט"ו בענין בצק שבסדקי העריבה, שאם היה לחזק או לסתום אינו צריך לבער, אבל אם מונח על הרצפה חייב לבער אפילו בפחות מכזית כמו שכתב למעלה בבצק שבסדקי העריבה, שאם אינו לחזק או לסתום חייב לבער אפילו חצי זית (כסף משנה).

1 **יז. הַמַּשְׁכִּיר[97] בַּיִת סְתָם[98] בְּאַרְבָּעָה־עָשָׂר[99] - הֲרֵי זֶה**
2 **בְּחֶזְקַת בָּדוּק וְאֵינוֹ צָרִיךְ לִבְדֹּק[100]. וְאִם הֶחֱזַק זֶה**
3 **הַמַּשְׁכִּיר שֶׁלֹּא בָדַק, וְאָמְרוּ אִשָּׁה אוֹ קָטָן אָנוּ**
4 **בְּדַקְנוּהוּ - הֲרֵי אֵלּוּ נֶאֱמָנִין[101], שֶׁהַכֹּל נֶאֱמָנִים עַל**
5 **בְּעוּר חָמֵץ, וְהַכֹּל כְּשֵׁרִין לִבְדִיקָה, וַאֲפִלּוּ נָשִׁים**
6 **וַעֲבָדִים וּקְטַנִּים; וְהוּא, שֶׁיִּהְיֶה קָטָן שֶׁיִּהְיֶה בּוֹ**
7 **דַּעַת[102] לִבְדֹּק.**

97) (מסכת פסחים דף ד' עמוד ב). 98) שאין אנו יודעים אם בדקו את הבית מחמץ. 99) ואין המשכיר לפנינו, כדי שהשוכר יוכל לשאלו ולברר אצלו אם הבית בדוק או לא (בית יוסף סימן תל"ז). 100) בעיא היא בגמרא שם ולא נפשטה. ומכיון שבדיקת חמץ אינה אלא מדרבנן, שהרי ביטלו – אינו חייב לבדוק, שספק דרבנן להקל (ועיין רא"ש תחלת מסכת פסחים). 101) להעיד. 102) שהגיע לחינוך (משנה ברורה).

8 **יח. הַמַּשְׁכִּיר[103] בַּיִת לַחֲבֵרוֹ[104]: אִם עַד שֶׁלֹּא מָסַר**
9 **לוֹ הַמַּפְתֵּחַ חָל אַרְבָּעָה־עָשָׂר - עַל הַמַּשְׁכִּיר**
10 **לִבְדֹּק[105]; וְאִם מִשֶּׁמָּסַר הַמַּפְתֵּחַ חָל אַרְבָּעָה־עָשָׂר -**
11 **עַל הַשּׁוֹכֵר לִבְדֹּק[106]. הַמַּשְׁכִּיר בַּיִת בְּחֶזְקַת שֶׁהוּא**
12 **בָּדוּק וְנִמְצָא שֶׁאֵינוֹ בָדוּק - עַל הַשּׁוֹכֵר לִבְדֹּק, וְאֵינוֹ**
13 **מִקַּח טָעוּת[107], וַאֲפִלּוּ בְּמָקוֹם שֶׁבּוֹדְקִים בְּשָׂכָר,**
14 **שֶׁהֲרֵי מִצְוָה הוּא עוֹשֶׂה[108].**

103) (מסכת פסחים דף ד' עמוד ב'). 104) וקנאו באחת מהדרכים ששכירות קרקע נקנית בה (מגיד משנה). 105) מכיון שאין להשוכר מפתח, אין הוא יכול ליכנס בו לעשות בדיקת חמץ (הר"ן). 106) אם כבר קנאו לעצמו באחת מדרכי הקנינים. אבל אם לא קנאו לעצמו, ורק המפתח נמצא אצלו, אין זה מחייב אותו לבדוק, אלא בעל הבית חייב לבדוק (כסף משנה). 107) כי נוח לו לאדם לקיים מצוה בגופו. 108) נוח לו לאדם לקיים מצוה בממונו (גמרא). ומה שהוא תובעו עכשיו – אין זו אלא אמתלא לחזור בו מהשכירות. ויש אומרים שאף על פי שאין השכירות קיימת ואינה מקח טעות בכל זאת יכול השוכר לתבוע את ההוצאות שהוציא על הבדיקה, שהרי שכר את הבית בחזקת בדוק (מגיד משנה בשם רמב"ן).

15 **יט. הַמְפָרֵשׁ[109] בַּיָּם וְהֵיוֹצֵא בְשַׁיָּרָא[110] - תּוֹךְ שְׁלֹשִׁים**
16 **יוֹם, זָקוּק לִבְדֹּק[111]; קֹדֶם שְׁלֹשִׁים יוֹם, אֵינוֹ צָרִיךְ**
17 **לִבְדֹּק[112]. וְאִם דַּעְתּוֹ לַחֲזֹר קֹדֶם הַפֶּסַח[113], צָרִיךְ**
18 **לִבְדֹּק, וְאַחַר־כָּךְ יֵצֵא; שֶׁמָּא יַחֲזֹר עֶרֶב הַפֶּסַח**
19 **בֵּין־הַשְּׁמָשׁוֹת וְלֹא יִהְיֶה לוֹ פְּנַאי לְבַעֵר. וְאִם אֵין**
20 **דַּעְתּוֹ לַחֲזֹר - אֵין צָרִיךְ לִבְדֹּק[114]. וְכֵן הָעוֹשֶׂה בֵּיתוֹ**
21 **אוֹצָר[115] - תּוֹךְ שְׁלֹשִׁים יוֹם, זָקוּק לִבְדֹּק, וְאַחַר־כָּךְ**
22 **כּוֹנֵס אוֹצָרוֹ לְתוֹכוֹ; קֹדֶם שְׁלֹשִׁים יוֹם - אִם דַּעְתּוֹ**
23 **לְפַנּוֹתוֹ קֹדֶם הַפֶּסַח, צָרִיךְ לִבְדֹּק וְאַחַר־כָּךְ עוֹשֵׂהוּ**
24 **אוֹצָר; וְאִם אֵין דַּעְתּוֹ לְפַנּוֹתוֹ קֹדֶם הַפֶּסַח, אֵינוֹ**
25 **צָרִיךְ לִבְדֹּק[116].**

109) (מסכת פסחים דף ו' עמוד א'). פורש ונוסע למדינת הים. 110) שהיא נסיעה לזמן ארוך. 111) כיון שאמרו חכמים שואלים ודורשים בהלכות הפסח קודם לפסח שלשים יום,־מאותו הזמן חלה עליו חובת בדיקת חמץ (גמרא). 112) כיון שאין דעתו להיות בביתו בפסח. 113) ומכל שכן אם דעתו לחזור בתוך ימי הפסח שחייב לבדוק לפני צאתו לדרך, כדי שבחזירתו ימצא את ביתו נקי מחמץ (רש"י). 114) אלא מבטלו בלבו במקום שנמצא בזמן הביטול (טור, והגהות מימוניות). 115) אוסף לתוכו תבואה ופירות. 116) כי החמץ שנמצא תחת התבואות, הרי הוא כמבוער (רש"י).

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי[1]

1) נתבארו בו דיני הבדיקה, במה שהוא אחר הבדיקה כגון הביטול, וכן כשאין הבדיקה נעשית בזמנה, כגון שחל י"ד להיות בשבת. וכן מי שלא בדק בזמנו, וענין השריפה, והביעור, ומי שהוא פטור מן הבדיקה ודי לו בביטול, וכיוצא בו.

26 **א. כְּשֶׁבּוֹדֵק[2] אָדָם וּמְחַפֵּשׂ[3] בְּלֵילֵי[4] אַרְבָּעָה־עָשָׂר[5] -**
27 **מוֹצִיא אֶת הֶחָמֵץ מִן הַחוֹרִים[6] וּמִן הַמַּחֲבוֹאוֹת וּמִן**
28 **הַזָּוִיּוֹת, וּמְקַבֵּץ הַכֹּל, וּמַנִּיחוֹ[7] בְּמָקוֹם אֶחָד עַד**
29 **תְּחִלַּת שָׁעָה שִׁשִּׁית בַּיּוֹם, וּמְבַעֲרוֹ[8]. וְאִם רָצָה לְבַעֲרוֹ**
30 **בְּלֵילֵי אַרְבָּעָה־עָשָׂר, מְבַעֲרוֹ[9].**

2) משנה, פסחים ב, א. 3) פסחים ז, ב. 4) לילות דעלמא. כלומר, ליל כל שנה ושנה. 5) בניסן. 6) פסחים ח, א. 7) משנה, פסחים י, ב. 8) משנה, פסחים יא, ב: "ושורפין בתחילת שש". 9) שהרי ביעור חמץ הוא בכל דבר שיכול לבערו מן העולם (להלן הלכה יא), ולא כרבי יהודה שאמר: "אין ביעור חמץ אלא שריפה", ולמד זאת מדין נותר בקדשים שהוא בשריפה (פסחים כח.) ולדבריו יש מקום לומר שכשם שאין שורפין נותר בלילה, כך אין שורפין חמץ בלילה. ועיין רמ"א בסי' תמה ס"א.

31 **ב. הֶחָמֵץ[10] שֶׁמַּנִּיחַ[11] בְּלֵילֵי אַרְבָּעָה־עָשָׂר כְּדֵי**
32 **שֶׁיֹּאכַל מִמֶּנּוּ לְמָחָר עַד אַרְבַּע שָׁעוֹת, אֵינוֹ מַנִּיחוֹ**
33 **מְפֻזָּר וּמְפֹרָד בְּכָל מָקוֹם, אֶלָּא מַצְנִיעוֹ בִּכְלִי[12] אוֹ[13]**
34 **בִּזְוִיּת יָדוּעַ וְיָזָהֵר בּוֹ; שֶׁאִם לֹא נִזְהַר בּוֹ וּמְצָאוֹ חָסֵר**
35 **- צָרִיךְ לְחַפֵּשׂ אַחֲרָיו וְלִבְדֹּק פַּעַם אַחֶרֶת, שֶׁמָּא**
36 **גְּרָרוּהוּ הָעַכְבָּרִים[14].**

10) משנה, פסחים י, ב. 11) וכן מה שמוצא בבדיקתו. 12) כ"ה ב'ירושלמי': "כיצד הוא עושה? כופה עליו כלי". 13) בכת"י נשמטה המלה "או". 14) פסחים ט, ב.

37 **ג. חָל[15] אַרְבָּעָה־עָשָׂר לִהְיוֹת בְּשַׁבָּת - בּוֹדְקִין אֶת**
38 **הֶחָמֵץ בְּלֵילֵי עֶרֶב־שַׁבָּת, שֶׁהוּא לֵיל שְׁלִשָּׁה־עָשָׂר[16],**

1 **וּמַנִּיחַ מִן הֶחָמֵץ, כְּדֵי לֶאֱכֹל מִמֶּנּוּ עַד אַרְבַּע שָׁעוֹת**
2 **בְּיוֹם הַשַּׁבָּת, וּמַנִּיחוֹ בְּמָקוֹם מֻצְנָע, וְהַשְּׁאָר מְבַעֲרוֹ**
3 **מִלְּפְנֵי הַשַּׁבָּת. וְאִם נִשְׁאַר מִן הֶחָמֵץ בְּיוֹם הַשַּׁבָּת**
4 **אַחַר אַרְבַּע[17] שָׁעוֹת - מְבַטְּלוֹ[18] וְכוֹפֶה[19] עָלָיו כֶּלִי עַד**
5 **מוֹצָאֵי יוֹם־טוֹב הָרִאשׁוֹן, וּמְבַעֲרוֹ.**

15) משנה, פסחים מט, א. וכתנא־קמא שאמר: "מבערין את הכל מלפני השבת", ועיין ראב"ד. 16) שהרי אי־אפשר לבדוק ביום שלשה עשר, כי אין בודקין לאור החמה (לעיל פ"ב ה"ד), וביום לא מועיל אור הנר, כי "שרגא בטיהרא מאי מהניא" (=נר בפני השמש, מה הוא מועיל?). 17) שמשעה רביעית אסור לאכול חמץ בערב פסח (לעיל פ"א ה"ט), ואף שכל שעה חמישית, חמץ מותר בהנאה? - כיון שאסור באכילה, הוא מוקצה - ולכן כופה עליו כלי ('בית יוסף' בשם הריב"ש). והב"ח מגיה "אחר חמש". 18) פסחים ז, א. 19) פסחים ו, א.

6 **ד. הָיוּ לוֹ כִּכָּרוֹת רַבּוֹת שֶׁל תְּרוּמָה, וְצָרִיךְ לְשָׂרְפָהּ**
7 **עֶרֶב־שַׁבָּת[20] - לֹא יְעָרֵב[21] הַטְּהוֹרָה עִם הַטְּמֵאָה**
8 **וְיִשְׂרֹף[22], אֶלָּא שׁוֹרֵף טְמֵאָה לְעַצְמָהּ, וּטְהוֹרָה**
9 **לְעַצְמָהּ, וּתְלוּיָה[23] לְעַצְמָהּ, וּמַנִּיחַ מִן הַטְּהוֹרָה כְּדֵי**
10 **לֶאֱכֹל עַד אַרְבַּע שָׁעוֹת בְּיוֹם הַשַּׁבָּת בִּלְבָד[24].**

20) פסחים יד, א. במשנה) וכרבי יוסי, ואף־על־פי שבמשנה לא מפורש בי"ד שחל להיות בשבת - באה הברייתא בדף כ: ומפרשת את הסתום שבמשנה, שהמדובר בי"ד שחל להיות בשבת. וכן כתב רבינו בפירוש המשנה (ועיין כסף־משנה ו'רבינו מנוח'). 21) משנה, פסחים יד, א. 22) שלא יטמא את הטהורה, שהתורה הזהירה לשמור על התרומה שלא תטמא, שנאמר (במדבר יח, ח): "ואני הנה נתתי לך את משמרת תרומותי" (שבת כה.). 23) ספק טהורה, ספק טמאה. 24) משנה, פסחים יא, ב.

11 **ה. מִי[25] שֶׁשָּׁכַח אוֹ הֵזִיד וְלֹא בָדַק בְּלֵיל אַרְבָּעָה־**
12 **עָשָׂר - בּוֹדֵק[26] אַרְבָּעָה־עָשָׂר בְּשַׁחֲרִית. לֹא בָדַק**
13 **בְּשַׁחֲרִית - בּוֹדֵק בְּשְׁעַת הַבִּעוּר[27]. לֹא בָדַק בְּשְׁעַת**
14 **הַבִּעוּר - בּוֹדֵק בְּתוֹךְ הֶחָג[28]. עָבַר הָרֶגֶל וְלֹא בָדַק -**
15 **בּוֹדֵק אַחַר הָרֶגֶל, כְּדֵי שֶׁיִּבָּעֵר מַה שֶׁיִּמָּצֵא מֵחָמֵץ**
16 **שֶׁעָבַר עָלָיו הַפֶּסַח, מִפְּנֵי שֶׁהוּא אָסוּר בַּהֲנָיָה[29].**

25) משנה, פסחים י, ב. 26) לאור הנר בחורין ובסדקין כדינו (או"ח סי' תלה). וראה למעלה פ"ב ה"ד. 27) בשעה ששית, זמן שריפת החמץ. 28) היינו בחול־המועד ('רבינו מנוח'), אבל ה'מגן אברהם' ושאר פוסקים סוברים שבודק גם ביום־טוב, ועל החמץ שמוצא - כופה עליו כלי. 29) כמבואר לעיל בפ"א ה"ד.

17 **ו. כְּשֶׁבּוֹדֵק הֶחָמֵץ בְּלֵילֵי אַרְבָּעָה־עָשָׂר אוֹ בְּיוֹם**
18 **אַרְבָּעָה־עָשָׂר אוֹ בְּתוֹךְ הָרֶגֶל - מְבָרֵךְ[30] קֹדֶם[31]**
19 **שֶׁיִּתְחִיל לִבְדֹּק: "בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ**
20 **הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ[32] עַל בִּעוּר[33]**
21 **חָמֵץ"; וּבוֹדֵק וּמְחַפֵּשׂ בְּכָל הַמְּקוֹמוֹת שֶׁמַּכְנִיסִין**
22 **לָהֶם חָמֵץ[34], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. וְאִם בָּדַק לְאַחַר הָרֶגֶל -**
23 **אֵינוֹ מְבָרֵךְ[35].**

30) פסחים ז, א. 31) כי כל המצוות מברך עליהן לפני עשייתן (פסחים ז:). 32) והגם כי מן התורה די בביטול (לעיל פ"ב ה"ב) ובדיקת חמץ היא מדרבנן, ואיך שייך לברך "וצונו"? כבר הסביר הרמב"ם (בהל' ברכות פי"א ה"ג): "וכן כל המצוות שהן מדברי סופרים... מברך על הכל קודם לעשייתן: "אשר קדשנו במצותיו וצונו לעשות". והיכן צונו? בתורה, שכתוב בה (דברים יז, יא): "אשר יאמרו לך תעשה". נמצא ענין הדברים והציען כך הוא: אשר קדשנו במצותיו, שצוה בהן לשמוע מאלו שצוונו...". 33) הבדיקה אינה אלא התחלת הביעור, אבל המטרה הסופית היא הביעור, ולכן מברכים על הביעור ולא על הבדיקה. 34) משנה, פסחים ב, א. 35) אינו חייב לבער את החמץ אפילו מדרבנן, אלא שחמץ שעבר עליו הפסח אסור בהנאה, ולכן צריכים לבדוק ולמצוא את החמץ ולהשימו במקום שלא יתערב במאכל. וכיון שאין כאן מצוה לבערו, לכן אין מברכין על הבדיקה שאחר הרגל (כסף־משנה).

24 **ז. וּכְשֶׁגּוֹמֵר[36] לִבְדֹּק: אִם בָּדַק בְּלֵיל אַרְבָּעָה־עָשָׂר**
25 **אוֹ בְּיוֹם אַרְבָּעָה־עָשָׂר קֹדֶם שֵׁשׁ שָׁעוֹת - צָרִיךְ לְבַטֵּל**
26 **כָּל חָמֵץ שֶׁנִּשְׁאַר בִּרְשׁוּתוֹ וְאֵינוֹ רוֹאֵהוּ[37], וְיֹאמַר[38]:**
27 **"כָּל חָמֵץ שֶׁיֵּשׁ בִּרְשׁוּתִי שֶׁלֹּא רְאִיתִיו, הֲרֵי הוּא בָטֵל**
28 **וַהֲרֵי הוּא כֶּעָפָר[39]". אֲבָל[40] אִם בָּדַק מִתְּחִלַּת שָׁעָה**
29 **שִׁשִּׁית וּלְמַעְלָה - אֵינוֹ יָכוֹל[41] לְבַטֵּל, שֶׁהֲרֵי אֵינוֹ**
30 **בִּרְשׁוּתוֹ[42], שֶׁכְּבָר נֶאֱסַר בַּהֲנָיָה.**

36) פסחים ו, ב: "הבודק צריך שיבטל (בלבו סמוך לבדיקה מיד, רש"י)". 37) כי מה שרואה חייב לבער ולשרוף, עיין לעיל בתחילת פרק שני. 38) 'ירושלמי' פסחים פ"ב ה"ב: "רב אמר, צריך לומר: כל חמץ שיש לי בתוך ביתי ואיני יודע בו - יבטל", וראה למעלה פ"ב ה"ב. 39) "ראבי"ה קיבל מר"י הלוי, שיש לומר: ליבטיל וליהוי הפקר כעפרא, כי ביטול הוא מטעם הפקר" ('הגהות מיימוניות'). 40) פסחים ו, ב. 41) בכמה נוסחאות, הגירסא "אינו צריך". 42) פסחים ו, ב: "אמר רבי אלעזר: שני דברים אינן ברשותו של אדם, ועשאן הכתוב כאילו הן ברשותו (להתחייב עליהן, רש"י) ואלו הן: בור ברשות הרבים, וחמץ משש שעות ולמעלה".

31 **ח. לְכִיכָּךְ אִם לֹא בִטֵּל קֹדֶם שֵׁשׁ, וּמִשֵּׁשׁ שָׁעוֹת**
32 **וּלְמַעְלָה מָצָא חָמֵץ שֶׁהָיָה דַּעְתּוֹ עָלָיו[43] וְהָיָה בְּלִבּוֹ,**
33 **וּשְׁכָחוֹ בִּשְׁעַת הַבִּעוּר וְלֹא בְעָרוֹ - הֲרֵי זֶה עָבַר עַל**
34 **'לֹא יֵרָאֶה' וְ'לֹא יִמָּצֵא[44]', שֶׁהֲרֵי לֹא בְעֵר וְלֹא בִטֵּל.**
35 **וְאֵין הַבִּטּוּל עַתָּה מוֹעִיל לוֹ כְּלוּם, לְפִי שֶׁאֵינוֹ**
36 **בִּרְשׁוּתוֹ, וְהַכָּתוּב עָשָׂהוּ כְּאִלּוּ הוּא בִּרְשׁוּתוֹ, לְחַיְּבוֹ**
37 **מִשּׁוּם 'לֹא יֵרָאֶה' וְ'לֹא יִמָּצֵא[45]', וְחַיָּב לְבַעֲרוֹ בְּכָל**
38 **עֵת שֶׁיִּמָּצֵאנוּ. וְאִם מְצָאוֹ בְּיוֹם־טוֹב - כּוֹפֶה עָלָיו**
39 **כְּלִי[46] עַד לָעֶרֶב וּמְבַעֲרוֹ[47]. וְאִם שֶׁל הֶקְדֵּשׁ הוּא -**
40 **אֵינוֹ צָרִיךְ לִכְפּוֹת עָלָיו כֶּלִי, שֶׁהַכֹּל פּוֹרְשִׁין מִמֶּנּוּ[48].**
41

43) אבל אם אינו יודע ממנו, אינו עובר עליו, כמבואר בפסחים כא. וב'תוספות' שם ד"ה ואי. 44) 'ירושלמי' פסחים פ"ה ה"ד. כי משש שעות ולמעלה עובר בבל יראה ובל ימצא, למאן דסובר כי חמץ לפני זמנו אסור באכילה מן התורה ('צפנת פענח'). אבל ה'מגיד משנה' מפרש שכוונת הרמב"ם שעובר על בל יראה בתוך הרגל, ולא בערב פסח משש שעות עד הערב. וכן נראה מדברי רבינו ב'מנין המצוות' שבפתיחת הלכות חמץ, עיי"ש. 45) פסחים ו, ב. 46) פסחים ו, א. כדי שלא יראהו וישכח שהיום פסח ויבוא לאכול ממנו. 47) אבל ביום־טוב אסור לבערו. ואף שאמרו: "מתוך שהותרה לצורך אוכל נפש, הותרה גם שלא לצורך"? (עיין בהל' יום־טוב ריש פ"א) - חמץ כיון שהוא אסור באכילה ובהנאה, הרי הוא מוקצה ואסור לטלטלו, לכן אי אפשר לשרפו ביום־טוב (כסף־משנה). ומתוך שהביא רבינו הלכה זו סמוך למה שכתב בתחילה "לפיכך אם לא ביטל", נראה שגם כאן מדובר כשלא ביטל, ואף־על־פי־כן לא התירו לו לשרפו (מגיד־משנה). 48) מחמת קדושתו (גמרא, שם).

1 **ט. מִי[49] שֶׁיָּצָא מִבֵּיתוֹ[50] קֹדֶם שְׁעַת הַבִּעוּר לַעֲשׂוֹת**
2 **מִצְוָה[51], אוֹ לֶאֱכֹל סְעוּדָה שֶׁל מִצְוָה, כְּגוֹן סְעוּדַת**
3 **אֵרוּסִין[52] וְנִשּׂוּאִין, וְנִזְכַּר שֶׁיֵּשׁ לוֹ חָמֵץ בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ.**
4 **אִם יָכוֹל לַחֲזֹר וּלְבַעֵר וְלַחֲזֹר לְמִצְוָתוֹ - יַחֲזֹר[53]; וְאִם**
5 **לָאו[54] - יְבַטֵּל בְּלִבּוֹ[55]. יָצָא לְהַצִּיל מִיַּד הַגַּיִס[56], מִן**
6 **הַנָּהָר[57], מִן הַדְּלֵקָה וּמִן הַמַּפֹּלֶת[58] - יְבַטֵּל בְּלִבּוֹ**
7 **וְדַיּוֹ[59]. יָצָא לְצָרְךְ עַצְמוֹ וְנִזְכַּר שֶׁיֵּשׁ לוֹ חָמֵץ בְּתוֹךְ**
8 **בֵּיתוֹ - יַחֲזֹר מִיָּד. וְעַד כַּמָּה הוּא חוֹזֵר? עַד כַּבִּיצָה[60].**
9 **הָיָה פָּחוֹת מִכַּבִּיצָה[61] - מְבַטֵּלוֹ בְּלִבּוֹ וְדַיּוֹ.**

49) משנה, פסחים מט, א. 50) ערב פסח. 51) במשנה כתוב: "לשחוט את פסחו או למול את בנו". וסובר רבינו שהוא־הדין למצוה אחרת. 52) במשנה כתוב: "בבית חמיו", משמע שהמדובר בחתן עצמו, אבל מדברי הרמב"ם מוכח שגם לאדם זר המשתתף בשמחה כזאת, דינה כסעודה של מצוה. 53) שכיון שאפשר לקיים שתיהן, מצות ביעור חמץ קודמת לשאר מצוות, כיון שזו מצוותה היום. 54) שאם יעסוק בביעור חמץ, לא ישאר לו זמן ביום לעשות המצוה האחרת. 55) ראה למעלה פ"ב ה"ב. 56) חיל שודדים ורוצחים. 57) השוטף מקום ישוב בני אדם. 58) קיר מתמוטט, ותחתיו שוכבים בני אדם בסכנה. 59) ולא יטפל בביעור חמץ, כדי שלא יתבטל מהצלת נפשות (כסף־משנה). 60) 60 גראם. 61) לא חשוב אוכל, ודיו בביטול.

10 **י. מִי[62] שֶׁהִנִּיחַ[63] עִסָּה מְגֻלְגֶּלֶת[64] בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ וְיָצָא,**
11 **וְנִזְכַּר אַחַר שֶׁיָּצָא, וְהוּא יוֹשֵׁב לִפְנֵי רַבּוֹ[65], וְהָיָה יָרֵא**
12 **שֶׁמָּא תַּחְמִיץ קֹדֶם שֶׁיָּבוֹא - הֲרֵי זֶה מְבַטֵּלוֹ בְּלִבּוֹ[66]**
13 **קֹדֶם שֶׁתַּחֲמִיץ. אֲבָל אִם הֶחֱמִיצָה - אֵין הַבִּטּוּל**
14 **מוֹעִיל כְּלוּם[67], אֶלָּא כְּבָר עָבַר עַל 'לֹא יֵרָאֶה' וְ'לֹא**
15 **יִמָּצֵא[68]', וְחַיָּב לְבָעֵר מִיָּד כְּשֶׁיַּחֲזֹר לְבֵיתוֹ[69].**

62) פסחים ז, א. 63) בחול־המועד. 64) נילושה במים.

65) ומפני אימת כבוד רבו, אינו יכול לקום ולילך ולאפותה (רש"י). 66) "מכאן כתב 'הרוקח', כל אדם ילמד בתוך ביתו לומר כשלשין הבצק, כל שיפול מן הכלי שלשין בו על הארץ - יהא בטל והפקר" ('הגהות מיימוניות'). 67) שהרי בחול־המועד הענין מדובר, שהחמץ אינו ברשותו לבטלו. 68) שהמשהה חמץ בפסח עובר, אבל בערב פסח אחר חצות - אינו עובר על "בל יראה ובל ימצא" (למעלה ה"ח). 69) שבחול־המועד מותר לשרפו, אבל ביום־טוב אסור אפילו אם לא ביטלו (למעלה ה"ח).

16 **יא. כֵּיצַד[70] בִּעוּר חָמֵץ? שׂוֹרְפוֹ[71], אוֹ פּוֹרֵר[72] וְזוֹרֶה**
17 **לָרוּחַ, אוֹ זוֹרְקוֹ לַיָּם[73]. וְאִם[74] הָיָה הֶחָמֵץ קָשֶׁה[75]**
18 **וְאֵין הַיָּם מְחַתְּכוֹ בִּמְהֵרָה - הֲרֵי זֶה מְפָרְרוֹ וְאַחַר־כָּךְ**
19 **זוֹרְקוֹ לַיָּם. חָמֵץ[76] שֶׁנָּפְלָה עָלָיו מַפֹּלֶת[77], וְנִמְצָא**
20 **עָלָיו עָפָר שְׁלֹשָׁה טְפָחִים[78] אוֹ יוֹתֵר - הֲרֵי הוּא**
21 **כִּמְבֹעָר; וְצָרִיךְ לְבַטֵּל בְּלִבּוֹ[79] אִם עַדַּיִן לֹא נִכְנְסָה**
22 **שָׁעָה שִׁשִּׁית. נְתָנוֹ[80] לְעַכּוּ"ם קֹדֶם שָׁעָה שִׁשִּׁית -**
23 **אֵינוֹ צָרִיךְ לְבַעֵר. וְאִם[81] שְׂרָפוֹ קֹדֶם שָׁעָה שִׁשִּׁית -**
24 **הֲרֵי זֶה מֻתָּר לֵהָנוֹת בַּפֶּחָמִין שֶׁלּוֹ בְּתוֹךְ הַפָּסַח.**
25 **אֲבָל[82] אִם שְׂרָפוֹ מִשָּׁעָה שִׁשִּׁית וּלְמַעְלָה - הוֹאִיל**
26 **וְהוּא אָסוּר בַּהֲנָיָה, הֲרֵי זֶה לֹא יַסִּיק בּוֹ תַּנּוּר וְכִירַיִם,**
27 **וְלֹא יֹאפֶה בּוֹ וְלֹא יְבַשֵּׁל. וְאִם[83] בִּשֵּׁל אוֹ אָפָה -**
28 **אוֹתָהּ הַפַּת וְאוֹתוֹ הַתַּבְשִׁיל אָסוּר בַּהֲנָיָה, וְכֵן**
29 **הַפֶּחָמִין שֶׁלּוֹ אֲסוּרִין בַּהֲנָיָה[84], הוֹאִיל וְשׂוֹרְפוֹ אַחַר**
30 **שֶׁנֶּאֱסַר בַּהֲנָיָה.**

70) משנה, פסחים כא, א. 71) עד שנעשה פחמים (שו"ע הרב סי' תמה). 72) לפירורים דקים שלא ימצאנו מי שיהנה ממנו, וכחכמים החולקים על רבי יהודה (פסחים כא.). 73) או לנהר. 74) פסחים כח, א. 75) לחם יבש או חיטים יבשות. 76) משנה, פסחים לא, ב. 77) גל של אבנים. 78) כל טפח הוא 10 ס"מ. 79) שמא יפקח הגל (יסירו האבנים משם) במועד, ונמצא החמץ לפניו (רש"י). 80) משנה, פסחים כא, א. 81) פסחים כא, ב. 82) משנה, פסחים כא, א. 83) פסחים כו, ב. 84) כדין כל הנקברים, שאפרם אסור (תמורה לג:).

פֶּרֶק רְבִיעִי[1]

1) נתבאר בו על אי זה חמץ אדם עובר בקיומו, אם שלו או של אחרים. ואם ברשותו, או ברשות אחרים. וכן נתבאר בו האיסור בקיום תערובת חמץ, ומה שמותר ממנו.

31 **א. כָּתוּב[2] בַּתּוֹרָה: "לֹא יֵרָאֶה לְךָ חָמֵץ". יָכוֹל אִם**
32 **טָמַן אוֹתוֹ[3] אוֹ הִפְקִיד אוֹתוֹ בְּיַד עַכּוּ"ם[4], לֹא יִהְיֶה**
33 **עוֹבֵר? תַּלְמוּד לוֹמַר: "שְׂאֹר לֹא יִמָּצֵא בְּבָתֵּיכֶם" -**
34 **אֲפִלּוּ הִפְקִידוֹ[5] אוֹ הִטְמִינוֹ[6]. יָכוֹל לֹא יִהְיֶה עוֹבֵר**
35 **אֶלָּא־אִם־כֵּן הָיָה הֶחָמֵץ בְּבֵיתוֹ[7], אֲבָל אִם הָיָה רָחוֹק**
36 **מִבֵּיתוֹ, בַּשָּׂדֶה אוֹ בְּעִיר אַחֶרֶת, לֹא יִהְיֶה עוֹבֵר?[8]**
37 **תַּלְמוּד לוֹמַר: "בְּכָל גְּבֻלֶךָ" - בְּכָל רְשׁוּתֶךָ. יָכוֹל[9]**
38 **יְהֵא חַיָּב לְבַעֵר מֵרְשׁוּתוֹ חָמֵץ שֶׁל עַכּוּ"ם[10] אוֹ שֶׁל**
39 **הֶקְדֵּשׁ? תַּלְמוּד לוֹמַר: "לֹא יֵרָאֶה לְךָ" - שֶׁלְּךָ אִי**

62) פסחים ז, א. 63) בחול־המועד. 64) נילושה במים.

1 אַתָּה רוֹאֶה, אֲבָל אַתָּה רוֹאֶה שֶׁל אֲחֵרִים[11] אוֹ שֶׁל
2 גָּבֹהַּ[12].

2) מקור דברי רבינו במכילתא דרשב"י (שמות יב, יט): "מכלל שנאמר: "ולא יראה לך", יכול אם היה טמון או מופקד בעיר אחרת - לא יהא חייב? תלמוד־לומר: שאור לא ימצא". וברור שמופקד שאמרו כאן, היינו ביד גוי. אבל מה שכתוב שם "בעיר אחרת" אינו מתאים לדברי רבינו. ואולי היתה לו לרבינו נוסחא אחרת בדברי המכילתא. 3) שאינו בכלל "לא יראה", שהרי אינו רואהו (כסף־משנה). 4) שיש מקום לומר שאינו בכלל "לא יראה לך", שהרי אינו בידך (כסף־משנה). 5) שהוא בכלל "ימצא בבתיכם", שהרי המקום שמניח בו חמצו ביד הגוי, שאול לו והוא בביתו (כסף־משנה). וזהו שלא כדברי המכילתא פרשת שמות (פרשה י) "מה בתיכם ברשותכם, אף גבולך ברשותך, יצא חמצו של ישראל שהוא ברשות נכרי אף־על־פי שיכול לבערו, אבל אינו ברשותו", אלא כדברי המכילתא דרשב"י הנ"ל (ועיין מגיד־משנה). 6) פסחים ה, ב. שהרי יש לו האפשרות למצוא אותו, והוא בכלל "לא ימצא". 7) שהרי כתוב "לא ימצא בבתיכם". 8) ו"הפקיד אותו ביד גוי" שלמעלה בסמוך, הוא כשהגוי שכנו וקרוב לביתו (לחם־משנה). 9) פסחים ה, ב. 10) שלא קיבל עליו אחריות. 11) גוים. 12) הקדש.

3 ב. הָא לָמַדְתָּ, שֶׁהֶחָמֵץ שֶׁל יִשְׂרָאֵל, אִם הִנִּיחוֹ
4 בִּרְשׁוּתוֹ, אֲפִלּוּ טָמוּן וַאֲפִלּוּ[13] בְּעִיר אַחֶרֶת וַאֲפִלּוּ
5 מֻפְקָד בְּיַד עַכּוּ"ם - הֲרֵי זֶה עוֹבֵר מִשּׁוּם 'לֹא יֵרָאֶה'
6 וְ'לֹא יִמָּצֵא'. חָמֵץ שֶׁל הֶקְדֵּשׁ אוֹ שֶׁל עַכּוּ"ם שֶׁהָיָה
7 אֵצֶל יִשְׂרָאֵל - אֲפִלּוּ הָיָה עִמּוֹ בַּבַּיִת, הֲרֵי זֶה מֻתָּר,
8 מִפְּנֵי שֶׁאֵינוֹ שֶׁלּוֹ. וַאֲפִלּוּ הָיָה שֶׁל גֵּר תּוֹשָׁב שֶׁיַּד
9 יִשְׂרָאֵל שׁוֹלֶטֶת עָלָיו - אֵין כּוֹפִין אוֹתוֹ לְהוֹצִיא
10 הֶחָמֵץ מֵרְשׁוּתוֹ בַּפֶּסַח[14]. אֲבָל צָרִיךְ לַעֲשׂוֹת מְחִצָּה
11 גְּבוֹהָה עֲשָׂרָה טְפָחִים בִּפְנֵי חֲמֵצוֹ שֶׁל עַכּוּ"ם[15],
12 שֶׁמָּא יָבוֹא לְהִסְתַּפֵּק מִמֶּנּוּ[16]; אֲבָל שֶׁל הֶקְדֵּשׁ, אֵינוֹ
13 צָרִיךְ, מִפְּנֵי שֶׁהַכֹּל פּוֹרְשִׁין מִן הַהֶקְדֵּשׁ כְּדֵי שֶׁלֹּא
14 יָבוֹאוּ לִידֵי מְעִילָה[17].

13) פסחים ה, ב. 14) לפי שסוף סוף אין החמץ של הישראל. 15) פסחים ו, א. 16) ליהנות. וכאן לא מספיק לכפות עליו כלי, כדין מוצא חמץ בביתו ביום־טוב (למעלה פ"ג ה"ח) לפי ששם הוא זמן קצר, עד מוצאי יום־טוב שאז ישרפנו, אבל כאן שהחמץ בביתו כל ימי הפסח - חוששים אנו שמא ינטל הכלי לאיזה צורך ויתגלה החמץ ויבואו לאכלו (כסף־משנה). 17) קרבן מעילה כדין כל הנהגה בשוגג מן ההקדש.

15 ג. עַכּוּ"ם[18] שֶׁהִפְקִיד חֲמֵצוֹ אֵצֶל יִשְׂרָאֵל, אִם קִבֵּל
16 עָלָיו יִשְׂרָאֵל אַחֲרָיוּת, שֶׁאִם אָבַד אוֹ נִגְנַב יְשַׁלֵּם לוֹ
17 דָּמָיו - הֲרֵי זֶה חַיָּב לְבַעֲרוֹ[19], הוֹאִיל וְקִבֵּל עָלָיו
18 אַחֲרָיוּת - נַעֲשָׂה כְּשֶׁלּוֹ[20]. וְאִם לֹא קִבֵּל עָלָיו אַחֲרָיוּת
19 - מֻתָּר לְקַיְּמוֹ אֶצְלוֹ[21], וּמֻתָּר לֶאֱכֹל מִמֶּנּוּ אַחַר
20 הַפֶּסַח, שֶׁבִּרְשׁוּת הָעַכּוּ"ם הוּא.

18) (פסחים ה:). 19) "אמר להו רבא לבני מחוזא (עירו של רבא): בעירו חמירא (חמץ) דבני חילא (צבא המלך, ומטילין טורח מזונותיהן על העיירות) מבתייכו, כיון דאילו מגניב (נגנב) ואילו מיתביד (נאבד), ברשותייכו קאי ובעיתו לשלומי (תצטרכו לשלם), כדילכון דמי" (כשלכם הוא) (פסחים ה:). 20) ואם לא ביערו, אסור לאכול ממנו ('ירושלמי' פסחים פ"ב). 21) פסחים ו, א: ועושה לו מחיצה גבוהה עשרה טפחים, כמבואר בהלכה שלפני זו.

21 ד. עַכּוּ"ם אֲנָס[22] שֶׁהִפְקִיד חֲמֵצוֹ אֵצֶל יִשְׂרָאֵל, אִם
22 יוֹדֵעַ הַיִּשְׂרָאֵל שֶׁאִם אָבַד אוֹ נִגְנַב מְחַיְּבוֹ לְשַׁלְּמוֹ,
23 וְכוֹפֵהוּ וְאוֹנְסוֹ לְשַׁלֵּם - אַף־עַל־פִּי שֶׁלֹּא קִבֵּל
24 אַחֲרָיוּת, הֲרֵי זֶה חַיָּב לְבַעֲרוֹ[23]; שֶׁהֲרֵי נֶחְשָׁב כְּאִלּוּ
25 הוּא שֶׁלּוֹ, מִפְּנֵי שֶׁמְּחַיְּבוֹ הָאֲנָס בְּאַחֲרָיוּתוֹ.

22) אדם קשה ותקיף. 23) פסחים ה, ב: "בעירו חמירא דבני חילא" (מובא לעיל בהלכה שלפני זו), ופירש ר"ח: "בני החיילות היו מפקידים את החמץ שלהם בבתי ישראל כו' ואפילו אם אבד אותו הלחם באונס, אין משגיחים אלא עונשים אותם". וסובר רבינו שלא היה בזה חוק המלכות, ואעפ"כ הרי זה כשל הישראל ועובר עליו. וראה ב'אוצר הגאונים' תשובות סי' יא ובראב"ד.

26 ה. יִשְׂרָאֵל[24] שֶׁהִרְהִין[25] חֲמֵצוֹ אֵצֶל הָעַכּוּ"ם[26]: אִם
27 אָמַר לוֹ: אִם לֹא הֵבֵאתִי לְךָ מָעוֹת מִכָּאן וְעַד יוֹם
28 פְּלוֹנִי, קְנֵה חָמֵץ זֶה מֵעַכְשָׁו - הֲרֵי זֶה בִּרְשׁוּת
29 הָעַכּוּ"ם[27], וְאוֹתוֹ הֶחָמֵץ מֻתָּר לְאַחַר הַפֶּסַח[28];
30 וְהוּא, שֶׁיִּהְיֶה אוֹתוֹ זְמַן שֶׁקָּבַע לוֹ קֹדֶם הַפֶּסַח. וְאִם
31 לֹא אָמַר לוֹ קְנֵה מֵעַכְשָׁו - נִמְצָא אוֹתוֹ הֶחָמֵץ כְּאִלּוּ
32 הוּא פִּקָּדוֹן אֵצֶל הָעַכּוּ"ם[29], וְאָסוּר[30] בַּהֲנָיָה לְאַחַר
33 הַפֶּסַח.

24) משנה, פסחים ל, ב. לפי מה שאמרו בגמרא (שם לא:). 25) שמשכן. רהן בערבית = משכון ('ערוך'). 26) לפני פסח. 27) כלומר, הרי הוא שלו. 28) כן הוא בתוספתא (פסחים פ"ב ה"ה): "נכרי שהלוה את ישראל על חמצו, ואמר לו אם לא באתי קודם הפסח הרי הוא מכור לך, אחר הפסח מותר באכילה, ואין צריך לומר בהנאה". שאם לא קבע הזמן לפני הפסח, כיון שבתוך הפסח יכול הישראל לשלם החוב ולפדות המשכון - הרי הוא ברשותו. 29) שאף־על־פי שישראל המקבל משכון, הוא ברשותו וחייב באחריות של גניבה ואבידה (פ"י מהל' שכירות ה"א) - גוי המקבל משכון מישראל, אינו ברשותו כלל (פסחים לא:). 30) כמבואר לעיל בהלכה א, שחמץ של ישראל המופקד ביד נכרי, עובר עליו הישראל.

34 ו. יִשְׂרָאֵל[31] וְעַכּוּ"ם שֶׁהָיוּ בָאִין בִּסְפִינָה, וְהָיָה חָמֵץ
35 בְּיַד יִשְׂרָאֵל וְהִגִּיעָה שָׁעָה חֲמִישִׁית[32] - הֲרֵי זֶה מוֹכְרוֹ
36 לָעַכּוּ"ם אוֹ נוֹתְנוֹ לוֹ בְּמַתָּנָה, וְחוֹזֵר וְלוֹקְחוֹ מִמֶּנּוּ
37 אַחַר הַפֶּסַח; וּבִלְבַד שֶׁיִּתְּנֶנּוּ לוֹ מַתָּנָה גְּמוּרָה[33].

31) תוספתא פסחים פ"ב ה"ו. 32) בכת"י נוסף: "של י"ד בניסן". 33) ללא שום תנאי, כי אם נותנו לו במתנה על

ידי תנאי, יש לחשוש שלא יקיים את התנאי, והמתנה בטלה למפרע, ועובר על "בל יראה ובל ימצא".

ז. אוֹמֵר[34] יִשְׂרָאֵל לְעַכּוּ"ם[35]: עַד שֶׁאַתָּה לוֹקֵחַ[36] בְּמָנֶה, בּוֹא וְקַח בְּמָאתַיִם[37]; עַד שֶׁאַתָּה לוֹקֵחַ מֵעַכּוּ"ם, בּוֹא וְקַח מִיִּשְׂרָאֵל, שֶׁמָּא אֶצְטָרֵךְ וְאֶקַּח מִמְּךָ אַחַר הַפֶּסַח[38]. אֲבָל לֹא יִמְכֹּר[39] וְלֹא יִתֵּן לוֹ עַל תְּנַאי[40]. וְאִם עָשָׂה כֵן - הֲרֵי זֶה עוֹבֵר עַל 'בַּל יֵרָאֶה' וּ'בַל יִמָּצֵא'.

34) תוספתא פסחים פ"ב ה"ו. 35) בערב פסח לפני שעה חמישית. 36) קונה חמץ לעצמך. 37) שיקנה חמץ הרבה, אף־על־פי שאינו רוצה לקנות לעצמו רק במנה, ומרמז לו שיקנה ממנו את העודף לאחר הפסח ויתן לו על זה רווח. 38) באופן שאין הוא מבטיח לו בוודאות שיקנה ממנו, רק מרמז לו על זה. ואף שיש כאן קצת הערמה - מותר, כיון שחמץ שעבר עליו הפסח אינו אסור אלא מדרבנן (ראה בפ"א ה"ד), והערמה בדרבנן מותרת (שבת קיט:). 39) לפני פסח. 40) שאומר לנכרי: "אם תעשה דבר פלוני בתוך הפסח או לאחר הפסח - החמץ נתון לך או מכור לך", שכל זמן שלא נתקיים התנאי - עדיין אין החמץ מכור או נתון.

ח. תַּעֲרֹבֶת[41] חָמֵץ[42] - עוֹבְרִין עָלֶיהָ מִשּׁוּם 'בַּל יֵרָאֶה' וּ'בַל יִמָּצֵא'; כְּגוֹן הַמּוּרְיָס[43], וְכוּתָח[44] הַבַּבְלִי, וְשֶׁכָּר הַמָּדִי, שֶׁעוֹשִׂין אוֹתוֹ מִן הַקֶּמַח, וְכָל כַּיּוֹצֵא בָּאֵלּוּ מִדְּבָרִים הַנֶּאֱכָלִים. אֲבָל[45] דָּבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ תַּעֲרֹבֶת חָמֵץ וְאֵינוֹ רָאוּי לַאֲכִילָה[46] - הֲרֵי זֶה מֻתָּר לְקַיְּמוֹ בַּפֶּסַח.

41) משנה, פסחים מב, א: "אלו עוברין בפסח, כותח הבבלי כו'" ופירש רבינו בפירוש המשניות "עוברין על בל יראה ובל ימצא" וכן פירש"י. 42) שנתערב בו חמץ, אף שאין בו כזית חמץ בכדי אכילת פרס, ואין לוקה על אכילתו, כמבואר בפ"א ה"ו, בכל זאת עובר עליו ב"בל יראה ובל ימצא" שהרי סוף סוף יש כזית חמץ בתערובת (מגיד־משנה וכסף־משנה בשם ר' משה הכהן). 43) ציר דגים כבושים במלח, ושמים לתוכו קמח. 44) עשוי מחלב חמוץ ולחם. 45) פסחים מה, ב. 46) נקרא בפי חז"ל "חמץ נוקשה".

ט. כֵּיצַד? עֲרֵבַת[47] הָעַבְדָנִין[48] שֶׁנָּתַן לְתוֹכָן קֶמַח וְעוֹרוֹת - אֲפִלּוּ נְתָנוֹ שָׁעָה אַחַת קֹדֶם הַבִּעוּר, הֲרֵי זֶה מֻתָּר לְקַיְּמוֹ[49]. וְאִם לֹא נָתַן הָעוֹרוֹת, וְנָתַן הַקֶּמַח[50] קֹדֶם שְׁלֹשָׁה יָמִים לִשְׁעַת הַבִּעוּר - מֻתָּר לְקַיְּמוֹ, שֶׁהֲרֵי נִפְסַד וְהִבְאִישׁ; תּוֹךְ שְׁלֹשָׁה יָמִים - חַיָּב לְבַעֵר[51].

47) פסחים מה, ב. 48) מעבדי עורות. ונותנים שם קמח (רש"י). 49) שעל־ידי העורות, מסריח הקמח מיד ומתקלקל. 50) לבד. 51) שעדיין ראוי לאכילה הוא כשמגיע זמן הפסח, וכיון שנתחייב בביעור שעה אחת, אף שנתקלקל אחר־כך בימי הפסח - חייב לבער.

י. וְכֵן הַקִּילּוּר[52] וְהָרִטְיָה[53] וְהָאַסְפְּלָנִית[54] וְהַתִּרְיָא"ק[55] שֶׁנָּתַן לְתוֹכָן חָמֵץ - מֻתָּר לְקַיְּמָן בַּפֶּסַח, שֶׁהֲרֵי נִפְסָדָה צוּרַת הֶחָמֵץ[56].

52) תוספתא פסחים פ"ג ה"ב, והוא משחה לעין. 53) תחבושת משוחה סממנים ששמים על מכה לרככה. 54) תחבושת. 55) מין תחבושת. 56) ואינה ראויה לאכילה.

יא. הַפַּת[57] עַצְמָהּ[58] שֶׁעִפְּשָׁה וְנִפְסְלָה מִלֶּאֱכֹל הַכֶּלֶב[59], וּמְלֻגְמָא[60] שֶׁנִּסְרְחָה[61] - אֵינוֹ צָרִיךְ לְבַעֵר[62]. בְּגָדִים[63] שֶׁכִּבְּסוּ אוֹתָן בַּחֲלֵב חִטָּה[64], וְכֵן נְיָרוֹת שֶׁדִּבְּקוּ אוֹתָן בְּחָמֵץ, וְכֹל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה - מֻתָּר לְקַיְּמָן בַּפֶּסַח, וְאֵין בָּהֶן מִשּׁוּם 'לֹא יֵרָאֶה' וְ'לֹא יִמָּצֵא', שֶׁאֵין צוּרַת הֶחָמֵץ עוֹמֶדֶת[65].

57) פסחים מה, ב. 58) שהפת היא בעין, בלי שום תערובת. 59) ואם נפסלה רק מלאכול לאדם, יתבאר בהלכה שאחריה. 60) תוספתא פסחים פ"ג ה"ב. והיא תחבושת עשויה מקמח ותאנים וכיוצא בהם שאדם לועס ונותן על המכה. 61) עד שאינה ראויה לאכילת כלב. 62) מאחר שנסרחה לפני הפסח, אין הבדל בין נתחמצה ולבסוף נסרחה או נסרחה ולבסוף נתחמצה. אבל כשנתחמצה בפסח אינו מותר לקיימה אלא־אם־כן נסרחה ולבסוף נתחמצה (הראב"ד בשם ה'ירושלמי' לפי פירוש המגיד־משנה). 63) פסחים מה, ב. 64) = עמילן. והיינו אפילו סמוך לפסח. 65) ונפסל מאכילת כלב (הראב"ד).

יב. דָּבָר[66] שֶׁנִּתְעָרֵב בּוֹ חָמֵץ[67], וְאֵינוֹ מַאֲכָל לְאָדָם כְּלָל[68]; אוֹ שֶׁאֵינוֹ מַאֲכַל כָּל אָדָם[69], כְּגוֹן הַתִּרְיָא"ק וְכַיּוֹצֵא בוֹ - אַף־עַל־פִּי שֶׁמֻּתָּר לְקַיְּמוֹ, אָסוּר לְאָכְלוֹ[70] עַד אַחַר הַפֶּסַח; וְאַף־עַל־פִּי שֶׁאֵין בּוֹ מִן הֶחָמֵץ אֶלָּא כָּל־שֶׁהוּא, הֲרֵי זֶה אָסוּר לְאָכְלוֹ[71].

66) פסחים ל, א. 67) אינו בטל, כמבואר בפ"א ה"ה. 68) היינו שנתערב בו חמץ מעליא (= טוב לאכילה), אלא שעל־ידי הביטול אינו ראוי לאכילה, אבל אם נתערב בתוכו חמץ נוקשה, שאינו ראוי לאכילה - מותר (או"ח סי' תמב). 69) רק לחולים. 70) אבל בהנאה מותר. 71) כמבואר לעיל בפ"א ה"ה.

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – כ"ב־כ"ח אלול תשע"ט

יום ראשון כ"ב אלול ה'תשע"ט

הִלְכוֹת נִזְקֵי מָמוֹן

פֶּרֶק שֵׁנִי[1]

1) ענינו לבאר, שיש לרגל תולדה, שהיא חלוקה ממנו – והוא הצרורות. ונתבארו בו משפטי תולדה זו מה הם וכל עניניה בשלימות.

1 **א. אֶחָד אָבוֹת נְזִיקִין וְאֶחָד[2] הַתּוֹלְדוֹת. אִם הָיָה הָאָב**
2 **מוּעָד[3] - תּוֹלְדוֹתָיו מוּעָדוֹת[4], וְאִם הָיָה תָּם[5] -**
3 **תּוֹלְדוֹתָיו כָּמוֹהוּ[6]. וְכָל אָבוֹת נְזִיקִין וְכָל תּוֹלְדוֹתֵיהֶן**
4 **מוּעָדִין הֵן מִתְּחִלָּתָן, חוּץ מִקֶּרֶן וְתוֹלְדוֹתָיו שֶׁהֵן**
5 **תַּמִּים בַּתְּחִלָּה עַד שֶׁיּוּעַדוּ[7], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[8].**

2) בין . . . בין. 3) מתחילתו, כגון שן ורגל. 4) ומשלם נזק שלם מן העידית שבנכסיו. 5) כגון קרן. 6) ומשלם חצי נזק מגופו. בבא קמא ב: ג. 7) כל סוג של נזק, טעון העדאה מיוחדת. אם הועדה הבהמה לנגיחה בקרן שהוא אב, לא הועדה לתולדות קרן. וכן אם הועדה לתולדה אחת, אינה מועדת לשאר תולדות (ראה מגיד־משנה). 8) למעלה פרק א הלכה ב' וד'.

6 **ב. כָּל תּוֹלְדָה - כָּאָב שֶׁלָּהּ, חוּץ מִצְּרוֹרוֹת הַמְנַתְּזִין[9]**
7 **מִתַּחַת רַגְלֵי הַבְּהֵמָה בִּשְׁעַת הִלּוּכָהּ; שֶׁאַף עַל פִּי**
8 **שֶׁתּוֹלֶדֶת הָרֶגֶל הֵם[10], וּפָטוּר עֲלֵיהֶן בִּרְשׁוּת הָרַבִּים**
9 **כְּרֶגֶל[11], וְאִם הִזִּיקוּ בִּרְשׁוּת הַנִּזָּק - מְשַׁלֵּם מִן הַיָּפֶה**
10 **שֶׁבִּנְכָסָיו, כְּרֶגֶל[12] שֶׁהוּא אָב, אַף עַל פִּי כֵן אֵינוֹ**
11 **מְשַׁלֵּם אֶלָּא חֲצִי נֶזֶק[13].**

9) שהזיקו. 10) מכיון שהזיקה בשעת הילוכה וללא כוונה להזיק, בבא קמא ג: 11) דעת רבא שם 12) דעת רב פפא שם. 13) משנה שם, יז. ואין זה קנס כמו קרן, ועל כן גובים אותו אפילו בחוץ לארץ, שאין גובים שם קנס. ואם הודה בעל השור אין פוטרין אותו כמודה בקנס בהלכה ח.

12 **ג. כֵּיצַד? בְּהֵמָה שֶׁנִּכְנְסָה לַחֲצַר הַנִּזָּק, וְהָלְכָה, וְהָיוּ**
13 **צְרוֹרוֹת מְנַתְּזִין מִתַּחַת רַגְלֶיהָ וְשִׁבְּרוּ אֶת הַכֵּלִים -**
14 **מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק מִן הַיָּפֶה שֶׁבִּנְכָסָיו. וְדָבָר זֶה הֲלָכָה**
15 **מִפִּי הַקַּבָּלָה הִיא[14].**

14) קבלה איש מפי איש עד משה רבינו, ואין לה רמז בתורת משה, ע' רש"י בבא קמא יז: [ובהקדמתו לסדר זרעים, כותב רבינו שבהלכות למשה מסיני לא תיתכן מחלוקת כלל. ומכאן סתירה לדבריו, שהרי בסוגיא שלנו שם חולק סומכוס ואומר שצרורות משלם נזק שלם, וראה שו"ת חוות יאיר סימן קצב].

16 **ד. וְכֵן אִם הָיְתָה מְהַלֶּכֶת בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, וְנִתְּזוּ**
17 **צְרוֹרוֹת מִתַּחַת רַגְלֶיהָ לִרְשׁוּת הַנִּזָּק[15] וְשִׁבְּרוּ אֶת**
18 **הַכֵּלִים - מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק. דָּרְסָה עַל הַכְּלִי[16] בִּרְשׁוּת**
19 **הַנִּזָּק וְשִׁבְּרַתּוּ, וְנָפַל עַל כְּלִי אַחֵר[17] וְשִׁבְּרוֹ - עַל**
20 **הָרִאשׁוֹן מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם[18], וְעַל הָאַחֲרוֹן מְשַׁלֵּם**
21 **חֲצִי נֶזֶק[19].**

15) בבא קמא יט. אף־על־פי שהעקירה היתה ברשות הרבים, ושם פטורים על צרורות, כמבואר למעלה בהלכה ב, בכל זאת במקרה זה חייבים, כי ההנחה היתה ברשות הניזק. 16) שם יז. 17) שהותז שבר מכלי השבור על כלי אחר ושברו. 18) כנזקי רגל. 19) כדין צרורות.

22 **ה. הָיְתָה מְהַלֶּכֶת בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, וּבָעֲטָה[20] וְהִתִּיזָה**
23 **צְרוֹרוֹת, וְהִזִּיקוּ בִּרְשׁוּת הָרַבִּים - פָּטוּר; וְאִם תָּפַשׂ**
24 **הַנִּזָּק רְבִיעַ נֶזֶק - אֵין מוֹצִיאִין מִיָּדוֹ; שֶׁהַדָּבָר סָפֵק**
25 **הוּא שֶׁמָּא שִׁנּוּי הוּא וְאֵינוֹ תּוֹלֶדֶת רֶגֶל, שֶׁהֲרֵי**
26 **בָּעֲטָה.**

20) בעיית ר' אשי שעלתה בתיקו, בבא קמא יט. אם התיזה צרורות על ידי בעיטה בכוונה ולא אגב הליכה כדרכה, מה הדין? האם דינו כדין קרן, וכשם שקרן ברשות הרבים משלם חצי ממה שמשלם בכדרכה, כך ישלם כאן חצי ממה שמשלם בכדרכה, דהיינו חצי מן החצי, כלומר רביע הנזק, או אין דנים דין שינוי בצרורות, ועל כן דין מקרה זה כדין צרורות כדרכה היינו תולדה ברגל, שברשות הרבים פטור. בעיא זו לא נפתרה, ומשום כך אין מוציאים ממון מספק, והמזיק פטור. ומאותו הטעם, אם תפס הניזק רביע נזק, אין מוציאים מידו. השווה פרק א, הלכה יא.

27 **ו. בָּעֲטָה בָּאָרֶץ בִּרְשׁוּת הַנִּזָּק, וְהִתִּיזָה צְרוֹרוֹת מֵחֲמַת**
28 **הַבְּעִיטָה, וְהִזִּיקוּ שָׁם - חַיָּב לְשַׁלֵּם רְבִיעַ נֶזֶק[21], שֶׁזֶּה**
29 **שִׁנּוּי הוּא בְּהַתָּזַת הַצְּרוֹרוֹת; וְאִם תָּפַשׂ הַנִּזָּק חֲצִי נֶזֶק**
30 **- אֵין מוֹצִיאִין מִיָּדוֹ. וַאֲפִלּוּ הָיְתָה מְהַלֶּכֶת בְּמָקוֹם**
31 **שֶׁאֵי אֶפְשָׁר לָהּ שֶׁלֹּא תַּתִּיז[22], וּבָעֲטָה וְהִתִּיזָה -**
32 **מְשַׁלֵּם רְבִיעַ נֶזֶק; וְאִם תָּפַשׂ הַנִּזָּק חֲצִי נֶזֶק - אֵין**
33 **מוֹצִיאִין מִיָּדוֹ.**

21) דין זה נובע מאותה הבעיה, שהיא יסוד להלכה הקודמת. אם יש שינוי לצרורות, הריהו משלם רבע נזק בלבד, אפילו ברשות הניזק. ואם אין שינוי לצרורות, וגם צרורות על ידי בעיטה נחשבים כמו כדרכם, הרי ברשות הניזק ישלם חצי נזק. על כן, מספק ישלם הניזק רק רבע הנזק. 22) צרורות, גם ללא בעיטה. ויש יסוד לדון מקרה זה כצרורות כדרכם, ולחייב חצי נזק, שזוהי בעיית ר' אבא בר ממל שלא נפתרה, שם יט.

34 **ז. כָּל הַמְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם - הֲרֵי הַתַּשְׁלוּמִין מָמוֹן**
35 **שֶׁהוּא חַיָּב לְשַׁלְּמוֹ, כְּמִי שֶׁלָּוָה מֵחֲבֵרוֹ[23] שֶׁהוּא חַיָּב**
36 **לְשַׁלֵּם; וְכָל הַמְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק[24] - הֲרֵי הַתַּשְׁלוּמִין**
37 **קְנָס[25], חוּץ מֵחֲצִי נֶזֶק שֶׁל צְרוֹרוֹת שֶׁהוּא הֲלָכָה[26],**
38 **כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[27].**

23) משלם לניזק מה שהפסידו. 24) תם בקרן ובתולדותיה. 25) כי בעל הבהמה אינו אשם, ובדין צריך להיות פטור, והתורה הטילה עליו תשלום חצי נזק, כדי שישמור את בהמתו בעתיד, שם טו: 26) שהוא תשלום "ממון" ולא "קנס". 27) לעיל הלכה ב' וג'.

1 **ח. זֶה הַכְּלָל[28]: כָּל הַמְשַׁלֵּם מַה שֶּׁהִזִּיק - הֲרֵי זֶה**
2 **מָמוֹן; וְכָל הַמְשַׁלֵּם יָתֵר אוֹ פָּחוֹת, כְּגוֹן תַּשְׁלוּמֵי**
3 **כֶּפֶל[29] אוֹ חֲצִי נֶזֶק - הֲרֵי הַיָּתֵר עַל הַקֶּרֶן אוֹ הַפָּחוֹת**
4 **קְנָס. וְאֵין חַיָּבִין קְנָס אֶלָּא עַל פִּי עֵדִים, אֲבָל הַמּוֹדֶה**
5 **בְּכָל קְנָס מִן הַקְּנָסוֹת - פָּטוּר[30].**

~ נקודות משיחות קודש ~

מודה בקנס פטור

תשלומי חצי נזק של שור תם הם קנס שחל עליהם הדין "מודה בקנס פטור". וצריך להבין: בשלמא מצד המזיק, הודאתו היא עשיית תשובה וחרטה, וכיון שתשלום הקנס אינו חוב ממוני לניזק לכן פטור. אבל בנוגע לניזק קשה, מדוע צריך הוא להפסיד תשלום המגיע לו בגלל שהמזיק עשה תשובה. ובפרט לפי המבואר באגה"ק שגם כאשר אדם מזיק ממון חברו ומתחייב בדיני אדם ובדיני שמים הרי שעל הניזק כבר נגזר שיאבד ממונו וא"כ ממה נפשך, אם נגזר עליו שיקבל חצי נזק איך יתכן שתשלום זה יתבטל על ידי הודאת המזיק, ואם נגזר עליו שיפסיד לגמרי הרי לא יתכן שיזכה בתשלום חצי הנזק שלא על פי רצון ה'.

ואינו דומה לחיוב בקשת מחילה שצריך "לפייסו ולפגוע בו עד שימחול לו כו'" הגם שכבר נגזר עליו משמים בושת זו, כי שם מקטין את הבושה שגרם לו כשהלה רואה שמוותר על כבודו וטורח לפייסו. וממילא, אם אינו מפייסו גורם לו נזק נוסף. אלא שבנוגע למזיק אין שייך כל זה מכיון שבהודאתו הוא מזיק את חבירו עוד יותר, ובגללה מפסיד גם את חצי הנזק.

והביאור הוא, שהודאתו של המזיק היא בירור והוכחה על מה שנגזר על הניזק מן השמים, להפסיד הכל או מחצה בלבד. על־דרך ביאור הרמב"ן בדין עדים זוממין ש"הרגו אין נהרגין" שביאר שעצם מעשה בי"ד הוא בירור והוכחה שכך נגזר עליו משמים.

ויש לבאר בפנימיות העניינים: תם ומועד בעבודת האדם מדבר על נפש הבהמית של יהודי שאינה בגדר מועד, כי נפש יהודי והנהגתה היא באופן של "יעקב איש תם" ומה שאירע הוא מפני שתקפו יצרו.

ובהמה שהועדה וחזרה בה אפילו מפרט קטן (כגון שהפסיקה לנגוח בשבת) מדבר שהועדה בו חזרה לתמותה לאותו עניין, ובעבודת התשובה פירושו שגם לאחר שנעשה מועד לעניין בלתי רצוי, יכול בקלות לחזור לתמותו על ידי הרהור תשובה אחד ולהעשות צדיק גמור, ולא עוד אלא שהוא למעלה מצדיק גמור שהרי נעשה בעל תשובה שההנהגה עמו היא באופן ש"והיה טרם יקראו ואני אענה" שהקב"ה נענה לתפילתו עוד לפני שמתפלל וקורא!

(על פי 'יין מלכות' ספר נזיקין סימן א)

28) שם טו: 29) של גנב. 30) שם סד: למדו זה מהכתוב "אשר ירשיעון אלקים ישלם שנים לרעהו" (שמות כב, ח) ולא המרשיע את עצמו.

6 **ט. תַּרְנְגוֹל שֶׁהוֹשִׁיט רֹאשׁוֹ לַאֲוִיר כְּלִי זְכוּכִית וְתָקַע**
7 **בּוֹ וְשִׁבְּרוֹ[31]: אִם הָיוּ בְּתוֹכוֹ תְּבָלִין וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן[32],**
8 **שֶׁהוֹשִׁיט רֹאשׁוֹ כְּדֵי לְאָכְלָן - עַל הַתְּבָלִין מְשַׁלֵּם נֶזֶק**
9 **שָׁלֵם[33], וְעַל הַכְּלִי מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק כַּחֲצִי נֶזֶק**
10 **צְרוֹרוֹת[34], שֶׁכָּךְ הוּא דַּרְכּוֹ[35]; וְאִם הָיָה הַכְּלִי רֵיקָן -**
11 **הֲרֵי זֶה מְשֻׁנֶּה[36], וּמְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק כְּכָל הַקְּנָסוֹת[37].**

31) שנבקע הכלי מחמת הקול. 32) ממאכלי תרנגול. 33) כדין שן, הואיל ודרכו בכך. 34) כי הנזק בא לא על־ידי התרנגול גופו, אלא מכוחו. 35) להכניס ראשו לתוך כלי, שיש בו גרעינים, ולהשמיע קול בשעת האכילה, שם יח: ויט. 36) שהכניס ראשו לתוך כלי ריק. 37) כדין קרן ולא כדין צרורות, וכן פסק הרי"ף בהלכותיו. ואף־על־פי שאם בעטה והתיזה צרורות אינו משלם אלא רביע נזק (למעלה הלכה ה), שם גוף המעשה המזיק, היינו התזת צרורות נעשה על־ידי שינוי. אבל כאן, גוף מעשה ההיזק, היינו קריאת התרנגול הוא כדרכה, אלא שהכנסת הראש לכלי ריק הוא שינוי, ולפיכך אין זה צרורות על־ידי שינוי אלא תולדה של קרן (מגיד־משנה, וראה בראב"ד).

12 **י. וְכֵן סוּס שֶׁצָּנַף[38] וַחֲמוֹר שֶׁנָּעַר וְשִׁבֵּר אֶת הַכֵּלִים**
13 **- מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק. הַתַּרְנְגוֹלִין מוּעָדִין[39] לְהַלֵּךְ בְּדַרְכָּן**
14 **וּלְשַׁבֵּר. הָיָה חוּט אוֹ רְצוּעָה קָשׁוּר בְּרַגְלֵיהֶן,**
15 **וְנִסְתַּבֵּךְ כְּלִי בְּאוֹתוֹ הַחוּט וְנִתְגַּלְגֵּל וְנִשְׁבַּר - מְשַׁלֵּם**
16 **חֲצִי נֶזֶק[40]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֶׁקְּשָׁרוֹ אָדָם[41];**
17 **אֲבָל אִם נִקְשַׁר עַל רַגְלֵיהֶם מֵאֵלָיו - בַּעַל הַתַּרְנְגוֹלִין**
18 **פָּטוּר[42]. וְאִם הָיוּ לַחוּט בְּעָלִים וְלֹא הָיָה הַחוּט**
19 **הֶפְקֵר - בַּעַל הַחוּט חַיָּב חֲצִי נֶזֶק, שֶׁהֲרֵי הוּא כְּבוֹר**
20 **הַמִּתְגַּלְגֵּל[43].**

38) השמיע קול. משלם חצי נזק כדין צרורות, שדרכו של סוס לצנוף ושל חמור לנעור. 39) בבא קמא יז. [הפירוש להלכות אלו טעון בירור מוקדם, כי דבריהן בחלקם סתומים, ובחלקם מוקשים. הראב"ד מרבה בהשגות והמגיד־משנה מצדיקן, והרמ"א ב'שולחן ערוך' חושן־משפט סימן שצ סעיף א, מגדיר דברי רבינו אלה במילים: "זה סתום". הפירוש שלפנינו מבהיר את עומק כוונת רבינו בדינים אלה, ומתוך כך תסתלקנה השגותיו של הראב"ד. ונקדים שש הקדמות קצרות לביאור הענין: א. נתחיל מן המקרא. כתוב בתורה, וכי יפתח איש בור או כי יכרה איש בור ולא יכסנו ונפל שמה שור או חמור, בעל הבור ישלם

(שמות כא, לג־לד). ודרשו חכמים (בבא קמא יט:) איש בור ולא שור בור. פירוש: אם בהמה חופרת בור או הניחה מכשול וכדומה, בעל הבהמה פטור. ב. בעל חי שדרס על כלי ולא נשבר על המקום ונתגלגל למקום אחר ונשבר, מסופק רבא (שם יז:) אם חייב נזק שלם כדין רגל או חצי נזק צרורות. נתבאר כבר כמה פעמים שבבעיא שלא נפתרה פוסק רבינו המוציא מחבירו עליו הראיה. ג. כל דבר המתגלגל ברגלי אדם וברגלי בהמה והזיק אחרי שנח, נקרא "בור המתגלגל", ודינו כדין בור (שם ו.). ד. אין חייבים על נזקי כלים בבור (להלן פרק יג הלכה א). ה. על בור חייבים ברשות הרבים או ברשות הניזק, אבל על צרורות חייבים רק ברשות הניזק (למעלה הלכה ב). ו. שני בני אדם שפשעו וגרמו לנזקי בור, כל אחד משלם חצי נזק (לקמן פרק יב הלכה יז ובכמה מקומות). אחרי הקדמות אלו נתחיל לפרש.

40) כדין צרורות ולא כרגל. ראה הקדמה ב. 41) בעל התרנגול (ראב"ד). ואם קשרו אחר לא גרע מנקשר מאליו, שלדעת רבינו בעל התרנגול פטור. 42) אנוס הוא, אינו צריך להעלות על דעתו שייקשר חוט מאליו ברגלי תרנגוליו. ואין זה דומה להתזת צרורות ברגלי הבהמה או למשא שעליה, כי נקשר שלא מדעתם ושלא מרצונם של הבעלים. 43) דין זה עוסק במקרה אחד שונה בכמה בחינות מנושאי הדינים שלפניו. שם דנים בכלים שנשברו ברשות הניזק, ומדין צרורות נגעו בהם. כבר נתבאר כמה פעמים שצרורות חייב רק ברשות הניזק, אבל בדין זה דנים על נזקי בור, ואין חייבים על נזקי כלים בבור (הקדמה ד). ובעל כרחנו, עלינו להעמיד פיסקה זו במקרה שהוזק אדם. וכן פירש רש"י שם. או בעל חי אחר שנהרג או הוזק, ואפילו ברשות הרבים. ואף־על־פי שדרשו "שור" ולא "אדם" ואם נפל אדם לבור ונהרג, בעל הבור פטור, זה רק כשמת, אבל אם הוזק חייב בעל הבור בנזקיו (להלן פרק יג הלכה ג), וכל זה אמור, כשהנזק קרה אחרי שהחוט נח (ראב"ד), כי כל זמן שהמכשול בתנועה אין לו דין בור. וגם דין זה מדבר כשקשרו בעל התרנגול, כבדינים שלפניו, ולכן בעל החוט חייב רק חצי נזק, ובעל התרנגול גם כן חצי נזק משום בור, שגם הוא פשע על ידי קשירת החוט, ושנים שפשעו כל אחד משלם חצי נזק (הקדמה ואו). ראה מגדל עוז כאן. ולא על פעולת התרנגול מחייבים את בעליו, כי "איש בור, ולא שור בור", אלא על קשירת החוט. וראה פסקי הרא"ש ב"ק בתחילת פרק א. ושיטתו שונה לגמרי משיטת רבינו כאן].

יא. הִצְנִיעַ בַּעַל הַחוּט אֶת הַחוּט, וְהַתַּרְנְגוֹלִים דָּרְסוּ עָלָיו וְהוֹצִיאוּהוּ, וְנִקְשַׁר בְּרַגְלֵיהֶן וְשִׁבְּרוּ בּוֹ אֶת הַכֵּלִים - אַף בַּעַל הַחוּט פָּטוּר, שֶׁהֲרֵי אָנוּס הוּא[44].

44) שם יט: בעל התרנגול פטור משום "איש בור, ולא שור בור". [היינו אם הוזק האדם או בעל־חי אחרי שהחוט נח, אבל כשהזיק דרך הילוכו חייב בעל התרנגול חצי נזק משום "צרורות"].

יב. תַּרְנְגוֹלִין שֶׁהָיוּ מַפְרִיחִין[45] מִמָּקוֹם לְמָקוֹם וְשִׁבְּרוּ אֶת הַכֵּלִים: אִם בְּכַנְפֵיהֶם שִׁבְּרוּ - מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק שָׁלֵם[46], וְאִם בָּרוּחַ שֶׁבְּכַנְפֵיהֶם - מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק[47].

45) שם יז: 46) כדין רגל. 47) בדין צרורות, כי הנזק נעשה לא על ידי התרנגול גופו, אלא באמצעות הרוח, שהם גרמו לנשיבתו.

יג. הָיוּ מְהַדְּסִין[48] עַל גַּבֵּי עִסָּה אוֹ עַל גַּבֵּי פֵּרוֹת וְטִנְּפוּ אוֹ נִקְּרוּ - מְשַׁלְּמִין נֶזֶק שָׁלֵם[49]. הִזִּיקוּ בְּעָפָר אוֹ צְרוֹרוֹת שֶׁהֶעֱלוּ בְּכַנְפֵיהֶן אוֹ בְּרַגְלֵיהֶן - מְשַׁלְּמִין חֲצִי נֶזֶק[50].

48) חופרים ברגלים, ראה פירוש המשניות לרבינו בבא קמא פרק ב, משנה א. 49) כי דרכם בכך. 50) כדין צרורות, שם יז:

יד. הָיוּ מְחַטְּטִין בְּחֶבֶל[51], וְנִפְסַק הַחֶבֶל[52] וְנִשְׁבַּר הַדְּלִי - מְשַׁלְּמִין נֶזֶק שָׁלֵם[53]. וְהוּא, שֶׁנִּתְגַּלְגֵּל הַדְּלִי מֵחֲמָתָן[54] עַד שֶׁנָּפַל וְנִשְׁבַּר. וְאִם הָיָה עַל הַחֶבֶל אֹכֶל[55] וּבְעֵת אֲכִילָתָן פִּסְקוּהוּ[56] - מְשַׁלֵּם גַּם עַל הַחֶבֶל נֶזֶק שָׁלֵם[57].

51) שם (בדפוס קושטא רס"ט - היו מחטטין בדליו). 52) נחלש החבל, ונפסק מכובד הדלי. 53) כדין רגל, כי דרכו לחטט ואין כוונתו להזיק. דין זה עוסק בחבל בלוי, שבחיטוט קל הוא נפסק, ולכן אין זה משונה, ועל החבל אינו חייב כלום, כי הוא חסר ערך. 54) שהם דחפוהו עד שנשבר. על כן משלם נזק שלם, כי הזיקו בגופם, שם יח. אם נתגלגל הדלי מאליו ונשבר, אינו משלם אלא חצי נזק מספק, כי קיימת בעיא של רבא (שם) שלא נפתרה, אם זה נחשב כהזיק בגופו או כנזק של צרורות, וראה רי"ף שם. 55) גמרא שם. 56) קרעוהו. 57) כדין שן, כי דרכו בכך לנקר בחזקה את החבל שיש עליו אוכל.

טו. הַכֶּלֶב וְהַגְּדִי[58] שֶׁקָּפְצוּ מֵרֹאשׁ הַגָּג מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה וְשִׁבְּרוּ אֶת הַכֵּלִים - מְשַׁלְּמִין נֶזֶק שָׁלֵם[59], מִפְּנֵי שֶׁמּוּעָדִים הֵן לְדָבָר זֶה. וְכֵן אִם נָפְלוּ וְהִזִּיקוּ, שֶׁעֲלֵיהֶן לְרֹאשׁ הַגָּג פְּשִׁיעָה[60]; וְאַף עַל פִּי שֶׁנִּפְּלוּ אֹנֶס[61], כֹּל שֶׁתְּחִלָּתוֹ בִּפְשִׁיעָה וְסוֹפוֹ בְּאֹנֶס - חַיָּב[62].

58) בבא קמא כא: 59) כדין רגל. 60) כי הבעלים ידעו דרכם של הכלב והגדי לטפס לראש הגג. 61) והבעלים לא היו צריכים להעלות על הדעת, שהכלב או הגדי יפלו. 62) כי לולא הפשיעה לא היו נופלים, בבא מציעא מב.

טז. קָפְצוּ מִמַּטָּה לְמַעְלָה - מְשַׁלְּמִין חֲצִי נֶזֶק. וְהוּא, שֶׁנִּתְלַשׁ הַגְּדִי וְנִסְרַךְ[63] וְקָפַץ הַכֶּלֶב; אֲבָל נִסְרַךְ הַכֶּלֶב וְדִלֵּג הַגְּדִי, בֵּין מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה בֵּין מִמַּטָּה לְמַעְלָה - חַיָּבִין נֶזֶק שָׁלֵם[64]. וְכֵן תַּרְנְגוֹל[65] שֶׁדִּלֵּג, בֵּין מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה בֵּין מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה - מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם.

63) שנעץ צפרניו בכותל. אין זה דרכו של הגדי, ומשום כך משלם חצי נזק כדין קרן, בבא קמא כב. 64) זוהי גירסת רבינו, וגם גירסת הרי"ף ורבינו חננאל שם (בגמרא שלנו, הגירסא: פטורין). 65) דרכו לדלג אפילו מלמטה למעלה, שם כא:

יז. כֶּלֶב שֶׁנָּטַל אֶת הַחֲרָרָה[66] וְהָלַךְ לוֹ לְגָדִישׁ: אִם

הִנִּיחָהּ בַּגְּדִישׁ וְאָכַל אֶת הַחֲרָרָה וְהִדְלִיק אֶת הַגְּדִישׁ - עַל הַחֲרָרָה וְעַל מְקוֹם הַחֲרָרָה מְשַׁלֵּם נֵזֶק שָׁלֵם[67], וְעַל שְׁאָר הַגְּדִישׁ חֲצִי נֶזֶק[68]; וְאִם הָיָה מְגָרֵר אֶת הַחֲרָרָה עַל הַגְּדִישׁ וְהוֹלֵךְ וְשׁוֹרֵף - מְשַׁלֵּם עַל הַחֲרָרָה נֵזֶק שָׁלֵם, וְעַל מְקוֹם הַגֶּחָלִים חֲצִי נֶזֶק[69], וְעַל שְׁאָר הַגְּדִישׁ פָּטוּר[70].

66) עוגה אפויה על גחלים ולפעמים גחלת נדבקת בה. 67) גם על מקום החררה, מכיון שדרכו להניחה על־מנת לאכלה וגם עשה מעשה. 68) כדין צרורות, וראה פירוש המשניות לרבינו, ורבינו חננאל בבא קמא כב. 69) מכיון שזה משונה. 70) [כי זהו כוח כוחו, ובבבא קמא יט. בעיא של רב אשי, אם כוח כוחו ככוחו דמי או לא, ולא נפשטה, ולכן פסק רבינו כשיטתו שאין מוציאים ממון מספק. ראה 'בית יוסף' חושן־משפט סימן שצב. וראה גם רבינו חננאל בסוגיא שלפנינו (וקשה מאוד להבין דבריו על בוריים). ומה בין זה למניח? משום שאילו לא גרר אפשר שהגדיש לא היה נשרף].

יח. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁשָּׁמַר בַּעַל הַגַּחֶלֶת אֶת אִשּׁוֹ וְסָתַם הַדֶּלֶת, וּבָא הַכֶּלֶב וְחָתַר וְנָטַל אֶת הַחֲרָרָה מֵעַל הָאֵשׁ; אֲבָל אִם לֹא שָׁמַר אִשּׁוֹ, בַּעַל הָאֵשׁ - חַיָּב עַל שְׂרֵפַת הַגְּדִישׁ[71], וּבַעַל הַכֶּלֶב חַיָּב עַל אֲכִילַת הַחֲרָרָה וְעַל מְקוֹמָהּ.

71) כך משמע מלשון הגמרא בבא קמא כג. "מאן חייב? בעל הכלב. וליחייב נמי גחלת?" ומפרש רבינו, שהוא שואל למה אין מחייבים את בעל הגחלת לשלם בעד הגדיש, ובעל הכלב ישלם בעד החררה ומקומה. ומתרץ כששימר בעל הגחלת על גחלתו. ומכאן למד רבינו שאם לא שימר גחלתו הוא חייב.

יט. הַמְשַׁסֶּה כַּלְבּוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ בַּחֲבֵרוֹ - פָּטוּר מִדִּינֵי אָדָם וְחַיָּב בְּדִינֵי שָׁמַיִם[72], וּבַעַל הַכֶּלֶב חַיָּב חֲצִי נֶזֶק[73]; שֶׁכֵּיוָן שֶׁהוּא יוֹדֵעַ שֶׁאִם שִׁסָּה אֶת כַּלְבּוֹ לְהַזִּיק נוֹשֵׁךְ, לֹא הָיָה לוֹ לְהַנִּיחוֹ. וְאִם שִׁסָּהוּ בְּעַצְמוֹ[74] - בַּעַל הַכֶּלֶב פָּטוּר; שֶׁכָּל הַמְשַׁנֶּה[75] וּבָא אַחֵר וְשִׁנָּה בּוֹ[76] - פָּטוּר.

72) פטור מדיני אדם, כי לא עשה מעשה. אבל מבחינה מוסרית מוטלת האחריות עליו וחייב לשלם, אלא שאין בית־דין יכול להכריח אותו לשלם, בבא קמא כד: 73) פסק כה"אם תמצי לומר" של רבא (שם), שבעל הכלב חייב, וכדעת הרי"ף שם. ומשלם רק חצי נזק, כי אין דרכו של כלב לנשוך. [וראה כסף־משנה פרק ב דנזירות הלכה ה, שכתב: "ופסק כ"אם תמצי לומר", וכבר נודע שזוהי שיטתו ושיטת הגאונים", וכן גם ברא"ש מסכת קידושין פרק א סימן ד]. 74) והכלב נשך את המשסה. 75) המשסה שינה, כי אינו רשאי לשסות. 76) הכלב שנשך.

כ. שְׁתֵּי פָּרוֹת בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, אַחַת רְבוּצָה וְאַחַת מְהַלֶּכֶת, וּבָעֲטָה מְהַלֶּכֶת בִּרְבוּצָה - חַיָּב חֲצִי נֶזֶק[77]; שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁדַּרְכָּהּ לְהַלֵּךְ עָלֶיהָ, אֵין דַּרְכָּהּ לְבַעֵט בָּהּ[78].

77) כדין תולדה דקרן, בבא קמא כד: 78) נימוקו של רבא, שם. סיכום: בפרק זה דובר בעיקר על תשלומי חצי נזק: א. בתור שינוי, כתולדה דקרן. ב. בתור צרורות.

יום שני כ"ג אלול ה'תשע"ט

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי[1]

1) נתבארו בו עניני השן שהוא האכילה וכל דבר שהבהמה נהנית ממנה. וכן נתבארו בו משפטי המכניס בהמתו ברשות שאינה שלו אם הזיקה בשן ורגל או הוזקה, וחילוקיהם בין נכנסה ברשות לשלא ברשות.

א. הַבְּהֵמָה מוּעֶדֶת לֶאֱכֹל פֵּרוֹת אוֹ יְרָקוֹת וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן[2]. לְפִיכָךְ, אִם נִכְנְסָה לִרְשׁוּת הַנִּזָּק וְאָכְלָה דְּבָרִים שֶׁדַּרְכָּהּ לְאָכְלָם - מְשַׁלֵּם נֵזֶק שָׁלֵם; שֶׁנֶּאֱמַר: וּבִעֵר בִּשְׂדֵה אַחֵר מֵיטַב שָׂדֵהוּ וְגוֹ'. וְאִם אֲכָלַתְּם בִּרְשׁוּת הָרַבִּים - פָּטוּר[3]; וְאִם נֶהֱנֵית - מְשַׁלֵּם מַה שֶּׁנֶּהֱנֵית[4], לֹא מַה שֶּׁהִזִּיקָה.

2) משנה, בבא קמא יט: 3) כי כתוב "בשדה אחר", ופירשו חכמים: ברשות הניזק. הטעם שהוא פטור, מכיוון שיש לבהמה רשות ללכת ברשות הרבים, ודרכה ללכת ולאכול. 4) הדמים שבעל הבהמה חסך לו על ידי האכילה.

ב. כֵּיצַד? נִכְנְסָה לִרְשׁוּת הַנִּזָּק וְאָכְלָה שֶׁמְּשִׁמִּין אוֹ לֹט וְכַיּוֹצֵא בָּהֶם בְּשָׁוֶה דִּינָר - מְשַׁלֵּם דִּינָר[5]. וְאִם אֲכָלַתְּן בִּרְשׁוּת הָרַבִּים וְנֶהֱנֵת - רוֹאִין אוֹתָן כְּאִלּוּ הֵם שְׁעוֹרִים[6] אוֹ עָמִיר[7], וּמְשַׁלֵּם דְּמֵי עָמִיר אוֹ דְּמֵי שְׁעוֹרִים בְּזוֹל[8].

5) דינר של כסף = זוז. אף על פי שאין רגילים להאכיל שומשמין לבהמה משלם דינר, כי שן ברשות הניזק משלם נזק שלם והנזק הוא דינר. 6) ברשות הרבים פטורים מלשלם את דמי הנזק של האכילה. החיוב הוא רק משום שבעל הבהמה נהנה, כי לולא אכלה היה צריך לתת לה אוכל. משום כך ישלם לא דמי שומשמין, אלא דמי שעורים או עמיר, שרגילים להאכיל את הבהמה. 7) שעורים בשיבולים שרגילים להאכיל את הבהמה בזמן הקציר (ראה מגיד משנה וכסף משנה). 8) דהיינו שני שלישי המחיר. בבא בתרא קמו: גם במקרה שדרכו להאכילה שעורים הוא משלם בזול, מכיוון שזה היה בעל כורחו (דברי הרמ"ה המובאים בנימוקי יוסף שם, כ.).

ג. אָכְלָה אֲכָלִים הָרְעִים לָהּ, כְּגוֹן שֶׁאָכְלָה חִטִּין - הוֹאִיל וְלֹא נֶהֱנֵית, פָּטוּר. אָכְלָה אֲכָלִין שֶׁאֵין דַּרְכָּהּ לְאָכְלָן, כְּגוֹן שֶׁאָכְלָה כְּסוּת אוֹ כֵּלִים, בֵּין בִּרְשׁוּת הַנִּזָּק בֵּין בִּרְשׁוּת הָרַבִּים - מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק; שֶׁזֶּה שִׁנּוּי הוּא[9], וְדֶרֶךְ בְּנֵי אָדָם לְהַנִּיחַ כְּלֵיהֶם[10] וּכְסוּתָן בִּרְשׁוּת הָרַבִּים עַד שֶׁיְּנוּחוּ מְעַט.

9) ודינו כתולדה דקרן. 10) על כן אין לפטור מטעם "כל המשנה ובא אחר ושנה בו פטור", ראה למעלה פרק ב, הלכה יט.

1 **ד. בְּהֵמָה שֶׁהָיְתָה עוֹמֶדֶת בִּרְשׁוּת הַנִּזָּק וְתָלְשָׁה פֵּרוֹת**
2 **מֵרְשׁוּת הָרַבִּים וַאֲכָלַתְּן בִּרְשׁוּת הַנִּזָּק - חֲרֵי הַדָּבָר**
3 **סָפֵק[11], לְפִיכָךְ אֵינָהּ מְשַׁלֶּמֶת אֶלָּא מַה שֶּׁנֶּהֱנֵית[12];**
4 **וְאִם תָּפַשׂ הַנִּזָּק כַּמָּה שֶׁהִזִּיקָה - אֵין מוֹצִיאִין מִיָּדוֹ,**
5 **שֶׁחֲרֵי בִּרְשׁוּתוֹ אָכְלָה.**

11) אם להתחשב במקום העקירה, ואינו משלם אלא מה שנהנית, או במקום הנזק ומשלם מה שהזיקה. זוהי בעיית רבי זירא שלא נפתרה, בבא קמא כ. 12) כי אין מוציאים מספק. גירסת רבינו בגמרא שם כגירסת רבינו חננאל: "דקאי ברשות היחיד וקא מתגלגל ואתי מרשות הרבים לרשות היחיד", ולא כגירסתנו שם.

6 **ה. כֶּלֶב שֶׁנִּכְנַס לְחָצֵר וְנָטַל פַּת אוֹ בָּשָׂר וְהוֹצִיאָן**
7 **לִרְשׁוּת הָרַבִּים אוֹ לְחָצֵר אַחֶרֶת[13] וַאֲכָלָם שָׁם - מַה**
8 **שֶּׁנֶּהֱנָה מְשַׁלֵּם[14]; אֲכָלָם בְּשָׂדֶה שֶׁל בַּעַל הֶחָצֵר -**
9 **מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם כְּאִלּוּ אֲכָלָן בְּתוֹךְ הֶחָצֵר[15], שֶׁחֲרֵי**
10 **בִּרְשׁוּת הַנִּזָּק אָכַל. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.**

13) של בעלים אחרים. 14) כי הולכים אחרי מקום האכילה, והיא הייתה ברשות הרבים וראה הלכה ד. 15) במשנה שם כא: "הכלב שנטל חררה והלך לגדיש - של בעל החררה - אכל החררה ... על החררה משלם נזק שלם". מכאן אתה למד שאם אכל ברשות הניזק, אפילו לא באותו מקום ששם נטל את האוכל, משלם נזק שלם.

11 **ו. בְּהֵמָה שֶׁאָכְלָה אֲכָלִין שֶׁאֵין דַּרְכָּהּ לְאָכְלָן אֲבָל**
12 **אוֹכַלַתָּן עַל יְדֵי הַדְּחָק, כְּגוֹן פָּרָה שֶׁאָכְלָה שְׂעוֹרִים[16],**
13 **וַחֲמוֹר שֶׁאָכַל כַּרְשִׁינִים[17] אוֹ דָגִים, וַחֲזִיר שֶׁאָכַל**
14 **חֲתִיכַת בָּשָׂר, וְכֶלֶב שֶׁלִּקֵּק אֶת הַשֶּׁמֶן, וְחָתוּל שֶׁאָכַל**
15 **תְּמָרִים, וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּאֵלּוּ: אִם אָכְלָה בִּרְשׁוּת**
16 **הַנִּזָּק - מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם[18], וּבִרְשׁוּת הָרַבִּים - פָּטוּר;**
17 **וְאִם נֶהֱנֵית - מְשַׁלֵּם מַה שֶּׁנֶּהֱנֵית.**

16) שהם מאכל חמור. 17) שהם מאכל פרה. שם יט: כל הדוגמאות לקוחות מדברי הברייתא ומדברי רב פפא, שם. 18) כדין שן, אף על פי שאכלתם על ידי הדחק.

18 **ז. חַיָּה שֶׁנִּכְנְסָה לִרְשׁוּת הַנִּזָּק וְטָרְפָה וְאָכְלָה בְּהֵמָה**
19 **אוֹ בָּשָׂר - מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם, שֶׁזֶּהוּ דַּרְכָּהּ[19]; אֲבָל**
20 **כֶּלֶב שֶׁאָכַל כְּבָשִׂים קְטַנִּים[20], אוֹ חָתוּל שֶׁאָכַל**
21 **תַּרְנְגוֹלִים גְּדוֹלִים - חֲרֵי זֶה שִׁנּוּי[21], וּמְשַׁלֵּם חֲצִי**
22 **נֶזֶק[22].**

19) לשון הברייתא שם טז: 20) אפילו קטנים. 21) כי אין זה דרכו. בגמרא כתוב סתם: כלב שאכל כבשים וחתול שאכל תרנגולים, הרי זה משונה. אחר כך בא שם פירוש, שזה נאמר רק בגדולים, אבל בקטנים - דרכו הוא. רבינו מפרש כנראה, ש"גדולים" מוסב רק על תרנגולים שאכלם חתול, אבל בכלב שאכל כבשים אין הבדל, ואף קטנים אין דרכו לאכלם. משום כך זה שינוי ומשלם חצי נזק. 22) אף על פי שהוא נהנה, אין זה תולדה דשן, אלא תולדה דקרן, שם טו:

23 **ח. סַל שֶׁיֵּשׁ בּוֹ לֶחֶם, וְנִכְנַס חֲמוֹר[23] וְשִׁבֵּר הַסַּל**
24 **וְאָכַל הַלֶּחֶם - מְשַׁלֵּם עַל הַסַּל וְעַל הַלֶּחֶם נֶזֶק שָׁלֵם,**
25 **שֶׁזֶּה הוּא דַּרְכּוֹ[24]. וְכֵן שְׂעִיר עִזִּים[25] שֶׁרָאָה לֶפֶת**
26 **וְכִיּוֹצֵא בּוֹ עַל פִּי הֶחָבִית, וְנִסְתַּבֵּךְ בֶּחָבִית וְאָכַל אֶת**
27 **הַלֶּפֶת וְשִׁבֵּר אֶת הֶחָבִית - מְשַׁלֵּם עַל שְׁנֵיהֶם נֶזֶק**
28 **שָׁלֵם[26]; כְּשֵׁם שֶׁדַּרְכּוֹ לֶאֱכֹל, כָּךְ דַּרְכּוֹ לְהִתָּלוֹת**
29 **בְּכֵלִים וְלַעֲלוֹת כְּדֵי לֶאֱכֹל. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה. אֲבָל**
30 **אִם נִכְנַס הַחֲמוֹר וְאָכַל אֶת הַלֶּחֶם וְאַחַר כָּךְ שִׁבֵּר אֶת**
31 **הַסַּל - עַל הַלֶּחֶם מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם, וְעַל הַסַּל חֲצִי**
32 **נֶזֶק[27]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.**

23) לרשות הניזק. 24) לשבר את הסל בשעת אכילת הלחם. 25) עד בן שנה, שם כ. 26) על הלפת מדין שן, ועל החבית מדין רגל. 27) כי זה משונה.

33 **ט. בְּהֵמָה שֶׁאָכְלָה מִתּוֹךְ הָרְחָבָה[28], בֵּין דֶּרֶךְ הֲלִיכָתָהּ**
34 **בֵּין שֶׁעָמְדָה[29] וְאָכְלָה - מְשַׁלֵּם מַה שֶּׁנֶּהֱנֵית. וַאֲפִלּוּ**
35 **חָזְרָה עַל צִדֵּי הָרְחָבָה[30] וְאָכְלָה מֵהֶן. אֲבָל אִם**
36 **הִנִּיחָה אֶת הָרְחָבָה וְהָלְכָה וְעָמְדָה בְּצִדֵּי הָרְחָבָה[31]**
37 **וְאָכְלָה - מְשַׁלֵּם מַה שֶּׁהִזִּיקָה[32]. אָכְלָה מִפֶּתַח**
38 **הַחֲנוּת[33] - מְשַׁלֵּם מַה שֶּׁנֶּהֱנֵית[34]; מִתּוֹךְ הַחֲנוּת -**
39 **מְשַׁלֵּם מַה שֶּׁהִזִּיקָה.**

28) שוק, משנה שם יט: 29) דרכה של בהמה לאכול, ועל כן ברשות הרבים פטור, ומשלם מה שנהנית בלבד, שם כ. 30) קרן זוית. 31) שדינם כדין רשות היחיד של בעל הפירות, אין בעל הבהמה משלם מה שהזיקה, כי דרכה בלכתה ברחבה, להחזיר ראשה לצידי הרחבה, דעת שמואל שם כא. 32) כדין בהמה שאכלה ברשות הניזק, שם. 33) הפתוחה לרשות הרבים. 34) כדין שן ברשות הרבים, שם יט:

40 **י. הָיְתָה מְהַלֶּכֶת בִּרְשׁוּת הָרַבִּים וּפָשְׁטָה צַוָּארָהּ**
41 **וְאָכְלָה מֵעַל גַּבֵּי חֲבֶרְתָּהּ, וַאֲפִלּוּ עָמְדָה[35] - מְשַׁלֵּם**
42 **מַה שֶּׁנֶּהֱנֵית; שֶׁכֵּן דֶּרֶךְ הַבְּהֵמוֹת[36] לֶאֱכֹל זוֹ מֵעַל גַּבֵּי**
43 **זוֹ. וְאִם קָפְצָה וְאָכְלָה[37] עַל גַּבֵּי חֲבֶרְתָּהּ - מְשַׁלֵּם מַה**
44 **שֶׁהִזִּיקָה; שֶׁגַּבֵּי חֲבֶרְתָּהּ כַּחֲצַר הַנִּזָּק הוּא חָשׁוּב[38].**

35) שם כ. ואף על פי שגם הבהמה רשות הניזק היא. וטעמו של דבר, משום שהבהמה המזיקה עומדת ברשות הרבים הרי זה דומה לחזרה על צידי הרחבה שבהלכה ט, ואינו דומה לאכלה מפתח החנות שהוא חצר הניזק ממש (ראה בכסף משנה). 36) ודינה כדין שן ברשות הרבים. 37) כשהיא עומדת על הבהמה (נימוקי יוסף שם). 38) ומשלם מה שהזיקה.

45 **יא. בְּהֵמָה שֶׁהֵחֵלְקָה בְּאֶבֶן אוֹ בְּמֵימֵי רַגְלֶיהָ וְנָפְלָה**
46 **לְגִנָּה[39] וְנֶחְבְּטָה עַל גַּבֵּי פֵּרוֹת וִירָקוֹת אוֹ שֶׁאָכְלָה -**
47 **מְשַׁלֵּם מַה שֶּׁנֶּהֱנֵית. אֲפִלּוּ הָלְכָה מֵעֲרוּגָה לַעֲרוּגָה,**

1 וַאֲפִלּוּ נִשְׁאֲרָה שָׁם כָּל הַיּוֹם כֻּלּוֹ[40] - אֵינוֹ מְשַׁלֵּם
2 אֶלָּא מַה שֶּׁנֶּהֱנֵית[41]. וּמַה הֲנָאָה יֵשׁ לָהּ בַּחֲבִיטָה?
3 שֶׁהֲרֵי מְצָאָה מָקוֹם רַךְ וְלֹא נִתְרַסְּקוּ אֵיבָרֶיהָ. אֲבָל
4 אִם יָרְדָה כְּדַרְכָּהּ וְאָכְלָה - מְשַׁלֵּם מַה שֶּׁהִזִּיקָה.
5 וַאֲפִלּוּ טִנְּפָה פֵּרוֹת בְּמֵי לֵדָה[42] - מְשַׁלֵּם מַה
6 שֶּׁהִזִּיקָה, מִפְּנֵי שֶׁתְּחִלָּתוֹ בִּפְשִׁיעָה. וְכֵן אִם דְּחָפַתְּהָ
7 חֲבֵרְתָּהּ וְנָפְלָה - מְשַׁלֵּם מַה שֶּׁהִזִּיקָה, מִפְּנֵי שֶׁהָיָה
8 לוֹ לְהַעֲבִירָן אַחַת אַחַת, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִדְחֲפוּ זוֹ אֶת זוֹ.

39) משנה בבא קמא נה: ופירושם של רב כהנא ורבא, שם נח. 40) ואפשר היה להוציאה. 41) ואינו משלם נזק שלם, מכיוון שהכניסה לגינה הייתה באונס. דעת רבי יוחנן שם. 42) דוגמא של רבי ירמיה שם נח. אף על פי שזה אונס, שלא ידע שתלד, משלם נזק שלם, כי תחילתו בפשיעה, שלא שמר עליה ונתן לה להיכנס לגינה, וכל שתחילתו בפשיעה וסופו באונס - חייב.

9 יב. הֶחְלִקָה וְנָפְלָה, וְיָצְאַת[43] וְחָזְרָה לַגִּנָּה, אַף עַל
10 פִּי שֶׁחָזְרָה שֶׁלֹּא לְדַעַת הַבְּעָלִים[44] - מְשַׁלֵּם מַה
11 שֶּׁהִזִּיקָה, מִפְּנֵי שֶׁהָיָה לוֹ לְשָׁמְרָהּ[45] שֶׁלֹּא תַּחֲזֹר;
12 שֶׁהַדָּבָר יָדוּעַ, שֶׁכֵּיוָן שֶׁיָּדְעָה דֶּרֶךְ הַגִּנָּה, הֲרֵי הִיא
13 חוֹזֶרֶת מֵאֵלֶיהָ.

43) מן הגינה. 44) כגון שנעל בפניה שלא כראוי. 45) שמירה מעולה.

14 יג. הַקַּדָּר שֶׁהִכְנִיס קְדֵרוֹתָיו לַחֲצַר בַּעַל הַבַּיִת שֶׁלֹּא
15 בִּרְשׁוּת, וְשִׁבְּרַתָּן בְּהֶמְתּוֹ שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת - פָּטוּר.
16 וְאִם הֶזִּקָה בָּהֶן - בַּעַל הַקְּדֵרוֹת חַיָּב. וְאִם הִכְנִיס
17 בִּרְשׁוּת - פָּטוּר[46]. וְאִם קִבֵּל עָלָיו בַּעַל הַבַּיִת לִשְׁמֹר
18 אֶת הַקְּדֵרוֹת - בַּעַל הַבַּיִת חַיָּב.

46) בעל הקדרות פטור, אם הבהמה הוזקה, בעל הבית חייב לשמור על בהמתו שלא תינזק, ואם הבהמה שברה את הקדרות, בעל הבית פטור, כי לא קיבל על עצמו שמירה על הכלים. זוהי דעת רבי שם, ושמואל פוסק כרבי, שם מח: והלכה כשמואל בדיני.

19 יד. וְכֵן אִם הִכְנִיס פֵּרוֹתָיו לַחֲצַר בַּעַל הַבַּיִת שֶׁלֹּא
20 בִּרְשׁוּת, וְאָכְלָתַם בְּהֶמְתּוֹ שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת - פָּטוּר[47].
21 וְאִם הֶחְלִקָה בָּהֶן וְהֶזִּקָה - בַּעַל הַפֵּרוֹת חַיָּב. וְאִם
22 הִכְנִיס בִּרְשׁוּת - פָּטוּר. וְאִם קִבֵּל עָלָיו בַּעַל הַבַּיִת
23 לִשְׁמֹר אֶת הַפֵּרוֹת - בַּעַל הַבַּיִת חַיָּב[48]. הִכְנִיסָן שֶׁלֹּא
24 בִּרְשׁוּת וַאֲכָלָתַן בְּהֶמְתּוֹ שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת וְהֶזִּקָה
25 בַּאֲכִילָתָן - בַּעַל הַפֵּרוֹת פָּטוּר, מִפְּנֵי שֶׁהָיָה לָהּ שֶׁלֹּא
26 תֹּאכַל. וְאִם הִכְנִיסָן בִּרְשׁוּת, וְהִנִּיחוּ בַּעֲלֵי הֶחָצֵר אֶת
27 זֶה שֶׁהִרְשָׁהוּ בֶּחָצֵר לְשָׁמְרוֹ, וַאֲכָלָתַן בְּהֶמְתּוֹ שֶׁל
28 בַּעַל הַבַּיִת וְהֶזִּקָה בַּאֲכִילָתָן - בַּעַל הַפֵּרוֹת חַיָּב[49];
29 שֶׁכֵּיוָן שֶׁרָאָה הַבְּהֵמָה אוֹכֶלֶת דְּבָרִים הַמַּזִּיקִין לָהּ
30 וְהִנִּיחָהּ - חַיָּב, שֶׁהֲרֵי אֵין בַּעֲלֵי הֶחָצֵר מְצוּיִין שָׁם
31 לְהַעֲבִיר הַבְּהֵמָה מֵהֶן. וּמַעֲשֶׂה בְּאִשָּׁה שֶׁנִּכְנְסָה
32 לֶאֱפוֹת בְּתַנּוּר בְּבֵית שְׁכֵנוֹתֶיהָ, וְהִנִּיחוּהָ וְנִתְעַלְּמוּ
33 כְּדֵי שֶׁלֹּא יַבִּיטוּ בָהּ[50] בְּעֵת לִישָׁתָהּ וַאֲפִיָּתָהּ, וּבָא עֵז
34 שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת וְאָכַל הַבָּצֵק וָמֵת, וְחִיְּבוּהָ חֲכָמִים
35 לְשַׁלֵּם דָּמָיו. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

47) מלשלם מה שהזיקה, אבל משלם מה שנהנית. 48) על הפירות שאכלה בהמתו. 49) כי השמירה מוטלת עליו. 50) כשהיא מגלה זרועותיה מטעמי צניעות.

36 טו. הַמַּגְדִּישׁ[51] בְּתוֹךְ שָׂדֶה חֲבֵרוֹ שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּת,
37 וַאֲכָלַתָּן בְּהֶמְתּוֹ שֶׁל בַּעַל הַשָּׂדֶה - פָּטוּר[52]. וְאִם
38 הֶחְלִקָה וְהֶזִּקָה - בַּעַל הַפֵּרוֹת חַיָּב. אֲכָלַתָּן וְהֶזִּקָה
39 בַּאֲכִילָתָן - פָּטוּר[53]. וְאִם הִגְדִּישׁ בִּרְשׁוּת - בַּעַל
40 הַשָּׂדֶה חַיָּב[54], אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא קִבֵּל עָלָיו לִשְׁמֹר;
41 שֶׁהַשּׁוֹמֵר בַּגְּרָנוֹת, כֵּיוָן שֶׁאָמַר לוֹ 'הַגְדֵּשׁ בְּכָאן' -
42 כְּמִי שֶׁאָמַר לוֹ 'הַגְדֵּשׁ וַאֲנִי אֶשְׁמֹר לָךְ' הוּא חָשׁוּב.

51) העושה גדיש (של התבואה שנקצרה). שם נט: 52) מלשלם בעד הנזק, אבל משלם לפי שנהנית. 53) כי היה לה שלא תאכל, כלמעלה הלכה יד. 54) מדובר כשבעל השדה הוא שומר הגדישים של כל בני הבקעה.

יום שלישי כ"ד אלול ה'תשע"ט

פֶּרֶק רְבִיעִי[1]

1) נתבאר בו איכות השמירה, שהבעלים פטורים בנזקי שן ורגל אם עשאוה, וכן אם מסרו בהמתם לאחרים והזיקה, ומהו דין המפקיד, ומהו דין הנפקד בשלימות. ונסתיים הפרק בביאור כיצד שמין הנזק שהזיקה הבהמה בשן ורגל לפי שיש חילוק בשומא כמבואר שם.

43 א. הַכּוֹנֵס צֹאן לְדִיר[2] וְנָעַל בִּפְנֵיהֶן בְּדֶלֶת שֶׁיְּכוֹלָה
44 לַעֲמֹד בְּרוּחַ מְצוּיָה[3], וְיָצְאָה וְהִזִּיקָה - פָּטוּר[4]. וְאִם[5]
45 אֵינָהּ יְכוֹלָה לַעֲמֹד בְּרוּחַ מְצוּיָה, אוֹ שֶׁהָיוּ כָּתְלֵי
46 הַדִּיר רְעוּעִין[6] - הֲרֵי לֹא נָעַל בִּפְנֵיהֶם כָּרָאוּי, וְאִם
47 יָצְאַת וְהִזִּיקָה - חַיָּב. וַאֲפִלּוּ חָתְרָה[7] וְיָצְאַת. וַאֲפִלּוּ
48 נִפְרְצָה מְחִיצָה בַּלַּיְלָה[8] אוֹ פְּרָצוּהָ לִסְטִים[9] - בַּעַל
49 הַצֹּאן חַיָּב[10]. הָיְתָה מְחִיצָה בְּרִיאָה, וְנִפְרְצָה בַּלַּיְלָה
50 אוֹ שֶׁפְּרָצוּהָ לִסְטִים, וְיָצְאַת וְהִזִּיקָה - פָּטוּר.
51 הוֹצִיאוּהָ לִסְטִים וְהִזִּיקָה - לִסְטִים חַיָּבִים[11].

2) מקום מוקף גדר. 3) כך מפרשת הברייתא את דברי המשנה "ונעל בפניה כראוי", בבא קמא נה: 4) מכיון ששמר כראוי. 5) שם. 6) והצאן יכולים להרים אותם, הרי לא נעל בפניהם כראוי, ופשיעה היא, שם נו. 7) ונפלה המחיצה, שזהו מקרה אונס. 8) אונס הוא, אבל ביום אין זה אונס, כי בוודאי ידע על כך והיה לו לתקן. 9) ג"כ אונס. 10) בכל שלושת מקרי אונס אלה חייב בעל הצאן, כי תחילתו בפשיעה (לא נעל כראוי) וסופו באונס חייב. שם נו. 11) לשון המשנה שם נה: הליסטים חייבים בעד נזקי הבהמה משעה שהוציאוה מרשות הבעלים, בין אם הוציאה בידים, ובין אם הכישוה במקל ויצאה, שם נו:

ב. הַפּוֹרֵץ גָּדֵר לִפְנֵי בְּהֶמַת חֲבֵרוֹ[12] וְיָצָאת וְהִזִּיקָה: אִם הָיָה גָדֵר חָזָק וּבְרִיא - חַיָּב[13], וְאִם הָיָה כֹּתֶל רָעוּעַ[14] - פָּטוּר בְּדִינֵי אָדָם[15] וְחַיָּב בְּדִינֵי שָׁמַיִם[16]. וְכֵן הַנּוֹתֵן סַם הַמָּוֶת[17] לִפְנֵי בְּהֶמַת חֲבֵרוֹ - פָּטוּר מִדִּינֵי אָדָם[18] וְחַיָּב בְּדִינֵי שָׁמַיִם[19].

12) מתוך כוונה שתצא הבהמה ותזיק. 13) על הנזקים שהזיקה הבהמה, כדין כל מזיק, שם נה: מה־שאין־כן בפרצוה לסטים בהלכה הקודמת שכוונתם לגנוב, ולכן אינם חייבים אם לא הוציאוה בידים או הכישוה. 14) והבהמה אינה משתמרת. 15) על הנזק שהזיקה הבהמה, כדין כל גורם בנזקים. 16) על שגרם לבעלים שישלמו, מכיון שפשעו ולא שמרו כראוי (ראה הלכה א), ויתכן שלולא פרץ לא היתה יוצאת ולא היתה מזיקה, שם נו (בדבר ההבדל בין פרצוה ליסטים ובין הפורץ גדר לפני בהמת חבירו - ראה תשובות הרמב"ם, הוצאת פריימן, סי' שלט). 17) שם מז: 18) שלא היה לה לאכול, ולכן זה גרם נזק בלבד. 19) שגרם נזק מתוך כוונה.

ג. הַמַּעֲמִיד בְּהֶמַת חֲבֵרוֹ[20] עַל גַּבֵּי קָמַת חֲבֵרוֹ[21] - הַמַּעֲמִיד חַיָּב[22] לְשַׁלֵּם מַה שֶּׁהִזִּיקָה[23]. וְכֵן אִם הִכִּישָׁהּ[24] עַד שֶׁהָלְכָה לְקָמַת חֲבֵרוֹ וְהִזִּיקָה - זֶה שֶׁהִכִּישָׁהּ חַיָּב.

20) וכל־שכן בהמתו. 21) תבואת חבירו שטרם נקצרה. 22) על־ידי מעשה המשיכה נעשה אחראי לכל נזקיה, והרי ידע שדרכה לאכול תבואה, שם נו: 23) כי המעמיד, דינו כמזיק בידים. 24) אף־על־פי שלא הכניסה בידים לקמה, דינו כמעמיד, שם.

ד. הַמּוֹסֵר בְּהֶמְתּוֹ לְשׁוֹמֵר חִנָּם אוֹ לְנוֹשֵׂא שָׂכָר[25] אוֹ לְשׁוֹכֵר[26] אוֹ לְשׁוֹאֵל[27] - נִכְנְסוּ תַּחַת הַבְּעָלִים[28], וְאִם הִזִּיקָה - חַיָּב הַשּׁוֹמֵר. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[29] בִּזְמַן שֶׁלֹּא שְׁמָרוּהָ כְּלָל; אֲבָל אִם שְׁמָרוּהָ שְׁמִירָה מְעֻלָּה[30] כָּרָאוּי, וְיָצָאת וְהִזִּיקָה - הַשּׁוֹמְרִים פְּטוּרִין[31] וְהַבְּעָלִים חַיָּבִים. אֲפִלּוּ הֵמִיתָה אֶת הָאָדָם[32]. שְׁמָרוּהָ שְׁמִירָה פְּחוּתָה[33]: אִם שׁוֹמֵר חִנָּם הוּא - פָּטוּר[34], וְאִם שׁוֹמֵר שָׂכָר אוֹ שׁוֹכֵר אוֹ שׁוֹאֵל הוּא - חַיָּבִין[35].

25) מקבל שכר שמירה. 26) מקבל בהמה לשימוש תמורת תשלום. 27) מקבל בהמה לשימוש ללא תשלום. 28) וכשם שהבעלים חייבים בנזקי בהמתם, כך חייב השומר בתקופת שמירתו, שם מה. 29) שכולם חייבים, ואף שומר חנם. 30) דלת שיכולה לעמוד ברוח שאינה מצויה. 31) שם מה. 32) מקומו של משפט זה, אחרי המשפט הבא "שמרוה שמירה פחותה אם שומר חנם הוא פטור", ראה תשובות הרמב"ם הוצאת פריימן, סי' שמ. 33) דלת שיכולה לעמוד ברוח מצויה. 34) כי די לו בשמירה זו, ואין זו פשיעה. והבעלים חייבים אפילו המיתה אדם והשור נסקל, והשומר חנם פטור מלהחזיר דמי שור לבעליו, והבעלים חייבים בכופר. 35) בכל הנזקים, כי חובתם לשמור שמירה מעולה. ואם השור המית אדם ונסקל, חייבים להחזיר דמי שור לבעליו, ואם מועד הוא משלמים כופר, שם מה.

ה. הִנִּיחָהּ בַּחַמָּה, אֲפִלּוּ חָתְרָה[36] וְיָצָאת וְהִזִּיקָה - חַיָּב[37] זֶה שֶׁהִנִּיחָהּ שָׁם; שֶׁכֵּיוָן שֶׁהִנִּיחָהּ בַּחַמָּה הֲרֵי הִיא מִצְטַעֶרֶת, וּבוֹרַחַת וְעוֹשָׂה כָּל שֶׁאֶפְשָׁר לָהּ לַעֲשׂוֹת[38].

36) ופרצה כותל בריא, שכרגיל אונס הוא. 37) שפשיעה היא שהניחה בחמה, שהיה עליו לדעת שהבהמה תעשה גם דברים שאינה רגילה בהם, כדי לצאת מן החמה. 38) שם נו.

ו. מָסַר בְּהֶמְתּוֹ[39] לְחֵרֵשׁ[40] שׁוֹטֶה וְקָטָן, אַף עַל פִּי שֶׁהָיָה הַשּׁוֹר קָשׁוּר[41] - הַבְּעָלִים חַיָּבִין; שֶׁדֶּרֶךְ הַשּׁוֹר וְכֵיוֹצֵא בּוֹ לְהַתִּיר הַקֶּשֶׁר[42] וְלָצֵאת וּלְהַזִּיק. אֲפִלּוּ שְׁמָרוּהָ שְׁמִירָה מְעֻלָּה, וְחָתְרָה[43] וְיָצְאָה וְהִזִּיקָה - הַבְּעָלִים חַיָּבִים[44].

39) משנה שם נה: 40) מלידה, שאינו שומע ואינו מדבר, ודינו כשוטה וקטן, שאינם בני דעת, ואינם בני שמירה. 41) שם ט: 42) נימוק הגמרא שם. 43) שזה אונס. 44) כי תחילתו בפשיעה, שמסרוה לחרש שוטה וקטן. ואע"פ שהשור קשור כראוי, כי דרכם של חרש שוטה וקטן לשחק בחבל, ומתוך כך מתרופף הקשר ויוכל השור להתירו, שם נו.

ז. מָסַר שׁוֹרוֹ לַחֲמִשָּׁה[45], וּפִשַּׁע בּוֹ אֶחָד מֵהֶן, וְיָצָא וְהִזִּיק: אִם אֵינוֹ מִשְׁתַּמֵּר אֶלָּא בַּחֲמִשְׁתָּן - זֶה שֶׁפִּשַּׁע בִּשְׁמִירָתוֹ חַיָּב[46], וְאִם מִשְׁתַּמֵּר בִּשְׁאָרָן - אַף אֵלּוּ הַנִּשְׁאָרִין חַיָּבִין[47].

45) שם י. 46) בכל, כי פשיעתו גרמה לנזק. 47) כי גם הם פשעו, ואין להטיל את כל האשמה על זה שפשע בלבד, ועל כן כולם חייבים.

ח. שְׁאָלוֹ בְּחֶזְקַת תָּם[48] וְנִמְצָא מוּעָד: אִם יָדַע הַשּׁוֹאֵל שֶׁהוּא נַגְּחָן[49] - הַבְּעָלִים מְשַׁלְּמִים חֲצִי נֶזֶק, שֶׁכָּל מָקוֹם שֶׁהוּא הוֹלֵךְ הֲרֵי שֵׁם בְּעָלָיו עָלָיו[50], וְהַשּׁוֹאֵל מְשַׁלֵּם[51] חֲצִי נֶזֶק, שֶׁאֲפִלּוּ הָיָה תָּם (כְּשֶׁעָלָה בְּדַעְתּוֹ) חֲצִי נֶזֶק הָיָה מְשַׁלֵּם, שֶׁהֲרֵי יָדַע שֶׁהוּא נַגְּחָן; וְאִם לֹא יָדַע שֶׁהוּא נַגְּחָן - אֵין הַשּׁוֹאֵל חַיָּב כְּלוּם[52], וְהַבְּעָלִים מְשַׁלְּמִין נֶזֶק שָׁלֵם.

48) שם מ. 49) אולם לא ידע שהוא מועד. 50) על השור, ואין כאן שינוי רשות ממשאיל לשואל, ולכן לא בטלה ההעדה (ראה הלכה ט), שם מ: 51) מכיון שידע שהוא נגחן וקיבל עליו שמירתו. 52) כי לא קיבל על עצמו שמירת נגחן.

ט. שְׁאָלוֹ כְּשֶׁהוּא תָּם, וְהוּעַד בְּבֵית הַשּׁוֹאֵל[53], וְהֶחֱזִירוֹ לִבְעָלָיו[54] - חוֹזֵר לְתַמּוּתוֹ; הוֹאִיל וְנִשְׁתַּנִּית רְשׁוּתוֹ[55] - בָּטְלָה הַהַעָדָה[56]. וְהַבְּעָלִים מְשַׁלְּמִין חֲצִי נֶזֶק, וְהַשּׁוֹאֵל פָּטוּר שֶׁהֲרֵי הֶחֱזִירוֹ[57].

~ נקודות משיחות קודש ~

"והועד בבית השואל"

שור שאול שהועד אצל השואל והוחזר לבעליו חוזר לתמותו. ובסיבת הדין כתב הרמב"ם "הואיל ונשתנית רשותו בטלה ההעדה". אבל בשור שנמכר או ניתן במתנה כתב (פ"ו ה"ו) "...חוזר לתמותו הואיל והרשות שנשתנית משנה דינו".

וצריך להבין מדוע שינה הרמב"ם לשונו בין שור השאול לשור הנמכר. שבשאול כתב בטלה ההעדה, ובמכור כתב שהרשות שנשתנית משנה דינו. וגם, מדוע הוסיף בשור השאול "והשואל פטור שהרי החזירו" והלא סיבת הפטור היא שחזר לתמותו הואיל ובטלה ההעדה.

דין "רשות משנה" קשה לכאורה להבנה, שהרי שור מועד הוא זה "העושה מעשה שדרכו לעשותו תמיד, ותם נעשה מועד כאשר הרגיל בשינויו פעמים רבות" ואינו תלוי ברשות בה נמצא אלא בהרגלו של השור.

והסביר זאת המאירי "שיציאת השור מרשות לרשות משנה מזלו וטבעו". אבל רש"י הסביר (בבא קמא לט, א. במשנה) ש"הרשות משנה את דין העדתו". ומדיוק בלשונותיהם מצינו שאת דין "רשות משנה" אפשר להסביר בשני אופנים. א: לגבי השור שאם נגח שלוש פעמים נעשה מועד. ב: לגבי הבעלים שאין לחייבם נזק שלם אלא אם כן התרו בהם שלוש פעמים. המאירי סבר שזהו עניין שבטבעו של השור, וכאשר עובר לרשות בעלים חדשים משתנה התנהגותו על פי הסדרים החדשים.

אבל רש"י דיבר מצד העדת הבעלים שכיון שגזירת הכתוב שאי אפשר לחייב את הבעלים בלי העדה חדשה בפניהם ובפני בית־דין, לכן בטלה ההעדה של השואל.

ויש לומר שהרמב"ם סבר שדין "רשות משנה" כולל את שני האופנים אלא שסובר כמו המאירי גבי מכירה ומתנה שבזה כתב "...חוזר לתמותו הואיל והרשות שנשתנית משנה דינו" כי שינוי הנהגת הבעלים החדשים גורם שינוי התנהגות השור משא"כ גבי שואל כשאין שינוי רשות ממש, לא מסתבר לומר שהשור ישנה את התנהגותו כשהוא עדיין של הבעלים הראשונים וגם השואל לא ישנה כל כך ממנהג הבעלים כלפי השור. לעומת זאת, בעניין שואל סובר כרש"י ולכן כתב ש"בטלה ההעדה" והכוונה לביטול ההעדת הבעלים מכיון שההתראה שהיתה לשואל אינה מחייבת את המשאיל כשחוזר השור לרשותו ומעתה הוא צריך להתראה בפני עצמו. ולכן הוסיף הרמב"ם בסיבת הפטור דשואל "שהרי החזירו" כי היה מקום לומר שמכיון שהשואל הוא שעשהו לשור נגחן, נחייב את השואל לשלם את חצי הנזק השני שאי אפשר לחייב את הבעלים. קא משמע לן הרמב"ם שכיון שהחזירו בטלה כל ההדעה שהיתה לשואל ואין לחייבו שום ממון.

עפ"ז ידוייק גם לשון הרמב"ם בהמשך ההלכה שם (פ"ו ה"ו) "אבל אם השאילו או מסרו לשומר הרי הוא בחזקתו" הכוונה בחזקת נגחן אלא שאין העדת בעלים, והוא הניגוד לתחילת ההלכה במכר או מתנה שחזקת השור השתנית הואיל ונשתנו הבעלים.

(על פי לקו"ש חל"ו עמוד 102)

53) שהזיק בתוך ימי שאילתו שלוש פעמים. שם מ. 54) ואחר־כך הזיק. 55) מרשות השואל לרשות המשאיל. 56) כרב פפא שם מ: שרשות משנה. 57) ופסקה אחריותו.

י. שׁוֹמֵר שֶׁקִּבֵּל עָלָיו שְׁמִירַת גּוּף הַבְּהֵמָה[58] בִּלְבַד אֲבָל לֹא שְׁמִירַת נְזָקֶיהָ[59], וְהִזִּיקָה - פָּטוּר מִלְּשַׁלֵּם, וְהַבְּעָלִים חַיָּבִים. קִבֵּל שְׁמִירַת נְזָקֶיהָ[60], וְהִזִּיקָה - חַיָּב הַשּׁוֹמֵר; וְאִם הֶזִּקָה - פָּטוּר[61], וְהַבְּעָלִים עוֹשִׂים דִּין עִם הַמַּזִּיק.

58) שלא תוזק. 59) שלא תזיק. 60) אבל לא שמירת גופה. 61) כי קיבל שמירת נזקיה בלבד. שם יג: יד. לא פירש רבינו מה הדין כשקיבל עליו שמירה סתם, ולא פירש אם שמירת גופה או נזקיה או שתיהן, עיין שם מח:

יא. מָסַר הַשּׁוֹמֵר לְשׁוֹמֵר אַחֵר[62] - הַשּׁוֹמֵר הָרִאשׁוֹן חַיָּב לְשַׁלֵּם לַנִּזָּק. שֶׁהַשּׁוֹמֵר שֶׁמָּסַר לְשׁוֹמֵר[63] - חַיָּב[64]. וַהֲרֵי הַנִּזָּק אוֹמֵר לוֹ: לָמָּה לֹא שָׁמַרְתָּ אַתָּה בְּעַצְמְךָ וּמָסַרְתָּ לְאַחֵר? שַׁלֵּם לִי אַתָּה, וְלֵךְ וַעֲשֵׂה דִּין עִם הַשּׁוֹמֵר שֶׁמָּסַרְתָּ לוֹ אַתָּה. מָסַר הַשּׁוֹמֵר לִבְנוֹ אוֹ לְבֶן בֵּיתוֹ אוֹ לִמְסַעֲדוֹ[65] - נִכְנְסוּ תַּחַת הַשּׁוֹמֵר וְחַיָּבִים[66].

62) והזיקה הבהמה בזמן שמירתו של השומר השני. 63) בלי דעת בעלים. 64) בכל, אפילו באונסין. שם נו: 65) לעוזרו. 66) והשומר פטור, אפילו אי־אפשר לגבות מהם. הטעם הוא, שדרכו של שומר למסור לבנו וכו׳, ועל דעת כן הפקידו אצלו הבעלים. שם: בבא מציעא לו.

יב. כָּל שׁוֹמֵר שֶׁנִּתְחַיֵּב לְשַׁלֵּם וְאֵין לוֹ, וְהָיָה הַמַּזִּיק תָּם שֶׁהוּא מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק מִגּוּפוֹ[67] - הֲרֵי הַנִּזָּק מִשְׁתַּלֵּם מִן הַבְּהֵמָה שֶׁהִזִּיקָה, וְיִשָּׁאֵר דְּמֵי מַה שֶׁגָּבָה הַנִּזָּק[68] חוֹב עַל הַשּׁוֹמֵר לְבַעַל הַבְּהֵמָה[69].

67) למעלה פרק א הלכה ז. 68) חצי נזק או פחות מזה, אם הבהמה המזיקה אינה שוה שיעור דמי חצי הנזק. 69) בבא־קמא סוף דף מ.

יג. כָּל בְּהֵמָה שֶׁהִזִּיקָה פֵּרוֹת מְחֻבָּרִין[70] - מְשַׁעֲרִין מַה שֶׁהִזִּיקָה בְּשִׁשִּׁים, וּמְשַׁלֵּם זֶה שֶׁנִּתְחַיֵּב לְשַׁלֵּם, בֵּין הַבַּעֲלִים בֵּין הַשּׁוֹמְרִים. כֵּיצַד?[71] הֲרֵי שֶׁאָכְלָה בֵּית סְאָה[72] - שָׁמִין שִׁשִּׁים בֵּית סְאָה בְּאוֹתָהּ הַשָּׂדֶה[73], כַּמָּה הָיָה שָׁוֶה וְכַמָּה הוּא שָׁוֶה עַתָּה אַחַר שֶׁנִּפְסַד בּוֹ הַבֵּית סְאָה, וּמְשַׁלֵּם הַשְּׁאָר. וְכֵן אִם

אָכְלָה קַב אוֹ רֹבַע, אֲפִלּוּ קֶלַח[74] אֶחָד - שָׁמִין אוֹתוֹ בְּשִׁשִּׁים.

70) לקרקע. 71) שם משנה נה: 72) שטח זריעה של סאה תבואה. סאה = ששה קבים (קב בערך שני ליטר). 73) חישוב זה בא שלא לקפח לא את המזיק ולא את הניזק. בית סאה בודד מחירו גדול מדי, והיה בזה קיפוח המזיק, וחישוב המחיר לפי השדה כולו - גם כשהוא מכיל מאות סאין - כמה שוה כולו וכמה הוא שוה פחות בית סאה אחד, ההפרש יהיה נמוך מדי, ויש בזה קיפוח הניזק. כדרך ביניים, בא חישוב בית סאה אחד לפי חלקת קרקע בת ששים סאין באותו השדה, שמים כמה שוה חלקה זו של ששים בית סאה בשדה זה, וכמה שוה חלקה זו לאחר שאכלו בית סאה. את ההפרש בין שני המחירים, משלם בעל הבהמה או השומר. שם נח: כרבי יוסי בר חנינא. 74) גבעול עבה של צמח.

יד. אָכְלָה פֵּרוֹת גְּמוּרִין[75] שֶׁאֵין צְרִיכִים לַקַּרְקַע[76] - מְשַׁלֵּם דְּמֵי פֵּרוֹת גְּמוּרִין בִּשְׁוֵיהֶן[77]: אִם סְאָה[78] - דְּמֵי סְאָה, וְאִם סָאתַיִם - דְּמֵי סָאתַיִם. הֲרֵי שֶׁאָכְלָה פֵּרוֹת דֶּקֶל אֶחָד, וְכֵן הַלּוֹקֵט[79] פֵּרוֹת דֶּקֶל חֲבֵרוֹ וְאָכַל: אִם הָיָה דֶּקֶל רוֹמִי וְכַיּוֹצֵא בּוֹ, שֶׁאֵין הַתְּמָרִים שֶׁלּוֹ יָפוֹת - מְשַׁעֲרִין אוֹתוֹ בְּשִׁשִּׁים עַל גַּב הַקַּרְקַע[80]; וְאִם דֶּקֶל פַּרְסִי וְכַיּוֹצֵא בּוֹ הוּא, שֶׁהַתְּמָרִים שֶׁלּוֹ יָפוֹת בְּיוֹתֵר - מְשַׁעֲרִין הַדֶּקֶל בִּפְנֵי עַצְמוֹ, כַּמָּה הָיָה שָׁוֶה[81] וְכַמָּה הוּא שָׁוֶה עַתָּה[82].

75) שכבר בישלו כל צרכם. 76) אבל עדיין לא נתלשו. 77) ולא חישוב אגב השדה. 78) משנה שם נה: 79) לענין החישוב האמור, אין הבדל אם בהמתו הזיקה או הוא עצמו הזיק. 80) שבה צומח הדקל. 81) לפני הנזק. 82) לאחר הנזק. הפרש זה ישלם בעל הבהמה שהזיקה או האדם המזיק. ראה שם נח: נט.

יום רביעי כ"ה אלול ה'תשע"ט

פֶּרֶק חֲמִישִׁי[1]

1) מבאר, ששוחטין את הבהמה המזקת בשן ורגל אחר התראה לבעלים כדי שלא תזיק. ונמשך לזה שאסור לגדל בהמה דקה בארץ ישראל כדי שלא תזיק בשן ורגל. ונמשך לזה ביאור התנאי שהתנה יהושע ברעיית הבהמות ביערות, ונמשכו לזה כל התנאים שהתנה בארץ והם עשר, ורוב ענינם הכניסה ברשות חבירו ולקחת משם אי זה דבר והם דומים לשן ורגל באי זה יחס דמיון. ונמשך לזה לבאר מה שתיקן שלמה וכיוצא בזה. ונסתיים הפרק בביאור דיני הרעיה בארץ ישראל וגידול הדברים המזיקים בכל מקום.

א. בְּהֵמָה שֶׁהָיְתָה רוֹעָה, וּפָרְשָׁה[2] וְנִכְנְסָה בְּשָׂדוֹת וּבְכְרָמִים[3], אַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן לֹא הִזִּיקָה - מַתְרִין בְּבַעֲלֶיהָ[4] שָׁלֹשׁ פְּעָמִים; אִם לֹא שָׁמַר בְּהֶמְתּוֹ וְלֹא מְנָעָהּ מִלִּרְעוֹת - יֵשׁ רְשׁוּת לְבַעַל הַשָּׂדֶה לְשַׁחֲטָהּ[5] שְׁחִיטָה כְּשֵׁרָה[6], וְאוֹמֵר לִבְעָלֶיהָ: בּוֹאוּ וּמִכְרוּ בָּשָׂר שֶׁלָּכֶם. מִפְּנֵי שֶׁאָסוּר לְאָדָם לְהַזִּיק וּלְשַׁלֵּם מַה שֶׁהִזִּיק. אֲפִלּוּ לִגְרֹם הַנֶּזֶק[7] אָסוּר.

2) מקום המרעה. 3) ועלולה להזיק בשדותיהם של אחרים. 4) ולא כמו בשור הנגח שההתראה באה אחרי שהזיק. 5) כדי למנוע היזק משדהו. 6) כדי לא לגרום הפסד רב לבעל הבהמה. 7) על־ידי חוסר שמירה על בהמתו. מקור ההלכה הזאת בבבא־קמא כג: "הני עזי דשוקא מתרינן במרייהו". בגמרא שלנו הגירסא "דמפסדי", כלומר ההתראה היא רק לאחר שהזיקו. אולם בכתב־יד ה, בהלכות גדולות, בספר המקח והממכר לרב האי גאון וברי"ף - אין גירסא זו. לפי זה, יכול רבינו לפרש, שמתרים בבעליה "אף־על־פי שעדיין לא הזיקה". זוהי תשובה לתמיהת הכסף־משנה שכתב: "ומ"ש אע"פ שלא הזיקה, איני יודע מנין לו". רש"י, בעלי התוספות, הראב"ד ועוד מפרשים "עיזי דשוקא" - העומדות לשחיטה. רק אלה מותר לבעל השדה לשחוט. אולם רבינו מפרש כפשוטו, עזים שרועות בשוק (ראה מגיד־משנה), ולאו דוקא בעומדות לשחיטה. וכן גם דעת רב האי גאון בספר המקח והממכר שער ז'.

ב. לְפִיכָךְ אָסְרוּ חֲכָמִים[8] לְגַדֵּל בְּהֵמָה דַּקָּה[9] וְחַיָּה דַּקָּה בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל[10] בְּמָקוֹם הַשָּׂדוֹת וְהַכְּרָמִים, אֶלָּא בַּיְּעָרִים וּבַמִּדְבָּרוֹת שֶׁבְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל[11]. וּמְגַדְּלִין בְּסוּרְיָא[12] בְּכָל מָקוֹם.

8) בבא־קמא עט: במשנה. 9) כגון עזים, מפני שבהמה דקה דרכה להכנס לשדות וכרמים ולהזיק, ואסור לאדם להזיק או לגרום נזק, אפילו אם דעתו לשלם. 10) משום ישוב ארץ ישראל. 11) כי כאן אין נזק. 12) שהיא מחוץ לגבולות ארץ ישראל שנקבעו בתורה, ודוד כבשה, וכיבוש יחיד אינו כיבוש לקדש בקדושת הארץ, ודינה כדין חוצה לארץ שמותר שם לגדל, ואם יזיקו ישלמו.

ג. עֲשָׂרָה תְּנָאִים[13] הִתְנָה יְהוֹשֻׁעַ[14] וּבֵית דִּינוֹ בְּשָׁעָה שֶׁחִלֵּק אֶת הָאָרֶץ, וְאֵלּוּ הֵן:

א) הִתְנָה, שֶׁמַּרְעִין בְּהֵמָה דַּקָּה בַּיְּעָרִים[15] שֶׁאִילָנֵיהֶן גַּסִּין[16], אֲבָל אֵין מַרְעִין שָׁם בְּהֵמָה גַּסָּה. וּבְיַעַר שֶׁאִילָנָיו דַּקִּים[17] - אֵין מַרְעִין בּוֹ לֹא גַּסָּה וְלֹא דַקָּה אֶלָּא מִדַּעַת בְּעָלָיו.

ב) וְכֵן הִתְנָה, שֶׁיִּהְיֶה כָּל אָדָם מֻתָּר לְלַקֵּט עֵצִים מִשְּׂדֵה חֲבֵרוֹ. וְהוּא, שֶׁיִּהְיוּ עֵצִים פְּחוּתִים[18] וּקְרוֹבִים לִהְיוֹת קוֹצִים, כְּגוֹן הִזְמֵי וְהִיגֵי[19]. וְהוּא, שֶׁיִּהְיוּ לַחִים[20] וּמְחֻבָּרִין[21]. וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יְשָׁרֵשׁ[22]. אֲבָל שְׁאָר עֵצִים - אָסוּר.

ג) וְכֵן הִתְנָה, שֶׁיִּהְיֶה כָּל אָדָם מֻתָּר לְלַקֵּט[23] עֲשָׂבִים הָעוֹלִין מֵאֲלֵיהֶן בְּכָל מָקוֹם[24], חוּץ מִשְּׂדֵה תִּלְתָּן[25] שֶׁזְּרָעָהּ לִבְהֵמָה[26].

ד) וְכֵן הִתְנָה, שֶׁיִּהְיֶה אָדָם קוֹטֵם נְטִיעָה[27] בְּכָל מָקוֹם[28], חוּץ מִגְּרוֹפִיּוֹת שֶׁל זַיִת[29]. וְאֵינוֹ קוֹטֵם מִן הָאִילָנוֹת אֶלָּא בְּזַיִת - כְּבֵיצָה[30], וּבְקָנִים וּבִגְפָנִים -

מִן הַפִּקָּק וּלְמַעְלָה[31], וּבִשְׁאָר הָאִילָן - מִתּוֹכוֹ שֶׁל אִילָן[32], לֹא מֵחֲדוֹ[33]. וּכְשֶׁהִתִּיר לְקָטֹם, לֹא הִתִּיר אֶלָּא מֵחָדָשׁ[34] שֶׁאֵינוֹ עוֹשֶׂה פֵּרוֹת, אֲבָל לֹא מִיָּשָׁן שֶׁעוֹשֶׂה פֵּרוֹת. וְאֵינוֹ קוֹטֵם אֶלָּא מִמָּקוֹם שֶׁאֵינוֹ רוֹאֶה פְּנֵי חַמָּה[35].

ה) וְכֵן הִתְנָה, שֶׁהַמַּעְיָן הַיּוֹצֵא בַּתְּחִלָּה[36] - בְּנֵי אוֹתָהּ הָעִיר שֶׁיָּצָא בִּגְבוּלָם מִסְתַּפְּקִין מִמֶּנּוּ[37], אַף עַל פִּי שֶׁאֵין עִקָּרוֹ בְּחֶלְקָם[38], וְאֵין לַאֲחֵרִים לְהִסְתַּפֵּק עִמָּהֶם מִמֶּנּוּ.

ו) וְכֵן הִתְנָה, שֶׁיִּהְיֶה כָּל אָדָם מֵתֶר לָצוּד דָּגִים מִיָּם טְבֶרְיָה[39]. וְהוּא, שֶׁיָּצוּד בְּחַכָּה בִּלְבַד[40]. אֲבָל לֹא יִפְרֹשׂ קֶלַע[41] וְיַעֲמִיד סְפִינָה[42] שָׁם אֶלָּא בְּנֵי הַשֵּׁבֶט[43] שֶׁהִגִּיעַ אוֹתוֹ הַיָּם בְּחֶלְקָם.

ז) וְכֵן הִתְנָה, שֶׁכָּל אָדָם שֶׁצָּרִיךְ לִנְקָבָיו - מִסְתַּלֵּק מִן הַדֶּרֶךְ וְנִכְנָס אַחוֹרֵי הַגָּדֵר שֶׁפָּגַע בּוֹ[44] וְנִפְנֶה שָׁם. וַאֲפִלּוּ בְּשָׂדֶה מְלֵאָה כַּרְכֹּם[45]. וְנוֹטֵל מִשָּׁם צְרוֹר[46] וּמְקַנֵּחַ.

ח) וְכֵן הִתְנָה, שֶׁכָּל הַתּוֹעֶה בֵּין הַכְּרָמִים וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן - מְפַסֵּג[47] וְעוֹלֶה מְפַסֵּג וְיוֹרֵד, עַד שֶׁיֵּצֵא לְדַרְכּוֹ.

ט) וְכֵן הִתְנָה, שֶׁבִּזְמַן שֶׁיִּרְבֶּה הַטִּיט בְּדַרְכֵי הָרַבִּים אוֹ נְקִיעֵי מַיִם - יֵשׁ[48] לְעוֹבְרֵי דְרָכִים לְהִסְתַּלֵּק לְצִדְדֵי הַדְּרָכִים וּמְהַלְּכִין שָׁם, אַף עַל פִּי שֶׁהֵן מְהַלְּכִין בְּדֶרֶךְ שֶׁיֵּשׁ לָהּ בְּעָלִים[49].

י) וְכֵן הִתְנָה, שֶׁמֵּת מִצְוָה[50] קוֹנֶה מְקוֹמוֹ[51] וְנִקְבָּר בַּמָּקוֹם שֶׁיִּמְצָא בּוֹ[52]. שֶׁלֹּא יְהֵא מֵטָּל עַל הַמֶּצֶר[53] וְלֹא בְּתוֹךְ תְּחוּם הַמְּדִינָה[54]; אֲבָל אִם נִמְצָא עַל הַמֶּצֶר[55] אוֹ שֶׁהָיָה בְּתוֹךְ הַתְּחוּם - מְבִיאוֹ לְבֵית הַקְּבָרוֹת.

13) שם פ. פא: 14) עם נוחלי הארץ. 15) ואין לבעל היער זכות לעכב. 16) ואין נזק ניכר. אין מרעין שם בהמה גסה מפני שמפסידים את האילנות. 17) ויש חשש לכליון האילנות. 18) בלתי חשובים. 19) קוצים וברקנים. 20) אבל יבשים אסור, מפני שראויים להסקה לבעל השדה, ואינו מפקירם. 21) אבל תלושים אסור, כי בעל השדה תלשם לעצמו. 22) שלא יעקור השרשים. 23) מכיון שהעשבים מזיקים לזרעים. 24) אפילו בשדות, כדי להאכיל לבהמתו. 25) מין קטנית, שנותנים לקדירה כעין תבלין. העשבים הגדלים עמו מועילים לו, ומשום כך אסור. 26) כי העשבים המעורבים בתלתן הם מספוא טוב. אבל אם זרעה לאדם מותר אף בשדה תלתן, כי האדם מעוניין בתלתן שיניקתו מן הקרקע מרובה ביותר, והעשבים מזיקים לו. סימן היכר שהתלתן זרוע לאדם הוא, שמסודר ערוגות ערוגות. 27) קוצץ ענף מן האילן לשם נטיעה או הרכבה. 28) אף מאילן חברו, ואין בעל האילן רשאי לעכב על ידו. הטעם, משום ישובה של ארץ ישראל. 29) כשהזית מזקין ופירותיו מועטים, קוצצים אותו ומשאירים שתי גרופיות (ענפים), והן מחליפות ומוציאות בדים. משום כך אסור לקטום מהם נטיעה, כי הוא מקלקל אותן, אבל בעץ זית גדול ובעל ענפים, מותר. 30) יניח מן הזית מלמטה סמוך לגזע, היינו מן המקום שהשרשים מתחילים להתפצל כגובה ביצה. 31) מן הקשר הסמוך לגזע ולמעלה, מותר לקטום. 32) הגירסא הנכונה היא: "מאיבו". פירוש: ענפים רבים ודקים. ויש גורסים: "מחיבו" - פירוש ממחבואו, מאמצע האילן שיש שם הרבה ענפים. ראה רש"י שם. 33) מן הענף שלמעלה. 34) בד שגדל וניתוסף בשנה זו, שעדיין אינו עושה פרי. 35) מענפים הנסתרים בתוכו של אילן, אבל לא מן הענפים המגולים לצד השמש, מפני שהם עיקר האילן ומקור הפירות שבו. 36) מחדש. 37) ללא תשלום. 38) אלא בשדהו של אחד. 39) אף־על־פי שהוא כולו בחלקו של שבט נפתלי רשאים בני כל שבטי ישראל לצוד ממנו. 40) שאינה מפריעה לתנועת האניות. 41) לתקוע יתדות ולעשות גדרי קנים במים שיילכדו שם דגים. 42) מפני שמעכב ומעמיד את הספינה. 43) להם גם זה מותר. 44) שנזדמן לו. 45) זעפרן, צמח שלפרחיו ריח חריף וטוב. 46) מן הגדר, ואינו חושש לפריצת הגדר. 47) מנתק וכורת את הזמורות, המעכבות בדרך, ואינו חייב ללכת סחור סחור לכרם. 48) רשות. 49) כגון בקצה השדות. 50) מת שנמצא, ואין כאן קרובים שיטפלו בו. 51) שעליו נמצא. 52) ואין בעל המקום רשאי לעכב. 53) על הדרך, שמת מצוה קונה מקומו שעליו נמצא. 54) עיר. 55) והעוברים מאהילים עליו ונטמאים, דעת רב ביבי (בבא קמא פא:) "מפנהו לכל מקום שירצה".

ד. שְׁלֹמֹה תִּקֵּן[56], שֶׁיִּהְיוּ עוֹבְרֵי דְרָכִים מֵתָּרִין בִּימוֹת הַחַמָּה[57] לְהַלֵּךְ בִּשְׁבִילִין שֶׁבִּשָּׂדוֹת[58] שֶׁיֵּשׁ לָהֶן בְּעָלִים עַד שֶׁתֵּרֵד רְבִיעָה שְׁנִיָּה[59].

56) שם פא: 57) לאחר שכלו פירותיו מן השדה. 58) כדי לקצר את הדרך. 59) הגשם שזמנו כרגיל בעשרים ושלושה במרחשון. לפני גשם זה אין דריסת הרגל מזיקה לשדות. מכאן ואילך הזרעים יוצאים וצומחים, ונפסדים כשדורסים עליהם.

ה. וְתַקָּנוֹת אֵלּוּ כֻּלָּן[60] נוֹהֲגוֹת בְּכָל מָקוֹם, אֲפִלּוּ בְּחוּצָה לָאָרֶץ[61].

60) עשר התקנות של יהושע, ותקנת שלמה. 61) כדעת שמואל (שם).

ו. וּמְשֻׁיָּרֵד הַטַּל בְּבֹקֶר[62] אָסוּר[63] לְהַלֵּךְ בִּשְׁבִילִין שֶׁיֵּשׁ לָהֶן בְּעָלִים.

62) דברי רב פפא, שם. 63) כי דריסת הרגל מזיקה לקרקע שבבבל אחרי ירידת הטל.

ז. אַף עַל פִּי שֶׁאֵין מְגַדְּלִין בְּהֵמָה דַּקָּה בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, מֵתֶר לְהַשְׁהוֹתָהּ קֹדֶם לָרֶגֶל שְׁלֹשִׁים יוֹם[64] וְקֹדֶם לְמִשְׁתֶּה בְּנוֹ שְׁלֹשִׁים יוֹם. וְהַטַּבָּח[65] לוֹקֵחַ[66] וְשׁוֹחֵט, לוֹקֵחַ וּמַשְׁהֶה עַד שֶׁיִּשְׁחַט מְעַט מְעַט. וּבִלְבַד שֶׁלֹּא תֵּצֵא וְתִרְעֶה בָּעֵדֶר[67]; אֶלָּא כָּל הַמַּשְׁהֶה - מַשְׁהֶה בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ, כְּדֵי שֶׁלֹּא תַּזִּיק.

64) לצרכי סעודת החג, שם עט: 65) הקונה ומוכר לאחרים. 66) קונה. 67) כרבן גמליאל שם פ.

ח. וּכְבָר עָשׂוּ בְּכָל כְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל[68] לֶאֱסֹר בָּהּ גְּדוּל בְּהֵמָה דַּקָּה וְחַיָּה דַּקָּה, מִפְּנֵי שֶׁהָיוּ רֹב הַשָּׂדוֹת וְהַכְּרָמִים שָׁם בְּאוֹתָם הַיָּמִים שֶׁל יִשְׂרָאֵל.

68) שם.

ט. וְכֵן אָסְרוּ חֲכָמִים לְגַדֵּל חֲזִירִים בְּכָל מָקוֹם[69]. וְלֹא אֶת הַכֶּלֶב, אֶלָּא אִם כֵּן הָיָה קָשׁוּר בְּשַׁלְשֶׁלֶת. אֲבָל מְגַדֵּל הוּא כְּלָבִים בְּעִיר הַסְּמוּכָה לְסִפְּר[70], בַּיּוֹם קוֹשְׁרוֹ וּבַלַּיְלָה מַתִּירוֹ. וְאָמְרוּ חֲכָמִים: אָרוּר מְגַדֵּל כְּלָבִים וַחֲזִירִים, מִפְּנֵי שֶׁהֵזֵקוּן מְרֻבֶּה וּמָצוּי.

69) שם פב. 70) לגבול לשם שמירה, שם פג.

י. רוֹעֶה שֶׁעָשָׂה תְּשׁוּבָה[71] - אֵין מְחַיְּבִין אוֹתוֹ לִמְכֹּר מִיָּד[72], אֶלָּא מוֹכֵר עַל יַד עַל יָד[73]. וְכֵן מִי שֶׁנָּפְלוּ לוֹ כְּלָבִים וַחֲזִירִים בִּירֻשָּׁה[74] - אֵין מְחַיְּבִין אוֹתוֹ לִמְכֹּר מִיָּד, אֶלָּא מוֹכֵר מְעַט מְעַט.

71) שלא לגדל עוד בהמה דקה, שם פ. 72) מכיון שמפסיד הרבה וימנע מתשובה. 73) קמעא, קמעא. 74) כגון גר שירש את אביו גוי.

יום חמישי כ"ו אלול ה'תשע"ט

פֶּרֶק שִׁשִּׁי[1]

1) מבאר דין הקרן שהיא תמה מתחלתה, כיצד תהיה מועדת, אם למין אחד או לכל המינים, אם לימים ידועים או לכל הימים, אם לסיבה ידועה או שלא בסיבה.

א. אֵי זֶהוּ מוּעָד[2]? כֹּל שֶׁהֵעִידוּ בּוֹ שְׁלֹשָׁה יָמִים[3]. אֲבָל אִם נָגַח בְּיוֹם אֶחָד אוֹ נָשַׁךְ אוֹ רָבַץ אוֹ בָּעַט אוֹ נָגַף אֲפִלּוּ מֵאָה פְּעָמִים - אֵין זֶה מוּעָד. הֵעִידוּ בּוֹ שָׁלֹשׁ כִּתֵּי עֵדִים בְּיוֹם אֶחָד[4] - הֲרֵי זֶה סָפֵק[5] אִם הוּעַד אוֹ לֹא הוּעַד.

2) בבא קמא כג: 3) התרו בבעל השור שלושה ימים על שלוש נגיחות, כגון שנגח השור ביום ראשון והתרו בו שישמרהו, וחזר ונגח ביום שני והתרו בו, וחזר ונגח בשלישי והתרו בו. אבל אם נגח ביום אחד, אפילו הודיעוהו על כל אחת בשעתה והתרוהו, אין זה מועד, כי ייתכן שהיה זה מקרה, מכיוון שכל זה קרה ביום אחד. 4) על שלוש נגיחות של שלושה ימים. 5) בעייא שלא נפתרה, שם כד. אם שלושה ימים שאמרו, הם כדי שהשור יהיה מועד להזיק, ואם כן כאן, כשנגח שלוש פעמים בשלושה ימים נעשה מועד אף על פי שכל שלוש ההתראות היו ביום אחד, או צריכים שלושה ימים להתרות בבעל השור שישמור על שורו, וכאן התרו ביום אחד בלבד ואם כן לא הועד.

ב. אֵין הֶעָדָה אֶלָּא בִּפְנֵי הַבְּעָלִים וּבִפְנֵי בֵּית דִּין; שֶׁנֶּאֱמַר: וְהוּעַד בִּבְעָלָיו, וְאֵין הֶעָדָה אֶלָּא בְּבֵית דִּין[6].

6) מסירת עדות אינה אלא בפני בית־דין.

ג. שׁוֹר שֶׁל חֵרֵשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן[7] וּמִי שֶׁהוּא בִּמְדִינַת הַיָּם שֶׁנָּגְחוּ - פְּטוּרִין; אֲבָל בֵּית דִּין מַעֲמִידִין לָהֶם אַפּוֹטְרוֹפּוֹסִין[8] וּמְעִידִין בָּהֶן בִּפְנֵי הָאַפּוֹטְרוֹפּוֹסִין[9].

7) שאינם בני־דעת, שם לט. 8) במקום הבעלים. 9) ומתרים בו שישמור על השור.

ד. הִזִּיקוּ אַחַר שֶׁהוּעֲדוּ בִּפְנֵי אַפּוֹטְרוֹפּוֹסִין: אִם עַדַיִן הוּא תָּם - מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק[10] מִגּוּפוֹ; וְאִם הוּעַד בּוֹ שְׁלֹשָׁה יָמִים וְאַחַר כָּךְ הִזִּיק - מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם מִן הַיָּפֶה[11] שֶׁבְּנִכְסֵי אַפּוֹטְרוֹפּוֹסִין[12], וְלִכְשֶׁיִּגְדְּלוּ הַיְתוֹמִים[13] יַעֲשׂוּ דִּין עִם הָאַפּוֹטְרוֹפּוֹסִין וִישַׁלְּמוּ לָהֶן[14].

10) כדעת החכמים "מעמידין אפוטרופוס לתם לגבות מגופו", שם. 11) מן המעולה. 12) מפני שלא שמרו אותו כראוי. זוהי דעת רבי יוסי בר חנינא, שם. 13) כוונתו לשור של קטן. 14) כי אחרת, איש לא יסכים להיות אפוטרופוס.

ה. שְׁוָרִים שֶׁמִּשְׁתַּחֲקִין בָּהֶן[15] וּמְלַמְּדִין אוֹתָן לִגַּח[16] זֶה אֶת זֶה - אֵינָם מוּעָדִים זֶה לָזֶה. וַאֲפִלּוּ הֵמִיתוּ אֶת הָאָדָם - אֵינָן חַיָּבִין מִיתָה; שֶׁנֶּאֱמַר: כִּי יִגַּח[17] - לֹא שֶׁיִּגִּיחוּהוּ[18].

15) לפני קהל. 16) "וזה אינו מטבע השור אלא ברצון בעליהם" (פירוש המשנה לרבינו), משום כך אינם מועדים ומשלמים חצי נזק כתם. 17) מעצמו. 18) נגד טבעו העצמי, שם לט, מא.

ו. שׁוֹר שֶׁהוּעַד[19] וְנִמְכַּר אוֹ נִתַּן בְּמַתָּנָה - חָזַר לְתַמּוּתוֹ[20]; שֶׁהָרְשׁוּת שֶׁנִּשְׁתַּנֵּית[21] מְשַׁנָּה דִּינוֹ[22]. אֲבָל אִם הִשְׁאִילוֹ אוֹ מְסָרוֹ לְשׁוֹמֵר - הֲרֵי הוּא בְּחֶזְקָתוֹ[23]. וְכֵן שׁוֹר שֶׁהוּעַד בִּפְנֵי אַפּוֹטְרוֹפְּסִין, וְנִתְפַּקֵּחַ הַחֵרֵשׁ וְנִשְׁתַּפֶּה[24] הַשּׁוֹטֶה וְהִגְדִּיל הַקָּטָן, אַף עַל פִּי שֶׁבָּטְלוּ הָאַפּוֹטְרוֹפְּסִין[25] - הֲרֵי הֵן מוּעָדִין בְּחֶזְקָתָן[26], שֶׁהֲרֵי בִּרְשׁוּת בְּעָלִים הֵן[27].

19) שנעשה מועד. 20) דינו כתם, ואם יגח ברשות הקונה או ברשות מקבל המתנה ישלם חצי נזק מגופו. 21) שיצא מרשות המוכר ונכנס לרשות הקונה. 22) והכל מתחיל מחדש. דעת רב פפא שם מ: 23) אין כאן שינוי רשות "משום שכל מקום שהולך שם בעליו עליו", שם. 24) נעשה שפוי בדעתו. 25) וחובת השמירה עברה לבעלים. 26) אם נעשו מועדים אצל האפוטרופוס, נשאר להם דין מועד גם לאחר שבוטלה האפוטרופסות. 27) גם בהיותם אצל האפוטרופוס, ואין כאן שינוי רשות. דעת רבי יוסי במשנה שם לט.

ז. בְּהֵמָה שֶׁהוּעֲדָה וְחָזְרָה בָּהּ מִדָּבָר שֶׁהוּעֲדָה לוֹ - חָזְרָה לְתַמּוּתָהּ. כֵּיצַד? שׁוֹר שֶׁהוּעַד לִגַּח, וְחָזַר שֶׁלֹּא יִגַּח, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא נוֹגֵף[28] - הֲרֵי זֶה תָּם לִנְגִיחָה.

וּמֵאֵימָתַי הוּא חֲזָרָתוֹ? עַד שֶׁיִּהְיוּ הַתִּינוֹקוֹת מְמַשְׁמְשִׁין בּוֹ[29] וְאֵינוֹ נוֹגֵחַ. וְכֵן בִּשְׁאָר הַדְּבָרִים[30] שֶׁהוּעַד לָהֶן - עַד שֶׁיְּמַשְׁמְשׁוּ בּוֹ וְלֹא יִהְיֶה עוֹשֶׂה אוֹתָן.

28) בגופו (לא בקרניו). 29) "שמושכין אותו ומשחקים בו ואינו מנגחם" (פירוש המשניות לרבינו). דעת רבי מאיר במשנה שם כג: כד. 30) כגון נגיפה, נשיכה ובעיטה, השווה למעלה פרק א, הלכה ה.

ח. שׁוֹר שֶׁהוּא מוּעָד לְמִינוֹ[31] - הֲרֵי זֶה אֵינוֹ מוּעָד לְשֶׁאֵינוֹ מִינוֹ[32]. הוּעַד לְאָדָם - אֵינוֹ מוּעָד לְבְהֵמָה[33]. הוּעַד לִקְטַנִּים[34] - אֵינוֹ מוּעָד לִגְדוֹלִים[35]. לְפִיכָךְ, אִם הִזִּיק אֶת מִין שֶׁהוּא מוּעָד לוֹ - מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם, וְאִם הִזִּיק לִשְׁאָר הַמִּינִין - מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק. הָיָה מוּעָד לְשַׁבָּתוֹת - אֵינוֹ מוּעָד לִימוֹת הַחֹל[36]; וְאִם הִזִּיק בְּשַׁבָּתוֹת - מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם, וּבִימוֹת הַחֹל - מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק. וּמֵאֵימָתַי הִיא חֲזָרָתוֹ? מִשֶּׁיְּמַשְׁמְשׁוּ הַתִּינוֹקוֹת בּוֹ בַּיּוֹם[37] שֶׁהוּא מוּעָד לוֹ וְלֹא יִהְיֶה מַזִּיק נֶזֶק שֶׁהוּעַד לוֹ.

31) לשוורים. 32) כגון סוסים וגמלים וכל שכן אדם, כדעת רב פפא בפירוש דברי המשנה בבא קמא לז. שסתמו אינו מועד. 33) וכל שכן הועד לבהמה שאינו מועד לאדם. 34) כגון עגלים. 35) אפילו באותו מין. 36) בשבת מפני שהוא בטל ממלאכתו, דעתו זחה עליו ונוגח (רש"י). 37) בדוגמא שלפנינו - בשבת.

ט. נָגַח שׁוֹר הַיּוֹם, וְחַמּוֹר לְמָחָר, וְגָמָל בְּיוֹם שְׁלִישִׁי - נַעֲשָׂה מוּעָד לַכֹּל[38]. רָאָה שׁוֹר הַיּוֹם וּנְגָחוֹ, וּלְמָחָר רָאָה שׁוֹר וְלֹא נְגָחוֹ, וּבַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי רָאָה שׁוֹר וּנְגָחוֹ, וּבְרִביעִי רָאָה שׁוֹר וְלֹא נְגָחוֹ, וּבַחֲמִישִׁי רָאָה שׁוֹר וּנְגָחוֹ, וּבַשִּׁשִּׁי רָאָה שׁוֹר וְלֹא נְגָחוֹ - נַעֲשָׂה מוּעָד לְסַרוּגִין[39] לִשְׁוָרִים. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה[40].

38) כלומר, לכל שלושת המינים האלה (מגיד משנה). מכיוון שנתקיימה העדתו על ידי שלושת המינים, ואין צורך בשלוש נגיחות לכל מין ומין. שם לז. "ואם תמצא לומר ..." ורבינו דרכו לפסוק כאם תמצא לומר. ראה למעלה פרק שני הלכה יט הערה סט. 39) אם יגח ביום השביעי ישלם נזק שלם ועל נגיחה ביום השמיני לא ישלם אלא חצי נזק. 40) כגון דילוג של שני ימים ויותר.

י. רָאָה שׁוֹר הַיּוֹם וּנְגָחוֹ, וּלְמָחָר רָאָה חֲמוֹר וְלֹא נְגָחוֹ, וּבַשְּׁלִישִׁי רָאָה סוּס וּנְגָחוֹ, וּבְרִביעִי רָאָה גָּמָל וְלֹא נְגָחוֹ, וּבַחֲמִישִׁי רָאָה פֶּרֶד וּנְגָחוֹ, וּבַשִּׁשִּׁי רָאָה עָרוֹד[41] וְלֹא נְגָחוֹ - נַעֲשָׂה מוּעָד לְסַרוּגִין לַכֹּל[42]; וְאִם נָגַח בַּיּוֹם שֶׁהוּא מוּעָד לוֹ[43] אֶחָד מִשְּׁלֹשֶׁת הַמִּינִין שֶׁנָּגַח בְּסַרוּגִין - הֲרֵי זֶה מוּעָד.

41) חמור הבר. 42) זה צירוף של שתי הדוגמאות שבהלכה הקודמת. "לכל" לאו דוקא, כי אינו מועד אלא למינים שנגח כדברי רבינו בסוף הלכה זו. 43) שביעי, תשיעי וכו'.

יא. נָגַח בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר לְחֹדֶשׁ זֶה, וּבְשִׁשָּׁה עָשָׂר לְחֹדֶשׁ שֵׁנִי, וּבְשִׁבְעָה עָשָׂר לְחֹדֶשׁ שְׁלִישִׁי - אֵינוֹ מוּעָד, עַד שֶׁיִּשְׁלֹשׁ בִּדְלוּג[44]. שָׁמַע קוֹל שׁוֹפָר וְנָגַח, קוֹל שׁוֹפָר וְנָגַח, קוֹל שׁוֹפָר וְנָגַח - נַעֲשָׂה מוּעָד לְשׁוֹפָרוֹת[45]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

44) שיהיו שלושה דילוגים, כי הנגיחה הראשונה שלא הייתה בדילוג אינה מן החשבון ולכן הועד רק בנגיחה רביעית וחייב נזק שלם על החמישית (כך פירש רש"י אליבא דשמואל) ואין זה דומה לסירוגין שבהלכה ט, ראה תוספות שם, ב דיבור המתחיל יום, שאין להשוות סירוגין של מינים לסירוגין של ימים, שם. 45) ואין אומרים שהנגיחה הראשונה באה רק מרוב בהלה מקול השופר. אם יגח פעם רביעית לקול השופר, ישלם נזק שלם מן העלייה, שם.

יב. נָגַח שְׁלֹשָׁה שְׁוָרִים בִּשְׁלֹשָׁה יָמִים זֶה אַחַר זֶה, וּבְרִביעִי נָגַח חֲמוֹר, וּבַחֲמִישִׁי נָגַח גָּמָל; אוֹ שֶׁנָּגַח חֲמוֹר וְגָמָל בַּתְּחִלָּה בִּשְׁנֵי יָמִים זֶה אַחַר זֶה, וְאַחַר כָּךְ נָגַח שְׁלֹשָׁה שְׁוָרִים זֶה אַחַר זֶה - הֲרֵי זֶה סָפֵק[46] אִם הוּא מוּעָד לִשְׁוָרִים בִּלְבַד אוֹ לִשְׁלֹשֶׁת הַמִּינִין הוּא מוּעָד. וְכֵן אִם נָגַח בְּשָׁלֹשׁ שַׁבָּתוֹת זוֹ אַחַר זוֹ וּבְאֶחָד בַּשַּׁבָּת וּבְשֵׁנִי בַּשַּׁבָּת; אוֹ שֶׁנָּגַח בַּחֲמִישִׁי בַּשַּׁבָּת וּבְעֶרֶב שַׁבָּת וּבְיוֹם הַשַּׁבָּת וּבִשְׁתֵּי שַׁבָּתוֹת הַבָּאוֹת אַחֲרֶיהָ - הֲרֵי זֶה סָפֵק אִם הוּא מוּעָד לְשַׁבָּתוֹת בִּלְבַד אוֹ לִשְׁלֹשֶׁת הַיָּמִים שֶׁשְּׁנַיִם מֵהֶן חוֹל.

46) אם שור שלישי - ובבעיא ב', שור ראשון - אנו מצרפים עם השוורים, ואז הוא מועד לשוורים בלבד, או דנים אותו אחר חמור וגמל, ומועד הוא לשלושת המינים. בעייא שלא נפתרה, שם. וכן אם נגח בשלושה שבתות, אם שבת שלישית - ובבעיא ב', שבת ראשונה - מצרפים לשבתות, ומועד לשבתות בלבד, או לשני ימי החול שלאחריה - ובבעיא ב', שלפניה - ומועד הוא לשלושת הימים, ששניים מהם חול.

יג. וְכָל אֵלּוּ הַסְּפֵקוֹת וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן, אֵין מְחַיְּבִין בָּהֶן אֶת הַמַּזִּיק אֶלָּא חֲצִי נֶזֶק[47]; וְאִם תָּפַשׂ הַנִּזָּק נֶזֶק שָׁלֵם - אֵין מוֹצִיאִין מִיָּדוֹ[48].

47) כדין תם. 48) מחמת ספק.

יום שישי כ"ז אלול ה'תשע"ט

פֶּרֶק שְׁבִיעִי[1]

1) נתבאר בו חיוב קרן התמה אחר השמירה. וכן נתבאר שם התם והמועד שהזיקו גוף האדם ולא המיתוהו. וכן נתבאר משפטי המכניס בהמתו לרשות שאינה שלו ושם הזיקה בקרן או הוזקה מה דינו, וכן נתבארו שם משפטי תשלומי הנזק כיצד הוא וממה הוא, וכל פרטי תשלומי נזקי הקרן.

א. שׁוֹר שֶׁקִּשְׁרוֹ בְּעָלָיו בְּמוֹסֵרָה[2] וְנָעַל בְּפָנָיו כָּרָאוּי[3], וְיָצָא וְהִזִּיק[4]: אִם תָּם הוּא - מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק[5], וְאִם הָיָה מוּעָד - פָּטוּר; שֶׁנֶּאֱמַר: וְלֹא יִשְׁמְרֶנּוּ[6], הָא אִם שְׁמָרוֹ[7] - פָּטוּר[8], וְשָׁמוּר הוּא זֶה. וְכֵן אִם הִזִּיק בְּדָבָר שֶׁהוּא מוּעָד לוֹ מִתְּחִלָּתוֹ, כְּגוֹן שֶׁאָכַל דְּבָרִים הָרְאוּיִים לוֹ אוֹ שִׁבֵּר בְּרַגְלָיו בְּדֶרֶךְ הִלּוּכוֹ - פָּטוּר מִלְּשַׁלֵּם[9].

2) בחבל. 3) דלת שיכולה לעמוד ברוח מצויה. 4) כגון שנגח. 5) כי זוהי שמירה פחותה, שכל אדם נזהר בה, ולכן מחייבת אותו התורה בחצי נזק, כדי שישמור שמירה מעולה. 6) חיובו תלוי בחוסר שמירה. 7) שמירה כל שהיא. 8) דעת ר' יהודה, בבא־קמא מה: 9) בשן וברגל מספקת שמירה פחותה לדעת הכל, שם נה:

ב. הָיָה מוּעָד לְקֶרֶן יָמִין[10] וְאֵינוֹ מוּעָד לְקֶרֶן שְׂמֹאל, וְיָצָא אַחַר שֶׁשְּׁמָרוֹ כָּרָאוּי וְנָגַח, בֵּין בְּקֶרֶן יָמִין בֵּין בִּשְׂמֹאל - מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק[11].

10) שם. 11) אף־על־פי שהוא מועד לקרן ימין, ומועד אם שמרו כראוי פטור, הוא פטור על החצי הנוסף של מועד בלבד, אבל החצי שהיה חייב בו בעודו תם אפילו אם שמרו כראוי, ממשיך הוא להיות חייב בו גם לאחר שהועד. בלשון הגמרא - "צד תמות במקומה עומדת". כדעת רב אדא בר אהבה, המפרש כך דברי ר' יהודה במשנה. בהלכה הקודמת הביא רבינו את דברי ר' יהודה במשנה כלשונם, ובהלכה ב - את פירוש הגמרא לדעת ר' יהודה. בזה מיושבת תמיהת ה"שלטי גבורים" בסוגיא זו.

ג. בְּהֵמָה שֶׁחָבְלָה בְּאָדָם, בֵּין בְּכַוָּנָה בֵּין שֶׁלֹּא בְּכַוָּנָה: אִם תַּמָּה הִיא - מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק מִגּוּפָהּ[12], וְאִם מוּעֶדֶת הִיא - מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם. וּפָטוּר מִן הַשֶּׁבֶת[13] וּמִן הַבּשֶׁת וּמִן הַצַּעַר[14] וּמִן הָרִפּוּי; שֶׁאַרְבָּעָה דְּבָרִים אֵלּוּ לֹא חִיְּבָה בָּהֶן תּוֹרָה אֶלָּא בְּאָדָם[15] שֶׁחָבַל בַּחֲבֵרוֹ, אֲבָל בְּהֵמָה שֶׁחָבְלָה בְּאָדָם - הֲרֵי זֶה כְּמִי שֶׁהִזִּיקָה מָמוֹנוֹ שֶׁאֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא חֲצִי נֶזֶק בִּלְבַד. לְפִיכָךְ, שׁוֹרוֹ שֶׁבִּיֵּשׁ - פָּטוּר[16], וְאִם בִּיֵּשׁ הוּא בְּעַצְמוֹ - חַיָּב, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר[17]. וְשׁוֹרוֹ שֶׁחָבַל בְּאָבִיו אוֹ בְּאִמּוֹ[18], אוֹ שֶׁהִדְלִיק גְּדִישׁ חֲבֵרוֹ בְּשַׁבָּת - חַיָּב בַּנְּזָקִין; וְאִלּוּ הָיָה הוּא בְּעַצְמוֹ הָעוֹשֶׂה זֶה - פָּטוּר מִלְּשַׁלֵּם[19], כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר[20].

12) כדעת החכמים, האומרים "כמשפט הזה יעשה לו" (שמות כא, לא) "כמשפט שור בשור, כך משפט שור באדם. מה שור בשור - תם משלם חצי נזק ומועד נזק שלם, אף שור באדם - תם משלם חצי נזק ומועד נזק שלם", בבא קמא לג. 13) מה שהפסיד בזמן המחלה. אם נשברה ידו, אין מעריכים לפי העבודה שעשה לפני שנשברה ידו, כי זה נכלל כבר בנזק, אלא רואים אותו כשומר קישואים, עבודה שיוכל לעשות גם ביד שבורה לאחר שיבריא. ומשלם את ההפסד של שכר עבודה זו בימי מחלתו. 14) אפילו שילם בעד היד, מעריכים כמה היה אדם נותן שיורידו לו את היד בסם ללא כאב, במקום שישברו לו את היד. הפרש זה הוא חשבון הצער. 15) שם פז. והטעם - "ואיש כי יתן מום בעמיתו" (ויקרא כד, יט), איש בעמיתו ולא שור בעמיתו, שם כו. דין נתינת מומים שחייבה תורה בארבעה דברים, הוא רק באדם שחבל ולא בשור בעמיתו של בעליו. 16) כגון לכלך את האדם, משנה שם לד: 17) בהלכות חובל ומזיק, פרק א. 18) של בעל השור. 19) מפני שהוא חייב מיתה על מעשה זה, ואין אדם מת ומשלם על מעשה אחד. 20) הלכות חובל ומזיק, פרק ד.

ד. הַמַּכְנִיס שׁוֹרוֹ לַחֲצַר בַּעַל הַבַּיִת שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּת, וּנְגָחוֹ שׁוֹרוֹ שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת אוֹ נְשָׁכוֹ כַּלְבּוֹ - פָּטוּר[21]. וְאִם נָגַח הוּא שׁוֹר שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת: אִם הָיָה תָּם - מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק[22], וְאִם הָיָה מוּעָד - מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם, כְּדִין הַנּוֹגֵחַ בִּרְשׁוּת הָרַבִּים.

21) בעל הבית יכול לומר לבעל השור: מי הרשה לך להכניס שורך לחצרי, בבא־קמא מז: 22) כדעת החכמים במשנה, שם כד:

ה. נָפַל לְבוֹר שֶׁבְּחָצֵר זוֹ וְהִבְאִישׁ אֶת מֵימָיו[23]: אִם הִבְאִישׁ אֶת מֵימָיו מִיָּד[24] בִּשְׁעַת נְפִילָה - חַיָּב[25] בְּנִזְקֵי הַמַּיִם, וְאִם אַחַר זְמַן - פָּטוּר; שֶׁהֲרֵי נַעֲשָׂה הַשּׁוֹר תַּקָּלָה[26] כְּבוֹר, וְהַמַּיִם הֲרֵי הֵן כְּכֵלִים, וְלֹא מָצִינוּ בּוֹר שֶׁחִיֵּב בּוֹ אֶת הַכֵּלִים[27]. וְאִם הִכְנִיס בִּרְשׁוּת - בַּעַל הַשּׁוֹר פָּטוּר[28]. וְאִם קִבֵּל עָלָיו בַּעַל הַבַּיִת לִשְׁמֹר - הֲרֵי הוּא[29] חַיָּב בְּנֶזֶק הַשּׁוֹר[30] שֶׁנָּפַל לַבּוֹר.

23) המכונסים בו, שם מז: 24) כגון שהיה מלוכלך בצואה. 25) כדין מזיק ממש. 26) ודינו כבור, שם מח: 27) דין זה לומדים מן הפסוק "ונפל שמה שור או חמור" (שמות כא, לג) שור ולא אדם, חמור ולא כלים. שם כח: 28) כי בעל החצר חייב לשמור על בורו, אבל גם בעל החצר פטור על הנזק שהוזק השור. 29) בעל החצר. 30) דעת רבי במשנה שם מז: , ושמואל פסק כמותו שם מח: , והלכה כשמואל בדינים.

ו. הִכְנִיס שׁוֹרוֹ[31] לַחֲצַר בַּעַל הַבַּיִת שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּת, וְהִזִּיק אֶת בַּעַל הַבַּיִת אוֹ שֶׁהֵזִּיק בּוֹ בַּעַל הַבַּיִת[32], אוֹ שֶׁחָפַר בֶּחָצֵר בּוֹרוֹת שִׁיחִין[33] וּמְעָרוֹת - בַּעַל הַשּׁוֹר חַיָּב בְּנִזְקֵי חָצֵר, וּבַעַל חָצֵר חַיָּב בְּנִזְקֵי הַבּוֹר[34], שֶׁהֲרֵי עָלָיו לְסָתְמוֹ[35].

31) מימרת רבא שם, מח. 32) כגון שנתקל בו. 33) חפירות ארוכות. 34) אם הפקיר רשותו, אף־על־פי שנעשה על־ידי שור, ונתבאר בהלכה הקודמת, ששור שעשה בור אין בעליו חייבים בנזקיו. 35) לפני שהפקירו, שהרי בורו הוא, וכאשר מפקירו הריהו נותן תקלה ברשות הרבים, ועל כן הרי הוא כאילו עשאו בעצמו.

ז. הִזִּיק בַּעַל הַבַּיִת אֶת הַשּׁוֹר[36]: אִם הִזִּיקוֹ שֶׁלֹּא לְדַעַת - פָּטוּר, שֶׁהֲרֵי אוֹמְרִין לוֹ[37]: לָמָּה נִכְנַסְתָּ שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּת, שֶׁלֹּא יָדַעְתִּי עַד שֶׁשָּׁגַגְתִּי בְּךָ; וְאִם הִזִּיקוֹ

לְדַעַת - חַיָּב[38] נֶזֶק שָׁלֵם, מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ לוֹ רְשׁוּת לְהוֹצִיאוֹ מֵרְשׁוּתוֹ, אֲבָל לְהַזִּיקוֹ אֵין לוֹ רְשׁוּת.

36) גם זה מדברי רבא שם. 37) בעל החצר לבעל השור. 38) דעת רב פפא שם.

ח. שָׁמִין[39] לִנְזָקִין. כֵּיצַד? הֲרֵי שֶׁשִּׁבֵּר כְּלִי שֶׁל חֲבֵרוֹ - בֵּין הוּא בֵּין בְּהֶמְתּוֹ - אֵין אוֹמְרִים לַמַּזִּיק: קַח אַתָּה הַכְּלִי הַשָּׁבוּר וְשַׁלֵּם לָזֶה דְּמֵי הַכְּלִי, אֶלָּא אוֹמְדִין כַּמָּה פָּחַת הַכְּלִי מִדָּמָיו, וְנוֹתֵן לוֹ כָּל הַפָּחָת[40] - אִם הַמַּזִּיק מוּעָד, אוֹ חֲצִי הַפָּחָת - אִם הָיָה תָּם. שֶׁנֶּאֱמַר: וְהַמֵּת יִהְיֶה לוֹ - לַנָּזָק, פָּחַת הַנִּבֵּלָה[41] שֶׁל נָזָק[42]. וְשֶׁבַח הַנִּבֵּלָה[43] - חוֹלְקִין אוֹתוֹ[44] הַנָּזָק וְהַמַּזִּיק.

39) מעריכים. 40) אם הכלי היה שוה 10 ש"ח, ולאחר שנשבר שווה 2 ש"ח, הרי הפחת 8 ש"ח, והכלי השבור שייך לניזק. 41) אם פחתו דמיה משעת המיתה עד שעת המשפט. 42) והמזיק ישלם חצי נזק או נזק שלם, לפי מחיר הנבילה בשעת המיתה. 43) אם מחירה עלה משעת המיתה עד שעת המשפט. 44) כדעת ר' יהודה, ולפי תשובת ר' יוחנן, שם לד:

ט. כֵּיצַד? שׁוֹר שָׁוֶה מָאתַיִם שֶׁנִּגְחוּהוּ וָמֵת, וַהֲרֵי הַנִּבֵּלָה שָׁוָה בִּשְׁעַת מִיתָה מֵאָה, וּבִשְׁעַת הַעֲמָדָה בַּדִּין פָּחֲתָה וַהֲרֵי שָׁוָה שְׁמוֹנִים - אֵין הַמַּזִּיק מְשַׁלֵּם אֶלָּא מֵאָה, אִם הָיָה מוּעָד; וְאִם הָיָה תָּם - מְשַׁלֵּם לוֹ חֲמִשִּׁים מִגּוּפוֹ[45].

45) והנבילה לניזק.

י. הִשְׁבִּיחָה הַנִּבֵּלָה וַהֲרֵי הִיא שָׁוָה בִּשְׁעַת הַעֲמָדָה בַּדִּין מֵאָה וְעֶשְׂרִים - הֲרֵי הַמַּזִּיק מְשַׁלֵּם לוֹ תִּשְׁעִים[46], אִם הָיָה מוּעָד; וְאִם הָיָה תָּם - מְשַׁלֵּם אַרְבָּעִים וַחֲמִשָּׁה מִגּוּפוֹ. וְזֶהוּ שֶׁנֶּאֱמַר: וְגַם אֶת הַמֵּת יֶחֱצוּן - [שֶׁבַח הַמֵּת יֶחֱצוּן].

46) מחלקין את השבח בין המזיק והניזק, וכאילו הנבילה שוה מאה ועשר. א"כ הנזק הוא תשעים.

יא. שׁוֹר שָׁוֶה מָאתַיִם[47] שֶׁנִּגַּח שׁוֹר שָׁוֶה מָאתַיִם וְהִפְחִיתוֹ חֲמִשִּׁים, וּבִשְׁעַת הַעֲמָדָה בַּדִּין הִשְׁבִּיחַ הַנִּגָּח וַהֲרֵי הוּא שָׁוֶה אַרְבַּע מֵאוֹת זוּז, וְאִלּוּלֵא הַנִּגִּיחָה שֶׁהִפְחִיתוֹ הָיָה שָׁוֶה שְׁמוֹנֶה מֵאוֹת[48] - בֵּין שֶׁפִּטְּמוֹ בֵּין שֶׁשָּׁבַח מֵאֵלָיו - אֵין נוֹתֵן אֶלָּא כִּשְׁעַת הַנִּגָּח[49]. כָּחַשׁ מֶחֱמַת הַמַּכָּה[50] בִּשְׁעַת הַעֲמָדָה בַּדִּין, וַהֲרֵי הַפָּחָת שָׁוֶה מֵאָה[51] - נוֹתֵן לוֹ כִּשְׁעַת הַעֲמָדָה בַּדִּין.

47) ברייתא שם לד. 48) והנזק הוא ארבע מאות זוז, והניזק תובע מאתים בתם או ארבע מאות במועד. 49) מועד חמשים, ותם עשרים וחמש. 50) אבל אם הפחת בא מחמת מלאכה, נותן כבשעת הנזק, כי אין המזיק אשם בזה. 51) במקום חמשים בשעת הנזק, שם, שם. ואין זה דומה לפחת נבילה משעת מיתה עד שעת העמדה בדין, שהפחת של ניזק, כי שם הפחת בא מאליו בגלל קלקול הנבילה, והיה לו לניזק למכרה מיד, אבל במקרה שלנו סבור הניזק לפעמים שהבהמה תתרפא והיא נכחשת, ומכיון שזה בא מחמת המכה, חייב המזיק.

יב. הִשְׁבִּיחַ הַמַּזִּיק[52] בִּשְׁעַת הַעֲמָדָה בַּדִּין: אִם מֶחֱמַת שֶׁפִּטְּמוֹ[53] שָׁבַח - אֵינוֹ מִשְׁתַּלֵּם מִמְּנוּ אֶלָּא מַה שֶּׁהָיָה שָׁוֶה בַּשָּׁעָה שֶׁהִזִּיק; וְאִם מֶחֱמַת עַצְמוֹ הִשְׁבִּיחַ[54] - מִשְׁתַּלֵּם חֲצִי נֶזֶק מִמְּנוּ כֻּלּוֹ כִּשְׁעַת הַעֲמָדָה בַּדִּין.

52) כגון שור תם שוה 50 ש"ח נגח שור, והנזק הוא בשיעור 200 ש"ח. חצי נזק - 100 ש"ח, אולם בתם גובים מגופו, והריהו שוה 50 ש"ח בלבד. בשעת העמדה בדין, עלה מחירו של המזיק למאה ש"ח. הניזק תובע כעת את כל חצי הנזק בסך מאה ש"ח מן המזיק. 53) בעל המזיק לשורו. 54) כלומר 50 ש"ח בלבד. בעל המזיק יכול לטעון: אני הוצאתי כסף ופטמתי את שורי, ואתה תקח?! (שם).

יג. עַל הַמַּזִּיק לִטְרֹחַ[55] בַּנְּבֵלָה עַד שֶׁמַּמְצִיא אוֹתָהּ לַנָּזָק. כֵּיצַד? כְּגוֹן שֶׁנָּפַל הַשּׁוֹר לְבוֹר וָמֵת - מַעֲלֶה הַנִּבֵּלָה מִן הַבּוֹר וְנוֹתְנָהּ לַנָּזָק, וְאַחַר כָּךְ שָׁמִין לוֹ פָּחַת נְבֵלָה. שֶׁנֶּאֱמַר: כֶּסֶף יָשִׁיב לִבְעָלָיו וְהַמֵּת[56] יִהְיֶה לוֹ - מְלַמֵּד, שֶׁהוּא חַיָּב לְהָשִׁיב אֶת הַנְּבֵלָה וְאֶת הַפָּחָת שֶׁפָּחֲתָה מִן הַחַי לַנָּזָק[57]; וְאִם הָיָה תָּם - חֲצִי הַפָּחָת, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

55) גובה הניזק כל חצי הנזק, כי השור שייך לניזק, כדעת ר' עקיבא שם לג. "הוחלט השור" לניזק. 56) דעת אבא־שאול ואחרים, שם יא. 57) משמע, שאף את המת ישיב לבעליו. 58) זהו פירוש ל"כסף ישיב לבעליו". 59) למעלה הלכה ח.

יום ש"ק כ"ח אלול ה'תשע"ט

פֶּרֶק שְׁמִינִי[1]

1) נתבארו בו מהות הבעלים שבעלי החיים המזיקים הם שלהם, או שהזיקו ובשעת הנזק לא היו להם בעלים, או שהזיקו דבר שאינו של הדיוט. וכן אם היו להם בעלים ואחר הנזק יצאו לרשות אדון אחר, וכן נתבאר שם האיך בית דין גובים נזקין אלו, ואי זו ראיה צריך הניזק כדי שיגבו לו נזקו.

א. שׁוֹר שֶׁל יִשְׂרָאֵל שֶׁנָּגַח שׁוֹר שֶׁל הֶקְדֵּשׁ, אוֹ שׁוֹר שֶׁל הֶקְדֵּשׁ שֶׁנָּגַח שׁוֹר שֶׁל יִשְׂרָאֵל - פָּטוּר; שֶׁנֶּאֱמַר: שׁוֹר רֵעֵהוּ[2]. וְכָל הַקֳּדָשִׁים[3] שֶׁחַיָּבִין בָּהֶן מְעִילָה[4] - אֵין בָּהֶן דִּין נְזָקִין[5]. וּפְסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁין[6] - יֵשׁ בָּהֶן דִּין נְזָקִין[7], בֵּין שֶׁהִזִּיקוּ בֵּין שֶׁהֵזִּיקוּ, שֶׁהֲרֵי יָצְאוּ לְפִדְיוֹן וְלִהְיוֹתָם חֵלִין.

2) "וכי יגוף שור איש את שור רעהו", ולא שור של הקדש,

משנה בבא־קמא לז: 3) בין קדשי מזבח, כגון בהמת עולה או בהמת חטאת משהוקדשה עד אחר זריקת הדם, ובין קדשי בדק הבית. 4) אם נהנה מהם בשוגג, משלם חומש נוסף על הקרן, ומביא קרבן אשם מעילות. 5) כי נקראים "קדשי ה'". 6) כגון שנפל בהם מום ונפדו. 7) כי "שור רעהו" נקרא, שם נג: ואף־על־פי שיש בהם קצת קדושה, שאסורים בגיזה ועבודה.

1 **ב. שְׁלָמִים[8] שֶׁהִזִּיקוּ - גּוֹבֶה[9] מִבְּשָׂרָם[10], וְאֵינוֹ גּוֹבֶה**
2 **מִן הַבָּשָׂר כְּנֶגֶד אֵמוּרֵיהֶן[11]; שֶׁהָאֵמוּרִים שֶׁל קָדָשִׁים**
3 **קַלִּים[12] מוּעָלִין בָּהֶן, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת מְעִילָה[13].**
4 **וְכֵן תּוֹדָה שֶׁהִזִּיקָה[14] - גּוֹבֶה מִבְּשָׂרָהּ, וְאֵינוֹ גּוֹבֶה מִן**
5 **הַלֶּחֶם[15] הַבָּא עִמָּהּ; שֶׁאֵין הַלֶּחֶם מִכְּלַל בָּשָׂר[16].**

8) הנמנים עם קדשים קלים, וממון בעלים הם, שם יג. 9) חצי נזק. 10) כי תם גובה מגופו, והבשר ממון בעלים הוא. 11) החלקים שמקריבים על גבי המזבח, כגון החלב המכסה את הקרב, שתי הכליות ועוד (ויקרא ג, ג־ד). ביאור לדין זה בהלכה הבאה. 12) כגון שלמים, תודה, בכור, מעשר בהמה ועוד, שהבשר נאכל ואת האימורים מקריבים על המזבח. 13) פרק ב. 14) שם יג: 15) ויקרא ז, יב. 16) ותם גובה מגופו של המזיק בלבד.

6 **ג. וְכֵיצַד גּוֹבֶה? שֶׁיֹּאכַל הַנִּזָּק וַחֲבוּרָתוֹ מִן הַבָּשָׂר**
7 **בִּקְדֻשָּׁה[17] כְּנֶגֶד חֲצִי נֶזֶק שֶׁלּוֹ. וְכֵיצַד אֵינוֹ גּוֹבֶה כְּנֶגֶד**
8 **הָאֵמוּרִין? שֶׁאִם הָיָה לוֹ לִגְבּוֹת בַּחֲצִי נִזְקוֹ שָׁוֶה דִּינָר,**
9 **וְהָיָה כָּל הַבָּשָׂר עִם הָאֵמוּרִין שָׁוֶה שְׁנֵי דִּינָרִים,**
10 **וְהַבָּשָׂר בִּלֹּא אֵמוּרִין שָׁוֶה דִּינָר וָחֵצִי - אֵינוֹ גּוֹבֶה שְׁנֵי**
11 **שְׁלִישֵׁי הַבָּשָׂר[18], אֶלָּא חֲצִי הַבָּשָׂר בִּלְבַד[19].**

17) כדין קדשים קלים. 18) כלומר, חצי נזק כולו מן הבשר. 19) כלומר, שלושת רבעי דינר. ורבע הדינר, כנגד החלק המגיע לו מן האימורים, מפסיד הניזק. המזיק יכול לטעון: הבשר שלי והאימורים של הקדש. אני משלם מן הבשר שלי בהתאם לחלקי המוטל עלי, ואין אני אחראי לחלק האימורים, שהם קדשי ה'.

12 **ד. וְכֵן שׁוֹר הֶפְקֵר[20] שֶׁהִזִּיק - פָּטוּר; שֶׁנֶּאֱמַר: שׁוֹר**
13 **רֵעֵהוּ - עַד שֶׁיִּהְיוּ הַנְּכָסִים מְיֻחָדִים לְבְעָלִים[21].**
14 **כֵּיצַד? שׁוֹר הֶפְקֵר שֶׁנָּגַח, וְקֹדֶם שֶׁיִּתְפֹּּשׂ אוֹתוֹ הַנִּזָּק**
15 **בָּא אַחֵר וְזָכָה בּוֹ - הֲרֵי זֶה פָּטוּר[22]. וְלֹא עוֹד, אֶלָּא**
16 **שׁוֹר הַמְיֻחָד לְבְעָלִים שֶׁהִזִּיק, וְאַחַר שֶׁהִזִּיק הִקְדִּישׁוֹ**
17 **אוֹ הִפְקִירוֹ - הֲרֵי זֶה פָּטוּר; עַד שֶׁיִּהְיוּ לוֹ בְּעָלִים**
18 **בִּשְׁעַת הֶזֵּקוֹ וּבִשְׁעַת הַעֲמָדָה בַּדִּין[23].**

20) בלי בעלים, שם יג: 21) משנה שם ט: 22) כי בשעת הנגיחה לא היו לו בעלים. 23) שנאמר: "והועד בבעליו... והמית איש" (שמות כא, כט) עד שתהא מיתה והעמדה בדין שווין כאחד, כלומר בבעל אחד, שם.

19 **ה. שׁוֹר שֶׁל יִשְׂרָאֵל[24] שֶׁנָּגַח שׁוֹר שֶׁל עוֹבֵד כּוֹכָבִים,**
20 **בֵּין תָּם בֵּין מוּעָד - פָּטוּר; לְפִי שֶׁאֵין הָעוֹבְדֵי**
21 **כּוֹכָבִים מְחַיְּבִין[25] אֶת הָאָדָם עַל בְּהֶמְתּוֹ שֶׁהִזִּיקָה,**
22 **וַהֲרֵי אָנוּ דָנִין לָהֶם כְּדִינֵיהֶם[26]. וְשׁוֹר שֶׁל עוֹבֵד**
23 **כּוֹכָבִים שֶׁנָּגַח שֶׁל יִשְׂרָאֵל, בֵּין תָּם בֵּין מוּעָד -**
24 **מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם; קְנָס זֶה הוּא לְעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים, לְפִי**
25 **שֶׁאֵינָן זְהִירִין בַּמִּצְוֹת וְאֵינָן מְסַלְּקִין הַנֶּזֶק[27], וְאִם לֹא**
26 **תְּחַיֵּב אוֹתָן עַל נִזְקֵי בְּהֶמְתָּן - אֵין מְשַׁמְּרִין אוֹתָהּ,**
27 **וּמַפְסִידִין מָמוֹן הַבְּרִיּוֹת.**

24) משנה שם לז: 25) בית־הדין שלהם אינו מטיל על בעל הבהמה חובת תשלום בעד נזקי בהמתו, ואינו רואה בזה נושא לטיפול בית המשפט. 26) ירושלמי בבא־קמא פרק ד הלכה ג, "ר' אבהו בשם ר' יוחנן אמר: כדיניהם". 27) מתוך שאין חסים על ממון זולתם. לפי הגמרא (שם לח.). ודין זה נאמר רק בעמים שלא קיבלו עליהם שבע מצוות בני נח.

28 **ו. שׁוֹר תָּם שֶׁהִזִּיק[28], אִם מְכָרוֹ הַמַּזִּיק עַד שֶׁלֹּא עָמַד**
29 **בַּדִּין[29], אַף עַל פִּי שֶׁהוּא מָכוּר[30] - הֲרֵי הַנִּזָּק גּוֹבֶה**
30 **הֵימֶנּוּ[31], וְחוֹזֵר הַלּוֹקֵחַ וְגוֹבֶה מִן הַמַּזִּיק שֶׁמָּכַר לוֹ;**
31 **שֶׁכֵּיוָן שֶׁנָּגַח קוֹל יֵשׁ לוֹ[32], וְלֹא הָיָה לוֹ לַלּוֹקֵחַ לִקַּח**
32 **עַד שֶׁיִּגְבֶּה הַנִּזָּק.**

28) ברייתא, שם לג: 29) עם הניזק. 30) והקונה רשאי לעבוד בשור. 31) כי שור תם גובים מגופו, וכאילו עשו אותו אפותיקי לניזק. 32) ואינו דומה לשאר אפותיקי של מטלטלין, שאין גובים מן הקונה. ברייתא זו, לפי דעת רבינו, נאמרה לדעת ר' עקיבא, שאמר "הוחלט השור", אולם זה דוקא לאחר שעמד בדין, ולא לפני שעמד בדין (עי' מאירי לבבא־קמא עמוד 102, ועי' מגיד־משנה).

33 **ז. הִקְדִּישׁוֹ הַמַּזִּיק - הֲרֵי זֶה מְקֻדָּשׁ[33], כְּדֵי שֶׁלֹּא**
34 **יֹאמְרוּ[34]: הֶקְדֵּשׁ יוֹצֵא בְּלֹא פִּדְיוֹן. שְׁחָטוֹ - גּוֹבֶה**
35 **מִבְּשָׂרוֹ. נְתָנוֹ בְּמַתָּנָה - מַה שֶּׁעָשָׂה עָשׂוּי[35], וְיִגְבֶּה**
36 **הַנִּזָּק מִמֶּנּוּ.**

33) אפילו לדעת רבי עקיבא. 34) היודע שזה שורו של פלוני ואינו יודע שנגח, וראה שהקדישו ויצא לחולין, יאמר: הקדש יוצא בלא פדיון, שם. 35) ורשאי המקבל לעבוד בו, כמו בדין מזיק שמכר.

37 **ח. הִזִּיק וְעָמַד בַּדִּין[36] וְאַחַר כָּךְ מְכָרוֹ - אֵינוֹ מָכוּר[37].**
38 **הִקְדִּישׁוֹ - אֵינוֹ מְקֻדָּשׁ. נְתָנוֹ בְּמַתָּנָה - לֹא עָשָׂה וְלֹא**
39 **כְּלוּם. קָדְמוּ[38] בַּעֲלֵי חוֹבוֹת שֶׁל מַזִּיק[39] וּתְפָסוּהוּ, בֵּין**
40 **שֶׁחָב עַד שֶׁלֹּא הִזִּיק[40] בֵּין הִזִּיק עַד שֶׁלֹּא חָב - לֹא**
41 **זָכוּ, אֶלָּא הַנִּזָּק גּוֹבֶה מִמֶּנּוּ[41]; שֶׁאֲפִלּוּ הָיָה שֶׁל בַּעֲלֵי**
42 **חוֹבוֹת מִתְּחִלָּה[42] וְהִזִּיק - הֲרֵי זֶה גּוֹבֶה מִגּוּפוֹ.**

36) המשך הברייתא הקודמת. 37) כי השור הוחלט, וגופו שייך כבר לניזק. 38) לפני שבא הניזק. 39) שלהם חייב המזיק כסף. 40) אפילו אם החוב שלהם קדם לנזק, והם הראשונים בתור לפני הניזק. 41) משור המזיק. 42) לפני שהזיק, שם לד.

43 **ט. מוּעָד[43] שֶׁהִזִּיק, בֵּין עָמַד בַּדִּין בֵּין שֶׁלֹּא עָמַד**

בַּדִּין, וְהִקְדִּישׁוֹ אוֹ מְכָרוֹ אוֹ נְתָנוֹ בְּמַתָּנָה אוֹ שְׁחָטוֹ - מַה שֶּׁעָשָׂה עָשׂוּי[44]. קָדְמוּ בַּעֲלֵי חוֹבוֹת וְהִנְהִיגוּהוּ[45], בֵּין חָב עַד שֶׁלֹּא הִזִּיק בֵּין הִזִּיק עַד שֶׁלֹּא חָב - זָכוּ בּוֹ; לְפִי שֶׁאֵין מִשְׁתַּלֵּם הַנִּזָּק[46] אֶלָּא מִן הַמְּעֻלָּה שֶׁבְּנִכְסֵי הַמַּזִּיק[47], וַהֲרֵי כָּל נְכָסָיו מְשֻׁעְבָּדִין[48] לְנֶזֶק זֶה.

43) המשך הברייתא הקודמת. 44) והשור כולו קניינו של ההקדש, של הקונה, או של מקבל המתנה. 45) לרשותם. 46) מגופו. 47) ודינו כבעל־חוב, ובמטלטלין אין דין קדימה, ובעל־חוב מאוחר שקדם וגבה מהם, זכה. 48) ואין שעבודו על גוף השור במיוחד, כמו בתם.

י. כְּשֶׁבֵּית דִּין נִזְקָקִין לִגְבּוֹת לַנִּזָּק מִנִּכְסֵי הַמַּזִּיק - גּוֹבִין מִן הַמִּטַּלְטְלִין תְּחִלָּה[49]; וְאִם לֹא הָיוּ לוֹ מִטַּלְטְלִין כְּלָל אוֹ שֶׁלֹּא הָיוּ לוֹ מִטַּלְטְלִין כְּנֶגֶד כָּל הַנֶּזֶק - גּוֹבִין הַשְּׁאָר מִן הַקַּרְקַע הַמְּעֻלָּה שֶׁבְּנִכְסֵי הַמַּזִּיק[50]. וְכָל זְמַן שֶׁיִּמְצְאוּ מִטַּלְטְלִין, וַאֲפִלּוּ סֵבִין[51] - אֵין נִזְקָקִין לַקַּרְקַע.

49) "כסף ישיב לבעליו" (שמות כא, לד) לרבות שוה כסף, ואפילו סובין, שם ז. וכדעת רב פפא (שם עמוד ב), שכל מטלטלין הם בחינת "מיטב", כי אם אי־אפשר למכור במקום זה, יימכרו במקום אחר. 50) "מיטב שדהו ומיטב כרמו ישלם" (שם כב, ד), וכדעת ר' עקיבא, שהכוונה למיטב שדהו של מזיק (שם ז.). בקרקע דרוש "מיטב", כדי שישיג בנקל קונה. 51) קליפות גרגרי התבואה הנשארות בנפה אחרי שהוציאה את הקמח.

יא. מֵת הַמַּזִּיק קֹדֶם שֶׁיְּשַׁלֵּם - אֵין בֵּית דִּין נִזְקָקִין לַמִּטַּלְטְלִין שֶׁל יְתוֹמִים[52], אֶלָּא לַקַּרְקַע. וְגוֹבִין לַנִּזָּק מִן הַזִּבּוּרִית[53]. מִפְּנֵי שֶׁהַנִּזָּק נַעֲשָׂה כְּבַעַל חוֹב[54], וְהַמִּטַּלְטְלִין אֵינָן מְשֻׁעְבָּדִין לְבַעַל חוֹב. וְאִם תָּפַס הַנִּזָּק הַמִּטַּלְטְלִין בְּחַיֵּי הַמַּזִּיק - גּוֹבִין לוֹ מֵהֶם לְאַחַר מוֹתוֹ[55].

52) כי מטלטלין של יתומים אינם משועבדים לא לבעל־חוב ולא לניזק (שם יד:). משמע, שאפילו מטלטלין של יתומים גדולים אין גובים. 53) הקרקע הגרועה ביותר, משנה גיטין מח: 54) התובע חוב מן היתומים. 55) כי זכה בהם בתפיסתו, דברי רבא בבא־קמא יד:

יב. כְּבָר תִּקְּנוּ הַגְּאוֹנִים[56] לִגְבּוֹת בַּעַל חוֹב מִן הַמִּטַּלְטְלִין[57], וּפָשְׁטָה תַּקָּנָה זוֹ בְּכָל בָּתֵּי דִינִין. לְפִיכָךְ מַגְבִּין הַנִּזָּקִין[58] מִן הַמִּטַּלְטְלִין שֶׁל יְתוֹמִים. וְאִם לֹא הִנִּיחַ מִטַּלְטְלִין[59] - גּוֹבִין לוֹ מִן הַזִּבּוּרִית[60]; שֶׁכָּל הַבָּא לִפְרַע מִנִּכְסֵי יְתוֹמִים - לֹא יִפְרַע אֶלָּא מִן הַזִּבּוּרִית, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[61].

56) רי"ף בבא־קמא (הוצאת וילנא ו.) 57) מכיון שהרבה בני אדם אין להם קרקע, והמלוה סומך על המטלטלין (מאירי). 58) ודינם כבעל־חוב, דעת הרי"ף שם. 59) הסדר כמו במזיק: קודם מטלטלין, ואם אין מטלטלין גובה קרקע. 60) ולא עידית כמו ממזיק עצמו. 61) בהלכה יא.

יג. אֵין הַנִּזָּקִין[62] מִשְׁתַּלְּמִין, וְאֵין חַיָּבִין בְּכֹפֶר[63], וְאֵין הַבְּהֵמָה נֶהֱרֶגֶת[64], אֶלָּא בִּרְאָיָה בְּרוּרָה[65] וּבְעֵדִים הַכְּשֵׁרִים[66] לְהָעִיד. שֶׁלֹּא תֹּאמַר: הוֹאִיל וְאֵין מְצוּיִין בְּאֲרֻוֹת הַסּוּסִים וּבְרֶפֶת הַבָּקָר וְגִדְרוֹת צֹאן אֶלָּא הָעֲבָדִים וְהָרוֹעִים[67] וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן, אִם הֵעִידוּ שֶׁבְּהֵמָה זוֹ הִזִּיקָה אֶת זוֹ - שׁוֹמְעִין לָהֶם, וְאִם הֵעִידוּ קְטַנִּים אוֹ נָשִׁים שֶׁאָדָם זֶה חָבַל אֶת זֶה אוֹ הֵעִידוּ בִּשְׁאָר נִזָּקִין - סוֹמְכִין עֲלֵיהֶן[68]. אֵין הַדָּבָר כֵּן, אֶלָּא אֵין מְחַיְּבִים לְעוֹלָם מָמוֹן עַל פִּי עֵדִים עַד שֶׁיִּהְיוּ עֵדִים הַכְּשֵׁרִים לְהָעִיד שְׁאָר עֵדֵיוֹת[69], וְיָעִידוּ[70], וִיחַיְּבוּ בֵּית דִּין הַמַּזִּיק לְשַׁלֵּם.

62) משנה בבא־קמא יד: 63) מועד שהמית את האדם משלם כופר ליורשים. 64) כשהמיתה אדם. 65) ולא על יסוד אומדנא. 66) ולא בעבדים, בנשים ובגויים. 67) הרועים פסולים לעדות, כי דינם כגזלנים, מפני שמרעים בהמתם בשדות אחרים, סנהדרין כה: 68) מכיון שאין עדים אחרים שראו, ואין לדמות למקרים שאפשר להזמין מראש עדים כשרים, כגון בהלואה ועוד. 69) כגון הלואה. 70) על הנזק וכו'.

יד. שׁוֹר שֶׁהָיָה רוֹעֶה[71] עַל גַּבֵּי הַנָּהָר[72] וְנִמְצָא שׁוֹר הָרוּג בְּצִדּוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁזֶּה מְנַגֵּחַ וְזֶה מוּעָד לִגַּח, זֶה מְנַשֵּׁךְ וְזֶה מוּעָד לִשֹּׁךְ - אֵין אוֹמְרִים[73]: בְּיָדוּעַ שֶׁזֶּה נְשָׁכוֹ וְזֶה נְגָחוֹ. וַאֲפִלּוּ גָּמָל הָאוֹחֵר[74] בֵּין הַגְּמַלִּים וְנִמְצָא [גָּמָל] הָרוּג בְּצִדּוֹ - אֵין אוֹמְרִים[75]: בְּיָדוּעַ שֶׁזֶּה הֲרָגוֹ, עַד שֶׁרָאוּהוּ עֵדִים כְּשֵׁרִים.

71) בבא־בתרא צג. 72) רשב"ם בגמרא שם אומר: לא גרסינן "על גב הנהר". לעיני רבינו כן היתה הגירסא "ע"ג נהר". 73) לשון הגמרא שם. והטעם הוא, מכיון שיש שם עוד שוורים, אין דנים לפי אומדנא בלי ראיה ברורה. 74) נושך ובועט. 75) פלוגתא של תנאים שם, ופסק כתנא־קמא.

שיעורי רמב"ם ספר המצוות – כ"ב־כ"ח אלול תשע"ט

יום ראשון כ"ב אלול ה'תשע"ט

מצות לא תעשה שכ.

הַמִּצְוָה הַמַּשְׂלִימָה שְׁלֹשׁ מֵאוֹת וְעֶשְׂרִים — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלַּעֲשׂוֹת מְלָאכָה בַּשַּׁבָּת, וְהוּא אָמְרוֹ: "לֹא־תַעֲשֶׂה כָל־מְלָאכָה" (שמות כ, י). וְהָעוֹבֵר עַל לָאו זֶה, פֵּרֵשׁ בּוֹ הַכָּתוּב (שם לא, יד) שֶׁהוּא בְּכָרֵת, אִם לֹא יָדַע בּוֹ הַדַּיָּן, וְאִם נִתְקַיְּמָה עָלָיו הָעֵדוּת — חַיָּב סְקִילָה. כָּל־זֶה אִם הוּא מֵזִיד; וְאִם הָיָה שׁוֹגֵג — מַקְרִיב חַטָּאת קְבוּעָה. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּמַסֶּכֶת שַׁבָּת.

יום שני כ"ג אלול ה'תשע"ט

מצות לא תעשה שכא.

הַמִּצְוָה הַשכ"א — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ שֶׁלֹּא לְהַלֵּךְ חוּץ לִתְחוּם הַמְּדִינָה בַּשַּׁבָּת, וְהוּא אָמְרוֹ: "אַל־יֵצֵא אִישׁ מִמְּקֹמוֹ בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי" (שם טז, כט). וּבָא בַּקַּבָּלָה (סוטה כז:) שֶׁתְּחוּם (גבול) הַמַּסָּע הוּא מַה־שֶּׁנּוֹסָף עַל אַלְפַּיִם אַמָּה מִחוּץ לָעִיר אֲפִלּוּ אַמָּה אַחַת. וְהִלּוּף אַלְפַּיִם אַמָּה לְכָל־רוּחַ — מֻתָּר. וּלְשׁוֹן הַמְּכִלְתָּא (פרשת בשלח שם): "אַל־יֵצֵא אִישׁ מִמְּקֹמוֹ" — אֵלּוּ אַלְפַּיִם אַמָּה". וּבְגְמָרָא עֵרוּבִין (יז:) אָמְרוּ: "לוֹקִין עַל אִסּוּר תְּחוּמִין דְּבַר תּוֹרָה". וּבְאוֹתָהּ הַמַּסֶּכְתָּא נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ.

יום שלישי כ"ד אלול ה'תשע"ט

מצות עשה קסה. מצות לא תעשה שכט. מצות עשה קסד. מצות לא תעשה קצו.

הַמִּצְוָה הַקס"ה — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לִשְׁבּוֹת בְּיוֹם זֶה (ביום הכפורים) מִן־הַמְּלָאכוֹת וְהָעֲבוֹדוֹת, וְהוּא אָמְרוֹ: "שַׁבַּת שַׁבָּתוֹן הִיא לָכֶם" (ויקרא טז, לא), וּכְבָר בֵּאַרְנוּ כַּמָּה פְּעָמִים (מצוות עשה צ, קלה, קנט, קסג) אָמְרָם (שבת כד:): "הַאי שַׁבָּתוֹן — עֲשֵׂה הוּא".

הַמִּצְוָה הַשכ"ט — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלַּעֲשׂוֹת מְלָאכָה בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים, וְהוּא אָמְרוֹ בּוֹ: "וְכָל־מְלָאכָה לֹא תַעֲשׂוּ" (שם כג, כח). וְהָעוֹבֵר עַל לָאו זֶה בְּמֵזִיד — חַיָּב כָּרֵת, כְּמוֹ שֶׁבֵּאֵר הַכָּתוּב (שם, ל); וְאִם הָיָה שׁוֹגֵג — מַקְרִיב חַטָּאת קְבוּעָה. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּבֵיצָה (יח:) וּמְגִלָּה (ל:) וְזוּלָתָן.

הַמִּצְוָה הַקס"ד — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לָצוּם בָּעֲשָׂרָה בְּתִשְׁרֵי, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעָלֶה: "תְּעַנּוּ אֶת־נַפְשֹׁתֵיכֶם" (שם טז, כט). וְהַפֵּרוּשׁ בְּסִפְרָא (פרשת אחרי מות פרק ז הלכה ג): "תְּעַנּוּ אֶת־נַפְשֹׁתֵיכֶם" — עִנּוּי שֶׁהוּא אִבּוּד הַנֶּפֶשׁ. וְאֵיזֶהוּ? זֶה אֲכִילָה וּשְׁתִיָּה. וְכֵן בָּא בַּקַּבָּלָה (יומא עג.), שֶׁהוּא אָסוּר בִּרְחִיצָה וּבְסִיכָה וּבִנְעִילַת הַסַּנְדָּל וּבְתַשְׁמִישׁ הַמִּטָּה, וְשֶׁצָּרִיךְ לִשְׁבּוֹת מִכָּל־הַפְּעֲלוֹת הָאֵלֶּה, שֶׁכֵּן נֶאֱמַר: "שַׁבַּת שַׁבָּתוֹן הִיא לָכֶם וְעִנִּיתֶם אֶת־נַפְשֹׁתֵיכֶם" (שם, לא), כְּאִלּוּ אָמַר, שֶׁחוֹבָה בּוֹ הַשְּׁבִיתָה הַמְיֻחֶדֶת לִמְלָאכוֹת וְלַעֲבוֹדָה, וְהַשְּׁבִיתָה הַמְיֻחֶדֶת לַהֲנָנַת הַגּוּף וְקִיּוּמוֹ — לְפִיכָךְ אָמַר (כפל לשון): "שַׁבַּת שַׁבָּתוֹן". וּלְשׁוֹן סִפְרָא (אחרי מות שם): "מִנַּיִן שֶׁיּוֹם הַכִּפּוּרִים אָסוּר בִּרְחִיצָה וּבְסִיכָה וּבְתַשְׁמִישׁ הַמִּטָּה? תַּלְמוּד לוֹמַר: שַׁבַּת שַׁבָּתוֹן", כְּלוֹמַר: הַשְּׁבֵּת כָּל־אֵלּוּ כְּדֵי שֶׁיֵּשַׁג הָעִנּוּי.

הַמִּצְוָה הַקצ"ו — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלֶּאֱכוֹל בְּיוֹם צוֹם כִּפּוּר, וְהָאַזְהָרָה לְמַעֲשֶׂה זֶה לֹא נִתְבָּאֲרָה בִּלְשׁוֹן הַתּוֹרָה, אֲבָל כֵּיוָן שֶׁהִזְכִּיר אֶת־הָעֹנֶשׁ וְחִיֵּב כָּרֵת לְמִי שֶׁיֹּאכַל, יָדַעְנוּ שֶׁמֻּזְהָרִים עַל הָאֲכִילָה, וְהוּא אָמְרוֹ: "כִּי כָל־הַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר לֹא־תְעֻנֶּה וְגוֹ' וְנִכְרְתָה" (שם כג, כט). וּבְרֵישׁ כְּרִתוֹת (ב.), כְּשֶׁמָּנוּ מְחֻיְּבֵי כָּרֵת, מָנוּ בִּכְלָלָם הָאוֹכֵל בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים, וּבֵאֲרוּ שָׁם שֶׁכֹּל שֶׁחַיָּבִים עָלָיו כָּרֵת — הוּא מִצְוַת לֹא־תַעֲשֶׂה, חוּץ מִן־הַפֶּסַח וְהַמִּילָה. הִנֵּה נִתְבָּאֵר שֶׁהָאֲכִילָה בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים מִצְוַת לֹא־תַעֲשֶׂה, וּלְפִיכָךְ חַיָּבִים עַל זְדוֹנָהּ כָּרֵת וְעַל שִׁגְגָתָהּ חַטָּאת קְבוּעָה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאֲרוּ בְּרֵישׁ כְּרִתוֹת וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמַסֶּכֶת הוֹרָיוֹת (פרק ד משנה ח), שֶׁלֹּא יִתְחַיֵּב דִּין זֶה (החטאת נקרבת) אֶלָּא בְּמִצְוַת לֹא־תַעֲשֶׂה בִּלְבַד, שֶׁהֲרֵי אָמַר יִתְעָלֶה בִּמְחֻיָּבֵי חַטָּאת קְבוּעָה: "אַחַת מִכָּל־מִצְוֹת ה' אֲשֶׁר לֹא־תֵעָשֶׂינָה" (שם ד, יג). וּלְשׁוֹן סִפְרָא (אמור פרק ד הלכה ד): "כִּי כָל־הַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר לֹא־תְעֻנֶּה וְנִכְרְתָה — הֲרֵי זֶה עֹנֶשׁ עִנּוּי; אֲבָל אַזְהָרָה לְעִנּוּי לַיּוֹם עַצְמוֹ לֹא שָׁמַעְנוּ. כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר עֹנֶשׁ מְלָאכָה שֶׁאֵין תַּלְמוּד לוֹמַר שֶׁכְּבָר קַל וָחֹמֶר הוּא: מָה אִם עִנּוּי שֶׁאֵינוֹ נוֹהֵג בְּיָמִים טוֹבִים וּבְשַׁבָּתוֹת הֲרֵי הוּא עָנוּשׁ עָלָיו, מְלָאכָה שֶׁהִיא נוֹהֶגֶת בְּיָמִים טוֹבִים וּבְשַׁבָּתוֹת — אֵינוֹ דִּין שֶׁיְּהֵא עָנוּשׁ עָלֶיהָ, וְאִם כֵּן לָמָּה נֶאֱמַר עֹנֶשׁ מְלָאכָה? נִלְמַד מִמֶּנּוּ אַזְהָרָה לְעִנּוּי: מָה עֹנֶשׁ מְלָאכָה לְאַחַר אַזְהָרָה אַף עֹנֶשׁ עִנּוּי לְאַחַר אַזְהָרָה" — הִנֵּה נִתְבָּאֵר מַה־שֶּׁאָמַרְנוּ. וְדִינֵי מִצְוָה זוֹ כְּבָר נִתְבָּאֲרוּ בְּסוֹף מַסֶּכֶת יוֹמָא.

יום רביעי כ"ה אלול ה'תשע"ט

מצות עשה קנט. מצות לא תעשה שכג. מצות עשה קס. מצות לא תעשה שכד.

הַמִּצְוָה הַקנ"ט — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לִשְׁבּוֹת מִמְּלָאכָה בְּיוֹם רִאשׁוֹן שֶׁל פֶּסַח, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעָלֶה: "[וּ]בַיּוֹם

הָרִאשׁוֹן מִקְרָא קֹדֶשׁ" (שמות יב, טז). וְדַע הַקְדָּמָה זוֹ, וְהִיא: שֶׁכָּל־מַה־שֶּׁאָמַר בּוֹ ה' "מִקְרָא קֹדֶשׁ" בָּא בְּפֵרוּשׁוֹ: "קַדְּשֵׁהוּ". וְעִנְיַן "קַדְּשֵׁהוּ" — שֶׁלֹּא תַּעֲשֶׂה בּוֹ מְלָאכָה אֶלָּא מַה שֶּׁמְּיַחֵד לַאֲכִילָה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאֵר הַכָּתוּב. וּכְבָר הִזְכַּרְנוּ מִקֹּדֶם (להלן שיעור קעד) אֶת־דִּבְרֵיהֶם (מצוות עשה צ, קלה): "הַאי שַׁבָּתוֹן — עֲשֵׂה הוּא", כְּלוֹמַר: כָּל־יוֹם שֶׁאוֹמֵר בּוֹ ה' "שַׁבָּתוֹן" (או לשון דומה) הוּא כְּאִלּוּ אָמַר "שְׁבוֹת" אוֹ "תִּשְׁבּוֹת" — כָּל־אֵלּוּ צִוּוּיִם בִּשְׁבִיתָה. וְ"שַׁבָּתוֹת ה'" (ויקרא כג, לח) קָרָא לִימֵי הַמּוֹעֲדִים כֻּלָּם, כְּלוֹמַר: לְיָמִים טוֹבִים. וּבִמְקוֹמוֹת הַרְבֵּה בַּתַּלְמוּד (שבת כה. ביצה ח:) אָמְרוּ: "יוֹם טוֹב עֲשֵׂה וְלֹא־תַעֲשֶׂה", כְּלוֹמַר: הַשְּׁבִיתָה בְּכָל־יוֹם־טוֹב — מִצְוַת עֲשֵׂה הִיא; וַעֲשִׂיַּת הַמְּלָאכָה הָאֲסוּרָה בּוֹ — הִיא מִצְוַת לֹא־תַעֲשֶׂה. לְפִיכָךְ כָּל־הָעוֹשֶׂה־בוֹ מְלָאכָה אֲסוּרָה, עָבַר עַל עֲשֵׂה וְלֹא־תַעֲשֶׂה. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ, כְּלוֹמַר: הַשְּׁבִיתָה, בְּמַסֶּכֶת יוֹם טוֹב (ביצה).

הַמִּצְוָה הַשכ"ג — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלַּעֲשׂוֹת מְלָאכָה בְּיוֹם רִאשׁוֹן שֶׁל חַג הַפֶּסַח, וְהוּא אָמְרוֹ: "כָּל־מְלָאכָה לֹא־יֵעָשֶׂה בָהֶם" (שמות יב, טז).

הַמִּצְוָה הַקס"ס — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ בִּשְׁבִיתָה בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שֶׁל חַג הַפֶּסַח, וְהוּא אָמְרוֹ: "וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מִקְרָא־ קֹדֶשׁ" (שם).

הַמִּצְוָה הַשכ"ד — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלַּעֲשׂוֹת מְלָאכָה בַּשְּׁבִיעִי שֶׁל הַפֶּסַח, וְהוּא אָמְרוֹ: "כָּל־מְלָאכָה לֹא־יֵעָשֶׂה בָהֶם" (שם), כְּלוֹמַר: בָּרִאשׁוֹן וּבַשְּׁבִיעִי.

יום חמישי כ"ו אלול ה'תשע"ט

מצות עשה קסב. מצות לא תעשה שכה. מצות עשה קסג. מצות לא תעשה שכו.

הַמִּצְוָה הַקס"ב — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לִשְׁבּוֹת מִמְּלָאכָה בְּיוֹם עֲצֶרֶת, וְהוּא אָמְרוֹ: "וּקְרָאתֶם בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה מִקְרָא־ קֹדֶשׁ" (ויקרא כג, כא).

הַמִּצְוָה הַשכ"ה — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלַּעֲשׂוֹת מְלָאכָה בְּיוֹם עֲצֶרֶת, וְהוּא אָמְרוֹ: "כָּל־מְלֶאכֶת עֲבוֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ" (שם).

הַמִּצְוָה הַקס"ג — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לִשְׁבּוֹת מִמְּלָאכָה בְּיוֹם אֶחָד בְּתִשְׁרֵי, וְהוּא אָמְרוֹ: "בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם שַׁבָּתוֹן [וְגוֹ']" (שם, כד). וּכְבָר קָדַם לְךָ לְשׁוֹנָם (כבר התעכבנו במצוות עשה צ, קלה, קנט — על לשון חז"ל) בְּאָמְרָם: "הַאי שַׁבָּתוֹן — עֲשֵׂה הוּא".

הַמִּצְוָה הַשכ"ו — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלַּעֲשׂוֹת מְלָאכָה בְּיוֹם רֹאשׁ הַשָּׁנָה, וְהוּא אָמְרוֹ בּוֹ: "כָּל־מְלֶאכֶת עֲבוֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ" (שם, כה).

יום שישי כ"ז אלול ה'תשע"ט

מצות עשה קסו. מצות לא תעשה שכז. מצות עשה קסז. מצות לא תעשה שכח. קצט.

הַמִּצְוָה הַקס"ו — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לִשְׁבּוֹת מִמְּלָאכָה בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן שֶׁל חַג הַסֻּכּוֹת, וְהוּא אָמְרוֹ: "בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן מִקְרָא־קֹדֶשׁ" (ויקרא כג, לה).

הַמִּצְוָה הַשכ"ז — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלַּעֲשׂוֹת מְלָאכָה בְּיוֹם רִאשׁוֹן שֶׁל חַג הַסֻּכּוֹת, וְהוּא אָמְרוֹ בְּיוֹם זֶה: "כָּל־מְלֶאכֶת עֲבוֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ" (שם).

הַמִּצְוָה הַקס"ז — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לִשְׁבּוֹת מִמְּלָאכָה בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי שֶׁל חַג הַסֻּכּוֹת, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי מִקְרָא־קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם" (שם לו). וְדַע שֶׁשְּׁבִיתָה זוֹ שֶׁנִּצְטַוִּינוּ בָּהּ בְּכָל־יוֹם וָיוֹם מִשֵּׁשֶׁת הַיָּמִים הָאֵלֶּה (ראשון ושביעי של פסח, שבועות, ראש השנה, ראשון ושמיני של סוכות) דִּינָהּ בְּכָל־יוֹם־טוֹב מֵהֶם כְּדִין אֶחָד, וְאֵין שׁוּם יוֹם מֵהֶם מְיֻחָד בִּשְׁבִיתָה (שונה בדיני השביתה שלו) שֶׁאֵינָהּ בַּשֵּׁנִי, וְכֵן מֵתָּר לָנוּ לְהִתְעַסֵּק בְּאֹכֶל נֶפֶשׁ בְּכָל־יוֹם־טוֹב מֵהֶם. לְפִיכָךְ הִלְכַּת שְׁבִיתָה זוֹ הִיא הֲלָכָה אַחַת הַכּוֹלֶלֶת כָּל־יוֹם טוֹב. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ כָּל־דִּינֵי שְׁבִיתָה זוֹ בְּמַסֶּכֶת יוֹם־טוֹב. אֲבָל הַשְּׁבִיתָה הַמְצֻוָּה בַּשַּׁבָּת וּבְיוֹם הַכִּפּוּרִים הִיא אוֹתָהּ הַשְּׁבִיתָה עַצְמָהּ בְּתוֹסָפוֹת רַבּוֹת, לְפִי שֶׁלֹּא הִתִּיר בִּשְׁנֵי יָמִים אֵלּוּ אֹכֶל נֶפֶשׁ. וְיֵשׁ עוֹד דְּבָרִים הַמֻּתָּרִים בְּיוֹם־טוֹב וַאֲסוּרִים בַּשַּׁבָּת, אַף־עַל־פִּי שֶׁאֵינָם אֹכֶל נֶפֶשׁ, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמַסֶּכֶת יוֹם־טוֹב (ביצה יב.:).

הַמִּצְוָה הַשכ"ח — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלַּעֲשׂוֹת מְלָאכָה בְּיוֹם שְׁמִינִי עֲצֶרֶת, וְהוּא אָמְרוֹ בּוֹ: "כָּל־מְלֶאכֶת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ" (שם). וְדַע שֶׁשֶּׁשָּׁה יָמִים טוֹבִים אֵלּוּ כָּל־הָעוֹשֶׂה אֵיזוֹ מְלָאכָה שֶׁתִּהְיֶה בְּאֵיזֶה יוֹם מֵהֶם שֶׁיִּהְיֶה — לוֹקֶה, אֶלָּא־אִם הָיְתָה הַמְּלָאכָה מִמַּה־שֶּׁצָּרִיךְ לוֹ בְּאֹכֶל נֶפֶשׁ, כְּמוֹ שֶׁאָמַר הַכָּתוּב בְּאַחַד מֵהֶם (בפסח): "אַךְ אֲשֶׁר יֵאָכֵל לְכָל־נֶפֶשׁ הוּא לְבַדּוֹ יֵעָשֶׂה לָכֶם" (שמות יב, טז). וְהוּא הַדִּין לִשְׁאָר יָמִים טוֹבִים. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּמַסֶּכֶת בֵּיצָה.

הַמִּצְוָה הַקצ"ט — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלֶּאֱכוֹל חָמֵץ אַחַר חֲצוֹת יוֹם אַרְבָּעָה עָשָׂר (לניסן), וְהוּא אָמְרוֹ: "לֹא־תֹאכַל עָלָיו חָמֵץ" (דברים טז, ג). כִּנּוּי זֶה (תיבת "עליו") מוֹסֵב עַל כֶּבֶשׂ הַפֶּסַח, שֶׁחוֹבָה לִשְׁחָטוֹ בֵּין הָעַרְבַּיִם בְּיוֹם י"ד, אָמַר (וכונת הכתוב): כִּי מִשֶּׁיָּחוּל זְמַן שְׁחִיטָתוֹ לֹא־תֹאכַל חָמֵץ. וּבִגְמָרָא פְּסָחִים (כח:): "מִנַּיִן לְאוֹכֵל חָמֵץ מִשֵּׁשׁ שָׁעוֹת וּלְמַעְלָה שֶׁהוּא בְּלֹא־תַעֲשֶׂה? שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא־תֹאכַל עָלָיו חָמֵץ". וְשָׁם (ד:) אָמְרוּ: "דְּכֻלֵּי עָלְמָא מִיהָא (ברם, לכל השיטות) חָמֵץ מִשֵּׁשׁ שָׁעוֹת וּלְמַעְלָה (שעה שביעית ואילך) דְּאוֹרַיְתָא". כָּךְ מָצָאנוּ לְשׁוֹן

כָּל־הַנַּסְחָאוֹת הַמְּדֻיָּקוֹת שֶׁנִּקְרְאוּ לִפְנֵי חַכְמֵי הַתַּלְמוּד. וְשָׁם (ב:) אָמְרוּ בְּטַעַם אִסּוּר אֲכִילַת הֶחָמֵץ בְּשָׁעָה שִׁשִּׁית (מתחילתה), אָמְרוּ: "עֲבַדוּ רַבָּנָן הַרְחָקָה יְתֵרָה כִּי הֵיכִי דְּלָא לִגַּע בְּאִסּוּרָא דְּאוֹרַיְתָא" (תקנו חכמים הרחקה יתרה כדי שלא להגיע לידי איסור מן התורה). וּמִי שֶׁעָבַר וְאָכַל חָמֵץ אַחַר חֲצוֹת — לוֹקֶה. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּתְחִלַּת פְּסָחִים.

יום ש"ק כ"ח אלול ה'תשע"ט

מצות עשה קנו. מצות לא תעשה קצז. קצח.

הַמִּצְוָה הַקנ"ו — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לְבַעֵר אֶת־הֶחָמֵץ מֵרְשׁוּתֵנוּ בְּיוֹם י"ד בְּנִיסָן — וְזוֹהִי מִצְוַת הַשְּׁבָתַת שְׂאֹר, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן תַּשְׁבִּיתוּ שְׂאֹר מִבָּתֵּיכֶם" (שמות יב, טו), וַחֲכָמִים קוֹרְאִים לָהּ גַּם כֵּן: מִצְוַת בִּעוּר, כְּלוֹמַר: בִּעוּר חָמֵץ. וּבַגְּמָרָא סַנְהֶדְרִין מִגְּמָרָא דִּבְנֵי מַעַרְבָא (תלמוד בני המערב — ירושלמי פרק ה הלכה ג) אָמְרוּ: "חָמֵץ חַיָּבִין עָלָיו עֲשֵׂה וְלֹא־תַעֲשֶׂה: עֲשֵׂה עַל בִּעוּרוֹ, דִּכְתִיב "תַּשְׁבִּיתוּ שְׂאֹר מִבָּתֵּיכֶם"; לֹא־תַעֲשֶׂה, דִּכְתִיב "שְׂאֹר לֹא יִמָּצֵא בְּבָתֵּיכֶם" (שם יט).

וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּרֵישׁ פְּסָחִים.

הַמִּצְוָה הַקצ"ז — הָאַזְהָרָה שֶׁהִזְהִירָנוּ מִלֶּאֱכוֹל חָמֵץ בַּפֶּסַח, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְלֹא יֵאָכֵל חָמֵץ" (שם יג, ג), וּבֵאֵר שֶׁהוּא בְּכָרֵת וְאָמַר: "כִּי כָּל־אֹכֵל חָמֵץ וְנִכְרְתָה" (שם יב, טו), אִם הוּא מֵזִיד; וְאִם הוּא שׁוֹגֵג — חַיָּב חַטָּאת קְבוּעָה. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּמַסֶּכֶת פְּסָחִים.

הַמִּצְוָה הַקצ"ח — הָאַזְהָרָה שֶׁהִזְהִירָנוּ מִלֶּאֱכוֹל דְּבָרִים שֶׁיֵּשׁ בָּהֶם תַּעֲרֹבֶת חָמֵץ, אַף־עַל־פִּי שֶׁאֵינָם לֶחֶם, כְּגוֹן הַכּוּתָּח וְהַמּוּרְיָס וְהַשֵּׁכָר (מאכלים עם תערובת קמח) וְדוֹמֵיהֶם, וְהוּא אָמְרוֹ: "כָּל־מַחְמֶצֶת לֹא תֹאכֵלוּ" (שם, כ). וּלְשׁוֹן הַמְּכִלְתָּא: "כָּל־מַחְמֶצֶת לֹא תֹאכֵלוּ — לְרַבּוֹת כּוּתָּח הַבַּבְלִי וְשֵׁכָר הַמָּדִי וְחֹמֶץ הָאֲדוֹמִי. יָכוֹל יִהְיוּ חַיָּבִין עֲלֵיהֶן (כשם שאסורים כך יהיו חייבים עליהם עונשים שנאמרו באיסור חמץ) — תַּלְמוּד לוֹמַר: "חָמֵץ" — מָה חָמֵץ מְיֻחָד שֶׁהוּא מִין (חמץ) גָּמוּר, יָצְאוּ אֵלּוּ שֶׁאֵינָן מִין גָּמוּר. לָמָּה בָּאוּ? לַעֲבוֹר עֲלֵיהֶן בְּלֹא־תַעֲשֶׂה". וּכְבָר נִתְבָּאֵר בַּפְּסָחִים (מג.), שֶׁאַף־עַל־פִּי שֶׁהֵם אֲסוּרִים וּמַזְהָרִים עַל אֲכִילָתָם — אֵין הָאוֹכְלָם חַיָּב מַלְקוּת אֶלָּא אִם יֵשׁ (מצטבר) בָּהֶם כְּזַיִת חָמֵץ בִּכְדֵי אֲכִילַת פְּרָס (כשאוכלם תוך שיעור זמן של אכילת חצי כבר לחם); אֲבָל אִם יֵשׁ בָּהֶם עֵרוּב חָמֵץ פָּחוֹת מִשִּׁעוּר זֶה — אֵין חַיָּבִים עַל אֲכִילָתָם מַלְקוּת.

אגרות קודש

[תשכ"ב]

מה ששומע מכמה אנשים שמדברים שכשמתחתנים קמות כמה פראבלעמען, קישוים וכו' - הוא לא מפני שמקרים כאלו הם % גדול, כי אדרבא הם מיעוטא דמיעוטא (שאפילו לר' מאיר אין חוששין לזה) - אלא שכל אלה שאין אצלם פראבלעמען וכו', אין מדברים **כלל** עד"ז, כי **זהו** נחשב למצב **נורמאלי**. שלהתחתן טוב הוא (וגם מוכרח) - מפורש בכתוב (בראשית ב, יח). ורואים גם **במוחש**, מזה - שלועגים לאלו שלא נישאו (בחור זקן, בחורה זקנה). כשיתבונן בעבר שלו - יראה איך שניצול **מכמה** צרות, וכמעט באופן למעלה מדרך הטבע. ואדרבא התבוננות זו, באם תהי' **אמתית** - תחזק בטחונו.

בהיפך מכתבו - ע"ע לא השתדל hard בנוגע לשידוכים, כ"א רק להראות (גם לעצמו) שיכול לעשות רושם טוב כו'. אבל כשהי' מתקרב להבפועל ולהחלטה - הי' משתמט (בכדי להשאר חפשי, בלי אחריות).

ירמיה פרק־כב י־יז

י אַל־תִּבְכּוּ לְמֵת וְאַל־תָּנֻדוּ לוֹ בְּכִו בְּכוּ הָלוֹךְ לַהֹלֵךְ כִּי לֹא יָשׁוּב עוֹד וְרָאֹה אֶת־אֶרֶץ מוֹלַדְתּוֹ: יא כִּי כֹה
אָמַר־יְהוָה אֶל־שַׁלֻּם בֶּן־יֹאשִׁיָּהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה הַמֹּלֵךְ תַּחַת יֹאשִׁיָּהוּ אָבִיו אֲשֶׁר יָצָא מִן־הַמָּקוֹם הַזֶּה
לֹא־יָשׁוּב שָׁם עוֹד: יב כִּי בִּמְקוֹם אֲשֶׁר־הִגְלוּ אֹתוֹ שָׁם יָמוּת וְאֶת־הָאָרֶץ הַזֹּאת לֹא־יִרְאֶה עוֹד: יג הוֹי
בֹּנֶה בֵיתוֹ בְּלֹא־צֶדֶק וַעֲלִיּוֹתָיו בְּלֹא מִשְׁפָּט בְּרֵעֵהוּ יַעֲבֹד חִנָּם וּפֹעֲלוֹ לֹא יִתֶּן־לוֹ: יד הָאֹמֵר אֶבְנֶה־לִּי
בַּיִת מִדּוֹת וַעֲלִיּוֹת מְרֻוָּחִים וְקָרַע לוֹ חַלּוֹנָי וְסָפוּן בָּאֶרֶז וּמָשׁוּחַ בַּשָּׁשַׁר: טו הֲתִתְמֹלֵךְ כִּי אַתָּה מִתַּחֲרֶה
בָּאֶרֶז אָבִיךָ הֲלוֹא אָכַל וְשָׁתָה וְעָשָׂה מִשְׁפָּט וּצְדָקָה אָז טוֹב לוֹ: טז דָּן דִּין־עָנִי וְאֶבְיוֹן אָז טוֹב הֲלוֹא־הֵיא
הַדַּעַת אֹתִי נְאֻם־יְהוָה: יז כִּי אֵין עֵינֶיךָ וְלִבְּךָ כִּי אִם־עַל־בִּצְעֶךָ וְעַל דַּם־הַנָּקִי לִשְׁפֹּךְ וְעַל־הָעֹשֶׁק
וְעַל־הַמְּרוּצָה לַעֲשׂוֹת:

רש"י

(י) אל תבכו למת. ליהויקים שימות לפני השער כשיסחבוהו להגלותו: בכו להולך. ליהויכין ולצדקיהו אמור מעתה חביבה מיתתו של יהויקים שנאמר בו ונבלתו תהיה מושלכת לחורב ביום ולקרח בלילה (לקמן לו) מחייו של יהויכין שנאמר בו וארוחתו ארוחת תמיד וגו' (לקמן נב): (יא) אל שלום. הוא צדקיהו וכך נקרא (בדה"א ג) והרביעי שלום וקראו רביעי למלכות בבני יאשיהו שבתחלה מלך יהואחז ואח"כ יהויקים ואחריו יהויכין ואחריו צדקיהו: אשר יצא. ואע"פ שלא יצא עדיין מתנבא עליו כאילו יצא: (יג) הוי בונה ביתו. על יהויקים הוא אומר שהוא היה רשע וסוף הענין מוכיח, לכן כה אמר ה' אל יהויקים וגו': (יד) בית מדות. בית גדול כמו אנשי מדות (במדבר יג) שיש בהן מה למדוד: וקרע לו. והרחיב לו, אחרים הגיהו וקרע לו ופתח לו וכן ותקרעי בפוך (לעיל יד) קרעת שמים ירדת (ישעיה סג) כולן לשון פתיחה: וספון בארז. מסכך הגג בארזים: ומשוח בששר. ומצייר בסממנים, ת"י בששר צבע הוא ממין הציורים, ל"א ומשוח בששר כמו חוט המשחה אליינאנ"ט אנשינופל"א בלעז: (טו) התמלוך. התאריך ימים על שאתה מתחרה להכביד על ממשלתך להודיע שאתה מלך: אביך. יאשיהו שהתנהג בענוה הלא אכל ושתה וראה טוב כל ימי חייו: (יז) על בצעך. לגזול ממון: המרוצה. ריצוץ דלים ועושק יוכיח עליו כי עשוק ורצוץ תמיד סמוכין בלשון מקרא וכן את מי עשקתי ואת מי רצותי (שמואל א יב):

מצודת דוד

(י) אל תבכו למת. אין ראוי לבכות על מי שמת בארצו ונקבר בקברי אבותיו: ואל תנודו לו. כן דרך המקונן להניע בראשו דרך אבל וצער: בכו בכו להולך. אבל בכו על ההולך מארצו בשבי ובמקרא שלאחריו יפרש מי הוא: כי לא ישוב. על כי לא ישוב עוד לארצו ולא יראה ארץ מולדתו כי שם בגולה ימות ויקבר: (יא) כי כה. כי כן אמר ה' על שלום וכו' והוא צדקיה וכן נקרא בד"ה כדרז"ל: המולך וכו'. לפי שלא בא לו המלוכה מפאת יכניה שמלך לפניו כ"א מפאת יאשיהו אביו לכן אמר המולך תחת יאשיהו אביו: אשר יצא. בשבי לבבל: (יג) הוי בונה. יש להתאונן על זה שבנה ביתו בלא צדק ועליות הבית בנה בלא משפט כי עבד ברעהו חנם כי לא הקדים לו שכרו ואף אחר העבודה לא נתן לו שכר פעולתו ועל יהויקים הוא אומר כמפורש בסוף הענין: (יד) בית מדות. ר"ל מדות גדולות וכן אנשי מדות (במדבר יג): מרויחים. להיות ריוח גדול בין חדרי העליה שיכנס שם הרוח בימי הקיץ: וקרע לו חלוני. כדי להתענג ברוח היום בזמן החום פתח לעצמו חלונות רבות בביתו: וספון בארי. והיה מכסה הבתים בלוחות ארז: ומשוח בששר. ועל הלוחות היה מושח בטיח ששר והוא מין צבע: (טו) התמלוך. וכי סבור אתה שתמלוך לזמן מרובה אשר אתה מתערב ונאחז בעצי ארזים לשבת בהם על שהם מתקיימים לזמן מרובה ור"ל למה לך בית חזק כ"כ וכי תשב בו לאורך ימים: אביך. הוא יאשיהו: הלא אכל ושתה. יתכן שהיה יהויקים מסגף עצמו במאכל ומשתה ועשה הרע בחושבו שהסיגוף יכפר על רעתו ולזה אמר הלא אביך התענג במאכל ומשתה ועשה משפט וצדקה ובעבור זה היה טוב לו כי לא עשה הרע ולא היה לו צורך אל הסיגוף: (טז) דן. היה דן דין עני ואביון ובעבור זה היה טוב לו כי הלא זהו הדעת אותי כי בזה מדבק במעשי לרחם על העניים כמוני: (יז) כי אין עיניך. ר"ל אבל בסיגוף שלך אין נחת כי אין מחשבתך כ"א על חמדת הממון ולסגף עצמך למען יכופר העבר ולעשותה שוב: ועל המרוצה לעשות. ר"ל לרוצץ דלים ואביונים:

מצודת ציון

(י) תנדו. ענין הנעה: (יג) ועליותיו. מל' עליה והם החדרים שהמה ממעל: ופועלו. רצה לומר שכר הפעולה: (יד) מרווחים. מל' ריוח: וקרע. ענין פתיחה וכן ותקרעי בפוך עיניך (לעיל ד): חלוני. כמו חלונים ונפלה המ"ם: וספון. ענין קירוי הבתים וכסוין כמו ויספון את הבית גבים (מ"א ו): ומשוח. ענין טיחה וצביעה: בששר. הוא מין צבע חשוב וכן חקוקים בששר (יחזקאל כג): (טו) מתחרה. ענין הדיבוק והתערב, וכן ואיך תתחרה את הסוסים (לעיל יב): (יז) בצעך. ענין חמדת הממון כמו מה בצע (בראשית לז): העושק. הגזל: המרוצה. מל' רציצה ושבירה וכן ואת מי רצותי (ש"א יב):

קהלת פרק־ח יב־טו

יב אֲשֶׁר חֹטֶא עֹשֶׂה רָע מְאַת וּמַאֲרִיךְ לוֹ כִּי גַּם־יוֹדֵעַ אָנִי אֲשֶׁר יִהְיֶה־טּוֹב לְיִרְאֵי הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר יִירְאוּ
מִלְּפָנָיו: יג וְטוֹב לְא־יִהְיֶה לָרָשָׁע וְלֹא־יַאֲרִיךְ יָמִים כַּצֵּל אֲשֶׁר אֵינֶנּוּ יָרֵא מִלִּפְנֵי אֱלֹהִים: יד יֵשׁ־הֶבֶל
אֲשֶׁר נַעֲשָׂה עַל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר ׀ יֵשׁ צַדִּיקִים אֲשֶׁר מַגִּיעַ אֲלֵהֶם כְּמַעֲשֵׂה הָרְשָׁעִים וְיֵשׁ רְשָׁעִים שֶׁמַּגִּיעַ
אֲלֵהֶם כְּמַעֲשֵׂה הַצַּדִּיקִים אָמַרְתִּי שֶׁגַּם־זֶה הָבֶל: טו וְשִׁבַּחְתִּי אֲנִי אֶת־הַשִּׂמְחָה אֲשֶׁר אֵין־טוֹב לָאָדָם
תַּחַת הַשֶּׁמֶשׁ כִּי אִם־לֶאֱכוֹל וְלִשְׁתּוֹת וְלִשְׂמֹחַ וְהוּא יִלְוֶנּוּ בַעֲמָלוֹ יְמֵי חַיָּיו אֲשֶׁר־נָתַן־לוֹ הָאֱלֹהִים תַּחַת
הַשָּׁמֶשׁ:

רש"י

(יב) אשר חוטא וגו'. לפי שרואים שהחוטא עושה רע מאת אלפי וריבואות ומאריך לו הקב"ה ואינו נפרע ממנו: **מאת.** מקרא קצר ודבוק לפניו לומר מאת ימים מאת שנים מאת אלף וכן (ישעי' כא) ושכורת מקרא קצר וחסר שכורת כעס ולא מיין כשאר שכרות: **כי גם יודע אני.** כי אף בכל זאת שאינו ממהר להפרע מן הרשעים ולהיות הפרש בין צדיקים לרשעים יודע אני שסוף כל אחד ואחד ליטול שכרו וליראיו יהיה טוב, וטוב לא יהיה לרשע לפי אשר איננו ירא לפני האלהים: **(יד) יש הבל.** דבר המבהיל את הבריות: **אשר יש צדיקים.** שמגיע אליהם רעה כמעשה הרשעים ויש רשעים שמגיע אליהם טובה כמעשה הצדיקים אמרתי שגם זה אחד מן ההבלים הנוהגים בעולם. ורבותינו דרשו לצד אחר במסכת הוריות ואינו מיושב לי על שיטות דיבור שסיים החכם לומר שגם זה הבל:

(טו) את השמחה. שיהא שמח בחלקו ועוסק בפקודים ישרים משמחי לב ולא יהא שטוף אחר הרבות הון בנשך ומרבית וגזל כל מי שאינו שמח בחלקו ושטוף אחר הממון בא לידי עבירות גזל ואונא' ורבית ושאינו שמח בחלקו לענין אהבת אשתו שטוף אחרי הנשים להרהר אחרי אשת איש: **לאכול ולשתות.** ממה שחנן לו הקב"ה ולשמח בחלקו, ומדרש אגדה כל אכילה ושתיה שבקהלת אינה אלא תלמוד תורה כענין שנאמר (ישעיה כח) לכו שברו ואכלו וגו': **והוא ילונו.** יתחבר עמו כעניין שנאמר (שם נח) והלך לפניך צדקך: **ימי חייו אשר נתן לו האלהים.** יעשה כך וסוף המקרא מוסב על ראשו ומקרא מסורס הוא, אין טוב לאדם ימי חייו אשר נתן לו האלהים כי־אם לאכול ולשתות ולשמוח והוא ילוונו בעמלו:

מצודת דוד

(יב) אשר חוטא. גם בעבור כי יראו אשר חוטא אחד שולט ועושה רע למאה אנשים והאלהים מאריך לו אף ואינו משלם לו גמול, והרשע כזה המאבד נפשות רבות לא יתכן כל כך בעיני הבריות שהמקום יאריך לו אף וכאשר התלונן איוב באמרו מעיר מתים ינאקו וגו': **כי גם יודע אני.** כאומר לא יחשוב מי, שאני כאחד מהם שבעבור זה גם לבי בקרבי מלאה לעשות רע, כי לא כן הוא, כי כמו שהמשכילים המבינים דרכי ה' יודעים אמיתת הדבר, כן גם אני יודע אשר בעולם הנצחי יהיה טוב רק ליראי האלהים ובגמול אשר ייראו מלפניו: **(יג) וטוב לא יהיה לרשע.** בעולם הנצחי לא יהיה טוב לרשע ומהר יוכרת נפשו ולא יאריך שם ימים, ויהיה כצל הזה שאינו מאריך להיות במקום אחד כי מהר ינטה ממקומו על ידי נטיית השמש: **אשר איננו.** זה יהיה לו בגמול אשר איננו ירא מלפני אלהים: **(יד) על הארץ.** בזה העולם: **כמעשה הרשעים.** מה שהיה ראוי להגיע אל הרשעים על מעשיהם: **כמעשה הצדיקים.** מה שהיה ראוי להגיע אל הצדיקים על מעשיהם: **אמרתי שגם זה הבל.** רוצה לומר, אף כי־אם רק מעט מן הזמן מגיע טובה אל הרשעים ורעה אל הצדיקים. ויש בזה מה מן התועלת, כי אם היה מגיע טובה לצדיקים ורעה לרשעים בכל זמן, היה כמעט בטל הבחירה, כי היה כאילו האדם מוכרח במעשה הצדק בעבור עונש הרשע וגמול הצדק והיה אם כן שכר הצדיק כמעט קט, עם כל זה גם זה להבל יחשב כי על כל פנים בזמן ההוא כל מעשה הצדק המה רפויים ביד האנשים בראותם אז טובת הרשעים ורעת הצדיקים: **(טו) ושבחתי אני את השמחה.** משבח אני את ענין השמחה, אשר אין טוב לאדם בעולם כי־אם לאכול ולשתות כאות נפשו: **לשמוח.** על ידי כי האכילה והשתיה מביאים את השמחה: **והוא.** השמחה יתחבר עמו בעת יעמול לבל יצטער הרבה בטורח העמל: **ימי חייו.** השמחה יתחבר עמו בעמלו בכל ימי חייו אשר נתן לו האלהים לחיות בזה העולם:

מצודת ציון

(טו) ילונו. ענין התחברות. כמו גם אשור נלוה עמם (תהלים פג ט):

כ אֱלִישָׁע בֶּן אֲבוּיָה אוֹמֵר: הַלּוֹמֵד יֶלֶד, לְמַה הוּא דּוֹמֶה? לִדְיוֹ כְּתוּבָה עַל נְיָר חָדָשׁ. וְהַלּוֹמֵד זָקֵן, לְמַה הוּא דּוֹמֶה? לִדְיוֹ כְּתוּבָה עַל נְיָר מָחוּק. רַבִּי יוֹסֵי בַּר יְהוּדָה אִישׁ כְּפַר הַבַּבְלִי אוֹמֵר: הַלּוֹמֵד מִן הַקְּטַנִּים, לְמַה הוּא דּוֹמֶה? לְאוֹכֵל עֲנָבִים קֵהוֹת וְשׁוֹתֶה יַיִן מִגִּתּוֹ. וְהַלּוֹמֵד מִן הַזְּקֵנִים, לְמַה הוּא דּוֹמֶה? לְאוֹכֵל עֲנָבִים בְּשׁוּלוֹת וְשׁוֹתֶה יַיִן יָשָׁן. רַבִּי אוֹמֵר: אַל תִּסְתַּכֵּל בַּקַּנְקַן, אֶלָּא בַּמֶּה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ; יֵשׁ קַנְקַן חָדָשׁ מָלֵא יָשָׁן, וְיָשָׁן שֶׁאֲפִלּוּ חָדָשׁ אֵין בּוֹ.

כא רַבִּי אֱלִיעֶזֶר הַקַּפָּר אוֹמֵר: הַקִּנְאָה, וְהַתַּאֲוָה, וְהַכָּבוֹד — מוֹצִיאִין אֶת הָאָדָם מִן הָעוֹלָם.

פירוש ברטנורא

כ **על נייר חדש.** שהוא מתקיים. כך גירסת הילדות אינה משתכחת: **ענבים קהות.** שלא נתבשלו כל צרכן ומקהות את השינים. כך חכמת הילד לא נתיישבה כל צרכה ואין דבריו מתקבלים ומתישבים על הלב: **יין מגתו.** ששמריו מעורבים בתוכו. כך חכמת הילד תערובת ספיקות יש בה: **רבי אומר אל תסתכל בקנקן.** רבי פליג אדרבי יוסי בר' יהודה, ואמר כי כמו שיש קנקן חדש מלא יין ישן כך יש ילד שטעמו כטעם זקנים, ויש זקנים פחותים במעלת החכמה מן הילדים:

כא **והתאוה.** המבקש למלאות תאותו באכילה ושתיה ובעילה וכיוצא בהן: **והכבוד.** שיכבדוהו בני אדם:

משניות מבוארות – קהתי

יום ראשון

באור משנה כ

כבר הזכרנו לעיל (משנה י), שאלישע בן אבויה היה רבו של רבי מאיר. הוא היה אחד מארבעת החכמים שנכנסו לפרדס, כלומר שעסקו בחכמת הנסתר: במעשה בראשית ובמעשה מרכבה, וסופו היה שהוא "קיצץ בנטיעות" (חגיגה יד, ב), כלומר שיצא לתרבות רעה ונהפך למין. מאז כינוהו חכמים בשם "אחר". אף על פי כן לא עזבו רבי מאיר, ולא חדל לקחת תורה מפיו, ואמרו חכמים (שם טו, ב): "רבי מאיר רימון מצא, תוכו אכל וקליפתו זרק". ואמנם רבי מאיר היה קשור מאד לרבו, וקיוה שיעלה בידו להחזירו למוטב. בירושלמי (חגיגה פרק ב, הל' א) מסופר: כשנטה (אלישע בן אבויה) למות, בא רבי מאיר לבקרו וביקש ממנו שיחזור בתשובה; אמר לו (אלישע): ואם אשוב, האם יקבלוני? אמר לו רבי מאיר: כתוב (תהילים צ, ג): "תשב אנוש עד דכא ותאמר שובו בני אדם" – עד דכדוכה של נפש מקבלים בתשובה. באותה שעה בכה אלישע ונפטר ומת. והיה רבי מאיר שמח בלבו ואומר: דומה שמתוך תשובה נפטר רבי.

אֱלִישָׁע בֶּן אֲבוּיָה אוֹמֵר: הַלּוֹמֵד יֶלֶד – הלומד תורה כשהוא עדיין ילד – **לְמַה הוּא דּוֹמֶה? לִדְיוֹ כְּתוּבָה עַל נְיָר חָדָשׁ** – שהכתב הוא ברור ואינו נמחק בנקל, כך גירסת הילדות נחקקת במוחו של אדם ואינה משתכחת ממנו. **וְהַלּוֹמֵד זָקֵן** – כשהוא כבר זקן – **לְמַה הוּא דּוֹמֶה? לִדְיוֹ כְּתוּבָה עַל נְיָר מָחוּק** – נייר שנמחק הכתב הראשון מעליו וכתבו עליו מחדש, והרי הכתב מטושטש וקשה לקריאה, ונקל הוא להימחק, כך הגירסה בימי הזקנה אינה נקלטת יפה והיא משתכחת מהר. ובאבות דרבי נתן (**פרק כד**) מובא: "הלומד תורה בילדותו – דברי תורה נבלעים בדמיו ויוצאים מפיו כשהם מפורשים, והלומד תורה בזקנותו – אין דברי תורה נבלעים בדמיו ואין יוצאים מפיו מפורשים". וכן אמרו חכמי המוסר: לימוד החכמה בימי הנעורים – כפיתוח באבן, ולימוד החכמה בימי הזקנה – כפיתוח בחול (**המאירי**). **רַבִּי יוֹסֵי בַּר יְהוּדָה אִישׁ כְּפַר הַבַּבְלִי אוֹמֵר: הַלּוֹמֵד מִן הַקְּטַנִּים** – הלומד תורה מן הצעירים – **לְמַה הוּא דּוֹמֶה? לְאוֹכֵל עֲנָבִים קֵהוֹת** – שלא נתבשלו כל צרכן והן מקהות את השיניים, **וְשׁוֹתֶה יַיִן מִגִּתּוֹ** – כשעודנו תוסס והשמרים מעורבים בו; כך חכמתם של הצעירים אינה מגובשת, שעדיין שכלם אינו בשל כל צרכו, ומלאים הם ספקות ופקפוקים. **וְהַלּוֹמֵד מִן הַזְּקֵנִים, לְמַה הוּא דּוֹמֶה? לְאוֹכֵל עֲנָבִים בְּשׁוּלוֹת וְשׁוֹתֶה יַיִן יָשָׁן** – שטעמם טוב וערב לחיך; כך חכמתם של זקנים מגובשת וברורה, ודעתם מיושבת. – רוב המפרשים פירשו שהענבים הם כנגד חלק "הפשט" שבתורה, והיין – כנגד חלק "הנסתר", וכן אמרו (**סנהדרין לח, א**): "יין" בגימטריה "סוד" (**"תוספות יום טוב"**). ובעל "תפארת ישראל" מפרש: האוכל ענבים קהות מרגיש מיד את טעמם החמוץ, ואילו השותה יין מן הגת, בשעת שתייתו ימתק היין לחכו, אבל גורם הוא לכאב מעיים, כן הלומד מן הקטנים, יש מדבריהם שאינם מתקבלים מלכתחילה, כי טרם נתבשל שכלם יפה להטעים דבריהם כראוי, ויש מדבריהם שמתחילה נראים כמתקבלים על הדעת, אבל לאחר ביקורת רואים שפלפולם בנוי על אבני תוהו ובוהו... לא כן הלומד מן הזקנים, שכן יש בדבריהם שני יתרונות: מה שימתק לשומעיהם בשעת לימודו, ייטב להם גם בסופו, כאוכל ענבים בשלות; ואף מה שאין השומעים משיגים מיד, יתקבלו על דעתם לאחר שיתעמקו בענין כיין ישן שאינו מתוק מתחילה, ולבסוף ישמח לבב אנוש. **רַבִּי** – רבי יהודה הנשיא – **אוֹמֵר: אַל תִּסְתַּכֵּל בַּקַּנְקַן** – בצורתו החיצונית של הכד, **אֶלָּא בַּמֶּה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ** – רבי חולק על רבי יוסי וסובר, שכשם שאין לקבוע את טיב היין לפי המראה החיצוני של הקנקן שהיין נתון בתוכו, כך אין חכמתו של אדם לפי גילו, אלא לפי מעלת חכמתו. **יֵשׁ קַנְקַן חָדָשׁ מָלֵא יָשָׁן** – מלא יין ישן, כך יש צעיר שחכמתו מרובה וזכה, וטעמו כטעם זקנים, **וְיָשָׁן** – ויש קנקן ישן, **שֶׁאֲפִלּוּ חָדָשׁ** – יין חדש, **אֵין בּוֹ** – כך יש זקן שהוא ריק מן החכמה, או שחכמתו מבולבלת; וכן כתוב (**איוב לב, ז-ט**): "אמרתי ימים ידברו, ורוב שנים יודיעו חכמה. אכן רוח היא באנוש, ונשמת שדי תבינם. לא רבים יחכמו, וזקנים (ולא זקנים) יבינו משפט". – יש גורסים כאן "רבי מאיר" במקום "רבי".

באור משנה כא

רבי אליעזר הקפר היה מן התנאים האחרונים, בזמנו של רבי יהודה הנשיא, שכן מצינו (תוספתא אהלות יח, ח), שרבי ורבי ישמעאל ברבי יוסי ואליעזר הקפר שבתו שבת אחת בחנות של פזי בלוד, ורבי פנחס בן יאיר היה יושב לפניהם. הוא נקרא פעמים "בריבי", שפירושו: אדם גדול וחשוב (חולין פד, ב). באבות דרבי נתן (פרק כו) מובא: "רבי אליעזר הקפר אומר: "אל תהא כמשקוף העליון, שאין יד בני אדם יכולה ליגע בו... אלא הווי כאסקופה התחתונה שהכל דשין בה. ולבסוף כל הבנין נסתר, והיא במקומה עומדת".

רַבִּי אֱלִיעֶזֶר – ויש גורסים: רבי אלעזר – **הַקַּפָּר אוֹמֵר: הַקִּנְאָה** – קנאת האדם בחברו, בשל עושרו או כבודו וכדומה, **וְהַתַּאֲוָה** – להנאות גופניות, **וְהַכָּבוֹד** – הרדיפה אחר כבוד ושררה; כל אלה **מוֹצִיאִין אֶת הָאָדָם מִן הָעוֹלָם** – מעולם הזה ומעולם הבא, כי המידות הללו גורמות למיתה בלא עת, וכן מפריעות הן את האדם מלקנות שלימות שכלית ומוסרית, ועל ידי זה גורמות הן, שיהא נטרד גם מחיי העולם הבא (**ספר המאור להרמב"ם**). – לפי "תוספות יום טוב" מקביל מאמר זה למאמרו של רבי יהושע (לעיל ב, יא): "עין הרע ויצר הרע ושנאת הבריות מוציאין את האדם מן העולם", כי הקנאה נמשכת מעין הרע, והתאוה נמשכת מיצר הרע, והכבוד הוא סיבת שנאת הבריות, שאין שנאוי לבריות כמו הרודף אחר הכבוד. וב"מדרש שמואל" מבואר, שעיקר הסיבה של שנאת הבריות הוא הכבוד, מפני שהוא חושב, שאין הבריות מכבדים אותו כפי הראוי

כב הוּא הָיָה אוֹמֵר: הֵילוֹדִים לָמוּת, וְהַמֵּתִים לְהַחֲיוֹת, וְהַחַיִּים לִדּוֹן; לֵידַע לְהוֹדִיעַ וּלְהִוָּדַע, שֶׁהוּא אֵל, הוּא הַיּוֹצֵר, הוּא הַבּוֹרֵא, הוּא הַמֵּבִין, הוּא הַדַּיָּן, הוּא עֵד, הוּא בַּעַל דִּין, וְהוּא עָתִיד לָדוּן. בָּרוּךְ הוּא, שֶׁאֵין לְפָנָיו לֹא עַוְלָה, וְלֹא שִׁכְחָה, וְלֹא מַשּׂוֹא פָנִים, וְלֹא מִקַּח שֹׁחַד; שֶׁהַכֹּל שֶׁלּוֹ. וְדַע, שֶׁהַכֹּל לְפִי הַחֶשְׁבּוֹן. וְאַל יַבְטִיחֲךָ יִצְרְךָ שֶׁהַשְּׁאוֹל בֵּית מָנוֹס לָךְ; שֶׁעַל כָּרְחָךְ אַתָּה נוֹצָר, וְעַל כָּרְחָךְ אַתָּה נוֹלָד, וְעַל כָּרְחָךְ אַתָּה חַי, וְעַל כָּרְחָךְ אַתָּה מֵת, וְעַל כָּרְחָךְ אַתָּה עָתִיד לִתֵּן דִּין וְחֶשְׁבּוֹן, לִפְנֵי מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא.

פ ר ק ח מ י ש י

א בַּעֲשָׂרָה מַאֲמָרוֹת נִבְרָא הָעוֹלָם. וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר? וַהֲלֹא בְּמַאֲמָר אֶחָד יָכוֹל לְהִבָּרֵאוֹת? אֶלָּא לְהִפָּרַע מִן

פירוש ברטנורא

כב **הילודים למות.** מי שנולד כבר עתיד הוא למות: **והמתים.** עתידים לחיות ולעמוד ליום הדין, אלה לחיי עולם ואלה לחרפות ולדראון עולם: **וחיים לדון.** עומדין להיות נדונים ליום הדין: **לידע.** מאחרים: **ולהודיע.** לאחרים: **לאחרים:** שכל העולם הוא בידו כחומר ביד היוצר. ומה טעם, לפי שהוא הבורא שברא את כל העולם כולו מאין, לפיכך יכול לעשות בו כרצונו: **הוא המבין הוא הדיין.** אחר שהבין כל מעשיהם מביאן בדין לפניו: **הוא בעל דין.** שהוא תובע את החוטאים: **והוא עתיד לדון.** לעולם הבא: **ולא משוא פנים ולא מקח שוחד.** שאינו נושא פנים אפילו לצדיק גמור שלא ענישנו על עבירה קלה שבאת לידו. ואינו לוקח שוחד המצוה בשביל העבירה. אלא נותן שכר על המצוה וענוש על העבירה. כך פירש הרמב"ם: **ודע שהכל בא לפי חשבון.** פרוטה ופרוטה מצטרפת לחשבון גדול. כך עבירות קלות כשהן מרובות עולות לחשבון גדול: **שעל כרחך אתה נוצר.** שהנשמה אינה רוצה לצאת מן הפרגוד, מקום טהור שהנשמות מונחות שם, וליכנס במעי אשה במקום טמא, ומלאך בא ומוציאה בעל כרחה ומכניסה במעי האשה: **ועל כרחך אתה נולד.** בשעת הלידה אינו רוצה לצאת, ומלאך מוציאו בעל כרחו: **ועל כרחך אתה חי.** יש אדם מדוכא ביסורים ורוצה למות ואינו יכול: **ה א בעשרה מאמרות.** תשעה ויאמר, ובראשית נמי מאמר הוא, דכתיב (תהלים ל"ג) בדבר ה' שמים נעשו: **שמאבדים את העולם.** שכל המאבד נפש

משניות מבוארות – קהתי

לו ומזלזלים בו. ויש מביאים אסמכתא מן הכתובים: הקנאה מוציאה את האדם מן העולם, שכתוב (**משלי יד, ל**): "ורקב עצמות קנאה" (הקנאה מביאה ריקבון לעצמותיו של האדם); התאוה – שנאמר (**שם כא, כה**): "תאוות עצל תמיתנו". והכבוד – כמו שמצינו ביוסף שמת עשר שנים קודם לאחיו, מפני שהנהיג עצמו ברבנות, כלומר בשררה (**רבנו יונה**).

יום שני

באור משנה כב

משנתנו מביאה מאמר נוסף של רבי אליעזר הקפר, בו הוא מזהיר את האדם, שעתיד הוא ליתן דין וחשבון על מעשיו, ולכן ידאג לנפשו, יתקן את מעשיו ויהרהר בתשובה.

הוּא – רבי אליעזר הקפר – **הָיָה אוֹמֵר: הֵילוֹדִים לָמוּת** – אלה שנולדו, עתידים למות; **וְהַמֵּתִים לְהַחֲיוֹת** – שעתיד הקב"ה להחיות את המתים, כמו שכתוב (**דניאל יב, ב**): "ורבים מישני אדמת עפר יקיצו, אלה לחיי עולם ואלה לחרפות לדראון עולם"; **וְהַחַיִּים לִדּוֹן** – אלה שעודם חיים, או – לפי פירוש אחר – אלה שיקומו לתחייה, עתידים להיות נידונים ביום הדין (**רש"י**); וצריך האדם **לֵידַע** – לדעת בעצמו, **לְהוֹדִיעַ** – לאחרים, **וּלְהִוָּדַע** – שיהא גלוי וידוע לכל העולם (**מחזור ויטרי; המאירי**), **שֶׁהוּא אֵל** – גבור, קנוא ונוקם (**המאירי**), **הוּא הַיּוֹצֵר** – שכל העולם הוא בידו כחומר ביד היוצר (**ברטנורא**), **הוּא הַבּוֹרֵא** –שברא את כל העולם יש מאין, ולפיכך יכול הוא לעשות בו כרצונו (**שם**), **הוּא הַמֵּבִין** – כל מעשה בני אדם, כמו שכתוב (**תהילים לג, טו**): "היוצר יחד לבם, המבין אל כל מעשיהם"; ויש מפרשים: הוא היוצר – **במחשבה**, הוא הבורא – **במעשה**, הוא המבין – את כל המעשים קודם עשייתן (**הרמ"ה**). **הוּא הַדַּיָּן** – הדן את כל אדם, **הוּא עֵד** – המעיד על מעשי בני אדם, שהרי הכל גלוי וידוע לפניו, כמו שכתוב (**מלאכי ג, ה**): "וקרבתי אליכם למשפט והייתי עד"... **הוּא בַּעַל דִּין** – התובע את החוטא לדין, **וְהוּא עָתִיד לָדוּן** – לעולם הבא. **בָּרוּךְ הוּא, שֶׁאֵין לְפָנָיו לֹא עַוְלָה, וְלֹא שִׁכְחָה, וְלֹא מַשּׂוֹא פָנִים, וְלֹא מִקַּח שֹׁחַד** – כמו שכתוב (**דברי הימים ב יט, ז**): "כי אין עם ה' אלהינו עולה ומשוא פנים ומקח שוחד"; ומפרש הרמב"ם: ולא מקח שוחד – שאינו לוקח מצוה בתור שוחד, כדי להעלים עין מן העבירה, אלא נותן שכר על המצוה וענוש על העבירה, **שֶׁהַכֹּל שֶׁלּוֹ** – ואין במה לשחדו. **וְדַע, שֶׁהַכֹּל לְפִי הַחֶשְׁבּוֹן** – כשם שפרוטה ופרוטה מצטרפת לחשבון גדול, כך עבירות קלות כשהן מרובות עולות לחשבון גדול (**ברטנורא; גמרא סוטה ח, ב**). ובעל "תפארת ישראל" מפרש, שהענוש והשכר של כל מעשה הוא לפי חשבון הסיבות החיצוניות שהכריעוהו לעשיית המצוה או העבירה (עיין לעיל ג, טו – "והכל לפי רוב המעשה") **וְאַל יַבְטִיחֲךָ יִצְרְךָ שֶׁהַשְּׁאוֹל בֵּית מָנוֹס לָךְ** – אל תאמר בלבך שלאחר המוות אין דין ואין עונש, אלא עתיד אתה להיות נידון על מעשיך, ולהיענש על העבירות שעשית, **שֶׁעַל כָּרְחָךְ אַתָּה נוֹצָר** – שהנשמה אינה רוצה לצאת מהפרגוד, מקום טהור שהנשמות גנוזות שם, ומלאך בא ומוציאה בעל כורחה (**ברטנורא**), **וְעַל כָּרְחָךְ אַתָּה נוֹלָד** – בשעה שמגיע זמן העובר לצאת ממעי אמו, אינו רוצה לצאת משם, לפי שהוא צופה מסוף העולם ועד סופו, כמו שכתוב (**איוב כט, ג**): "בהלו נרו עלי ראשי", ומוציאין אותו בעל כורחו משם (**רש"י, נידה ל, ב**). **וְעַל כָּרְחָךְ אַתָּה חַי** – שיש אדם מדוכא ביסורים והוא רוצה למות, ואינו יכול, **וְעַל כָּרְחָךְ אַתָּה מֵת, וְעַל כָּרְחָךְ אַתָּה עָתִיד לִתֵּן דִּין וְחֶשְׁבּוֹן, לִפְנֵי מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא** – יש מפרשים: אף "שעל כרחך אתה נולד" מכל מקום לא תוכל לפטור עצמך מן הדין בטענה זו, שהרי על כרחך אתה מת, ואתה רוצה דווקא לחיות, ולכן על כרחך אתה עתיד ליתן דין וחשבון (**הגר"א**). – הרמב"ם מציין, שהתנא מזכיר "עניינים טבעיים, שאין בחירה לאדם בהם, ושעליהם אמרו חכמינו (**ברכות לג, ב**): "הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים"; ולא אמר (התנא): על כרחך אתה חוטא, או עובר, או מהלך, או עומד, ומה שדומה לזה – שאלו כולם עניינים שהם ברשות האדם ואין הכרח בהם".

באור משנה א

פרק זה כולל סתם משניות (שלא נקראו שמות בעליהן עליהן), ערוכות לפי סדר המספרים האמורים בהן; עשרה, שבעה, ארבע; ואחר כך פתגמים סתמיים הפותחים בתיבת "כל". משנתנו פותחת בענין בריאת העולם.

בַּעֲשָׂרָה מַאֲמָרוֹת נִבְרָא הָעוֹלָם – תשע פעמים כתוב בפרשת בריאת העולם "ויאמר א-להים", ו"בראשית ברא א-להים" אף הוא מאמר, שנאמר (**תהלים לג, ו**): "בדבר ה' שמים נעשו" (**מגילה כא, ב**); ומכאן שנברא העולם בעשרה מאמרות. **וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר?** – מה זה בא ללמדנו? **וַהֲלֹא בְּמַאֲמָר אֶחָד יָכוֹל לְהִבָּרֵאוֹת?** – העולם יכול היה להיברא במאמר אחד, **אֶלָּא** – באה התורה לספר שנברא בעשרה מאמרות, כדי ללמדנו חשיבותו של העולם, שראוי **לְהִפָּרַע מִן הָרְשָׁעִים, שֶׁמְּאַבְּדִין אֶת הָעוֹלָם שֶׁנִּבְרָא בַּעֲשָׂרָה מַאֲמָרוֹת**

הָרְשָׁעִים, שֶׁמְּאַבְּדִין אֶת הָעוֹלָם שֶׁנִּבְרָא בַּעֲשָׂרָה מַאֲמָרוֹת; וְלִתֵּן שָׂכָר טוֹב לַצַּדִּיקִים, שֶׁמְּקַיְּמִין אֶת הָעוֹלָם שֶׁנִּבְרָא בַּעֲשָׂרָה מַאֲמָרוֹת.

ב עֲשָׂרָה דּוֹרוֹת מֵאָדָם עַד נֹחַ, לְהוֹדִיעַ כַּמָּה אֶרֶךְ אַפַּיִם לְפָנָיו, שֶׁכָּל הַדּוֹרוֹת הָיוּ מַכְעִיסִין וּבָאִין, עַד שֶׁהֵבִיא עֲלֵיהֶם אֶת מֵי הַמַּבּוּל. עֲשָׂרָה דּוֹרוֹת מִנֹּחַ עַד אַבְרָהָם, לְהוֹדִיעַ כַּמָּה אֶרֶךְ אַפַּיִם לְפָנָיו, שֶׁכָּל הַדּוֹרוֹת הָיוּ מַכְעִיסִין וּבָאִין, עַד שֶׁבָּא אַבְרָהָם וְקִבֵּל עָלָיו שְׂכַר כֻּלָּם.

ג עֲשָׂרָה נִסְיוֹנוֹת נִתְנַסָּה אַבְרָהָם אָבִינוּ עָלָיו הַשָּׁלוֹם וְעָמַד בְּכֻלָּם, לְהוֹדִיעַ כַּמָּה חִבָּתוֹ שֶׁל אַבְרָהָם אָבִינוּ עָלָיו הַשָּׁלוֹם.

ד עֲשָׂרָה נִסִּים נַעֲשׂוּ לַאֲבוֹתֵינוּ בְּמִצְרַיִם וַעֲשָׂרָה עַל הַיָּם. עֶשֶׂר מַכּוֹת הֵבִיא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עַל הַמִּצְרִיִּים

פירוש ברטנורא

אחת מישראל כאילו איבד עולם מלא, והרשעים שבעונם מאבדים את נפשם כאילו מאבדים את העולם. כך מצאתי. ולי נראה, שמאבדין את העולם ממש, שמכריעים את כל העולם כולו לכף חובה, ונמצא העולם אבד בשבילם: **שנברא בעשרה מאמרות.** ואינו דומה המאבד מלאכה שהיא נעשית ביום אחד למלאכה שהיא נעשית בהרבה ימים:

ב **להודיע כמה ארך אפים לפניו.** אף אתה אל תתמה שהאריך לאומות העולם כל השנים הללו שהן משתעבדין בבניו, שיותר האריך לדורות שמאדם ועד נח, ואח"כ נשטפו: **וקבל עליו שכר כולם.** עשה מעשים טובים כנגד מה שהיה ראוי שיעשו כולם, לפיכך ניצולו כולם בזכותו. וכמו שנטל עליו עול מצות בעוה"ז כנגד כולם כך קבל בעוה"ב שכר כנגד כולם, שכל אדם יש לו שני חלקים אחד בגן עדן ואחד בגיהנם, זכה נוטל חלקו וחלק חבירו בגן עדן, נתחייב, נוטל חלקו וחלק חבירו בגיהנם [חגיגה ט"ו ע"ב]:

ג **עשרה נסיונות.** אחד, אור כשדים, שהשליכו נמרוד לכבשן האש. שני, לך לך מארצך. שלישי, ויהי רעב. רביעי, ותוקח האשה בית פרעה. חמישי, מלחמת המלכים. שישי, מעמד בין הבתרים, שהראהו שעבוד מלכיות. שביעי, המילה. שמיני, וישלח אבימלך ויקח את שרה. תשיעי, גרש האמה הזאת ואת בנה. עשירי, העקידה:

ד **עשרה נסים נעשו לאבותינו במצרים.** שניצולו מעשר מכות. וכולם היו במצריים ולא בישראל: **ועשרה על הים.** אחד, ויבקעו המים. שני, שנעשה

משניות מבוארות – קהתי

– שמכריעים את כל העולם לכף חובה, ונמצא העולם אבד בגללם. **וְלִתֵּן שָׂכָר טוֹב לַצַּדִּיקִים, שֶׁמְּקַיְּמִין אֶת הָעוֹלָם שֶׁנִּבְרָא בַּעֲשָׂרָה מַאֲמָרוֹת** – שבזכות מעשיהם הטובים העולם קיים. ויש מפרשים: שהרשעים מאבדים את נפשם, וכל המאבד נפש אחת מישראל כאילו איבד עולם מלא; ואילו הצדיקים מקיימים את נפשם, והרי הם כאילו מקיימים עולם מלא **(אבות דרבי נתן).**

יום שלישי

באור משנה ב

משנתנו מוסיפה ללמד, מה באים סיפורי התורה להודיענו; ואגב המשנה הקודמת ממשיכה משנתנו בדברים שמספרם "עשרה".

עֲשָׂרָה דּוֹרוֹת מֵאָדָם עַד נֹחַ – אדם, שת, אנוש, קינן, מהללאל, ירד, חנוך, מתושלח, למך, נח; ומנתה אותם התורה, כדי **לְהוֹדִיעַ כַּמָּה אֶרֶךְ אַפַּיִם לְפָנָיו** – לפני הקדוש ברוך הוא, כלומר עד כמה הוא מאריך אפו, **שֶׁכָּל הַדּוֹרוֹת הָיוּ מַכְעִיסִין וּבָאִין** – ויש גורסים: היו מכעיסין לפניו. כמו שכתוב **(בראשית ו, ה):** "וירא ה' כי רבה רעת האדם בארץ", **עַד שֶׁהֵבִיא עֲלֵיהֶם אֶת מֵי הַמַּבּוּל** – שהמתין להם כל אותם הדורות, אולי יחזרו בתשובה; וכשלא חזרו בתשובה, הביא עליהם את המבול בימיו של נח. **עֲשָׂרָה דּוֹרוֹת מִנֹּחַ עַד אַבְרָהָם** – שם, ארפכשד, שלח, עבר, פלג, רעו, שרוג, נחור, תרח, אברהם; **לְהוֹדִיעַ** – כלומר שהתורה מנתה אותם כדי להודיענו, **כַּמָּה אֶרֶךְ אַפַּיִם לְפָנָיו, שֶׁכָּל הַדּוֹרוֹת הָיוּ מַכְעִיסִין וּבָאִין** – בנוסח אחר: היו מכעיסין לפניו. כמו שכתוב **(יהושע כד, ב):** "בעבר הנהר ישבו אבותיכם מעולם... ויעבדו אלהים אחרים", **עַד שֶׁבָּא אַבְרָהָם וְקִבֵּל עָלָיו שְׂכַר כֻּלָּם** – שכר שהיה ראוי לכולם, אילו היו חוזרים בתשובה **(רש"י).** ויש מפרשים: עד שבא אברהם אבינו וסיגל לעצמו מעשים טובים, והדריך את כל העולם בדרך ישרה, והציל את כולם מכליון, ונתן לו הקב"ה שכר כולם. כלומר על שהחיה את כולם, לפי שאין הקב"ה חפץ במיתתן של רשעים, אלא בשובם מדרכם, ואברהם הורה אותם דרך תשובה, שנאמר **(בראשית יב, ה):** "ואת הנפש אשר עשו בחרן", ודרשו: מלמד שאברהם היה מגייר את האנשים ושרה היתה מגיירת את הנשים (מחזור ויטרי). ובעל "תפארת ישראל" מפרש: "וקיבל עליו שכר כולם" – שכר שהיו כולם ראויין לו, דהיינו לקרבם תחת כנפי השכינה, להתגלות להם ולכרות להם ברית, וליתן לזרעם תורה, ולעשות להם נסים ונפלאות, ולהשפיע להם נבואה, שכך היתה הכוונה בתחילה מאתו יתברך, שיזכו כל בני האדם לכל הדברים היקרים הלו. ומשחטאו – נדחו כולם, ורק אברהם, והמובחר שבזרעו, דהיינו "זרע ישראל עבדו", זכו במתנות הללו.

באור משנה ג

עֲשָׂרָה נִסְיוֹנוֹת נִתְנַסָּה אַבְרָהָם אָבִינוּ עָלָיו הַשָּׁלוֹם – לפי הרמב"ם הנסיונות הם כלדקמן: א. "לך לך מארצך" **(בראשית יב, א);** ב. "ויהי רעב בארץ" **(שם יב, י);** ג. בהילקח שרה לבית פרעה **(שם יב, טו);** ד. מלחמתו עם ארבעת המלכים **(שם יד, טו);** ה. בקחתו את הגר לאשה לאחר שנואש מהוליד משרה **(שם טז, ב);** ו. המילה שנצטווה בה בימי הזקנה **(שם יז, י);** ז. לקיחת שרה לבית אבימלך **(שם כ, ב);** ח. גירוש הגר **(שם כא, י);** ט. הרחקת בנו ישמעאל **(שם שם, יא);** י. עקידת יצחק **(שם כב).** ויש מונים את הנסיונות באופן אחר. גם בברטנורא מובאים הנסיונות בשינויים. הראשון הוא, שנמרוד השליכו לתוך הכבשן; והרמב"ם לא מנה ענין אור כשדים, מאחר שלא נזכר מפורש בתורה, והוא מנה עשרה נסיונות שכולם מפורשים בכתוב. **וְעָמַד בְּכֻלָּם** – שלא היה מהרהר אחר מידותיו של הקב"ה **(רש"י);** וב"תוספות יום טוב" מבואר, שהתנא קראו כאן אברהם אבינו, לפי שאנו זוכים ומקבלים טובה בזכותו, שעמד בכל נסיונותיו, **לְהוֹדִיעַ כַּמָּה חִבָּתוֹ שֶׁל אַבְרָהָם אָבִינוּ עָלָיו הַשָּׁלוֹם** – לקב"ה, שקיים ברצון את כל מה שציוה עליו. ויש מפרשים: חבתו של אברהם אבינו על הקב"ה, שהיה חביב לפני המקום לנסותו בנסיונות ולהראות לבריות, כי ירא א-להים הוא ושלם במדותיו וראוי לו להיות מופת לדורות עולם בסבלו ובטרחו לכבוד יוצרו, כמו שכתוב **(בראשית יח, יט):** "כי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו ושמרו דרך ה' לעשות צדקה ומשפט" **(המאירי).**

יום רביעי

באור משנה ד

עֲשָׂרָה נִסִּים נַעֲשׂוּ לַאֲבוֹתֵינוּ בְּמִצְרַיִם – שניצלו מעשר המכות שהביא הקב"ה על המצריים במצרים; והרמב"ם מוסיף בפירושו

בְּמִצְרַיִם, וַעֲשָׂרָה עַל הַיָּם. עֲשָׂרָה נִסְיוֹנוֹת נִסּוּ אֲבוֹתֵינוּ אֶת הַמָּקוֹם בָּרוּךְ הוּא בַּמִּדְבָּר, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר יד, כב)**: "וַיְנַסּוּ אֹתִי זֶה עֶשֶׂר פְּעָמִים וְלֹא שָׁמְעוּ בְּקוֹלִי".**

ה עֲשָׂרָה נִסִּים נַעֲשׂוּ לַאֲבוֹתֵינוּ בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ: לֹא הִפִּילָה אִשָּׁה מֵרֵיחַ בְּשַׂר הַקֹּדֶשׁ; וְלֹא הִסְרִיחַ בְּשַׂר הַקֹּדֶשׁ

פירוש ברטנורא

הים כמין אוהל ונכנסו ישראל לתוכו, דכתיב [חבקוק ג'] נקבת במטיו ראש פרזיו. שלישי, שנעשה קרקעית הים יבש בלא חומר וטיט, דכתיב (שמות י"ד) ובני ישראל הלכו ביבשה. רביעי, שקרקעית הים שדרכו בו המצריים שהיו רודפים אחרי ישראל נתחלחלה ונעשה חומר וטיט, דכתיב (חבקוק ג') חומר מים רבים. חמישי, שהמים הנקפאים בקרקע הים לא היו חתיכה אחת אלא חתיכות קטנות, כעין לבינים ואבני הבנין מסודרים זה אצל זה, כדכתיב (תהלים ע"ד) אתה פוררת בעזך ים, שנעשה כעין פירורים. ששי, שנתקשו המים הנקפאים ונעשו קשים כסלעים, כדכתיב (שם) שברת ראשי תנינים על המים, והמצריים נקראו תנינים. שביעי, שנגזר מהם לשנים עשר גזרים כדי שיעברו כל שבט ושבט בדרך אחד לבדו, והיינו דכתיב (שם קל"ו) לגוזר ים סוף לגזרים. שמיני, שקפאו המים כספיר ושוהם וזכוכית, כדי שיראו השבטים אלו את אלו, שעמוד האש היה מאיר להם, וזהו שנאמר (שם י"ח) חשכת מים עבי שחקים, כלומר קבוץ המים היה כעבי שחקים כעצם השמים לטוהר. תשיעי, שהיו יוצאים ממנו מים מתוקים שהיו שותים אותם, וזהו שנאמר נוזלים. עשירי, שלאחר ששתו מהם מה שרצו, הנותרים מהם היו נקפאים ונעשים ערימות, דכתיב (שמות ט"ו) נערמו מים נצבו כמו נד נוזלים: **עשר מכות הביא הקב"ה על המצריים במצרים.** דצ"ך עד"ש באח"ב: **ועשר על הים.** הן כנגד עשר נפילות שבשירת ויושע. רמה בים, ירה בים, טבעו בים סוף, תהומות יכסיומו, ירדו במצולות, תרעץ אויב, תהרוס קמיך, יאכלמו כקש, כסמו ים, צללו כעופרת, הרי עשר נפילות. ותבלעמו ארץ אינו בחשבון הנפילות, שזו היא טובתן שזכו לקבורה: **עשר נסיונות נסו אבותינו להקב"ה במדבר.** שנים בים, אחד בירידה, שם נאמר (שם י"ד) המבלי אין קברים במצרים, ואחד בעליה, ויבואו מרתה וילונו. אחד ברפידים, וירב העם עם משה. שנים במן, לא תצאו ויצאו, איש אל יותר ממנו ויותירו. שנים בשליו, בראשון בשבתנו על סיר הבשר, בשליו השני והאספסוף אשר בקרבו. אחד בעגל. ואחד במתאוננים. ובמרגלים. והוא עשירי, שם נאמר וינסו אותי זה עשר פעמים ולא שמעו בקולי:

ה ולא אירע קרי לכהן גדול. לפי שהיא טומאה היוצאה מגופו, היה הדבר מגונה ומכוער יותר משאר טומאות: **ולא כבו גשמים אש עצי המערכה.**

משניות מבוארות – קהתי

למשנתנו: "ואלו הם נסים בלא ספק. ולשון התורה בכל מכה ומכה, שהביא הקב"ה על המצריים בלבד (ולא על בני ישראל שישבו בקרבם); מלבד מכת הכנים שלא באר זה (שהיא היתה במצריים בלבד, שנאמר: "ותהי הכנם באדם ובבהמה" – שמות ח, יד – ולא פירש בה במצרים, כמו שפירש בשאר המכות), אלא שהוא ידוע שלא ענש ישראל (שאף במכה זו לא לקו ישראל). אבל היו נמצאים אצלם ולא היו מצערים אותם, וכן בארו החכמים. אבל בשאר המכות התבאר בהם הענין (מפורש בתורה): בדם – "ולא יכלו מצרים לשתות מים מן היאור" **(שמות ז, כא)**, ומכאן שהנזק היה משיג אותם לבדם; בצפרדעים – "ובאו בביתך ובחדר משכבך... ובכה ובעמך ובכל עבדיך, יעלו הצפרדעים" **(שם, כח-כט)**; בערוב – "והפליתי ביום ההוא את ארץ גושן... לבלתי היות שם ערוב" **(שם ח, יח)**; בדבר – "וממקנה בני ישראל לא מת אחד" **(שם ט, ו)**; בשחין – "כי היה השחין בחרטומים ובכל מצרים" **(שם שם, יא)**; בברד – "רק בארץ גושן אשר שם בני ישראל, לא היה ברד" **(שם שם, כו)**; בארבה – "ויעל הארבה על כל ארץ מצרים" **(שם י, יד)**; בחושך – "ולכל בני ישראל היה אור במושבותם" **(שם שם, כג)**; וכן "מכת בכורות". **וַעֲשָׂרָה עַל הַיָּם** – ועשרה נסים נעשו לאבותינו על הים, ואלה נמסרו מפי הקבלה, ואינם נזכרים בפירוש בתורה; ומפורשים הם במדרש (תנחומא בשלח) ובאבות דרבי נתן **(פרק לג)** בשינויים מסויימים, ואלה הם **(לפי הרמב"ם): א.** "ויבקעו המים" **(שמות יד, כא)**; ב. שנעשה הים כמין אוהל, "והיתה הדרך כאילו היה נקב במים, והמים מימין ומשמאל וממעל" **(רמב"ם)**; **ג.** שקרקעית הים נעשתה יבשה, כמו שכתוב **(שמות יד, כט)**: "ובני ישראל הלכו ביבשה בתוך הים", "ולא נשאר בקרקעיתו שום חומר וטיט כבשאר נהרות" **(רמב"ם)**; **ד.** שקרקעית הים, אשר דרכו בה המצריים, שרדפו אחרי ישראל, היתה חומר וטיט; ה. שנחלק הים לשנים עשר גזרים, כדי שיעבור כל שבט ושבט בדרך אחד לבדו, כמו שכתוב **(תהלים קלו, יג)**: "לגוזר ים־סוף לגזרים"; ו. שנקפאו המים ונתקשו כסלעים, וזהו שכתוב **(תהלים עד, יג)**: "שברת ראשי תנינים על המים", כלומר שראשי המצריים שרדפו אחריהם נשברו בהם; ז. שהמים הנקפאים לא היו חתיכה אחת אלא חתיכות חתיכות כעין אבני בנין מסודרות זו אצל זו, כמו שכתוב **(שם עד, יג)**: "אתה פוררת בעזך ים", והיה זה לישראל לנוי ולתפארת **("תוספות יום טוב")**; ח. שקפאו המים כזכוכית או כשוהם, כדי שיראו השבטים אלו את אלו; ט. שהיו נוזלים מים מתוקים לשתיה; י. שלאחר ששתו מהמים המתוקים די צרכם, היו המים נקפאים מיד קודם שהגיעו לארץ ונעשו ערימות, שנאמר **(שמות טו, ח)**: "נערמו מים, נצבו כמו נד נוזלים". **עֶשֶׂר מַכּוֹת הֵבִיא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עַל הַמִּצְרִיִּים בְּמִצְרַיִם** – דם, צפרדע, כנים, ערוב, דבר, שחין, ברד, ארבה, חושך, מכת בכורות; **וַעֲשָׂרָה עַל הַיָּם** – הרמב"ם כותב: "מצאנו בקבלה, שהמצריים – באו עליהם מכות על הים יותר ממכות מצרים, אבל כולם היו מעשרת המינים ההם אשר ירדו במצרים ונחלקו למינים רבים על הים". ברם, רש"י מפרש על פי מכילתא בשלח: ועשרה על הים – כמנין לשונות מפלתם שבשירת הים: א. "רמה בים"; ב. "ירה בים"; ג. "טובעו בים סוף"; ד. "תהומות יכסיומו"; ה. "ירדו במצולות"; ו. "תרעץ אויב"; ז. "תהרוס קמיך"; ח. "יאכלמו כקש"; ט. "כסמו ים"; י. "צללו כעופרת". אבל הפסוק "נטית ימינך תבלעמו ארץ" אינו בחשבון הלשונות הללו, שזו היא טובתם, שניתנו לקבורה בשכר שעלו עם יוסף לקבור את יעקב. – ב"תוספות יום טוב" מבואר **(בשם מדרש שמואל)**: "לפי שהמכות באו במשפט ובדין על המצריים, לכך ייחדם התנא להקב"ה שהוא דיין אמת ("עשר מכות הביא הקב"ה על המצריים"); אבל בנסים שנעשו לאבותינו לא ייחדם להקב"ה, לפי שלא היה שורת הדין נותן, שיהיו ראויים לנס, כי היו גם כן עובדי עבודה זרה". **עֲשָׂרָה נִסְיוֹנוֹת נִסּוּ אֲבוֹתֵינוּ אֶת הַמָּקוֹם בָּרוּךְ הוּא בַּמִּדְבָּר, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיְנַסּוּ אֹתִי זֶה עֶשֶׂר פְּעָמִים וְלֹא שָׁמְעוּ בְּקוֹלִי"** – ואלו הם: א. על ים סוף, שאמרו: "המבלי אין קברים במצרים לקחתנו למות במדבר" **(שמות יד, יא)**; ב. במרה: "וילונו העם על משה לאמר מה נשתה" **(שם טו, כד)**; ג. במדבר סין: "מי יתן מותנו ביד ה' בארץ מצרים בשבתנו על סיר הבשר" **(שם טז, ג)**; ד. במן: "ולא שמעו אל משה ויותירו אנשים ממנו עד בוקר" **(שם טז, כ)**; ה. במן: "ויהי ביום השביעי יצאו מן העם ללקוט" **(שם טז, כז)**; ו. ברפידים: "וירב העם עם משה ויאמרו תנו לנו מים ונשתה" **(שם יז, ב)**; ז. בחורב, במעשה העגל: "ויקהל העם על אהרן ויאמרו אליו קום עשה לנו אלהים" **(שם לב, א)**; ח. בתבערה: "ויהי העם כמתאוננים" **(במדבר יא, א)**; ט. בקברות התאוה: "והאספסוף אשר בקרבו התאוו תאוה... ויאמרו מי יאכילנו בשר" **(שם שם, ד)**; י. במדבר פארן, בענין המרגלים, ושם נאמר: "וינסו אותי זה עשר פעמים ולא שמעו בקולי", ואמרו חכמינו **(ערכין טו, א)**: "מלמד שלא נחתם גזר דין על אבותינו במדבר שלא ייכנסו לארץ אלא על חטא לשון הרע, שנאמר: וינסו אותי זה עשר פעמים", ותיבת "זה" משמעה: על חטא זה של המרגלים נחתם גזר דינם. – בגמרא **(ערכין שם)**, וכן באבות דרבי נתן **(פרק לד)**, נימנים עשרת הנסיונות בשינויים קצת (עיין שם).

באור משנה ה

מֵעוֹלָם; וְלֹא נִרְאָה זְבוּב בְּבֵית הַמִּטְבְּחַיִם; וְלֹא אֵרַע קֶרִי לְכֹהֵן גָּדוֹל בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים; וְלֹא כִבּוּ גְשָׁמִים אֵשׁ שֶׁל עֲצֵי הַמַּעֲרָכָה; וְלֹא נָצְחָה הָרוּחַ אֶת עַמּוּד הֶעָשָׁן; וְלֹא נִמְצָא פְּסוּל בָּעֹמֶר וּבִשְׁתֵּי הַלֶּחֶם וּבְלֶחֶם הַפָּנִים; עוֹמְדִים צְפוּפִים וּמִשְׁתַּחֲוִים רְוָחִים; וְלֹא הִזִּיק נָחָשׁ וְעַקְרָב בִּירוּשָׁלַיִם מֵעוֹלָם; וְלֹא אָמַר אָדָם לַחֲבֵרוֹ: צַר לִי הַמָּקוֹם שֶׁאָלִין בִּירוּשָׁלַיִם.

ו עֲשָׂרָה דְּבָרִים נִבְרְאוּ בְּעֶרֶב שַׁבָּת בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת, וְאֵלּוּ הֵן: פִּי הָאָרֶץ, וּפִי הַבְּאֵר, וּפִי הָאָתוֹן, וְהַקֶּשֶׁת, וְהַמָּן,

פירוש ברטנורא

ואע"פ שהמזבח במקום מגולה היה: **ולא נצחה הרוח את עמוד העשן.** שלא יהא מתמר ועולה: **ולא נמצא פסול בעומר ובשתי הלחם ובלחם הפנים.** שאם היה נמצא בהם פסול קודם מצותן לא היה אפשר להקריב אחרים תחתם. שהעומר נקצר בלילה ולא היו מרבים לקצור. ושתי הלחם נאפים מערב יום טוב ואין אפייתן דוחה יו"ט. וכן לחם הפנים נאפה מערב שבת: **צפופים.** לשון צף על פני המים. מרוב הקהל היו נדחקים איש באחיו עד שהיו רגליהם נטולות מן הארץ ועומדים באויר: **ומשתחוים רוחים.** בשעת השתחויה נעשה להם נס ומשתחוים בריוח כל אחד רחוק מחברו ארבע אמות, כדי שלא ישמע את חברו כשהוא מתודה ומזכיר עונותיו: **צר לי המקום שאלין בירושלים,** גרסינן. לפי שהיה המקום מזמין להם פרנסתן ולא הוצרך אחד מהם לצאת משם ולומר פרנסתי [דחוקה] ואיני יכול לדור בירושלים. ויש ספרים שכתוב בהן כשאלין. ועל העולים לרגל נאמר, שלא היה אחד מהם מיצר כשהיה לן בירושלים מחמת דוחק המקום. כמו צר לי המקום גשה לי ואשבה (ישעיה מ"ט):

ו בין השמשות. בערב שבת בראשית קודם שנשלמה הבריאה: **פי הארץ.** לבלוע קורח ועדתו: **ופי הבאר.** בארה של מרים שהיתה הולכת עם ישראל במדבר בכל המסעות. ויש אומרים, שפתחה פיה ואמרה שירה, שנאמר (במדבר כ"א) עלי באר ענו לה: **פי האתון.** בין השמשות נגזר עליה שתדבר עם

משניות מבוארות – קהתי

עֲשָׂרָה נִסִּים נַעֲשׂוּ לַאֲבוֹתֵינוּ בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ – ואלו הם: א. **לֹא הִפִּילָה אִשָּׁה** – מעוברת את ולדה, **מֵרֵיחַ בְּשַׂר הַקֹּדֶשׁ** – של הקרבנות; שכן הלכה היא, שאשה מעוברת שהריחה ריח תבשיל, מאכילים אותה מאותו תבשיל – אפילו כשהוא משל איסור – עד שתשוב נפשה, שאם לא יאכילוה, חיי האם והעובר בסכנה, ואין לך דבר העומד בפני פיקוח נפש (**יומא פב, א**); והיה הנס בבית המקדש, שאף על פי שריח צלי ומבושל מבשר הקרבנות היה נודף שם תמיד, לא קרה מעולם מכשול ותקלה לשום אשה על ידי אותו הריח (**ספר המאור להרמב"ם**). ב. **וְלֹא הִסְרִיחַ בְּשַׂר הַקֹּדֶשׁ מֵעוֹלָם** – אף על פי שקדשים קלים נאכלים לשני ימים ולילה אחד, והימים בימי הקיץ חמים מאד, בכל זאת לא העלה הבשר ריח רע. ויש מפרשים: ולא הסריח – בהפעיל, כלומר שהבשר לא הסריח את ידי הכהנים המטפלים בו כשאר בשר חולין שידי הטבחים מסריחות הימנו (**המאירי**). ג. **וְלֹא נִרְאָה זְבוּב בְּבֵית הַמִּטְבָּחַיִם** – שבעזרה; ושם היו שולחנות של שיש, שהיו מדיחים עליהם את הקרביים; ואף על פי שהבשר היה מצוי שם תמיד, לא נראה שם זבוב מעולם. ד. **וְלֹא אֵרַע קֶרִי לְכֹהֵן גָּדוֹל בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים** – לא אירע לו מקרה לילה, הפוסלו לעבודת היום, שהואיל והיא טומאה היוצאה מגופו, היה הדבר מגונה ומכוער יותר משאר טומאות, והיה זה גורם בושה לכהן הגדול. ברם טומאה אחרת, כגון טומאת שרץ וכיוצא בה, אירעה לו, ולכן היו מתקינין לו סגן, כמו שמצינו (**יומא יב, א**): "מעשה בכהן גדול שאירע בו פסול ומינו את יוסף בן אילם תחתיו". ה. **וְלֹא כִבּוּ גְשָׁמִים אֵשׁ שֶׁל עֲצֵי הַמַּעֲרָכָה** – אף על פי שהמזבח החיצון עמד במקום מגולה. ו. **וְלֹא נָצְחָה הָרוּחַ אֶת עַמּוּד הֶעָשָׁן** – שהעשן מאש המערכה היה מיתמר ועולה כדקל, כעמוד ישר, ולא היתה הרוח מטה אותו; והרמב"ם כותב: "בעת ההקרבה היה האויר נח". ז. **וְלֹא נִמְצָא פְּסוּל בָּעֹמֶר** – הבא מן השעורים, וזמן הקרבתו הוא ביום ט"ז בניסן, והוא בא להתיר את התבואה החדשה לאכילה; ואילו היה נמצא בו פסול, אי אפשר היה להביא עומר אחר תחתיו, לפי שהיו קוצרים אותו בליל ט"ז ולא היו מרבים לקצור אלא כדי הצורך להקרבה, הלכך אילו היה נפסל, שוב אין לו תשלומים; **וּבִשְׁתֵּי הַלֶּחֶם** – שהובאו מן החיטה החדשה בחג השבועות, כדי להתיר את החיטה החדשה למזבח, להקריב ממנה מנחות; וכיון שאין אפייתן דוחה שבת ויום טוב היו צריכים לאפותן בערב יום טוב, ולכן אילו אירע בהן פסול, שוב לא היו מקריבים אותן, הואיל וזמנם קבוע, ואין להן תשלומים; **וּבְלֶחֶם הַפָּנִים** – שהיו אופים אותו בערב שבת, ועורכים אותו על השולחן למחרתו בשבת, והיה מונח עליו עד השבת הבאה ומתחלק לכהנים; ואילו היה נמצא בו פסול, היה השולחן נשאר בלא לחם; ואמנם היה נס, שלא נמצא פסול בכל אלו. ח. **עוֹמְדִים צְפוּפִים** – כשהיו ישראל עולים לרגל היתה צפיפות רבה בעזרה; וב"ברטנורא" מבואר: "צפופים" מלשון "צף על פני המים"; מרוב הקהל היו נדחקים איש באחיו, עד שהיו רגליהם נטולות מן הארץ ועומדים באויר", **וּמִשְׁתַּחֲוִים רְוָחִים** – ואף על פי כן נעשה להם נס בשעת ההשתחוויה, שהיו משתחוים ברווחה, עד שהיה רווח של ארבע אמות בין כל אחד ואחד, שלא יהא אחד שומע וידויו של חברו ויתבייש (**ויקרא רבה י**). ט. **וְלֹא הִזִּיק נָחָשׁ וְעַקְרָב בִּירוּשָׁלַיִם מֵעוֹלָם** – אף על פי שהיו מצויים שם הרבה (**המאירי**). י. **וְלֹא אָמַר אָדָם לַחֲבֵרוֹ: צַר לִי הַמָּקוֹם שֶׁאָלִין בִּירוּשָׁלַיִם** – "כלומר, דחוקה לי השעה בכאן ואיני יכול להתפרנס, אלך ואדור חוץ לירושלים – לפי שכל הדרים בתוכה, היה הקב"ה מפרנסם עד שלא נצרך אחד מהם לחברו ולצאת משם להיות מטולטל" (**רש"י**). ויש מפרשים, שכוונת הדברים לעולי הרגל, שכולם מצאו בה מקום אכסניה, ולא היה אחד מהם מיצר, כשהיה לן בירושלים, מפני דוחק המקום (**ברטנורא; רבנו יונה**). ויש מדייקים: "לא היה צר המקום" לא נאמר, אלא "לא אמר אדם לחברו: צר לי המקום" – שאף שהיה המקום צר, לא הרגיש שום אדם שצר לו, כי גדולה היתה חיבתו לירושלים ולמקדש ה', ואף היתה שם אהבה ואחווה בין איש לחברו ("**לקוטי בתר לקוטי" בשם חתם סופר**). – במדרש שמואל מבואר, שלכאורה רוב הדברים האמורים במשנתנו הם צרכי גבוה, ולמה נאמר בה "עשרה נסים נעשו לאבותינו?" אלא כל הנסים הללו נעשו למענן אבותינו, כדי שיראו ויקחו מוסר, שכל נס בא לרמז על כוחה של הקדושה, ועל התנהגותו של הקדוש ברוך הוא כלפי עושי רצונו.

יום חמישי

באור משנה ו

עֲשָׂרָה דְּבָרִים נִבְרְאוּ בְּעֶרֶב שַׁבָּת בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת – בערב שבת בראשית עם גמר בריאת העולם, **וְאֵלּוּ הֵן: פִּי הָאָרֶץ** – שבלע את קורח ועדתו (**במדבר טז, לב**); ב. **וּפִי הַבְּאֵר** – שהוציאה מים לישראל במדבר (**שמות יז, ו**), וזו בארה של מרים שהיתה מלווה את ישראל במדבר בכל המסעות (**עיין במדבר כא, טז-יח**); ג. **וּפִי הָאָתוֹן** – של בלעם, שנגזר עליה בערב שבת בין השמשות שתדבר עם בלעם (**במדבר כב, כח**); ד. **וְהַקֶּשֶׁת** – בענן לאות ברית שלא יהיה עוד מבול (**בראשית ט, יג**); ה. **וְהַמָּן** – שירד לישראל ארבעים שנה במדבר (**שמות טז, טו**);

וְהַמַּטֶּה, וְהַשָּׁמִיר, וְהַכְּתָב, וְהַמִּכְתָּב, וְהַלּוּחוֹת. וְיֵשׁ אוֹמְרִים: אַף הַמַּזִּיקִין, וּקְבוּרָתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה, וְאֵילוֹ שֶׁל אַבְרָהָם אָבִינוּ. וְיֵשׁ אוֹמְרִים: אַף צְבַת בִּצְבַת עֲשׂוּיָה.

ז שִׁבְעָה דְּבָרִים בַּגֹּלֶם וְשִׁבְעָה בֶּחָכָם. הֶחָכָם אֵינוֹ מְדַבֵּר בִּפְנֵי מִי שֶׁהוּא גָּדוֹל מִמֶּנּוּ בְּחָכְמָה; וְאֵינוֹ נִכְנָס לְתוֹךְ

פירוש ברטנורא

בלעם: **והקשת.** לאות ברית שלא יהיה עוד מבול: **והמן.** שירד לישראל ארבעים שנה במדבר: **והמטה.** שנעשו בו האותות. ושל סנפרינון היה: **והשמיר.** כמין תולעת, ברייתו כשעורה. כשהיו מראים אותו על האבנים הרשומות בדיו, הן נבקעות מאליהן. ובו פיתחו אבני האפוד והחושן, דכתיב בהו במלואותם: **הכתב.** צורת האותיות שהיו חקוקים בלוחות: **והמכתב.** שהיו נקראים מכל הארבעה צדדים: **והלוחות.** של סנפרינון היו, ארכן ששה, ורחבן ששה, ועוביין שלשה. כאבן אחת שארכה ורחבה ועוביה שוין. ונחלקה לשנים ונגללים היו וחצובים מגלגל חמה: **אף המזיקין.** אלו השדים. שלאחר שברא הקב"ה אדם וחוה היה מתעסק בבריאתן, וכשברא רוחותיהן לא הספיק לברוא גופותן עד שקדש היום, ונשארו רוחות בלא גוף: **ואילו של אברהם אבינו.** נגזר עליו בין השמשות שיהיה נאחז בסבך בקרניו בשעת העקידה: **אף צבת בצבת עשויה.** תרגום מלקחיה צבתהא. הצבת אינה נעשית אלא בצבת אחרת, וראשונה מי עשאה, על כרחך מאליה נעשית בידי שמים, ונבראת בין השמשות. וזה נדרשה בגמרא בפרק מקום שנהגו (פסחים דף נ"ד), ואמרו, אפשר שהצבת הראשונה נעשית בדפוס שהתיכו הנחושת באש והציקוהו בתוך הדפוס ונעשית הצבת מיד:

ז גולם. לשון גולמי כלים, שלא נגמרה מלאכתן. כך אדם שאינו נגמר בדעתו לא במדות ולא בחכמה קרוי גולם: **אינו מדבר לפני מי שגדול ממנו**

משניות מבוארות – קהתי

ו. **וְהַמַּטֶּה** – של משה, שעשה בו את האותות **(שמות ד, יז)**; ז. **וְהַשָּׁמִיר** – שהשתמשו בו בבנין בית המקדש להבקעת האבנים, ובו פיתחו את אבני החושן והאפוד, כמו שאמרו בברייתא **(סוטה מח, ב)**; "אבנים הללו (שבחושן ואפוד) אין כותבין אותן בדיו, משום שנאמר **(שמות כח, יא)**: "פיתוחי חותם", ואין מסרטין עליהם באיזמל, משום שנאמר **(שם כח, כ)**: "במילואותם", אלא כותב עליהם בדיו ומראה להן שמיר מבחוץ והן נבקעות מאליהן, כתאינה זו שנבקעת בימות החמה ואינה חסירה כלום, וכבקעה זו שנבקעת בימות הגשמים ואינה חסרה כלום"; ח. **וְהַכְּתָב** – צורת האותיות שהיו חקוקות בלוחות **(ברטנורא)**; ט. **וְהַמִּכְתָּב** – כמו שכתוב **(שמות לב, טז)**: "והמכתב מכתב א־להים הוא חרות על הלוחות"; ומבואר בברטנורא, שהיו נקראים מכל ארבעת הצדדים. ולפי הרמב"ם: הכתב – היא התורה הכתובה לפניו יתברך; והמכתב – היא הכתיבה שעל הלוחות (צורת האותיות); י. **וְהַלּוּחוֹת** – הראשונים, שנאמר בהם **(שם לב, טז)**: "והלוחות מעשה א־להים המה", ואמרו **(אבות דרבי נתן פרק ב)**: מלמד שהלוחות היו כתובים ומונחים משׁשת ימי בראשית. ברם, הלוחות השניים משה פסלם, כמו שכתוב **(שמות לד, א)**: "ויאמר ה' אל משה פסל לך שני לוחות אבנים כראשונים". **וְיֵשׁ אוֹמְרִים: אַף הַמַּזִּיקִין** – אף שדים ורוחות נבראו בערב שבת בין השמשות; **וּקְבוּרָתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה** – קברו של משה, כמו שכתוב **(דברים לד, ו)**: "ולא ידע איש את קבורתו", **וְאֵילוֹ שֶׁל אַבְרָהָם אָבִינוּ** – שנגזר עליו בערב שבת בין השמשות, שיהיה נאחז בסבך בקרניו בשעת עקידת יצחק **(בראשית כב, יג)**. **וְיֵשׁ אוֹמְרִים: אַף צְבַת בִּצְבַת עֲשׂוּיָה** – כלומר הצבת אינה נעשית אלא באמצעות צבת אחרת, שאוחזים בה את הברזל המלובן באש ומכים עליו בפטיש עד שהוא נעשה לכלי, ומי עשה את הצבת הראשונה? אלא בידי שמים נעשתה **(עיין פסחים נד, א)**, ונבראה בערב שבת בין השמשות. – הרמב"ם בפירושו למשנתנו כותב, "שכל הנפלאות כולם הושמו בטבעי הדברים ההם מששת ימי בראשית, ולמה ייחד אלו העשרה (למה מונה המשנה דווקא עשרה אלה מתוך שאר כל הנסים)? דע, שלא ייחדם לומר, שאין שום מופת שהושם בטבע הדברים מששת ימי בראשית רק אלו, אלא אמר שאלו בלבד נעשו בין השמשות, ושאר הנפלאות והמופתים הושמו בטבעי הדברים, אשר נעשו בם, בעת העשותם תחילה (בשעת בריאתם בששת ימי בראשית). ואמרו על דרך משל, שיום שני בהחלק המים, הושם בטבע, שיחלק ים סוף למשה, והירדן ליהושע, וכן לאליהו **(מלכים ב, ב, ח)**, וכן לאלישע **(שם שם, יד)**; ויום רביעי כשנברא השמש הושם בטבעו שיעמוד בזמן פלוני בדבר יהושע אליו ("שמש בגבעון דום וירח בעמק אילון" – יהושע י, יב-יג), וכן שאר הנפלאות, מלבד אלו העשרה שהושמו בטבעי הדברים ההם בין השמשות". וכן אמרו במדרש **(בראשית רבה ה, ד)**: אמר רבי יונתן: תנאי התנה הקב"ה במעשה בראשית עם הים שיהא נבקע לפני ישראל, וזה שכתוב **(שמות יד, כז)**: "וישב הים... לאיתנו" – לתנאי שהתנה עמו. אמר רבי ירמיה בן אלעזר: לא עם הים בלבד התנה הקב"ה, אלא עם כל מה שנברא בששת ימי בראשית, כמו שכתוב **(ישעיה מה, יב)**: "אני ידי נטו שמים וכל צבאם צויתי" – צויתי את הים שייקרע לפני ישראל; צויתי את האור שלא יזיק לחנניה מישראל ועזריה **(דניאל ג)**, ואת האריות שלא יזיקו לדניאל **(שם ו)**, ואת הדג שיקיא ליונה **(יונה ב, יא)**. – ולפי המאירי: "עשרה דברים אלו שנימנו במשנתנו – בהם קיום האומה, הצלחתה ושלמות אמונתה; ואילולא הם לא היה קיום לזאת האמונה שבה תכלית המציאות וכוונת הבריאה. וענין "בין השמשות" הוא, כלומר: שתיכף לבריאה התחייבו מצד הקבלה להאמין כן. והזכיר פתיחת פי הארץ – להאמין בעונש הרשעים; ופי הבאר – להאמין בגמול הטובים, והם עיקרי אמונה גדולים בתורתנו; פי האתון – רמז לכל ענין בלעם, שאילולא השגחתו יתברך היו אובדים, כמו שכתוב **(מיכה ו, ה)**: "עמי זכר נא מה יעץ בלק... למען דעת צדקות ה'", כלומר אז תכיר צדקות ה' שעשה עם ישראל; והקשת – שהיתה לאות שהיה הכל נמחה בדור המבול לולא השגחתו יתברך; והמן – שאין ספק שלא היה להם בזולת ה' יתברך מזון ארבעים שנה בלי הפסק; והמטה – רמז לאותות ולמופתים שעשה ה' במצרים, ואילולא הם לא היו יוצאים ממצרים לעולם והיו נטמעים ומשוקעים באמונתם; והשמיר – רמז על כל כלל בנין בית המקדש, שהיה עיקר וראש לענין הדת; הכתב והמכתב – רוצה לומר הכתב והלשון, ששניהם קיום האומה, ובזולתם אין נודד כנף, פוצה פה ומצפצף. והלוחות – עניינם על מתן תורה, שהוא כלל הכוונה כולה. ויש אומרים: אף המזיקים – רומז על היצר הרע שהוא בצד מן הצדדים קיום העולם, כאמרם ז"ל **(בראשית רבה ט, ב)**: "וירא א־להים את כל אשר עשה והנה טוב מאד" – זה יצר הרע, שאלמלא יצר הרע לא היה העולם מתקיים; וקבורתו של משה – שנעלם מקום קברו מגודל החשש שהתבאר במדרשות; ואילו של יצחק – רומז על הצלת יצחק לבעבור השאירנו ברכה בקרב הארץ. ולהמשך הדברים צירף גם ענייני האומנות שהוא צורך העולם, ואמר שהצבת היא תחילת כל המלאכות, וזולתו לא יעשה ממלאכת הברזל רק בקושי גדול".

באור משנה ז

ארבע סוגי אנשים הם, שמידותיהם "פגומות": בור, ריק, עם־הארץ וגולם. בור נקרא מי שאין לו שום מעלה, לא מעלה שכלית ולא מעלה ממעלות המדות, ואף אין לו הכנה בטבעו לבוא לידי מעלה, כאותו שדה "בור" שלא נזרע בו כלום, ואף אם ייזרע לא יצמיח, מאחר שלא הוכן לכך. ועל זה אמרו: "אין בור ירא חטא" (לעיל ב, ה). ריק נקרא מי שיש לו הכנה טבעית למעלות, אלא שלא למד ולא קיבל כל הדרכה וחינוך, כאותו שדה ניר שנעבד ונחרש והוא מוכן לזריעה, אלא שלא נזרע; ואם יזרעו בו, יצמיח. עם הארץ נקרא מי שמתעסק בעיקר ביישוב

דִּבְרֵי חֲבֵרוֹ; וְאֵינוֹ נִבְהָל לְהָשִׁיב; שׁוֹאֵל כָּעִנְיָן וּמֵשִׁיב כַּהֲלָכָה; וְאוֹמֵר עַל רִאשׁוֹן רִאשׁוֹן וְעַל אַחֲרוֹן אַחֲרוֹן; וְעַל מַה שֶּׁלֹּא שָׁמַע אוֹמֵר: לֹא שָׁמַעְתִּי; וּמוֹדֶה עַל הָאֱמֶת. וְחִלּוּפֵיהֶן בַּגֹּלֶם.

ח שִׁבְעָה מִינֵי פֻרְעָנִיּוֹת בָּאִין לָעוֹלָם, עַל שִׁבְעָה גּוּפֵי עֲבֵרָה: מִקְּצָתָן מְעַשְּׂרִין וּמִקְּצָתָן אֵינָן מְעַשְּׂרִין — רָעָב שֶׁל בַּצֹּרֶת בָּא; מִקְּצָתָן רְעֵבִים וּמִקְּצָתָן שְׂבֵעִים. גָּמְרוּ שֶׁלֹּא לְעַשֵּׂר — רָעָב שֶׁל מְהוּמָה וְשֶׁל בַּצֹּרֶת בָּא. וְשֶׁלֹּא לִטּוֹל

פירוש ברטנורא

בחכמה. שכן מצינו באלעזר ואיתמר שלא רצו לדבר בפני אביהן כשקצף עליהם משה, והשיב אהרן: **ואינו נכנס לתוך דברי חבירו.** שלא [יערבבנו]. דכתיב (במדבר י"ב) שמעו נא דברי, המתינו לי עד שאדבר. קל וחומר להדיוט: **ואינו נבהל להשיב.** כדי שתהא תשובתו כהלכה. וכן באליהוא הוא אומר (איוב ל"ו) כתר לי זעיר ואחוך: **שואל כענין ומשיב כהלכה.** לדבר אחד הוא נמנה כאן. והכי פירושו, התלמיד שואל כענין כלומר באותו ענין שהם עסוקים בו, ואז הרב משיב כהלכה. אבל אם ישאל התלמיד שלא כענין, הוא מביא לרב שישיב שלא כהלכה. על דרך שאמר רבי חייא לרב (שבת דף ג') כי קאי רבי בהאי מסכתא לא תשייליה במסכתא אחריתי. וכן אתה מוצא באנשים אשר היו טמאים לנפש אדם שראו את משה עוסק בהלכות הפסח ושאלו לו באותו ענין: **ואומר על ראשון ראשון.** וכן מצינו בהקב"ה שאמר לו משה (שמות ג') מי אנכי כי אלך אל פרעה, היא הראשונה. וכי אוציא את בני ישראל, הרי שניה. והשיבו הקב"ה על הראשונה כי אהיה עמך, ועל השניה, בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלהים: **ועל מה שלא שמע אומר לא שמעתי.** אם פוסק דין מן הסברא מדעתו לא יאמר כך שמעתי מרבותי. ומצינו באנשי חרן (בראשית כ"ט) כששאל מהם יעקב השלום לו, אמרו לו שלום, והנה רחל בתו באה עם הצאן, כלומר, זה אני יודעים, ואם תשאל יותר, הנה רחל בתו באה עם הצאן לא ידענו יותר מזה: **ומודה על האמת.** ואע"פ שיכול להעמיד את דבריו על ידי טענות שבידו. וכן מצינו במשה (ויקרא י'), כשסלקו אהרן ואמר לו, אם שמעת בקדשי שעה אין לך להקל בקדשי דורות, וישמע משה וייטב בעיניו, הודה ולא בוש לומר לא שמעתי, אלא שמעתי ושכחתי: **וחלופיהן בגולם.** חלוף הדברים הללו שבחכם הם בגולם:

ח רעב של בצורת. הגשמים מועטים ומתוך כך השער מתיקר: **רעב של מהומה.** מפני הגייסות אין יכולין לאסוף התבואה: **רעב של כליה.** השמים

משניות מבוארות – קהתי

הארץ, כלומר בצרכי העולם, בעסקי מסחר וכדומה ומתוך כך רכש לו נימוסים חברתיים ומדות מתאימות בהתנהגותו, אבל לא למד תורה ולא רכש לו מעלות שכליות. גולם נקרא מי שלמד ורכש לו מעלות שכליות וכן מעלות המדות, אלא שאינן שלמות אצלו, מאחר שמשמשות אצלו בערבוביא, ואינו משתמש בהן בצורה מתוקנת. ולפיכך הוא נקרא "גולם", שכן דומה הוא לכלי שנגמרה צורתו אבל עדיין חסר בו השיפור והשכלול הראוי להשלמת תיקונו המלא (המאירי; רמב"ם). משנתנו באה ללמד, מה בין חכם לגולם.

שִׁבְעָה דְּבָרִים בַּגֹּלֶם וְשִׁבְעָה בֶּחָכָם – "לפי שהגולם קודם בזמן הקדים התנא "שבעה דברים בגולם", אבל בבואו לבאר את המדות, התחיל בשבעה דברים שבחכם, לפי שהוא התכלית, ונאה להעלות מדותיו" (**"תוספות יום טוב"**). א. **הֶחָכָם אֵינוֹ מְדַבֵּר בִּפְנֵי מִי שֶׁהוּא גָּדוֹל מִמֶּנּוּ בְּחָכְמָה** – וכן מצינו באלעזר ואיתמר (**ויקרא י, טז-יט**) שלא דיברו בפני אביהם כשקצף עליהם משה (**ברטנורא; באורי הגר"א**); ב. **וְאֵינוֹ נִכְנָס לְתוֹךְ דִּבְרֵי חֲבֵרוֹ** – אלא שומע בסבלנות את דבריו ואינו מפסיקו באמצע, שכתוב (**במדבר יב, ז**): "שמעו נא דברי", ודרשו (ספרי בהעלותך): מה תלמוד לומר "שמעו נא דברי"? אלא שביקשו ליכנס לתוך דברי המקום, אמר להם המקום: המתינו לי עד שאדבר! מכאן שלא יהא אדם נכנס לתוך דברי חבירו; ג. **וְאֵינוֹ נִבְהָל לְהָשִׁיב** – אינו נחפז להשיב, אלא מתבונן תחילה בדברי השואל, כדי שידע מה להשיב לו, כמו שאמר אליהוא בן ברכאל הבוזי (**איוב לב, יא**): "הן הוחלתי לדבריכם אזין עד תבונותיכם". ד. **שׁוֹאֵל כָּעִנְיָן וּמֵשִׁיב כַּהֲלָכָה** – שואל באותו ענין שעסוקים בו ואז הרב משיב כהלכה (**ברטנורא**), וכן אמר רבי חייא לרב: בזמן שרבי עומד במסכת זו, אל תשאלהו במסכת אחרת (**שבת ג, ב**): ויש מפרשים, שהחכם משיב כהלכה ואינו מתעקש בסברות בלתי נכונות לשם התנצחות (**המאירי**); ה. **וְאוֹמֵר עַל רִאשׁוֹן רִאשׁוֹן וְעַל אַחֲרוֹן אַחֲרוֹן** – שאם שאלו אותו שתי שאלות או יותר, הרי הוא משיב עליהן לפי הסדר, תחילה על השאלה הראשונה, ואחר כך על השאלה הבאה; וכן מצינו ברבקה, כשאמר לה אליעזר: "בת מי את... היש בית אביך מקום לנו ללין" (**בראשית כד, כג**), השיבה לו: "בת בתואל אנכי... גם תבן גם מספוא רב עמנו, גם מקום ללון" (**שם שם, כד-כה**) – על ראשון ראשון, ועל אחרון אחרון; ו. **וְעַל מַה שֶּׁלֹּא שָׁמַע אוֹמֵר: לֹא שָׁמַעְתִּי** – שאם יש לו סברה באיזה דבר, לא יאמר ששמע אותה מרבותיו, כדי שתתקבל, אלא הוא מודה ואומר: לא קיבלתי אותה מרבותי, וזוהי סברתי ודעתי (**המאירי**); ז. **וּמוֹדֶה עַל הָאֱמֶת** – אם בא חברו לחלוק עליו, אינו מתעקש להעמיד את דבריו מתוך פלפול וראיות מטעות כדי לנצחו, אלא מודה על האמת ואינו בוש לומר: טעיתי; וכן מצינו במשה שכתוב בו (**ויקרא י, ב**): "וישמע משה וייטב בעיניו", ואמרו חכמים: הודה ולא בוש לומר "לא שמעתי", אלא (אמר): "שמעתי ושכחתי" (**זבחים קא, ב**). – בעל "תפארת ישראל" מציין את הסדר שנקטה משנתנו במעלות החכם: א. קודם הדיבור – אינו מדבר בפני גדול; ב. **באמצע הדיבור** – אינו נכנס לתוך דברי חברו; ג. **כשסיים חברו** – אינו נבהל להשיב; ד. **כשמתחיל הוא לדבר** – שואל כענין ומשיב כהלכה; ה. **כשמאריך בתשובתו** – אומר על ראשון ראשון, ועל אחרון אחרון; ו. **כשהתעורר אצלו ספק בדבריו** – אומר לא שמעתי; ז. **כשסיים דבריו וחבריו חולקים עליו** – הוא מודה על האמת. **וְחִלּוּפֵיהֶן בַּגֹּלֶם** – והיפוכן של כל המידות הללו מצויות בגולם, שמדבר בפני מי שגדול ממנו בחכמה, ונכנס לתוך דברי חברו, ונבהל להשיב וכו'.

יום ששי

באור משנה ח

משנתנו מונה פורעניות קשות הבאות לעולם בגלל עבירות חמורות על דרך "מידה כנגד מידה".

שִׁבְעָה מִינֵי פֻרְעָנִיּוֹת בָּאִין לָעוֹלָם, עַל שִׁבְעָה גּוּפֵי עֲבֵרָה – על שבעה סוגי עבירות; ובמדרש שמואל מבואר: גופי עבירה – עבירות עיקריות וחמורות. ויש מבארים, כי העבירות המנויות במשנתנו הן עבירות של ציבור, ועבירה של ציבור קשה משל יחיד, שכן יחיד שנכשל בעבירה, לא קיבלה העבירה צורה מוחשית, אבל ציבור שהתרגל בעבירות, העבירות מקבלות צורה מוחשית, והן קיימות כבר בתור "גופי עבירה" (**"באר אבות"**). **מִקְּצָתָן מְעַשְּׂרִין וּמִקְּצָתָן אֵינָן מְעַשְּׂרִין** – אם מקצתם של האנשים מפרישים תרומות ומעשרות ונזהרים בהם ומקצתם אינם נזהרים בהם, **רָעָב שֶׁל בַּצֹּרֶת בָּא** – שהגשמים מועטים ואין התבואה מצויה אלא ביוקר רב, ואז **מִקְּצָתָן רְעֵבִים וּמִקְּצָתָן שְׂבֵעִים** – מידה כנגד מידה; וכן אמרו בגמרא (**שבת לב, ב**): "בעוון ביטול תרומות ומעשרות שמים נעצרים מלהוריד טל ומטר, והיוקר הווה, והשכר אבד, ובני אדם רצים אחר פרנסתם ואין מגיעים". **גָּמְרוּ שֶׁלֹּא לְעַשֵּׂר** – אם כולם החליטו שלא להפריש מעשרות כל עיקר, **רָעָב שֶׁל מְהוּמָה וְשֶׁל בַּצֹּרֶת בָּא** – מלבד הבצורת באה גם מהומת מלחמה, שמחרידה ומטרידה את בני האדם, עד שאין יכולים לעסוק בעבודה בשדה, ונמצאים כולם רעבים. ויש מפרשים: רעב של מהומה – כלומר שאוכלים ואינם שבעים (**רש"י**). ובמדרש (**בראשית רבה מ**) מצינו: בימי אליהו רעב של בצורת היה; ובימי אלישע רעב של מהומה היה. **וְשֶׁלֹּא לִטּוֹל אֶת הַחַלָּה** –

אֶת הַחַלָּה — רָעָב שֶׁל כְּלָיָה בָּא. דֶּבֶר בָּא לָעוֹלָם — עַל מִיתוֹת הָאֲמוּרוֹת בַּתּוֹרָה, שֶׁלֹּא נִמְסְרוּ לְבֵית דִּין; וְעַל פֵּרוֹת שְׁבִיעִית. חֶרֶב בָּא לָעוֹלָם — עַל עַנּוּי הַדִּין, וְעַל עִוּוּת הַדִּין, וְעַל הַמּוֹרִים בַּתּוֹרָה שֶׁלֹּא כַּהֲלָכָה.

ט חַיָּה רָעָה בָּאָה לָעוֹלָם — עַל שְׁבוּעַת שָׁוְא, וְעַל חִלּוּל הַשֵּׁם. גָּלוּת בָּא לָעוֹלָם — עַל עוֹבְדֵי עֲבוֹדָה זָרָה, וְעַל גִּלּוּי עֲרָיוֹת, וְעַל שְׁפִיכַת דָּמִים, וְעַל הַשְּׁמִטַּת הָאָרֶץ. בְּאַרְבָּעָה פְּרָקִים הַדֶּבֶר מִתְרַבֶּה: בָּרְבִיעִית, וּבַשְּׁבִיעִית,

פירוש ברטנורא

כברול והארץ כנחושה: **שלא נמסרו לב"ד.** שלא עשו בהן דין תורה: **ועל פירות שביעית.** שעושים בהן סחורה ואין נוהגין בהן קדושת שביעית: **ענוי הדין.** שיודעים להיכן הדין נוטה ומעכבין ואין פוסקין אותו: **עוות הדין.** לזכות את החייב ולחייב את הזכאי: **ועל המורים בתורה שלא כהלכה.** לאסור את המותר ולהתיר את האסור:

ט שבועת שוא. לבטלה, שלא לצורך: **חלול השם.** העובר עבירה בפרהסיא ביד רמה. אי נמי, שבני אדם רואים ולומדים ממעשיו: **ועל השמטת הארץ.** שחורשים וזורעים בשביעית: **מפני מעשר עני שבשלישית.** שבמקום מעשר שני שמפרישים בשאר שנים של שמטה, בשלישית ובששית מפרישין מעשר עני: **גזל מתנות עניים.** לקט שכחה ופאה פרט ועוללות:

משניות מבוארות – קהתי

ואם גמרו שלא להפריש חלה מן העיסה, **רָעָב שֶׁל כְּלָיָה בָּא** – רעב כבד העושה כליה ביושבי הארץ, כלומר שרבים מתים מחמת הרעב. יש מפרשים, שמדובר כאן, כי נוסף על ביטול המעשרות גמרו גם לבטל את הפרשת החלה (**"תוספות יום טוב"**); ואחרים מפרשים, שמדובר אף בביטול חלה בלבד, וחמור העוון בחלה מבמעשרות, שכן בחלה יכול אדם לפטור את עצמו מהפרשת חלה על ידי שהוא לש פחות מכשיעור (**עיין עדיות א, ב**), וכיון שלא עשו כך, נראה שרצונם לבטל את המצוה להכעיס, ולפיכך אף עונשם חמור יותר (**מדרש שמואל**). **דֶּבֶר בָּא לָעוֹלָם** – מגפה הגורמת לתמותה רבה פתאומית, **עַל מִיתוֹת הָאֲמוּרוֹת בַּתּוֹרָה, שֶׁלֹּא נִמְסְרוּ לְבֵית דִּין** – דהיינו חייבי כרת ומיתה בידי שמים, או חייבי מיתות בית דין, שמפאת חוסר התראה לא היו יכולים בית הדין לפסוק עליהם דין מוות, ובגלל אלה בא הדבר, מידה כנגד מידה; **וְעַל פֵּרוֹת שְׁבִיעִית** – פירות שגדלו בשנת השמיטה, שעשו בהם סחורה, ולא נהגו בהם קדושת שביעית, כמו שכתוב בתורה (**ויקרא כה, ו**): "והיתה שבת הארץ לכם לאכלה", ודרשו: "לאכלה" ולא לסחורה; והואיל ולא הפקיר את פירות השביעית, הרי גרם שלא היה לעניים מה לאכול ומתו ברעב, לפיכך דבר בא לעולם, מידה כנגד מידה (**המאירי**). ובעל "תפארת ישראל" מפרש: ועל פירות שביעית – שדינם להפקירם, ומפני שלא הפקירום ייענשו מידה כנגד מידה להפקיר חייהם למלאך המשחית. **חֶרֶב בָּא לָעוֹלָם** – חרב של מלחמה, **עַל עַנּוּי הַדִּין** – שמשהים את פסק הדין, אף שהדין מבורר כבר לדיינים ואינו צריך עוד עיון, **וְעַל עִוּוּת הַדִּין** – שמטים את הדין, לזכות את החייב ולחייב את הזכאי. **וְעַל הַמּוֹרִים בַּתּוֹרָה שֶׁלֹּא כַּהֲלָכָה** – לאסור את המותר ולהתיר את האסור. ואף עונש חרב הוא מידה כנגד מידה, שעל ידי עוות הדין גורמים שהעשוק כועס על עושקו שלא כדין, והוא מתנכל להורגו, ועינוי הדין ועיוות הדין והוראה שלא כהלכה – מין עבירה אחת הם (**המאירי**). ובגמרא (**שבת לב, ב**) אמרו: "אם ראית דור שצרות רבות באו עליו, צא ובדוק בדייני ישראל, שכל פורענות שבאה לעולם לא באה אלא בשביל דייני ישראל... ואין הקב"ה משרה שכינתו על ישראל עד שיכלו שופטים ושוטרים רעים מישראל, שנאמר (**ישעיה א, כו**): "ואשיבה שופטיך כבראשונה ויועציך כבתחילה, אחרי כן יקרא לך עיר הצדק קריה נאמנה".

באור משנה ט

משנה זו היא המשך המשנה הקודמת.

חַיָּה רָעָה בָּאָה לָעוֹלָם עַל שְׁבוּעַת שָׁוְא – בעוון שבועה לבטלה ושלא לצורך, וכן בעוון שבועת שקר, **וְעַל חִלּוּל הַשֵּׁם** – שעובר עבירות בפרהסיא (**רדסנורא**), או אדם גדול שבני אדם למידים הימנו והוא אינו נזהר במעשיו; נמצאו הקטנים מזלזלים בתורה על ידו, שאומרים: זה מבין שאין ממש בתורה ובמצוות, ונמצא השם מתחלל על ידו (**רש"י שבת לג, א**). בשתי עבירות אלו – בשבועת שוא ובחילול השם – האדם פוגם את השם, שכן בשבועת שקר כתוב (**ויקרא יט, יב**): "ולא תשבעו בשמי לשקר, וחללת את שם ה' א-להיך", ואחד שבועת שוא ואחד שבועת שקר בחילול השם; ובחילול השם כתוב (**ויקרא כב, לב**): "ולא תחללו את שם קדשי ונקדשתי בתוך בני ישראל". וכן אמרו (**שבת לג, א**): "בעוון שבועת שוא ושבועת שקר וחילול השם וחילול שבת – חיה רעה רבה, ובהמה כלה, ובני אדם מתמעטים, והדרכים משתוממים (מאין עובר). שנאמר (**ויקרא כו, כג**): "ואם באלה לא תוסרו לי", אל תקרא "באלה" (אל"ף צרויה ולמ"ד סגולה), אלא "באלה" (אל"ף ולמ"ד קמוצות), כלומר שבועת שוא ושבועת שקר, וכתוב (**שם שם, כב**): "והשלחתי בכם את חית השדה ושכלה אתכם, והכריתה את בהמתכם והמעיטה אתכם, ונשמו דרכיכם"; וחילול השם וחילול שבת נלמדים משבועה. ואף בפורענות זו יש מידה כנגד מידה, שאדם פוגם את השם הקדוש ע"י שבועת שוא וחילול השם, והרי הוא יורד למדרגת בהמה וחיה, ובאה חיה רעה ופוגעת בו (**המאירי**).

גָּלוּת בָּא לָעוֹלָם עַל עוֹבְדֵי עֲבוֹדָה זָרָה – שנאמר (**ויקרא כו, ל-לג**): "והשמדתי את במותיכם... ונתתי את פגריכם על פגרי גילוליכם... והשימותי את מקדשיכם... ואתכם אזרה בגויים"; אמר הקב"ה: הואיל ואתם רוצים בעבודה זרה, אף אני מגלה אתכם למקום שיש שם עבודה זרה (אבות דרבי נתן ל"ח): **וְעַל גִּלּוּי עֲרָיוֹת** – שנאמר בפרשת עריות (**ויקרא יח, כז–כח**): "כי את כל התועבות האל עשו אנשי הארץ אשר לפניכם... ולא תקיא הארץ אתכם בטמאכם אותה, כאשר קאה את הגוי אשר לפניכם"; **וְעַל שְׁפִיכַת דָּמִים** – שנאמר (**במדבר לה, לג-לד**): "ולא תחניפו את הארץ אשר אתם בה, כי הדם הוא יחניף את הארץ... ולא תטמא את הארץ אשר אתם יושבים בה אשר אני שוכן בתוכה" – מכאן, שאם אתם מטמאים אותה, אינכם יושבים בה ואיני שוכן בתוכה (**שבת לב, ב**); **וְעַל הַשְּׁמִטַּת הָאָרֶץ** – שחורשים וזורעים בשנת השמיטה, שנאמר (**ויקרא כו, לד**): "אז תרצה הארץ את שבתותיה כל ימי השמה ואתם בארץ אויביכם" – אמר להם הקב"ה: הואיל ואין אתם משמיטין אותה, היא תשמט אתכם; ומספר ירחים שאין אתם משמיטין אותה, היא תישמט מאליה, שנאמר (**שם שם, לה**): "כל ימי השמה תשבות, את אשר לא שבתה בשבתותיכם בשבתכם עליה" (אבות דרבי נתן ל"ח). **בְּאַרְבָּעָה פְּרָקִים** – זמנים, **הַדֶּבֶר מִתְרַבֶּה** – כלומר שאם בא דבר לעולם בעוונות הנזכרים במשנה הקודמת, מתרבה הוא בפרקים אלה בגלל גזל מתנות עניים (**"תוספות יום טוב" בשם מדרש שמואל**): **בָּרְבִיעִית** – בשנה הרביעית של השמיטה, **וּבַשְּׁבִיעִית** – בשנת השמיטה, **וּבְמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית** – בתחילת השנה שלאחר שנת השמיטה, **וּבְמוֹצָאֵי הֶחָג שֶׁבְּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה** – במוצאי חג הסוכות. **בָּרְבִיעִית** – הדבר מתרבה, **מִפְּנֵי מַעֲשַׂר עָנִי שֶׁבַּשְּׁלִישִׁית** – שבמקום מעשר שני שמפרישים בשאר שנות השמיטה, צריך להפריש בשנה השלישית

וּבְמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית, וּבְמוֹצָאֵי הֶחָג שֶׁבְּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה. בָּרְבִיעִית — מִפְּנֵי מַעֲשַׂר עָנִי שֶׁבַּשְּׁלִישִׁית; בַּשְּׁבִיעִית — מִפְּנֵי מַעֲשַׂר עָנִי שֶׁבַּשִּׁשִּׁית; וּבְמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית — מִפְּנֵי פֵּרוֹת שְׁבִיעִית; וּבְמוֹצָאֵי הֶחָג שֶׁבְּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה — מִפְּנֵי גֶזֶל מַתְּנוֹת עֲנִיִּים.

י אַרְבַּע מִדּוֹת בָּאָדָם: הָאוֹמֵר: שֶׁלִּי שֶׁלִּי וְשֶׁלְּךָ שֶׁלָּךְ — זוֹ מִדָּה בֵּינוֹנִית, וְיֵשׁ אוֹמְרִים: זוֹ מִדַּת סְדוֹם; שֶׁלִּי שֶׁלָּךְ וְשֶׁלְּךָ שֶׁלִּי — עַם הָאָרֶץ; שֶׁלִּי שֶׁלָּךְ וְשֶׁלְּךָ שֶׁלָּךְ — חָסִיד; שֶׁלִּי שֶׁלִּי וְשֶׁלְּךָ שֶׁלִּי — רָשָׁע.

יא אַרְבַּע מִדּוֹת בַּדֵּעוֹת: נוֹחַ לִכְעוֹס וְנוֹחַ לִרְצוֹת — יָצָא שְׂכָרוֹ בְּהֶפְסֵדוֹ; קָשֶׁה לִכְעוֹס וְקָשֶׁה לִרְצוֹת — יָצָא הֶפְסֵדוֹ בִּשְׂכָרוֹ; קָשֶׁה לִכְעוֹס וְנוֹחַ לִרְצוֹת — חָסִיד; נוֹחַ לִכְעוֹס וְקָשֶׁה לִרְצוֹת — רָשָׁע.

פירוש ברטנורא

י שלי שלי ושלך שלך. איני רוצה להנותך, והלואי שלא תהנה אותי: **ויש אומרים זו מדת סדום.** קרוב הדבר לבוא לידי מדת סדום. שמתוך שהוא רגיל בכך, אפילו בדבר שחבירו נהנה והוא אינו חסר לא ירצה להנות את חבירו, וזו היתה מדת סדום שהיו מתכוונים לכלות הרגל מביניהם, ואע"פ שהיתה הארץ רחבת ידים לפניהם ולא היו חסרים כלום: **שלי שלך ושלך שלי עם הארץ.** שנהנה ומהנה בשוה, וזהו ישובה של הארץ, אבל אינו יודע קרא דכתיב (משלי ט"ו) ושונא מתנות יחיה. וזהו לשון עם הארץ האמור בכל מקום, שרוצה בתקונה של הארץ אבל אין בו חכמה להבדיל בתקונין הראויין: **שלי שלך ושלך שלך.** מהנה את הבריות מנכסיו, והוא אינו נהנה מאחרים: **חסיד.** שעושה לפנים משורת הדין:

יא הכי גרסינן **נוח לכעוס ונוח לרצות יצא שכרו בהפסדו, קשה לכעוס וקשה לרצות יצא הפסדו בשכרו.** אדם שכועס מהר על כל דבר, אע"פ שהוא חוזר ומתרצה מהרה הפסדו מרובה משכרו, שרוב מעשיו מקולקלים מאחר שהוא נוח לכעוס על כל דבר ודבר. אבל הקשה לכעוס, אע"פ שיש לו מדה רעה שהוא קשה לרצות, יצא הפסדו המועט שהוא קשה לרצות בשכרו המרובה שהוא קשה לכעוס, ורוב מעשיו מתוקנים. ואית דגרסי איפכא. וגרסא זו נראית לי עיקר:

משניות מבוארות – קהתי

ובשנה הששית מעשר עני, וכיון שלא נתנו לעניים את המעשר שלהם, וגרמו להם למות ברעב, בא הדבר ומקפח את חייהם; **בַּשְּׁבִיעִית מִפְּנֵי מַעֲשַׂר עָנִי שֶׁבַּשִּׁשִּׁית** – מפני מעשר עני שהיה להם לתת בשנה הששית ולא נתנו, כמבואר למעלה; **וּבְמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית מִפְּנֵי פֵּרוֹת שְׁבִיעִית** – שלא הניחום הפקר, כדי שיוכלו העניים לזכות בהם ולהחיות את נפשם; **וּבְמוֹצָאֵי הֶחָג שֶׁבְּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה מִפְּנֵי גֶזֶל מַתְּנוֹת עֲנִיִּים** – משום שלא הניחו לעניים בשעת הקציר והבציר את המתנות שהתורה ציותה לתת להם, והן: לקט שכחה ופאה, פרט ועוללות, שכתוב בהם (**ויקרא יט, י**): "לעני ולגר תעזוב אותם"; וכן אומר הכתוב (**משלי כב, כב-כג**): "אל תגזל דל כי דל הוא, ואל תדכא עני בשער. כי ה' יריב ריבם, וקבע את קובעיהם נפש". ולמה במוצאי החג? לפי שבחג האסיף נשלמו הימים של נתינת מתנות עניים "כי כבר נשלם עסק האדמה, ומי שנתן אלה החוקים (מתנות העניים שהיו להם לחוק מאת ה') – נתנם, ומי שלא נתנם – גזלם" (**רמב"ם**).

שבת קודש
באור משנה י

אַרְבַּע מִדּוֹת בָּאָדָם – בהתנהגותו כלפי חברו, בענין עזרה והנאה הדדית בגוף או בממון. א. **הָאוֹמֵר: "שֶׁלִּי שֶׁלִּי וְשֶׁלְּךָ שֶׁלָּךְ"** – אינני רוצה להנותך משלי, ואל תהנה אותי משלך, **זוֹ מִדָּה בֵּינוֹנִית** – של האדם הבינוני, שאינו חסיד, אבל גם רשע איננו, שהרי נזהר הוא ליהנות משלו בלבד ולא משל אחרים. **וְיֵשׁ אוֹמְרִים: זוֹ מִדַּת סְדוֹם** – כלומר מידה זו שלא להנות את אחרים היא מידה רעה, שנהגו בה אנשי סדום, ועל ידי כך מנעו רגל אורחים מביניהם, ואף התאכזרו על עניים ואביונים, כמו שכתוב (**יחזקאל טז, מט**): "הנה זה היה עון סדום אחותך, גאון שבעת לחם ושלות השקט היה לה ולבנותיה, ויד עני ואביון לא החזיקה". והרב מברטנורא מפרש: זו מידת סדום קרוב הדבר לבוא לידי מידת סדום, שמתוך שהוא רגיל בכך, אפילו בדבר שחברו נהנה והוא אינו חסר לא ירצה להנות את חברו, וזו היתה מידת סדום, שהיו מתכוונים לכלות הרגל מביניהם, ואף על פי שהיתה הארץ רחבת ידים לפניהם ולא היו חסרים כלום. ובמדרש שמואל מבואר, ששתי הסברות נכונות, ואין כאן מחלוקת, שכן הכל הולך אחר כוונת האומר, שאם הוא מתכוון בעיקר שלא ליהנות משל אחרים, כדי לקיים "ושונא מתנות יחיה", אלא בשביל שיוכל לעמוד בזה, הוא מוסיף ואומר: "שלי שלי", הרי זו מידה בינונית, אבל מי שמתכוון בעיקר שלא להנות את אחרים, כי חס הוא על ממונו, ורק כדי לקיים את ראשית דבריו "שלי שלי" הוא מוסיף ואומר: גם שלך שלך, זו היא מידת סדום. ב. האומר: **"שֶׁלִּי שֶׁלָּךְ וְשֶׁלְּךָ שֶׁלִּי"** – שמהנה את חברו מממונו, כדי שגם הוא ייהנה משל חברו בשעת הצורך, הרי זה **עַם הָאָרֶץ** – שמידה זו טובה היא ליישובה של הארץ, וכך נוהגים רוב בני אדם, ליהנות ולהנות במידה שווה. ויש מפרשים, שהתנא קראו "עם הארץ" לגנאי, לפי שאין בו תרבות (**רש"י**), כלומר שאינו מבחין בין שלו לשל חברו. ג. האומר: **"שֶׁלִּי שֶׁלָּךְ וְשֶׁלְּךָ שֶׁלָּךְ"** – שאינו רוצה ליהנות משל אחרים, אבל מהנה הוא ברצון את אחרים משלו וגומל חסד לכל אדם, הרי זה **חָסִיד** – שמתנהג לפנים משורת הדין. ד. האומר: **"שֶׁלִּי שֶׁלִּי וְשֶׁלְּךָ שֶׁלִּי"** – שנהנה מאחרים ואינו רוצה להנות את אחרים משלו, הרי זה **רָשָׁע** – שחומד ממון אחרים ואינו גומל חסד עם שום אדם.

באור משנה יא

אַרְבַּע מִדּוֹת בַּדֵּעוֹת – בתכונות רוחו של האדם: א. **נוֹחַ לִכְעוֹס** – שעל כל דבר קטן או גדול שאינו כרוחו וכרצונו הוא מתרגז מהר, **וְנוֹחַ לִרְצוֹת** – והוא חוזר אמנם ומתרצה בנקל, **יָצָא שְׂכָרוֹ בְּהֶפְסֵדוֹ** – כלומר שהפסדו מרובה משכרו, כי אין תועלת רבה בזה שהוא "נוח לרצות", מאחר שעלול הוא כל רגע לכעוס, ונמצא כל ימיו שרוי בכעס וברוגז, ובני אדם מתרחקים ממנו. וכן אמרו (**נדרים כב, א**): "כל הכועס, כל מיני גיהנם שולטים בו". ב. **קָשֶׁה לִכְעוֹס וְקָשֶׁה לִרְצוֹת** – שאינו כועס אלא לעתים רחוקות, אבל כשהוא כועס, קשה לפייסו, **יָצָא הֶפְסֵדוֹ בִּשְׂכָרוֹ** – הפסדו שקשה לרצות יוצא בשכרו שקשה לכעוס, כלומר ששכרו מרובה מהפסדו, הואיל ואינו כועס אלא באופן נדיר; וכיון שדעתו מיושבת, רוב מעשיו מתוקנים הם. ג. **קָשֶׁה לִכְעוֹס וְנוֹחַ לִרְצוֹת** – שאמנם כועס הוא לפעמים, שאין לך אדם שלא יכעס כלל, ויש שחובה היא לכעוס, כמו פנחס בן אלעזר שקינא קנאת ה' צבאות, אבל הכעס הוא נגד טבעו ולמורת רוחו; ואף כשהוא כועס, נוח הוא להתפייס ולהתרצות מהר, הרי זה **חָסִיד** – שמושל הוא ברוחו ומתנהג תמיד לפנים משורת הדין. ד. **נוֹחַ לִכְעוֹס וְקָשֶׁה לִרְצוֹת** – שכועס הוא לעתים קרובות על כל דבר קטן, ואף עומד הוא על דעתו ואינו מתפייס, הרי זה **רָשָׁע** – וכן אמרו (**נדרים כב, א**): כל הכועס, בידוע שעוונותיו מרובים מזכויותיו, שנאמר (**משלי כט, כב**): "איש אף יגרה מדון, ובעל חימה רב פשע"; ועוד אמרו (**ברכות כט, ב**): "לא תרתח (לא תכעס) ולא תחטא".

ביאור עם "שפה ברורה – עוז והדר"

דף יח ע"א: שנינו במשנה: **הָיְתָה כְּתוּבָה בְּסַם** ובסיקרא ובקומוס ובקנקנתום על הנייר ועל הדפתרא לא יצא **כו'.**

הגמרא מבארת פירוש דברים אלו: **סַם** הוא מין הנקרא **סַמָּא. סִקְרָא, אָמַר רַבָּה בַּר בַּר חָנָה, סִקְרְתָּא** [-צבע אדום לתריסים] **שְׁמָהּ. קוֹמוּם** הוא **קוֹמָא** - שרף אילן, וממחים אותו במים וצובעים בו.

קַנְקַנְתּוֹם הוא **חַרְתָּא דְּאוּשְׁכְּפֵי** - מין סם לצביעת מנעלים שחורים. הגמרא מבארת את פסולי הקלף שבמשנה: **דִּיפְתְּרָא** הוא עור **דְּמָלִיחַ וְקָמִיחַ** בקמח ומים, **וְלֹא עָפִיץ** - עדיין לא עובד בעפצים. **גְּיֵר** הוא **מַחֲקָא** - עשבים שחוקים הדבוקים בדבק.

שנינו במשנה: **עַד שֶׁתְּהֵא כְּתוּבָה אַשּׁוּרִית.**

מבארת הגמרא את מקור הדין: **דִּכְתִיב** בה (אסתר ט כז) 'לְהִיוֹת עֹשִׂים אֵת שְׁנֵי הַיָּמִים הָאֵלֶּה **כִּכְתָבָם וְכִזְמַנָּם',** שתהא המגילה כתובה בכתבם שהוא כתב אשורית.

שנינו במשנה: עד שתהא כתובה וכו' **עַל הַסֵּפֶר וּבְדָיו וכו'.**

מבררת הגמרא את מקור הדין: **מְנָלָן** שכשירה רק בהם. משיבה הגמרא: **אָתְיָא** בגזירה שוה **'כִּתִיבָה' 'כִּתִיבָה', כִּתִיב הָכָא** (שם ט כט) **'וַתִּכְתֹּב אֶסְתֵּר הַמַּלְכָּה', וּכְתִיב הָתָם** בכתיבת מגילת איכה (ירמיה לו יח) **'וַיֹּאמֶר לָהֶם בָּרוּךְ מִפִּיו יִקְרָא אֵלַי אֶת כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וַאֲנִי כֹּתֵב עַל הַסֵּפֶר בְּדִיו',** וכשם ששם כתב על הספר [דהיינו קלף גמור] ובדיו דווקא, כך גם כתיבת המגילה.

משנה המשנה דנה בדין בן עיר הקורא בי"ד שהלך לכרך, ובן כרך הקורא בט"ו שהלך לעיר: **בֶּן עִיר** שאינה מוקפת חומה **שֶׁהָלַךְ לִכְרַךְ** המוקף חומה מימות יהושע, **וּבֶן כְּרַךְ שֶׁהָלַךְ לְעִיר, אִם עָתִיד לַחֲזוֹר לִמְקוֹמוֹ, קוֹרֵא** כִּקריאת **מְקוֹמוֹ, וְאִם לָאו, קוֹרֵא עִמָּהֶן** - עם בני המקום שנמצא בו בזמנם.

המשנה דנה היכן מקום תחילת הקריאה: **וּמֵהֵיכָן קוֹרֵא אָדָם אֶת הַמְּגִילָה וְיוֹצֵא בָהּ יְדֵי חוֹבָתוֹ.** רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר, קורא את **כּוּלָּהּ,** ובלא זה לא יצא. **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, מֵ'אִישׁ יְהוּדִי'** (אסתר ב ה). **רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, מֵ'אַחַר הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה'** (שם ג א).

גמרא ביאור הדין הראשון במשנה: **אָמַר רָבָא, לֹא שָׁנוּ** שבן הכרך הנמצא בעיר אם עתיד לחזור למקומו קורא כמקומו, **אֶלָּא** כ**שֶׁעָתִיד לַחֲזוֹר** למקומו **בְּלֵילֵי אַרְבָּעָה עָשָׂר** לפני עלות השחר, שאז אינו צריך לקרות בליל י"ד אף שעודנו שם, שכיון שביום לא יהיה שם אין זה נקרא אף פרוז בן יומו, **אֲבָל** אם **אֵין עָתִיד לַחֲזוֹר בְּלֵילֵי אַרְבָּעָה עָשָׂר,** אלא רק לאחר עלות השחר של יום ארבעה עשר, נקרא פרוז לאותו יום, **וקוֹרֵא עִמָּהֶן** - עם בני העיר בין בלילה ובין ביום.

ומוכיח רבא את מקור דבריו: **אָמַר רָבָא, מְנָא אֲמִינָא לַהּ, דִּכְתִיב** במצוות פורים (שם ט יט) **'עַל כֵּן הַיְּהוּדִים הַפְּרָזִים הַיּוֹשְׁבִים בְּעָרֵי הַפְּרָזוֹת'** וגו', **מִכְּדֵי** - הרי כבר **כְּתִיב 'הַיְּהוּדִים הַפְּרָזִים', לָמָּה לִי לְמִיכְתַּב** שוב **'הַיּוֹשְׁבִים בְּעָרֵי הַפְּרָזוֹת',** ודאי **הָא קָא מַשְׁמַע לָן,** דְּאף **פְּרוּז בֶּן יוֹמוֹ** - שנמצא בעיר רק יום אחד, **נִקְרָא פְּרוּז** וקורא בי"ד באדר.

מבררת הגמרא: **אַשְׁכְּחָן** שפְּ**רוּז** בן יומו נקרא פרוז, **מוּקָף מְנָא לָן** שבן יומו נקרא מוקף. משיבה הגמרא: **סְבָרָא הוּא,** מכך שחידש הכתוב **דְּפָרוּז בֶּן יוֹמוֹ קָרוּי פָּרוּז,** ממילא גם **מוּקָף בֶּן יוֹמוֹ קָרוּי מוּקָף.**

מאמר נוסף של רבא בזמן קריאת המגילה: **וְאָמַר רָבָא, בֶּן כְּפָר** שהקדים כדינו לקרוא ביום הכניסה שהוא יום שני או חמישי שקודם י"ד באדר, **שֶׁהָלַךְ לְעִיר** בליל י"ד, **בֵּין כָּךְ וּבֵין כָּךְ** - בין אם עתיד לחזור למקומו בליל י"ד ובין אם לא, חוזר **וקוֹרֵא עִמָּהֶן** - עם בני העיר. ומבאר רבא: **מַאי טַעְמָא,** משום **דַּהַאי** - בן הכפר, מעיקר הדין

רש"י

סמא = זרניך בלשון קודש, אורפמניט"ו בלעז. **סקרתא** — צבע אדום שצובעין בו תריסין. **קומא** = שרף אילן. **חרתא דאושכפי** — סם שצובעין בו מנעלים שחורין. **קמיח** — במים. **ולא עפי"ץ** — מעובד בעפצים, שקורין גל"ש. **מחקא** — מין עשבים עשוי על ידי דבק. **משנה בן עיר** — שזמנו בארבעה עשר. **שהלך לכרך** — שזמנו בחמשה עשר. **אם עתיד לחזור** — מפרש בגמרא. **קורא כמקומו** — כחובת מקומו, בן עיר בארבעה עשר, בן כרך בחמשה עשר. **גמרא לא שנו** — דבן כרך שהלך לעיר ועתיד לחזור למקומו קורא בחמשה עשר ולא בארבעה עשר. **אלא שעתיד לחזור בליל ארבעה עשר** — אם קודם עמוד השחר יצא מן העיר, הוא דקתני שאינו צריך לקרות עמהן בלילי ארבעה עשר, אף על פי שעודנו שם, הואיל וביום לא יהיה שם — אין זה אפילו פרוז בן יומו. **אבל אין עתיד** — לצאת משם בלילה, דהשתא הוי פרוז לאותו יום אף על פי שעתיד לחזור, למחר ליום [אחר] — נקרא פרוז, וקורא עמהן בין בלילי ארבעה עשר בין בארבעה עשר. והוא הדין לבן עיר שהלך לכרך, אם עתיד לחזור בלילי חמשה עשר, שלא יהא שם ביום חמשה עשר — לא הוי מוקף ליומו, וקורא בארבעה עשר כחובת מקומו ואף על פי שהוא בכרך. אבל אין עתיד לחזור בלילי חמשה עשר — אין צריך לקרותה בארבעה עשר, וממתין וקורא עמהן, אף על פי שסופו לחזור לאחר זמן. **מנא ליה** — דמשום ההוא יומא חשיב כוותייהו. **בן כפר** — שהקדים וקרא ליום הכניסה, ואחר כך הלך לעיר והיה שם לילי ארבעה עשר. **בין כך ובין כך** — אפילו עתיד לחזור ולצאת משם קודם היום —

רש"י

קורא עמהן בלילה. **כבני העיר בעי מקרי** — כל הפרזים זמנם בארבעה עשר, בין כפרים בין עיירות, ורבנן הוא דאקילו עלייהו להקדים ליום הכניסה. **והני מילי** — דאקילו עלייהו דאין צריך לחזור ולקרות בארבעה עשר — כי איתיה בכפר. **מאחר הדברים האלה** — גידל המלך וכו'. **כל תוקף** — לקיים אגרת הפורים על תוקף הקפיד להזכיר. **תוקפו של אחשורוש** — ומתחילתה היא מדברת בתוקפו, עד סופה. **ומה ראו על ככה** — המגילה נכתבת ונקראת להודיע לדורות מה ראו באותו הזמן שעשו מה שעשו, ומפרש "על ככה" עשו, ולפרש מה הגיע על העושים.

ביאור עם "שפה ברורה – עוז והדר"

כִּבְנֵי הָעִיר בָּעֵי לְמִקְרֵי, וְרַבָּנָן הוּא דְּאַקִּילוּ עַל הַכְּפָרִים שיקדימו לקרוא ביום הכניסה, **כְּדֵי** שֶׁבְּיוֹם הפורים יהיו פנויים **וִיסַפְּקוּ מַיִם וּמָזוֹן לַאֲחֵיהֶם** שֶׁבַּכְּרַכִּין, **וְהָנֵי מִילֵּי** ששייך בו דין זה, **כִּי אִיתֵיהּ** לבן הכפר **בְּדוּכְתֵּיהּ** ביום י"ד, **אֲבָל כִּי אִיתֵיהּ בְּעִיר** בליל י"ד, אזי אין שייך בו טעם זה **וּכִבְנֵי עִיר בָּעֵי לְמִקְרֵי.**

קושיא לדברי רבא האחרונים: **אִיתִיבֵיהּ אַבַּיֵי** לרבא, שנינו בברייתא, **בֶּן כְּרַךְ שֶׁהָלַךְ לְעִיר, בֵּין כָּךְ וּבֵין כָּךְ קוֹרֵא כִּמְקוֹמוֹ.** וקשה, וכי **בֶּן כְּרַךְ סָלְקָא דַּעְתָּךְ** שנאמר דין זה, הלא **בְּאִם עָתִיד לַחֲזוֹר** למקומו **תַּלְיָא מִילְּתָא** כמבואר במשנתנו, **אֶלָּא לָאו** מוכח שיש להגיה **'בֶּן כְּפָר'** במקום 'בן כרך', ומבואר שקורא כמקומו ביום הכניסה, אף שנמצא בי"ד בעיר, וקשה לרבא.

מתרצת הגמרא: **וְלָאו תָּרוּצֵי מְתַרְצַת** - וכי אינך מגיה בברייתא לתרצה, אם כן תגיה עוד **וּתְנֵי 'קוֹרֵא עִמָּהֶן'** במקום 'קורא כמקומו', וכרבא.

שנינו במשנה: **מֵהֵיכָן קוֹרֵא אָדָם אֶת הַמְּגִילָּה וְכוּ'.**

שיטה נוספת בדין זה: **תַּנְיָא** בברייתא, **רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי אוֹמֵר,** קוראים את המגילה **מִ'בַּלַּיְלָה הַהוּא'** (אסתר ו א).

הגמרא מבארת טעם כל השיטות: **אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, וְכוּלָּן מִקְרָא אֶחָד דָּרְשׁוּ,** שנאמר (שם ט כט) **'וַתִּכְתֹּב אֶסְתֵּר הַמַּלְכָּה** בַּת אֲבִיחַיִל **וּמָרְדֳּכַי הַיְּהוּדִי אֶת כָּל תֹּקֶף** לְקַיֵּם אֵת אִגֶּרֶת הַפּוּרִים', כלומר שכתבו שיקיימו ויקפידו להזכיר את כל חוזק הדבר, ובזה נחלקו התנאים מהו תוקף הדבר. **מַאן דְּאָמַר** שקורא את **כּוּלָּהּ,** סבר דהיינו **תּוֹקְפוֹ שֶׁל אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ,** והוא כתוב מתחילת המגילה ועד סופה. **וּמַאן דְּאָמַר מִ'אִישׁ יְהוּדִי'** סבר ש'תוקף' הוא **תּוֹקְפוֹ שֶׁל מָרְדְּכַי,** שמסופר עליו ממקום זה. **וּמַאן דְּאָמַר מֵ'אַחַר הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה'** סבר שהוא **תּוֹקְפוֹ שֶׁל הָמָן,** שהחל משם. **וּמַאן דְּאָמַר מִ'בַּלַּיְלָה הַהוּא'** סבר שהוא **תּוֹקְפוֹ שֶׁל נֵס,** שהחל ממעשה זה.

שיטה אחרת במקור השיטות בזה: **רַב הוּנָא אָמַר, מֵהָכָא,** שנאמר (שם ט כו) **'וּמָה רָאוּ עַל כָּכָה וּמָה הִגִּיעַ אֲלֵיהֶם',** כלומר יש לקרוא המגילה כדי להודיע לדורות 'מה ראו' באותו זמן לעשות מה שעשו, ועל זה מפרש 'על ככה' משום דבר מסוים, 'ומה הגיע אליהם' לבסוף משום מעשה זה, ונחלקו האמוראים לאיזה מעשה כוונת המגילה. **מַאן דְּאָמַר כּוּלָּהּ,** דרש, **מָה רָאָה אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ שֶׁנִּשְׁתַּמֵּשׁ בִּכְלֵי שֶׁל בֵּית הַמִּקְדָּשׁ** בסעודתו ולא נתיירא כמבואר לעיל (יא:), **'עַל כָּכָה'** היינו **מִשּׁוּם דְּחָשִׁיב שִׁבְעִים שָׁנִין** לגלות בבל **וְלֹא אִיפְּרוֹק** - ולא נגאלו בני ישראל ממנה כנבואת ירמיהו, ולכן לא נתיירא והשתמש בסעודתו בכלי המקדש, **'וּמָה הִגִּיעַ אֲלֵיהֶם'** משום מעשה זה, **דְּקָטַל** את **וַשְׁתִּי** באותה סעודה, ודבר זה מסופר בתחילת המגילה, ולכן יש לקראה מתחילתה. **וּמַאן דְּאָמַר מֵ'אִישׁ יְהוּדִי',** דרש, **מָה רָאָה מָרְדְּכַי דְּאִיקַּנֵּי בְּהָמָן** - שעורר קנאת המן עליו, **'עַל כָּכָה'** היינו משום **דְּשָׁוֵי** המן **נַפְשֵׁיהּ עֲבוֹדָה זָרָה,** ולא רצה מרדכי לכרוע לפניו, **'וּמָה הִגִּיעַ אֲלֵיהֶם'** במעשה זה, **דְּאִתְרַחִישׁ נִיסָּא,** וכיון שתחילת ענינו של מרדכי הוא מ'איש יהודי', יש לקרוא משם. **וּמַאן דְּאָמַר מֵ'אַחַר הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה',** דרש, **מָה רָאָה הָמָן שֶׁנִּתְקַנֵּא בְּכָל הַיְּהוּדִים** ורצה להורגם (שם ג ו), **'עַל כָּכָה',** היינו **מִשּׁוּם דְּ'מָרְדְּכַי לֹא יִכְרַע וְלֹא יִשְׁתַּחֲוֶה'** (שם ו ב), **'וּמָה הִגִּיעַ אֲלֵיהֶם'** מכך, **'וְתָלוּ אֹתוֹ וְאֶת בָּנָיו עַל הָעֵץ'** (שם ט כה), וכיון שתחילת ענינו מ'אחר הדברים האלה', מתחילים לקרוא משם. **וּמַאן דְּאָמַר מִ'בַּלַּיְלָה הַהוּא'** דרש, **מָה רָאָה אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ לְהָבִיא אֶת סֵפֶר הַזִּכְרוֹנוֹת** בלילה שנדדה שנתו (שם ו א), **'עַל כָּכָה',** דְּזִמִּינְתֵּיהּ **אֶסְתֵּר לְהָמָן בַּהֲדֵיהּ** - עם אחשורוש לסעודה, וחשב אחשורוש שמא הזמינתו משום שהיא והמן חושבים להרגו, ואין מטיבים עמו ומודיעים לו זאת משום שלא נתן שכר לאדם שהיטיב עמו (לעיל טו:), **'וּמָה הִגִּיעַ אֲלֵיהֶם'** במעשה זה, **דְּאִתְרַחִישׁ נִיסָּא** שנמצא כתוב בספר הזכרונות שמרדכי הצילו.

פסק ההלכה בזה: **אָמַר רַבִּי חֶלְבּוֹ אָמַר רַב חָמָא בַּר גּוּרְיָא אָמַר רַב, הֲלָכָה כְּדִבְרֵי הָאוֹמֵר** שצריך לקרוא את **כּוּלָּהּ. וַאֲפִילּוּ לְמַאן דְּאָמַר** שדי לקרוא **מֵ'אִישׁ יְהוּדִי',** המגילה **צְרִיכָה שֶׁתְּהֵא כְּתוּבָה כּוּלָּהּ** מתחילתה.

אוֹ הֵיתֵר זְרִיקָה שֶׁנִּינוּ – שאף על פי ששחט כראוי, אין די בכך, לפי שבמשנה שנינו 'שהיתה לה שעת היתר לכהנים', והרי הבשר ניתר לכהנים רק בזריקה, לפיכך צריך שתהיה גם קבלה בהכשר כדי שיהיה הקרבן ראוי לזריקה, ואז נחשב שראוי לכהנים, שכל העומד להיזרק, הרי הוא כמו שנזרק. **אוֹ הֵיתֵר אֲכִילָה שֶׁנִּינוּ** – שאף על פי שנשחט ונתקבל הדם בכשרות, אין די בכך, אלא כדי להתיר את איסור המעילה צריך גם שיזרק כראוי, שאז הבשר ניתר באכילה, ואין אומרים 'כל העומד להיזרק הרי הוא כמו שנזרק'. והשיב בר קפרא לבר פדת שנחלקו בדבר זה חזקיה ורבי יוחנן, **חִזְקִיָּה אָמַר, הֵיתֵר שְׁחִיטָה שֶׁנִּינוּ, רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, הֵיתֵר אֲכִילָה שֶׁנִּינוּ.**

הגמרא מקשה כמה קושיות על חזקיה ורבי יוחנן: **אָמַר רַבִּי זֵירָא, לֹא דְּיֵיקָא מַתְנִיתִין דְּלֹא כְּחִזְקִיָּה וּדְלֹא כְּרַבִּי יוֹחָנָן** – דיוק לשון משנתנו מורה לא כדעת חזקיה שאמר 'היתר שחיטה שנינו', ולא כדעת רבי יוחנן שאמר 'היתר אכילה שנינו, דתָנַן במשנתנו, 'איזו היא שהיה לה שעת היתר לכהנים, שֶׁלָּנָה וְשֶׁנִּטְמֵאת וְשֶׁיָּצְאת', **לָאו** – וכי אין כוונת מה ששנינו 'שלנה', דְּלָן הַדָּם לאחר שנתקבל בכוס כראוי, קודם שנזרק, **וְקָתָנֵי** – ושנינו על כך במשנה **'אֵין מוֹעֲלִין בּוֹ'**, **וּשְׁמַע מִינָּהּ** – ומוכח מזה, שֶׁהֵיתֵר זְרִיקָה שֶׁנִּינוּ, ולכן אף שלא נזרק הדם ולא הותר הבשר באכילה לא מועלים בו, משום שכל העומד להיזרק הרי הוא כזרוק. דוחה הגמרא את הראיה: **לֹא** – אין כאן סתירה לדברי רבי יוחנן, שאפשר לפרש את מה ששנינו 'שלנה', **דְּלָן בָּשָׂר, אֲבָל דָּם אִיזְדְּרִיק** – הדם נזרק לפני שלן הבשר, **מִשּׁוּם הָכִי קָתָנֵי** [–משום כך שנינו] **'אֵין מוֹעֲלִין בּוֹ'**, כי כבר הותר לאכילה, וכדעת רבי יוחנן.

קושיא נוספת: **תְּנַן, 'וְאֵיזוֹ הִיא שֶׁלֹּא הָיְתָה לָהּ שְׁעַת הַכּוֹשֶׁר לַכֹּהֲנִים** [שאין בשרה יוצא מידי מעילה], **שֶׁנִּשְׁחֲטָה** חוּץ לִזְמַנָּהּ וְחוּץ לִמְקוֹמָהּ וְשֶׁקִּבְּלוּ **פְּסוּלִין וְזָרְקוּ אֶת דָּמָהּ'. הֵיכִי דָּמֵי, אִילֵימָא** – אם נאמר שכוונת המשנה, דְּזָרְקוּהוּ **פְּסוּלִין** וְגם קִבְּלוּהוּ **פְּסוּלִין, לָמָּה לִי עַד דְּאִיכָּא תַּרְתֵּי** – מדוע הוצרך התנא להוסיף שגם זרקוהו פסולים, אחר שכבר בלא כך נפסל הדם כשקבלוהו הפסולים. **אֶלָּא לָאו** – וכי אין הכוונה, דְּקִבְּלוּהוּ **פְּסוּלִין וְזָרְקוּהוּ כְּשֵׁרִים, וְקָתָנֵי** – ושנינו, **מוֹעֲלִין בּוֹ**. וממה שנקט התנא שקבלוהו פסולין וזרקוהו כשרים, ולא להיפך שקיבלוהו כשרים וזרקוהו פסולין שמועלין בו, **שְׁמַע מִינָּהּ** – הרי מוכח מכאן שֶׁהֵיתֵר זְרִיקָה שֶׁנִּינוּ, ולכך דווקא אם קבלוהו פסולים וזרקוהו כשרים מועלים בו משום שלא הותר לזריקה, אבל אם היה בהיפך, שקבלוהו כשרים, אף על פי שזרקוהו פסולים אין מועלים בו, משום ש'היתר זריקה שנינו', וקשה גם על חזקיה שאמר 'היתר שחיטה שנינו', וגם על רבי יוחנן שאמר 'היתר אכילה שנינו', על חזקיה קשה ממה ששנינו שאם קבלו פסולים מועלים בו, ואף על פי שהיה כאן היתר שחיטה. ועל רבי יוחנן קשה מדיוק הלשון, שמשמע שרק משום שקבלוהו פסולים מועלים בו, אבל אם קבלוהו כשרים וזרקוהו פסולים אין מועלים, ואף על פי שלא היה היתר אכילה.

נאמר בקרבן חטאת (ויקרא ו כ) 'וַאֲשֶׁר יִזֶּה מִדָּמָהּ עַל הַבֶּגֶד אֲשֶׁר יִזֶּה עָלָיהָ תְּכַבֵּס בְּמָקוֹם קָדוֹשׁ', למדנו מכאן שבגד שניתז עליו מדם החטאת צריך לכבסו בעזרה, ודווקא אם הוזה עליו דם שכשר לזריקה, ולא דם פסול, שנאמר 'ואשר יזה מדמה' ודרשו (זבחים צג.) מדם כשירה ולא מדם פסולה, עוד דרשו (שם) מפסוק זה, 'אשר יזה', פרט לזה שכבר הוזה, כלומר, שדם שהוזה וניתז מן הקרן או מן היסוד על הבגד אינו מצריך כיבוס.

הגמרא מקשה ודוחה את הדיוק שדייקנו במשנה ש'היתר זריקה שנינו': **מַתְקִיף לָהּ רַב יוֹסֵף** על מה שרצינו לדייק מהמשנה שהיתר זריקה שנינו, **וְאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ אִיכָּא לְפַלּוּגֵי הָכִי** – ואם היה עולה בדעתך לחלק ולומר שמה ששנינו במשנה קבלו פסולים וזרקו כשרים, בדווקא הוא שנוי, ואם קבלוהו כשרים וזרקוהו פסולים אין מועלים בו כי היתר זריקה שנינו, איך תפרש **הָא דִּתְנַן הָתָם** במשנה (שם צב.), **חַטָּאת פְּסוּלָה** שניתז מדמה על הבגד, **אֵין דָּמָהּ טָעוּן כִּיבּוּס, בֵּין שֶׁהָיְתָה לָהּ שְׁעַת הַכּוֹשֶׁר** לזריקת הדם, **וְנִפְסְלָה** אחר שנתקבל הדם בתיקונו, **וּבֵין שֶׁלֹּא הָיְתָה לָהּ שְׁעַת הַכּוֹשֶׁר** לזריקה, **וְנִפְסְלָה** קודם קבלת הדם. מבארת המשנה: **אֵי זוֹ הִיא שֶׁהָיְתָה לָהּ שְׁעַת הַכּוֹשֶׁר וְנִפְסְלָה, שֶׁלָּנָה** – שלן דמה של החטאת ונפסל בלינה, **וְשֶׁנִּטְמֵאת** – שנטמא דם החטאת, **אוֹ שֶׁיָּצְאָה** – שיצא דמה חוץ לעזרה, וכל אלו הפסולין אירעו אחר שנתקבל הדם בכלי בכשרות, **וְאֵיזוֹהִי חטאת פסולה שֶׁלֹּא הָיְתָה לָהּ שְׁעַת הַכּוֹשֶׁר, שֶׁנִּשְׁחֲטָה** על מנת לזרוק את דמה, או להקטיר את אימוריה, או לאכול את בשרה חוּץ לִמְקוֹמָהּ, או לעשות את הדברים הללו חוּץ לִזְמַנָּהּ, **וְשֶׁקִּבְּלוּ** [–או שקבלו] **פְּסוּלִין וְזָרְקוּ אֶת דָּמָהּ**, בכל אלו נפסלה החטאת קודם שנתקבל הדם בהכשר ולפני שהיתה לה שעת הכושר לזריקה. שואלת הגמרא: **הֵיכִי דָּמֵי** – במה מדובר מה ששנינו 'קבלו פסולין וזרקו את דמה', **אִילֵימָא** – אם נאמר ונפרש כפשוטו, שכוונת התנא שגם קבלו פסולין וגם זרקו פסולין, ונדייק כמו שדייקנו במשנתנו, שדווקא בדְּקִבְּלוּהוּ **פְּסוּלִין וְזָרְקוּ פְּסוּלִין, הוּא דְּאֵין דָּמָהּ טָעוּן כִּיבּוּס, הָא** אם קִבְּלוּהוּ **וְזָרְקוּ כְּשֵׁרִים דָּמָהּ טָעוּן כִּיבּוּס**, הרי אין הדין כך, שכן באופן זה **קָרֵי כָּאן** – יש לקרוא ולדרוש את הנאמר בפסוק (ויקרא ו כ) **'אֲשֶׁר יִזֶּה מִדָּמָהּ'**, שלמדו ממנו, **'וְלֹא שֶׁכְּבָר הוּזֶה'**, שאם כבר הוזה הדם ואחר כך ניתז על בגד, אינו טעון כיבוס, אפילו כשנתקבל והוזה בכשרים, **אֶלָּא** מוכח מתוך כך, שאף שהזכיר התנא 'קבלו וזרקו פסולים' הוא **לָאו דַּוְקָא**, והוא הדין אם קבלו וזרקו כשרים, ומאחר שמצינו שאין התנא נוקט דבריו בדווקא, אין לדייק וללמוד הלכה מכך.

אגרות קודש

ב"ה, שלהי אלול, תיש"א,

ברוקלין נ. י.

הרה"ג והרה"ח הוו"ח אי"א נו"מ וכו' וכו' מהור"ש שי' הלוי

שלום וברכה!

לקראת השנה החדשה, הבאה עלינו ועל כל ישראל לטובה ולברכה, הנני בזה להביע ברכתי, ברכת כתיבה וחתימה טובה לשנה טובה ומתוקה בגשמיות וברוחניות גם יחד, הצלחה רבה בתלמידיו בהשפעת תורה ביראת שמים, ורוב נחת חסידותי מכל יו"ח שיחיו - מתוך מנוחת הנפש ומנוחת הגוף.

בברכה,

מ. שניאורסאהן

רש"י

או היתר זריקה שנינו — דאף על פי ששחט כראוי, בעינן דתהוי קבלה נמי בלא פסול, וכיון דקיבל כראוי — הותר לזריקה. דאף על גב דעדיין לא נזרק דמו — הוי כאילו נזרק בהיתר, דכל העומד ליזרק — כזרוק דמי. דכיון דנתקבל בכוס כראוי ונראה לזריקה — שוב אין בו מעילה. **או היתר אכילה שנינו** — דאף על גב דנשחט ונתקבל כראוי — לעולם לא יצא מידי מעילה, עד שנזרק הדם, דיש בו שעת היתר אכילה לכהנים. ואם אירע בו שום פסול, אפילו הכי אין מועלין. והשיבו בר קפרא דחזקיה ורבי יוחנן פליגי בהא מילתא. **מאי לאו דלן הדם** — שנתקבל בכוס כראוי ואחר כך לן קודם זריקה, וקתני "אין מועלין בהן" משום דכל העומד ליזרק כזרוק דמי, ושמע מינה: היתר זריקה שנינו. **לא דלן בשר** — חוץ לזמנו. **אבל דם איזדריק** — ולהכי אין מועלין בו, דיש בה היתר אכילה לכהנים, כרבי יוחנן. **למה לי עד דאיכא תרתי** — בפסולין קבלה וזריקה, בקבלו פסולין לחוד סגי, דהא נפסל בו. **אלא לאו דקבלוהו פסולין ואף על גב דזרקוהו כשרים מועלין בו** — הואיל ונתקבל בפסול דלא היה בו היתר זריקה, דלא הויא קבלתו כראוי. וטעמא, דקבלוהו פסולין וזרקוהו כשרים, אבל קבלוהו כשרים אף על גב דזרקוהו פסולין — אין מועלין בו. דמשעה שקבלוהו כשרים הותר לזריקה, ומשום הכי אין מועלין בו. ושמע מינה: היתר זריקה שנינו. **מתקיף לה רב יוסף** — לעולם אימא לך דאפילו קיבלוהו כשרים וזרקוהו פסולין נמי מועלין בו, דהיתר אכילה שנינו. דאי סלקא דעתך דאיכא לפלוגי הכי כדאמר, דקבלוהו פסולין וזרקוהו כשרים, אבל קבלוהו כשרים — אף על גב דזרקוהו פסולין אין מועלין בו, דדוקא קתני, אלא הא דתנן בזבחים "חטאת פסולה שניתז דמה על הבגד — אינו טעון כיבוס, כדכתיב בחטאת כשרה "ואשר יזה מדמה על הבגד תבכס" וגו' (ויקרא ו). **שלן** — הדם או הבשר, דהוה ליה שעת הכושר, אי למר כדאית ליה היתר שחיטה, אי למר כדאית ליה היתר אכילה. **קבלו פסולין וזרקו פסולין** — הוא דאין דמה טעון כיבוס, הא קבלוהו כשרים וזרקו פסולים, או איפכא — דמה טעון כיבוס, והא דתני "קבלו פסולין" דוקא קתני פסולין ולא כשרים. **קרי כאן אשר יזה מדמה ולא שכבר הוזה** — כלומר, אשר יזה מדם העומד להזות, דעדיין לא נעשית מצותו, ההוא הוא בשניתז ממנו על הבגד קודם זריקה או בשעת זריקה — טעון כיבוס, ולא שכבר הוזה. דלאחר הזאה אין המותר טעון כיבוס, דמאחר שנזרק, בין זרקו כשר בין זרקו פסול — אינו טעון כיבוס. אלא ודאי הא דקתני בחטאת "שקבלו פסולין וזרקו פסולין" — לאו דוקא, דאפילו קבלו כשרין וזרקו כשרין אין דמה טעון כיבוס אחר זריקה, אף על גב דהויא חטאת כשרה, הואיל וכבר הוזה. אבל קודם זריקה — טעון כיבוס כדין חטאת כשרה, דטעון כיבוס (אפילו) בין קבלה וזריקה.

הכי

אוֹ הֵיתֵר זְרִיקָה שָׁנִינוּ, אוֹ הֵיתֵר אֲכִילָה שָׁנִינוּ? חִזְקִיָּה אָמַר: הֵיתֵר שְׁחִיטָה שָׁנִינוּ, רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: הֵיתֵר אֲכִילָה שָׁנִינוּ. אָמַר רַבִּי זֵירָא: לָא דָּיְיקָא מַתְנִיתִין דְּלָא כְּחִזְקִיָּה וּדְלָא כְּרַבִּי יוֹחָנָן. תְּנַן: שֶׁלָּנָה וְשֶׁנִּטְמֵאת וְשֶׁיָּצְאַת. לָאו דְּלָן דָּם, וְקָתָנֵי "אֵין מוֹעֲלִין בּוֹ", וּשְׁמַע מִינָּהּ: הֵיתֵר זְרִיקָה שָׁנִינוּ! - לָא, דְּלָן בָּשָׂר אֲבָל דָּם אִיזְדְּרִיק, מִשּׁוּם הָכִי קָתָנֵי אֵין מוֹעֲלִין בּוֹ. תְּנַן: וְאֵיזוֹ הִיא שֶׁלֹּא הָיְתָה לָהּ שְׁעַת הַכּוֹשֶׁר לַכֹּהֲנִים - שֶׁנִּשְׁחֲטָה חוּץ לִזְמַנָּהּ, וְחוּץ לִמְקוֹמָהּ, וְשֶׁקִּבְּלוּ פְּסוּלִין וְזָרְקוּ אֶת דָּמָהּ. הֵיכִי דָּמֵי? אִילֵימָא דִּזְרָקוּהוּ פְּסוּלִין וְקִבְּלוּהוּ פְּסוּלִין - לְמָה לִי עַד דְּאִיכָּא תַּרְתֵּי? אֶלָּא לָאו דְּקִבְּלוּהוּ פְּסוּלִין וּזְרָקוּהוּ כְּשֵׁרִים, וְקָתָנֵי "מוֹעֲלִין בּוֹ", שְׁמַע מִינָּהּ: הֵיתֵר זְרִיקָה שָׁנִינוּ! מַתְקִיף לָהּ רַב יוֹסֵף: וְאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ אִיכָּא לִפְלוּגֵי הָכִי, הָא דִּתְנַן הָתָם, חַטָּאת פְּסוּלָה אֵין דָּמָהּ טָעוּן כִּיבּוּס, בֵּין שֶׁהָיְתָה לָהּ שְׁעַת הַכּוֹשֶׁר וְנִפְסְלָה, בֵּין שֶׁלֹּא הָיְתָה לָהּ שְׁעַת הַכּוֹשֶׁר וְנִפְסְלָה. אִי זוֹ הִיא שֶׁהָיְתָה לָהּ שְׁעַת הַכּוֹשֶׁר וְנִפְסְלָה - שֶׁלָּנָה, וְשֶׁנִּטְמֵאת, אוֹ שֶׁיָּצְאָה. אֵיזוֹהִי שֶׁלֹּא הָיְתָה לָהּ שְׁעַת הַכּוֹשֶׁר - שֶׁנִּשְׁחֲטָה חוּץ לִמְקוֹמָהּ, חוּץ לִזְמַנָּהּ, וְשֶׁקִּבְּלוּ פְּסוּלִין וְזָרְקוּ אֶת דָּמָהּ. הֵיכִי דָּמֵי? אִילֵימָא דִּקְבָּלוּהוּ פְּסוּלִין וְזָרְקוּ פְּסוּלִין - הוּא דְּאֵין דָּמָהּ טָעוּן כִּיבּוּס, הָא קִבְּלוּהוּ וְזָרְקוּ כְּשֵׁרִים - דָּמָהּ טָעוּן כִּיבּוּס, קָרֵי כָּאן "אֲשֶׁר יִזֶּה מִדָּמָהּ" - וְלֹא שֶׁכְּבָר הוּזָּה? אֶלָּא - לָאו דַּוְקָא, הָכִי

תוספות

שמעון גופיה. אלמא מיבעיא ליה אפילו לרבי שמעון! ויש לומר: לכולי עלמא, דבין לרבי שמעון ובין לרבנן קבעי, דלא פליגי אלא לענין טומאת אוכלין אבל לענין אכילה — לא. ואיכא למיבעי אליבא דתרוייהו, דעד כאן לא קאמר רבי שמעון כזרוק דמי אלא לענין טומאת אוכלין, אבל לא פקעי קדשי קדשים עד לאחר זריקה. או לאידך גיסא, דעד כאן לא קאמרי רבנן לאו כזרוק דמי אלא לענין טומאת אוכלין, משום דלא קרינן בה "אשר יאכל" (ויקרא יא) אלא לאחר זריקה. אבל הכא כיון דעומד ליזרק — מיד פקעי קדשי ה', דכזרוק דמי. ואם תאמר: כי היכי דקאמר היתר זריקה [שנינו] כי נעשית הקבלה בהכשר, כמו כן היה לו לומר כי נעשית השחיטה בהיתר, היתר קבלה [שנינו], כלומר, שבא לידי [היתר] קבלה! ויש לומר: דלא דמי, דגבי זריקה שייך שפיר לשון "היתר זריקה", לפי שכשנתקבל בהכשר — אז מותר לזרוק, ואם נתקבל בפסול — אסור לזרוק. אבל כי נמי נשחט בפסול — אין אסור לקבל, הלכך לא שייך לומר "היתר קבלה" אלא "היתר שחיטה", כלומר, שנעשה השחיטה בהיתר. וקרי ליה "היתר לכהנים" — לפי שהוא היתר לעבודת כהנים. ואם תאמר: למאן דאמר היתר שחיטה שנינו, שחט בצפון וקבל בדרום אמאי מועלין, כיון שנעשית השחיטה בהיתר? יש לומר: דמיירי כגון שקיבל קודם גמר שחיטה, דהשתא לא נגמרה השחיטה בהכשר. ואם כן כששחט ביום וזרק בלילה, מאי איכא למימר? יש לומר: התם נמי מיירי כששחט כל כך סמוך לשקיעת החמה, עד שהוצרך לזרוק בלילה, ואם כן לא היתה שחיטתו היתר לעבודת כהנים. **חזקיה** אמר היתר שחיטה שנינו רבי יוחנן אמר היתר אכילה שנינו לא דייקא מתניתין לא כחזקיה ולא כרבי יוחנן — כלומר, כרבי יוחנן — דקשיא ממתניתין, וכחזקיה — לא דייקא. **לאו** דלן דם וקתני אין מועלין ושמע מינה היתר זריקה שנינו — דאי היתר אכילה — היה לו למעול אפילו בבשר עד לאחר זריקה, שאו ראוי לאכילה, וקשיא לרבי יוחנן. כחזקיה לא דייקא, מדנקט "לן דמה", ולא נקט רבותא טפי: כגון קיבל בפסול, ואף על גב דליכא אלא שחיטה בהכשר, מכל מקום אין מועלין, דהיתר שחיטה שנינו. ודיוק זה אינו חשוב בעיני התלמוד, ולא הקפיד עליו, אלא על קושיא דקשיא לרבי יוחנן דפריך מינה. **לא** דלן בשר — ומכל מקום אין מועלין, דאיכא היתר אכילה. ואם תאמר: ומאי סלקא דעתך דמקשה, והא פשיטא הוא דמצי לתרץ כן! יש לומר: דסברא הוא דמיירי בלן דם דומיא דסיפא, דלא היתה לו שעת היתר לכהנים דחשיב קיבלו פסולים וזרקו דמן, אלמא מיירי בפסול דם, ורישא דומיא דסיפא. כך נראה למורי הרב רבינו פרץ שיחיה.

שקיבלו פסולין וזרקו את דמה — יש ספרים גורסים כן: "היכי דמי אי דקבלו פסולין או זרקו פסולין למה לי עד דאיכא תרתי אלא לאו דקבלו פסולין דוקא ושמע מינה היתר זריקה שנינו". והכי פירושו: דסוגיא אתיא לומר דהיתר זריקה שנינו, והפירוש כך הוא: "אי [דקבלו] פסולין [או זרקו פסולין]", רוצה לומר: או דקבלו כשרים וזרקו פסולין דמועלין משום דליכא היתר אכילה, "למה לי עד דאיכא תרתי" — כלומר, אמאי תני כלל [קבלה] בפסולין, ליתני זריקה בפסולין לחוד, דהוי משמע דאפילו נעשית הקבלה בהכשר מועלין, משום דהיתר אכילה שנינו. ולא ניחא למימר ד"לא זו אף זו" קתני בבהאי גוונא, דקבלו בפסולין וזרקו בפסולין חד מילתא היא. "אלא לאו קבלוהו פסולין דוקא" — הא קבלוהו כשרים, דאיכא היתר זריקה — אין מועלין. "ושמע מינה היתר זריקה שנינו". ואם תאמר: אם כן למה לי למיתני "וזרקו פסולין" כלל, כיון דקבלוהו פסולין דוקא? יש לומר: דתנא "וזרקו פסולין" לאשמועינן דקבלוהו דוקא. והכי קאמר: אף על גב דזרקוהו פסולין, אי קבלוהו פסולין נמי הוא דמועלין, דלא הוה ליה היתר זריקה. הא קבלוהו כשרים, אף על גב דזרקוהו פסולין — אין מועלין, אף על גב דאין לו היתר אכילה, כיון דאיכא היתר זריקה. מכל מקום קשה: דאי נמי תנא "קבלוהו (לפסול) [פסולין]" לחוד שפיר ידע דהיתר זריקה שנינו, דמשמע: הא קיבלוהו כשרין מיד — אין מועלין, כי היכי דהוה פריך למה לי למיתני "קבלוהו פסולין" כי אמרינן דהיתר אכילה שנינו! ואומר מורי הרב רבינו פרץ שיחיה: דאיצטריך שפיר למיתני "זרקו פסולין", דאי לא תנא אלא "קבלוהו פסולין" סלקא דעתך אמינא דהוא הדין כי נמי קבלוהו כשרין וזרקו פסולין דמועלין, משום דהיתר אכילה שנינו, והא דנקט "קבלוהו פסולין" ולא נקט "זרקו פסולין" — עבודה קמייתא נקט, דמקבלה ואילך מצות כהונה. קא משמע לן הא דתני "זרקוהו פסולין", דעל כרחך היתר זריקה שנינו, דאי היתר אכילה שנינו — למה לי למיתני "קבלוהו פסולין". אלא ודאי היתר זריקה שנינו, ותנא "זרקוהו" לומר: כי נמי זרקוהו פסולין, דוקא קבלוהו פסולין — הוא דמועלין, הא אם קבלוהו כשרים — אין מועלין, לאפוקי ממאן דאמר היתר אכילה שנינו. וגם דלא כמאן דאמר היתר שחיטה שנינו, דהא כי נמי קבלו פסולין איכא היתר שחיטה, ואפילו הכי מועלין. **מתקיף** לה רב יוסף אי סלקא דעתך איכא לפלוגי הכי — כלומר, שמחלקין כך לומר דקבלוהו דוקא מכח קושיא דלמה לי למיתני תרתי. **חטאת** פסולה אין דמה כו' — דכתיב "וכל חטאת אשר יזה מדמה על הבגד תבכס", ודרשינן: בראוי להזות, לאפוקי חטאת פסולה. קבלו פסולין וזרקו פסולין — הוא דאין דמה טעון כיבוס, הא קבלו כשרים וזרקו כשרים — דמה טעון כיבוס. דלגבי מעילה יש לדקדק כך דבקבלו כשרים וזרקו פסולין אין מועלין. וכיון שבאת לומר תרוייהו דוקא, כמו כן יש לדקדק כאן, ואמאי קרי כאן "אשר יזה מדמה" ולא שכבר הוזה. "אלא לאו דוקא", כלומר, אלא שמע מינה דאין לדקדק על זה, דהא דקתני "זרקו פסולין" לאו דוקא, ואגב "קבלוהו" נקט ליה. הכי נמי גבי מעילה תרוייהו לאו דוקא, ולעולם היתר אכילה שנינו, והא דנקט "קבלוהו" — אגב "זרקוהו" נקט ליה.

אמר רב אסי למה לי למיתני תרתי — כלומר, בשני מקומות, הכא במעילה והתם בפרק "דם חטאת" (זבחים צב,א). דלא ניחא ליה לומר דבשני מקומות יהיה שונה כפולות. אלא לעולם דמעילה דוקא, ומכל מקום לא תפשוט דהיתר זריקה שנינו. דדילמא לעולם אימא לך דהיתר אכילה, ועיקר מתניתין בדקבלוהו וזרקוהו פסולין. וכי תימא: למה לי עד דאיכא תרתי, למה צריך שיזרקו פסולין? הא קא משמע לן: דפסיל עושה שריים. כלומר, דוקא משום דקיבלו פסולין וזרקו פסולין, דמשמע ליכא לא היתר אכילה ולא היתר זריקה, דכי נמי יחזור הכשר מדם שבצואר ויקבל ויזרוק — לאו כלום הוא, כיון שזרק — פסול. אבל אי לאו דזרקו פסולין, אלא נשפך הדם, האמרת בזבחים (לב,א): אם יש דם הנפש — יחזור הכשר ויקבל. וההיא ד"דם חטאת" נקט תרוייהו "קבלו וזרקו" אגב ההיא דהכא. דכיון דליכא תרתי משניות שיש בהן כפולות בחנם, אין להקפיד. אי נמי: מצי למימר התם כי הכא, דקא משמע לן דפסול עושה שריים. ואף על גב דמהכא שמעינן — מכל מקום אין להקפיד במשנה אחרת אם שונה בה דבר שאינו צריך. אבל מעיקרא הוה קשה ליה, משום דהוה כשתי משניות כפולות בחנם. והשתא ניחא, דבמסקנא לא איפשיט לן מידי מן הבעיא, ולהכי מייתי תא שמע מכל הני דבסמוך. "פסול מהו שיעשה שריים" — פירוש: שזרק, מהו שיעשה כל מה שנשאר בצואר שריים. הכי גרסינן "מאי לאו אפילו פסול" — פירוש: אפילו פסול בכלל אין לך דבר שעושה שריים. ומשני: לא, לבר מפסול, חוץ מאותו פסול דקיימא לן ביה דהיינו טמא, כמו שמפרש בסמוך. ויש ספרים גורסים איפכא "לאו בר מפסול" והיא היא, ו"בר" קאי א"חוץ לזמנו וחוץ למקומו". ומשני: לא, [אפילו] פסול (כו'") — [כלומר], פסול הוא כמו חוץ לזמנו וחוץ למקומו. "והא אין לך קתני" — כלומר, דמשמע בהדיא דשום פסול אינו עושה שריים אלא חוץ לזמנו וחוץ למקומו דוקא. "הכי קאמר: אין לך שאינו [מרצה] בצבור ועושה שריים" כו' — כלומר, כל פסול שאינו מרצה בצבור — אינו עושה שריים אלא חוץ לזמנו וחוץ למקומו. "האי טמא דאיתיה בצבור משוי שריים" — שהרי זריקה חשובה קצת, אחרי שיש לו היתר בציבור. "שאר פסולין דליתנהו בצבור לא משוו שריים" — לפי שאין זריקה חשובה, והרי היא כאילו לא זרקו כלל, הילכך פסול דאמר עושה שריים מיירי בטמא. **תא** שמע הפיגול לעולם מועלין בו לאו דלא זרק — "ולעולם" דקתני רצה לומר: בין פיגל בשחיטה, בין פיגל בקבלה. ואפילו פיגל בקבלה, דהוה ליה היתר שחיטה, קתני דמועלין. וטעמא דפיגל, הא לא פיגל, אף על גב דלא זרק — אין מועלין. "ושמע מינה היתר זריקה שנינו". "לא דזרק", ולהכי נקט פיגל, דאי לאו דפיגל — אין מועלין, דהיתר אכילה שנינו.

ומאי לעולם הא קא משמע לן כדרב גידל — תימה: מאי פריך "מאי לעולם"? אדרבה, דניחא טפי, כיון דמיירי בזרק. ואדרבה, למאי דסלקא דעתך דמיירי בלא זרק הוה קשה טפי מאי "לעולם", כיון דליתא לדרב גידל. דהא לעיל מייתי סייעתא לרב גידל מדנקט "לעולם", דמיירי על כרחך בזרק. דאי בלא זרק — מאי למימרא? ומפרש השר מקוצי, דאמר הכי: כי סלקא דעתך נמי דהיתר זריקה שנינו איתא לדרב גידל. והכי פירושו: "מאי לאו דלא זרק" — מדנקט "לעולם" משמע דמיירי בין קודם זריקה בין לאחר זריקה, ואשמעינן תרתי, דכי זרק מועלין. אלמא שמע מינה כדרב גידל, דלא אתיא זריקה ומפקע מידי מעילה. וכי לא זרק אשמעינן דהיתר זריקה שנינו, דמשמע דוקא פיגל מועלין בו, הא לא פיגל — אין מועלין בו. "לא, דזריק. ומאי לעולם" — דהא כיון דמיירי בזריקה, אם כן ליכא רבותא בדיוקא, דהא פשיטא דהיתר אכילה מפקע מידי מעילה. ומשני: "הא קמשמע לן כדרב גידל" — כלומר, דלא אתיא זריקת פיגול ומפקע מידי מעילה.

כיצד

הכי נמי — לגבי מעילה הא דקתני "שקבלו פסולין" לאו דוקא הכי, דנימא: הא קבלו כשרים וזרקו פסולין — אין מועלין בה. דאפילו קיבלו כשרים וזרקו פסולין — מועלין, דהיתר אכילה שנינו, דבעינן גבי זריקה וליכא. ואי קשיא לך: מאחר דלאו דוקא, אמאי תני להּ? תריץ: אגב דתני פסולי דנשחט חוץ לזמנו וחוץ למקומו, תנא נמי "שקבלו פסולין וזרקו". ולעולם לאו דוקא, וליכא למידק מינה בדדייקת ברישא: הא קבלוהו כשרין, אף על גב דזרקוהו פסולין — אין מועלין בו. **אמר רב אסי אם כן** — דקאמר דלאו דוקא, למה לי למיתנא בתרי דוכתי מתניתין דלאו דוקא? **אלא לעולם דמעילה דוקא** — ודייקינן מינה דהיתר זריקה שנינו, כדאמרן הכא. "פסולים" דתני גבי חטאת פסולה — לאו דוקא, אלא כדאמרן דהוא הדין נמי כי קבלו וזרקו כשרים. אלא להכי קתני "שקבלו פסולין וזרקו פסולין" — דהא קא משמע לן דפסול עושה שריים, שאם נתקבל הדם בשני כוסות, אף על גב דקבל פסול בתחלה וזרק וחזר וקבל כשר וזרק — עושה הפסול לכל הדם שנשתייר אחר זריקתו שריים. דהא דקבל כשר וזרק — לאו כלום הוא, אלא דינו בשירי הדם, שאם הוזה מדמה על הבגד בין זריקה דכשר לזריקה דפסול — אינו טעון כיבוס. אי נמי, שאותו הדם דינו לישפך לאמה כדין שריים. דאי אמרינן אינו עושה שריים — טעונין יסוד. **הכי גרסינן: הא קא משמע לן** — כלומר, הא בחטאת פסולה הא קא

חָכִי נַמִּי לָאו דַּוְקָא. אָמַר רַב אַסִי: אִם כֵּן, לָמָּה לִי לְמִיתְנֵי תַּרְתֵּי? אֶלָּא לְעוֹלָם דְּמְעִילָה דַּוְקָא, וְהָא קָא מַשְׁמַע לָן: דְּפָסוּל עוֹשֶׂה שְׂרִיִּים, אַף עַל גַּב דְּקִיבֵּל פָּסוּל וְזָרַק, וְקִיבֵּל כָּשֵׁר וְזָרַק - לָאו כְּלוּם הֵיא, מַאי טַעְמָא? - דְּשִׂרְיִים נִינְהוּ. - וְהָא בְּעָא מִינֵּיהּ רֵישׁ לָקִישׁ מֵרַבִּי יוֹחָנָן: פָּסוּל מַהוּ שֶׁיַּעֲשֶׂה שִׂרְיִים? וַאֲמַר לֵיהּ: אֵין לְךָ דָּבָר שֶׁיֵּעָשֶׂה שִׂרְיִים אֶלָּא חוּץ לִזְמַנּוֹ וְחוּץ לִמְקוֹמוֹ, הוֹאִיל וּמֻרְצֶה לְפִיגּוּלָן, מַאי לָאו בַּר מִפְּסוּל? - לָא, אֲפִילּוּ פָּסוּל. - וְהָא "אֵין לְךָ" קָתָנֵי! - הָכִי קָתָנֵי: אֵין לְךָ דָּבָר שֶׁאֵינוֹ מֻרְצֶה בְּצִיבּוּר וְעוֹשֶׂה שִׂרְיִים - אֶלָּא חוּץ לִזְמַנּוֹ וְחוּץ לִמְקוֹמוֹ, אֲבָל טָמֵא דְּאִיתֵיהּ בְּצִיבּוּר - מַשְׁוֵי שִׂרְיִים, שְׁאָר פְּסוּלִין דְּלָא אִיתְנְהוּ בְּצִיבּוּר - לָא מַשְׁוִין שִׂרְיִים. תָּא שְׁמַע: הַפִּיגּוּל לְעוֹלָם מוּעָלִין בּוֹ. לָאו דְּלָא זָרַק, וּשְׁמַע מִינָּהּ: הֶיתֵּר זְרִיקָה שָׁנִינוּ? - לָא, זָרַקְהּ, וּמַאי "לְעוֹלָם" - הָא קָא מַשְׁמַע לָן כִּדְרַב גִּידֵּל, דַּאֲמַר רַב גִּידֵּל אָמַר רַב: זְרִיקַת פִּיגּוּל אֵינוֹ מוֹצִיא מִידֵּי מְעִילָה, וְאֵינוֹ מֵבִיא לִידֵּי מְעִילָה.

תא

משמע לן וכו'. והא דתנן במסכת זבחים (לב,א): וכולן שקבלו את דמו חוץ לזמנו או חוץ למקומו — אם יש עדיין דם הנפש בצואר, יחזור הכשר ויקבל, דמשמע אינו עושה שריים! היינו בשחישב פסול בקבלה חוץ לזמנו או חוץ למקומו, דמחשבת פסול אינו עושה שריים לפסול. אבל אם חישב כשר בקבלה חוץ לזמנו, אף על פי שיש עוד בצואר דם הנפש — לא יחזור הכשר ויקבל, דמחשבה דכשר פוסלת שריים. **והיכי אמרת** — דהא קא משמע לן דפסול עושה שריים, והא בעא ריש לקיש מרבי יוחנן בפרק "כל הפסולין" (זבחים לד,ב): פסול כו', ואמר: אין לך כו' אלא חוץ לזמנו וחוץ למקומו, שאם זרק מקצת הדם על מנת לאכול חוץ לזמנו וחוץ למקומו, והשאר זרק שלא במחשבת פיגול — לאו כלום הוא, אלא כל הדם שנשתייר נעשה שריים ופסול. **ומאי שנא חוץ לזמנו וחוץ למקומו דעושה שריים ליפסל הואיל ומרצה לפיגולן** — הואיל וזריקת הדם חשובה היא כל כך דמרצה בפיגול, דקובעת בפיגול, דלעולם לא הוקבע פיגול בברת עד שעת זריקה. **מאי לאו** — הני הוא דעושה שריים, לאפוקי פסול שקיבל ולא חישב לפגל, דאינו עושה שריים. **לא אפילו פסול והא אין לך קתני** — דמשמע הני בלבד ולא פסול. **הכי קאמר אין לך שאינו מרצה בצבור** — כגון פיגול ונותר ויוצא שעושה שריים לפסול, אלא חוץ לזמנו או חוץ למקומו. דאף על גב דחוץ למקומו אינו מרצה בצבור — עושה שריים, הואיל ומרצה לפיגולו. **אבל טמא** — דהיינו פסול, דמרצה נמי בצבור, דטומאה דחויה היא בצבור — משוי השריים. **פסולין** — שאר פסולין, כגון בעלי מומים — לא משוו שריים. והא דאמר "הא קא משמע לן דפסול עושה שריים" — היינו טמא. והאי דדייקינן: לאפוקי פסול דלא משוי שריים — היינו שאר פסולין. **הפיגול** — שחישב בשחיטה, לעולם מועלין בו. ובקדשי קדשים מיירי, ומשום הכי מועלין, דאף על גב דנתקבל הדם כראוי — לא אמרינן "כל העומד ליזרק כזרוק דמי" (מנחות קב,ב), משום דקבלה דפיגול לא חשיבא קבלה, ולא הויא כזריקה לאפוקי מידי מעילה. וטעמא דהוי קבלת דם פסול דפיגול, להכי לא מפקע ממעילה. הא קבלת דם דכשר, דלאו דפיגול — מוציאה ממעילה דאמר "כזרוק דמי", ושמע מינה היתר זריקה שנינו. **לא בזרק** — מיירי, וטעמא דפיגול הוא, דזריקה דידיה לא הויא כלום לאפוקי ממעילה. הא זריקה כשירה — מפקא מידי מעילה. אלמא, היתר אכילה שנינו, כרבי יוחנן. **ומאי לעולם** — בניחותא קא בעי לה. והכי נמי מצי למיבעי נמי כי מוקים לה בדלא זרק. אלא דנטר ליה עד דסיים למילתיה, והדר בעי מיניה. ומשני: לא אתא לאשמועינן אלא דהלכתא כרב גידל, דאמר זריקה דפיגול אינה מוציאה מידי מעילה.

כיצד

הָכָא נַמִּי במשנתנו, אף שנקט התנא ׳קבלו פסולין׳ הוא **לָאו** דַּוְקָא, וגם אם קבלו כשרים וזרקו פסולים, מועלים בו, כי היתר אכילה שנינו.

הגמרא דוחה את הוכחת רב יוסף שלשון שתי המשניות לא נשנה בדווקא: **אָמַר רַב אַסִּי, אִם כֵּן** הדבר כדברי רב יוסף, שמה שנזכרה קבלת פסולים וזריקת פסולים בשתי המשניות, אינו בדווקא, קשה, **לָמָּה לִי לְמִיתְנֵי תַּרְתֵּי** – מדוע שנה התנא בשני המקומות קבלת פסולים וזריקת פסולים שלא בדווקא, מובן היה הדבר אילו במקום אחד היו נשנים שניהם בדווקא, אפשר לומר שנקט לשון זו במקום השני מפני המקום הראשון, אף שבו אינו בדווקא, אבל אם בשני המקומות אינו בדווקא, קשה מה ראה התנא לשנות כך. **אֶלָּא** צריך לומר שלְ**עוֹלָם** המשנה **דְּמַעֵילָה** דַּוְקָא, כמו שדייקנו למעלה, שבאה להשמיענו היתר זריקה, והמשנה בזבחים היא לאו דווקא, כי גם אם קבלו כשרים וזרקו כשרים אינו טעון כיבוס, **וְהָא קָא מַשְׁמַע לָן** – והמשנה בזבחים שנקטה ׳קבלו פסולין וזרקו פסולין׳ באה להשמיענו **דְּפָסוּל עוֹשֶׂה שִׁירַיִּים,** כלומר **דאַף עַל גַּב דְּקִיבֵּל פָּסוּל** את הדם **וְגַם זָרַק** פסול, ואחר שזרק הפסול חזר **וְקִיבֵּל** כהן **כָּשֵׁר וְזָרַק, לָאו כְּלוּם הֵיא** זריקתו של הכשר, ולפיכך אם ניתז מדמו קודם לזריקת הכשר, אינו טעון כיבוס. לפי שנחשב כדם שיריים שאינו טעון כיבוס. מבררת הגמרא: **מַאי טַעְמָא** שלא מועילה זריקת הכשר. מבארת הגמרא: **דְּשִׁירַיִּים נִינְהוּ** – הדם שנשאר בבהמה לאחר זריקת הפסול, נידון כמו דם שנשתייר לאחר שקבלו וזרקו את הדם בכשרות, שאין הדם שנשתייר ראוי לזריקה נוספת, ואין אומרים שאין בכח זריקת הדם שנעשתה על ידי פסול, לעשות את שאר הדם כשיריים, ויוכל הכשר לחזור ולקבל.

הגמרא מקשה על רב אסי שאמר שפסול עושה שיריים. מקשה הגמרא: **וְהָא בְּעָא מִינֵּיהּ רֵישׁ לָקִישׁ מֵרַבִּי יוֹחָנָן, פָּסוּל מַהוּ שֶׁיַּעֲשֶׂה שִׁירַיִּים. וְאָמַר** לֵיהּ רבי יוחנן לריש לקיש, **אֵין לְךָ דָּבָר שֶׁיַּעֲשֶׂה שִׁירַיִּים, אֶלָּא** הזורק את הדם על מנת לאוכלו **חוּץ לִזְמַנּוֹ** וְכן זרק על מנת לאוכלו **חוּץ לִמְקוֹמוֹ, הוֹאִיל וּמְרַצִּין לְפִיגּוּלָן** – הואיל וזריקת הפיגול חשובה, שאין הקרבן נקבע בפיגול שיהיה האוכלו ענוש כרת עד הזריקה, והיא נחשבת לענין זה כדבר המרצה, לפיכך היא עושה שיריים. מקשה הגמרא: **מַאי לָאו** – וכי אין כוונת רבי יוחנן לומר, **בַּר** [–חוץ] **מִפָּסוּל** – שאם קיבל פסול את הדם שלא במחשבת פיגול, אינו עושה שיריים, וקשה על רב אסי שאמר שפסול עושה שיריים. מתרצת הגמרא: **לֹא** נתכוין רבי יוחנן לכך, אלא גם לדעתו, **אֲפִילּוּ פָּסוּל** עושה שיריים.

חוזרת הגמרא ומקשה: **וְהָא** ׳**אֵין לְךָ** קָתָנֵי – והרי שנינו בדברי רבי יוחנן ׳אין לך שעושה שיריים, אלא חוץ לזמנו וחוץ למקומו׳, משמע שאלו בלבד עושים שיריים, ולא פסולים. מתרצת הגמרא: **הָכִי קָאָמַר** רבי יוחנן, **אֵין לְךָ דָּבָר שֶׁאֵינוֹ מָרְצֶה בְּצִיבּוּר וְעוֹשֶׂה שִׁירַיִּים, אֶלָּא** חוּץ לִזְמַנּוֹ **וְחוּץ לִמְקוֹמוֹ** – מה שמיעט רבי יוחנן מדין שיריים את שאר הפסולים מלבד פסול פיגול, כוונתו רק לפסולים שפוסלים בקרבן ציבור, כמו נותר ויוצא, שהואיל ופסולם קשה שפוסל אפילו בציבור, אינם עושים שיריים, מלבד פיגול, שאף שפוסל בציבור עושה שיריים, הואיל והוא מרצה לענין כרת, **אֲבָל טָמֵא דְּאִיתֵיהּ** [–שישנו] **בְּצִיבּוּר,** כלומר שכשר לעבוד בקרבנות ציבור, שכן טומאה דחויה בציבור, **מְשַׁוֵּי** [–עושה] **שִׁירַיִּים** גם בקרבן יחיד, שהואיל והוא ראוי לקרבן ציבור, נחשבת עבודתו עבודה גם ביחיד, לענין שעושה שיריים, **שְׁאָר פְּסוּלִין** כמו בעלי מומין, **דְּלָא אִיתְנִין** [–שאינם, כלומר שלא הותרו] **בְּצִיבּוּר, לֹא מְשַׁוֵּין** [–אינם עושים] **שִׁירַיִּים,** נמצא מה שאמר רב אסי שפסול עושה שיריים, הכוונה לטמא, ומה שמיעט רבי יוחנן שאר פסולים שאינם עושים שיריים, הכוונה לשאר פסולים מלבד טמא.

הגמרא חוזרת לדון בשאלה שנשאלה בתחילת הסוגיא, אם היתר שחיטה שנינו, או היתר זריקה, או היתר אכילה: **תָּא שְׁמַע** – בא ושמע ראיה לפשוט הספק מהברייתא דלהלן ששנינו בה, **הַפִּיגּוּל** – קרבן של קדשי קדשים שחשב בשחיטתו מחשבת פיגול, **לְעוֹלָם מוֹעֲלִין בּוֹ.** מבררת הגמרא: **לָאו** – וכי לא מדובר באופן **דְּלָא זָרַק,** אלא קיבל את הדם, ואף על פי שקיבל את הדם בראוי, אין אומרים כל העומד להיזרק כזרוק, משום שקבלה פסולה אינה נחשבת לקבלה, וממילא לא שייך לומר בה כל העומד להיזרק כזרוק, כדי שתוכל להוציא מידי מעילה. משמע שרק משום שהקבלה היתה בפסול מועלין בו, אבל אילו היתה קבלה כשירה, היתה מוציאה מידי מעילה, **וּשְׁמַע מִינָּהּ הֵיתֵר זְרִיקָה שָׁנִינוּ** – כלומר שדי בקבלה כדי להוציא מידי מעילה. דוחה הגמרא את הראיה: **לֹא** כמו שסברת שמדובר כאן קודם זריקה, אלא מדובר **שֶׁזָּרְקָהּ,** ואם כן אדרבה, יש לך להוכיח מכאן שאילו שנינו, כי משמע מהברייתא שדווקא משום שהזריקה היתה פסולה אינה מוציאה מידי מעילה, אבל אילו היתה כשירה, היתה מוציאה מידי מעילה, שהיתר אכילה שנינו.

הגמרא עוברת לבאר את הלשון ׳לעולם׳ האמור בברייתא. מבררת הגמרא: **וּמַאי** ׳**לְעוֹלָם**׳ – מה הלשון ׳לעולם׳ ששנינו בברייתא. משיבה הגמרא: **הָא קָא מַשְׁמַע לָן** – תיבת ׳לעולם׳ באה להשמיענו, שאפילו זריקת פיגול שנחשבת זריקה, ומרצה לענין שיתחייב על ידה כרת על אכילת הבשר שנתפגל, והייתי סבור לומר שכמו כן תהיה חשובה כזריקת כשר שמוציאה מידי מעילה, לכך הוצרך להשמיענו שאינו כך, ואף שחשובה כזריקה לענין חיוב כרת, אך אינה מרצה לענין שתוציא מידי מעילה, **וכַּדְרַב גִּידַל, דְּאָמַר רַב גִּידַל אָמַר רַב, זְרִיקַת פִּיגּוּל** אף שמרצה לענין שמתחייבים על ידה כרת, אך **אֵינוֹ מוֹצִיא** בשר קדשי קדשים **מִידֵּי מְעִילָה** כזריקת כשר, **וְכֵן אֵינוֹ מֵבִיא** אימורי קדשים קלים **לִידֵי מְעִילָה** כזריקה של קרבן כשר, והתנא משמיענו שהלכה כדבריו.

אגרות קודש

ב״ה, ט״ו אלול, ה׳תיש״א
ברוקלין, נ. י.

שלום וברכה!

... נשען על מרז״ל שחתנו כבנו, הנה אתפלא תמי׳ אחר תמי׳, במה שאינו מעורר את חתנו... שי׳ ע״ד ההכרח הגמור בדורותינו אלה ללמוד תורת החסידות, היא תורת דברי אלקים חיים, אילנא דחיי אשר בי׳ יפקון ישראל מגלותא בחסד וברחמים, ואם לא עכשיו אימתי, כי קרב קץ גלותנו וביאת משיח צדקנו.

הגמרא מביאה כמה ראיות לפשוט את השאלה, אם היתר זריקה שנינו או היתר אכילה: **תָּא שְׁמַע**, שנינו בברייתא, **רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, יֵשׁ נוֹתָר שֶׁמּוֹעֲלִין בּוֹ, וְיֵשׁ נוֹתָר שֶׁאֵין מוֹעֲלִין בּוֹ, כֵּיצַד,** דם שנתקבל כדין **וְלָן,** ולא נזרק עד למחר, אם אכל את הבשר למחרת **לִפְנֵי זְרִיקָה, מוֹעֲלִין [בּוֹ],** כיון שאכלו קודם שנזרק דמו, ואם אכלו **לְאַחַר זְרִיקָה, אֵין מוֹעֲלִין [בּוֹ],** ואף שזרק דם שנפסל בלינה, יצא הבשר מידי מעילה, כי סובר רבי שמעון שזריקת דם שלן מוציאה את הבשר מידי מעילה. מדייקת הגמרא: **קָתָנֵי מִיהַת** – מכל מקום שנינו בברייתא, שלפני זריקת הדם **מוֹעֲלִין בּוֹ** [–בבשר], **לָאו** – וכי לא מדובר שנתקבל הדם בכלי מבעוד יום, **דַּהֲוָה שָׁהוּת לְמִיזְרְקֵיהּ** – שהיתה שהות לזורקו, **דְּאִי בָּעֵי זָרֵיק** – שאם היה רוצה לזרוק את הדם על המזבח היה זורקו, ואף על פי כן לא יצא הבשר מידי מעילה, משום שהדם עדיין לא נזרק, ונחשב שלא היה לו שעת היתר, **וּשְׁמַע מִינָּהּ** – הרי מוכח מכאן **שֶׁהֵיתֵר אֲכִילָה שָׁנִינוּ.**

דוחה הגמרא: **לָא** – אין להוכיח מכאן שהיתר אכילה שנינו, שאפשר להעמיד את הברייתא, **דְּקַבְלֵיהּ** – שקיבל את הדם **סָמוּךְ לִשְׁקִיעַת הַחַמָּה, דְּלָא הָיָה שָׁהוּת לְמִזְרַק** – שלא היה שהות לזורקו מבעוד יום ולא היה לו היתר זריקה, והוא אכל את הבשר בלילה קודם זריקה, ולפיכך מועלים בבשר, כי בשעה שנתקבל הדם לא היה עומד לזריקה, ואין לומר בו 'כל העומד להיזרק כזרוק'.

שואלת הגמרא: **אֶבָל** אם **הָיָה שָׁהוּת** לזרוק את הדם מבעוד יום, **מַאי** – מה דינו של הבשר, **הָכִי נַמִּי** – וכי כן הדין **דְּאֵין מוֹעֲלִין,** שהואיל והיה שהות לזורקו אפשר לומר שהוא כזרוק, ואין מועלים בו, כי היתר זריקה שנינו, אם כן קשה, **מַאי אִירְיָא דְּתָנֵי** – מדוע נקט דווקא התנא דווקא, 'לִפְנֵי זְרִיקָה מועלין בו, לאחר זריקה אין מועלין בו', **לִיתְנֵי** – היה לו לשנות, **קוֹדֶם שֶׁקִּיעָה וּלְאַחַר שֶׁקִּיעָה,** כלומר אפילו כשאכל את הבשר קודם זריקה, היה לו לחלק בין אם קיבל את הדם לפני השקיעה, כשהיה שהות לזורקו, והיה עומד להיזרק, והרי הוא כזרוק, שאז אין מועלים בבשר כי היתר זריקה שנינו, ובין אם קיבל את הדם לאחר שקיעה, שנשחטה הבהמה בלילה, ולא היה הדם ראוי לזורקו זריקה כשירה, שבאופן זה אין לומר שהוא כזרוק, ולפיכך מועלים בו, ומכך שלא חילק התנא חילוק זה, משמע שכל שנאכל הבשר לפני זריקה בכל אופן מועלים בו, כי היתר אכילה שנינו.

משיבה הגמרא: **הָכִי נַמִּי קָתָנֵי** – כך היא באמת כוונת הברייתא, שמה ששנינו 'לן לפני זריקה' היינו שלן הדם **קוֹדֶם שֶׁיַּרְאֶה לִזְרִיקָה,** שקיבל את הדם לאחר שקיעת החמה, שאינו ראוי אז לזריקה, ואז מועלים בבשר, ומה ששנינו 'לאחר זריקה', היינו שלן הדם **לְאַחַר שֶׁיַּרְאֶה לִזְרִיקָה,** שקיבלו קודם שקיעת החמה, שהיה שהות ביום לזורקו, ונחשב כזרוק, לפיכך אין מועלים בבשר אף שלא זרק את הדם, כי היתר זריקה שנינו.

הגמרא מביאה ראיה נוספת: **תָּא שְׁמַע,** ששנינו בברייתא, **רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, יֵשׁ פִּיגּוּל** [–יש קרבן שנתפגל] **שֶׁמּוֹעֲלִין בּוֹ, וְיֵשׁ פִּיגּוּל שֶׁאֵין מוֹעֲלִין בּוֹ, כֵּיצַד,** אם אכל את בשר הפיגול **לִפְנֵי זְרִיקָה מוֹעֲלִין [בּוֹ], לְאַחַר זְרִיקָה אֵין מוֹעֲלִין [בּוֹ],** שסובר רבי שמעון שזריקת פיגול מוציאה מידי מעילה בקדשי קדשים, כמו זריקה של קרבן כשר. מדייקת הגמרא: **קָתָנֵי מִיהַת** – מכל מקום שנינו בברייתא, **לִפְנֵי זְרִיקָה מוֹעֲלִין בּוֹ, לָאו דַּהֲוָה שָׁהוּת לְמִזְרְקֵיהּ** – וכי לא מדובר שנתקבל הדם בכלי מבעוד יום, **דְּאִי בָּעֵי זָרֵיק** – שאם היה רוצה לזרוק את הדם על המזבח היה זורקו, **וְקָתָנֵי** – ושנינו, 'מוֹעֲלִין בּוֹ', משום שהדם עדיין לא נזרק, ונחשב שלא היתה לו שעת היתר, **וּשְׁמַע מִינָּהּ** – הרי מוכח מכאן **שֶׁהֵיתֵר אֲכִילָה שָׁנִינוּ.**

דוחה הגמרא: **לָא** – אין להוכיח מכאן שהיתר אכילה שנינו, שאפשר להעמיד את הברייתא באופן שקיבל את הדם סמוך לשקיעת החמה, **דְּלָא הֲוָה שָׁהוּת לְמִזְרְקֵיהּ** – שלא היה שהות לזורקו מבעוד יום ולא היה לו היתר זריקה, כי בשעה שנתקבל, לא היה עומד לזריקה.

שואלת הגמרא: **אֶבָל הֲוָה שָׁהוּת לְמִיזְרְקֵיהּ** – אבל אם היה שהות לזרוק את הדם מבעוד יום, [**מַאי** – מה דינו], **הָכִי נַמִּי** – וכי כן הדין **דְּנָפֵק** [–שיצא] **מִידֵּי מְעִילָה,** אם כן קשה, **מַאי אִירְיָא דְּתָנֵי** – מדוע נקט רבי שמעון את האופן שאין מועלים, דווקא **לְאַחַר זְרִיקָה, לִיתְנֵי קוֹדֶם שֶׁקִּיעָה וּלְאַחַר שֶׁקִּיעַת הַחַמָּה** – והלא היה יכול לחלק אפילו באופן שאכל לפני הזריקה בין אם נתקבל הדם לפני השקיעה, ובין אם נתקבל לאחר השקיעה, שאם נתקבל לפני השקיעה אין מועלים בו, כי היה לו שעת היתר, ואם נתקבל לאחר השקיעה מועלים בו, כי לא היה לו שעת היתר.

משיבה הגמרא: **הָכִי נַמִּי קָאָמַר** – כך באמת כוונת הברייתא, מה ששנינו 'לפני זריקה' ו'לאחר זריקה', אין הכוונה לפני זריקת הדם ולאחר זריקת הדם, אלא 'לפני זריקה' הכוונה שאכל את הבשר **קוֹדֶם שֶׁיַּרְאֶה** הדם **לִזְרִיקָה,** כגון שקיבלו לאחר שקיעת החמה, שלא היה ראוי לזורקו, ומה ששנינו שלאחר זריקה אין מועלים, הכוונה שאכל את הבשר **לְאַחַר שֶׁיַּרְאֶה** הדם **לִזְרִיקָה** – שקיבלו לפני שקיעת החמה, ולפיכך אין מועלים, כי היה לדם היתר זריקה.

הגמרא מביאה ראיה נוספת: **תָּא שְׁמַע,** שנינו בברייתא, **הַפִּיגּוּל בְּקָדְשֵׁי קָדָשִׁים מוֹעֲלִין [בּוֹ]** – קדשי קדשים שחשב בהם מחשבת פיגול, מועלין בהם, **מַאי** – מה היא כוונת הברייתא, כלומר באיזה אופן מועלין, **לָאו** – וכי לא מדובר **דְּזָרַק, וּשְׁמַע מִינָּהּ הֵיתֵר אֲכִילָה שָׁנִינוּ,** כי מכך שהשמיענו שמועלים בפיגול לאחר שזרק את דמו, משמע שבקרבן כשר לא מועלים לאחר זריקה, וממה שהשמיענו זאת רק לאחר זריקה, משמע שלפני זריקה גם בלא שהיה פיגול היו מועלים בו, הרי שהיתר אכילה שנינו.

דוחה הגמרא: **לָא** – אין ראיה מהברייתא שהיתר אכילה שנינו, כי אפשר לומר שמדובר **דְּלָא זָרַק,** ורק נתקבל הדם בכלי, ואם כן, יש לדייק שהיתר זריקה שנינו, שמשמע שרק משום שהוא פיגול ואי אפשר לומר בו 'כזרוק דמי' מועלים בו, אבל אם אינו פיגול ושייך לומר בו 'כזרוק דמי' אין מועלים בו, כי היתר זריקה שנינו.

הגמרא רוצה לסתור את הדחיה. מקשה הגמרא: לדבריך שאמרת שסובר התנא היתר זריקה שנינו, והברייתא מדברת באופן שלא זרק את הדם, אם כן יש לדייק, שרק משום שלא זרק מועלים בפיגול, **אֶבָל זָרַק מַאי** – מה יהיה דינו, **הָכִי נַמִּי** – וכי תאמר שאכן הדין הוא **דְּאֵין מוֹעֲלִין בּוֹ,** אם כן קשה, **מַאי אִירְיָא דְּתָנֵי** – מדוע נקט התנא בסיפא דווקא 'בְּקָדְשֵׁי קָדָשִׁים אֵין מוֹעֲלִין בּוֹ' – קדשים קלים שנתפגלו אין מועלין באימוריהם, **לִיתְנֵי** – היה לו לחלק בקדשי קדשים עצמם [שפתח בהם], ולשנות כך, **כָּאן** – האופן שמועלים, הוא **לִפְנֵי זְרִיקָה, וְכָאן** – והאופן שאין מועלים, הוא **לְאַחַר זְרִיקָה,** ומכך שלא שנה החילוק בקדשי קדשים עצמם, משמע שבקדשי קדשים גם לאחר זריקה מועלין, ומה שאין כן בקרבן שלא נתפגל שרק לאחר זריקה אין מועלין בו כי היתר אכילה שנינו.

מתרצת הגמרא: לעולם היתר זריקה שנינו, ואכן התנא היה יכול לחלק כך, בין קודם זריקה לאחר זריקה, ומה שלא חילק, הוא משום **דְּהָא אַתְיָא לְאַשְׁמוּעִינַן** – כי רצה להשמיענו הדין דלהלן, **כָּל לְאִיתוּיֵי לִידֵי מְעִילָה** – כדי להביא לידי מעילה, דהיינו אימורי קדשים קלים, שאינם קדושים מעיקרם, וזריקת הדם מביאתם לידי מעילה, רק **זְרִיקָה כְּתִיקְנָהּ מַיְיתֵי** [–מביאתם] **לִידֵי מְעִילָה,** ולא זריקת פיגול, וכשיטת רב גידל, והשמיענו זאת במה שנקט שקדשים קלים שפיגל בהם אין מועלים בהם, כלומר שגם אם זרק את דמם אין מועלים בהם. ובמה ששנה ברישא בקדשי קדשים, שמועלים בהם קודם זריקה, בא להשמיענו שכָּל **לְאַפּוּקֵי** [–להוציא] **מִידֵי מְעִילָה,** את בשר קדשי קדשים, **אֲפִילּוּ** זריקה **שֶׁלֹּא כְּתִיקְנָהּ,** כמו פיגול, **נַמִּי מַפְּקָא** [–מוציאה] **מִידֵי מְעִילָה.**

כיצד לן — הדם, כגון שנתקבל היום ולא נזרק עד למחר. אם אכל הבשר לפני זריקה — מועלין בו, אכלו לאחר זריקה — אין מועלין בו. דסבירא ליה לרבי שמעון זריקת לן מוציאה מידי מעילה כזריקת בשר. קתני מיהת: לפני זריקה מועלין בו, מאי לאו דהוה שהות ביום למיזרקיה, דאי בעי זריק. ואף על גב דנתקבל בכוס — לא נפיק מידי מעילה עד לאחר זריקה. ולהכי, לפני זריקה מועלין בו, הואיל ועדיין לא נזרק הדם לא היה בו שעת היתר. ושמע מינה: היתר אכילה שנינו. **לא דקבליה סמוך לשקיעת החמה** — ומשום הכי לן דלא הוה שהות למיזרקיה. והוא אכל הבשר בלילה לפני זריקה, להכי מועלין, שהרי הדם עדיין לא היה ראוי ליזרק, ולא מצינן למימר "כל העומד ליזרק כזרוק דמי". **אכל אי הוה שהות** — דנראה לזריקה, אמרינן "כזרוק דמי" ואין בו מעילה, דהיתר זריקה שנינו. **אי הכי** — אדתני לן לפני זריקה, ליתני הכי: שקבלו קודם שקיעת החמה, דהוה שהות למזרקיה ולן — אין מועלין בו, דהואיל והיה עומד ליזרק — כזרוק דמי, דהיתר זריקה שנינו. קבלו לאחר שקיעת החמה דנשחט בלילה ולן ואכל הבשר — מועלין בו, דהא אינו ראוי ליזרק זריקה כשרה ולאו כזרוק דמי, הילכך מועלין בו. **הכי נמי קתני קודם שיראה לזריקה** — דהא דתני לפני זריקה היינו קודם שנראה לזריקה, שקיבל אחר שקיעת החמה שעדיין לא נראה לזריקה, אם אכל הבשר מועלין בו. אבל אחר זריקה, אחר שנראה לזריקה שקיבלו קודם שקיעת החמה, דהוה שהות ביום למיזרקיה — אין מועלין בו, הואיל והיה עומד ליזרק כזרוק דמי. ולעולם היתר זריקה שנינו. **תא שמע רבי שמעון אומר כו'** — וכולה מיתרצא כסוגיא דלעיל דיש נותר. **לאחר זריקה אין מועלין בו** — דסבירא ליה דזריקת פיגול מוציאה מידי מעילה בקדשי קדשים כזריקת בשר, ופליגא אדרב גידל. והכא ליכא למידק לטעמיה דרבי שמעון כדדייק לעיל בהפיגול לעולם מועלין בו: טעמא דפיגול, הא לא הוי פיגול אין מועלין בו — דהא סבירא ליה לרבי שמעון דזריקת פיגול מוציאה מידי מעילה כזריקת בשר. **מאי לאו דזרק** — וטעמא משום הכי הוא דפיגול אינו מוציא מידי מעילה אף על פי שזרק. הא בבשר, כיון שזרק — אין מועלין בו, שמע מינה: היתר אכילה שנינו, דבעינן שזרק. **לא דלא זרק** — אלא שנתקבל בכלי. ובפיגול הוא דלא אמרינן כזרוק דמי, הא בבשר אמרינן כזרוק דמי, דהיתר זריקה שנינו. **אכל זרק מאי הכי נמי** — דבעיא למימר דאין מועלין בפיגול, מאי איריא דתני סיפא בקדשים קלים? ליתני בקדשי קדשים: כאן לפני זריקה מועלין בו, לאחר זריקה אין מועלין. **ודאי הכי נמי** — מצי תני, ולא איצטריך סיפא. **אלא הא קא משמע לן דכל לאיתויי לידי מעילה** — כגון אימורי קדשים קלים. זריקה כתיקנה שאין בה פיגול — אתיא לידי מעילה האימורין, ולא זריקת פיגול. **כל לאפוקי מידי מעילה** — כגון בשר קדשי קדשים שלא כתיקנה כגון זריקת פיגול — מפקע מידי מעילה, ודלא כרב גידל. והיינו דאמרינן במסכת מנחות: הא איתותב רב גידל. דהא סתמא ורבי שמעון תרוייהו סבירא להו דזריקת פיגול מוציאה מידי מעילה בקדשי קדשים.

תָּא שְׁמַע, רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: יֵשׁ נוֹתָר שֶׁמּוֹעֲלִין בּוֹ, וְיֵשׁ נוֹתָר שֶׁאֵין מוֹעֲלִין בּוֹ. כֵּיצַד, לָן - לִפְנֵי זְרִיקָה - מוֹעֲלִין, לְאַחַר זְרִיקָה - אֵין מוֹעֲלִין, קָתָנֵי מִיהַת מוֹעֲלִין בּוֹ, לָאו דַּהֲוָה שְׁהוּת לְמִיזְרְקֵיהּ, דְּאִי בָּעֵי זָרֵיק? וּשְׁמַע מִינָּהּ: הֵיתֵּר אֲכִילָה שָׁנִינוּ! - לָא, דְּקַבְּלֵיהּ סָמוּךְ לִשְׁקִיעַת הַחַמָּה, דְּלָא הָוָה שְׁהוּת לְמִזְרַק. - אֲבָל הָיָה שְׁהוּת, מַאי? הָכִי נַמִּי דְּאֵין מוֹעֲלִין, מַאי אִירְיָא דְּתָנֵי לִפְנֵי זְרִיקָה? לִיתְנֵי קוֹדֶם שְׁקִיעָה וּלְאַחַר שְׁקִיעָה! - הָכִי נַמִּי קָתָנֵי: קוֹדֶם שֶׁיֵּרָאֶה לִזְרִיקָה, וּלְאַחַר שֶׁיֵּרָאֶה לִזְרִיקָה. תָּא שְׁמַע, רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: יֵשׁ פִּיגּוּל שֶׁמּוֹעֲלִין בּוֹ, וְיֵשׁ פִּיגּוּל שֶׁאֵין מוֹעֲלִין בּוֹ. כֵּיצַד? לִפְנֵי זְרִיקָה - מוֹעֲלִין, לְאַחַר זְרִיקָה - אֵין מוֹעֲלִין. קָתָנֵי מִיהַת לִפְנֵי זְרִיקָה מוֹעֲלִין בּוֹ, לָאו דַּהֲוָה שְׁהוּת לְמִיזְרְקֵיהּ, דְּאִי בָּעֵי זָרֵיק? וְקָתָנֵי מוֹעֲלִין בּוֹ, וּשְׁמַע מִינָּהּ הֵיתֵּר אֲכִילָה שָׁנִינוּ! - לָא, דְּלָא הָוָה שְׁהוּת לְמִיזְרְקֵיהּ; אֲבָל הָוָה שְׁהוּת לְמִיזְרְקֵיהּ, מַאי? הָכִי נַמִּי דִּנְפַק מִידֵּי מְעִילָה, מַאי אִירְיָא דְּתָנֵי לְאַחַר זְרִיקָה? לִיתְנֵי קוֹדֶם שְׁקִיעָה וּלְאַחַר שְׁקִיעַת הַחַמָּה! - הָכִי נַמִּי קָאָמַר: קוֹדֶם שֶׁיֵּרָאֶה לִזְרִיקָה, לְאַחַר שֶׁיֵּרָאֶה לִזְרִיקָה. תָּא שְׁמַע: הַפִּיגּוּל בְּקָדְשֵׁי קָדָשִׁים - מוֹעֲלִין. מַאי לָאו דְּזָרַק? וּשְׁמַע מִינָּהּ הֵיתֵּר אֲכִילָה שָׁנִינוּ! - לָא, דְּלָא זָרַק. - אֲבָל זָרַק, מַאי? הָכִי נַמִּי דְּאֵין מוֹעֲלִין בּוֹ, מַאי אִירְיָא דְּתָנֵי בְּקָדָשִׁים קַלִּים אֵין מוֹעֲלִין בּוֹ, לִיתְנֵי: כָּאן - לִפְנֵי זְרִיקָה, כָּאן - לְאַחַר זְרִיקָה! - הָא אָתְיָא לְאַשְׁמוּעִינַן: כָּל לְאִיתּוּיֵי לִידֵי מְעִילָה - זְרִיקָה כְּתִיקְנָהּ מַיְיתֵי לִידֵי מְעִילָה, כָּל לְאַפּוּקֵי מִידֵי מְעִילָה - אֲפִילּוּ שֶׁלֹּא כְּתִיקְנָהּ נַמִּי מַפְקַע מִידֵי מְעִילָה.

כיצד לן לפני זריקה מועלין בו לאחר זריקה אין מועלין בו קתני מיהא לפני זריקה מועלין בו לאו דהוה ביה שהות למיזרק דאי בעי זריק — והא לפני זריקה ממש, שלא זרק — מועלין בו. ואף על גב דאיכא היתר זריקה — מכל מקום מועלין בו, משום דהיתר אכילה שנינו. לא, דלא הואי ליה שהות, דקבליה סמוך לשקיעת החמה. דלא נעשית הקבלה בהכשר, מאי איריא דתני לפני זריקה — פירוש: כלומר, אמאי מפליג בין קודם לאחר זריקה? ליפלוג בקודם זריקה גופיה בין קודם ראויות זריקה בין לאחר ראויות זריקה, וליתני הכי: קודם שקיעת החמה — אין מועלין בו, דאיכא ראויות זריקה, לאחר שקיעת החמה — מועלין בו, דליכא ראויות זריקה. ומשני: הכי נמי קתני, קודם שיראה לזריקה כו'. כלומר, לפני זריקה לאו דוקא, אלא רצה לומר קודם שיראה לזריקה.

תא שמע רבי שמעון אומר יש פיגול כו' — כלומר, סוגית פיגול הוי כמו גבי נותר. אמנם קשה: היכי קאמר דמיירי דהויא שהות למיזרקיה אבל אימא פיגול דבקבלה לא מצית אמרת, דהא מוקמת לה בנעשה קבלה בהכשר. וגם בהילוך לא מצית אמרת, דהא רבי שמעון הוא דמכשיר בהילוך בפרק קמא דזבחים (יג,א), משום דהויא לה עבודה שאפשר לבטלה, כגון שוחט בצד המזבח וזורק. לכן נראה לי כגון שפיגל בסוף קבלה, דהויא שהות למזרק בתחלת קבלה. וקתני: מועיל, ושמע מינה: היתר אכילה שנינו. משמע: אבל סיפא דאין מועיל — מיירי לאחר זריקה ממש. ותימה: אם כן תיקשי לרב גידל דאמר דזריקת פיגול לא מפקע מידי מעילה! ויש לומר: דרב גידל משני לה כדמסיק, דהכא לפני זריקה — היינו קודם שיראה לזריקה, ולאחר זריקה — לאחר שיראה לזריקה. ולעולם קודם זריקה — משום דהיתר זריקה שנינו. ומכל מקום קשה: דאם כן אי הויא סייעתא למאן דאמר היתר אכילה שנינו — ליתא לדרב גידל. וזה אינו, דלמאן דאמר היתר אכילה שנינו לא מצי ליישב מתניתא אם לא כדרב גידל, דהא לעיל גבי מתניתין דקתני שנשחט חוץ לזמנו וחוץ למקומו מיירי על כרחך בזרק כבר, מדקאמר מועלין. דאי בלא זרק — מאי איריא משום דפיגל? אפילו לא פיגל נמי, כיון דהיתר אכילה שנינו, מכל מקום כי פיגל אף על גב דזרק — לא מפקע מידי מעילה. אלמא, כי אמרינן נמי היתר אכילה שנינו איתא לדרב גידל. והכא משמע דליתא לדרב גידל אלא אם כן אמרינן דהיתר זריקה שנינו. ואומר השר מקוצי: דהא לא קשיא כלל למאן דאמר היתר אכילה שנינו, אמר לך: דכולי עלמא אית להו כוותי דהיתר אכילה שנינו, ובמתניתין אית ליה לרבי יהושע לדרב גידל כדפירשנו, דעל כרחך מיירי בזרק. לרבי שמעון דברייתא לית ליה לדרב גידל. ורב גידל אמר לך: דכולי עלמא אית להו כוותי, דלא אתיא זריקת פיגול ומפקע מידי מעילה. ובהא פליגי, דרבי יהושע אית ליה היתר אכילה שנינו, ומיירי בזרק כדפירשנו לעיל. ורבי שמעון דמתניתא מיירי בלא זריקה, ואית ליה היתר זריקה שנינו. **תא** שמע הפיגול בקדשי קדשים מועלין בו' — לאו דזרק, ושמע מינה היתר אכילה שנינו, דמשמע דווקא פיגול מועלין, דבלא פיגול — אין מועלין בו. ודווקא משום דזרק ואיכא היתר אכילה! הא לא זרק, אף על גב דלא פיגל — מועלין, כיון דליכא היתר אכילה. ואם תאמר: מנליה הא דדווקא בזרק מיירי, למידק דבלא פיגל אין מועלין? דילמא הוא הדין בלא זרק! יש לומר דהכי פירושו: לאו דזרק, דהוה שהות למיזרק, אבל לא זרק ומשום הכי מועלין — דהיתר אכילה שנינו. דאי היתר זריקה שנינו, מכיון שניתקנה בהכשר — מיד נפק מידי מעילה. והא דקאמר "הפיגול" — מיירי כשפיגל בסוף קבלה כמו שפירשנו למעלה. ומשני: לא, דלא זרק. כלומר, דלא נראה לזריקה, דליכא השתא היתר לזריקה. וזה הפירוש דחוק הוא מאד. דהא ד"ה"זרק" משמע דזרק ממש. ופירש רבינו יצחק בן אברהם דהכי קאמר: מאי לאו דזרק כו' דאית ליה מסתמא אתא לאשמועינן כדרב גידל דזריקת פיגול לא מפקא מידי מעילה. ועל כרחך מיירי בזרק, ודווקא פיגל הוא דלא מפקע מידי מעילה, הא לא פיגל — אין מועלין. ושמע מינה דהיתר אכילה שנינו. דאי היתר זריקה שנינו — אם כן הוה ליה למיתני לעולם כדלעיל, לאשמועינן דמיירי לאחר זריקה ובדרב גידל. אלא ודאי היתר אכילה שנינו, ואם כן על כרחיך מיירי בזרק. דאי בלא זרק — מאי איריא פיגל? אפילו לא פיגל נמי, דהא בעינן היתר אכילה. אלא ודאי מיירי בזרק, והוי סייעתא לדרב גידל דודאי מיירי בזרק, משום דהיתר אכילה שנינו. לא, דלא זרק. כלומר, אדרבה ליתא לדרב גידל, דבזרק לא מיירי, דאם כן הות מפקא מידי מעילה. אלא מיירי בלא זרק, ומשום דהיתר זריקה שנינו. **כל** לאיתויי כו' — שלא כתיקנה לא מייתא, והיינו כרב גידל. כל לאפוקי מידי מעילה, שלא כתיקנה נמי מפקע מידי מעילה. ולעיל בשמעתיה דרב גידל פירשתי טעם נכון.

משנה בשר קדשי קדשים שיצא לפני זריקת דמים — ואחר כך נכנס, ושוב נזרק הדם. **רבי אליעזר אומר אף על פי שנזרק הדם מועלין בו** — דסבירא ליה לרבי אלעזר דזריקה אינה מועלת ליצא להוציאה מידי מעילה. **ואין חייבין עליו משום פיגול ונותר וטמא** — הואיל דיצא אינה קובעת בפיגול ונותר וטמא, אלא זריקה בשירה. **רבי עקיבא אומר** — אפילו לא חזר והכניסן, כיון שזרק — אין מועלין בו, דזריקה מועלת ליצא. **וחייבין עליו כו'** — דהא זריקה דיצא קובעת בפיגול ונותר כזריקה כשרה. ויש ספרים שכתוב בהן: "אבל חייבין". ודאי "אבל" הוא כמו "באמת אמרו", כמו "אבל אשמים אנחנו" (בראשית מב). **אמר רבי עקיבא** — דבעי לאיתויי ראיה למאן דאמר זריקה מועלת ליצא. **והרי שתיהן עומדות** — רשחט את שתיהן, חזרק של אחת מהן. והויא לה אידך חברתה מותר חטאת משעה שנזרקה דמה של אחת. **לא כשם שדמה פוטרת** — כלומר, אי אתה מודה שכשם שאותה שנזרק דמה פוטרת בשרה מן המעילה, כך פוטרת חברתה, זו שלא נזרק דמה, מן המעילה. דכזבח אחד הן, שהרי יכול לזרוק דמה של איזו מהן שירצה. **אם פטר את בשר חברתה מן המעילה** — אף על גב דפסולה היא, דהא הויא מותר חטאת — דין הוא שיפטור זריקת דמה בשר של עצמה מן המעילה אף על פי שיש בהן פסול דיוצא. הואיל ואשכחן דפוטר את בשר חברתה, אף על פי שיש בה פסול מותר. **אימורי קדשים קלים** — שיצאו וחזורו וזרק דמן. **רבי אלעזר אומר אין מועלין בהן** — דהוו כמו לפני זריקה. דזריקת יציאה אינה מביאה אימורי קדשים קלים לידי מעילה כמו זריקה כשרה. **רבי עקיבא אומר מועלין בה** — דזריקת יציאה מביאה אימורי קדשים קלים לידי מעילה. **גמרא הני תרתי** — פלוגתא דפליגי רבי אליעזר ורבי עקיבא בשר קדשי קדשים ובאימורי קדשים קלים. **למה לי** — כיון דתנא חדא מילתא — שמעינן אידך. דכיון דאית ליה לרבי אליעזר דזריקה אינה מועלת ליצא לאפוקי בשר קדשי קדשים מידי מעילה — אינה מועלת נמי להביא קדשים קלים שיצאו לידי מעילה. וכי היכי דאית ליה לרבי עקיבא דזריקה מועלת ליצא להוציא בשר קדשי קדשים מן המעילה — הכי נמי מועלת להביא אימורי קדשים קלים לידי מעילה. ולמה לי דפליגי בתרתי? **וזריקה כתיקנה** — בלא פסול מפקא ממעילה. **שלא כתיקנה** — כגון ליוצא. **אבל לאיתויי אימורי קדשים קלים למעילה** — דהיינו לחומרא, אימא מודה ליה לרבי עקיבא. קא משמע לן דבהא נמי פליגי. **איתמר אמר רב יוחנן כי אמר רבי עקיבא זריקה מועלת ליוצא** — היינו שיצא מקצת הבשר ולא יצא כולו, דמגו דמהניא זריקה למקצת שבפנים — מהניא נמי לההוא מקצת שיצא. **אבל יצא כולו לא אמר רבי עקיבא** — דמהניא וכו', דכמו דליתיה לבשר דמי.

מחשבין

משנה בשר קדשי קדשים שיצא לפני זריקת דמים, רבי אליעזר אומר: מועלין בו, ואין חייבין עליו משום פיגול ונותר וטמא. רבי עקיבא אומר: אין מועלין בו, וחייבין עליו משום פיגול ונותר וטמא. אמר רבי עקיבא: והרי שתיהן עומדות, לא כשם שדמה פוטרת את בשרה כך הוא פוטר את בשר חברתה?! אם פטר דמה את בשר חברתה מן המעילה - דין הוא שיפטר את בשר עצמה! אימורי קדשים קלים שיצאו לפני זריקת דמים, רבי אליעזר אומר: אין מועלין בהן, ואין חייבין עליהן משום פיגול ונותר וטמא. רבי עקיבא אומר: מועלין בהן, וחייבין עליהן משום פיגול ונותר וטמא. **גמרא** והני תרתי למה לי? - צריכי, דאי איתמר בקדשי קדשים, הוה אמינא: בהא קא אמר רבי אליעזר מועלין בו משום דזריקה כתיקנה - מפקא מידי מעילה, שלא כתיקנה - לא מפקא מידי מעילה. אבל לאיתויי לידי מעילה - מודי לרבי עקיבא דאפילו שלא כתיקנה מייתא לידי מעילה. ואי איתמר גבי קדשים קלים, הוה אמינא: גבי קדשים קלים הוא דאמר רבי עקיבא מועלין בהן - דאפילו זריקה שלא כתיקנה מייתא לידי מעילה, אבל קדשי קדשים דלאפוקי הוא, שלא כתיקנה - לא מפקא מידי מעילה, קא משמע לן. איתמר, אמר רבי יוחנן: כי אמר רבי עקיבא זריקה מועלת ליוצא - שיצא מקצתו, אבל יוצא כולו - לא אמר רבי עקיבא. אמר ליה רב אסי לרבי יוחנן: כבר לימדוני חברי מחשבין

לרבי אליעזר דזריקה אינה מועלת ליוצא לאפוקי בשר קדשי קדשים מידי מעילה — אינה מועלת נמי להביא קדשים קלים שיצאו לידי מעילה. וכי היכי דאית ליה לרבי עקיבא דזריקה מועלת ליוצא להוציא בשר קדשי קדשים מן המעילה — הכי נמי מועלת להביא אימורי קדשים קלים לידי מעילה. ולמה לי דפליגי בתרתי? **וזריקה כתיקנה** — בלא פסול מפקא ממעילה. **שלא כתיקנה** — כגון ליוצא. **אבל לאיתויי אימורי קדשים קלים למעילה** — דהיינו לחומרא, אימא מודה ליה לרבי עקיבא. קא משמע לן דבהא נמי פליגי. **איתמר אמר רב יוחנן כי אמר רבי עקיבא זריקה מועלת ליוצא** — היינו שיצא מקצת הבשר ולא יצא כולו, דמגו דמהניא זריקה למקצת שבפנים — מהניא נמי לההוא מקצת שיצא. **אבל יצא כולו לא אמר רבי עקיבא** — דמהניא וכו', דכמו דליתיה לבשר דמי.

מחשבין

שיצא הבשר, הילכך לענין להוציא מידי מעילה — לא מהניא הזריקה, דאכתי לא אישתרי באכילה. דלא אשכחן דחשביה רחמנא זריקה בכי האי גוונא שהזריקה בהכשר על דבר שאין ראוי. אבל להביא לידי מעילה — אימא מודה ליה לרבי עקיבא דמועלין, דהא נעשית הזריקה עצמה בהכשרה אלא שהיא נעשית על דבר שאין ראוי, ואם כן קרינן בהו "קדשי ה'" לענין מעילה, דהא קאמר: עלה לא ירד. **כי** אמר רבי עקיבא זריקה מועלת ליוצא שיצא מקצתה — דמגו דמהני זריקה להאי דגואי — אהני נמי להאי דבראי. ואף על גב דליף ליה ממפריש, היינו מקצתו יצא, דדמי ליה. **אמר** רב אסי לרבי יוחנן כבר לימדוני חברי מחשבין על האבוד ועל השרוף — אם אבדה חצי הזבח או נשרפה, והוא זורק את הדם על מנת לאכול כזית מאותו חלק שאבד או נשרף [חוץ לזמנו] — מחשבתו מועלת לקבוע פיגול בשאר הבשר (שהרי) שהיא בעין. "והא אבד ושרף דליתנהו" סיומא דקושיא היא, דהא שאינו כלל בעולם קאמר דמחשבתו מחשבה לפגל. ואם כן, הכי נמי גבי יצא כולו, אמאי לא מהניא זריקה? אלא ודאי דרבי עקיבא מיירי אף כשיצא כולו. "ומי אמר רב אסי הכי" — קושיא דמקשי התלמוד מרב אסי ארב אסי, כדמסקינן. וקשיא: מה היא התשובה שהשיב רב אסי על דברי רבי יוחנן דמדמה שאר פסולין ליוצא? דהא פירשתי במתניתין שאין לדמות! לכן נראה לי כגירסת הספרים שגורסים "אמר רב אסי כבר למדוני חבירי" כו'. ומילתיה באפי נפשיה, ולא להשיב על דברי רבי יוחנן. והא דקאמר "והא אבוד ושרוף דליתא בהו בעולם" — תחילת דברי המקשן הוא, שבא להקשות: "ומי אמר רב אסי" כו', כלומר, דאף על גב דליתנהו בעולם אפילו הכי מחשבין.

חישב

משנה

במשנה להלן (ז:) מבואר, שקדשי קדשים כגון חטאת ואשם משהוקדשו יש בהם מעילה בבשרם ובאימוריהם, וזריקת הדם מוציאה את בשרם ממעילה. אולם קדשים קלים אין בהם מעילה משהוקדשו, ומשעת הזריקה יש מעילה באימוריהם. המשנה תבאר את דין הבשר או האימורים שנפסלו ב'יוצא', האם זריקה מועילה ליוצא, שאם הוא בשר קדשי קדשים יצא מידי מעילה, ואם הוא אימורי קדשים קלים יחול עליו מעילה. וכן האם זריקת הדם מביאה את היוצא לאיסור פיגול נותר וטמא: **כְּשֵׁר קָדְשֵׁי קָדָשִׁים שֶׁיָּצָא** מהעזרה **לִפְנֵי זְרִיקַת דָּמִים** ונפסל, וחזר לעזרה וזרקו את הדם, **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, מוֹעֲלִין בּוֹ** בבשר, שאין הזריקה מועילה לבשר שיצא והוא נשאר באיסור מעילה. **וְאֵין חַיָּבִין עָלָיו מִשּׁוּם פִּיגּוּל,** שאם הקרבן התפגל, האוכל מהבשר שיצא אינו בכרת, שדינו כמו שלא נזרק הדם. **וְנוֹתָר,** שאם הבשר היוצא נותר לבוקר, האוכלו אינו בכרת. **וְטָמֵא,** שאם אכלו אדם טמא אינו חייב כרת.

רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, אֵין מוֹעֲלִין בּוֹ בבשר שיצא, שהזריקה מועילה ליוצא. **וְחַיָּבִין עָלָיו מִשּׁוּם פִּיגּוּל וְנוֹתָר וְטָמֵא,** שזריקה מועילה ליוצא, והרי זה נחשב כזריקה כשירה.

רבי עקיבא מביא ראיה לדבריו: **אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא, וַהֲרֵי הַמְפָרִישׁ** בהמה **לַחַטָּאתוֹ וְאָבְדָה, וְהִפְרִישׁ אַחֶרֶת** להקריב **תַּחְתֶּיהָ, וְאַחַר כָּךְ נִמְצְאוּ הָרִאשׁוֹנָה** שנאבדה, **וַהֲרֵי שְׁתֵּיהֶן עוֹמְדוֹת** לפניו, וצריך להקריב אחת מהן, אולם שחטו את שתיהן, והלך הכהן וזרק את דמה של אחת מהן, האם **לֹא** נכון הדבר **שכְּשֵׁם שֶׁדָּמָהּ** של החטאת שנזרק ממנה **פּוֹטֵר אֶת בְּשָׂרָהּ** ממעילה, **כָּךְ הוּא פּוֹטֵר** גם **אֶת בְּשַׂר חֲבֶרְתָּהּ** שלא נזרק דמה ממעילה, שמאחר שהוא יכול לזרוק דמה של איזה מהן שירצה, שתיהן נחשבות כמו זבח אחד. ואם כן יש ללמוד מכך לענייננו, **שאִם** בשתי חטאות **פָּטַר דָּמָהּ** של אחת מהן **אֶת בְּשַׂר חֲבֶרְתָּהּ מִן הַמַּעֲלָה, ואף** שחברתה פסולה מדין 'מותר חטאת', **דִּין** [–קל וחומר] **הוּא, שֶׁיְּפַטֵּר** הדם **אֶת בְּשַׂר** אותה חטאת **עַצְמָהּ** ממעילה, ואף אם הוא פסול משום יוצא.

מחלוקת דומה האם זריקה מועילה ליוצא: **אֵימוּרֵי** [–החלקים שמוקטרים על המזבח] **קָדָשִׁים קַלִּים, שֶׁיָּצְאוּ** מהעזרה **לִפְנֵי זְרִיקַת דָּמִים** ונפסלו, וחזרו לעזרה וזרקו את הדם, **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, אֵין מוֹעֲלִין בָּהֶן,** שאין הזריקה מועילה ליוצא להביאו לידי מעילה. **וְאֵין חַיָּבִין עָלֵיהֶן מִשּׁוּם פִּיגּוּל ונוֹתָר וְטָמֵא,** שהזריקה אינה מועילה להם, ודינם כמו שהיה קודם הזריקה. **רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, מוֹעֲלִין בָּהֶן, וְחַיָּבִין עֲלֵיהֶן מִשּׁוּם פִּיגּוּל נוֹתָר וְטָמֵא,** שהזריקה מועילה על היוצא, וזה נחשב כזריקה כשירה.

גמרא

שואלת הגמרא: **וְהָנֵי תַּרְתֵּי לָמָּה לִי** – לשם מה שנה התנא את המחלוקת האם זריקה מועילה ליוצא, בין בבשר קדשי קדשים ובין באימורי קדשים קלים, הלא היה די לפרש באחד מהם וללמוד ממנו לאופן השני.

מתרצת הגמרא: **צְרִיכִי, דְּאִי אִיתְּמַר** המחלוקת רק **בְּקָדְשֵׁי קָדָשִׁים, הֲוָה אָמִינָא הָכָא קָא אָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר שמוֹעֲלִין בּוֹ, מִשּׁוּם דִּזְרִיקָה כְּתִיקְנָהּ** – שאין בה פסול, **מַפְּקָא** [–מוציאה] **מִידֵי מְעִילָה,** אבל זריקה **שֶׁלֹּא כְּתִיקְנָהּ** כגון על בשר היוצא **לֹא מַפְּקָא מִידֵי מְעִילָה, אֲבָל לְאִיתְוֵוֵי** – להביא אימורי קדשים קלים **לִידֵי מְעִילָה,** יתכן דמוֹדֵי רבי אליעזר **לְרַבִּי עֲקִיבָא דַּאֲפִילּוּ** זריקה **שֶׁלֹּא כְּתִיקְנָהּ, מַיְיתָא** [–מביאה] **לִידֵי מְעִילָה,** שמודה רבי אליעזר שלחומרא זריקה מועילה ליוצא. ולפיכך הביא התנא את המחלוקת גם באימורי קדשים קלים. ממשיכה הגמרא לבאר: **וְאִי אִיתְּמַר** המחלוקת רק **לְגַבֵּי** אימורי **קָדָשִׁים קַלִּים, הֲוָה אָמִינָא שלְגַבֵּי קָדָשִׁים קַלִּים הוּא דְּאָמַר רַבִּי עֲקִיבָא שמוֹעֲלִין בָּהֶן,** משום **דְּאַפִּילּוּ וְרִיקָה שֶׁלֹּא כְּתִיקְנָהּ מַיְיתָא לִידֵי מְעִילָה** לחומרא, **אֲבָל** לענין בשר **קָדְשֵׁי קָדָשִׁים, דִּלְאַפּוּקֵי הוּא** – שהנידון הוא לקולא להוציא מידי מעילה, זריקה **שֶׁלֹּא כְּתִיקְנָהּ לֹא מַפְּקָא** – לא מוציאה **מִידֵי מְעִילָה, קָא מַשְׁמַע לָן** התנא שהמחלוקת היא בשני האופנים.

באיזה אופן אמר רבי עקיבא שזריקה מועילה ליוצא: **אִתְּמַר, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, כִּי אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא וְרִיקָה מוֹעֶלֶת לִיוֹצֵא,** באופן **שֶׁיָּצָא מִקְצָתוֹ** של הבשר לחוץ, שמתוך שהזריקה מועילה למקצת הבשר שנשאר בפנים, מועילה גם כן לאותו מקצת שיצא, **אֲבָל** באופן שהבשר **יוֹצֵא כּוּלּוֹ, לֹא אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא** שהזריקה מועילה, שהרי זה כמו שאין בשר בכלל ולא שייך מיגו.

רב אסי בא להוכיח שגם בשיצא כל הבשר הזריקה מועילה: **אָמַר** לֵיהּ **רַב אַסִּי לְרַבִּי יוֹחָנָן, כְּבָר לִימְּדוּנִי חֲבֵירַי שֶׁבַּגּוֹלָה** – שבבבל

אגרות קודש

ב"ה, כ"ג אלול, תשי"א

ברוקלין.

ש"ב הרה"צ הו"ח אי"א נו"נ וכו' מהו"ר יוחנן שי'

שלום וברכה!

בנועם קבלתי מכתבו מח"י אלול, חדש הרחמים, ובטח ידוע לו מספור כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע, אשר זהו יום הולדת כ"ק מורנו הבעש"ט וכ"ק אדמו"ר הזקן, והאי יומא הוא דקגרים ח"י, שמכניס חיות בחדש אלול בכל סוגי העבודה דאלול, דתשובה תורה עבודה וגמ"ח וכנרמז בר"ת אלו"ל המובא בספה"ק, **את לבבך ואת לבב, אנה לידו ושמתי לך, איש לרעהו ומתנות לאביונים, אני לדודי ודודי לי**, וכמבואר בארוכה בשיחת התועדות דח"י אלול.

ולקראת השנה החדשה הבאה עלינו ועל כל ישראל לטובה ולברכה, הנני בזה להביע ברכתי לו ולב"ב שיחיו ברכת כתיבה וחתימה טובה לשנה טובה ומתוקה בגשמיות וברוחניות גם יחד.

בברכה.

מְחַשְּׁבִין עַל הָאָבוּד וְעַל הַשָּׁרוּף, שאם נאבדו האימורין או נשרפו, וחשב הכהן בזריקה על מנת להקטירם למחר, נתפגל הזבח. מסיים רב אסי את הקושיא: וְהָא אָבוּד וְשָׁרוּף, לֹא אִיתִּינְהוּ בָּעוֹלָם – אינם נמצאים בעולם, וַאֲפִילּוּ הָכִי קָתָנֵי שמְחַשְּׁבִין עליהן מחשבת פיגול, ומכאן שאף אם יצא כל הבשר שהרי זה כמו שאינו בעולם, הזריקה חלה עליו. וקשה על רבי יוחנן שאמר שאינה חלה.

מקשה הגמרא סתירה בדברי רב אסי: וּמִי אָמַר רַב אַסִּי הָכִי שאם יצא כל הבשר הזריקה מועילה, וְהָא בְּעָא מִינֵּיהּ רַב אַסִּי מֵרַבִּי יוֹחָנָן, חִישֵׁב לְנִשְׁפָּכִין לְמָחָר מַהוּ – אם חשב הכהן בזריקה על מנת לשפוך את שיירי הדם ליסוד המזבח לאחר הזמן הראוי, האם התפגל הקרבן, או שמאחר שהשיריים הולכים לאיבוד לא חלה בהם המחשבה. אָמַר לֵיהּ רַבִּי זֵירָא, כְּבָר שָׁנִיתָ לָנוּ את המשנה שעוסקת בְּאָלָל (חולין קיז:), שאלל [–גיד השדרה והצואר והוא רחב ולבן וקשה מאד] של נבילה אין בו טומאת נבילה. אַלְמָא הַאי אָלָל מִכֵּיוָן דְּלֵית בֵּיהּ מַשָּׁשָׁא [–שאין בו ממשות], לֹא קִיבֵּל טוּמְאָה של נבילה. כמו כן יש לומר, בְּהָנֵי נִשְׁפָּכִין נַמִּי, כֵּיוָן דְּלֵאִיבּוּד אָזְלִי – שהולכים לאיבוד ונשפכים ליסוד, לפיכך (בהו מחשבה) לֹא מְהַנְיָא [בְּהוּ מַחֲשָׁבָה]. וקשה איך אמר רב אסי שאף אם יצא כל הבשר מועילה לו הזריקה, הרי הבשר שיצא עומד לשריפה והרי זה הולך לאיבוד, ואיך מועילה לו הזריקה.

חוזרת הגמרא לקושיא שהקשה רב אסי על רבי יוחנן בתחילת הסוגיא: אֶלָּא דְּקָתָנֵי מחשבין עַל הָאָבוּד וְעַל הַשָּׁרוּף, קַשְׁיָא לרבי יוחנן שאמר שאם יצא כל הבשר אין הזריקה מועילה להוציאו מידי מעילה, והרי אף על אבוד ושרוף שאינם בעולם מועילה המחשבה בשעת הזריקה. מתרצת הגמרא: אָמַר רָבָא, אֵימָא, מחשבין עַל הָעוֹמֵד לְאִיבּוּד וְעַל הָעוֹמֵד לִישָׂרֵף, כלומר, שאם חשב בשעת הזריקה על דבר שיאבד או ישרף אחר כך, מחשבתו חלה, מכיון שבשעת הזריקה היה הבשר בעולם. אבל בבשר שיצא כולו לפני הזריקה אין הזריקה מועילה עליו.

הגמרא חוזרת לבאר את שיטת רבי עקיבא: אָמַר רַב פָּפָא, לֹא אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא במשנתנו (לעיל ו:) שזְרִיקָה מוֹעֶלֶת לַיּוֹצֵא, אֶלָּא בְּשֶׁיָּצָא בָּשָׂר, אֲבָל אם יצא הַדָּם מהעזרה, אף על פי שחזור והכניסו וזרק ממנו, מודה רבי עקיבא שאֵין זְרִיקָה מוֹעֶלֶת לַיּוֹצֵא, להוציא את הבשר מידי מעילה, משום שהזריקה עצמה פסולה, וזריקה פסולה אינה מוציאה מידי מעילה.

הגמרא מביאה ראיה לדברי רב פפא: תַּנְיָא נַמִּי הָכִי, שָׁחַט את הזבח בִּשְׁתִּיקָה – שלא חשב בה מחשבה הפוסלת, וְיָצָא הַדָּם, אַף עַל פִּי שֶׁחָזַר והכניסו וּזְרָקוֹ, לֹא עָשָׂה וְלֹא כְּלוּם, ולפיכך בְּקָדְשֵׁי קָדָשִׁים מוֹעֲלִין בּוֹ בבשר, וּבְקָדָשִׁים קַלִּים אֵין מוֹעֲלִין בּוֹ באימורין.

הגמרא חוזרת לדון בראיה שהביא רבי עקיבא. שנינו במשנה: אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא הָא זֶה לְמָה דּוּמֶה למפריש חטאתו ואבדה, והפריש אחרת תחתיה, ואחר כך נמצאת הראשונה, והרי שתיהן עומדות, כשם שדמה של אחת פוטר את בשרה מן המעילה, כך הוא פוטר את בשר חברתה.

מבאר רבי אלעזר באיזה אופן פוטרת את בשר חברתה: אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, כִּי אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא שהזריקה של חטאת אחת פוטרת את בשר חברתה מן המעילה, דווקא באופן ששני כהנים שחטו את שתי החטאות בְּבַת אַחַת, שמאחר שלא קדמה שחיטה של אחת לשל חברתה, הרי שתיהן כגוף אחד. אֲבָל אם נשחטו בְּזֶה אַחַר זֶה, לֹא אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא שזריקה של אחת פוטרת את בשר חברתה, שמיד כששחט את הראשונה נפסלה השניה מדין מותר חטאת, ואין זריקת החטאת הכשרה פוטרת את בשר החטאת הפסולה מן המעילה.

הברייתא מבארת את טעמו של רבי עקיבא: תַּנְיָא, אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן, כְּשֶׁהָלַכְתִּי לִכְפַר ששמו פָּאנִי, מְצָאנִי זָקֵן אֶחָד וְאָמַר לִי, האם אוֹמֵר הָיָה רַבִּי עֲקִיבָא שזְרִיקָה מוֹעֶלֶת לַיּוֹצֵא, כפי שמשמע במשנתנו (לעיל ו:). אָמַרְתִּי לוֹ, הֵן. וּכְשֶׁבָּאתִי וְהִרְצֵיתִי דְּבָרָיו אלו של רבי עקיבא, לִפְנֵי חֲבֵירַי שֶׁבַּגָּלִיל, אָמְרוּ לִי, איך אפשר לומר שזריקה מועלת ליוצא, הֲלֹא בשר שיצא פָּסוּל הוּא, וְהֵיאַךְ מְרַצָּה הזריקה עַל הַפָּסוּל. וּכְשֶׁיָּצָאתִי מהם, ובאתי וְהִרְצֵיתִי את הַדְּבָרִים שאמרו לי חבירי לִפְנֵי רַבִּי עֲקִיבָא, אָמַר לִי, בְּנִי, האם אִי אַתָּה אוֹמֵר כֵּן, שהזריקה מועילה ליוצא, אביא לך ראיה לדברי, וַהֲרֵי הַמַּפְרִישׁ חַטָּאתוֹ וְאָבְדָה, וְהִפְרִישׁ אַחֶרֶת תַּחְתֶּיהָ, וְאַחַר כָּךְ נִמְצֵאת הָרִאשׁוֹנָה, וַהֲרֵי שְׁתֵּיהֶן עוֹמְדוֹת, הרי עכשיו מוֹעֲלִין בִּשְׁתֵּיהֶן, שֶׁחָטָן וקיבל דמן וַהֲרֵי דָּמָן מוּנָּח בְּכוֹסוֹת, עדיין מוֹעֲלִין בִּשְׁתֵּיהֶן, כדין בשר קדשי קדשים לפני זריקה שמועלין בו,

---

אגרות קודש

ב״ה, י״ט אלול, ה׳תיש״א

ברוקלין, נ. י.

הרה״ג והרה״ח וו״ח אי״א נו״נ וכו׳ הרב״ג שי׳

שלום וברכה!

מוסג״פ מכתב מהרה״ג וכו׳ רפאל ברוך טולידנו ממקנאס, שבו מתחנן אשר לרגלי ההירוס שעושים החפשים במחנם וציד הנשמות וכו׳ במצודת העלי׳ לאה״ק ת״ו, אשר מקום המעבר הוא בצרפת, ולכן מבקש שנפתח מקום מקלט שם למאות ילדים שיתחנכו שם על טהרת הקדש, ומבטיח אשר מצדם מוכנים לעזור בכל האפשר וכו׳.

ומטובו להודיעני מה דיבר כת״ר שי׳ אתו ומה דעתו בהנ״ל...

בברכת כתיבה וחתימה טובה לשנה טובה ומתוקה.

מחשבין על האבוד ועל השרוף — שאם נשרפו האימורים, וחישב בזריקה על מנת להקטירן חוץ לזמנן — הוי פגול. שהאוכל מן הבשר, או שאם נמצאו — האוכלן חייב כרת. **והא אבוד ושרוף דלא איתנהו בעולם ואפילו הכי קתני מחשבין** — דמהניא בהו מחשבה בזריקה לשוייה הבשר פגול. הכא נמי, אף על גב דיצא כולו, דכמאן דליתיה דמי — תיזהני ליה זריקה לאפוקיה מידי מעילה. **ומי אמר רב אסי הכי** — דכי יצא כולו מהניא ליה זריקה. **והא בעא מיניה רב אסי מרבי יוחנן חישב לנשפכין למחר מהו** — נשפכין = שיָרֵי הדם שהיה שופך ליסוד המזבח. וקא מיבעיא ליה: חישב בשעת שפיכת השיריים על מנת לאכול כזית חוץ לזמנו, דהיינו למחר, מהו? מי חשיבא הא מחשבה דנשפכין לפגל כמו מחשבה דזריקה עצמה, או לא? ענין אחר אמר המורה: חישב לנשפכין למחר — שבשעת זריקה חישב לשפוך השיריים למחר ליסוד, חשיבא הא מחשבה דנשפכין כאילו חישב בזריקה עצמה, שחישב לזרוק מקצתו למחר חוץ לזמנו דמפגל ליה, או לא? **ואמר ליה רבי זירא כבר שנית לנו אלל** — דתנן ב"העור והרוטב": הקיפה והאלל מצטרפין לטומאת אוכלין, אבל לא לטומאת נבלות. דכיון דלית ביה מששא — לא מטמא טומאת נבלות. **הני נשפכין נמי דליאבוד אזלי** — ליסוד, ולא על גבי המזבח — לא מהניא בהו מחשבה לפגולי. הא נמי שיצא כולו לאיבוד קאי, לשרפה, וכמאן דליתיה כלל דמי. ובדין הוא דלא מהניא ליה זריקה לאפוקי ממעילה. **אלא הא** דקתני **מחשבין על האבוד ועל השרוף** — כלומר, והא משמע מהא ברייתא דמהניא מחשבה דזריקה לאבוד ושרוף לפגולי, אף על גב דליתנהו בעולם — הכי נמי דין הוא דתהני זריקה לכשיצא כולו, אף על גב דדמי כמאן דליתיה בעולם. **אמר רבא אימא מחשבה על העומד ליאבד ועל העומד לישרף** — דכיון דבשעת זריקה כשחישב אכתי הוו קמן, אף על גב דשוב נאבדו או נשרפו — מהניא בהו מחשבה. אבל הכא הבשר יצא כולו לפני זריקה — כמאן דליתא דמי בשעת זריקה, אין זריקה מועלת לבשר להוציאו מידי מעילה. והא דקאמר "עומד ליאבד ולישרף" — לא אמר שדינן הוא ליאבד ולישרף, אלא שנאבדו השתא או נשרפו. אף על גב דהוו קמן בשעת זריקה — הוכיח סופן על תחלתן שהיו עומדין ליאבד ולישרף. **אבל יצא דם** — אף על פי שחזר והכניסו וזרקו — אין זריקה מועלת לירצא, אין זריקה של אותו דם שיצא מועלת להוציא הבשר מידי מעילה. **שחט בשתיקה** — בכשרות, שלא חישב בה שום פסול, ושוב יצא הדם חוץ לעזרה אף על פי שחזר וכו' — מועלין בו. דהאי זריקה אינה מתרת הבשר לכהנים, ואם הן קדשים קלין — אין מועלין באימורין משום זריקה זו, דהאי זריקה לאו כלום היא. **אמר רבי אלעזר לא אמר רבי עקיבא** — כשם שדמה פוטר את בשרה כך פוטר את בשר חברתה. **אלא ששחט שניהן בבת אחת** — כגון ששחטום שני כהנים כאחת, דכוחד גופא דמי, דלא קדמה שחיטה של אחת לשל חברתה. **אבל בזה אחר זה לא אמר רבי עקיבא** — משום דבשעה ששחט הראשונה מיד נעשית השניה מותר חטאת, והתם אין זריקת דם של אחת פוטרת בשר של חברתה. **אמר** — בלשון שאלה. **אומר היה רבי עקיבא וכו'** — דהכי משמע במתניתין. **והלא פסול הוא** — שיצא. **אי אתה אומר כן** — שתהא זריקה מועלת ליצא אף על פי שהוא פסול. **והרי המפריש וכו' והרי דמן מונח בכוסות** — כל זמן שלא נזרק מועלין בשתיהן, דבשר קדשי קדשים לפני זריקה מועלין בו.

נזרק

מְחַשְּׁבִין עַל הָאָבוּד וְעַל הַשָּׂרוּף. וְהָא אָבוּד וְשָׂרוּף לָא אִיתִינְהוּ בָּעוֹלָם, וַאֲפִילּוּ הָכִי קָתָנֵי מְחַשְּׁבִין! - וּמִי אָמַר רַב אַסִי הָכִי? הָא בְּעָא מִינֵּיהּ רַב אַסִי מֵרַבִּי יוֹחָנָן: חִישֵׁב לַנִּשְׁפָּכִין לְמָחָר, מַהוּ? אָמַר לֵיהּ רַבִּי זֵירָא: כְּבָר שְׁנִיתָ לָנוּ אָלָל. אַלְמָא: הַאי אָלָל כֵּיוָן דְּלֵית בֵּיהּ מְשָׁשָׁא - לָא קִיבֵּל טוּמְאָה, הָנֵי נִשְׁפָּכִין נַמִי כֵּיוָן דְּלְאִיבּוּד אָזְלִי - בְּהוּ מַחֲשָׁבָה לָא מְהַנְּיָא. - אֶלָּא דְּקָתָנֵי "עַל הָאָבוּד וְעַל הַשָּׂרוּף" קַשְׁיָא. אֲמַר רָבָא: אֵימָא "עַל הָעוֹמֵד לְאִיבּוּד, וְעַל הָעוֹמֵד לִישָׂרֵף". אָמַר רַב פַּפָּא: לֹא אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא זְרִיקָה מוֹעֶלֶת לַיּוֹצֵא אֶלָּא שֶׁיָּצָא בָּשָׂר, אֲבָל דָּם - אֵין זְרִיקָה מוֹעֶלֶת לַיּוֹצֵא. תַּנְיָא נַמִי הָכִי: שָׁחַט בִּשְׁתִיקָה, וְיָצָא דָּם, אַף עַל פִּי שֶׁחָזַר וּזְרָקוֹ - לֹא עָשָׂה וְלֹא כְּלוּם, בְּקָדְשֵׁי קָדָשִׁים - מוֹעֲלִין בּוֹ, בְּקָדָשִׁים קַלִּים - אֵין מוֹעֲלִין בּוֹ. "אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא הָא זֶה לְמָה דּוֹמֶה". אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: כִּי אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא - בְּבַת אַחַת, אֲבָל בָּזֶה אַחַר זֶה - לֹא אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא. תַּנְיָא, אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן: כְּשֶׁהָלַכְתִּי לִכְפַר פָּאנִי מְצָאנִי זָקֵן אֶחָד, וְאָמַר לִי: אוֹמֵר הָיָה רַבִּי עֲקִיבָא זְרִיקָה מוֹעֶלֶת לַיּוֹצֵא? אָמַרְתִּי לוֹ: הֵן. וּכְשֶׁבָּאתִי וְהִרְצֵיתִי דְּבָרִים לִפְנֵי חֲבֵירַי שֶׁבַּגָּלִיל, אָמְרוּ לִי: הֲלֹא פָּסוּל הוּא, הֵיאַךְ מְרַצֶּה עַל הַפָּסוּל? וּכְשֶׁיָּצָאתִי וְהִרְצֵיתִי דְּבָרִים לִפְנֵי רַבִּי עֲקִיבָא, אָמַר לִי: בְּנִי, אִי אַתָּה אוֹמֵר כֵּן? וַהֲרֵי הַמַּפְרִישׁ חַטָּאתוֹ וְאָבְדָה, וְהִפְרִישׁ אַחֶרֶת תַּחְתֶּיהָ, וְאַחַר כָּךְ נִמְצֵאת הָרִאשׁוֹנָה וַהֲרֵי שְׁתֵּיהֶן עוֹמְדוֹת - מוֹעֲלִין בִּשְׁתֵּיהֶן. שְׁחָטָן וַהֲרֵי דָּמָן מוּנָּח בְּכוֹסוֹת - מוֹעֲלִין בִּשְׁתֵּיהֶן.

נזרק

חישב לנשפכין למחר מהו — אין לפרש שחישב בשעה ששופך שיריים ליסוד על מנת לאכול מן הזבח למחר — דהא פשיטא דלא פיגל. כדתניא פרק קמא דזבחים (יג,א), דקתני: יצאו שפיכת שיריים והקטרת אימורים שאין מעכבין. וגם לא קבעי במחשב בזריקה על מנת לשפוך שיריים למחר — דהא נמי פשיטא ליה דפיגל, כדקאמר נמי התם. וטעמם, משום דבעינן שיחזשב בארבע עבודות בדבר שהוא אכילת אדם או אכילת מזבח, ושפיכת שיריים אכילת מזבח היא, אך לא ארבע עבודות היא. אלא נראה לרבינו יצחק דקבעי במחשב בשעת זריקה על מנת לזרוק הדם שנשפך מן הכלי למחר. דתנן זבחים (כה,א ולב,א): נשפך (מן) הרצפה ואספו — פסול, מן הכלי ואספו — כשר. מי אמרינן הא חזי, דאם ירצה יאספנו ויזרקנו. או דלמא, הואיל ואין מצוה לאוספו — הוה ליה הולך לאיבוד. **אמר** ליה רבי זירא לרב אסי רבי כבר שנית לנו אלל — בזבחים פרק "כל הפסולין" (לה,א): השוחט את הזבח על מנת לאכול מן האלל — אין חייבין עליו משום פגול. ואלל הוא גיד הצואר, כדמפרש ב"העור והרוטב" (חולין קכא,א). אלמא, האי אלל כיון דלית ביה מששא לא מהני ביה מחשבה. פירוש: שאינו חשוב, ודבר ההולך לאיבוד הוא — לא מיפגל. ואף על גב דאם רצה לאוכלו אוכלו. (הנך) [הני נשפכין] נמי וכו' וברוב ספרים גרסינן: "האי אלל כיון דלית ביה מששא לא מקבל טומאה". ואם כן מייתי מההיא ד"העור והרוטב". ושיבוש, דטפי אית ליה לאיתויי מההיא דפיגול גופיה מלאיתויי מפני הטומאה. **אלא** דקתני על האבוד ועל השרוף קשיא — פירוש: ואם כן קשיא מרב אסי לרב אסי. דלעיל קאמר מחשבין, והכא פשיטא דאין מחשבין בנשפכים, דכאבוד דמי. "אמר רבא: אימא על העומד לאיבוד" כו' — כלומר, הא דקאמר "מחשבין על האיבוד" — לאו באבוד כבר קאמר, אלא בעומד לאיבוד. כגון שמחשב בשעת קבלה על דבר העומד לישרף וליאבד קודם זריקה, ובשעת מחשבה עדיין לא אבד. כגון שזרק [וחתיכת בשר וחתיכת אימורים] בפי כלב ובפי כבשן, ועדיין לא הגיע [בפי כלב או בפי כבשן] בשעת מחשבה. ומכל מקום מדמי ליה לעיל ליצא כולו. לגירסא דגרסי: "אמר ליה רב אסי לרבי יוחנן: כיון דאבד ונשרף קודם זריקה".

לא אמר רבי עקיבא אלא ששחט כו' — כלומר, לא אמר רבי עקיבא בההיא חטאת שאבד כו' דזריקה של אחת מהן פוטרת בשר חברתה מן המעילה, אלא ששחט שתיהן בבת אחת. יש להסתפק: אי רצה לומר בסכין ארוכה במשמע, או אפילו בזה אחר זה, וקרי לה "בבת אחת" — דכשר ליזרק בבת אחת, כגון שחט זה אחר זה וקיבל זה אחר זה קודם שיזרוק כלל, דרצה מזה זורק רצה מזה זורק. אבל בזה אחר זה כגון שקבל דמה של זו וזרקו עד שלא קיבל את האחרת — לא אמר רבי עקיבא, ומודה בבי האי גונא דאינו פוטר הדם הנזרק בשר האחרת מן המעילה. **אבל** דם — פירוש: שיצא דם, וזרק אותו דם עצמו שיצא, מודה רבי עקיבא דאין זריקה מועלת ליצא.

לכפר פאני — שם מקום. "ואמר לי אומר היה רבי עקיבא זריקה מועלת ליצא" — תמיה היה הזקן על דברי רבי עקיבא. "אמר לו: הן. וכשבאתי והרציתי דברים" — כלומר, שהגדתי לו תמיהת הזקן. "אמר לי: ואתה אי אתה אומר כן"? בתמיה — כלומר, כשאתה מרצה לפני דברי הזקן, כמדומה שאתה מגמגם על דברי. ויש ספרים גורסים אחר שאמר לו הן: "אמר לו והלא פסול הוא". או שהשיב לו כך הזקן. והיינו הא דקאמר "דכשהרציתי דברים לפני רבי עקיבא", שהקשה לו הזקן כך. "אמר ליה רבי עקיבא: ואתה אי אתה אומר כן?" — כלומר, מדוע שתקתה לו, וכי אינך אומר כמותי?

תשובה גנובה — פירש: עלומה ומכוסה. כי יש להשיב עליה. ולא בא לסתור התשובה שהשיב רבי עקיבא לרבי שמעון, דודאי יפה השיבו. אלא הלשון אינו מיושב יפה, דנקט בבת אחת דכיון דפסל הוא השני, ואפילו הכי קאמר רבי עקיבא דזריקת הכשר פוטרתו מידי מעילה — אם כן סבירא ליה לרבי עקיבא דחשבינן ליה כזבח אחד, וכיון דחשבינן כזבח אחד — מה לי בזה אחר זה? "אמר ליה רבי יוחנן לריש לקיש: ואתה אי אתה אומר כן"? בתמיה — כלומר, והא ודאי דבבת אחת בעינן דכחד לא חשיב להו, דהא אילו הפריש שני אשמות לאחריות ושחט שתיהן, וקדם והעלה אימורים של אחד מהם קודם זריקה, אי אתה מודה שירדו? הכי גרסינן. הכי פירושו: קדם והעלה אימורים של אחד מהם קודם זריקת חבירו, ואחר כך זרק חבירו שלא העלה אימורים — אי אתה מודה שירדו האימורים של אותו שהעלה בלא זריקת דמו? ואי סלקא דעתך חד גופא הוא — אם כן הוה לאחשובי הני אימורין כאילו היו מאותן שזרק דמן, ולא הוה ליה למימר ירדו. דהאמר עולא אימורי קדשים קלים כו'. והא דנקט קדשים קלים — לרבותא נקט, וכל קדשי קדשים דקדשי טפי, וקליט להו מזבח. וכן לעיל דנקט אשמות — כל חטאות.

אמר רבי יוחנן קצצתינון רגלוהי דינוקא — כלומר, סתרתי דברי ריש לקיש. דודאי לאו טעמא דרבי עקיבא משום דחד גופא הוא, דאם כן גבי מפריש שני אשמות וכו' שהבאתי למעלה הוה לן למימר לא ירדו, כדפרישית דנעשו לחמו של מזבח. אלא ודאי טעמיה דרבי עקיבא משום בת אחת. ואם תאמר: מכל מקום, כיון דמהני טעמא דבבת אחת לענין לפטור הבשר מן המעילה — למה לא יועיל באימורין לעשותן לחמו של מזבח, כמו דמדמה להו בטעמא דחד גופא הוא? יש לומר: דלא דמי, דאמרינן דטעמא גבי לפטור בשר מן המעילה משום בת אחת — ניחא, דודאי כיון דרצה מזה — זורק, רצה מזה — זורק, דין הוא שיפטור מן המעילה אף בשר חברתה שלא נזרק דמה. אבל ליעשות לחמו של מזבח, ולומר דלא ירדו — לא חשיבא כל כך האי טעמא. אלא אי אמרת דטעמא משום חד גופא — אם כן הוי טעם חשוב אף לענין שלא ירדו.

ועל זה וזה חייבין עליו משום פיגול נותר וטמא — פירוש: על זה ועל זה — על הבשר ועל האימורים [בקדשי קדשים]. נמצא מעשה דמים [להקל ולהחמיר], פירוש: להקל — שעל ידי זריקת הדמים אין מועלין, דלא מיקרו תו "קדשי ה'", ולהחמיר — לחייב עליו משום פיגול נותר וטמא.

הא איסורא איכא — שאסור לאכול. והא ממונא דכהן הוא! קושיא היא, דבהדיא כתיב בקרא (ויקרא ז) דכהנים אכלי להו. **הא** ממונא דבעלים הוא — ולא משני כדלעיל דאגב מועלין באימורים קתני אין מועלין בבשר. דודאי לעיל משני שפיר, דאיידי דתנא רישא מועלין באימורים ובבשר גבי לפני זריקת דמים, תנא נמי גבי אחר זריקה ואין מועלין בבשר, אף על גב דאיסורא נמי ליכא. אלא הכא, גבי קדשים קלים דלא שייכא שום מעילה בבשר אף קודם זריקה, לית ליה למיתני אין מועלין בבשר אגב מועלין באימורים. ונראה דלא פריך אלא למאן דאמר היתר אכילה שנינו. דאי למאן דאמר היתר זריקה — אם כן לאחר זריקה רצה לומר: לאחר שניתר לזריקה, ואף על פי שלא נזרק, ואם כן מאי פריך הכא ממונא דבעלים הוא? ודאי דאיסורא, כיון שלא נזרק הדם. **כי** אמר רבי עקיבא מועלת ליוצא לשרפה — פירוש: אין הכי נמי דאיסורא איכא, דמיירי בבשר שיוצא. עד כאן לא קאמר רבי עקיבא דזריקה מועלת ליוצא אלא לענין לאקבועי בפיגול ונותר וטמא, וצריך עיבור צורה לשרפן שאין זה קרוי פסולו בגופו, דאמר בפסחים (פב,א) ישרף מיד דזריקה מהניא ליה ומשוי ליה כאילו לא יצא, והויא ליה פסולו מחמת דבר אחר, דאמרינן בפסחים (שם) שצריך עיבור צורה

אבל

נזרק דמה וכו' — נפסלה השניה במותר חטאת. דין **שיפטור את בשרה** — ואף על פי שיש פסול יוצא. **תשובה גנובה השיבו** — כלומר, לא היתה מעלייתא הא דהשיבו "ושחט את שתיהן", דמשמע דבבת אחת — אז דמה פוטר בשר חבירתה, אף על גב דפסול הוא. דהכי משמע דכי היכי דמפרש רבי אלעזר לעיל דלא אמר רבי עקיבא אלא ששחט שתיהן בבת אחת, האי דאמר רבי עקיבא נמי הכא "ושחט את שתיהן" — היינו בבת אחת. הא שחטן בזה אחר זה — לא. והיינו תשובה גנובה, כיון דפסול הוא, דמשעה שזרק דמה של אחת מהן נפסל השניה במותר חטאת. **מה לי בבת אחת מה לי בזה אחר זה** — הואיל וסבירא ליה לרבי עקיבא דדמה פוטר בשר חבירתה אף על גב דפסול משום מותר חטאת, כי היכי דחשבת להו כגוף אחד — בשחטן נמי בזה אחר זה תהא דמה פוטר את של חבירתה. אלא ודאי תשובה גנובה היא. דלא שנא. **אמר רבי יוחנן לר"ל ואתה אי אתה אומר כן** — דחשבת להו כגוף אחד אף כי שחטן בזה אחר זה, דדמה פוטר בשר חבירתה? **אילו הפריש שני אשמות לאחריות** — שאם יאבד אחד מהן שיתכפר באחר. והאי דנקיט שני אשמות — וכל שכן שתי חטאות, דחטאת חמירא קדושתיה מאשם. **ושחט את שניהם וקדם והעלה אימורין של אחד מהן קודם זריקה** — ואחר כך זרק הדם מאשם שלא קרבו אימורין. **אי אתה מודה שאם עלו** — אותן אימורין שירדו. דזריקת דם דאידך לא מהניא להני אימורין דלאו דידיה, משום דמגופא אחרינא נינהו. **ואי סלקא דעתך** — כדקאמרת בזה אחר זה נמי פוטר בשר חבירתה, משום טעמא דאמרת דכחד גופא הוא, הכא אם עלו אמאי ירדו? **האמר עולא** — גבי גוף אחד, אימורי קדשים קלים שהעלן לפני זריקת דמים — לא ירדו, שנעשו לחמו של מזבח, דקלטן מזבח. דכיון דחד גופא הוא, כי הדר וזריק הדם לאחר העלאת אימורין — הויא זריקה, ולא ירדו. ואם כדבריך דטעמיה דרבי עקיבא הוי משום דכחד גופא דמו, כי קדם והעלה אימורין ושוב נזרק הדם דאידך, דלא העלו אימורין, ליהני ליה דאם עלו לא ירדו. אלא מדאמרינן דירדו — שמע מינה דלאו משום דחד גופא הוא. אלא היינו טעמיה דרבי עקיבא דכי שחט שתיהן בבת אחת דמה פוטר בשר חבירתה, דרצה מזה זורק ורצה מזה זורק. ולא אוקמינן טעמא משום דחד גופא הוא, ולא תשובה גנובה השיבו. **אישתיק** — ריש לקיש. **אמר רבי יוחנן קצצתינון לרגליה דינוקא** — ריש לקיש קרי "ינוקא", לפי שהיה בחור ממנו, דאותביה הכי ולא ידע להשיבו. לישנא אחרינא: דדייקא, דדייק דקאי הכי. ואי קשיא לך: מאי שנא גבי חטאות בבת אחת, דכי זרק דמה של

נִזְרַק דָּם שֶׁל אֶחָד מֵהֶם, אִי אַתָּה מוֹדֶה שֶׁכְּשֵׁם שֶׁדָּמָהּ פּוֹטֵר אֶת בְּשָׂרָהּ מִן הַמְּעִילָה אַף יִפְטוֹר בְּשַׂר חֲבֵירָתָהּ מִן הַמְּעִילָה? אִם הִצִּיל בְּשַׂר חֲבֵירָתָהּ מִן הַמְּעִילָה אַף עַל פִּי שֶׁהוּא פָּסוּל, דִּין הוּא שֶׁיַּצִּיל אֶת בְּשָׂרָהּ! אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ מִשּׁוּם רַב אוֹשַׁעְיָא: תְּשׁוּבָה גְּנוּבָה הֵשִׁיבוּ רַבִּי עֲקִיבָא לְאוֹתוֹ תַּלְמִיד, בְּבַת אַחַת אִין, בָּזֶה אַחַר זֶה לֹא? דְּכֵינָן דְּפָסוּל הוּא, מַה לִּי בְּבַת אַחַת - מַה לִּי בָּזֶה אַחַר זֶה? אָמַר לֵיהּ רַבִּי יוֹחָנָן לְרֵישׁ לָקִישׁ: וְאַתָּה אִי אַתָּה אוֹמֵר כֵּן, אִילּוּ הִפְרִישׁ שְׁתֵּי אֲשָׁמוֹת לְאַחֲרָיוּת וְשָׁחַט אֶת שְׁנֵיהֶן, וְקָדַם וְהֶעֱלָה אֵימוּרִין שֶׁל אֶחָד מֵהֶן קוֹדֶם זְרִיקָה, אִי אַתָּה מוֹדֶה שֶׁאִם עָלוּ - יֵרְדוּ? וְאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ חַד גּוּפָא הוּא, אֲמַאי אִם עָלוּ יֵרְדוּ? הָאָמַר עוּלָּא: אֵימוּרֵי קָדָשִׁים קַלִּים שֶׁהֶעֱלָן לִפְנֵי זְרִיקַת דָּם - לֹא יֵרְדוּ, נַעֲשָׂה לַחְמוֹ שֶׁל מִזְבֵּחַ! אֵישְׁתִּיק, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: קְצָצְתִּינוֹן לְרַגְלוֹהִי דִּינוֹקָא. **מִשְׁנָה** יֵשׁ מַעֲשֵׂה דָמִים בְּקָדְשֵׁי קָדָשִׁים לְהָקֵל וּלְהַחְמִיר, וּבְקָדָשִׁים קַלִּים כּוּלְּהוּ לְהַחְמִיר. כֵּיצַד? קָדְשֵׁי קָדָשִׁים לִפְנֵי זְרִיקַת דָּמִים - מוֹעָלִין בְּאֵימוּרֵיהֶן וְאֵין מוֹעָלִין בַּבָּשָׂר. וְעַל זֶה וְעַל זֶה חַיָּבִין מִשּׁוּם פִּיגּוּל, נוֹתָר, וְטָמֵא. נִמְצָא מַעֲשֵׂה דָמִים בְּקָדְשֵׁי קָדָשִׁים לְהָקֵל וּלְהַחְמִיר. כֵּיצַד: קָדְשֵׁי קָדָשִׁים קַלִּים, לִפְנֵי זְרִיקַת דָּמִים אֵין מוֹעָלִין לֹא בָּאֵימוּרִין וְלֹא בַּבָּשָׂר, לְאַחַר זְרִיקַת דָּמִים - מוֹעָלִין בָּאֵימוּרִין וְאֵין מוֹעָלִין בַּבָּשָׂר, עַל זֶה וְעַל זֶה חַיָּבִין עָלָיו מִשּׁוּם פִּיגּוּל, נוֹתָר, וְטָמֵא. נִמְצָא מַעֲשֵׂה דָמִים בְּקָדָשִׁים קַלִּים כּוּלָּן לְהַחְמִיר. **גְּמָרָא** קָתָנֵי "אֵין מוֹעָלִין בַּבָּשָׂר", מַעֲלָה הוּא דְּלֵיכָּא, הָא אִיסּוּרָא אִיכָּא! וַאֲמַאי? הָא מָמוֹנָא דְּכֹהֵן הוּא! - לָא קַשְׁיָא, מִשּׁוּם דִּנְסִיב רֵישָׁא "מוֹעָלִין" - נָסֵיב סֵיפָא "אֵין מוֹעָלִין". אֵימָא סֵיפָא: בְּקָדָשִׁים קַלִּים כּוּלְּהוּ לְהַחְמִיר, כֵּיצַד? בְּשַׂר קָדָשִׁים קַלִּים לִפְנֵי זְרִיקַת דָּמִים - אֵין מוֹעָלִין בָּהֶן וּבְאֵימוּרֵיהֶן, וְאֵין חַיָּבִין עֲלֵיהֶן מִשּׁוּם פִּיגּוּל נוֹתָר וְטָמֵא, לְאַחַר זְרִיקַת דָּמִים - מוֹעָלִין בְּאֵימוּרֵיהֶן וְאֵין מוֹעָלִין בַּבָּשָׂר. מְעִילָה הוּא דְּלֵיכָּא, הָא אִיסּוּרָא אִיכָּא! וַאֲמַאי? הָא מָמוֹנָא דְּבְעָלִים הוּא! אָמַר רַבִּי חֲנִינָא: לְיוֹצְאִין, וְרַבִּי עֲקִיבָא הִיא, כִּי אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא זְרִיקָה מוֹעֶלֶת לְיוֹצֵא לִשְׂרֵיפָה,

אבל

אחת מהן דפוטר את בשר חבירתה, והכא לא מרצה זריקה דחד האימורין דאידך, דאמרינן אם עלו ירדו? הא לא קשיא, דודאי גבי מעילה אמרינן דדמה של אחת מהן פוטרת את חבירתה מן המעילה. אבל לרצות האימורין במזבח — ודאי לא מרצה, אלא זריקת דם שלו בעינן, אף על גב דשחט שתיהן בבת אחת. **משנה מעשה דמים** — היינו זריקה. **לאחר זריקת דמים אין מועלין בבשר** — דכבר יש בו שעת היתר לכהנים. והיינו להקל, דשוב אין בו מעילה. **על זה וזה** — על האימורין ועל הבשר לאחר זריקה חייב משום פיגול ונותר וטמא, והיינו להחמיר, דקודם זריקה אין חייבין בכל [הני, אבל] לאחר זריקה נקבעו בכל הני. **לאחר זריקת דמים מועלין באימורין** — והיינו להחמיר, דקודם זריקה לא הוה בהו מעילה כלל, והשתא איתא מעילה באימורין. ופל' זה ופל' זה וכו' — והיינו נמי להחמיר כדפרישית לעיל. **נמצא מעשה דמים וכו'. גמרא קתני** — רישא בשר קדשי קדשים לאחר זריקה אין מועלין בבשר. **מעילה הוא דליכא** — משמע הא איסורא איכא לכהן האוכלן. ואמאי? הא ממונא דכהן הוא. **נסיב כסיפא** — והאי דקתני אין מועלין לאו דוקא, דמשמע מעילה הוא וכו'. אלא משום דתנא רישא קודם זריקה "מועלין בבשר", דהא מועלין דוקא הוא, דאכתי אין בו היתר לכהנים — תנא סיפא נמי "אין מועלין". **אימא סיפא כו' מעילה הוא דליכא** — בבשר [הא איסורא איכא] לישראל האוכלו. **והא ממונא [דבעלים] הוא וכו'** — והכא ליכא למימר משום דנסיב רישא "מועלין" תנא סיפא נמי "אין מועלין", דבתרוייהו [בסיפא] דרישא [ובסיפא] דסיפא "אין מועלין" קתני. וכי היכי דדייקינן הכא "הא איסורא איכא" — הכי נמי דייקינן בסיפא [דרישא], ואמאי אית ביה איסור אכילה? **אמר רב חנינא ליוצא** — כגון שיצא הבשר חוץ למחיצתו ושוב נזרק הדם, ורבי עקיבא היא דאמר זריקה מועלת ליוצא (דם) דכי אמר רבי עקיבא זריקה מועלת ליוצא — להוציאו ממעילה ולהביאו לשריפה ולאלתר כמו שאר קדשים פסולין, ולהכי מהניא ליה זריקה, שאינו נשרף לאלתר אלא עד שתעובר צורתו.

אבל

ומכל מקום כאשר נִזְרַק דָּם שֶׁל אֶחָד מֵהֶם, האם אִי אַתָּה מוֹדֶה שֶׁכְּשֵׁם שֶׁדָּמָה פּוֹטֵר אֶת בְּשָׂרָהּ מִן הַמְּעִילָה, אַף יִפְטוֹר את בָּשָׂר חֲבֵירְתָּהּ מִן הַמְּעִילָה. וְאִם מצאנו שהציל בָּשָׂר חֲבֵירְתָּהּ מִן הַמְּעִילָה אַף עַל פִּי שֶׁהוּא פָּסוּל מדין 'מותר חטאת', דִּין הוּא שֶׁיַּצִּיל אֶת בְּשָׂרָהּ של עצמה, ואף על פי שהוא פסול משום יוצא.

רב אושעיא מקשה על דבריו של רבי עקיבא: אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ מִשּׁוּם רַב אוֹשַׁעְיָא, תְּשׁוּבָה גְּנוּבָה [כלומר, תשובה לא מעולה] הֶשִׁיבוֹ רַבִּי עֲקִיבָא לְאוֹתוֹ תַּלְמִיד – לרבי שמעון. שהרי מדבריו משמע, שאם שחט את שתי החטאות בְּבַת אַחַת, אִין, פוטרת זריקה של אחת את בשר חברתה, אבל אם נשחטו בְּזֶה אַחַר זֶה, לֹא פטרה את בשר חברתה. וחילוק זה אינו מובן, דְּכֵיוָן דְּפָסוּל הוּא החטאת השניה, ואף על פי כן דמה של אחת מוציא את חברתה מן המעילה, משום ששתי החטאות נחשבות כמו גוף אחד, אם כן מַה לִּי בְּבַת אַחַת מַה לִּי בְּזֶה אַחַר זֶה, מכיון שהם גוף אחד בכל אופן הזריקה צריכה להוציא את חברתה מהמעילה.

רבי יוחנן מביא ראיה לשיטת רבי עקיבא: אָמַר לֵיהּ רַבִּי יוֹחָנָן לְרֵישׁ לָקִישׁ, וְאַתָּה, האם אִי אַתָּה אוֹמֵר כֵּן, כדברי רבי עקיבא, והרי אִילּוּ הִפְרִישׁ שְׁתֵּי אֲשָׁמוֹת לְאַחֲרָיוּת, שהיה חייב אשם אחד והפריש שנים, כדי שאם יאבד אחד מהן יתכפר בשני, וְשָׁחַט אֶת שְׁנֵיהֶן, וְקָדַם וְהֶעֱלָה את האימורין שֶׁל אֶחָד מֵהֶן על המזבח קוֹדֶם זְרִיקָה, ולאחר מכן זרק את הדם מהאשם השני, האם אִי אַתָּה מוֹדֶה שֶׁאִם עָלוּ אימורין אלו על המזבח שיֵּרֵדוּ, שזריקת הדם אינה מתירה אלא את האימורין של הקרבן עצמו. וְאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ חַד גּוּפָא הוּא – ששני האשמות נחשבים כגוף אחד, אַמַּאי אִם עָלוּ יֵרְדוּ, הָאָמַר עוּלָּא, אֵימּוּרֵי קָדָשִׁים קַלִּים, שֶׁהֶעֱלָן על המזבח לִפְנֵי זְרִיקַת הַדָּם, אף שמן הדין רק הזריקה מתירה את האימורין להקטרה, מכל מקום לֹא יֵרְדוּ, לפי שנַעֲשָׂה לְחִמּוֹ שֶׁל מִזְבֵּחַ, כלומר, המזבח קידש את האימורין להקטירם עליו. למדנו מדברי עולא שבקרבן אחד שעלו אימוריו לפני הזריקה לא ירדו האימורין, ואם אתה אומר ששני האשמות הם כגוף אחד היה צריך לומר שגם האימורין של האשם השני לא ירדו. אלא מוכח מכאן ששני האשמות אינם ממש כגוף אחד, ומה שמצינו שזריקת חטאת אחת מוציאה את בשר חברתה מן המעילה, הוא משום שמכיון ששתיהם היו ראויות לזריקה כאחת, ויכול לזרוק מאיזה שירצה, לפיכך הזריקה מוציאה את בשר שתיהם מהמעילה, וסברא זו לא שייכת אלא כשנשחטו שתי החטאות בבת אחת, אבל אם נשחטו בזה אחר זה, שלא היה יכול לזרוק מהחטאת השניה, אין היא יוצאת ממעילה. נמצא שצדק רבי עקיבא בתשובתו.

מסיימת הגמרא: אִישְׁתִּיק רֵישׁ לָקִישׁ. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, קְצַצְתִּינְהוּ לְרַגְלוֹהִי דִּינוּקָא – קצצתי את רגלי ריש לקיש הצעיר ממני, שהקשה עליו רבי יוחנן ולא ידע להשיבו.

משנה

נאמר בתורה (ויקרא ה טו), 'נֶפֶשׁ כִּי תִמְעֹל מַעַל וְחָטְאָה בִּשְׁגָגָה מִקָּדְשֵׁי ה' וְהֵבִיא אֶת אֲשָׁמוֹ לַה'' וגו'. ומבואר, שהמועל ב'קדשי ה'' חייב בקרבן מעילה. ברוב הקרבנות יש שני חלקים, הבשר שנאכל לכהנים או לבעלים, והאימורין, שהם איברי הקרבן שמקטירין אותם על המזבח. המשנה שלפנינו תבאר איזה חלק בקרבן נחשב 'קדשי ה'' שמועלים בו, וגם מה דינם לפני זריקת הדם ואחריה.

(יֵשׁ) מַעֲשֵׂה דָמִים – זריקת הדם בְּקָדְשֵׁי קָדָשִׁים מביא עליהם דינים לְהָקֵל וּלְהַחְמִיר. וּבְקָדָשִׁים קַלִּים כּוּלְּהוּ לְהַחְמִיר – הזריקה גורמת רק להחמיר.

מבארת המשנה: כֵּיצַד, קָדְשֵׁי קָדָשִׁים לִפְנֵי זְרִיקַת דָּמִים מוֹעֲלִין בְּאֵימּוּרֵיהֶן [–איברי הקרבן שמוקטרים על המזבח] וּבַבָּשָׂר, לְאַחַר זְרִיקַת דָּמִים מוֹעֲלִין בְּאֵימּוּרֵיהֶן שמיועדים להקטרה והם בכלל 'קדשי ה'', וְאֵין מוֹעֲלִין בַּבָּשָׂר שהוא מותר באכילה לכהנים, ואינו בכלל 'קדשי ה'', ואין בו מעילה אף לזרים. וְעַל זֶה וְעַל זֶה – ועל הבשר ועל האימורין לאחר זריקת הדם, חַיָּיב מִשּׁוּם פִּיגּוּל נוֹתָר וְטָמֵא – אם נתפגל הקרבן או נותר לאחר זמנו, האוכל ממנו חייב כרת, וכן אדם שנטמא ואכל מהקרבן חייב כרת, ודינים אלו אינם נוהגים אלא לאחר שנזרק הדם. נִמְצָא, שמַעֲשֵׂה דָמִים בְּקָדְשֵׁי קָדָשִׁים יש בו לְהָקֵל וּלְהַחְמִיר, להקל לענין שאין מועלין בבשרן לאחר זריקה, ולהחמיר שמשעת זריקה חייבין עליהם משום פיגול נותר וטמא.

ממשיכה המשנה לבאר: ומה ששנינו שבְּקָדָשִׁים קַלִּים כּוּלָּן לְהַחְמִיר, כֵּיצַד, קָדָשִׁים קַלִּים לִפְנֵי זְרִיקַת דָּמִים אֵין מוֹעֲלִין לֹא בָּאֵימּוּרִין וְלֹא בַּבָּשָׂר, לְאַחַר זְרִיקַת דָּמִים מוֹעֲלִין בָּאֵימּוּרִין שעל ידי הזריקה הם מבוררים לגבוה, וְאֵין מוֹעֲלִין בַּבָּשָׂר, שהוא נאכל לבעלים. עַל זֶה וְעַל זֶה – על הבשר ועל האימורין לאחר זריקת הדם, חַיָּיבִין עָלָיו מִשּׁוּם פִּיגּוּל נוֹתָר וְטָמֵא. נִמְצָא, שמַעֲשֵׂה דָמִים בְּקָדָשִׁים קַלִּים כּוּלָּן לְהַחְמִיר גם לענין מעילה באימורין וגם לענין פיגול נותר וטמא.

גמרא

הגמרא מדייקת שמלשון המשנה משמע שאף לאחר זריקה יש איסור בבשר: קָתָנֵי, קדשי קדשים לאחר זריקת דמים אֵין מוֹעֲלִין בַּבָּשָׂר, ומשמע שמְּעִילָה הוּא דְּלֵיכָּא, כלומר, שאין מביאים עליו קרבן מעילה, הָא אִיסּוּרָא אִיכָּא לכהן שאוכלו, וְקשה, אַמַּאי, הָא מָמוֹנָא דְּכֹהֵן הוּא – הלא לאחר זריקה הבשר הוא ממון של הכהנים [כמפורש בתורה (ויקרא ז ו) שהם אוכלים את הבשר].

מתרצת הגמרא: לֹא קַשְׁיָא, מִשּׁוּם דְּנָסִיב רֵישָׁא מוֹעֲלִין – אגב שנקט התנא ברישא שקודם זריקה 'מועלין' בבשר, נָסִיב סֵיפָא אֵין מוֹעֲלִין – נקט גם בסיפא לאחר זריקה לשון 'אין מועלין בבשר', ואין לדייק מכאן שיש איסור.

חוזרת הגמרא ומקשה: אֵימָא סֵיפָא, בְּקָדָשִׁים קַלִּים כּוּלּוֹ לְהַחְמִיר כֵּיצַד, בְּשַׂר קָדָשִׁים קַלִּים לִפְנֵי זְרִיקַת דָּמִים אֵין מוֹעֲלִין בָּהֶן וּבְאֵימּוּרֵיהֶן, וְאֵין חַיָּיבִין עֲלֵיהֶן מִשּׁוּם פִּיגּוּל נוֹתָר וְטָמֵא, לְאַחַר זְרִיקַת דָּמִים מוֹעֲלִין בְּאֵימּוּרֵיהֶן וְאֵין מוֹעֲלִין בַּבָּשָׂר, וגם מכאן משמע שמְּעִילָה הוּא דְּלֵיכָּא הָא אִיסּוּרָא אִיכָּא לישראל שאוכלו. וְקשה, אַמַּאי, הָא מָמוֹנָא דְּבַעֲלִים הוּא – הלא לאחר זריקה בשר קדשים קלים הוא ממון של הבעלים. וכאן אי אפשר לתרץ כפי שתירצה הגמרא לעיל על בשר קדשי קדשים, שאגב שנקט לפני זריקה 'מועלין' נקט גם לאחר זריקה 'אין מועלין', שהרי בקדשים קלים, גם קודם זריקה וגם לאחר זריקה כתוב ש'אין מועלין'.

מתרצת הגמרא: אָמַר רַבִּי חֲנִינָא, לַיּוֹצְאִין – מדובר במשנה שיצא הבשר לפני הזריקה ונפסל, ולפיכך אף לאחר שנזרק הדם, הבשר אסור באכילה. וְמשנתנו רַבִּי עֲקִיבָא הִיא, שאמר (לעיל ו:) שזריקה מועילה ליוצא, להוציאו מידי מעילה. וּכְי אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא שזְּרִיקָה מוֹעֶלֶת לְיוֹצֵא, לְשַׁרְיָפָה – לענין שלא ישרפו אותו מיד כמו קדשים שיש פסול בגופם, אלא רק לאחר שילון ויפסל מדין נותר.

כתבתי דעתי ברורה כמה פעמים, אשר אם בכל הזמנים והתקופות החינוך על טהרת הקודש הוא מהעניינים החיוניים של עמנו בני ישראל, על אחת כמה וכמה בתקופתנו זו ובארץ הקודש ת"ו.

ממכתב כ"ב אלול, ה'תשח"י

אֲבָל לְהַתִּיר הַבָּשָׂר בַּאֲכִילָה, הוּא דְּלֹא מְרַצֶּה – אֵין הַזְּרִיקָה מַרְצָה, וְהַבָּשָׂר אָסוּר לַאֲכִילָה כְּדֵין יוֹצֵא.

הדרן עלך קדשי קדשים

פרק שני - חטאת העוף

פְּרָק זֶה יְפָרֵשׁ דִּינֵי מְעִילָה, וּדְּבָרִים נוֹסְפִים הַשַּׁיָּכִים לְקָרְבָּנוֹת הַכְּשֵׁרִים, מִתַּי הֵם חֹלִין. הַמִּשְׁנָה שֶׁלְּפָנֵינוּ דָּנָה בְּדִינֵי חַטַּאת הָעוֹף:

משנה

חַטַּאת הָעוֹף, מוֹעֲלִין בָּהּ מִשֶּׁהוּקְדְּשָׁה – מִשְּׁעָה שֶׁהוּקְדַּשׁ הָעוֹף בְּפֶה לְשֵׁם חַטָּאת, חַיָּיב מִי שֶׁנֶּהֱנָה מִמֶּנָּה בְּשׁוּגג בְּשׁוּה פְּרוּטָה, לְהָבִיא ״אֶשֶׁם מְעִילוֹת״, אֲפִילּוּ אִם נֶהֱנָה מִמֶּנָּה בְּחַיֶּיהָ, כְּגוֹן שֶׁמְּכָרָהּ אוֹתָהּ, מִשּׁוּם שֶׁהוּצְּאָה לְחוּלִין. וְאַחֲרֵי שֶׁנִּמְלְקָה הַחַטָּאת כְּדִינָהּ, נִיתּוּסַף בָּהּ קְדוּשָׁה, וְלָכֵן **הוּכְשְׁרָה** – נַעֲשֵׂית מוּכֶנֶת וּמוּכְשֶׁרֶת **לְהַפְסֵל בְּטְבוּל יוֹם** [–מִי שֶׁנִּטְמָא וְטָבַל וְעֲדַיִין לֹא הֶעֱרִיב שִׁמְשׁוֹ], **וּבְמֻחוֹסַר כִּפּוּרִים** [–מִי שֶׁהָיָה טָמֵא בְּאַחַת מִן הַטֻּמְאוֹת שֶׁחַיָּבִים לְהָבִיא עֲלֵיהֶם קָרְבַּן אַחֲרֵי שֶׁנִּטְהַרוּ, וְהֵם זָב וְזָבָה מְצוֹרָע וִיוֹלֶדֶת, וְטֶבֶל וְהֶעֱרִיב שִׁמְשׁוֹ, אֲבָל עֲדַיִין לֹא הֵבִיא אֶת קָרְבָּנוֹ], כְּלוֹמַר, שֶׁאִם נָגַע בָּהּ טְבוּל יוֹם אוֹ מֻחוֹסַר כִּפּוּרִים, נִפְסֶלֶת, אֲבָל אֵינָהּ מְטַמְּאָה אֲחֵרִים, **וּכְלִינָה** – וְכֵן אִם לֹן דָּמָהּ, כְּלוֹמַר, שֶׁשָּׁהָה דָּמָהּ אַחֲרֵי הַמְּלִיקָה קֹדֶם הַהַזָּאָה עַד שֶׁשְּׁקִיעָה הַשֶּׁמֶשׁ, נִפְסֶלֶת.

וְלַאֲחַר שֶׁהִוָּה דָּמָהּ עַל הַמִּזְבֵּחַ כְּדִינָהּ, חַיָּבִין עָלֶיהָ מִשּׁוּם פִּיגּוּל – אִם מָלַק הַכֹּהֵן אֶת הָעוֹף בְּמַחְשֶׁבֶת פִּיגּוּל, וּלְאַחַר מִיכָּן הִוָּה דָּמָהּ כְּדִינָהּ, חַיָּיב הָאוֹכֵל כְּזַיִת מִבְּשָׂרָהּ בְּכָרֵת מִשּׁוּם אוֹכֵל פִּיגּוּל. וְכֵן, חַיָּבִים עַל חַטַּאת הָעוֹף אַחֲרֵי הִזַּאת הַדָּם, מִשּׁוּם **נוֹתָר**, כְּלוֹמַר, שֶׁהָאוֹכֵל כְּזַיִת מִן הַבָּשָׂר שֶׁנִּיתּוֹתַר מִמֶּנָּה אַחֲרֵי סוֹף זְמַן אֲכִילָתָהּ, שֶׁהוּא יוֹם וְלַיְלָה, חַיָּיב כָּרֵת מִשּׁוּם אִיסּוּר אֲכִילַת נוֹתָר. **וְטָמֵא**, כְּלוֹמַר, מִי שֶׁנִּטְמָא וְאָכַל כְּזַיִת מִבָּשָׂר הַחַטָּאת אַחֲרֵי הִזַּאת הַדָּם, חַיָּיב כָּרֵת מִשּׁוּם אוֹכֵל הַטֻּמְאַת הַגּוּף, **וְאֵין בָּהּ מְעִילָה** – הַנֶּהֱנָה מִמֶּנָּה לְאַחַר הִזַּאת הַדָּם, אֵינוֹ חַיָּיב מִשּׁוּם מְעִילָה, מִפְּנֵי שֶׁכְּבָר הוֹתַר בְּשָׂרָהּ לַאֲכִילָה לַכֹּהֲנִים, וְנֶאֱמַר בַּתּוֹרָה (וַיִּקְרָא ה טו) בְּעִנְיַן מְעִילָה, ״נֶפֶשׁ כִּי תִמְעוֹל מַעַל, וְחָטְאָה בִּשְׁגָגָה מִקָּדְשֵׁי ה׳״, וּפֵרוּשׁ ״קָדְשֵׁי ה׳״ הוּא, קָדָשִׁים הַמְיֻחָדִים רַק לַה׳, וְלֹא קָדָשִׁים שֶׁיֵּשׁ בָּהֶם גַּם הֵיתֵר לִבְנֵי אָדָם.

גמרא

״טְבוּל יוֹם״, כְּלוֹמַר, מִי שֶׁהָיָה טָמֵא וְטָבַל וְעֲדַיִין לֹא הֶעֱרִיב שִׁמְשׁוֹ, דִּינוֹ כְּמוֹ ״שְׁנֵי לְטוּמְאָה״, שֶׁאֵינוֹ מְטַמֵּא אֶת הַחוּלִין, אֲבָל פּוֹסֵל הוּא אֶת הַתְּרוּמָה, כְּלוֹמַר, שֶׁהַתְּרוּמָה שֶׁנִּטְמְאָה מֵחֲמַת הִיא עַצְמָהּ פְּסוּלָה לַאֲכִילָה, אֲבָל אֵינָהּ מְטַמֵּאת דְּבָרִים אֲחֵרִים. בְּסוֹגִיָּא שֶׁלְּפָנֵינוּ יְבוֹאַר שֶׁתַּנָּאִים נֶחְלְקוּ בְּדַרְגַּת הַטֻּמְאָה שֶׁל טְבוּל יוֹם לְעִנְיַן קָדָשִׁים.

הַגְּמָרָא דָּנָה בְּדַעַת אֵיזֶה תַּנָּא שְׁנוּיָה מִשְׁנָתֵנוּ הָאוֹמֶרֶת שֶׁטְּבוּל יוֹם פּוֹסֵל אֶת הַקָּדָשִׁים: **קָתָנֵי** – שְׁנִינוּ בְּמִשְׁנָתֵנוּ, נִמְלְקָה, **הוּכְשְׁרָה לִיפָּסֵל בְּטְבוּל יוֹם וּבְמֻחוֹסַר כִּפּוּרִים וּבְלִינָה, וְיֵשׁ לְדַיֵּיק מִכָּאן, לִיפָּסֵל אִין** [–כֵּן], כְּלוֹמַר, שֶׁהַחַטָּאת שֶׁנָּגַע בָּהּ טְבוּל יוֹם, רַק הִיא עַצְמָהּ פְּסוּלָה, **אֲבָל לְטַמּוּיֵי לָא** – אֲבָל אֵינָהּ מְטַמְּאָה דְּבָרִים אֲחֵרִים, לְפִי שֶׁטּוּמְאַת טְבוּל יוֹם חֲלִשָׁה הִיא, וְאֵין בְּכוֹחָהּ לְטַמֵּאוֹת אֶלָּא לִפְסוֹל. מְבֹרֶרֶת הַגְּמָרָא: **מַתְנִיתִין מַנִּי** – בְּדַעַת מִי שְׁנוּיָה מִשְׁנָתֵנוּ, וּמַשִּׁיבָה: **רַבָּנָן הִיא** – מִשְׁנָתֵנוּ שְׁנוּיָה בְּדַעַת חֲכָמִים, הַסּוֹבְרִים שֶׁכְּשֶׁהִטְבַּל יוֹם רַק פּוֹסֵל אוֹכָלִים וּמַשְׁקִים שֶׁל תְּרוּמָה אֲבָל אֵינוֹ מְטַמֵּאם לִהְיוֹת מְטַמְּאִים דְּבָרִים אֲחֵרִים, כָּךְ גַּם פּוֹסֵל הַטְּבוּל יוֹם אֶת הַקָּדָשִׁים בִּלְבַד, וְהַקָּדָשִׁים שֶׁנִּפְסְלוּ מֵחֲמַת אֵינָם מְטַמְּאִים דְּבָרִים אֲחֵרִים, **דְּתַנְיָא אַבָּא שָׁאוּל אוֹמֵר, טְבוּל יוֹם**

אגרות קודש

ב״ה, ט״ו אלול, ה׳תשי״א
ברוקלין, נ. י.

שלום וברכה!

קבלתי מכתבו מכ״א מנ״א ושמחתי לקרות בו אשר בכלל הנו שמח בחלקו, אף שכותב שובו בצדו שהטעם הוא מפני שאני צויתי פריילעך זיין. ואקוה שבקר[וב] ממש יהי׳ שמח מפני שהקב״ה ציוה עבדו את ה׳ בשמחה ועבודת השם היא לא רק בשעת קיום מצוה, אלא כמא׳ הכתוב בכל דרכיך דעהו, וכמו שנת׳ ברמב״ם הל׳ דיעות פ״ג וטושו״ע או״ח סרל״א.

אקוה ג״כ שיבשרני שקבל משרת ש״ץ לימים נוראי[ם] הבע״ל ובטח נוהג הוא בזה כמו שנהגו מאז שהש״ץ ילמד פירוש המלות של כל הפיוטים (נוסף על פירוש המלות של התפלה), ולאו מלתא זוטרתא היא, ובפרט בפיוטים המיוסדים על מרז״ל אשר במדרשים וכו׳.

מוסג״פ קטע של שיחת שב״ק מברכים ר״ח אלול, אשר בטחוני שיענין אותו.

בברכת כתיבה וחתימה טובה.

אבל לענין להתירו לאכילה — לא אמר שתהא זריקה מועלת. והיינו דקאמר: איסורא איכא, דאסורה באכילה משום יוצא.

הדרן עלך קדשי קדשים

משנה חטאת העוף מועלין בה משהוקדשה — בפה, אפילו אם נדנה ממנה מחיים, כגון שמכרה דהוציאה לחולין. **הוכשרה להפסל** — כלומר, משנמלקה ניתוסף בה קדושה, שהיא נפסלת אם נגע בה טבול יום או מחוסר כפורים ובלינה. **הוזה דמה חייבין עליה משום פיגול** — דהזאה דעוף קיימא במקום זריקה דבהמה. דהזאה קובעת בפיגול שחישב בו קודם לכן, כמו זריקה דבהמה. ושוב נמי יש בו איסור נותר וטמא אם נטמא, דהזאה קובעת בכל הני. **ואין בה מעילה** — דכיון דהוזה דמה יש בה היתר לכהנים. **גמרא אבל לאיטמויי לא** — שתהא טמאה ומטמאה אחרים לא. **מתניתין** — דקתני הוכשרה ליפסל ולא ליטמא — רבנן היא, דאמרי: כשם שפוסל טבול יום אוכלי תרומה ומשקה תרומה, כך פוסל אוכלי קדש, דאינו מטמא לטמא אחרים. **דתניא אבא שאול אומר טבול יום תחלה לקדש** — דהוי ראשון ומשוי לקדש שני. דאותו שני עושה שלישי ורביעי בקודש, ופוסל את התרומה.

אֲבָל לַאֲכִילָה הוּא דְּלָא מְרַצָּה.

הדרן עלך קדשי קדשים

חַטָּאת הָעוֹף מוֹעֲלִין בָּהּ מִשֶּׁהוּקְדְּשָׁה. נִמְלְקָה - הוּכְשְׁרָה לְהִפָּסֵל בְּטְבוּל יוֹם, וּבְמְחוּסַּר כִּפּוּרִים, וּבְלִינָה. הוּזָּה דָּמָהּ - חַיָּבִין עָלָיו מִשּׁוּם פִּיגּוּל, נוֹתָר, וְטֻמְאָה, וְאֵין בָּהּ מְעִילָה. **גְּמָרָא** קָתָנֵי הוּכְשְׁרָה לִיפָּסֵל בְּטְבוּל יוֹם וּבְמְחוּסַּר כִּפּוּרִים וּבְלִינָה, לִיפָּסֵל - אִין, אֲבָל לְטַמּוּיֵי - לָא! מַתְנִיתִין מַנִּי? רַבָּנַן הִיא, דְּתַנְיָא, אַבָּא שָׁאוּל אוֹמֵר: טְבוּל יוֹם תחלה

הדרן עלך קדשי קדשים

חטאת העוף — עד השתא איירי בדין פסולי קדשים מתי ימעלו בהם, ומכאן ואילך איירי בכשרים.

מועלין בהן משהוקדשו — פירוש: קדושת פה, דהיינו כשהקדישן.

הוכשרה ליפסל בטבול יום ובמחוסר כפורים — כלומר, שאם נגעו [בה טבול יום או מחוסר כפורים] — פסול מלאכול. **ובלינה** — בלינת דם בשקיעת החמה. אי נמי: בלינת בשר ליום ולילה. אף על גב דבתר הכי קתני הוזה דמה, דמשמע דהשתא לא איירי בהוזה, ואי אפשר בלינת יום ולילה אלא לאחר הזאה שהרי ההזאה ביום המליקה, דאם לא כן איפסל הדם בשקיעת החמה — מכל מקום נקט גבי מליקה פסול דלינת בשר, לפי שמיד שנמלקה מתחלת לינה של יום ולילה, ומשעת מליקה מונין. **הוזה** דמה חייבין עליה משום כו' — למאן דאמר לעיל (ה,א) היתר אכילה שנינו, רצה לומר: הוזה ממש, שנראה לאכילה. ולמאן דאמר היתר זריקה, רצה לומר: שנראה להזות. ולמאן דאמר היתר שחיטה, כי היכי דבעינן לעיל גבי קדשים דשייך בהן קבלה שיהא ראוי לקבל כדי להזות, הכא נמי דלא שייך קבלה גבי חטאת העוף — בעינן שיהא ראוי להזות. **ואין** מועלין בה — בדין היה לו למיתני חטאת העוף עם פרים הנשרפים, דתרוייהו לא סלקו לגבוה כולהו. אלא שצריך להקדים חטאת העוף לעולת העוף לפי שהיא קודמת. [ועולת] העוף שונה קודם לכל הקרבנות לפי שיש בה שייכות דמעילה יותר ואף מעולת בהמה: דבעולת בהמה אין מועלין בעורה כי עורה לכהנים, (ובחטאת) [ובעולת] העוף מועלים אף בעורה, ואף משתצא לבית הדשן מועלין בה. כך נראה למורי הרב רבינו פרץ שיחיה. **עולת** העוף מועלין בה כו' — כמו שפירשתי גבי חטאת העוף כך הוא בעולה. **מיצה** דמה — דגבי חטאת העוף נקט הוזה, משום דבחטאת העוף איכא הזאה ומיצוי. אבל בעולה ליכא אלא מיצוי. פירוש: שסוחט הבשר, והדם יוצא ברוחק ומתמצה. והזאה היינו נותז הדם למרחוק. **ומועלין** בה עד שתצא לבית הדשן — פירוש: אף לאחר שנשרפה. לפי שעדיין צריך להוציא הדשן מחוץ למחנה. אבל מכאן ואילך הרי נעשית מצותה ואין מועלין בה. **פרים** הנשרפים — פר העלם דבר של צבור ופר כהן משיח ופר יום הכפורים, ושעירים הנשרפים: שעיר יום הכפורים, ושעיר עבודה זרה. **הוכשרו** ליפסל בטבול יום — תימה: למאי הילכתא הוכשרו ליפסל בטבול יום כו'? דאי לאכילה — והלא פרים הנשרפים אין בהם אכילה לכהנים, ואי ליפסל להקריב אימוריהם קאמר — מכל מקום גבי פר ושעיר של יום הכפורים ליכא למימר הכי, שהרי משל צבור הם ובאים בטומאה! ויש לומר: לענין לשורפו בבית הדשן ששורפין בו את הפסולין קאמר. שהיה להם לפסולין בית הדשן לעצמן, כדאמרינן פרק "טבול יום" (זבחים קד,ב) (גבי) שלשה בית הדשנים היו שם. **הוזה** דמן — פירוש: על הפרוכת ועל מזבח הזהב, כדאמרינן פרק "איזהו מקומן" (זבחים מז,א). ומועלין בהם עד שיותך הבשר, אבל משניתך הבשר — אין מועלין שהרי נעשית מצותו. **אין** מועלין בעורות אבל מועלין בבשר — דמשאחר שזרק דמה זכה המזבח בבשר, והוה ליה "קדשי ה'". **והכהנים** בעורות — ונפקי להו מכלל "קדשי ה'" כדאמרינן (זבחים קג,א): כל שלא זכה המזבח, בבשר לא זכו הכהנים בעור. **אבל** מועלין בבשר עד שתצא לבית הדשן — דאכתי לא נעשית מצותו, שצריך להוציאה לבית הדשן. אבל גבי פרים ושעירים הנשרפים — אין בהן הוצאה לבית הדשן, ששם הם נשרפין, הילכך אין מועלין בהן משהותך הבשר.

קרמו פניה בתנור הוכשרו ליפסל בטבול יום ובמחוסר כפורים — משום דתנור מקדש הלחם בקרימת פנים. ויש ספרים שאין גורסין "ובלינה", דהא תנן פרק "שתי הלחם" (מנחות ק,ב) נאפות מבערב ואין דוחות לא שבת ולא יום טוב. ואי לינה פסלה בהו — אם כן כשנאפה מבערב הרי הם פסולים למחר בלינה. ואומר רבינו יצחק: דגרס שפיר, דמדקתני" קרמו בתנור הוכשרו ליפסל" כו' — אלמא אית ליה תנור מקדש לחם. ואם כן, על כרחך לינה פסלה. ואם כן אפייתו דלחם דוחה השבת, דהכי דייק בפרק "רבי ישמעאל" (מנחות עב,ב) בסופו. ומשנה דפרק "שתי הלחם" (שם צה,ב) אית ליה דתנור אין מקדש, ולהכי קאמר דאין אפייתו דוחה יום טוב. ואם תאמר: כיון דאית ליה לתנא דמתניתין תנור מקדש, למה לי קרמו פניה? כניסתו בתנור ליקדשיה, דהא כלי שרת מקדש! ויש לומר: דמשום טבול יום נקטיה, דקסבר חולין שנעשו על טהרת הקודש לאו בקדש דמו (חולין לה,ב), והא דכלי שרת מקדש — היינו דוקא כשנעשה כל הראוי ליעשות בו, והיינו כשנקרם.

לשחוט עליהן הזבח — כלומר, כיון דקרמו פניה מיד יש להם תורת לחם (עליהם) לשחוט את הזבח עליהם. אבל לא קרמו — לא. דגבי שחיטת הזבח כתיב "לחם", ואין קרוי לחם אלא אם כן קרם הלחם. **נזרק** דמן של כבשים חייבין עליהן כו' — פירוש "עליהן" — על הכבשים, ואין מועלין בהן. ואם תאמר: מעילה הוא דליתא, הא איסורא איכא, והא ממונא דכהן הוא, כדמסיק לעיל בסוף פרק קמא (ז,ב)! וכי תימא כדקאמר לעיל לא נצרכא אלא לרבי עקיבא כו', דהא אפילו לרבי עקיבא אינן מועלין לשתי הלחם כיון דאינו גוף הכבשים! ויש לומר: דנקט "ואין מועלין" אגב הני דלעיל, וכן צריך לומר בלחם הפנים. **קרבו** הבזיכים חייבין עליהם משום פיגול כו' — הבזיכים הרי הם מתירים הלחם. הסילוק של בזיכים — כמו הקמיצה, וההילוך למזבח כמו הילוך לקומץ, ומקטירים הבזיכים כמו שמקטירין הקומץ. **אין** מועלין בשירים — דהא אית בהו היתר לכהנים.

הקומץ והלבונה — פירשתי באריכות בזבחים (בפרק שני כ). **קדשו** בכלי הוכשר ליפסל כו' — לא נקט "קדשו בכלי" משום קומץ, דמעיקרא נמי קודם שנתן הקומץ בכלי קדשו, והוכשר ליפסל בטבול יום מקודם בכלי ראשון עם המנחה כולה קודם שקמץ, כדתנן לקמן (ט,א): המנחות מועלין בהן משהוקדשו, קדשו בכלי — הוכשרו ליפסל בטבול יום. אלא אגב הנך דנקט קדשו בכלי נקט ליה. **ופיגול** אין בהן — דכולם אין להן מתירין, וכל דבר שאין להן מתירין — אין חייבין עליו משום פיגול. ומנחת נסכים, אי מיירי בבאה בפני עצמה כדאמרינן התם (זבחים מד,א) מביא אדם זבחו היום ומכאן עד עשרה ימים נסכים — אתיא כבולי עלמא, דאין לה מתירין. ואי בבאה עם הזבח — פלוגתא דרבי מאיר ורבנן בסוף פרק "בית שמאי" (זבחים מג,א), רבי מאיר סבר פיגל ורבנן סברי לא פיגל. ואתיא מתניתין כרבנן. ובלינה דקתני, אי מיירי בבא מן הזבח — רצה לומר שקיעת החמה, דבתמורה חשיב להו דבר שדרכו ליקרב ביום, ואי בבאה בפני עצמה — מוכח בתמורה בפרק "יש בקרבנות" (יד,ב) דקריבה אפילו בלילה, ועמוד השחר פסלתו. ואם כן נצטרך לפרש: לינה — עמוד השחר. **אבל** לאיטמויי לא — (ולפי) [פירוש] שהטבול יום אינו עושה אותה טומאה לטמא אחרים — מתניתין רבנן היא.

תחלה לקדש — ואם נגע באוכל קדש עושה אותו שני, ושני שלישי, ושלישי רביעי. **מטמא** את הקדש — לעשות עוד אחר, ופוסל התרומה שלא תעשה יותר. **וחכמים** אומרים [כו'] כך הוא פוסל כו' — דקא סברי דטבול יום אינו רק פוסל בשום דבר ואף במשקה קדש, וכוותייהו מוקי מתניתין. **לאבא** שאול מעלה עשו בקדשים כו' — ואם תאמר: הכא משמע דטבול יום מדרבנן הוא, כדקאמר: שוינהו רבנן לטבול יום וכו', ובסוטה פרק "כשם" (כט,ב) יליף רביעי בקדש מקל וחומר ממחוסר כפורים: ומה מחוסר כפורים שאין פסול בתרומה פוסל בקודש, שלישי שפסול בתרומה אינו דין שיעשה רביעי בקדש. ופריך: אוכל הבא מחמת טבול יום יוכיח! ומשני: דילמא סבר לה כאבא שאול. ומאי קאמר? הא דאבא שאול דרבנן הוא! וצריך לומר דרביעי בקדש דרבנן הוא. וכן פירש רש"י בפרק קמא דפסחים (יט,א) דלא (חשיב) [משכחת] ליה רביעי בקדש למאן דאמר אין אוכל מטמא אוכל, אלא מדרבנן הוא. מיהו רבינו תם פירש: דמשכחת ליה על ידי עצים, ורביעי בקדש דאורייתא (ואבא שאול הכי קאמר ליה) היכי קאמר דילמא סבר לה כאבא שאול, והא דאבא שאול מדרבנן הוא! ויש לומר: דסוגיא דסוטה (כט,ב) לית ליה הא דרבא, אלא אית ליה דטבול יום מן התורה, וכדבעא התלמוד הכא לומר דמתניתין רבנן היא. **אמר** רבי חנינא ליוצאין ורבי עקיבא היא — תימה: היכי דמי? אי דיצא לצד הראש — אם כן הוה ליה למימר מודה רבי עקיבא, כדאיתא לעיל. ואי דיצא לצד רגליו — מכל מקום הא אמרינן פרק שני דזבחים (כה,ב): הוא בפנים ורגליה מבחוץ ואחר כך חתך — פסולה, לפי ששמנונית של אבר שיצא חוץ מתערב עם הדם, ונמצא שמקריב פסול יוצא על גבי המזבח! יש לומר: דמיירי שכל הדם נאסף בצואר, ואחר כך יצא הרגל. דהשתא ליכא למיחש לשמנונית, שכל מה שעתיד לעלות בצואר מן האיברים כבר עלה. אי נמי: כגון שיצא כולו וחתך מה שיצא עם העצם, שאין זה פסול בעופות אלא אם כן מחוסר אבר, ואחר כך מלקה. והרב רבינו רחביה פירש דהכי פירוש בזבחים (כו,א) (קאמר): קבל ואחר כך חתך פסולה לפי שזורק את השמנונית, שנפסל ביוצא על גבי המזבח. אבל אם כבר זרק כל הדם — כשר, שהרי קיים מצות זריקה מן הדם, אף על פי שכבר עלה שמנונית היוצא שנתערב עם הדם וזרקו על המזבח. והכא נמי תנן "הזוה", דמשמע הזוה כבר. הילכך, חטאת העוף כשרה, דקיים בה מצות הזאה מן הדם, אף על פי שעם הדם נתערב השמנונית. **ותני** רב הזוה דמה — דמיד שהזוה דם חטאת העוף נעשית מצותו קרינן [ביה] (כו'). **בשלמא** לרב אדא בר אהבה היינו דכתיב והנשאר בדם ימצה — אף על גב דנשאר — חטאת היא. כלומר, אף על גב דאין דם אלא מה שנשאר מן ההזאה — עדיין היא חטאת, ותלויה הזייתה במיצוי, שהוא מעכב. **כדתניא** דבי רבי ישמעאל שאם נשאר — פירוש: אם נשאר — ימצה, ואם לאו — לא ימצה, וליכא עיכובא, ומאי "חטאת היא" — ארישא. כלומר, לא קאי "חטאת היא" אמיצוי, אלא קאי אריש דקרא דהיינו הזאה ושאר ענייני מליקה, שכתובים קודם "והנשאר". **אלא** מעתה גבי מנחה דכתיב והנותרת הכי נמי שאם ניתותר — כלומר, גבי מנחה דכתיב "והנותרת מן המנחה יאכלו אהרן ובניו", הכי נמי שאם ניתותר — יאכלו, ואם לא ניתותרו השיריים בין קמיצה להקטרה — אין בכך כלום. וכי תימא: הכי נמי, והא תניא "מסלתה" וכו'. משמע הכא דפשיטא ליה להתלמוד שיריים שחסרו בין קמיצה להקטרה פסול. וקשיא, דפרק קמא דמנחות (ט,א) פליגי רבי יוחנן וריש לקיש, וקסבר חד מינייהו דמקטיר קומץ עליה! ויש לומר: דנהי דמקטיר קומץ עליה — מכל מקום מודה שאותן השיריים אסורין באכילה, כדמשמע לישנא ד"והנותרת מן המנחה יאכלו" וכו' דכי לא ניתותר (כלום), [כלומר] שחסרו השיריים — לא אכלו כהנים. והא תניא מסלתה כו'. ואם תאמר: מכל מקום לישני: דשאני הכא דגלי קרא "מסלתה ומשמנה"! ויש לומר: דאית לן לאחשובי קרא ד"חטאת היא" כמו "מסלתה ומשמנה". ועוד נראה למורי רבי: כיון דחזינן ד"והנותרת" משמע דצריך שיהא ניתותר, כמו כן אית לן למימר ד"והנשאר" רוצה לומר שצריך שיהא נשאר, דאין לחלק ביניהן, כי הלשון שוה. ואם תאמר: מאי דאי דמייתי דאי קרא ד"מסלתה ומשמנה"? איבעי ליה לאיתויי קרא ד"מן המנחה" דדרשינן: פרט למנחה שחסרה. ובפרק קמא דמנחות (ט,ב) מצריך לתרוייהו, חד למנחה שחסרה קודם קמיצה, וחד לשיריים שחסרו בין קמיצה להקטרה. ומשמע התם דמ"מן המנחה" נפקא לן שיריים שחסרו. ואם כן איבעי ליה לאיתויי "מן המנחה", דהא הכא מיירי בכי האי גוונא! ויש לומר: דלא דק התלמוד כולי האי לאיתויי "מן המנחה", וחדא מתרי נקט. וכמו ועוד הוא. ועוד נראה למורי שיהיה: דאי לא האי קרא "מסלתה ומשמנה" דנפקא לן מיניה מנחה שחסרה קודם קמיצה — לא הוה דרשינן מ"מן המנחה" לשיריים שחסרו בין קמיצה להקטרה, אלא בתר דכתיב "מסלתה" דמשמע דבעינן בשעת קמיצה שתהא המנחה שלימה — אז דרשינן "מן המנחה" לשיריים. דמשמע מן המנחה שהיתה כבר, כלומר, שהיתה שלימה בשעת קמיצה. ולכך מייתי קרא ד"מסלתה" אף לשיריים שחסרו בין קמיצה להקטרה. ומשני: התם כתיב "והנותר" קרא יתירא הוא, דהא ודאי דאיכא שיריים, שהרי כתיב: "וקמץ מלא קומצו והקטיר" (אינה כל המנחה קיימא) — רק הקומץ שהוא מקטיר. ואם כן דקרא יתירא הוא — לית לן למימר שאם ניתותר. הכא כתיב "והנשאר" ולא מייתר, דצריך לומר שיש שיריים בדם ולא היזה מכולו, ולא אתא לומר דהזיית חטאת תלוי במיצוי, כלומר, שיהא מיצוי מעכב.

תְּחִלָּה לְקַדֵּשׁ, רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: מְטַמֵּא אֶת הַקֹּדֶשׁ, וּפוֹסֵל אֶת הַתְּרוּמָה. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: כְּשֵׁם שֶׁהוּא פּוֹסֵל מַשְׁקֶה קֹדֶשׁ תְּרוּמָה וְאוֹכְלֵי תְּרוּמָה, כָּךְ הוּא פּוֹסֵל מַשְׁקֶה קֹדֶשׁ וְאוֹכְלֵי קֹדֶשׁ. אָמַר רָבָא: לְאַבָּא שָׁאוּל - מַעֲלָה עָשׂוּ בְּקָדָשִׁים, שֶׁוִּינְהוּ רַבָּנַן לִטְבוּל יוֹם כְּרִאשׁוֹן. לְרַבִּי מֵאִיר - כְּאוֹכֶל שֵׁנִי, לְרַבָּנַן - כְּיָוֹן דְּטָבַל קָלַשׁ טוּמְאָה, פָּסוּל - מַשְׁוֵי, טָמֵא - לָא מַשְׁוֵי. "הוּזֶה דָּמָהּ חַיָּבִין" כו'. מְעֵילָה הוּא דְּלֵיכָּא, אֲבָל אִיסּוּרָא - אִיכָּא! וְאַמַּאי? הָא מְמוֹנָא דְּכֹהֲנִים הוּא! אָמַר רַבִּי חֲנִינָא: לְיוֹצְאִין, וְרַבִּי עֲקִיבָא הִיא, דַּאֲמַר זְרִיקָה מוֹעֶלֶת לְיוֹצֵא - דְּלָאו בַּת אֲכִילָה הִיא. אָמַר רַב הוּנָא, אָמַר רַב: מִיצּוּי חַטָּאת הָעוֹף - אֵינוֹ מְעַכֵּב, דְּתָנֵי רַב "הוּזֶה דָּמָהּ". רַב אַדָּא בַּר אַהֲבָה אָמַר רַב: מִיצּוּי חַטָּאת הָעוֹף - מְעַכֵּב, וְתָנֵי רַב "מִיצָּה דָּמָהּ". תָּא שְׁמַע: "וְהַנִּשְׁאָר בַּדָּם יִמָּצֶה אֶל יְסוֹד הַמִּזְבֵּחַ חַטָּאת הִיא" בִּשְׁלָמָא לְרַב אַדָּא בַּר אַהֲבָה - הַיְינוּ דִּכְתִיב "וְהַנִּשְׁאָר"... חַטָּאת הִיא", אֶלָּא לְרַב הוּנָא מַאי "וְהַנִּשְׁאָר"? כְּדְתַנְיָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: שֶׁאִם נִשְׁאַר. וּמַאי "חַטָּאת הִיא"? אַרֵישָׁא. אָמַר לֵיהּ רַב אַחָא בְּרֵיהּ דְּרָבָא לְרַב אָשֵׁי: אֶלָּא מֵעַתָּה, גַּבֵּי מִנְחָה דִּכְתִיב "וְהַנּוֹתֶרֶת", הָכִי נַמִּי שֶׁאִם נִיתּוֹתַר? וְכִי תֵּימָא הָכִי נַמִּי, אמרי

רבי מאיר אומר ממטמא את הקדש — דהוא שני, ומשוי לקדש שלישי. **וחכמים אומרים כשם שפוסל כו'** — אבל טמוי — לא מטמא, והיינו כמתניתין. **אמר רבא לאבא שאול** — נמי דאמר "תחלה לקדש", דקעביד לקדש שני, מיתרצא נמי מתניתין. דודאי טבול יום מדאורייתא פוסל ואינו מטמא, ורבנן עשו מעלה בקדשים דהוה טבול יום תחלה לקדש, דהוי כי אוכל ראשון ועושה שני. ומתניתין בדאורייתא קתני, דאינו אלא פוסל. **לרבי מאיר** — נמי מיתרצא מתניתין, דהאי דקאמר "מטמא את הקדש" — דעביד ליה שלישי, ופוסל את התרומה מדרבנן. אבל מדאורייתא אינו אלא פוסל מאחר שטבל. **ורבנן** — דאמרי "כשם שפוסל" וכו' ולא אמרי "דמטמא", קסברי: כיון דטבל קלשא ליה טומאה, דפסול משוי ולא טמא. **הא איסורא איכא** — כלומר, איסור אכילה. **ואמאי הא ממונא דכהנים הוא** — מאחר שהזוה דמה, שהותרה להם באכילה. **אמר רב חנינא ליוצא** — כלומר, שיצא. דהתם איכא איסור אכילה, ורבי עקיבא הוא דאמר זריקה מועלת ליוצא, לאפוקיה מידי מעילה או לשריפה, כדאמרינן לעיל. אבל לאו בת אכילה היא, כדאמרינן בסוף פירקין, אבל לאכילה לא מרצה הא הזאה. נהי דמהניא לאפוקיה מידי מעילה — אבל להתיר היוצא באכילה לא מהניא, והיינו דקא דייק: אבל איסורא איכא, דלאו בת אכילה היא. **אמר רב הונא אמר רב מיצוי דחטאת העוף** — דכתיב "והנשאר בדם ימצה" — לאחר הזאה ימצה. **אינו מעכב** — דכיון דהזוה, אף על פי שלא מיצה — נעשית מצותו, ויצא מידי מעילה, וחייבין עליו משום נותר וטמא. ויצא נמי ידי חובתו, דאינו מעכב הכפרה. **דתני רב הוזה דמה** — דמדקתני במתניתין גבי חטאת העוף "הוזה דמה", ולא קתני "מיצה דמה", אלמא סבירא ליה לתנא דמתניתין דהזאה עיקר, ומיצוי לא מעכב. **ורב אדא בר אהבה אמר משמיה דרב מיצוי מעכב** — דלא יצא ידי חובתו, ולא נתכפר, ולא הוקבע החטאת בפיגול ונותר וטמא אף על פי שהזוה, עד דעביד מיצוי. **ותני רב מיצה דמה** — במתניתין גבי חטאת העוף "מיצה דמה", ולא קתני "הוזה דמה". דסבירא ליה דמיצוי נמי עיקר מצוה הויא, ומעכב. **בשלמא לרב אדא היינו דכתיב והנשאר בדם ימצה אל יסוד המזבח וגו'** — דההוא דנשאר אחר הזאה דהיינו מיצוי, איקרי "חטאת", אלמא דשיריים דהיינו מיצוי מעכב. **אלא לרב הונא דאמר מיצוי לא מעכב מאי והנשאר** — כיון דלא מעכב, למה לי דכתיב "והנשאר"? **להכי כתיב והנשאר לכדתנא דבי רבי ישמעאל שאם נשאר** — כלומר, אם נשאר מן הדם — מצוה לעשות מיצוי. אבל אם לא נשאר — לא מעכב, דמיצוי אינו מעכב. **ומאי חטאת היא** — לאו בדקא בעית למימר דא"והנשאר ימצה" קאי, דליהוי משמע דבשיריים דהיינו מיצוי הוי עיקר חטאת, דמיצוי מעכב. **אלא ארישיה דקרא קאי** — א"והזוה מדם החטאת באצבעו חטאת היא", לומר דהזאה מעכבת ולא מיצוי. **הכי נמי שאם ניתותר** — שבשקמץ את המנחה, אם ניתותר דאיכא שיריים למצוה — שפיר. ואם לא ניתותר, שאם חסרו שיריים בין קמיצה להקטרה — לית לן בה. **וכי תימא הכי נמי** — דשיריים לא מעכבי. והתניא: "מסלתה ומשמנה" דמצי למיכתב קרא "מסלת ומשמן", מאי "מסלתה ומשמנה" — שיהא כל סלתה ושמנה קיים ואפילו שיריים. דהכי משמע: "מסלתה" — מן הסלת שהיה בשעת קמיצה שהיה כולו, אלמא דחסרון שיריים מעכבי. (גבי שיריים נמי אמרינן דחסרון שיריים מעכב), והיכי אמרינן שאם לא ניתותר לא מעכב?

אמרי

תְּחִלָּה לְקֹדֶשׁ – הרי הוא 'ראשון לטומאה' לענין קדשים, ולכך עושה הוא את הקדשים הנוגעים בו 'שני לטומאה', ואותו 'שני לטומאה' עושה את הקדשים הנוגעים בו 'שלישי לטומאה', וה'שלישי' עושה את הקדשים הנוגעים בו 'רביעי לטומאה'. אבל לענין תרומה אינו נחשב אלא כ'שני לטומאה', ואינו 'מטמא' אותה בנגיעתו, אלא 'פוסלה' בלבד. **רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר**, דין הטבול יום כ'שני לטומאה' לכל דבר, ולפיכך **מְטַמֵּא** הוא **אֶת הַקֹּדֶשׁ**, כלומר, שהקודש שנגע בו נטמא, ונעשה 'שלישי לטומאה' ה'פוסל' את הקודש הנוגע בו, **וּפוֹסֵל אֶת הַתְּרוּמָה. וְחֲכָמִים אוֹמְרִים, כְּשֵׁם שֶׁהוּא** [–הטבול יום] 'פוֹסֵל' מַשְׁקֶה של תְּרוּמָה **וְאוֹכְלֵי** [ומאכלים של] תְּרוּמָה, ואינו 'מטמאם', **כָּךְ הוּא 'פוֹסֵל' מַשְׁקֶה קֹדֶשׁ וְאוֹכְלֵי קֹדֶשׁ**, ואינו 'מטמאם'. הרי ששיטת חכמים בברייתא היא כמו מה ששנינו במשנתנו שטבול יום 'פוסל' חטאת העוף ואינו 'מטמאה'.

דוחה הגמרא: **אָמַר רָבָא, לְאַבָּא שָׁאוּל** – יש להעמיד את המשנה גם כאבא שאול, לפי שגם הוא מודה שמן התורה טבול יום רק 'פוסל' את הקדשים ואינו 'מטמאם', אלא שסובר שמַעֲלָה [–חומרא], **עָשׂוּ בְּקָדָשִׁים, וְשַׁוִּינְהוּ רַבָּנָן לְטִבּוּל יוֹם כְּרִאשׁוֹן** – חכמים עשו את הטבול יום כמו ראשון לטומאה לענין קדשים, והרי הוא כמו אוכל שהוא 'ראשון לטומאה' שהנוגע בו נעשה 'שני לטומאה'. אולם במשנתנו מדובר בדיני התורה, ומן התורה הטבול יום 'פוסל' ולא 'מטמא'. **לְרַבִּי מֵאִיר כְּאוֹכֶל שֵׁנִי** – וכמו כן, יש להעמיד את המשנה כרבי מאיר, לפי שגם הוא מודה שמן התורה אין הטבול יום 'מטמא' את הקדשים אלא 'פוסלם', אלא שמדרבנן נתנו עליו דין 'שני לטומאה', ולכך 'מטמא' הוא את הקדשים. אבל **לְרַבָּנָן, כֵּיוָן דְּטָבַל קָלַשׁ טוּמְאָה, פָּסוּל מִשֵּׁנִי, טָמֵא לֹא מִשֵּׁנִי** – אבל לדעת חכמים שבברייתא, לא עשו חכמים מעלה לטבול יום, מפני שמאחר שטבל כבר הוחלשה טומאתו, ולכן רק 'פוסל' הוא את הנוגע בו, ואינו 'מטמאו'.

שנינו במשנתנו: **הוּזָּה דָּמָהּ חַיָּיבִין כּוֹ'**, ואין בה מעילה.

הגמרא דנה מדוע לא נקט התנא שההזאה מתירה את הבשר לאכילה. מדייקת הגמרא: **מְעִילָה הוּא דְּלֵיכָּא, אֲבָל אִיסּוּרָא אִיכָּא**, כלומר, ממה ששנינו 'ואין בה מעילה' יש לדייק, שרק איסור מעילה בלבד אינו נוהג בחטאת העוף לאחר שהוזה דמה, אבל עדיין יש בה איסור אכילה לכהנים. וְקשה, **אַמַּאי, הָא קָמוֹנָא דְּכֹהֲנִים הוּא** – מדוע הבשר אסור באכילה, הרי אחרי שהוזה דמה של החטאת, בשרה שייך לכהנים, כלומר, הותר להם לאכילה.

מתרצת הגמרא: **אָמַר רַבִּי חֲנִינָא, לַיּוֹצְאִין**, כלומר, המשנה מדברת בבשר חטאת שיצא מן העזרה קודם הזאת הדם, **וְרַבִּי עֲקִיבָא הִיא, דְּאָמַר זְרִיקָה מוֹעֶלֶת לַיּוֹצֵא, דְּלָאו בַּת אֲכִילָה הִיא** – ומשנתנו בדעת רבי עקיבא היא שנויה, הסובר (לעיל ו:) לענין קרבן בהמה, שזריקת הדם מועילה גם לבשר שיצא חוץ לעזרה להוציאו מידי מעילה, אבל לא להתירו לאכילה, וכמו שנתבאר בגמרא לעיל (ז:). וכך הדין גם בהזאת הדם של חטאת העוף, שכן הזאת הדם של חטאת העוף עומדת במקום זריקת הדם של קרבן בהמה, ולכן, הזאה זו, אמנם היא מועילה להוציא בשר שיצא חוץ לעזרה מידי מעילה, אבל מכל מקום אינה מועילה להתירו באכילה, ולכך נקט התנא במשנה 'הוזה דמה, אין בה מעילה', להשמיענו שרק מעילה אין בחטאת העוף לאחר שהוזה דמה, אבל איסור אכילה יש בה.

סדר הקרבת חטאת העוף הוא, שאחרי המליקה, אוחז הכהן בגופו של עוף ומזה מדמו על קיר המזבח, והוא הנקרא 'הזאה'. לאחר מיכן, דוחק את מקום המליקה למזבח, ועל ידי כן מתמצים שיירי הדם על יסוד המזבח, והוא הנקרא 'מיצוי'. הגמרא דנה אם המיצוי מעכב את הכשר הקרבן: **אָמַר רַב הוּנָא, אָמַר רַב, מִיצּוּי שיירי הדם של חַטַּאת הָעוֹף** על המזבח, **אֵינוֹ מְעַכֵּב**, כלומר, שאפילו אם רק היזה את הדם ולא מיצה את שיירי הדם, כבר נתקיימה מצות החטאת ובעליה יצאו בה ידי חובתם, ויצאה מתורת מעילה, וגם חייבים עליה משום פיגול נותר וטמא, **וְתָנֵי** – וכן שנה **רַב** במשנה כגירסתנו 'הוּזָּה דָּמָהּ, חייבין עליו משום פיגול נותר וטמא ואין בה מעילה', וממה ששנינו 'הוזה דמה' ולא 'מיצה דמה', מבואר שהתנא של משנתנו סובר שההזאה היא העיקר ולא המיצוי.

רַב אָדָא בַּר אַהֲבָה חולק, **וְאָמַר** בשם **רַב, שִׁמִּיצּוּי חַטַּאת הָעוֹף מְעַכֵּב**, כלומר, אף אם הוזה דמה, אם לא מיצו את שיירי הדם, לא יצא המקריב את חטאת העוף ידי חובתו, ואין חייבים עליה משום פיגול נותר וטמא, **וְתָנֵי רַב, 'מִיצָּה דָּמָהּ, חייבין עליו משום פיגול** נותר וטמא ואין בה מעילה', וממה ששנה 'מיצה דמה', ולא שנה 'הוזה דמה חייבין עליו' וכו', מבואר שסובר שגם המיצוי הוא חלק מעיקר מצות הקרבת חטאת העוף, והוא מעכב את הקרבן.

הגמרא מביאה ראיה לדברי רב אדא בר אהבה: **תָּא שְׁמַע**, נאמר (ויקרא ה ט) לענין חטאת העוף, 'וְהִזָּה מִדַּם הַחַטָּאת עַל קִיר הַמִּזְבֵּחַ, **וְהַנִּשְׁאָר בַּדָּם יִמָּצֶה אֶל יְסוֹד הַמִּזְבֵּחַ [חַטָּאת הִיא']. בִּשְׁלָמָא** [–הדבר מובן] **לְרַב אָדָא בַּר אַהֲבָה**, שכן מה שאמר שהמיצוי מעכב, **הַיְינוּ דִּכְתִיב 'וְהַנִּשְׁאָר בַּדָּם יִמָּצֶה אֶל יְסוֹד הַמִּזְבֵּחַ, חַטָּאת הִיא'**, שכן התיבות 'חטאת הוא' מתייחסות למה שכתוב לפני זה 'והנשאר בדם ימצה', ויש במשמע מזה שהמיצוי קרוי 'חטאת', כלומר, שהוא חלק מעיקר עבודת החטאת, ומעכב, **אֶלָּא לְרַב הוּנָא** שסובר שהמיצוי אינו מעכב, **מַאי 'וְהַנִּשְׁאָר'** – מדוע כתבה התורה 'והנשאר בדם ימצה אל יסוד המזבח'.

דוחה הגמרא: מה שכתבה התורה 'והנשאר בדם ימצה אל יסוד המזבח', יש לפרשו **כִּדְתָנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, שֶׁאִם נִשְׁאַר** מן הדם מצוה למצות אותו על המזבח, ואם לא נשאר לא ימצה כי אינו מעכב. **וּמַאי 'חַטָּאת הִיא', אַרִישָׁא**, כלומר, ומה שנאמר בסוף הפסוק 'חטאת הוא', אין לפרש כמו שעלה על דעתנו שזה מתייחס גם על מה שנאמר 'והנשאר בדם ימצה', ויהא במשמע שהמיצוי הוא חלק מעיקר עבודת החטאת והוא מעכב, אלא מתייחס הוא על מה שנאמר מקודם לכן 'והזה מדם החטאת', והרי זה כאילו כתוב 'והזה מדם החטאת על קיר המזבח, חטאת הוא'.

סדר הקרבת המנחה הוא, שאחרי שנתנו על הסולת של המנחה את השמן והלבונה, קומֵץ [–מרים מן המנחה] הכהן מן הסולת והשמן שבה מלוא קומצו, ולאחר מיכן מקטיר את ה'קומץ' והלבונה על המזבח. אחרי הקטרת הקומץ, נאכלים 'שיירי המנחה' [–הנשאר ממנה לאחר הקמיצה] לזכרי כהונה.

הגמרא מקשה על פירוש הפסוק 'והנשאר בדם ימצה', מפסוק הדן בשיירי המנחה: **אָמַר לֵיהּ רַב אַחָא בְּרֵיהּ דְּרָבָא לְרַב אַשִׁי, אֶלָּא מֵעַתָּה**, שנתבאר שלדעת רב הונא מה שנאמר 'והנשאר בדם ימצה', אין פירושו שהמיצוי מעכב, אלא רק שאם אחרי ההזאה נשאר מדם החטאת מצוה למצות אותו, אם כן **גַּבֵּי מִנְחָה דִּכְתִיב** (שם ב ג) 'וְהַנּוֹתֶרֶת מִן הַמִּנְחָה לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו', **הָכִי נַמִּי, שֶׁאִם נִיתּוֹתַר** – האם גם פסוק זה יש לפרשו באופן דומה, ולומר, שאין כוונת הכתוב ששיירי המנחה מעכבים [פירוש, שאם אחרי הקמיצה, קודם הקטרת הקומץ, נחסר מן השיריים, נפסלה המנחה], אלא רק שאם שיירי המנחה קיימים מצוה לאוכלם.

הגמרא מוכיחה שאין לבאר כך את הפסוק 'והנותרת' וגו': **וְכִי תֵּימָא, הָכִי נַמִּי** – שאמנם כך הוא פירוש הפסוק,

---

דבר ברור הוא, אשר בכל חלקי האדמה נמצאים מעיינות מים חיים, וההבדל הוא רק בקרוב וריחוק, ואם כן הלא הכול תלוי בהחופר וכוח סבלנותו ומתינותו.

היום יום ב אלול

וְהָתַנְיָא בברייתא, שממה שנאמר בענין מנחת נדבה (ויקרא ב ב) ’וְקָמַץ הַכֹּהֵן מִשָּׁם מְלֹא קֹמְצוֹ מִסָּלְתָּהּ וּמִשַּׁמְנָהּ, עַל כָּל לְבֹנָתָהּ‘, [פירוש, שהכהן ירים בקומץ שלו, מן הסולת והשמן של המנחה, כדי להקטיר את מה שהרים על גבי המזבח, לבד מן הלבונה, שהיא נקטרת כולה על המזבח], ולא נאמר ’מלא קמצו מסולת ומשמן‘, יש לדרוש שהמנחה כשירה רק אם היא שלימה בשעת ההקטרה, **פְּרָט שֶׁחֲסֵרָה סָלְתָּהּ, וְחֲסֵרָה שַׁמְנָהּ, וְחֲסֵרָה לְבוֹנָתָהּ** – פרט למנחה שהסולת, השמן או הלבונה שלה חסרים בשעת ההקטרה שהיא פסולה, שכן משמעות ’מסלתה ומשמנה‘ היא, מן הסולת והשמן שכבר היו קיימים בשלימותם בשעת הקמיצה, ולמדנו מזה שאם נחסר מן השיריים בשעת ההקטרה פסולה המנחה. ואם כן, לא ניתן לומר שפירוש הפסוק ’והנותרת מן המנחה‘, הוא רק שאם השיריים קיימים אחרי ההקטרה יש מצוה על הכהנים לאוכלם, אבל אם לא נשארו, אינם מעכבים את כשרות המנחה.

הגמרא מיישבת את שיטת רב הונא: **אָמְרִי, הָתָם כְּתִיב ’וְהַנּוֹתֶרֶת‘ קְרָא יְתֵירָא כְּתִיב,** כלומר, בענין המנחה נכתב ’והנותרת‘ מיותר, שכן כתוב הוא פעמיים, האחד (ויקרא ב ג) ’וְהַנּוֹתֶרֶת מִן הַמִּנְחָה לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו‘, והשני (שם ו ט) ’וְהַנּוֹתֶרֶת מִמֶּנָּה יֹאכְלוּ אַהֲרֹן וּבָנָיו‘. ומאחר שממה שנאמר ’והנותרת‘ יש לדייק ’ולא הנותרת מן הנותרת‘, כלומר, שצריך שתהיה כל ה’נותרת‘ מן הנותרת [פירוש, השיריים] קיימת, ולא שיהא קיים רק ה’נותרת מן הנותרת‘, כלומר, שנחסרו השיריים, ומזה שהוכפל הפסוק למדנו שאם נחסרו מקצת השיריים, המנחה פסולה. אבל בחטאת העוף שלא נאמר בה אלא ’והנשאר בדם ימצה‘ בלבד, ולא הוכפל פסוק זה, לפיכך מפרשים משמעותו שרק אם נשאר מן הדם אחרי ההזאה ימצה אותו, אבל אם לא נשאר אין המיצוי מעכב את הכשר החטאת.

הגמרא מקשה על רב הונא, ממשנה הדנה בדיני פיגול ופסול של קרבנות העוף: **מֵתִיב אֲבוּהַּ דִּשְׁמוּאֵל (וְרַבִּי אָבִין) לְרַב הוּנָא,** שנינו במשנה בזבחים (סד:) **אֶחָד** [–בין] **חַטַּאת הָעוֹף, וְאֶחָד** [–ובין] **עוֹלַת הָעוֹף, שֶׁמְּלָקָן, וּמִיצָּה דָמָן** – או שמיצה דמן במחשבת פסול, אם היתה המחשבה חוץ לִמְקוֹמָן, כלומר, בחטאת העוף אם חישב הכהן בשעת מליקה שהוא מולקה על מנת להזות או למצות את דמה, או לאכול את בשרה חוץ למקומה [פירוש, חוץ לעזרה], או שבשעת מיצוי דמה, חישב על מנת לאכול את בשרה חוץ למקומה. וכן בעולת העוף אם בשעת מליקתה חישב על מנת שימצה את דמה, או שיקטירה חוץ למקומה, או שבשעת מיצוי דמה חישב על מנת להקטירה חוץ למקומה, **פָּסוּל** – נפסל הקרבן, ובשרו אסור באכילה, **וְאֵין בּוֹ כָּרֵת** – אבל אין האוכלו חייב כרת, אלא מלקות בלבד, לפי שאין הקרבן נעשה ’פיגול‘ אלא במחשבת ’חוץ לזמנו‘ בלבד. אבל אם באחת מעבודות האלה, חישב מחשבת חוּץ לִזְמָנָן, כלומר, למצות את דמה, להקטיר את בשרה [בעולת העוף], או לאכול את בשרה [בחטאת העוף] לאחר זמנו, נעשה הקרבן **’פִּגּוּל‘, וְחַיָּבִין עָלָיו כָּרֵת,** כלומר, האוכל במזיד כזית מבשרה, חייב כרת.

מסיימת הגמרא את הקושיא: **קָתָנֵי מִיהַת** – הרי מכל מקום שנינו במשנה, ’אחד חטאת העוף וכו‘ **שמִיצָּה דָמָן** וכו‘ חוץ לזמנן, פיגול וחייבין עליו כרת‘, הרי שמחשבת פיגול מפגלת בשעת מיצוי הדם של חטאת העוף כמו שהמחשבה מפגלת בשעת ההזאה, ומוכח מכאן שגם המיצוי מעכב את ההכשר של חטאת העוף, שכן מחשבת פיגול שהיתה בשעת עשיית עבודה שאינה מעכבת, אינה מפגלת אותו, וקשה מכאן על מה שאמר רב הונא שהמיצוי אינו מעכב.

מתרצת הגמרא: **הוּא מוֹתִיב לֵהּ, וְהוּא מְפָרֵק לֵהּ** – אבוה דשמואל שהקשה קושיא זו, הוא עצמו גם תירצה, **לְצַדְדִין קָתָנֵי,** כלומר, מה ששנינו ’שמלקן, או שמיצה דמן‘, נשנה באופנים שונים, שכן מה ששנינו ’שמלקן‘ מתייחס בין על עולת העוף ובין על חטאת העוף, שבשניהן אם מלקן במחשבת פיגול נתפגל הקרבן. אבל מה ששנינו ’או שמיצה דמן‘ אינו מתייחס אלא על עולת העוף בלבד, שאין בה הזאה אלא מיצוי בלבד, ולפיכך אם מיצה את דמה במחשבת פיגול נתפגל הקרבן, אבל אינו מתייחס על חטאת העוף שיש בה מצות הזאה, ואין המיצוי מעכב בה, ולפיכך אין המחשבה שבשעת המיצוי מפגלת בה.

הגמרא מקשה סתירה בדברי רבי ישמעאל: **נוּפָא** – נשוב לעצם דברי הברייתא ונדון בה, **תָּנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל** – שנו בבית מדרשו של רבי ישמעאל ברייתא זו, **’שֶׁאִם נִשְׁאַר בַּדָּם‘,** כלומר, מה שכתבה התורה בחטאת העוף (ויקרא ה ט) ’וְהַנִּשְׁאָר בַּדָּם יִמָּצֶה אֶל יְסוֹד הַמִּזְבֵּחַ‘, אין פירושו שעבודה זו מעכבת, אלא שאם נשאר מן הדם מצוה למַצותו על המזבח, ואם לא נשאר אין מצוה למַצותו, כלומר, אינו מעכב. וקשה, **וְהָא תָּנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל הָתָם** – והרי שם בזבחים (נב.) שנינו בבית מדרשו של רבי ישמעאל ברייתא זו, **שִׁירַיִּים מְעַכְּבִין,** כלומר, ששם הובאה ברייתא שנחלקו בה תנאים אם שיירי הדם מעכבים את הכשר הקרבן, שרבי עקיבא סובר שאינם מעכבים, ורבי ישמעאל סובר שמעכבים, **וְאָמַר רַב פַּפָּא,** שניהם מודים ששיירי הדם של קרבן בהמה אינם מעכבים את הכשר הקרבן, אבל **מִיצוּי חַטַּאת הָעוֹף אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ,** יש הבדל בין שיטת רבי ישמעאל לבין שיטת רבי עקיבא, בענין מיצוי הדם של חטאת העוף בלבד, שרבי עקיבא סובר שאינו מעכב את הכשר הקרבן, ורבי ישמעאל סובר שמעכב, הרי שיש סתירה בדברי רבי ישמעאל, שבברייתא אחת הובא שדעתו שהמיצוי אינו מעכב, ובברייתא אחרת הובא שדעתו שהוא מעכב.

מתרצת הגמרא: **תְּרֵי תַּנָּאֵי, וְאַלִּיבָּא דְּרַבִּי יִשְׁמָעֵאל** – שתי הברייתות, הם דברי שני תנאים שנחלקו בשיטת רבי ישמעאל, התנא של הברייתא שאמרה ’שאם נשאר‘ סובר ששיטת רבי ישמעאל היא שהמיצוי אינו מעכב, ואילו התנא של הברייתא שהובאה בזבחים סובר ששיטת רבי ישמעאל היא שהמיצוי מעכב.

משנה

המשנה שלפנינו תפרט דיני מעילה, ודינים נוספים השייכים לסוגים שונים של קרבנות שהם ’קדשי קדשים‘: **עוֹלַת הָעוֹף, מוֹעֲלִין בָּהּ מִשֶּׁהוּקְדְּשָׁה** – הנהנה ממנה בשוה פרוטה בשוגג לאחר שהוקדשה, חייב להביא ’אשם מעילות‘, אפילו אם נהנה ממנה בחייה, כגון שמכרה, משום שהוציאה לחולין. ומשעה **שנִּמְלְקָה** העולה כדינה, **הוּכְשְׁרָה** – נעשית מוכנת ומוכשרת **לִיפָּסֵל בְּטֻבּוּל יוֹם** [–מי שנטמא וטבל ועדיין לא העריב שמשו], **וּבְמֻחוּפַּר כִּפּוּרִים** [–מי שהיה טמא באחת מן הטומאות שחייבים להביא עליהם קרבן אחרי שנטהרו, והם זב זבה מצורע ויולדת, וטבל והעריב שמשו, אבל עדיין לא הביא את קרבנו], כלומר, שאם נגע בה טבול יום או מחוסר כיפורים, נפסלה, אבל אינה מטמאה אחרים, **וּבְלִינָה** – וכן אם לן דמה, כלומר, ששהה דמה אחרי המליקה קודם המיצוי עד ששקעה השמש, נפסלה. ולאחר שמִיצָּה הכהן את **דָּמָהּ** כדינה, **חַיָּבִין עָלָיו מִשּׁוּם פִּגּוּל,** כלומר, אם מלק הכהן את העוף במחשבת פיגול, ולאחר מיכן מיצה דמה, חייב כרת האוכל כזית מבשרה משום אוכל פיגול. וכן, חייבים על עולת העוף אחרי מיצוי הדם, משום **נוֹתָר,** כלומר, שהאוכל כזית מן הבשר שניתותר ממנה אחרי סוף זמן הקטרתה, שהוא בעלות השחר של היום שלאחר הקרבת קרבנו, חייב כרת משום איסור אכילת נותר. **וְטָמֵא,** כלומר, מי שנטמא ואכל כזית מבשר העולה אחרי מיצוי הדם, חייב כרת משום אוכל מבשר קדשים בטומאת הגוף, **וּמוֹעֲלִין בָּהּ, עַד שֶׁתֵּצֵא לְבֵית הַדֶּשֶׁן,** כלומר, הנהנה ממנה אף לאחר המיצוי חייב משום מעילה, עד שתישרף כולה על גבי המזבח, וירימו מאפרה ’תרומת הדשן‘. ומה ששונה בזה דין העולה מדין החטאת שאין מועלין בה אחרי הזאת דמה [כמו ששנינו במשנה (לעיל ח.)], הוא מפני שהחטאת שהוזה דמה הותרה לאכילה לכהנים, ולכן שוב אינה בכלל ’קדשי ה‘‘, אבל העולה דינה לעלות כליל על המזבח, ולעולם לא תהיה ניתרת לכהנים, לכן גם אחרי מיצוי

המשך בעמוד רח

אמרי התם כתיב והנותרת קרא יתירא — דכתיב ביה "והנותרת" תרי זימני: "והנותרת ממנה" "והנותרת מן המנחה", דשנה עליו הכתוב לעכב — פרט לשחסרה. דמשמע "והנותרת" — ולא הנותרת מן הנותרת, דהשיריים הן מותר הקומץ, ולא שחסרו השיריים דהוו שירי שיריים. אבל הכא לא כתיב אלא "והנשאר" לחוד, דמשמע: שאם נשאר מן הדם — ימצה, ואם לא נשאר — אינו מעכב. והא דכתיבי תרי מיעוטי במנחה "והנותרת" "ומסלתה" — חד למצוה, וחד לעכב. **קתני מיהת ומיצה דמה** — אלמא דמיצוי נמי מעכב בחטאת העוף, הואיל ומצי מפגל בו כמו בהזאה. **לצדדין קתני** — ד"שמלקן" משמע אתרוייהו, אחטאת העוף ואעולת העוף. ו"מיצה דמה" לא קאי אלא אעולת העוף דלית ביה הזאה אלא מיצוי, אבל חטאת העוף דאיכא הזאה, מאחר שלא פיגל בהזאה — לא מצי מפגל במיצוי, דמיצוי אינו מעכב. **שאם נשאר בדם** — דמשמע דשיריים לא מעכבין. **והא תנא דבי רבי ישמעאל התם** — בפרק "איזהו מקומן" (זבחים נב,א). **שיריים מעכבין** — דפלוגתא דרבי ישמעאל ורבי עקיבא היא. דרבי ישמעאל אמר: מעכבין, ורבי עקיבא אמר: אין מעכבין. ואמר רב פפא התם: דכולי עלמא שיריים דעלמא לא מעכבין, והכא בשירי חטאת העוף, דהיינו מיצוי, איכא בינייהו. רבי ישמעאל סבר: מעכב, רבי עקיבא סבר: אינו מעכב, וקשיא דרבי ישמעאל אדרבי ישמעאל. **תרי תנאי אליבא דרבי ישמעאל** — והאי תנא דהכא דתני "שאם נשאר" — סבר אליבא דרבי ישמעאל דמיצוי אינו מעכב. **משנה מיצה דמה חייבין עליה משום פיגול** — דמיצוי עולת העוף במקום זריקה דבהמה והזאה דחטאת העוף, דלא כתיב אלא "ונמצה דמו" (ויקרא ב). והוהא מיצוי קבע לה בפיגול, אם חישב עליו במליקה להקטירה חוץ לזמנה. דכי מיצה דמה קרבו מתיריו בפיגול, וחייבין עליה כרת. והוא הדין דבתר מיצוי יש בו נותר וטמא. **ומועלין בה עד שתצא לבית הדשן** — דכיון דכולה כליל ואין בה היתר לכהנים לעולם — מועלין בה עד שתישרף כולה ותנטל מאפרה תרומת הדשן, דכתיב "והרים את הדשן" וגו'. ושוב, כיון שנעשית מצותו אין מועלין בו. **פרים הנשרפין ושעירים הנשרפין** — הן קדשי קדשים ואין בהן היתר לכהנים, והוא

לצדדין קתני — פירוש: "מלק" קאי אתרוייהו, אבל "מיצה" לא קאי אלא אעולת העוף. ואם תאמר: אמאי לא מייתי מרישא דהך, דתנן התם בפרק "חטאת העוף" (זבחים סד,ב): קדשי קדשים שמלק ושמיצה דמה לשמה ושלא לשמה — פסול? יש לומר: דמההיא לא הויא קשיא כלל, דאטו מי אלימא ממתניתין דקתני "מיצה", ורב תני "הוזה", כמו כן נמי נימא התם דמאי "מיצה" — הוזה. אבל בהך דמייתי הכא לא מצי למימר הכי, דהא קתני "ואחד עולת העוף", דלא שייכא בה הזאה, ועל כרחך מיצה דוקא.

ואמר רב פפא מיצוי חטאת העוף — בפרק "איזהו מקומן" (זבחים נב,א) גבי פלוגתא דרבי ישמעאל ורבי עקיבא, וקאמר דשיריים מעכבין, דאחטאת העוף קאי. וכולן

וְהָתַנְיָא: "מִסְּלִתָּהּ וּמִשַּׁמְנָהּ עַל כָּל לְבֹנָתָהּ" - פְּרָט שֶׁחָסְרָה סָלְתָּהּ, וְחָסְרָה שַׁמְנָהּ, וְחָסְרָה לְבוֹנָתָהּ! אָמְרִי: הָתָם כְּתִיב "וְהַנּוֹתֶרֶת" - קְרָא יְתֵירָא כְּתִיב. מְתִיב אַבּוּהּ דִּשְׁמוּאֵל לְרַב הוּנָא: אֶחָד חַטָּאת הָעוֹף וְאֶחָד עוֹלַת הָעוֹף שֶׁמְּלָקָן וּמִיצָּה דָּמָן חוּץ לִמְקוֹמָן - פָּסוּל וְאֵין בּוֹ כָּרֵת, חוּץ לִזְמַנָּן - פִּיגּוּל וְחַיָּיבִין עָלָיו כָּרֵת. קָתָנֵי מִיהַת "מִיצָּה דָּמָן"! - הוּא מוֹתִיב לֵהּ, וְהוּא מְפָרֵק לֵהּ: לְצַדְדִין קָתָנֵי. גּוּפָא, תָּנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: שֶׁאִם נִשְׁאַר בַּדָּם. וְהָא תָּנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל הָתָם: שִׁירַיִּים מְעַכְּבִין, וְאָמַר רַב פַּפָּא: מִיצּוּי חַטָּאת הָעוֹף אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ! - תְּרֵי תַּנָּאֵי וְאַלִּיבָּא דְּרַבִּי יִשְׁמָעֵאל. **מִשְׁנָה** עוֹלַת הָעוֹף מוֹעֲלִין בָּהּ מִשֶּׁהוּקְדְּשָׁה. נִמְלְקָה - הוּכְשְׁרָה לִיפָּסֵל בְּטִבּוּל יוֹם וּבְמִחוּסַּר כִּפּוּרִים וּבְלִינָה. מִיצָּה דָּמָהּ - חַיָּיבִין עָלָיו מִשּׁוּם פִּיגּוּל, נוֹתָר, וְטָמֵא, וּמוֹעֲלִין בָּהּ עַד שֶׁתֵּצֵא לְבֵית הַדֶּשֶׁן. פָּרִים הַנִּשְׂרָפִים וּשְׂעִירִים הַנִּשְׂרָפִים - מוֹעֲלִין בָּהֶן מִשֶּׁהוּקְדְּשׁוּ. נִשְׁחֲטוּ - הוּכְשְׁרוּ לִיפָּסֵל בְּטִבּוּל יוֹם וּבְמִחוּסַּר כִּפּוּרִים וּבְלִינָה. הוּזָּה דָּמָן - חַיָּיבִין עֲלֵיהֶן מִשּׁוּם פִּיגּוּל נוֹתָר וְטָמֵא, וּמוֹעֲלִין בָּהֶן בְּבֵית הַדֶּשֶׁן עַד שֶׁיַּתִּיךְ הַבָּשָׂר. הָעוֹלָה מוֹעֲלִין בָּהּ מִשֶּׁהוּקְדְּשָׁה, נִשְׁחֲטָה - הוּכְשְׁרָה לִיפָּסֵל בְּטִבּוּל יוֹם, וּבְמִחוּסַּר כִּפּוּרִים, וּבְלִינָה. מִשֶּׁנִּזְרַק דָּמָהּ - חַיָּיבִין עָלֶיהָ מִשּׁוּם פִּיגּוּל נוֹתָר וְטָמֵא, וְאֵין מוֹעֲלִין בְּעוֹרוֹת, אֲבָל מוֹעֲלִין בַּבָּשָׂר עַד שֶׁתֵּצֵא לְבֵית הַדֶּשֶׁן. חַטָּאת וְאָשָׁם וְזִבְחֵי שַׁלְמֵי צִיבּוּר מוֹעֲלִין בָּהֶן מִשֶּׁהוּקְדְּשׁוּ. נִשְׁחֲטוּ - הוּכְשְׁרוּ לִיפָּסֵל בְּטִבּוּל יוֹם, וּבְמִחוּסַּר כִּפּוּרִים, וּבְלִינָה. נִזְרַק דָּמָן - חַיָּיבִין עֲלֵיהֶן מִשּׁוּם פִּיגּוּל נוֹתָר וְטָמֵא. אֵין מוֹעֲלִין בַּבָּשָׂר, אֲבָל מוֹעֲלִין בְּאֵימוּרֵיהֶן עַד שֶׁיֵּצְאוּ לְבֵית הַדֶּשֶׁן. שְׁתֵּי הַלֶּחֶם מוֹעֲלִין בָּהֶן מִשֶּׁהוּקְדְּשׁוּ. קָרְמוּ בְּתַנּוּר - הוּכְשְׁרוּ לִיפָּסֵל בְּטִבּוּל יוֹם, וּבְמִחוּסַּר כִּפּוּרִים, וּבְלִינָה וְלִישְׁחוֹט עֲלֵיהֶן אֶת הַזֶּבַח, נִזְרַק דָּמָן שֶׁל כְּבָשִׂים - חַיָּיבִין עֲלֵיהֶן מִשּׁוּם פִּיגּוּל, נוֹתָר, וְטָמֵא, וְאֵין בָּהֶן מְעִילָה. לֶחֶם הַפָּנִים מוֹעֲלִין בּוֹ מִשֶּׁהוּקְדְּשָׁה. קָרַם בְּתַנּוּר - הוּכְשַׁר לִיפָּסֵל בְּטִבּוּל יוֹם וּבְמִחוּסַּר כִּפּוּרִים, וּלְהֶסְדֵּר עַל גַּבֵּי הַשּׁוּלְחָן. קָרְבוּ הַבִּזִּיכִין - חַיָּיבִין עָלָיו מִשּׁוּם פִּיגּוּל נוֹתָר וְטָמֵא, וְאֵין בּוֹ מְעִילָה. הַמְּנָחוֹת מוֹעֲלִין בָּהֶן מִשֶּׁהוּקְדְּשׁוּ. קָדְשׁוּ בִּכְלִי - הוּכְשְׁרוּ לִיפָּסֵל בְּטִבּוּל יוֹם, וּבְמִחוּסַּר כִּפּוּרִים, וּבְלִינָה. קָרַב הַקֹּמֶץ - חַיָּיבִין עָלָיו מִשּׁוּם פִּיגּוּל נוֹתָר וְטָמֵא, וְאֵין מוֹעֲלִין בַּשִּׂירַיִם, אֲבָל מוֹעֲלִין בַּקֹּמֶץ עַד שֶׁיֵּצֵא לְבֵית הַדֶּשֶׁן. **גְּמָרָא** אִיתְּמַר, הַנַּהֲנֶה מֵאֵפֶר תַּפּוּחַ שֶׁעַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ, רַב אָמַר: אֵין מוֹעֲלִין בּוֹ, וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: מוֹעֲלִין בּוֹ. לְפָנֵי תְּרוּמַת הַדֶּשֶׁן - כּוּלֵּי עָלְמָא לָא פְּלִיגִי דְּמוֹעֲלִין בּוֹ, כִּי פְּלִיגִי - לְאַחַר תְּרוּמַת הַדֶּשֶׁן. רַב אָמַר אֵין מוֹעֲלִין בּוֹ - הָרֵי נַעֲשָׂה מִצְוָתוֹ, וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: כֵּיוָן דִּכְתִיב "וְלָבַשׁ הַכֹּהֵן מִדּוֹ בַד" וגו' - כֵּיוָן דִּצְרִיךְ לְבַגְדֵי כְהוּנָּה, בִּקְדוּשָּׁתֵיהּ קָאֵי. תְּנַן: מוֹעֲלִין בָּהֶן עַד שֶׁתֵּצֵא לְבֵית הַדֶּשֶׁן. קַשְׁיָא לְרַב! אָמַר לְךָ רַב: עַד שֶׁתֵּרָאֶה לְבֵית הַדֶּשֶׁן

מיתיבי:

(זריקת) דמן קובען לפיגול אם חישב עליהן בשעת שחיטה. וכיון דלית בהו היתר לכהנים — מועלין בהן בבית הדשן במקום שריפתן. **עד שיותך הבשר** — עד שיתעבל הבשר, שנעשה אפר, דהיינו מצותן. **העולה** — וכל הני דמתניתין בקדשי קדשים מיירי. **ואין מועלין בעורה** — דשל כהנים הוא, דכתיב: "עור העולה אשר הקריב לכהן לו יהיה" (ויקרא ז). **ומועלין בבשר עד שתצא לבית הדשן** — דכליל הוא. **חטאת ואשם וכו' ואין מועלין בבשר** — דכיון דנזרק הדם הותר הבשר לכהנים, דקדשי קדשים נינהו. **אבל מועלין באימורין** — עד שיתעבלו במזבח ויצא האפר לבית הדשן, דנעשית מצותו. **שתי הלחם מועלין בהן משהוקדשו** — בפה. **קרמו בתנור** — דהיינו תחילת עשייתן. וההוא קרומא חשיב להכשיר, ונפסל בטבול יום וכו' כמו שחיטה דקדשי קדשים. והכא ליכא בלינה, משום דשתי הלחם אין נאכלין לא פחות משנים ולא יותר על שלשה. **ולשחוט עליהן הזבח** — דכתיב (ויקרא ב,ג): "והקרבתם על הלחם", ואמרינן (מנחות סב,א): "על" — בסמוך, וכיון דקרמו מיקרי "לחם". **נזרק הדם** — של כבשים. **חייבין עליהן** — על שתי הלחם משום פגול, אם חישב בשעת שחיטה לאכול הלחם חוץ לזמנו, משום דכבשים מפגלין את הלחם. **ואין בהן מעילה** — דיש בהן שעת היתר לכהנים, וכבר נעשית מצותן. **לחם הפנים מועלין בהן משהוקדשו** — בפה. **קרמו בתנור וכו'** — כדאמרינן בשתי הלחם. והכא נמי ליכא בלינה, דהכי קיימא לן (מנחות ק,ב): לחם הפנים נאכל לשמונה, לתשעה, לעשרה. **ולסדר סידרו על גבי השלחן** — וכל זמן שלא קרם אינו קרוי "לחם". **קרבו הבזיכין** — דהיינו המתירין, חייבין עליו משום פגול. שאם חישב עליו בשעת הקטרת הבזיכין "הריני מקטיר על מנת לאכול הלחם חוץ לזמנו" — הוקבע הלחם בפגול. דכי הייכי דזריקת דם דבהמה, דהיינו מתיריה, קובעת בפגול ובנותר וטמא — הכי נמי קבועה הקטרת הבזיכין ללחם הפנים בכל הני. **ואין בו מעילה** — שהרי יש בו שעת היתר לכהנים. **המנחות מועלין בהן משהוקדשו** — בפה. **אבל מועלין בקומץ** — עד שישרף כולו ויצא לבית הדשן כדין אימורי קדשים, לפי שהקומץ כליל הוא. **גמרא הנהנה מאפר תפוח** — היינו לאחר שהרים תרומת הדשן. דהכי תנינן במסכת תמיד (כה,ב) שבתחלה כשהוא רוצה לתרום תרומת הדשן היה עולה לראש המזבח, ופינה את הגחלים אילך ואילך, וחתה את המאוכלות הפנימיות וירד. והיינו תרומת הדשן. הגיע לרצפה, צבר את הגחלים על גבי רצפה רחוק מן הכבש שלשה טפחים, היינו מקום שנותנין שם תרומת הדשן, והנשאר על גבי המזבח היה צובר את האפר לצד אחד של מזבח ביחיד ועושהו עגול כמין תפוח, וגבוה כמין כובע. ואמרינן התם: פעמים שיש עליו שלש מאות כור. ואחר כך היה פושט את בגדיו ולובש בגדים הפחותין מהן, כדתנא דבי רבי ישמעאל (יומא כג,ב): בגדים שבישל בהן קדרה לרבו — אל ימזוג בהן כוס לרבו, והיה מוציא מחוץ למחנה לבית הדשן. וההוהא קאמר "הנהנה מאפר תפוח". **כולי עלמא לא פליגי דמועלין בהן** — שהרי עדיין לא נעשית מצותו. **רבי יוחנן סבר** — כיון דהאי הוצאת אפר התפוח צריך בגדי כהונה דההוא "ולבש" בגדים אחרים היינו בגדי כהונה, אלא שפחותין מן הראשונים בקדושתיה קאי, ומועלין בו. **תנן מועלין בהן עד שתצא לבית הדשן** — משמע שאף על פי שנתרמה תרומת הדשן מועלין בה. **עד שתראה** — היינו עד הרמת תרומת הדשן, אבל אחר שתרם תרומת הדשן אותו הנשאר הוא ראוי ועומד להוצאת הדשן, ושוב אין בו מעילה, והיינו כרב.

מֵיתִיבֵי: וְכוּלֵּן שֶׁפִּקְּעוּ מֵעַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּח - לֹא יַחֲזִיר, וְכֵן גַּחֶלֶת שֶׁפִּקְּעָה מֵעַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ - לֹא יַחֲזִיר. הָא עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ - יַחֲזִיר, בִּשְׁלָמָא לְרַבִּי יוֹחָנָן - נִיחָא, אֶלָּא לְרַב קַשְׁיָא! - אָמַר לְךָ רַב: שְׁאֵנֵי גַּחֶלֶת דְּאִית בֵּיהּ מְשָׁשָׁא. אִיכָּא דַּאֲמַר לָהּ לְהָךְ גִּיסָא: טַעְמָא מִשּׁוּם גַּחֶלֶת - דְּאִית בֵּיהּ מְשָׁשָׁא, הָא אֲפַר דְּלֵית בֵּיהּ מְשָׁשָׁא - אֲפִילּוּ לְגַבֵּי מִזְבֵּחַ אֵין מוֹעֲלִין בּוֹ. בִּשְׁלָמָא לְרַב - נִיחָא, אֶלָּא לְרַבִּי יוֹחָנָן קַשְׁיָא! - אָמַר לְךָ רַבִּי יוֹחָנָן: הוּא הַדִּין דַּאֲפִילּוּ אֲפַר, וְהַיְינוּ טַעְמָא דְּקָתָנֵי גַּחֶלֶת, קָאָתֵי לְאַשְׁמוּעִינַן דַּאֲפִילּוּ גַּחֶלֶת דְּאִית בָּהּ מְשָׁשָׁא, כִּי פָּקְעָה מֵעַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ - לֹא יַחֲזִיר. אִיתְּמַר, הַנַּהֲנֶה מִבְּשַׂר קָדְשֵׁי קָדָשִׁים לִפְנֵי זְרִיקַת דָּמִים, וְאֵמוּרֵי קָדָשִׁים קַלִּים לְאַחַר זְרִיקַת דָּמִים. רַב אָמַר: מַה שֶּׁנֶּהֱנֶה - יִפְּלוּ לִנְדָבָה, וְלֵוִי אָמַר: יָבִיא דָּבָר שֶׁכּוּלּוֹ לַמִּזְבֵּחַ. תַּנְיָא כְּוָוֹתֵיהּ דְּלֵוִי: מְעִילָה זוֹ לְהֵיכָן הוֹלֶכֶת? הַלְּמִידִין לִפְנֵי חֲכָמִים אוֹמְרִים: יָבִיא דָּבָר שֶׁכּוּלּוֹ לַמִּזְבֵּחַ. מַאי נִיהוּ? - קְטֹרֶת. תַּנְיָא כְּוָוֹתֵיהּ דְּרַב: הַנַּהֲנֶה מִדְּמֵי חַטָּאת וּמִדְּמֵי אָשָׁם, עַד שֶׁלֹּא קָרְבָה אֲשָׁמוֹ - חַטָּאתוֹ - יוֹסִיף וְיָבִיא חַטָּאתוֹ, וְעַד שֶׁלֹּא קָרְבָה אֲשָׁמוֹ - יוֹסִיף וְיָבִיא אֲשָׁמוֹ. קָרַב חַטָּאתוֹ - יֵלְכוּ לְיַם הַמֶּלַח, כֹּבֶר קָרַב אֲשָׁמוֹ - יִפְּלוּ לִנְדָבָה. הַנַּהֲנֶה מִקָּדְשֵׁי קָדָשִׁים לִפְנֵי זְרִיקַת דָּמִים, וְאֵימוּרֵי קָדָשִׁים קַלִּים לְאַחַר זְרִיקַת דָּמִים - מַה שֶּׁנֶּהֱנֶה יִפְּלוּ לִנְדָבָה. כָּל קָרְבְּנוֹת הַמִּזְבֵּחַ - לַמִּזְבֵּחַ, קָרְבְּנוֹת קָדְשֵׁי בֶדֶק הַבַּיִת - לְבֶדֶק הַבַּיִת, קָרְבְּנוֹת צִבּוּר - לִנְדַבַת צִבּוּר. הָא גּוּפָהּ קַשְׁיָא: עַד שֶׁלֹּא קָרְבָה חַטָּאתוֹ - יוֹסִיף וְיָבִיא חַטָּאתוֹ, מִשֶּׁקָּרְבָה חַטָּאתוֹ - יֵלְכוּ לְיַם הַמֶּלַח, וְקָתָנֵי: כָּל קָרְבְּנוֹת הַמִּזְבֵּחַ - לַמִּזְבֵּחַ, וְלָא שְׁנָא דְּאִיכְּפּוּר בְּעָלִים, וְלָא שְׁנָא הֵיכָא דְּלָא אִיכְּפּוּר! - רֵישָׁא רַבִּי שִׁמְעוֹן הִיא, דְּאָמַר: כָּל חַטָּאת שֶׁכִּיפְּרוּ בְּעָלֶיהָ - תָּמוּת.

וסיפא

וכולן שפקעו מעל גבי המזבח לא יחזיר — בפרק "המזבח מקדש" (זבחים פה,ב) איתא. והאי א"עצמות וגידים וטלפים" דקאמר איירי בהו ברישא דהך. דהא "אם פרשו לא יעלו" — פירוש: פירשו העצמות והגידים מן הבשר שהיו מחוברין, ועלה קאי הך סיפא. וקאמר: וכולן, בין מחוברין בין פירשו "שפקעו מעל גבי המזבח — לא יחזיר. וכן גחלת שפקעה מעל גבי המזבח לא יחזיר. הא על גבי המזבח — יחזיר. בשלמא לרבי יוחנן" דאמר לעיל גבי מעילה דלאחר תרומת הדשן נמי אכתי לא נעשית מצותו — הא ניחא, דהכא אמרינן יחזיר. אלא לרב קשיא: אמאי יחזיר? כיון דנעשית מצותו, דסלקא דעתך דגחלת כמו אפר. ואם תאמר: לישני דודאי לאחר תרומת הדשן הוי שפיר נעשית מצותו, ולא אמרינן הכא יחזיר משום הוצאת הדשן אלא משום דצריך לתרום הדשן, דהא הכא קודם חצות עסקינן, שאז שעת תרומת הדשן. ותדע, מדמפלגי בין קודם חצות בין לאחר חצות בסיפא גבי איברים, והכא גבי גחלת לא מפליג. וכן משמע בסוגיא דגמרא דהתם גבי גחלת מיירי אף קודם חצות. ואומר השר מקוצי: דודאי הוזקק לפרש דיחזיר לאו משום תרומת הדשן, דהרבה דשן יש לתרום מלבד זה. דנהי דגבי מעילה איכא קפידא במה שלא נתרם הדשן, כדמשמע לעיל — היינו משום דלא נעשה מצותה, שעומד הדשן שעל גב התפוח לתרום. אבל היכא דפקע גחלת — לית לן למימר יחזיר לקיים תרומת הדשן בהך גחלת, כיון דאפשר לקיומה בשאר הדשן. אבל לרבי יוחנן דאמר בהוצאת הדשן איכא קפידא — ניחא שפיר, דצריך להחזיר הגחלת משום דרחמנא אמר והוציא את (כל) הדשן.

שאני גחלת דאית בה מששא — כלומר, דלא דמיא לאפר, דהא יש בה מששא, הילכך יחזיר, דשייכא בה הקטרה.

הנהנה מבשר קדשי קדשים לפני זריקת דמים — שאז הם קדשים לה', ואכתי לא הותרו לכהנים. ומאימורי קדשים קלים לאחר זריקת דמים שאז הם קדשי לה', שהוברר חלק גבוה. רב אמר: מה שנהנה יפלו לנדבה, לעולת קיץ למזבח, והעורות הם לכהנים.

הלמידין לפני חכמים — לאו היינו "למידין לפני חכמים" דסנהדרין (יז,ב), דמפרש התם היינו לוי. שלא מצינו לוי שהחזכר מעולם בברייתא. ועוד, כי אין זו שיטה שיביא ראיה לדברי לוי מלוי עצמו.

לא קרבה חטאתו — אין לפרש כדמשמע שנודע לו שמעל קודם שקרבה חטאת. דאם כן, בסמוך דקאמר "כבר קרבה חטאתו יֵלכו לים המלח" נצטרך לפרש כמו כן דקרבה חטאת קודם שנודע לו. ואי אפשר לומר כן, דהא רבה קאמר בסמוך דאם נודע לו לאחר כפרה — יפלו לנדבה! אלא הכי פירושו הכא: "לא קרבה חטאת" — שבא לשלם קודם שקרבה חטאתו. יוסיף ויביא חטאת — כלומר, יוסיף הדמים שהוא חייב מקרן וחומש על חטאתו שיש לו ליקרב, ויביאנה שמנה. אבל לא איירי כלל בברייתא מן האשם של מעילה. **יוסיף** ויביא אשמו — פירוש: אשם שמנה, כדפרישית גבי חטאת.

כבר קרבה חטאתו — פירוש: שנודע לו קודם קריבת חטאתו, כדפרישנו לעיל, אך לא בא לשלם המעילה עד שיקרב חטאתו — יֵלכו לים המלח. שהרי אם היה חטאת — היתה מתה, כיון שנתכפר באחר. הילכך עתה שהם מעות — יֵלכו לים המלח.

כבר קרב אשמו יפלו לנדבה — שאם היה אשם — היה רועה, דכל שבחטאת מתה — באשם רועה (תמורה יח,א). **כל** קרבן המוצב למזבח — ואפילו נתכפרו בעלים באחרים. ובסמוך פריך מרישא לסיפא.

קרבנות בדק הבית — כגון אם מעל בקדשי בדק הבית והביא קרן וחומש — הם לבדק הבית, ואפילו מתו הבעלים שהביאו שאין שם בעלים עליו. **קרבנות** צבור לצבור — פירוש: אף אם מתו אותו הדור של עולת [צבור], צבור קיימא, כי "דור הולך ודור בא" (קהלת א).

רישא

וכולן שפקעו מעל גבי המזבח לא יחזיר — דקתני במסכת זבחים בפרק "המזבח" (פה,ב), ואלו אם עלו ירדו: בשר קדשי קדשים וכו', הצמר שבראשי הכבשים ושער שבזקן התיישים (שמחובר), והעצמות והגידים והקרנים והטלפים בזמן שהן מחוברין — יעלו, שנאמר: "והקטיר הכהן את הכל המזבחה". פרשו — לא יעלו. וכולן שעלו לראש המזבח ושוב פקעו מעל גבי המזבח — לא יחזיר, ואין בהן מעילה. **וכן גחלת שפקעה מעל גבי המזבח** — ולא מיירי בגחלת דאימורים, אלא בגחלת דעצים קאמר. דאי הוי גחלת דאימורים — הוי חייב להחזיר, שהרי לא נעשית מצוותן עד שנתרמה תרומת הדשן. ומשמע נמי אפילו בגחלת שבתפוח מיירי, דאי אפשר שלא היו גחלים מעורבין באפר שצבור בתפוח. ואם נפלה הגחלת מן התפוח לאש של מערכה, ואחר כך פקעה הגחלת מן האש של מערכה לארץ — לא יחזיר, ואין בה מעילה. **ומן הארץ על גבי המזבח הוא דלא יחזיר הא על גבי המזבח** — כגון שפקע מצד זה של מזבח לצד אחר שבמזבח — יחזיר. ומדקא דייקינן דיחזיר משמע דמועלין בו אפילו לאחר תרומת הדשן, והיינו כרבי יוחנן, וקשיא לרב. **אמר לך רב שאני גחלת דאית ביה מששא** — משום הכי חשיבא להחזירה, ומועלין בה אפילו לאחר הרמת הדשן. אבל דשן דלית ביה מששא — לית ביה מעילה. **איכא דמותיב להך גיסא טעמא דגחלת דאית ביה מששא** — דכי פקעה מעל גבי המזבח — יחזיר, הא אפר דלית ביה מששא — אפילו על גבי המזבח, לאחר תרומת הדשן — אין בו מעילה, קשיא לרבי יוחנן. אמר לך רבי יוחנן: הוא הדין דאפילו אפר שפקע מעל גבי המזבח לאחר תרומת הדשן יחזיר, דמועלין בו. והיינו טעמא דקתני גחלת ולא דשן — לאשמועינן דאפילו גחלת דחשיבא, כי פקעה מעל גבי המזבח לארץ — לא יחזיר. **רב אמר מה שנהנה** — כלומר, קרן וחומש שחייב לשלם בשביל מה שנהנה — יפלו לנדבה, לקרבנות צבור. וחייב נמי להביא אשם מעילות להתכפר בו בשביל שמעל. **ולוי אמר יביא מאותו קרן וחומש דבר שכולו קרב למזבח** — דהיינו קטרת. **מעילה זו** — קרן וחומש שחייב להביא בשביל שנהנה מן הקדשים, להיכן הולכת? **הלמידין לפני חכמים** — דהיינו לוי לרבי, איהו קתני הא ברייתא משמיה דרבי: יביא דבר שכולו קרב למזבח, דהיינו קטרת, ואף על פי כן מביא אשם מעילות. **הנהנה מדמי חטאת ומדמי אשם** — כגון שהפריש מעות לחטאתו או לאשמו ונהנה מקצתן. עד שלא לקח חטאת — יוסיף ויביא חטאתו. הכי קאמר: אם נודע לו שנהנה מהן עד שלא קרב חטאתו, שעדיין לא קנה החטאת מן הדמים שהפרישו — מוסיף האי קרן וחומש שחייב בשביל שמעל על הנהנו מעות דפיישו, שלא מעל בהן, ויביא חטאתו מאלו ומאלו. והוא הדין נמי לאשם. **אם כבר קרבה חטאתו** — עד שלא נודע לו שמעל, ושוב נודע לו — יוליך האי קרן וחומש לים המלח. דאילו לא קרבה חטאתו עדיין — היה מוסיף האי קרן וחומש על דמי חטאתו ומביא בהן חטאת מעילה, אבל השתא דנודע לו לאחר שקרבה חטאתו — הנך מעות דקרן וחומש שהיה צריך להוסיף על דמי חטאת, כיון דקרבה חטאתו, הוו להו כחטאת שכפרו בעליה, דלמיתה אזלא, והמעות יֵלכו לים המלח, דהיינו במקום מיתה. **כבר קרב אשמו** — נמי יפלו המעות דקרן וחומש לנדבת צבור, דקיימא לן (תמורה יח): כל שבחטאת מתה — באשם רועה עד שיסתאב, וימכר, ויפלו דמיו לנדבה. **הנהנה מקדשי קדשים כו' יפלו לנדבה** — והיינו כוותיה דרב. **כל קרבנות המזבח** — כלומר, אם נהנה מקרבנות המזבח — יפלו הקרן והחומש לנדבה למזבח. **ואם נהנה מקדשי בדק הבית** — ישלם קרן וחומש לבדק הבית. **לנדבת צבור** — לשופרות.

רישא

הגמרא מקשה על רב: **מֵיתִיבִי** – הקשו בני הישיבה, שנינו במשנה בזבחים (פו.), **וְכוּלָּן**, כולמר, בין הקרבנות הפסולים שדינם שאם עלו על גבי המזבח לא ירדו, ובין חלקי הקרבנות הכשרים שאין עליהם חיוב הקטרה כגון גידים ועצמות, ששנינו עליהם (שם פה:) שאם הם מחוברים לבשר הקרבן יעלו על המזבח להקטרה, ואם פירשו מן הבשר לא יעלו, **שֶׁפָּקְעוּ** [–שפירשו], **מֵעַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ, לֹא יַחֲזִיר** – אינו חייב להחזירם על גבי המזבח. **וְכֵן גַּחֶלֶת** הבאה מעצי המערכה, **שֶׁפָּקְעָה** [–שפירשה] **מֵעַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ, לֹא יַחֲזִיר** – אינו חייב להחזיר.

מדייקת הגמרא מלשון המשנה 'מעל גבי המזבח', שרק אם פירשה לגמרי מעל המזבח ונפלה על הרצפה, לא יחזיר, **הָא עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ, יַחֲזִיר** – אבל אם נפלה לצדו השני של המזבח, חייב להחזירה על גבי המערכה. ומסתימת דברי המשנה משמע, שמדובר גם מגחלת שהיתה בתפוח, וכבר הורמה ממנה תרומת הדשן [כמו שנתבאר לעיל בגמרא (ע"א)], ונפלה משם על המערכה, וגם באופן זה רק אם נפלה על הרצפה אינו חייב להחזירה, אבל אם נפלה לצדו של המזבח חייב להחזירה, ויש בה מעילה.

מסיימת הגמרא את הקושיא: **כִּשְׁלָמָא לְרַבִּי יוֹחָנָן, נִיחָא** – הדבר מובן לפי רבי יוחנן, שאמר שאף לאחר שהורמה 'תרומת הדשן' מועלים באפר, מפני שעדיין צריך לקיים בו מצות 'הוצאת הדשן', שמטעם זה מועלים גם באותם גחלים, **אֶלָּא לְרַב, קַשְׁיָא** – אבל לרב שאמר שאחרי 'תרומת הדשן', שוב אין מועלים באפר, אף שעדיין צריך לקיים בו 'הוצאת הדשן', קשה, שאם כן מדוע מועלים בגחלים.

מתרצת הגמרא: **אָמַר לָךְ רַב** – רב יתרץ לך, **שָׁאנִי גַּחֶלֶת, דְּאִית בֵּיהּ מַשָּׁשָׁא** – שונה הדבר בגחלת שיש בה ממשות, כלומר, שעדיין לא נעשית אפר, והיא ראויה למירוק מצותה, ולכן הרי היא חשובה, ואם פקעה מן המערכה לצדו של המזבח חייבים להחזירה. ואמנם, מטעם זה, מועלים בה אחרי תרומת הדשן, שהרי עדיין לא נעשית בה כל מצותה. מה שאין כן באפר שאין בו ממש, שאין הקטרה שייכת בו, אין מועלים בו אחרי תרומת הדשן, שהרי כבר נעשית בו כל מצותו.

הגמרא מביאה גירסא אחרת בקושיית בני הישיבה ובתירוצם: **אִיכָּא דְּאָמַר לֵהּ לְהַהּוּא גְּיָסָא** – יש מי שאמר שמועה זו באופן הפוך, שבני הישיבה הקשו על רבי יוחנן. וכך הקשו, **מַעֲמָא, מִשּׁוּם גַּחֶלֶת דְּאִית בֵּיהּ מַשָּׁשָׁא,** כלומר, ממה שנקטה המשנה בזבחים 'גחלת שפקעה', ולא 'דשן שפקע', משמע, שרק בגחלת שיש בה ממשות, אם נפלה על הרצפה אינו מחזירה ואין בה מעילה, ואם נפלה לצדו האחר של המזבח מחזירה ויש בה מעילה. **הָא אֵפֶר, דְּלֵית בֵּיהּ מַשָּׁשָׁא, אֲפִילּוּ לְגַבֵּי מִזְבֵּחַ אֵין מוֹעֲלִין בּוֹ** – אבל אפר שאין בו ממשות ואינו ראוי להקטרה, אפילו אם נפל לצד המזבח, גם כן אינו חייב להחזירו על המערכה ואין בו מעילה אחרי שהרימו 'תרומת הדשן', אף על פי שעדיין ראוי לקיים בו מצות 'הוצאת הדשן'.

מסיימת הגמרא את הקושיא: **כִּשְׁלָמָא לְרַב נִיחָא** – הדבר מובן לפי שיטת רב, הסובר שאין מועלים באפר שב'תפוח', אף על פי שעומד למצות הוצאת הדשן, **אֶלָּא לְרַבִּי יוֹחָנָן קַשְׁיָא** – אבל לרבי יוחנן הסובר שמועלים באפר שב'תפוח', כל זמן שלא הוציאו אל מחוץ למחנה, קשה, שכן מן המשנה בזבחים משמע שאין מועלים בו.

מתרצת הגמרא: **אָמַר לָךְ רַבִּי יוֹחָנָן, הוּא הַדִּין דַּאֲפִילּוּ אֵפֶר** – מה שמשמע שגחלת שנפלה לצד המזבח, חייבים להחזיר על גבי המערכה ומועלים בה, אפילו אחרי שהרימו 'תרומת הדשן', דבר זה נוהג גם באפר. **וְהָיְינוּ מַעֲמָא דְּקָתָנֵי 'גַּחֶלֶת'** – והטעם שהתנא שנה 'גחלת' ולא 'דשן', הוא מפני דְּקָאָתֵי לְאַשְׁמוּעִינָן – שבא להשמיענו בזה חידוש, **דַּאֲפִילּוּ גַּחֶלֶת דְּאִית בָּהּ מַשָּׁשָׁא, כִּי פָּקְעָה מֵעַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ לֹא יַחֲזִיר** – שאפילו גחלת שיש בה ממשות, וראוי למרק בה מצותה, מכל מקום אם פירשה לגמרי מעל גבי המזבח, ונפלה על הרצפה, אינו מחזירה, ומכל שכן שאינו מחזיר את האפר שנפל על הרצפה. אבל אם נפל בצד המזבח, בין גחלת ובין אפר, חייבים להחזירם על המערכה ומועלים בהם, לפי שעדיין לא נעשית כל מצותם.

הנהנה מן ההקדש, באופן שנתחייב במעילה, חייב לשלם קרן וחומש להקדש, ומלבד זה להביא 'אשם מעילות'. הגמרא דנה מה יעשו בתשלומי קרן וחומש שמשלם המועל בקדשי מזבח: **אִיתְּמַר, הַנֶּהֱנֶה** בשוגג **מִבְּשַׂר קָדְשֵׁי קָדָשִׁים לִפְנֵי זְרִיקַת דָּמִים, וְכֵן הַנֶּהֱנֶה מֵאֲמוּרֵי קָדָשִׁים קַלִּים לְאַחַר זְרִיקַת דָּמִים, רַב אָמַר,** הקרן והחומש שחייב לשלם עבור **מַה שֶּׁנֶּהֱנָה** מהם, **יִפְּלוּ לִנְדָבָה,** כלומר, קונים מהם עולות ל'קיץ המזבח', ומלבד זה, יביא גם 'אשם מעילות'. **וְלֵוִי אָמַר,** מן הקרן והחומש שמשלם, **יָבִיא דָּבָר שֶׁכּוּלּוֹ** עולה **לַמִּזְבֵּחַ,** כלומר, קטורת, אבל לא עולות, לפי שאינן עולות כליל על המזבח, שהרי עור העולה מתחלק לכהנים. ומלבד זה, יביא גם אשם מעילות.

הגמרא מביאה ראיה מברייתא לדברי לוי: **תַּנְיָא כְּוָתֵיהּ דְּלֵוִי** – שנינו בברייתא כדברי לוי, **מְעִילָה זוֹ,** כלומר, הקרן והחומש האלה, שחייב לשלם בשביל שנהנה מן הקדשים, **לְהֵיכָן הוֹלֶכֶת,** כלומר, מה עושים בהם. **הַלְּמִידִין לִפְנֵי חֲכָמִים** – אלו שהיו לומדים תורה לפני החכמים, כלומר, לוי, שהיה לומד תורה לפני רבי, **אוֹמְרִים** בשם רבי, **יָבִיא דָּבָר שֶׁכּוּלּוֹ** עולה כליל **לַמִּזְבֵּחַ.** מפרשת הגמרא: **מַאי נִיהוּ** – מהו דבר שכולו עולה כליל למזבח, **קְטֹרֶת,** והרי שנינו בברייתא כדברי לוי.

הגמרא מביאה ראיה לדברי רב מברייתא: **תַּנְיָא כְּוָתֵיהּ דְּרַב, הַנֶּהֱנֶה** בשוגג **מִדְּמֵי חַטָּאת, וּמִדְּמֵי אָשָׁם,** כלומר, שנהנה ממקצת המעות שהפריש כדי לקנות מהן קרבן חטאת או קרבן אשם שהיה חייב להביא, אם נודע לו שנהנה **עַד שֶׁלֹּא קָרְבָה חַטָּאתוֹ,** כלומר, לפני שקנה בהמה לחטאת מן המעות שנשתיירו, **יוֹסִיף** את הקרן והחומש שהוא משלם עבור המעילה, על המעות שנשתיירו, **וְיָבִיא חַטָּאתוֹ** – ויקנה בהמה שמינה לחטאת, מכל המעות יחד. וכן אם נודע לו שנהנה מן המעות שהפריש עבור אשמו, **עַד שֶׁלֹּא קָרַב אֲשָׁמוֹ,** כלומר, לפני שקנה את האשם מן המעות שנשתיירו, **יוֹסִיף** את הקרן והחומש שהוא משלם עבור המעילה, על המעות שנשתיירו, **וְיָבִיא אֲשָׁמוֹ** – ויקנה בהמה שמינה לאשם, מכל המעות יחד.

אבל אם כבר **קָרְבָה** [–קנה] **חַטָּאתוֹ,** מן המעות שנשתיירו, לפני שנודע לו שנהנה מן ההקדש, **יֵלְכוּ,** כלומר, יוליך את המעות שמפריש עבור תשלומי הקרן והחומש **לְיָם הַמֶּלַח,** כדי שיאבדו מן העולם, שכן כשנהנה מדמי חטאתו נתחייב להוסיף את הקרן והחומש על הנשאר מדמי חטאתו ולקנות מכל המעות בהמה שמינה לחטאת, אבל מאחר שלא נודע לו שנהנה מהן עד לאחר שכבר הפריש קרבן חטאת, חל על הקרן והחומש דין 'חטאת שנתכפרו בעליה' [פירוש, קרבן חטאת שהופרש עבור איש מסוים לשם כפרת חטא מסוים, ולפני שהקריבו אותו, נתכפרו הבעלים של חטאת זו, בחטאת אחרת], שדינה שמניחים אותה למות, ולפיכך מעות אלה, שהופרשו עבור תשלומי המעילה של קרבן חטאת, הולכות לאיבוד, שכן איבוד המעות עומד במקום מיתת בהמת החטאת.

ואם **כְּבָר קָרַב** [–קנה] **אֲשָׁמוֹ,** מן הנשאר מן הדמים שהפריש עבורו, לפני שנודע לו שנהנה מן ההקדש, **יִפְּלוּ** המעות של הקרן והחומש, **לִנְדָבָה,** כלומר, יקנו בהן קרבנות ל'קיץ המזבח', שהיא נדבת ציבור. לפי שגם באופן זה, דנים את מעות הקרן והחומש, כדין בהמת אשם שנתכפרו בעליה באשם אחר, שהיא רועה עד שיפול בה מום ותימכר ויקנו בדמיה בהמות בשביל 'קיץ המזבח'.

הַנֶּהֱנֶה מִקָּדְשֵׁי קָדָשִׁים עצמם **לִפְנֵי זְרִיקַת דָּמִים, וְכֵן הַנֶּהֱנֶה מֵאֲמוּרֵי קָדָשִׁים קַלִּים לְאַחַר זְרִיקַת דָּמִים,** הקרן והחומש שחייב לשלם עבור **מַה שֶּׁנֶּהֱנָה** מהם, **יִפְּלוּ לִנְדָבָה,** כלומר, קונים מהם עולות ל'קיץ המזבח'. והרי שנינו בברייתא כדברי רב.

מסיימת הברייתא: הנהנה מאחד מכָּל הַקָּרְבָּנוֹת שהוקדשו ליקרב

המשך בעמוד כב

(רֵישָׁא רַבִּי שִׁמְעוֹן) וְסֵיפָא רַבָּנָן – ואילו הסיפא, ששנינו בה ׳כל קרבנות המזבח למזבח׳, שנויה בשיטת רבנן הסוברים (תמורה כב:) שההלכה למשה מסיני שחטאת שנתכפרו בעליה מתה, נאמרה רק כשהבהמה שהפריש מתחילה לחטאתו ואבדה, נמצאה לאחר שהקריב בהמה אחרת במקומה. וכמו כן במעות שהופרשו עבור קניית בהמה לחטאת ואבדו, ונמצאו לאחר שנתכפרו הבעלים. ולדעתם, לא נאמרה הלכה זו אלא בשנאבדה החטאת, אבל אם מחמת סיבה אחרת [כגון שנגנבה] לא הקריבוה ונתכפרו באחרת, אין החטאת הראשונה מתה, אלא ממתינים עד שיפול בה מום, ופודים אותה וקונים בדמיה קרבנות לנדבת ציבור. וכן הדין במעות חטאת. ולפיכך, כאן שלא נאבדו הקרן והחומש, אף שנתכפרו הבעלים בחטאת אחרת, אין הקרן והחומש הולכים לאיבוד, אלא קונים מהן קרבנות לנדבת ציבור.

הגמרא מביאה שגם אביי תירץ כך: אָמַר רַב גְּבִיהָא דְּבֵי כְּתִיל לְרַב אַשִׁי, הָכִי – כך גם אָמַר אַבַּיֵי לתרץ, שהרֵישָׁא של הברייתא רַבִּי שִׁמְעוֹן היא, וְסֵיפָא כַּרַבָּנָן.

הגמרא מביאה אופנים שהנהנה מקדשים לא מעל: אָמַר רָבָא, הַכֹּל מוֹדִים – רב ורבי יוחנן שנחלקו לעיל (ט.) בנהנה מאפר הצבור ב׳תפוח׳ אם מעל, שניהם מודים שֶׁאִם נֶהֱנָה אפילו קודם זריקת הדם, מִבְּשַׂר קָדְשֵׁי קָדָשִׁים שֶׁנִּטְמָא (קוֹדֶם זְרִיקָה), וְכן אם נהנה מֵאִימּוּרֵי קָדָשִׁים קַלִּין לְאַחַר שֶׁהֶעֱלָן על גבי המזבח והאש משלה בהם, גם קודם שנעשו אפר, דְּפָטוּר מחיובי מעילה, מפני שהנהנתו לא הפסידה כלל את הקדשים, שכן בשר קדשי קדשים שנטמא אינו ראוי לאכילת כהנים או להקטרה. ואימורי קדשים קלים, אחרי שהעלם על גבי המזבח ומשלה בהם האור, כבר נעשית מצותם.

מקשה הגמרא: פְּשִׁיטָא, ולמה הוצרך רבא להשמיעו, מַאי קָא מַפְסִיד – וכי איזה הפסד עשה לקדשים וכמו שביארנו. מתרצת הגמרא: מַהוּ דְּתֵימָא [–שמא תאמר], בְּשַׂר קָדְשֵׁי קָדָשִׁים שֶׁנִּטְמָא, אִית לֵיהּ מִצְוַת שְׂרֵיפָה לַכֹּהֲנִים, כלומר, יש בו עדיין קצת קדושה, שכן חייבים לשרפו בעזרה כדין כל הקרבנות שנטמאו, וכמו כן, אֵימּוּרֵי קָדָשִׁים קַלִּין, אִיכָּא מִצְוָה לְהַפּוּכֵי בְּצִינּוֹרָא – יש עדיין מצוה להפוך אותם במזלג, כדי שישרפו לגמרי, ומחמת כך ימעלו בהם, כדין כל דבר שלא נעשית מצותו, קָא מַשְׁמַע לָן רבא דְּלָא – שבכל זאת אין מועלים בהם.

לעיל (ט:) בברייתא שנינו, שהנהנה ממעות חטאתו, וכבר קנה בהמה לחטאת, ילכו הקרן והחומש לים המלח. הגמרא מפרשת באיזה אופן נאמר דין זה: אָמַר רָבָא, הָא דְּאָמְרַת, כלומר, מה ששנינו בברייתא, שאם כְּבָר קָרְבָה חַטָּאת, כלומר, שכבר קנה בהמה לחטאת מהמעות שנשתיירו, יֵלְכוּ הקרן והחומש שמפריש עבור מעילתו לְיָם הַמֶּלַח, כדי שילכו לאיבוד, הָנֵי מִילֵּי דְּאִתְיְדַע לֵיהּ קַמֵּי כַּפָּרָה – דברים אלה אינם אלא אם נודע לו שמעל קודם שקנה בהמה לחטאתו, לפי שבאופן זה כשהפריש את הקרן והחומש לא הפרישם בכוונה שילכו לאיבוד, אלא להוסיפם על הדמים שנשתיירו מדמי חטאתו ולקנות מכל המעות בהמה שמינה לחטאת, אלא שהואיל ולבסוף הפריש חטאת מהמעות שנשתיירו בלבד, חל על הקרן והחומש דין ׳חטאת שנתכפרו בעליה׳ וילכו לאיבוד. אֲבָל אם נודע לו שמעל רק לְאַחַר כַּפָּרָה, כלומר, אחרי שכבר הפריש בהמה לחטאת, יִפְּלוּ הקרן והחומש לִנְדָבָה, כלומר, יקנו מהן קרבנות לנדבת ציבור.

מפרש רבא: מַאי מַעֲמָא, לפי שאין מַפְרִישִׁין מִתְּחִלָּה לְאִיבּוּד – אין מפרישים מלכתחילה שום דבר להקדש כדי לאבדו בידים, ולכך מעות שהופרשו לאחר שכבר הפריש את חטאתו, יפלו לנדבה ולא ילכו לים המלח.

משנה

משנתנו דנה בדברים המוקטרים לגמרי על המזבח ואין להם דבר המתירם בהקטרה, ממתי חלה עליהם קדושה לענין דינים שונים: הַקּוֹמֶץ וְהַלְּבוֹנָה של מנחת יחיד, וְהַקְּטֹרֶת, וּמִנְחַת כֹּהֲנִים, וּמִנְחַת כֹּהֵן מָשִׁיחַ – מנחת חביתין שהכהן גדול שנמשח בשמן המשחה מביא בכל יום, וּמִנְחַת נְסָכִים – מנחה שבאה עם הקרבן, ונקראת ׳מנחת נסכים׳ משום שעם המנחה מביא יין לניסוך, שכל אלו עולות למזבח ואינן נקמצות, מוֹעֲלִין בָּהֶם מִשֶּׁהוּקְדְּשׁוּ בפה. ואם קִדְּשָׁן בַּכְּלִי, הוּכְשַׁר כל אחד מהם לִיפָּסֵל בִּטְבוּל יוֹם וּבְמְחוּסַּר כִּפּוּרִים שנגעו בהם, וּבְלִינָה, וְחַיָּבִין עָלָיו מִשּׁוּם נוֹתָר אם אכלם אדם לאחר זמנם, וּמִשּׁוּם טָמֵא אם אכלם כשהוא טמא, וּפִיגּוּל אֵין בָּהּ כיון שאין לה מתירים. זֶה הַכְּלָל, כֹּל קרבן שֶׁיֵּשׁ לוֹ מַתִּירִין – דבר המתירו באכילה או בהקטרה, אֵין חַיָּבִין עָלָיו מִשּׁוּם פִּיגּוּל וְנוֹתָר וְטָמֵא אם אכלוהו עַד שֶׁיַּקְרִיבוּ הַמַּתִּירִין. וְכֹל קרבן שֶׁאֵין לוֹ מַתִּירִין – דבר המתירו באכילה או בהקטרה, כֵּיוָן – מהשעה שֶׁקִּדֵּשׁ בַּכְּלִי, חַיָּבִין עָלָיו מִשּׁוּם נוֹתָר וְטָמֵא, וּפִיגּוּל אֵין (בה) [בו].

אגרות קודש

ב״ה, י״ב אלול, תשי״א

רוקלין.

הרה״ח הוו״ח אי״א נו״מ וכו׳ מהו״ר [מנחם זאב] שי׳

שלום וברכה!

... כבקשתו מוסג״פ חוברת אחת מקובץ הדינים ובטח למותר לעוררו שצריך הוא להשתדל שתהי׳ רעצענזיע על אודות זו החוברת בהעתונים דקנדה, שדבר נכון הוא מכמה וכמה טעמים.

אתענין לדעת אם פרסם את הקטע דשי[ח]ת שבת מברכים אלול באופן המתאים.

בטח התחיל כבר בעבודתו עבודת הקדש לקרב את לבם של ישראל לאבינו שבשמים ע״י שמודיע אותם ע״ד תורת החסידות ודרכי החסידות, ויה״ר שיהי׳ בהצלחה.

בברכת כוח״ט לו לזוג׳ ולבתם שיחיו.

רישא — דאמר "ילכו לים המלח" — רבי שמעון היא, דאמר (תמורה טו): חטאת שביפרו בעליה — תמות. **וסיפא** — דאמר "כל קרבנות המזבח למזבח", ואף על גב דאיכפור בעלים — רבנן היא, דאמרי: אין חטאת מתה, אלא אותה שאבדה ונמצאת לאחר כפרה, (וכן המעות). **הכל מודים** — רב ורבי יוחנן דפליגי באפר תפוח. **שאם נתנה מקדשי קדשים שנטמאו** — אפילו קודם זריקה, ומאימורי קדשים קלין לאחר שהעלן על גבי המזבח אפילו קודם שנעשו אפר אבל משלה בהן האור, דפטור ממעילה. **פשיטא** — דפטור, דמאי קא מפסיד דכיון דנטמאו בשר קדשי קדשים — לא חזו לא לכהנים ולא לגבוה. ובאימורי קדשים קלים נמי, הרי כבר העלן ונעשית מצותן. ואם תאמר: הא אמרינן בפרקין דלעיל (ה,ב) הפגול — לעולם מועלין בו, ולא פרכינן: מאי קא מפסיד? היינו טעמא דמועלין בו, הואיל ומרצין לפגולן, דהשיב כולי האי דצריך זריקת דמים לקובעו בפגול — חשיב נמי דמועלין בו, אף על גב דלא מפסיד. **מהו דתימא קדשים שנטמאו** — אכתי אית להו מקצת קדושה, דבעו שריפה בקדש בשאר פסולי דקדש. ואימורי קדשים קלים נמי שהעלם, אכתי אית בהו מצוה להפוכי בצנורא כדי שיהו נשרפין לגמרי, ולחייב בהן משום מעילה. **קא משמע לן דלא** — ואי קשיא לך: אמאי אמר רבא אימורי קדשים קלים לאחר שעלו פטור ממעילה — הא אמרינן לעיל: לפני תרומת הדשן — דכולי עלמא לא פליגי דמועלין בו, ואמאי פטור? הא לא קשיא התם, לעיל מיירי באפר עולה ובאימורי קדשי קדשים דחמירי — משום הכי מועלין בהן עד שיצאו לבית הדשן. אבל אימורי קדשים קלים, דלא חמירי כולי האי — משום הכי הנדנה מהן לאחר שעלו פטור. **הני מילי דאתידע ליה דמעל קמי [כפרה]** — קודם שקרבה חטאתו. דכיון דהוה ליה להוסיף אלו המעות קרן וחומש על דמי חטאתו, דכי הפריש השתא לקרן וחומש — לא הפרישו לאיבוד, אלא היה יכול להקריבן. ודינייהו הוו כחטאת שביפרו בעליה וילכו לים המלח. **אבל** — נודע לו שמעל לאחר כפרה לאחר שקרבה חטאתו, הני קרן וחומש שהפריש עכשיו אינו מביא מהן שוב חטאתו, שכבר כיפרו הבעלים, ואם ילכו לים המלח — הויין לאיבוד, אלא יפלו לנדבה. דאין מפרישין תחלה לאיבוד, כלומר, על מנת שילכו לים המלח, הילכך יפלו לנדבה.

משנה מנחת כהנים — דכתיב: "וכל מנחת כהן כליל תהיה". **מנחת כהן משיח** — היינו חביתי כהן גדול. **וטנחת נסכים** — היינו מנוחה הבאה עם הזהב שיש בו נסכים, דאין בהן שיריים. דכל הני דמתניתין כליל נינהו. **מועלין בהן משהוקדשו** — קדושת פה בעלמא. **ופיגול אין בהן** — דאין להם מתירין. [**שיש לו מתירין**] — כגון שלמים וחטאת ואשם — דדמן מתיר האימורין להקטרה והבשר לכהנים. או דבר שיש לו מתירין למזבח בלבד, כגון עולת העוף ועולת בהמה — דדמן מתירן למזבח, וכגון שתי הלחם — דדמן של כבשים הן מתירין אותן, וכגון לחם הפנים — דבזיכן מתירין אותו, ומנחות — שניתרות בקומץ. **אין חייבין עליהם משום נותר וטמא ופיגול עד שיקרבו מתירין** — דהכי כתיב בפיגול דשלמים "לא ירצה", ואמרינן (זבחים כח,ב): כהרצאת כשר כך הרצאת פיגול וכו' (וליקח נותר וטמא מפגול). ומשום נותר וטמא נמי אין חייבין עד שיקרבו מתירין כמו פגול, דנותר יליף "קדש" "קדש" מפגול, וטמא יליף (שם מה,א) "חילול" ["חילול"] מנותר]. **וכל דבר שאין לו מתירין** — כגון הקומץ והלבונה וכו' דהן עצמן מתירין. **חייבין עליהן משום נותר וטמא** — משום טמא, כדנימא לקמן בגמרא: "וטומאתו עליו ונברתה" — בכל הקדשים הכתוב מדבר. ומשום נותר — דילפינן "חילול" "חילול" מטמא, אבל חיוב פגול אין בו, משום דלא מצינו חיוב פגול אלא בדבר שיש לו מתירין, דהא בשלמים כתיב פיגול.

גמרא

וְסֵיפָא רַבָּנַן! אָמַר רַב גְּבִיהָא דְּבֵי כְּתִיל לְרַב אַשִׁי, הָכִי אָמַר אַבַּיֵי: רֵישָׁא רַבִּי שִׁמְעוֹן וְסֵיפָא רַבָּנַן. אָמַר רָבָא: הַכֹּל מוֹדִים שֶׁאִם נֶהֱנָה מִבְּשַׂר קָדְשֵׁי קָדָשִׁים שֶׁנִּטְמָא, קוֹדֶם זְרִיקָה, וּמֵאִימּוּרֵי קָדָשִׁים קַלִּין לְאַחַר שֶׁהֶעֱלָן - דְּפָטוּר. - פְּשִׁיטָא! מַאי קָא מַפְסִיד? - מֵהוּ דְּתֵימָא בְּשַׂר קָדְשֵׁי קָדָשִׁים שֶׁנִּטְמָא - אִית לֵיהּ מִצְוַת שְׂרֵיפָה לַכֹּהֲנִים, אֵימּוּרֵי קָדָשִׁים קַלִּין - אִיכָּא מִצְוָה לְהַפּוּכֵי בְּצִינּוֹרָא, קָא מַשְׁמַע לָן דְּלָא. אָמַר רָבָא: הָא דְּאָמְרַתְּ כִּבְר קָרְבָה חַטָּאת יֵלְכוּ לְיַם הַמֶּלַח, הָנֵי מִילֵּי - דְּאִתְּיְדַע לֵיהּ קַמֵּי כַּפָּרָה, אֲבָל לְאַחַר כַּפָּרָה - יִפְּלוּ לִנְדָבָה, מַאי טַעְמָא? - אֵין מַפְרִישִׁין מִתְּחִלָּה לְאִיבּוּד. **מִשְׁנָה** הַקּוֹמֶץ, וְהַלְּבוֹנָה, וְהַקְּטֹרֶת, וּמִנְחַת כֹּהֲנִים, וּמִנְחַת כֹּהֵן מָשִׁיחַ, וּמִנְחַת נְסָכִים - מוֹעֲלִין בָּהֶם מִשֶּׁהוּקְדְּשׁוּ. קִדְּשָׁן בִּכְלִי - הוּכְשַׁר לִיפָּסֵל בִּטְבּוּל יוֹם וּבְמֻחוּסַר כִּפּוּרִים וּבְלִינָה, וְחַיָּבִין עָלָיו מִשּׁוּם נוֹתָר וּמִשּׁוּם טָמֵא, וּפִיגּוּל אֵין בָּהּ. זֶה הַכְּלָל: כָּל שֶׁיֵּשׁ לוֹ מַתִּירִין - אֵין חַיָּבִין עָלָיו מִשּׁוּם פִּיגּוּל וְנוֹתָר וְטָמֵא עַד שֶׁיַּקְרִיבוּ מַתִּירִין. וְכָל שֶׁאֵין לוֹ מַתִּירִין - כֵּיוָן שֶׁקִּדֵּשׁ בַּכְּלִי - חַיָּבִין עָלָיו מִשּׁוּם נוֹתָר וְטָמֵא, וּפִיגּוּל אֵין בָּהּ.

גמרא

רישא רבי שמעון וסיפא רבנן — פלוגתא דרבי שמעון ורבנן בהפריש חטאתו ואבד והפריש אחרת ונמצאת הראשונה וְכִפֵּר בָּאָבֵד. דרבנן סברי: שאינה אבודה תרעה, ורבי שמעון [סברו]: מתה. ופלוגתייהו בפרק שני דתמורה (טו,א). והך דהכא שנודע לו קודם כפרה דמיא להא מילתא דפליגי. ואם תאמר: אמאי לא קאמר רישא רבי היא, דהא רבי אית ליה בתמורה בפרק "ולד חטאת" (כג,א) אליבא דרבי אבא דאם נתכפר באבודה — דשאינה אבודה תמות? ויש לומר: דטפי ניחא ליה לאיתויי רבי שמעון, משום דאית ליה דרבי ועדיפא מדרבי. דעד כאן לא קאמר רבי דתמות אלא באבודה בשעת הפרשה — פירוש: שלא נמצאת עד לאחר הפרשה. אבל באבודה שלא בשעת הפרשה, שמצא עד שלא הפריש — מודה רבי דלא אמרינן תמות אלא תרעה. אבל רבי שמעון פליג ארבנן אף בנמצא קודם הפרשה, כדמוכח פרק "יש בקרבנות" (תמורה טו,א) בפלוגתא דרבי יהודה ורבי שמעון, דמוקי לה באבודה שלא בשעת הפרשה. ולהכי מייתי רבי שמעון. ואף על גב דהכא לא הוי כמאן דאבוד שלא בשעת הפרשה, מכל מקום נקט רבי שמעון, ולא משום דלא מצי אתיא כרבי, אך משום דעדיפא דרבי שמעון מדרבי, נקט רבי שמעון. ולא נראה, כיון דדמיא הך להא דרבי, הוה ליה למימר בהדיא: רישא רבי! לכן נראה להר"ם: דרישא דווקא כרבי שמעון ולא כרבי, דהא דאמר רבי (לקמן) תמות — היינו בשאינן ראויות שתיהן למזבח, כגון שנמצא קודם הקרבה, ולא נראו שתיהן בשעה אחת למזבח. אבל הכא, דאם לא קרב חטאת היה מוסיף ומביא חטאת שמנה, כי נמי קרבה חטאת ונדחת הדמים — לא ילכו לים המלח, אלא יפלו לנדבה. אבל מייתי שפיר מרבי שמעון דפליג אדרבנן אף במפריש חטאת לאחריות, ואית ליה דאם נתכפר באחת — תמות האחרת, ואף על גב דשעת כפרה היו ראויות שתיהן ליקרב או זו או זו. הכי נמי גבי דם חטאת, אף על גב דאם לא קרב חטאת היו ראוים ליתוסף על החטאת וליקרב, מכל מקום כי קרבה חטאת — (לא) אמרינן ילכו לים המלח ואם תאמר: והא מודה רבי שמעון במפריש שני ציבורי מעות לאחריות, כדמוכח בתמורה (כג,ב)! ויש לומר: דשאני התם שאין דעתו להביא חטאת אלא מצבור האחד, אבל הכא דמוסיף הוא על דמי חטאת — ילכו לים המלח.

הכל מודים שאם נהנה מבשר קדשי קדשים שנטמא ומאימורי קדשים קלים לאחר שהעלן דפטור — פירוש: שהרי נעשה מצותן. ופריך: פשיטא מאי קא מפסיד — כלומר, מה מצוה יש כאן עוד לעשות, ואפילו היו כשרים? ומשני: מהו דתימא, בשר קדשי קדשים שנטמאו איכא מצות שריפה לכהנים, וכן אימורי קדשים קלים מצוה להפוכי בצינורא — להפך האימורים בצינור שקורין קרויקי"ט על גבי הגחלים כדי לאכלם, קא משמע לן. נראה לפרש דהאי "הכל מודים" לא קאי ארב ולוי, דהא לא פליגי אלא היכא יפול, אבל לכולי עלמא מיחייב, ולא שייך לומר דמודים פטור. אלא קאי ארב ורבי יוחנן, דפליגי בנהנה מאפר תפוח, וקאמר דלרבי יוחנן דאמר גבי נהנה מאפר תפוח דמועלין בו — היינו משום דבעי בגדי כהונה בהוצאת הדשן, ולכך חשיב שפיר "לא נעשית מצותו". אבל בבשר קדשי קדשים, אף על גב דאיכא עוד מצות שריפה לכהנים — הוי חשיב שפיר "נעשה מצותו", דשריפה לא הוי עבודה, כיון דלא צריך בשריפה בגדי כהונה. ואם תאמר: וגבי אימורי קדשים קלים מאי שנא, דודאי הפוכי בצינורא עבודה היא, כדאמר (שבועות יז,ב): זר שהיפך בצינורא חייב מיתה? ויש לומר: דלא דמי, דהתם גבי הוצאת דשן לא סגי בלאו הכי, אבל גבי הפוכי בצנורא סגי בלאו הכי, שאם היה רוצה היה מניח ומתאכלין מאיליהן בלא היפוך בצינורא כלל. ואם תאמר: האי בשר קדשי קדשים שנטמא היכי דמי, אי קודם זריקת דמים — אמאי אין מועלין, והא יוצא דקודם זריקה אמר רבי אלעזר לעיל בסוף פרק קמא (ו,ב) דמועלין, ואף על גב דטעון שריפה! ואפילו רבי עקיבא לא פליג אלא בנהנה לאחר זריקה, משום דאתיא זריקה ומפקה מידי מעילה, אבל קודם זריקה — מודה דמועל, דלא חזו, והוי "קדשי ה'"! ונראה לפרש: דהכא מיירי בנטמאת לאחר זריקה, וקא משמע לן אף על גב דאיכא מצות שריפה עליה, מכל מקום מכי זריק חשיב נעשית מצותו כיון דלא צריך בגדי כהונה במצות שריפה כדפירשתי לעיל. ואם תאמר: אי משום הא, מאי קא משמע לן, מתניתין היא גבי "יוצא" (לעיל ו,ב) אמר רבי עקיבא דאין מועלת, אף על גב דמצותו בשריפה, ואתיא זריקה ומפקה מידי מעילה? יש לומר: דשאני יוצא דלא יצא כולו, ואין מצות שריפה בכל הבשר — הלכך הוי "נעשית מצותו" בזריקה. אבל הכא, נטמא כל בשר הקדשים, וסלקא דעתך אמינא: כיון דטעון שריפה בכל הבשר, שמועלין בו אף לאחר זריקה, דאכתי לא נעשה מצותו, שעדיין טעון שריפה. קא משמע לן. ואם תאמר: ואמאי לא נקט "יצא"? יש לומר: דנקט טומאה, משום דעיקר שריפה גבי טומאה כתיב. מיהו קשיא דבמתניתין תנן גבי עולה דמועלין בה עד שתצא לבית הדשן, והכא נמי בבשר קדשי קדשים מאי שנא? יש לומר: דשאני עולה שכולה כליל ואין בה שום אכילה לאדם, הילכך לא כלתה מצותה עד שתצא לבית הדשן. אבל קדשי קדשים הנאכלים לאדם כשנעשות בטהרה, מיקרו שפיר "נעשה מצותו" מכי זרק. ואם תאמר: מכל מקום קשיא, דהכא אמרינן באימורי [קדשים] קלים דאין מעילה בהו לאחר העלאה, ובמתניתין תנן גבי חטאת ואשם מועלין באימורים עד שיצאו לבית הדשן? יש לומר:

דהתם בחטאות ואשמות היינו אימורי [קדשי] קדשים, ולא מיקרו "נעשית מצותן" בהעלאה. אבל באימורי קדשים קלים מיקרי "נעשית מצותו" משום ההעלאה. ואם תאמר: ומאי שנא? ואומר מורי הרב רבינו פרץ שיחיה: דשנא ושנא, איבעית אימא קרא ואיבעית אימא סברא. איבעית אימא קרא: דכתיב "והרציא הדשן" גבי עולה, ואי לאו האי קרא, מן הדין היה לנו לומר דמשעת העלאה, הן בקדשי קדשים הן בקדשים קלים, הוי "נעשית מצותו". אך גלי קרא גבי עולה דלא הוי "נעשית מצותו" בהעלאה, כיון דאכתי צריך להוציאה לבית הדשן. הילכך קדשי קדשים נילף מינה, שכשם שהיא קדשי קדשים ומועלין בה עד שתצא לבית הדשן, כל קדשי קדשים מועלין באימורין עד שיצא לבית הדשן. אבל קדשים קלים — לא נילף מינה. ואיבעית אימא סברא: דגבי קדשי קדשים, שיש בהם מעילה מתחלה, לא נפק מעילה מהם או מאימורים שלהם לכל הפחות עד שיגמור הכל שיצאו לבית הדשן. אבל בקדשים קלים, שאין בהן מעילה עד לאחר זריקה, מיד שיעלו האימורים דין הוא דלא נמעול בהו. כי סברא הוא לומר בכל מקום דמיד לאחר העלאה הוי "נעשית מצותה", אלא דגבי קדשי קדשים לפי שיש מעילה בהם מתחלה לא נפקי אלא לזמן מאוחר שנוכל למצוא דהיינו הוצאה לבית הדשן. אך קצת קשיא על זו הסברא: דהא קטורת, שהיא קדשי קדשים, ויש בה מעילה מתחלה, אמרינן פסחים (כו,א) דמשעת תמרתו אין בהן מעילה, ולא אמרינן עד שיצא לבית הדשן! אמנם לטעמא דפרישית מקרא ניחא, דכיון דלאו מין זבח הוא, לא שייך למילף מעולה.

ומה פיגול שהוא בידיעה אחת — פירוש: דלא בעיא ידיעה בתחלה וידיעה בסוף, כמו בטומאת מקדש וקדשיו שבועות (ב,א).

וקרבנו קבוע — שאינו בעולה ויורד, ועני ועשיר אחד, מה שאין כן בקרבן של טומאת מקדש וקדשיו.

הא כיצד — כלומר, אם [כן] קשו קראי אהדדי: ד"אשר יקדישו" משמע: משעת הקדש, ו"אשר יקרב" משמע: הקרבה ממש, כל דבר שיש לו מתירין משיקרב מתירין. בזבחים (מה,ב) פירשתי עוד.

הדרן עלך חטאת העוף

ולד חטאת ותמורת חטאת וכן חטאת שמתו בעליה ימותו ושעיברה שנתה ושאבדה ונמצאת בעלת מום אם משכיפרו בעליה תמות — לכאורה משמע דהכי קאמר: אם משכיפרו בעליה נמצאת, שהיתה אבודה בשעת כפרה — מתה. ונמצאת בעלת מום — אפילו נמצא [קודם כפרה]. וקשה: כיון דלא נמצא עד לאחר כפרה, לכולי עלמא תמות! ויש לומר: דמתניתין כרבנן דרבי שמעון דאמרי (תמורה טו,א): אין חטאת מתה אלא באבודה בשעת כפרה, והכא מיירי בשעת כפרה אינה אבודה, והאי "אם משכיפרו" לא קאי א"נמצאת" אלא קאי אהאי דקאמר "תמות". והכי קאמר: ושנמצאת בעלת מום קודם כפרה, אם משכיפרו בעליה באו לימלך מה יעשו — תמות. ואף על גב דאם נמצאת תמימה לא תמות לרבנן דרבי שמעון, מכל מקום אית לן למימר הכא תמות, כיון דנמצאת בעלת מום. וקשיא: דאדרבה, כל שכן, כיון דאית בה דחויים אחרים עם הדיחוי דאבודה — לית לן למימר דתמות, כדאמרינן בתמורה (כב,א) באבודת לילה לא שמיה אבוד כיון דלא חזי להקרבה בלילה, והכי נמי הוה לן למימר יותר דלא תמות כי נמצאת בעלת מום מכי נמצאת תמימה דאמר לא תמות לרבנן! לכך נראה לפרש: דודאי "אם כיפרו בעליה" קאי א"נמצאת", ובאבודה בשעת כפרה מיירי. והוא הדין כי נמצאת תמימה דתמות, ונקט "נמצאת בעלת מום" לרבותא, דאף על גב דאיכא דיחוי המום עם הדיחוי דאבודה, וסלקא דעתך אמינא דלא תמות, קא משמע לן דתמות. וכמו כן נפרש גבי "עיברה שנתה", דמוקי לה בתמורה בפרק "ולד חטאת" (כב,א) באבודה, כדי שלא יקשה ממנה לריש לקיש דאמר: עיברה שנתה — רואים כאילו היא עומדת בבית הקברות ורועה ושעיברה שנתה שאבדה עם עיברה שנתה. והשתא קשיא: כיון דאם כן למה לי עיברה שנתה, והא כולי עלמא דאבודה בשעת כפרה תמות. ואם "משכיפרו בעליה" קאי אתרוייהו, א"עיברה שנתה" ו"אבדה" וא"אבדה" וא"נמצאת בעלת מום"? ויש לומר: דהכא נמי נקט לרבותא עיברה שנתה, דאף על גב דאיכא דיחוי אחרינא עם דיחוי דאבודה, מכל מקום תמות. ואם תאמר: למאי דפרישית לא משכחנא חמש חטאות המתות, דהא לא אמר בעיברה שנתה ונמצאת בעלת מום דתמות אלא באבודה. וכן כיפרה בעליה באחר לא אמרינן תמות אלא באבודה בשעת כפרה לרבנן דרבי שמעון. אבל לרבי שמעון ניחא שפיר, דהא אית ליה דכיפרו בעליה אפילו בלא אבדה כלל תמות. יש לומר: דלרבנן נמי לא קשיא כל כך, דמכל מקום משכח חמש חטאות מתות בחמשה עניינים דאבודה תמות כשעיברה שנתה וכו' בשלא נמצאת עד לאחר כפרה.

ואינה עושה תמורה — שאם התפיס בהמה — אינה מקודשת, דהא למיתה אזלא. **לא** נהנין ולא מועלין — דכיון דאזלי לאיבוד לא שייכא בהו מעילה, ולא קרינא בהו "קדשי ה'". **ואם** עד שלא כיפרו בעליה תרעה עד שתסתאב — לא קאי א"נמצאת בעלת מום", דמאי "עד שתסתאב"? הרי היא כבר בעלת מום! אלא קאי א"עיברה שנתה". אי נמי: קאי א"בעלת מום", ומאי "תרעה"? — כגון שנמצא בעל מום עובר, דמיד נדחית מהקרבת מזבח, וקאמר: תרעה אותה שנמצאת עד שתסתאב ויפול בה מום קבוע, דאז יהיה מותר למוכרה ולהוציאה לחולין, ויביא בדמיה אחרת שיקרב למזבח.

ואם

גמרא מנהני מילי — דנותר וטמא חייבין עליהן בין בדבר שיש לו מתירין בין בדבר שאין לו מתירין. **דתנו רבנן כו'** — ומה פגול שהוא חמור כל כך שהוא חייב קרבן בידיעה אחת כשנודע לו שאכל פיגול, שאינו צריך שתי ידיעות בטומאת מקדש וקדשיו. דבטומאת מקדש וקדשיו בעינן שתי ידיעות, ידיעה בתחלה וידיעה בסוף והעלם בנתיים, דכתיב (ויקרא ה): "ונעלם" — מכלל שידע, והדר כתיב: "והוא ידע" — הרי כאן שתי ידיעות. **וקרבנו קבוע** — דהאוכל פיגול בשוגג מביא חטאת בהמה. **ולא הותר מכללו** — בצבור אין חייבין כו'. **והותרה מכללה** — כגון פסח הבא בטומאה, אינו דין כו'. **לרבות כל הקדשים לטומאה** — בין שיש להן מתירין בין שאין להן מתירין. **יכול** — אם הוא דבר שיש לו מתירין יהו חייבין עליו משום טומאה מיד, קודם שיקרבו מתירין, ואותן שאין להן מתירין יהו חייבין עליהן משום טומאה לאלתר קודם שינתנו בכלי? **תלמוד לומר אשר יקרב** — והאי "יקרב" משמע נגיעה, דבנגיעה לחודה מחייב. ד"כי יגע" (ויקרא יא) מתרגמינן: "ארי יקרב", ואמר רבי אלעזר: וכי יש נוגע שהוא חייב כרת?! אם כן למה נאמר "אשר יקרב" דמשמע נגיעה בעלמא? לא משמע נגיעה, אלא הכי משמע: דאינו חייב עליו משום טומאה עד שיכשר ליקרב, דהיינו עד שיקרבו מתירין. **הא כיצד כל דבר שיש לו מתירין וכו'** — ונותר אתי "חילול" "חילול" מטמא, כדאמרינן במסכת זבחים (מה).

הדרן עלך חטאת העוף

משנה **ולד חטאת ותמורת חטאת וחטאת שמתו בעליה ימותו** — דהני הוו מהנך חמש חטאות המתות, והנך שלש מתות לעולם, בין לפני כפרה בין לאחר כפרה. ולד חטאת להכי מתה — שהרי אינה ראויה לכפרה, שלא הפרישה מתחלה לכך. ותמורת חטאת נמי להכי מתה — שהרי באה בעבירה, ד"לא ימיר" כתיב. וחטאת שמתו בעליה נמי להכי מתה — דאין כפרה למתים, דמיתתן כיפרה עליהם. **שעיברה שנתה ושאבדה** — עד שהיא תמימה, ושוב נמצאת והרי היא בעלת מום. אם כיפרו הבעלים באחרת, שלא רצו להתכפר בדמי זו שעברה שנתה או שאבדה ונמצאת בעלת מום — תמות. ואפילו נמצאת קודם כפרה ונתכפרו בעליה באחרת — תמות, הואיל ונמצאת בעלת מום. אבל אם נמצאת תמימה קודם כפרה, אף על פי שנתכפרו באחרת — אינה מתה אלא תרעה. והכי אמרינן במסכת תמורה בפרק "ולד חטאת" (כב,א). **ואינה עושה תמורה** — דכיון דנתכפרו באחרת, דלא אחשבה להאי לא לקדושת דמים ולא לקדושת מזבח, הילכך לא אלימא למיתפס אחרים בתמורה. ואף על גב דבעלמא בעל מום עושה תמורה, דכתיב "או רע בטוב", הכא לא תפיס. **ולא נהנין** — מהם לכתחלה, הואיל וקדושין הוו. ואם נהנין — אין מועלין בהן מדאורייתא אלא מדרבנן, ואינו משלם אלא קרן בלבד.

ואם

גמרא מִנָּא הָנֵי מִילֵּי? דְּתָנוּ רַבָּנַן: יָכוֹל אֵין חַיָּבִין מִשּׁוּם טוּמְאָה אֶלָּא בְּדָבָר שֶׁיֵּשׁ לוֹ מַתִּירִין. וְדִין הוּא: וּמַה פִּיגּוּל, שֶׁהוּא בִּידִיעָה אַחַת, וְקָרְבָּנוֹ קָבוּעַ, וְלֹא הוּתַּר מִכְּלָלוֹ - אֵין חַיָּבִין אֶלָּא עַל דָּבָר שֶׁיֵּשׁ לוֹ מַתִּירִין. טוּמְאָה, שֶׁהִיא בִּשְׁתֵּי יְדִיעוֹת, וְקָרְבָּנוֹ עוֹלֶה וְיוֹרֵד, וְהוּתְּרָה מִכְּלָלָהּ - אֵינוֹ דִּין שֶׁלֹּא יְהֵא חַיָּב אֶלָּא עַל דָּבָר שֶׁיֵּשׁ לוֹ מַתִּירִין?! תַּלְמוּד לוֹמַר: "אֲשֶׁר יַקְרִבוּ אֲלֵהֶם לְדֹרֹתֵיכֶם כָּל אִישׁ אֲשֶׁר יִקְרַב מִכָּל זַרְעֲכֶם" וגו' - בְּכָל הַקֳּדָשִׁים הַכָּתוּב מְדַבֵּר. יָכוֹל יִהוּ חַיָּבִין עֲלֵיהֶן מִיָּד - תַּלְמוּד לוֹמַר: "אֲשֶׁר יִקְרַב". אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: וְכִי יֵשׁ נוֹגֵעַ שֶׁהוּא חַיָּב?! הָא כֵּיצַד? כָּל דָּבָר שֶׁיֵּשׁ לוֹ מַתִּירִין - אֵינוֹ חַיָּב עַד שֶׁיִּקְרְבוּ מַתִּירִין, וְכָל דָּבָר שֶׁאֵין לוֹ מַתִּירִין - אֵינוֹ חַיָּב עַד שֶׁיְּקֻדַּשׁ בִּכְלִי.

הדרן עלך חטאת העוף

וְלַד חַטָּאת, וּתְמוּרַת חַטָּאת, וְחַטָּאת שֶׁמֵּתוּ בְּעָלֶיהָ - יָמוּתוּ. וְשֶׁעִיְּבְרָה שְׁנָתָהּ, וְשֶׁאָבְדָה וְנִמְצֵאת בַּעֲלַת מוּם, אִם מִשֶּׁכִּיפְּרוּ הַבְּעָלִים - תָּמוּת, וְאֵינָהּ עוֹשָׂה תְּמוּרָה, וְלֹא נֶהֱנִין וְלֹא מוֹעֲלִין

ואם

גמרא

הגמרא מבררת את מקור הדין שבמשנתנו. שואלת הגמרא: **מְנָא חָנֵי מִילֵּי** – מהיכן למדנו שחייבים משום אכילת נותר וטמא בין על אכילת דבר שיש לו מתירין ובין על אכילת דבר שאין לו מתירין. משיבה הגמרא: **דְּתָנוּ רַבָּנָן, יָכוֹל הייתי לומר שֶׁאֵין חַיָּבִין מִשּׁוּם אכילת קדשים בְּטוּמְאָה, אֶלָּא בְּדָבָר שֶׁיֵּשׁ לוֹ מַתִּירִין, וְדִין הוּא** – וכך הייתי לומד לומר כן, **וּמַה** איסור **פִּיגּוּל שֶׁהוּא** חמור כל כך שחייב חטאת **בִּידִיעָה אַחַת**, כלומר, שהאוכל פיגול בשוגג ונודע לו לאחר שאכל, חייב חטאת, **וְקָרְבָּנוֹ קָבוּעַ** – שבין עשיר ובין עני מביאים חטאת בהמה, **וְלֹא הוּתַּר מִכְּלָלוֹ** – לא נמצא אופן שהוא מותר, ומכל מקום **אֵין חַיָּבִין** משום אכילת פיגול **אֶלָּא** רק **עַל דָּבָר שֶׁיֵּשׁ לוֹ מַתִּירִין**. איסור אכילת קדשים **בְּטוּמְאָה, שֶׁהִיא בִּשְׁתֵּי יְדִיעוֹת**, כלומר, שמלבד הידיעה לאחר האכילה בטומאה, צריך גם שתהא הטומאה ידועה לו קודם לאכילה, ורק בזמן האכילה עצמה שכח, **וְקָרְבָּנוֹ עוֹלֶה וְיוֹרֵד** – שהעשיר מביא בהמה, העני שתי תורים או שני בני יונה, והעני ביותר מנחת חוטא, **וְהוּתְּרָה מִכְּלָלָהּ**, שטומאה הותרה בקרבנות ציבור, כגון בקרבן פסח, **אֵינוֹ** דין – וכי אין ללמוד מזה, שֶׁהאוכל קודש בטומאה **לֹא יְהֵא חַיָּב אֶלָּא עַל דָּבָר שֶׁיֵּשׁ לוֹ מַתִּירִין. תַּלְמוּד לוֹמַר** (ויקרא כב ג) **'אֱמֹר אֲלֵהֶם לְדֹרֹתֵיכֶם כָּל אִישׁ אֲשֶׁר יִקְרַב מִכָּל זַרְעֲכֶם וגו' אֶל הַקֳּדָשִׁים אֲשֶׁר יַקְדִּישׁוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל לַה' וְטֻמְאָתוֹ עָלָיו וְנִכְרְתָה' וגו', שִׁבְּכָל הַקֳּדָשִׁים הַכָּתוּב מְדַבֵּר**, אף אלו שאין להם מתירים.

הברייתא מבררת שמכל מקום אין האיסור חל אלא לאחר שהותרו לאכילה או להקרבה: **יָכוֹל** הייתי לומר שיהו **חַיָּבִין עֲלֵיהֶן** משום איסור אכילת נותר וטמא **מִיָּד. תַּלְמוּד לוֹמַר** (שם) **'אֲשֶׁר יִקְרַב', שאין חייבין עליהן אלא לאחר שקרבו המתירים.** מבאר רבי אלעזר כיצד דורשים פסוק זה: **אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר**, אין לפרש את לשון "יקרב" שבא לומר שטמא שנגע בקדשים חייב, שאם כן יקשה על כך, **וְכִי יֵשׁ** טמא הנוֹגֵעַ בקדשים **שֶׁהוּא חַיָּב** כרת. **הָא כֵּיצַד** – ואם כן כיצד תפרש את הפסוק. אלא יש לפרשו כך, **שִׁבְּכָל דָּבָר שֶׁיֵּשׁ לוֹ מַתִּירִין** אחרים, כגון אימורים ובשר, שהדם הנזרק מתירים להקטרה ולאכילה, וכן שיירי מנחה שהקומץ המוקטר מתירים לאכילה, **אֵינוֹ חַיָּב** על אכילתם בטומאה **עַד שֶׁיַּקְרִבוּ** המתירין שלהם, **וְכָל דָּבָר שֶׁאֵין לוֹ מַתִּירִין** אחרים, כגון מנחת כהנים ונסכים, שהם מוקטרים כליל, **אֵינוֹ חַיָּב** על אכילתם בטומאה **עַד שֶׁיַּקְדֵּשׁ בַּכְּלֵי** שרת, שהקידוש בכלי הוא המכשירם להקטרה.

הדרן עלך חטאת העוף

פרק שלישי - ולד חטאת

בפרקים לעיל התבארו דיני הקדשים שהנהנה מהם חייב קרבן, בפרק זה יבואר דין הקדשים שאסורים בהנאה אך אין בהם חיוב קרבן.

משנה

המשנה מבארת דין חטאות שאין להקריבן: **וְלַד** הנולד מבהמת **חַטָּאת**, שאף שקדוש אינו קרב, משום שאינו ראוי לכפר על בעליו, **וּתְמוּרַת חַטָּאת** – שהמיר קדושת חטאת בבהמה זו, שאף שמתקדשת בכך אינה קריבה כיון שנעשתה בעבירה, **וְחַטָּאת שֶׁמֵּתוּ בְּעָלֶיהָ**, ושוב אין להקריבה, שאין כפרה למתים שכן מיתתם כיפרה עליהם, כל אלו דינן **שִׁמּוּתוּ** – מכניסן לחדר ואין נותן להן מזונות עד שימותו.

מוסיפה המשנה לבאר דין חטאות אחרות שאינן קריבות: **וְחטאת שֶׁעִיכְּרָה שְׁנָתָהּ** – שעברה שנתה והיא יותר מבת שנה, **וְחטאת שֶׁאָבְדָה** כשהיא תמימה, **וְאחר כך נִמְצֵאת בַּעֲלַת מוּם, אִם מִשֶּׁכִּיפְּרוּ הַבְּעָלִים** – אם לא רצו בעליהם להתכפר בבהמה שיקנו בדמי פדיונם, והקריבו אחרת לחובתם, **תָּמוּת** זו שעברה שנתה וזו שאבדה ונמצאת בעלת מום, **וְאֵינָהּ עוֹשָׂה תְּמוּרָה** – אין קדושתה נתפסת בבהמת תמורה, **וְמכל** החטאות המתות, **לֹא נֶהֱנִין** לכתחילה, משום שיש בהן קדושה, **וְלֹא מוֹעֲלִין** – אך אין הנהנה מהן מועל.

אגרות קודש

[תשכ"ב]

שלום וברכה!

במענה על מכתבו -

א) עד ר"ה הבע"ל יפריש כאו"א מהם לצדקת ת"ת או ישיבה (לנערים או לנערות), ונוסף על הפרשותיהם הרגילות - 53.5 דולר לערך.

ב) במשך שלש שנים הבע"ל - 120 תענית של **ארבע** שעות (לא **ח"ו** של כל היום). ז. א. שיאכל לאחרי 4 שעות לקימתם משנתם.

ג) - העיקר - חרטה על העבר וקבלה טובה על להבא להזהר מכאן ואילך.

ד) וג"כ עיקר - להיות בבטחון בה' אשר כיפר להם **ובשמחה ובט"ל**.

ה) לקרב עכ"פ ג' זוגות לשמירת טהמש"פ.

ו) להשפיע ולהביא עכ"פ ג' ת' לחינוך עטה"ק.

וה' ימלא הריון זוג' תי' ותלד זחו"ק בשטומו"צ, ושניהם יבש"ט בטוב הנראה והנגלה.

בברכה לבשו"ט.

וְאִם עַד שֶׁלֹּא כִּיפְּרוּ הַבְּעָלִים – בבהמה אחרת נמצאות חטאות אלו, ורוצים הבעלים להתכפר בדמי פדיונן, זו שאבדה ונמצאת בעלת מום תימכר מיד, וזו שעברה שנתה **תִּרְעֶה עַד שֶׁתִּסְתָּאֵב** – שיפול בה מום **וְתִמָּכֵר, וְיִקְחוּ בְּדָמֶיהָ** בהמה **אַחֶרֶת** לחטאת ובה יתכפרו הבעלים, וְזו שעברה שנתה וזו שאבדה, קודם שתמכר **עוֹשֶׂה תְּמוּרָה** – נתפסת קדושה בתמורתה, **וּמוֹעֲלִין בָּהּ** – עובר הנהנה ממנה על איסור מעילה, כיון שיש בה קדושת דמים.

גמרא

הגמרא דנה בדברי המשנה. שואלת הגמרא: **מַאי שְׁנָא** – מדוע שונה הדין בְּרֵישָׁא של המשנה, **דְּלֹא קָא מִיפְּלְגִי** – שאין התנא מחלק בין התכפרו הבעלים באחרת ובין לא התכפרו, **וּמַאי שְׁנָא** – ומה שונה **בְּסֵיפָא** של המשנה **דְּקָא מִיפְּלְגִי** – שהתנא מחלק בכך. משיבה הגמרא: **רֵישָׁא פְּסִיקָא לֵיהּ** – בחטאות השנויות ברישא, הדין פסוק [קבוע] לתנא שתמיד מתות אף אם לא כיפרו הבעלים, שכן אין לחלק בהן בין קודם שהתכפרו ובין אחרי כן, שהרי ולד חטאת ותמורת חטאת אינם חטאת, וחטאת שמתו בעליה הרי שוב אינם יכולים להתכפר בה או בדמיה, אך **סֵיפָא לֹא פְּסִיקָא לֵיהּ** – בחטאות השנויות בסיפא אין הדין פסוק, אלא יש בהם חילוק אם כבר התכפרו באחרת או לא, ועל כן חילק בכך התנא.

הגמרא דנה בכפילות המשניות כאן ובמסכת תמורה. שואלת הגמרא: **הָא תָּנָא לֵיהּ** – הרי כבר נשנית משנה זו **לְגַבֵּי דִּינֵי תְּמוּרָה** במסכת תמורה (כא:), ולמה נשנית שוב כאן במסכת מעילה. משיבה הגמרא: **תָּנָא הָתָם** – שנה התנא משנה זו שם במסכת תמורה, **מִשּׁוּם** דין **תְּמוּרָה** המבואר במשנה, ואגב דין התמורה שנה את דין המעילה, **וְתָנָא הָכָא** – ושנה התנא משנה זו כאן במסכת מעילה **מִשּׁוּם** דיני **מְעִילָה** שבמשנה זו, ואגב דיני המעילה שנה את דין התמורה.

משנה

ביום השלמת ימי נזרו, מביא הנזיר כבש לעולה כבשה לחטאת ואיל לשלמים (במדבר ו יד). המשנה מבארת דיני מעילה במעות שהופרשו לקרבנות נזיר: נזיר **הַמַּפְרִישׁ מָעוֹת לְנְזִירוּתוֹ** – לקחת בהן קרבנותיו, ולא פירש איזה מהן לכל קרבן, **לֹא נֶהֱנִין** מכל המעות, **וְלֹא מוֹעֲלִין** – אין הנהנה מהן חייב קרבן מעילה, **מִפְּנֵי שֶׁהֵן רְאוּיִן לְבֹא כּוּלָּן שְׁלָמִים** – משום שעל כל מעה אפשר לומר שזו הפריש לשלמים, ואין מעילה בשלמים קודם זריקת דמם.

ואם **מֵת** הנזיר, **וְהָיוּ לוֹ מָעוֹת סְתוּמִין** – שהופרשו לקרבנות נזירותו בלא שפירש איזה מהן לכל קרבן, **יִפְּלוּ** כל המעות **לִנְדָבָה**, ויקריבו בהן עולות לקיץ המזבח.

ואם מת הנזיר והותיר **מָעוֹת מְפוֹרָשִׁים** – שפירש איזה מהן לכל קרבן, **דְּמֵי חַטָּאת** – המעות שפירש עליהן לחטאת, **יֵלְכוּ לְיָם הַמֶּלַח** כחטאת שמתו בעליה שמתה, **וְלֹא נֶהֱנִין** מהן, **וְלֹא מוֹעֲלִין. דְּמֵי עוֹלָה, יָבִיאוּ** מהן **עוֹלָה, וּמוֹעֲלִין בָּהֶן** כדין קרבן עולה. **דְּמֵי שְׁלָמִים, יָבִיאוּ** מהן **שְׁלָמִים, וְנֶאֱכָלִין לְיוֹם אֶחָד** ולילה אחד כשלמי נזיר, **וְאֵין** שלמים אלו **טְעוּנִין** שיובא עמם **לֶחֶם** שמביא נזיר עם שלמיו, משום שנאמר בלחם זה (במדבר ו יט) 'וְנָתַן עַל כַּפֵּי הַנָּזִיר', וכיון שמת הנזיר אי אפשר לתתו על כפיו.

גמרא

הגמרא מקשה על הרישא של המשנה: **מַתְקִיף לָהּ רֵישׁ לָקִישׁ** – הקשה ריש לקיש על המשנה, כיון שנשנה במשנה אופן אחד שאין נהנים ממעות שהופרשו לקרבן אך אין בהם מעילה, משום שראויין לבא לדבר שאין בו מעילה, **וְלִיתְנֵי נַמִּי** – שישנה התנא אף את הדין **שֶׁהַמַּפְרִישׁ מָעוֹת לְקִינִּים** – לקרבן העוף, **לֹא נֶהֱנִין** מהן, **וְלֹא מוֹעֲלִין בהם, מִפְּנֵי שֶׁהֵן** – אותן המעות **רְאוּיִן לְהָבִיא** מהן **תּוֹרִין שֶׁלֹּא הִגִּיעַ זְמַנָּן** להיות כשרים לקרבן, **וּבְנֵי יוֹנָה שֶׁעָבַר זְמַנָּן** מלהיות כשרים לקרבן, וכיון שאינם ראויים לקרבן אינם נכללים בפסוק (ויקרא ה טו) 'מִקָּדְשֵׁי ה'' האמור בענין מעילה, ואין בהם מעילה, ועל כן אף הנהנה מן המעות הללו שראוי להביאם בהן לא יתחייב קרבן מעילה. מתרצת הגמרא: **אָמַר רָבָא**, אין דין זה דומה למשנתנו, שכן למפריש מעות לקרבנות נזירותו **אָמְרָה תּוֹרָה, בְּמָעוֹת סְתוּמִין** אלו **הָבֵא** מהן **שְׁלָמִים**, שהרי ממקצתן חייב להביא שלמים, וכיון שכל מטבע ראוי לשלמים לכך נחשבות כל המעות ראויות לשלמים ואין מעילה בכולן, אבל המפריש מעות לקינים, וכי **אָמְרָה** לו **תּוֹרָה** שבמעות אלו **הָבֵא תּוֹרִין שֶׁלֹּא הִגִּיעַ זְמַנָּן**, והרי **אֵינָן רְאוּיִין לַמִּזְבֵּחַ** כלל ולמה יביאם, ולפיכך אין לו לקחת במעות אלו תורים קודם זמנם, כי אם עופות כשרים למזבח, ולכך יש בהן מעילה, ולכן לא נשנה דינן במשנתנו.

משנה

המשנה מבארת דיני מעילה בדם קרבנות ובנסכים: **רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, הַדָּם** של הקרבנות, דינו **כָּל בַּתְּחִלָּה, וְחָמוּר בְּסוֹפוֹ**, ואילו **הַנְּסָכִין** – היין והמים שמנסכים על גבי המזבח, יש בהם **חוֹמֶר בַּתְּחִלָּתָן וְקַל בְּסוֹפָן**. מבאר רבי שמעון את דבריו: **הַדָּם בַּתְּחִלָּתוֹ** – קודם שיצא לנחל קדרון, **אֵין מוֹעֲלִין בו**, ואילו אחר שנזרק **וְיָצָא לְנַחַל קִדְרוֹן, מוֹעֲלִין בּוֹ** מדרבנן, אבל **הַנְּסָכִין, בַּתְּחִלָּתָן** – משעה שהוקדשו עד שניסכו אותם על גבי המזבח, **מוֹעֲלִין בָּהֶן**, ואילו אחר שניסכו אותם **וְיָרְדוּ** דרך הנקב שהיה במזבח **לַשִּׁיתִין** – לחלל שתחת המזבח כנגד מקום הנסכים, **אֵין מוֹעֲלִין בָּהֶן**.

גמרא

תָּנוּ רַבָּנָן, מוֹעֲלִין בַּדָּמִים של הקרבנות מן התורה, **דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר וְרַבִּי שִׁמְעוֹן. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, אֵין מוֹעֲלִין** בהם כלל מן התורה, אבל מדרבנן מועלין אחר שיצאו לנחל קדרון.

הגמרא מבררת את מקור דברי התנאים בברייתא. מבררת הגמרא: **מַאי טַעְמָא דְּמַאן דְּאָמַר** – מהו הטעם של חכמים הסוברים שאֵין **מוֹעֲלִין** בדם מן התורה. מבארת הגמרא: **אָמַר עוּלָּא, אָמַר קְרָא** – נאמר בפסוק לעניין דם הקרבן (ויקרא יז יא) 'וַאֲנִי נְתַתִּיו לָכֶם', משמע מלשון הפסוק 'לכם', **שֶׁלָּכֶם הוּא** – הדם הוא כחולין שלכם שאין בו איסור מעילה.

מקור נוסף מביאה הגמרא: **דְּרַבִּי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל תָּנָא** – בבית מדרשו של רבי ישמעאל שנו, נאמר בפסוק (שם) 'וַאֲנִי נְתַתִּיו לָכֶם עַל הַמִּזְבֵּחַ לְכַפֵּר', משמע מן הפסוק **שֶׁלְּכַפָּרָה נְתַתִּיו** – רק לענין כפרה יש בדם דין קדשים, **וְלֹא לְמְעִילָה** – אבל לענין מעילה אין בו דין קדשים.

מקור נוסף מבארת הגמרא: **רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, אָמַר קְרָא** – נאמר בפסוק (שם) 'כִּי הַדָּם הוּא בַּנֶּפֶשׁ יְכַפֵּר', מתיבת 'הוא' למדנו שעומד הדם בהוייתו, **וּלְפָנֵי כַפָּרָה** – קודם שנזרק הדם על המזבח לכפרה, **כְּלְאַחַר כַּפָּרָה הוּא**, כלומר, **מַה לְּאַחַר כַּפָּרָה** – כשם שהדם לאחר שנזרק **אֵין בּוֹ** דין **מְעִילָה, אַף לְפָנֵי כַּפָּרָה אֵין בּוֹ** דין **מְעִילָה**.

מקשה הגמרא על דברי רבי יוחנן, מה ראית לדרוש כאמור: **וְאֵימָא** – ותאמר להפך, **מַה לְּפָנֵי כַּפָּרָה יֶשׁ בּוֹ** דין **מְעִילָה**, שהרי עדיין לא נעשתה מצותו, ואין פסוק למעט זאת, **אַף לְאַחַר כַּפָּרָה יֶשׁ בּוֹ** דין **מְעִילָה**. מתרצת הגמרא: **וְכִי יֶשׁ לְךָ דָּבָר שֶׁנַּעֲשֵׂית מִצְוָתוֹ וְיֶשׁ בּוֹ מְעִילָה**, הרי לא מצינו דבר שאחר שנעשתה מצותו יש בו איסור מעילה, אלא כיון שנעשתה מצותו ואין בו צורך גבוה, אינו נחשב 'מִקָּדְשֵׁי ה'' האמורים בפרשת מעילה (ויקרא ה טו), וכיון שנעשית מצות הדם שהיא זריקה על המזבח, שוב אין בו מעילה, ולכך יש ללמוד מלפני כפרה ללאחר כפרה ולא להפך.

מקשה הגמרא על התירוץ: **אֲמַאי לֹא** – וכי לא מצינו מעילה בדבר שנעשתה מצותו,

ואם עד שלא כיפרו הבעלים — באחרת נמצאו, ורוצין להתכפר בדמי אותה שהיא בעלת מום הואיל ומסאבא וקיימא — תמכר לאלתר ויביא בדמיה חטאת. ואותה שעברה שנתה — תרעה עד שתסתאב, ותמכר, ויביא בדמיה אחרת, ועושה תמורה, ומועלין בה, הואיל וקדושה קדושת דמים. **גמרא ומאי שנא הני רישא דלא קא מפליג בהו** — ואמר דלעולם ימותו, בין משכיפרו בין עד שלא כיפרו. **רישא פסיקא ליה** — דלעולם ימותו, דמאי הפלגה איכא לפלוגי ברישא, התם ליכא למימר כיפרו ולא כיפרו. דולד חטאת ותמורת חטאת — אינהו גופייהו לא הוו חטאת, וחטאת שמתו בעליה נמי — הא מתו להו בעלים. אבל בסיפא איכא לפלוגי. **הא תנא ליה גבי תמורה** — כי האי גוונא. **תנא התם משום תמורות** — איידי דאיירי בתמורה, איירי נמי במעילה. **והכא תנא משום מעילה** — ואיידי דאיירי במעילה, איירי נמי בתמורה. **משנה המפריש מעות לנזירותו** — ולא פירש אלו לחטאת ואלו לעולה ואלו לשלמים. **לא נהנין ולא מועלין** — בכל אותן מעות. **מפני שהן ראויין להביא בכולן שלמים** — כלומר, דבכל מנה ומנה מצינן למימר: זה הפריש לשלמים, ושלמים — קדשים קלין נינהו, ואין בהן מעילה, כדתנן בפרק קמא (מעילה ז,ב): קדשים קלין לפני זריקת דמים אין מועלין בהן. ומאי טעמא אזיל לקולא? דאי אמרת (נימא) כולן ראויין להביא עולה ואיכא מעילה בכולהו, מכל מקום דמי שלמים איכא בינייהו, דאינן בני מעילה, ואי מייתי עלייהו קרבן מעילה — אישתכח דקא מייתי חולין לעזרה. הלכך לקולא, דלא נהנין ולא מועלין. **מעות סתומות** — דלא פריש. **יפלו לנדבה** — דהלכה היא בנזיר. **דמי חטאת ילכו לים המלח** — דחטאת שמתו בעליה היא. **דמי עולה יביאו עולה** — דדורון בעלמא היא, דלאו לכפרה אתיא, וכדאמרינן בקינין (פרק שני, משנה ה): האשה שמתה — יביאו יורשיה עולתה. **ונאכלין ליום אחד** — כדין שלמי נזיר. **ואינן טעונין לחם** — משום דכתיב ביה (במדבר ו) "ונתן על כפי הנזיר", ואין כאן נזיר. **גמרא** מתקיף לה ריש לקיש — הואיל וקתני במתניתין "לא נהנין ולא מועלין מפני שהן ראויין" כו', ליתני נמי "המפריש מעות לקינין" כו' דלא נהנין ולא מועלין, כדקתני. בני יונה שעבר זמנן, שכבר הן צהובין, ותורין קטנים שלא הגיע זמנן — לא נהנין ולא מועלין, דכיון דאינן ראויין לקרבן דפסולין נינהו — לא קרינא בהו "מקדשי ה'", ולית בהו מעילה. **אמר רבא** — לא דמי מפריש מעות לנזירותו למפריש מעות לקינו. דגבי נזירות אמרה תורה במעות סתומים: הבא שלמים, משום דאיחייב נמי להביא במקצתו שלמים. הלכך אמרינן: מפני שראויין להביא בכולן שלמים לית בהו מעילה. אבל הכא, במפריש מעות לקינו, מי אמרה תורה: הבא תורין שלא הגיע זמנן, שאינן ראויין למזבח, כלל למאי מייתי להו?! הילכך לא תני להו הכא. **משנה יצא לנחל קדרון מועלין בו** — מדרבנן, אבל במקדש אין מועלין בו אפילו מדרבנן — לפי שאין גחורין גזירות במקדש. דהא לנחל קדרון, לאחר זריקה הוא, כדתנן (יומא נח,ב): אלו ואלו מתערבין לאמה, ויוצאין לנחל קדרון, ונמכרין לגננין לזבל, ומועלין בהן. והאי מעילה מדרבנן היא ולא מדאורייתא, אבל מדרבנן מועלין, כגון לאחר שיצא לנחל קדרון. **גמרא וקבעי עלה מאי טעמא** — דמאן דאמר אין מועלין בו מדאורייתא. לישנא אחרינא, הכי גרסינן: עד כאן לא פליגי וכו', מנא הני מילי דאין מועלין בדמים מדאורייתא. **מה לאחר כפרה אין בו מעילה** — דנעשית מצותו. **ואימא הכי לאידך גיסא מה לפני כפרה יש בו מעילה** — שהרי לא נעשית מצותו וכו', ואוקימנא דאידי ואידי יש בו מעילה לטעמיה דרבי יוחנן קאמר דדריש "הוא", וקאמר ליה: מאי חזית דדרשת הכי. **אמר ליה רבי יוחנן וכי יש לך כו'** — אלא ודאי הכי מיסתבר כדאמינא.

וְאִם עַד שֶׁלֹּא כִּיפְּרוּ הַבְּעָלִים - תִּרְעֶה עַד שֶׁתִּסְתָּאֵב, וְתִמָּכֵר, וְיִקְחוּ בְּדָמֶיהָ אַחֶרֶת, וְעוֹשֶׂה תְּמוּרָה, וּמוֹעֲלִין בָּהּ. **גמרא** מַאי שְׁנָא רִישָׁא דְּלָא קָא מִיפַּלְגִי, וּמַאי שְׁנָא סֵיפָא דְּקָא מִיפַּלְגִי? - רִישָׁא - פְּסִיקָא לֵיהּ, סֵיפָא - לָא פְּסִיקָא לֵיהּ. הָא תְּנָא לֵיהּ גַּבֵּי תְּמוּרָה! - תְּנָא הָתָם - מִשּׁוּם תְּמוּרָה, תְּנָא הָכָא - מִשּׁוּם מְעִילָה. **משנה** הַמַּפְרִישׁ מָעוֹת לִנְזִירוּתוֹ - לֹא נֶהֱנִין וְלֹא מוֹעֲלִין, מִפְּנֵי שֶׁהֵן רְאוּיִן לָבֹא כּוּלָּן שְׁלָמִים. מֵת וְהָיוּ לוֹ מָעוֹת סְתוּמִין - יִפְּלוּ לִנְדָבָה. מָעוֹת מְפוֹרָשִׁים, דְּמֵי חַטָּאת - יֵלְכוּ לְיָם הַמֶּלַח, לֹא נֶהֱנִין וְלֹא מוֹעֲלִין. דְּמֵי עוֹלָה - יָבִיאוּ עוֹלָה, וּמוֹעֲלִין בָּהֶן. דְּמֵי שְׁלָמִים - יָבִיאוּ שְׁלָמִים, וְנֶאֱכָלִין לְיוֹם אֶחָד, וְאֵין טְעוּנִין לֶחֶם. **גמרא** מַתְקִיף לָהּ רֵישׁ לָקִישׁ: וְלִיתְנֵי נַמִּי הַמַּפְרִישׁ מָעוֹת לְקִינִּים - לֹא נֶהֱנִין וְלֹא מוֹעֲלִין, מִפְּנֵי שֶׁהֵן רְאוּיִן לְהָבִיא תּוֹרִין שֶׁלֹּא הִגִּיעַ זְמַנָּן וּבְנֵי יוֹנָה שֶׁעָבַר זְמַנָּן! אָמַר רָבָא, אָמְרָה תּוֹרָה: בְּמָעוֹת סְתוּמִין - הָבֵא שְׁלָמִים, אָמְרָה תּוֹרָה הָבֵא תּוֹרִין שֶׁלֹּא הִגִּיעַ זְמַנָּן? אֵינָן רְאוּיִין לַמִּזְבֵּחַ! **משנה** רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: הַדָּם - קַל בִּתְחִלָּה וְחָמוּר בְּסוֹפוֹ. נָסְכִין - חוֹמֶר בִּתְחִלָּתָן וְקַל בְּסוֹפָן. דָּם, בִּתְחִלָּתוֹ - אֵין מוֹעֲלִין, יָצָא לְנַחַל קִדְרוֹן - מוֹעֲלִין בּוֹ. נָסְכִין, בִּתְחִלָּתָן - מוֹעֲלִין בָּהֶן, יָרְדוּ לַשִּׁיתִּין - אֵין מוֹעֲלִין בָּהֶן. **גמרא** תְּנוּ רַבָּנַן: מוֹעֲלִין בְּדָמִים, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר וְרַבִּי שִׁמְעוֹן. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: אֵין מוֹעֲלִין. מַאי טַעְמָא דְּמַאן דְּאָמַר אֵין מוֹעֲלִין? אָמַר עוּלָּא: אָמַר קְרָא "וַאֲנִי נְתַתִּיו לָכֶם" - שֶׁלָּכֶם הוּא. דִּבְרֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל תָּנָא: "לְכַפֵּר" - לְכַפָּרָה נְתַתִּיו וְלֹא לְמְעִילָה. רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: אָמַר קְרָא "כִּי הַדָּם הוּא בַּנֶּפֶשׁ יְכַפֵּר" - לְפָנֶיךָ כַּפָּרָה כְּלֹאַחַר כַּפָּרָה הוּא, מַה לְּאַחַר כַּפָּרָה - אֵין בּוֹ מְעִילָה, אַף לְפָנֶיךָ כַּפָּרָה - אֵין בּוֹ מְעִילָה. וְאֵימָא: מַה לְּפָנֶיךָ כַּפָּרָה - יֵשׁ בּוֹ מְעִילָה, אַף לְאַחַר כַּפָּרָה - יֵשׁ בּוֹ מְעִילָה! - וְכִי יֵשׁ לְךָ דָּבָר שֶׁנַּעֲשִׂית מִצְוָתוֹ וְיֵשׁ בּוֹ מְעִילָה?! - אַמַּאי לָא,

ועושה תמורה ומועלין בה — כיון דלא כיפרו בעליה משום דלא אזלא לאיבוד, כדאמר תרעה כו'. **מאי** שנא סיפא דמיפלגי — כלומר, דמפליג עיברה שנתה ושנמצאת בעלת מום מהני תלת דרישא, ולא תני כולהו בחד בבא. ומשני: רישא פסיקא ליה דבכל ענין תמות, בין כיפרו בין לא כיפרו. אבל סיפא לא פסיקא ליה, דלא אמרינן בהני דסיפא תמות אלא אם כן כיפרו בעלים, אבל בלא כיפרו אמרינן תרעה, כדמפרש במתניתין. הילכך צריך לאפלוגינהו בתרי בבי. **הא** תני גבי תמורה — בפרק "ולד חטאת" (תמורה כא,ב) איכא כי הכא ותרוייהו למה ליי? ומשני: התם משום תמורה, כלומר אגב דתני להו משום דאין עושין תמורה דשייך התם, ודוי תמורה עיקר, תנא נמי דין דאין עושין תמורה. **המפריש** מעות לנזירותו לא נהנין ולא מועלין — מפני שהן ראויין לבא כולם שלמים, דכיון דלא פירש — אם ירצה יביא כל המעות לשלמים, וקדשים קלים לית בהו מעילה. **מת** הנזיר והיו לו מעות סתומין יפלו לנדבה — לעולת קיץ למזבח, בנזיר (כה,א) מפרש טעמא. **דמי** חטאת ילכו לים המלח — כמו חטאת שמתו בעליה. **ואין** טעונין לחם — ד"על כפי הנזיר" כתיב (במדבר ו), ונזיר אין כאן. **יצא** לנחל קדרון מועלין — מדרבנן קאמר, כדמפרש בגמרא. **ירדו** לשיתין אין מועלין — דאמרינן נעשית מצותה. ובגמרא מפרש היכי דמי דנהנה מהם. **מפני** שהם ראויין להביא תורים שלא הגיע זמנן — כלומר, שהם קטנים ואין ראויין למזבח עתה, ולכשיגדלו יכשרו. ותנא במתניתין דלא נהנין ולא מועלין. ובני יונה שעבר זמנן, כדי נסבה הכא, דהא לעולם לא יהוי ראויין למזבח מאחר שעבר זמנן, ואגב תורים שלא הגיע זמנן נקטיה. **אמרה** תורה הבא (תורים) [שלמים] במעות סתומים הבא תורין כו' — בתמיה, שאין ראוי למזבח, [ולמאי] מייתי להו, ואם כן לית לן למימר דלא נהנין טעמא דמפני שהם ראויין כו'. **מאי** טעמא — דמאן דאמר אין מועלין לא גרסינן, דאם כן משמע דמאן דאמר מועלין היינו מדאורייתא, ולית ליה הני דרשות דבסמוך. וזה אינו, דהא בריש "הוציאו לו" (יומא נט,ב) קאמר: עד כאן לא פליגי אלא מדרבנן, אבל דאורייתא — אין מועלין. ועוד: דרבי שמעון קאמר הכא דמועלין, ובמתניתין קאמר דאין מועלין אלא בסוף, דרצה לומר מדרבנן. אלא [הכי גרסינן: עד כאן לא פליגי רבי שמעון] אלא מדרבנן, אבל מדאורייתא אין מועלין מנהני מילי. **אין** לך דבר שנעשית מצותו ומועלין — ואם תאמר: אימא איפכא, דאין לך דבר שלא נעשית מצותו ואין בו מעילה! יש לומר: דעגלה ערופה תוכיח, דירידתה לנחל איתן אוסרתה, וקודם לכן — לא.

[שייך לע"ב] **תרי** מיעוטי כתיבי — תימה: דבחד מיעוטא הוה סגי! דליכא למימר: דאי לא כתיב מיעוטא אלא בחד, הוה ילפינן מאידך, דאם כן לישתוק מן המיעוט, דהא שני כתובים הבאין כאחד אין מלמדין! ונראה למורי הרב [רבינו] פרץ: דלא מצי למישתק מהערופה, דאיצטריך לומר: זו בעריפה ואין אחר בעריפה, לאפוקי פרה אדומה, כדאמר בפרק קמא דחולין (כד,א), ואם כן צריך לכתוב "ושמו" כדי שלא נלמוד משם, דהערופה איצטריך כדפירשתי. **לול** קטן היה בין הכבש למזבח — פירוש: כמין ארובה. ואין זה אותו לול דאמרינן בזבחים (סב,ב) ובסוכה (מט,א), שאותו הוא בין כבש למזבח ממש כדי לקיים מצות זריקה בבשר, וזה היה משוך לצד הקרן של מזרח וכבר כלה רחב הכבש שהוא שש עשרה אמה, והמזבח שנים ושלשים, והכבש ממוצע למזבח.

מה נותר שריפתו בקודש אף זו שריפתו בקדש — והיינו דלא כרבי אלעזר ברבי צדוק, דכיון דלאחר שירד טעון שריפה, אם כן לא נעשית מצותו, ואמאי אמרינן במתניתין [״ירדו] לשיתין אין מועלין״? ומשני: אפילו תימא רבי אלעזר ברבי צדוק היא, דאי קלט — כלומר, שקלט מאויר ולא ירדו ממש על הריצפה, ובכי האי גוונא אין מצותה בשריפה. ולהכי קאמר במתניתין דאין מועלין. איכא דאמרי: לימא מתניתין רבי אלעזר בר רבי צדוק ולא רבנן, דאי רבנן — אמאי קאמר במתניתין ״ירדו לשיתין אין מועלין בהם״, מאי מעילה שייכא בהו, והלא הם יורדין לתהום, והיאך יכול למעול בהם? ומשני: דאי קלט. ועתה לגירסא זו לא חשיב האי דיוקא (ללישנא קמא) לרבי אלעזר ברבי צדוק. איכא דאמר: לימא דמתניתין אתא כרבי אלעזר בר צדוק, וכגון דאיקלט — שקלט את היין קודם שירד לריצפה, דאם ירד לריצפה — הריצפה מקדשת וצריך לשורפו, ואם כן לא נעשית מצותה! ומשני: לא, לעולם כרבי אלעזר, ואפילו לא איקלט, ומדרבנן. ופריך: והא קרא קנסיב ליה — פירוש: והא רבי אלעזר בר צדוק דריש לה מקרא? ומשני: אסמכתא בעלמא היא. **דישון** מזבח הפנימי — שהיו מקטירין את הקטרת על מזבח הפנימי, והיה דשן עליו, והיו נושאין אותו במקום שזורקין בו המוראה והנוצה רחוק עשר אמות מרגלי הכבש, כדמפרש בתמיד (כה,ב), משום דכתיב ״והשליך״, ואין השלכה פחות [ומעשרים] אמה.

המקדיש דישון בתחלה — יש מפרשים: במקדיש אפר בירתו. ואין נראה, דאטו גרע ממקדיש זבל אשפתו דקאמר בסמוך דמועלין, ואם כן מאי קא משמע לן הכא, דהא ודאי דכל אדם יכול להקדיש לבדק הבית! לכך נראה לפרש: דמיירי באדם שנטל מתרומת הדשן לאחר שהורמה והקדישה — מועלין בה מן התורה. **תורים** שלא הגיע זמנן — דבעינן בתורים שיהו גדולים, ובני יונה שעבר זמנן דביונים גדולים פסולים, כדאמרינן בסוף פרק קמא דחולין (כב,א). לא נהנין ולא מועלין — פירוש: לא מועלין כלל, ואפילו מדרבנן אמרינן דלא מועלין כלל. דאין לפרש דאין מועלין מן התורה קאמר, אבל מדרבנן איכא מעילה. דהא לעיל גבי דם, דקאמר ״אין מועלין״ על כרחך רוצה לומר אין מועלין כלל. דאי מן התורה דווקא קאמר, מאי קאמר ״יצא לנחל קדרון מועלין״, וכי נמי יצא לנחל קדרון אין מועלין אלא מדרבנן כדפירשתי לעיל. וכן גבי חטאות המתות, דקאמר ״אין מועלין״, רצה לומר: אף מדרבנן, כדמשמע לעיל בריש פרק קמא (ב,א), ואם כן שמע מינה: כל היכא דקתני ״אין מועלין״ — רצה לומר: אפילו מדרבנן.

רבי שמעון אומר תורים שלא הגיע זמנן מועלין בהן — כדמפרש בגמרא. ובני יונה שעבר זמנן — לא נהנין ולא מועלין. ולא דמי לחטאת שעברה שנתה דאמר לעיל דמועלין בה קודם כפרה, דהתם משום דאזיל לרעיה ואית לה פדיון, אבל הכא אין לעופות פדיון ולא איקרו ״קדשי ה׳״.

בשלמא מזבח החיצון דכתיב ושמו אצל המזבח — לכאורה משמע דהכי קאמר: בשלמא דישון מזבח החיצון אין מועלין, משום דכתיב ״ושמו״. מידהו אין לפרש כך, דהא בדישון מזבח החיצון יש בו מעילה, כדמשמע לעיל, דפריך: והרי תרומת הדשן וכו׳. ואדרבה, ״ושמו״ משמע שיש בו מעילה, כדקאמר לעיל, וכתיב התם ״ושמו אצל״! לכך נראה לפרש דדייק ממתניתין דקתני ״דישון מזבח הפנימי לא נהנין ולא מועלין״ משום דנעשה מצותו, דהיינו דישון. אבל עד שלא נדשן — מועלין בו, דאכתי לא נעשית מצותו, דמצוה לדשנו. ודוקא במזבח הפנימי, אבל במזבח החיצון — מועלין בו אף לאחר הדישון. ועלה קאמר בגמרא: בשלמא מזבח החיצון מועלין בו אף לאחר הדישון, משום דכתיב ״ושמו״ — לומר: דאף כי נעשית מצותו מועלין בו, כדנפקא לן לעיל מדכתיב ״ושמו״. אלא מזבח פנימי מנלן דמצוה לדשנו, דנימא דאין מועלין משעת דישון ואילך משום דנעשית מצותו. ולא נראה, דאם כן משמע דקודם דישון יש מעילה בדשן מזבח הפנימי, וזה אינו. כדאמרינן בפרק ״כל שעה״ (פסחים כו,א) דקטרת משתעלה תמרתו אין בו מעילה. אלא נראה לפרש כך: בשלמא מזבח החיצון דכתיב ״ושמו״ נפקא לן מיניה דהוי מצוה לדשנו, אלא מזבח הפנימי מנלן דמצוה לדשנו, ולאו דמעילה קא צריך כלל. וזה דוחק, דהוה ליה לאיתויי גבי מזבח החיצון ״והרים הדשן״. ועוד, בסמוך דקבעי מנורה

הֲרֵי תְּרוּמַת הַדֶּשֶׁן שֶׁנַּעֲשָׂה מִצְוָתוֹ, וְיֵשׁ בּוֹ מְעִילָה! - מִשּׁוּם דַּהֲוָה לֵיהּ תְּרוּמַת הַדֶּשֶׁן וְאֵיבְרֵי שָׁעִיר הַמִּשְׁתַּלֵּחַ שְׁנֵי כְּתוּבִין הַבָּאִין כְּאֶחָד, וְכָל שְׁנֵי כְּתוּבִין הַבָּאִין כְּאֶחָד אֵין מְלַמְּדִין. - הָנִיחָא לְמַאן דַּאֲמַר אֵיבְרֵי שָׁעִיר הַמִּשְׁתַּלֵּחַ - אֵין נָהֲנִין מֵהֶן, אֶלָּא לְמַאן דַּאֲמַר נָהֲנִין מֵהֶן, מַאי אִיכָּא לְמֵימַר? - מִשּׁוּם דַּהֲוָה לֵיהּ תְּרוּמַת הַדֶּשֶׁן וּבְגְדֵי כְהוּנָּה שְׁנֵי כְּתוּבִין הַבָּאִין כְּאֶחָד, וְכָל שְׁנֵי כְּתוּבִין הַבָּאִין כְּאֶחָד אֵין מְלַמְּדִין. - הָנִיחָא לְרַבָּנַן דְּאָמְרִי ״וְהִנִּיחָם שָׁם״ - מְלַמֵּד שֶׁהֵן טְעוּנִין גְּנִיזָה, שַׁפִּיר, אֶלָּא לְרַבִּי דּוֹסָא דַּאֲמַר מוּתָּר לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן הֶדְיוֹט, מַאי אִיכָּא לְמֵימַר? - מִשּׁוּם דַּהֲוָה תְּרוּמַת הַדֶּשֶׁן וְעֶגְלָה עֲרוּפָה שְׁנֵי כְּתוּבִין הַבָּאִין כְּאֶחָד. - הָנִיחָא לְמַאן דַּאֲמַר אֵין מְלַמְּדִין, אֶלָּא לְמַאן דַּאֲמַר מְלַמְּדִין, מַאי אִיכָּא לְמֵימַר? - תְּרֵי מִיעוּטֵי כְּתִיבִי, כְּתִיב הָתָם ״הָעֲרוּפָה״, וּכְתִיב הָתָם ״וְשָׁמוֹ אֵצֶל הַמִּזְבֵּחַ״, הָנֵי - אִין, מִידֵּי אַחֲרִינָא - לָא. ״נְסָכִים בִּתְחִילָּה מוֹעָלִין בָּהֶן״ [וכו׳]. לֵימָא מַתְנִיתִין דְּלָא כְּרַבִּי אֶלְעָזָר בַּר רַבִּי צָדוֹק, דְּתַנְיָא, רַבִּי אֶלְעָזָר בַּר רַבִּי צָדוֹק אוֹמֵר: לוּל קָטָן הָיָה בֵּין כֶּבֶשׂ לַמִּזְבֵּחַ בְּמַעֲרָבוֹ שֶׁל כֶּבֶשׂ. אַחַת לְשִׁבְעִים שָׁנָה פְּרִחֵי כְהוּנָּה יוֹרְדִין בּוֹ, וּמְבִיאִין יַיִן קָרוּשׁ שֶׁהוּא דּוֹמֶה לְעֻגּוּלֵי דְּבֵילָה, וְשׁוֹרְפִין אוֹתָהּ בִּקְדוּשָּׁה, שֶׁנֶּאֱמַר: ״בַּקֹּדֶשׁ הַסֵּךְ נֶסֶךְ שֵׁכָר לַה׳״, כְּשֵׁם שֶׁנִּיסּוּכוֹ בִּקְדוּשָּׁה - כָּךְ שְׂרֵיפָתָהּ בִּקְדוּשָּׁה. מַאי מַשְׁמַע? וַאֲמַר רָבִינָא: אָתְיָא ״קֹדֶשׁ״ ״קֹדֶשׁ״. כְּתִיב הָכָא ״בַּקֹּדֶשׁ״, וּכְתִיב הָתָם ״וְשָׂרַפְתָּ אֶת הַנּוֹתָר בָּאֵשׁ וְלֹא יֵאָכֵל כִּי קֹדֶשׁ הֵם״, מַה נּוֹתָר - שְׂרֵיפָתוֹ בִּקְדוּשָּׁה, אַף הַאי נַמִי - בִּקְדוּשָּׁה! - אֲפִילּוּ תֵּימָא רַבִּי אֶלְעָזָר בַּר רַבִּי צָדוֹק - דְּאִי קָלַט. אִיכָּא דְּאָמְרִי: לֵימָא מַתְנִיתִין כְּרַבִּי אֶלְעָזָר בַּר רַבִּי צָדוֹק דְּאִי קָלַט? אָמְרִי: לָא, וּמִדְּרַבָּנַן. - וְהָא קְרָא קָנְסִיב לַהּ? - אַסְמַכְתָּא. **מִשְׁנָה** דִּישּׁוּן מִזְּבַח הַפְּנִימִי, וְהַמְּנוֹרָה - לֹא נֶהֱנִין וְלֹא מוֹעָלִין. הַמַּקְדִּישׁ דִּישּׁוּן בִּתְחִלָּה - מוֹעָלִין בָּהּ. תּוֹרִין שֶׁלֹּא הִגִּיעַ זְמַנָּן, וּבְנֵי יוֹנָה שֶׁעָבַר זְמַנָּן - לֹא נֶהֱנִין וְלֹא מוֹעָלִין. **גְּמָרָא** בְּשִׁלְמָא

מזבח

אותו בקדושה״ — הכי קאמר: אם בא לשורפו, שורפו בקדושה, אבל מעילה אין בו, מאחר שירד לשיתין. **משנה** דישון מזבח הפנימי והמנורה — הדשן שעליהם היה מרוציאו ומניחו אצל מזבח החיצון, מקום שהוא מניח תרומת הדשן של מזבח החיצון. וקודם שהניחו שם, לא נהנין ולא מועלין, דהכא לא כתיב ״ושמו״ כמו שכתוב בדישון מזבח החיצון. המקדיש דישון בתחלה מועלין בו — כלומר, לאחר שהניח דישון מזבח הפנימי והמנורה במקום שמניח תרומת הדשן של מזבח החיצון, דאי אפשר דלא לידחו ביה פורתא, ולהכי מועלין בכולו. **גמרא** בשלמא תרומת מזבח החיצון כתיב בהדיא דמועלין בו — דכתיב (ויקרא ו) ״וְשָׁמוֹ״, לפיכך טעון גניזה שהיה נבלע במקומו, כדי שלא ימעלו בו.

אלא

והרי תרומת הדשן — דהוי אצל המזבח, דנעשית מצותו ומועלין בו, דכתיב ״ושמו״ וגו׳, ונגמר מיניה הכא? **משום הכי** — לא גמרינן מיניה, דהוי תרומת הדשן כו׳. **הניחא למאן דאמר** — התם (יומא סז,א): איברי שעיר של יום הכפורים מועלין בהן, אף על פי שנעשית מצותן, משום דכתיב ״אל ארץ גזירה״ — שפיר להכי לא גמיר מתרומת הדשן, דהוי תרומת הדשן ושעיר המשתלח שני כתובין הבאין כאחד. **אלא למאן דאמר נהנין** — דמפיק ליה מ״מדבר״. **מאי איכא למימר** — נגמר מתרומת הדשן, דלא הוו שני כתובין וכו׳. **אלא לרבי דוסא דאמר וכו׳** — דלית בהו מעילה, ומאי ״והניחם שם״ — שלא ישתמש בהן ביום הכפורים אחר. **מאי איכא למימר** — אפילו למאן דאמר מלמדין מהן, הכא אין מלמדין, משום דתרי מיעוטי כתיבי בהו. **הערופה** — דה״א קמייתא יתירא היא. **וכתיב התם ושמו** — דוי״ו בתראה מייתרא, לומר לך: הני הוא דמועלין בהן לאחר שנעשית מצותם, אבל אחרינני — לא. **לימא מתניתין** — דקתני ״ירדו לשיתין אין מועלין בהן״ דלא כרבי אלעזר בר רבי צדוק, דהוא אית ליה דאף על גב דירדו לשיתין — שריפתם בקדושה. וכיון דמצריך להו שריפה בקדושה, אית ליה נמי דמועלין בהן. **מה נותר שריפתו בקדושה** — דכל שפסולו בקדש — שריפתו בקודש, דגמר לה (פסחים פב,ב) מחטאת, דכתיב ״וכל חטאת אשר יובא מדמה וגו׳ באש תשרף״ — שריפתו תהא בקדושה. **אפילו תימא רבי אלעזר בר רבי צדוק היא** — והא דקתני ״ירדו לשיתין אין מועלין בהן״. **דאי קלט קתני** — שלא ירדו לקרקע השית, אלא קודם שיגיעו לשית פשט ידו למטה וקלטה מן האויר, דהתם אין מועלין בהן. הא ירדו לשית — מועלין בהן, דקרקע השית מקדש להו. **איכא דאמרי לימא מתניתין רבי אלעזר ברבי צדוק** — כלומר, מדאיצטריך ליה לתנא למיתנא ״ירדו לשיתין אין מועלין בהן״, אלמא סבירא ליה כרבי אלעזר דאמר לול קטן היה שם — שיכול להביאו דרך לול. דאי רבנן, סברי שיתין חלולין ויורדין עד התהום — היאך יכול ללקטן ולמעול בהן? הא נחיתו להו לתהום! **אפילו תימא רבנן ואי קלט** — שאם הכניס ידו לאויר השיתין וקלטן קודם שירדו לתהום, אפילו הכי קא משמע לן דאין מועלין בהן. לישנא אחרינא: דאי רבי אלעזר בר רבי צדוק, כיון דאמר: ושורפין אותן בקדושה — אכתי בקדושתייהו קיימי, וסבירא ליה דמועלין! אפילו תימא רבי אלעזר בר רבי צדוק דאין לך בו׳, והא דקאמר ״ושורפין

וְהֲרֵי מצינו בתְּרוּמַת הַדֶּשֶׁן, שֶׁנַּעֲשֵׂת מִצְוָתוֹ – שנתרם, וְאף על פי כן יֶשׁ בּוֹ – בדשן שנתרם, איסור מְעִילָה, שנאמר בו (ויקרא ו ג) 'וְשָׂמוֹ אֵצֶל הַמִּזְבֵּחַ', ולמדנו מזה שטעון גניזה ואסור בהנאה, ואם כן נלמד מתרומת הדשן שאף בדם הקרבנות יהיה איסור מעילה אחר שנעשתה מצותו. מתרצת הגמרא: אין ללמוד כן מתרומת הדשן, מִשּׁוּם דַּהֲוָה לֵיהּ הפסוק המלמד איסור מעילה בתְּרוּמַת הַדֶּשֶׁן אף שנעשתה מצותו, וְהפסוק המלמד איסור מעילה באֵיבְרֵי שָׁעִיר הַמִּשְׁתַּלֵּחַ של יום הכיפורים אחר שנשתלח מראש הצוק ונעשתה מצותו, שֶׁנֵּי כְתוּבִין הַבָּאִין כְּאֶחָד – שני פסוקים המלמדים דבר אחד, שיש איסור מעילה בדבר שנעשתה מצותו, וְכָל שֶׁנֵּי כְתוּבִין הַבָּאִין כְּאֶחָד אֵין מְלַמְּדִין בבנין אב לשאר מקומות, ואין ללמוד מהם איסור מעילה בדם אחר שנעשתה מצותו.

מקשה הגמרא על התירוץ: הָנִיחָא לְמַאן דְּאָמַר – תירוץ זה מובן לדעת הסובר שאֵיבְרֵי שָׁעִיר הַמִּשְׁתַּלֵּחַ אֵין נֶהֱנִין מֵהֶן, אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר שנֶהֱנִין מֵהֶן – שמותרים בהנאה, מַאי אִיכָּא לְמֵימַר – איך נבאר זאת, והרי אפשר ללמוד איסור מעילה בדם הקרבנות אחר שנעשתה מצותו מתרומת הדשן, שהרי אין כאן שני כתובים. מתרצת הגמרא: מִשּׁוּם דַּהֲוָה לֵיהּ הפסוק בתְּרוּמַת הַדֶּשֶׁן וְהפסוק המלמד איסור מעילה בבִגְדֵי כְהוּנָּה של כהן גדול ביום הכיפורים אחר שפשטם, אף שכבר עבד בהם ונעשתה מצותם, שֶׁנֵּי כְתוּבִין הַבָּאִין כְּאֶחָד, ששניהם מלמדים איסור מעילה בדבר שנעשתה מצותו, וְכָל שֶׁנֵּי כְתוּבִין הַבָּאִין כְּאֶחָד אֵין מְלַמְּדִין.

מקשה הגמרא אף על תירוץ זה: הָנִיחָא לְרַבָּנָן דְּאָמְרִי – מובן הדבר לדעת חכמים הדורשים שהפסוק שנאמר לגבי בגדים אלו (שם טז כג) 'וְהִנִּיחָם שָׁם', מְלַמֵּד שֶׁהֵן טְעוּנִין גְּנִיזָה אחר שפשטם ואסורים בהנאה, שַׁפִּיר –מובן הדבר היטב, אֶלָּא לְרַבִּי דּוֹסָא דְּאָמַר שמוּתָּר לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן כֹּהֵן הֶדְיוֹט לעבודת המקדש כל ימות השנה, ובבגדי כהונה אין מעילה, מַאי אִיכָּא לְמֵימַר, הרי אין כאן שני כתובים. מתרצת הגמרא: מִשּׁוּם דַּהֲוָה הפסוק בתְּרוּמַת הַדֶּשֶׁן וְהפסוק המלמד איסור הנאה בעֶגְלָה עֲרוּפָה אחר שנערפה ונעשתה מצותה, שֶׁנֵּי כְתוּבִין הַבָּאִין כְּאֶחָד ואין מלמדים.

מקשה הגמרא על התירוץ ששני כתובים הבאים כאחד אין מלמדים: הָנִיחָא לְמַאן דְּאָמַר ששני כתובים הבאים כאחד אֵין מְלַמְּדִין, אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר שמְּלַמְּדִין, מַאי אִיכָּא לְמֵימַר – איך נבאר זאת, והרי יש ללמוד מתרומת הדשן ועגלה ערופה שיש מעילה בדם אחר שנעשתה מצותו. מתרצת הגמרא: תְּרֵי מִיעוּטֵי כְּתִיבִי – שני מיעוטים נאמרו בזה, כְּתִיב הָתָם – נאמר שם בענין עגלה ערופה (דברים כא ו) 'הָעֲרוּפָה', וכְתִיב הָתָם – בענין תרומת הדשן (ויקרא ו ג) 'וְשָׂמוֹ אֵצֶל הַמִּזְבֵּחַ', מייתור האות ה"א הראשונה בתיבת 'הָעֲרוּפָה' והאות וא"ו השניה בתיבת 'וְשָׂמוֹ' למדנו הָנֵי אִין מִידֵּי אַחֲרִינָא לֹא – שדווקא בעגלה ערופה ותרומת הדשן יש מעילה אחר שנעשתה מצותם, אבל בדבר אחר לא, ולכך אין ללמוד מהם לדם הקרבנות אף לפי הסובר ששני כתובים הבאים כאחד מלמדים.

שנינו במשנה: נְסָכִים בַּתְּחִילָּה מוֹעֲלִין בָּהֶן [וכו'] ירדו לשיתין אין מועלין בהם.

הגמרא מבררת כשיטת איזה תנא הולכת המשנה. שואלת הגמרא: לֵימָא מַתְנִיתִין – האם נאמר שדברי המשנה שאין מעילה בנסכים אחר שירדו לשיתין הם דְּלֹא כְּשיטת רַבִּי אֶלְעָזָר בַּר רַבִּי צָדוֹק, דְּתַנְיָא, רַבִּי אֶלְעָזָר בַּר רַבִּי צָדוֹק אוֹמֵר, לוּל [–ארובה] קָטָן הָיָה בֵּין הַכֶּבֶשׁ שבו עולים למזבח, לְמִזְבֵּחַ, כְּמַעֲרָכוֹ שֶׁל כֶּבֶשׁ, אַחַת לְשִׁבְעִים שָׁנָה היו פָּרְחֵי כְהוּנָּה – ילדים כהנים יוֹרְדִין בּוֹ לשיתין, שלשם היו הנסכים יורדים, וּמְכִיאִין משם יַיִן קָרוּשׁ – יין הנסכים שהתעפש ונקרש, שֶׁהוּא דּוֹמֶה לְעִגּוּלֵי דְבֵילָה, כדי שלא יתמלאו השיתין, וְשׁוֹרְפִין אוֹתָהּ בִּקְדוּשָּׁה, במקום קדוש בעזרה, משום שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר כח ז) 'בַּקֹּדֶשׁ הַסֵּךְ נֶסֶךְ שֵׁכָר לַה'' למדנו שכְּשֵׁם שֶׁנִּיסּוּכָהּ בִּקְדוּשָּׁה כמפורש בפסוק, כָּךְ שְׂרֵיפָתָהּ בִּקְדוּשָּׁה. וכיון שסובר רבי אלעזר בר רבי צדוק ששריפת הנסכים בקדושה אף שירדו כבר לשיתין, סובר גם שיש בהם איסור מעילה, ואם כן אין זה כמשנתנו שאין מעילה בנסכים אחר שירדו לשיתין.

הגמרא מבארת את הברייתא קודם שמשיבה האם משנתנו כשיטת רבי אלעזר בר רבי צדוק. שואלת הגמרא: מַאי מַשְׁמַע – כיצד הפסוק מלמד ששריפתה בקדושה, הרי לא מוזכרת בו שריפה. משיבה הגמרא: וְאָמַר רַבִּינָא, אָתְיָא – נלמדת שריפת יין הנסכים בגזירה שוה 'קוֹדֶשׁ' 'קוֹדֶשׁ' מנותר, כְּתִיב הָכָא – נאמר כאן בענין הנסכים (שם) 'בַּקֹּדֶשׁ', וכְתִיב הָתָם – ונאמר שם בענין הנותר (שמות כט לד) 'וְשָׂרַפְתָּ אֶת הַנּוֹתָר בָּאֵשׁ וְלֹא יֵאָכֵל כִּי קֹדֶשׁ הֵם', למדנו מכך, שמַה נּוֹתָר שְׂרֵיפָתוֹ בִּקְדוּשָּׁה, אַף הָאי נַמִּי – אף שריפת הנסכים גם כן בִּקְדוּשָּׁה.

הגמרא שבה לשאלה האם משנתנו אינה כשיטת רבי אלעזר בר רבי צדוק, ומשיבה: אֲפִילּוּ תֵּימָא – אפילו תאמר שמשנתנו כשיטת רַבִּי אֶלְעָזָר בַּר רַבִּי צָדוֹק אין זו קושיא, משום שיש לומר שבמשנה מדובר דְּאִי קָלַט – באופן שפשט אדם ידו וקלט את הנסכים מן האויר, קודם שהגיעו לריצפת השיתין, שבזה מודה רבי אלעזר בר רבי צדוק שאין מעילה בנסכים, ורק אם ירדו לריצפת השיתין סובר שהריצפה מקדשתם ונשרפים בקדושה ואסורים בהנאה.

הגמרא מביאה לשון אחרת לסוגיא זו: אִיכָּא דְּאָמְרִי – יש שאמרו שמועה זו בלשון אחרת. שואלת הגמרא: לֵימָא מַתְנִיתִין – האם אפשר לומר שדברי המשנה שאין מעילה בנסכים אחר שירדו לשיתין הם גם כְּשיטת רַבִּי אֶלְעָזָר בַּר רַבִּי צָדוֹק הסובר שאחר שירדו הנסכים לשיתין נשרפים בקדושה, ולשיטתו מדובר במשנה דווקא באופן דְּאִי קָלַט. משיבה הגמרא: אָמְרִי – אמרו בני הישיבה, לֹא – אפשר להעמיד את המשנה כרבי אלעזר בר רבי צדוק גם באופן שלא קלט את הנסכים קודם שהגיעו לשיתין, משום שהוא מודה שאף באופן זה אין בהם מעילה, ומה שמצריך לשורפם הוא מִדְּרַבָּנָן בלבד, שכן מן התורה אין בהם איסור מעילה כמשנתנו.

שואלת הגמרא: וְהָא קָרָא קָנְסִיב לֵהּ – והרי הוא דורש את שריפת הנסכים בקדושה מפסוק, ואם כן הוא מן התורה ולא מדרבנן. משיבה הגמרא: אכן חיוב השריפה הוא מדרבנן, והפסוק הוא אַסְמַכְתָּא בלבד.

משנה

המשנה מבארת את דיני המעילה בדשן מזבח הפנימי והמנורה: דִּישּׁוּן – הדשן שנותר על המִזְבֵּחַ הַפְּנִימִי מהקטרת הקטורת, וְדֶשֶׁן הַמְּנוֹרָה שנותר מהדלקת הנרות, קודם שהניחם בצד מזבח החיצון, דינם שלֹא נֶהֱנִין מהם, וְלֹא מוֹעֲלִין – אין בהם חיוב קרבן מעילה.

הַמַּקְדִּישׁ דִּישּׁוּן בַּתְּחִילָּה, מוֹעֲלִין בָּהּ, כלומר, לאחר שהניח את דשן מזבח הפנימי והמנורה בצד הכבש של מזבח החיצון, במקום שמונחת תרומת הדשן, יש בו איסור מעילה, שכן בוודאי נתערב בו מתרומת הדשן שהיתה שם תחילה, שיש בה איסור מעילה.

המשנה מבארת דין מעילה בעופות שאינם בזמנם הראוי להקריבם: תּוֹרִין שֶׁעֲדַיִּין לֹא הִגִּיעַ זְמַנָּן, שלא הצהיבו כנפיהם, וּבְנֵי יוֹנָה שֶׁכִּבֵּר עָבַר זְמַנָּן, שהתחילו הנוצות שסביב צוארם להצהיב, שהקדישם לקרבן העוף, דינם שלֹא נֶהֱנִין – אסורים בהנאה, וְלֹא מוֹעֲלִין – ואין בהם איסור מעילה.

גמרא

הגמרא מבררת את מקור הדין השני במשנה. שואלת הגמרא: בִּשְׁלָמָא – מובן הדבר

המשך ביאור למס' מעילה ליום חמישי עמ' א

דמה וגם לאחר שהוקטרה ונעשית אפר, עדיין היא בכלל 'קדשי ה'' ומועלין בה, עד שירימו מאפרה 'תרומת הדשן', לפי שאז כבר נתקיימה כל מצותה של עולה זו, וכל דבר שנעשית כל מצותו אין מועלים בו.

פָּרִים הַנִּשְׂרָפִים – פר יום הכיפורים, פר כהן משיח, ופר העלם דבר של ציבור, **וּשְׂעִירִים הַנִּשְׂרָפִים** – שעיר יום הכיפורים, ושעיר עבודה זרה. כל אלה קדשי קדשים הם, ואין בהם היתר אכילה לכהנים, אלא אימוריהם נקטרים ובשרם ועורם נשרפים מחוץ לעיר, **מוֹעֲלִין בָּהֶן, מִשעה שֶׁהוּקְדְּשוּ.** ומשעה שנִשְׁחֲטוּ כדינם, **הוּכְשְׁרוּ לִיפָּסֵל בִּטְבוּל יוֹם, וּבְמְחוּסַר כִּפּוּרִים, וּבְלִינָה** – אם לן הדם, והיינו ששהה אחר השחיטה קודם ההזאה עד ששקעה השמש. ולאחר שהוּזָּה דָּמָן, **חַיָּבִין עֲלֵיהֶן מִשּׁוּם פִּיגּוּל,** כלומר, אם נשחטו במחשבת פיגול, ולאחר מיכן היזו את דמם כדינם, חייב כרת האוכל כזית מבשרה משום אוכל פיגול. וכן, חייבים עליהם אחרי הזאת הדם, משום **נוֹתָר, וְטָמֵא. וּמוֹעֲלִין בָּהֶן בְּבֵית הַדֶּשֶׁן עַד שֶׁיַּתִּיךְ הַכֶּשֶׁר** – כלומר, הזאת דמם אינו מוציאם מדין מעילה, לפי שלא הותרו לאכילה לכהנים ועדיין הם בכלל 'קדשי ה'', וגם אחרי שהוציאו את בשרם למקום שריפתם מועלים בהם, עד שיתעכל הבשר מחמת השריפה, שאז נתקיימה בהם כל מצותם.

הָעוֹלָה – עולת בהמה, **מוֹעֲלִין בָּהּ, מִשֶּׁהוּקְדְּשָׁה.** ומשעה שנִשְׁחֲטָה, **הוּכְשְׁרָה לִיפָּסֵל בִּטְבוּל יוֹם, וּבְמְחוּסַר כִּפּוּרִים, וּבְלִינָה. נִזְרַק דָּמָהּ, חַיָּבִין עָלֶיהָ מִשּׁוּם פִּיגּוּל,** כלומר, אם נשחטה במחשבת פיגול, ולאחר מיכן נזרק דמה כדינה, חייב כרת האוכל ממנה כזית משום אוכל פיגול. וכן חייבים עליה אחרי זריקת הדם, משום **נוֹתָר, וְטָמֵא. וְאֵין מוֹעֲלִין בָּעוֹרוֹת,** כלומר, הנהנה מעור העולה אחרי זריקת הדם, אינו חייב משום מעילה, לפי שהוא ניתן לכהנים, ויצא מלהיות בכלל 'קדשי ה'', **אֲבָל מוֹעֲלִין בַּבָּשָׂר,** לפי שאינו ניתן לכהנים, אלא עולה כליל על המזבח, ולפיכך עדיין הוא בכלל 'קדשי ה'', גם לאחר שהוקטר ונעשה אפר, **עַד שֶׁתֵּצֵא לְבֵית הַדֶּשֶׁן** – עד שירימו מאפרה 'תרומת הדשן', לפי שאז נתקיימה כל מצותה של עולה זו, וכל דבר שנעשית כל מצותו אין מועלים בו.

חַטָּאת – בהמת חטאת, **וְאָשָׁם, וְזִבְחֵי שַׁלְמֵי צִיבּוּר** – שני כבשי עצרת הבאים עם שתי הלחם, והם קדשי קדשים, **מוֹעֲלִין בָּהֶן מִשֶּׁהוּקְדְּשוּ. נִשְׁחֲטוּ, הוּכְשְׁרוּ לִיפָּסֵל בִּטְבוּל יוֹם וּבְמְחוּסַר כִּפּוּרִים וּבְלִינָה. נִזְרַק דָּמָן, חַיָּבִין עֲלֵיהֶן מִשּׁוּם פִּיגּוּל, נוֹתָר,** כלומר, שהאוכל כזית ממה שניתותר מקרבנות אלה אחרי סוף זמן אכילתם, שהוא יום ולילה, חייב כרת משום איסור אכילת נותר, **וְטָמֵא. אֵין מוֹעֲלִין בַּבָּשָׂר,** לפי שהבשר הותר לכהנים על ידי הזריקה, ויצא מלהיות בכלל 'קדשי ה'', **אֲבָל מוֹעֲלִין בְּאֵימוּרֵיהֶן,** לפי שאינם ניתרים לכהנים, אלא נקטרים על המזבח, ולכן הרי הם בכלל 'קדשי ה'', **עַד שֶׁיֵּצְאוּ לְבֵית הַדֶּשֶׁן.**

שְׁתֵּי הַלֶּחֶם שמביאים בעצרת, **מוֹעֲלִין בָּהֶן מִשֶּׁהוּקְדְּשוּ** בפה. **קָרְמוּ בַּתַּנּוּר,** כלומר שכבר נאפו כל כך בתנור עד שעלה עליהם כמין קרום מחמת האש, ומאז קרויים 'לחם', ו'קרימה' זו היא תחילת תיקונם, ונחשבת כמו השחיטה של בהמות הקדשים, ולכן **הוּכְשְׁרוּ לִיפָּסֵל בִּטְבוּל יוֹם וּבְמְחוּסַר כִּפּוּרִים (וּבְלִינָה).** וְהואיל ומעת שקרמו פניה קרויים לחם, לכן הוכשרו גם כן בזה, **לִישְׁחוֹט עֲלֵיהֶן אֶת הַזֶּבַח,** כלומר, את שני כבשי העצרת הבאים עמהן. **נִזְרַק דָּמָן שֶׁל כְּבָשִׂים, חַיָּבִין עֲלֵיהֶן מִשּׁוּם פִּיגּוּל,** כלומר, אם בשעת שחיטת הכבשים חישב לאכול את הלחם חוץ לזמנו, ואחר כך נזרק הדם כהלכתו, הוקבעו שתי הלחם בפיגול, והאוכל כזית מהם חייב כרת, לפי שמחשבת פיגול שהיתה בשעת שחיטת הכבשים מפגלת את הלחם. וכן, חייבים על שתי הלחם אחרי זריקת דם הכבשים, משום **נוֹתָר,** כלומר, שהאוכל כזית ממה שניתותר מן הלחם אחרי סוף זמן אכילתם, שהוא יום ולילה, חייב כרת משום איסור אכילת נותר. **וְטָמֵא,** כלומר, מי שנטמא ואכל כזית משתי הלחם אחרי זריקת דם הכבשים, חייב כרת משום אוכל מבשר קדשים בטומאת הגוף, וְאחרי שנזרק דם הכבשים **אֵין בָּהֶן** [–בשתי הלחם] **מְעִילָה,** לפי שכבר הותרו לכהנים על ידי הזריקה.

לֶחֶם הַפָּנִים – שתים עשרה חלות שעורכים בכל שבת על השולחן שבבית המקדש, **מוֹעֲלִין בּוֹ מִשֶּׁהוּקְדַּשׁ** בפה. **קָרַם בַּתַּנּוּר,** כלומר, שכבר נאפה כל כך בתנור עד שנתהוו שני הצדדים שלו, העליון המונח נגד האש, והתחתון המונח כנגד קרקעית התנור, כמין קרום, **הוּכְשַׁר לִיפָּסֵל בִּטְבוּל יוֹם וּבְמְחוּסַר כִּפּוּרִים,** לפי שקרימת הלחם נחשבת כמו שחיטה בבהמות, ומשעה שקרמו פניו בתנור, הוכשר גם כן **לְהַפְדֵּר עַל גַּבֵּי הַשֻּׁלְחָן** בשבת, כמצותו. ולאחר שקָרְבוּ **הַבְּזִיכִין** [–שני בזיכי הלבונה הבאים עם הלחם] על המזבח כהלכתם, **חַיָּבִין עָלָיו** [–על הלחם] **מִשּׁוּם פִּיגּוּל,** כלומר, שאם בשעת הקטרת הבזיכין חישב על מנת לאכול את הלחם לאחר זמנו, הוקבע הלחם באיסור פיגול והאוכלו חייב כרת. וכמו כן, חייבים על הלחם אחרי הקטרת הבזיכים משום **נוֹתָר וְטָמֵא,** שכשם שזריקת הדם בבהמה, שהיא המתירה את הקרבן, קובעת את הקרבן באיסורי פיגול נותר וטמא, כך גם הקטרת הבזיכין של לחם הפנים, שהיא המתירה את הלחם, קובעת את הלחם באיסורים אלה. וכמו כן, לאחר הקטרת הבזיכים, **אֵין בּוֹ** [–בלחם] חיוב **מְעִילָה,** לפי שכבר ניתר לכהנים, ושוב אינו בכלל 'קדשי ה''. **הַמִּנְחוֹת, מוֹעֲלִין בָּהֶן מִשֶּׁהוּקְדְּשוּ** בפה. ולאחר שקֻדְּשוּ [–נתקדשו המנחות] **בִּכְלֵי שרת,** כדינם, **הוּכְשְׁרוּ לִיפָּסֵל בִּטְבוּל יוֹם וּבְמְחוּסַר כִּפּוּרִים, וּבְלִינָה** – וכן אם 'לנה' המנחה, כלומר, ששהתה אחרי שנתקדשה בכלי שרת, קודם שנקמצה, עד ששקעה השמש, נפסלה. ולאחר שקֻרַּב **הַקּוֹמֵץ** על גבי המזבח כהלכתו, **חַיָּבִין עָלָיו מִשּׁוּם פִּיגּוּל,** כלומר, אם בשעת הקמיצה חישב על מנת לאכול את השיריים או להקטיר את הקומץ לאחר זמנו, ולאחר מיכן הקטיר את הקומץ כדינו, חייב כרת האוכל כזית מן המנחה משום אוכל פיגול. וכן חייבים על המנחה אחרי הקטרת הקומץ, משום **נוֹתָר וְטָמֵא,** שכשם שזריקת הדם בבהמה, שהיא המתירה את הקרבן, קובעת את הקרבן באיסורי פיגול נותר וטמא, כך גם הקטרת הקומץ של המנחות, שהיא המתירה את השיריים, קובעת את השיריים באיסורים אלה. וכמו כן, לאחר הקטרת הקומץ, **אֵין מוֹעֲלִין בַּשִּׁירַיִם,** לפי שכבר הותרו לכהנים, ושוב אינו בכלל 'קדשי ה''. **אֲבָל מוֹעֲלִין בַּקּוֹמֵץ עַד שֶׁיֵּצֵא לְבֵית הַדֶּשֶׁן,** כלומר, הנהנה מן הקומץ חייב משום מעילה, עד שישרף כולו על גבי המזבח, וירימו מאפרו 'תרומת הדשן', כדין אימורי בהמות קדשי קדשים. והטעם, לפי שגם הקומץ אינו ניתר לכהנים, אלא נקטר כליל על גבי המזבח.

גמרא

שתי עבודות נעשות בדשן [–אפר] שעל המזבח. האחת, היא 'תרומת הדשן', והוא שהכהן עולה לראש המזבח, ומפנה את הגחלים לכאן ולכאן, עד שמגיע לגחלים הנמצאים באמצע האש ונשרפו היטב, וממלא מהם מלא המחתה ויורד מן המזבח, וצובר את הגחלים שחִיתָה במקום המיועד לכך על הרצפה אצל המזבח, במזרחו של ה'כבש', רחוק ממנו שלשה טפחים. העבודה השניה, היא 'הוצאת הדשן', והוא שמוציאים את כל האפר הנשאר, אל מחוץ למחנה.

הגמרא דנה באפר הנשאר על המזבח אחרי שהורם ממנו 'תרומת הדשן', קודם שהוציאוהו אל מחוץ למחנה, אם חייבים עליו משום מעילה: **אִיתְּמַר, הַנָּהֲנֶה מֵאֵפֶר תַּפּוּחַ שֶׁעַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ,** כלומר, מן האפר הנשאר על גבי המזבח, אחרי תרומת הדשן, ואותו אפר מיועד להוצאה אל מחוץ למחנה, **רַב אָמַר, אֵין מוֹעֲלִין בּוֹ, וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, מוֹעֲלִין בּוֹ.**

הגמרא מבררת באיזה אופן נחלקו: **לִפְנֵי** שהרימו מן האפר 'תְּרוּמַת הַדֶּשֶׁן', **כּוּלֵּי עָלְמָא לֹא פְּלִיגִי** – בין רב ובין רבי יוחנן אינם

המשך בעמוד לח

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן – אדמו"ר הזקן – בעל התניא והשו"ע

כד אֵין מִסְתַּכְּלִין בְּשַׁבָּת בְּמַרְאָה שֶׁל מַתֶּכֶת, שֶׁהִיא חֲרִיפָה כְּאֵזְמֵל[רד] וְדֶרֶךְ לְהָסִיר בָּהּ בְּחֹל אֶת הַנִּימִין הַמְדֻלְדָּלִין[רה] מֵרֹאשׁוֹ וּזְקָנוֹ כְּשֶׁרוֹאֶה בָּהּ שֶׁהֵן מְדֻלְדָּלִין, וְיֵשׁ לָחוּשׁ שֶׁמָּא יִשְׁכַּח שֶׁהוּא שַׁבָּת וְיָסִיר בָּהּ הַנִּימִין כְּדַרְכּוֹ בְּחֹל[304]. וְאַף אִם הוּא קָבוּעַ וּמְחֻבָּרֶת בַּכֹּתֶל[רו] - אָסוּר, שֶׁלֹּא חִלְּקוּ חֲכָמִים בְּגְזֵרָתָם בְּמַרְאָה זוֹ שֶׁיֵּשׁ בָּהּ חֲשָׁשׁ זֶה לִפְעָמִים[305]. וְגַם הַנָּשִׁים אֲסוּרוֹת לְהִסְתַּכֵּל בְּמַרְאָה זוֹ[רז], מִפְּנֵי שֶׁדַּרְכָּן בְּחֹל לְהַשִּׁיר בָּהּ שְׂעָרוֹת לְבָנוֹת מִתּוֹךְ הַשְּׁחוֹרוֹת[רח]:

הלכות שבת, חלק ב סימן שב, דיני ניקוי וקיפול הבגדים בשבת, סעיף כד:

ביאורי הלכה

רד] חריפה כאיזמל - שפת המראה חדה כעין סכין קטן חד וחריף[302].

רה] הנימין המדולדלין - שערות שאינן שוות עם שאר השערות[303].

רו] ומחוברת בכותל - שאז לא ניתן להשיר בה.

רז] במראה זו - שאין להן שער בפנים ואין להן נימין מדולדלין.

רח] מתוך השחורות - שלא תהיה נראית זקנה, אבל באיש אין לחוש לכך, שאין דרכם בזה אפילו בחול[306].

ציונים והוספות

302) ראה ערוך השולחן סעיף כד: והך דמראה של מתכת חריפה כאיזמל אינו מצוי במדינתינו ולא ידענו מה זה.

303) רש"י שבת קמט, א ד"ה אין רואין.

304) המסיר (שתי שערות בכלי) חייב משום "גוזז" כלהלן סי' שמ ס"א.

305) עד"ז לעיל סי' ערה ס"ב (איסור השתמשות לאור הנר מחשש שמא יטה): אפילו אם הנר קבוע בחור שבכותל שאינו יכול להטותו ואפילו הוא גבוה עשר קומות שאינו יכול ליגע אליו כלל ואפילו הוא סגור בעששית אסור בכל ענין שלא חילקו חכמים בדבר שהנר שאסרו להשתמש לאורו תשמיש שצריך עיון, אסרוהו בכל ענין.

306) כדלהלן סי' שמ ס"א: המלקט לבנות מתוך שחורות שלא יהא נראה זקן אפילו באחת חייב, ודבר זה אפילו בחול אסור משום לא ילבש גבר שמלת אשה, שתרגומו לא יתתקן גבר בתקוני אתתא.

שולחן ערוך רבנו הזקן הלכות תפלה – לפי לוח "רב יומי"

ד צריך לפתוח פתחים או חלונות בבית הכנסת כנגד ירושלים כדי להתפלל כנגדו שנאמר וכוין פתיחן ליה בעליתיה נגד ירושלם לפי שגורמין לו לכוין לבו שהוא מסתכל כלפי שמים ולבו נכנע ואע"פ שהמתפלל צריך שיתן עיניו למטה כמו שיתבאר בסי' צ"ה מכל מקום כשנתבטלה כוונתו ישא עיניו לשמים לעורר הכוונה וכן כשמתפלל בבית אחר שלא בבית הכנסת צריך להתפלל בבית שיש בו חלונות וטוב שבבית הכנסת יהיו י"ב חלונות ואין צריך שכולם יהיו במזרח אלא יותר טוב שכל הצדדים יהיו פתוחים:

ה לא יתפלל אלא בבית ולא במקום פרוץ כמו בשדה אלא א"כ הוא בדרך מפני שכשהוא במקום צניעות חלה עליו אימת מלך ולבו נשבר.

ומכל מקום לא יכנס לחורבה כדי להתפלל במקום צניעות מפני החשד שיחשדוהו שיש לו זונה מיוחדת שם ומפני המפולת ומפני המזיקין ואם החורבה עומדת בשדה אין לחוש בה לחשד שאין זונה מצויה בשדה ואם היא חורבה בריאה וחזקה אין לחוש בה למפולת ואם שנים נכנסין בה אין לחוש למזיקין שלאחד נראה ומזיק ולשנים נראה ואינו מזיק ולג' אינו נראה כל עיקר אם לא במקום שידוע שרגילין שם מזיקים ואבוקה כשנים וירח כשלשה לפיכך אם הם שנים מותר ליכנס בה אם היא בריאה וחזקה ועומדת בשדה ואם לאו מוטב להתפלל בדרך מליכנס בה.

ואם מתיירא שלא יפסיקוהו עוברי דרכים יתפלל תפלה קצרה שהיא הביננו כמו שיתבאר בסי' ק"י:

* * *

ו המתפלל י"ח אחורי בית הכנסת ואינו הופך פניו לבית הכנסת נקרא רשע.

יש מפרשים שאחורי בית הכנסת הוא הצד שהפתח פתוח בו דהיינו מערב וכשמתפלל באותו צד חוץ לבית הכנסת והופך אחוריו לבית הכנסת נקרא רשע מפני שנראה ככופר במי שהצבור מתפללין לפניו שהם מתפללים כלפי מזרח והוא מתפלל כלפי מערב ונראה כשתי רשויות אבל אם היה

עומד מבחוץ לכותל מזרחי ופניו כלפי המזרח אף על פי שאחוריו לבית הכנסת כיון שמתפלל למזרח כמו שהצבור מתפללין אינו נראה ככופר ואינו נקרא רשע.

ויש מפרשים שאחורי בית הכנסת הוא אחורי כותל מזרחי ואם עומד ומתפלל שם ופניו כלפי המזרח נקרא רשע הואיל ואחוריו לבית הכנסת אבל כשמחזיר פניו לבית הכנסת אע"פ שמתפלל כלפי מערב והצבור כלפי מזרח אין בכך כלום כיון שפני כל הקהל כלפי כותל מזרחי ופניו ג"כ כלפי אותו כותל.

וראוי לחוש לדברי שניהם שלא להתפלל מבחוץ לכותל מזרחי בין שהופך פניו לבית הכנסת בין שהופך פניו למזרח ואחוריו לבית הכנסת ושלא להתפלל מבחוץ לכותל מערבי ופניו כלפי מערב ואחוריו לבית הכנסת (כי זה נקרא רשע לדברי הכל) אבל אם פניו לבית הכנסת כיון שמתפלל כלפי מזרח כמו שהצבור מתפללין אע"פ שעומד מבחוץ אין בכך כלום לדברי הכל אלא שלכתחלה מצוה מן המובחר להתפלל בבית הכנסת עם הצבור כמו שיתבאר:

ז ולדברי הכל אם עומד מבחוץ לצד צפון או דרום ואחוריו לבית הכנסת נקרא ג"כ רשע מפני שאינו מתפלל לרוח שהצבור מתפללין וגם אחוריו לבית הכנסת ואם הופך פניו לבית הכנסת לדברי הכל אינו נקרא רשע אע"פ שאינו מתפלל לרוח מזרח כמו שהצבור מתפללין אין לחוש כיון שאינו מתפלל למערב היפך ממה שמתפללין הצבור וגם פניו הוא לבית הכנסת (אבל יותר טוב שיתפלל למזרח כמו הצבור ואע"פ שאין פניו לבית הכנסת אין בכך כלום כיון שאין אחוריו לבית הכנסת):

* * *

ח וכל זה כשבית הכנסת עומד כמגדל במקום שפנוי כל סביביו והמתפלל עומד אצל אחד מכתליו בחוץ בחצר בית הכנסת שכשהוא הופך אחוריו לבית הכנסת הפיכתו ניכרת ומזלזל בה והרי (הוא) מאותם שנאמר בהם אחוריהם אל היכל ה' אבל אם הוא מתפלל בבית או בעזרה הסמוכים לבית הכנסת ופניו כנגד ארץ ישראל כראוי ואחוריו לכותל העזרה שהוא כותל מזרחי של בית הכנסת מותר שאינו ניכר שמחזיר אחוריו לבית הכנסת כיון שהוא ברשות בפני עצמו:

ט אסור לעבור חוץ לבית הכנסת בצד שהפתח פתוח בשעה שהצבור מתפללין מפני שנראה כפורק עול ומבזה בית הכנסת כיון שעובר אצל הפתח ואינו נכנס ואם היה לבוש תפילין מותר מפני שנראה לכל שאינו מפורקי עול ואם היה נושא משא מותר שמשאו מוכחת עליו שזה שלא נכנס הוא מפני המשאוי ולא משום פריקת עול וכן אם היה רוכב על גבי בהמה מותר לפי שנראה לכל שמפני שהוא טרוד בשמירת בהמתו אינו נכנס ואין בזה ביזוי לבית הכנסת וכן אם יש בית הכנסת אחר בעיר או שלבית הכנסת זה יש פתח אחר מותר שאין כאן ביזוי שהרואה יאמר שיכנס לבית הכנסת אחר או לבית הכנסת זה בפתח אחר אף אם קצת לא יאמרו כך אין בכך כלום שאין טעם האיסור משום חשד אלא משום ביזוי בית הכנסת וכיון שאינו ניכר ונראה לכל רואהו עובר כאן שאינו רוצה ליכנס כלל לבית הכנסת אין כאן ביזוי לבית הכנסת בפניהם כי שמא יכנס לבית הכנסת אחר או בפתח אחר:

* * *

י לעולם ישתדל אדם להתפלל בבית הכנסת עם הצבור ואף על פי שיכול להתפלל בביתו בעשרה מכל מקום ברוב עם הדרת מלך וגם אין תפלתו של אדם נשמעת אלא בבית הכנסת שנאמר לשמוע אל הרנה ואל התפלה במקום רנה שם (תהא תפלה) דהיינו בבית הכנסת ששם אומרים הצבור שירות ותשבחות בנעימות קול ערב שם תהא התפלה נשמעת.

ואם הוא אנוס שאין יכול לבא לבית הכנסת כגון שתש כחו אע"פ שאינו חולה אם אי אפשר לו לאסוף עשרה אליו יש לו לכוין להתפלל בשעה שהצבור מתפללין בבית הכנסת שהיא עת רצון ואין תפלתו נדחית אף על פי שאינה מתקבלת ברצון כמו בבית הכנסת עם הצבור ואם מתפלל מוסף בשעה שהצבור מתפללין שחרית או להיפך אינו נקרא בשעה שהצבור מתפללין והוא הדין בני אדם הדרים בישובים ואין להם מנין יש להם להתפלל שחרית ומנחה בשעה שקהלות ישראל מתפללין.

אבל ערבית צריכים להמתין עד צאת הכוכבים שלא הקילו להתפלל מבעוד יום אלא משום טורח הצבור שאי אפשר לחזור ולאספם לתפלת ערבית בלילה אם יפרדו איש מעל אחיו אחר תפלת המנחה כמ"ש בסי' רל"ה אבל המתפללין ביחיד צריכים להתפלל בזמנה.

ואף תפלת שחרית בימות הקיץ שהצבור מאחרין אותה אע"פ שאין עוברין זמן קריאת שמע ותפלה מכל מקום כיון שהמתפלל ביחיד אסור אפילו ללמוד עד שיתפלל כמו שנתבאר סי' פ"ט אין לו להמתין כלל עד שעה שהצבור מתפללין בבית הכנסת אלא יתפלל מיד בנץ החמה.

ומי שהוא בעיר ונאנס ולא התפלל עם הצבור והוא מתפלל ביחיד לאחר שכבר גמרו כל הצבור תפלתם בבית הכנסת אעפ"כ יש לו להתפלל בבית הכנסת מפני שהוא מקום קבוע ומיוחד לתפלת צבור ותפלתו של אדם נשמעת שם כמו שנתבאר לעיל וגם מפני שהקב"ה מצוי בבית הכנסת שנאמר אלהים נצב בעדת אל כלומר בבית מועד שלו שנועדים שם לפניו:

* * *

יא אע"פ שמי שתש כחו ואינו יכול לבא לבית הכנסת יש לו לכוין ולהתפלל בשעה שהצבור מתפללים מכל מקום זה אינו אלא למצוה מן המובחר לפי שהוא עת רצון אבל אם בא להקדים תפלתו לתפלת הצבור אין בזה איסור מן הדין לפיכך אם חלש לבו וקשה עליו להמתין מלאכול עד אחר גמר תפלת הצבור מותר להקדים תפלתו בביתו כדי לאכול מיד.

אבל מי שבא לבית הכנסת אסור לו להקדים תפלתו לתפלת הצבור בין בבית הכנסת בין שרוצה לצאת חוץ לבית הכנסת אלא ימתין כדי להתפלל עם הצבור שתפלת הרבים היא

רצויה יותר לפני המקום אלא א"כ רואה שזמן התפלה עובר ואין הצבור מתפללים לפי שמאריכים בפיוטים או לסבה אחרת מתפלל הוא בפני עצמו כדי להתפלל בעונתה אבל אם אין זמן תפלה עובר ואע"פ שהם מאריכים בפיוטים לא יקדים תפלתו לתפלת הצבור בשביל כך אלא ינהוג כמ"ש סי' ס"ח.

ואם הוא חולה או אנוס אונס אחר שאי אפשר לו להמתין על הצבור יכול להקדים תפלתו אפילו בבית הכנסת אבל אם אינו חולה אלא שחלש לבו וצריך לאכול אינו רשאי להקדים אלא כשהוא בביתו (שלא בא כלל לבית הכנסת אבל אם בא אסור אפילו רוצה לצאת חוץ לבית הכנסת ולהתפלל קודם הצבור):

יב מי שיש לו בית הכנסת בעירו ואינו נכנס בו להתפלל נקרא שכן רע וגורם גלות לו ולבניו שנאמר כה אמר ה' על כל שכני הרעים הנוגעים בנחלה אשר הנחלתי את עמי וגו' הנני נתשם מעל אדמתם וגו'.

וכל המשכים ומעריב לבית הכנסת זוכה לאריכת ימים שנאמר אשרי אדם שומע לי לשקוד על דלתותי וגו' וכתיב אחריו כי מוצאי מצא חיים וגו' ואם יש ב' בה"כ בעירו טוב לילך להרחוקה כי שכר פסיעות יש:

* * *

יג מצוה לרוץ לבית הכנסת וכן לכל דבר מצוה שנאמר נרדפה לדעת את ה' וגו' ומכל מקום אין לו לרוץ אלא עד פתח בית הכנסת אבל בבית הכנסת עצמה ילך באימה וביראה ואפילו בשבת שאסור לפסוע פסיעה גסה וגם בחול נוטלת א' מת"ק ממאור עיניו אעפ"כ ירוץ לכל דבר מצוה.

אבל כשיוצא מבית הכנסת אסור לרוץ ולא לפסוע פסיעה גסה לפי שמראה עצמו שעיכוב בית הכנסת דומה עליו למשאוי במה דברים אמורים כשהולך לעסקיו אבל אם יוצא על מנת לחזור מצוה לרוץ כדי לחזור מהר וכן אם יוצא מבית הכנסת לבית המדרש:

יד מותר לרוק בבית הכנסת אף שהיה אסור במקדש ובלבד שישפשפנו ברגליו שלא יהיה מגולה בבית הכנסת מפני הכבוד ואם יש תבן או גמי בבית הכנסת רוקק עליו וא"צ לשפשף שהרי הרקיקה מכוסה בגמי ואם מותר לרוק בתפלת י"ח יתבאר בסימן צ"ז.

והרוצה שלא לרוק תדיר בבית הכנסת ילעוס קודם כניסתו שורש מתוק (שקורין לאקרי"ץ) אבל בערב יום כפור ובערב ט' באב אסור שישאר המתיקות בפיו וכשבולע הרוק בולע המתיקות (אבל משום בליעת הרוק לבדו אין איסור כמ"ש בסי' (תקמ"ו) [תקס"ז]):

טו לעולם ישכים אדם לבית הכנסת כדי שיזכה וימנה מעשרה ראשונים והוא שיתפלל שם עמהם שאפילו מאה באין אחריו נותנים לו שכר כנגד כולם.

וטוב שיאספו עשרה ויבואו ביחד לבית הכנסת:

טז שנים שנשארו לבדם אחרונים בבית הכנסת ומיהר אחד וסיים תפלתו קודם חבירו חייב לגמול חסד עם חבירו ולהמתין עליו אם הוא בבית הכנסת שבשדות שיש בהם חשש מזיקין או אפילו בבית הכנסת שבעיר אלא שהיא תפלת ערבית שמתפללים בלילה ומפחד חבירו להשאר שם יחידי ועל ידי כך מתבלבלת תפלתו ואם חבירו נכנס יחידי בשעה שלא יוכל לסיים עמהם תפלתו ואעפ"כ עמד להתפלל הרי גילה דעתו שאינו מפחד לישאר יחידי לפיכך א"צ להמתין עליו מן הדין אבל מדת חסידות להמתין עליו אפילו בענין זה ואפילו בבית הכנסת שבעיר ואפילו בתפלת שחרית ומנחה וכל זה כשחבירו מאריך בסדר התפלות שדרך כל הצבור לאמרם אבל אם מאריך בבקשות ותחנונים א"צ להמתין עליו:

* * *

יז ההולך בדרך והגיע למלון מבעוד יום ורוצה ללון שם אם יש לפניו עד ד' מילין ועד בכלל מקום שמתפללין בעשרה צריך לילך ללון שם אם יכול לבא שם בעוד היום גדול [ו]שלא יהא צריך ללכת יחידי אבל יותר מד' מילין לא הטריחוהו (חכמים) ולאחריו צריך לחזור עד מיל ולא עד בכלל כדי להתפלל בעשרה (והוא הדין הדר בישוב תוך מיל למקום שמתפללין שם בעשרה חייב לילך בכל יום בקר וערב להתפלל בעשרה).

ומכל שכן שלא ישכים אדם לילך לדבר הרשות מעיר שמתפללין שם בעשרה אם יכול לבא למחוז חפצו בעוד היום גדול ושלא יהא צריך ללכת יחידי אחר התפלה (ואפילו אם הוא רוצה להשכים ולילך קודם שהגיע זמן התפלה) שתפלת הצבור אע"פ שהוא מצוה מדבריהם היא גדולה ממצות עשה של תורה הואיל ומקדשין בה ה' ברבים שהרי מותר לעבור על מצות עשה של תורה ולשחרר עבדו כדי להשלימו לעשרה כמ"ש ביורה דעה סי' (רמ"ז) [רס"ז].

ומכל מקום תלמוד תורה גדול מכולם (שהרי מנו עיון תפלה עם הרבה דברים שאדם אוכל פירותיהם בעולם הזה והקרן קיימת לעולם הבא ואעפ"כ אמרו ותלמוד תורה כנגד כולם) לפיכך מי שתורתו אומנתו ואינו מתבטל כלל (כי אם לדברים הכרחים לצרכי גופו ולימודו) אין לו לבטל מלימודו ולילך לבית הכנסת אלא יתפלל בביתו בעשרה ואם לא ימצא עשרה טוב לו שיתפלל יחידי משיתבטל מלימודו בשעת הליכה לבית הכנסת.

ואף אל פי כן לא ירגיל עצמו בכך שלא ילמדו עמי הארץ ממנו ויתבטלו מבית הכנסת כי לא ידונו אותו לכף זכות שבשביל לימודו אינו בא לבית הכנסת ומטעם זה אין לו לעסוק בתורה בבית הכנסת בשעה שהצבור אומרים סליחות ותחנונים (או בשעת קריאת התורה) עי' סי' קמ"ו.

אבל אם יכול לאסוף אליו י' לביתו מצוה יותר שיתפלל במקום מדרשו הקבוע לו בביתו משיבטל לימודו וילך לבית הכנסת אע"פ שיש שם רוב עם שהוא הדרת מלך ואצ"ל בית המדרש הקבוע לרבים שקדושתו גדולה מבית הכנסת (כמ"ש בסי' (קצ"ג) [קנ"ג]) ומצוה (אף למי שאין תורתו אומנתו להתפלל שם יותר מבית הכנסת אפילו אין בו רוב עם כמו בבית הכנסת והוא שיתפלל בו בעשרה):

חלק א' סימן צ דין מקום הראוי להתפלל והולך בדרך:

'לקוטי תורה' פרשת נצבים – הפרשה החסידית

כִּי קָרוֹב אֵלֶיךָ[1]

"**כִּי** קָרוֹב אֵלֶיךָ הַדָּבָר מְאֹד בְּפִיךָ וְגוֹ'"[2] (פָּרַשְׁתָּנוּ ל, יד):

לְהָבִין כֶּפֶל הַלָּשׁוֹן בְּמַה שֶׁנֶּאֱמַר תְּחִלָּה "**לֹא נִפְלֵאת** הִיא מִמְּךָ **וְלֹא רְחוֹקָה** הִיא" (פָּרַשְׁתָּנוּ ל, יא).

אַךְ הִנֵּה "נִפְלֵאת", עִם שֶׁהוּא לְשׁוֹן **פֶּלֶא** הוּא גַּם כֵּן לְשׁוֹן **הַפְרָשָׁה**, כְּמוֹ "לְפַלֵּא נֶדֶר" (בְּפָרָשַׁת אֱמוֹר כ"ב, כ"א) וְתַרְגּוּמוֹ: "לְפָרָשָׁא". וְכֵן פֵּירֵשׁ רַשׁ"י שָׁם: לְהַפְרִישׁ[3].

(וְאֶפְשָׁר שֶׁהֵם עִנְיָן אֶחָד. כִּי מַה שֶׁהוּא מוּפְרָשׁ וּמוּבְדָּל הֲרֵי זֶה כְּעִנְיָן הַפֶּלֶא, שֶׁהוּא גַּם כֵּן עִנְיָן הַמְכוּסֶה וְנֶעְלָם וְאֵינוֹ מוּשָׂג. וְכֵן כָּתַב בַּ"שְׂרָשִׁים"[4]).

וְהָעִנְיָן, כִּי:

"**תְּלַת דַּרְגִּין אִינּוּן מִתְקַשְּׁרָאן דָּא בְּדָא: קוּדְשָׁא בְּרִיךְ־הוּא וְאוֹרַיְיתָא וְיִשְׂרָאֵל. וְכָל חַד, דַּרְגָּא עַל דַּרְגָּא, סָתִים וְגַלְיָא**"[5].

פֵּירוּשׁ:

שֶׁכָּל אֶחָד הוּא בִּבְחִינַת "סוֹבֵב" וּ"מְמַלֵּא": "מְמַלֵּא" הוּא בִּבְחִינַת הַלְבָּשָׁה וַהֲשָׁגָה וְנִקְרָא "גַּלְיָא"[6], וְ"סוֹבֵב" הוּא לְמַעְלָה מֵהַדַּעַת וְהַהַשָּׂגָה[7]; וּבַתּוֹרָה יֵשׁ גַּם כֵּן גַּלְיָא וְסָתִים[8]; וּבְנִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל יֵשׁ גַּם כֵּן גַּלְיָא וְסָתִים[9].

וְיִשְׂרָאֵל **מִתְקַשְּׁרָאן בְּאוֹרַיְיתָא** – שֶׁהַשָּׂגַת הַתּוֹרָה מְלוּבֶּשֶׁת בְּכָל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (רוּת ד, ז):

"**וְזֹאת לְפָנִים** בְּיִשְׂרָאֵל", "וְאֵין 'זֹאת' אֶלָּא תּוֹרָה"[10] – שֶׁהִיא מְלוּבֶּשֶׁת **בִּפְנִימִיּוּת** כו'[11].

וְאוֹרַיְיתָא מִתְקַשְּׁרָאָה בְּקוּדְשָׁא בְּרִיךְ־הוּא – דְּאוֹרַיְיתָא וְקוּדְשָׁא בְּרִיךְ־הוּא כּוֹלָּא חָד[12].

וְהַיְינוּ שֶׁהַתּוֹרָה הִיא הַמְמוּצָע הַמְחַבֵּר וּמְקַשֵּׁר בְּחִינַת אֱלֹהוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ בְּנִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל, בִּבְחִינַת מְמַלֵּא וּבִבְחִינַת סוֹבֵב:

שֶׁיְּהֵא הִתְקַשְּׁרוּת בְּחִינַת גַּלְיָא שֶׁבְּנִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל לִבְחִינַת גַּלְיָא דְּהַקְּדוֹשׁ בָּרוּךְ־הוּא – בְּחִינַת 'מְמַלֵּא כָּל עָלְמִין'. וּבְחִינַת פְּנִימִיּוּת וְסָתִים שֶׁבְּנִשְׁמוֹת־יִשְׂרָאֵל לִבְחִינַת 'סוֹבֵב כָּל עָלְמִין'. וְהַיְינוּ עַל יְדֵי דְּאוֹרַיְיתָא גַּם כֵּן "סָתִים וְגַלְיָא"[13].

וְזֶהוּ "כִּי הַמִּצְוָה הַזֹּאת כו' **לֹא נִפְלֵאת** וְגוֹ'" – רְצוֹנוֹ לוֹמַר, שֶׁאֵינוֹ מוּפְרָשׁ מִמְּךָ כְּלָל, דְּהַיְינוּ שֶׁהִיא בְּחִינַת **מְמַלֵּא**, שֶׁמִּתְלַבֵּשׁ בְּתוֹךְ עַצְמוּת נִשְׁמוֹת־יִשְׂרָאֵל. "**וְלֹא רְחוֹקָה** הִיא" – בְּחִינַת **סוֹבֵב**, שֶׁאֵינָהּ מִתְלַבֶּשֶׁת, אֲבָל אֵינָהּ רְחוֹקָה – שֶׁמֵּאִיר דֶּרֶךְ **מִקִּיף**.

וּפֵירוּשׁ "אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ **הַיּוֹם**" (פָּרַשְׁתָּנוּ ל, יא):

הַיְינוּ כִּי "בְּכָל יוֹם יִהְיוּ בְּעֵינֶיךָ **כַּחֲדָשִׁים**". כִּי הַתּוֹרָה נִצְחִית, וּבְכָל יוֹם אָנוּ אוֹמְרִים "הַיּוֹם". וְכֵן: "וְהָיוּ הַדְּבָרִים

---

1. (נֶאֱמַר שַׁבָּת פָּרָשַׁת נִצָּבִים, כ"ג אֱלוּל תקס"ג, שַׁבָּת שֶׁקּוֹדֶם רֹאשׁ הַשָּׁנָה תקס"ד).

2. (פָּרָק ה' דְּעֵירוּבִין, נ"ד, א' [אֵימָתַי **קָרוֹב אֵלֶיךָ**? בִּזְמַן שֶׁ**בְּפִיךָ וּבִלְבָבְךָ לַעֲשׂוֹתוֹ**"].

רַבּוֹת: כִּי תִשָּׂא, פָּרָשָׁה [מ"ז] "שֶׁתְּהֵא יָגֵעַ בָּהֶם בְּפִיךָ. וְכֵן הוּא אוֹמֵר: בְּפִיךָ וּבִלְבָבְךָ לַעֲשׂתוֹ". וְסוֹף פָּרָשַׁת נִצָּבִים. "תָּנָא דְּבֵי אֵלִיָּהוּ": חֵלֶק א', פֶּרֶק כ"ז. חֵלֶק ב', פֶּרֶק י"ד).

3. וְכַנִּזְכָּר מִזֶּה (לְעֵיל פָּרָשַׁת צַו ז, ג וְאֵילָךְ) בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "וַאֲכַלְתֶּם אָכוֹל" (יוֹאֵל ב, כו. גְּבֵי "לְהַפְלִיא" שָׁם).

4. (בְּבֵאוּרֵי הַזֹּהַר לְהַצְּמַח צֶדֶק בְּרֵרָךְ א עַמּוּד תקל: "וְהִנֵּה הַשָּׂרָשִׁים בְּשֹׁרֶשׁ פֶּלֶא עֶשְׂוּ שְׁנֵי שָׁרָשִׁים: אֶחָד – לְשׁוֹן פֶּלֶא מַה שֶּׁאֵינוֹ מוּשָׂג, הַב' – לְשׁוֹן הַפְרָשָׁה וְהִבְדָּלָה וּפֵירוּד כְּמוֹ "לְפַלֵּא נֶדֶר", וְכֵן פֵּירֵשׁ רַשׁ"י גְּבֵי לְפַלֵּא נֶדֶר". וְשָׁם מְצַיֵּן לְכָאן).

5. (זֹהַר חֵלֶק ג עג, א).

6. וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "וְנִקְדַּשְׁתִּי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" (לְעֵיל אֱמוֹר לא, א וְאֵילָךְ), בְּפֵירוּשׁ וְעִנְיָן "עָלְמָא דְּאִתְגְּלְיָא".

7. וְעַיֵּן מַה שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "וְיָדַעְתָּ הַיּוֹם" גְּבֵי דַּעַת וְאֱמוּנָה (לְעֵיל וָאֶתְחַנַּן ד, א וְאֵילָךְ). וּמַה שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "וַיַּרְא יִשְׂרָאֵל אֶת כו' וַיֵּאָמֵינוּ בַּה'" (תּוֹרָה אוֹר בְּשַׁלַּח סב, א).

8. וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "תּוֹרָה צִוָּה" (לִקְמָן פָּרָשַׁת בְּרָכָה).

9. כַּמְבוֹאָר: לְעֵיל עַל פָּסוּק "כִּי תֵצֵא" (לה, ג). וּבְדִבּוּר הַמַּתְחִיל "הַיּוֹם הַזֶּה [..] מְצַוְּךָ" (לְעֵיל מב, א). וּבְדִבּוּר הַמַּתְחִיל "יוֹנָתִי בְּחַגְוֵי" (לִקְמָן שִׁיר הַשִּׁירִים טז, ד).

10. (עֲבוֹדָה זָרָה ב, ב. תָּנָא דְּבֵי אֵלִיָּהוּ זוּטָא פֶּרֶק א).

11. (עַיֵּן מַה שֶׁנִּתְבָּאֵר: סוֹף דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "רְאֵה אָנֹכִי נוֹתֵן" (לְעֵיל פָּרָשַׁת רְאֵה יח, ד). וּבְדִבּוּר הַמַּתְחִיל "וַיְהִי מִקֵּץ" (תּוֹרָה אוֹר לא, ג).

וְעַיֵּן מַעְנְיָן "זֹאת לְפָנִים": בְּרַבּוֹת: רֵישׁ פָּרָשַׁת נָשֹׂא. וּבְרוּת עַל פָּסוּק זֶה. זֹהַר חֵלֶק ג', חָקַת, ק"פ סוֹף עַמּוּד א').

12. עַיֵּן [וּבַזֹּהַר] בְּפָרָשַׁת בְּשַׁלַּח (דַף ס' סוֹף עַמּוּד א').

13. (וְעַיֵּן מַה שֶׁנִּתְבָּאֵר: בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "וְלֹא תִשְׁבִּית מֶלַח" (לְעֵיל וַיִּקְרָא ה, ג). וְסוֹף דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "שׁוּבָה יִשְׂרָאֵל" (לִקְמָן שִׁיר הַשִּׁירִים סה, ג).

וְעַיֵּן מַה שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּבֵיאוּר עַל פָּסוּק "וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִית" (בְּסִידּוּר עִם דַא"ח ג, ג וְאֵילָךְ), בְּעִנְיָן "עוֹטֶה אוֹר כַּשַּׂלְמָה", וּבְעִנְיָן שֶׁ"**הַתּוֹרָה** נִיתְּנָה בְּאֵשׁ שְׁחוֹרָה עַל גַּבֵּי אֵשׁ לְבָנָה", דְּהַיְינוּ שֶׁיֵּשׁ בָּהּ פְּנִימִיּוּת וְחִיצוֹנִיּוֹת כו').

הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ **הַיּוֹם**" (וְאֶתְחַנַּן ו, ו), אָמְרוּ רַז"ל[14]: "שֶׁיִּהְיוּ בְּעֵינֶיךָ כַּחֲדָשִׁים"[15]. וּכְמַאֲמָר "הַיּוֹם לַעֲשׂוֹתָם, וּלְמָחָר לְקַבֵּל שְׂכָרָם"[16], שֶׁכָּל עוֹלָם־הַזֶּה עַד "לְמָחָר" שֶׁהוּא קִבּוּל שָׂכָר נִקְרָא "הַיּוֹם".

וּבְרֹאשׁ־הַשָּׁנָה אָנוּ אוֹמְרִים[17]: "זֶה **הַיּוֹם** תְּחִלַּת מַעֲשֶׂיךָ" – שֶׁכָּל רֹאשׁ־הַשָּׁנָה נַעֲשֶׂה בִּבְחִינַת "הַיּוֹם" מֵחָדָשׁ וְנִמְשָׁךְ עַל כָּל הַשָּׁנָה.

אַךְ צָרִיךְ לְהָבִין מַה שֶּׁאָמְרוּ רַז"ל[18]: "אָדָם נִדּוֹן **בְּכָל יוֹם**"?

גַּם רֹאשׁ־חֹדֶשׁ נִקְרָא "רָאשֵׁי־חֳדָשִׁים"[19]; וְכֵן שַׁבָּת: "מִדֵּי חֹדֶשׁ בְּחָדְשׁוֹ, וּמִדֵּי שַׁבָּת בְּשַׁבַּתּוֹ" (יְשַׁעְיָה סו, כג).

וְהָעִנְיָן:

שֶׁהוּא יִתְבָּרֵךְ לְמַעְלָה מֵהַזְּמָן. לָכֵן כָּל בְּחִינַת זְמַן שֶׁל שִׁשֶּׁת יְמֵי בְּרֵאשִׁית – בְּמַחְשָׁבָה אַחַת נִבְרָא[20], "צוֹפֶה וּמַבִּיט עַד סוֹף כָּל הַדּוֹרוֹת"[21] בִּסְקִירָה וְהֶאָרָה אַחַת. כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (זְכַרְיָה ט, יד): "וְיָצָא **כַבָּרָק** חִצּוֹ", שֶׁהוּא בְּדֶרֶךְ סְקִירָה וְהֶאָרָה אַחַת כָּל שִׁבְעַת יְמֵי בְּרֵאשִׁית וִימוֹת־הַמָּשִׁיחַ וּתְחִיַּת־הַמֵּתִים. וְכֵן "חֲמִשִּׁים אֶלָפִים יוֹבְלוֹת"[22], שֶׁהֵם גִּילוּיִם וַעֲלִיּוֹת בְּעִילּוּי אַחַר עִילּוּי – כּוּלָּם נִבְרְאוּ בְּמַחְשָׁבָה אַחַת, שֶׁהוּא חִיּוּת כְּלָלוּת[23].

כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (תְּהִלִּים קמה, טז): "פּוֹתֵחַ אֶת יָדֶךָ וּמַשְׂבִּיעַ **לְכָל חַי רָצוֹן**":

שֶׁיֵּשׁ כַּמָּה בְּחִינַת "חַי", כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[24]: "חַי חַי – הוּא יוֹדוּךָ", לָכֵן נֶאֱמַר "לְכָל חַי", שֶׁכָּל עוֹלָם מְקַבֵּל חִיּוּתוֹ בִּפְרָטִיּוּת, אֲבָל הַכֹּל הוּא בְּחִינַת **רָצוֹן** אֶחָד פָּשׁוּט, וּבְהִשְׁתַּלְשֵׁל לְדִיבּוּר עֶלְיוֹן נַעֲשָׂה "עֲשָׂרָה מַאֲמָרוֹת".

עַל דֶּרֶךְ מָשָׁל, "מִבְּשָׂרִי אֶחֱזֶה אֱלוֹהַּ"[25], שֶׁהַדִּיבּוּר נֶחְלָק לְפִרְטֵי פְּרָטִים, וּבְמַחְשָׁבָה הוּא כּוֹלֵל כָּל הַדִּבּוּרִים בְּמַחְשָׁבָה אַחַת; מִכָּל שֶׁכֵּן לְמַעְלָה – כָּל הַפְּרָטִים נִכְלָלִים בְּחִיּוּת כְּלָלִי אֶחָד. :

וְהִנֵּה כָּל הַחִיּוּת שֶׁל כָּל הַשָּׁנָה הוּא נִמְשָׁךְ בְּרֹאשׁ־הַשָּׁנָה:

כִּי אָדָם נִבְרָא בְּרֹאשׁ־הַשָּׁנָה, וְהָעוֹלָם נִבְרָא בְּכ"ה בֶּאֱלוּל[26], וּבְיוֹם וָי"ו נִבְרָא אָדָם "בְּצַלְמֵנוּ כִּדְמוּתֵנוּ" (בְּרֵאשִׁית א, כו), שֶׁהוּא כּוֹלֵל כָּל הַנִּבְרָאִים כּוּלָּם כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (בְּרֵאשִׁית ב, ז) "וַיִּפַּח בְּאַפָּיו נִשְׁמַת חַיִּים", שֶׁהָיְתָה נִשְׁמָתוֹ כּוֹלֶלֶת כָּל הַנִּשְׁמוֹת[27].

לָכֵן בְּכָל רֹאשׁ־הַשָּׁנָה נַעֲשֶׂה צֵירוּף חָדָשׁ – שֶׁהוּא הָאָרָה מֵהַמָּקוֹר, שֶׁהוּא הַסּוֹבֵב – חִיּוּת כְּלָלִי עַל כָּל הַשָּׁנָה. וְכָל שָׁנָה וְשָׁנָה הוּא צֵירוּף לְחִיּוּת חָדָשׁ. וְאַחַר כָּךְ נִתְחַלֵּק לְפְרָטִים שֶׁהֵם י"ב חֳדָשִׁים, וְכָל חֹדֶשׁ מְקַבֵּל חִיּוּת מֵהָאָרַת הַכְּלָל, וְהַיּוֹם הוּא הַפְּרָט מִכְּלָל הַחֹדֶשׁ וּמְקַבֵּל מִמֶּנּוּ חִיּוּתוֹ.

וְלָכֵן אָמְרוּ רַז"ל[28]: "אֵיזֶה חַג שֶׁהַחוֹדֶשׁ מִתְכַּסֶּה בּוֹ? הוּא רֹאשׁ־הַשָּׁנָה" – שֶׁהוּא הַמָּקוֹר הַכּוֹלֵל. לָכֵן הֶאָרַת הַחוֹדֶשׁ מִתְבַּטֵּל בּוֹ בְּכִיטּוּל זִיו־הַשֶּׁמֶשׁ בַּשֶּׁמֶשׁ[29].

כְּמַאֲמָר "בָּרוּךְ **שֶׁאָמַר וְהָיָה** הָעוֹלָם" – הוּא חִיּוּת־כְּלָלִי לְכָל הָעוֹלָם. וְזֶהוּ שֶׁאָמְרוּ רַז"ל[30] "וַהֲלֹא **בַּמַּאֲמָר אֶחָד** הָיָה יָכוֹל לְהִבָּרְאוֹת" – שֶׁהוּא הַחַיּוּת כְּלָלִי[31]. "בָּרוּךְ **אוֹמֵר וְעוֹשֶׂה**" – הוּא **הַפְּרָט** שֶׁהוּא צֵירוּף חָדָשׁ לְכָל יוֹם[32].

---

14. (פְּסִיקְתָא זוּטְרְתָּא וְאֶתְחַנַּן ו, ו. תַּנְחוּמָא (בּוּבֶר) יִתְרוֹ יג, י. הוּבָא בְּרַשִׁ"י: תָּבוֹא כו, טז. עֵקֶב יא, יג מִסִּפְרֵי. וְאֶתְחַנַּן ו, ו. הוּבָא בְּלֶקַח טוֹב שָׁם. וּבַמִּדְרָשׁ אַגָּדָה שָׁם).

15. וְעַיֵּין מַה שֶּׁנִּתְבָּאַר מִזֶּה בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "צִיּוֹן בְּמִשְׁפָּט תִּפָּדֶה" (לִעִיל דִּבָּרִים א, א־ב).

16. (עֲבוֹדָה זָרָה ג, א).

17. (בִּתְפִלַּת מוּסָף).

18. (רֹאשׁ הַשָּׁנָה טז, א).

19. ("רָאשֵׁי חֳדָשִׁים לְעִמָּךְ נָתַתָּ . . כְּאָמוּר: 'וּבְרָאשֵׁי חָדְשֵׁיכֶם'". תְּפִלַּת מוּסָף לְרֹאשׁ חֹדֶשׁ).

20. (זֹהַר חֵלֶק ב שְׁמוֹת כ, א.)

21. (מוּסָף דְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה. וּרְאֵה רֹאשׁ הַשָּׁנָה יח, א.)

22. (חֲמִשִּׁים אֶלֶף יוֹבְלוֹת: רְאֵה שֵׁ"ך עַל הַתּוֹרָה עַל הַפָּסוּק (בְּהַר כה, ג): "**שֵׁשׁ שָׁנִים תִּזְרַע שָׂדֶךָ** – שִׁית אֶלְפֵי שְׁנִין, **שֵׁשׁ שָׁנִים תִּזְמֹר כַּרְמֶךָ** – רֶמֶז עַל שִׁיתָא אַלְפֵי שְׁמִיטִין, **וְאָסַפְתָּ אֶת תְּבוּאָתָהּ** – תְּבוּאַת ה', שֶׁאַחַר שִׁיתָא אַלְפֵי שְׁמִיטוֹת יִהְיוּ בְּנֵי הָעוֹלָם הַבָּא, שֶׁתִּפְעוֹל הַבִּינָה שֶׁהֵם חֲמִשִּׁים אֶלֶף יוֹבְלוֹת שֶׁכּוּלָּם מְנוּחָה").

נִזְכָּר גַּם לְעִיל נְשָׂא כ, ד. וְאֶתְחַנַּן ז, ג. וּרְאֵה גַּם סֵפֶר הַמַּאֲמָרִים תקס"ב עַמּוּד רכז, וְעִם הַגְּהוֹת בְּאוֹר הַתּוֹרָה קְרַח עַמּוּד תרסח. מַאֲמָרֵי אַדְמוּ"ר הָאֶמְצָעִי נ"ך עַמּוּד רד. יָהֵל אוֹר עַמּוּד תקנה).

23. [עַיֵּין מַה שֶּׁנִּתְבָּאַר מִזֶּה בַּבֵּיאוּר עַל פָּסוּק "יוֹנָתִי בְּחַגְוֵי הַסֶּלַע" (לִקְמָן שִׁיר הַשִּׁירִים)].

24. (יְשַׁעְיָה לח, יט. וְשָׁם: "יוֹדֶךָ").

25. (אִיּוֹב יט, כו).

26. (וַיִּקְרָא רַבָּה רֵישׁ פָּרָשָׁה כט. פְּסִיקְתָא בַּחוֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי. פִּרְקֵי דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר רֵישׁ פֶּרֶק ח).

27. (שַׁעַר הַמִּצְוֹת פָּרָשַׁת תֵּצֵא. שַׁעַר הַגִּלְגּוּלִים הַקְדָּמָה ו, ז, יב. שַׁעַר הַפְּסוּקִים פָּרָשַׁת בְּרֵאשִׁית דְּרוּשׁ ג. וּמְצַיְּינִים שָׁם לְתַנְחוּמָא וּשְׁמוֹת רַבָּה פָּרָשָׁה מ, ג).

28. (רֹאשׁ הַשָּׁנָה ח, א).

29. [וְעַיֵּין מַה שֶּׁנִּתְבָּאַר בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "יְבִיאוּ לְבוּשׁ מַלְכוּת" (תּוֹרָה אוֹר צ, ד), גַּבֵּי "וְלָכֵן אָמְרוּ רַז"ל: הַנְּבִיאִים וְהַכְּתוּבִים עֲתִידִים לְהִבָּטֵל כו'". עַיֵּין שָׁם] .

30. (אָבוֹת רֵישׁ פֶּרֶק ה).

31. [וְעַיֵּין מַה שֶּׁכָּתַב הַרַמַ"ז, בְּפָרָשַׁת תּוֹלְדוֹת, בְּדַף קל"ה, עַמּוּד א', בְּפֵירוּשׁ "בַּמַּאֲמָר אֶחָד". עַיֵּין שָׁם].

32. [עַיֵּין בַּזֹּהַר: בְּשַׁלַּח, דַף ס"ג, עַמּוּד ב'. וּבְפָרָשַׁת יִתְרוֹ, דַף פ"ח, עַמּוּד א'. וְעַיֵּין מַה שֶּׁנִּתְבָּאַר בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "לְבָאֵר עִנְיָן יוֹם הַכִּפּוּרִים" (לִקְמָן סח, ג), גַּבֵּי: "כַּאֲשֶׁר יִתְבּוֹנֵן הַמַּשְׂכִּיל כִּי בָּאֱמֶת חֲדָשִׁים לַבְּקָרִים כו'". יְעוּיַּן שָׁם].

וְכֵן חַיּוּת שֶׁל שָׁנָה זוֹ אֵינוֹ הַחַיּוּת שֶׁל שָׁנָה שֶׁעָבְרָה. וְזֶהוּ שֶׁאוֹמְרִים בְּרֹאשׁ־הַשָּׁנָה "זֶה הַיּוֹם **תְּחִלַּת** מַעֲשֶׂיךָ", שֶׁנַּעֲשָׂה הָאָרָה מֵחָדָשׁ מֵהַכְּלָל.

וְכֵן אֵצֶל הַתּוֹרָה נֶאֱמַר "אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ **הַיּוֹם**", כִּי בֶּאֱמֶת צָרִיךְ לֵירֵד דֶּרֶךְ הִשְׁתַּלְשְׁלוּת לְהִתְלַבֵּשׁ בִּזְמַן[33]. וּבְכָל יוֹם יוֹרֵד הָאָרָה חֲדָשָׁה מֵהַתּוֹרָה לְהִתְלַבֵּשׁ. וְזֶהוּ שֶׁאָנוּ מְבָרְכִין בְּכָל יוֹם "**נוֹתֵן** הַתּוֹרָה" מֵחָדָשׁ[34].

וְכֵן כְּנֶסֶת־יִשְׂרָאֵל – "**חֲדָשִׁים** לְבָקָרִים רַבָּה **אֱמוּנָתֶךָ**" (אֵיכָה ג, כג): שֶׁבְּכָל יוֹם צָרִיךְ לִקְנוֹת בְּנַפְשׁוֹ אֱמוּנָה חֲדָשָׁה מֵהַמָּקוֹר. כִּי "יָמִים יֻצָּרוּ" (תְּהִלִּים קלט, טז): כָּל יְמֵי הָאָדָם שֶׁהֵם שִׁבְעִים שָׁנָה[35], הֵם "יֻצָּרוּ" וּקְצוּבִים לְאָדָם[36], "**וְלֹא** אֶחָד בָּהֶם" (שָׁם), שֶׁהַקְּרִי הוּא בְּוָי"ו, שֶׁהַיָּמִים הַנִּקְצָבִים הוּא בִּשְׁבִיל שֶׁיִּתְגַּלֶּה וְיִתְרַבֶּה הָאָרָה בֶּאֱמוּנָה, בְּתוֹסֶפֶת חָדָשׁ בְּכָל יוֹם. וְזֶהוּ "רַבָּה אֱמוּנָתֶךָ" – מִבְּחִינַת סוֹבֵב, עַל יְדֵי שֶׁרוֹאֶה בְּכָל יוֹם – עֶרֶב וָבֹקֶר, תְּמִידִין כְּסִדְרָן, מִזֶּה יַכִּיר לְמַעְלָה מֵהַזְּמָן. :

ב. וְהִנֵּה הָאָרָה שֶׁבְּנֶפֶשׁ הָאָדָם הִיא בִּשְׁנֵי בְּחִינוֹת – **מְמַלֵּא וְסוֹבֵב:**

"**מְמַלֵּא**" נִקְרָא שֶׁמִּתְלַבֵּשׁ וְנִתְפַּס בְּמוֹחוֹ הַשָּׂגַת אֱלֹהוּת. כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (נְצָבִים ל, יט־כ): "וּבָחַרְתָּ בַּחַיִּים [..] לְאַהֲבָה אֶת ה' וגו' כִּי הוּא חַיֶּיךָ", כִּי הַבְּחִירָה – בְּשֵׁכֶל לְבָד לִבְחוֹר בְּטוֹב וְלִמְאוֹס בְּרָע, וְאַהֲבָה הוּא בַּלֵּב, וְהַבְּחִירָה קוֹדֶם לְאַהֲבָה;

שֶׁצָּרִיךְ לְהַרְגִּיל אֶת עַצְמוֹ בְּשִׂכְלוֹ שֶׁיִּהְיֶה מוּסְכָּם אֶצְלוֹ לִבְחוֹר בַּחַיִּים[37], כְּמַאֲמָר (שָׁם, טו. יט): "רְאֵה נָתַתִּי לְפָנֶיךָ הַיּוֹם וגו' וּבָחַרְתָּ בַּחַיִּים", שֶׁהוּא הַחַיּוּת שֶׁל שָׁמַיִם וָאָרֶץ שֶׁאָנוּ רוֹאִים, וְלֹא לִבְחוֹר בְּגַשְׁמִיּוּת, שֶׁהֵן כָּל תַּעֲנוּגֵי עוֹלָם־הַזֶּה הַכְּלָה וְנִפְסָד שֶׁנִּקְרָא "מָוֶת".

וְאַחַר שֶׁיַּסְכִּים בְּשִׂכְלוֹ הַבְּחִירָה בַּטּוֹב שֶׁהוּא הַחַיִּים, יִתְבּוֹנֵן לָבוֹא לִבְחִינַת אַהֲבָה[38], "כִּי הוּא חַיֶּיךָ", שֶׁהוּא הַחַיִּים הָאֲמִיתִּיִּים, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (תְּהִלִּים לו, י): "כִּי עִמְּךָ מְקוֹר חַיִּים". וְזֶהוּ בְּחִינַת מְמַלֵּא שֶׁבְּנֶפֶשׁ הָאָדָם, שֶׁהָאַהֲבָה נִתְלַבֵּשׁ וְנִתְפַּס בְּשִׂכְלוֹ, וְהוּא בְּחִינַת "בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ" (וְאֶתְחַנַּן ו, ה).

וּבְחִינַת "**סוֹבֵב**" הוּא בְּחִינַת "וּבְכָל מְאֹדֶךָ" (שָׁם), לְמַעְלָה מֵהַכִּלְיוֹ שֶׁהוּא הַשֵּׂכֶל[39].

[וְעַל דֶּרֶךְ זֶה גַּם בִּתְשׁוּבָה יֵשׁ ב' בְּחִינוֹת: תְּשׁוּבָה־תַּתָּאָה וּתְשׁוּבָה־עִילָּאָה[40]].

אַךְ לְהַסְבִּיר הָעִנְיָן – אֵיךְ אֶפְשָׁר לִהְיוֹת עֲבוֹדָה בִּבְחִינַת סוֹבֵב לְמַעְלָה מֵהַשֵּׂכֶל?

אַךְ הָעִנְיָן הוּא עַל יְדֵי תְּשׁוּבָה בִּמְסִירַת־נֶפֶשׁ שֶׁהוּא לְמַעְלָה מֵהַדַּעַת. וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר, שֶׁלָּכֵן לֹא נֶאֱמַר בַּתּוֹרָה טַעַם עַל מִסִּירַת־נֶפֶשׁ כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר טַעַם עַל אַהֲבָה, כִּדְכְתִיב (פָּרָשָׁתֵנוּ ל, כ): "לְאַהֲבָה אֶת ה' אֱלֹקֶיךָ [..] כִּי הוּא חַיֶּיךָ". וְהַיְינוּ לְפִי שֶׁהָאַהֲבָה נִמְשֶׁכָה מִבְּחִינַת שֵׂכֶל וְטַעַם דְּדֶרֶךְ הִשְׁתַּלְשְׁלוּת. מַה שֶּׁאֵין כֵּן עַל מִסִּירַת־נֶפֶשׁ לֹא נֶאֱמַר טַעַם, לְפִי שֶׁהוּא לְמַעְלָה מֵהַשֵּׂכֶל[41]. וְהִיא בְּחִינַת אֱמוּנָה שֶׁלְּמַעְלָה מֵהַדַּעַת, שֶׁנִּמְשָׁךְ מִבְּחִינַת סוֹבֵב[42]. לָכֵן "בְּמָקוֹם שֶׁבַּעֲלֵי־תְּשׁוּבָה עוֹמְדִים כו'[43]".

אַךְ לְהָבִין טַעַם הַדָּבָר:

---

33. [וְעַיֵּן מַה שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּפָרָשַׁת עֵקֶב, בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "וּלְהָבִין שֹׁרֶשׁ כו'", גַּבֵּי פֵּירוּשׁ "עַל תּוֹרָתְךָ שֶׁלַּמַּדְתָּנוּ" (לְעֵיל יז, ב: "**תּוֹרָתְךָ** הִיא בְּחִינַת תּוֹרָה דַּאֲצִילוּת, **וְשֶׁלִּמַּדְתָּנוּ** הִיא בְּחִינַת הַתּוֹרָה דְּבִי"ע").

34. [**וְעוֹד יוּבַן זֶה, עַל פִּי מַה שֶׁנִּתְבָּאֵר** לְעֵיל סוֹף דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "כִּי הַמְצָוָה הַזֹּאת", **גַּבֵּי** "כָּל הַקּוֹרֵא וְשׁוֹנֶה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא קוֹרֵא **וְשׁוֹנֶה כְּנֶגְדּוֹ**" (לְעֵיל מו, א: וְהַיְינוּ הַמְשֻׁכֶּת אוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא לִהְיוֹת נִמְשָׁךְ וּמִתְגַּלֶּה בִּבְחִינַת "קוֹרֵא וְשׁוֹנֶה": "קוֹרֵא" הוּא בְּחִינַת חָכְמָה־עִילָּאָה – תּוֹרָה־שֶׁבִּכְתָב, "וְשׁוֹנֶה" – תּוֹרָה שֶׁבְּעַל־פֶּה, הִיא בְּחִינַת חָכְמָה־תַּתָּאָה; שֶׁכָּל הַמְשֻׁכּוֹת אֵלּוּ מֵאֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא תְּלוּיוֹת בְּעֵסֶק הַתּוֹרָה שֶׁל יִשְׂרָאֵל לְמַטָּה, כִּי לוּלֵי זֹאת חֲרֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ־הוּא מְצַד עַצְמוֹ רָם וְנִשָּׂא אֲפִילּוּ מִבְּחִינַת חָכְמָה־עִילָּאָה.).

וְעַיֵּן מַה שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "אֲנִי יְשֵׁנָה וְלִבִּי עֵר", גַּבֵּי: "וְהִנֵּה בְּאִתְעָרוּתָא־דְּתַתָּא זוֹ – אִתְעָרוּתָא־דְּלְעֵילָא כו'", וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב (תְּהִלִּים עח, ה): "וַיָּקָם עֵדוּת בְּיַעֲקֹב כו'". עַיֵּן שָׁם (לְקַמָּן שִׁיר הַשִּׁירִים לג סוֹף עַמּוּד ד), וּבְדִבּוּר הַמַּתְחִיל "צְאֶינָה וּרְאֶינָה" (פֶּרֶק ג – לְקַמָּן שִׁיר הַשִּׁירִים כה, ג). וְעַיֵּן מַה שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּפָרָשַׁת בְּשַׁלַּח בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֹכְלוּהוּ הַיּוֹם" (תּוֹרָה אוֹר סה, ב וְאֵילָךְ).

35. (תְּהִלִּים צ, י: "יְמֵי שְׁנוֹתֵינוּ בָהֶם שִׁבְעִים שָׁנָה").

36. (אִיּוֹב יט, כו: "וְהֵלָא צְבָא לָאֱנוֹשׁ עֲלֵי אָרֶץ, וְכִימֵי שָׂכִיר יָמָיו. וּבִמְצוּדַת דָּוִד: "קֵץ וּזְמַן יֵשׁ לְאָדָם עַל הָאָרֶץ וְיָמָיו מוּגְבָּלִים וּקְצוּבִים כִּימֵי שָׂכִיר").

37. [וְעַיֵּן מַה שֶׁנִּתְבָּאֵר מִזֶּה בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "שְׁמַע יִשְׂרָאֵל" – בְּפָרָשַׁת וָאֶתְחַנַּן (לְעֵיל יא, ב)].

38. וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר מִזֶּה בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "שְׁמַע יִשְׂרָאֵל" (לְעֵיל יא, ב).

39. וְעַיֵּן מַה שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "וְעַתָּה יִגְדַּל נָא" (לְעֵיל שְׁלַח לח, ד).

40. (רְאֵה זֹהַר חֵלֶק ג קכג, א).

41. [וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר: בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "כִּי טוֹבִים דּוֹדֶיךָ" – בְּפָרָשַׁת שְׁמוֹת (תּוֹרָה אוֹר נג, א). וּבְדִבּוּר הַמַּתְחִיל "חַיֵּיב אִינִשׁ לְבַסּוּמֵי בְּפוּרְיָא" (תּוֹרָה אוֹר צט, ב)].

42. [**וְעַיֵּן מַה שֶׁנִּתְבָּאֵר** בְּבֵיאוּר עַל פְּסוּק "וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים" (תּוֹרָה אוֹר עו, ג), גַּבֵּי "כִּי תִקְנֶה עֶבֶד עִבְרִי" (מִשְׁפָּטִים כא, ב): **שֶׁשֹּׁרֶשׁ הַנִּשְׁמוֹת** – מִבְּחִינַת "בְּעֵבֶר הַנָּהָר" הַ"יּוֹצֵא מֵעֵדֶן" (בְּרֵאשִׁית ב, י), שֶׁהוּא מִבְּחִינַת עִגּוּלִים וְ'סוֹבֵב כָּל עָלְמִין'.

וְהִנֵּה גִּילּוּי בְּחִינָה זוֹ בְּנֶפֶשׁ הָאָדָם, זֶהוּ הַגִּילּוּי מִבְּחִינַת סוֹבֵב, וְהוּא שֶׁלֹּא כְּסֵדֶר הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת מִשֵּׂכֶל לְמִדּוֹת כו', **כִּי אִם מִלְּמַעְלָה מִסֵּדֶר הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת.** וּבְעִנְיָן "אַף עַל גַּב דְּאִיהוּ לֹא חָזֵי מַזָּלֵיהּ חָזֵי" (מְגִילָּה ג, א), **שֶׁהַמְשָׁכָה זוֹ מִבְּחִינַת מַזָּלֵיהּ בְּפְנִימִית – הוּא הַגִּילּוּי מִלְּמַעְלָה מִבְּחִינַת הִשְׁתַּלְשְׁלוּת עִילָּה וְעָלוּל, שֵׂכֶל וּמִדּוֹת** כו'].

43. ("צַדִּיקִים גְּמוּרִים אֵין יְכוֹלִים לַעֲמוֹד". בְּרָכוֹת לד, ב).

הִנֵּה כְּתִיב: "אֲנִי רִאשׁוֹן וַאֲנִי אַחֲרוֹן" (יְשַׁעְיָה מד, ו); וּכְתִיב: "**בִּדְבַר** ה' וגו'[44]". פֵּירוּשׁ: שֶׁהַבְּרִיאָה הִיא עַל יְדֵי **דִּבּוּר**; וּכְתִיב (בְּרֵאשִׁית א, א): "בְּרֵאשִׁית **בָּרָא** אֱלֹהִים", שֶׁהַבְּרִיאָה הִיא יֵשׁ מֵאַיִן.

וְהָעִנְיָן:

שֶׁבְּרִיאַת הָעוֹלָמוֹת אֵינוֹ בְּדֶרֶךְ הִשְׁתַּלְשְׁלוּת מֵעִילָּה לְעָלוּל עַל דֶּרֶךְ מָשָׁל אֵצֶל הָאָדָם שֶׁהַמִּדּוֹת מֵהַשֵּׂכֶל וְהַדִּיבּוּר מֵהַמִּדּוֹת הוּא דֶּרֶךְ הִשְׁתַּלְשְׁלוּת, שֶׁעַל יְדֵי הַמִּדָּה נַעֲשֶׂה הֶבֶל הַלֵּב; וְאַחַר כָּךְ קוֹל וְדִבּוּר, שֶׁהַדִּבּוּר נִמְשָׁךְ מֵהַקּוֹל, וְהַקּוֹל וְכוּ' – הַכֹּל בְּדֶרֶךְ הַמְשָׁכָה וְהִשְׁתַּלְשְׁלוּת עִילָּה וְעָלוּל.

אֲבָל בִּבְרִיאַת הָעוֹלָמוֹת אֵינוֹ דֶּרֶךְ הִשְׁתַּלְשְׁלוּת וְהַמְשָׁכָה; שֶׁמַּאֲמָר "יְהִי רָקִיעַ" (בְּרֵאשִׁית א, ו), אֵינוֹ עֵרֶךְ שֶׁל הַמַּאֲמָר שֶׁיִּהְיֶה נִמְשָׁךְ מִמֶּנּוּ רָקִיעַ; שֶׁאַף רִיבּוֹא רִבְבוֹת צִמְצוּמִים וְהִשְׁתַּלְשְׁלוּת מִמַּדְרֵגָה לְמַדְרֵגָה דֶּרֶךְ עִילָּה וְעָלוּל לֹא יוֹעִילוּ שֶׁיִּשְׁתַּלְשֵׁל וְיִתְהַוֶּה חוֹמֶר גַּשְׁמִי – אֲפִילוּ כְּמוֹ חוֹמֶר הָרָקִיעַ – מֵהִשְׁתַּלְשְׁלוּת הָרוּחָנִיּוּת כו'.

אֶלָּא שֶׁהוּא כֹּחַ אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא הַכֹּל יָכוֹל לִבְרוֹא הָרָקִיעַ עַל יְדֵי הַמַּאֲמָר "יְהִי רָקִיעַ" יֵשׁ מֵאַיִן. וְזֶהוּ שֶׁלֹּא כְּסֵדֶר הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת כִּי אִם בִּבְחִינַת דִּלּוּג. וְכֵן כָּל הַנִּבְרָאִים כו' מֵהַבּוֹרֵא – הוּא מֵאַיִן וְלֹא דֶּרֶךְ הִשְׁתַּלְשְׁלוּת.

כִּי אִי אֶפְשָׁר לִהְיוֹת נִמְשָׁךְ בְּחִינַת נִבְרָא – גַּם בְּחִינַת חָכְמָה שֶׁבָּהֶם – אֲפִילוּ מִבְּחִינַת דִּבּוּר שֶׁלְּמַעְלָה, שֶׁהוּא בְּחִינַת הִתְגַּלּוּת שֶׁלְּמַעְלָה. שֶׁהַבּוֹרֵא הוּא הֵיפֶךְ הַנִּבְרָאִים. וַאֲפִילוּ גַּם עַל הִתְהַוּוּת חָכְמָה־עִילָּאָה מֵאֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא נֶאֱמַר (אִיּוֹב כח, יב): "וְהַחָכְמָה מֵאַיִן תִּמָּצֵא". שֶׁאֲפִילוּ לִהְיוֹת נִמְשָׁךְ בְּחִינַת "אַנְתְּ חַכִּים וְלָא בְּחָכְמָה יְדִיעָא"[45], הַיְינוּ, הִתְלַבְּשׁוּת אוֹר אֵין־סוֹף בְּחָכְמָה אֵינוֹ בִּבְחִינַת הִשְׁתַּלְשְׁלוּת, וְכָל מַה שֶׁנִּזְכַּר בַּסְּפָרִים הִשְׁתַּלְשְׁלוּת עִילָּה וְעָלוּל אֵינוֹ עַל הַנִּבְרָאִים מֵהַבּוֹרֵא.

[כִּי אִם בְּהִשְׁתַּלְשְׁלוּת רוּחַ־הַבְּהֵמָה מִ"פְּנֵי־שׁוֹר" שֶׁבַּמֶּרְכָּבָה. מַה שֶׁאֵין כֵּן בְּהִתְהַוּוּת הַגַּשְׁמִיּוּת מִמָּשׁ, וְכֵן בְּהִתְהַוּוּת הָרוּחָנִיּוּת מֵאֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא הוּא יֵשׁ מֵאַיִן מִמָּשׁ. וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאַר כָּל זֶה בְּ"אִגֶּרֶת הַקֹּדֶשׁ" (סִימָן כ) דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "אִיהוּ וְחַיּוֹהִי"].

וְזֶהוּ "**אֲנִי רִאשׁוֹן**", פֵּירוּשׁ: שֶׁלִּהְיוֹת הִתְהַוּוּת, רֵאשִׁית הַהִתְהַוּוּת הַיְינוּ חָכְמָה־עִילָּאָה, הוּא שֶׁלֹּא עַל יְדֵי הִשְׁתַּלְשְׁלוּת אֶלָּא "וְהַחָכְמָה מֵאַיִן תִּמָּצֵא", וְזֶהוּ "**אֲנִי** רִאשׁוֹן" – **אֲנִי** אוֹתִיּוֹת **אַיִן**[46].

וְעַל דֶּרֶךְ זֶה גַּם כֵּן "**אֲנִי אַחֲרוֹן**", הַיְינוּ: לִהְיוֹת הִתְהַוּוּת שָׁמַיִם וָאָרֶץ גַּשְׁמִיִּים מִן הַמַּאֲמָר הָרוּחָנִי אֵינוֹ דֶּרֶךְ הִשְׁתַּלְשְׁלוּת כִּי אִם יֵשׁ מֵאַיִן. וְהוּא מִבְּחִינַת 'סוֹבֵב כָּל עָלְמִין'[47]. וְלָכֵן כָּל הַמְשָׁכוֹת צָרִיךְ לִהְיוֹת מֵהַמָּקוֹר שֶׁהוּא הָאַיִן.

וְלָכֵן, כְּדֵי לְהַמְשִׁיךְ הֶאָרָה וְהַמְשָׁכָה זוֹ, וּמַה גַּם בְּרֹאשׁ־הַשָּׁנָה שֶׁאַזַּי נִמְשָׁךְ חִיּוּת כְּלָלִי לְכָל הַשָּׁנָה, לָכֵן צָרִיךְ לִהְיוֹת הָעֲבוֹדָה גַּם כֵּן בִּבְחִינַת סוֹבֵב שֶׁבַּנֶּפֶשׁ.

וְזֶהוּ דַּוְקָא עַל יְדֵי תְּשׁוּבָה, שֶׁבַּאֲשֶׁר הָאָדָם מוֹסֵר נַפְשׁוֹ לַה' כְּמוֹ רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן דּוּרְדַּיָּא[48], שֶׁהוּא מְסִירַת הָרָצוֹן; וְעַל דֶּרֶךְ זֶה עַל כָּל פָּנִים מְסִירַת הָרָצוֹן לַה' בְּכָל עִנְיְנֵי רְצוֹנוֹת הַנֶּפֶשׁ, לִהְיוֹת "בַּטֵּל רְצוֹנְךָ"[49], לִהְיוֹת "עוֹצֵם עֵינָיו" (יְשַׁעְיָה לג, טו) וְכַנַּ"ל; וְכֵן בִּשְׁמִיעָה וְדִיבּוּר; וְכֵן "לֹא תָתוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם" (שְׁלַח טו, לט) – בִּיטּוּל־רָצוֹן כַּנַּ"ל; וְכֵן בַּעֲשִׂיַּת טוֹב בְּעַל כָּרְחֲךָ דַּוְקָא, לַעֲשׂוֹת הַכֹּל בְּהֵיפוּךְ רְצוֹנוֹ. וְזֶהוּ גַּם כֵּן בִּבְחִינַת מְסִירַת־נֶפֶשׁ כִּי "מַה לִּי קְטֻלָּא כּוּלָּהּ כו'"[50], שֶׁהוּא אִתְכַּפְיָא סִטְרָא־אָחֳרָא עַל יְדֵי "לֵב נִשְׁבָּר וְנִדְכֶּה" (תְּהִלִּים נא, יט);

"אָדָם וּבְהֵמָה תּוֹשִׁיעַ" (תְּהִלִּים לו, ז) – שֶׁיַּעֲשֶׂה עַצְמוֹ כִּבְהֵמָה, וְלֹא יַחְפּוֹץ בְּרָצוֹן וְתַאֲווֹת גַּשְׁמִיּוֹת. כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (תְּהִלִּים עג, כה): "וְעִמְּךָ לֹא חָפַצְתִּי", דְּהַיְינוּ אֲפִילוּ מַה שֶׁ"עִמְּךָ", "הוּא הַיּוֹדֵעַ, הוּא הַמַּדָּע"[51], "אִיהוּ וְגַרְמוֹהִי חָד"[52], כִּי אִם "כְּלָה שְׁאֵרִי וּלְבָבִי" (תְּהִלִּים עג, כו) אֵלָיו יִתְבָּרֵךְ מַמָּשׁ. וּכְמַאֲמָר (וָאֶתְחַנַּן ד, ז): "בְּכָל קָרְאֵנוּ **אֵלָיו**" – **וְלֹא לְמִדּוֹתָיו**[53], מִכָּל־שֶׁכֵּן וְקַל־וָחֹמֶר – רְצוֹנוֹת גַּשְׁמִיִּים כו'.

וְעַל יְדֵי זֶה יוּכַל לָבֹא לִבְחִינַת "וּבְכָל **מְאֹדֶךָ**", לְהַמְשִׁיךְ מִבְּחִינַת סוֹבֵב, כִּי עַל יְדֵי בִּיטּוּל הָרָצוֹן הוּא מַגִּיעַ לְהַמָּקוֹר שֶׁהוּא הָאַיִן.

וּכְתִיב (תְּהִלִּים קמה, יח): "קָרוֹב ה' לְכָל קוֹרְאָיו וגו' בֶּאֱמֶת". וְזֶהוּ "**קוֹרֵא** בַּתּוֹרָה"[54]: שֶׁקּוֹרֵא לְהַמָּקוֹר לִהְיוֹת נִמְשָׁךְ בַּתּוֹרָה. כִּי "אוֹרַיְיתָא מֵחָכְמָה נָפְקַת"[55], "וְהַחָכְמָה מֵאַיִן

---

44. (תְּהִלִּים לג, ו: "בִּדְבַר ה' שָׁמַיִם נַעֲשׂוּ").

45. (תִּקּוּנֵי זֹהַר בַּהַקְדָּמָה, "פָּתַח אֵלִיָּהוּ").

46. (רְאֵה גַּם כֵּן מְאוֹרֵי אוֹר אוֹת א סָעִיף סד).

47. וְעַיֵּין מַה שֶׁנִּתְבָּאַר מִזֶּה עַל פָּסוּק "יְבִיאוּ לְבוּשׁ מַלְכוּת" (תּוֹרָה אוֹר צב, ב וְאֵילָךְ).

48. (עֲבוֹדָה זָרָה יז, א).

49. (אָבוֹת ב, ד).

50. (בָּבָא קַמָּא סה, א (וְעוֹד): "מַה לִּי קְטֻלָּה כּוּלָּהּ מַה לִּי קְטֻלָּה פַּלְגָּא").

51. (רַמְבַּ"ם הִלְכוֹת יְסוֹדֵי הַתּוֹרָה פֶּרֶק ב, הֲלָכָה י).

52. (תִּקּוּנֵי זֹהַר בַּהַקְדָּמָה).

53. (פִּרְדֵּס שַׁעַר לב רֵישׁ פֶּרֶק ב בְּשֵׁם הַסִּפְרִי).

54. (בְּרָכוֹת רֵישׁ פֶּרֶק ב. וּבְכַמָּה מְקוֹמוֹת).

55. (זֹהַר חֵלֶק ב קכא, א. רְאֵה גַּם כֵּן שָׁם פה, א. חֵלֶק ג פא, א).

תִּמָּצֵא", וְעַל יְדֵי מְסִירַת־נֶפֶשׁ מַמְשִׁיךְ מֵהַמָּקוֹר. וְכָל מַה שֶּׁלּוֹמֵד וְקוֹרֵא אַחַר כָּךְ, הוּא נִקְרָא "תּוֹרָה־לִשְׁמָהּ" – לְשֵׁם הַתּוֹרָה, שֶׁמַּמְשִׁיךְ הָאָרָה מֵהַמָּקוֹר לְהַתּוֹרָה.

וְזֶהוּ "וַעֲשִׂיתֶם **אֹתָם**" – "אַל תִּקְרָא אוֹתָם אֶלָּא **אַתֶּם**" וְכו'"[56]: שֶׁנִּקְרָא **עֲשִׂיַּית** הַמִּצְוָה וְלֹא קִיּוּם בְּלִבָּד, כִּי אִם עֲשִׂיָּה מֵחָדָשׁ, שֶׁהוּא בְּחִינַת הִתְפַּשְּׁטוּת הַמְּחִיָּה כָּל הָעוֹלָמוֹת. וְזֶהוּ שֶׁכָּתוּב "כִּי קָרוֹב אֵלֶיךָ הַדָּבָר כו' **לַעֲשׂוֹתוֹ**". "לַעֲשׂוֹתוֹ" דַּוְקָא, לְהַמְשִׁיכוֹ מֵחָדָשׁ מֵהַמָּקוֹר[57].

וְלָכֵן נֶאֱמַר בְּמוּסָף דְּרֹאשׁ־הַשָּׁנָה: "וַעֲשִׂיתֶם עוֹלָה" (פִּנְחָס כט, ב) – בְּחִינַת **לַעֲשׂוֹתוֹ**:

דְּהַנֵּה: "כִּי נִשְׂגָּב **שְׁמוֹ** לְבַדּוֹ" (תְּהִלִּים קמח, יג), "עַד שֶׁלֹּא נִבְרָא הָעוֹלָם הָיָה הוּא **וּשְׁמוֹ** בְּלִבָּד"[58]. שֶׁהַשֵּׁם אֵינוֹ עַצְמוּתוֹ, כְּמוֹ אֵצֶל הָאָדָם – שֵׁם רְאוּבֵן וְשִׁמְעוֹן אֵינוֹ אֶלָּא הָאָרָה מֵעַצְמוּתוֹ[59]. וְכֵן "בְּיוֹ"ד נִבְרָא עוֹלָם־הַבָּא[60] וּבְהֵ"א נִבְרָא עוֹלָם־הַזֶּה" – הַכֹּל בִּבְחִינַת "שֵׁם" לְבָד. וְעַל יְדֵי מְסִירַת־נֶפֶשׁ הוּא מַמְשִׁיךְ בְּחִינַת סוֹבֵב שֶׁמַּגִּיעַ עַד הַמָּקוֹר.

וְזֶהוּ "כִּי הַמִּצְוָה הַזֹּאת אֲשֶׁר **אָנֹכִי** מְצַוְּךָ הַיּוֹם", אֲנִי מַמָּשׁ, שֶׁהוּא מְהוּתוֹ וְעַצְמוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ שֶׁלְּמַעְלָה מַעְלָה מִבְּחִינַת שֵׁם וְהֶאָרָה כו'. וְלָכֵן נִקְרָא עֲשִׂיָּה מֵחָדָשׁ.

וְהַיְינוּ עַל יְדֵי "**בְּפִיךָ**" הוּא תּוֹרָה, "**וּבִלְבָבְךָ**" הוּא תְּשׁוּבָה.

וְזֶהוּ "**לַעֲשׂוֹתוֹ**", פֵּירוּשׁ: שֶׁזֶּהוּ שֶׁ**עוֹשִׂים** מַמָּשׁ כִּבְיָכוֹל בְּחִינַת "דְּבָרוֹ" וְלֹא קִיּוּם בְּלִבָּד כַּנַּ"ל. וּכְעִנְיָן "**וַיַּעַשׂ** דָּוִד **שֵׁם**" (שְׁמוּאֵל ב' ח, יג), כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר.

וְזֶהוּ שֶׁאוֹמְרִים בְּקָרְבַּן מוּסָף דְּרֹאשׁ־הַשָּׁנָה "וַעֲשִׂיתֶם עוֹלָה", כִּי רֹאשׁ־הַשָּׁנָה הוּא "תְּחִלַּת מַעֲשֶׂיךָ", שֶׁעוֹשִׂים וּבוֹנִים בְּחִינַת דְּבָרוֹ יִתְבָּרֵךְ. וְהַיְינוּ מֵהַמָּקוֹר שֶׁהוּא הָאַיִן.

וְזֶהוּ שֶׁאוֹמְרִים בְּמַלְכֻיּוֹת[61]: "כֹּה אָמַר ה' צְבָאוֹת מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל וְגוֹאֲלוֹ, אֲנִי רִאשׁוֹן וַאֲנִי אַחֲרוֹן כו'"[62].

וְגַם פֵּירוּשׁ "**לַעֲשׂוֹתוֹ**" – עַל דֶּרֶךְ מַה שֶּׁכָּתוּב בַּזֹּהַר פָּרָשַׁת וַיֵּרָא דַף קט"ו עַמּוּד א' עַל פָּסוּק (וַיֵּרָא כא, א) "**וַיַּעַשׂ ה'** לְשָׂרָה כו': "**עֲשִׂיָּיה אִיהוּ לְעֵילָא**". וְהַיְינוּ כִּי מִשָּׁם נִמְשַׁךְ גַּם כֵּן לִהְיוֹת הָעֲשִׂיָּיה וְהַהִתְהַוּוּת יֵשׁ מֵאַיִן, שֶׁזֶּהוּ לְמַעְלָה מֵהִשְׁתַּלְשְׁלוּת[63].

וְהַיְינוּ עַל יְדֵי "וְעִמְּךָ **לֹא חָפַצְתִּי**" (תְּהִלִּים עג, כה), אֲשֶׁר פֵּירוּשׁ "חֵפֶץ" הוּא הִתְּשׁוּקָה הַפְּנִימִית[64], וְהַיְינוּ עַל יְדֵי שֶׁיִּתְבּוֹנֵן שֶׁכָּל הָעוֹלָמוֹת הוּא רַק בְּחִינַת זְמָן, שֶׁהוּא בְּחִינַת הִתְפַּשְּׁטוּת הָאָרָה אַחַת כַּנַּ"ל, וּכְלָא חָשִׁיב לְגַמְרֵי לְגַבֵּי מָהוּתוֹ וְעַצְמוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ שֶׁלְּמַעְלָה מַעְלָה מִבְּחִינַת זְמָן[65].

וְלָזֶה נִתְּקְנוּ עֲשֶׂרֶת יְמֵי תְּשׁוּבָה: שֶׁיֵּשׁ עֶשֶׂר סְפִירוֹת בְּנֶפֶשׁ הָאָדָם – ג' שֹׂכְלִיִּים וְז' מִדּוֹת, וְצָרִיךְ לְהַעֲלוֹתָם כּוּלָּן לַה' בִּבְחִינַת תְּשׁוּבָה, עַד יוֹם־הַכִּפּוּרִים, שֶׁהוּא לְמַעְלָה כְּדִכְתִיב (אַחֲרֵי טז, ל): "**לִפְנֵי ה'** תִּטְהָרוּ", וְהַיְינוּ עַל יְדֵי תְּשׁוּבָה.

וְדֶרֶךְ פְּרָט יֵשׁ בִּתְשׁוּבָה גַּם כֵּן ב' מַדְרֵגוֹת – **תְּשׁוּבָה־תַּתְּאָה וּתְשׁוּבָה־עִילָּאָה**:

תְּשׁוּבָה־תַּתְּאָה הִיא בִּבְחִינַת **מְמַלֵּא** שֶׁבַּנֶּפֶשׁ, הַיְינוּ בְּמַחְשָׁבָה דִּבּוּר וּמַעֲשֶׂה הַנִּמְשָׁכִים מֵהַשֵּׂכֶל וּמִדּוֹת, לְקַשְּׁרָן כּוּלָּן אֵלָיו יִתְבָּרֵךְ כָּל אֶחָד לְפִי עֶרְכּוֹ. וְזֶהוּ עִנְיָן "בְּכָל **לְבָבְךָ**" – בִּשְׁנֵי יִצְרֶיךָ[66], "וּבְכָל נַפְשֶׁךָ".

אַךְ **תְּשׁוּבָה־עִילָּאָה** הוּא בְּחִינַת **סוֹבֵב** שֶׁבַּנֶּפֶשׁ, בְּחִינַת "בְּכָל **מְאֹדֶךָ**". וְגַם בְּחִינָה זוֹ הוּא "קָרוֹב אֵלֶיךָ", כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב: "כִּי קָרוֹב אֵלֶיךָ הַדָּבָר מְאֹד", וְכַנַּ"ל בְּפֵירוּשׁ "וְלֹא רְחוֹקָה הִיא כו', כִּי קָרוֹב כו'". :

---

56. (סִנְהֶדְרִין צט, ב. וַיִּקְרָא רַבָּה לה, ו. זֹהַר חֵלֶק ג קיג, א).

57. וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "בְּשָׁעָה שֶׁהִקְדִּימוּ [. .] נַעֲשֶׂה" (לְעֵיל בַּמִּדְבָּר יב, ד), בְּפֵירוּשׁ "**עוֹשֵׂי דְּבָרוֹ**".

58. (פִּרְקֵי דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר פֶּרֶק ג. רְאֵה גַּם כֵּן תִּקּוּנֵי זֹהַר תִּקּוּן יט).

59. וְעַיֵּן מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר מִזֶּה בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "אֶת שַׁבְּתוֹתַי תִּשְׁמֹרוּ" (לְעֵיל בְּהַר מא, ג).

60. (מְנָחוֹת כט, ב).

61. (יְשַׁעְיָה מד, ו: "כֹּה אָמַר ה' מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל וְגֹאֲלוֹ, ה' צְבָאוֹת: אֲנִי רִאשׁוֹן, וַאֲנִי אַחֲרוֹן, וּמִבַּלְעָדַי אֵין אֱלֹקִים").

62. וְעַיֵּן מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר מִזֶּה בְּשִׁיר הַשִּׁירִים, בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "צַוָּארֵךְ בַּחֲרוּזִים" (יג, ב). וְעַיֵּן בַּזֹּהַר סוֹף פָּרָשַׁת פִּנְחָס, דַּף רנ"ח, עַמּוּד ב', מֵעִנְיָן "וַעֲשִׂיתֶם עוֹלָה".

63. וְעַיֵּן מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר מִזֶּה בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "צֵו אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כו', אֶת הַכֶּבֶשׂ הָאֶחָד תַּעֲשֶׂה כו'" (לְעֵיל פִּנְחָס עח, ג־ד).

64. וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "וְשַׁמְתִּי כַּדְכֹד", גַּבֵּי "לְאַבְנֵי חֵפֶץ" (לְעֵיל פָּרָשַׁת רְאֵה כו, ב).

65. וְעַיֵּן מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "מִי אֵל כָּמוֹךָ" (לְקַמָּן רֹאשׁ הַשָּׁנָה סא, א וְאֵילָךְ).

66. (בְּרָכוֹת נד, א).

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער – אדמו"ר האמצעי

שערי תשובה

(נו) **וזהו** ושמר לך ה' אלקיך את הברית ואת החס' אשר נשבע לאבותיך כו'. דהנה לכאורה אין הפשוט מובן במ"ש והיה עקב תשמעון כו' בעבור זה ושמר לך את הברית וכו' דמה שייכות יש לזה עם זה כו' אך הנה מבואר למעלה דלנגד ג' מדריגות דשמיעה ושמירה ועשי' שהן מחשבה דיבור ומעשה כנ"ל אמר שבעבור זה יומשך מלמעל' למטה ג"כ ג' מדריגות כאלה בבחי' מחשבה דיבור ומעשה שנק' שמיעה ושמירה ועשיה והוא מ"ש ג"כ ג' מדריגות ברית וחסד ושבועה כו' וזהו את הברית ואת החסד אשר נשבע כו'. אך יש להבין איך מבחי' ג' מדריגות דמחשבה דו"מ הנ"ל שמלמטה למעלה יומשך ג"כ מלמעלה למטה ג' מדריגו' דברית וחסד ושבועה כו' וגם יש להבין מ"ש ושמר לך שמירה זו מה היא כו' והנה תחלה יש להבין בענין ג' מדריגות הללו דברית וחסד ושבועה כו' מהו ההפרש בין זה לזה. בהיות מבואר למעלה בענין כריתת ברית שעושין שני אוהבין נאמנים באהבתם עד מיצוי הנפש כדי שע"י מעשה כריתת ברית לא יבוטל אהבתם לעולם גם אם יתרחק מאד וישכחו זא"ז או יביאו דברי נרגן ביניהם או יעשה א' רעה לרעהו או יעשה א' דבר רע שראוי לשנאה וריחוק כו' עכ"ז רק הכריתת ברית לא יניח לעזוב את האהב' כו' דלכאורה זהו דבר פלא ביותר דמה מועיל המעשה גשמי שעושין בכריתת ברית זו כמו לעבור יחד בין ב' גזרים וכה"ג דממ"נ אם האהבה עזה עד מיצוי הנפש ממש כו' ממילא לא תבטל ולא תעזב מפני שום דבר בעולם לא מצד הריחוק ולא מצד דברי נרגן או מעשה רע וכה"ג ולמה צריך למעשה דכריתת ברית כלל ואם אין האהבה בתוקפה כ"כ עד שיוכל להיות בה שינוי ותמורה להתהפך לשנאה מצד איזהו דבר מה המפריד ומרחק כו' א"כ מה מועיל המעשה גשמי דכריתת ברית כו'. אך הנה האמת הוא דגם אם האהבה עזה ותקיפ' עד מיצוי הנפש שלא תבטל משום דבר מפריד כו' מ"מ אין זה רק בשעת תקפה דוקא שאז לא יתבטל לגמרי מכל וכל כמו מאהבה לשנאה וכה"ג אבל יוכל להיות שדבר המפריד יעשה סיבה להקטנת אור האהב' למעט אור תקפה מעט מעט ולהחליש כחה מאד עד שתתעלם בהעלם כל עיקר כחה ולא ישאר ממנה רק תכלית מעוטה בבחי' רשימו בעלמא שזהו תכלית הקטנות ואז כשהיא בבחי' אהבה זוטא בתכלית הקטנות יוכל לבא עוד גם לידי פירוד והתחלקות ע"י סיבת דבר הגורע אורה עד שמכבה אורה לגמרי עד שתהפך מאהבה לשנאה וכה"ג כמו ע"ד דוגמא ב' בנ"א אוהבים נאמנים בנפשם כאהבת דוד ויונתן שבודאי בשעת תוקף אהבתם בקרבתם זע"ז לא יועיל שום דבר בעולם להפריד בין הדבקים אך כאשר מתרחק איש מרעהו זמן רב כמו כ' או ל' שנה וכה"ג עד ששכח איש על רעהו לגמרי ולא נשאר כלל באור האהבה שום תוקף וכח אלא רק רשימו בעלמא וגם זה בהעלם גדול וכל עיקר תוקף האהבה נסתלק ונשאר בבחי' מקיף בהעל' מאוד מאד עד אשר גם כשיזכרו אותו על אודות האהבה לא תתעורר כלל בלבו כי נשכחה לגמרי מכל וכל מלהיות בבחי' גילוי רק בהעלם בבחי' מקיף לבד ואז ודאי יוכל להיות פירוד בין הדבקים ע"י דברי נרגן או סיבה אחרת להתהפך מאהבה לשנאה כו' לפי שמשך הזמן הזה עשה מיעוט והקטנה מאד כו' וכך הוא בסיבת דברי נרגן שמחלישים כח ותוקף האהבה מעט מעט עד שתשאר בבחי' הקטנות ביותר עד שבעשות לו רעה ממש יהפך לשונא וכן מסיבת מיאוס מעשיו הרעים מחלישים כח האהבה עד שנמאס בעיניו לגמרי לשנוא אותו כו' כמו אב לבן כשהרע מעשיו מאד שנהפך לשונא ולאכזר כו' וד"ל. אך לזה מועיל ענין הכריתת ברית שע"י כריתת הברית גם אם נשכחה האהבה לגמרי תתעורר מחדש ממש כשיזכור על הכריתת ברית דוקא. והטעם הוא לפי שבחי' כריתת ברית גם כשעושה מעשה לבד בגשמיות אבל שורש זה המעשה מורה על בחי' ההתקשרות עצמיות דוקא דהיינו שכל עצמות הנפש מתקשרת בעצמו' הנפש זולתו כמו ונפשו קשורה בנפשו הרי הקשר הזה מורה חיבור וקשר עצמי שהוא התאחדות עצם ב' הנפשות כאילו הן נפש א' ממש ואין קשר הזה בבחי' פרט מכחות הנפש כמו הרצון או השכל כו' שיש כאן ב' דברים א' שהמקושר ברצון לעשות רצון זולתו הרי הן ב' רצונות נבדלים במהותן רק שמתקשרין יחד והב' שאין התקשרות זו רק ברצון לבד ולא בשאר דבר זולתו ומכ"ש שאין התקשרות זו נוגע לדבר מה הנוגע בעצמו' הנפש שיוכל להיות שא"א לו לעמוד בו כלל אבל ההתקשרות של עצמות הנפש ממש הרי ב' הנפשות אינן נבדלים אלא נעשין כנפש א' ממש להיות שבחי' העצמות של הנפשות מתקשרים והיו לנפש א' ממש ונק' התקשרות זו בבחי' יחידה שבנפש וכמו ע"כ יעזב איש כו' ודבק באשתו והיו לבשר א' וכן ותדבק

נפשו בדינה כו' וכה"ג אהבת דוד ויהונתן שא' נפלאה
אהבתך כו' וד"ל. ולהיות כן גם כאשר נשכח ונתמעט
האהבה לגמרי ע"י הריחוק במשך הזמן הרב כנ"ל או
ע"י סיבת הפירודים הנ"ל מכל מקום בחי' ההתקשרות
העצמות הזאת שנקשר ב' הנפשות כנפש א' בבחי'
יחידה שבהם יש בכחה להחזיר אור תוקף האהבה
להיות בגילוי גמור כמקדם בכל האופנים שלא יועיל
פירוד בין הדביקים כלל דהיינו שעושה בחי'
התחדשות ההתעוררות אהבה שתתחדש להיות כמו
קודם שנפרדו שהיה אהבתם עזה עד מיצוי הנפש ומזה
יש הוראה גמורה שלא נסתלק תוקף האהבה העזה
לגמרי אלא נשאר בבחי' מקיף בהעלם עכ"פ כו' והגם
שכאשר יזכרו אותו על אודות האהבה העזה לא
תתעורר כלל בלבו כי נשכחה לגמרי מכל וכל כנ"ל
מ"מ ע"י מעשה כריתת ברית דוקא כשעשו מעשה
לזכרון אהבה והתקשרות עצמיות הנפשות הנ"ל אז
כאשר יזכירהו על מעשה כריתת ברית הזאת דוקא אז
יש בכחה לעשות מחדש התעוררות האהבה העזה
כמקדם בגילוי גמור שלא תתבטל לעולם מן הלב
והיינו מפני שביכולת המקיף להחזיר אור הפנימי
מחדש כו' ודוקא מקיף דיחידה מפני שבחי' יחידה היא
עיקר והמקור הכללי שכל הכחות כלולים בה וא"כ גם
שנתמעט הארת האהבה בבחי' הקטנות מאד תוכל
להחזיר האור להיות בבחי' הגדלות (כי כל ט"ס חב"ד
כו' גדלות וקטנות כלולי' רק בחצי התחתון שביחידה
וכריתת ברית היינו כתר שבכתר ולזה בכח פנימיות
הכתר דוקא להחזיר פנים בפנים ביחוד דמוחין דגדלות
כו' כנ"ל והוא בחי' התקשרות העצמות של הרצון ולא
התקשרות הרצון לבד כו' וז"ש לעברך בברית ה'
אלקיך שהוא בחי' התחלקות הכתר לחצאין כמ"ש
במ"א וד"ל) ונמצא שאע"פ שעיקר ענין כריתת ברית
הוא רק זכרון האהבה מ"מ כשיזכירוהו בלא כריתת
ברית אינו מועיל כלל אע"פ שהיה ביניהם בחי'
התקשרות עצמיות אבל נשאר בבחי' מקיף לבד כו' אך
כשעשו מעשה דכריתת ברית מועיל הזכרון של
האהבה לחדש אותה כמבראשונה כו' מפני שע"י
המעשה הזאת יוכל לבא בחי' המקיף של ההתקשרות
העצמיות למטה להועיל לכח הזכרון לעורר את תוקף
האהבה מחדש בכל תקפה וגבורתה הקדום וא"כ הרי
מובן שיש יתרון למעשה הגשמיות דכריתת ברית
מגופה של עצם ההתקשרות אע"פ שהוא כמו שעושין
אות וסימן לזכרון לבד מ"מ מועיל יותר מגופה של
ההתקשרות שתוכל להבטל לגמרי כנ"ל וזכרון הברית
אין לו ביטול והפסק לעולם כו' וד"ל. ומעתה יש
להבין ענין החסד ומהו ההפרש בין ברית לחסד
שהוצרך לומר את הברית ואת החסד כו'. אך הנה כמו
שמבואר למעלה בבחי' התקשרות עצמיות של הנפשות
שמתאחדים מצד העצם לבד ולא מסיבת איזה דבר
חוץ מן העצמות הנה אנו רואים שיוכל להיות כח
התקשרות פנימיות ועצמיות כזאת הבאה מן הצד
מדבר אחר ולא מצד עצם הנפש כלל גם כי רחוקים
היו לגמרי בטבעם ובמהותם אך ע"י אמצעות דבר אחר
הוא שמתקשרים יחד והיו לנפש א' ממש וכמו ע"כ
יעזב כו' ודבק באשתו שמתאחדים ומתקשרים ב'
הנפשות דמשפיע ומקבל מצד דבר אהבת ההשפעה
שביחודם תמיד מזה אהבתם נעשית בבחי' עצמי'
ופנימית ממש כמו התקשרות העצמו' הנ"ל וכמו
באהבת דוד ויהונתן שנא' אהבת נפשו אהבו כו' שזהו
כמו אהבת המשפיע שתדבק נפשו בנפש המקבל
וכמ"ש ודבק באשתו או כמו ותדבק נפשו בדינה כו'
וכן אהבת המקבל למשפיע שכורתת ברית למי
שעשאה כלי כו' ונק' בזהר אתדבקות רוחא ברוחא
בבחי' התדבקות והתקשרות עצמיות כנ"ל וכן מבחי'
השפעת הרב לתלמיד כל ימיו עד שעשאו כלי כמו פני
יהושע כפני לבנה שקיבל תמיד מפי משה פני חמה כו'
כמ"ש לא ימוש מתוך האוהל כו' וכך בכל אהבת
משפיע ומקבל והנה כמ"כ יש בחי' התקשרות עצמיות
שנולד מדבר ריבוי החסד והטוב ביותר דהיינו הפלגת
ריבוי החסד והטובה עד שכל נפשו תלויה בחסד זה
כמו להחיות רוח שפלים העני והאביון ברב טוב וחסד
כל הימים שפיקוח כל נפשו ונפשות ביתו תלויה בחסד
זה שמחיה לנפשו בחיות חדש בכל יום או רב החסד
להציל האדם מן המות בראותו שטובע בנהר או לסטים
קמים עליו או נידון להריגה עפ"י מלכות והאיש
החסדן בטבעו נותן נפשו עליו להצילו מן המות
וכשניצול על ידו אין לך חסד גדול כזה שהשיב לו
נפשו וכן החולה המסוכן כשירפאוהו ויקימנו ממות
לחיים וכה"ג הרי כל אלה עושה בחי' התקשרות
עצמיות בנפש המקבל החסד וגם נפש המשפיע החסד
נקשרה בנפש זה שע"י חסדו נעשה מחדש וא"כ הרי
מובן שעפ"י בחי' החסד והטוב יוכל להיות ג"כ בחי'
התקשרות עצמיות ולכך נקרא בשם חסד כי החסד הוא
בחנם שלא ע"י סיבת אהבה בתחלה כמו המציל
לזולתו מן המות שלא היה זה מצד אהבה כלל אלא
רק חסד פשוט וכן המחיה לנפש עני וכה"ג ויש חסד
שאינו נעשה רק מצד אהבה ולפי ערך האהבה אם רב
או מעט כן יהיה ערך החסד אם רב או מעט כו' אבל
החסד האמיתי הוא החסד אשר עושה בחנם שלא מצד
התקשרות אהבה כלל שהוא בחי' חסד פשוט ועצמי
בלתי מורכב בדבר מה גם לא באהבה או שכל ותענוג

ורצון כו' וזהו כמו החסד שנעשה מצד כריתת ברית בזכרון אהבה העצמי הנ"ל או מצד התקשרו' דמשפיע ומקבל שהוא למעלה מן השכל והטעם ע"כ לא יכלה כח החסד כי אין להתקשרות כזאת ביטול והפסק לעולם כו' וכך אין לחסד פשוט הזה ביטול והפסק לעולם שהרי אנו רואים בחוש שא"א לאדם לשכוח על רב טוב חסד של רעהו שהצילו ממות וכה"ג א"כ ה"ז כמו בחי' התקשרות עצמותו הנ"ל וד"ל. ועוד יש חסד שבא מצד אחר ואין לו ביטול ג"כ והוא כאשר ראה בחבירו שמסר נפשו בסכנת מות ממש בשבילו או סבל רוב צער ועינוי או ריבוי טורח ועבודה קשה שנגעה עד הנפש רק בשבילו כו' שלזה אין שיעור לחסד שצריך להשיב לו כו' וכן עוד יש חסד שאין לו שיעור כאשר ראה בהפקירות זולתו להניח כל אשר לו ולילך אחריו גם בסכנות כו' שזהו בחי' התקשרות עצמות כמו זכרתי לך חסד נעוריך כו' לכתך אחרי במדבר כו' וכמו רות שהלכה אחרי נעמי עד שא' כ"א המות יפריד כו' שבודאי אין שיעור לחסד שצריך לעשות לעבדו הנאמן שהשליך נפשו מנגד כו' והולך אחריו לשרתו ולעבדו וכה"ג יש ריבוי אופנים בחי' החסד שאין לו שיעור שנולד מצד וסיבה שחוץ מן עצמות הנפש אלא נחשב כמו התקשרות העצמית הנ"ל וה"ז בחי' התקשרות הנקנה מצד בחי' התפשטות עצם הנפש במה שמתקשרת בהתפשטותה ודבקותה בנפש זולתה לבד כמו ע"י סיבת ההשפעה או ע"י ההצלה דמות הנ"ל או מסיבת הפקירות נפש חבירו בעבורו כו' וכהאי גוונא שכל זה בחי' התפשטות ולא בחי' העצמיות אבל כל בחי' העצמות מתפשט על כן כמו התקשרות עצמות יחשב שאין לו שיעור ומדה ולא הפסק וביטול לעולם כנ"ל וד"ל:

חזינוך. להבין הפרש שבין תפלה לתורה. סד"פ

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל – אדמו"ר ה'צמח צדק'

דרך מצותיך

ב) וְאַף עַל פִּי שֶׁנִּתְבָּאֵר הֵיטֵב טוּב טַעַם לְמִצְוָה זוֹ, עֲדַיִין יֵשׁ בָּזֶה עוֹד טַעַם נִפְלָא, בְּעוֹצֶם הַטּוֹבָה שֶׁהָאָדָם עוֹשֶׂה לוֹ וּלְכָל הָעוֹלָם בְּקִיּוּם מִצְוַת עֲשֵׂה זוֹ, וּלְהֵיפוּךְ חַס וְשָׁלוֹם, כְּשֶׁמְּבַטֵּל מִצְוַת עֲשֵׂה זוֹ וְעוֹבֵר עַל לֹא־תַעֲשֶׂה שֶׁל תּוֹרָה דְּ"לֹא תִשְׁנָא":

וְהַיְינוּ עַל פִּי בֵּיאוּר מַאֲמַר הִלֵּל[16] הַנִּזְכָּר לְעֵיל, שֶׁאֵינוֹ מוּבָן גַּם כֵּן[17], לָמָּה בֵּיאֲרוּ מִצְוַת עֲשֵׂה זוֹ בְּעִנְיָן הַשְּׁלִילָה: "מַה דִּסְנֵי עֲלָךְ לְחַבְרָךְ לָא תַּעֲבִיד", וְלֹא אָמַר לוֹ הָהֵן שֶׁבָּהּ הַנִּגְלָה מִפְּשַׁט הַכָּתוּב כְּדִתְרְגֵם אוּנְקְלוֹס: "וּתְרַחֲמֵיהּ לְחַבְרָךְ כְּוָותָךְ"[18].

וְהָעִנְיָן, כִּי דְּבָרָיו אֵלֶּה הוּא פֵּירוּשׁ מִצְוַת "וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ" בְּעִנְיָן עָמוֹק. דְּהַיְינוּ, כְּמוֹ שֶׁ"אֵין אָדָם רוֹאֶה חוֹב לְעַצְמוֹ"[19], אֵין הַפֵּירוּשׁ שֶׁאֵינוֹ **יוֹדֵעַ** כְּלָל חוֹבוֹתָיו, אַדְּרַבָּה יוּכַל לִרְאוֹת וּלְהָבִין הֵיטֵב עֹמֶק פְּחִיתוּתוֹ יוֹתֵר מֵרְאִיַּית זוּלָתוֹ עָלָיו, שֶׁהֲרֵי זוּלָתוֹ אֵינוֹ רוֹאֶה אֶלָּא לְעֵינַיִם וְהוּא יִרְאֶה לַלֵּבָב[20]; אֶלָּא הַכַּוָּונָה, שֶׁאֵין הַחוֹב תּוֹפֵס מָקוֹם אֶצְלוֹ כְּלָל לְהִתְפַּעֵל מִזֶּה, וּכְאִילוּ אֵינוֹ רוֹאֶה אוֹתוֹ כְּלָל. כִּי מִפְּנֵי הָאַהֲבָה הַגְּדוֹלָה אֲשֶׁר הוּא אוֹהֵב מְאֹד אֶת עַצְמוֹ, עַל כָּל פְּשָׁעָיו שֶׁיּוֹדֵעַ בְּדַעְתּוֹ תְּכִסֶּה הָאַהֲבָה[21] בִּבְחִינַת מַקִּיף, שֶׁלֹּא יוּמְשַׁךְ מִן הַיְדִיעָה לִידֵי הִתְפַּעֲלוּת בַּמִּדּוֹת, וְלָכֵן אֵין תּוֹפְסִים מָקוֹם כְּלָל לְהִתְפַּעֵל מִזֶּה.

וְזֶהוּ שֶׁאֵינוֹ "**רוֹאֶה** חוֹב לְעַצְמוֹ", שֶׁנִּשְׁקַע וְנִתְבַּטֵּל בְּהָאַהֲבָה רַבָּה הַמְּכַסָּה עַל כָּל הַפְּשָׁעִים בִּבְחִינַת מַקִּיף. וְכַאֲשֶׁר יִרְאֶה זוּלָתוֹ עַל הַחוֹב שֶׁלּוֹ וְיָבִין אוֹתוֹ, יִרְגַּז מְאֹד אַף עַל פִּי שֶׁיּוֹדֵעַ בְּעַצְמוֹ שֶׁאֱמֶת הוּא. וְהַיְינוּ לְפִי שֶׁעִיקַּר רוֹגְזוֹ אֵינוֹ עַל עֶצֶם הַפְּחִיתוּת שֶׁחֲבֵירוֹ מְדַמֶּה שֶׁקֶר, שֶׁהֲרֵי יוֹדֵעַ שֶׁאֱמֶת הוּא, רַק עַל שֶׁיְּדִיעַת חֲבֵירוֹ אֶת פְּחִיתוּתוֹ הוּא בִּבְחִינַת יֵשׁ וְהִתְפַּעֲלוּת;

מַה שֶּׁאֵין כֵּן כְּשֶׁהוּא יוֹדֵעַ – הָאַהֲבָה מְכַסָּה, וְיִרְגַּז עַל חֲבֵירוֹ עַל הַהִתְגַּלּוּת שֶׁגִּילָה חֲבֵירוֹ הַחוֹב שֶׁלּוֹ מִתּוֹךְ הֶסְתֵּר וְכִסּוּי הָאַהֲבָה; שֶׁהָיְתָה מְכַסָּה עָלָיו וְלֹא הָיָה נִרְאֶה כְּלָל, וְעַתָּה אֵצֶל חֲבֵירוֹ נִרְאֶה לְיֵשׁ וּדְבַר מַה.

וְזֶהוּ "מַה דִּסְנֵי לָךְ" גִּילּוּי זֶה, "לְחַבְרָךְ לָא תַּעֲבִיד" – שֶׁלֹּא תִּרְאֶה חוֹבוֹתָיו וּפְשָׁעָיו, הֵן בְּמִילֵּי דְּעָלְמָא –

---

16. בֵּיאוּר מַאֲמַר הִלֵּל: נִתְבָּאֵר גַּם כֵּן בְּאוֹר הַתּוֹרָה פָּרָשַׁת שׁוֹפְטִים עַמּוּד תתלח וָאֵילָךְ.

17. כִּשְׁאֵלַת הַמַּהַרְשָׁ"א שָׁם בְּ"חִדּוּשֵׁי אַגָּדוֹת".

18. וְתֹאהֲבֵהוּ לַחֲבֵרְךָ כָּמוֹךָ.

19. שַׁבָּת קיט, א.

20. רוֹאֶה אֶלָּא לָעֵינַיִם וְהוּא יִרְאֶה לַלֵּבָב: עַל פִּי שְׁמוּאֵל א' טז, ז.

21. מִשְׁלֵי י, יב: "וְעַל כָּל פְּשָׁעִים תְּכַסֶּה אַהֲבָה".

בַּדְּבָרִים שֶׁבֵּין אָדָם לַחֲבֵירוֹ, וְהֵן בְּמִילֵי דִּשְׁמַיָּא – לְיֵשׁ וּדְבַר מַה, אֶלָּא יִהְיֶה הָאַהֲבָה שֶׁלְּךָ לוֹ גְּדוֹלָה כָּל כַּךְ, עַד שֶׁתְּכַסֶּה עַל הַפְּשָׁעִים וְלֹא תַּנִּיחַ אוֹתָם מִן הַיְּדִיעָה לָבֹא לְהִתְפַּעֲלוּת בַּמִּדּוֹת.

וּכְמוֹ כַּאֲשֶׁר יִהְיֶה לְאָדָם רָצוֹן וּתְשׁוּקָה נִפְלָאָה לַחֲבֵירוֹ מִצַּד הַמְשָׁכָה רַבָּה וַעֲצוּמָה שֶׁמֵּעַצְמִיּוּת הַנֶּפֶשׁ שֶׁיֵּשׁ לוֹ אֵלָיו – כָּל אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה לוֹ רָעוֹת הֵיפּוּךְ אַהֲבָתוֹ, לֹא יִהְיוּ תּוֹפְסִים מָקוֹם כְּלָל וּבְטֵילִים נֶגֶד הָאַהֲבָה־רַבָּה – "מַיִם רַבִּים לֹא יוּכְלוּ כוּ'"[22].

וְלָכֵן "זֶהוּ כָּל הַתּוֹרָה כּוּלָּהּ", שֶׁעַל יְדֵי הִתְכַּלְּלוּת נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל אֵלּוּ בְּאֵלּוּ וְהָיוּ לַאֲחָדִים מַמָּשׁ כְּאִילּוּ הִיא קוֹמָה אַחַת לְבָד, עַל יְדֵי זֶה גּוֹרֵם לְמַעְלָה עִנְיָן נִפְלָא שֶׁהוּא יְסוֹד וְתַכְלִית כָּל הַתּוֹרָה כּוּלָּהּ, וְהוּא עִנְיָן "יִחוּד קוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא וּשְׁכִינְתֵּיהּ"[23], שֶׁ"שְׁכִינְתֵּיהּ" הִיא "אִימָּא תַּתָּאָה" וּ"מַטְרוֹנִיתָא" – מְקוֹר נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל.

כִּי הִנֵּה "שׁוּפְרֵיהּ דְּיַעֲקֹב מֵעֵין שׁוּפְרֵיהּ דְּאָדָם"[24]. וּפֵירוּשׁ: שֶׁיַּעֲקֹב הָיָה כְּלוּלוּת כָּל הַנְּשָׁמוֹת – הוּא מֵעֵין שׁוּפְרֵיהּ דְּאָדָם הָעֶלְיוֹן שֶׁעַל הַכִּסֵּא[25], הוּא "מַרְאֵה דְּמוּת כְּבוֹד ה'" (יְחֶזְקֵאל א, כח); "כִּי חֵלֶק ה' עַמּוֹ" (הַאֲזִינוּ לב, ט), וּכְשֶׁמִּתְכַּלְּלִים נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל וְהָיוּ לַאֲחָדִים, עַל יְדֵי זֶה נַעֲשֶׂה "אֶחָד בְּאֶחָד"[26], שֶׁה' יִתְבָּרֵךְ מִתְיַיחֵד עִם הַיִּשְׂרָאֵל וְהָיוּ לַאֲחָדִים; וְאֵין הָאָדָם דְּלְעֵילָא רוֹאֶה חוֹב לְעַצְמוֹ. וְאָז הוּא "עוֹבֵר עַל כָּל פֶּשַׁע"[27] שֶׁל הַיִּשְׂרָאֵל, "כְּמַאן דְּמִסְתְּחֵי בְּיַמָּא רַבָּא"[28]. וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב: "לֹא הִבִּיט אָוֶן בְּיַעֲקֹב וְלֹא רָאָה עָמָל בְּיִשְׂרָאֵל" (בְּלָק כג, כא) מִפְּנֵי שֶׁ"ה' אֱלֹקָיו **עִמּוֹ**" (שָׁם), וְאֵין הָאָדָם רוֹאֶה עַל דֶּרֶךְ מָשָׁל חוֹבַת עַצְמוֹ. וְדַי לַמֵּבִין.

וְאֵין פֵּירוּשׁ "לֹא הִבִּיט" "וְלֹא רָאָה" שֶׁנֶּעֱלָמִים מִמֶּנּוּ חַס וְשָׁלוֹם, כִּי הַכֹּל גָּלוּי וְיָדוּעַ, "וַאֲפִילּוּ שִׂיחָה קַלָּה כוּ'"[29], אֶלָּא כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב: "וַיִּרָא אָוֶן **וְלֹא יִתְבּוֹנָן**" (אִיּוֹב יא, יא), שֶׁאֵין נִמְשָׁךְ מִן הַיְּדִיעָה שֶׁלּוֹ שֶׁיּוֹדֵעַ אוֹתָם בְּדַעְתּוֹ יִתְבָּרֵךְ שֶׁאֵין לָהּ גְּבוּל וְתַכְלִית – לִידֵי הִתְפַּעֲלוּת בַּמִּדּוֹת, הַגְּבוּרָה כוּ', כִּי הָאַהֲבָה תְּכַסֶּה.

וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב: "וַיָּסֶךְ **אֱלוֹהַּ** בְּעֲדוֹ" (אִיּוֹב ג, כג), "אֱלוֹהַּ" הוּא **אֵל וּ"ה**, שֶׁהוּא חֶסֶד עֶלְיוֹן הַמַּקִּיף, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּ"עֵץ חַיִּים" (שֶׁהוּא לְבוּשׁ הַנְּשָׁמָה וְחוֹתְמָהּ, עַיֵּן שָׁם[30]).

מַה שֶּׁאֵין כֵּן אִם יֵשׁ פֵּירוּד חַס וְשָׁלוֹם בְּיִשְׂרָאֵל – כָּל אֲשֶׁר בּוֹ מוּם **לֹא יִקְרָב**[31], וְיִגְרוֹם לְמַעְלָה בְּחִינַת פֵּירוּד, וְאָז יִהְיֶה רוֹאֶה אֶת הַחוֹב, וּבִפְרָט עָלָיו שֶׁהוּא הַמַּפְרִיד רַחֲמָנָא לִיצְלָן מִזֶּה.

וּ"בָרְכֵנוּ אָבִינוּ כּוּלָּנוּ כְּאֶחָד"[32], וְאָז "כּוּלָּךְ יָפָה רַעְיָתִי **וּמוּם אֵין בָּךְ**" (שִׁיר הַשִּׁירִים ד, ז), וְנַעֲשֶׂה "**יִחוּד** קוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא וּשְׁכִינְתֵּיהּ", גִּילּוּי אוֹר אֵין־סוֹף בְּמִקּוֹר נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל "לְמֶהֱוֵי אֶחָד בְּאֶחָד".

וְזֶהוּ סוֹד "תָּמִים תִּהְיֶה עִם ה' אֱלֹקֶיךָ"[33] (שׁוֹפְטִים יח, יג): כְּמוֹ שֶׁ"ה' אֱלֹקֶיךָ" הוּא עִם כְּלָלוּת נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל בְּחִינַת "תָּם", דְּהַיְינוּ הֶאָרַת חָכְמָה עִילָּאָה בִּכְלָלוּת אֵיבָרִים דְּ"שְׁכִינְתֵּיהּ", "וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ", וְאֵין רוֹאֶה חוֹבוֹתָיו, כְּמוֹ כֵּן תִּהְיֶה אַתָּה תָּמִים עִם חֲבֵירֶיךָ, כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה "ה' אֱלֹקֶיךָ" בְּמִסְירַת־נֶפֶשׁ בְּ"אֶחָד" כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל.:

וְזֶהוּ שֶׁאָמַר הִלֵּל "וְאִידְּךָ פֵּירוּשָׁא הוּא", שֶׁהֲרֵי כָּל הַמִּצְוֹת הֵם "לְיַיחֵד קוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא וּשְׁכִינְתֵּיהּ" כַּיָּדוּעַ, וַהֲרֵי עִיקַּר הַיִּחוּד אָדָם דְּלְעֵילָא בִּשְׁכִינְתֵּיהּ הַנִּקְרָא "שׁוּפְרֵיהּ דְּיַעֲקֹב", הוּא תָּלוּי בְּהִתְגַּלּוּת הָאַהֲבָה אֲמִיתִּית עַד לִהְיוֹת "כָּמוֹךָ" מַמָּשׁ, "חֵלֶק ה' עַמּוֹ" כְּנַ"ל. וְזֶה נַעֲשֶׂה עַל יְדֵי קִיּוּם מִצְוַת "וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ" כְּנַ"ל, וּשְׁאַר כָּל הַמִּצְוֹת הֵם כְּמוֹ פֵּירוּשׁ לְהַסְבִּיר הַיִּחוּד.

(דְּהַיְינוּ בְּאֵיזוֹ אוֹפֶן יִהְיֶה הַיִּחוּד: אִם חָכְמָתוֹ בְּחָכְמָתוֹ – בְּתַלְמוּד תּוֹרָה, וְאַהֲבָה בְּאַהֲבָה וּשְׁאָרֵי מִדּוֹת עַל יְדֵי שְׁאָרֵי מִצְוֹת. וּכְמוֹ שֶׁבָּאָדָם הַמִּתְדַּבֵּק וּמִתְקַשֵּׁר עִם חֲבֵירוֹ, סִיבַּת הַהִתְקַשְּׁרוּת הוּא הָאַהֲבָה הָאֲמִיתִּית וְהַיִּחוּד: פְּעָמִים בְּדִבּוּר – שֶׁמְּדַבֵּר עִמּוֹ דִּבְרֵי חָכְמָה,

---

22. "לְכַבּוֹת אֶת הָאַהֲבָה וּנְהָרוֹת לֹא יִשְׁטְפוּהָ". שִׁיר הַשִּׁירִים ח, ז.

23. נוֹסַח שֶׁאוֹמְרִים לִפְנֵי קִיּוּם הַמִּצְוֹת. פְּרִי עֵץ חַיִּים שַׁעַר הַזְּמִירוֹת סוֹף פֶּרֶק ה. וּרְאֵה סֵפֶר הַמַּאֲמָרִים מְלוּקָּט תַּמּוּז־אֱלוּל עַמּוּד רמה וּבַנִּסְמָן שָׁם הֶעָרוֹת 60־61.

24. כִּי הִנֵּה שׁוּפְרֵיהּ דְּיַעֲקֹב: בְּבָא מְצִיעָא פד, א. וְשָׁם נוֹסַף "אָבִינוּ". אֲבָל גַּם בְּאִגֶּרֶת הַקֹּדֶשׁ סִימָן ז וּבְאוֹר הַתּוֹרָה שׁוֹפְטִים ע' תתלט לֵיתָא.

25. יְחֶזְקֵאל א, כו: "וְעַל דְּמוּת הַכִּסֵּא דְּמוּת כְּמַרְאֵה אָדָם עָלָיו מִלְּמָעְלָה".

26. זֹהַר חֵלֶק ב תְּרוּמָה קלה, ב:" לְמֶהֱוֵי אֶחָד בְּאֶחָד".

27. מִיכָה ז, יח: "נֹשֵׂא עָוֹן וְעֹבֵר עַל פֶּשַׁע".

28. כְּמִי שֶׁמִּתְרַחֵץ בְּיַם גָּדוֹל. רְאֵה זֹהַר חֵלֶק ב אִדְּרָא רַבָּא נָשֵׂא קלח, ב: "כְּמַאן דְּאִסְתְּחֵי בְּהַהוּא נַהֲרָא". תַּזְרִיעַ מט, א. הַקְדָּמַת הַזֹּהַר ט, ב. סִידּוּר עִם דָּא"ח – כַּוָּנוֹת הַמַּקְוֶה קנח, ד. סֵפֶר הַמַּאֲמָרִים תקס"ג עַמּוּד תשכג.

29. "מַגִּידִים לוֹ לְאָדָם בִּשְׁעַת מִיתָה". חֲגִיגָה ה, ב.

30. כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּ"עֵץ חַיִּים": **רְאֵה שַׁעַר מַ"ן וּמַ"ד דַף ח. לְקוּטֵי תּוֹרָה שְׁמִינִי עֲצֶרֶת פט, ב. וּרְאֵה הַגְּהוֹת הַצֶּמַח צֶדֶק לַתַּנְיָא רֵישׁ פֶּרֶק ב. מְאוֹרֵי אוֹר בְּעֶרְכּוֹ.**

31. אֲמוֹר כא, יח: "כִּי כָּל אִישׁ אֲשֶׁר בּוֹ מוּם לֹא יִקְרָב".

32. בִּרְכַּת "שִׂים שָׁלוֹם" בְּסִיּוּם תְּפִילַּת הָעֲמִידָה.

33. תָּמִים תִּהְיֶה: **רְאֵה לְקוּטֵי תּוֹרָה נִצָּבִים מה, ג. אוֹר הַתּוֹרָה שָׁם.**

וּפְעָמִים בַּמִּדּוֹת – בְּהִתְגַּלּוּת אַהֲבָתוֹ לוֹ, וּפְעָמִים בְּמַעֲשֶׂה – בְּטוֹבוֹת גַּשְׁמִיּוֹת. וְכָךְ יֵשׁ רְמַ"ח מִצְוֹת עֲשֵׂה הֵם "רְמַ"ח אֵיבָרִים דְּמַלְכָּא"[34], וּבְמִצְוָה זוֹ עִיקַּר הַיִּחוּד בְּאֵבֶר זֶה וּשְׁאָר הַבְּחִינוֹת כְּלוּלִים בּוֹ, וְכֵן עַל דֶּרֶךְ זֶה בִּשְׁאָר כָּל הַמִּצְוֹת).

כְּמוֹ מִצְוַת עֲטִיפַת הַטַּלִּית – "שׁוֹם תָּשִׂים עָלֶיךָ מֶלֶךְ" (שׁוֹפְטִים יז, טו), בְּחִינַת אוֹר מַקִּיף, שֶׁיִּהְיֶה כֹּחַ לְהַמְקַבֵּל לִמְסוֹר נַפְשׁוֹ בְּ"אֶחָד". כִּי "אִם אֵין יִרְאָה אֵין חָכְמָה" (אָבוֹת פֶּרֶק ג, מִשְׁנָה יז) וְהַיִּרְאָה שֶׁאַחַר הֶחָכְמָה, וּכְמוֹ שֶׁאָמְרוּ (שָׁם): "אִם אֵין חָכְמָה אֵין יִרְאָה", הַיְינוּ בִּיטּוּל בִּמְצִיאוּת מִפְּנֵי הַקִּירוּב. כִּי מִדַּת הַיִּרְאָה הִיא כָּל הַקָּרֹב קָרֹב יוֹתֵר – יוֹתֵר תִּפּוֹל עָלָיו הַבִּיטּוּל. מַה שֶּׁאֵין כֵּן הָאַהֲבָה – מֶרְחוֹק תִּתְגַּבֵּר יוֹתֵר. וְלָכֵן אַחַר הֶחָכְמָה בְּ"אֶחָד" תִּהְיֶה הַיִּרְאָה – בִּיטּוּל בִּמְצִיאוּת, וּנְקוּדַּת הָרִשּׁוּמוּ מִמֶּנָּה יִתְלַבֵּשׁ בְּהַמַּקִּיף שֶׁל הַטַּלִּית[35] – הַיִּרְאָה שֶׁמִּבַּחוּץ שֶׁקּוֹדֶם לַחָכְמָה.

וְכָל זֶה רַק פֵּירוּשׁ לְהַיִּחוּד, שֶׁהוּא בַּחָכְמָה שֶׁבַּנֶּפֶשׁ כְּשֶׁמּוֹסֵר נַפְשׁוֹ בְּ"אֶחָד", שֶׁזֶּהוּ סוֹד הַיִּחוּד, שֶׁעִיקָּרוֹ הוּא עַל יְדֵי מִצְוַת עֲשֵׂה דְ"וְאָהַבְתָּ", שֶׁאָז "**כּוּלְּךָ** יָפָה רַעְיָתִי" וְ"**תָּמִים** תִּהְיֶה עִם ה' אֱלֹקֶיךָ" וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר לְמַעְלָה. :

וְעוֹד יֵשׁ לְבָאֵר טוּב טַעַם לְמִצְוָה זוֹ דְ"וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ", וּבְפֶרֶט לַלֹּא תַעֲשֶׂה דְ"לֹא תִשְׂנָא כוּ'" – עַל פִּי מַה שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר בַּפָּסוּק (מַטּוֹת לא, ג) "הֵחָלְצוּ מֵאִתְּכֶם[36] כוּ' לָתֵת נִקְמַת ה' בְּמִדְיָן", שֶׁקְּלִיפַּת מִדְיָן הוּא שִׂנְאַת חִנָּם, וְצָרִיךְ לִהְיוֹת "נִקְמַת הֲוָיָה בְּמִדְיָן", יְעוּדֵּן שָׁם. :

איסור שנאת ישראל ומצות אהבת ישראל

34. תִּקּוּנֵי זֹהַר תִּקּוּן ל דַּף עד, א.

35. וּנְקוּדַּת . . הַטַּלִּית: **רְאֵה לִקּוּטֵי תּוֹרָה סוֹף פָּרָשַׁת שְׁלַח וְרֵישׁ פָּרָשַׁת קוֹרַח.**

36. מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר . . הֵחָלְצוּ מֵאִתְּכֶם: **לִקּוּטֵי תּוֹרָה סוֹף פָּרָשַׁת מַטּוֹת** (וְהַנִּסְמָן בְּהֶעָרָה 1). וְעַיֵּן גַּם כֵּן הֵחָלְצוּ רנ"ט (סֵפֶר הַמַּאֲמָרִים תרנ"ט עַמּוּד רכה). **וּבְכַמָּה מְקוֹמוֹת.**

וּרְאֵה גַּם סֵפֶר הַמַּאֲמָרִים תקס"ו עַמּוּד רפה. מַאֲמָרֵי אַדְמו"ר הָאֶמְצָעִי בַּמִּדְבָּר חֵלֶק ה עַמּוּד א'תשלט וְשָׁם נִסְמָן.

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל – אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל – תרל"ב

האבות קיימו התורה להוסיף אורות באצי' לאתקנא רזא דשמי'. ולכאו' הלא גם אחר מ"ת הוא להוסיף אורות באצי' כמ"ש האריז"ל. וי"ל עיקר המכוון הוא דירה בתחתוני', שוקיו כו', ומאחר שאברהם המשיך רק למעלה לא נתמלא המכוון עדיין, וע"י קיום תומ"צ בגשמיות נשלם המכוון. ולכן הגם כי שניהם להוסיף אורות באצי', מ"מ אינו דומה ההוספה ממה שאינו עיקר המכוון למה שהוא עיקר המכוון, אשר באמת אין ערוך כי עיקר גילוי התענוג הוא מהשלמת הרצון, משא"כ קודם ההשלמה לא נמצא תענוג, ואם ימצא אינו בערך כלל.

והמופת לזה שאברהם יצחק יעקב קיימו כל אחד בעובדו' אחרות, משא"כ אחר מ"ת בית שמאי ובית הלל בשוה, והיינו כי כ"א קיים לפי מדריגתם וחסד שבחסד אינו דומה לחסד שבגבורה, גם גבורה שבחסד אינו דומה לחסד שבגבורה, ומאחר שאחד לא הי' יכול [להיות] במדריגת זולתו, ה"ז הוראה שאינו שלימות ואינו עצם, כי עצם הוא שלימות אנת הוא שלימותא כו'. אבל עכשיו עצם לכן כולם בשוה שיש בו כל ההארות, ואינו דומה לריח כ"א שמן תורק שמך, ולכן אברהם אברהם פסיק, אבל משה לא פסיק כו' להורות על העצם שאינו משתנה, משא"כ ההארה ברבות ההשתלשלות משתנה, וכענין ג' אוירי', האויר האמצעי קר להיותה מתרחקת, והאויר התחתון הוא או"ח מחמת ההכאה על הארץ, או ערך ריחוק סיבוב השמש בחורף. וביאור ענין מה שלמטה יותר הוא ממקום גבוה יותר, יובן מענין מקרא בעשי', דבר ה' מסנה, הר סיני, וענין הגדלת רמ"ח, יניקה, מוחין דגדלו'.

ועוי"ל כי האבות עשו רק הגדלות הכלים, אבל אחר מ"ת כאילו עשאוני, עשי' מחדש מה שלא הי' קודם, משא"כ הגדלה שזה גופא נגדל, וכענין ההגדלה בזמן היניקה, משא"כ ע"י היחוד עליון נעשה עיבור והולדה דבר חדש. ולכן מסתפק בלק"ת מהאריז"ל ר"פ [לך לך] אם היחוד התחיל מהאבות או ממ"ת (וי"ל לכן כשעסקו במצות חתן וכלה לא קרו ק"ש כי זהו כלליות היחוד, ומ"מ הבין הינוקא כי אינו דומה הפרט לכלל, והם עשו כן כי אין בפרט אלא מה שבכלל),

האבות המשיכו אורות בכלים, ועכשיו תוס' אורות באצי' י"ל הוספה באורות, וי"ל שזהו ע"י בירור התהו. **בענין** היחוד העלה בלק"ת הנ"ל אחר הספק שהיחוד התחיל מהאבות. אבל במד"ר וארא י"ד ע"פ כל אשר חפץ, משל למלך כו' ואני הוא המתחיל משמע שהתחלת היחוד הוא ממ"ת, (וכן משמע במשנה ביום חתונתו כו', אך זהו על לוחות אחרונות, וכמו"כ י"ל בראשונות), והיינו ע"י הקרבנות ל' קירוב, והגם כי גם נח הקריב, שור שהקריב אדה"ר כו', מ"מ הי' זה שלא במשכן משא"כ ממ"ת ועשו לי מקדש, איכניס והדר איזל בני מדעת קונך יש בך כו', ולכן יציאת מצרים הפסק טהרה בדיקת חמץ ה"ג, ולכן ספה"ע ז' שבועות ז' נקיים, יו"ט דשבועות טבילה שער הנו"ן כמ"ש בזהר, וכענין דירת המלך, להיות ביום חתונתו זו מ"ת.

ושייך לזה ענין שמיני למילואים, שהי' ז' קודם השמיני, ונטל עשר עטרות, ז' קודם כענין יחוד שגרמו האבות כי לא ירד אש שלמעלה עדיין, שמיני ירד האש יחוד שע"י קרבנות ל' קירוב כו', משה ואהרן כמו במשה אז כן אהרן ביום השמיני, וזהו הושוו שפי' רש"י ע"פ ורחצו בפ' פקודי, ועשר עטרות זהו כמו לע"ל עלי עשור, פנימיות, שיתגלה כל התוס' אורות שנמשך בשית אלפי שני, ע' בד"ה ויהי ביום השמיני בס' ויקרא.

ביום חתונתו זה מ"ת לוחות אחרונות דיוכ"פ, ושמחת לבו ג"כ יום החינוך דיוהכ"פ, ולוחות אחרונות ע"ד בעלי תשובה וה"ז כשקדמו לקבל תורה, א"כ ההתחלה בשבועות גם לפי לוחות השני', ומ"ת הוא היחוד שלאחר הנשואין כנ"ל, וההתחלה מהאבות ע"ד מעשה אבות סימן. וגם כי ב' אלפי' תורה התחילו מהאבות, וי"ל שהאבות חג"ת המשיכו בחג"ת חב"ד שבחג"ת, וע"י מ"ת כח"ב עצמן, ושורש אברהם יסו"א ששרשו מחכ' אב רם שכל הנעלם, אבל משה ח"ס המשיך עיקר היחוד, אנכי, וזהו בני סוריא לא יעלו לרומי בחי' רוממות דאנכי, ובמ"ת ביטל הגזירה ואני המתחיל וירד, אנכי, ונש"י כלה קבלו השפע בחי' טיפת ח"ע אורייתא מחכ' נפקת, ובשנה שני' התחילה מח' ניסן יום שמיני למילואים ירד אש שלמעלה, ונטל עשר עטרות עד אנכי.

האבות קיימו התורה

[רישומי דברים]

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער – אדמו"ר מוהרש"ב

קונטרס עץ החיים

כא) וְהִנֵּה, עַל פִּי כָּל הַדְּבָרִים הַנֶּאֱמָרִים לְעֵיל תֵּדְעוּ וְתָבִינוּ נְחִיצוּת וְהֶכְרֵחִיּוּת עֵסֶק פְּנִימִיּוּת הַתּוֹרָה וַאֲשֶׁר הִיא עִיקַּר חַיֵּינוּ.

וְאִם כִּי בִּזְמַן בַּיּוֹם צְרִיכִים לַעֲסוֹק יוֹתֵר בַּתּוֹרָה הַנִּגְלִית, בִּכְדֵי לְבָרֵר בֵּירוּרִין, כַּנַּ"ל פֶּרֶק יג בְּשֵׁם "אַגֶּרֶת הַקֹּדֶשׁ", אֲבָל זֶה גּוּפָא שֶׁיִּהְיֶה עֵסֶק הַתּוֹרָה רָצוּי וּמְכֻוָּן אֶל אֲמִיתִּית הַכַּוָּנָה, הוּא עַל יְדֵי עֵסֶק הַתּוֹרָה הַפְּנִימִיּוּת, וּבָהּ דַּוְקָא יִחְיֶה בְּלִימוּד הַתּוֹרָה הַנִּגְלִית. וּבְלְעָדָהּ אֵין לִימוּד הַנִּגְלָה רָצוּי וּמְכֻוָּן כְּלָל, כִּי חַס וְשָׁלוֹם יִפּוֹל הַנּוֹפֵל מִמֶּנָּה, שֶׁנַּעֲשָׂה יֵשׁ וְדָבָר, וְיוֹרֵד וְנוֹפֵל חַס־וְשָׁלוֹם, וּמִתְדַּבֵּק בְּאִילָנָא דְּמוֹתָא רַחֲמָנָא־לִצְלָן; כִּי אִם בַּאֲשֶׁר עוֹסֵק בִּפְנִימִיּוּת הַתּוֹרָה, וּמִתְחַבֵּר "עֵץ הַדַּעַת" בְּ"עֵץ הַחַיִּים", כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל פֶּרֶק יג י"ד וְט"ו הַפְּרָטִים בָּזֶה, אָז נַעֲשֶׂה לוֹ לִימוּד הַנִּגְלָה בְּחִינַת "סָמָא דְּחַיֵּי" כו'.

קִיצּוּר. תּוֹכֶן הַנַּ"ל בְּהֶכְרֵחִיּוּת עֵסֶק פְּנִימִיּוּת הַתּוֹרָה.

כב) וְעַתָּה עָלַי לְהוֹדִיעַ לָכֶם מַטְּרַת הִתְיַיְסְדוּת אֲגוּדָּתֵנוּ[1]:

תֵּדְעוּ אֲשֶׁר מַטְּרַת יִסּוּד אֲגוּדָּתֵינוּ אֵינוֹ רַק לְהַחֲזִיק בַּחוּרִים שֶׁיַּעַסְקוּ בַּתּוֹרָה. בְּמִלּוֹת אֲחֵרוֹת: יִסּוּד אֲגוּדָּתֵנוּ אֵינוֹ לְהַגְדִּיל וּלְהַרְחִיב עֵסֶק הַתּוֹרָה הַנִּגְלִית, כִּי אִם זֹאת הִיא תַּכְלִית יִסּוּד אֲגוּדָּתֵינוּ, אֲשֶׁר הַבַּחוּרִים הָעוֹסְקִים בַּתּוֹרָה הַנִּגְלִית יִהְיוּ יְהוּדִים (אַיְדֶען) יְרֵאִים וּשְׁלֵימִים עִם ה' וְתוֹרָתוֹ.

---

1. הִתְיַיְסְדוּת אֲגוּדָּתֵנוּ: **הַכַּוָּנָה לְהִתְיַיְסְדוּת יְשִׁיבַת "תּוֹמְכֵי תְּמִימִים"**. – הֶעָרַת כְּבוֹד קְדוֹשַׁת אַדְמו"ר.

וּכְבָר פֵּירַשְׁנוּ שִׁיחָתֵינוּ בְּמָקוֹם אַחֵר (בַּמִּכְתָּב הַמַּתְחִיל[2] "נוֹדֶה לַה' עַל כָּל הַטּוֹב"), הַדָּבָר אֲשֶׁר הֵבִיאָנוּ לְיַיֵּסֵד אֲגוּדָּתֵינוּ, כַּאֲשֶׁר רָאוּ רָאִינוּ אֲשֶׁר הַתּוֹרָה חוֹגֶרֶת שַׂק עָב מְאֹד, וְעוֹסְקִים שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ כְּלָל, וְהַרְבֵּה מֵהַצְּעִירִים הַלּוֹמְדִים תּוֹרָה אֵין בָּהֶם יִרְאַת שָׁמַיִם כְּלָל, וְהֵמָּה וְתוֹרָתָם מְשׁוּקָעִים בַּ"אֲתַר דְּמוֹתָא" מַמָּשׁ רַחֲמָנָא־לִצְלָן.

וְלֹא דַּי לָהֶם בְּרָעָה הַזֹּאת, עוֹד מֵרָעָה אֶל רָעָה יוֹצְאִים[3], וְנַעֲשִׂים מוֹרֵי הוֹרָאוֹת בְּיִשְׂרָאֵל, וְרַבִּים חֲלָלִים יַפִּילוּ[4] רַחֲמָנָא לִצְלָן, ה' יִשְׁמְרֵנוּ מֵהֶם.

וּלְתַכְלִית זֶה נִתְעוֹרַרְנוּ לְיַיֵּסֵד אֲגוּדָּה: לְהַחֲזִיק בַּחוּרִים הָעוֹסְקִים בַּתּוֹרָה, לְשָׁמְרָם מֵהַדְּבָרִים הַמַּזִּיקִים, וּלְהִשְׁתַּדֵּל בְּכָל הָאֶפְשָׁרִי – בְּעֶזְרָתוֹ יִתְבָּרֵךְ – לִנְטוֹעַ בָּהֶם אֵיזֶה הֶרְגֵּשׁ פְּנִימִי בְּיִרְאַת ה' וְאַהֲבַת ה', וְיֵדְעוּ בַּמֶּה הֵם עוֹסְקִים, מָה הֵם לוֹמְדִים (הֱיֵינוּ חָכְמָתוֹ יִתְבָּרֵךְ), וּבְשֵׁבִיל מָה הֵם לוֹמְדִים, וְיִחְיוּ בְּלִימוּד תּוֹרָתָם.

וּבַאֲשֶׁר דֶּרֶךְ הַחַיִּים הַמְּבִיאָה לָזֶה הִיא לִימוּד פְּנִימִיּוּת הַתּוֹרָה, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל, לָזֹאת שַׂמְנוּ יְסוֹד וְעִיקָּר אֲשֶׁר כָּל אֶחָד וְאֶחָד יִלְמוֹד דַּא"ח זְמַן נָכוֹן בַּיּוֹם.

וְעִם הֱיוֹת שֶׁיּוֹתֵר זְמָן יִתְּנוּ עַל עֵסֶק הַתּוֹרָה הַנִּגְלִית, אֲשֶׁר בֵּן צָרִיךְ לִהְיוֹת כַּנַּ"ל, וְעַל זֶה אָנוּ מַשְׁגִּיחִים שֶׁיִּלְמְדוּ הַרְבֵּה בְּגֶפֶ"ת[5] וּבַלִּימוּד הַנִּרְצֶה שֶׁיִּתְבָּאֵר לְקַמָּן;

מִכָּל מָקוֹם, עִיקָּר וְיִסּוֹד הַדָּבָר הוּא הַלִּימוּד בְּדַא"ח, שֶׁיֵּדְעוּ אֶת ה', וּמִתּוֹךְ כָּךְ יָבוֹאוּ אֶל יִרְאַת ה' וְאַהֲבַת ה' כו', וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל בְּאוֹרֶךְ. וְהִגְבַּלְנוּ עַל זֶה, שֶׁכָּל אֶחָד וְאֶחָד יִלְמוֹד לֹא פָּחוֹת מֵאַרְבַּע שָׁעוֹת בַּיּוֹם דַּא"ח.

(שֶׁזֶּה עֵרֶךְ שְׁלִישׁ מֵהַשָּׁעוֹת שֶׁעוֹסְקִים בַּתּוֹרָה בַּיּוֹם. וְעַיֵּן מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר בְּלִקּוּטֵי תּוֹרָה בְּהַבִּיאוּר דֶּ"וְלֹא תַשְׁבִּית" פֶּרֶק ה'[6].

וְכֵן שָׁמַעְתִּי מִפּוֹרֶשׁ מִכְּבוֹד קְדוֹשַׁת אֲדוֹנִי אָבִי מוֹרִי וְרַבִּי[7], זֵכֶר צַדִּיק וְקָדוֹשׁ לִבְרָכָה לְחַיֵּי הָעוֹלָם־הַבָּא, נִשְׁמָתוֹ עֵדֶן זְכוּתוֹ יָגֵן עָלֵינוּ, אֲשֶׁר בַּחוֹל צְרִיכִים לִלְמוֹד שְׁלִישׁ חֲסִידוּת וּשְׁנֵי שְׁלִישִׁים נִגְלֶה).

קִיצּוּר. מַטְּרַת אֲגוּדָּתֵנוּ – עֵסֶק בַּתּוֹרָה בְּהֶרְגֵּשׁ פְּנִימִי בְּאַהֲבָה וְיִרְאָה. הַדֶּרֶךְ לָזֶה – עַל יְדֵי לִמּוּד דַּא"ח, זְמַן קָבוּעַ בְּכָל יוֹם (בִּימוֹת הַחוֹל שְׁלִישׁ בְּדַא"ח, ב' שְׁלִישִׁים בַּנִּגְלֶה).

2. **נִדְפַּס לְקַמָּן בְּהוֹסָפָה ב.** – הֶעָרַת כְּבוֹד קְדוֹשַׁת אַדְמו"ר.

3. מֵרָעָה אֶל רָעָה יוֹצְאִים: עַל פִּי יִרְמְיָה ט, ב.

4. וְרַבִּים חֲלָלִים יַפִּילוּ: עַל פִּי מִשְׁלֵי ז, כו.

5. בִּגְמָרָא, פֵּירוּשׁ רַשִּׁ"י, תּוֹסָפוֹת.

6. וַיִּקְרָא ה, ג.

7. מַהַרַ"שׁ [מוֹרֵנוּ הָרַב רַבִּי שְׁמוּאֵל].

ו.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק – אדמו"ר מוהריי"צ

ספר המאמרים – קונטרסים

טו והנה, וזהו שבראש השנה אנו אומרים "היום הרת עולם", היום ביום ראש השנה העולם רועד, כי אז הוא הדין ומשפט על כל הברואים של כל העולמות וזהו הזמן של תשובה, היינו להתחרט באמת על הדברים הלא טובים בעבר, והיום ראש השנה הוא הזמן לעשות בעצמו הסכם חזק, החלטה תקיפה נכונה, שלהבא יעשה רק דברים טובים, הן בעצמו, והן בהדרכה של בני ביתו, כי ראש השנה הוא הזמן שבו יכולים לעורר את הנקודה שבלב, והרי אז הוא יום הדין ומשפט, שכל אחד יכול לקנות חיים ואושר בעד עצמו ובעד בני ביתו לכל השנה, וזהו רק כאשר האדם שובר את לבו הקשה לעשות תשובה, אזי הבורא ברוך־הוא מאזין לבקשות שלו, כמו שכתוב (תהלים נ"א י"ט) "זבחי אלוקים רוח נשברה, לב נשבר ונדכה, אלוקים לא תבזה", לגבי הקדוש־ברוך־הוא לב שבור הוא קרבן, כי הקב"ה לא דוחה לב שבור ולב מרוסק. וזהו הפירוש "איום קדוש". הבורא ברוך־הוא נורא אבל קדוש, לא כמו אדם להבדיל, שכאשר הוא גדול בעיני עצמו ונורא, הוא רומס קטן ממנו, אבל הבורא ברוך־הוא, הוא איום וקדוש. הבורא ברוך־הוא מביט ברחמנות על לב נשבר וקרוב אליהם לעזור להם, כמו שכתוב (תהלים ל"ט י"ט) "קרוב ה' לנשברי לב ואת דכאי רוח יושיע", הבורא ברוך־הוא קרוב ללב שבור, ולשפלים בעיני עצמם הוא עוזר, כמו שכתוב (ישעי' נ"ז ט"ו) "כי כה אמר רם ונשא שוכן עד וקדוש שמו, מרום וקדוש אשכון ואת דכא ושפל רוח, להחיות רוח שפלים ולהחיות לב נדכאים". כך אומר הבורא ברוך־הוא שהוא הרי הגבוה והנעלה ביותר, שוכן לנצח ושמו קדוש ונבדל, הוא ברוך־הוא קרוב לנשבר, כדי לרומם את רוחם של השפלים ולהחיות את ליבם של המרוסקים. במדרש (ויקרא פ"ז) כתוב, שהעושה תשובה נחשב אצל הקדוש־ברוך־הוא כמו אילו היה

בא לירושלים והיה בונה את בית המקדש והיה מקים את המזבח, ומביא את כל הקרבנות הכתובים בתורה. כי מי ששובר את לבו הרע ועושה דברים טובים ולומד תורה ונותן צדקה, גדול מקרבנות, כמו שכתוב (ש"א ט"ו כ"ב) "הנה שמוע מזבח טוב", לשמוע ולציית ולעשות את מה שהקדוש־ברוך־הוא רוצה, יותר טוב מקרבן, וראש השנה ויום הכפורים הוא הזמן שבו כל אחד יכול לקנות חיים ואושר. לכן בשני ימי ראש השנה צריך כל אחד ואחד לשמור מאד את הזמן ורק לחשוב אודות תשובה. להתפלל בלב מסור ולומר תהילים. כל רגע יקר מאד, וכל אחד ואחד צריך לקבל על עצמו לעשות דברים טובים, ועל ידי זה זוכים בדין, בכתיבה וחתימה טובה.

* * *

קיצור

א) בני ישראל נקראים בנים ועבדים של הקדוש־ברוך־הוא, יש מצוות ששומרים אותם טוב מאד, כמו בן שעושה את ציווי האב, ויש מצוות שעושים רק כמו עבד שעושה את ציווי האדון, ולכן אנו מבקשים מהבורא ברוך־הוא שירחם עלינו כמו אב על הבן, וכמו אדון טוב על עבד.

ב) איום קדוש. איום הוא נורא, וקדוש פירושו קדוש ומובדל, הבורא ברוך־הוא הוא איום וקדוש, לכן הוא מקבל את התשובה שלנו בראש השנה, כאשר כל המלאכים הטובים והרעים באים להעיד על האדם.

ג) ראש השנה הוא יום המשפט הגדול, אזי השטן בא לדבר על האדם, הוא השטן והוא היצר הרע. היצר הרע נראה לאדם כידיד טוב כמו למשל חבר רע שיכול להסיר מהדרך הטובה אפילו אדם הגון ביותר, כך היצר הרע מסיר את האדם מהדרך הטובה.

ד) כאשר היצר הרע תופס את האדם ברשתו, הוא עולה לשמים ומקטרג על האדם ומבקש שיתנו לו רשות ליטול מהאדם את הנשמה. הוא היצר הרע והוא מלאך המות. אבל הבורא ברוך־הוא איננו רוצה להעניש את האדם, הוא רוצה שהאדם ילך בדרך טובה, ושגם הרשעים יעשו תשובה.

ה) אדמו"ר הזקן נשמתו־עדן מפרש, "היום הרת עולם", היום העולם רועד, כי ראש השנה הוא יום הדין ומשפט של כל הנבראים, אפילו הנשמות, לכן ביום כיפור צריך להזכיר נשמות ולתת צדקה עבורם, כי זו זכות גדולה עבור החיים, ואפילו מלאכים עומדים למשפט בראש השנה ויום כיפור.

ו) "אם כבנים, אם כעבדים". יש שני סוגי אנשים. ישנם שיודעים ללמוד טוב ונקראים בנים, ואלה שאינם יודעים ללמוד ונקראים עבדים. ולכל בני ישראל יש מצוות שוות, וכל בני ישראל שווים אצל הבורא ברוך־הוא. ראש השנה הוא הראש של השנה. העולם נברא בכ"ה אלול, ויום ראש השנה הוא ביום שבו נברא אדם הראשון, ואז אנו אומרים, "זה היום תחלת מעשיך זכרון ליום ראשון".

ז) "אחור וקדם צרתנו". את האדם ברא הבורא ברוך־הוא יותר מאוחר מכל הנבראים כדי שימצא מוכן כל מה שנחוץ לאדם, כי האדם הוא הנעלה מכל הנבראים. דומם, צומח, הנה בצומח רואים את הנפש יותר מאשר בדומם, בחי רואים יותר מאשר בצומח.

ח) גוף המלאכים עדין יותר מהנבראים שבארץ, וגוף האדם נחות יותר מאשר אצל כל הברואים, והנשמה יותר גדולה מאשר אצל מלאך, ולאדם הבורא ברוך־הוא נתן את החופש לבחור באיזו דרך שירצה. מלאכים לא יכולים להשתנות, הטוב נשאר טוב והרע נשאר רע, אבל אדם יכול להשתנות שמרע יהפוך לטוב, וזהו ענין תורה ומצוות להפוך לטוב.

ט) יום ראש השנה הוא יום הדין על כל מה שיקרה עם האדם בבנים, חיים ופרנסה כל השנה. המזון של האדם נקבע מראש השנה עד יום כיפור, חוץ מהוצאות שבת, יום טוב ותלמוד תורה, שאם הוא מצמצם נותנים לו פחות, ואם הוא נותן יותר, נותן לו הקדוש־ברוך־הוא יותר. תשובה, תפלה וצדקה מחליפים את הגזירה הרעה.

י) הקדוש־ברוך־הוא שופט את האדם לפי מצבו של האדם בעת המשפט. כשהאדם עושה תשובה, הוא מתחרט על כך שעשה דברים לא טובים, ומחליט בעצמו שלהבא יעשה דברים טובים, אזי המשפט טוב.

יא) מחשבה טובה הקדוש־ברוך־הוא מצרפה למעשה. כאשר האדם מתחרט באמת על כל מעשיו הקודמים הלא טובים, ולבו כואב על כך והוא מחליט לעשות טוב, הבורא ברוך־הוא מקבל זאת, בדיוק כמו אם כבר עשה טוב.

יב) כדי שהאדם יעשה תשובה, הרי זה על־ידי־זה שיבחן את עצמו היטב, בענין המטרה בזה שהבורא ברוך־הוא ברא את האדם ונתן לו שכל, האדם בדרישות הגופניות שלו יותר גרוע מחיה רעה, מחיה רעה אפשר להתגונן, ומאדם רע אי אפשר להתגונן. השכל צריך להשפיע על הלב.

יג) זמן התשובה הוא ראש השנה, עשרת ימי תשובה ויום כיפור, שאז אצל כל יהודי הלב פתוח והוא רוצה לעשות דברים טובים, כי אז היא התגלות המאור אל הניצוץ, ואז מתעוררת האהבה של הקדוש־ברוך־הוא

לבני ישראל, והרי זה הענין של תקיעת שופר שאנו בני ישראל זועקים אבינו מלכנו, קר"ע שט"ן, כמו בן שצועק אבא תרחם.

יד) התשובה מועילה כשהיא באמת, כדברי הרמב"ם, שתקיעת שופר היא מצווה מן התורה, אבל יש בזה רמז, עורו ישנים משנתכם, וגם הטרודים עם כל ענייני העולם, זכרו מה קורה אתכם ותעשו תשובה, וזהו שאנו אומרים "אם כבנים אם כעבדים", שאפילו היהודי הפשוט שלא יכול ללמוד גם כן נקרא בן, וכאשר האדם מקיים את ההחלטה הטובה להתנהג טוב, אזי יש לו הצלחה בכל.

טו) וזהו שבראש השנה אנו אומרים "היום הרת עולם", היום כל העולם רועד, כי היום הוא יום הדין ומשפט על כולם, וביום הזה יכול כל אדם לקנות לעצמו ולבני ביתו חיים ואושר על־ידי־זה שיעשה תשובה בלב נשבר שמתקבל ביותר אצל הקדוש־ברוך־הוא, כמו שכתוב "קרוב ה' לנשברי לב ואת דכאי רוח יושיע". לכן צריך כל אחד לשמור את הזמן בראש השנה ויום כיפור, להתפלל בלב שבור ולומר תהילים, ועל־ידי זה זוכים לכתיבה וחתימה טובה.

מאמר קנין החיים

ספר השיחות – ה'תש"ב־תש"ג בלה"ק

א. בליובאוויטש היה ר' איסר החזן. הוד כ"ק אאזמו"ר – מוהר"ש נ"ע – עשה אותו לחזן.

פעם, בשעה שאמר את ה"עבודה", התחוללו ברקים ורעמים חזקים. לפתע הבריק ברק והרעים רעם גדול, שהרבה מן המתפללים רצו אל מחוץ לבית־הכנסת לראות את אשר אירע, והוא ר' איסר החזן, לא ידע ולא הרגיש כלל מכל הנעשה.

בחג הסוכות, היה ר' איסר החזן בא להתוועדויות חסידיות, עומד ושר בניגון של ה"עבודה": והחסידים והעובדים העומדים בעזרה, כשהיו שומעים ברכת "לחיים" יוצא מפי רבנו, היו מברכים ברוך וכו' שהכל נהי' בדברו, ושמחים בשמחת יום־טוב.

סעודת יום ב' דחג הסוכות

א. (אנ"ש והתמימים התחילו להיכנס לסוכה, ואמר הרש"ל שי', חסידים יש להם חוש הריח, שהרגישו שכ"ק אדמו"ר שליט"א יצא לסעודה בסוכה, ואמר כ"ק אדמו"ר שליט"א:)

לחסידים ישנן מעלות נוספות. חוש הריח הוא הרי ענין טבעי, אלא מרגישים את הריח של השני, אך צריך להרגיש את הריח העצמי.

בדורות הקודמים, החסידים היו מושלמים במוחין ובמדות, לאחר מכן הם הגיעו לדרגת 'חסיד'. – היום, אם מתפללים את שלושת התפילות, אומרים קטורת לפני מנחה, [און איינער קריכט ניט דעם אנדערן אין די אויגן], הוא נקרא חסיד...

ב. בשנות הנשיאות הראשונות של הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק הביאו לליובאוויטש ניגונים מארץ ישראל, והרב ר' שניאור סלונים שר ניגון על המלים "על מי נטשת מעט הצאן"[1], אמר על זה הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק: על מי נטשת – שה"מעט" יורגש בצאן, – הכוונה על 'כי אתם המעט מכל העמים'[2].

המתנגדים היו אומרים, שאצלם ישנה תורה, בזמנים מאוחרים יותר אמרו שאצלם ישנה גם תפילה. אך כל זה הוא בתורה ותפילה. ואילו הענין של "מעט", הן בשפלות עצמו והן שככל שעושים ב'עבודה' עדיין לא מספיק – ישנו אצל חסידים.

ג. קיבלתי בחול־המועד הזה מכתב מהרד"מ*, והוא כותב לי אימרה ששמע מהרה"ג ר' פרץ, שהיה מה'יושבים' אצל הוד כ"ק אדמו"ר הרה"ק האמצעי, מה ששמע מהוד כ"ק אדמו"ר הרה"ק האמצעי כשהתוועד בשמחת בית־השואבה ב'אולם הגדול'.

"כשהשי"ת מזכה נשמה של יהודי, שאחת בשבעים שנה תהיה שמחה בשמחת בית־השואבה – הרי זה כדאי", וסיים "לפעמים, זה יכול לבוא בקצת 'משקה' פשוט, בלי הכנה".

שמעתי פעם הסבר על כך מהוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק, "שבעים שנה" הכוונה ל"ימי שנותינו בהם" וגו'[3], שזהו ענין הבירורים. נשמה מחכה כמה אלפי שנה עד שהיא יורדת בגוף, ולאחר מכן ישנו הזמן שהיא יוצאת מהגוף. ואם היא יכולה להוכיח ששמחה בשמחת בית־השואבה – הרי זה מספיק.

ד. ישנה חקירה, אם "דחק ונכנס" זה רק ב'פנימי' או אפילו ב'מקיף'. הוד כ"ק רבנו הזקן אומר פסק

---

1) שמואל א יז, כח.
2) דברים ז, ז.

*) אחד מזקני רבני אנ"ש בבוסטון, רד"מ רבינוביץ.
3) תהלים צ, י.

הלכה, ש"דחק ונכנס" יכול להיות גם ב'מקיף', על־ידי תשובה בקריאת שמע שעל המטה, ואז זה באופן אחר לגמרי.

ה. בשמיני־עצרת הוא זמן הקליטה, קליטת הטוב בכנסת ישראל, מקור נשמות ישראל בגשמיות וברוחניות. הקליטה היא בכל הדרגות עד רום המעלות של עבודות חודש אלול, ימי הסליחות, ראש השנה ויום הכיפורים, עד רצון המוחלט ב'עצמות אין־סוף', ששם היא הבחירה בנשמות ישראל.

ברכת הצמיחה בריבוי, תלויה באופן הקליטה בארץ הנזרעת. את כוח הצמיחה הטביע השי"ת בארץ ולא בשמים. למרות שגם השמש והירח מביאים תועלת עיקרית בתבואת הארץ, כמו שכתוב[4] "ממגד תבואות שמש וממגד גרש ירחים", ואותם תלה השי"ת בשמים, אך הם קיימים כדי להאיר על הארץ, השמש תחומה ביום והירח תחומו בלילה, וענין שניהם הוא רק בשביל הארץ, שהרי כוח הצומח להצמיח כל מיני צמח, הוא בארץ. אך כדי שכח הצומח שהטביע השי"ת בארץ יתן פריו בסדר מסודר, זקוקים לזריעה. והדבר הנזרע נרקב בארץ ומעורר את כוח הצומח שיצמיח, וגידול הצמיחה הוא על־ידי מטר השמים או השקיית מים.

באופן גידול הפירות והתבואות, אומרת הגמרא[5] שנתעוררה שאלה אצל רבנן, אודות השערות הצומחות על הראש או על הגוף וגדלות מזמן לזמן, באיזה חלק מהשערה היא גודלת: האם בחלק הקרוב לגוף, או שהצמיחה היא בחלק השערה הרחוקה מהגוף.

בסוגיא זו, כמו בכל הסוגיות בגליא שבתורה, פירטו חז"ל, ואחריהם הגאונים, כל הפרטים בכמה אופנים שונים, כדרכם בקודש בלימוד התורה, ואין כעת הזמן להשמיע ביאור או פלפול בענין וסוגיית נזירות. עניינינו כעת הוא לעורר על עבודה של תיקון המדות ואהבת ישראל, כפי שזה על־פי תורת חסידות חב"ד, שהתעוררות המדות באה לפי השכל.

ו. הענין של שמחת־תורה הוא לא רק שאנו נשמח עם התורה, כי־אם שהתורה תְּשַׂמֵּח אתנו. שלא יהיה לימוד התורה בלבד, אלא התעסקות בתורה. שלא תהיה בבחינת "עלובה על שאין לה עוסקים". התעסקות בתורה, פירושה מסירת הרצון, שבכל השנה יתנהג על־פי תורה.

כתוב[6] "זאת התורה אדם", התורה היא בציור "אדם". האדם מחולק לשלשה חלקים, ראש, גוף ורגל. כל הכוחות והחושים הנעלים ביותר נמצאים בראש.

על הראש צומחות שערות. האדם צריך להחזיק את הגוף בכלל ואת הראש בפרט - בניקיון, כי אם הוא לא ישמור על ניקיון הגוף בכלל ועל ניקיון שערות הראש בפרט, יתהוו כנים עוקצות והוא ייעשה מאוס לבני אדם.

"זאת התורה אדם". בציורו של אדם הלומד תורה, צריך האדם להשגיח מאד על עצמו להיות נקי בכלל, ושבחב"ד שבמוח שלו בפרט - לא יתהוו דברים מאוסים של גאוה וכו'.

ז. (כ"ק אדמו"ר שליט"א פנה אל הר"מים והמנהלים מהישיבות הקטנות שבערי השדה, ואמר):

אנו כולנו, אני ואתם, מוסרים את נפשנו על ההדרכה בחינוך הכשר: 'אחי תמימים' ו'אחיות תמימים'. כתוב "הזורעים בדמעה"[7]. אתם תלמידי 'תומכי תמימים' הנכם "הזורעים", ואצלי - ה"דמעה".

אילו ידעו כמה דמעות שפכתי על הישיבות שנשארו בעברו השני של הים ועל הישיבות המועטות כאן, היו יכולים לטבול את התלמידים בדמעות אלו.

הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק הדריך אותי לעסוק בהרבצת התורה ודרכי החסידות במסירה ונתינה, בהנחת עצמותו, עד ביצוע הדבר.

יעזור השי"ת שעיני בשר אלה - הראה בידו על עיניו הקדושות - תזכינה לראות עדרים עדרים של תלמידים יראי־שמים.

ח. הגאון החסיד ר' אייזיק מהומיל היה בטבעו אדם שמח, ובהיותו אברך בעל חושים בלתי רגילים ו'מתמיד' גדול, היה יקר מאד אצל אביו וחותנו, וכל תושבי הישוב חיבבוהו מאד על חושיו הבלתי רגילים, ואהבו לשמוע מה שהוא מדבר ומספר. בין בעלי הישוב, היו מספר לומדים שנהנו מאד משיעור הגמרא הלמדני שהיה אומר לפניהם, והיהודים הפשוטים היו מאד שבעי רצון לשמוע ממנו מאמר חז"ל, 'עין יעקב' וכו'.

אביו ואמו, חותנו וחמותו, היו מאד שבעי רצון מבנם וחתנם, וכל בעלי הישוב, אנשים ונשים, התברכו בו.

באותו ישוב היה יהודי בעל מלאכה, נפח, שהיתה לו נפחיה. הוא היה תושב ותיק בעיירה, וחי בבית קטן וישן. כולם, גם החסיד הגאון הר' אייזיק, ידעו

4) דברים לג, יד.
5) נזיר לט, א.
6) במדבר יט, יד.
7) תהלים קכו, ה.

ששמעון צדוק הנפח - הוא חסיד.

מהו חסיד - מספר הר' אייזיק - לא ידע, רק היותו של שמעון צדוק - חסיד, היה מספיק כדי להבין כמה למדנים הם החסידים.

פעם אחת, עבר הוד כ"ק רבנו הזקן דרך אותו ישוב, ונח שם כמה שעות.

הוד כ"ק רבנו הזקן אמר אז בפני הקהל:

יהודים הם בני אברהם יצחק ויעקב, ואבינו שבשמים קורא לבני ישראל בתואר "גוי אחד בארץ", עד אברהם אבינו היו גם־כן צדיקים, מעלתו של אברהם היא - "אחד". "אלף" - אלופו של עולם, "ח" - ז' רקיעים וארץ, "ד" - ד' רוחות, ובאמצע ישנו היהודי.

ה"אחד" צריך להיות נרגש לא רק בו, אלא לפעול גם על אחרים.

ט. החסידים הכירו את אבי, רק בנה"י שלו, לא בחג"ת, ובוודאי לא בחב"ד שלו.

הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק אמר לי: "כשהייתי בן שתים־עשרה שנה, היה גופי מאומן - ביטוי צבאי - שכל אבר יעשה מה שמוטל עליו. אבי - הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק מוהר"ש - הקפיד מאד על זמני הלימוד שלי ושל אחי רז"א בלימוד הנגלה, והיה לי זמן קבוע ללמוד 'שולחן ערוך' אורח־חיים, ומאז מאומן גופי בהתאם להוראות ה'שולחן ערוך'".

ואמר כ"ק אדמו"ר שליט"א, אצל אבי זה היה בגיל שתים־עשרה שנה. כיום, אצלנו, הלוואי שזה יהיה בגיל שבעים.

הענין מה שהגוף נעשה מאומן הוא, שכשיהודי נכנס לבית־הכנסת ושומע שאומרים "קדוש" וכו' - הוא קופץ, למרות שהוא מלא במחשבות זרות, אף־על־פי־כן העקב מתרומם כששומע אמירת "קדוש". או כשהוא שומע אומרים "מודים", הוא כורע. הוא כורע ב"מודים", אך הענין הוא רק כמו בעל־חי, על־דרך כשאדם ישן הרי איננו מת ח"ו, כך גם בענייננו זה רק כמו בבעל־חי, אלא שבעל־חי יכול להיות טהור ויכול להיות לא טהור, ואילו בענייננו - כל אחד טהור, אם כרגע הוא לא טהור, הרי מחר או מחרתיים יהיה טהור, אך כל זאת הוא כמו בעל־חי. אבל צריכים להכניס חיוניות בכל ענין, והכנסת חיוניות היא על־ידי עבודת התפילה.

י. החסיד ר' זלמן יצחק, אבי זקנם של האחים החסידים ר' זלמן יצחק ור' אביגדור וואלשאנעק, גר בעיר קאליסק, והיה מקושר להרה"צ הר' אברהם מקאליסק. בהיותו בעל מוחין רחבים ועמקן בתורת החסידות, לא היה שבע־רצון מהתורות ששמע מהרה"צ הר' אברהם, בהסבירו את ה'תורות' שקיבל מהרב המגיד ממזריטש.

כשבא הוד כ"ק רבנו הזקן ממזריטש, והחל לפרסם את תורת רבו הרב המגיד ממזריטש עם ביאוריו על־פי תורת חב"ד שהוא ייסד, התדבק החסיד ר' זלמן יצחק ברבינו הזקן ונעשה לחסיד שלו. הוא היה משכיל נפלא, והיה מתפלל בהתלהבות וחוזר על התורות של הוד כ"ק רבנו הזקן, והסבירן בשפה ברורה. במשך זמן קצר, נתרבו הרבה חסידי חב"ד, שכן נוסף על גאונותו וחסידותו, היה ר' זלמן יצחק בעל מדות טובות ואוהב את הבריות ומקרבן, והיה חוזר ומסביר את עניני החסידות בהתאם להבנתם, ומעורר אותם בענין של הנהגה טובה, ולכן כולם חיבבוהו.

בצעירותו למד ר' זלמן יצחק אצל הרב הגאון ר' דוד לייב מביעשנקוביץ', שבתור בחור, לפני ששים שנה, בא ללמוד בישיבתו של הגאון ר' יעקב שמשון, ונשאר לאחר מכן תושב ביעשנקוביץ', ותורתו אומנותו בשקידה עצומה. החסיד ר' זלמן יצחק, סיפר לרבו הר' דוד לייב, שהוא נעשה לחסיד, ותיאר בפניו את ענין חסידות חב"ד שיסד הוד כ"ק רבנו הזקן, כן סיפר לו על מורנו הבעל־שם־טוב ושיטתו באהבת ישראל, איך קירב גם אנשים פשוטים בכל אופני הקירוב, בגלל ה'קבלת עול' שלהם וקיומם מצוות באמונה פשוטה, דבר שהוא יקר מאד בעיני ה', יותר מכל עניני הפלפול של הלמדנים.

ר' זלמן יצחק גם סיפר לו על התנהגותם של הצדיקים תלמידי הבעל־שם־טוב, שעסקו בעניני חסידות, ואודות התנהגותו של הגאון הר' לוי יצחק מברדיצ'וב בהתעוררות רחמי שמים על בני ישראל, ובכלל על שיטתו ב'אהבת ישראל'.

במיוחד הסביר ר' זלמן יצחק לרבו, את שיטת החסידות של הוד כ"ק רבנו הזקן באהבת ה' ויראתו, וסיפר לו על תורת חסידות חב"ד שיסד הוד כ"ק רבנו הזקן לבאר ולהסביר את אופני העבודה בהשגת אלקות לפי ביאורי חכמה בינה ודעת - חב"ד.

מששמע הגאון ר' דוד לייב מה שסיפר והסביר לו תלמידו ר' זלמן יצחק, ביקש אותו לעשותו חסיד. ענה לו תלמידו ר' זלמן יצחק: אתם אינכם יכולים להיות חסיד, חסיד הוא פקעת שמחה לוהטת, אתם חונכתם וגודלתם על 'מרה שחורה' קרה.

אחרי שהגאון ר' דוד לייב בא אל הוד כ"ק רבנו הזקן וביקש לעשותו חסיד, שוחח אתו הוד כ"ק רבנו הזקן בעניני תורה עמוקים, בגאונות עמוקה, והגאון ר' דוד לייב נהנה מאד.

על בקשת הגאון ר' דוד לייב, שהרבי יעשהו לחסיד, ענה הוד כ"ק רבנו הזקן, שאין הוא יכול לעשותו חסיד, את 'ים הקרח' יחמם המשיח.

יא. במנהגים, קיים הבדל בין "המקום שיצא משם" ל"מקום שבא לשם". במנהגים השייכים לעניני עבודה בדרך החסידות - נותנים עליו "חומרי המקום שיצא משם, וחומרי המקום שבא לשם"[8].

ב'בית הישן' היה מנהג, שכשאחד קנה מקום, היה מקים גדר מסביב, כדי שהשכנים לא יוכלו להיכנס בגבולו. למרות שהגבולות נרשמים בשטר המכירה, מכל־מקום פוחדים שמא יחדרו למקום משלושת צדדיו, ולכן מקימים גדר המגבילה ומגדירה שהמקום שייך לבעל החצר והוא רשות היחיד.

יהודים צריכים לדעת, שאנחנו נמצאים בגלות. יש להקים גדר, שהשכנים לא ייכנסו, שכן כשחיים עם שכנים, הרי או שמשפיעים או שנעשים מושפעים. לא צריכים לחפש לתקן את השכנים, הגדר שיש להקים הוא ה'שולחן ערוך' ובלי פשרות.

היום אנחנו קפואים וקרירים, לא מרגישים בשום דבר. במוחש אנו רואים שהגוע מקור ר"ל אינו מרגיש בשום דבר. האדם צריך לחמם את עצמו ואת האחרים. וחמימות זו יש לחסידים העוסקים בדרכי החסידות בכלל ובעבודת התפילה בפרט.

יב. הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק הוא ה"כוס של ברכה" של כל הרביים: מורנו הבעל־שם־טוב, מורנו הרב המגיד, רבנו הזקן, אדמו"ר האמצעי, אדמו"ר "צמח צדק", אאזמו"ר מוהר"ש, הדור השביעי של תורת החסידות.

הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק אמר: בכל מקום בו יעסוק חסיד בהרבצת התורה ובחיזוק היהדות - הוא יצליח.

יג. אצל הוד כ"ק רבנו הזקן ישנה התבטאות מסויימת: "ודעת זאת למבקשי הוי' יבינו כל, כי לעתים רבים בעת רצון למעלה כו' יאיר עליהם אור האהבה וכו' והיא מילתא דשכיחא, אבל לא שכיחא כלל שתפול אימתה ופחד על נפשם מלמעלה מאלי' כו' ואחר הדברים והאמת האלה, כל החיל אשר נגע יראת ה' בלבם".

הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק מסביר את הענין ותוכנו: שישנם א) עובדי ה' בנשמתם. ב) עובדי ה' בגופם. כל אלה הם אופני עבודה. אך איש החיל הוא עבד מסור ונתון לעבודתו במסירות נפש. חייל אינו יודע שום טעמים, הוא יודע את הפקודה בלבד, שמעמידים אותו במקום מסויים לשמור עליו. כך צריך להיות גם בתורה, למסור את רצונו לגמרי מכל וכל, זה נקרא מסירות נפש, מסירת הרצון.

שמיני־עצרת בסעודת היום

8) פסחים נ, א.

אגרות קודש

ב"ה, י"ד אלול תרצ"ג
ווארשא

אל כל בני הכולל דכולל חב"ד יע"א, ה'
עליהם יחיו

שלום וברכה!

בזה הנני לברך את כל אחד ואחד מבני הכולל אותו ואת ביתו, בניהם ובנותיהם, ואלו שהם יחידים ויחידות, ה' עליהם יחיו, כולם כאחד יעמדו על הברכה בברכת שנה טובה ומתוקה בגשמיות וברוחניות.

אתעניין במאד לדעת משלומו וממצבו הפרטי של כל משפחה ומשפחה וכל יחיד ויחידה מבני הכולל, יברכם השי"ת, ומענין ומצבם של ילדיהם שי' באופן למודם והנהגתם, ואשמח לקרוא גם את המענות אשר יענוני כל אחד ואחד באופן חינוך ילדיהם שי' ומצב הכלכלה המעניין אותי במאד.

ואני תפלה כי ישפיע להם השי"ת בתוך כללות אנ"ש ובתוך כאחב"י שי' שפעת חיים וברכה מרובה בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר, והשי"ת ישלח לנו גואל צדק ויקבץ נדחינו מארבע כנפות הארץ ויביאנו לעיה"ק ת"ו ברינה.

הדו"ש ומברכם

יוסף יצחק

אג"ק מוהריי"צ כרך יז

פרשת נצבים

כט ט אַתֶּם נִצָּבִים הַיּוֹם כֻּלְּכֶם לִפְנֵי יְהוָה
אֱלֹהֵיכֶם רָאשֵׁיכֶם שִׁבְטֵיכֶם זִקְנֵיכֶם וְשֹׁטְרֵיכֶם
כֹּל אִישׁ יִשְׂרָאֵל: י טַפְּכֶם נְשֵׁיכֶם וְגֵרְךָ אֲשֶׁר
בְּקֶרֶב מַחֲנֶיךָ מֵחֹטֵב עֵצֶיךָ עַד שֹׁאֵב מֵימֶיךָ:
יא לְעָבְרְךָ בִּבְרִית יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וּבְאָלָתוֹ אֲשֶׁר
יְהוָה אֱלֹהֶיךָ כֹּרֵת עִמְּךָ הַיּוֹם:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך כ עמ' 234)

אַל דָּמִי לָכֶם, וְאַל תִּתְּנוּ דָּמִי לוֹ (מההפטרה)

יְהוּדִי צָרִיךְ לְבַקֵּשׁ אֶת הַגְּאֻלָּה, וּבַקָּשָׁה זוֹ עַצְמָהּ מַעֲנִיקָה לוֹ סִיּוּעַ וְעִדּוּד בַּעֲבוֹדַת ה'. כְּשֶׁאוֹמֵר 'אָנוּ רוֹצִים מָשִׁיחַ עַכְשָׁיו' - זֶה פּוֹעֵל בּוֹ זִרּוּז וְהוֹסָפָה בַּעֲבוֹדָתוֹ, וּזְהִירוּת יְתֵרָה שֶׁלֹּא יִהְיֶה בְּיָדוֹ שׁוּם דָּבָר שֶׁמְּעַכֵּב ח"ו אֶת בִּיאַת הַמָּשִׁיחַ.

שני (לוי) יב לְמַעַן הָקִים־אֹתְךָ הַיּוֹם | לוֹ לְעָם וְהוּא
יִהְיֶה־לְּךָ לֵאלֹהִים כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר־לָךְ וְכַאֲשֶׁר
נִשְׁבַּע לַאֲבֹתֶיךָ לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב:
יג וְלֹא אִתְּכֶם לְבַדְּכֶם אָנֹכִי כֹּרֵת אֶת־הַבְּרִית
הַזֹּאת וְאֶת־הָאָלָה הַזֹּאת: יד כִּי אֶת־אֲשֶׁר יֶשְׁנוֹ
פֹּה עִמָּנוּ עֹמֵד הַיּוֹם לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְאֵת
אֲשֶׁר אֵינֶנּוּ פֹּה עִמָּנוּ הַיּוֹם:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך ל עמ' 182)

אַל דָּמִי לָכֶם, וְאַל תִּתְּנוּ דָּמִי לוֹ

יְהוּדִי צָרִיךְ לְבַקֵּשׁ וְלִתְבֹּעַ אֶת הַגְּאֻלָּה. וְכָךְ אָמְרוּ חֲז"ל: "כָּל אוֹתָן אֲלָפִים שֶׁנָּפְלוּ בַּמִּלְחָמָה בִּימֵי דָוִד, לֹא נָפְלוּ אֶלָּא עַל שֶׁלֹּא תָּבְעוּ בִּנְיַן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ. וּמַה אִם אֵלּוּ שֶׁלֹּא הָיָה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בְּיָמֵיהֶם וְלֹא נֶחְרַב בִּימֵיהֶם, נַעֲשָׂה לָהֶם כָּךְ וְנִנְעַנְשׁוּ עַל שֶׁלֹּא תָּבְעוּ אוֹתוֹ, אָנוּ, שֶׁחָרַב בְּיָמֵינוּ וְאֵין אָנוּ מִתְאַבְּלִים עָלָיו וְלֹא נְבַקֵּשׁ עָלָיו רַחֲמִים, עַל־אַחַת־כַּמָּה־וְכַמָּה".

שלישי (ישראל) טו כִּי־אַתֶּם יְדַעְתֶּם אֵת אֲשֶׁר־יָשַׁבְנוּ
בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם וְאֵת אֲשֶׁר־עָבַרְנוּ בְּקֶרֶב הַגּוֹיִם
אֲשֶׁר עֲבַרְתֶּם: טז וַתִּרְאוּ אֶת־שִׁקּוּצֵיהֶם וְאֶת
גִּלֻּלֵיהֶם עֵץ וָאֶבֶן כֶּסֶף וְזָהָב אֲשֶׁר עִמָּהֶם:
יז פֶּן־יֵשׁ בָּכֶם אִישׁ אוֹ־אִשָּׁה אָו מִשְׁפָּחָה אוֹ־
שֵׁבֶט אֲשֶׁר לְבָבוֹ פֹנֶה הַיּוֹם מֵעִם יְהוָה אֱלֹהֵינוּ
לָלֶכֶת לַעֲבֹד אֶת־אֱלֹהֵי הַגּוֹיִם הָהֵם פֶּן־יֵשׁ בָּכֶם
שֹׁרֶשׁ פֹּרֶה רֹאשׁ וְלַעֲנָה: יח וְהָיָה בְּשָׁמְעוֹ
אֶת־דִּבְרֵי הָאָלָה הַזֹּאת וְהִתְבָּרֵךְ בִּלְבָבוֹ לֵאמֹר
שָׁלוֹם יִהְיֶה־לִּי כִּי בִּשְׁרִרוּת לִבִּי אֵלֵךְ לְמַעַן
סְפוֹת הָרְוָה אֶת־הַצְּמֵאָה: יט לֹא־יֹאבֶה יְהוָה
סְלֹחַ לוֹ כִּי אָז יֶעְשַׁן אַף־יְהוָה וְקִנְאָתוֹ בָּאִישׁ
הַהוּא וְרָבְצָה בּוֹ כָּל־הָאָלָה הַכְּתוּבָה בַּסֵּפֶר
הַזֶּה וּמָחָה יְהוָה אֶת־שְׁמוֹ מִתַּחַת הַשָּׁמָיִם:
כ וְהִבְדִּילוֹ יְהוָה לְרָעָה מִכֹּל שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל כְּכֹל
אָלוֹת הַבְּרִית הַכְּתוּבָה בְּסֵפֶר הַתּוֹרָה הַזֶּה:
כא וְאָמַר הַדּוֹר הָאַחֲרוֹן בְּנֵיכֶם אֲשֶׁר יָקוּמוּ
מֵאַחֲרֵיכֶם וְהַנֵּכְרִי אֲשֶׁר יָבֹא מֵאֶרֶץ רְחוֹקָה
וְרָאוּ אֶת־מַכּוֹת הָאָרֶץ הַהִוא וְאֶת־תַּחֲלֻאֶיהָ
אֲשֶׁר־חִלָּה יְהוָה בָּהּ: כב גָּפְרִית וָמֶלַח שְׂרֵפָה
כָּל־אַרְצָהּ לֹא תִזָּרַע וְלֹא תַצְמִחַ וְלֹא־יַעֲלֶה בָהּ
כָּל־עֵשֶׂב כְּמַהְפֵּכַת סְדֹם וַעֲמֹרָה אַדְמָה
כתיב וצביים קרי וּצְבוֹיִם אֲשֶׁר הָפַךְ יְהוָה בְּאַפּוֹ
וּבְחֲמָתוֹ: כג וְאָמְרוּ כָּל־הַגּוֹיִם עַל־מֶה עָשָׂה
יְהוָה כָּכָה לָאָרֶץ הַזֹּאת מֶה חֲרִי הָאַף הַגָּדוֹל
הַזֶּה: כד וְאָמְרוּ עַל אֲשֶׁר עָזְבוּ אֶת־בְּרִית יְהוָה
אֱלֹהֵי אֲבֹתָם אֲשֶׁר כָּרַת עִמָּם בְּהוֹצִיאוֹ אֹתָם
מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם: כה וַיֵּלְכוּ וַיַּעַבְדוּ אֱלֹהִים אֲחֵרִים
וַיִּשְׁתַּחֲוּ לָהֶם אֱלֹהִים אֲשֶׁר לֹא־יְדָעُוּם וְלֹא
חָלַק לָהֶם: כו וַיִּחַר־אַף יְהוָה בָּאָרֶץ הַהִוא
לְהָבִיא עָלֶיהָ אֶת־כָּל־הַקְּלָלָה הַכְּתוּבָה בַּסֵּפֶר
הַזֶּה: כז וַיִּתְּשֵׁם יְהוָה מֵעַל אַדְמָתָם בְּאַף
וּבְחֵמָה וּבְקֶצֶף גָּדוֹל וַיַּשְׁלִכֵם אֶל־אֶרֶץ אַחֶרֶת
כַּיּוֹם הַזֶּה: כח הַנִּסְתָּרֹת לַיהוָה אֱלֹהֵינוּ וְהַנִּגְלֹת
לָנוּ וּלְבָנֵינוּ עַד־עוֹלָם לַעֲשׂוֹת אֶת־כָּל־דִּבְרֵי
הַתּוֹרָה הַזֹּאת: **ס** (ע"כ)

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך ל עמ' 235)

אַל דָּמִי לָכֶם, וְאַל תִּתְּנוּ דָּמִי לוֹ

יְהוּדִי צָרִיךְ לְהַרְגִּישׁ תָּמִיד אֶת צַעַר הַגָּלוּת, עָלָיו לְהִצְטַעֵר עַל כָּךְ שֶׁבְּנֵי יִשְׂרָאֵל הֵם כְּבָנִים שֶׁגָּלוּ מֵעַל שֻׁלְחַן אֲבִיהֶם

וּשְׁכִינְתָּא בְּגָלוּתָא. וּבְוַדַּאי שֶׁיֵּשׁ לְהִצְטַעֵר עַל מֵצַר הַגָּלוּת בִּזְמַנְּנוּ, לְאַחֲרֵי כָּל הַצָּרוֹת שֶׁעָבְרוּ עַל כְּלָל יִשְׂרָאֵל בְּמֶשֶׁךְ זְמַן הַגָּלוּת, וְעַד לְדוֹרֵנוּ זֶה. צַעַר זֶה צָרִיךְ לָבוֹא לִידֵי בִּטּוּי בְּדְרִישַׁת וּתְבִיעַת הַגְּאֻלָּה וּבִצְעָקָה: "עַד מָתַי קֵץ הַפְּלָאוֹת"!

רביעי **ל** א וְהָיָה כִּי־יָבֹאוּ עָלֶיךָ כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה הַבְּרָכָה וְהַקְּלָלָה אֲשֶׁר נָתַתִּי לְפָנֶיךָ וַהֲשֵׁבֹתָ אֶל־לְבָבֶךָ בְּכָל־הַגּוֹיִם אֲשֶׁר הִדִּיחֲךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ שָׁמָּה: ב וְשַׁבְתָּ עַד־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְשָׁמַעְתָּ בְקֹלוֹ כְּכֹל אֲשֶׁר־אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם אַתָּה וּבָנֶיךָ בְּכָל־לְבָבְךָ וּבְכָל־נַפְשֶׁךָ: ג וְשָׁב יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֶת־שְׁבוּתְךָ וְרִחַמְךָ וְשָׁב וְקִבֶּצְךָ מִכָּל־הָעַמִּים אֲשֶׁר הֱפִיצְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ שָׁמָּה: ד אִם־יִהְיֶה נִדַּחֲךָ בִּקְצֵה הַשָּׁמָיִם מִשָּׁם יְקַבֶּצְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וּמִשָּׁם יִקָּחֶךָ: ה וְהֱבִיאֲךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר יָרְשׁוּ אֲבֹתֶיךָ וִירִשְׁתָּהּ וְהֵיטִבְךָ וְהִרְבְּךָ מֵאֲבֹתֶיךָ: ו וּמָל יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֶת־לְבָבְךָ וְאֶת־לְבַב זַרְעֶךָ לְאַהֲבָה אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּכָל־לְבָבְךָ וּבְכָל־נַפְשְׁךָ לְמַעַן חַיֶּיךָ:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך לד עמ' 202)

אַל דָּמִי לָכֶם, וְאַל תִּתְּנוּ דָּמִי לוֹ

רַז"ל אָמְרוּ "מִנָּלָן דְּעָבְדִינַן זֵכֶר לַמִּקְדָּשׁ, דְּאָמַר קְרָא . . צִיּוֹן הִיא דּוֹרֵשׁ אֵין לָהּ, מִכְּלָל דְּבַעְיָא דְּרִישָׁה". הַדִּיּוּק בָּזֶה הוּא דְּרִישָׁה דַּוְקָא: לֹא דַּי בְּבַקָּשָׁה בְּעַלְמָא עַל הַגְּאֻלָּה, אֶלָּא צְרִיכָה לִהְיוֹת דְּרִישָׁה וּתְבִיעָה תְּמִידִית.

חמישי ז וְנָתַן יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֵת כָּל־הָאָלוֹת הָאֵלֶּה עַל־אֹיְבֶיךָ וְעַל־שֹׂנְאֶיךָ אֲשֶׁר רְדָפוּךָ: ח וְאַתָּה תָּשׁוּב וְשָׁמַעְתָּ בְּקוֹל יְהוָה וְעָשִׂיתָ אֶת־כָּל־מִצְוֹתָיו אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם: ט וְהוֹתִירְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּכֹל | מַעֲשֵׂה יָדֶךָ בִּפְרִי בִטְנְךָ וּבִפְרִי בְהֶמְתְּךָ וּבִפְרִי אַדְמָתְךָ לְטוֹבָה כִּי | יָשׁוּב יְהוָה לָשׂוּשׂ עָלֶיךָ לְטוֹב כַּאֲשֶׁר־שָׂשׂ עַל־אֲבֹתֶיךָ: י כִּי תִשְׁמַע בְּקוֹל יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לִשְׁמֹר מִצְוֹתָיו וְחֻקֹּתָיו הַכְּתוּבָה בְּסֵפֶר הַתּוֹרָה הַזֹּאת כִּי תָשׁוּב אֶל־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּכָל־לְבָבְךָ וּבְכָל־נַפְשֶׁךָ: **ס**

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (שיחת ש"פ נצבים תשמ"א)

אַל דָּמִי לָכֶם, וְאַל תִּתְּנוּ דָּמִי לוֹ

יֶשְׁנָם כַּמָּה בֵּאוּרִים בְּמַעֲלַת הַגָּלוּת: הַיְרִידָה הִיא לְצֹרֶךְ עֲלִיָּה; יִתְרוֹן הָאוֹר הוּא מִתּוֹךְ הַחֹשֶׁךְ; וְעוֹד. אָמְנָם, בֵּאוּרִים שֶׁכְּלִיִּים הַלָּלוּ אֵינָם מִתְקַבְּלִים בָּרֶגֶשׁ שֶׁבַּלֵּב, עֵקֶב מְרִירוּת הַגָּלוּת, וְלָכֵן אָנוּ מְבַקְּשִׁים וְצוֹעֲקִים בַּתְּפִלָּה שֶׁהַגָּלוּת תִּתְבַּטֵּל כְּבָר וְתָבֹא הַגְּאֻלָּה.

שישי יא כִּי הַמִּצְוָה הַזֹּאת אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם לֹא־נִפְלֵאת הִוא מִמְּךָ וְלֹא־רְחֹקָה הִוא: יב לֹא בַשָּׁמַיִם הִוא לֵאמֹר מִי יַעֲלֶה־לָּנוּ הַשָּׁמַיְמָה וְיִקָּחֶהָ לָּנוּ וְיַשְׁמִעֵנוּ אֹתָהּ וְנַעֲשֶׂנָּה: יג וְלֹא־מֵעֵבֶר לַיָּם הִוא לֵאמֹר מִי יַעֲבָר־לָנוּ אֶל־עֵבֶר הַיָּם וְיִקָּחֶהָ לָּנוּ וְיַשְׁמִעֵנוּ אֹתָהּ וְנַעֲשֶׂנָּה: יד כִּי־קָרוֹב אֵלֶיךָ הַדָּבָר מְאֹד בְּפִיךָ וּבִלְבָבְךָ לַעֲשֹׂתוֹ: **ס**

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (שיחת הושענא רבה תשד"מ)

אַל דָּמִי לָכֶם, וְאַל תִּתְּנוּ דָּמִי לוֹ

כְּשֶׁיָּבֹא מְשִׁיחַ צִדְקֵנוּ נִרְאֶה אֶת הָעֲלִיָּה הַגְּדוֹלָה שֶׁנִּפְעֲלָה עַל יְדֵי הַגָּלוּת וְנוֹדֶה לַה' עַל כָּךְ, כַּכָּתוּב "אוֹדְךָ ה' כִּי אָנַפְתָּ בִּי". אָמְנָם, אָסוּר שֶׁיְּדִיעַת מַעֲלַת הַגָּלוּת תִּפְגַּע חָלִילָה בַּתְּשׁוּקָה לָצֵאת מִן הַגָּלוּת. תּוֹבְעִים מִיְּהוּדִי דָּבָר וְהִפּוּכוֹ: עָלָיו לָדַעַת שֶׁיֵּשׁ מַעֲלָה בַּגָּלוּת, וּבְיַחַד עִם זֶה עָלָיו לִזְעֹק בְּכָל לִבּוֹ שֶׁרוֹצֶה לָצֵאת מֵהַגָּלוּת.

שביעי טו רְאֵה נָתַתִּי לְפָנֶיךָ הַיּוֹם אֶת־הַחַיִּים וְאֶת־הַטּוֹב וְאֶת־הַמָּוֶת וְאֶת־הָרָע: טו אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם לְאַהֲבָה אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לָלֶכֶת בִּדְרָכָיו וְלִשְׁמֹר מִצְוֹתָיו וְחֻקֹּתָיו וּמִשְׁפָּטָיו וְחָיִיתָ וְרָבִיתָ וּבֵרַכְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בָּאָרֶץ אֲשֶׁר־אַתָּה בָא־שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ: יז וְאִם־יִפְנֶה לְבָבְךָ וְלֹא תִשְׁמָע וְנִדַּחְתָּ וְהִשְׁתַּחֲוִיתָ לֵאלֹהִים אֲחֵרִים וַעֲבַדְתָּם: יח הִגַּדְתִּי לָכֶם הַיּוֹם כִּי אָבֹד תֹּאבֵדוּן לֹא־תַאֲרִיכֻן יָמִים עַל־הָאֲדָמָה אֲשֶׁר אַתָּה עֹבֵר אֶת־הַיַּרְדֵּן לָבוֹא שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ: יט הַעִדֹתִי בָכֶם הַיּוֹם אֶת־הַשָּׁמַיִם וְאֶת־הָאָרֶץ הַחַיִּים וְהַמָּוֶת נָתַתִּי לְפָנֶיךָ הַבְּרָכָה וְהַקְּלָלָה וּבָחַרְתָּ בַּחַיִּים לְמַעַן תִּחְיֶה אַתָּה וְזַרְעֶךָ: כ לְאַהֲבָה אֶת־יְהוָה

אֱלֹהֶיךָ לִשְׁמֹעַ בְּקֹלוֹ וּלְדָבְקָה־בוֹ כִּי הוּא חַיֶּיךָ
וְאֹרֶךְ יָמֶיךָ לָשֶׁבֶת עַל־הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע
יְהוָה לַאֲבֹתֶיךָ לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב
לָתֵת לָהֶם: פפפ

✦ ✦ ✦

חצי קדיש

יִתְגַּדַּל וְיִתְקַדַּשׁ שְׁמֵהּ רַבָּא. אמן בְּעָלְמָא דִּי בְרָא כִרְעוּתֵהּ וְיַמְלִיךְ מַלְכוּתֵהּ, וְיַצְמַח פּוּרְקָנֵהּ וִיקָרֵב מְשִׁיחֵהּ. אמן בְּחַיֵּיכוֹן וּבְיוֹמֵיכוֹן וּבְחַיֵּי דְכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל, בַּעֲגָלָא וּבִזְמַן קָרִיב וְאִמְרוּ אָמֵן: אמן יהא שמה רבא מברך לעלם ולעלמי עלמיא. יתברך: יְהֵא שְׁמֵהּ רַבָּא מְבָרַךְ לְעָלַם וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא. יִתְבָּרֵךְ, וְיִשְׁתַּבַּח, וְיִתְפָּאַר, וְיִתְרוֹמָם, וְיִתְנַשֵּׂא, וְיִתְהַדָּר, וְיִתְעַלֶּה, וְיִתְהַלָּל, שְׁמֵהּ דְקֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא. אמן לְעֵלָּא מִן כָּל בִּרְכָתָא וְשִׁירָתָא, תֻּשְׁבְּחָתָא וְנֶחֱמָתָא, דַּאֲמִירָן בְּעָלְמָא, וְאִמְרוּ אָמֵן: אמן

✦ ✦ ✦

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך כח עמ' 82)

וּבָחַרְתָּ בַּחַיִּים (ל, יט) יֵשׁ לִתְמֹהַּ, מֵאַחַר שֶׁטּוֹב מֵבִיא חַיִּים וְרַע מֵבִיא מָוֶת - כְּלוּם יֵשׁ צֹרֶךְ לְצַוּוֹת לָאָדָם לִבְחֹר בַּחַיִּים? וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁהַצִּוּוּי הוּא לַעֲשׂוֹת טוֹב לֹא רַק מִשּׁוּם שֶׁזֶּה מֵבִיא חַיִּים, הֵינוּ שֶׁהַשֵּׂכֶל מַכְרִיחַ לְהִתְנַהֵג כָּךְ, אֶלָּא גַּם מִתּוֹךְ בְּחִירָה חָפְשִׁית, אֲפִילוּ אִם לֹא הָיָה בְּכָךְ שׁוּם שֶׁזֶּה דָּבָר טוֹב; הוּא בּוֹחֵר לִהְיוֹת עוֹבֵד ה' בְּלִי טַעַם (חִיצוֹנִי).

מפטיר טו רְאֵה נָתַתִּי לְפָנֶיךָ הַיּוֹם אֶת־הַחַיִּים
וְאֶת־הַטּוֹב וְאֶת־הַמָּוֶת וְאֶת־הָרָע: טז אֲשֶׁר אָנֹכִי
מְצַוְּךָ הַיּוֹם לְאַהֲבָה אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לָלֶכֶת
בִּדְרָכָיו וְלִשְׁמֹר מִצְוֹתָיו וְחֻקֹּתָיו וּמִשְׁפָּטָיו וְחָיִיתָ
וְרָבִיתָ וּבֵרַכְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בָּאָרֶץ אֲשֶׁר־
אַתָּה בָא־שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ: יז וְאִם־יִפְנֶה לְבָבְךָ
וְלֹא תִשְׁמָע וְנִדַּחְתָּ וְהִשְׁתַּחֲוִיתָ לֵאלֹהִים
אֲחֵרִים וַעֲבַדְתָּם: יח הִגַּדְתִּי לָכֶם הַיּוֹם כִּי אָבֹד
תֹּאבֵדוּן לֹא־תַאֲרִיכֻן יָמִים עַל־הָאֲדָמָה אֲשֶׁר
אַתָּה עֹבֵר אֶת־הַיַּרְדֵּן לָבוֹא שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ:
יט הַעִדֹתִי בָכֶם הַיּוֹם אֶת־הַשָּׁמַיִם וְאֶת־הָאָרֶץ
הַחַיִּים וְהַמָּוֶת נָתַתִּי לְפָנֶיךָ הַבְּרָכָה וְהַקְּלָלָה
וּבָחַרְתָּ בַּחַיִּים לְמַעַן תִּחְיֶה אַתָּה וְזַרְעֶךָ:
כ לְאַהֲבָה אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לִשְׁמֹעַ בְּקֹלוֹ
וּלְדָבְקָה־בוֹ כִּי הוּא חַיֶּיךָ וְאֹרֶךְ יָמֶיךָ לָשֶׁבֶת
עַל־הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְהוָה לַאֲבֹתֶיךָ
לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב לָתֵת לָהֶם: פפפ

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי־שיחות כרך יד)

תֵּיכֶף־וּמִיַּד זוֹכִים בַּדִּין, וְ"נִצָּבִים הַיּוֹם כּוּלְּכֶם לִפְנֵי יְהוָ' אֱלֹקֵיכֶם" - מְאִירִים וְקַיָּמִים וְעוֹמְדִים, וְנַעֲשֵׂית כְּתִיבָה וַחֲתִימָה טוֹבָה לְשָׁנָה טוֹבָה וּמְתוּקָה בְּגַשְׁמִיּוּת וּבְרוּחָנִיּוּת.

מ פסוקים, לבב"ו סימן.

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וְזֹאת הַתּוֹרָה, אֲשֶׁר־שָׂם מֹשֶׁה לִפְנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

עֵץ־חַיִּים הִיא לַמַּחֲזִיקִים בָּהּ, וְתֹמְכֶיהָ מְאֻשָּׁר. דְּרָכֶיהָ דַרְכֵי־נֹעַם, וְכָל־נְתִיבֹתֶיהָ שָׁלוֹם. אֹרֶךְ יָמִים בִּימִינָהּ, בִּשְׂמֹאלָהּ עֹשֶׁר וְכָבוֹד. יְיָ חָפֵץ לְמַעַן צִדְקוֹ, יַגְדִּיל תּוֹרָה וְיַאְדִּיר:

מדייקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. * האבנט חוגרים בתחילת שליש התחתון של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפניה

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בִּנְבִיאִים טוֹבִים וְרָצָה בְדִבְרֵיהֶם הַנֶּאֱמָרִים בֶּאֱמֶת בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבְמֹשֶׁה עַבְדּוֹ וּבְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבִנְבִיאֵי הָאֱמֶת וָצֶדֶק:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים ליזהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר הזקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

הפטרה לפרשת נצבים לקריאה בציבור

ולשמו"ת בישעיה פרק סא-סג

סא יְשׁוֹשׂ אָשִׂישׂ בַּיהוָה תָּגֵל נַפְשִׁי בֵּאלֹהַי כִּי הִלְבִּישַׁנִי בִּגְדֵי־יֶשַׁע מְעִיל צְדָקָה יַעְטֵנִי כֶּחָתָן יְכַהֵן פְּאֵר וְכַכַּלָּה תַּעְדֶּה כֵלֶיהָ: יא כִּי כָאָרֶץ תּוֹצִיא צִמְחָהּ וּכְגַנָּה זְרוּעֶיהָ תַצְמִיחַ כֵּן | אֲדֹנָי יֱהוִה יַצְמִיחַ צְדָקָה וּתְהִלָּה נֶגֶד כָּל־הַגּוֹיִם: **סב** א לְמַעַן צִיּוֹן לֹא אֶחֱשֶׁה וּלְמַעַן יְרוּשָׁלִַם לֹא אֶשְׁקוֹט עַד־יֵצֵא כַנֹּגַהּ צִדְקָהּ וִישׁוּעָתָהּ כְּלַפִּיד יִבְעָר: ב וְרָאוּ גוֹיִם צִדְקֵךְ וְכָל־מְלָכִים כְּבוֹדֵךְ וְקֹרָא לָךְ שֵׁם חָדָשׁ אֲשֶׁר פִּי יְהוָה יִקְּבֶנּוּ: ג וְהָיִית עֲטֶרֶת תִּפְאֶרֶת בְּיַד־יְהוָה וּצְנִיף מְלוּכָה בְּכַף־אֱלֹהָיִךְ: ד לֹא־יֵאָמֵר לָךְ עוֹד עֲזוּבָה וּלְאַרְצֵךְ

שי למורא

י) **שׂוֹשׂ אָשִׂישׂ בַּה'**, כָּךְ אוֹמֶרֶת יְרוּשָׁלַיִם בִּזְמַן הַגְּאֻלָּה. אוֹ, כָּךְ אוֹמֵר עַם יִשְׂרָאֵל בְּשׁוּבוֹ מֵהַגָּלוּת. (וְאָמַר "שׂוֹשׂ אָשִׂישׂ" בְּכֶפֶל לָשׁוֹן כְּנֶגֶד הַגּוּף וְהַנֶּפֶשׁ שֶׁיָּשִׂישׂוּ בַּה' שֶׁהוּא בְּמִדַּת הָרַחֲמִים. וְאָמַר "תָּגֵל נַפְשִׁי בֵּאלֹהַי", שֶׁבְּמִדַּת הַדִּין תָּגֵל הַנֶּפֶשׁ שֶׁהִיא עֶלְיוֹנָה וּמְקֻבֶּלֶת יִסּוּרִים בְּשִׂמְחָה יוֹתֵר מֵהַגּוּף). **הִלְבִּישַׁנִי בִּגְדֵי יֶשַׁע**, כְּלוֹמַר, סִבַּב אוֹתִי בִּישׁוּעָה וּבִצְדָקָה, כַּלְבוּשׁ הַמְסַבֵּב אֶת הַגּוּף, וְכַמְעִיל הָעוֹטֵף אֶת לוֹבְשׁוֹ. **יְכַהֵן פְּאֵר**, יַגְדִּיל פְּאֵרוֹ בִּלְבוּשִׁים נָאִים. "יְכַהֵן", לְשׁוֹן גְּדֻלָּה, כְּמוֹ "וּבְנֵי דָוִד כֹּהֲנִים" (שמואל־ב ח:יח). **כֵּלֶיהָ**, כְּלֵי תַּכְשִׁיטֶיהָ. **יא) כִּי כָאָרֶץ תּוֹצִיא צִמְחָהּ וגו'**, כְּמוֹ שֶׁהָאָרֶץ מוֹצִיאָה אֶת צִמְחָהּ אַחֲרֵי שֶׁגְּרַקָּב וְנִפְסַד גַּרְעִין הַזֶּרַע, וּכְמוֹ הַגִּנָּה שֶׁמַּצְמִיחָה אַחֲרֵי שֶׁנִּפְסְדִים גַּרְגִּרֵי הַזְּרָעִים, כֵּן יַצְמִיחַ ה' לְיִשְׂרָאֵל צְדָקָה וּתְהִלָּה בְּפִרְסוּם נֶגֶד כָּל הַגּוֹיִם אַחֲרֵי שֶׁהָיוּ בְּגָלוּתָם מָשְׁפָּלִים עַד עָפָר. **א) לֹא אֶחֱשֶׁה**, לֹא אֶשְׁתֹּק מִלְּהִפָּרַע מִן הַגּוֹיִם עַל מַה שֶּׁעָשׂוּ לְצִיּוֹן. **לֹא אֶשְׁקוֹט**, לֹא אֶהְיֶה בְּמְנוּחָה. **כַּנֹּגַהּ**, כְּדָבָר הַמֵּאִיר וְזוֹרֵחַ. **וִישׁוּעָתָהּ כְּלַפִּיד יִבְעָר**, וְהַיְשׁוּעָה שֶׁאָבִיא עָלֶיהָ תִּהְיֶה נִרְאֵית לַכֹּל כְּלַפִּיד אֵשׁ בּוֹעֵר. **ב) צִדְקֵךְ**, הַצֶּדֶק שֶׁאֶעֱשֶׂה לָךְ. **שֵׁם חָדָשׁ**, כְּפִי הַנֶּאֱמָר לְהַלָּן בַּהֶמְשֵׁךְ. **יִקְּבֶנּוּ**, יְפָרְשֻׁנוּ. **ג) וּצְנִיף מְלוּכָה**, מִצְנֶפֶת שֶׁל מַלְכוּת. **ד) יִקָּרֵא**

עטרת מרים

י אָז יֹאמַר יִשְׂרָאֵל בְּשׁוּבָם מֵהַגָּלוּת **שָׂוֹשׂ אָשִׂישׂ בַּיהוָה** בִּתְשׁוּעַת ה' **תָּגֵל נַפְשִׁי בֵּאלֹהַי** שֶׁעָזַר לִי **כִּי הִלְבִּישַׁנִי בִּגְדֵי־יֶשַׁע** הַתְּפוּרִים כְּמִדָּתִי, **וְעַם מְעִיל צְדָקָה יַעְטֵנִי** עָטַף אוֹתִי **כֶּחָתָן יְכַהֵן פְּאֵר** אֲשֶׁר יִלְבַּשׁ פְּאֵר כְּכֹהֵן גָּדוֹל **וְכַכַּלָּה תַּעְדֶּה** אֲשֶׁר תִּתְקַשֵּׁט עִם **כֵּלֶיהָ** תַּכְשִׁיטֶיהָ: **יא כִּי** יִשְׂרָאֵל הִיא **כָאָרֶץ** אֲשֶׁר **תּוֹצִיא צִמְחָהּ** אַחַר שֶׁנִּרְקַב וְנִפְסַד הַגַּרְגִּיר הַזָּרוּעַ **וּכְגַנָּה זְרוּעֶיהָ** הַדְּבָרִים הַזְּרוּעִים בָּהּ **תַצְמִיחַ** אַחַר הַהֶפְסֵד שֶׁל הַזְּרָעִים, **כֵּן** | **אֲדֹנָי יֱהוִה יַצְמִיחַ** לְיִשְׂרָאֵל **צְדָקָה** חֶסֶד בְּכֹחַ הַצְּדָקָה הָעֶלְיוֹנָה **וּתְהִלָּה** וְהַלּוּל מִזְּכוּיוֹת יִשְׂרָאֵל **נֶגֶד** לְעֵינֵי **כָּל־הַגּוֹיִם:** **א** אֵלֶּה הֵם דִּבְרֵי ה' בִּהְיוֹת יִשְׂרָאֵל בַּגָּלוּת, וְאָמַר לְמַעַן צִיּוֹן שֶׁהֶחֱרִיבוּ אוֹתָהּ עַד הַיְסוֹד **לֹא אֶחֱשֶׁה** לֹא אֶשְׁתּוֹק **וּלְמַעַן** יְרוּשָׁלַיִם **לֹא אֶשְׁקוֹט** לֹא אָנוּחַ **עַד** אֲשֶׁר **יֵצֵא כַנֹּגַהּ** לְעֵינֵי כֹל **צִדְקָהּ וִישׁוּעָתָהּ** שֶׁאָבִיא עָלֶיהָ, יִהְיֶה נִרְאֶה לַכֹּל **כְּלַפִּיד** אֵשׁ יִבְעָר יִדְלַק: **ב וְרָאוּ גוֹיִם צִדְקֵךְ** הַצְּדָקָה שֶׁאֶעֱשֶׂה לָךְ **וְכָל־מְלָכִים** יַסִּירוּ **כְּבוֹדֶךָ וְקֹרָא לָךְ** יִהְיֶה נִקְרָא לָךְ **שֵׁם חָדָשׁ** 'חֶפְצִי בָהּ' **אֲשֶׁר פִּי יְהוָה יִקְּבֶנּוּ:** **ג וְהָיִית** שְׁמוּרָה בְּיָדוֹ **כַּעֲטֶרֶת תִּפְאֶרֶת בְּיַד־יְהוָה וּצְנִיף** מִצְנֶפֶת **מְלוּכָה בְּכַף־אֱלֹהָיִךְ** שֶׁלֹּא יִפְּלוּ לְעוֹלָם: **ד לֹא־יֵאָמֵר לָךְ עוֹד** שֵׁאת **עֲזוּבָה** מה' **וּלְאַרְצֵךְ** על אַרְצֵךְ **לֹא־יֵאָמֵר**

עטרת מרים

עוֹד שְׁמָמָה מיושבה מִיּוֹשֶׁבְיָהּ כִּי לָךְ יִקָּרֵא חֶפְצִי־בָהּ רצוני בה, וְיָשוּב לִשְׁכּוֹן בְּתוֹכֵךְ וּלְאַרְצֵךְ בְּעוּלָה מֵיֻשֶּׁבֶת כִּי־חָפֵץ יְהוָה בָּךְ וְאַרְצֵךְ תִּבָּעֵל וְיִתְיַשְּׁבוּ הֶעָרִים: ה כִּי־יִבְעַל כְּשֶׁנּוֹשֵׂא בָּחוּר בְּתוּלָה מִבְּלִי פִּרוּד יִבְעָלוּךְ בָּנַיִךְ וְלֹא יִתְפָּרְדוּ מִמֵּךְ וּמְשׂוֹשׂ חָתָן עַל־כַּלָּה בִּימֵי חֲפָּתָהּ כֵּן יָשִׂישׂ עָלַיִךְ אֱלֹהָיִךְ: ו אַחַר שֶׁאָמַר לְמַעַן צִיּוֹן לֹא אֶחֱשֶׁה, אוֹמֵר כִּי חוּץ מִזֶּה עַל־חוֹמֹתַיִךְ יְרוּשָׁלִַם הִפְקַדְתִּי מִנִּיתִי שֹׁמְרִים כָּל־הַיּוֹם וְכָל־הַלַּיְלָה שֶׁיִּתְמִידוּ בִּבְכִי וְאֵבֶל תָּמִיד לֹא יֶחֱשׁוּ אֵינָם שׁוֹתְקִים, הַמַּזְכִּירִים אֶת־יְהוָה עַל בִּנְיָנָם אַל־דֳּמִי לָכֶם לֹא יְהֵא שְׁתִיקָה לָכֶם: ז וְאַל־תִּתְּנוּ לֹא תַּנִּיחוּ אֶת ה׳ דֳּמִי לוֹ לִשְׁתּוֹק מִלִּבְנוֹתָהּ, אֶלָּא תַּפְצִירוּ בּוֹ עַד־יְכוֹנֵן אֶת יְרוּשָׁלִַם עַל כְּנָהּ וּבְסִיסָהּ וְעַד־יָשִׂים אֶת־יְרוּשָׁלִַם לִתְהִלָּה וּלְשֵׁם בָּאָרֶץ: ח הַנָּבִיא אוֹמֵר לָהֶם בְּנֶחָמָה, הֵן נִשְׁבַּע יְהוָה בִּימִינוֹ וּבִזְרוֹעַ עֻזּוֹ אִם־אֶתֵּן אֶת־דְּגָנֵךְ עוֹד מַאֲכָל לְאֹיְבַיִךְ וְאִם־יִשְׁתּוּ בְנֵי־נֵכָר הַקְּרוֹבִים וְאִם־יִשְׁתּוּ בְנֵי־נֵכָר הָרְחוֹקִים תִּירוֹשֵׁךְ יֵינֵךְ אֲשֶׁר יָגַעַתְּ בּוֹ: ט כִּי מְאַסְפָיו הַמְאַסְפִים אוֹתוֹ אֶל הַבַּיִת הֵם יֹאכְלֻהוּ וְהִלְלוּ אֶת־יְהוָה עַל הַשִּׁפְעָת הַטּוֹבָה וּמְקַבְּצָיו יִשְׁתֻּהוּ אֶת הַתִּירוֹשׁ בְּחַצְרוֹת קָדְשִׁי בְּבָתֵּיהֶם הָעוֹמְדִים בְּחַצְרוֹת יְרוּשָׁלִַם עִיר הַקֹּדֶשׁ: י הוּא מַאֲמַר הַנָּבִיא אֶל הָאוּמּוֹת עִבְרוּ עִבְרוּ בַּשְּׁעָרִים מִשַּׁעַר לְשַׁעַר בְּשַׁעֲרֵי הָעִיר פַּנּוּ מִמִּכְשׁוֹל אֶת דֶּרֶךְ הָעָם אֲשֶׁר יֵלְכוּ בּוֹ יִשְׂרָאֵל לָשׁוּב לְאַרְצָם סֹלּוּ סֹלּוּ הָרִימוּ וְהַגְבִּיהוּ אֶת הַמְּסִלָּה לְהַשְׁוּוֹת הַגּוּמּוֹת סַקְּלוּ הַדְּרָכִים מֵאֶבֶן מִכְשׁוֹל הָרִימוּ נֵס עַל־הָעַמִּים לְרַמֵּז לָהֶם לְהָבִיא אֶת יִשְׂרָאֵל לְאַרְצָם: יא הִנֵּה יְהוָה הִשְׁמִיעַ אֶל־קְצֵה הָאָרֶץ שֶׁבָּא זְמַן הַגְּאוּלָה אִמְרוּ לְבַת־צִיּוֹן הִנֵּה יְשׁוּעֲךְ בָּא הִנֵּה שְׂכָרוֹ שֶׁמּוּכָן לְתַת לַעֲבָדָיו אִתּוֹ וּפְעֻלָּתוֹ שֹׁכַר הַפְּעוּלָה שֶׁפָּעַל עִמּוֹ לְפָנָיו הוּא מוּכָן: יב וְקָרְאוּ לָהֶם לִבְנֵי צִיּוֹן עַם־הַקֹּדֶשׁ עַל יְדֵי קְדוּשַׁת מַעֲשֵׂיהֶם וְצִדְקָתָם גְּאוּלֵי יְהוָה הַגְּאוּלִים שֶׁל ה׳ וְלָךְ צִיּוֹן יִקָּרֵא דְּרוּשָׁה מה׳ אֲשֶׁר ה׳ דּוֹרֵשׁ אוֹתָהּ תָּמִיד עִיר לֹא נֶעֱזָבָה אִז יַכִּירוּ כִּי ה׳ לֹא עֲזָבָהּ

שי למורא

"חֶפְצִי בָהּ", רְצוֹנִי בָּהּ וְאֵינָהּ נֶעֱזָבֶת. **וּלְאַרְצֵךְ "בְּעוּלָה"**, לְאַרְצֵךְ יִקָּרֵא מְיֻשֶּׁבֶת וְלֹא שוֹמֵמָה. **תִּבָּעֵל**, תִּתְיַשֵּׁב בַּאֲנָשֶׁיהָ. **ה) כִּי יִבְעַל בָּחוּר בְּתוּלָה וגו׳**, כְּמוֹ שֶׁכְּשֶׁבָּחוּר נוֹשֵׂא בְּתוּלָה מִתְיַשְּׁבִים יַחַד מִבְּלִי פֵּרוּד, כָּךְ יִתְיַשְּׁבוּ בָּךְ בָּנַיִךְ וְלֹא יִפָּרְדוּ מִמֵּךְ. **ו) הִפְקַדְתִּי שׁוֹמְרִים וגו׳**, הַשּׁוֹמְרִים הֵם הַמַּלְאָכִים שֶׁהִפְקִידָם הקב"ה עַל בִּנְיַן יְרוּשָׁלַיִם. וְהֵם מִתְפַּלְּלִים לַה׳ עַל יְרוּשָׁלַיִם שֶׁיִּשּׁוּבֶנָּה לְיוֹשְׁבָהּ. פֵּרוּשׁ אַחֵר, הַשּׁוֹמְרִים הֵם אֲבֵלֵי צִיּוֹן שֶׁמִּתְפַּלְּלִים בַּיּוֹם וּבַלַּיְלָה עַל יְרוּשָׁלַיִם. **לֹא יֶחֱשׁוּ**, אֵינָם שׁוֹתְקִים בְּשׁוּם זְמַן מִלְּהִתְפַּלֵּל עַל יְרוּשָׁלַיִם. **הַמַּזְכִּירִים אֶת ה׳ אַל דֳּמִי לָכֶם**, כְּאִלּוּ הַנָּבִיא מְזָרְזָם וְאוֹמֵר לָהֶם, אַתֶּם הַמִּתְאַבְּלִים עַל צִיּוֹן וּמַזְכִּירִים זִכְרוֹנָהּ תָּמִיד בִּתְפִלּוֹתֵיכֶם וּבְבִרְכוֹתֵיכֶם, אַל תִּשְׁתְּקוּ. **ז) וְאַל תִּתְּנוּ דֳּמִי לוֹ וגו׳**, כְּלוֹמַר, הוֹאִיל וְכָל הַהַבְטָחוֹת הַטּוֹבוֹת הָאֵלֶּה מַבְטִיחַ הקב"ה אֶתְכֶם, הַזְכִּירוּ אֶת שְׁמוֹ תָּמִיד וְשִׁפְכוּ לְפָנָיו לִבְבְכֶם עַד שֶׁיְּקַבֵּץ הַגָּלוּת וִיכוֹנֵן אֶת יְרוּשָׁלַיִם וְיַשִּׂימֶהָ תְּהִלָּה בָּאָרֶץ. **ט) מְאַסְפָיו יֹאכְלוּהוּ**, הַמְאַסְפִים אֶת הַדָּגָן אֶל הַבַּיִת הֵם יֹאכְלוּהוּ. **וּמְקַבְּצָיו יִשְׁתּוּהוּ**, הַמְקַבְּצִים אֶת הַתִּירוֹשׁ הֵם יִשְׁתּוּהוּ. **בְּחַצְרוֹת קָדְשִׁי**, בִּירוּשָׁלַיִם עִיר הַקֹּדֶשׁ, אִם הוּא מַעֲשֵׂר שֵׁנִי. וְאִם הוּא חֻלִּין, הַכָּנָה עַל כָּל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. **י) עִבְרוּ עִבְרוּ בַּשְּׁעָרִים וגו׳**, הוּא מַאֲמַר הַנָּבִיא אֶל הַגּוֹיִם, עִבְרוּ דֶּרֶךְ שַׁעֲרֵי הָעִיר וּלְכוּ לַשָּׂדֶה וּפַנּוּ מִמִּכְשׁוֹל אֶת הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר יֵלְכוּ בָּהּ יִשְׂרָאֵל לָשׁוּב לְאַרְצָם. וְכֻלָּם הַלָּשׁוֹן לְחִזּוּק. **סֹלּוּ סֹלּוּ הַמְּסִלָּה**, לְסַלֵּל אֶת הַדֶּרֶךְ וְלִכְבֹּשׁ אוֹתָהּ שֶׁלֹּא יִהְיוּ בָּהּ גְּמוּלוֹת וּתְלוּלִיּוֹת. **סַקְּלוּ מֵאֶבֶן**, לְפִנּוֹת מֵאֲבָנִים. **הָרִימוּ נֵס עַל הָעַמִּים**, הַגְבִּיהוּ מוֹט עִם הַדֶּגֶל לְאוֹת לְכָל הָעַמִּים, שֶׁיָּבִיאוּ לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל אֶת כָּל יִשְׂרָאֵל שֶׁגָּלוּ אֶצְלָם. **יא) יְשׁוּעֲךָ בָּא**, בָּאָה תְּשׁוּעָתֵךְ. **הִנֵּה שְׂכָרוֹ אִתּוֹ**, הִנֵּה הַשֵּׂכָר הַטּוֹב שֶׁיְּשַׁלֵּם לְיִשְׂרָאֵל עַל הַגָּלוּת שֶׁסָּבְלוּ בַּעֲבוּר שְׁמוֹ הַגָּדוֹל. **וּפְעֻלָּתוֹ לְפָנָיו**, וּשְׂכַר הַפְּעֻלּוֹת הַטּוֹבוֹת שֶׁעָשׂוּ יִשְׂרָאֵל בַּגָּלוּת בִּשְׁמָרָם תּוֹרָתוֹ וּמִצְוֹתָיו. **יב) וְלָךְ**, לְצִיּוֹן. **דְּרוּשָׁה**, שֶׁה׳ דּוֹרֵשׁ

לֹא־יֶאֱמַר עוֹד שְׁמָמָה כִּי לָךְ יִקָּרֵא חֶפְצִי־בָהּ וּלְאַרְצֵךְ בְּעוּלָה כִּי־חָפֵץ יְהוָה בָּךְ וְאַרְצֵךְ תִּבָּעֵל: ה כִּי־יִבְעַל בָּחוּר בְּתוּלָה יִבְעָלוּךְ בָּנָיִךְ וּמְשׂוֹשׂ חָתָן עַל־כַּלָּה יָשִׂישׂ עָלַיִךְ אֱלֹהָיִךְ: ו עַל־חוֹמֹתַיִךְ יְרוּשָׁלִַם הִפְקַדְתִּי שֹׁמְרִים כָּל־הַיּוֹם וְכָל־הַלַּיְלָה תָּמִיד לֹא יֶחֱשׁוּ הַמַּזְכִּירִים אֶת־יְהוָה אַל־דֳּמִי לָכֶם: ז וְאַל־תִּתְּנוּ דֳּמִי לוֹ עַד־יְכוֹנֵן וְעַד־יָשִׂים אֶת־יְרוּשָׁלִַם תְּהִלָּה בָּאָרֶץ: ח נִשְׁבַּע יְהוָה בִּימִינוֹ וּבִזְרוֹעַ עֻזּוֹ אִם־אֶתֵּן אֶת־דְּגָנֵךְ עוֹד מַאֲכָל לְאֹיְבַיִךְ וְאִם־יִשְׁתּוּ בְנֵי־נֵכָר תִּירוֹשֵׁךְ אֲשֶׁר יָגַעַתְּ בּוֹ: ט כִּי מְאַסְפָיו יֹאכְלֻהוּ וְהִלְלוּ אֶת־יְהוָה וּמְקַבְּצָיו יִשְׁתֻּהוּ בְּחַצְרוֹת קָדְשִׁי: י עִבְרוּ עִבְרוּ בַּשְּׁעָרִים פַּנּוּ דֶּרֶךְ הָעָם סֹלּוּ סֹלּוּ הַמְּסִלָּה סַקְּלוּ מֵאֶבֶן הָרִימוּ נֵס עַל־הָעַמִּים: יא הִנֵּה יְהוָה הִשְׁמִיעַ אֶל־קְצֵה הָאָרֶץ אִמְרוּ לְבַת־צִיּוֹן הִנֵּה יְשׁוּעֲךָ בָּא הִנֵּה שְׂכָרוֹ אִתּוֹ וּפְעֻלָּתוֹ לְפָנָיו: יב וְקָרְאוּ לָהֶם עַם־הַקֹּדֶשׁ גְּאוּלֵי יְהוָה וְלָךְ יִקָּרֵא דְּרוּשָׁה

עִיר לֹא נֶעְזָבָה: **סג** א מִי־זֶה | בָּא מֵאֱדוֹם חֲמוּץ בְּגָדִים מִבָּצְרָה זֶה הָדָר בִּלְבוּשׁוֹ צֹעֶה בְּרֹב כֹּחוֹ אֲנִי מְדַבֵּר בִּצְדָקָה רַב לְהוֹשִׁיעַ: ב מַדּוּעַ אָדֹם לִלְבוּשֶׁךָ וּבְגָדֶיךָ כְּדֹרֵךְ בְּגַת: ג פּוּרָה | דָּרַכְתִּי לְבַדִּי וּמֵעַמִּים אֵין־אִישׁ אִתִּי וָאֶדְרְכֵם בְּאַפִּי וְאֶרְמְסֵם בַּחֲמָתִי וַיֵּז נִצְחָם עַל־בְּגָדַי וְכָל־מַלְבּוּשַׁי אֶגְאָלְתִּי: ד כִּי יוֹם נָקָם בְּלִבִּי וּשְׁנַת גְּאוּלַי בָּאָה: ה וָאַבִּיט וְאֵין עֹזֵר וְאֶשְׁתּוֹמֵם וְאֵין סוֹמֵךְ וַתּוֹשַׁע לִי זְרֹעִי וַחֲמָתִי הִיא סְמָכָתְנִי: ו וָאָבוּס עַמִּים בְּאַפִּי וַאֲשַׁכְּרֵם בַּחֲמָתִי וְאוֹרִיד לָאָרֶץ נִצְחָם: ז חַסְדֵי יְהוָה | אַזְכִּיר תְּהִלַּת יְהוָה כְּעַל כֹּל אֲשֶׁר־גְּמָלָנוּ יְהוָה וְרַב־טוּב לְבֵית יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר־גְּמָלָם כְּרַחֲמָיו וּכְרֹב חֲסָדָיו: ח וַיֹּאמֶר אַךְ־עַמִּי הֵמָּה בָּנִים

שי למורא

בִּשְׁלוֹמָה. **א) מִי זֶה בָּא מֵאֱדוֹם וגו',** עָתִיד הקב"ה לַעֲשׂוֹת נְקָמָה בֶּאֱדוֹם, וְאָמַר הַנָּבִיא בִּלְשׁוֹן הַנּוֹהֵג בִּבְנֵי אָדָם לִבְשֵׁי בְּגָדִים שֶׁבַּעֲשׂוֹתָם נְקָמָה בָּאוֹיֵב נִתָּז הַדָּם עַל בְּגָדֵיהֶם. וּכְאִלּוּ יִשְׂרָאֵל, מִי הוּא זֶה הַבָּא מֵאֱדוֹם צִבּוּעַ בְּגָדָיו בְּדַם הַהֲרוּגִים מֵעִיר בָּצְרָה שֶׁל אֱדוֹם. "חָמוּץ", צִבּוּעַ. וְיִתָּכֵן שֶׁהוּא מִלְּשׁוֹן "תְּמִחֵי רַגְלְךָ בְּדָם" (תהלים סח,כד), בְּחִלּוּף סֵדֶר הָאוֹתִיּוֹת, כְּמוֹ "כֶּבֶשׂ" "כֶּשֶׂב". **זֶה הָדוּר בִּלְבוּשׁוֹ,** זֶה שֶׁלָּבַשׁ בִּגְדֵי נָקָם. **צֹעֶה בְּרֹב כֹּחוֹ,** שֶׁבְּרֹב כֹּחוֹ הוּא מַגִּיעַ וּמְטַלְטֵל אֶת הַגּוֹיִם מִקָּצֶה אֶל קָצֶה. **אֲנִי מְדַבֵּר בִּצְדָקָה,** כְּאִלּוּ הקב"ה מֵשִׁיב לָהֶם וְאוֹמַר, אֲנִי הוּא זֶה הַמְדַבֵּר וְהַמַּכְּבִּיחַ לַעֲשׂוֹת צְדָקָה לְיִשְׂרָאֵל. **רַב לְהוֹשִׁיעַ,** מְרֻבֶּה לְהוֹשִׁיעַ. **ב) מַדּוּעַ אָדֹם לִלְבוּשֶׁךָ וגו',** כְּאִלּוּ יִשְׂרָאֵל גַּם אֶת הקב"ה, מַדּוּעַ כְּתָמִים אֲדֻמִּים עַל לְבוּשְׁךָ, וּבְגָדֶיךָ כְּבִגְדֵי הַדּוֹרֵךְ עֲנָבִים בְּגַת, שֶׁיֵּשׁ עַל בְּגָדָיו כְּתָמִים אֲדֻמִּים מֵהַיַּיִן. **ג) פּוּרָה דָּרַכְתִּי לְבַדִּי,** כְּאִלּוּ הקב"ה מֵשִׁיב וְאוֹמַר, אֲנִי לְבַדִּי דָּרַכְתִּי גַּת הָעֲנָבִים, כְּלוֹמַר, לֹא בִּזְכוּתְכֶם, כִּי־אִם בִּצְדָקָתִי לְבַד הָרַגְתִּי אֶת הַשֹּׂר שֶׁל אֱדוֹם וְעַמּוֹ לְהוֹצִיא דָּמָם כְּמוֹ שֶׁדּוֹרְכִים בְּגַת לְהוֹצִיא הַיַּיִן. "פּוּרָה", גַּת שֶׁדּוֹרְכִים בּוֹ הָעֲנָבִים לְיַיִן. וְנִקְרָא "פּוּרָה" עַל שֵׁם שֶׁמְּפָרְרִים וּמְרַצְּצִים בְּתוֹכָהּ הָעֲנָבִים כְּשֶׁדּוֹרְכִים אוֹתָם. **וּמֵעַמִּים אֵין אִישׁ אִתִּי,** וּמִכָּל הָעַמִּים אֵין אֶחָד שֶׁבָּא לְעָזְרָתִי לְהִנָּקֵם בְּאוֹיְבֵי יִשְׂרָאֵל, כִּי כֻּלָּם אוֹיְבֵיהֶם. **וָאֶדְרְכֵם בְּאַפִּי וגו',** כְּיָון שֶׁכָּל הָעַמִּים אוֹיְבִים לְיִשְׂרָאֵל, לְפִיכָךְ אֶדְרְכֵם וגו'. **וַיֵּז נִצְחָם עַל בְּגָדַי וגו',** וְיִזֶּה דָּמָם עַל בְּגָדַי, וְכָל מַלְבּוּשַׁי עָשִׂיתִי מְגֹאָלִים בְּדַם. "נִצְחָם", דָּמָם, וְנִקְרָא הַדָּם "נֶצַח", לְפִי שֶׁהוּא חַיֵּי הָאָדָם וְחָזְקוֹ. וְכָל זֶה נֶאֱמַר עַל דֶּרֶךְ מָשָׁל מִלְּשׁוֹן הַנּוֹהֵג בִּבְנֵי אָדָם. **ד) כִּי יוֹם נָקָם וגו',** כִּי יוֹם הַנָּקָם הָיָה בְּלִבִּי זְמַן רַב, עַד שֶׁבָּאָה שְׁנַת גְּאוּלַי וְאָז יִהְיֶה יוֹם הַנָּקָם בָּעַמִּים. **ה) וָאַבִּיט וְאֵין עוֹזֵר,** הָיִיתִי מִסְתַּכֵּל אִם אֶמְצָא עוֹזֵר, וְלֹא הָיָה. כְּלוֹמַר, הִסְתַּכַּלְתִּי אִם יֵשׁ זְכוּת בְּיִשְׂרָאֵל שֶׁיִּהְיֶה עוֹזֵר לַגְּאֻלָּה, וְלֹא מָצָאתִי. **וָאֶשְׁתּוֹמֵם וְאֵין סוֹמֵךְ,** עָמַדְתִּי בְּתִמָּהוֹן וְהִתְבּוֹנַנְתִּי אִם אֶמְצָא בָּהֶם זְכוּת לִהְיוֹת סָמֵךְ לַגְּאֻלָּה, וְלֹא מָצָאתִי. **וַתּוֹשַׁע לִי זְרֹעִי,** כְּלוֹמַר, אַף־עַל־פִּי שֶׁאֵין בָּהֶם זְכוּת הוֹשִׁעָתִי אֶת בָּנַי. **וַחֲמָתִי הִיא סְמָכָתְנִי,** הַחֵמָה שֶׁיֵּשׁ לִי עַל הַגּוֹיִם הִיא סוֹמֶכֶת אוֹתִי לִגְאֹל אֶת יִשְׂרָאֵל וְלַעֲשׂוֹת נָקָם בַּגּוֹיִם. **ו) וָאָבוּס עַמִּים בְּאַפִּי,** וְאֶרְמֹס אֶת הָעַמִּים בְּאַפִּי. **וַאֲשַׁכְּרֵם בַּחֲמָתִי,** וְאֶתֵּן לָהֶם לִשְׁתּוֹת אֶת כּוֹס חֲמָתִי עַד לִשְׁכָּרוּת. **וְאוֹרִיד לָאָרֶץ נִצְחָם,** וְאֶת דָּמָם אֶשְׁפֹּךְ לָאָרֶץ. **ז) חַסְדֵי ה' אַזְכִּיר תְּהִלּוֹת ה',** אָמַר הַנָּבִיא, אַזְכִּיר לְיִשְׂרָאֵל אֶת חַסְדֵי ה' שֶׁעָשָׂה עִמָּהֶם, אֲשֶׁר מִהָרְאוּי לְהַרְבּוֹת תְּהִלּוֹת ה'. **כְּעַל כֹּל אֲשֶׁר גְּמָלָנוּ ה',** אַזְכִּיר אוֹתָם הַחֲסָדִים כְּמוֹ שֶׁהָיוּ עַל כָּל אֲשֶׁר גְּמָלָנוּ. **וְרַב טוּב לְבֵית יִשְׂרָאֵל,** וְרַב טוּב שֶׁעָשָׂה לְבֵית יִשְׂרָאֵל. **אֲשֶׁר גְּמָלָם כְּרַחֲמָיו וּכְרֹב חֲסָדָיו,** וְלֹא לְפִי מַעֲשֵׂיהֶם. **ח) וַיֹּאמֶר אַךְ עַמִּי הֵמָּה וגו',** כְּשֶׁהוֹצִיאָם

עטרת מרים

מֵעוֹלָם: **א** מִי־זֶה | בָּא מֵאֱדוֹם מִמַּלְכוּת רוֹמִי חָמוּץ אֹדֶם בְּגָדִים מִבָּצְרָה עִיר גְּדוֹלָה לֶאֱדוֹם, הֲלֹא תָמִיד זֶה הָדָר בִּלְבוּשׁוֹ וּמַה זֶּה הַדָּם עַל לְבוּשׁוֹ, הֲלֹא הוּא צֹעֶה מַגִּיעַ וּמְטַלְטֵל הָאוּמּוֹת מִמָּקוֹם לְמָקוֹם וְאֵין מִי עוֹמֵד נֶגְדּוֹ בְּרֹב כֹּחוֹ כְּאִלּוּ הַמָּקוֹם מֵשִׁיב וְאוֹמֵר אֲנִי הוּא זֶה הַמְדַבֵּר בִּצְדָקָה וּמַכְּבִּיחַ לַעֲשׂוֹת צְדָקָה לְיִשְׂרָאֵל וַאֲנִי הוּא רַב לְהוֹשִׁיעַ לְיִשְׂרָאֵל כַּאֲשֶׁר הִבְטַחְתִּי: **ב** כְּאִלּוּ יִשְׂרָאֵל גַּם אוֹתוֹ מַדּוּעַ אָדֹם לִלְבוּשֶׁךָ וּבְגָדֶיךָ נִרְאִים כְּדֹרֵךְ בְּגַת מַהֲתִוַּת הַיַּיִן (גַּת הוּא הַכְּלִי שֶׁדּוֹרְכִים שָׁם הָעֲנָבִים לְהוֹצִיא הַיַּיִן): **ג** כְּאִלּוּ מֵשִׁיב לוֹ ה', פּוּרָה הַגַּת דָּרַכְתִּי לְבַדִּי לֹא בִּזְכוּתָם כִּי־אִם בִּצְדָקָתִי לְבַד וּמֵעַמִּים אֵין־אִישׁ אִתִּי לְעָזְרָתִי לְהִנָּקֵם בְּאוֹיְבֵי יִשְׂרָאֵל, לְפִיכָךְ וָאֶדְרְכֵם בְּאַפִּי וָאֶרְמְסֵם בַּחֲמָתִי וַיֵּז נִצְחָם עַל־בְּגָדַי וְכָל־מַלְבּוּשַׁי אֶגְאָלְתִּי וְדָמָם טִפְטַף עַל־בְּגָדַי וְכָל־מַלְבּוּשַׁי אֶגְאָלְתִּי לִכְלֹתִי מִדָּמָם: **ד** כִּי יוֹם נָקָם הָיָה בְּלִבִּי וּשְׁנַת גְּאוּלַי בָּאָה לִגְאוֹל אֶת עַמִּי וְלַעֲשׂוֹת הַנָּקָם: **ה** וָאַבִּיט לִגְאוֹל אֶת עַמִּי וְאֵין עֹזֵר כִּי אֵין הַדּוֹר זַכָּאִים וְאֶשְׁתּוֹמֵם עָמַדְתִּי בְּתִמָּהוֹן וְהִתְבּוֹנַנְתִּי אִם אֶמְצָא בָּהֶם זְכוּת לִהְיוֹת סוֹמֵךְ עָלָיו אֶת הַגְּאוּלָה, אֲבָל וְאֵין סוֹמֵךְ כִּי אֵין צַדִּיק מִתְפַּלֵּל עֲלֵיהֶם, לָכֵן וַתּוֹשַׁע הוֹשִׁיעַ לִי זְרֹעִי וַחֲמָתִי שֶׁיֵּשׁ לִי עַל הָאוּמּוֹת הִיא סְמָכָתְנִי תִּסְמוֹךְ אוֹתִי לִגְאוֹל אֶת יִשְׂרָאֵל: **ו** וָאָבוּס אֶרְמֹס עַמִּים בְּאַפִּי וַאֲשַׁכְּרֵם בַּחֲמָתִי נִהְיוּ שִׁכּוֹרִים בְּכוֹס חֲמָתִי וְאוֹרִיד לָאָרֶץ נִצְחָם חָזְקָם וְתָקְפָּם, וְזֶהוּ דָּמָם: **ז** אָמַר הַנָּבִיא חַסְדֵי יְהוָה | אַזְכִּיר שֶׁעָשָׂה עִמָּהֶם, לָכֵן מֵהָרָאוּי לְהַרְבּוֹת תְּהִלַּת יְהוָה כְּמוֹ שֶׁיֵּשׁ לְהַלְלוֹ כְּעַל כֹּל אֲשֶׁר־גְּמָלָנוּ יְהוָה וְרַב־טוּב הַנְּתוּן לְבֵית יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר־גְּמָלָם כְּרַחֲמָיו וּכְרֹב חֲסָדָיו וְלֹא בִּצְדָקוֹתֵינוּ: **ח** וַיֹּאמֶר אַךְ־עַל־פִּי שֶׁנָּלוּי לְפָנַי

עטרת מרים

שֶׁבִּגְדוּ בִּי, מִכָּל־מָקוֹם **אַךְ־עַמִּי** הֵמָּה וַהֲרֵי הֵם לְפָנַי כְּבָנִים אֲשֶׁר לֹא יְשַׁקְּרוּ לְעָזְבֵנִי, וְלָכֵן **וַיְהִי לָהֶם לְמוֹשִׁיעַ: ט בְּכָל־צָרָתָם** שֶׁהָיוּ לָהֶם לָוֹ לַמָּקוֹם הָיָה **צָר וּמַלְאַךְ** הַמְּשַׁמֵּשׁ לְפָנָיו **הוֹשִׁיעָם** בִּשְׁלִיחוּת הַמָּקוֹם **בְּאַהֲבָתוֹ** בַּעֲבוּר אַהֲבָתוֹ לָהֶם **וּבְחֶמְלָתוֹ** עֲלֵיהֶם הִוא גְּאָלָם מִן הַצָּרָה הַבָּאָה **וַיְנַטְּלֵם** סָבַל מַשָּׂאָם **וַיְנַשְּׂאֵם** לְתַת דֵּי מַחְסוֹרָם **כָּל־יְמֵי** הַדּוֹרוֹת **עוֹלָם:**

שי למורא

מִמְּצָרִים אָמַר, אַךְ הַמָּה לְבַד עַמִּי, וּבָהֶם בָּחַרְתִּי מִכָּל הָאֻמּוֹת, וּלְבָנִים יַחְשְׁבוּ, וְלֹא יְשַׁקְּרוּ בִּי לְעָזְבֵנִי, וְלָכֵן הָיָה לָהֶם לְמוֹשִׁיעַ. **ט) בְּכָל צָרָתָם לוֹ צָר,** בְּכָל זְמַן שֶׁהָיוּ בְּצָרָה הָיָה לוֹ צַר, וּמֵהַר לְהוֹשִׁיעָם. **וּמַלְאַךְ פָּנָיו הוֹשִׁיעָם,** וּמַלְאָךְ הַמְשַׁמֵּשׁ לְפָנָיו הוֹשִׁיעָם בִּשְׁלִיחוּתוֹ שֶׁל הקב"ה. **וַיְנַטְּלֵם וַיְנַשְּׂאֵם,** וְהֵגְבִּיהָם מִן הַצָּרָה בְּחֶמְלָתוֹ, וּנְשָׂאָם וֶהֱרִימָם בְּכָבוֹד וְחַשִּׁיבוּת בְּאַהֲבָתוֹ אוֹתָם. **כָּל יְמֵי עוֹלָם,** תָּמִיד בְּכָל הַדּוֹרוֹת הָיָה לָהֶם לְמוֹשִׁיעַ.

לֹא יְשַׁקְּרוּ וַיְהִי לָהֶם לְמוֹשִׁיעַ: ט בְּכָל־צָרָתָם | לוֹ צָר וּמַלְאַךְ פָּנָיו הוֹשִׁיעָם בְּאַהֲבָתוֹ וּבְחֶמְלָתוֹ הוּא גְּאָלָם וַיְנַטְּלֵם וַיְנַשְּׂאֵם כָּל־יְמֵי עוֹלָם:

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, צוּר כָּל הָעוֹלָמִים, צַדִּיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת, הָאֵל הַנֶּאֱמָן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַבֵּר וּמְקַיֵּם, שֶׁכָּל דְּבָרָיו אֱמֶת וָצֶדֶק: נֶאֱמָן, אַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ, וְדָבָר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אָחוֹר לֹא יָשׁוּב רֵיקָם, כִּי אֵל מֶלֶךְ נֶאֱמָן וְרַחֲמָן אָתָּה. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הָאֵל הַנֶּאֱמָן בְּכָל דְּבָרָיו:

רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיֵּינוּ, וְלַעֲלוּבַת נֶפֶשׁ תּוֹשִׁיעַ וּתְשַׂמַּח בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ. מְשַׂמֵּחַ צִיּוֹן בְּבָנֶיהָ:

שַׂמְּחֵנוּ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, בְּאֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא עַבְדֶּךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֶךָ, בִּמְהֵרָה יָבוֹא וְיָגֵל לִבֵּנוּ, עַל כִּסְאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר, וְלֹא יִנְחֲלוּ עוֹד אֲחֵרִים אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בְשֵׁם קָדְשְׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ, שֶׁלֹּא יִכְבֶּה נֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מָגֵן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוֹדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שֶׁנָּתַתָּ לָנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ לִקְדֻשָּׁה וְלִמְנוּחָה, לְכָבוֹד וּלְתִפְאָרֶת. עַל הַכֹּל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתָךְ. יִתְבָּרַךְ שִׁמְךָ בְּפִי כָּל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

הַמּוֹלָד לְחוֹדֶשׁ תִּשְׁרֵי: יוֹם א׳, שָׁעָה 5 בַּבּוֹקֶר, 50 דַּקּוֹת וְ–5 חֲלָקִים.

הַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי [=תִּשְׁרֵי] שֶׁהוּא הַחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן לְחָדְשֵׁי הַשָּׁנָה, הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא בְּעַצְמוֹ מְבָרְכוֹ בְּשַׁבָּת מְבָרְכִים שֶׁהוּא הַשַּׁבָּת הָאַחֲרוֹן דְּחֹדֶשׁ אֱלוּל, וּבְכֹחַ זֶה יִשְׂרָאֵל מְבָרְכִים אֶת הֶחָדָשִׁים י"א פְּעָמִים בְּשָׁנָה.

(היום יום כ"ה אלול)

קריאת התורה למנחת שבת־קודש

לא א וַיֵּלֶךְ מֹשֶׁה וַיְדַבֵּר אֶת־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה
אֶל־כָּל־יִשְׂרָאֵל: ב וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם בֶּן־מֵאָה
וְעֶשְׂרִים שָׁנָה אָנֹכִי הַיּוֹם לֹא־אוּכַל עוֹד לָצֵאת
וְלָבוֹא וַיהוָה אָמַר אֵלַי לֹא תַעֲבֹר אֶת־הַיַּרְדֵּן
הַזֶּה: ג יְהוָה אֱלֹהֶיךָ הוּא | עֹבֵר לְפָנֶיךָ הוּא־
יַשְׁמִיד אֶת־הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה מִלְּפָנֶיךָ וִירִשְׁתָּם
יְהוֹשֻׁעַ הוּא עֹבֵר לְפָנֶיךָ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה: (לוי)
ד וְעָשָׂה יְהוָה לָהֶם כַּאֲשֶׁר עָשָׂה לְסִיחוֹן וּלְעוֹג
מַלְכֵי הָאֱמֹרִי וּלְאַרְצָם אֲשֶׁר הִשְׁמִיד אֹתָם:
ה וּנְתָנָם יְהוָה לִפְנֵיכֶם וַעֲשִׂיתֶם לָהֶם כְּכָל־
הַמִּצְוָה אֲשֶׁר צִוִּיתִי אֶתְכֶם: ו חִזְקוּ וְאִמְצוּ אַל־
תִּירְאוּ וְאַל־תַּעַרְצוּ מִפְּנֵיהֶם כִּי | יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
הוּא הַהֹלֵךְ עִמָּךְ לֹא יַרְפְּךָ וְלֹא יַעַזְבֶךָּ: ס
(ישראל) ז וַיִּקְרָא מֹשֶׁה לִיהוֹשֻׁעַ וַיֹּאמֶר אֵלָיו לְעֵינֵי
כָל־יִשְׂרָאֵל חֲזַק וֶאֱמָץ כִּי אַתָּה תָּבוֹא אֶת־הָעָם
הַזֶּה אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְהוָה לַאֲבֹתָם לָתֵת
לָהֶם וְאַתָּה תַּנְחִילֶנָּה אוֹתָם: ח וַיהוָה הוּא |
הַהֹלֵךְ לְפָנֶיךָ הוּא יִהְיֶה עִמָּךְ לֹא יַרְפְּךָ וְלֹא
יַעַזְבֶךָ לֹא תִירָא וְלֹא תֵחָת: ט וַיִּכְתֹּב מֹשֶׁה
אֶת־הַתּוֹרָה הַזֹּאת וַיִּתְּנָהּ אֶל־הַכֹּהֲנִים בְּנֵי לֵוִי
הַנֹּשְׂאִים אֶת־אֲרוֹן בְּרִית יְהוָה וְאֶל־כָּל־זִקְנֵי
יִשְׂרָאֵל: י וַיְצַו מֹשֶׁה אוֹתָם לֵאמֹר מִקֵּץ | שֶׁבַע
שָׁנִים בְּמֹעֵד שְׁנַת הַשְּׁמִטָּה בְּחַג הַסֻּכּוֹת:
יא בְּבוֹא כָל־יִשְׂרָאֵל לֵרָאוֹת אֶת־פְּנֵי יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחָר תִּקְרָא אֶת־הַתּוֹרָה
הַזֹּאת נֶגֶד כָּל־יִשְׂרָאֵל בְּאָזְנֵיהֶם: יב הַקְהֵל אֶת־
הָעָם הָאֲנָשִׁים וְהַנָּשִׁים וְהַטַּף וְגֵרְךָ אֲשֶׁר
בִּשְׁעָרֶיךָ לְמַעַן יִשְׁמְעוּ וּלְמַעַן יִלְמְדוּ וְיָרְאוּ
אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם וְשָׁמְרוּ לַעֲשׂוֹת אֶת־כָּל־
דִּבְרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת: יג וּבְנֵיהֶם אֲשֶׁר לֹא־יָדְעוּ
יִשְׁמְעוּ וְלָמְדוּ לְיִרְאָה אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם כָּל־
הַיָּמִים אֲשֶׁר אַתֶּם חַיִּים עַל־הָאֲדָמָה אֲשֶׁר
אַתֶּם עֹבְרִים אֶת־הַיַּרְדֵּן שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ: פ

אגרות קודש

ב״ה, ד׳ אלול, ה׳תיש״א
ברוקלין, נ. י.

שלום וברכה!

בעתו קבלתי מכתבו מג׳ מנ״א, בו מודיע ע״ד מצב בריאות זוג׳ שתי׳ ומוסג״ב ג״כ פ״נ בעדה.

בהיותי על ציון כ״ק מו״ח אדמו״ר זצוקללה״ה נבג״מ בשבוע העבר קראתי הפ״נ, ובטחוני חזק שיבשרני בשורות טובות מהטבת מצב בריאות זוג׳ תי׳, והשי״ת ימלא את הריונה ותוליד בעתו זרעא חייא וקיימא כשורה ובנקל, ויגדלוהו ביחד עם שאר ילדיהם שי׳ לתורה ולחופה ולמעשים טובים.

מובן מעצמו שמה שכתבתי לו בענין הנהגה בכלל ושלום בית בפרט, צריך להשתדל בזה, ובפרט בענין השלום בית, בתוקף ובהתעמקות יתרה. כן בלי נדר יאמר בכל לילה קודם קריאת שמע קאפיטל למנצח יענך, ואחר שיגמרנו כולו, יחזור עוה״פ על הפסוק יענך ויחשוב בשעת מעשה שיה״ר כאילו כיוון כל הכוונות השייכות לזה.

בברכה שיבשר בשורות טובות וכוח״ט לו ולכב״ב שי׳.

פרק ה משנה ב

עֲשָׂרָה דוֹרוֹת מֵאָדָם וְעַד נֹחַ .. עַד שֶׁהֵבִיא עֲלֵיהֶם אֶת מֵי הַמַּבּוּל. עֲשָׂרָה דוֹרוֹת מִנֹּחַ וְעַד אַבְרָהָם .. עַד שֶׁבָּא אַבְרָהָם אָבִינוּ וְקִבֵּל שְׂכַר כֻּלָּם.

נקודות משיחות קודש

צריך ביאור: בנח לא נאמר שקיבל שכר כולם, כי להיותם מכעיסין ובאין לא הגיע להם שכר; ומדוע נאמר באברהם שקיבל שכר כולם.

והביאור:

ההבדל בין דור המבול (שסיים וכלל בתוכו כל עשרת הדורות מאדם עד נח[1]) לדור ההפלגה (שסיים וכלל בתוכו כל עשרת הדורות מנח עד אברהם) הוא, "שדור המבול היו גזלנים והיתה מריבה ביניהם כו', ואלו (דור ההפלגה) היו נוהגים אהבה ורעות ביניהם"[2]. נמצא שלאנשי דור ההפלגה הי' מגיע שכר בגלל האחוה ששררה ביניהם, אלא שלא היו יכולים לקבלו מפני חטאם החמור ("פשטו יד בעיקר"). חטא זה גרם לכך שכל ההמשכות שנמשכו על ידי ההנהגה באהבה ורעות ירדו לתוך הקליפות[3].

עד שבא אברהם אבינו, שעל ידי עבודתו עם העולם (שהשתדל להכניס את הבריות תחת כנפי השכינה, ועורר רחמים אפילו בעד אנשי סדום), בירר גם את הדורות הקודמים, וקיבל שכר כולם[4].

עֲשָׂרָה דוֹרוֹת מֵאָדָם וְעַד נֹחַ . . מִנֹּחַ וְעַד אַבְרָהָם

במשנה הקודמת פירט התנא שני טעמים לבריאת העולם בעשרה מאמרות. א. "להפרע מן הרשעים שמאבדין את העולם", ב. "וליתן שכר טוב לצדיקים שמקיימין את העולם". ומשנתנו ממשיכה בשני ענינים אלו[5]: א. הדורות מאדם עד נח היו רשעים שאבדו את העולם, והקב"ה נפרע מהם במי המבול. ב. גם הדורות מנח עד אברהם היו מכעיסין ובאין, אבל אברהם "קיים" את העולם, הוא פעל קיום גם בדורות שקדמו לו[6], ולכן הי' "שכר כולם" ואברהם קיבל שכר זה.

אבל עדיין אינו מובן: מדוע הי' אפשר לפעול "קיום" רק בדורות שמנח ועד אברהם, ולא באלה שמאדם ועד נח?

והביאור:

ישנם שני סוגי רע. א. דברים שהם רע גמור ואין בהם טוב כלל. דברים אלו צריכים לאבד, בחינת "שבירתן זוהי טהרתן"[7]. ב. דברים שאין בהם טוב גלוי, אך יש בהם ניצוץ של טוב. עם דברים אלו יש להתעסק עד שמקיימים אותם, על ידי זה שמהפכים אותם מרע לטוב[8].

ובנדון דידן: הרע של הדורות עד נח הי' רע גמור, המאבד את העולם, ולכן הביא הקב"ה עליהם את המבול ונמחו כליל; מה־שאין־כן הרע של הדורות עד אברהם הי' כזה שאפשר להפכו לטוב, וכשבא אברהם ו"קיים" את העולם ותיקן והשלים כל עשרת הדורות, אז קיבל שכר כולם.

ושתי תקופות אלו ישנם גם ב"עולם קטן"[9] — בעבודת האדם. כשאדם שקוע בענינים בלתי רצויים במשך "עשרה ימים" שלמים ואף על פי כן "טוב לו", הרי אפשר שיתברך בלבבו לאמר "שלום יהי' לי כי בשרירות לבי אלך"[10]. ולכן אמר התנא, שסיבת הדבר הוא רק משום שהקב"ה ארך אפים[11] וזה ייפסק ככלות הזמן הקצוב[12]. ומכיון שכן, צריכה להיות העבודה ד"הביא עליהם את מי המבול", כלומר: למחות ולבטל כליל את הענינים הבלתי רצויים.

אבל עבודה זו אינה מספיקה עדיין, שהרי חסרים הענינים הטובים שהי' עליו לפעול במשך "עשרה ימים" אלו; ולכן צריכה להיות גם העבודה דאתהפכא חשוכא לנהורא, לתקן ולהשלים מה שהחסיר בימים הקודמים ו"לקיים" אותם, ועד שיקבל שכר כולם[13].

זהו גם הדיוק "עד שבא אברהם אבינו": רז"ל אמרו[14] "אין קורין אבות אלא לשלשה". וטעם הדבר הוא כי "בחינת האבות צ"ל בכל אדם, שהם שרש ומקור נשמות ישראל"[15]. ולכן מדייק התנא "אברהם אבינו", לרמז שעבודה זו של "וקבל שכר כולם" (העבודה של אתהפכא חשוכא לנהורא) שייכת בכל אחד ואחד[16].

עֲשָׂרָה דוֹרוֹת מֵאָדָם וְעַד נֹחַ . . מִנֹּחַ וְעַד אַבְרָהָם

נתבאר לעיל[17], שעשרה דורות מאדם ועד נח מורה על העבודה באופן של שבירתן זוהי תקנתן, ועשרה דורות מנח ועד אברהם מורה על העבודה של בירור עניני העולם והפיכתם לטוב, על ידי שמגלים את ניצוצי הקדושה שבהם.

ועוד יש לומר, שעשרה דורות הראשונים קאי על עניני האדם שבהם לא שייך אפילו בירור בדרך שבירה, והטעם שהם ברשותו של יהודי הוא לא מפני אשמתו ח"ו, כי־אם מפני "נורא עלילה על בני אדם"[18], או מצד בלבול העולם וכיוצא בזה, ולכן היחס שלו לדברים אלו צריך להיות — כאילו לא הי', כיון שאינו שייך לבירור[19].

---

1. שלכן מחה המבול גם החטאים של תשע דורות הקודמים.
2. סנהדרין קט, א.
3. בדוגמת עסק התורה והמצוות של רשע, שההמשכות יורדות לתוך הקליפות (הלכות ת"ת לאדמו"ר הזקן פ"ד ה"ג).
4. לקו"ש ח"ג עמ' 753.
5. ראה מד"ש.
6. ראה רבינו יונה: מלא כל החסרונות כו'.
7. כלים רפ"ב (משא"כ בהאופן דב"ק (נד, א) ששבירתן זוהי מיתתן). וראה לקו"ת חקת נו, ג ואילך.
8. ועד ע"ד לשון חז"ל (מנחות מד, א) מצעות שהציעה לו באיסור הציעה לו בהיתר.
9. תנחומא פקודי ג.
10. נצבים כט, יח.
11. ראה לקו"ש חט"ו עמ' 67-66.
12. ראה קונטרס ומעין מי"א פ"ב.
13. לקו"ש חט"ו עמ' 70.
14. ברכות טז, ב.
15. תו"א ר"פ וארא.
16. משיחת ש"פ חקת תשל"ז — על פי רשימת השומעים בלבד.
17. בביאור הקודם.
18. תהלים סו, ה. תנחומא וישב ד. וראה תו"ח תולדות יג, א.
19. ספה"ש תש"נ ח"א עמ' 79.

לוח זמנים לשבוע פרשת נצבים בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז											
	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש		
באר שבע (ק)	6:29	6:32	8:55	8:56	9:29	9:30	10:32	10:32	13:04	13:02	18:38	18:30	19:04	18:56	18:12	19:06
חיפה (ק)	6:28	6:32	8:54	8:55	9:28	9:29	10:31	10:31	13:03	13:01	18:40	18:32	19:04	18:56	18:04	19:06
ירושלים (ק)	6:27	6:31	8:54	8:54	9:27	9:28	10:30	10:30	13:02	13:00	18:41	18:33	19:02	18:54	17:55	19:05
תל אביב (ק)	6:29	6:33	8:55	8:56	9:29	9:30	10:32	10:32	13:04	13:02	18:38	18:30	19:04	18:56	18:12	19:06
אוסטריה, וינה (ק)	6:41	6:49	8:57	9:01	9:42	9:45	10:45	10:46	13:18	13:15	18:53	18:41	19:26	19:14	18:25	19:27
אוסטרליה, מלבורן (ח)	6:11	6:01	8:33	8:27	9:10	9:04	10:13	10:08	12:43	12:42	18:17	18:22	18:44	18:49	18:03	19:00
אוקראינה, אודסה (ק)	6:43	6:51	9:02	9:05	9:44	9:47	10:47	10:49	13:20	13:18	18:56	18:44	19:28	19:16	18:28	19:28
אוקראינה, דונייצק (ק)	6:15	6:23	8:32	8:35	9:16	9:19	10:19	10:20	12:52	12:50	18:28	18:15	19:01	18:48	17:59	19:01
אוקראינה, דנייפרופטרובסק (ק)	6:26	6:34	8:42	8:46	9:27	9:30	10:30	10:31	13:03	13:01	18:39	18:26	19:12	18:59	18:10	19:12
אוקראינה, ז'יטומיר (ק)	6:51	7:00	9:06	9:10	9:52	9:56	10:55	10:57	13:29	13:26	19:05	18:51	19:39	19:26	18:35	19:39
אוקראינה, קייב (ק)	6:43	6:53	8:58	9:02	9:45	9:48	10:48	10:50	13:21	13:19	18:57	18:44	19:32	19:18	18:28	19:32
איטליה, מילאנו (ק)	7:10	7:17	9:29	9:32	10:11	10:13	11:14	11:15	13:47	13:44	19:24	19:12	19:53	19:42	18:56	19:54
אקוואדור, קיטו (ח)	6:04	6:01	8:35	8:33	9:03	9:01	10:06	10:04	12:37	12:35	18:10	18:08	18:32	18:30	17:50	18:39
ארגנטינה, בואנוס איירס (ח)	6:43	6:35	9:08	9:02	9:43	9:38	10:46	10:41	13:17	13:15	18:51	18:55	19:17	19:21	18:37	19:32
ארגנטינה, ברילוצ'ה (ח)	7:35	7:25	9:56	9:49	10:35	10:28	11:37	11:32	14:08	14:07	19:42	19:48	20:11	20:17	19:29	20:29
ארה"ב, בולטימור (ק)	6:54	6:59	9:17	9:19	9:54	9:56	10:57	10:58	13:30	13:27	19:04	18:54	19:32	19:23	18:38	19:34
ארה"ב, ברוקלין (ק)	6:43	6:49	9:05	9:07	9:44	9:46	10:46	10:47	13:19	13:16	18:53	18:43	19:22	19:12	18:27	19:24
ארה"ב, ג'רסי סיטי (ק)	6:44	6:49	9:06	9:08	9:44	9:46	10:47	10:48	13:19	13:17	18:54	18:44	19:23	19:13	18:27	19:24
ארה"ב, דטרויט (ק)	7:19	7:26	9:40	9:43	10:20	10:22	11:23	11:24	13:55	13:53	19:30	19:19	20:00	19:49	19:03	20:01
ארה"ב, האוסטון (ק)	7:10	7:13	9:37	9:37	10:10	10:10	11:12	11:12	13:44	13:42	19:19	19:12	19:44	19:36	18:55	19:46
ארה"ב, לוס אנג'לס (ק)	6:40	6:44	9:05	9:07	9:40	9:41	10:43	10:43	13:15	13:13	18:49	18:41	19:15	19:07	18:24	19:17
ארה"ב, מיאמי (ק)	7:09	7:12	9:38	9:38	10:09	10:10	11:12	11:11	13:44	13:42	19:18	19:11	19:42	19:35	18:54	19:45
ארה"ב, ניו הייבן (ק)	6:39	6:45	9:01	9:03	9:39	9:41	10:42	10:43	13:15	13:12	18:49	18:39	19:19	19:08	18:23	19:20
ארה"ב, פיטסבורג (ק)	7:07	7:13	9:30	9:32	10:08	10:10	11:11	11:11	13:43	13:41	19:17	19:07	19:46	19:36	18:51	19:48
ארה"ב, שיקגו (ק)	6:38	6:44	8:59	9:02	9:38	9:40	10:41	10:42	13:14	13:11	18:48	18:38	19:18	19:07	18:21	19:19
בוליביה, לה-פס (ח)	6:22	6:17	8:52	8:49	9:22	9:18	10:24	10:21	12:56	12:54	18:28	18:29	18:51	18:52	18:11	19:01
בלגיה, אנטוורפן (ק)	7:28	7:37	9:42	9:46	10:29	10:33	11:32	11:34	14:06	14:03	19:41	19:28	20:17	20:03	19:12	20:17
בלגיה, בריסל (ק)	7:28	7:37	9:42	9:47	10:29	10:33	11:33	11:34	14:06	14:03	19:42	19:28	20:17	20:03	19:12	20:17
ברזיל, סאן פאולו (ח)	5:56	5:50	8:25	8:21	8:56	8:52	9:59	9:55	12:30	12:28	18:07	18:09	18:27	18:29	17:51	18:38
ברזיל, ריו דה-ז'נירו (ח)	5:45	5:39	8:13	8:09	8:44	8:40	9:47	9:43	12:18	12:16	17:51	17:53	18:15	18:17	17:34	18:26
בריטניה, לונדון (ק)	6:46	6:56	8:59	9:04	9:47	9:51	10:50	10:52	13:24	13:21	19:01	18:47	19:35	19:21	18:35	19:35
בריטניה, מנצ'סטר (ק)	6:54	7:05	9:05	9:10	9:56	10:00	10:59	11:01	13:32	13:30	19:08	18:54	19:46	19:31	18:41	19:45
גרמניה, ברלין (ק)	6:52	7:02	9:04	9:09	9:53	9:57	10:56	10:58	13:30	13:27	19:07	18:53	19:42	19:28	18:37	19:42
גרמניה, פרנקפורט (ק)	7:11	7:20	9:26	9:30	10:12	10:16	11:16	11:17	13:49	13:46	19:24	19:11	19:59	19:45	18:55	19:59
דרום אפריקה, יוהנסבורג (ח)	5:57	5:51	8:25	8:20	8:57	8:52	9:59	9:56	12:30	12:29	18:10	18:12	18:28	18:30	17:54	18:40
הודו, מומבאי (ח)	6:27	6:28	8:57	8:57	9:27	9:27	10:30	10:29	13:02	12:59	18:35	18:30	18:59	18:53	18:13	19:02
הודו, פונה (ח)	6:23	6:24	8:53	8:53	9:23	9:23	10:26	10:25	12:58	12:55	18:31	18:26	18:55	18:49	18:09	18:58
הונגריה, בודפשט (ק)	6:30	6:38	8:47	8:51	9:31	9:34	10:34	10:35	13:07	13:04	18:42	18:30	19:15	19:03	18:14	19:16
טורקיה, איסטנבול (ח)	5:47	5:53	8:09	8:12	8:48	8:50	9:51	9:52	12:24	12:21	17:58	17:48	18:28	18:17	17:32	18:29
יוון, אתונה (ק)	7:12	7:18	9:36	9:38	10:13	10:15	11:16	11:16	13:48	13:46	19:23	19:13	19:51	19:41	18:57	19:52
מולדובה, קישינב (ק)	6:51	6:59	9:09	9:12	9:52	9:55	10:55	10:56	13:28	13:25	19:03	18:51	19:36	19:24	18:35	19:36

לוח זמנים לשבוע פרשת נצבים בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קי״ץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג״א		אדמוה״ז											
	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש		
מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)	6:25	6:26	8:54	8:54	9:24	9:24	10:27	10:26	12:59	12:56	18:32	18:27	18:55	18:50	18:10	18:59
ניו-זילנד, קרייסטצ׳רץ׳ (ח)	6:20	6:09	8:37	8:30	9:20	9:13	10:22	10:17	12:53	12:51	18:25	18:33	18:57	19:05	18:14	19:17
נפאל, קטמנדו (ח)	5:52	5:55	8:20	8:20	8:52	8:52	9:55	9:54	12:27	12:24	18:01	17:54	18:26	18:19	17:37	18:29
סין, בייג׳ין (ח)	6:01	6:07	8:24	8:26	9:02	9:04	10:05	10:05	12:38	12:35	18:13	18:03	18:41	18:31	17:44	18:43
סינגפור, סינגפור (ח)	6:54	6:52	9:25	9:23	9:54	9:52	10:56	10:54	13:28	13:26	19:01	18:58	19:23	19:21	18:41	19:29
פולין, ורשא (ק)	6:21	6:31	8:34	8:39	9:23	9:27	10:26	10:28	12:59	12:57	18:35	18:21	19:12	18:57	18:06	19:11
פרו, לימה (ח)	5:58	5:54	8:28	8:25	8:57	8:54	10:00	9:57	12:31	12:29	18:04	18:04	18:27	18:27	17:46	18:35
צרפת, ליאון (ק)	7:27	7:35	9:46	9:49	10:28	10:31	11:31	11:32	14:04	14:01	19:39	19:27	20:11	19:59	19:11	20:11
צרפת, פריז (ק)	7:37	7:45	9:53	9:57	10:38	10:41	11:41	11:42	14:14	14:11	19:51	19:38	20:23	20:10	19:22	20:23
קולומביה, בוגוטה (ח)	5:46	5:44	8:17	8:15	8:45	8:44	9:48	9:46	12:19	12:17	17:52	17:50	18:15	18:12	17:32	18:20
קנדה, טורונטו (ק)	7:04	7:11	9:25	9:27	10:05	10:08	11:08	11:09	13:41	13:38	19:18	19:07	19:46	19:35	18:51	19:47
קנדה, מונטריאול (ק)	6:41	6:48	9:00	9:03	9:42	9:44	10:45	10:46	13:17	13:15	18:53	18:42	19:24	19:12	18:26	19:24
קפריסין, לרנקה (ק)	6:33	6:38	8:58	9:00	9:34	9:35	10:36	10:36	13:09	13:06	18:43	18:34	19:10	19:01	18:18	19:12
רוסיה, ליובאוויטש (ח)	6:41	6:52	8:50	8:56	9:43	9:47	10:46	10:48	13:20	13:17	18:56	18:41	19:35	19:19	18:25	19:34
רוסיה, מוסקבה (ח)	6:14	6:26	8:22	8:28	9:16	9:21	10:19	10:22	12:53	12:50	18:33	18:17	19:09	18:53	18:02	19:09
רוסיה, רוסטוב על-הדון (ח)	6:07	6:15	8:25	8:28	9:08	9:11	10:11	10:13	12:45	12:42	18:20	18:08	18:52	18:40	17:52	18:53
שוויץ, ציריך (ק)	7:12	7:20	9:30	9:33	10:13	10:16	11:16	11:17	13:49	13:47	19:29	19:16	19:57	19:45	19:01	19:58
תאילנד, בנגקוק (ח)	6:07	6:07	8:38	8:37	9:07	9:06	10:10	10:08	12:41	12:39	18:15	18:10	18:37	18:33	17:53	18:42

סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי׳, ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר. תורת מנחם תשמ״ט חלק ד׳ עמ׳ 378

ויש להשפיע גם על בנות קטנות שהגיעו לחינוך, שגם הן תדלקנה נרות שבת וחג, כמדובר כמה פעמים. ואפילו אם הדבר מוטל בספק, אם היא כבר הגיעה לחינוך או לא - גם אז כדאי שיאיר מזלה שבוע קודם או כמה ימים קודם! משיחת י״ג תשרי תשד״מ סכ״ח – התוועדויות תשד״מ ח״א עמ׳ 162

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה.

מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות – כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח״ו את קופת הצדקה לאחרי ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחרי הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבָּת קֹדֶשׁ:

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁתּוֹלִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַצְעִדֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַדְרִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתִסְמְכֵנוּ לְשָׁלוֹם, וְתַגִּיעֵנוּ לִמְחוֹז חֶפְצֵנוּ לְחַיִּים וּלְשִׂמְחָה וּלְשָׁלוֹם, (ואם דעתו לחזור מיד אומר וְתַחֲזִירֵנוּ לְשָׁלוֹם), וְתַצִּילֵנוּ מִכַּף כָּל־אוֹיֵב וְאוֹרֵב וְלִסְטִים וְחַיּוֹת רָעוֹת בַּדֶּרֶךְ וּמִכָּל־פּוּרְעָנִיּוֹת הַמִּתְרַגְּשׁוֹת וּבָאוֹת לָעוֹלָם. וְתִשְׁלַח בְּרָכָה בְּכָל־מַעֲשֵׂה יָדֵינוּ, וְתִתְּנֵנִי לְחֵן וּלְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים בְּעֵינֶיךָ וּבְעֵינֵי כָל־רוֹאֵינוּ, וְתִגְמְלֵנוּ חֲסָדִים טוֹבִים וְתִשְׁמַע קוֹל תְּפִלָּתֵנוּ כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תְּפִלַּת כָּל־פֶּה: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה:

לזכות

לוי שי׳ **הלוי** בן חנה

וזוגתו **אולגה שרח** בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי׳ ובעלה **דוד הלוי אליעזרוב**

שלום יצחק הלוי ומשפחתו

רות ובעלה **אפרים הלוי יליזרוב**

זבולון הלוי וזוגתו **רות**

חגית ובעלה **גבריאל סופייב**

שמעי׳ הלוי וזוגתו **מוריאל**

אילת ובעלה **גדעון יעקובסון**

יהושע הלוי ואור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא"ח אלו

פקס: 9606108 3 (972)

ת.ד. 373 כפר חב"ד 60840 ישראל – P.O.B 373 Kfar Chabad 60840 Israel

E-mail: Israel@DvarMalchus.Org USA@DvarMalchus.Org

להרשמה ומנויים: 9601001 3 (972)

להורדת הקבצים:

Internet: www.DvarMalchus.Org

www.otzar770.com • www.lahak.org • www.Chasidut.TV

...

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: office@chazak.co.il – www.chazak.co.il

Dvar Malchus
Issue # 00699
22/09/2019

P.P.
שולם
1949
תל אביב

2304-3377

הורידו את יישומון
דבר מלכות
מחנות היישומים